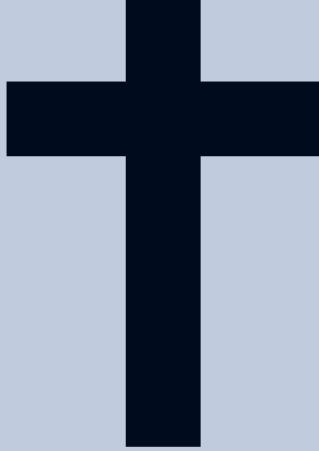

Biibilya Nyēē
Tiliil

New Testament in Sabaot (KE:spy:Sabaot)

Biibilya Nyēē Tiliil

New Testament in Sabaot (KE:spy:Sabaot)

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Sabaot

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

Printed book ISBN 9966002030

The New Testament

in Sabaot

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
c68c9dca-518f-544b-a52e-82240cf64928

Contents

Mataayo	1
Māarkō	43
Luuka	70
Yoowaana	115
Yēyuutēk	144
Roomeek	183
1 Kōōriintēēk	199
2 Kōōriintēēk	215
Kalatyeek	226
Ēfēēsēēk	233
Filibiik	239
Kolosaayeek	243
1 Tēēsālōōnikēēk	247
2 Tēēsālōōnikēēk	251
1 Tēmētēēwō	253
2 Tēmētēēwō	259
Tiitō	263
Filēmōōn	266
Iburaneek	268
Yāākōbō	281
1 Bētērō	286
2 Bētērō	291
1 Yoowaana	294
2 Yoowaana	299
3 Yoowaana	300
Yuuta	301
Ng'oong'uutyēēt	303

Mataayo

Taayta

Siriintéet, yēē /kikēēsirē āk wōlēē ki wuunto :ng'aleek ām taay: Kurubta keyy āk wōlēē kimwooytooy :booyikaab biikaab Kiriistō, ku kisirē :lēbkēēyiintéet Mataayo kitaabuuni ibooru soboonto āk yiisyēētaab Yēēsu nyoo ki kāruruukiintēetaab syuuruut /ānkikēēkuurē ām kaayneet ake kule Laawi. /Kiisōōtyēēchinē kule /kismkeesir kitaabuuni ām kitaabuunek ang'wan choo bo Lōkōōywēk chēē Kāroomēch. /Kismkeesir ām Māārko, Luuka āk Yoowaana. Tookunoot kule kisiree :Mataayo kitaabuuni kuutiitaab Araameek nto nyēbo Iburaneek ām kwēēnuutaab kēnyiitaab 45 ākoy 50 /kumānāākēēsich Kiriistō (KK) nto yīto, /bokēēwēēkyi kuutiitaab Kirikiik. Wōlēē /kikeeteta ng'aleek āk wōlēē rōōtitooy, kubo kuutiitaab Iburaneek āmēēbērē nyēbo Kirikiik /ānkikēēsirchinē Yuutayeek. Bo koomānuut ām wōlēē mii :Mataayo kōōkiimchi Yuutayeekyii choo kiikōōyēnchi Kiriistō kule mēēbērē kitay :Yēēsu kiruutēk (siruutēkaab Muusa) kule mā kiy nto kule mātinēy manta. (Ng'ālyoontooni bo kiruutēk kuwēeku ng'ālyoontēetaab Iburaneek (Toora) nyēē ibooru ārōōruutēk nto mākuutēk.) /Kēēyēyiisyēē ng'ālyoontooni kooyum kitaabuunek muut choo bo taayta ām Biibilyaa nto ām bārooyinto, kōōbooru kiyēē mākyinē biich :Yēyiin ānkōōmuuchē kōōbooru Kiirootyeet nyēbo Kēny.

Ānko ku wuu nyooto, i-ārōōru :Mataayo kule ng'ālyoo nyēbo koomānuut kule leelach :kānēētēyēwēēkaab Yēēsu kusiir ātēbutēkaab Yuutayeek. /Kismkeeng'oor ng'aleechu ām Kiirootyeet nyoo bo Kēny. Kiityiich :chōōnēetaab Yēēsu kiyēē /kikeeng'oor ām kitaabuunek muut choo bo taayta ām Biibilyaa. Kichāmchiin :Yēēsu āk kiyēē kiirābchinē :kiruutēk yu kibo taay nteenee tāchiintōōs āk alak choo /kibokēēmwoowunēē kuutu wuch choo /kibokēētāsyi. Kiitabaanee keyy :Yēēsu kēēlto nyēē miyaat nyoo kibokootaam :Fariisaayeeek chēē chaang' āk kānēētēkaab kiruutēk. Mānāābāybāychi :Mataayo Fariisaayeeek choo kiyibē keyy kule churtootiin. Kinyalil ku kāruruukiin bo syuuruut kubo kāāntosuurāt nyēē kinyōō.

Kiyēē mii āriit: Ng'āloolēē :kitaabuuni soboontaab Yēēsu kung'eetee /kākēēsich ākoy yoo /kikēēkwērtōochinē murtooywoontēet, ng'eeteetaab meet āk yoo kiwēēti kibkōōnkōy. Ng'āloolēē bāytooyiisyēēt nyēē lēēl nyēbo Yēyiin nyēē kiiboornēē keyy Yēēsu. Tēērchiintōōs :kānēētēyēwēēkaab Yēēsu āk chēbo Fariisaayeeek āk kānēētēkaab kiruutēk ām kēēlwookik chēē chaang' kurubta keyy āk kule nee :nyēē māchāktōōs :chiito kuyey sukuchamta :Yēyiin. Ikērēēyēē :Yēēsu kānēētēiisyēēnyii āk 'tifaayik chēē leelach' chēē māyemē /kēēroonkyi wōōnkichēk chēē kimōkōkāniis ānku yōōsēch (kur. 9:17). Chuunnyēē :kānēētēiisyēēnyii ntāsimuut bo saayeeet nto ām kēēlto kōōtyiichē ng'al chēē chaang' chēē /kiikeeng'ooraan. Iyumē :ng'āloolūtēk choo /kēērāru chēbo kitaabuuni, ng'āloolūtēkaab Yēēsu muut choo bo koomānuut nto chooto ku chu: 1. Wōlēē wuu :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin (kur. 5-7), 2. Wōlēē nērtooy :Bāytooyiisyonoo (kur. 10), 3. Ātiintonik chēē rubtooy keyy āk Bāytooyiisyonni (kur. 13), 4. Wōlēē māchāktōōs ku wuu :soboonwēk ām Bāytooyiisyēētaab Yēyiin (kur. 18) nto nyēbo 5. Kurubtooy keyy āk wōlēē chōōntooy :tabantaab kōōrēt āk churtaayetaab Bāytooyiisyonoo (kur. 24-25). Itēryēēchēē :kitaabuuni kuursēēt nyēē wōō kule /keeba kōōrōōsyēk tukul bokeeyey biiko kuyēk rubiikaab Yēēsu.

Kiyēē āmu: Kiyēē irābchinē :Mataayo ku kōōboor kule Yēēsu :nyoo mwooyē :wōōrkooyoontiit nyoo mii Kiirootyeet nyēbo Kēny kule kimii chokutoowu bāytooyiisyēēt nyēē kerkeyy āk nyoo kibo bāytooyiintēēt Tāwuti (ām kēnyit nyēē /kiisōōtyinē kule ki 1000 KMK). Kunyoo, kiibooru kule chōōnēē :Yēēsu kōōtaab Tāwuti āk nyēbo boontēēt nyēē wōō Abraam (kur. 1:1). Binuutēk sōmōk kunyil taman āk ang'wan chēē rōōbu yyootēēt kōōbooru kiy. Ibooru :sōmōku kiyēē rubtooy keyy āk Yēyiin, nto taman āk ang'wan kōōbooru bāytooyiintēēt Tāwuti. Kitisōōsyi Yuutayeek kuchāmchiin kule kimā bāytooyiintēēt :Yēēsu nyēbo kōōrooni kuu wōloo kiwuunto :Tāwuti. Nteenee kichāmchiintōōs :chēē ng'eri kule kibo :Yēēsu kāāb Yēyiin, bāytooyiintēetaab soboontaab tāmirmiryēēt ām bāytooyiisyēētaab tāmirmiryēēt nyēē kimākūwōōyit kusiir kiy ake tukul nyēē kikiikōōsōōtyi :icheek.

Kitwech :Mataayo wōōrkooyoontiit kunyil tāmānwōokik tisab kung'eetee Kiirootyeet nyēbo Kēny kōōboorchinēē Yuutayeek kule Yēēsu ku Kāārārookiintēēt man nyoo /kikēēkuurtooy kule mākucho. Ānko kuwuu nyooto, māyibē :Mataayo kule ki Kāārārookiin :Yēēsu ānku bāytooyiintēetaab Yuutayeek baatey (kur. 1:21), nteenee Kāārārookiintēetaab bōrōryōōsyēk tukul (kur. 4:13-16), Bāytooyiintēetaab soboontaab tāmirmiryēēt ānku Mokoryoontēetaab kōōrēt kumukuul (kur. 28:19).

Ibooru :ng'ālyoontēēt 'Kiriistōōs' ām kuutiitaab Kirikiik āk 'Meesyaak' (Meesaaya) ām kuutiitaab Iburaneek kule 'Nyēē ng'aabaat' ānkwoorōōru bāytooyiintēēt nyoo king'ōōrē :wōōrkooyikaab Yēyiin kule mākucho. Ibooru :twēkuutēkaab Kiirootyeet nyēbo Kēny kule

kinyach biich :chōōnēētaab Yēesu nteenee ki chōbuutēkaab Yēyiin choo chēē kiboono kung'eetee kēnyis ak kēnyis. /Kēyēyiisyēē ng'ālyoontēt 'wēritaab' am kuutiitaab Iburaneek am kēēlto ake nyēē mārōōbu ng'aleekaab yyooteēt. Ibooru kērēēyintaab atēbuutēk chēē mii kwēēnutaab 'wēēriit' ak 'kwaan'. Wuu nyooto mbo am wōlēē mii :ng'ālyoontēt 'leekweet'. Kēēyēku lēēkōōk am yyooteēt ānkēyēku :tukul lōkōkaab Yēyiin kuuyu kiyeyeech ankeekerkeeye ak inee am kēēlto ake. Biiko tukul choo iyēchinē Yēesu ānkuyēk rubikiyii /kēēkuurē kule 'lōkōkaab Yēyiin' am kēēltaab tāmirmiryēt. /Kēēkuurē subak kule 'biikaab Kiriistō'.

*Sālu :Yēesu Tāwuti ānkusālu Abraam
(Luuka 3:23-38)*

¹*Teteet :nyi nyēē rōōbu siintaaryeetaab Yēesu. Sālu :Yēesu *Kiriistō Bāytooyiintēt *Tāwuti ānkusālu nkinee *Abraam. ² Ki kwaaniitaab* Isaka :Abraam. Nto Isaka ki kwaaniitaab Yāākōbō. Ki kwaaniitaab Yuuta akoo mbo ng'eetaabkaam :Yāākōbō. ³ Ki kwaaniitaab Bērēēs akoo Seera :Yuuta. (Nto kaamet ku Tamaar.) Ki kwaaniitaab Ēsrōōn :Bērēēs. Nto Raam ku kwaan :Ēsrōōn. ⁴ Ki kwaaniitaab Aminataab :Raam. Kwaaniitaab Nāāsyōōn ku Aminataab. Kwaaniitaab Sālmōōn ku Nāāsyōōn. ⁵ Nto Sālmōōn ku kwaaniitaab Boowaas. (Ki kaametiitaab Boowaas Raab.) Ki kwaaniitaab Ōbēēt :Boowaas. (Nto kaametiitaab Ōbēēt ku Ruut.) Kwaaniitaab Yēēsē ku Ōbēēt. ⁶ Kwaaniitaab Bāytooyiintēt Tāwuti ku Yēēsē.

Ki kwaaniitaab Sōlōmōōn :Tāwuti. (Nto kaametiitaab Sōlōmōōn ku kooroonoo kibo chiichoo /kikēēkuurē Uriiya.) ⁷ Kwaaniitaab Reewoboowaam ku Sōlōmōōn. Kwaaniitaab Abiyya ku Reewoboowaam. Kwaaniitaab Aasa ku Abiyya. ⁸ Ki kwaaniitaab Yeewosyafaat ku Aasa. Kwaaniitaab Yooram ku Yeewosyafaat. Nto kwaaniitaab Usiyya ku Yooram. ⁹ Kwaaniitaab Choosam ku Usiyya. Nto Choosam ku kwaaniitaab A-aas. Ki kwaaniitaab Esekyya :A-aas. ¹⁰ Kwaaniitaab Mānāāsē :Esekyya. Nto kwaaniitaab Āmōōn ku Mānāāsē. Ki kwaaniitaab Choosaaya :Āmōōn. ¹¹ Kwaaniitaab Yeekonnyaa akoo mbo ng'eetaabkaam ku Choosaaya. Bēsyoōsyēchooto :chēē /kikēēnāmēē Yuutayeeek /ānkēyēb bokuyēk motwoor am *Bābulōōn.

¹² Yu /kābokēyēb kuba Bābulōōn, kunyōōr :Yeekonnyaa wēēriit nyēē /kikēēkuurē Syeeltyeel. Kwaaniitaab Sērūbābēel ku Syeeltyeel. ¹³ Kwaaniitaab Ābiyyut ku Sērūbābēel. Kwaaniitaab Elyaakim :Ābiyyut. Nto kwaaniitaab Asoor ku Elyaakim. ¹⁴ Ki kwaaniitaab Sātōōk :Asoor. Kwaaniitaab Ākiim ku Sātōōk. Nto kwaaniitaab Ēlyuut ku Ākiim. ¹⁵ Kwaaniitaab Elyeeser :Ēlyuut. Kwaaniitaab Maatan ku Elyeeser. Kwaaniitaab Yāākōbō ku Maatan. ¹⁶ Nto kwaaniitaab Yōōsēef ku Yāākōbō. Nto Yōōsēef ku saanteetaab Maaryaa nyoo kaametiitaab Yēesu nyoo /kēēkuurē kule *Kiriistō.

¹⁷ Kunyoo kung'eetee Abraam akoy Tāwuti, ku binuutēk taman ak ang'wan. Kung'eetee Tāwuti akoy bēsyoōsyēchoo /kikēēyibēē Yuutayeeek kuba Bābulōōn, ku binuutēk taman ak ang'wan. Nto kung'eetee bēsyoōsyēchooto /kikēēyibēē Yuutayeeek kuba Bābulōōn akoy yoo /kikēēsichē Kiriistō, ku binuutēk alak taman ak ang'wan.†

*Wōlēē /kikēēsikto Yēesu
(Luuka 2:1-7)*

¹⁸ Wōlēē /kikēēsikto Yēesu Kiriistō kumii kule: Kikiikuwo :Yōōsēef mākiisyo kumāchē koomut Maaryaa. Nteenee kutoombo kōōmutē keey, kutook kule kinyikiis :Maaryaa. Kinyikiis am kāāmuukēyēwēkaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ¹⁹ Ki chii :Yōōsēef nyēē churtaat. Koooot koochuchuu key simēēntosuur Maaryaa.

²⁰ Nto yu tākumii kōōsōōtē :Yōōsēef ng'aleechu, kuchōōnchi * :malayikeet am kiirwootik ānkumwoochi kule, "Yōōsēef nyēbo kōōtaab Tāwuti, -meetay Maaryaa. Ntēē Tāmirmiryēētaab Yēyiin :nyēē kayey kumanach :Maaryaa. ²¹ Mākusich wēēriit ānku +mēētoochi kaaynee kule Yēesu‡ kuuyu makoorarach biiko am ng'ōōkiswookikwaa."

²² Kiyityiin :ng'aleechu tukul kubo kiyēē kimwooy :Yēyiin kubununēē *wōōrkooyoontēt ake kule, ²³ "Mākunyikisiit * :ārung'oonoo ānkusich wēēro nyēē +/mākēēkuurēē Mānwēēl. (Ibooru :kaaynaani bo Mānwēēl kule 'Kēēboontē keey Yēyiin.')"†

1:1 Mat. 20:30-31; Yēyuut. 13:23; Yoowa. 8:39-59; Kala. 3:6-9, 14-16; Toowu. 12:3; 22:18 * **1:2** Am tetaani bo areet ibooru ng'ālyoontooni bo 'kwaan' am āsiiswēk alak kule kuuko. **1:2** Toowu. 21:2-3; 25:26; 29:32-30:24 **1:3** Toowu. 38:29-30 **1:6** Ruut 4:18-22 **1:6** 2Sām. 12:24 **1:11** Cherem. 24:1; 2Bāy. 24:8-16; 1Tēt. 3:10-19 **1:12** 1Tēt. 3:10-19 **1:12** Akaay 1:1 **1:16** Luuka 1:27 † **1:17** Kas am kāāboorunēētaab ng'aleek yoo ng'āloolēē 'kaāyitiisyyēē'.

1:18 Luuka 1:35 ‡ **1:21** Ibooru :kaaynaani am kuutiitaab Iburaneek kule kāārārookintēt. **1:21** Tyēēn. 130:8; Luuka 1:31; Yoowa. 3:17; Yēyuut. 4:12; Tiitō 2:14 † **1:23** Isa. 7:14

²⁴ Nto mii lētuunoo yu kāwokung' eeteē :Yōōsēēf rwoo, koomut Maaryaa kuu yoo kimwooy-toochinē :malayikeetaab Yēyiin. ²⁵ Kiibuurto :Yōōsēēf Maaryaa nyēē mānāātuuyo :tukwaay kut /kēēsich wēeroo. Yu /kākēēsich, kutoochi :Yōōsēēf wēerooto kaayneet kule Yēēsu.

2

/Kikēēkutunkyi Yēēsu kuu Bāytooyiintēt

¹ /Kikēēsikyinē Yēēsu kiriinkēētaab Bēētēlēyēēm ām yēmēētaab Yuuteeya kubāytooyiisyē * :Ērōōtē. Yu /kābokēēsich Yēēsu, kukwaanee :biiko alake komostaab koong'asiis kukwa Yēērusālēēm, chēē kiboonto kiirnatēētaab kookeelik.* ² Yu kayit, kuteeb kule, “Miiitē ānō :Bāytooyiintēētaab Yuutayeeek nyoo /kōkēēsichē? Kakeekasee wōlēē kēēbuurto :kookeelyeet ām koong'asiis kule /kōōkēēsich, kunyi kaakeekwaa bokēēkutunkyi inee.”

³ Yu kawokukas :Bāytooyiintēt Ērōōtē ng'aleechaa, kwaam mēt miisin. Kiiyimset :ng'aleechaa nkicheek biikaab Yēērusālēēm tukul. ⁴ Yooto kōōruruuch :bāytooyiintoonoo mbo *kibkōrōs chēē wōyōēch tukul ākoo kāānēētikaab kiruutēk tukul chēbo Yuutayeeek ankutee-bee kule, “+/Mākēēsikyī ānō *Kāārārookiintētēet nyoo kōkēēkānyē?” ⁵ Kuwālchi :bichoo kule, “/Kēēsikyinē Bēētēlēyēēm ām Yuuteeya, kuuyu kimwooy :Yēyiin kubununēē *wōōrkooyoontētēet ake kule,

⁶ *Bēētēlēyēēm, -mēmīning' :inyiing' mbo kisich

ām kiriinkōōsyēkaab Yuuteeya,

kuuyu mākurutunēēniing' :bāytooyiintō

:nyēē makubayta biikyuu bo *Isrāyēēl.”†

⁷ Nto tēē yoo, kōōyookto * :Ērōōtē kuutiit ām kibchamumu / bokēēkuurchi bichoo kiboono kiirnatēētaab kookeelik sukumwoochi inee āsiiswēk bakeenke chēē kitookunēē :kookeelyaanaa. ⁸ Yooto kumwoochi bichoo kule, “Obe Bēētēlēyēēm ankuboocheeng' lakwanaa kāroomin, nto yoo kōōnyōōru, bōōmwoowoo sāāwē :nkaniī wāākutunkyi.” ⁹⁻¹⁰ Yu keewaany :Bāytooyiintētēet kung'ālōolchi bichoo, kuba. Nto yu kakas :icheek kookeelyaanaa kung'ērēkiis nyēbo kwōng'ut. Kiirēētoot :kookeelyaanaa bo koong'asiis ākoy wokuteema-nee barakuutaab :lakwanaa.

¹¹ Nto yu kēēwut :bichoo kō, kunyōōr leekweet ākoo kaamet Maaryaa. Kukutunkyi lakwanaa. Nto tēē yoo kootyaach tukuuk chēbo kwōng'ut choo kibokōōkātēē lakwanaata, kunam wōlēē mii * :ta-aabuut āk tukuuk alak āyēēng' chēē boong' y nyēē anyiny. ¹² Nto yu iyēyēē :bichoo kaa, kubeeete kēēlto ake kuuyu kikiikuket icheek :Yēyiin ām kiirwootik kule -meeyeyē wōlēē miiitē * :Ērōōtē.

/Kikiimwēēyto leekweet kuwo Miisir

¹³ Yu kāākubēēchi keey :bichoo kiboonto kiirnatēēt, kuchōōnchi Yōōsēēf * :malayikeetaab Yēyiin ām kiirwootik ānkumwoochi kule, “Mii :Ērōōtē wokuchēēng' leekweet kule kubakach. Kunyi imwēēytē lakwanaa ākoo kaamet ākoy Miisir ānkubōōbuur wōlooto ākoy āyibuung' lōkōōy.” ¹⁴ Kung'et :Yōōsēēf kwēēmowuunooto ānkumwoochi kaametiitaab leekweet kule kōōmwēēyto tukwaay leekweet ākoy Miisir. ¹⁵ Kibokōōbuur wōlooto kut kume :Ērōōtē. Kuyityiin :yooto ākoo yoo kimwooyē :Yēyiin kubununēē *wōōrkooyoontētēet ake kule, “Kyāākuur lakwanyuu kuchōōnēē Miisir.”†

/Kikeebakach wēērin

¹⁶ Kikiikubēēr :Ērōōtē yu kibo taay kule kikēnchi inee :bichoo kibo kiirnatēēt. Yooto, kunyēēr miisin ānkumwooy kule /keebakach lēēkōōk tukul choo wēēriik ām Bēētēlēyēēm ākoo chēbo soong'wēk alak tukul choo ki laatoos. Kimwaayta /keebakach lēēkōōk choo boonto kēnyisiyēk āyēēng' ānkurēk kurubta keey āk wōlēē kimwaayta :bichoo kibo kiirnatēēt. ¹⁷ Kunyoo kiyityiin :yooto āk kiyoo kimwooyē :wōōrkooyoontētēet Cheremnyaa kule,

¹⁸ “Kichōōnēē :kāānchōōyto Raama,

nyēbo mēēysō āk ameetaab mbuy.

Riirēē :Rāyēēl lōkōkyii āmāchāmē /keesaaysaay

kuuyu mēēkumii :lōkōchoo.”†

Kiyiēwunēē :Yōōsēēf Miisir ākoo Maaryaa

¹⁹ Nto yu kāwokume :Ērōōtē, kuchōōnchi * :malayikeetaab Yēyiin Yōōsēēf ām kiirwootik kumii Miisir ānkumwoochi kule, ²⁰ “Oyeyē kōōrēētaab Isrāyēēl kuuyu kōōkubēk :choo kimāchē kubakach leekweet.” ²¹ Kung'etita :Yōōsēēf leekweet ākoo kaamet ānkutākyyi keey kōōrēētaab Isrāyēēl. ²² Nteenee kikiikookeer :Arkelaawo kwaan kubayta Yuuteeya.

Yooto, kunyokoriit kuwo akoy wōlooto. Nto subak, kikiikung'āloolchi inee :Yēyiin ām kiirwootik kunyoo, kiwo akoy yēēmēētaab Kalilaaya. ²³ Kiwokuminy ām wōlooto kiri-inkēētaab Nāāsārēēt. Kiyityiin :yooto akoo yoo kimwooyē *:wōōrkooyik kule, “+/Mākēēkuurēē Nāāsārēētiin.”[†]

3

Kiyēytoochi :Yoowaana Yēesu kēēlto

(Māārko 1:1-8; Luuka 3:1-18; Yoowaana 1:19-28)

¹ Yu kakeeyta :kēnyisiyēk chēē chaang', kutook :chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Bātisāniintēēt Yoowaana nyēē kyoontootēē lōkōoywēk suurkwēēnēētaab Yuuteeya. ² Kimwooyē kule, “Oweeksee miyootyēēt kuuyu kaakuriik :bāytooyiisyeētaab Yēyiin!” ³ Inee :nyoo king'āloolēē *:wōōrkooyōontēētaab Yēyiin *Isaaya yoo kimwooyē kule,

“Miitē :kuut nyēē kuuru ām suurkwēēn kule,

‘Ōchōb keey,

ānkōōchūulchi Mokoryoontēēt kēēlto.’ ”[†]

⁴ Kiiloochē :Yoowaana sireet nyēē /kikiikwoorunēē sabureekaab *tembes. Kimootee keey anweetaab suwe ānkwoomootēē taalamik ākoo kimnyeteet. ⁵ Yooto kung'ēētyēē :bi-iko Yēerusālēm āk Yuuteeya kumukuul āk biitēētaab Yoortaan kutēē yēē tēē ānkubēēchi Yoowaana. ⁶ Kimwaayta :bichoo ng'ōōkiswookikwaa ankubatisanee :Yoowaana āynēētaab Yoortaan.

⁷ Nto bērē kukas :Yoowaana kakwa *:Farisaayēek chēē chaang' ākoo *Satukaayēek kule /keebatisan, kumwoochi bichoo kule, “Ōyēku ng'oomng'ook kuu ēērēēnōy! Ōbērē +moochililee ng'wooninto nyoo mākuchō ee? ⁸ Mākwook nanyuun ōyēyē ng'al chēē kāroomēch sōōtooku kule kooweeksee miyootyēēt, ⁹ āmōōkwertē keey ōmwooyē kule, ‘Ntēē kēēbooyē Abraam.’ Āmwoowook man kule imuuchē :Yēyiin kuyey rwoontōōchu kuyēk lōkōkaab *Abraam.*

¹⁰ Itōrōōroot :āywēēt nyēē mächē /keeyebee kēētīt. Kunyi keet ake tukul nyoo kamayey lokoyēek chēē kāroomēch /kiilulutooy /ānkēētōōrchi ma. ¹¹ Ābātisānēēnook :anii bēēko kōōboor kule kooweeksee miyootyēēt, nteenee miitē kuchōōnii :chiito nyēē wōō kubiira anii. -Māāyēmē mbo ārēēkyi kwēyōōnik. +Machokubatisaneenaak Tāmirmiryēētaab Yēyiin āk maata. ¹² Miitē chokusēēstooy mōōrōryēēk ankubeelee mōōrōryēēchoo maataab kibchulyo nto yityo, kukonoree nkoonuuk chookē.”

/Kikeebatisan Yēesu

(Māārko 1:9-11; Luuka 3:21-22)

¹³ Nto mii yoo kung'ēeteē :Yēesu Kalilaaya ānkuwokubatisan :Yoowaana ām āynēētaab Yoortaan. ¹⁴ Nteenee kumach kutay :Yoowaana. Kimwooy kule, “Ntēē ichōōnii wōlēē āmiitē ānku :inyiing' nyēē kātēērook ibatisanaa?” ¹⁵ Kukētyi :Yēesu kule, “Yey :inyiing' kuu nyooto raat kuuyu wuu nyooto :wōlēē māktooy :Yēyiin.” Kucham :Yoowaana kubatisan Yēesu.

¹⁶ Nto yu /kaakeebatisan Yēesu, kulooong'unēē bēēko āriit. /Kēēyootyi wōliin bo barak ankukas Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyēē wuu chēēbtuukē kurēku ānkuchokōōbutyi inee. ¹⁷ Yooto /kēēkuur ām barak kule, “Lakwanyuu :nyi nyoo āchāmē ānkāāng'ērēkyinē.”

4

/Kikeetyem Yēesu ām suurkwēēn

(Māārko 1:12-13; Luuka 4:1-13)

¹ Nto miitē yoo, kōōrēētoot :Tāmirmiryēētaab Yēyiin Yēesu akoy wōlēē suurkwēēn suwokutyem *.Kēniintēēt. ² Nto yu kāwokubēēni :Yēesu wōlooto bēsyōōsyēk artam nyēē kimoomē kiy ake tukul, kwaam :kēmēwuut. ³ Kuchōōnchi :Kēniintēēt ānkumwoochi kule, “Yoo inyiing' Lakwataab Yēyiin ii, iweech baa, rwoontōōchu kuyēk āmiik.” ⁴ Nteenee kuwālchi :Yēesu kule, “Ntēē mwooyē :siruutēk kule,

'Māsobēē :chii āmit baateey

nteenee sobēē ng'ālyoo ake tukul nyēē chōōnēē wōlēē mii :Yēyiin.”[†]

[†] **2:23** Ibooru :yuutēyū kule sokonnyet nyēē inkātunēē musukyēēt. Kasee Isaaya 11:1. **2:23** Māārko 1:24; Luuka 2:39; Yoowa. 1:45; Isa. 11:1 **3:2** Mat. 4:17; Luuka 3:3 [†] **3:3** Isa. 40:3 **3:4** 2Bāy. 1:8; Laawi. 11:22-23 **3:7** Mat. 12:34; 23:33; Room. 1:18 * **3:9** Ibooru 'lōkōkaab Abraam' ām yuutēyū biilko chēē kāsyinē Yēyiin kuu Abraam. **3:9** Yoowa. 8:33, 39; Room. 2:28-29; 4:12; 9:7 **3:10** Mat. 7:19 **3:11** Luuka 3:16; Yēyuut. 1:8; 2:2-4; Māārko 9:49; 1Bēt. 1:7 **3:15** Mat. 6:33; Room. 9:30-32 **3:16** Yoowa. 1:51 **3:17** Tyēēn. 2:7; Isa. 42:1; Mat. 12:18; 17:5; 2Bēt. 1:17-18 **4:1** Ibu. 4:15 **4:2** Chuy. 34:28; Mat. 6:16-18 [†] **4:4** Kiruu. 8:3 **4:4** Yoowa. 4:34

⁵ Nto tēē yoo, kuwēeto :Kēniintonoo Yēesu ākoy Yēērusālēēm ānkōōkoochi kōōyooonyēē yēbo kotootyēt ām barakuutaab tōtēetaab *Kōōtaab Yēyiin.* ⁶ Yooto kumwoochi kule, “Yoo inyiling’ man Lakwataab Yēyiin ii, ‘iraantee yuutēyu ākoy ng’wēny, kuuyu mwooyē :siruutēk kule, ‘Mākōōyook :Yēyiin malayikaanikiyii bokutaaching’ simēēbutyi rwaa kutuying’.” ⁷ Kukētyi :Yēesu kule, “Ntēē mwooyē subak :siruutēk kule, ‘-Meetyem Yēyiintēeng’uung’.”

⁸ Kuwēeto subak :Kēniintonoo Yēesu lekemeet ake barak ānkōōboorchi bāyitit nyēē mii kōōrōōsyēk tukul. ⁹ Kimwoochi kule, “+Mākōōniing’ bāyitiini tukul yoo ‘kēēkutung’woo.” ¹⁰ Kukētyi :Yēesu kule, “Buunyoontooni, ng’etee yu. Mwooyē :siruutēk kule, ‘Yēyiin :nyēē mächaktōōs /kiyiwēyē ānku inee nkit :nyēē /kēēkutunkyniē.”

¹¹ Kubakaakta :Kēniintonoo Yēesu. Nto yityo kukwa :malayikaanik ānkubokuyēētyēēchi.

Kitoowunēē :Yēesu yiisyēēnyii yēēmēētaab Kalilaaya

(Māārko 1:14-15; Luuka 4:14-15)

¹² Nto yu kawokukas :Yēesu kule /kookeekerta Yoowaana kō, kung’etee Yuuteeya ankooyeey Kalilaaya. ¹³ Nteenee yēē kātāminyē Nāāsārēēt, wokuminy Kaabernaam kulēēkitēē tōōliilēēt rōōrōōkoonoo kibo Sābulōōn āk Naftaali. ¹⁴ Kiyityiin :yooto ākoo yoo kimwooyē :wōōrkooyontēēt *Isaaya kule,

¹⁵⁻¹⁶ “Kookukas :bichoo minyē mēēnān lēbkēēyyēēt nyēē wōō ām rōōrōōkēētaab Sābulōōn āk nyēbo Naftaali

wōloo lēēkitēē :Tōōliilēētaab Kalilaaya āk āynēētaab Yoortaan, yēēmēētaab Kalilaaya wōloo miitē :biich chēē sobooy.

Kōōkuchōōnchi :lēbkēēyyēēt

bichoo minyē kōōr nyēē kitub :mēēnānēētaab meet.”†

¹⁷ Kyaamtaat :Yēesu lōkōōyiwēk kuchakee yooto kumwooyootē kule, “Oweeksee miyootyēt kuuyu kaakuriik :bāytooyiisyēētaab Yēyiin.”

Kiikur :Yēesu rubiikiyii chēbo taay

(Māārko 1:16-20; Luuka 5:1-11)

¹⁸ Nto mii bēsyēēt ake, yēē kimiitē :Yēesu kuwēesyētēē sakaramteetaab Tōōliilēētaab Kalilaaya, kukas biiko alak āyēēng’ chēē kituubcho. Kiwiirchinē :bichoo nēētiinēkwaa tōōliil kunāmē *burburiinēk. /Kikēēkuurēē ake Simōōni nyoo /kibokēēkuur lētuunoo kule Bētērō nto nyiin ake ku Antereeya. ¹⁹ Kukuur :Yēesu bichoo kule, “Orubaa anii! +Maaneetaak wōlēē oiyisuntooy biiko.” ²⁰ Kubākooktooy :bichoo nēētiinēkwaa bakeenke ānkurubē Yēesu.

²¹ Yu keenaata :Yēesu taay kisich, kukas subak biiko alak āyēēng’ chēē kituubcho kutinyē keey kwaan ām mwēēng’. /Kikēēkuurēē ake Yāākōbō /kēēlē nyiin ake Yoowaana nto kwaan ku Sebetaayo. Kimiitē :bichoo kuyēytooy nēētiinēkwaa. Yooto kukuur :Yēesu murēēchooto āyēēng’ choo kituubcho. ²² Kubākookyiniē :icheek kwaan mwēēng’ ānkurubē Yēesu.

Kyaamtaat :Yēesu lōkōōyiwēk ānkōōsooboot biiko ām Kalilaaya kumukuul

(Māārko 1:39; Luuka 4:42-44)

²³ Yooto nanyuun, kuwēesyētootēē :Yēesu Kalilaaya tukul kōōnēētiisyootēē kooriikaab saayeet bo Yuutayeeek. Kyoomtotoē lōkōōyiwēk chēē kāroomēch chēbo bāytooyiisyēētaab Yēyiin ānkōōsoobootē biiko chēē kiboonto bōōrwoonik āk tānkuusyo ake tukul. ²⁴ /Kiyaaamtaat ng’aleechaa bo kwōng’ut choo kiyēyē :Yēesu ākoy yēēmēētaab Siirya kutēē yēē tēē. Yooto /kiimutyi inee biiko tukul chēē kimnyoontōōs kunam wōlēē mii :chēē kitinyē tēmirmirook chēē miyotēch, chēē kitinyē mēwuunkook āk chēē kichunkutootiin. Kiisooch :Yēesu bichoo tukul. ²⁵ King’ēētyēē :biiko chēē mātēē chu Kalilaaya, Teekabooli, Yēērusālēēm, Yuuteeya ākoo biitēētaab Yoortaan ankoosaab Yēesu.

5

Ng’erekweekaab manta

(Luuka 6:20-23)

¹ Kimii :yēē kimāchē :Yēesu kwoomchi biiko lōkōōy. Kiiruruukyi keey :biiko chēē chaang’. Yu kakas kuu nyooto, kuwo :inee āk rubiikiyii yēē tōrōōr ānkutēbēē ng’wēny. Kōōnookyii :rubiichoo ² ānkutoow :Yēesu kōōnēētiis. Kimwooy kule,

³ “Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo imoong’tēē keey Yēyiin, kuuyu +mākōōwut bāytooyiisyēētaab Yēyiin.

⁴ Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo buntēē ng’woonin

* 4:5 /Kikēētēkyi yuutēyu kiy nyēē kiyiyoonyēē :mbo *kibkōōrōs sukukuutē ariyeembuut kumāchē kōōbāroostoochi biikaab Yēērusālēēm ng’aleek. † 4:6 Tyēēnwookik 91:11-12 † 4:7 Kiruu. 6:16 † 4:10 Kiruu. 6:13 4:12 Mat. 14:3 4:13 Yoowa. 2:12 † 4:15-16 Isaaya 9:1-2 4:15-16 Luuka 1:79 4:17 Mat. 3:2; 4:23; 6:10; 10:7 4:22 Mat. 8:21-22 4:23 Mat. 9:35 5:1 Mat. 15:29 5:3 Isa. 57:15; 61:1

kuuyu mākukārāmchi :ng'ala.

⁵ Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo yibē keey ng'wēny,
kuuyu mākuyēk nyeeng'waa :kōōrēt.

⁶ Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo chēeng'ē churtaayeet,
kuuyu mākunyoōr.

⁷ Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo riirēē alak,
kuuyu +/makeeriiree nkicheek.

⁸ Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo leelach :moonik,
kuuyu makukas Yēyiin.

⁹ Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo wuulyēē ng'aleekaab kaalyeet,
kuuyu +/mākēēkuur kule lōkōkaab Yēyiin.

¹⁰ Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo /kēēwusē yoo kayey kiyēē mächē :Yēyiin,
kuuyu mākōōwut Kaab Yēyiin.

¹¹ Obēruurootiin sōō, kule nee :akweek choo ōyēwoo anii, yoo /kākēēchubook /ānkēēwusook
nto /kēēmōlōlchook ng'al chēē chaang'. ¹² Yoo /kākēēyēwōok kuu nyooto, ōtyēēn kubo
ng'erekweek, kuuyu mii :kiy nyēbo kwōng'luut nyēē mākuwēnēēnook :Yēyiin ām kibkōōnkōy.
Ntēē /kiikēēwusoon mbo nkicheek *wōōrkooyikaab Yēyiin choo kibo taay kuu nyooto."

Yiisyēetaab biikaab Kiriistō

(Māārko 9:50; 4:21; Luuka 14:34-35; 8:16)

¹³ Kimwooy :Yēesu kule, "Akweek :muunyeetaab kōōrēt.* Nteenee yoo kakuskusiit
:muunyeet, /kāmētākiiitōōysēē nteenee /kēēluluktooy kootartaar :biiko.

¹⁴ Akweek ku lēbkēēyyēetaab kōōrēt. Māwunyāktōōs *:kiriinkēēt nyoo / kikeētēēkyi
tulwo, ¹⁵ amāmii :chii nyēē tabē taariit ānkōōkubuyēē kērēbēēt, nteenee ikoochinē yēē
itōrōōroot sukulēbkēchi biiko tukul ām kō. ¹⁶ Kunyoo mächāktōōs ōlēbkēchi biiko kubuntēē
yēyuutēkwook chēē kāroomēch, si yoo kakasaak kookaasta Kōōn nyoo miitē kibkōōnkōy."

Kichokootyiich :Yēesu kiyēē /kikēēkuurto

¹⁷ "Meesoot :chii kule kyāāchōōnii :anii chāānēmtooy ng'aleek choo kisirē *:Muusa
āk chēbo *wōōrkooyik, nteenee kyāāchōōnii chāātyiichē ng'aleechaa. ¹⁸ Kubooyiit man,
āmwoowook kule ākoy kukeeyta :barak ākoo ng'wēny, māmii :kiy nyēē +/mākiinēmto ām
kuruutēchoo ānkoo ku mining' nyēē tyaa, ākoy kuyitiyiin :ng'aleek tukul. ¹⁹ Kunyoo, chii
ake tukul nyēē kāmēto kiruutēchoo ānkoo mbo nyēē mining' nyēē tyaa ankuyey biiko
alak kurub ng'aleekyii kumā chii :nyoo ām bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Nto nyoo karub kiru-
utēchoo ankuyey alak kurub, /kiiitōrōōrē nyooto ām bāytooyiisyēētaab Yēyiin. ²⁰ Amwoowook
kule, -mēēwutē :chii bāytooyiisyēētaab Yēyiin yoo kamachurta kusiir Farisaayeechaa ākoo
kāānēētichoo bo kiruutēk."

Ng'alyoo kurubta keey āk siirmōōyto

²¹ Kītas taay :Yēesu kumwooy kule, "Ābērē kyookas kule /kikēēmwoochi chiitaab kēny
kule, -Meebakach chii. Nto chii ake tukul nyoo kābākākiis, ākoy /kiitiilchi ng'al.† ²² Nto
anii amwoowook kule chii ake tukul nyoo kānyēērchi ng'eetaabkaamet,† +/mākiitiilchi ng'al.
Nto chiito nyoo kāmwoochi ng'eetaabkaamet kule, 'Iberber' +/mākiyyoong'tēē kōōk /siki-
itiilchi ng'aleek, nto nyoo kālēēnchi ng'eetaabkaamet, 'Iyēku solwo', kumisiyinē /kiimut /
bokēētōōrchi wōlēē bo maataab kibchuulyo.

²³ Kunyoo, yoo imächē ituwēnchi Yēyiin kiy ankiisoot kule itinyē tisyā ām wōlēē
mii :ng'eetaabkoomēt, ²⁴ ibākoooyi kiyoo yooto bo *Kōōtaab Yēyiin ānkiiwē wōlēē mii
:ng'eetaabkoomēt bōōchoomnyē kurook nto yitoy wēētuwētē kiyooto. ²⁵ Yoo miitē :chi-
ito ake kukwering' kōōk kubo bēsēnyii nyēē iboontē, kumāchāktōōs simōkāsyyinē ām
kēēltaab too kutoombo ōyitē kōōk. Yoo kameeyey kuu nyooto, kukwēring' :nyiin kōōk
ānkōōyokoochiing' boontēetaab kōōk. Makunaming' :boontoonoo bo kōōk ānkōōrēkēerchiing'
chiito nyoo riibē kibratyisyek kukertiing' kō. ²⁶ ! Kāāmwoowook, +mēētēbii wōlooto ākoy
iyaakte bēsēnoo tukul."

5:4 Tyēēn. 126:5-6; Isa. 61:2 5:5 Tyēēn. 37:11; Room. 4:13 5:7 Mat. 18:33; 25:35-46; Yāāk. 2:13 5:8 Tyēēn.
24:3-5; Ibu. 12:14 5:9 Room. 14:19; 8:14 5:10 Mat. 25:34; 1Bēt. 3:14 5:11 Luuka 6:22; 1Bēt. 4:14 5:12
2Tēt. 36:16; Luuka 11:47-51; 13:34; Yēyuut. 7:52; 1Tēēs. 2:14-16; Yāāk. 5:10 * 5:13 Kiyēyiisyēē :Yuutayeeek muunyeet
kōōtiliilēē kōrōsēēkwaa kutoombo kōōkoochinē Yēyiin. /Kikēēyēyiisyēē mbo subak kōōbooru wōlēē inēmchintooy keey-chiito
soboonataab Tāmirmiryēēt. 5:13 Chuy. 30:35; Laawi. 2:13; Kāāyit. 18:19; 2Bāy. 2:20; Eesra 6:9; Esēk. 43:24; Māārko
9:50 5:14 Yoowa. 8:12; 9:5 5:15 Māārko 4:21 5:16 Ēfēēs. 5:8-9; Filiib. 2:15; 1Bēt. 2:12 5:17 Mat. 22:37-40;
Room. 3:31; 7:4-6; Ēfēēs. 2:13-16; Ibu. 10:9 5:18 Tyēēn. 119:89; Isa. 40:8; Mat. 24:35; Luuka 16:17 5:20 Mat. 18:3;
23:23-28; Yoowa. 3:5 † 5:21 Chuy. 20:13 5:21 Laawi. 24:17 † 5:22 Yoo /kākēēmwooy kule ng'eetaabkaamet ku
chiitaab Kiriistō. 5:22 1Yoowa. 3:15; Mat. 18:9; Yāāk. 3:6 5:24 Mat. 6:14-15 5:26 Mat. 18:34

Ng'alyoo kurubta keey ākoo martaayeeet

²⁷ Kitas taay :Yēesu kumwoochi rubiichoo kule, “Ābērē kyookas :akweek kule /kikēemwooy kēny kule, ‘-Meemarte.’[†] ²⁸ Nto anii, āmwoowook kule, chii ake tukul nyoo kāsē koorko ānkuchōrōkyi kuwuu nyēē kaakumarta. ²⁹ Kunyi, yoo kēēsākyiing' koong'uung' isuuchi ng'ōōki, ilōōtu. Kaykay iboot komosta akeenke nyēbo bōōrng'uung' kusiir / kēēwiirchi bōōrng'uung' tukul wōlēē bo maataab kibchuulyo. ³⁰ Nto yoo kēēsākyiing' :āwung'uung' isuuchi ng'ōōki, itilte. Kaykay iboot komosta akeenke nyēbo bōōrng'uung' kusiir /kēēwiirchi bōōrng'uung' tukul wōlēē bo maataab kibchuulyo.”

Bareetaab kooyēy

(Mataayo 19:9; Māārko 10:11-12; Luuka 16:18)

³¹ Kimwooy :Yēesu subak kule, “Kyookas mbo subak /kēemwooyē kule chii ake tukul nyēē mächē kubar kooyēy kumächaktōōs kusirchi koorkēt barweet nyēē kakwete. ³² Nto anii āmwoowook kule, chii ake tukul nyoo kakwet koorkēnyii kubo ng'aleek alak chēē mānāmē keey ākoo martaayeeet, kākōōsākyi koorkoonoo kuyēk choonchooyēn. Nto chiito nyēē keemut koorkoonooto, kaakumarta :nkinee.”

Kaawaaleetaab keey

³³ Kimwooy :Yēesu subak kule, “Kyookas :akweek kule / kikēemwoochi chiitaab kēny kule, ‘Yoo kēēwoolchi keey :chii Yeyiin kule makuyey kiy, kumāmächaktōōs kwiiri kiyooto nteenee mächaktōōs kootyich.’[†] ³⁴ Nto anii āmwoowook kule mātēbi :chii kut koowaal keey. -Meewaal keey :chii kutwēchē wōliin bo kibkōōnkōy kuuyu bāytooyiisēē :Yeyiin wōlooto. ³⁵ Amātēbi :chii kut kulē, ‘Kwaama :teng'et’, kuuyu tyichē :Yeyiin wōlooto. -Meewaalee keey :chii kiriinkēetaab Yēerusālēem kuuyu bo :wōlooto Bāytooyiintēt nyoo wōō. ³⁶ -‘Meewaalee keey mbo mēting'uung' i-asante, kuuyu -mēēmuuchē mbo kut iyey buutyooontēt akeenke ām mēting'uung' kulēliit nto kutuuyiit. ³⁷ Yoo 'kēēchāmē kiito ake, kuyēmē imwaay kule: ‘Ēē, wuu nyooto.’ Nto yoo itāyē, imwaay kule: ‘Acha, māwuu nyoo.’ Yoo 'keemwaay ng'al chēē siirē chutētchu kukwōōnēē :choo wōlēē miitē :Kibrōkōsyooontēt.”

-Mēēyooku miyootyō

(Luuka 6:29-30)

³⁸ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Kyookas mbo subak / kēemwooyē kule, ‘Koong' āk koong', keelta āk keelta.’[†] ³⁹ Nteenee āmwoowook :anii kule, -mēēkōrōmchi chii nyēē miyaat. Yoo kasyeeching' :chiito ake kibkermetuut komosta ake, iwēēkyi komosta nyiin ake kusyeech. ⁴⁰ Nto yoo kākūwēring' :chii kōōk kumächē kaansuung'uung', imuytoochi mbo nkinee kābuutiit. ⁴¹ Yoo kākērchiing' :chii koong' ikālābchi tukuukyii ām asiista akeenke, itāsyi asiista ake. ⁴² Nto yoo kāsooming' :chii kiito ake, ikoochi. Nto yoo kēēbēsēēniing' :chii kiy, ikoochi.”

Chamateetaab Yeyiin

(Luuka 6:27-28, 32-36)

⁴³ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Kyookas mbo subak /kēemwooyē kule, ‘Ichāmē laaty-eeng'uung' ānkiwēchē buunyoontēēng'uung'![†] ⁴⁴ Nteenee āmwoowook anii kule, ōchāmē buunniwook ānkōōsoochinē choo wusook ⁴⁵ sookerkeyiitu Kōōn nyoo miitē kibkōōnkōy. Yēyē :Yeyiin kōōluuchi :asiisnyii biiko choo kāroomēch āk choo miyootēch. Yēyē mbo subak roobta kurōōbēnchi biiko choo kāroomēch āk choo miyootēch. ⁴⁶ Ōbērē :akweek tōōs mākutuwēnook :Yeyiin yoo ōchāmē baateey biiko choo chāmook ee? Ntēē yēyē :chii ake tukul kuu nyooto. ⁴⁷ Nto yoo ōng'āloolchinē biiko choo chēēkwuok baateey ii, ōnyōōru nee nyēē karaam? Ntēē yēyē -nkicheek choo -mēēnkētē Yeyiin kuu nyooto. ⁴⁸ Nchirtaat :Yeyiin nyoo miitē kibkōōnkōy, kunyoo, mächaktōōs ōchurtootiin :nkakweek.”

6*Wōlēē /kēētoorētitooy bānoonik*

¹ Kimwooy subak :Yēesu kule, “Ōriib keey. Mayey :chii ng'alyoo nyēē karaam ām taay-eetaab biiko kumächē kule sukutook. Yoo kayey kuu nyooto, mānyōōru kiy ām wōlēē mii :Kwaan nyoo miitē kibkōōnkōy.

† 5:27 Chuy. 20:14 5:28 Kāālēw. 6:25; 2Bēt. 2:14 5:30 Māārko 9:43-47 5:31 Kiruu. 24:1-4; Mat. 19:7 5:32 Mat. 19:9; 1Kōōr. 7:10-11 † 5:33 Kāāyit. 30:2 5:33 Laawi. 19:12; Kiruu. 23:21 5:35 Isa. 66:1; Yēyūut. 7:49 5:35 Tyēēn. 48:2; 76:2 5:37 Mat. 23:16-22; Yāāk. 5:12 5:37 Yāāk. 5:12; Mat. 6:13; Yoowa. 17:15 † 5:38 Chuy. 21:24; Laawi. 24:20; Kiruu. 19:21 5:39 Luuka 6:29; Room. 12:17, 19; 1Bēt. 3:9 5:40 1Kōōr. 6:7; Ibu. 10:34 † 5:43 Laawiik 19:18; Kiruutēk 7:1-2 5:43 2Sām. 22:38-43; Tyēēn. 139:21-22 5:44 Luuka 6:27-28; Room. 12:20; 1Bēt. 2:20-23 5:45 Efeēs. 5:1 5:48 Laawi. 19:2; Luuka 6:36; 1Bēt. 1:16 6:1 Mat. 23:5

² Yoo 'kēetoorēt banan, -mēērook ing'asaatee keey kuu wōloo yēytooy :kiblembechiisyek am kooriikaab saayee ak wōloo ho kēēltaab too, kule sukookaasta :biiko. Kāamwoowook, mānyōōru kiy am wōlēē mii :Yēyiin. ³ Nteenee yoo iyētyēēchinē chiito ake, kumāmāchāktōōs ikany kukas mbo :choorweeng'uang'. ⁴ Yooto, mākutuwēniing' :Kōōn nyoo kāsē kiy ake tukul nyēbo wung'aan."

Wōlēē /kēēsooytooy

(Luuka 11:2-4)

⁵ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, "Yoo osooyē, marub :chii ātēbutēkaab kiblembechiisyek. Kicham :kiblembechiis kusooyē nyēē kātōōnōōn am kooriikaab saayee ak wōloo chaang' :biich, sukung'eet kutook. Kāamwoowook, kisimkunyōōr :bichoo kiyēē kimāchē.

⁶ Nteenee, ikērtooy keey :inyiing' kō ankiisaay Kōōn nyoo -/ mākēēkāsē. Nto yooto mākutuwēniing' :Kōōn nyoo kāsē kiy ake tukul nyēē wunyaat."

⁷ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, "Yoo osooyē, -mōōbōloobōlē kuu biich choo -mēēnkētē Yēyiin kuuyu isōōtē :choo kule yoo kāmwooy ng'al chēē chaang', / kēēkāsinyē. ⁸ Wuu nyooto kuuyu simkōōnkētē :Kōōn kiyēē -mōōboontē kutoombo mbo kut osaay. ⁹ Kunyoo māchāktōōs osooyē kule:

Baaba Yēyiin nyoo imiitē kibkōōnkōy,

kutōōriit :kaayneeng'uang'.

¹⁰ Kuyit :bāytooyiisyēēng'uang'

kuyeyakay am wōlēēb ng'wēny :kiyēē imāchē

kuu wōloo wuunto am kibkōōnkōy.

¹¹ Ikōōnēēch kiyēē kyoomē am bēsyō ake tukul.

¹² Inyōōwēēch kaat am chooolwookātēnyoo,

kuu yoo kēēnyōōchinē :nkacheek kaat

choo chooolwookēnchēēch.

¹³ Itiyyēēch /simakeekenteech,

nteeenee isateeneech wōlēē mii :Buunyoontēt.*

¹⁴ Yoo ōnyōōchinē kaat biiko alak choo chooolwookēnchook, kunyōōwook kaat :nkinee Kōōn nyoo mii kibkōōnkōy. ¹⁵ Nto yoo -mōōyēyē kuu nyooto kumānyōōwook kaat :Kōōn."

**Kiriisyēētaab āmiisyēēt*

¹⁶ Kimwooy :Yēesu subak kule, "Yoo *kirē :chii āmiisyēēt, kumāmāchāktōōs kusāng'utiitu kuu wōloo yēytooy :kiblembechiisyechaa māchē kule sukukas :biiko. ! Kāamwoowook, kiikunyōōr :bichoo kuyem kiyēē kimāchē. ¹⁷ Nteenee yoo ōkirē āmiisyēēt, kumāchāktōōs ōbārē butēēkwook, ōwuunē koonyekwook ankooyiil ōtililiitu ¹⁸ simēēnkētōok :chii kule ōkirē āmiisyēēt. Nteenee Kōōn nkityō nyoo -/mākēēkāsē :nyēē inkētē. Nto yooto, mākutuwēniing'!"

-Mēētukuulchi keey bāytitaab kōōrooni

(Luuka 12:33-34; 11:34-36; 16:13)

¹⁹ Kitas taay :Yēesu kumwoochi biiko kule, "-Mōōtukuulchi keey bāytitaab kōōrooni kuuyu nyēērēē :kuutyek, tuurtōōs /ānkēēchōōrē. ²⁰ Nteenee ōkōnōrchi keey bāytit am Kaab Yēyiin wōloo māmiitē :kiy nyēē nyēērēē amāmii :chōōriin. ²¹ Tiyyēē :chii mēt wōloo miitē :bāytinyii.

²² Koong'uang' nyēē ikoochinē bōōrng'uang' lēbkēēyyēēt. Yoo kāstooy :koong'uang' nyēē karaam, iboontē lēbkēēyyēēt. ²³ Nto yoo mākāstooy nyēē karaam, imiitē mēēnānēēt nyēē mā mining'. Kunyi, yoo kāmii :lēbkēēyyēēt nyoo 'kēēboontē, imiitē mēēnānēēt kutukul!

²⁴ Māmii :chii nyēē imuuchē kōōmēlchiin kirōkōōn āyēēng'. Yoo kasyeem, kulāyē :ake. Kunyoo, mānoomtōōs :yiisyēētaab Yēyiin ak muchastaab beesaan."

Ōmoymooy bāytooyiisyēētaab Yēyiin

(Luuka 12:22-31)

²⁵ Kitas taay :Yēesu kumwoochi bichoo kule, "Kunyoo, !kāamwoowook, -mookany kwaa-maak mēt kule ō-āmē nee, ōyyēē nee nto kule ōloochē nee. Wōō oob :soboontaab chii kusiir āmit nto ku sirooy? ²⁶ Māchē ōkāsēē tāriitēk choo -mēēnkētē kule / kēēchoonsē kule nee /ānkēēkēsisiyē kule nee amātinyē mbo chookēēn, nteenee bāyē :Kōōn nyoo miitē kibkōōnkōy. Chāmook akweek oob :Yēyiin kusiir tāriitēchoo? ²⁷ Yoo keeyiimee keey :chii ng'al chēbo kōōrooni ii, ara imuuchē :yooto kutāsyi bēsyōōsyek chēē minyēē kōōrēt? ²⁸ Am nee

6:5 Luuka 18:10-14 **6:8** Mat. 6:32 **6:9** Cherem. 3:19; Mal. 2:10; 1Bēt. 1:17 **6:10** Mat. 7:21; 12:50; 21:31-32; 26:39, 42; Yoowa. 6:38 **6:11** Mat. 6:24-34 * **6:13** /Kichokēētāsynootē am siruutēk alak ng'aleechu: "Kuuyu inyiyng' nyēē ibāytooyiisyē, cheekuuk :kāamukēyēwēēk ānkiitōōrōōroot ākookoy. Kuwuyiit nyooto." **6:13** Mat. 26:41; Māārko 14:38; Luuka 11:4; 22:40, 46; Yoowa. 17:15; 1Tēm. 6:9; 2Tēm. 4:18 **6:14** Efēēs. 4:32 **6:15** Mat. 5:24; Māārko 11:25; Luuka 6:37 **6:15** Mat. 18:35 **6:17** Isa. 58:5; Mat. 17:20-21; Luuka 2:37; 18:12; Yēyuut. 13:2-3; 14:23 **6:19** Yāāk. 5:2-3 **6:20** Mat. 19:21; Luuka 12:33; 1Tēm. 6:19 **6:25** Filib. 4:6 **6:26** Mat. 10:29-31

sōoyiimēē keey ng'aleekaab sirooy? Okas baa, wōlēē wuu :taabta ake tukul ām wuuyēēt! Māchiiryootē sukukaraaraniit. ²⁹ Kāamwoowook, ānko kiboonto :Sōlōmōōn bāyit nyēē tyaa, kimāboonto sirooy chēē kāroorānēch kuu toobtōochu. ³⁰ Nto akweek chu -mōōkoosēēnoo keey kuyem ii, yoo imuuchē :Yēyiin kookaraaran toobtōoy choo lēēlōōs nto nyēē mā tyaa kurarach ii, kucham nee wōlēē makoolaaaktaak nkakweek? ³¹ Kunyoo -mooyiimee keey kule, '+Makyaam nee?' Nto kule, 'Kēēyēē nee?' Nto mbo kule, 'Kiiloochē nee?' ³² Biiko choo -mēēnkētē Yēyiin :chēē imoymooyē tukuuchoo tukul, nteenee inkētē :Kōōn nyoo miitē kibkōōnkōy kule misyook akweek ōnyōōru tukuuchoo tukul. ³³ Kuchamta :chii kurook bāytooyiisyēētaab Yēyiin āko churtaayēet. Yooto, mākurōōrōōt :tukuuk chuut alake. ³⁴ Kunyoo, -mooyiimee keey ng'aleekaab tuun, kuuyu boonto :bēsyēētaab tuun ng'aleekyii chēē mākubooryēē."

7

Masing'alaalee chii nyēē miyaat

(Luuka 6:37-38, 41-42)

¹ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, "Masing'alaalee chii nyēē miyaat. ² Yoo 'keeng'alaalee chiito ake nyēē miyaat, ku +/makeeng'alaaleeniing' nkinyiing' kuu nyooto. Nto kiyo 'kēēyēchi chiito ake, /kēēyēwuung' nkinyiing' kuu nyooto.

³ Am nee siikāsē :inyiing' sikitivityaa nyēē miitē koong'taab ng'eetaabkoomēt ameeakas musukyēēt nyēē miitē koong'ta nyeeng'uung'? ⁴ Imuuchē kule nee imwoochi ng'eetaabkoomēt kule, 'Kany ānēmuung' sikitivityaa ām koong'ta,' nto kutēē yooto tukul kumiitē :musukyēēt koong'uung' nkityō? ⁵ Kiblembechaantaani! Māchāktōōs inēmu kurook musukyēēt nyoo miī koong'uung' nkityō siikaste kāroomin siinēmchi ng'eetaabkoomēt sikitivityaaanteet ām koong'nyii.

-*Mēēntosuur kiy nyēē karaam*

⁶ -Mēēkoochi ng'ōōk kiy nyēē churtaat kuuyu wēēkyiing' keey ankusankataniing', nto iwiirchi sanayeekuuk tōōrōōy kuuyu itārtoorē."

Chiito nyoo soomsē, /kiikoochinē

(Luuka 11:1-13)

⁷ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, "Yoo kēēsoom, /kēēkōōning', yoo kēēchēng'sē, inyōōru, nto yoo kēēng'ēētisiyē, /kēēyootuung'. ⁸ Chiito nyoo soomsē, /kiikoochinē, nyoo chēēng'sē kunyōōru, nto nyoo ing'ēētisiyē, /kēēyootyinē. ⁹ Ara miitē :chiito ām akweek nyēē yoo kāsoom :lakwanyii mukaatiit kōōkoochinē rwaanteet? ¹⁰ Nto yoo kamach *burburyoontēt, kōōkoochi eereeneet? ¹¹ Kunyi, yoo chāmē :biiko buch kōōkoochi lōkōkwaa tukuuk chēē kāroomēch ii, /keemwa nee nanyuun Yēyiin ām kibkōōnkōy? Mākōōnēm keey :nyoo miisin kukōōn tukuuk chēē kāroomēch yoo kōōsoom!"

Kiruutyēēt nyēbo koomānuut

¹² Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, "Ōyēchinē biiko alak kuu wōloo kātōōmāchē :akweek /kēēyēytoowook. Iyūmē :ng'aleechuutēchu kiruutēkaab *Muusa āko kāānētētywēēkaab *wōōrkooyikaab Yēyiin."

Mariich :oreetaab Kaab Yēyiin

(Luuka 13:24)

¹³ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, "Obeetee oreet nyoo mariich. Mii :kēēlto nyēē baraay nyēē tinyē oreet nyēē baraay. Choong'ech :biiko chēē bēētēē kēēlooto wēētii ārbub. ¹⁴ Nteenee miī :kēēlto nyēē keweel nyēē tinyē oreet nyēē mariich. Ng'erinēch :biiko chēē bēētēē kēēlooto tākyinē keey *soboontaab kibchuulyo."

Wōōrkooyik chēē mābo man

(Luuka 6:43-45)

¹⁵ Kitas taay Yēesu kumwooy kule, "Ōriibēē keey *wōōrkooyichoo mābo man choo iyēēlooonēē ruunkuun sumboot nteenee ām moonikwaa ku miyootēch kuu suuyiik. ¹⁶ Ōnkētēē bichoo ng'aleek chēē yēyē. Māyēyē :cheebkateet mbuuniik āmāyēyē :siikoowēt lamayēek. ¹⁷ Mākyiintōōs keet ake tukul nyoo karaam kuyēyē lokoyēek chēē kāroomēch nto kēētii nyoo miyaat kuyēyē lokoyēek chēē miyootēch. ¹⁸ -Mēēmuuchē :kēētii nyēē karaam kuyēyē lokoyēek chēē miyootēch āmēēbērē imuuchē :kēētii nyēē miyaat kuyēyē lokoyēek

chēē kāroomēch. ¹⁹ Nto keet ake tukul nyoo kāmāchāktōōs kuyey lokoyeek chēē kāroomēch amēēbērē kayey, /kiiluulto /ānkēētōōrchi ma. ²⁰ Kunyoo, ōnkētēē bichoo ng'aleek choo yēyē."

*-Mēēwutē :biiko tukul Kaab Yēyiin
(Luuka 13:26-27)*

²¹ Kutas taay :Yēēsu kumwoochi rubiikyii kule, "Mēēwutē Kaab Yēyiin :biiko tukul choo mwooyē kule, 'Mokoryoontēēt, Mokoryoontēēt.' Nteenee chēē iwutē baateey ku choo yēyē kiyēē mākyinē :Baaba am kibkōōnkōy. ²² Choong'ēch :biiko chēē mākumwoowoo am bēsyēētaab tabanta kule, 'Mokoryoontēēt, Mokoryoontēēt, ntēē kikyoomtēē lōkōōyēwēk kaayneeng'uung', kiibēbētēēt tāmirmirook chēē miyootēch ānkēēyēyē tukuuk chēē mātēē chu chēbo kwōng'luut!' ²³ Yooto +māamwoochi :anii bichoo kule, 'Kibng'ōōkisiisyēchu, -māānkētōok :anii! Ōng'ēētyēē yu.'"

*Tēēkiik āyēēng'
(Luuka 6:47-49)*

²⁴ Kutas taay :Yēēsu kumwooy kule. "Chii ake tukul nyēē kakas ng'aleekyuu ankurub kukerkey chii nyēē ng'oom nyēē kitēēkyi kōōnyii kitaweet. ²⁵ Yoo kārōōbēn :roobta kooyiin :āynōōsyēk kutwoor keey :bēēko ānkōōsoonkiy :wusōōnēēt kōyooto, mālulūē :kōyoo, kuuyu /kikēētēēkyi yēbo kitaweet. ²⁶ Nto chii ake tukul nyoo kakas ng'aleekyuu amarub, kukerkey chii nyēē berber nyēē kitēēkyi kōōnyii yēbo ng'aayneet. ²⁷ Yoo kārōōbēn :roobta, kooyiin :āynōōsyēk kutwaarta ng'aayneet ānkōōsoonkiy :wusōōnēēt kōōtkēy, kuluulē :kōōt!"

Kāāmuukēywēēkaab Yēēsu

²⁸ Yu keewaany :Yēēsu kumwooy ng'aleechaa, koolat :biiko ²⁹ kuuyu kimēēnēētiisyē kuu kāānēētikaab kiruutēk, nteenee kiinēētiisyē am kāāmuukēywēēk.

8

*Kiisoob :Yēēsu chii nyēbo makereen
(Māārko 1:40-45; Luuka 5:12-16)*

¹ Yu kārēkunēē :Yēēsu lekem barak, kurub :biiko chēē chaang'. ² Yooto kuchō :chiito ake nyēē kiboono makereen ānkukutunyēē taayeetaab Yēēsu ānkumwooy kule, "Mokoryoontēēt, yoo ichāmē, isooboo sātililiitu kuuyu ānkētē kule imuuchē." ³ Yooto nanyuun kuchuul :Yēēsu āwunyii kutiiny chiiichoo ānkumwooy kule, "Achāmē, kunyi itililiitu!" Kusob :chiichoo areet akenke. ⁴ Nto mii yoo kumwoochi :Yēēsu chiiichoo kule, "Mēētēbii kut imwoochi chii ng'aleechu, nteenee wēēboorchi keey kibkōōrōs ānkiikoochi tukuuk chēē kabeelee kōrōsēēk kurub kuu yoo kimwooyē *:Muusa sukōōboor yooto kule 'kēētililiitu."

*Kiikoosēē keey Yēēsu :chii nyēē kimā Yuutāyiin
(Luuka 7:1-10)*

⁵ Yu kayit :Yēēsu Kaabernaam, kuchō :chiito ake nyēē ki kāāntōōyiintēētaab lukēētaab booryēt nyēbo Rooma ānkumwoochi Yēēsu kule, ⁶ "Mokoryoontēēt, miitē :motwooriintēēnyuu kaa kusubsubē am kitiintiri." ⁷ Kumwoochi :Yēēsu chiiichoo kule, "Imachē achōō anii kang'uung' chāāsoob?" ⁸⁻⁹ Kuwālchi :kāāntōōyiintonoo Yēēsu kule, "Mokoryoontēēt, ānkētē anii kule māyēmāktōōs iwut :inyiing' kōōng'waanii. Āmiitē :anii ng'wēnyuutaab kāāmuukēywēēk ānkāābāytooy biikaab lukēēt. Yoo kāāmwoochi chii nyēē mii ng'wēnyuunyu kule, 'Wē' kuwēētii, nto yoo kāāmwoochi ake kule, 'Chōō' kuchōōnii. Yoo kāāmwoochi motwooriintēēnyuu kule, 'Yey kiy' kuyēyē. Kunyoo, imwaay baateey ng'alyoo, yooto mākusob :motwooriintēēng'waanii."

¹⁰ Yu kakas :Yēēsu ng'aleekaab chiiichoo, koolat ānkumwoochi bichoo kirubootē inee kule, "Kāāmwooook, kubooyiit man manaakas yēēt ake *Isrāyēēliin nyēē ikoosēēnoo keey kuu chiiichi. ¹¹ Kāālēēnchook makukwaanee :biiko chēē chaang' koong'asiis ak tinkey ānkubokwoomchiin ākoo *Abraam, Isaka ākoo Yāākōbō am Kaab Yēyiin. ¹² Nteenee +/mākēētōōrchi mēēnān :biiko choo bēē nyēēng'waa :Yēyiin bokuriirunee ng'wēny."

¹³ Yu keewaany :Yēēsu kumwooy kuu nyooto, kumwoochi kāāntōōyiintonoo kibō lukēēt kule, "Iyēy kaa. Kaakuyeyakay kuu wōloo 'kēēmāktōoy kuuyu 'kēēkoosēēnoo keey." Nto yooto bakeenke kusob :motwooriintēētaab kāāntōōyiintonoo.

*Kiisoob :Yēēsu biiko chēē chaang'
(Māārko 1:29-34; Luuka 4:38-41)*

¹⁴ Nto yu kāwo :Yēesu kaytaab Bētērō, kukas cheeyoosyeetaab biikooy nyēbo Bētērō kukāru ānkumnyoonē. ¹⁵ Yu kātiinyi :Yēesu āwutaab cheeyoosyaanaa, kusob ānkubāyiis.

¹⁶ Nto miitē bēsyoonoto kosolēny kukararakta :asiista, / kiimutyi Yēesu biiko chēē chaang' chēē kiboonto tāmirmirook chēē miyootēch. Kyaankung'alaal :Yēesu, kung'eētyēē :tāmirmiroochoo biiko. Kiisoob mbo biiko tukul chēē kimnyoontōōs. ¹⁷ Kuyiyiinyi :yooto ākoo kiyoo kimwooyē *wōōrkooyontēetaab Yēyiin *Isaaya kule, "Kikālābwēch nyāliilutēkyoo

ānkōomuuktoowēch tānkusyēēnyoo."†

*Wuuy :kēēltaab Yēesu
(Luuka 9:57-62)*

¹⁸ Nto mii bēsyēēt ake, yu kēeruruukyi keey :biiko Yēesu, kumwoochi rubiikyii kule, "Okany kyaay tōōliilēēt keebe biitōoniin." ¹⁹ Nteenee kuchō :kāānēētiintēēt ake nyēbo kiruutēk ānkumwoochi Yēesu kule, "Kāānēētiintēēt, ārubiiing' :anii ānkoo 'kēēwē ānō." ²⁰ Kukētyi :Yēesu kule, "Boonto :kimōkōyiinēk ng'wēēnoonik chēē minyē, kuboonto :tāritēk kooriikwaa, nteenee māboonto *Wēritaab Chii wōlēē imuunyēē."

²¹ Kumwoochi subak :chiito ake Yēesu kule, "Mokoryoontēēt, kany kut amuy baaba, nto ārubiiing'." ²² Nteenee kukētyi :Yēesu chiichoo kule, "Ikany kumuy keey :muuswēk, ankiirubwaa."

*Kiyey :Yēesu kuteeman :wusōōnēēt āk bēēko
(Māārko 4:35-41; Luuka 8:22-25)*

²³ Yooto nanyuun, kulaany :Yēesu mwēēnkēēt āk rubiikyii ankuba. ²⁴ Kumii tōōliil kwēēn, kuchō :wusōōnēēt ānkōōsoonkiy mwēēnkēēt. Yooto tukul kumii :Yēesu kāruchi keey. ²⁵ Koong'et :rubiik Yēesu kule, "Mokoryoontēēt, ntēē kākēēbēko, sārweēch!" ²⁶ Kumwoochi :Yēesu kule, "Ntēē kōōmuuyē nyēē tēē nyi? Ākoo -mōōkoosēēnoo keey kuyem?" Kung'et ānkōōburyoong'to wusōōnēēt ākoo bēēko. Yooto, kuteeman :wusōōnēēt āk bēēko. ²⁷ Koolat :rubiichoo ankuteebee keey kule, "Chii nee :chiito nyi kāsyinē mbo :wusōōnēēt āk bēy?"

*Kiisoob :Yēesu chii nyēē kiboonto tāmirmirook chēē miyootēch
(Māārko 5:1-20; Luuka 8:26-39)*

²⁸ Nto yu kāwokuyit :Yēesu biitēēt nyiin ake nyēbo tōōliilēēt ām rōōrōōkēetaab Kataara,* kuchuwunee :biiko alake āyēēnku kochonkoosyek chēē /kēēmuchinē biiko ānkutākyi keey Yēesu. Kiboonto :bichoo tāmirmirook chēē miyootēch ānkikōrkōrēch miisin nyēē kimāmii :chii nyēē kiimuuchē kumur yooto. ²⁹ Kubōlchi :tāmirmiroochoo miyootēch Yēesu kule, "Imāchēēnēēch nee oō, Lakwataab Yēyiin? Kēēchōō cheenyaliileech acheck kutoombo kuyitu :bēsyēēt nyoo /kiikeekwey?" ³⁰ Kilēkitēē yooto :ākwootiitaab tōōrōōk chēē kyookētē. ³¹ Kusoom :tāmirmiroochoo miyootēch Yēesu kule, "Yoo 'keekweteech, ikōōnēēch bokiiwut tōōrōōchuut." ³² Kumwoochi :Yēesu kule, "Obe." Kuchuwu :tāmirmiroochoo miyootēch bakeenke ānkubokōōwutē tōōrōōchoo. Kōōwutē kuu nyooto, kōōtuultēē keey :tōōrōōchoo tukul lekem kusoor tōōliil ānkubokutōōrchi keey āriit ānkubēk!

³³ Kukāsē :biiko chēē kyookooy tōōrōōchoo ng'aleechaa, kumwēyē ākoy kiriing' ānkwoomchinē biiko ng'aleekaab tōōrōōk āk chēbo bichoo kiboonto tāmirmirook chēē miyootēch. ³⁴ Kukāsē :biikaab kiriinkoonoo ng'aleechaa, kung'ēētōōs :tukul bokukas Yēesu. Kunyōōru, kusaaysaay kule kung'etee saang'waa.

9

*Kāāmuukēyēwēkaab Yēesu kunyōōchi biiko kaat
(Māārko 2:1-12; Luuka 5:17-26)*

¹ Yooto kulaany :Yēesu mwēēng' ankwaay āk rubiikyii kooyeey Kaabernaam. ² Kuyitē, / kiimutyi chiito ake nyēē kisōnkōchoot / kēēkālāboonunēē tiirbeet. Nto bērē kukas :Yēesu kule kiikoosēē keey :bichooto inee, kumwoochi chiichoo kule, "Wēnyoo, kimkim, / kāākēēnyōōwuung' kaat ām choolwookātēng'uung'!"

³ Yooto, kumwoochi keey :kāānēētikaab kiruutēk kule, "Kāākōōwuuytēē keey :chiichi Yēyiin." ⁴ Kōōnkēt :Yēesu kiyēē kimiitē kōōsōōtē :bichoo ānkumwooy kule, "Ām nee yu oōsōōtēē moo ng'al chēē miyootēch?" ⁵ Kuskus /kēēmwooy kule, 'Kāākēēnyōōwuung' kaat ng'ōōkiswookikuuk' nto /kēēmwooy kule, 'Ng'et ānkiiwēēsyēt?' ⁶ Ōkāsē ra kule āboontē :anii, *Wēritaab Chii, kāāmuukēyēwēk ām kōōrooni chēē āmuuchēē ānyōōchi biiko kaat." Yooto bakeenke kumwoochi chiichoo kisōnkōchoot kule, "Yyoony ankiinam tiirbeeng'uung',

† 8:17 Isaaya 53:4 8:20 2Kōōr. 8:9 8:22 Mat. 4:20, 22; 9:9; 19:21; Luuka 5:11; Yoowa. 1:43; 21:19-22 8:26 Tyēēn. 65:7; 89:9; 107:29; Mat. 14:30-32 * 8:28 Mwooyē :siruutēk alake kule 'Kerkeesa' nto 'Keraasa'. 8:29 Māārko 3:11; 1Kōōr. 15:24 9:2 Tyēēn. 103:3; Māārko 2:5

ānkiwēēchi keey kaa.” ⁷ Kung'eet :chiichooto kisōnkōchoot bakeenke ānkuwēēchi keey kaa.
⁸ Yu kakas :biiko chēē kimii yooto ng'aleechaa, kumuuyo ānkusilto Yēyiin nyi kiikoochinē
 chii kāamuukēy chēē wuu choo.

*Chāmē :Yēesu mbo choo -/mākiiriiku
 (Māārō 2:13-17; Luuka 5:27-32)*

⁹ Yu katas taay :Yēesu āk baannyii, kukas chiito ake nyēē /kikēēkuurē Mataayo kumii
 kēēbuur kēryō kōōruruuchē *syuuruut. Yooto, kumwoochi :Yēesu chiichoo kule, “Rubwaa.”
 Kung'ēētē bakeenke ānkurubē Yēesu.

¹⁰ Nto yu miitē :Yēesu kwoomiisyē ām kaab Mataayo, kukwa :kāāruurukikaab syuuruut
 chēē chaang' ākoo biiko alak chēē -/kimākiiriiku bokwoomiis āk Yēesu kuboonto keey
 rubiikyii. ¹¹ Nto yu kakas *Farisaayeeek kuu nyoo, kuteebee rubiikaab Yēesu kule, “Ntēē
 āmiisyē :kāānēētiintēng'woong' āk kāāruurukikaab syuuruut ākoo biich chēē -/mākiiriiku”
¹² Kukētyi :Yēesu kule, “Chēēng'ootē :biiko choo imnyoontōōs kāānyooyiintēēt. Māchēēng'ootē
 :choo sobchootiin. ¹³ Ibooru nee :ng'aleechu /kikesir: 'Ākāykooyē chamateet kusiir
 kōrōsēk.'† Kyāāchōōnchinē :anii biiko choo choolwookēnootiin, āmēēbērē choo isōtē kule
 churtootiin.”

*Kāānēētiisyēētaab Yēesu nyēē lēēl
 (Māārō 2:18-22; Luuka 5:33-39)*

¹⁴ Kimii :yēē kikwa :rubiikaab Yoowaana ankuteebē Yēesu kule, “Ām nee yu kēēkirē
 :acheek āk *Farisaayeeek āmiisyēēt āmākirē :rubiikuuk?” ¹⁵ Kukētyi :Yēesu kule, “-Mēērukuutē
 keey :chōōrōōnuutēkaab saanteetaab leekwa ām saakweetaab kooyēy yoo boonto keey
 saanteetaab leekwa. Makuyit :bēsyeēt nyēē +/ mākiinēmunēē saantaanaa wōlēē mii
 chōōrōōnuutēkyii, kunyi yooto :yēē makoorukuut keey :chōōrōōnuutēkyii.”

¹⁶ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “-/Mākēētilē ankeet nyēē tākulēēl /ānkēēkinēē sireet
 nyēē yoo. Yoo /kakeeyey kuu nyooto kusirinyāktōōs :ankaanaa ānkung'ēti yooto kubarayiit
 :koong'ta miisin. ¹⁷ -/Mākēēronkyinē mbo kibkeetiis choo /kātākēēyēyē wōōnkit nyēē
 yoo. Yoo /kakeeyey kuu nyooto, kōōtōlē :wōōnkit kuwasta keey :kibkeetiisyek. Nteenee
 /kēēronkyinē kibkeetiisyek choo /kātākēēyēyē wōōnkit nyēē lēēl, nto yooto kumoomē :kiy
 tukuuchoo :tukwaay.”

*Sobē :chii nyoo ikoosēē keey Yēesu
 (Māārō 5:21-43; Luuka 8:40-56)*

¹⁸ Kutākung'āloolē :Yēesu, kuchō :kāāntōōyiintēēt ake ānkukutunyēē taayeenyii ānkumwooy
 kule, “Kaakume :chēēnyuu! Ichōō chēētiinyēē āwung'uang' sukusob.” ¹⁹ Yooto, kuwēēto
 keey :Yēesu chiichoo kuboonto keey rubiikyii.

²⁰ Kirubaat lēt Yēesu :cheebyoosyeet ake nyēē kikiikunam bōōrto ake nyēē kisāyē :korotiik
 ām kēnyisiyēk taman āk āyēēng'. Yu kāākuriikyii Yēesu, kutiiny *maaseekaab kotootyēētaab
 sireetaab Yēesu. ²¹ Kiisōōtoonu :cheebyoosyaanaa kule, “Yoo kāātiiny buch sireenyii āsobē.”
²² Yooto kuweech keey :Yēesu kukas cheebyoosyeetkēy ānkumwoochi kule, “Chēē, kimkim! /
 Kāākiisobiing' kuuyu 'ikoosēēnoo keey.” Kisob :cheebyoosyaanaa bakeenke.

²³ Nto yu kēēwut :Yēesu kōōtaab kāāntōōyiintoonoo kunyōōr biiko chēē chaang' chēē
 kimēēysē. Kikuutē :alake kurēēruunēk, kōōnchōōytōōs :chuut. ²⁴ Kumwoochi bichoo kule,
 “Obe saang'. Manaame :chēēbi nteenee kāruchi keey.” Kuroorichi :bichoo Yēesu. ²⁵ Nto
 yu kaakuba :bichoo saang', kuwo :Yēesu kisēēnkēētaab lakwanaa, kunam āwut ankoong'ēet
 kōōyyo. ²⁶ Kiyestee :ng'aleechaa yēēmoonoo tukul.

Kiisoob :Yēesu cheebkoraatiisyek āyēēng'

²⁷ Nto yu kang'ētee :Yēesu yooto, kurub lēt :cheebkoraatiisyek alake āyēēnku. Kiku-
 urchinoote :bichoo barak kumwooyē kule, “Iriireeneech oō, *Mōchōkōrēētaab Tāwuti!”

²⁸ Nto yu kāwokōōwut :Yēesu kō, kuba :nkicheek cheebkoraatiisyechea kō. Yooto ku-
 teebee :Yēesu icheek kule, “Ara oyēnchinē kule āmuuchē :anii āsoobook?” Kuwālchi kule,
 “Kiyyēnchinē oō, Mokoryoontēēt.” ²⁹ Kutabtab :Yēesu koonyekwaa ānkumwoochi kule, “Kuu
 yoo kōōkooosēēnoo keey, kuyeyakay kuu nyooto.” ³⁰ Kukās :cheebkoraatiisyechea. Yooto
 nanyuun, kōōkālōonchi :Yēesu bichoo kule, “-Mābōōmwoochi chii ake tukul ng'aleechu.”
³¹ Ānkoo kuwuu nyooto, kibokumwaaytaat :bichoo ng'aleechaa kiyēyē :Yēesu kuyem
 kōōroonotoo kumukuul.

Kiityaach :Yēesu ng'elyebtaab chii

9:6 Tān. 7:13-14; Yoowa. 5:36 9:9 Mat. 8:21-22 9:10 Mat. 11:19; Luuka 15:1-2; 19:7 † 9:13 Oseeya 6:6
 9:13 Mat. 12:7 9:15 Mat. 25:10; Yoowa. 3:29; Yēyuut. 13:2-3; 14:23; Ng'oong'. 19:7 9:20 Laawi. 15:25-27; Mat.
 14:36; Luuka 6:19 9:22 Mat. 8:13; Luuka 7:50 9:24 Yoowa. 11:11-13 9:25 Māārō 5:41 9:29 Mat. 8:13
 9:30 Mat. 20:29-34 9:30 Māārō 5:43 9:31 Māārō 7:36

³² Nto yu miitē kubēēchinē keey :mbo Yēesu, /kiimutyi Yēesu chiito ake nyēē kiboonto *tāmiriryēēt nyēē miyaat. Kikiyey :tāmiriryoonoo chiichoo kukwiilakay :ng'elyeb nyēē -mēēmuuchē kung'alaal. ³³ Nto yu /kākiiibēbēto tāmiriryoonoo miyaat kung'ettee chiichoo, kootyaak :ng'elyebta kung'alaal :chiichooto. Kiilat :bichoo kimiitē yooto kumwooyē kule, "Yyē! Manaakeekas bēsyēēt ake ng'alyoo nyēē tēē nyi am *Isrāyēēl." ³⁴ Nteenee kumwooy *Farisaayēek kule, "Yyōōch! Yēyiisyēē :chiichi bāytooyiintēētaab tāmirirook chēē miyootēch sukōōbēbēto tāmirirook chuut."

Wōō :kēsiisyēēt, nteenee ng'eri :kēsiik

³⁵ Kiwēesyētēē :Yēesu kiriinkōōsyēk ak soong'wēk tukul. Kiinēētiisyootēē kooriikaab saayeet kwoomtootē lōkōōyēk chēē kāroomēch kurubta keey ak bāytooyiisyēētaab Yēyiin ānkōōsoobē biiko chēē kiboonto bōōrwoonik chēē makerkeey ak tānkuusyo ake tukul. ³⁶ Nto yu kakas :Yēesu biiko chēē chaang', kukāsya kiisayta kuuyu /kikiisoomsoomē ānkunyāliltōōs kuu kēēchiir chēē kābotyi :ākiintō. ³⁷ Yooto, kumwoochi rubiikiyī kule, "Wōō :kēsiisyēēt, nteenee ng'eri :kēsiik. ³⁸ Kunyoo, oōsom kutās :Chiitaab yiisyēēt kēsiik alak."

10

Kiiyookto :Yēesu lēbkēēyiyii taman ak āyēēng'
(Māārko 3:13-19; Luuka 6:12-16)

¹ Kikuur :Yēesu rubiikiyī taman ak āyēēng' ānkōōkoochi kāmuukēyēwēk kōōbēbētooy tāmirirook chēē miyootēch ānkōōsoobē biiko choo tinyē bōōrwoon alak tukul.

² Lēbkēēyichooto ku chu: Simōōni (nyoo kaayneenyii ake ku Bētērō), ng'eetaabkaamet Antereeya, Yāākōbō araab Sebetaayo kuboonto keey ng'eetaabkaamet Yoowaana. ³ Filibō ākoo Baatolomaayo, Toomaas ākoo Mataayo kāāruruukiintoonoo kiibo *syuuruut, Yāākōbō araab Alfaayo ākoo Taataayo, ⁴ Simōōni Kananaayo * ākoo Yuuta Iskaryoot nyoo kichokuchoomtooy Yēesu.

⁵ Yooto, kumwoochi kule, "Moobe wōlēē miitē :biiko choo mā Yuutayēek āmōōwut kiriinkēēt ake tukul nyēbo biikaab *Samaaryaa, ⁶ nteenee obe wōlēē miitē :biikaab Isrāyēēl choo kiikubooto yoo kēēchiir. ⁷ Ō-āmtootē kule, 'Kaakuyit :bāytooyiisyēētaab Yēyiin.' ⁸ Osoobootē choo mnyoontōōs, ōng'eētootēē meet choo kiikubēk, oōsobē choo boonto *makereenik, ānkōōbēbētootē tāmirirook chēē miyootēch. /Kākēēkōōnook kāmuukēyēwēechu buch, kunyi ōkooytooy :nkakweek buch. ⁹ Manamaat :chii *ta-aabuut mbo kisich, *feetaanik nto ku beesaan alak tukul am mbisiinyeenyī. ¹⁰ Manam mbo lool nto ku sira nyēē iliiktēē keey, kwēyōōn nto mbo kirōk, kuuyu yēmē chii nyoo kāākubirto nkuruukyīi /kēēkwēchi kiy.

¹¹ Yoo kōōwut kiriing' nto ku saang'ta ake tukul, ocheeng' kaytaab chii nyēē sikēn ānkōōbuur kayaata ākoy yoo obēēchinē keey. ¹² Yoo kōōwut kaab chii, oōsomchi bēnur. ¹³ Nto yoo nyoolchinē /kiibēruur, kunyōōr kaalyeet. Nto yoo mānyoolchinē /kiibēruur, kutēbi. ¹⁴ Yoo kamataachaak :chii nto kumakas ng'aleekwook, olelekte tēērtit am kērēēnkōōkwook yoo ōng'eētyēē kayaata nto kiriinkoonoto kōōboorchi kule tākōōbuurtooy ng'ōōkisng'waa. ¹⁵ Lēyyē, lkāāmwoowook, +/mākiing'woonchi bichoo bo kiriinkoonoto miisin kusiir ng'wooninto nyēē nyōōru :biikaab Komoora ak Sōtōm bēsyoonoo itiiilchinē :Yēyiin ng'aleek biiko am kōōrēt."

Nyāliluutēk ak wusiisyēēt

(Māārko 13:9-13; Luuka 21:12-17; 12:2-9, 51-53; 14:26-27)

¹⁶ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, "Āyooktook :anii bōōyēyiisyootē okerkeeye kēēchiir chēē miitē suuyīk kwēēn. Kunyoo ōkāsū ānkōōyibē keey ng'wēny. ¹⁷ Ōriib keey, kuuyu mākōōyooong'tēēnook :biiko kōōk ānkubirook am wōloo bo kooriikwaa bo saayeet. ¹⁸ +/Mākiimutaak taayeetaab bāytooyik kubo anii. Okany kuyēk :nyooto bārooyinto nyēē kōōmwoochinēē bichooto ākoo choo mā Yuutayēek kiyēē ōyēchinē. ¹⁹ -Mookany kooyi-imaak mētēwoy :kiyēē ōmwooyē nto wōlēē ōmwooytooy kiyooto. +/Mākiiboowook yooto kiyēē ōmwooyē ²⁰ kuuyu mēēbērē akwek :chēē +mōōng'āloolē, nteenee Tāmiriryēētaab Baaba :nyēē mākung'āloolē kubuntēēnook.

²¹ Makuchaamta :chii ng'eetaabkaamet /keebakach, kuchaamta :chii lakwanyīi ānkuwēkyi keey :lēēkōōk sikiikwaa kuyey /keebakach. ²² Mākūwēchook :biiko kubo anii.

9:34 Mat. 10:25; 12:24, 27; Yoowa. 8:48 9:35 Mat. 4:23 9:36 Kāāyit. 27:17; 1Bāy. 22:17; 2Tēt. 18:16; Ešēk. 34:5;

Seka. 10:2; Māārko 8:2 10:2 Luuka 6:13 * 10:4 Ibooru :kaaynaani am kuutiitaab Yuutayēek kule 'nyēē kāng'unoo'.

10:4 Yoowa. 1:40-44; Yēyuut. 1:13 10:5 Luuka 10:33 10:6 Cherem. 50:6; Mat. 15:24; Yēyuut. 13:46 10:7 Mat.

4:17 10:10 1Kōōr. 9:14; 1Tēm. 5:18 10:13 Luuka 2:14 10:14 Yēyuut. 13:51 10:15 Luuka 10:4-12 10:15

Toowu. 18:20; 19:1-29; Mat. 11:24; Luuka 10:12 10:16 Luuka 10:3 10:17 Yēyuut. 5:40; 2Kōōr. 11:24 10:20

Luuka 12:11-12 10:21 Mat. 10:35; Māārko 13:12; Luuka 21:16

Nteenee chiito nyoo kamuyta ankookaaseenaa keey ākoy tabanta, +/makiiraraach. ²³ Yoo /kākēewusēenook *kiriinkēēt ake, ōmwēchi ake. !Kāamwoowook, -mōomuutu kiriinkōōsyēkaab Isrāyēel tukul kumānāāyitu *:Wēritaab Chii.”

²⁴ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Mā wōō :rubiintēēt kusiir kāānēētiintēenyii āmā wōō :motwooriintō kusiir mokoryoontēenyii. ²⁵ Nyoolchinē /kēēyēchi rubiintēēt kiyēē /kēēyēchinē kāāntōoyintēenyii, ānku ākoy /kēēyēchi motwooriin kiyēē /kēēyēchinē mokoryoontēenyii. Yoo /kēēkuurēēnōo anii *Bēēlsēbuul ānkāyēku chiitaab kayta ii, kucham nee biiko choo mii kanyuu?”

²⁶ -Mōōmuyēē choo wusook. +/Makeeng'aany kiy ake tukul nyēē iyēēnoot ānku +/mākiiboor kiy ake tukul nyēē wunyaat. ²⁷ Ōbāroostoooy ng'aleechu ā-āmwook kumākāsē :chii /keekas kāroomin. Nto kiyēē /kēēchoomwook, ōkuurtē kukas :biiko tukul. ²⁸ -Mōōmuyēē choo bākāchē bōorto āmēemuuchē kubakach tāmirmiryēēt. Nteenee ōmuyēē nyoo imuuchē koo-armuusee bōorto āk tāmirmiryēēt maataab kibchuulyo. ²⁹ /Kyooltēē oob kootiitiyēēnik āyēēng' beesaan chēē mābo laa? Ānkoo kuwuu nyooto, -mēēsuuwu mbo :akeenke yoo manaacham :Baaba Yēyiin. ³⁰ Ntēē inkētē mbo :Yēyiin wōlēē tēē :buutēēk ām mētitaab chiito. ³¹ Kunyoo, -mōōmuuyē, kuuyu chāmook akweek :Yēyiin miisin kusiir kootiitiyēēn chēē chaang'.

³² Chii nyoo kachamta ām taayeetaab biiko kule chāmoo, +maachamte :nkani chii chooto ām taayeetaab Baaba. ³³ Nto nyoo katayeenaa taayeetaab biiko, +maatayee :nkani taayeetaab Baaba.”

³⁴ Kitas taay :Yēesu kumwoochi rubiikyii kule, “-Moosoot kule kyāāchōōntoooy :anii tāloosyēēt kōōrēēt, nteenee kyāāyibu ng'ot, ³⁵ kuuyu kichāāwuulyē biiko. Tooytōōs :wēēro ākoo kwaan, kutooyo :chēēbto āk kaamet ānkutooyo :koorkēētaab wēēriit ākoo cheeyoosyee-taab biikooy. ³⁶ Mākuwēchē keey :biich chēē tilyōōnuut.

³⁷ Chii nyoo chāmē kwaan nto kaamet kusiir wōlēē chāmto anii, māyēmē :nyoo kuyēk rubiintēenyuu. Nto nyoo chāmē wērynyii nto ku chēēbnyii kusiir wōlēē chāmto anii, māyēmē :nkinee kuyēk rubiintēenyuu. ³⁸ Nto chii nyoo kamachamta soboonyii' kubo anii sukuruba, māyēmē :nkinee kuyēk rubiintēenyuu. ³⁹ Nyoo kāyēētyi keey soboontaab kōōrooni, mākōōboot soboonyii bo kibchuulyo. Nto nyoo kēēkooyto soboonyii ām kōōrooni kubo anii, mākunyōōr *soboontaab kibchuulyo.

⁴⁰ Chiito nyoo kataachaak kaakutaacha nkani, nto nyoo kataacha anii kaakutaach Yēyiin nyoo kiyookwoo. ⁴¹ Chii nyoo tōrōōchē *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin kuuyu wōōrkooyoo, kunyōōru kiyēē /kēētuwēnēē wōōrkooyoontēēt. Nto chii nyoo tōrōōchē chiito nyoo churtaat kuuyu churtaat kunyōōru kiyēē /kēētuwēnēē :chiichocho churtaat. ⁴² Kāamwoowook, chii nyoo kārāmchi mbo bēy rubiintēenyuu ānkoo kumātōokunoot :rubiintonoo, +/mākēētuwēn chiichocho.”

11

Kiitiir :Yēesu Yoowaana (Luuka 7:18-23)

¹ Yu keewaany :Yēesu kumwoochi rubiikyii taman āk āyēēng' ng'aleechaa, kung'etee yooto ānkuwōkōōnēētiisyoot kwaamtaat lōkōōywēk ām kiriinkōōsyēkaab wōlooto. ²⁻³ Yu kakas :Bātisāniintēēt Yoowaana nyēē kirataat ng'aleek chēē kimii kuyēyē *:Kāārārookiintēēt, kumwoochi rubiikyii āyēēng' kule, “Obe wōlēē mii :Yēesu ankooteebēe yoo inee man :Kāārārookiintēēt nyoo /kōkēēbērē mākuchō, nto tākumii :ake nyēē kēēkānyoonu.” ⁴ Yu /kabokeeteebēe Yēesu kuu nyooto, kuwālchi rubiichocho kule, “Oyēey ānkubōōmwoochi Yoowaana kiyēē kookas. ⁵ Kāstooy ra :cheebkoraatiisyek, bēēsytē ra :choo kisōnkōchootiin, kōōkusobcho :choo bo makereenik, kāsē ra :cheemiinyiisyek ng'aleek, /kookiing'etee meet choo kikiikuba *kāābkwōombiich /ānkōōkyoomchi mbo nkicheek bānoonik lōkōōywēk chēē kāroomēch. ⁶ Kunyi, bōōkiimchi Yoowaana kule ibēruuroot :chii ake tukul nyoo mānēētuykoo batay.”

Kiyēē kimwooy :Yēesu kurubta keey Yoowaana (Luuka 7:24-28)

10:22 Mat. 24:9-14; Yoowa. 16:1-4 **10:22** Luuka 6:22; Yoowa. 15:18-19 **10:23** Yēyūut. 8:1 **10:25** Yoowa. 13:16 **10:25** Mat. 9:34 **10:26** Māārko 4:22; Luuka 8:17 **10:28** Tyēēn. 56:4 **10:30** Luuka 21:18 **10:33** Māārko 8:38; 2Tēm. 2:12 **10:35** Mat. 10:21; 24:10; Māārko 13:12; Luuka 12:52-53 **10:36** Miika 7:6 **10:37** Mat. 19:29 † **10:38** Mwooyē :yuutēyū kule 'kamakalab murtooywoontēenyii' yoo /kākēēwēēkyiin ng'ālyoo āk ng'ālyoo. Ām bēsyōōsyēchooto, ki yoo kakalabaat :chiito *murtooywoontēēt kōōbooru kule miitē /bokēēbākāchē. **10:39** Mat. 16:24-25; Luuka 17:33; Yoowa. 12:25-26 **10:40** Mat. 18:5; Yoowa. 13:20; Kala. 4:14 **11:2-3** Mat. 3:11-12; 8:1-9:34; 14:3; Yoowa. 1:15, 27; 3:31; 11:27 **11:5** Isa. 35:4-6; 61:1; Luuka 4:18

⁷ Yu kākubēēchi keye :rubiichoo kiiyooktooy :Yoowaana, kumwoochi :Yēesu biiko kule, “Kyōōbēētii bōōkāse nee ām kōōr nyēē suurkwēēn? Ara ki tōōywooy nyēē kiimuuchē kōōsooyēn :yoomat yoo kāwus? ⁸ Ara ki chii nyēē kikiilaach sirooy chēē kārorānēch? Acha, /kēēnyōōrchinē chēē iloochē sirooy chēbo barak kaab bāytooyik. ⁹ Ara kyōōbēētii bōōkāse ng’oo nanyuun? Ara ki *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin :nyi kibōōnyōōru? Kubooyiit man, kyōōnyōōru wōōrkooyoontēēt nyēē wōō kusiiir wōōrkooyoo ake tukul. ¹⁰ Inee :nyoo ng’āloolēē :Yēyiin ām yoo /kikeesir kule, ‘+Māāyooktē kiiyookiintēēnyuu koonto wokuyēytoowuung’ kēēlto.’[†] ¹¹ !Kāāmwoowook, māmii :chii kōōrooni nyēē wōō kusiiir Yoowaana, nteenee wōō :nyoo mātookunoot nyēbo laat ām bāytooyiisyēētaab Yēyiin kusiiir inee.”

*Kitay :biiko chēē chaang’ Yoowaana āk Yēesu
(Luuka 7:30-35)*

¹² Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Nto kuchakee yoo kitoowu :Bātisāniintēēt Yoowaana kwoomtooy lōkōoywēk ākoy kura, kiyōōt :bāytooyiisyēētaab Yēyiin ām wusiisyēēt ānkusyēēmē :biiko chēbo wōōrōoryēēt kōōsōrto. ¹³ King’alaalee ng’aleechu *wōōrkooyik tukul ākoo siruutēkaab *Muusa ākoy mbo nkinee Yoowaana. ¹⁴ Nto yoo ōmuuchē ōyēnchi, inee ku *Eliiya nyoo /kikēēng’āloolē kule mākuchō. ¹⁵ Nyoo yēbē yit kukas.

¹⁶ Kunyoo, +maakerkeeyee nee biich chēē wuu chu? Kerkeye lēēkōōy chēē mii wōlēē chaang’ :biich āmāchāmē ng’aleekaab chuut yoo /kēēkuurchinē kule, ¹⁷ Yoo kakeekutwaak kurēēruut

-mōōtuumē,
kēēlē kēēriiryē,
otay ōmēēysē.’

¹⁸ Wuu nyooto wōlēē kiyibto :biiko Yoowaana āk anii. Kimoomē :Yoowaana āmit chēbo leles nto kuyyēē *tifaayiin. Yooto /kēēmwooy kule, ‘Boonto *tāmirmiryēēt nyēē miyaat.’ ¹⁹ Kuchō *Wēritaab Chii nyēē kyoomiis ānkuyyēē tifaayik /kēēlē, ‘Kimooroong’nyaa, kibōōkityoo ānku choorweetaab kāāruukikaab *syuuruut āk biich choo -/mākiiiriku. Ntee-nee inkētē :chii kiyēē yibu :ng’oomnān yoo karub kāānēētēywēkyuu.”

*Ng’wooninto nyēē mākunyōōr kiriinkōōsyēk choo kitay Yēesu
(Luuka 10:13-15)*

²⁰ Yooto kung’alaalee :Yēesu nyēē miyaat kiriinkōōsyēk choo mēēbērē kiweeksee miyootyēēt ānko kikiikuyeyee :inee wōlooto ng’al chēbo kwōng’uut. ²¹ Kimwooyē kule, “Wuusyō, wēē, kiriinkoonēēb Koorasiin āk Beetsaayta! Tyaa, :ng’woonin nyēē mii kukānyoonwook akweek choo kyookas ng’al chēbo nkoolat choo kyāāyēyē. Nto ki biikaab Tiirō nto ku chēbo Sitōōn chēē kyāāyēchinē ng’aleechu bo nkoolat, nto kiloochē sirookaab mēēysō ānkōōbuurēē aryaanteet kōōboor kule kaakuweeksee miyootyēēt. ²² Kiriinkōōsyēchu, ! kāāmwoowook, mākunyōōr :biikwook ng’wooninto nyēē siirē nyoo nyōōru :biikaab Tiirō ākoo Sitōōn bēsyoonoo itiiilchinē :Yēyiin biiko ng’aleek. ²³ Biikaab Kaabernaam, ōbērē :nkakweek +moobe kibkōōnkōy? Achicha, ōbēētii kāābkwōombich! Nto /kikikeyeyee Sōtōm ng’al chēbo nkoolat, choo /kikēēyēwook akweek, nto manaakarbus. ²⁴ !Kāāmwoowook, ōnyōōru :akweek biikaab Kaabernaam ng’woonin nyēē siirē nyoo mākunyōōr :biikaab Sōtōm bēsyoonoo itiiilchinē :Yēyiin biiko ng’al.”

*Imuunkyinē biich :Yēesu
(Luuka 10:21-22)*

²⁵ Nto mītē yoo, kumwooy :Yēesu kule, “Āsiltiing’ inying’ Baaba Yēyiin, nyoo ibāwu barak āk ng’wēny, kuuyu ‘kwēēboorchi biiko choo yibē keye ng’wēny kiyēē iwunyēē biiko choo isōōtē kule ng’oomech. ²⁶ Kōōnkōy, Baaba, kuuyu wuu nyooto :wōlēē imāktooy :inyiing’.

²⁷ Kikōōno :Baaba kiy ake tukul nyēē āboontē. Baaba nkit :nyēē inkētē wōlēē āwuuyē :anii, āmēēbērē mii subak :chii nyēē inkētē wōlēē wuu :Baaba, nteenee lakwanyii nkit ākoo biiko choo kyaakwel’ āboorchi.” ²⁸ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Okwaa wōlēē āmiitē :anii akweek tukul choo ōchoosyootiin ānkōōng’irook :tukun sāmamuung’wook. ²⁹ Āyēku tala ānkāāyibē keye ng’wēny. Kunyi, ōrookēē keye muchōōkiinyuu ankookany aneetaak. Yoo kooyey kuu nyooto, +mōōmuung’iisyē. ³⁰ Mānyikisyinē biich :muchōōkiinyuu ānku kuskus :yiisyēēnyuu.”

† **11:10** Mal. 3:1 **11:10** Luuka 1:76 **11:14** Mal. 4:5-6; Mat. 17:10-13; Luuka 1:17; Yoowa. 1:21 **11:18** Mat. 3:4; Luuka 1:15 **11:19** Mat. 9:10-11 **11:21** Isa. 23:1-18; Esek. 26:1-28:26; Chōōw. 3:4; Āmōōs 1:9; Yoona 3:6-9; Seka. 9:2-4 **11:23** Isa. 14:13-15; Toowu. 19:24-28 **11:24** Mat. 10:15; Luuka 10:12 **11:25** Isa. 29:14; 1Kōōr. 1:18-29 **11:27** Yoowa. 1:18; 3:35; 10:15 **11:28** Mat. 23:4; Yoowa. 7:37; Ibu. 4:1-11 **11:29** Isa. 28:12; Cherem. 6:16 **11:30** 1Yoowa. 5:3

12

Bāwu :Yēesu bēsyēētaab Sabaato
(Māārko 2:23-28; Luuka 6:1-5)

¹ Nto mii bēsyēēt ake yēē ki *Sabaato, kumur :Yēesu ākoo rubiikiyii mbareet ake nyēē kibo nkoonuuk. Kyoomootiin rubiikiyii :kēmēy yooto, kutoow kuswech mētēwookaab nkoonuuk ankwaam. ² Nto bēre kukas *:Farisaayeeek kuu nyoo, kumwoochi Yēesu kule, “Kas, ntēē miitē :rubiikuuk kwiiryēē kiruutyēēt nyoo mächāmu /kēēkēsiis yēē bēsyēētaab Sabaato.” ³ Kuketyi :Yēesu kule, “Manoosuman :akweek, kiyēē kiyey :Bāytooyiintēt Tāwuti yoo kyoomē :kēmēwuut ākoo lukēēnyii? ⁴ Kiwo *Kōōtaab Yēyiin /ānkiikoochi mukaatiineek choo /kikeēchāmchine mbo *kibkōrōs nkit kwaam. Kyaam :Tāwuti mukaatiinechaa ānkōōkoochi nkicheek biikaab lukēēnyii kwaam. ⁵ Nto mbo subak ii, manoosuman :akweek ām siruutēkaab *Muusa kule iryēē kiruutēk :mbo kibkōrōs yoo yēyiisyēē Kōōtaab Yēyiin ām bēsyēētaab *Sabaato -/āmākēēyibē kule kaleel? ⁶ !Kāāmwoowook, miitē yu :chii nyēē wōō kubiir Kōōtaab Yēyiin.

⁷ Nto ōnkētē kiyēē kiibooru :Yēyiin yoo kimwooyē ām siruutēk kule, ‘Ākāykooyē chamateet kusiir kōrōsēek,’† nto kāmōōng’āloolēē nyēē miyaat biich chēē māboonto lēēlis. ⁸ Bāwu *:Wēritaab Chii bēsyēētaab Sabaato.”

Kiisoobiis :Yēesu ām bēsyēētaab Sabaato
(Māārko 3:1-6; Luuka 6:6-11)

⁹ Kutas taay :Yēesu ākoo rubiikiyii ākoy kōōto ake nyēbo saayeeet. ¹⁰ Kimiitē kōyooto :chiito ake nyēē kisōnkōchoot :āwut. Yooto kuteebee *:Farisaayeeek chēē kimii kōyooto Yēesu kule, “Ara chām wēēch :kiruutēk /kiisoobso yēē bēsyēētaab *Sabaato?” Kitēēbē :bichoo kuu nyooto kutēchē Yēesu subokōōyooong’tēē kōōk. ¹¹ Yooto kumwoochi :Yēesu bichoo kule, “Yoo boonto :chii ām akweek kēēchiiryēēnyii ānkōōsouchi :kēēchiiryoonoo ng’wēēn yēē bēsyēētaab Sabaato, ichuuto oob bakeenue ām ng’wēēn? ¹² Bo koomānuut :chii miisin kusiir kēēchiir. Kunyoo, chām wēēch :kiruutēk keeyey kiy nyēē karaam bēsyēētaab Sabaato.”

¹³ Yu keewaany Yēesu kumwooy ng’aleechaa, kumwoochi chiichoo kisōnkōchoot :āwut kule, “Chuul āwut.” Yu kachuul, kukaramiit kuu nyiin ake. ¹⁴ Kukāsē :Farisaayeechaa kuu nyooto, kuchuytooy saang’ ānkubokuyēchinē Yēesu ruurumuut koowaang’ta. ¹⁵ Nto yu kēēnkēt :Yēesu ng’aleek chēē kimii :bichoo kuchōbē, kung’eeete yooto.

Kiyibchi :Yēesu biiko manta

Kirub :biiko chēē chaang’ Yēesu ānkōōsooboot bōōrwoonik chēē kiboonto :biiko wōlēē wōō. ¹⁶ Nto yooto kōōkālōonchi :Yēesu bichooto, kumāmwoochi chii kiy kurubta keey āk :inee. ¹⁷ Kiyiyiin :yooto āk yoo kimwooyē :Yēyiin kubununēē wōōrkooyoontētēē *Isaaya kule, ¹⁸ “Chiinyuu nyēbo yiisyēēt :nyi nyēē kyaakwey.

Āchāmē ānkāang’ērēkyinē.

+Māāng’oobchi Tāmirmiryēēnyuu

ānu inee :nyēē mākuyibchi bōōrōyōōsyēk tukul manta.

¹⁹ Mēēbērē mākuwookuutyēē chii nto kubōloot,

āmēēbērē /mākēēkāsyi kēēltaab too kubōlootē.

²⁰ Mākoy kwiiri tōōywoo nyēē ng’asng’as,

nto kōōmiis nōmōryoo nyēē meeymeeyaat,

ākoy kukas kule kēēbēliis :manta.

²¹ Mākōōkoosēē keey inee :biiko tukul ām kōōrēt kumukuul.”†

-Mēēntosuur :chii Tāmirmiryēētaab Yēyiin

(Māārko 3:20-30; Luuka 11:14-23; 12:10; 6:43-45)

²² Nto mii yoo /kiimutyi Yēesu chiito ake nyēē kiboonto tāmirmirook chēē miyootēch ankukoraat āmēēmuuchē kung’alaal. Yooto kōōsoob :Yēesu chiichoo kukasta ankootyaak kung’alaal. ²³ Yu kakas :biiko tukul chēē kimii yooto kiyēē kiyeyakay, kumuuyo miisin ānkumwooy kule, “Ara *Kāārārookiintētēē :chiichi nyoo kōkēēkānyoonu?” ²⁴ Nteenee yu kakas *:Farisaayeeek ng’aleechaa, kumwooy kule, “Māwuu nyoo, ntēē yēyiisyēē :chiichi *Bēēlsēbuul nyoo bāytooyiintētētaab tāmirmiroochooto yoo ibēbētētaab tāmirmiroochu miyootēch.” ²⁵ Kuuyu kiinkētē :Yēesu kiyēē kiisōtē :bichoo, kumwooy kule, “Yoo kaakubar keey :lukēētaab booryēt nyēbo kōōrēt ake, kuburyētē :kōōroono. Nto yoo kaakukwiil keey :nkinee mbo kiriring’ nto ku kayta ake, kuburyētē. ²⁶ Kunyi, yoo ākoo miitē :Kibrōkōsyootētēē kubooryēē keey nkit ii, kōōyoonyē man :bāytooyiisyēēnyii? ²⁷ Nto yoo āyēyiisyēē :anii

*Bēēlsēbuul ābēbēētēē tāmirmirook chēē miyootēch, kuyēiisyyē ng'oo :rubiikwook yoo ibēbēētooy tāmirmirook chēē miyootēch? Oteebee, baa, akweek kumwooy chēbo man. ²⁸ Nteenee yoo āyēiisyyēē Tāmirmiryēētaab Yēyiin ābēbēētooy tāmirmirook chēē miyootēch kōbooru kule kōokuyityook :bāytooyiisyyēētaab Yēyiin.

²⁹ Nto subak ii, imuuchāksē kule nee kutur :chiito ake kaytaab murēnēt ake nyēē tinyē nkuruuk ānkōōnēm tukuukaab chiichooto? Yoo kamarat chiitaab kayta, mātūrē kōōto.”

³⁰ Kutas taay :Yēesu kumwoochi biiko kule, “Chii ake tukul nyoo māmi komosnyuu, ku nyooto :nyēē miitē kubāloo. Nto chii ake tukul nyoo māyētyēēchōo kiiruruukiisyyē, ku nyooto :nyēē isērētē.” ³¹ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Kāāmwoowook, /kēēnyōōchinē kaat chiito ām ng'ōōki ake tukul āk kōchōōng'nāt ake tukul, nteenee -/mākēēnyōōchinē kaat nyoo intosuūrē Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ³² Chii ake tukul nyoo kang'alaalee *Wēritaab Chii nyēē miyaat, /kēēnyōōchinē kaat, nteenee chii ake tukul nyoo koobuch Tāmirmiryēētaab Yēyiin, ku -/mākēēnyōōchinē nyoo kaat ra nto mbo ām bēsyoōsyēk choo kwoonii.”

³³ Kimwooy subak :Yēesu kule, “Yoo karaam :kēētī ku kārōomēch :nkicheek lokoyeekyii nto yoo miyaat :kēētī ku miyootēch :nkicheek lokoyeekyii. Kunyi /kiinkētēē kārōomnyēētaab kēētī lokoyeekyii. ³⁴ Oyēku sōo ng'oomng'ook nyēē tyaa! Choolwookichu, ōmuuchē :akweek omwaay ng'ālyoo nyēē karaam bēsyoō? Kiyēē chōōnēē kuutiitaab chii ku nyēē mii mētīnyii. ³⁵ Yoo karaam :mētitaab chii kuyēyē tukuuk chēē kārōomēch, nto yoo miyaat :mētī kuyēyē tukuuk chēē miyootēch. ³⁶ Kāāmwoowook, makukwaanee chii kubo ng'ālyoo nyēē mayemaat nyēē kiikumwooy, yoo /kiitiilchinē biiko ng'aleek. ³⁷ Kunyi, mākubēer :ng'aleekuuk yoo ibēērē keey nto yēmē /kiiruustiing'.”

+/Mākiing'woonchi biiko choo tāyē Yēesu
(Luuka 11:29-32)

³⁸ Yooto kumwoochi *Farisaayee alake ākoo kāānēētikaab kiruutēk Yēesu kule, “Kāānēētīntēēt, kēēmāchē iyēwēēch kiy nyēbo kwōng'uat nyēē iboorunēnēēch kule iboontē kāāmukēyewēēk chēē kwoonēē kibkōōnkōy.” ³⁹ Kuwālchi :Yēesu bichoo kule, “Kibrōkōsiis āk choo chuunnyēē Yēyiin :chēē tēēbē /kiiboorchī kiy nyēbo kwōng'uat. Ng'al baateey chēbo kwōng'uat chēē +/mākīiboorchī ku choo kībo wōōrkooyōontēēt Yoono. ⁴⁰ Kuu yoo kibēēnyēē :Yoono mooyēētaab tyoony bo araaray bēsyoōsyēk sōmōk, mākubēēni :nkinee *Wēritaab Chii ng'wēny bēsyoōsyēk sōmōk. ⁴¹ Mākōōyooong'iis :biikaab Ninaawi bēsyoōnoo /kiitiilchinē biiko ng'aleek ankooruusta biiko chēē wuu chutēchu, kuuyu kiweek :icheek yoo kyoomchinē :Yoono lōkōōyēk. Nteenee mii yu ra :nyēē wōō kusiiir Yoono. ⁴² Mākōōyoo :cheebyoosya nyēē kibāytooy kōōrēētaab Sōōy bēsyoōnoo /kiitiilchinē biiko ng'aleek. Makooruusta biiko chēē wuu chutēchu, kuuyu kichōōnēē :inee lōōyin chokuyēbchinē yit ng'aleekaab ng'oomnān choo kimwoowu :Sōlōmōōn. Nteenee mii yu ra :nyēē wōō kubiir Sōlōmōōn.”

Imuuchē kōōyēēchi :tāmirmiryēēt nyēē miyaat chiito
(Luuka 11:24-26)

⁴³ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Yoo / kāākiibēbēeto *tāmirmiryēēt nyēē miyaat kuchuwunee chiito, makoombakaatee suurkwēēnēt nyēē kilay :asiis kuchēng'ē wōlēē kēēmuunyēē. Nto yoo kāāmānyōōr wōlēē kāminy, ⁴⁴ kumwooyē kule, 'Kaykay ayey wōloo kyāāminyē.' Yoo kēyēēw, kunyōōru wōlooto kumasaat ankuyeytaat nyēē karaam. ⁴⁵ Yooto, kōōyēyē ānkuwokuchōōntooy keey tāmirmirook alak tisab chēē miyootēch kusiiir inee ānkōōwut :tukul chiichooto. Kunyi, miyātiitu :chiichoo kusiiir yoo kībo taay. Kunyoo mākuwuuyit nyooto ām wōlēē miitē :biiko choo kiikuchuunnyēē Yēyiin.”

Tuubchēēt Yēesu nyēbo man
(Māārko 3:31-35; Luuka 8:19-21)

⁴⁶ Nto yu tākumiitē :Yēesu kung'ālōolchinē biiko chēē chaang', chokōōyooonyēē :kaamet ākoo mbo ng'eetaabkaamet saang' kumāchē kung'ālōolchi. ⁴⁷ Kumwoochi :chiito ake Yēesu kule, “Mii :koomēt saang' ākoo mbo ng'eetaabkoomēt kumāchē kung'ālōolung'.” ⁴⁸ Kuwāl :Yēesu kule, “Ng'oo nyēē moomo anii ānku ng'oo :chēē mbo ng'eetaabiya?” ⁴⁹ Yooto koong'welyeel rubiikyii ānkumwooy kule, “Bichu kēēboontē keey :chēē mbo ng'eetaabiya ānku mbo moomo. ⁵⁰ Chii ake tukul nyoo yēyē ng'aleek choo māchē :Baaba ām kibkōōnkōy, nyēē ng'eetaabiya anii, cheebiya anii ānku moomo anii.”

13

Makerkey :teng'eeek

(Māārko 4:1-9; Luuka 8:4-8)

¹ Nto am bēyoonooto kung'eetee :Yēesu kō ānkuwokutēbēē sakaramteetaab Tōōlilēetaab Kalilaaya. ² Yu kēēruuruuki keey inee :biiko chēē chaang', kulaany mwēēnkēt nteenee kiyyoong'iis :biiko chuut tukul sakaramteetaab tōōlilēt. ³ Koonet :Yēesu bichoo ng'aleek chēē choong'ēch am tyoonkōōchoy kule, "Kiwokuyis :kābātiintēt ake nkoonuuk. ⁴ Yu kāyis nkoonuuchoo, kōōsuuchi :alake kēēltaab too. Nto tēē yoo kukwa :tariitēk ankukwey. ⁵ Kōōsuuchi :alake kitawēt wōlēē kitewerer :teng'nyaanteet. Kubiityo :choo areet akeenke. ⁶ Nteenee yu kalay :asiista kōōsiis nkoonuuchoo kuuyu kimāmii wōlēē kikwertoōchinē keey :tiikiitēk. ⁷ Kōōsuuchi :alake wōlēē miitē :kātook. Yu kābiityo :kātoochoo kōōrēewoon nkoonuuk kut kumanaayey āmit. ⁸ Kōōsuuchi :alake teng'eeek chēē kāroomēch. Kibiityo :choo nyēē karaam. Kiyey :alake āmiik chēē ng'eri, kuyey :alake chēē kāykāyēch, nto alak kuyey chēē choong'ēch. ⁹ Nyoo yēbē yiit, kukas."

Kiibāng'boonkyi :Yēesu rubiikyii ng'aleek

(Māārko 4:10-12; Luuka 8:9-10)

¹⁰ Nto mii lētuunoo, kukwoonchi :rubiik Yēesu ankuteebēē kule, "Am nee siing'āloolchinēē :inyiing' biiko tyoonkōōchoy?" ¹¹ Kuwālchi :Yēesu kule, "/Kookeekweyaak akweek ōnkēt kiyēē iyeelaat kurubta keey bāytooyiisyeētaab Yēyiin, nteenee /mānākiiboorchii alak. ¹² Chiito nyoo yēyiisyeē kiyēē inkēt +/mākēētāsyi ake. Nto nyoo māyēyiisyeē, +/mākiibooteē mbo nyoo kāboonto. ¹³ Amwoowunēē ng'aleek tyoonkōōchoy kuuyu ānkoo kakasee koong', mākāsē kiy, nto yoo kāyēbchi yiit, kumēēnkētē kiy. ¹⁴ Yityiintōōs am bichu :kiyoo kimwooyē :wōōrkooyōontēētaab Yēyiin Isaaya kule,

'+Mōōyēbchinēē yiit,

āmōōnkētē kiy.

+Mōōkāsēē koong',

āmōōkāsē kiy.

¹⁵ Kuuyu kiyoombcho bichu :mētēwoy,

kiimiiny :bichoo yiitin

ānkiimiis koonyay.

Nto kōmāwu nyoo,

nto kāsēē koonyekwaa,

kuyēbchinēē yiit yiitiikwaa

ānkōōnkētēē mētēwookwaa ānkuwēēkiis

ānkāsoob icheek.†

¹⁶ Nteenee ōbēruurootiiin sōō, :akweek nyēē tyaa chu kāstooy :koonyekwook ānkuyēbiitē :yiitiikwook. ¹⁷ ! Kāāmwoowook, kiikukanyaan *:wōōrkooyikaab Yēyiin chēē chaang' āk biiko chēē chaang' choo churtootiin, kule nto kas kiyēē ōmiitē :akweek ōkāsē nteenee maneemuuch. Kukanyaan kule kuyēbchi yiit kiyēē kyookas :akweek nteenee mānēēnkēt kiyooto."

Kiibāng'boonkyi :Yēesu rubiikyii tyoonkōōchoonoo

(Māārko 4:13-20; Luuka 8:11-15)

¹⁸ "Kunyi okany baa ābāng'boong'wook tyoonkōōchoonēēb kābātiintooni kiyisē nkoonu. ¹⁹ Kerkey :biiko alake āk kēēltaab too. Kāsē ng'ālyoontēt nyēē rubtooy keey bāytooyiisyeētaab Yēyiin amēēnkēt kiyēē mwooyē :lōkōōywechoo. Yoo kāchō :Kibrōkōsyoontēt kusārē. ²⁰ Kuckerkey :alake āk kitawēt. Kāsē ng'ālyoontēt ankutorooch areet akeenke kukāng'erēkyi. ²¹ Nteenee māchutitēē icheek :ng'ālyoontoonoo, ibuurooy nto nyēē mā tyaa, yoo /kākēēwēch /ānkēēwus kubo ng'ālyoontēt, koochuchuy keey. ²² Kerkey :biiko alake teng'eeek chēē kibiitēē :kātook. Kāsē ng'ālyoontēt, nteenee bēng'tēē tukuukaab kōōroni āk muchastaab bāyit. Irēewoonē :tukuuchoo ng'ālyoontēētaab Yēyiin kumayey kiy. ²³ Kerkey :biiko alake teng'eeek choo kāroomēch. Kāsē ng'ālyoontēt ānkukiilchi. Yēyiisyeē :alake ng'ālyoontēētaab Yēyiin kuyi keey kisich, kuyi keey am alak kukaykay, nto alak kuyi keey miisin."

Tyoonkōōchēētaab suuswoo am mbar

²⁴ Nto mii yoo kumwoochi :Yēesu biiko tyoonkōōchēēē ake subak kule, "King'eet :chiito ake kuchaan kēbuswēēk chēē kāroomēch mbareenyii. ²⁵ Nto mii kwēemooy kukaruuyo :biiko, kuchō :buunyoontēt ānkuyis suuswoontēt ake nyēē wuu nkoonnyoontēt wōlooto bo mbareen ānkuwēēchi keey. ²⁶ Kibiityiin :nkoonuuchoo āk suuswēchoo ankuyey mētēwook.

27 Nto miitē yoo, kumwoochi :motwoorik chiitaab mbareet kule, 'Mokoryoontēēt, 'ki-ichaan oob :inyiing' kēbuswēēk chēē kāroomēch mbareen? So, kokwaanee ānō :suuswēk?'
 28 Kuwālchi :chiitaab mbareet kule, 'Buunyoontēēt :nyooto koyey ng'aleechaa.' Kumwoochi :motwoorikyii kule, 'Ara keebe :acheek bokiitutu suuswēchoo?'
 29 Kukētyi motwoorik kule, 'Acha. Yoo kōōlē boong'ey, ōmuuchē ong'eyte nkoonuuk.
 30 Kunyi okany kubiityiin kuu nyooto ākoy yoo /kēēkēsiisyē. Nto yooto +māāmwoochi biiko choo kēsiisyē kulēkwēl suuswēk ankurat /sikeebeel, nto yityo kōōruruuch nkoonuuk ānkuyib kukwa chookē.' "

*Wōlēē nērtooy :bāytooyiisyēētaab Yēyiin
 (Māārko 4:30-32; Luuka 13:18-21)*

31 Kumwooy :Yēesu tyoonkōōchēēt ake kurubta keey āk bāytooyiisyēētaab Yēyiin kule, "Kichaan :chiito ake mbareenyii kēbuswoontēēt ake nyēē /kikēēkuurēē *aritaaliit.
 32 Ānkoo ku kēbuswoo nyēē mining' ām kēbus alak tukul chēē /kēēchoonē, biitē ku wōōyitiit kusiir keetiik chuut ānkuyēyē sokonaak chēē tēēkyinē :tāriitēk kooriikwaa."

33 Kimwooy subak :Yēesu kule, "Kerkeey :bāytooyiisyēētaab Yēyiin tukun choo yoo /kakeetankwarta bus kuchututēē busyeek tukul kukuut."

*Kiyēyiisyēē :Yēesu tyoonkōōchoy ām wōlēē mii :biiko alake
 (Māārko 4:33)*

34 Kiyēyiisyootēē :Yēesu tyoonkōōchoy yoo king'āloolchinootē biiko.
 35 Kiyityiin yooto :kiyoo kimwooyē * :wōōrkooyootēēt ake kule, "Āmiitē wāāmwoowunēē ng'aleek tyoonkōōchoy, ābooru ng'al chēē kiyēēlootiin kung'eetee /kakeeyey kōōrēēt."†

Kiibanyaabany :Yēesu tyoonkōōchoonoo kibo suuswoontēēt

36 Yooto, kubakaakta :Yēesu bichoo ki chaang' ānkuwo kō. Nto tēē yoo kōōnookyii :rubiikyii ankuteebēe inee kule, "Mwoowēēch, ibooru nee :tyoonkōōchoonoo bo suuswoontēēt?"
 37 Kuwālchi :Yēesu kule, "Chiichoos kichoonē kēbuswēēchoo kāroomēch ku *Wēritaab Chii.
 38 Mbareet ku kōōrēēt, nto nkoonuuk ku biikaab bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Nto suuswoontēēt ku biikaab Kibrōkōsyoontēēt.
 39 Nto :nyēē kichoonē suuswoontoonooto ku *Kēniintēēt. Kiyēē +/makeekes ku biiko chēē +/mākiitiilchi ng'aleek ām bēsyēētaab tabanta. Nto kēsik ku malayikaanik.
 40 Kuu yoo /kēētilē suuswoontoonoo miitē mbareen /ankeebēleele maata, kuwuuyiitu nyooto ām tabantaab kōōrēēt.
 41 Mākōōyook * :Wēritaab Chii malayikaanikyii chokōōnēemto ām Bāytooyiisyēēnyii :biiko tukul choo tēwēchootē biiko alak āk kibng'ōokisiis alak tukul.
 42 Mākutōōrchi bichoo maata nyēē irikitiitē, wōlēē mābokung'woonchi ankuri-irunee ng'wēny.
 43 Mākōōluuw :choo churtootiin kuu asiista ām Kaab Kwaan. Nyoo yēbē yitiit kukas."

Karaaran :Kaab Yēyiin

44 Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, "Kerkeey :bāytooyiisyēētaab Yēyiin yoo /kakeewun-yeē tukun chēbo koomānuut mbareen nto tēē yoo kunyōōr :chiito ake ānkōōyēēn subak. Wētii :chiichoos ām ng'erekweek ānkuwokwaaalta tukuukyii tukul chēē boonto ankwaal mbaraanaata."

45 Kimwooy :Yēesu subak kule, "Kerkeey :bāytooyiisyēētaab Yēyiin āk yoo chēēng'ē :chiito ake sanayeeek chēē kāroorānēch,
 46 nto yoo kānyōōr sanayaanteet akenke nyēbo koomānuut wokwaaalta kiy ake tukul nyēē boonto ankwaal sanayaantaanaata."

Tyoonkōōchēētaab lēkwēlēēt

47 Kimwooy subak :Yēesu kule, "Kerkeey :bāytooyiisyēētaab Yēyiin yoo keeluumta :biiko alake nēētiit tōōliilēēt āriit ankunam *burburiinēk chēē chaang' chēē makerkeey.
 48 Yoo kaakunyiy :burburiinēk nēētiit, kōōchuut :tēkiik kuchō sakaramteet. Nto yityo kōōbuur ng'wēny ānkulēkwēl burburiinēk choo kāroomēch ānkōōkoochi kērēb ānkumēto choo miyootēch.
 49 Wuu nyooto ām bēsyēētaab tabantaab kōōrooni! Makukwa :malayikaanik ānkulēkwēlunēē biiko choo miyootēch wōlēē mii :choo churtootiin.
 50 +/Mākēētōōrchi biiko choo miyootēch wōlēē bo maat nyēē irikitiitē wōlēē mākung'woonchi :soboon ankuriirunee ng'wēny."

Kāānēētiisyēēt nyēē lēēl āk nyoo kibo kēny

51 Yu kēēwoong' :Yēesu kumwooy ng'aleechaa, kuteebēe rubiikyii kule, "Ōkāsē ng'aleechuutēchu?" Kukēt rubiikēy kule, "Ēē, kēēkāsē."
 52 Yooto nanyuun kumwoochi icheck kule, "Kunyoo, kāānēētiin ake tukul nyēē /kiikiineet kurubta keey bāytooyiisyēētaab Yēyiin, kuckerkeey chii nyēē inēmu ām chookēēnyii tukuuk chēē leelach āk chēē yōōsēch."

Kitay Yēesu :biikaab saang'nyii
(Māārō 6:1-6)

⁵³ Yu keewaany :Yēesu kōōnēētiisyēē tyoonkōōchoochoo, kung'eetee yooto. ⁵⁴ Nto lētuunoo kuyit Nāāsārēēt wōloo kinērēē. Yooto kōōnēētiis ām *kōōtaab saayeet. Yu kakas :biiko wōlēē kiinēētitooy, koolat ankuteebē keye kule, “Wōlēē kinyōōrtooy :chiichi ng'oomnātooni āk kāāmukēywēechu bo kwōng'ut ku ānō? ⁵⁵ So! Mābo nee :wēēriitēnyī kāātoong'iintonoo? Mā kaamet nyoo /kēēkuurēē Maaryaa ānku ng'eetaabkaamet oob Yāākōbō, Yōōsēēf, Simōōni ākoo Yuuta? ⁵⁶ Kēēboontē keye oob mbo cheebkaamet tukul? Kunyi ii, konyoorta ānō :chiichi ng'aleechu tukul?” ⁵⁷ Kitay :bichoo Yēesu.

Nto tēē yoo kumwoochi :Yēesu bichoo to kule, “-/Mākēēkooniyitē *wōōrkooyoo ām saang'nyii nto kōōng'waa, nteenee kooniyitē :biikaab saang'ta ake.”

⁵⁸ Manaayeyee wōlooto :Yēesu ng'aleek chēē chaang' chēbo kwōng'ut kuuyu kimēēkoosēē keye :biiko inee.

14

Ki ng'oo man :Yēesu?
(Māārō 6:14-29; Luuka 9:7-9)

¹ Kikas :Bāytooyiintēt *Ērōōtē /kyoomtooy Yēesu. ² Kumwoochi motwoorikiyī kule, “Bātisāniintēt Yoowaana :nyooto nyēē kookung'eetee meet! Kiyooto nyi ōkāsē kuyēyiisyēē kāāmukēywēechoo bo kwōng'ut.”

³⁻⁴ Kimiitē yēē kichoomnyo :Ērōōtē āk Erootyaa koorkēētaab ng'eetaabkaamet nyēē /kikēēkuurēē Filibō. Kimwoochinē :Yoowaana Ērōōtē kule, “Makaraam 'intii ng'eetaabkoomēt kusobē.” Yooto kōōwuruur :Erootyaa Ērōōtē kukerta Yoowaana kōōtaab kibratiiyek. ⁵ Kimāchē yooto :Ērōōtē kubakach Yoowaana nteenee kiiywey biiko, kuuyu kichāmtooy :bichoo kule *wōōrkooyōontētēē :Yoowaana.

⁶ Nto miitē yēē /kikyoomē saakweet nyēē king'ērēkyinēē :Ērōōtē bēsēyēt nyēē /kikēēsichēē, chokutuumēē :chēēbtaab Erootyaa taayeetaab biiko. Yooto kung'erēch :Ērōōtē kut ⁷ kōōwoolchi keye chēēbooto kule ikoochinē kiyēē kateeb. ⁸ Wokuteebē :chēēboo kaamet nto tēē yoo chokumwoochi Ērōōtē kule, “Amāchē mētitaab Yoowaana /kēēyibunēēnoo kibseesweet!” ⁹ Yooto kwoorokēn :Bāytooyiintētēē, nteenee kuuyu kikiikōōwoolchi keye chēēboo ām taayeetaab tāyēēkyii, kumwaayta /kēēyēchi kiyooto kitēēbē. ¹⁰ Kunyoo /kibokeechwanta mētitaab Yoowaana ām kāābrātiisyō ¹¹ nto yitoy /kēēyibchinēē chēēbkēy kibseesweet. Kunam :chēēboo mētooto ānkuyibchi kaamet. ¹² Lētuunoo bokumuy Yoowaana :rubiikiyī nto yitoy bokumwoochi Yēesu.

Kibay :Yēesu biiko chēē kikēēytēē kisyēērōōk muut
(Māārō 6:30-44; Luuka 9:10-17; Yoowaana 6:1-13)

¹³ Yu /kābokoyoomchi Yēesu ng'aleechar, kung'ēētyēē wōlooto kimii ānkwooyyēē mwēēnkēēt kumāchē kuba yēē kimālēēkit :chii. Nto kukāsē :biiko kuu nyooto, koosaab sakaramteetaab tōōlilēēt kwaalach Yēesu. ¹⁴ Kurēkunēē :Yēesu mwēēng', ankukas biiko chēē ki chaang' miisin, kukāsyi kiisayta ānkōōsoobchi bōōrwēk.

¹⁵ Nto kwiimēnē :kōōrēēt, kōōnooyi :rubiik ānkumwoochi kule, “Ntēē kākwiimēn :kōōrēēt ānku suurkwēēnyoo :wōli! Mwoochi bichu simkuroot subokwalaat āmiik chēē kāriibēē moonikwaa.” ¹⁶ Kuwāl :Yēesu kule, “Mēērook kuba. Ōkoochi :akweek kiyēē kaam.” ¹⁷ Kukētyi :rubiik Yēesu kule, “Ntēē mukaatiinek muut āk *burburiinēk āyēēng' baatey chēē kēēboontē!” ¹⁸ Kumwoochi :Yēesu kule, “Ōkōōnoo baa āmiichooto.” ¹⁹ Kumwooy :Yēesu kule kōōbuur :biiko yoo bo saateyēt. Nto miitē yoo kunam mukaatiinekēy muut āk burburiinēkēy āyēēng' ankukas barak kubirchi Yēyiin kōōnkōy. Nto yitoy kubcheyaabchey ānkōōkoochi rubiikiyī kubchēchinoot biiko. ²⁰ Kyoomiis :bichoo tukul kut kubiyoong'iis. Nto bēē kōōroruuchoot :rubiik āmiik chēē /kikiituuchaat, kunyiy kēēboonik taman āk āyēēng'. ²¹ Biiko chēē kyaam āmiichu ku murēnik kisyēērōōk muut /kumānākiiyiitito chēēbyōōsōōk āk lēēkōōk.

Kiwēēsytēē :Yēesu bēēko barak
(Māārō 6:45-52; Yoowaana 6:15-21)

²² Yooto bakeenke, kōōkiimchi :Yēesu rubiikiyī kulaany mwēēnkēēt simkoonto kutākumii :inee kōō-āmiisē biiko. ²³ Nto yu kākōō-āmiis bichoo, kootooch nkityō lekemeet ake barak wokusaay. Kwiimēnē :kōōrēēt kutākumii :inee wōlooto nkityō. ²⁴ Yooto tukul, kikiikuwo :mwēēnkēēt tōōlil kwēēn ānkimiitē kōōsooyēnē :wusōōnēēt. ²⁵ Nto yu kāng'ēēyēn

:kōōrēēt, kuwēēsyētēē :Yēesu bēēko barak ākoy wōlēē kimii :rubiikyii. ²⁶ Nto bēre kukas :rubiikyii kuwēēsyētoonunēē tōōlililēēt, kumuuyo misin ānkumwooy kule, “Chii ēē, nto āyini!” Kumwooyē kuu nyooto kōōnchōōyotōōs bakeenke nyēē kāākubōōtoon. ²⁷ Yooto kumwoochi :Yēesu rubiichoo kule, “-Mōōmuyē! Nto yu anii nyoo.” ²⁸ Kukāsē :Bētērō kuu nyoo, kumwooyē kule, “Yoo inyiing’ ii, Mokoryoontēēt, imwoowoo āwēēsyētēē bēēko barak ākoy wōlōo miitē.” ²⁹ Kuwālchi :Yēesu Bētērō kule, “Chōō naas.” Kurekuneē :Bētērō mwēēng’ ankootaar bēēko barak ānkutākyi keey Yēesu. ³⁰ Yu kakas wusōōnēēt, kunyokorii ānkutoow kuling’taat. Yooto kutooree kāānchōōyto kule, “Wōōy, ānkisārwoo wē, Mokoryoontēēt!” ³¹ Kōōyokooyto :Yēesu āwut ankanam Bētērō. Nto tēē yoo kumwoochi kule, “So, ntēē iyābē kuu nyi? -Mēēkoosēēnoo keey?” ³² Nto yu kaakulaany :tukwaay mwēēng’, kuteeman :wusōōnēēt. ³³ Kukutunkyi :biiko choo kimiiēē mwēēng’ Yēesu kumwooyē kule, “Kubooyiit man, inyiing’ Lakwataab Yēyiin.”

Kiisoob :Yēesu biikaab Keneesareet

(Māārko 6:53-56)

³⁴ Nto yu kaakwaay, bokōōyooonyēē yēē /kikēēkuurēē Keneesareet. ³⁵ Yu kēēnkēt :biikaab wōlōoto kule ki Yēesu :nyooto, kukuurootēē biiko soong’wēk chēē ki laatoos. Kikimutyi Yēesu biiko tukul chēē kimnyoontōōs. ³⁶ Kusoom :bichooto kimnyoontōōs Yēesu kule, “Ichāmweēch kēētiiny buch maaseekaab kotootookaab sireeng’uung’.” Kisob :chii ake tukul nyēē kitiiiny maaseechaa.

15

Tooytoochiintōōs :mākuutēkaab Yēyiin āk kiruutēkaab Farisaayeeek

(Māārko 7:1-13)

¹ Nto mii bēsyētēē ake, kukwaanee *:Farisaayeeek alake āk kāānēētikaab kiruutēk Yēerusālēm ankuuteebēē Yēesu kule, ² “Ām nee yu mārubbē :rubiikuuk ntāsimuutēkaab mbo kuuko? Ntēē -mēētāsiimē :icheek āwunnyēk nto āmiisyē?” ³ Kuwālchi :Yēesu kule, “Ntēē ōkwētyinē akweek mākuutēkaab Yēyiin ankoorub ātēbutuutēkaab mbo kuukoong’?” ⁴ Kimwooy oob :Yēyiin kule, “Iywey kōōn āk koomēt’† Chii nyoo chubbē kwaan nto kaamet, kunyoolchinē :meet.†” ⁵ Nteenee ōmwooyē :akweek kule yoo kāmwoochi :chii kaamet nto kwaan kule, ‘Kiito ake tukul nyoo kātāākōōnook, kukyaasat kubo Yēyiin,’ ⁶ nto yooto mēēbērē māchāktōōs kooywey sikiikyii. Ōmōōntooy :akweek kuu nyiitēny ng’ālyoontēētaab Yēyiin ankoorub ātēbutuutēkwook nkit. ⁷ Ōyēyē keey sōō kutyaa kule ōchurtootiin! Kibēer :wōōrkooyootō bo Yēyiin *Isaaya yoo kimwooyē kule:

⁸ ‘Kooniyitēēnoo :bichoo kuutuw,

āmāboontēēnoo moo.

⁹ Ānkoo kasaaya :bichoo, -māākāsyinē,

kuuyu chōōnēē :kāānēētisiyēēng’waa wōlēē mii :biich buch.†”

Nee :nyēē yēyē chiito kumātillilit ām wōlēē mii :Yēyiin’

(Māārko 7:14-23)

¹⁰ Nto miitē yoo, kumwoochi :Yēesu biiko kuyisyi keey inee nto yityo kumwoochi kule, “Okas baa ng’ālyoontooni: ¹¹ Mēēbērē kiyēē iwutē kuutiitaab chii :nyēē yēyē chiichoo kumātillilit, nteenee nyēē yēyē kumātillilit ku kiyoo chōōnēē kuutiinyii.”

¹² Yu keewaany :Yēesu kumwooy kuu nyooto, kōōnookyii :rubiikyii, ānkumwoochi kule, “‘Kēēnkēt :inyiing’ kule kāng’woonchi *Farisaayeeek :ng’aleechaa ‘kēēmwooyē?’” ¹³ Kuwālchi :Yēesu kule, “+‘Makeeng’eeyta keet ake tukul nyēē kimāchoonē :Baaba nyoo mii kibkōōnkōy. ¹⁴ Kunyi -mooyiimee keey :akweek Farisaayeechaa. Kōryootiin :bichoo. Nto yoo kēēntōōchi :cheebkoraatyaanteet ake ake, kōōsuuchinē :tukwaay ng’wēen.”

¹⁵ Yooto kumwooy :Bētērō kule, “Iboorwēēch ng’aleechaa bo tiliilinto.” ¹⁶ Kuwālchi :Yēesu kule, “So, ākoo mānōōnkēt kura? ¹⁷ -Mōōnkēt :akweek kule kiy ake tukul nyoo wēētēē kuut kuwētēti moō ānkuukowo saang’? ¹⁸ Nto ng’aleek choo kwoonēē kuut kukuwonēē :choo mēt ānku chooto chēē yēyē chiito kumātillilit. ¹⁹ Kiyēē chōōnēē mēt ku kāāsōōtēyēwēēk chēē miyootēch kuu chēbo rumiisyēēt, martaayeet, sikornateet, chōōrsēēt, mōlōlchinooyēētaab ng’al āk ng’ōōmsēēt. ²⁰ Tukuuk chooto chēē yēyē chiito kumātillilit. Nteenee yoo koomiis :chiito kumaneentasiim āwut, māyēyē :yooto kumātillilit :chiichoo ām wōlēē mii :Yēyiin.”

Kiyēētyēēchi :Yēesu cheebyoosya nyēē kimā Cheebyuutayaa

(Māārko 7:24-30)

²¹ Yu kang'etee :Yēesu yooto ākoo rubiikyii, kuwo ākoy kōōrēetaab kiriinkēetaab Tiirō āk Sitōon. ²² Yooto kuchōnchi :cheebyoosyeet ake nyēē kimā Cheebuyutayaa. Kibōloobōl kumwooyē kule, “Mokoryoontēēt, *Mōchōkōrēetaab Tāwuti, ankiiriireenaa! Mii kōōyiyimē chēēbnyuu :tāmirmiryēēt nyēē miyaaat.”

²³ Mānāwālchi :Yēesu cheebyoosyaanaa ng'ālyoo ām baanaa. Yooto kubēēchi :rubiik Yēesu ankusaasyaay kule, “Mwoochi, naas, kuwēēchi keyy ntēē kabōloobōloot kuu nyi.”

²⁴ Kuwālchi :Yēesu cheebyoosyaanaa kule, “Cheebyoos, /kikiyookwoo anii baateey wōlēē miitē :biikaab *Isrāyēel choo kēēchiir chēē kiikubootyo.” ²⁵ Kōōnookyi :cheebyoosyeet Yēesu, kukutunyēē taayeenyii ānkumwoochi kule, “Ānkiyēētyēēchoo oō, Mokoryoontēēt!” ²⁶ Kulēēnchi :Yēesu, “Makaraam /kiinēm āmnyoontēetaab lēēkōōk / ānkēēmētyi ng'ōōkin.” ²⁷ Kuwālchi :cheebyoosyaanaa kule, “Wuu nyooto sinee oō, Mokoryoontēēt, ntēē amē mbo :ng'ōōkin seeserik yoo āmiisyē :biikwaa.” ²⁸ Yu kāmwooy :cheebyoosyaanaa kuu nyooto, kuwālchi :Yēesu kule, “Cheebyoos, kuuyu 'ikoosēēnoo keyy miisin, /kākēēchāmuung' kuu wōloo 'kēēmāktōoy.” Kumwooyē :Yēesu kuu nyooto kusobē bakeenke :chēētaab cheebyoosyaanaa.

*Kiisoo :Yēesu biich chēē chaang' chēē kimā Yuutayek
(Māārō 7:31-37)*

²⁹ Nto tēē yoo kung'etee :Yēesu yooto kumur sakaramteetaab Tōōliilēetaab Kalilaaya, kiitooch yēē tōrōōr ānkōōbuur ng'wēny sukōōnēētis. ³⁰ /Kikiimutyi biiko chēē chunku-tootiin, chēē kōryootiin, chēē sōnkōchootiin, chēē kirātākiiis :ng'ēlyēēbik āk alak chēē chaang' /ānkiikoochi taayetaab Yēesu. Kōōsoob :Yēesu bichooto tukul. ³¹ Yu kakas :biiko kung'āloolē :choo kikirātākiiis :ng'ēlyēēbik, kāsobcho :choo kisōnkōchootiin, kubeesyēt :choo kichunku-tootiin ankukasta :choo kikōryootiin, koolat ānkusilto Yēyintēetaab *Isrāyēel.

*Kibay :Yēesu biiko chēē kikēētyēē kisyēērōōk ang'wan
(Māārō 8:1-10)*

³² Nto miitē yoo kukuur :Yēesu rubiikyii ānkumwoochi kule, “Ntēē kaariiree bichu. Kōōkiibuurtē keyy bēsyōōsyēk sōmōk āmāmii :kiyēē āmē! Mēēbērē +māāmwoochi kuba kumanaa-am kiy kuuyu imuuchē kōōmiistoochi :kēmēwuut kēēltaab too.”

³³ Kuwāl :rubiikyii kule, “Nto wōlēē sikeenyoorēe āmit chēē yēmē biich chēē tēē chu ām suurkwēēnooni ku ānō?” ³⁴ Kuteebē :Yēesu kule, “Ōboontē mukaatiinēk ata?” Kuwālchi :rubiik kule, “Kēēboontē tisab āk *burburiinēk chēē ng'ēri.”

³⁵ Yooto, kumwoochi biiko kōōbuur ng'wēny nyēē katet keyy. ³⁶ Nto tēē yoo kunam mukaatiinēchaa tisab āk burburiinēk, nto yu kākubirchi Yēyiin kōōnkōy, kubcheyaabchey ānkōōkoochi rubiik kubchēēchīnoot biiko. ³⁷ Kwoomiis :biiko tukul kut kubiyooing'is. Nto yu kēeruruuchoot :rubiik āmik chēē king'ēt, koonyiit kērebōonik tisab. ³⁸ Nto laatitaab biiko chēē kyoomiis, ki kisyēērōōk ang'wan /kumānāākiiyiitito chēēbyōōsōōk āk lēēkōōk.

³⁹ Nto miitē yoo nanyuun, kōō-āmiis :Yēesu biiko kubēēchi keyy ankulaany :inēe mwēēnkēēt ākoo rubiikyii ānkuwo ākoy saang'ta ake nyēē /kikēēkuurēē Makataan.

16

*Kitay :Fariisaayek kōōyēnchi Yēesu
(Māārō 8:11-13; Luuka 12:54-56; 11:29)*

¹ Nto miitē bēsyēēt ake, kukwoonchi *Fariisaayek ākoo *Satukaayek Yēesu kumāchē kutyem. Kimwoochi kuyēchi icheek kiy nyēbo kwōng'ut sukōōnkētēē kule boonto :inēe kāmukūyēwēek chēē kwoonēē kibkōōnkōy. ² Nteenee kuwālchi :Yēesu kule, “Yoo imēnē, ōmwooyē :akweek kule, 'Mākumusēs tuun :kōōrēēt, kuuyu arraa :wōliin bo barak.’ ³ Nto yoo bo kōōrōōn, ōmwooyē kule, 'Yiwoot ra, kuuyu kaarraniit :wōliin bo barak ānkutuuluunkēnoot.' Ōnkētē :akweek kiyēē ibooru :wōliin bo barak yoo kaarraniit -āmōōnkētē kiyēē ibooru :ng'aleek chu ōkāsē kuyēyāktōōs. ⁴ Biich chēē miyootēch choo kiikutēwēchākiiis :chēē tēēbē /kēēyēchi kiy nyēbo kwōng'ut. Ng'aleek baateey chēbo kwōng'ut chēē +/mākiiboorchii ku choo kibo Yoona.”

Yooto kubakaakta :Yēesu bichooto ānkuwēētēē mwēēnkēēt āk rubiikyii.

*Ōriibēē keyy kiyēē bāyēēnook :Fariisaayek āk *Satukaayek
(Māārō 8:14-21)*

⁵ Nto yu kayit tōōliilēēt biitooniin, koosoot :rubiik kule kikiikuwuutyēē mukaatiinēk. ⁶ Kumwoochi :Yēesu kule, “Ōriibēē keyy kiyēē bāyēēnook :Fariisaayek āk *Satukaayek.”

7 Kung'alaalee :rubiichoo ng'aleechaa ankumwooy kule, “Kāmwooy kuu nyooto kuuyu manaaenaamaanu mukaatiinek.” 8 Nto yu kēenkēt :Yēesu kiyēē king'āloolēē :rubiikyii, kuteebee kule, “-Mōōkoosēēnoo keey kāroomin? Ām nee yu ōmiitē ōmwooyē kule manoonamaanu mukaatiinek? 9 Mānōōnkēt kiy ākoy kura? -Mōōsōōtē mukaatiinechaa ki muut choo kyoomē :biiko kisyēērōōk muutu āk kaatuukanik choo kyōōruruuchē kunyiy kērēboonichoo? 10 Nto mbo naas mukaatiinechaa ko tisab choo kwoomē :biiko kisyēērōōk ang'wanu āk kaatuukanik choo kwōōruruuchē kunyiy kērēboonichoo? 11 Ām nee simōōnkēt kule kāmāang'āloolwook kurubta keey āmiik? 1 Kāāmwoowook, ōriibēē keey kiyēē bāyēēnook :Farisaayeechaa āk Satukaayeechaa!” 12 Yooto nanyuun, kōōnkēt :rubiichoo kule mēēbērē kimwoochinē icheek :Yēesu kuriibēē keey āmiik nteenee kimwoochinē kuriibēē keey kāānēētūutēkaab Farisaayeeek āk chēbo *Satukaayeeek.

*King'oonkyi :Yēyiin Bētērō kule ki ng'oo :Yēesu
(Māārko 8:27-30; Luuka 9:18-21)*

13 Yu kāwokuyit :Yēesu ākoo rubiik rōōrōōkēētaab *kiriinkēētaab Kayisareeya Filiibi, kuteebee rubiikyii kule, “Mwooyē :biiko kule *Wēritaab Chii, ku ng'oo?” 14 Kuwālchi :rubiik kule, “Mwooyē :alake kule inyiing' Bātisāniintēēt Yoowaana, kubērē :alake *Eliiya, nto alak kumwooyē kule Cheremnyaa nto ku ake ām *wōōrkooyikaab Yēyiin nyēē kaakung'eetee *kāābkwombiich.” 15 Kulēēnchi Yēesu, “Nto akweek, ōbērē anii ku ng'oo?” 16 Kumwooy :Simōōni Bētērō kule, “Inyiing' *Kāārrookiintēēt, Lakwataab Yēyiin.”

17 Yooto kumwooy :Yēesu kule, “Simōōni araab Yoona, ibēruuroot. Mā chii :nyēē kāng'oong'uung' ng'aleechu, nteenee Baaba anii nyoo miitē kibkōōnkōy. 18 Kunyi, +māākuuriing' kule Bētērō* ānku +māātēēkyi kitawaani kōōnyuu nyēē -mēēbēlē :Buunyooontēēt. 19 +Māākōōniing' kāāmukēyewēēk chēbo Bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Kiy ake tukul nyēē ikērē ām kōōroni, +/ makeeker ām kibkōōnkōy. Nto nyēē iyootē ām kōōroni, +/ makeeyaat ām kibkōōnkōy.” 20 Yu keewaany :Yēesu kumwooy kuu nyooto, kōōkiimchi rubiikyii masimkumwaaytaat kule inee :Kāārrookiintēēt.

*King'alaalee :Yēesu meenyii āk ng'eeteenyii bo meet
(Māārko 8:31-33; Luuka 9:22)*

21 Kuchakee yooto kuwo taay kutoow :Yēesu kumwoochinē rubiikyii kule ākoy kuwo :inee Yēerusālēm ānkubuntēē nyālilulutēk chēē chaang' ām āwunnyēkaab booyik, mbo *kibkōōrōs chēē wōōyech āk kāānēētikaab kiruutēk. Kimwooy mbo subak kule ākoy /keebakach inee nto miitē bēsyēētaab sōmōk /kiing'eetee meet.

22 Yooto kuwēeto :Bētērō Yēesu komos ankumwoochi kule, “Acha ōō, Mokoryoontēēt! Mēērook kuyēyākiis :ng'ala chēē wuu choo ām wōlēē imiitē!”

23 Yooto kōōtuukyi Bētērō batay ankumwoochi kule, “Sateenaa keey wē, Syeetaani! -Mēēyēku kāānākuut ām wōlēē āmiitē. 'Isōōtē kuu wōlēē isōōtitooy :biiko, āmēēbērē kuu wōloo māktōoy :Yēyiin.”

*Wuyiyinto nyēē buntēē :rubiintēētaab Yēesu
(Māārko 8:34–9:1; Luuka 9:23-27)*

24 Nto tēē yoo kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Chii ake tukul nyoo mächē kurub ng'aleekyuu, kutay kiyēē mächē :mooyēēnyii amanyokoriit meet.† Yoo kaakucham kuyey kuu nyooto, kuruba. 25 Nyoo kāyēētyi keey soboontaab kōōroni, māköōboot soboonyii bo kibchuulyo. Nto nyoo kēēkooyto soboonyii ām kōōroni kubo anii, mākunyōōr *soboontaab kibchuulyo. 26 Kāroomnyo nee nyēē nyōōru :chii yoo kēētukuulchi keey tukuukaab kōōroni ānkōōboot soboonyii bo kibchuulyo? Nto kiy nee nyēē imuuchē :chii kuwalee soboonaano? 27 Āmiitē :anii, *Wēritaab Chii wāāchōōnii ām Lēbkēēyēētaab Baaba āk malayikaanikyii, ānkuchāyēchi chii ake tukul kurubta keey kiyēē kiikuyey. 28 !Kāāmwoowook, mii :biiko alake yu chēē mābēku kumanaakas Wēritaab Chii kuyibu bāytooyiisyēēnyii.”

17

*Kiweek :eertaab Yēesu
(Māārko 9:2-8; Luuka 9:28-36)*

16:8 Mat. 14:31 16:9 Māārko 6:52 16:9 Mat. 14:20 16:10 Mat. 15:37 16:14 Mat. 14:2; 17:10-13; 21:11
16:16 Mat. 4:3; 14:33; Yoowa. 6:69; Yēyuut. 14:15 * 16:18 Ibooru :kaayanaani kule kitaweet. 16:18 Luuka
22:32; Yoowa. 1:42; 21:15-17; Kala. 2:6-9; Efēes. 2:20 16:19 Mat. 18:18; Luuka 11:52; Yoowa. 20:23 16:20 Māārko
8:30; 9:9 † 16:24 Yoo /kākēēwēēkyiini yuutēyuu ng'ālyoo āk ng'ālyoo kumwooyē kule 'ankunam murtooywoontēēnyii'. Ām
bēsyōōsyēchooto, ki yoo kanamaat :chiito murtooywoontēēt kōōbooru kule miitē /bokēēbākachē. 16:24 Mat. 10:38-39;
Luuka 14:27; 1Bēt. 2:21 16:25 Luuka 17:33; Yoowa. 12:25 16:27 Tyēēn. 62:12; Cherem. 17:10; Mat. 13:41-42;
25:31-46; Yoowa. 5:29; Room. 2:6; Ng'oong'. 22:12

¹ Nto yu kakeeyta :bësyöösýëk lo, kulaang'ta :Yëesu ákoy tulwëet ake barak, kuboontootë keey Bëtëro, Yääkōbō ák Yoowaana ng'eetaabkaametiitaab Yääkōbō. ² Kumiiitë wólooto, kuweek :eertaab Yëesu kukāsë rubiik, koolekecheech kuu asiista. Kileelakiitu :nkicheek sirookiyii kule mang'. ³ Yooto kukas :rubiichoo *Muusa ák *Eliiya kwoomë lókōyō ák Yëesu. ⁴ Kulëenchi :Bëtëro Yëesu, "Mokoryoontëet, karaam nyëe tyaa këmëmiitë yuutëyu. Kany ateech keryōōnik sōmōk, nyeeng'uung', nyëbo Muusa ákoo nyëbo *Eliiya."

⁵ Kutákung'áloolë :Bëtëro, kuchō :boolteet nyëe ki lebkeyy miisin ankoolaambuuch icheek ánkuchōōnëe :kuutiit booltaanaata kumwooyë kule, "Lakwanyuu :nyi nyëe áchamë ánkāāng'ërëkyinë. Kunyoo, okāsyinë kiyëe mwooyë."

⁶ Yu kakas :rubiichoo kuutiinaa, kumuuyo ánkōōbutyi ng'wëny kukubuy kuut. ⁷ Kuwo :Yëesu yooto ankutabtab icheek kumwoochinë kule, "Mōōmuuyë, ōng'ëetyë." ⁸ Nto yu kēētōrōōr :rubiichoo mētëwook, mamiitë :chii ake tukul nteenee Yëesu nkit.

⁹ Yu kimii kurëkunëe lekem, kōōkiimchi :Yëesu rubiichoo kule, "Mōōmwoochi chii kiyëe kookas, ákoy yoo /kaakiing'etee *Wëritaab Chii meet."

*Kiineet :Yëesu wōlëe kiwuu :chōōnëetaab *Eliiya
(Määrkō 9:11-13)*

¹⁰ Kuteebëe :mbo Bëtëro Yëesu kule, "Ám nee naas, sukumwooyë :käänëetikaab kiruutëk kule mächaktōōs kōōyëw *Eliiya kurook, nto chōōnii *Käärarookiintëet?"

¹¹ Kuwālchi :Yëesu kule, "Mwooyë :bichoo man. Intōōwu :Eliiya sukukaramiit :kiy ake tukul. ¹² !Kāāmwoowook, kiikuchō Eliiya ánkimëenkëtë :bichoo, nteenee kiyeyee kiy ake tukul nyëe kimächë. Nto ám kēelto nyëe wuu nyooto, makunyaliil *Wëritaab Chii ám áwunnyëkaab bichooto." ¹³ Yooto nanyuun kōōnkët :rubiichoo kule kimiitë :Yëesu kung'áloolë Bätisaniintëet Yoowaana.

*Imuucháktōōs :kiy ake tukul ám chii nyoo ikoosëe keey Yëyiin
(Määrkō 9:14-29; Luuka 9:37-43a)*

¹⁴ Yu kääkurëk :Yëesu ák rubiichoo, kuba ákoy yoo kimiitë :rubiik chuut alake kuboonto keey biiko chëe kichoong'ëch chëe kikiikōōruruuch keey. Yooto, kuchō :chiito ake ánkukutyeyë taayeetaab Yëesu ¹⁵ ánkumwoochi kule, "Mokoryoontëet, riiree wërinyyu nyëe boonto mēwuunkook. Iyimë :bōōroo miisin kutōōrchinë kwaak má nto ku bēeko. ¹⁶ Kāāmutyi rubiikuuk nteenee manaakoomuuch."

¹⁷ Yooto kumwooy :Yëesu kule, "Kunuurëch sōō, :biiko alake nyëe tyaa. Nto yu manookaaseena key! +Māābuurtok ákoy áyu? +Māāmuytoochok ákoy áyu? Omutwaa anii wëeroo." ¹⁸ Kōōbëbëeto :Yëesu tāmirmiryoonoo miyaat kung'etee wëeroo. Yooto, kusob :wëeroo bakeenke.

¹⁹ Nto miitë yoo kuboonto keey Yëesu ák rubiikyii, kuteebëe :rubiik kule, "So, ám nee simakiimuuch :acheek tāmirmiryoonoo miyaat?" ²⁰ Kuwālchi :Yëesu kule, "Kuuyu -mōōkoosëenoo keey kārōomin. Kāāmwoowook, nto oboontë kaakaaseet nyëe mining' nyëe tēe kēbuswoontëetaab *aritaaliit, nto ōmuuchë ōmwoochi tulwooni kule, 'Ng'etee yu ánkiiwë yuun' kung'ëetë. Māmii :kiy nyëe ibëlook. ²¹ Mēēmuucháktōōs :tāmirmiryëet nyëe wuu nyooto, yoo manooasay ánkōōkir ámiisyëet."*

*King'alaalee :Yëesu subak meenyii ák ng'eteetaab meet
(Määrkō 9:30-32; Luuka 9:43b-45)*

²² Nto yëe kimiitë kubëesyëtë :tukul ám Kalilaaya, kumwoochi :Yëesu rubiikyii kule, "Mii /bokiiyokochinë *Wëritaab Chii áwunnyëkaab biikaab kōōrooni. ²³ +/Makeebakachaa nto miitë bësyëetaab sōmōk /kiing'eteena meet." Kiyey :yooto kwoorookëniis :rubiik miisin.

Kikweyta :Yëesu syuuruutaab Kōōtaab Yëyiin

²⁴ Yu kayit :Yëesu ák rubiikyii Kaabernaam, kukwa :kääruruukikaab *syuuruutaab *Kōōtaab Yëyiin ankuteebëe Bëtëro kule, "Mākwëyë :käänëetiintëeng'woong' syuuruut nyëbo Kōōtaab Yëyiin?" ²⁵ Kuwālchi :Bëtëro kule, "Kwëyë." Kuwo :Bëtëro kō, nto baanta nyooto mächë kung'alaal, kumwoochi :Yëesu kule, "Ikāsë :inyiing' kule nee oō, Simōōni? Ng'oo :nyëe kwëchinë bāytooyikaab kōōrooni syuuruut? Lōkōkwaa nto biiko alak?" ²⁶ Kuwālchi :Bëtëro kule, "Kwëchinë :biiko alake." Kumwoochi :Yëesu kule, "Ákoo tookunoot kule mākwëyë kiy :lëekōy. ²⁷ Nteenee yoo simākëekustoochi bichu, iwë ákoy tōōliil ánkiiwirchi ntawaaniit bēeko. Nto *hurburyoontëet nyoo bo taayta inam, ing'aany kuutiinyii. +Meenyoorë áriit beesyaaatëet nyëe yëmë kukweytee :biiko áyëenku syuuruut. Iyibchi bichoo kubo syuuruut nyeenyuu ákoo nyeeng'uung'."

18

Ng'oo nyēē wōō?

(Māārko 9:33-37; Luuka 9:46-48)

¹ Nto mii bēsēēt ake, kuteebēe :rubiik Yēesu kule, “Ng'oo :nyēē wōō ām bāytooyiisēētaab Yēyiin?” ² Kukuur :Yēesu leekwa nyēē mining' kōōyooong'to keey rubiik ³ ānkulē, “! Kāamwoowook, yoo kamooweekse ōbuur kuu wōloo wuunto :lēekōōy chēē minkēēch, mākooy kōōwut :chii ām akweke bāytooyiisēētaab Yēyiin. ⁴ Kunyi, nyoo yibē keey ng'wēny kuu leekwa, ku wōō :nyooto miisin ām bāytooyiisēētaab Yēyiin. ⁵ Nto nyoo tōrōōchē chii nyēē wuu lakwani ām kaayneenyuu, kukaakutoroochaa anii.

Ōriibēē keey kentaayeet

(Māārko 9:42-48; Luuka 17:1-2)

⁶ Chii nyoo kaken ake nyēē takukuskus ām kāāyēnēēt, kumisiyinē /kēērātyi rwaa nyēē wōō kaat /ānkēētōrchi araaray kuling'ta. ⁷ Tyaa sōō :ng'wooninto nyēē mākunyoōr :biiko choo kēntooy biich. Mii :biiko chēē makuken biiko alak kutaya, nteenee mākung'woonchi sōō kule nee chiichoo kēnē ake.

⁸ Yoo kēēsākying' :āwung'uung' nto kereenkeeng'uung' itayaa, itilte! Kaykay inyōōru *soboontaab kibchuulyo iboontē āwut akeenke nto ku kereeng' akeenke kusiir iboontē āwunnyēk tukwaay nto ku kērēēnkōōk tukwaay /ānkēētōrchiing' wōlēē bo maataab kibchuulyo. ⁹ Yoo kēēsākying' koong'uung' itayaa, ilōōtu! Kaykay inyōōru *soboontaab kibchuulyo iyuu kimekoong'nyaa kusiir iboontē koonyek tukwaay /ānkēētōrchiing' wōlēē bo maataab kibchuulyo.”

Māmāchē :Yēyiin kubot :chii ake tukul

(Luuka 15:3-7)

¹⁰ Kitas taay :Yēesu kumwoochi rubiikiyii kule, “Ōriibēē keey! -Mōōmōōntooy ake tukul ām chu tākung'ārng'ār. Kubooyiit man, tinyē :icheek malayikaanikwaa chēē boonto keey Baaba ām kibkōōnkōy ākoooky.* ¹² Yoo boonto :chii kēēchirekiyii bokol ānkubot :akeenke ii, kuyēyē kule nee? Bākoooky oob chuut tāmānwookik sokool āk sokool ankuwokucheeng'aat nyoo kābotē? ¹³ Kubooyiit man, ng'erēchēē miisin kubo nyooto akeenke kusiir chuut alak. ¹⁴ Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, māchāmē :kōōn nyoo mii kibkōōnkōy kubot mbo :akeenke ām bichooto tākung'ārng'ār.”

Choolwookātēēt ākoo nyooyeetaab kaat

(Luuka 17:3-4; Mataayo 16:19)

¹⁵ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Yoo kāchoolwookēnchiing' :ng'eetaabkoomēt iwēētē komos ānkuwēēboorchi lēēluutyēenyii. Nto yoo kākāsung', 'kukēēyisu inee. ¹⁶ Nteenee yoo kāmākāsung', iwēētē keey chiito ake nto ku biich āyēng', sukumiitē :biiko āyēēnku nto sōmōku :chēē chāmchiintōōs kule wuu nyooto /sikiitiil ng'ālyoo. ¹⁷ Nto yoo kāmākāsyi bichoo, ōmwoochi booyikaab kanisa ng'aleek tukul. Nto yoo kāmākāsyi booyichoo, ōyib inee kuu wōloo /kēēyibtooy chii nyoo -mēēnkētē Yēyiin nto kuu kāāruruukiintēētaab *syuuruut.”

¹⁸ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Kiy ake tukul nyēē ōkērē ām kōōroni, +/makeeyer ām kibkōōnkōy. Nto kiyēē ōyootē ām kōōroni, +/makeeyer ām kibkōōnkōy.”

¹⁹ Āmwoowook subak kule, yoo kākāsuyiin :biiko āyēēnku ām kōōroni yoo sooyē kumāchē kiito ake, kuyēchinē :Baaba nyoo mii kibkōōnkōy kuu wōlēē kāmāktooy. ²⁰ Yoo kātuuyo :biiko āyēēnku nto ku sōmōk kuyēyisēēēē kaayneenyuu, āboontē keey āk icheek.”

/Kēēnyōōchinē keey kaat

²¹ Nto miitē yoo kuteebēe :Bētērō Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, māchāktōōs ānyōōchi kaat ng'eetaabiya areet ata yoo kāchoolwookēnchoo? Ara, ākooy areet tisab?” ²² Kukētyi :Yēesu kule, “-Mēēnyōōchinē kaat areet tisab baateey, nteenee kunyil tāmānwook tisab āk tisab.”

²³ Yooto kumwooy :Yēesu kule, “Wuu nyi :bāytooyiisēētaab Yēyiin: Kimwoochi :bāytooyiintēēt wootwookikyii kukwa /bokeeng'alaalee wōlēē kiwuu :yiisyoōnuutēkwaa. ²⁴ Kibooto :wootwookiintēēt nyēē kibō taay bēsēnto nyēē wōō miisin.† ²⁵ Nto kuuyu ki wōō :bēsēnoo nyēē kimēēmuuchē kuyaakta, kumwooy :mokoryoontēēt kule /kyaalta wootwookiintoonoo āk kanyii tukul kunam wōlēē mii :cheebyoosyenyii, lōkōkyii āk kiy ake tukul nyēē kibooto /keeyaaktee bēsēnooto. ²⁶ Kukutyenyēē :wootwookiintoonoo

18:1 Luuka 22:24 **18:3** Mat. 19:14 **18:4** Mat. 23:12 **18:5** Mat. 10:40 **18:9** Mat. 5:29-30 * **18:10**

Tinyē :siruutēk alake kērēywoontēētaab 11: Kichōōni :Wēritaab Chii chokōōrāroochē choo kiikubootyo. **18:14** Yoowa. 10:11-15 **18:14** Luuka 3:6; Room. 15:16; Ibu. 5:9; 2Bēt. 3:9 **18:15** Laawi. 19:17; Kala. 6:1 **18:16** Kiruu. 19:15; Yoowa. 8:17; 2Kōōr. 13:1; 1Tēm. 5:19; Ibu. 10:28 **18:17** Room. 16:17; 1Kōōr. 6:1-6; 2Kōōr. 6:17; Tiitō 3:9-11

18:18 Mat. 16:19; Yoowa. 20:23 **18:19** Mat. 7:7 **18:22** Toowu. 4:24 **18:23** Mat. 25:19 † **18:24** Kiyēmē

:beesaanichu kwaal tuuka kisyēērōōk konom.

taayeetaab mokoryoontēnyii ankuriiree keey kule, 'Lēyyē, mokoryoontēēt, tēēkōōnoo sōō bārooyinto sāāyookuung' bēsēnng'uung' tukul.' ²⁷ Kuriiree :mokoryoontoonoo chiichoo ānkōōmiisiy bēsēnooto kootyaaktaayakay.

²⁸ Nto yu chuytooy :wootwookiintoonoo saang' kutuuyēē wootwookiintēēt nyiin ake. Kiboonto :nyoo bēsēntaab nyiitēnyii nyēē mābo laa. ²⁹ Yooto kutēryēkyinē nyiin kumāchē kookeet ānkubērē, 'Yookwoō bēsēnnyuul' ²⁹ Kukulutuny :nyiin ankusaaysaay murēētkēy kule, 'Murooni, tēēkōōnoo bārooyinto ēē, wē, sāāyookuung' bēsēnng'uung'.' ³⁰ Nteenee kitāyiis :chiichoo ānkukwēr nyiin ākoy kōōk wokurat ākoy bēsēyēt nyēē kayaaktee bēsēnoo! ³¹ Nto yu kakas :wootwookik chuut alake kiyēē kayeyakay, kunērēēkiis miisin ānkubokumwoochi mokoryoontēng'waa kiyēē kiyeyakay.

³² Yu kakas :mokoryoontēēt ng'aleechaa, kukuur wootwookiintoonoo ānkumwoochi kule, 'Iyēku sikoran. Yu kwēēriirēē keey :inyiing' āmiisuung' anii bēsēnoo kwēēboontē tukul. ³³ So, kwaaming' :nee simeeriiree :nkinyiing' wootwookiintēēt nyiin ake?' ³⁴ Kinyēēr :mokoryoontoonoo ankunam chiichoo kukerta kō kung'woonchi ākoy kuyaakta bēsēntaab biich tukul.

³⁵ Kunyi, mākiyēwook :Baaba nyoo mii kibkōōnkōy kuu nyooto yoo -mōōnyōōchinē keey kaat."

19

*Kiineet :Yēesu kule miyaat :bareetaab kooyēy
(Māārko 10:1-12)*

¹ Yu keewaany :Yēesu kumwooy ng'aleechaa, kung'eetee Kalilaaya ānkutākyi keey yēēmēētaab Yuuteeya. Kisyēbunēē biitēētaab koong'asiis nyēbo āynēētaab Yoortaan. ² Kurub ām wōlooto :biiko chēē chaang' ānkōōsoob choo kimnyoontōōs.

³ Nto tēē yoo, kukwoonchi * :Fariisaayeeek alake Yēesu kumāchē kutyem, ankuteebee kule, "Chāmweēch :kiruutēk kukwet :chii koorēēnyii kubo ng'ālyoo ake tukul?" ⁴ Kuwālchi :Yēesu kule, "Manoosuman :akweek siruutēk yoo mwooyē kule, yu kitoowu :Yēyiin kuyēyē kōōrēēt, 'Kiyey murēn āk kooroko,' ⁵ ānkumwooy kule, 'Kiyooto nyēē yēyē murēn kung'eetee kōōtaab kwaan āk kaamet ankoomut koorēēnyii ānkunoomnyo :tukwaay kuyēk kiy akeenke.' ⁶ Mēēbērē tāku biich āyēēng', nteenee kāākuyēk kiy akeenke. Kunyoo -mēēbēeso :chii kiyēē kiikōōnoomnyo :Yēyiin."

⁷ Kuteeb subak :Fariisaayeechaa kule, "Ām nee sukumwooy * :Muusa kule, kusirchinē :saanteet koorēēt barweet nyēē bārēē kooyēyeto nto kwētē koorēēt?" ⁸ Kukētyi :Yēesu kule, "Kichāmwook akweek :Muusa ōkwētē kooruukwook kuuyu wuuyēch :mukuluwēkwōok. Nteenee kimāwuu nyoo yu kibo taay. ⁹ !Kāāmwoowook, chii nyoo kwētē koorēēnyii ām ng'aleek chēē mānāmē keey āk martaayeet, ānkulē keemut koorēēt ake, kukaakumarta :chiichoo."

¹⁰ Yooto kumwoochi :rubiik Yēesu kule, "Yoo ākoo wuu chu :ng'aleek ām wōlēē miitē :murēno āk koorēēnyii kukaykay kumēēmutiis :chii." ¹¹ Kuwālchi :Yēesu rubiikiyii kule, "-Mēēmūuchē :chii ake tukul kucham ng'aleechu, nteenee choo kiikung'oonkyi :Yēyiin. ¹² Choong'ēch :ng'aleek chēē yēyē biiko kumākēēsyo. Miitē :alake chēē / kikēēsichē kumēēmūuchē kusich, kukilātē alak :biiko nto alak, kitay kēēsēyēt kubo bāytooyiisēētaab Yēyiin. Nyoo imuuchē kucham, kucham."

*Biiko chēē iwutē bāytooyiisēētaab Yēyiin?
(Māārko 10:13-16; Luuka 18:15-17)*

¹³ Nto miitē yoo, /kiimutyi Yēesu lēēkōōk kule kutiinyēē āwunnyēk kōōbēruur. Nteenee kiiburooyong'to :rubiikaab Yēesu bichoo. ¹⁴ Kumwoochi :Yēesu kule, "-Mooraany, nteenee ōbāruchyi lōkōchu minkeēch kukwa wōlēē āmiitē, kuuyu biiko chēē wuu chuutēchu :chēē iwutē bāytooyiisēētaab Yēyiin." ¹⁵ Yooto, kōōbēruur lōkōchoo, nto yityo kuwēēchi keey.

*Wuuy kōōwut :chii nyēē boonto bāytit Kaab Yēyiin
(Māārko 10:17-27; Luuka 18:18-27)*

¹⁶ Nto miitē bēsēyēt ake kuchō :chiito ake ankuteebee Yēesu kule, "Kāānēētiintēēt, nee :nyēē karaam nyēē māchaktōōs ayey sāānyōōru *soboontaab kibchuulyo?" ¹⁷ Kuwālchi :Yēesu kule, "Ām nee yu 'keetebeenaa kurubta keey kiy nyēē karaam? Yēyiin baateey :nyēē karaam. Nto yoo imāchē siiminy nyēē karaam, iriib kiruutēkaab Yēyiin." ¹⁸ Kuteebee :chiichoo Yēesu kule, "Imwooyē kiruutēk nkōchō?" Kulēēnchi :Yēesu, "-Meebakach chii, -meemarte, -mēēchōōrsē, -mēērātyi chii ng'wiinyan, ¹⁹ iywey kōōn āk koomēt ankiicham

laatyeng'uung' kuu wōlo ichāntooy keey."[†] 20 Kumwooy :chiichoo kule, "Ntēē ārubē kiruutēchu tukul. Ara nee nyēē taakustaat?" 21 Kuwālchi :Yēesu kule, "Yoo imāchē siichurte, wee-alte kiy ake tukul nyēē iboontē ānkiikoochi bānoonik kiyēē 'kēēnyōōru. Yoo 'keeyey kuu nyooto, irubwaa. +Mēēnyōōru bāyit nyēbo man ām Kaab Yēyiin." 22 Yu kakas :chiichoo kuu nyoo, kusimikta nyēē kāng'woonchi, kuuyu ki wōō :bāyit nyēē kiboonto.

23 Nto tēē yoo kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, "Wuuy sōō kule nee kucham :chiito nyēē boonto bāyit bāytooyiisyēētaab Yēyiin. 24 !Kāāmwoowook, nyumnyum kōōwut *:tembes koong'taab sintaaniit kusiir kōōwut :chii nyēē boonto bāyit Kaab Yēyiin." 25 Yu kakas :rubiik ng'aleechaa, kumuuyo miisin ānkumwooy kule, "Ara ng'oo, naas, :nyēē imuuchē /kiiraraach?" 26 Yooto kōōrōotoot :Yēesu rubiichoo ānkumwooy kule, "Mēēmuuchāktōōs :ng'aleechu ām wōlēē mii :chiito, nteenee imuuchāktōōs :kiy tukul ām wōlēē mii :Yēyiin."

*Kiyēē nyōōru :biiko choo kaakurub Yēesu
(Māārko 10:28-31; Luuka 18:28-30)*

27 Yooto, kumwooy :Betērō kule, "Kēēnyōōru nee :acheek chu kookeebakaakte kiy ake tukul ankeerubiing'?" 28 Kumwoochi :Yēesu kule, "I! Kāāmwoowook, yoo bāytooyiisyē *:Wēritaab Chiī āk Yēyiin ām kōōrēēt nyoo lēē, +mōōbāytooyiisyē :akweek rubiikyuu tamanu āk āyēēng'. +Mōōtiilchinē ng'aleek ārootunwēēk taman āk āyēēng' chēbo Isrāyēēl. 29 Nto chiī ake tukul nyēē kaakubakaakta koorin nto mbo ng'eetaabkaamet nto mbo cheebkaamet nto kwaan nto kaamet nto lēēkōōk nto ku mbaarenik kubo anii, mākunyōōr tukuchoo kunyil bokol nto miisin, mākunyōōr *soboontaab kibchuulyo. 30 Nteenee biiko choo yibē keyy barak ām kōōroni mākubooiyit lēt ām Kaab Yēyiin, nto choo yibē keyy ng'wēny ām kōōroni mākubooiyit taayta ām Kaab Yēyiin."

20

Biikaab yiisyēēt ām mbareetaab musābiibunēk

1 Kitas taay :Yēesu kumwooy tyoonkōōchēēt ake kule, "Wuu nyi :bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Kimii :chiito ake nyēē kiboonto mbareenyii nyēbo *musābiibunēk. Kimusta :chiichoo bēsyēēt ake kōōrōōn wokucheeng' biiko chēē kāyēchi yiisyēēt ām mbaraanaa. 2 Yooto kukāsyiin :chiichoo āk biikaab yiisyēēt kule mākukwēchi bichooto beesaanik chēē /kikēēyēyiisyēē ām bēsyēēt akeenke. Yooto nanyuun kukwēr bichoo mbareen.

3 Nto yēē ki āsiiswēk sōmōk chēbo kōōrōōn, kuwo :chiichoo wōlēē kiiruruukyīnē keyy :biiko kumāchē yiisyēēt. 4 Kumwoochi chiichoo bichoo kule, 'Obe :nkakweek bōōyēyiisyē mbareeng'waanii, sākawēwook kiyēē yemaat.' 5 Kuba :bichoo.

Kiyyey :chiichoo yooto āsiiswēk chēē kimāchē kuyitē lo āk yēē kimii āsiiswēk sokool wokukwēr biiko alak. 6 Chokuwo subak yēē kimāchē kumii :asiista taman āk akeenke. Kunyōōr subak biiko alak chēē kimii kēēyoyong'iis. Kuteebee choo kule, 'Ām nee yu sōōyoyoyēē :akweek yu kwimēn?' 7 Yooto kuwāl :bichoo kule, 'Kēēmītē yu kuuyu māmii :chii nyēē kaakusireech kēēyēchi yiisyēēt.' Kumwoochi :chiichoo bichoo kule, 'Okwaa :nkakweek bōōyēyiisyē ām mbareeng'waanii.'

8 Nto yu kararaka :asiista, kumwoochi :chiichoo kibo mbaraanaa chiinyii nyēē ki-iyoonkyīnē yiisyēēt kule, 'Tuur biikaab yiisyēēt tukul ānkiikwēchi beesaanikwaa choo kāyēyiisyēē. Itoowunēē choo /kākēēsirē lēt ankiitas taay ākoy choo /kākēēsirē taay.' 9 Yooto nanyuun, kukwa :biikaab yiisyēēt choo /kikēēsirē asiistaab taman āk akeenke /ānkēēkwēchi beesaanik chēē /kikēēyēyiisyēē bēsyēēt akeenke. 10 Nto yu kakwa :choo /kikēēnyōōyēē /kēēsirē, kubērē tōōs +/mākēēkwēchi chēē chaang' kusiir chuut, nteenee /kikēēkwēchi icheek tukul beesaanik chēē /kikēēyēyiisyēē bēsyēēt akeenke. 11 Kutoow :akeenke kuwookuutyēē chiitaab mbareet 12 kumwoochinē kule, 'So, ntēē kāyēyiis :bichu /kātākēēsirē asiista akeenke buch, ānkii-āyēēchēēnēēch acheek chu kakyamee keyy yiisyēēt ānkēēyōōtu asiistaab beēt?'

13 Kuwālchi :chiitaab mbareet chiichooto kule, 'Lēyyē, tilyaani, nee :nyēē miyaat? Kākēēkāsyiinē oob kule +/mākēēkwēwuung' beesaanik chēbo bēsyēēt akeenke?' 14 Wēēchi keyy! Kaacham ākwēchi chiito nyoo kāchōōnii lēt beesaanik chēē tēē cheekuuk. 15 Ākoo -māboontē :anii kāāmukēyēwēk ayeyee beesaanikyuu kiyēē āmāchē ayeyee? Nto katuyi-itiing' keyy :moo kubo mooyēenyuu nyēē lēēl oō?"

16 Yooto kooteryeech :Yēesu kule, "Nteenee biiko choo yibē keyy ng'wēny mākubooiyit taayta, nto choo yibē keyy barak mākubooiyit lēt."

† 19:19 Chuytaayēt 20:12-16; Kiruutēk 5:16-20; Laawiik 19:18 19:19 Chuy. 20:12-16; Laawi. 19:18 19:19 Māārko 12:31 19:21 Mat. 8:21-22; Luuka 12:33 19:22 Tyēēn. 62:10 19:26 Toowu. 18:14; Āyub 42:2; Cherem. 32:17; Luuka 1:37; 18:27 19:28 Mat. 25:31; Luuka 22:30; 1Kōōr. 6:2; Ng'oong'. 3:21 19:29 Mat. 6:33; 10:37; 25:46 19:30 Mat. 20:16 20:8 Laawi. 19:13; Kiruu. 24:15 20:16 Mat. 19:30; Luuka 13:30

Nyēbo sōmōk kung'āloolēē :Yēesu meenyii āk ng'eteenyii

(Māārō 10:32-34; Luuka 18:31-34)

¹⁷ Nto yu kimiitē :Yēesu kōōtōochē Yēerusālēēm kuwēeto rubiikyii taman āk āyēēng' komos ānkumwoochi kule, ¹⁸ "I Kookas, kēemiitē kēēbēētii ākoy Yēerusālēēm. +/ Mābokiiyokoochi *Wēritaab Chii mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo kāānēētikaab kiruutēk. Makooruustaa /kee-bakachaa ¹⁹ ānkōōyokoochoo biikaab Rooma. Mākōōntosuuroo :choo ānkubirsēētōo kulālchoo ānkukwērtoochoo *murtooywoontētē. Nto miitē bēsyeētaab sōmōk +/ makiing'eteena meet."

Wōō :ng'oo ām biikaab Kiriistō

(Māārō 10:35-45; Luuka 22:24-27)

²⁰ Nto miitē yoo, kuchōōnto :cheebyoosyeetaab Sebетаayo wērkiyii ānkukutunyēē taay-eetaab Yēesu kumāchē kusoomso. ²¹ Kuteebee :Yēesu kule, "Imāchē nee?" Kuwāl :chee-byoosyaanaa kule, "Chāmwoō kōōbuurunēēniing' :wērinyuu ake āwutaab taay kōōbuurunēē :ake āwutaab kaataam ām Bāytooyiisyēng'uung' nyoo chōōnii." ²² Kumwoochi :Yēesu kule, "Mōōnkētē kiyēē oōsoomē. Omuuchē :akweek ocham obuntēē nyāliulutēk chēē +māānyōōru :anii?" Kuwālchi :bichoo Yēesu kule, "Kiimuuchē." ²³ Kumwoochi :Yēesu kule, "+Mōōnyāliilchē sinee kuu anii, ānkoo kuwuu nyooto, -māāboontē kāāmuukēywēēk ākōōnook ātēbto nyēbo āwutaab taay nto ku nyēbo kaataam. Baaba Yēyiin :nyēē yēytoochinē biiko bārooyinwēchoo."

²⁴ Yu kakas :rubiik chuut alake tamanu ng'aleechaa, kunyēērchi murēchooto āyēēng'. ²⁵ Yooto kukuur :Yēesu rubiichoo tukul ānkumwoochi kule, "Ōnkētē kule bāytooyik chēē mii kōōrooni kumāchē kōōboorchi biiko alak kule ichēek :chēē bāytooyiisē ānkuboono kāmūukēywēēk kubiir chuut. ²⁶ Nteenee -mookany kuwuyiit nyooto ām wōlēē ōmiitē :akweek. Kunyoo yoo māchē :chii ām akweek kuyēk nyēē wōō, kumāchktōōs kuyētyēēchinē chuut. ²⁷ Nto nyoo māchē kubāytooyiis, kumāchktōōs kuyēchinē chuut yiisyeēt. ²⁸ Kyāāchōōnii *Wēritaab Chii sichāyēchi biiko yiisyeēt, āmēēbērē kyāāchōōnii /subokēēywēwo. Kichāākooytē soboonnyuu sukusobcho :biiko chēē chaang'."

Kiisoob :Yēesu cheebkoraatiisyeek āyēēng'

(Māārō 10:46-52; Luuka 18:35-43)

²⁹ Nto yu ng'ētēē :Yēesu Yēērīkō ākoo rubiikyii, kurub lēt :biiko chēē chaang'. ³⁰ Kimii :biiko alake āyēēnku chēē kikōryootiin kēēbuurēē kēēlto komos. Yu kēēnkēt kule ki Yēesu :nyi kimii kukēēytooy, kukuurchi barak kule, "Mōchōkōrēētaab Tāwuti, iriireeneech, anki-iriireeneech!" ³¹ Kōōburyoong'to :biiko kule, "Ōsiisye!" Nteenee kukuurchi barak :bichoo miisn kule, "Mōchōkōrēētaab Tāwuti, ankiiriireeneech!" ³² Kōōyoo :Yēesu ankuteebee cheebkoraatiisyechaa kule, "Ōmāchē āyēwook nee?" ³³ Kuwālchi kule, "Mokoryoontētē, kēēmāchē keekaste." ³⁴ Kukāsyi :Yēesu bichoo kiisayta ānkutiiny koonyekwaa. Kukasta :bichoo areet akeenke ankurub Yēesu.

21

/Kikeetorooh Yēesu ām Yēerusālēēm kuu Bāytooyiin

(Māārō 11:1-11; Luuka 19:28-38; Yoowaana 12:12-19)

¹ Nto yu kariikta :Yēesu āk rubiikyii saang'ta ake nyēē /kikēēkuurēē Beetfaaka ām Lekemeetaab *Musētyuuniinēk, ² kumwoochi rubiikyii āyēēng' kule, "Obe ākoy saang'iin. +Mābōōnyōōru sikiryoo nyēē siirwaak nyēē boonto keyy kaamet. Otyaach tukwaay ānkōōkwērwo. ³ Nto yoo kateebenaak :chii ng'alyoo, olēēnchi māchē :Mokoryoontētē ānkumākūēt areet akeenke."

⁴ Kiityiich :ng'aleechu kiyoo kimwooyē *:wōōrkooyoontētē ake kule,

⁵ "Ōmwoochi biikaab Yēerusālēēm kule.

Ong'nyoo bāytooyiintēēng'woong'.

Miitē kuchōōnii wōlēē ōmiitē.

Yiboot keyy ng'wēny

ānkuchōōnēē sikiryoo nyēē siirwaak."†

⁶ Yooto nanyuun kuba :rubiichoo āyēēnku ankubokuyey kuu yoo kimwoochinē :Yēesu. ⁷ Kibokootyaach ānkukwēr siirwaakaanaa bo sikiryoo āk kaamet. Yu kayit, kwaalyaktee sikiroochoo tukwaay sirookwaa chēē /kiiliiktēē keyy, nto tēē yoo kutēbēē :Yēesu nyoo ki siirwaak. ⁸ Yooto kōōyitoochinoot :biiko chēē chaang' sirookwaa kēēltaab too, nto alak

kubutoot sokēēkaab sōōsik kōōkoochinoot kēēlooto kōōboor koonyit. ⁹ Kityēēnchinootē barak :biiko chēē kimii taay āk chēē kimii lēt kumwooyē kule, “Kutōrōriit *:Mōchōkōrēētaab Tāwuti!

Ibēruuroot :nyi chōōni ām kaayneetaab Yēyiin!

Kutōrōriit :Yēyiin ām kibkōōnkōy!”[†]

¹⁰ Kuyitu Yēērusālēm, kōōwāywooytōōs :biiko tukul ānkutēēbē kule, “So, ng’oo :nyi?”

¹¹ Kuwāl :bichoo kikwoontooy keey Yēēsu kule, “Wōōrkooyōontēēt Yēēsu :nyi, nyoo bo Nāāsārēēt ām Kalilaaya.”

Nyēbo āyēēng’ kukwētēē :Yēēsu biiko biiwuutaab Kōōtaab Yēyiin
(Māārko 11:15-19; Luuka 19:45-46; Yoowaana 2:13-22)

¹² Nto tēē yoo, kōōwut :Yēēsu biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. Kimii yooto :biiko chēē kiwālāng’tooy beesaanik āk alak chēē kyooltooy chēēbtuukēēnikaab kōōrōsēēk āk cheemung’aariisyeek alak. Kuwunukto :Yēēsu meesoosyekaab bichoo kiwālāng’tooy beesaanik kōōtyēēlākiiis. Kiityeel mbo nkicheek ng’ēchērōōkaab choo kyooltooy chēēbtuukēēnik anukwet bichoo tukul kuba saang’.[†] ¹³ Kimwoochinē :Yēēsu bichoo kule, “Mwooyē :siruutēk kule, ‘Bo :Kōōnyuu saayeet,’[†] nteenee kyoowechee :akweek ‘kuyēk kēēbnyoo nyēbo sāsiik.’^{††}

¹⁴ Yooto /kimutyi Yēēsu cheebkoraatiisyeek āk chēē kichunkutootiin. Kōōsoob :Yēēsu bichoo. ¹⁵ Kinyēēr :mbo *kibkōōrōs chēē wōōyēch āk kāānēētikaab kiruutēk miisin yu kakas ng’aleek chēbo kwōng’uut chēē kiyey :Yēēsu āk wōlēē kityēēntooy :lēēkōōk ām biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin kōōkoostooy Yēyiin kule, “/Kiikaasta *Mōchōkōrēētaab Tāwuti!” ¹⁶ Yooto, kumwoochi :bichoo Yēēsu kule, “Imiite ikāsē kiyēē mwooyē :lōkōchu ēē?” Kulēēnchi :Yēēsu, “Ēē, ākāsē. Manoosuman :akweek yēēt ake ām siruutēk yoo mwooyē kule, ‘Kiyyey :inyiing’ Yēyiin kookaastiing’ :lēēkōōy āk chēērōōk?’^{††}

¹⁷ Kung’etee :Yēēsu Yēērusālēm ānkuwukurwoowunēē *kiriinkēētaab Beetannyya.

Mutiiniit nyēē kimaayey āmit
(Māārko 11:12-14, 20-24)

¹⁸ Nto yu kāyyēēkunēē kumiitē :Yēēsu kōōyēēyē Yēērusālēm, kwaam :kēmēy. ¹⁹ Kukas kēētīt ake nyēē /kēēkuurēē *mutiiniit nyēē kimii kēēlto komos, kuwo yooto. Kimanaayey :kēētoo lokoyeek nteenee kitinyē sokēēk chēē kituumtumēn kityō. Kuchub :Yēēsu kēētooto kule, “Mataweyey lokoyeek yēēt ake!” Kumwooyē kuu nyooto kuyōomē :kēētoo ba-keenke.

²⁰ Kukāsē :rubiik ng’aleechu kumuuyo ankuteebee keey kule, “So, keeyaam :nee mutiiniini areet akeenke?”

²¹ Kumwoochi :Yēēsu rubiichoo kule, “IKāāmwoowook, yoo ōkoosēē keey Yēyiin ām mooyēēt akeenke, ōmuuchē oyey kiyēē kāāyēchi :anii mutiiniini, āmēēbērē nyooto sōō, baatey, nteenee ōmuuchē mbo ōmwoochi lekemeet kule, ‘Ng’et ānkuwēēwiirchi keey araaray,’ kuyēyē :lekemaanaa kuu nyooto. ²² Yoo ōkoosēēnoo keey, ōnyōōru kiy ake tukul nyoo ōsooyē.”

Kāāntōōyikaab Yuutayeeek chēē ki kāwōōt
(Māārko 11:27-33; Luuka 20:1-8)

²³ Nto yu kēēyēw :Yēēsu biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin, kutoow kōōnēētiis. Yooto kukwa :mbo *kibkōōrōs chēē wōōyēch āk booyik ankuteebee kule, “Kāāmukēy nee chēē iyēyēē :inyiing’ ng’aleechu? Ānku ng’oo :nyēē kōōniing’ kāāmukēyēwēēchooto?”

²⁴ Kuwālchi :Yēēsu bichoo kule, “+Maateebenaak :nkanii tēēbutyēēt akeenke. Yoo kōōwālwoo, +māāmwoowook chiichēē kikōōnoo kāāmukēyēwēēk ayey ng’aleechu. ²⁵ Ātēēbē kule ii, kikwoonēē ānō :kāāmukēyēwēēk choo kiibātisiinyiēē Yoowaana? Ara kikwoonēē wōlēē mii :Yēyiin nto wōlēē mii :biich?” Kulēēnchi keey :bichoo nkityōōniin, “Yoo ka-keemwaay kule kikwoonēē :kāāmukēyēwēēkyii wōlēē miitē :Yēyiin kutēēbēēnēēch kule, ‘Ntēē simōōyēnchi?’ ²⁶ Nteenee kēēnyōkōōrēch keemwaay kule kikwoonēē wōlēē mii :biiko, kuuyu chāmchiintōōs :biiko tukul kule ki *wōōrkooyōontēētaab Yēyiin :Yoowaana.”

²⁷ Yooto kuwālchi :bichoo Yēēsu kule, “-Mākiinkētē.” Kumwoochi :Yēēsu bichoo kule, “-Māāmwoowook :nkanii chiichēē kikōōnoo kāāmukēyēwēēk ayey ng’aleechu.”

Yoonkōōchēētaab wēērin āyēēng’

²⁸ Kumwoochi :Yēēsu bichoo kule, “Mii yu :ng’alyoo. Kimii yēēt ake :chiito ake nyēē kiboonto wērikyii āyēēng’. Nto tēē yoo, kumwoochi :kwaan wēēriit nyēē wōō kule, ‘Wēnyoo,

21:8 2Bāy. 9:13 † **21:9** Tyēēnwookik 118:26 **21:9** Mat. 20:30-31 **21:11** 1Bāy. 1:38-40 **21:11** Kiruu. 18:15; Mat. 16:14; 21:46; 26:68; Luuka 7:16; Yoowa. 1:21, 25; 6:14; 7:40 † **21:13** Isa. 56:7 † **21:13** Cherem. 7:11 **21:14** Mat. 11:5-6; 15:29-31 † **21:16** Tyēēnwookik 8:2 **21:16** Mat. 11:25 **21:19** Cherem. 8:13; Luuka 13:6 **21:21** Mat. 17:20; Luuka 17:6; 1Kōōr. 13:2; Yāāk. 1:6 **21:22** Mat. 7:7 **21:26** Mat. 11:9; 14:5

iwē ra mbareetaab *musābiibuunēk wēyēyiisye.' 29 Kulēenchi :wēeroo kwaan, 'Māmāchē.' Nto nyē mā tyaa, kuweech kāsōōtēyiwēkyii ānkuwo.

³⁰ Kuwēēchi :boontoonoo wēēriit nyēē mining' ānkumwoochi nkinee kuu yoo kāmwoochinē nyiin. Kumwooy :nyoo kule, 'Awēēti oō, āboonyuu,' āmāwo. ³¹ Nkōnō ām wērichoo :nyēē kiyey kiyēē kimāchē :kwaan?"

Yu kateeb :Yēesu kuu nyooto, kuwālchi :bichoo kule, "Nyoo ki wōō." Kumwoochi :Yēesu bichoo kule, "I Kāmwoowook, imuuchāktōōs kuba Kaab Yēyiin :kāāruruukikaab *syuuruut ākoo chēemurēniisyeēk tōōmiitē :akweek. ³² Amwooyē kuu nyooto kuuyu kichokōōboorwook :Bātisāniintēēt Yoowaana kēēlto nyēbo churtaayēet ankootay :akweek ōyēnchi, nteenee kiyēnchi :kāāruruukikaab syuuruut ākoo chēemurēniisyeēk. Anko mbo yu kabookas kēyēnchi :bichoo, manooweeeksee ng'ōōkiswookikwook ānkōōyēnchi."

Kiisyoor :Yēesu miyootyēētaab kāāntōōyikaab Yuutayēek (Māārō 12:1-12; Luuka 20:9-19)

³³ Kimwoochi subak :Yēesu bichoo kule, "Ōyēbchi yit subak tyoonkōōchooni: King'et :chiito ake kuchaan *musābiibuunēk mbareenyii ankuker. Nto yityo kubal ng'wēēnēt nyēē sukurōōtyinē :muumēēkaab lokoyeeakaab kēētoo yoo /kakiireem. Kiteech mbo kēryēēt nyēē sukuriibē :chiito mbaraanaa. Nto tēē yoo, kumwoochi biiko alak bokuriibchi mbaraanaa si yoo kāākuryo :musābiibuunēchoo kubchēchiin. Nto kāākuyityo, kuruuto :chiitaab mbareet. ³⁴ Yu kābokuryo :lokoyeechaa, kōōyook :chiitaab mbareet motwoorikyii bokuyibchi inee kereeryaanteet nyeenyii nyēbo musābiibuunēk. ³⁵ Yu kayit, kunam :bichoo kiriibē mbaraanaa motwooriintēēt akeenke ānkubirsēēt. Kibakach ake nto nyiin ake, kuwiiraatee rwoontōōk. ³⁶ Kōōyookto subak :chiichoo motwoorik alak chēē kēēytēē choo kibo taay. Nteenee / kibokēyēchi nkicheek ng'aleek chēē wuu choo / kikēyēchinē chuut. ³⁷ Nto nyēbo lēt kutukul kōōyookto :chiichoo wērinyyi kuwo mbaraanaa kubērē tōōs makooywey :bichooto. ³⁸ Nteenee kukāsē :bichoo wēritaab chiichoo, kukuurē keey bakeenke kule, 'Murēchu, ong'nyi lakwataab chiichiito! Okany keebakach sikkēyibchi keey mbaraani.' ³⁹ Kunam :bichoo wēeroo ānkukwēryoot kuwo tuuyta saang' ankubakach!

⁴⁰ Kunyoo, yoo chōōni :chiitaab mbareet ii, chokuyyēē nee bichooto kiriibē mbareenyii?" ⁴¹ Kuwāl :biiko kule, "Bākāchē kibng'ōōkisiisyechoo ānkōōkoochi mbaraanaa biiko alak chēē imuuchē kuriibchi sukōōkoochinē inee kereeryaanteet nyeenyii."

⁴² Yooto kumwoochi :Yēesu bichoo kule, "Kyoosuman oob ām siruutēkaab Yēyiin yoo mwooyē kule,

'Rwaanteet nyoo kitāyē :biiko kuteekta :nyēē kōōkuyēk tiyēywoontēētaab kōōto.

Kōkōōnu :Yēyiin tiyēywoontooni ānkubo kwōng' uut sōō nyēē tyaa yoo kēēkāsē!'

⁴³ Kunyoo amwoowook kule +/mākiinēmuneenook bāytooyiisyeētaab Yēyiin /ānkiikoochi biiko choo makuyey ng'aleek chēē chāmē :Yēyiin. ⁴⁴ Chii ake tukul nyēē karyaach rwaantaanaa, makutiryi. Nto nyoo kēesuuchi :rwaantaanaa, kuruurum."

⁴⁵ Nto yu kakas :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo *Fariisaayēek tyoonkōōchoonoo, kōōnkēt kule king'ālōolē :Yēesu icheek. ⁴⁶ Yooto kucheeng' kēēlto nyēē kanamee Yēesu, nteenee kinyōkōriitu biiko chēē ki chaang' ām yooto kuuyu kiyēnchiintōōs :bichooto kule *wōōrkooyōontēētaab Yēyiin :Yēesu.

22

Tyoonkōōchēētaab saakweetaab kooyēyto (Luuka 14:15-24)

¹ Kitas taay :Yēesu kumwoochi biiko tyoonkōōchēēt ake subak kule, ² "Wōlēē wuu :bāytooyiisyeētaab Yēyiin kumii kule: Kimii :bāytooyiintēēt ake nyēē kiyēytoochi wērinyyi saakweetaab kooyēyto. ³ Nto tēē yoo, kōōyookto motwoorikyii bokukuuroot tāyēēk chēē kimāchāktōōs kukwa saakweet. Nteenee kutay :tāyēēchoo kukwa. ⁴ Kōōyookto subak motwoorikyii alak kule, 'Bōōmwoochinootē tāyēēchooto kule kaayeeny yeyiik āk wuunōōk chēē lumumēch. Ōkwoonchi keey kyaam saakweenyoo kuuyu kāāchōb :anii kiy ake tukul.' ⁵ Nteenee kitay :bichoo ng'aleechaa ānkubēēchi keey. Kiwokuyēyis :ake ām mbareenyii nto ake kuwo mung'aareenyii. ⁶ Kunam :choo king'ētū motwoorikaab chiichoo, koonyaliilset ankubakach alak. ⁷ Yooto kunyēēr :bāytooyiintoonoo ānkōōyookto biikyii bo lukēēt bokwaraanta rumiichoo ankubel kiriinkēng'waa. ⁸ Nto tēē yoo kumwoochi motwoorikyii

kule, 'Kāākuchōbākoy :saakwaanēeb kooyēēy. Nteenee kāmēētākunyooolunoot kukwa :biiko choo kwāākuurē. ⁹ Kunyoo, obe wōloo bo sacharaan bōōmwoochi chii ake tukul nyēē kōōnyōōru kuchō saakwaani.' ¹⁰ Kubeetaat :motwoorichoo bokōōruruuch biiko tukul chēē kiimuuch kunyōōr nyēē mātiny kule ng'oo :ng'oo. Kiwool keey :tāyēēk kut kunyiy :kōōtaab saakwa.

¹¹ Nteenee yu kāwokuchō :bāytooyiintēt chokukas tāyēēk, kukas chiito ake nyēē ki-maneelaach sirook chēbo saakweetaab kooyēēyto choo / kikiikiikoochi. ¹² Kuteebee :boontēetaab saakwa chiichoo kule, 'Nto ii, tilyeenyuu, 'kēēchōō :inyiing' kule nee kō āmā sirookaab saakweetaab kooyēēyto?' Kusiis :chiichoo āmā ng'alyoo. ¹³ Nto tēē yoo kumwoochi :bāytooyiintēt motwoorikyii kule, 'Orat chiichi āwunnyēk ākoo kēēēnkōōk ānkōōwiirchi saang' wōliin bo mēēnānēēt wokung'woonchi :soboon ankuriirunee ng'wēny.' ¹⁴ Kiiwoong' :Yēēsu tyoonkōōchoonoo kumwooyē kule, 'Chaang' :biiko chēē kuurootiin nteenee churtooy :chēē ng'eri.'

Kibokutech :kāāntōōyik alake Yēēsu

(Māārko 12:13-17; Luuka 20:20-26)

¹⁵ Kikwaany keey :moonikaab *Farisaayeeek nto yooto, bokung'alaalee kiyēē makutechee Yēēsu sukunam. ¹⁶ Yooto, kōōyookto :bichoo biikwaa āk chēbo *Erōōtē kubēēchi Yēēsu. Kuyitē kumwoochinē Yēēsu kule, 'Kāānēētiintēt, kiinkētē kule 'ibooyē manta ānkiinētēē biiko ām kēēlto nyēbo man kōōnkēt kiyēē mächē :Yēyiin. Māwēēchiing' :chii ānkoo ku inee ku ng'oo. ¹⁷ Kunyi ii, mwoowēēch, baa, kāāsōōtēyēwēēkuuk, ara karaam kēēkwēchinē bāytooyiintēetaab Rooma *syuurruut nto miyaat?' ¹⁸ Nto kuuyu kiinkētē :Yēēsu ruurumuung'waa, kumwoochi kule, 'Ōyēku sōō, kiblembechiis nyēē tyaa! Kābōōtēkyoo nee?' ¹⁹ Ōbooru baa, akweek beesyaantaanaata / kēēkwēytēē syuurruut.' / Kiiboorchi beesyaanteekyē. ²⁰ Kuteebee bichoo kule, 'Bo ng'oo :mēti āk kaaynaani mii beesyaantaani?' ²¹ Kuwāl :biikēy kule, 'Bo bāytooyiintēetaab Rooma.' Yooto nanyuun, kumwoochi :Yēēsu bichoo kule, 'Māchāktōōs ōkoochi bāytooyiintoonoo kiinyii, nto Yēyiin, ōkoochi nyēē nyeenyii.'

²² Yu kakas :bichoo ng'aleechaa, koolat, nto tēē yoo kubēēchi keey.

Ng'eteetaab meet

(Māārko 12:18-27; Luuka 20:27-40)

²³ Nteenee kukwoonchi subak Yēēsu * :Satukaayeeek alake bēsyoonoto. Kiiyēnchinē :bichoo kule yoo kaakume :chiito, kukaakume kutukul nyēē mēēbērē wokung'ētētē meet bēsyēēt ake.

²⁴ Yooto, kuteebee :bichooto Yēēsu kule, 'Kāānēētiintēt, mwooyē :kiruutēkaab Yēyiin choo kikōōnu * :Muusa kule yoo kame :chiito āmānāāsikiyiin leekwa ākoo koorkēēnyii, kōōntiyē :ng'ēetaabkaametiitaab chiichooto koorkoonoo, sukusikiyi nyiin lēēkōōk chēē /sikēēkuurtēē.

²⁵ Kunyoo ii, ntēē kimii :chiito ake kēny nyēē kiboonto wērikyii tisab. Nto yu kōwokuwōōyit :wēēriit kibooreetyeet, kukēēsyoo. Nto mii yoo, kumēēchi keey nyēē mānāāsikiy :koorkoonoo leekwa. ²⁶ Kōōntiyiis :wēēriit nyēē kirubu nyooto kimēē. Kiibuurchiin :nkinee ākoo koorkoonoo ankume āmānāāsikiyiin āk koorkoonoo leekwa. Kōōntiyiis :wēēriit nyēē kibo sōmōk. Kōōbuurt keey :nyoo nkinee koorkoonoo, nto mii yoo, kume :nkinee nyēē mānāānyōōr leekwa. Kiyeyakay kuu nyooto kut kubēk :wēriichoo tukul āmā lēēkōōy. ²⁷ Nto mii lētunoo, kume :nkinee koorkoonoo. ²⁸ Kunyoo, kēēmāchē imwoowēēch: Mākubooyit ng'oo :koorkoonoo kōōyiyiin kāng'ēētyēē :bichooto tukul meet, kuuyu kubooyiit man, kikiikumut :bichoo tukul koorkoonoo?'

²⁹ Kuwālchi :Yēēsu kule, 'Ōkustootiin kuuyu -mōōnkētē :akweek kiyēē ibooru :siruutēkaab Yēyiin āk wōlēē wuu :kāāmuukēyēwēkyii. ³⁰ Yoo kāākung'ēētyēē :biiko meet, mēēbērē tākōōmutē keey subak. Ibuurē kuu :malayikaanikaab Yēyiin. ³¹ Nteenee kuruuba keey ng'eteetaab meet nyēbo biiko choo kiikubēk ii, mwoowook nee :Yēyiin ³² yoo mwooyē kule, 'Anii Yēyiintēetaab *Abraam, Isaka ākoo Yāākōbō'† Yoo /kakeemwa kule bo :Yēyiin anum, kōōbooru :yooto kule tākusoboot :chiichooto ānkoo kiikume kēny.'

³³ Yu kakas :bichoo ng'aleechaa, koolat wōlēē kiinēētitooy :Yēēsu.

Kiruutyēēt nkōnō :nyēē wōō?

(Māārko 12:28-34)

³⁴ Nto yu kakas * :Farisaayeeek kule kaakoomuukta :Yēēsu * :Satukaayeeek, kōōruruuch keey. ³⁵ Nto tēē yoo, kutyem :kāānēētiintētēē ake nyēbo kiruutēk Yēēsu, kuteebee kule, ³⁶ 'Nto ii, kāānēētiintētēē, kiruutyēēt nkōnō :nyēē wōō ām kiruutēkaab *Muusa?' ³⁷ Kuwālchi :Yēēsu kule, 'Mwooyē :siruutēk kule, 'Icham Yēyiintēēng'uung'

ām mooyēng' uung' tukul,
soboong' uung' tukul,
āk kāāsōōtēy wēekuuk tukul.*†

³⁸ Kiruutyēt :nyiiṭenyi nyēbo koomānuut ānku wōō ām tukul. ³⁹ Nto nyēbo āyēēng' kōōrōōbērē nyiin kumwooyē kule, 'Icham laatyēng' uung' kuu wōōlo ichāmtooy keey.*†
⁴⁰ Iyūmē :kiruutēchuutēchu āyēēnku kiruutēkaab Muusa tukul ākoo siruutēkaab *wōōrkooyik."

Ng'oo :Kāārārookiintēt?

(Māārō 12:35-37; Luuka 20:41-44)

⁴¹ Kumiitē *Farisaayēek kukeēruruuch keey, kuteebēe :Yēesu kule, ⁴² "Ōsōōtē nee :akweek kurubta keey *Kāārārookiintēt nyoo ōkānyoonu? Chōōnēē kōōtaab ng'oo?" Kuwāl :bichoo kule, "Kōōtaab *Tāwuti." ⁴³ Kukētyi :Yēesu kule, "Am nee, naas, sukumwoochi :Tāmiriryēētaab Yēyiin Tāwuti kukuur Kāārārookiintēt kule 'Mokoryoontētē?' Kimwooy oob :Tāwuti kule,

⁴⁴ 'Kimwoochi :Yēyiin Mokoryoontētēnyuu kule:

Ibuurunēē āwunyuu nyēbo taay

ākoy yoo kaayeyiing' itēbēē buunikuuk.*†

⁴⁵ Kunyi, yoo kuurē :Tāwuti Kāārārookiintēt kule 'Mokoryoontētēnyuu' kōōmuuchāktōōs kule nee kuchōōnēē :Kāārārookiintētēē kōōtaab Tāwuti?" ⁴⁶ Mānāākēt :chii ake tukul ng'alyoo amanaatakukany :bichoo kuteebēe Yēesu tēēbuut ake tukul kung'eetee yotoo kuwo taay.

23

Kiikiimchi :Yēesu biiko kumarub ātēbuutēkaab Farisaayēek

(Māārō 12:38-40; Luuka 20:45-47)

¹ Nto miitē yoo, kumwoochi :Yēesu rubilkyii ākoo biiko chēē kimii yooto kule, ² "Yibē keey *Farisaayēek āk kāānēētikaab kiruutēk kule icheek chēē inkētē koobanybaany siruutēkaab *Muusa. ³ Ōkāsē sinee kiy ake tukul nyēē mwoowook, nteenee -moorub yēyuutēkwa kuuuu māyēyē :icheek kiyēē inētēē. ⁴ Ing'irēē biich :bichu tukuuk chēē nyikiisēch āmāmāchē :icheek mbo kut kutiiny tukuuchooto.

⁵ Yēyē kiy ake tukul kumāchē kule sukukas :biiko kule kiikōōnēmchi keey :icheek Yēyiin. Iwōōyiyitē tukuuk chēē mii :siruutēkaab Yēyiin ānkuryooyki keey tokoch āk wōlēēb āwuun. Ikōōyiyitē mbo maaseekaab sirookwaa kusiir chēbo biiko alak /sikēēbērē tōōs sooyē :icheek miisin! ⁶ Kicham :bichoo kutēbēē wōōlo /kēēkoonyitē ām sookwoonēt āk ng'ēchērōōch choo bo taay ām kooriikaab saayēet. ⁷ Kicham /kiisuboooyotē nyēbo koonyit ām wōlēē chaang' :biich ankicham /kēēkuurē ām koonyit kule 'Mokoryoontētē'.

⁸ -Mookany kukuurook :chii kule 'Mokoryoontētē' kuuyu Mokoryoontētē ku akeenke baateey ānkōōtuubchē :akweek tukul. ⁹ Amōōtōrōōr chii ām kōōrooni kule 'Baaba', kuuyu ōboontē Kōōn akeenke ānkumiitē kibkōōnkōy. ¹⁰ -Moocham kukuurook :chii kule 'Kāāntōōyiyin nyēē wōō' kuuyu ōboontē Kāāntōōyiyintētē nyēē wōō akeenke nto nyooto ku *Kāārārookiintētē. ¹¹ Nyēē wōō miisin ām akweek ku nyoo yēētyēchinē chuu. ¹² Chii nyoo yibē keey barak +/makiichuuk nto nyoo yibē keey ng'wēny, +/makiitōrōōt."

Kiiburyoong'to :Yēesu kiblembechiis

(Luuka 11:42-52)

¹³ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, "Ōmiitē sōō, nyēē miyaat kule nee :akweek kāānēētikaab kiruutēk ākoo *Farisaayēek, kiblembechiisyechu! Ōkērēē keey kurkeet nyēē wētii Kaab Yēyiin nyēē -mōōbaroochinē biiko alak kōōwut āmēēbērē ōwutē :akweek mbo nkityō.*

¹⁵ Ōmiitē sōō, nyēē miyaat kule nee :akweek kāānēētikaab kiruutēk āk Farisaayēek, kiblembechiisyechu! Ōmbākootēē tōōliiloon āk rōōrōōkiis ōmāchē ōnyōōru chiito akeenke nyēē karubaak. Nto yoo kōōnyōōru, oyey bichoo koolaambuuch :ng'ōōkistaab Kibrōkōsyoontētēē kusiirook.

¹⁶ Ōmiitē sōō, nyēē miyaat kule nee :akweek cheebkoraatiis choo ōrēetooteē alak! Ōnētē kule, 'Yoo keewaalee keey :chii *Kōōtaab Yēyiin, māmii :ng'alyoo, nteenee yoo keewaalee keey *ta-aabuutaab Kōōtaab Yēyiin kunāmē muumeekyii.' ¹⁷ Cheebkoraatiisyechu, ōbērbērēch

† 22:37 Kiruu. 6:5 † 22:39 Laawi. 19:18 22:40 Mat. 7:12 † 22:44 Tyēen. 110:1 22:44 Māārō 12:36 22:46 Mat. 20:30-31 22:46 Māārō 12:34; Luuka 20:40 23:3 Room. 2:21-23 23:5 Chuy. 13:9; Kiruu. 6:8; 22:12; Mat. 6:1 23:6 Luuka 14:7 23:8 Yoowa. 13:13 23:11 Mat. 20:26-27; Māārō 9:35; Luuka 9:48 23:12 1Sām. 2:8; Tyēen. 18:27; Kāālēw. 3:34; Isa. 57:15; Mat. 18:4; Luuka 1:52; 14:11; 18:14 * 23:13 Tinyē :siruutēk alake kērēywoontēētaab 14: Ōmiitē sōō, nyēē miyaat kule nee :akweek kāānēētikaab kiruutēk āk Farisaayēek! Kiblembechiisyechu! Ōlātu koor chēē musuuk ōyibēē tukuukwaa, ānkōōsooyē miisin ōyēyē keey kule ōchurtootiin. Mākōōng'woonchook :Yēyiin miisin kusiir chii ake tukul nyēē kiikukusta. 23:16 Mat. 15:14

sōo, nyēē tyaa. Nkōnō nyēbo koomānuut kubiir ake: ta-aabuut nto Kōōtaab Yēyiin nyoo itiliilē ta-aabuut? ¹⁸ Ōmwooyē mbo subak kule, 'Yoo keewaalee keye :chii *kāābkōrōs ām Kōōtaab Yēyiin, kumāmii :ng'ālyoo, nteenee yoo keewaalee keye kiyēē tuwēntooy kubo kōrōsēēk, kunāmē :muumeekyii.' ¹⁹ Ōkōryootiin sōo, nyēē tyaa. Nkōnō nyēbo koomānuut kusiir ake: kōrōsēēk nto kāābkōrōs nyoo itiliilē kōrōsēēk? ²⁰ Kunyoo, yoo keewaalee keye :chii kāābkōrōs, kaakoowaalee keye nkinee kiito nyoo /kākēēsooytooy ām kāābkōrōs. ²¹ Nto nyoo iwoolēē keye Kōōtaab Yēyiin, kaakoowaalee keye Kōyooto ākoo nyoo minyē āriit. ²² Nto nyoo iwoolēē keye kibkōnkōy, kaakoowaalee keye ng'echereetaab bāytooyiisyyēt bo Yēyiin ākoo nyoo ibuurēē ng'echeraanaata."

²³ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, "Ōmiitē sōo, nyēē miyaat kule nee :akweek kāānēētikaab kiruutēk ākoo *Farisaayee, kiblembechiisyecheu! Ōkoochinē Yēyiin akeenke ām taman nyēbo tukuuchoo /kiitōoyēē āmiik. Nteenee kyookweeste ng'aleekaab koomānuut ām Mākuutēkaab Yēyiin. Chooto ku manta, kiisayta ākoo kaakaaseet. Karaam ōkoochinē Yēyiin ng'ooluutyēēng'woong' nteenee karaam miisin ōyēyē ng'aleechaa alak. ²⁴ Cheebkoraatiisyecheu irēētōotē biich! Ōyiimēē keye tukun chēē minkēēch ankoobakaakte tukun chēbo koomānuut. ²⁵ Ōmiitē sōo, nyēē miyaat kule nee :akweek kāānēētikaab kiruutēk ākoo Farisaayee! Kiblembechiisyecheu! Okerkeeye tērēkōy chēē /kiuwunē wōlēēb saang' nto wōliin bo āriit kutuuryootiin. ²⁶ Ōkōryootiin :Farisaayee! Ōwuunē kurook terekyeet āriit nto kāākuyityo mākutiliilit :nkinee wōlēēb saang'.

²⁷ Ōmiitē sōo, nyēē miyaat kule nee :akweek kāānēētikaab kiruutēk āk Farisaayee, kiblembechiisyecheu! Okerkeeye mbēērōōs chēē /kikeemas kulelakiiu wōlēēb barak nto wōliin bo āriit kunyiyaa :koyikaab muuswēk āk kiy ake tukul nyēē mā tiliil.† ²⁸ Okerkeeye :akweek mbēērōōsyēchoo kuuyu ōboorunēē wōlēēb saang' kule ōchurtootiin nteenee ām āriit, kyoozung'te keye ng'ōōki ānkōyēku kiblembechiis miisin."

²⁹ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, "Ōmiitē sōo, nyēē miyaat kule nee :akweek kāānēētikaab kiruutēk āk Farisaayee, kiblembechiisyecheu! Ōtēkyinē *wōrkooyikaab kēny tukuuk chēē /kiisōōtēē ānkōōkārorānē mbēērōōsyēkaab biiko choo churtootiin, ³⁰ sōomwooyē kule, 'Nto kikēēmiitē kōōrēēt ām bēsyoōsyēkaab mbo kuuko, nto kimākēwāstooy korotiikaab wōrkooyichu kuu wōloo kiyēytooy :biikyo chēbo kēny.' ³¹ Nto kuuyu ōkuurē bichu kule mbo kuuko, ōchāmchiintōōsii nkityō kule okerkeeye mbo kuukoong'. ³² Kunyi, otas taay naas, ōyēyē ng'ōōkistaab mbo kuukoong'! ³³ Ng'oomng'ookichu! Ōmuuchē kule nee ochilil -/ makiiruusteenaak maataab kibchuulyo? ³⁴ Āmiitē ayookwook wōrkooyik, biiko chēē boonto kiirnatēt āk kāānēetik. +Mōōkwērtōochi alak mutooywōōsyēk obakach, nto alak +mōōbir ām kooriikwook bo saayeet ankookwetaatee kiriinkōōsyēk. ³⁵ Kunyoo +/ māking'woonchook kubo biiko tukul choo /kikeebakach buch, koonamee Ābēl ākoy Sekaryaa Araab Berekyaa nyoo kyōōbākāyine kwēēnutaab Kōōtaab Yēyiin ākoo *kāābkōrōs. ³⁶ !Kāāmwoowook, biiko chēē wuu chuutēchu :chēē nyōōru ng'wooninoo tukul."

*Kāwōōtyoontitaab Yēērusālēm
(Luuka 13:34-35)*

³⁷ Kibōlchi :Yēesu Yēērusālēm kumwoochinē kule, "Wōōy, wēē, Yēērusālēm, wē, Yēērusālēm! Irumē wōōrkooyik ānkiwiirēē rwoontōōk biiko choo iyooko :Yēyiin kule kuyisu-ung'! Kyaasyeem kunyil areet chēē chaang' kule āyisu biikwook kuu wōloo yisuntuoy :nkoya kinyiinyiyēēnik kōōwut kebebaakyii, nteenee mānēēkōōnoo kut ayey kuu nyooto. ³⁸ Kunyi mākyoochiin :Kōōtaab Yēyiin. ³⁹ !Kāāmwoowook kuchakee raat kuwo taay mātābōōkāsoo subak, ākoy omwaay kule, 'Ibēruuroot :nyoo chōōnii ām kaayneetaab Yēyiin.'"

24

*+Mākiiturbuub Kōōtaab Yēyiin
(Māārko 13:1-2; Luuka 21:5-6)*

¹ Nto yu miitē :Yēesu kuwēēchinē keye kukang'etee *Kōōtaab Yēyiin, kōōnookyii :rubiikyii ānkōōboorchi inee wōlēē /kikeeteekta Kōōtaab Yēyiin. ² Yooto kumwoochi :Yēesu rubiichoo kule, "-Mōōbēng'tēē ōchōrōkyinē tukuuk tukul chēē wuu chu. Kāāmwoowook, +/mākiiturbuub tukuuchu tukul nyēē māmii :rwaā mbo akeenke nyēē ng'ētū kookemeeraat keye ake."

23:21 1Bāy. 8:13 23:22 Mat. 5:33-37 23:23 Laawi. 27:30; Miika 6:8; Seka. 7:8-10; Mat. 9:13; 12:7; 22:34-40; Luuka 18:12 23:24 Mat. 15:14 23:25 Māārko 7:4 23:26 Youwa. 9:40 † 23:27 /Kikiyiilēē chookayit nyēē lēēl kochonkoosyechaa /kikēēmuchinē biiko simātiiny :chii kumēēnkētē. /Kikēēyibē chiito nyoo kātiiny muusyoontētēē nto kochonkoosyechaa kule mā tiliil. Nto yooto nanyuun kimāyemāksē wokusaay āk Yututayeek chuut. 23:28 Luuka 16:15 23:30 Mat. 5:12 23:33 Mat. 3:7 23:34 Mat. 13:52; 1Tēēs. 2:15 23:35 Toowu. 4:8-10; 2Tēt. 24:21 23:37 Mat. 22:6; 5:12 23:38 1Bāy. 9:7-8; Cherem. 22:5 † 23:39 Tyēēn. 118:26 24:2 Luuka 19:44

*Nyāliluuṯēk āk wusiisyēēt**(Māārko 13:3-13; Luuka 21:7-19)*

³ Nto yu mii :Yēesu kēebuureē Lekemeetaab *Musēytuuniinēk āk rubiikyii nkit, kuteebēe :rubiik kule, “Mwoowēech, āyu yēē yēyāktōōs :ng’aleechaa ‘kēēmwooyē? Kiy nee :nyēē +makeekasee yēē iyēēwunēē :nyīing’ āk yēē yitu :tabantaab kōōrēt?”

⁴ Kumwoochi :Yēesu kule, “Ōriib keey! -Mookany /kiiberbeeraak. ⁵ Choong’ēch :biiko chēē makuwaaanaat ankuyey keey :ake tukul kule inee ku kārārōokiintēēt. Mākōōbotbootoot :bichoo biiko chēē chaang’.” ⁶ +Mookas kubārē keey :biiko ām kōōrēt /ānyoomu ng’al chēbo booryoot, nteenee -mōōmuuyē. Māsimkuyitu :tabantaab kōōrēt ānko kāyēyākiis :tukuchoo. ⁷ Mākubooryo :bōrōryēēt ake āk ake, kubooryo :kōōrēt ake āk ake. Mākuchō :kēmēwuut ānkutookunoōtēē :kibring’ring’nyēēt komoswookik chēē chaang’.” ⁸ Ng’wooninto nyēē kāāmunēē moroontoon :nyoo nto yitu :kōōrēt nyēē lēel.

⁹ +/Makeechaamtaak, /kēēwusook, /keebakachaak /ānkēēwēchook ām kōōrōōsyēk tukul kuuyu ōyēnwoo. ¹⁰ Makoochuchuyee keey :biich chēē chaang’ kaakaaseet ankuchaamtaat keey āmēēkōōriku keey. ¹¹ Makuyey keey :biiko chēē chaang’ kuyēk *wōōrkooyikaab Yēyiin ānkutēwēch biiko chēē chaang’.” ¹² Mākūwōōyīit :ng’ōōkisto kut kubot :chamateet. ¹³ Nteenee +/makiiraraach chiito nyoo kamuyta ākoy tabanta. ¹⁴ Nto subak, +/makyaaamtee Lōkōōywēchu Kāroomēch bo Kaab Yēyiin kōōrēt kumukuul kukas :biikaab yēēmōōsyēk tukul, nto yitu :tabanta.”

*Wōlēē +/makiiserweetita Yēērusālēm**(Māārko 13:14-20; Luuka 21:20-24)*

¹⁵⁻¹⁶ Kimwooy :Yēesu subak kule, “Yoo kookas ‘kiyoo -mēēriku :Yēyiin’[†] nyoo king’aloolēē :wōōrkooyontēēt Tānyyēel kukeēyyoonyēē Kōōtaab Yēyiin, mākāktōōs kumwēchi :biiko choo miitē Yuuteeya lekem. (Kuyeb yiit :chii nyoo sumānē ng’aleechu.) ¹⁷ Nto yoo kanyoorta :ng’aleechu chii kumii kōōnyii barak, -mēēwut kō koo kōōnēm kiy ake tukul nyēē sukumwēyto, ¹⁸ ameeyeyē :chii nyoo miitē mbareen kaa kule wokunam sireet nyēē iliiktēē keey. ¹⁹ Lēyyē, mākuwuuyiityi sōō kule nee ām bēsyōōsyēchooto kooruuk choo kōōyootiin āk choo irēēriisyē! ²⁰ Osaay Yēyiin kule māyēyākiis :ng’aleechu yoo yīiwoot nto ku bēsyēētaab *Sabaato. ²¹ Mākūwōōyīit :ng’woonintaab bēsyōōsyēchooto kusiir ng’woonin ake tukul nyēē kiikutook kuchakee kayey :Yēyiin kōōrēt, āmākoy kutook :ng’woonin ake nyēē tēē nyoo bēsyēēt ake. ²² Nteenee kiikoonwaakiit :Yēyiin bēsyōōsyēchooto kuuyu mii :biikyii chēē kiikukwey nyēē nto kimanaakoonwaakiit, nto māmii :chii nyēē kātāwokusobē.”

*Kārārōokik chēē mābo man**(Māārko 13:21-23; Luuka 17:23-24)*

²³ Yoo kāmwoowook :chii ake tukul kule ong’nyi *Kārārōokiintēēt nto ong’nyiin, -mōōyēnchi, ²⁴ kuuyu makukwa :biiko chēē makuyey keey kuyēk kārārōokik āk *wōōrkooyikaab Yēyiin. Makuyey :bichu ng’al chēbo kwōng’uut sukung’ēet, yoo imuuchāktōōs, kutwēch biikaab Kiriistō choo kwēyootiin. ²⁵ Kāsīmāsōōwook, kookas?

²⁶ Kunyoo, yoo kāmwoowook :chiito ake kule, ‘Ong’nyiin Kārārōokiintēēt miitē surkwēēn’, -moobe wōlooto, nto kumwoowook kule, ‘Ong’nyi kawunyeē keey kisēēnkē’, -moocham. ²⁷ Kuu yoo iwēchēē koong’asiis /bokeekasee tinkeey, kukērkēyīitu nyooto :wōlēē chōōntooy *:Wēritaab Chii. ²⁸ Wōloo mii :mōtōōng’wēk, kumii yooto :muuswēk.”

*Kiyēē ibooru chōōnēētaab Yēesu**(Māārko 13:24-27; Luuka 21:25-28)*

²⁹ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Yoo bēku :nyāliluuṯēchoo bo bēsyōōsyēchooto,

†Mākumis :asiista,

āmēētākōōluuwo :araaweet.

Mākōōtimtiimākyo :wōliin bo barak

ānkōōsuuw :kookeelik.’[†]

³⁰ Yooto +māābooru keey *:Wēritaab Chii ām barak. Mākuriiryo :biikaab kōōrooni tukul yoo kakasa āchōōnēē boolik barak ām kāāmuukēywēēk āk lēbkēyēyēētaab Yēyiin. ³¹ Yoo /kēēkuutē koontiit kuchēchi barak, +māāyooktē malayikaanikyuu kuba komosta ake tukul nyēbo kōōrēt bokōōruruukoot biiko choo kwēyootiin.”

24:5 Mat. 24:24; 2Tēēs. 2:9-10; 1Yoowa. 2:18 **24:9** Luuka 6:22 **24:10** Mat. 10:35; 1Tēm. 4:1 **24:11** Mat. 7:15

24:12 2Tēm. 3:1-5 **24:13** Mat. 10:22; Ng’oong’. 14:12 **24:14** Mat. 10:17-22; Yoowa. 16:1-4 **24:14** Mat. 28:19

† **24:15-16** Tānyyēel 9:27; 11:31; 12:11 **24:18** Luuka 17:31 **24:21** Esek. 5:9 **24:24** Mat. 7:15; 24:5; 2Tēēs. 2:1-12

24:27 Luuka 17:24; 1Tēēs. 5:1-3; Yaāk. 5:7-8 **24:28** Luuka 17:37 † **24:29** Isa. 13:10; 34:4 **24:29** Isa. 13:10;

34:4; Chōōw. 2:10; Akaay 2:6, 21 **24:30** Seka. 12:10-14; Māārko 13:26 **24:31** Mat. 13:41; 1Kōōr. 15:52; 1Tēēs. 4:16

Běsyēēt nyoo iyēēwu :Yēesu

(Māārko 13:28-32; Luuka 21:29-33)

³² Kumwooy subak :Yēesu kule, “Yoo inkātu :kēēto /kēēkuurēē *mutiniit, kōōbooru kule kaakuriik kumusēs. ³³ Am kēēlto nyēē wuu nyooto, yoo okāsē kuyēyāktōōs :tukuuchoo tukul, onkēt kule kaakuriik :bēsyeēt nyoo āyēēwunēē. ³⁴ !Kāamwoowook, mābootōōs :biikyuu choo kyaakwey ānko kāyēyākiis :tukuuchoo tukul. ³⁵ Mākubot :barak āk ng’wēny, nteenee mābotē :ng’ālyoontēenyuu. ³⁶ Māmii :chii nyēē inkētē bēsyeēt nyēē āyēēwunēē. -Mēēnkētē :malayikaanik āmāānkētē mbo :nkani, nteenee Baaba nkit :nyēē inkētē.

Ōchōb keyy

(Māārko 13:35; Luuka 17:26-36; 12:39-40)

³⁷ Kērkeyiitu :yoo kariik āyēēwunēē :anii *Wēritaab Chii āk bēsyoōsyēchoo kibo Noowa. ³⁸ Kutoombo kuchōōnii yooto :taambiliilyeet, kyoomiisyē :biiko, kuyyēēsye, kōōmutiisyē / ānkiimutē chuut ākoy bēsyoonoo kiiwutē :Noowa mwēēng’. ³⁹ Kimēēnkētē :bichoo kiyēē kimii wokuyēyāktōōs ākoy yoo kichōōnii :taambiliilyeet ankubakach bichoo tukul. Makukerkeyiit nyooto bēsyoonoo chōōnii :Wēritaab Chii. ⁴⁰ Yoo mii :murēnik āyēēnku mbareen, +/mākēēyib akeenke /keebakaakta ake. ⁴¹ Nto yoo mii :kooru āyēēnku kung’ooyēē rwaanteet, +/mākēēyib akeenke /keebakaakta ake. ⁴² Kunyi, ōriib keyy kuuyu -mōōnkētē bēsyeēt nyēē chōōnēē :Mokoryoontēēng’woong’. ⁴³ Ōrōōtootē ng’ālyoontooni: Nto inkētē :chiitaab kayta āsiiswēk chēē chōōnēē :chōōriintēēt, nto riibēsē -/mākēēbut kanyii. ⁴⁴ Kunyoo mākāktōōs ōchōbootiin :nkakweek, kuuyu mākuchō * :Wēritaab Chii ām āsiiswēk chēē -mōōmoonkyinē.

Motwooriin nyēē /kiikoosēē keyy

(Luuka 12:41-46)

⁴⁵ Ara ng’oo nanyuun nyēē motwooriin nyēē / kiikoosēē keyy ānku ng’oom? Nyēē kiikoosēē keyy ku nyoo itōōrchinē :mokoryoontēēt biikaab kanyii kubāyē nyēē māmii :wuyin. ⁴⁶ Ibēruuroot :chiichoo yoo kānyōōr :mokoryoontēēnyii kuyēyē yiisyoonoo nyēē karaam! ⁴⁷ !Kāamwoowook, mākōōkoochi :mokoryoontoonoo motwooriintonoo kōōyoonkyi tukuukyii tukul chēē boonto.

⁴⁸ Nteenee yoo miyaat :motwooriintonoo, mākumwooy kule, ‘Lōō yēē chōōnii :moko-ryoontēenyuu.’ ⁴⁹ Yooto mākubirsetē motwoorik chuut ānkung’āsyānchi keyy kwoomiis ānkuyēēsyo āko kibōōkitiis. ⁵⁰ Nto yoo kachō :mokoryoontēēnyii ām bēsyeēt nyēē -mēēmoonkyinē :motwooriintonoo, ⁵¹ mākchokōōng’woonchi motwooriintonoo ānkutōōrchi wōlēē mii :kiblembechiisyeek chuut, wokuriirunee ng’wēny.”

25

Tyoonkōōchēētaab tiibiik taman

¹ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Okany āmwoowook wōlēē wuu :chōōnēētaab bāytooyiisyeētaab Yēyin nyēē lēēl. King’ēet :tiibiik alake tamanu kunam taariinekwaā bokutorooch saanteet nyēē mākiisye. ² Kibērbērēch :muutu kung’oomēch :chuut muutu. ³ Kinam :choo kibērbērēch taariinek cheekwaā amaanamtaat keyy mwaaniinek. ⁴ Nteenee kinamtaat keyy :choo kung’oomēch mwaaniinek. ⁵ Yooto wokooliiny :saanteetkēy. Kukās :tibichoo kut kōōnuukiis ānkuruuyo.

⁶ Nto miitē kwēēmooy kwēēn, / kēēkuur kule, ‘Kaakuyit :saanteet! Nyoo, okwaā baa, otorooch!’ ⁷ Kung’ēētyo :tibichoo tukul ankuyeyta taariinekwaā. ⁸ Yooto kumwoochi :chu kibērbērēch chu kung’oomēch kule, ‘Ntēē miitē kumistōōs :taariinekyoo acheek, ōroong’wēēch mwaaniinek.’ ⁹ Kukētyi :choo kung’oomēch kule, ‘Acha. Nto nyuun kurārchēēch acheek. Boo-al chēēkwook.’ ¹⁰ Kung’ēētyo bokwooliis. Nto kumiitē kēēltaab too kubēētii, kuyitu :saanteet. Yooto kōōwutē :choo kichōbootiin kōōtaab saakweet āk saanteet / ānkēēkērē kurkeet.

¹¹ Nto tēē yoo kuyit :nkicheek chu kibēētii mwaanik ānkōōng’ēētis kule, ‘Iyootwēēch! Iyootwēēch! Yootwēēch kurkeet!’ ¹² Nteenee kuwālchi :chiichoo kule, ‘-Māānkētōok :anii.’”

¹³ Kiiwoong’ :Yēesu tyoonkōōchoonoo kule, “Kunyoo, ōriib keyy naas, kuuyu -mōōnkētē bēsyeēt nto ku āsiiswēk chēē āyēēwunēē anii.”

Ikaaman kiyēē /kākēēkōōning’

(Luuka 19:11-27)

¹⁴ Kitas taay :Yēesu kumwooy tyoonkōōchēēt ake kurubta keey bāytooyiisyēētaab Yēyiin kule, “Kimii :chii nyēē kimāchē kuwo ruutooy, kukuur motwoorikiyii ānkōōtōōrchi chii tukuuk chēē kiimuuchē kuriib. ¹⁵ Kiitōōrchi nyēbo taay beesaanik kisyēērōōk konom, kōōtōōrchi ake kisyēērōōk tibtem nto ake kōōtōōrchi nyoo kisyēērōōk taman. Nto kāakuyityo, kuruuto. ¹⁶ Kiwokuyēyiisyēē :nyoo /kikiitōōrchinē kisyēērōōk konom beesaanichaa areet akeanke kubāsunēē alak kisyēērōōk konom. ¹⁷ Kunyōōr :nkine nyoo /kikiitōōrchinē kisyēērōōk tibtem kisyēērōōk alak tibtem. ¹⁸ Nteenee kiwokubal :nyoo /kikiitōōrchinē kisyēērōōk taman ng'wēēnēēt ankukonor beesaanikaab mokoryoontēenyii.

¹⁹ Nto kaakukeeyta bēsyōōsyēk chēē chaang', kōōyēēwunēē :mokoryoontoonoo ruutooy. Kikuur ake tukul ām motwoorichoo chokumwooy wōlēē kibeeta :ng'aleekaab beesaanichaa. ²⁰ Kuchō :nyoo /kikiikoochinē kisyēērōōk konom ānkumwooy kule, 'Mokoryoontēt, 'kikiitōōrwoo beesaanik kisyēērōōk konom, kunyi kas, baa, mii :kisyēērōōk alake konomu barak.' ²¹ Kuwālchi :mokoryoontēenyii motwooriintonoo kule, 'Kweeyey nyēē karaam /ānkikoosēēning' keey! Kuu yoo 'kweemuuch ikaaman tukuuk chēē ng'eri kut kubās keey, +māākōōning' ibāwu tukuuk chēē choong'ēch. Chōōnchi keey keetankas :tukwaay!' ²² Nto tēē yoo kuchō :nkine nyoo /kikiikoochinē kisyēērōōk tibtem, ānkumwooy kule, 'Mokoryoontēt, 'kikiitōōrwoo beesaanik kisyēērōōk tibtem, kunyi kas, baa, kōōkutāsyi keey :kisyēērōōk tibtem.' ²³ Kuwālchi :mokoryoontēt kule, 'Kweeyey nyēē karaam, /ānkikoosēēning' keey! Kuu yoo 'kweemuuch ikaaman tukuuk chēē ng'eri kut kubās keey, +māākōōning' ibāwu tukuuk chēē choong'ēch. Chōōnchi keey keetankas :tukwaay!'

²⁴ Nto mii yoo, kuchō :nyoo /kikiikoochinē kisyēērōōk taman, ānkumwoochi mokoryoontēt kule, 'Mokoryoontēt, kwāānkētē kule iyēku chii nyēē kōōōm nyēē 'kiccham ikēsē kiyēē kimēēchoonē ānkiiruruuchēē wōlēē mānēēyis kēbus. ²⁵ Kwaanyokoriitu, kunyoo kiwāābālchi beesaanikuuk ng'wēny akonor. Neennyi, onkyu beesaanikuuk.' ²⁶ Kuwālchi :mokoryoontēt kule, 'Imiyaat ānkiiburē! Ākoo kiinkētē :inyiing' kule ākēsēē :anii āmiik wōlēē manaaachaan ānkāāruuchēē wōlēē mānāāyis ee? ²⁷ Karaam, nto kiikonoree lēnkunēk wōloo bāsu keey, nto kāchāānyōōru kōōkutāsyi keey. ²⁸ Ōnēmunēē nyi beesaanichaa ānkōōkoochi chiito nyoo kāboonto beesaanik kisyēērōōk bokol. ²⁹ Chiito nyoo kāyēyiisyē kiyēē /kākiikoochi, +/mākēētāsyi. Nto nyoo kāmāyēyiisyē /kiinēmunēē mbo nyooto /kākiikoochinē. ³⁰ Nto motwooriintoni kēwēyiin, ōwiirchi saang' wōlin bo mēēnānēēt wokung'woonchi :soboon ankuriirunee ng'wēny.' ”

Mākōōtiilchi :Yēesu biiko ng'alek

³¹ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Yoo chōōnii *:Wēritaab Chii ām wōōyinnyii kuu bāytooyiin kuboontoonoo keey malayikaanik tukul, mākōōbuurēē ng'echereenyii bo bāytooyiisyēēt. ³² +/Mākiiruruukyii biiko tukul taayeenyii. Yooto, mākōōbēēsyoo biiko kuu yoo ibēēstōōs :ākiintētēt kēēchiirēk ākoo ng'oroorik. ³³ Mākutēbunēē :kēēchiirēk āwutaab taay kutēbunēē :ng'oroorik āwutaab kaataam. ³⁴ Mākumwoochi yooto choo miitē āwutaab taay kule, 'Okwaa :choo kiikōōbēruurook :Baaba. Onam bārooyiing'woong' ām Kaab Yēyiin nyoo /kisimkēēchōbwook kuchakee /kakeeyey kōōrēt. ³⁵ Ki yoo kaama :kēmēy, ōbāyoo, nto yoo kaama :melēl, ōkōōnoo bēy chēē kaayee nto yoo kāāruutoochook, ōtoochoo. ³⁶ Ki yoo māātinyē sira, ōloochoo, nto yoo kaamnyaan, ōrwoomoo, nto yoo /kikēērāto, bookasaa.' ”

³⁷ Yooto mākukēti :choo churtootiin kule, 'Āyu yēē kyoomiing' inyiing' :kēmēy ankeebayiing' :acheek ōō, Mokoryoontēt, ku āyu yēē kyoomiing' :melēl ānkēēkōōning' bēy chēē 'keeyyee? ³⁸ Ki āyu yēē 'kiiruutoochēēch ankeetaachiing' :acheek, ku āyu yēē kimēētinyē sira ankiilaachiing'? ³⁹ Āyu yēē 'kiimnyoonē :inyiing' ku āyu yēē 'kiirataat ankubokiirwaamiing' :acheek? ⁴⁰ Mākukēt yooto kule, 'Kāāmwoowook, kiyēē kyōōyēchi ake tukul ām mbo ng'ēetaabiya choo kuskus, kyōōyēwoo anii.' ”

⁴¹ Nto tēē yoo kumwoochi choo miitē āwutaab kaataam kule, 'Ōng'ēētyēē yu :chu ōruustoyootiin bōōkārbusyi wōlēē bo maataab kibchuulyo nyoo /kikēēyētyoochi Ki-brōkōsyoontētēt ākoo tāmirmirookyii bo rōkōs. ⁴² Kyaama :kēmēy, -amoobayaa, kwaama :melēl, -āmōōkōōnoo bēy. ⁴³ Āruutoochook, -amootaachaa. Āwē āmā sira, amanoolaachaa, amnyaan, amaboorwaamaa /ankeerata amabookasaa.' ⁴⁴ Mākumwoochi yooto :nkicheek bichooto kule, 'Āyu yēē kyaaming' :kēmēy, melēl, nto iruutoochēēch, nto yēē kimēētinyē sira, nto yēē kiimnyoonē, nto kiirataat, āmākēēyētyēēchiing' ōō, Mokoryoontētēt? ⁴⁵ Nto yooto mākukēt kule, 'Kāāmwoowook, yoo mānōōyēchi kiy biikyuu choo kuskus, mēēberē kyōōyēwoo anii kiy.' ⁴⁶ Yooto nanyuun +/makiimut bichooto wōlēē wokung'woonchinē :soboon ākookoy /ankiimut choo churtootiin kuba wōlēē bo *soboonaa kibchuulyo.”

26

Kicheeng' :buunikaab Yēesu wōlēē makunamta inee
(Māarkō 14:1-2; Luuka 22:1-2)

¹ Yu kēewoong' :Yēesu kumwooy ng'aleechu tukul, kumwoochi rubiikiyii kule, ² “Kuu yoo ōnkētē, kāakung'ēt :bēsyōōsyēk āyēēnku /kyaam *Saakweetaab Keeytaayeet, nto yooto +/ mākiyokooyto anii, *Wēritaab Chii, /bokēēkwērtōochoo murtooywoontēt.”

³ Kiiruruuki keey :mbo *kibkōrōs chēē wōyōyēch ākoo booyikaab Yuutayeek kaytaab *kibkōrōs nyēē wōō nyēē /kikēēkuurēē Kayaafa. ⁴ Yooto kuchōb wōlēē makunamta Yēesu /subokeebakach. ⁵ Kimwooy kule, “-Mookany keenam chiichi /kyoomē Saakweetaab Keeytaayeet, kuuyu imuuchē :biiko kuyey wōrōōryēt.”

Kiraang'tee :koorkēēt ake Yēesu mwaayta mēt
(Māarkō 14:3-9)

⁶ Nto yu miitē :Yēesu Beetannyya ām kaab Simōōni chiichoo kikiikunāmē * :makereenik, ⁷ kuchō :koorkēēt ake nyēē kiboontoonu mwaay nyēē kiboong'u nyēē anyiny nyēbo beesaan chēē chaang' miisin. Nto kumiitē :Yēesu kāmūrēē keey yēē /kyoomiisyēē, chokuraang'tee :koorkoonoo mētiniyii mwaayaa. ⁸ Bērē kukas :rubiikaab Yēesu kuu nyoo, kung'woonchi ānkumwooy kule, “Ntēē sukunyarta :koorkooni mwaay kuu nyi? ⁹ /Kātākuyōltēē mwaayi beesaan chēē chaang' /ānkiikoochi bānoonik.”

¹⁰ Kiinkēt :Yēesu kiyēē kimii kumwooyē :icheek. Yooto, kumwoochi rubiikiyii kule, “Ōmāchēē nee :akweek koorkooni? Ntēē kāakuyēwoo anii ng'ālyoo nyēē karaam. ¹¹ Kookas, ōboontē keey :akweek bānoonik ākookoy, nteenee mēēbērē ōboontē keey anii ākookoy. ¹² Yoo kāroong'tēē :koorkoonoo mwaayi mēt, kāmiitē kuyēyto /subokeemuya. ¹³ !Kāāmwoowook, -/mākēewuutyēē koorkooni ām kiyēē kaakuyey yoo /kyoomtooy lōkōōyēwēk chēē kāroomēch ām kōōrēt tukul.”

Kiinēm keey :Yuuta kuchaamta Yēesu
(Māarkō 14:10-11; Luuka 22:3-6)

¹⁴ Nto miitē yoo kung'ēt :Yuuta Iskaryoot nyoo ki akeenke ām rubiikaab Yēesu taman āk āyēēng' ānkuwo wōlēē kumiitē :mbo kibkōrōs chēē wōyōyēch. ¹⁵ Kiwokuteebēē bichoo kule, “Kiy nee :nyēē ōkōōnoo yoo kāāchōbwook kēēlto onam chiichi?” /Kēēchāmchi *feetaanik sosom.* ¹⁶ Nto kuchakee yooto kuwo taay kucheeng' :Yuuta bārooyinto nyēē kachaamtee Yēesu.

/Kikeeyeyta wōlēē /kyoomēē Saakweetaab Keeytaayeet
(Māarkō 14:12-16; Luuka 22:7-13)

¹⁷ Nto yēē ki bēsyēētaab taayta nyēbo Saakweetaab mukaatiin chēē mākuutunootiin, kōōnooky :rubiik yēē kimii :Yēesu ankuteebēē kule, “Ānō wōlēē imāchē keeyeyte /sikyamee *Saakweetaab Keeytaayeet?” ¹⁸ Kuwālchi :Yēesu kule, “Boocheeng'aate chii ām kiring' ānkōōmwoochi kule, 'Kāmwooy :Kāānēētiintētēē kule: Kaakuyit :bēsyōōsyēkyuu. Kunyi, āmiitē āk rubiikyuū, chāā-āmēē Saakweetaab Keeytaayeet kōōng'uung'.” ¹⁹ Bokuyeyta :rubiichoo saakwaanaa kuu wōloo kāmwooytoochinē :Yēesu.

Kiiboor :Yēesu chiito nyēē kimii wokuchoomtooy
(Māarkō 14:17-21; Luuka 22:21-23; Yoowaana 13:21-30)

²⁰ Nto kumii kurātoorātē :kōōrētē, kōōbuur ng'wēny :Yēesu ākoo rubiikiyii taman āk āyēēng' kwoomiis. ²¹ Kumii kwoomiisyē, kumwooy :Yēesu kule, “!Kāāmwoowook, mii :akeenke ām akweek nyēē makuchaamtaa.” ²² Kung'woonchi :rubiichoo ānkutoow :ake tukul kuteeb kule, “Ara anii ōō, Mokoryoontētē?” ²³ Kuwāl :Yēesu kule, “Nyoo kilābloobtooy :tukwaay mukaatiit terekyeet akeenke :nyēē makuchaamtaa. ²⁴ Makume * :Wēritaab Chii kuu yoo siraat. Nteenee mākung'woonchi sōō kule nee :chiito nyoo makuchaamtaa! Kaykay nto /kimākēēsich chiichoo.” ²⁵ Kumwooy :Yuuta kule, “Anii mbonō oob ōō, Mokoryoontētē?” Kuwālchi :Yēesu kule, “Ēē, inyiing'.”

Kitoow :Yēesu saakweet nyēē lēēl
(Māarkō 14:22-26; Luuka 22:19-20; 1 Kōōriintēēk 11:23-25)

²⁶ Nto mii yoo, kunam :Yēesu mukaatiit ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy ankubetes nto yityo kōōkoochi rubiikiyii kumwoochinē kule, “Bōōrnyuu :nyī, o-am.”

26:2 Māarkō 8:31 26:3 Luuka 3:2; Yoowa. 11:49; 18:13, 24; Yēyūut. 4:6 26:5 Mat. 21:46 26:11 Kiruu. 15:11 * 26:15 Ki laaitaab beesaanik :chu chēē kinyōōru :wotwookintō nyēē kāyēyiis yiisyēētaab ārook ang'wan. Ki tēē nyooto mbo :laait nyēē /kikyōōltēē motwooriin nto /keekweyee mēt. 26:15 Chuy. 21:32; Seka. 11:12 26:16 Yoowa. 11:57; 13:2 26:23 Tyēēn. 41:9 26:24 Isa. 53:8-9; Mat. 18:7; Luuka 24:26-27 26:25 Yoowa. 13:2, 21-30

²⁷ Kunam terekyeet nyēē kimiitē *tifaayiiik ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy ānkōōkoochi rubiikyii kumwooyē kule, “Oyyee :akweek tukul. ²⁸ Korotiikyuu :chu chēbo *kiirootyeeet nyēē lēēl† chēē +/makiitaata /sikēēnyōōchi kaat biiko chēē chaang’ kubo ng’ōōkiskwookik. ²⁹ ! Kāāmwoowook, -māwāāyēē subak tifaayiiichu ākoy bēsyoonoo āyēēē āk akweek tifaayiiik chēē leelach ām Kaab Baaba.”

³⁰ Nto tēē yoo, kutyēēn kōōkoostoo Yēyiin, ānkung’ēētyo kutākyyi keey Lekemeetaab *Musētyuuniinēk.

Kiiboor :Yēēsu kule makutuuch keey :Bētērō

(Māārō 14:27-31; Luuka 22:31-34; Yoowaana 13:36-38)

³¹ Kumiitē kēēltaab too, kumwoochi :Yēēsu rubiikyii kule, “Ōmiitē :akweek tukul bōōmwēyēēnoo kwēēmowuuniitēny, kuu yoo mwooyē :siruutēk kule, +Maabakach ākiintēēt kusērēēt :kēēchiirēk.† ³² Nto yoo kaang’eeete meet, +maantoo Kalilaaya.” ³³ Kuwālchi :Bētērō kule, “Ānkoo kāmwyēēniing’ :chuut tukul mākooy abakaaktiing’ :anii.”

³⁴ Kukētyi :Yēēsu Bētērō kule, “Kāāmwoowuung’, ām kwēēmowuuni, kutoombo kōōturkuuchē :kirkōōnkiit, +meetuuch keey :inyiing’ areet sōmōk kule -mēēnkēto.” ³⁵ Kuwāl :Bētērō kule, “Mākooy atuuch keey kule -māānkētiing’. Yoo kābo meet kēēbēku :tukwaaya.” Kōōruumchi :nkicheek rubiik chuut tukul kuu nyooto.

Kiwokusaayee :Yēēsu Ketesemaane

(Māārō 14:32-42; Luuka 22:39-46)

³⁶ Yu kayit :Yēēsu ākoo rubiikyii yēē /kēēkuurēē Ketesemaane, kumwoochi kule, “Okanyaa yuutēy, āwē :anii yuun waasaay.” ³⁷ Kuwēeto keey Bētērō ākoo wērīchoo āyēēng’ bo Sebetaayo. Kyaam :ng’uusng’uus Yēēsu kut kulōōklōōkēn. ³⁸ Nto tēē yoo, kumwoochi mbo Bētērō kule, “Kāāmuy :anii kut wuu nyēē +maameey. Kunyi, ōng’ētunēē yuutēy ānkōōkāsū.” ³⁹ Yooto koonaahta taay kisch ānkututuny ānkuyim kutiiny tokochta ng’wēny kusaay kule, “Baaba, yoo imuuchāktōōs, inēmtoowoo nyalili. Nteenee kuyeyakay kuu wōloo imāktooy, mēēbērē wōloo āmāktooy :anii.”

⁴⁰ Nto yoo keeyey wōloo kimii :rubiikyii sōmōku kunyōōr kuruytōōs. Kumwoochi Bētērō kule, “Kāmōōmuuchē kēēkāsū tukul mbo asiista akeenke? ⁴¹ Māchāktōōs ōkāsū ānkōōsooyē simōō-āsyyi keey tyēmiisyēēt. Ōbērē nto oyey, āmāmii :nkuruuk.” ⁴² Yooto kooyey subak ankusaay kule, “Lēyyē, Baaba, yoo mēēmūchāktōōs /kiinēmtoowoo nyalili, kuyeyakay kuu wōloo imāktooy.”

⁴³ Yu kēēyēēw :Yēēsu nyēbo āyēēng’, kunyōōr mbo Bētērō kāruuyo subak, kuuyu kiboonto rwoonik chēē nyikiisēch. ⁴⁴ Kubakaakta rubiichoo ankuwokusaay nyēbo sōmōk kumwooyē kuu yoo kābo taay. ⁴⁵ Nto tēē yoo kooyey wōloo kimiitē :rubiik ānkumwoochi kule, “Ākoo tōōbēng’tēē rwoonik? Okas, kaakuyit :āsiiswēk /kiiyokoochi *Wēritaab Chii āwunnyēkaab kibng’ōōkisiis! ⁴⁶ Ong’nyiin choomtooyiintēēt kāākuchō! Ong’ēētyē bokēētyuuyēē.”

/Kikeenam Yēēsu nteenee kitay /kēēsār

(Māārō 14:43-50; Luuka 22:47-53; Yoowaana 18:3-11)

⁴⁷ Kutākumii :Yēēsu kung’ālōolē, kuyitu :Yuuta nyoo ki akeenke ām rubiikaab Yēēsu taman āk āyēēng’. Kiboontoonu keey biiko chēē chaang’ chēē kitinyē chōōkiinēk ākoo syaariinek chēē kiiyooku :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo booyik. ⁴⁸ Kikiisimkumwoochinē :Yuuta bichoo kule, “Nyoo ōkāsē ātōrōōchē, ōnāmē nyooto.” ⁴⁹ Kutākynē keey :Yuuta Yēēsu bakeenke ānkutōrōōchē kumwooyē kule, “Aase, Mokoryoontēēt.” ⁵⁰ Kukētyi :Yēēsu kule, “Kāchēētōrōōchoo man ōō, murooni?” Kutēryēkyinē :bichoo Yēēsu bakeenke.

⁵¹ Kukāsē :rubiintēēt ake nyēbo Yēēsu kuu nyoo, kung’uso chōōkiit nto bērē kuyeb motwooriintēētaab *kibkōrōs nyēē wōō, kuchwenta yitit kōōsuuyto. ⁵² Kumwoochi :Yēēsu rubiintoononyii kule, “Kētyi chōōkiing’uung’ kiraaru, kuuyu iwoong’tooy :chōōkiit chii nyoo kicham chōōki. ⁵³ -Mōōnkētē kule āmuuchē :anii ākuur Baaba kuyēētyēēchoo areet akeenke ānkōōmuuchē kōōyookwoo lukōōsyēk taman āk āyēēng’ chēbo malayikaanik? ⁵⁴ Kāyityiin :ng’aleechu āk siruutēkaab Yēyiin.”

⁵⁵ Kuwēēkyi keey :Yēēsu bichoo ānkumwoochi kule, “Ōbērē āntōōchinē :anii lukēēt nyēē māchē kuweech kōōrēēt sookwaante chōōkiinēk āk syaariinek boonamaa? Ntēē kwāāboontē keey :anii akweek kwaak ām biwuutaab *Kōōtaab Yēyiin ānēētiisyē. Kwaamaak :nee simoonamaa yooto? ⁵⁶ Nteenee itiyiichē :ng’aleechu tukul siruutēkaab *wōōrkwooyik.” Kimwēyēē :rubiik Yēēsu!

† **26:28** Mätinyē :siruutēk alake ng’ālyoontēēt ‘nyēē lēēl’. **26:28** 1Kōōr. 10:16; 11:23-26 **26:28** Chuy. 24:6-8; Seka. 9:11; Māārō 14:24; Ibu. 9:20; 10:29; 13:20 **26:30** Luuka 22:39 † **26:31** Seka. 13:7 **26:31** Mat. 26:56; Yoowa. 16:32 **26:32** Mat. 28:7, 10, 16 **26:35** Luuka 22:34-35; Yoowa. 13:36-38 **26:39** Mat. 6:10; 20:22; Yoowa. 18:11; Ibu. 10:9 **26:41** Mat. 6:13; Efēēs. 6:18; 1Bēt. 5:8 **26:42** Mat. 6:10 **26:44** 2Kōōr. 12:8 **26:45** Yoowa. 12:23; 13:1; 17:1 **26:46** Luuka 5:16; Ibu. 5:7-8 **26:56** Mat. 26:31; Luuka 24:44

Kumii :Yēesu taayeetaab kōōkwēēt nyēē wōō nyēbo Yuutayeek

(Māārko 14:53-65; Luuka 22:54-55, 63-71; Yoowaana 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ Nto mii yoo kukweryoot :bichooto Yēesu kaab Kayaafa, kibkōrōs nyoo wōō. Kiki-ikōōruruukyi keey wōlooto :kāānēētikaab kiruutēk ākoo booyik. ⁵⁸ Kiinaamaat :Bētērō Yēesu ākoy kiyēnkutaab kaytaab chiichoo bo kōrōs ānkōōbuur āk riibiikaab kayaata sukukas kiyēē makuyeyakay.

⁵⁹ Kīmach *:kōōkwēētaab Yuutayeek tukul kōōyoonkyinē :mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch, kule kunyōōr ng'alyoo nyēē miyaat nyēē nāmē Yēesu / sikitiilchi meet. ⁶⁰ Nteenee mānānyōōr ng'alyoo ānkoo kisyeeem :biich chēē chaang' kumōlōlchi Yēesu ng'al. Nto yityo kōōnēm keey :biiko alake āyēēnku ⁶¹ ānkumwooy kule, "Kimwooyē :chiichi kule imuuchē kōōturbuub Kōōtaab Yēyiin ankuteechee bēsyoōsyēk sōmōk." ⁶² Kōōyoo *:kibkōrōs nyēē wōō ankuteebee Yēesu kule, "Itinyē wōlēē ituuktooy keey ām ng'aleechu mwooyē :bichu?" ⁶³ Kusiisyi keey :Yēesu. Kumwoochi subak :kibkōrōs nyoo wōō Yēesu kule, "Ātēebēēniing' ām taayeetaab Yēyiin kule ii, 'Inyiing' man *Kāārārookiintēēt, Lakwataab Yēyiin?" ⁶⁴ Kuwāl :Yēesu kule, "Ēē, wuu nyooto, 'keemwaay. Nteenee āmwoowook akweek tukul kule: +Mookas *Wēriitaab Chii kōōbuurunēē āwutaab taay nyēbo Nyoo bo Kāāmuukēy ankookas kuchōōnēē boolik."

⁶⁵ Kikwaany keey :moo chiichoo wōō bo kōrōs kut kubaach sirookyii ānkumwooy kule, "Ikookas, kaakookerkeeyee keey :chiichi Yēyiin! Nee ake :nyēē /tākēemwoowēēch kurubta keey āk chiichi? Kookas oob wōlēē kāākōōntosuuro Yēyiin?" ⁶⁶ Obērē nee :akweek?"

/Kēēlēenchi, "Misyinē :meet." ⁶⁷ King'utyinē :alake koonyek ānkōōtuluuchē, kusyēēchē :alake ⁶⁸ sukumwoochinē kule, "Kāārārookiintooni, ng'oo :nyoo kābiring'?"

Kituuch keey :Bētērō

(Māārko 14:66-72; Luuka 22:56-62; Yoowaana 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Yooto kumiitē :Bētērō yoo kibo biiy, kuchō :chēēbto ake nyēē ki motwooriin ānkumwoochi kule, "Kwēēboontootē keey :nkinyiing' Yēesu nyēbo Kalilaaya." ⁷⁰ Nteenee kutuuch keey :Bētērō ām taayeetaab biiko tukul kule, "Māānkētē kiyēē imiitē imwooyē."

⁷¹ Nto tēē yoo kōōnookyii :Bētērō yēbo oreet nyēē wēētii kayaata. Bērē kukas :chēēbto ake, kumwoochi biiko kule, "Kiboontootē keey :chiichi Yēesu nyēbo Nāāsārēt." ⁷² Kutuuch keey subak :Bētērō kut kuchubchinē keey kule, "Māānkētē :anii chiichi!" ⁷³ Nto nyēē mā tyaa kōōnookyii Bētērō :biiko chēē kikiyyoonyēē yooto ānkumwoochi kule, "Kubooyiit man, inyiing' :ake. Kerkeey :ng'elyebng'uung' nyēbo chiichi." ⁷⁴ Kuchubchi keey :Bētērō kule, "Māānkētē :anii chiichi!" Kubēkunēē :ng'aleechaa kuutiinyii, kōōturkuuchē :kirkōōnkiit bakeenke.

⁷⁵ Yooto nanyuun koosoot :Bētērō yoo kimwooyē :Yēesu kule, "Kutoombo kōōturkuuchē :kirkōōnkiit, +meetuuch keey :inyiing' areet sōmōk kule -mēēnkētōo." Yooto kuwo saang' ānkuwokuriir nyēē ng'waa miisin.

27

/Kikēēkwērchi Yēesu Bilaato

(Māārko 15:1; Luuka 23:1; Yoowaana 18:28)

¹ Nto yu kāmwook :asiista, kootiil mbo kibkōrōs chēē wōōyēch tukul āk booyikaab Yuutayeek kule /keebakach Yēesu. ² Yooto, /keerat :Yēesu /ānkēēkwērchi *:Bilaato nyoo kāāyooong'iintēētaab Rooma.

Kiriirunee :Yuuta ng'wēny

(Yēyuutēk 1:18-19)

³ Nto yu kakas :Yuuta nyoo kichoomtooy Yēesu kule / kaakiiruusta Yēesu, kuriirunee ng'wēny. Kikētyi feetaanichaa ki somom mbo kibkōrōs choo wōōyēch āk booyik. ⁴ Kimwoochi kule, "Kwaayey ng'ōōki achaamte chii nyēē bēērē keey." Yooto kukētyi :bichoo kule, "Kukwaaneeniing'!"

⁵ Yooto nanyuun kuwiirchi :Yuuta feetaanichaa *Kōōtaab Yēyiin ānkuwokookeet keey. ⁶ Yu kānyōōr :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch feetaanichaa kumwooy kule, "Sālootiin :beesaanichu koroti, kunyi mēērook /kiikoochi lēnkuutaab Kōōtaab Yēyiin." ⁷ Kung'alaal :bichoo nto mii yoo, kootiil kule /bokyaalee mbareet nyēē /sikēēmuchinē biich chēē sobooy. /Kikēēkuurēē mbaraanaa Mbaraab Kibētērēē. ⁸ Kiyooto nyēē kiyey /kēēkuurē wōlooto ākoy kura kule, "Mbaraab Koroti".

26:61 Yoowa. 2:19 26:64 Tān. 7:13; Māārko 12:36; 13:26 26:65 Laawi. 24:16; Chōōw. 2:13; Yoowa. 10:33; 19:7

26:67 Isa. 50:6; 53:5; Mat. 27:30 26:68 Mat. 21:11 26:75 Mat. 26:34 27:3 Mat. 26:15 27:8 Yēyuut.

⁹ Kuyityiin :yooto ak kiyēē kimwooyē *wōōrkooyoontēēt Cheremnyaa kule, “/Keenam betekik sosom chēbo feeteet choo kyooltēē inee *:Isrāyēēlik ¹⁰ ankwaalee mbaraab kibtērēēn kuu wōloo kimwooytoowoo :Yēyiin.”†

Kumii :Yēesu taayetaab Bilaato

(Māārko 15:2-5; Luuka 23:3-5; Yoowaana 18:33-38)

¹¹ Nto kumii :Yēesu taayetaab *Bilaato, kuteebēē :bāytooyiintoonoo kule, “/Inyiing’ :bāytooyiintēētaab Yuutayeeek?” Kukētyi :Yēesu kule, “Wuu nyooto sinee.”

¹² Nto yu keeteeyee keey :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ak booyikaab Yuutayeeek kurubta keey Yēesu, kusiisiy keey. ¹³ Kuteebēē :Bilaato kule, “-Mēēkāsē wōlēē tēē :ng’aleek chēē mwooyē :bichu kule !kiyey?” ¹⁴ Mānākēt :Yēesu ng’ālyoo mbo kisich. Kuboty :tonkoy bāytooyiintoonoo.

Kiisimchi :kāāntōōyikaab Yuutayeeek Bilaato kubakach Yēesu

(Māārko 15:6-15; Luuka 23:13-25; Yoowaana 18:39–19:16)

¹⁵ Kiityooktooy :bāytooyiintēēt am kēnyit ake tukul kibratyaanteet akeenke nyoo kaaku-tool :biiko. /Kikēyēyē kuu nyooto yoo /kyoomē *Saakweetaab Keeytaayeeet. ¹⁶ Kimii am bēsyōōsyēchooto chiito ake nyēē kikiikuchiis miisin kut /kikiikeerat. /Kikēēkuurēē chiichoo Baraaba. ¹⁷ Kunyoo, kuteebēē :Bilaato biiko chēē kikiiruruuky keey yooto kule, “Ng’oo :nyēē ōmāchē :akweek ātyooktoowook, Baraaba nto Yēesu nyoo /kēēbērē *Kāārrookiintēēt?” ¹⁸ Kimwooyē :bāytooyiintoonoo kuu nyooto kōōnkētē kule kiituuyiityi :icheek Yēesu moo.

¹⁹ Kutākumiitē :Bilaato kēēbuurēē ng’echereenyii bo bāytooyiisiyēēt, kōōyookyi :koorkeēnyii ng’ālyoo kule, “Kweeyiimaa :kiirwootik kuyeech kubo chiichoo. Kunyi, -meeyee kiy kuuyu bēērē keey.” ²⁰ Kutēē yooto tukul, kitas taay :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ak booyikaab Yuutayeeek kōōwuruur bichoo kumwaayta /kiityaakta Baraaba /ankeebakach Yēesu. ²¹ Kuteeb subak :bāytooyiintoonoo kule, “Nkōnō am bichu āyēēng’ nyēē ōmāchē :akweek ātyooktoowook :anii?” Kule, “Baraaba.” ²² Kuteeb subak :Bilaato kule, “Ayeyee nee Yēesu nyoo /kēēbērē *Kāārrookiintēēt?” Kōōruumchi :bichoo tukul kule, “/Keebakach!” ²³ Kumwooy :bāytooyiintoonoo kule, “Rōkōs nee :nyēē koyey :chiichi?” Kubōloobōl :bichoo kumwooyē kule, “/Keebakach! /Keebakach!”

²⁴ Yu kakas :Bilaato kule kāmēētākōōmuuchē bichoo ānkiimuuchē koong’etng’et wōōrōoryēēt, kuram bēēko ānkōōwuunēē āwunnyek taayetaab bichoo kumwooyē kule, “Kukwaanenaak :korotiikaab chiichi, ābēērē keey :anii.” ²⁵ Yooto, kuwāl :bichoo tukul kule, “Kany kwaameech acheek :korotiikaab chiichi ak lōkōkyoo!”

²⁶ Yooto kōōtyooktoochi :Bilaato bichoo Baraaba ānkōōkoochi /kiityōōlsēt Yēesu nto tēē yoo kōōyokooyto /bokēēkwērtoochi murtooywoontēēt.

Kiintosuur :biikaab lukēēt Yēesu

(Māārko 15:16-20; Yoowaana 19:2-3)

²⁷ Kukwēryoot :biikaab lukēēt Yēesu kaytaab bāytooyiintēēt *Bilaato nto tēē yoo, kōōruruuky keey :lukēētaab booryēt tukul Yēesu. ²⁸ Kubuutēē Yēesu sirook ānkōōlooky sireet nyēē arraa, ²⁹ kutaay kuutwēētaab kātōok ānkōōkēmēērchi mēt kuyey wuu nyēē bāytooyiin. /Kikiikoochi kunamee kirōkto āwunyii nyēbo taay ānkubokukutunyēē :bichoo taayenyii kuyey keey wuu nyēē kākoonyit Yēesu kumwoochinē kule, “Kimkim! Bāytooyiintēētaab Yuutayeeek!” ³⁰ Kung’utyi ānkōōsōrunēē kirōkoo kimii āwut ānkōōkōryōōnyēē mēt. ³¹ Yu /kāākiintosuur, /kiirēēkunēē siraanaa arraa /ānkiloochy sirookyii choo kōbo kwaak nto tēē yoo, /keebeeta /subokēēkwērtoochi murtooywoontēēt.

/Kikēēkwērtoochi Yēesu murtooywoontēēt /ānkiinchuruur

(Māārko 15:21-32; Luuka 23:26-43; Yoowaana 19:17-27)

³² Kumii /kēēbeetooy, /kēētuyēē chiito ake nyēē kibo Kureēn nyēē /kikēēkuurēē Simōōni. /Kēēkērchinē nyoo koong’ bakeenke kusalab murtooywoontēētaab Yēesu. ³³ Nto yu /kakeeyit yēē /kikēēkuurēē Kolkoota (kaayneet nyēē ibooru kule ‘Rōkyēētaab Mēt’) ³⁴ /kiikoochi Yēesu *tifaayik chēē /kikiikeetasee saakityeeek* alak kule kuyee. Nto bēērē kuchamcham, kutay kuyee.

³⁵ Nto yu kāākukwērtoochi :bichoo Yēesu murtooywoontēēt, kubar *sēkēryēēt sukōōnkētēē kule ng’oo :nyēē mākyuib sireet nkōnō. ³⁶ Nto kāākuyityo, kutēbēē :bichoo yooto kuriib Yēesu. ³⁷ /Kikiikēēsirchi kiito ake ng’aleek chēē kiyey /sikiitiilchi Yēesu meet chēē kimwooyē kule: YĒĒSU :NYI NYOO BĀYTOOYIINTĒĒTAAB YUUTAYEEK. /Kikēēkwērtoochi

† **27:10** Sekaryaa 11:12-13; Cheremnyaa 19:1-13; 32:6-9 **27:11** Mat. 2:2; 27:29, 37, 42; Yoowa. 1:49; 12:13 **27:14**

Māārko 14:61 **27:19** Luuka 23:47 **27:24** Kiruu. 21:6-8 **27:25** Choos. 2:19; Cherem. 26:15; Mat. 21:37-41;

22:7; Yēyuut. 5:28 **27:28** Luuka 23:11; Yoowa. 19:2 **27:29** Mat. 27:11 **27:30** Mat. 26:67 **27:31** Mat. 20:19

* **27:34** /Kikēyēyisiyē saakityeechaa kōōboot ng’wooninto. **27:34** Tyēēn. 69:21 **27:35** Tyēēn. 22:18

kiyooto yoo bo mētitaab Yēesu barak ām murtooywoontēēt. ³⁸ /Kikēēkwērtoochi nkicheek kibng'ōokisiis āyēēng' murtooywōōsyēkwaa. /Kikiyyoong'to ake kutābān āwutaab Yēesu nyēbo taay /ānkiiyyoong'to ake komostaab kaataam. ³⁹ Kiinchuruurē :biiko chēē kimurē yooto Yēesu ānkukwērtooy mētēwook ⁴⁰ kumwoochinē kule, “Ntēē kwēēbērē +mēēturbuub *Kōōtaab Yēyiin ankiiteechēe bēsyoōsyēk sōmōk? Iraraach keey, naas. Yoo inyiing' :Lakwataab Yēyiin, irēkunēē murtooywoontoonoo!”

⁴¹ Kiinchuruur Yēesu :nkicheek mbo kibkōrōs chēē wōōyēch, kānēēētikaab kiruutēk ākoo booyik. ⁴² Kimwooyē kule, “Kiisoobē :chiichi biiko alak, ntēē -mēēsoob keey naas. Mā inee :bāytooyiintēētaab *Isrāyēēl? Yoo keemuuch kurēkunēē murtooywoontooni, +mākiyēnchi. ⁴³ Kwēēkoosēē keey oob :chiichi Yēyiin ānkumwooyē kule, “Ēli, ēli, lema sabakani?” +mākiyēnchi. ⁴³ Kwēēkoosēē keey oob :chiichi Yēyiin ānkumwooyē kule, “Ēli, ēli, lema sabakani?” ⁴⁴ Kiinchuruur :nkicheek kibng'ōokisiis yēchoo /kikēēkwērtoochinē murtooywoontēēt āk inee.

Kime :Yēesu

(Māārō 15:33-41; Luuka 23:44-49; Yoowaana 19:28-30)

⁴⁵ Kichō :mēēnānēēt bēēt nyēē kiker kōōrēēt tukul, kung'eetee āsiiswēk lo ākoy āsiiswēk sokool. ⁴⁶ Yu kayit āsiiswēk sokool, kōōnchō :Yēesu kule, “Yēyiintēēnyuu, Yēyiintēēnyuu, ntēē 'keebakaaktaa anii!”† (Kimwooyē yooto ām kuutiinyii kule, “Ēli, ēli, lema sabakani?”)

⁴⁷ Yu kakas :biikaab lukēēt chēē kimii yooto, kulē, “Miitē kukuurē *Ēliiya.” ⁴⁸ Yooto kulabatee :akeenke ām ichēek kiroonkuryēēt ankooluuma *tifaayiik chēē ki tāytāy ānkurutyi kiroonkuryoonoo kēēt nto yitoy kōōyokoochi kuutiitaab Yēesu. ⁴⁹ Kimwooyē :alake kule, “Okany keekas yoo mākuchō :Ēliiya chokoararaach!”

⁵⁰ Kiinchō :Yēesu ankung'et.

⁵¹ Yooto bakeenke, kukērēerunēē keey āyēēng' kuchakee barak ākoy ng'wēny :ankeet nyēē ki rikimim nyoo /kikiyēēlēē Kitōōkiitaab *Kōōtaab Yēyiin. Kiitimiimākyo :kōōrēēt ānkōōtēēsiis :rwoontōōk. ⁵² Kiitēēsiis :kochonkoosyek kuyootākiiis ānkung'ēētyo :biiko chēē chaang' choo kikiikubēk ānki churtootiin. ⁵³ King'ēētyēē :bichoo kochonkoosyek, nto yu /kaakiing'eetee Yēesu meet, kuba Yēerusālēm ānkōōboorchi keey biiko chēē chaang'.

⁵⁴ Yu kakas :nyēē wōō nyēbo lukēēt āk biikiyoo choo kiriibe Yēesu kibring'ring'nyoonoo ākoo ng'aleek tukul chēē kiyēyākiiis, kumuuyo ānkumwooy kule, “Kubooyiit man, ākoo Lakwataab Yēyiin :chiichi!”

⁵⁵ Kikiyyoong'iis :chēēyōōsōōk alake chēē chaang' yēē lōō kutoobēnē kiyēē kiyēyāktōōs. Chēēyōōsōōchooto :choo kiboontootē keey Yēesu kuchakee Kalilaaya kuyēētyēēchinootē. ⁵⁶ Alak ām chooto ku Maaryaa nyēbo Maktaala, Maaryaa kaametiitaab Yāākōbō āk Yōōsēēf ākoo kaametiitaab wērichocho kibo Sebetaayo.

Wōlēē /kikeemuyta Yēesu

(Māārō 15:42-47; Luuka 23:50-56; Yoowaana 19:38-42)

⁵⁷ Nto yu kēēmēn :kōōrēēt, kuchō :chiito ake nyēē ki rubiintēētaab Yēesu ānkiboonto bāyit nyēē wōō. Kibo *kiriinkeēt ake nyēē /kikēēkuurēē Arimataaya nto kaayneenyii ku Yōōsēēf. ⁵⁸ Kiwo :chiichocho wōlēē kimii :Bilaato ānkusoom /kiikoochi bōōrtaab Yēesu. Kuchāmchi :Bilaato /kiikoochi. ⁵⁹ Kimwaayta :Yōōsēēf /kiirēēkunēē bōōrtaab Yēesu murtooywoontēēt /ankeeratee ankeet nyēē tiliil. ⁶⁰ Nto tēē yoo, wokōōkoochi kochonkeenyii nyēē kitākōōwōrē /ānkimānāākēēmuchi chii. Yooto kuwunukyi rwaanteet nyēē wōō kuker kurkeetaab kochonkaanaa ānkuwēēchi keey. ⁶¹ Kikiibuurēē :Maaryaa nyēbo Maktaala ākoo Maaryaa nyiin ake yooto kukas kochonkaanaa.

/Kikēēriib wōloo /kikēēmuchinē Yēesu

⁶² Nto yu kāyēēkunēē, yēē ki bēsyeētaab *Sabaato, kubēēchi :mbo kibkōrōs ākoo *Farisaay-eeek *Bilaato ānkumwoochi kule, ⁶³ “Mokoryoontēēt, kimwooyē :ng'wiintonoo bo chii yooto kitākusoboot kule, +Maang'eetee meet yoo kaakukeyta :bēsyoōsyēk sōmōku,” ⁶⁴ kunyi mwaayte /kēēriib kochonkaanaa ākoy bēsyoonoo bo sōmōk. Nto buch, imuuchē :rubiikiyii bokuchoor muusto nto tēē yoo kumwoochi biiko kule /kookiing'eetee meet. Makumiyatiit yooto :ng'wiynaneet nyiitēnyii bo lēt kusiir nyoo kibo taay.” ⁶⁵ Kuwālchi :Bilaato kule, “Obeete riibiik alak bōōriib kochonkaanaa kuriibākoy kuu wōloo ōmuuktooy.”

⁶⁶ Kuba :bichoo ānkubokōōtiinyi kurkeetaab kochonkaanaa kāroomin kumoolchi rwaantaanaa yooto ānkōōkoochi riibiichoo kuriib.

27:37 Mat. 27:11 27:38 Isa. 53:12 27:39 Tyēēn. 22:7; 109:25 27:40 Māārō 15:39; Yoowa. 2:19 27:42 Mat. 27:11 27:43 Tyēēn. 22:8; Māārō 15:39 27:45 Amōōs 8:9 † 27:46 Tyēēn. 22:1 27:48 Tyēēn. 69:21
27:51 Chuy. 26:31-33; Ibu. 10:19-20 27:54 Mat. 14:33; 26:63 27:56 Luuka 8:2-3 27:58 Kiruu. 21:22-23
27:63 Mat. 12:40 27:64 Mat. 28:13 27:66 Tān. 6:17

28

*King'eetee :Yēesu meet**(Māarkō 16:1-8; Luuka 24:1-12; Yoowaana 20:1)*

¹ Yu kēerir :kōrēet kukookukeeyta :bēsyeētaab *Sabaato, kuwo :Maaryaa nyēbo Maktaala ākoo Maaryaa nyiin ake bokoorwaam kochonkaanaa. ² Yooto, kōōring'riing' :kōōrēet miisin kuuyu kikiikurēkunēē * :malayikeetaab Yēyiin barak, kiwo ākoy kochonkaanaa ānkuwunukto rwaanteet ānkōōbuurēē barak. ³ Kiilēkēchēēchē :malayikaanaa kuu yoo keewech :kōōrēet anki leelach :sirookyii kuu kweyaanteet. ⁴ Yooto kumuuyo :riibiichoo kimii yooto ānkubōōtoon kut wuu nyēē mākubēk.

⁵ Kumwoochi :malayikeet chēēbyōōsōōchoo kule, “-Mōōmuuyē, ānkētē :anii kule ōchēēng'ē :akweek Yēesu nyoo / kōkēēkwērtoochinē murtooywoontēēt. ⁶ Māmiitē yu nteenee kaakung'eetee meet kuu yoo kimwooyē. Okwaa bookas wōloo kōmiitē ⁷ ankoobe areet akeenke bōōmwoochi rubiikyii kule, 'Kaakung'eetee :Yēesu meet ankumakoonto Kalilaaya wōlēē bōōnyōōrchinē.' Kookas oob?”

⁸ Yooto kung'ēetyo :chēēbyōōsōōchoo areet akeenke ankulabat bokumwoochi rubiikaab Yēesu ng'aleehaa. Kitinyē bōōtoonik chēē katasta keyy ng'erekweek chēē chaang'. ⁹ Kumii tākulābātē, kutuuyēē Yēesu. Kootaakwees icheek :Yēesu nto yityo kukutuny kukōōb kērēēnkōōkaab Yēesu nyēē kākutunkyi. ¹⁰ Nto tēē yoo, kumwoochi :Yēesu kule, “-Mōōmuuyē. Bōōmwoochi mbo ng'eetaabiya kuba Kalilaaya bokēēnyōōryē wōlooto.”

Kiyēē kimwooy :riibiik

¹¹ Kumiitē :chēēbyōōsōōchoo kubēētii, kikiikung'ēetyo :riibiik alake ankuba kirriing' bokumwoochi mbo kibkōrōs chēē wōōyēch kiy ake tukul nyēē kaakuyeyakay. ¹² Nto yu kāakutuuyo :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo booyik kuchōb ng'aleek. Kiikoochi riibiichoo beesaanik chēē chaang' ¹³ ānkumwoochi kule, “Omwaay kule, 'Kokwa :rubiikaab Yēesu kwēēmooy ankuchoor muustaab Yēesu kukākēēruuyē!’ ¹⁴ Nto yoo kāyityi :ng'aleechu bāytooyiintēēt, +mākēēmwoochi :acheek kāroomin āmēēbērē makunamaak akweek :ng'ala.” ¹⁵ Kunam :riibiichoo beesaanichaa ankuyey kuu yoo /kākēēmwoochinē. /Kikyaamtaateet ng'aleehaa kimwooyē :riibiichoo wōlēē miitē :Yuutayeeek ākoy kura.

*Ng'aleekaab lētut chēē kiikiimchi :Yēesu rubiikyii**(Māarkō 16:15-18)*

¹⁶ Kiba :rubiichoo ki taman āk akeenke lekem ām Kalilaaya wōloo kimwoochinē :Yēesu kule kuba. ¹⁷ Nto yu kakas :rubiichoo Yēesu, kukutunkyi. Nteenee manaacham :alake kule ki Yēesu :nyooto. ¹⁸ Yooto kumwoochi :Yēesu rubiichoo kule, “/Kōōkēēkōōno anii kāāmuukēyweēk tukul chēē miitē kibkōōnkōy āk chēē miitē ng'wēny. ¹⁹ Kunyoo obeetaate bōōryōōsyēk tukul ankooyey biiko kuyēk rubiikyuu. Ōbātisanē ām kaayneetaab Baaba, nyēbo Leekweet ākoo nyēbo Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ²⁰ Ōnētē bichooto kooywey kiy ake tukul nyēē kāāmwoowok. Nto kubooyiit man, āboontē keyy akweek ākoy tabantaab kōōrēēt.”

Määrkō

Taayta

Siriintēet, yēē / kīkēēsirē āk wōlēē / kīkēēsirēē: / Kiisōōtyinē kule kisirē :Määrkō lōkōōywēchu bo soboontaab Yēesu āk yiisyēenyii. Ku āybēeryoo :Määrkō, kinyōōr bārooyinto nyēē kikas Yēesu ānkuyēbchi yīit ng'aleekyīi ām Yēerusālēem ānkōōyēnchi. Nto lētuunoo, chokunoomnyo :Määrkō āk Bāwulō ākoo Barnaaba ām baanta nyēē kyoootootē ng'ālyoontēetaab Yēyiin. Kiyēētyēēchinoot :inee Bētērō ām bēsyoōsyēk chēē chaang' nyēē / kiisōōtyinē kule ng'aleek chēē chaang' chēē kisir kurubta keey āk Yēesu ku chēē kirārchinē :Bētērō.

/Kīkēēsirchinē kitaabuuni biikaab Kiriistō choo kimā Yuutayeek. Mēēnkētāktōōs :kēnyīit nyēē /kīkēēsirē nteenee /kiisōōtyinē kule imuuchē ku kwēēnuutaab kēnyīitaab 45 ākoy 55 KK. -/ Mākiinkētē mbo kubooyīit man yoo /kīkēēsirē kitaabuuni bo Määrkō /kumanaa-keesir nyēbo Mataayo nto /kīkiikeesir. /Kēēbērē kitinyē man :booyik choo kisimkunam ng'ālyoontēetaab Yēyiin yoo kimwoowēēch kule kitaabuutaab Mataayo :nyēbo taay /keesir. Yoo /kākīikuykuuchiin kitaabuunechu tukwaay, tookunoot kule kiinkētē :Määrkō kiyēē mii kitaabuutaab Mataayo ānkīyēyiisyēē ng'aleek alak chēbo kitaabuunaata. Manaatwech :Määrkō komoswookik choo mānāmē keey āk biiko choo mā Yuutayeek. Ibānyboonyē komoswookik choo nāmē keey āk ātēbuutēkaab Yuutayeek choo kitōsōsyinē bichoo kōōnkēt.

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Ng'āloolēē :Määrkō miisin *kiyēē kiyey* :Yēesu kusiir *kiyēē kimwa*. Ikiimē kurubta keey āk kāamuukēyweēkaab Yēesu kooraraach, kootyaakta ānkōōsoob biich. Ikwēnyē miisin kule Yēesu ku Motwooriintēetaab Yēyiin ānku Lakwanyii. Ibooru :tukuukaab kwōng'ut, kāāsoobseēt, kaatyaaktaayeetaab biiko ām wōlēē mii :tāmirirook chēē miyootēch, kāāmuukēyweēkyīi kunyōōchi biiko kaat choolwookātēēng'waa, kule inee ku lakwataab Yēyiin.

Toowunēē :kitaabuuni lōkōōywēkaab yiisyēetaab Yēesu ām wōlēē mii :biiko yoo kyoomu kule kāākuchō :bāytooyiisyēetaab Yēyiin kōōrēēt. Twēchē :Määrkō kunyil chēē chaang' kule /kīkēēkwētoochi Yēesu *murtooywoontēēt kuyēk kēēlto nyēē kēēchoomnyo Yēyiin āk biiko. /Kīkiing'woonchi Yēesu kubo ng'ōōkiswookikyoo (kas kur. 8:31; 9:31; 10:33-34, 45). / Kīkiibanybaany miisin ng'aleekaab wilkiit nyēbo lētuut nyoo /kīkēēkwētoochinē Yēesu murtooywoontēēt /ankiiteryeechee ng'eeteenyii bo meet āk yoo /kīkēēyibē kuwo barak.

Kāroomēch :lōkōōywēchu ām wōlēē mii :biiko tukul ām kōōrēēt āmēēbērē Yuutayeek baatey. Ibooru :ng'ālyoontēēt 'Kiriistōōs' ām kuutiitaab Kirikiik āk ng'ālyoontēēt 'Maasyaak' (Meesaaya) ām kuutiitaab Iburaneek kule 'nyēē ng'aabaat', ānkwoorōōru chiito nyēē kī-ikuchōb :Yēyiintēēt ānkōōkoochi yiisyēēt nyēē kiikutōōlchi. /Kēēyēyiisyēē kaaynaani kurubta keey āk nyoo ityooktooy biich āk bāytooyiintēēt nyoo kiikukanyaana :Yuutayeek ām kēnyīis chēē chaang' ānku nyoo twekaat miisin ām kiyēē kimwoowu :wōōrkooyikaab Yēyiin ām Kiirootyēt nyoo bo Kēny. Ibooru :komoswookik chēē chaang' choo twēchē :Kiirootyēt nyoo Lēēl nyoo bo Kēny kule mēēbērē kimuru buch :chōōnēetaab Kiriistō, nteenee kimiitē chōbuutēkaab Yēyiintēēt kung'eete kēnyīis āk kēnyīis. /Kēēyēyiisyēē ng'ālyoontēēt 'wēritaab' ām kuutiitaab Iburaneek ām kēēlto nyēē baraay āmā baatey lakwataab anum ām yyoontēēt. I-ārōōru kērkēyinto ām ātēbuutēk ām kwēēnuutaab 'wēēriit' āk 'kwaan'. Mii mbo :kērkēyinto nyēē wuu nyooto yoo /kākēēlē 'leekweet' kuuyi kēēyēku :tukul lōkōkaab Yēyiin kubo kule inee :nyēē kiyēēēch ankeekerkeeye āk inee ām kēēlto ake. Yēku :biiko tukul lōkōkaab Yēyiin ām tāmiriryēēt yoo kēēyēnchi Yēesu, ng'ālyoo nyēē ibooru kule /kiikēēnyōōchi kaat choolwookātēēng'waa ānkōōkōōwut bāytooyiisyēetaab Yēyiin.

Kiyeyta :Yoowaana kēēltaab Yēesu

(Mataayo 3:1-12; Luuka 3:1-18; Yoowaana 1:19-28)

¹ Lōkōōywēk :chu chēē kāroomēch chēbo Lakwataab Yēyiin, Yēesu *Kiriistō.

² Kīkiikumwooy :Yēyiin kēny kubununēē wōōrkooyoontēēt Isaaya* kule,

“+Māāyooktē kīyookiintēēnyuu

koonto wokuyēytoowuung' kēēlto.”†

³ /Kīkesir subak kule,

“Miitē :kuut nyēē kuuru ām suurkwēēn kule,

‘Ōchōb keey,

ānkōōchulchi Mokoryoontēēt kēēlto.”†

1:1 Määrkō 3:11; 14:61; 15:39; Yēyuu. 10:37-40; Ibu. 2:3

*

1:2 Mwooyē :siruutēk alake kule 'wōōrkooyik'.

† 1:2

Mal. 3:1 1:2 Luuka 1:76 † 1:3 Isa. 40:3

⁴ Kiiyookiintonoo ku Bätisāniintēēt Yoowaana. Kyoomtooy ām kōōr nyēē suurkwēēn kule māchaktōōs :biiko kuweek ām miyootyēēt /ankeebatisan, sukunyōōchi :Yēyiin kaat. ⁵ King'ēētyēē :biiko chēē chaang' Yēērusālēēm ākoo komoswookik tukul chēbo Yēēmēētaab Yuuteeya bokukas lōkōōywēchoo bo Yoowaana. Nto yu kābokumwooy choolwookātēēng'waa /keebatisanee āynēētaab Yoortaan.

⁶ Kikiilaach :Yoowaana sireet nyēē /kikiikwoorunēē sabureekaab *tembes, ankumootee keye anweetaab suwe. Kyoomē taalamik ākoo kimnyeteet. ⁷ Kimwoochinootēē biiko kule, “Yoo kaawaany kāānēētiisyēēnyuu, mākuchō :chiito ake nyēē boonto kāāmuukēywēēk kubiira nyēē -maayemaat ārēēkyi kwēyōōnik. ⁸ Kaabatisaneenaak :anii bēēko, nteenee makubatisaneenaak :inee Tāmirmiryēētaab Yēyiin.”

/Kikeebatisan Yēēsu

(Mataayo 3:13-17; Luuka 3:21-22)

⁹ Nto mii bēsyēēt ake, kuchōōnēē :Yēēsu Nāāsārēēt ām Yēēmēētaab Kalilaaya ankubatisanee :Yoowaana āynēētaab Yoortaan. ¹⁰ Yu kāloong'unēē bēēko, kukas barak kuyootaktōōs ānkurēkyi :Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyēē wuu chēēbtuukē. ¹¹ Yooto, kumwooy :Yēyiin ām barak kule, “Inyiing' lakwanyuu nyēē āchāmē, ānkāāng'ērēkyinē.”

/Kikeetyem Yēēsu ām suurkwēēn

(Mataayo 4:1-11; Luuka 4:1-13)

¹²⁻¹³ Kukweryoot bakeenke :Tāmirmiryēētaab Yēyiin Yēēsu ākoy suurkwēēn, wōlēē kimii :nkicheek tyoong'iikaab wuuyēēt. Kiibuur :Yēēsu wōlooto bēsyōōsyēk artam āmāmii :kiy nyēē kyoomē. Kutyem *Kēniintēēt, kumii wōlooto. Yu kāwēēchi keye :Kēniintēēt, kukwa :malayikaanikaab Yēyiin ānkuyēētyēēchi.

Kitoow :Yēēsu kwaamtaat lōkōōywēkaab Yēyiin

(Mataayo 4:12-17; Luuka 4:14-15)

¹⁴ Nto mii bēsyēēt ake yu /kabokeerat Yoowaana, kooyeey :Yēēsu Yēēmēētaab Kalilaaya kwaamtaat lōkōōywēk chēē kāroomēch chēē kikwoonēē wōlēē mii :Yēyiin. ¹⁵ Kimwooyē kule, “Kaakuyit :bēsyēēt! Kāākuyityook :bāytooyiisyeētaab Yēyiin! Oweeksee choolwookātēēng'woong' ānkōōyēnchi Lōkōōywēchu Kāroomēch.”

Rubiikaab Yēēsu chēbo taay

(Mataayo 4:18-22; Luuka 5:1-11)

¹⁶ Nto mii bēsyēēt ake, kumii :Yēēsu kuwēēsyētootēē sakaramteetaab Tōōliilēētaab Kalilaaya, kukas biiko āyēēng' chēē kimii kuwiirchinē nēētiinēk bēēko kunāmē *burburiinēk. Bichooto ku Simōōni ākoo ng'ēetaabkaamet Antereeya. ¹⁷ Kukuur :Yēēsu icheek kule, “Orubwaa! +Maaneetaak wōlēē ōyisuntooy biiko.” ¹⁸ Kubākooktooy bakeenke nēētiinēkwaa bo burburiinēk ānkurubē Yēēsu.

¹⁹ Yu keenaata :Yēēsu taay kisich, kukas biiko alak āyēēng' kumii mwēēnkēēng'waa kuyēytooy nēētiinēkwaa. Bichooto ku Yāākōbō ākoo ng'ēetaabkaamet, Yoowaana wērichoo bo Sebetaayo. ²⁰ Kukuur :Yēēsu nkicheek. Kukāsē kuu nyooto, kubākookyine kwaan mwēēng' āk biiko chēē kimii kuyēchinē yiisyeēt ānkurub Yēēsu.

Kāāmuukēywēēkaab Yēēsu

(Luuka 4:31-37)

²¹ Kiwo :Yēēsu ākoo rubiikyii Kaabernaam. Nto mii bēsyēētaab *Sabaato, kōōwut :tukul *kōōtaab saayeeet ankooneet :Yēēsu biiko ng'ālyoontēētaab Yēyiin. ²² Kiilat :biiko wōlēē kiinēētitooy :Yēēsu. Kimēēnēētēē kuu wōloo kiinēētitooy :kāānēētikaab kiruutēk, nteenee kiinēētē ām kāāmuukēywēēk.

²³ Kimii kōyooto bo saayeeet :chiito ake nyēē kiiyiimē *tāmirmiryēēt nyēē miyaat. ²⁴ Kubōlchi :tāmirmiryoonoo Yēēsu kule, “Imāchēēnēēch nee ōō, Yēēsu nyēbo Nāāsārēēt? Imāchē ibakacheech? Ntēē ānkētiing'! Inyiing' :nyoo ichurtaat ānkiiboontēē kāāmuukēywēēkaab Yēyiin.” ²⁵ Kōōburyoong'to :Yēēsu kule, “Siis, ankiichuwunee chiichi!” ²⁶ Yu kāmwooy kuu nyooto, kōōsimsiim :tāmirmiryoonoo miyaat chiichoo. Kōōnchō ankuchuwunee chiichoo. ²⁷ Kiilat :biiko tukul /ankeeteabee keye kule, “Ng'al nee :chu? Boonto :Yēēsu kāāmuukēywēēk chēē imuuchē kōōnēētiisyēē ām kēēlo nyēē lēēl, āk chēē ibēbēētēē tāmirmirook chēē miyootēch ānkukāsyi!”

²⁸ /Kikyaamtaatee ng'aleechar Yēēmēētaab Kalilaaya kumukuul.

Kiisooob :Yēēsu biiko chēē chaang'

(Mataayo 8:14-17; Luuka 4:38-41)

²⁹ Yu kang'eetee :Yēesu ākoo rubiikiyii *kōōtaab saayeet, kuba kaab Simōōni. ³⁰ Kimnyoonē :cheebyoosyeetaab biikooy ho Simōōni. Yu /kākēēmwoochi Yēesu kule mnyoonē :cheebyoosyaanaa, ³¹ kuwo ankunam āwut kōōyyo. Kusob :cheebyoosyeet ānkubāyiis.

³² Yu kararakta :asista, kukāākubēk :āsisiwēkaab *Sabaato, kōōmutyi :biiko Yēesu biiko tukul chēē kimnyoontōōs āk chēē kiiyiimē :tāmirmirook chēē miyootēch. ³³ Kibokōōruruuky keey :biiko chēē chaang' kurkat saang' ām kōyoto kimii :Yēesu. ³⁴ Kiisoob :Yēesu biiko chēē chaang' chēē kiboonto bōōrwoonik chēē kimakerkeey ānkōōbēbēeto tāmirmirook chēē chaang' chēē miyootēch. Kiker koong' :Yēesu tāmirmiroochoo kuuyu kiinkētē :icheek wōlēē wuu :inee.

*Kyaamtaatee :Yēesu lōkōōywēk Kalilaaya tukul
(Mataayo 4:23-25; Luuka 4:42-44)*

³⁵ Yu kāng'ēeyēn :kōōrēt, kung'et :Yēesu ānkuwo wōlēē kimālēēkitēē :chii wokusaay Yēyiin. ³⁶ Nto bērē kusēw mbo :Simōōni kule mēēkumii :Yēesu, kucheeng'aat. ³⁷ Yu kunyōōr, kumwoochi kule, "Mii kuchēēng'ing' :biiko." ³⁸ Kulē :Yēesu, "Māchāktōōs keebe komosta ake waa-amte lōkōōywēkaab Yēyiin, kuuyu chooto :chēē kyāāchōōnchinē."

³⁹ Kyaamtaatee :Yēesu lōkōōywēk kooriikaab saayeet ām Kalilaaya tukul, ānkōōbēbēetootē tāmirmirook chēē miyootēch kung'ēētyēē biiko.

*Kiisoob :Yēesu chii nyēē kiboonto makereen
(Mataayo 8:1-4; Luuka 5:12-16)*

⁴⁰ Kichōōnchi :chiito ake Yēesu bēsyēēt ake :nyēē kiboonto *makereenik. Kukutun-yēē taayeetaab Yēesu ānkumwoochi kule, "Mokoryoontēēt, yoo ichāmē, isooboo sāatiliilitu kuuyu ānkētē kule imuuchē." ⁴¹ Kuriiree :Yēesu. Yoto, kōōyokooyto āwut kutiiny chiichoo ānkulēēnchi, "Āchāmē. Kunyi, itililiitu!" ⁴² Kusob :chiichoo bakeenke. ⁴³ Yu kāsob, kōōkālōōnchi :Yēesu kule, ⁴⁴ "-Mēēmwoochi chii ake tukul ng'aleechu. Nteenee iwē ānkuwēēboorchi keey *kibkōōrōs kukasing', siitooku kule 'kēētiliilitu. Iyib tukuuk chēē ibirchinēē Yēyiin kōōnkōy /sikēyēwuung' kōōrōsēēk kuu wōloo kimwooytooy *:Muusa ām kiruutēk."

⁴⁵ Ānkoo kuwuu nyotoo, kiwo :chiichoo ankwaamtaat lōkōōywēchoo. Ki yoo kēēwut :Yēesu kiriing' ake tukul, kōōruruukyine keey :biiko, kumāchē /kiisoob. Kiyey :ng'aleechaa kut mēēkōōwutē :Yēesu kiriinkōōsyēchoo kukāsē :biiko. Ānkoo kiibuurchinē keey :Yēesu taban wōlēē mālēēkitēē :chii, kitākukwoonchinē :biiko ām komoswookik tukul.

2

*Tinyē :Yēesu kāāmuukēy kunyōōchi biiko kaat
(Mataayo 9:1-8; Luuka 5:17-26)*

¹ Nto mii bēsyēēt ake, kooyeey :Yēesu Kaabernaam. Nyēē mā tyaa, kukas :biiko kule kāākuchō. ² Kukwa :biiko chēē chaang' ānkōōruruuky keey kō ākoy saang' kut kimāmii wōlēē kiisiire :chii kereeng'. Kwoomchi :Yēesu biiko ng'alyoontēētaab Yēyiin.

³ Kutākwoomtooy :Yēesu lōkōōywēchoo, koomut :biiko alake ang'wanu chiito ake nyēē kichunkutoot. ⁴ Nto kuuyu kimāmii :bārooyinto nyēē kiimuuchē :bichoo kukasee Yēesu, kubeeta chiichoo ākoy kōōto barak ānkubut kēsyeekuut kutook yēē kiimuuchē kōōyokooytēē chiichooto. Kōōyokooyto chiichoo kumii tiirbeet ākoy yēē kimii :Yēesu. ⁵ Yu kakas :Yēesu kule kiikoosēē keey :bichoo inee, kumwoochi chiichoo kichunkutoot kule, "Wēnyoo, /kāākēenyōōwuung' kaat ām choolwookātēeng'uang'."

⁶ Kimii yoto :kāānēētikaab kiruutēk alake chēē kiing'unyng'uang'tōōs kumwooyē kule, ⁷ "Ām nee yu ng'āloolē :chiichi kuu nyi? Kāyib keey kule inee ku Yēyiin sōō? Ng'oo :nyēē imuuchē kunyōōchi biiko kaat ām choolwookātēeng'waa, yoo mā Yēyiin nkít?"

⁸ Nteenee kōōnkēt :Yēesu ām tāmirmiryēenyi kiyēē kimii kōōsōtē :kāānēētichoo. Kumwoochi kule, "Ām nee soosoot :akweek kuu nyotoo? ⁹ Kuskus nkōōnō? Āmwoochi chiichi chunkutoot kule, 'Kākēenyōōwuung' kaat,' nto kule, 'Ng'et, ankiinam tiirbeeng'uang', ānkiiwēesyēt?' ¹⁰ +Mookas raat kule āboontē :anii, *Wēritaab Chii, kāāmuukēywēē ām kōōroni chēē āmuuchēē ānyōōchi biiko kaat ām choolwookātēēt." ¹¹ Yoto bakeenke kumwoochi :Yēesu chiichoo kule, "Yyoony, ankiinam tiirbeeng'uang', ānkiiwēēchi keey kaa."

¹² /Kēēmwoochinē chiichooto kichunkutoot kuu nyotoo, kung'ēētē ānkunāmē tiirbeenyii ānkuwēēchinē keey, kukāsē :biiko tukul. Kiilat :biiko ankookaasta Yēyiin, kuuyu ki ng'al :choo chēē kimānāyēyākiis bēsyēēt ake.

Chāmē:Yēesu mbo biiko chēē -/mākiiriiku

(Mataayo 9:9-13; Luuka 5:27-32)

¹³ Nto mii bēsyēēt ake, kuwo :Yēesu subak sakaramteetaab Tōōliilēētaab Kalilaaya. Kirub :biiko chēē chaang' ankooneet :inee ng'alyoontēētaab Yēyiin.

¹⁴ Kutākumii kuwēēsyootōtē, kukas chiito ake nyēē kimii kēēbuur kēryō kōōruruuchē *syuuruut. /Kikēēkuurēē chiichoo Laawi araab Alfaayo. Kumwoochi :Yēesu kule, “Rubwaa!” Kung'eet :Laawi ankurub.

¹⁵ Kuwēēto keey :Yēesu lētuunoo rubiikyii, kāāruurukikaab syuuruut chēē chaang' ākoo mbo biiko chēē /kikeetay choo kiboontootē keey tukul ānkubokwoomiis kaab Laawi. ¹⁶ Yu kakas *:Farisaayek alake chēē ki kāānēētikaab kiruutēk kuu nyooto, kumwoochi rubiikaab Yēesu kule, “Ām nee yu āmiisyē :chiichi ākoo kāāruurukichu bo syuuruut ākoo mbo alak chēē -/mākiiriiku?”

¹⁷ Kumwoochi :Yēesu kāānēētichoo bo kiruutēk kule, “Chēēng'ootē :biiko choo imnyoontōōs kāānyooyiintēēt. Nteenee māchēēng'ootē :choo sobchootiin. Kyāāchōōnii :anii chāākuurē biiko choo choolwookēnootiin, mēēbērē choo isōōtē kule churtootiin.”

Kāānēētisyēētaab Yēesu nyēē lēēl

(Mataayo 9:14-17; Luuka 5:33-39)

¹⁸ Kikirē ām bēsyōōsyēchooto :rubiikaab Bātisāniintēēt Yoowaana ākoo Farisaayek āmiisyēēt. Nto mii yoo, kukwoonchi :biiko Yēesu ankuteebēe kule, “Ām nee yu kirē :rubiikaab Yoowaana ākoo choo bo Farisaayek āmiisyēēt, āmēēbērē kirē :cheekuuk?”

¹⁹ Kukētyinēē :Yēesu bichoo tyoonkōōchēēt kule, “-Mēērukuutē keey :chōōrōōnuutēkaab saanteetaab leekwa ām saakweetaab kooyēēy yoo mii :saanteetaab leekwa. ²⁰ Makuyit :bēsyēēt nyēē +/ mākiinēmunnēē saantaanaa wōlēē mii chōōrōōnuutēkyii. Ku yooto :yēē makoorukuut keey :chōōrōōnuutēkyii.” ²¹ Kumwoochi subak tyoonkōōchēēt ake kule, “-/Mākēētīlē ankeet nyēē tākulēēl /ānkēēkinēē sireet nyēē yoos. Yoo /kakeeyey kuu nyooto, kusirinyāktōōs :ankaanaa ānkung'ētī yooto kubarayit :koong'ta miisin. ²² Nto subak -/mākēēroonkyinē kibkeetiis chēē /kātākēēyēyē wōōnkit nyēē yoo, kuuyu yoo kakuu :kibkeetiisyechaa, kung'ētyēē wōōnko kuwasta keey *:tifaayik. Nteenee māchāktōōs /kēēroonkyinē tifaayik choo /kātākēēyēyē wōōnkit nyēē lēēl.”

Bāwu:Yēesu bēsyēētaab Sabaato

(Mataayo 12:1-8; Luuka 6:1-5)

²³ Nto mii bēsyēēt nyēē ki *Sabaato, kumur :Yēesu ākoo rubiikyii mbareetaab nkoonuuk. Kumii kumurē yooto, kuswech :rubiikyii mētēwookaab nkoonuuk, kubiiriir ankwaam. ²⁴ Yu kakas *:Farisaayek alake chēē kimiitē yooto kiyēē kayey :rubiichoo, kumwoochi Yēesu kule, “Kas! Ām nee yu mii :rubiikuuk kwiiryēē kiruutyēēt nyoo yēētē /kēēkēsīs ām bēsyēētaab Sabaato.”

²⁵ Kukētyi :Yēesu Farisaayeechaa kule, “Manoosuman :akweek, yoo ki-iryēē :Bāytooyiintēēt *Tāwuti kiruutēk, yoo kyoomē :kēmēwuut ākoo biiko choo kiboonto keey? ²⁶ Yoo ki *kibkōōrōs nyēē wōō :Abyataar, kuwo :Tāwuti *Kōōtaab Yēyiin /ānkiikoochi mukaatiinek choo /kikēēchāchinēē mbo *kibkōōrōs nkit. Kyaam :Tāwuti mukaatiinechaa ānkōōkoochi nkicheek biiko choo kiboonto keey.

²⁷ Kunyoo, bāwu :chiito Sabaato āmēēbērē bāwu :Sabaato chiito. ²⁸ Kunyi, bāwu *:Wērītaab Chii bēsyēētaab Sabaato.”

3

Kiisooibiis :Yēesu ām bēsyēētaab Sabaato

(Mataayo 12:9-14; Luuka 6:6-11)

¹ Nto mii bēsyēēt ake, kōōwut subak :Yēesu *kōōtaab saayēēt. Kimii :chiito ake kōyooto nyēē kisōōnkōchoot :āwut. ² Kimii yooto :nkicheek *Farisaayek chēē kimāchē kukas yoo kēēsoobiis :Yēesu ām bēsyēētaab *Sabaato subokōōyyoong'tēē kōōk. ³ Yu kakas :Yēesu chiichoo kisōōnkōchoot :āwut, kukuur kuchō taay. Nto yityo, ⁴ kuteebēe bichoo kule, “Chāmweēch :kiruutēkyoo /keeyey kiy nyēē karaam ām bēsyēētaab Sabaato, nto nyēē miyaat? /Kiisooibiis, nto /kēēbākākiis?” Kiisiyo :bichoo. ⁵ Kōōrōōtoot :Yēesu bichoo nyēē kāng'woonchi, kuuyu kimātinyē :icheek kiisayta. Kumwoochi chiichoo kisōōnkōchoot :āwut kule, “Chuul āwut.” Kuchuulē kuu nyooto, kukārāmīiti :āwut. ⁶ Kukāsē :Farisaayeechaa kuu nyooto, kung'ēētōōs, bokutuuytōōs ākoo biikaab *Ērōōtē kusat koowaang'ta Yēesu.

Kikwoonchi :biiko chēē chaang' Yēesu

⁷ Nto mii yoo, kuwo :Yēesu ākoo rubiikyii ākoy Tōōliilēetaab Kalilaaya. Kirub :biiko chēē chaang' chēē kikwoonēē komoswookik alak chēbo yēmēētaab Kalilaaya. ⁸ Kibo :alake chēē chaang' *kiriinkēētaab Yēerusālēm am yēmēētaab Yuuteeya ākoo komoswookik alak chēbo yēmōonoto. Kikwoonēē :alake yēmēētaab Itumeeya, kukwoonēē :alake yēmōōsyēk chēē kimii biitēētaab āynēētaab Yoortaan. Nto alak kibo yēmēētaab Tiirō ākoo Sitōōn. Kikwoonii :bichoo bokukasē kiyēē kimii :Yēesu kuyēyē.

⁹ Nto kuuyu kikiikuchaang' iit :biiko ānkimii kāwunuk keey kut kākuriiky :Yēesu sakaram-teetaab tōōliilēt, kōōyookto :Yēesu rubiikyii bokuyib mwēēnkēēt sukung'eet kōōnētēis kumii kēēbuur mwēēng' am tōōliil. ¹⁰ Kiwunuk keey :biiko chēē kimnyoontōōs sukutiiny Yēesu, kuuyu kikiikōōsoob :inee biiko chēē chaang'. ¹¹ Kimii :biiko chēē kiiyiimē :tāmirmirook chēē miyootēch. Ki yoo kakas :tāmirmiroochoo Yēesu, kuyēyē bichoo kukutuny am taay-eetaab Yēesu ānkōōnchōōyis kule, "Inyiing' Lakwataab Yēyiin!" ¹² Kiker koong' :Yēesu tāmirmiroochoo miyootēch -mēēboor wōlēē kiwuu :inee.

Kikwey :Yēesu lēbkēeyik taman ak āyēēng'

(Mataayo 10:1-4; Luuka 6:12-16)

¹³ Nto mii bēsyēēt ake, kukwey :Yēesu biikyii ānkuwēeto lekem. ¹⁴ Bichooto ku taman ak āyēēng' ānkuurēē chooto *lēbkēeyik. Kimāchē kule kōōbuurtooy keey sukōōyooktooy bok-woomtootē lōkōōyēk chēē kāroomēch ¹⁵ ānkōōkoochi mbo kāmūukēyēwēēk chēē ibēbēētēē tāmirmirook chēē miyootēch kung'ētyēē biiko.

¹⁶ Lēbkēeyichoo taman ak āyēēng' choo kikwēyē :Yēesu ku: Simōōni nyēē kitoochi :Yēesu kaayneet ake kule Bētērō, ¹⁷ Yāākōbō araab Sebataayo ākoo ng'eetaabkaamet Yoowaana. Kikuur :Yēesu bichoo tukwaay kule 'Bōnēērkē'. (Kaayna nyēē ibooru kule murēnēētaab iileet.) ¹⁸ Chuut alak ku Antereeya, Filibō, Baatolomaayo, Mataayo, Toomaas, Yāākōbō araab Alfaayo, Taataayo, Simōōni Kananaayo, (kiibooru kaaynaani bo Kananaayo kule ki murēn nyēbo booryēt) ¹⁹ ākoo Yuuta Iskaryoot nyoo kichokuchoomtooy Yēesu lētuunoo.

/Kikiisōōtē kule kiikubun :mēt Yēesu

(Mataayo 12:24-32; Luuka 11:15-23; 12:10)

²⁰ Yu kang'eetee :Yēesu lekem, kooyeey Kaabernaam. Kirub :biiko chēē chaang' subak kut kimēēmuuchē :inee ākoo rubiikyii kwoomiis. ²¹ Yu kāyityi kaamet ākoo mbo ng'eetaabkaamet :ng'aleechaa, kuba kumāchē bokukweryoon kuchō kaa, kuuyu / kikēēmwōoyē kule kiikubun :mēt.

²² Kimii :kānēētikaab kiruutēk alake chēē kikwoonēē Yēerusālēm bokukasē kiyēē kiinēētē :Yēesu. Kimwooyē :kānēētichoo kule, "Kookunam chiichi :Bēēlsēbuul nyoo kāāyooing'iintēētaab tāmirmirook chēē miyootēch. Nyooto :nyēē miitē kōōkoochinē nku-ruuk chēē kwētēē tāmirmirook chēē miyootēch." ²³ Yu kakas :Yēesu kuu nyooto, kukuur kānēētichoo ānkōōboorchinēē ng'al tyoonkōōchoy. Kiteebē kule, "Imuuchē :Ki-brōkōsyoontēt kukwet tāmirmirookiyi?" ²⁴ Yoo kaakubchey keey :lukēētaab booryēt nyēbo kōōrēt ake, ankubar keey nkit, ibuurtooy ānō :kōōroonoo? Māburyētē? ²⁵ Nto kubo kwaak yoo kākūtooytoochiin :kayta ake, mābotē :kayaa? ²⁶ Kunyoo, yoo kākūkōōno :Kibrōkōsyoontēt kāmūukēyēwēēk chēē ākwētēē lukeēnyii, mābotē :bāytooyiisyeēnyii? ²⁷ Mii :ng'oo nyēē imuuchē kōōwut kaytaab chii nyēbo nkur ānkōōnēmūnēē tukuukyii? Yoo kamarat chiichoo, mākoy kōōnēmūnēē tukuukyii. ²⁸ Kāmwoowook, imuuchāktōōs kunyōōchi :Yēyiin kaat chii am choolwookātēēnyii tukul ak mbo kōchōōng'nāt ake tukul. ²⁹ Nteenee -/ mākēēnyōōchinē kaat chii nyoo kōchōōnyinē Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Kunyoo, kiikurat chiichoo :choolwookātētēē ākookoy." ³⁰ Kimwooyē :Yēesu ng'aleechu, kuuyu kiintosuur :bichoo Tāmirmiryēētaab Yēyiin kumwooyē kule boonto :Yēesu *tāmirmiryēēt nyēē miyaat.

Ng'oo man :nyēē tuubchēē Yēesu?

(Mataayo 12:46-50; Luuka 8:19-21)

³¹⁻³² Kimii :biiko chēē chaang' kēēruruuky keey Yēesu. Yooto, kuyit :kaamet ākoo mbo ng'eetaabkaamet ānkōōyookto /kēēkuurchi Yēesu kuchō saang', kuuyu kimāmii :bārooyinto wōlēē kiimuuchē kukasee inee. /Kēēmwōochi Yēesu kule, "Mii kukuuring' :koomēt ākoo mbo ng'eetaabkoomēt am saang'." ³³ Kukētyi :Yēesu kule, "Moomo anii :ng'oo ānku mbo ng'eetaabiya anii :ng'oo?" ³⁴ Kukasaakasta ānkulē, "Bichu kēēboontē keey :chēē mbo ng'eetaabiya ānku moomo. ³⁵ Chii ake tukul nyoo yēyē ng'aleek choo māchē :Yēyiin, ku nyooto :nyēē ng'eetaabiya anii, cheebiya anii ānku moomo anii."

4

Makerkey :teng'eeek

(Mataayo 13:1-9; Luuka 8:4-8)

¹ Nto mii bésyēēt ake, kuwo :Yēesu subak sakaramteetaab Tōōliilēetaab Kalilaaya. Kiiru-ruukyi keey :biiko chēē chaang'. Kunyoo, kōōwut mwēēnkēēt ake ānkōōbuur ng'wēny nto yityo, kooneet bichoo kikiyyoong'īs ām sakaramteetaab tōōliilēēt. ² Kiineet biiko ng'aleek chēē chaang' kubuntēē tyoonkōōchoy.

³ Kimwooy kule, "King'eet :kāābātintēēt ake kuyis nkoonuuk. ⁴ Yu kāyis, kōōsuuchi :alake kēēltaab too. Yooto kukwa :tāriitēk ānkukwēchi keey. ⁵ Kōōsuuchi :alake kitaweet wōlēē kitewerer :teng'nyaanteet. Kubiityo :choo areet akeenke, ⁶ nteenee yu kalay :asiista kubeeel kusisyo kuuyu kimāmii wōlēē kinērchinē :tiikiitēk. ⁷ Kōōsuuchi :alake wōlēē miitē :kātook. Kubiityiin :choo āk kātōochoo kookiich keey kut kumayey :nkoonuuk āmit. ⁸ Nteenee kōōsuuchi :alake teng'eeek chēē kāroomēch. Kibiityo :choo ankuyey āmiik. Kiyeyaateē āmiik chēē ng'eri, chēē kāykāyēch, āk chēē choong'ēch." ⁹ Yu keewaany :Yēesu tyoonkōōchoonoo, kumwooy kule, "Nyoo yēbē yit, kukas."

Kiiboorchinē :Yēesu rubiikyii ng'aleek choo iyēēlootiin

(Mataayo 13:10-17; Luuka 8:9-10)

¹⁰ Kuboonto keey :Yēesu rubiikyii taman āk āyēēng' ākoo rubiik chuut alak, kuteebee :rubiichoo Yēesu kōōboorchi tyoonkōōchoonoo. ¹¹ Kumwoochi :Yēesu kule, "Kookeekweyaak akweek ōnkēt kiyēē iyeelaat kurubta keey āk wōlēē wuu :bāytooyiisyēetaab Yēyiin. Nteenee māukāsēē :alake ng'aleek tukul tyoonkōōchoy. ¹² Kuu yoo siraat kule, 'Nto yoo kakasēē koong',

mākāsēē kiy.

Nto yoo kāyēbchi yit,

-mēēnkētēē kiy.

Nto kikas :icheek ānkōōnkēt,

nto kiikuweek ām miyootyēēng'waa,

sukung'eet :Yēyiin,

kunyōōchi kaat."'

Kirāchi :Yēesu rubiikyii kiyēē ibooru :tyoonkōōchoonoo bo teng'eeek

(Mataayo 13:18-23; Luuka 8:11-15)

¹³ Nto kurubta keey āk tyoonkōōchēetaab nkoonuuchoo, kumwoochi :Yēesu rubiichoo kule, "Ākoo mānōōnkēt kiyēē mwooyē :tyoonkōōchooni? Yoo mānōōnkēt mbo nyiitēnyi ii, +mōōnkētēē nee, naas, chuut tukul?"

¹⁴ Okany āboorwook. /Kikiikerkeeyee ng'ālyoontēetaab Yēyiin kēbuswēēchoo /kikēēyisē. ¹⁵ Kerkey :biiko alake kēēltaab too. Kāsē ng'ālyoontēēt, nteenee chōōni :Syēetaani areet akeenke ankasaree ng'ālyoontoonoo. ¹⁶ Kokerkey :alake kitaweet. Toochē ng'ālyoontēēt ām ng'erekweek, ¹⁷ nteenee chutitēē :ng'ālyoontoonoo kisich. Nto yoo /kākēwēch /ānkēēwus, kubo ng'ālyoontēetaab Yēyiin, koochuchuu keey. ¹⁸ Kerkey :alake teng'eeek chēē kibiityēē :kātook. Kāsē ng'ālyoontēēt, ¹⁹ nteenee bēng'tēē tukuukaab kōōrooni āk muchastaab bāyit. Irēēwoonē :tukuuchoo ng'ālyoontēetaab Yēyiin kumayey kiy. ²⁰ Kokerkey :biiko alake teng'eeek chēē kāroomēch. Kāsē ng'ālyoontēēt ānkukiilchi. Yēyiisyēē :alake ng'ālyoontēetaab Yēyiin kuyi keey kisich, kuyi keey ām alak kukaykay, nto ām alak kuyi keey miisin."

Okany kutook :lēbkēēyyēēng'woong'

(Luuka 8:16-18)

²¹ Kutas taay :Yēesu kumwoochi rubiikyii kule, "Māmii :chii nyēē tābē taariit ānkōōkubuyyēē kērēbēēt, nto kōōkoochi kurērē, nteenee /kiikoochinē taariit yēē itōōōroot sukoolebkey kōōto. ²² Kunyoo, kiyēē wunyaat, mākutook. Nto kiyēē iyēēnoot, +/makeeng'aany. ²³ Yoo yēbē yit :chii, kukas."

²⁴ Kumwoochi :Yēesu subak kule, "Māchē ōyēbē yit, ānkōōrōotootē kiyēē /kēēmwoowook. Yoo kōōkoochi biiko alak lēbkēēyyēēetaab ng'ālyoontēetaab Yēyiin, māukōōnook :Yēyiin lēbkēēyyēēt nyēē wuu nyooto, ānkumakutāswook ake. ²⁵ Nyoo yēyiisyēē kiyēē boonto, +/mākēētāysi ake, nto nyoo māyēyiisyēē, +/mākiinēmunēē mbo kiyēē boonto."

Wōlēē nērtooy :bāytooyiisyēēetaab Yēyiin

(Mataayo 13:31-32; Luuka 13:18-21)

²⁶ Kitas taay :Yēesu kumwoochi biiko tyoonkōōchēēt ake subak nyēē kiikerkeeyee bāytooyiisyēēetaab Yēyiin. Kimwoochi kule, "Yisē :kāābātintēēt nkoonuuk mbareen. ²⁷ Rwēē

kwēemooy ānkukāsu bēēt. Nteenee kumii :kēbuswēēk kubiitōōs kutēē yooto tukul āmēēnkētē :inee wōlēē biititooy. ²⁸ Bārbāru :kēbuswēēchoo ankuyey kiriintōōk nto mii yoo kuyey mētēwook chēē ām lētuunoo kuyēchi āmiik. Teng'eeek nkit :chēē inēērē kēbuswēēk kut kuyey āmiik. ²⁹ Nto yoo kāākururyo :nkoonuuchoo, wokukēsisiis :chiitaab mbareet."

³⁰ Kumwoochi :Yēesu bichoo subak kule, "+Maakerkeeyee nee bāytooyiisyeētaab Yēyiin? Nto tyoonkōōch nee :nyēē sāaboornēē?"

³¹ Ōyēbchi yit, baa. Miitē :kēbuswoontēēt ake nyēē / kēēkuurēē *aritaaliit. Mining' :kēbuswoontooni ām kēbus alak tukul choo /kēēchoonē. ³² Nteenee yoo kabiiit, kukēyētēē keet alak tukul choo /kēēchoonē mbareen. Yēyē sokonaak chēē wōōyēch chēē tēēkyinē :tāriitēk kiyōōnchōōkwaa kuuyu iyēēlē :sokonaachaa ānkuyēchinē wuurwēēt."

*Kiinēētēē :Yēesu biiko chuut alak tyoonkōōchoy
(Mataayo 13:34)*

³³ Kyoomchi Yēesu biiko ng'ālyoontēētaab Yēyiin kubuntēē tyoonkōōchook chēē wuu chutēchu kurubta keey āk wōlēē kiteēnto :ng'oomnātēēng'waa. ³⁴ Kimwoochinēē choo kimā rubiikyii ng'aleek tyoonkōōchēēt. Nto yoo kiboonto keey :inee rubiikyii nkit, kōōboorchinē choo ng'aleek tukul.

*Kiyey :Yēesu kuteeman :wusōōnēēt āk bēēko
(Mataayo 8:23-27; Luuka 8:22-25)*

³⁵ Nto mii bēsyoonooto kosolēny, yu kaakoowaany :Yēesu kōōnēētiis, kumwoochi rubiikyii kule, "Okany kyaay tōōlilēēt kebe biitooniin." ³⁶ Kiwēētēē :Yēesu mwēēnkēēt āk rubiikyii ankurub :nkicheek mwēēnkōōsyēk alake chēē kimii yooto. ³⁷ Kumiitē tōōlilil kwēēn, kuchō :wusōōnēēt nyēē wōō ānkōōsooyēn mwēēnkēēt kusyōōlchi :bēēko mwēēng' kut kitanyiy. ³⁸ Yooto tukul, kimii :Yēesu rwoo ām mwēēng' lēt. Bokoong'et :rubiikyii kule, "Kāānēētiintēēt! -Mēēkāsē :inyiing' kule kākēēbēku?" ³⁹ Kung'et :Yēesu ānkōōburyoong'to wusōōnēēt āk bēēko. Yu kayey kuu nyooto, kusiis :wusōōnēēt ānkutēēmoon :bēēko.

⁴⁰ Yooto, kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, "Ntēē kōōmuuyē nyēē tēē nyi? Ākoo -mōōkoosēēnoo keey?" ⁴¹ Kiiywey :icheek Yēesu miisin, ānkulē, "Chii nee :chiito nyi kāsyinē mbo :wusōōnēēt āk bēēko?"

5

*Kiisoo :Yēesu chii nyēbo tāmirmiroy chēē miyootēch
(Mataayo 8:28-34; Luuka 8:26-39)*

¹ Nto mii yoo, kuyit :Yēesu ākoo rubiikyii saang'taab Keraasa ām biitēēt ake nyēbo tōōlilēēt. ²⁻³ Yu kāloong'unēē :Yēesu mwēēng', kuchuwunee :chiito ake nyēē kiboonto *tāmirmirook chēē miyootēch kochonkoosyēk wōlēē /kikēēmuchinē biiko. Kimāmii :chii nyēē kitākōōmuuchē chiichoo ānkoo /kakeeratee nyōōrōōrōōnik. ⁴ Ki yoo /kakeeratee biinkōōnik āwunnyēk /ankeeratee nyōōrōōrōōnik kērēēnkōōk kung'ētyēē choo. ⁵ Kiinchōōyōōtēē wōloo bo kochonkoosyēk ākoo wōloo bo lekemoosyēk kwiimēn āk kuyyeech ānkuboochēē keey rwoontōōk.

⁶ Yu kākāsyi :chiichoo Yēesu yēē lōō, kulābātyi ānkukutunkyi. ⁷⁻⁸ Kumwoochi :Yēesu tāmirmiroonoo miyaat nyi kiiyiimē chiichoo kule, "Chuwu!" Kubōloobōl :chiichoo kumwooyē kule, "Imāchēēnoo nee oō, Yēesu Lakwataab Yēyiin, nyoo Iyweyaat. Āsooyiing' ām kaayneetaab Yēyiin kule -meenyaliilaa." ⁹ Kuteebee :Yēesu kule, "/Kēēkuurēēning' ng'oo?" Kulē, "/Kēēkuurēēnoo 'Lukēēt', kuuyu kēēchoong'ēch." ¹⁰ Kisaaysaay :tāmirmiroochoo Yēesu kut kukētyinē keey kumakeekwetee icheek saang'aata.

¹¹ Kimiitē :ākwootiitaab tōōrōōk kwookēētēē yēbo lekemeet nyēē kilēēkitēē yooto. ¹² Kusoom :tāmirmiroochoo Yēesu kule, "Ichāmweēch kiiwut tōōrōōchuut." ¹³ Kuchāmchi :Yēesu. Kuchuwu bakeenke ānkōōwutē tōōrōōchoo. Kiitiroomiis :tōōrōōchoo kiyitē kisyēērōōk āyēēng' bokōōtuultēē keey lekem ānkōōsuuchi tōōlilil kubēk.

¹⁴ Kimii :biiko alake chēē kiriibē tōōrōōchoo. Yu kakas kiyēē kiyeyakay, kulabat bokwoomchi biikaab saang'aa tukul. Kukwa :biiko bokukas kiyēē kayeyakay. ¹⁵⁻¹⁶ Bērē kuyit yēē kimii :Yēesu, /kēēmwoochi kiyēē kiyeyakay ām wōlēē mii :chiichoo kiboonto tāmirmirook chēē miyootēch ākoo kiyēē kyaam tōōrōōk. Yooto, kukas chiichoo kukaakukaramiit ānkēēbuur ng'wēny koolaakaat. Kiiywey :bichoo Yēesu, ¹⁷ ānkumwoochi kule, "Ng'etee kōōrēenyoo."

¹⁸ Kumii :Yēesu kuloonyē mwēēng', kusoom :chiichoo /kikiisooobē kule, "Kany keebeete keey tukwaay." ¹⁹ Kumwoochi :Yēesu kule, "Iwē kaa ānkūwēēmwoochi biikwook kiyēē kāākuyēwuung' :Yēyiin kubo kiisaynyii." ²⁰ Kunyoo, kyaamtaatee :chiichoo yēēmooonoo bo Teekabooli kiyēē kiyēchi :Yēesu. Kiilat :biiko tukul ng'aleechaa.

Sobē :chii nyoo ikoosēē keey Yēesu

(Mataayo 9:18-26; Luuka 8:40-56)

²¹ Kiiyeeeyee :Yēesu mwēēnkēt ākoo rubiikyii ākoy biitooonoo kikwoonēē. Yu kayit, kukwa :biiko chēē chaang' ānkōōruruukyi keey. Kutākumii sakaramteetaab tōōliilēēt, ²² kuchō :kāāntōōyiintētēē ake nyēbo *kōōtaab saayēt nyēē / kikeēkūrēē Chāyirō. Yu kayit yēē kimii :Yēesu, kukutiny. ²³ Yooto, kuriirchi Yēesu kule, “Ātiny chēēbnuyu nyēē imnyoonē ankaakulalakay miisin. Chōō, baa, chēētiinyēē āwung' uung' nto anyuun kusob :lakwanyuu.” ²⁴ Kucham :Yēesu ānkuwēēto keey.

Kirub :biiko chēē chaang' miisin kut kōōkiichootē keey. ²⁵ Kimii yooto :koorkētē ake nyēē kikiikumnyaan kēnyiisyēk taman āk āyēēng' kusāyē :korotiik. ²⁶ Kikiikōōbootyi tukuu k tulul chēē kibooonto cheebsaakitiis chēē chaang' āmasōbē. Kitāsē taay :bōōrto kumiyātiitu miisin. ²⁷⁻²⁸ Kikiikukas /kyoomtooy Yēesu. Yooto kumwoochi keey kule, “Yoo kāātiiny mbo sireenyii baateey, kāāsob.” Yu keesoot kuu nyooto, kuchō ām lēt ānkutiiny sireetaab Yēesu. ²⁹ Kōōyyoong' iis :korotiik. Kukas ām bōōrnyii kule kāākusob.

³⁰ Yu kēēnkēt :Yēesu ām tāmirmiryētēē kule kāākōōsoobiis :kāāmuukēywēēkyii, kuweech keey ankuteeb kule, “Ng'oo :nyēē kāākutiiny sireenyuu?” ³¹ Kumwoochi :rubiikyii kule, “-Mēēkāsē kule chaang' :biiko yoo imiitē ānkiitēēbē kule ng'oo :nyi kātiinying'?” ³² Kukasta :Yēesu kumāchē kōōnkēt chiichooto kātiinyē sireenyii. ³³ Kuuyu kiinkēt :koorkoonoo kiyēē kaakuyeyakay ām bōōrnyii, kuchō nyēē kaakubootan ānkutunyēē taayeetaab Yēesu ānkumwoochi kiyēē kaakuyeyakay ām soboonnyii. ³⁴ Kumwoochi :Yēesu kule, “Chēē, 'kēēsob kuuyu 'kēēkoosēēnoo keey! Mākoy tawokooyiimiing' :bōōroo subak. Iwēētē bāybooyēēt.”

³⁵ Kutākumii :Yēesu kung'ālōolē, kukwaanee :biiko alake kaab kāāntōōyiintooonoo bo *kōōtaab saayēt ānkumwoochi kule, “Kaakume :lakwang' uung' .-Mateemakee kiy kāānēētiintētēē.” ³⁶ Kisiil yiit Yēesu :ng'aleechaa. Yooto kulēēnchi kāāntōōyiintooonoo, “-Mēēmuy, ikaaseenaa keey.” ³⁷ Mānāāwēētō :Yēesu biiko tukul nteenee kichāmchi baateey Bētērō, Yāākōbō āk Yoowaana nyoo ki ng'etaabkaametiitaab Yāākōbō.

³⁸ Yu kayit kukas kāānchōōyēētaab biiko chēē kibirtooy keey, kuriirtoōs ānkwoomē mbuy. ³⁹ Kuwo kō ānkulē, “Kiy nee nyēē ōbirtoochinē keey? Ōnchōōchinē nee? So, ōbērē kaakume :leekweet? Ntēē mii kāruchi keey baateey.” ⁴⁰ Yu kamwa :Yēesu kuu nyooto, kuroorchi :biiko. Kukwet :Yēesu biiko tukul kuba saang' ānkukuur sikiikaab leekweet ākoo rubiichoo ki sōmōk ankuba :tukul yēē kimii :leekweet. ⁴¹ Kunam :Yēesu lakwanaa āwut ānkulē, “Ng'et, baa ōō, chēē!” ⁴² Kung'et bakeenke :chēēboo ānkuwēēsytē. Kibooonto lakwanaa kēnyiisyēk taman āk āyēēng'. Kinam biich kuut. ⁴³ Kiikiimchi :Yēesu bichoo mabokwaamtaat ng'aleechaa ānkumwoochi sikiik kubay leekweet.

6

Kitay Yēesu :biikaab saang'nyii

(Mataayo 13:53-58)

¹ Nto lētuoonoo, kung'eetee :Yēesu yooto ākoo rubiikyii ankooyeey Nāāsārēēt wōlo kinērēē. ² Yu ki bēsyēētaab *Sabaato, kuwo *kōōtaab saayēt ānkōōnēētiis. Kiilat :biiko tukul chēē kiyēbchi yiit ng'aleechaa ānkulē, “Kinyoorta ānō :chiichi ng'aleechu? Ng'oomnān nee :nyēē /kikiikoochi chiichi? Kāāmuukēy nee :chēē boonto :inee lukuyēyē ng'al chēbo kwōng' uut? ³ Ntēē kiinkētēē chiichi! Mā kāātoong' iintētēē wēēroo bo Maaryaa? Mbo ng'etaabkaamēt oob :Yāākōbō, Yōōsē, Yuuta ākoo Simōōni? Mā mbo cheebkaamēt chu kēēboontē keey ām yu?” Kunnyo, kitay :bichoo ng'aleekaa Yēesu. ⁴ Kumwoochi :Yēesu kule, “/Kēēkoonyitē *wōōrkooyōōntēētaab Yēyiin, nteenee -/mākēēkoonyitēē saang'nyii āmākoonyitē :tilyōōnuutēkyii ākoo mbo biikaab kōōng' waa.”

⁵⁻⁶ Kiilat :Yēesu, kuuyu kitay :bichoo kōōyēnchi ng'aleekyii. Manaayey ng'al chēē tyaa chēbo kwōng' uut. Kitiinyēē biiko chēē ng'eri chēē kimnyoontōōs āwunnyēk ānkōōsoob. Yooto, kuwo soong' wēk alak wokōōnēētiis.

Kiiyookto :Yēesu rubiikyii taman āk āyēēng'

(Mataayo 10:5-15; Luuka 9:1-6)

⁷ Nto mii bēsyēēt ake, kukuur :Yēesu rubiichoo ki taman āk āyēēng' kumāchē kōōyookto kubeetaateē āyēēng' āyēēng', bokwaamtaat ng'alyoontēētaab Yēyiin. Kumanaaba, kumwoochi :Yēesu kule, “Kāākōōnook kāāmuukēywēēk ōbēbētēē tāmirmirook chēē miyotēch kung'ēētyēē biiko.” ⁸⁻⁹ Kumwoochi subak kule, “Kunam :chii kirōknii. -Moonam āmnyoo, lool, beesyaa, sira nto mbo kwēyōōn. ¹⁰ Yoo kataachaak :chiito ake ām kanyii, ōbuur kayaata

ākoy ōng'ēētyēē saang'aata. ¹¹ Nto yoo koobe saang'ta ake amataachaak :biiko anku-tay kukas kiyēē ōmwooyē, olelekte tēērtit ām kwēyōōnikwook kōōboorchī kule tākōōbuurtō ng'ōōkising'waa, nto yityo, ōbēēchi keey."

¹² Kibokwoomchinoot :rubiichoo biiko kuweeksee miyootyēēt. ¹³ Kiibēbēēto tāmirmirook chēē miyootēch chēē chaang', ankooyiilee mwaayta biiko chēē chaang' choo kimnyoontōōs ānkōōsoob.

*Kyaam mēt :Ērōōtē kule ki ng'oo :Yēēsu
(Mataayo 14:1-12; Luuka 9:7-9)*

¹⁴ King'alaalee :biiko chēē chaang' Yēēsu kut kuyityi Bāytooyiintēēt *Ērōōtē :ng'aleechaa. Kimwooyē :biiko alake kule, "Kaakung'eetee :Bātisāniintēēt Yoowaana meet, suku inee :nyi mii kuyēyē ng'aleechu /kiilātē tukul." ¹⁵ Kulē :alake, "Acha! Wōōrkooyoontēēt *Eliiya :nyi nyēē kākōōyēēw." Nto alak kumwooyē kule, "Wōōrkooyoontēētaab Yēyiin :nyi nyēē kerkeyy āk *wōōrkooyik choo kibo kēny."

¹⁶ Yu kakas :Ērōōtē kuu nyooto, kumwooy kule, "Ākoo kookung'eetee :Yoowaana meet, chūichoo kyāāchwēntooy mētī!" ¹⁷⁻¹⁸ Kimwooy :Ērōōtē kuu nyooto, kuuyu ki inee :nyi kibākāchē Yoowaana. Nto wōlēē kichōōntō :meetaab Yoowaana kimii kule: Kiboonto :Ērōōtē ng'eetaabkaamet nyēē /kikēēkuurēē Filibō. Kitinyē :Filibō koorkeēt nyēē /kikēēkuurēē Erootyaa. Kung'eet :Ērōōtē koomut koorcoonoo kutākusobē :Filibō. Yu kakas :Yoowaana kiyēē kiyey :Ērōōtē, kutuukyī kule, "Makaraam kōōnti :chii koorkeētaab ng'eetaabkaamet, yoo tākusobē :nyiin." Yu kāmwooy :Yoowaana kuu nyooto, kunam :Ērōōtē ankukerta kō. ¹⁹ Kīwēch :Erootyaa Yoowaana kut kumach mbo kule /keebakach nteenee kimēēmuuchaktōōs. ²⁰ Kiyywēyē :Ērōōtē Yoowaana, kuuyu ki chii :Yoowaana nyēbo man, ānki churtaat. Ānkoo kiyyimē mēt Ērōōtē :ng'aleekaab Yoowaana, kitākuyēbchinē yiit kiyēē kimwooye.

²¹ Nto mii bēsyēēt ake, kunyākyi Erootyaa :bārooyinto. Kiyey :Ērōōtē saakweet nyēē king'ērēkyinēē bēsyēēt nyēē /kikēēsichēē. Kikuur :Ērōōtē biikyīi chēē wōōyēch. Kikuur mbo kāāntōōyikaab lukēētaab booryēt ākoo biiko alak chēē kitookunootiin ām Kalilaaya.

²²⁻²³ Kicho :chēētaab Erootyaa ānkutuūmēē yooto koong'ereeh Ērōōtē ak tāyēkyii. Kōōwoolchi keey :Ērōōtē kule, "Ātuwēnēēniing' kiy ake tukul nyēē imāchē kubo ng'erekweekyuu ām wōlēē kēētuumtē! Ānkoo yoo imāchē kereeryaanteetaab tukuuk tukul chēē āboontē, ākōōniing'!"

²⁴ Yu kakas :chēēbooo kuu nyoo, kuwo wōlēē mii :kaamet ankuteebēē kule, "Moomo, waamwaayte / kēētūwēnēēnoo nee?" Kukētyi :kaamet kule, "/ Kēēkōōning' mētitaab Bātisāniintēēt Yoowaana." ²⁵ Kooyeyē :chēēbi areet akennee wōlēē mii :Ērōōtē ānkumwooy kule, "Āmāchē ikōōnoo mētitaab Yoowaana / kēēyibunēē kibseesweet areet akenke!" ²⁶ Kuteryekta :mukuulēytaab Ērōōtē. Nteenee kuuyu kikiikoowaal keey ām taayee-taab tāyēkyii, kuchāmchiin. ²⁷ Kōōyookto :Ērōōtē riibiintēēnyii kuwo wōloo /kikeekerta Yoowaana wokuchwen kaatit ānkuyib mētī. ²⁸ Kuyibunēē :nyoo mētoo kibseesweet ānkōōkoochi chēēbi. Kunam :chēēbooo ānkuyibchi kaamet.

²⁹ Yu kakas :rubiikaab Yoowaana kule kaakume, bokumuy.

*Kibay :Yēēsu biiko chēē kikēēyētēē kisyēērōōk muut
(Mataayo 14:13-21; Luuka 9:10-17; Yoowaana 6:1-13)*

³⁰ Yu kēēyēēw :lēbkeēyichoo ki taman āk āyēēng' choo kiyyooktooy :Yēēsu, kumwoochi inee kiyēē kibokuyey āk nyēē kiineet.

³¹ Yooto tukul kiiliichinē keey biiko chēē chaang' Yēēsu kut kimāmii :bārooyinto nyēē kyoomiisyēē āk rubiikyii. Kumwoochi rubiikyii kule, "Keebe wōlēē mālēēkitēē :chii, subōōmuuny kisich." ³² Kung'ēētyo ankubeetee mwēēnkēēng'waa kutākyinē keey wōlēē kimālēēkitēē :chii.

³³ Nto yu kakas :biiko kuwēētii :Yēēsu, kulabat koosaab sakaramteetaab tōōliilēēt kwoolāk taay. Kumii :bichoo kubēētii, kutuuytōōs ākoo biiko alak chēē kiminyē kiriinkōōsyēk choo kimurē :icheek. Kulumchinē :nkicheek baanaa.

³⁴ Nto yu kāwokuyit :Yēēsu ākoo rubiikyii komosta nyi kimāchē bokōōmuunyēē, kurēkunēē mwēēng'. Bērē kukas :Yēēsu bichoo kēēruuuch keey kumii kukānyiiyē, kuriiree, kuuyu kikerkey kēēchiir chēē māboonto ākiin. Koonēet bichooto ng'aleek chēē chaang'.

³⁵ Kumii kwiimēnē :kōōrēēt, kubēēchi Yēēsu :rubiikyii, ānkumwoochi kule, "Nto yu kākwiimēn, ānkēēmiitē suurkwēēn." ³⁶ Mwoochi bichu kuroot bokucheeng'aat kiyēē kaal sukwaam." ³⁷ Kukētyi :Yēēsu kule, "Ōkoochi :akweek kiyēē kaam." Kuwēēkyi :rubiikyii kule, "Imwooyē kule bokyaal mukaatiinek chēē yēmē bichu tukul? Chaang' :beesaanik

choo miisin!”³⁸ Kuteebē :Yēesu kule, “Ata mukaatiinek chēē ōboontē? Obe bookas.” Bērē bokukas :rubiichoo, kunyōōr mukaatiinek muut āk *burburiinēk āyēēng’ baateey.³⁹ Kumwoochi :Yēesu rubiikiyii kumwoochi biiko kutetaatee keey lukōōsyēk ānkutēbēē ng’wēny yēbo saatyēet.⁴⁰ Kutetaatee keey konom konom ām tētutēk bokol.⁴¹ Kunam :Yēesu mukaatiinechaa ki muut ākoo burburiinēk āyēēng’, kukas barak, ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy. Nto yitayo, kubcheyaabchey mukaatiinechaa ānkōōkoochi rubiikiyii kōōkoochinoot biiko. Kubcheyaabchey nkicheek burburiinēchoo āyēēng’ ānkōōkoochi biiko.⁴² Kyoomiis :biiko tukul kut kubiyoong’iis.⁴³ Nto mii yoo, kōōruruuch :rubiik kaatuukanik koonyiit kērēboonik taman āk āyēēng’.⁴⁴ Biiko chēē kyaam āmiichu ku :murēnik kisyēērōōk muut.

Kiwēēsytēē :Yēesu bēēko barak

(Mataayo 14:22-33; Yoowaana 6:15-21)

⁴⁵ Yu keewaany :rubiik kōōruruuch kaatuukanik, kumwoochi :Yēesu kulaany mwēēnkēēt koonto Beetsaayta, kutākōō-āmiisē :inee biiko.⁴⁶ Yu kaakuba :biiko, kuwo :Yēesu lekem ankuwoosaay Yēyiin.

⁴⁷ Kutuuyiitu :kōōrēēt, kitākumii :mwēēnkēēt baan, nteenee kimii :Yēesu nkit lekem.⁴⁸ Kiwusē :yoomeet nyēē nyikiis kuchōōnēē taay. Kiinkētē :Yēesu kule kimii kāwuuyiityi rubiikiyii kukwaany bēēko. Nto yu kāng’ēyēn :kōōrēēt, kuwēēsytēē bēēko barak kutākuyi keey rubiik.⁴⁹ Kukaakuriik :Yēesu, kukas :rubiik. Yooto kulē, “Chii ēē, nto āyiin?”⁵⁰ Kumuyo :tukul. Yooto, bakenke kumwoochi :Yēesu rubiichoo kule, “-Mōōmuuyē! Okāng’u! Nto yu anii nyoo.”⁵¹ Kulaany :nkinee mwēēnkēēt. Yu kalaany, kuteeman :yoomeet. Kiilat :rubiik miisin,⁵² kōōboor kule ānkoo kikiikukas :icheek bāyiisyoonoo bo biiko kisyēērōōk muut, manaakoomuuch kubēēr Yēesu, ng’ālyoo nyēē tookunoot kule kiwuuyēch :mētēwookwaa.

Kiisoo :Yēesu biiko ām Keneesareet

(Mataayo 14:34-36)

⁵³ Kumii :Yēesu ākoo rubiikiyii mwēēnkēēt, kutākuyi keey Keneesareet. Yu kayit wōlooto, /kiyiyoong’to mwēēnkēēt /ankeerat simeenaata.⁵⁴ Yu kārēkunēē mwēēnkoonoo, kōōnkēt :biikaab kōōroonoto Yēesu areet akeenke.⁵⁵ Kulabataatee kōōroonoto tukul kumwaayataat kule kāākuchō :Yēesu. Yu kakas :biiko ng’aleechu, /keekalabaan biiko choo kimnyoontōōs ām tiirboosyēk kukwa wōlēē kimii :Yēesu.⁵⁶ /Kikiimut choo kimnyoontōōs kukwa sōkōōniinēk ām soong’wēchoo āk kiriinkōōsyēchoo kiwēēsytēē :Yēesu. Kisaay :biiko Yēesu kutiiny :bichoo kimnyoontōōs *maaseek chēbo kotootookaab sireenyii sukusobcho. Kisob :chii ake tukul nyēē kitiiny maaseechaa.

7

Tooytoochiintōōs :Mākuutēkaab Yēyiin ākoo kiruutēkaab Farisaayēek

(Mataayo 15:1-9)

¹ Nto mii bēsyētēē ake, kōōruruuky keey Yēesu *Farisaayēek alake ākoo kāānēētik alak chēbo kiruutēk. Kikwoonēē :bichu Yēerusālēēm bokukāsē kiyēē kiyēyē :Yēesu.² Nyēē mā tyaa, kukas :bichoo rubiik alak chēbo Yēesu kwoomiisyēē āwunnyēk chēē /kimanaakiintasiim kuu yoo mwooyē :kiruutēkwaa.³ Ām Farisaayēek āk Yuutayēek alak, kimāāmiisyē :chii ake tukul yoo mānāākōōtiliil āwunnyēk kuu yoo kimwooyē :booyikaab kēny.⁴ Ki yoo kakwaanee :bichu kōōkwētēē ake, kimāāmiisyē yoo mānāākōōtiliil keey. Kirubē kiruutēk alak chēē chaang’ chēbo booyikaab kēny chēē /kiintasiimē tērēkōōkwaa.

⁵ Kubōlchi :Farisaayēechaa ākoo kāānēētichoo bo kiruutēk Yēesu kule, “Nto yu āmiisyē :rubiiukuuk, āmēēbērē itliilē āwunnyēk kuu yoo mwooyē :kiruutēk?”⁶ Kumwoochi :Yēesu kule, “Kibēēr *Isaaya yoo king’āloolē kurubta keey akweek choo ōyēyē keey kule ōchurtootiin ām yoo siraat kule:

‘Koonytēēnoo :bichoo kuutuwa,

āmāboontēēnoo moo.

⁷ Ānkoo kasaaya, -māākāsiyē,

kuuyu chōōnēē :kāānēētiisyēēng’waa wōlēē mii :biich buch.”†”

⁸ Kutas taay :Yēesu kumwoochi kule, “Ākoo karaam akweek sōō, yu kyoobakaakte mākuutēkaab Yēyiin ānkōōriib kiruutēkaab biiko?”⁹ Ōboontē ng’ōomnātēēt ake nyēē ōsātyinē Mākuutēkaab Yēyiin komos soorub kiruutēkwook.¹⁰ Kimwooy :siruutēkaab Muusa kule, ‘Iywey kōōn āk koomēt.’† Kumwooy subak kule, ‘Chii nyoo chubē kwaan nto kaamet, kunyooolchinē :meet.’†¹¹ Nto akweek ōmwooyē kule, ‘Karaam yoo kēēkoochi :chii Yēyiin kiinyii kubo kōōrsēēk ām *Kōōtaab Yēyiin, kusiir yoo kātāyēētyēēchinēē kiyooto kwaan nto

kaamet.' ¹² Kiy :nyoo nyē kyooyettee chiichoo kuyētyēēchi kwaan nto kaamet. ¹³ Kēēlto ake :nyi nyē kyōōtub kiyē kimwooyē :Yēyiin ankookeeree kiruutēkwook ānkōōtāsē ōyēyē ng'aleek alak chēē chaang' chēē wuu chooto."

Tukun nee chēē yēyē chiito kumātīlilitiit ām taayeetaab Yēyiin?
(Mataayo 15:10-20)

¹⁴ Nto mii yoo, kukuur :Yēesu biiko chēē chaang' ānkumwoochi kule, "Ōyēbchi yit ānkōōsōōtyēēchi kiyēē āmwooyē: ¹⁵ Māyēyē chiī :tukuuk choo iwutē moo kumātīlilitiit, nteenee yēyē :choo kwoonēē moo."*

¹⁷ Yooto kubakaakta :Yēesu bichoo ankubeeta keey rubiikyii kayta nyēē kitēbunēē. Yu kayit wōlooto, kuteebee :rubiikyii Yēesu kōōboorchi kiyēē kāmwoochinē biiko. ¹⁸ Kuwālchi :Yēesu kule, "Ākoo manookas :nkakweek kiyēē kāmwooyē! -Mōōnkētē :akweek kule kiyēē keēwut mooyēētaab chiito kuchōōnēē saang', āmāyēyē chiī kumātīlilitiit? ¹⁹ Āmiik choo āmē :chiito mēēbērē iwutē mētinyii, nteenee iwutē mooyēēnyii nyēē makuwasta tukuuchooto kuba saang'." (Kumwooyē :Yēesu kuu nyooto, kiibooru kule tīlilitēch :āmiik tukul.)

²⁰ Kumwooy subak kule, "Tukuuk chēē kwoonēē āriinyii :chēē yēyē kumātīlilitiit. ²¹ Kwoonēē :kāāsōōtēyēwēk chēē miyootēch mētitaab chiito. Yēyē chiito kumarta, kuchōōrso, kurumiis, ²² kumooroong'nan, kusikorakay, kōōbēr-bēēriis, kuyēk kimuchasyaa, kuyey tuyintaab moo, kuyeyaat seemseemnyet, kukāsē keey āk ng'al alak tukul chēbo beērbeēryo. ²³ Kunyoo, yēyuutēchu miyootēch tukul chēē yēyē chiito kumātīlilitiit ām taayeetaab Yēyiin."

Kiyētyēēchi :Yēesu chebyoosya nyēē kimā Chebyuutayaa
(Mataayo 15:21-28)

²⁴ Nto mii yoo, kung'etee :Yēesu Kalilaaya ānkuwo ākoy saang'taab Tiirō ām kōōrēētaab Fōyiniik ānkōōwut kōōto ake. Kimāchē kule nto -mēēnkēt :chiī ake tukul kule kākuchō :inee. Nteenee kimēēmuuchē kut kuwuny keey. ²⁵⁻²⁶ Kimii :chebyoosyete ake nyēē kibo kōōroonooto bo Fōyiniik nyēē kimā Chebyuutayaa. Kiboonto :chebyoosyaanaa chēēbnyii nyēē kiyyiimē * :tāmirmiryēēt nyēē miyaat. Yu kēēnkēt :chebyoosyaanaa kule kākuchō :Yēesu, kuwo ānkukutunyēē taayeenyii ānkusoom wokōōbēbēēto tāmirmiryēēt nyēē miyaat kung'etee chēēbnyii. ²⁷ Kukētyi :Yēesu kule, "Kany kwoomiis :lōkōkyuu kurook. Makaraam / kiinēm āmnyoontēētaab lēēkōōk / ānkēēmētyi ng'ōōkin." ²⁸ Kulē :chebyoosyete, "Wuu nyooto ōō, Mokoryoontēēt. Ntēē imuuchē mbo :ng'ōōkiik kukwey āmiik choo isuuytooy, yoo mii kwoomiisyē :lēēkōōk." ²⁹ Kumwoochi :Yēesu kule, "Kuuuy 'kēēkōōsēēnoo keey, kāāyēwuung' kuu wōlo kēēmāktooy. Kunyi, wēēchi keey, wēēnyōōru chēēbng'uang' kukaakung'etee :tāmirmiryoonoo miyaat." ³⁰ Kuwo :chebyoosyaanaa kaa. Kiwokunyōōr lakwanyii kukaakukaramiit ānkimii kāru ām kitiintiriit.

Kiisoob :Yēesu chiito ake nyēē kimiing'aat ankubalyaat

³¹ Yu kang'etee :Yēesu saang'taab Tiirō, kumur *kiiriinkēētaab Sitōōn ānkuwo ākoy Yēēmēētaab Teekabooli koong'asiis yēbo Tōōlilitēētaab Kalilaaya. ³² Yu kāwokuyit wōlooto, kōōmutyi :biiko cheemiinyaanteet ake nyēē kibalyaat. Kisoom :bichoo Yēesu kutinyi chiichoo suksesob. ³³ Kunam :Yēesu cheemiinyaantaanaa ankootabaanee wōlēē kimii :biiko. Nto yityo, kōōwutēē mooriik yitiikaab chiichoo ānkung'utyi moorineenyii ānkutiinyēē ng'elyebtaab chiichoo. ³⁴ Kukas barak ānkulēēnchi chiichoo, "Iyaatakse ankiityaakse!" ³⁵ Yu kāmwooy kuu nyooto, kuyootākiiis :yitiik, kootyaak :ng'elyebta koochuurta ng'aleek.

³⁶⁻³⁷ Ānkoo kiikiimchi :Yēesu biiko kule mamwaaytaat ng'aleechaa, kiilat :bichoo miisin ankwaamtaat kiyēē kikas. Kimwooyē kule, "Nto yu kaakuyey :Yēesu kiy ake tukul kukaramiit. Yēyē biiko choo miinkyootiin kukas ng'aleek ākoo choo bālyootēch kung'alaal nyēē karaam."

8

Kibay :Yēesu biiko chēē kikēyētēē kisyēērōōk ang'wan
(Mataayo 15:32-39)

¹ Kimii :bēsyētēē ake subak yēē kiiruruukyi keey :biiko chēē chaang' Yēesu. Yu kaakoowaany :Yēesu kwoomchi bichoo lōkōōywēk, kukuur rubiikyii ānkulēēnchi, ² "Ntēē kaariiree bichu. Kōōkiibuurtēē keey bēsyōōsyēk sōmōk, āmāmii :kiyēē āmē. ³ Kwoonēē :bichu alake lōōyin. Yoo kāmwoochi kuba āmēēbērē kāāchēēnkyi kiyēē kaam, ākoy kōōmiistoot alak :kēmēwuut ām kēēltaab too." ⁴ Kumwooy :rubiikyii kule, "Ara nyōōrchinē ānō :chiī mukaatiin ām suurkwēēnooni chēē /kakeebayee bichu tēē chu?" ⁵ Kuteebee :Yēesu rubiichoo kule, "Ōboontē mukaatiinek ata?" Kulē :rubiik, "Tisab."

* **7:15** Tāsinyē :siruutēk alake kērywoontooni 16: Yoo yēbē yit :chiī, kukas. **7:15** Yēyuut. 10:15; 1Tēm. 4:4; Tiitō 1:15
7:22 Kala. 5:19-21 **7:33** Määrkö 8:23 **7:36-37** Mat. 9:31; Määrkö 5:43; 1:45; Isa. 35:5-6 **8:2** Mat. 9:36; Määrkö 6:34

⁶ Kumwoochi :Yēesu biiko kōōbuur ng'wēny. Kunam mukaatiinechaa tisab, kubirchi Yēyiin kōōnkōy ankubcheyaabchey ānkōōkoochi rubiikyii kōōkoochinoot biiko. ⁷ Kiboonto *burburiinēk chēē ng'ēri. Kunam :Yēesu burburiinēchoo, kubirchi Yēyiin kōōnkōy ānkōōkoochi rubiikyii kubcheytaat.

⁸⁻⁹ Kyoomiis :biiko chēē kiyitē wōloo bo kisyēērōōk ang'wan kut kubiyoong'iis. Yu / kääkyoomiis kubēk, kōōrruuch :rubiik kaatuukanik koonyiit kērēboonik tisab. Lētunoo, kumwoochi :Yēesu biiko kubēēchi keey ¹⁰ ankulaany :inee mwēēng' ākoo rubiikyii kutākyi keey saang'taab Talmanuuta.

Kitay :Fariisaayee kōōyēnchi Yēesu

(Mataayo 16:1-4; Luuka 12:54-56; 11:29)

¹¹ Nto miitē bēsyēt ake, kukwoonchi Yēesu *Fariisaayee alake chēē kimāchē kukwiil ānkumwoochi kuyēchi kiy nyēbo kwōng'uut nyēē kēēboorchinēē kule boonto :inee käämuukēyweēk chēē kwoonēē kibkōōnkōy. Kimiitē yooto kutyemē. ¹² King'woonchi Yēesu, ānkulē, “Lēyyē! Ām nee yu māchē :biiko alake kiy nyēbo kwōng'uut? !Kāamwoowook, māmii :kiy nyēē +/mākiiboorchii biiko chēē wuu chooto.” ¹³ Kubakaakta :Yēesu bichoo ankooyeey wōlēē kimii :mwēēnkēt kumāchē kuba ākoo rubiikyii komosta ake.

Ōriibēē keey kiyēē bāyēēnook :Fariisaayee āk Ērōōtē

(Mataayo 16:5-12)

¹⁴ Kikiwuutyēē :rubiik kunam mukaatiinek ām wōloo kikwoonēē nteenee ki mukaatiit akeenke baateey nyēē kimii mwēēng'. ¹⁵ Yooto kōōkālōonchi :Yēesu rubiikyii kule, “Ōriibēē keey kiyēē bāyēēnook *Fariisaayee āk *Ērōōtē.” ¹⁶ Kiisōōtē :rubiichoo kule king'ālōolēē :Yēesu mukaatiinek. Kuteebee keey kule, “Kamwaaytee nee :Yēesu ng'aleechaa? Kuuyu -mākēēboontē mukaatiinek?” ¹⁷ Kiinkēt :Yēesu kiyēē kimwooyē :rubiik. Yooto kuteebee kule, “Ām nee yu ōmwooyē kule -mōōboontē mukaatiinek? So, mānōōsēwu kura? Ākoo tākuwuuyēch :mētēwookwook. ¹⁸ Bo nee :koonyek chu ōboontē? Ānku bo nee :yiitiik? ¹⁹ Kyōōwuutyēē mbo yoo kyāābāyēē mukaatiinechaa muut biiko kisyēērōōk muut? Kiinyiit :kaatuukanik kērēboonik ata?” Kulē :rubiik, “Taman āk āyēēng'.” ²⁰ Kuteebee :Yēesu subak kule, “Nto yoo kwāābāyēē mukaatiinechaa tisab biiko kisyēērōōk ang'wan, konyiy :kaatuukanik kērēboonik ata?” Kulē :rubiik, “Tisab.” ²¹ Kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “-Mōōkāsēē mbo chooto?”

Kiyey :Yēesu kukasta :chii nyēē kikoraat

²² Nto mii yoo, kuyit :Yēesu ākoo rubiikyii Beetsaayta. Yooto, kōōmutyi :biiko alake cheebkoraatyaanteet ake. Kisoom :bichoo Yēesu kutiiny chiichoo sukusob. ²³ Kunam :Yēesu āwutaab cheebkoraatyaantaanaa ānkukwēryoot ākoy wōlēē kimālēēkitēē :chii. King'utyi koonyekaab chiichoo ankutabtab. Yu kēēnēm āwunnyēk, kuteebee kule, “Ikāsē kiy?” ²⁴ Kukasta :chiichoo ānkulē, “Ākāsē biiko, nteenee wuu keet chēē bēēsytēē.” ²⁵ Kutabtab subak koonyekaab chiichoo. Yooto, kukās :koonyekaab chiichoo nyēē karaam. ²⁶ Kumwoochi :Yēesu kule, “Iwē kaa, nteenee -maweemwaaytaate kiyēē kāāyēwuung'.”

King'oonkyi :Yēyiin Bētērō kōōnkēt wōlēē kiwuu :Yēesu

(Mataayo 16:13-20; Luuka 9:18-21)

²⁷ Nto mii yoo, kuwēeto keey :Yēesu rubiikyii soong'wēk chēē kilēēkitēē *kiriinkēētaab Kayisareeya Filiibi. Kumii kēēltaab too, kuteebee rubiikyii kule, “Mwooyē :biiko kule anii ng'oo?” ²⁸ Kukētyi :rubiik kule, “Mwooyē :biiko alake kule inying' Bātisāniintētēē Yoowaana, kubērē :alake *Eliiya, nto alak kumwooyē kule akeenke ām *wōōrkooyikaab Yēyiin.” ²⁹ Yooto kuteebee :Yēesu icheek kule, “Nto akweek ōbērē anii ng'oo?” Kulē :Bētērō, “Inying' *Kāārrookiintētēē nyoo kikeēkānyē kuchōōnēē Kaab Yēyiin.” ³⁰ Kulē :Yēesu, “Wuu nyooto! Nteenee masimomwaaytaate.”

King'alaalee :Yēesu meenyii ākoo bēsyētēē nyēē makung'eetee meet

(Mataayo 16:21-23; Luuka 9:22)

³¹ Nto mii yoo, kutoow :Yēesu kumwoochi rubiikyii kule, “Ākoy kubuntēē *Wēritaab Chii nyāliluutēk chēē chaang'. Makutay :booyik, mbo *kibkōōrōs chēē wōōyēch ākoo kāānēētikaab kiruutēk. +/Makeebakach nto miitē bēsyēētaab sōmōk /kiing'eetee meet.” ³² Kimwooy :Yēesu ng'aleechaa kutook. Yu kakas :Bētērō kuu nyoo, kuwēeto Yēesu komos ankootaayee ng'aleechaata kāmwooyē. ³³ Nteenee kōōtuukyi :Yēesu Bētērō batay ānkōōburyoong'to Bētērō

kule, "Sateenaa keey, Syeetaani! Bo :kääsödötëywëekuuk biich buch nyëë -mëenkëtë wölëë mäktöoy :Yëyiin."

*Wuuyinto nyëë buntëë :rubiintëëtaab Yëesu
(Mataayo 16:24-28; Luuka 9:23-27)*

³⁴ Kukuur :Yëesu biiko choo kiboontootë keey rubiikyii änkumwoochi kule, "Chii ake tukul nyoo mächë kurub ng'aleekyuu, manyokoriit meet* ankusaanee keey kiyëë mächë :mooyënyii. Yoo kaakucham kuyey kuu nyooto, kuruba. ³⁵ Nyoo käyëtyi keey soboontaab köörooni, mäkööboot soboonyii bo kibchuulyo. Nto nyoo këëkooyto soboonyii äm köörooni kubo anii äkoo käänëëtëywëëkyuu, mäkunyödör *soboontaab kibchuulyo. ³⁶ Käroomnyo nee :nyëë nyöduru :chii yoo këëtukuulchi keey tukuukaab köörooni änkööboot soboonyii bo kibchuulyo? ³⁷ Nto kiy nee :nyëë imuuchë :chii kuwalee soboonooto? ³⁸ Chii ake tukul nyoo kataya äk ng'aleekyuu äm kööroonëëb kibng'ökisisyëchu, +maatay :nkanii, *Wëritaab Chii, bësyoonoo ächööntooy keey malayikaanik äm lëbkëyyëëtaab Baaba."

9

¹ Kimwoochi :Yëesu subak kule, "I! Käamwoowook, kumänäabëk :biiko alake chëë mii yu, makukas bëytooyiisyyëëtaab Yëyiin nyëë chööntooy käamuukëywëëk."

*Kiweek :eertaab Yëesu
(Mataayo 17:1-8; Luuka 9:28-36)*

² Yu kakeeyta :bësyöösyëk lo, kuwëeto keey :Yëesu Bëtëro, Yääköbö äkoo Yoowaana tulwëët ake nyëë ki suurkëmënyoo. Kumii wölooto kukas :rubiik kukaakuweek :eertaab Yëesu. ³ Kiweek :nkicheek sirookyii kuleelakiitu kut köölëkëchëëchtöös. Ki leelach lëelinto ake nyëë -mëëmuuchë :chii bësyëët ake köölëliit sira nyëë lëel kuu nyooto! ⁴ Kukas :rubiik *Eliiya äkoo *Muusa kung'aloolë äkoo Yëesu. ⁵ Yooto, kumwoochi :Bëtëro Yëesu kule, "Käänëëtiintëët, karaam kule nee këëmittë yu. Kany keeyeyta këryöösyëk sömök, nyeeng'tuung, nyëbo Muusa äkoo nyëbo Eliiya." ⁶ Kimëenkët :Bëtëro kiyëë kimwooyë. Kiiywëyis :rubiichoo miisin äm kiyëë kiyeyakay.

⁷ Nyëë mä tyaa, kööyung' :boolteet, ankoolaambuuch ichëek tukul choo kimii yooto. Kumwooy :Yëyiin äm booltaanaa äriit kule, "Lakwanyuu :nyi nyëë ächämë. Kunyoo, ökäsyi kiyëë mwooyë." ⁸ Kukasta :rubiichoo nto bërë kulë, kumäkäsë chii, nteenee ki Yëesu nküt.

⁹ Yu kimii kurekunëë lekem, köökimchi :Yëesu rubiichoo kule, "-Möömwoochi chii ake tukul kiyëë kookas äkoy bësyëët nyëë kaakung'eete *Wëritaab Chii meet." ¹⁰ Kisiista :rubiichoo ng'aleechaa ankuteabee keey kule, "Booru nee :ng'älyoontoo bo ng'eeteetaab meet?"

*Kiineet :Yëesu wölëë kiwuu :chöönëëtaab Eliiya
(Mataayo 17:10-13)*

¹¹ Nto mii yoo, kuteabee :rubiichoo Yëesu kule, "Ntëë mwooyë :käänëëtikaab kiruutëk kule mächäktöös kööntöow :Eliiya äm Käärärookiintëët?" ¹²⁻¹³ Kukëtyi :Yëesu kule, "Man, sinee intoöwu :Eliiya sukukaramiit :kiy ake tukul. Käamwoowook, kisimkuchö :Eliiya / änkiiikëyëchi kiy ake tukul nyëë kimächë :biich kuu wöloo mwooytooy :siruutëk. Yoo äkoo kiikukaramiit :kiy ake tukul, äm nee /sikeesir äm kitaabuutaab Yëyiin kule makunyalilee :Wëritaab Chii tukuuk chëë chaang' änu +/mäkiintosuur?"

*Imuuchäktöös :kiy ake tukul äm chii nyoo ikoosëë keey Yëyiin
(Mataayo 17:14-21; Luuka 9:37-43a)*

¹⁴ Yu kärëkunëë :Yëesu lekem äkoo rubiichoo ki sömök, kunyödör rubiik choo kibäkooytooy kukëeruruuky keey :biiko chëë chaang'. Kimii :nkicheek käänëëtikaab kiruutëk alake kuk-wiilë keey äkoo rubiichoo. ¹⁵ Yu kakas :biiko Yëesu, kung'ërëkyi ankutorooch bokoosubaay. ¹⁶ Kuteeb :Yëesu kule, "Ömiitë ökwiiilë keey nee?" ¹⁷ Kumwooy :chiito ake äm kwëënuutaab bichoo kule, "Käänëëtiintëët, kätäämutu lakwanyuu nyëë boonto *tämiriryëët nyëë miyaaat nyëë kiikuyey kuratakay :ng'elyebta. ¹⁸ Yoo kätëryëkyi :tämiriryoonoo leekweet, kööryookyinë ng'wëny kukabus, niyiy keelek, ankukwiilakay :böörto tukul. Käamwoochi rubiikuuk kööbëbëto tämiriryooni miyaaat, nteenee maneemuuch." ¹⁹ Kumwooy :Yëesu kule, "Wuu nee :mëtëwookwook ëë! Manookaaseenaa keey! Säabuurtok äkoy äyu? Nto +mäamuytoochook äkoy äyu? Omutwaa wëeroo." ²⁰ /Kiimutyi. Yu kakas :tämiriryoonoo Yëesu, köösimsiim wëeroo änkööryookyi ng'wëny. Koomilmiil kut kukabus. ²¹ Kuteabee :Yëesu kwaaniitaab wëeroo kule, "Kung'eete äyu :yëë kiwuu nyiitëny :wëeri?" Kulë :kwaan,

* **8:34** Yoo /käkëewëkyiin ng'älyoo äk ng'älyoo kumwooyë kule 'ankunam murtooywoontënyii'. Äm bësyöösyëchooto, ki yoo kanamaat :chiito murtooywoontëët kööbooru kule miitë /bokeëbäkächë. **8:34** Mat. 10:38; 1Bët. 2:21 **8:35** Mat. 10:39; Yoowa. 12:25 **8:38** Mat. 10:33 **9:7** Kiruu. 18:15; Määrkö 1:11 **9:9** Määrkö 8:30; 5:43 **9:12-13** Mal. 4:5; Määrkö 8:28 **9:12-13** Mat. 11:14; Luuka 1:17

“Kung'etee leekwaanti. ²² Kiikusyeem :tāmirmiryoonoo ām bēsyoōsyēk chēē chaang' kule kubakach wēeri. Kiwunukyiné mā, nto kutōōrchinē bēeko. Wuusyō! Iriireeneech, ānkisār wēēch ēē, wē, yoo 'imuuchē!’ ²³ Kumwoochi :Yēesu kule, “Keemwaayte ānō kule yoo āmuuchē? Imuuchāktōōs :kiy ake tukul ām chii nyoo ikoosēē keey Yēyiin.” ²⁴ Kuriiree keey :kwaaniitaab wēeroo kule, “Ākoosēē keey sinee :anii Yēyiin, nteenee akuskus ām kaakaaseet. Ititiiroo saakaasee keey Yēyiin miisin.”

²⁵ Yu kakas :Yēesu biiko kālābāt ānkōōruruukyi keey yooto, kōōbēbēēto tāmirmiryoonoo miyaat nyēē kiyeey wēeri kumiiny ankuratakay :ng'elyeb kule, “Chuwunee wēeri āmāwēēkētyi keey subak.” ²⁶ Kōōnchō :tāmirmiryoonoo ānkōōsimsiim wēeroo ankuchuyta! Kulyelta :wēeroo wuu nyēē kame. Kulē :biiko, “Kaakume!” ²⁷ Kunam :Yēesu āwutaab wēerooto ankoong'et kōōyyo. Kukaramiit :wēeroo.

²⁸ Yu kiboonto keey :Yēesu rubiikyii ām kō, kuteebēe :rubiik Yēesu kule, “Ām nee yu kāmākiimuuchē :acheek kiibēbēētē tāmirmiryoonoo?” ²⁹ Kumwoochi :Yēesu kule, “Mēemuuchāktōōs :tāmirmiryēēt nyēē wuu nyoo yoo manoosaay āmānōōkir āmisiyēt.*”

King'alaalee :Yēesu subak meenyii āk ng'eteetaab meet

(Mataayo 17:22-23; Luuka 9:43b-45)

³⁰⁻³¹ King'etee :Yēesu yooto ākoo rubiikyii ānkubēēchi keey. Kibeesyetaatee Yēēmēētaab Kalilaaya nto kuuyu kimii kōōnēētootē rubiikyii, manaamach kule kōōnkēt :chii ake tukul wōlēē kimii :icheek. Kimwoochi rubiichoo kule, “+/Mākiyokoochi *Wēritaab Chii biiko. +/ Makeebakach, nto mii bēsyeētaab sōmōk, +/makiing'etee meet.” ³² Kimēenkēt :rubiik kiyēē kimwooyē :Yēesu nteenee kiywey kuteebēe.

Ng'oo :nyēē wōō?

(Mataayo 18:1-5; Luuka 9:46-48)

³³ Nto mii yoo, kuyit :Yēesu ākoo rubiikyii Kaabernaam. Kumii kō, kuteebēe :Yēesu rubiikyii kule, “Kiy nee nyi kōōkwiiloonunēē keey ām kēēltaab too?” ³⁴ Mānāāwāl kiy :rubiik, kuuyu kimii kukwiilēē keey kule ng'oo :nyēē wōō. ³⁵ Kōōbuurto :Yēesu rubiikyii ānkumwoochi kule, “Nyoo mächē kōōntōōchi alak, kuyib keey ng'wēny, ānkuchāmē kuyētyēēchinē chuu.” ³⁶ Yooto, kukuur :Yēesu leekweet ake ānkōōyyoong'tēē taayeetaab rubiik ānkōōmuuryēē lakwanaa āwunyii ānkulē, ³⁷ “Chii ake tukul nyēē toochē chii nyēē wuu lakwani ām kaayneenyuu, kaakutaacha, nto nyoo kataacha, kaakutaach Yēyiin nyoo kiyookwoo.”

Nyoo mākwilēēch ku nyēēnyoo

(Luuka 9:49-50)

³⁸ Yu keewaany :Yēesu kumwooy kuu nyooto, kumwoochi :Yoowaana kule, “Kāānēētiintēēt, kikeekas chiito ake nyēē kiibēbēētooy tāmirmirook chēē miyootēch kuyēyiisyēē kaayneeng'uung'. Kikeeeyetee, kuuyu kimā rubiintēēng'uung' ake.” ³⁹ Kumwooy :Yēesu kule, “Mooyetee. Yoo mii :chiito nyēē yēyē ng'aleek chēē /kiilātē ām kaayneenyuu, mēēbērē makung'alaaleenaa nyēē miyaat. ⁴⁰ Nyoo mākwilēēch ku nyēēnyoo.

⁴¹ ! Kāāmwoowook kule, chii nyoo kāyēētyēēchook bēēko chēē kooyee, kuuyu ōyēku cheechuu, ku ākoy /kēētuwēn.

Ōriibē keey kentaayee

(Mataayo 18:6-9; Luuka 17:1-2)

⁴² Chiito nyoo kaken chii nyēē takung'arng'ar ām choo iyēnwoo kutaya, kumisyinē nyoo /kēērātyi kaat rwaa nyēē /kēēng'oosyēē /ānkēētōōrchi araaray kuling'ta.

⁴³ Yoo kēēsākyying' :āwung'uung' itayaa, itilte, kuuyu kaykay inyōōru *soboontaab kibchulyo iboontē āwut akenke kusiir iboontē āwunnyēk tukwaay /ānkēētōōrchiing' wōlēē bo maataab kibchuulyo.†

⁴⁵ Yoo kēēsākyying' :kereenkeeng'uung' itayaa, itilte, kuuyu kaykay ing'waalee kereenkeet akenke ānkiinyōōru soboontaab kibchuulyo kusiir iboontē kērēēnkōōk tukwaay /ānkēētōōrchiing' wōlēē bo maataab kibchuulyo.‡

⁴⁷ Nto yoo kēēsākyying' :koong'uung' itayaa, ilōōtu. Kaykay iwē Kaab Yēyiin iyēku kimekoong'nyaa, kusiir iboontē koonyek tukwaay ānku /bokēētōōrchiing' ⁴⁸ wōlēē 'Mābēku :mōkiik, āmāmisē :ma kēnyiiis.†

⁴⁹ Chii nyoo rubiintēēnyuu mākubuntēē ng'wooninto sukutililiit.

9:23 Āyub 42:2 9:27 Määrkö 5:41 * 9:29 Māmiitē :ng'aleek 'āmānōōkir āmisiyēt' ām siruutēk alak. 9:32 Määrkö 8:31 9:34 Luuka 22:24 9:35 Määrkö 10:43-44 9:37 Mat. 10:40; Luuka 10:16; Yoowa. 13:20 9:40 Mat. 12:30; Luuka 11:23 † 9:43 Tāsinyē :siruutēk alake kērēywoontēētaab 44: Mābēku :mōkiik, āmāmisē :ma kēnyiiis. 9:43 Mat. 5:30 ‡ 9:45 Tāsinyē :siruutēk alake kērēywoontooni 46: Mābēku :mōkiik, āmāmisē :ma kēnyiiis. 9:47 Mat. 5:29 † 9:48 Isa. 66:24 9:49 Laawi. 2:13; Esek. 43:24

⁵⁰ Karaam yoo 'kēēnēmchi keey yiisyēētaab Yēyiin. Nto yoo 'keechuchuyee keey yiisyoonoo, +meeyey kule nee sitēyēchi Yēyiin yiisyēēt. Kunyoo, onēmchinē keey yiisyēētaab Yēyiin ānkōōchoomtōōsiii."

10

Kiineet :Yēesu kule miyaat :bareetaab kooyēy

(Mataayo 19:1-12; Luuka 16:18)

¹ Nto mii yoo, kung'eetee :Yēesu yooto, kwaay āynēētaab Yoortaan ānkutākyyi keey Yēēmēētaab Yuuteeya. Kiiruruukyinyootē keey :biiko chēē chaang' kutēē yooto tukul. Koonet :Yēesu biiko ng'alyoontēētaab Yēyiin kuu yoo kwēēnēētē kwaak.

² Yooto, kukwoonchi *:Farisaayek alake chēē kimāchē kutyem, ankuteebēe kule, "/Kēēchāmē am kiruutēkyoo kukwet :chii koorkeenyii?" ³ Kukētyi :Yēesu am tēebuutyēēt kule, "Kimwoochi nee *:Muusa mbo kuukoong?" ⁴ Kumwooy :bichoo kule, "Kichāmchi :Muusa saanteet kusirchi barweet nyēē bārēē kooyēyto." ⁵ Kumwoochi :Yēesu Farisaayeechaa kule, "Kichām :Muusa barwaanaa, kuuyu wuuyēch :mukuulēywēkaab biiko. ⁶ Yu kitoowu :Yēyiin kuyēyē kōōrēt, 'Kiyey murēn āk koorko.'" ⁷ 'Kunyoo, kiyooto nyēē yēyē murēn kung'eetee kōōtaab kwaan āk kaamet ankoomut koorkeenyii ⁸ ānkunoomnyo :tukwaay kuyēk kiy akeenke.'" Mēēbērē tāku biich āyēēng', nteenee kākuyēk kiy akeenke. ⁹ Kunyi, mēēbēēsyo :chii kiyēē kiikōōnoomcho :Yēyiin."

¹⁰ Kumii kō, kuteebēe :rubiik Yēesu kōōboorchi ng'alyoontoonoo. ¹¹ Kumwoochi kule, "Chii nyoo kakwet koorkeenyii ankoomut ake, kākuchoolwookēnchi koorcoonoo kākwtē. ¹² Nto nkinee koorkeēt nyoo katay saanteenyii ankoomut keey ākoo chiito ake, kākuchoolwookēnchi saantaanaa kātāyē."

Biiko chēē iwutē bāytooyiisyēētaab Yēyiin

(Mataayo 19:13-15; Luuka 18:15-17)

¹³ Kimii :biiko alake chēē kiimutyyi Yēesu lēēkōōk sukutiinyēē āwunnyēk kōōbēruur, nteenee kiiburyoong'to :rubiik bichoo.

¹⁴ Yu kakas :Yēesu kiyēē kiyey :rubiik kukōrōmchi kule, "Obāroochi lōkōchoo minkēēch kukwa wōlēē āmiitē! -Mooraany kuuyu biiko chēē wuu chuutēchu :chēē iwutē bāytooyiisyēētaab Yēyiin. ¹⁵ !Kāāmwoowook, chii nyoo -mēēkoosēē keey Yēyiin kuu wōloo yēytooy :lōkōchoo, -mēēwutē :nyoo Kaab Yēyiin." ¹⁶ Kutorooch :Yēesu lōkōchoo ānkutiiny āwunnyēk ankusaay Yēyiin kōōbēruur.

Wuuy kōōwut Kaab Yēyiin :chii nyēē boonto bāyit

(Mataayo 19:16-26; Luuka 18:18-27)

¹⁷ Yu katas taay :Yēesu ākoo baannyii, kulābāt :chiito ake ānkukutunyēē taayeenyii ānkulē, "Kāānēētiintēēt! Ikaraam :inyiing'. +Maayey nee sāānyōōru *soboontaab kibchuulyo?"

¹⁸ Kukētyi :Yēesu kule, "Am nee siikuroo kule āwuu karaam? Yēyiin nkit :nyēē karaam.

¹⁹ Abērē 'inkētē kiruutēkaab Yēyiin choo kimwooyē *:Muusa kuu: '-Meebakach chii, -meemarte, -mēēchōōrsē, -mēērātyi chii ng'wiiynan, -mēēlātu chii, iywey kōōn āk koomēt.'" ²⁰ Kumwooy :chiichoo kule, "Kāānēētiintēēt, kyāākir ng'aleechaa kung'eetee āmining'!"

²¹ Kōōrōōtoot :Yēesu chiichoo. Kung'ērēkyi ānkumwoochi kule, "Botuung' :kiito akeenke. Wee-alte kiy ake tukul nyēē iboontē, 'ānkisārūnēē bānoonik. Yoo 'keeyey kuu nyooto, irubwaa. +Mēēnyōōru bāyit nyēbo man am Kaab Yēyiin." ²² Kuteryekta :mukuulēnyii ankusimikta nyēē kāng'woonchi, kuuyu kiboonto bāyit nyēē wōō.

²³ Kōōrōōtoot :Yēesu rubiikyii ānkumwooy kule, "Wuuy sōō nyēē tyaa kucham :biich chēē mōkorēēn bāytooyiisyēētaab Yēyiin." ²⁴ Kiilat :rubiik ng'aleechaa. Kiikiimchi :Yēesu subak kule, "Biikyuu, wuuy sōō kule nee kōōwut :chii nyēē wuu nyoo Kaab Yēyiin. ²⁵ Nyumnyum mbo kōōwut :tembes koong'taab sintaaniit kusiir kōōwut :chii nyēē boonto bāyit Kaab Yēyiin." ²⁶ Kiilat :rubiik subak miisin ankuteebēe keey kule, "Ara ng'oo, naas, :nyēē imuuchē /kiiraraach?" ²⁷ Kōōrōōtoot :Yēesu rubiichoo, ānkulē, "Mēēmuuchāktōōs sinee am wōlēē mii :chiito, nteenee, imuuchāktōōs am wōlēē mii :Yēyiin, kuuyu māmi :kiy nyēē biirē Yēyiin."

Kiyēē nyōōru :biiko choo karub Yēesu

(Mataayo 19:27-30; Luuka 18:28-30)

²⁸ Nto mii yoo, kuteebēe :Bētērō Yēesu kule, "Kas kookeebakaakte :acheek kiy ake tukul ankeerubiing'?" ²⁹⁻³⁰ Kukētyi :Yēesu kule, "!" Kāāmwoowook, chii ake tukul nyēē kaakubakaakta tukuukyii tukul sukuruba kwoomtootē ng'aleekaaab Yēyiin, +/mākeēkētyi

tukuuchoo ām bēsyōōsyēchu kusiiir choo kiboonto. Yoo ki mbareet nto kooriik chēē kibakaakta, mākunyōōr. Nto yoo ki tuubchōōsyēk chēē kibakaakta, mākunyōōr. Yoo ki kwaan nto kaamet nto lēēkōōk chēē kibakaakta, mākunyōōr nkicheek. Nto subak, +/mākēēwus ām kōōroni nteenee mākunyōōr *soboontaab kibchuulyo ām kōōrēt nyoo chōōnii. ³¹ Biiko chēē chaang' choo tookunootiin ām soboontaab kōōroni, mākubooyiit lēt ām Kaab Yēyiin. Nto biiko chēē chaang' choo mātookunootiin ām soboontaab kōōroni, mākubooyiit taay ām Kaab Yēyiin."

King'alaalee :Yēesu areet nyēbo sōmōk meenyii ākoo ng'eeteenyii

(Mataayo 20:17-19; Luuka 18:31-34)

³² Kutāsē taay Yēesu āk rubiikyii ām baanaa bo Yēērusālēm, kimii :Yēesu kukeentooy ānkurubu :rubiik ām lēt muut kwoomoonu mēt :kiyēē kimwooy :Yēesu. Kikimuuyo mbo :biiko alake choo kimii :nkicheek kurubē Yēesu. Yooto, kukuur :Yēesu rubiichoo taman āk āyēēng', ānkumwoochi kule, ³³ "!' Kookas, kēēmiitē kēēbēēti ākoy Yēērusālēm. +/Mābokiiyokoochi *Wēritaab Chii mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo kāānēētiikaab kirutēk. Makooruusta :bichoo Wēritaab Chii / keebakach ānkōōyokoochi biikaab Rooma. ³⁴ Mākōōntosuur :choo, kung'utyi, kubirsēēt kulāchi ankubakach. Nto mii bēsyēētaab sōmōk, makung'eeteē meet."

Wōō :ng'oo ām biikaab Kiriistō

(Mataayo 20:20-28; Luuka 22:24-27)

³⁵ Nto mii yoo, kuwēēchi :Yoowaana ākoo Yāākōbō, choo ki :wērikaab Sebетаayo, Yēesu ankuteebee kule, "Kāānēētiintēt, mii :kiito ake nyēē kēēmāchē iyēwēēch." ³⁶ Kuteebee :Yēesu kule, "Nee :nyooto?" ³⁷ Kukētyi :rubiichoo kule, "Kākēēmāchē :acheek ichām wēēch kōōbuurunēēniing' :ake āwutaab taay, kōōbuurunēēniing' :ake nyēbo kaataam bēsyoonoo ibāytooyiisye ām lēbēkēēyēētaab Yēyiin." ³⁸ Kumwoochi :Yēesu kule, "-Mōōnkētē kiyēē ōsoomē. Ōmuuchē :akweek okalab nyāلیلūtēk chēē +maakalab :anii nto ōmuuchē ōbuntēē nyāلیلūtēk chēē +māābuntēē :anii?" ³⁹ Kumwooy :rubiichoo kule, "Kiimuuchē." Kumwoochi :Yēesu kule, "+Mōōnyōōru nyāلیلūtēk chēē +māānyōōru :anii, ānku +mōōbuntēē nyāلیلūtēk chēē +māābuntēē :anii. ⁴⁰ Ānkoo kuwuu nyooto, -māāboontē kāāmukēy wēēk chēē āmuuchē ākoochi chii kōōbuurunēēnoo āwunyuu nyēbo taay nto nyēbo kaataam. Yēyiin nkit :nyēē kiikukwey chēē mākōōkoochi bārooyinooto."

⁴¹ Yu kēēnkēt :rubiik chuut tamanu kiyēē kimāchē :Yāākōbō ākoo Yoowaana, kunyēerchi murēchooto. ⁴² Kukuur :Yēesu rubiik tukul, ānkumwoochi kule, "Tookunoot kule māchē :bāytooyiik chēē mii kōōroni kōōboorchi biiko alak kule ichēek :chēē bāytooyiisye ānkubooto kāāmukēy wēēk kubiir chuut. ⁴³ Nteenee -māmāchāktōōs kuwuyiit nyoo ām wōlēē ōmiitē :akweek. Yoo māchē :chii ām akweek kuyēk nyēē wōō, kumisiyinē kuyibē keey ng'wēny. ⁴⁴ Nto nyoo māchē kubāytooyiis, kumāchāktōōs kuyēētyēēchinē chuut. ⁴⁵ Kyāāchōō :anii *Wēritaab Chii, sichāyēētyēēchi biiko, āmēēbērē kyāāchōōnii / subokēyēētyēēchoo. Chāākooytooy soboonnyuu suku sobcho :biiko chēē chaang'."

Kiisoob :Yēesu Bartimaayo nyēē kikoraat

(Mataayo 20:29-34; Luuka 18:35-43)

⁴⁶ Nto mii yoo, kuyit :Yēesu ākoo rubiikyii *kiriinkēētaab Yēerikō. Nto kumii kung'ēētōōs, kurub :biiko chēē chaang'. Kimii :cheebkoraatyaanteet ake nyēē kikiibuur kēēlto komos kusoomsē. / Kikēēkuurēē chiichoo Bartimaayo (Araab Timaayo). ⁴⁷ Yu kakas :chiichoo kule Yēesu nyēbo Nāāsārēt :nyēē kimii kukeēytooy, kukuurso kule, "Yēesu, in-ying' *Mōchōkōrēētaab Tawuti, iriireenaal!" ⁴⁸ Kōōburyoong'to :biiko chēē chaang' kule, "Siis!" Nteenee kikuurchi :chiichoo barak kule, "Mōchōkōrēētaab Tawuti, ankiiriireenaal!" ⁴⁹ Kōōyoo :Yēesu, ānkumwoochi biiko kule, "Ōmwoochi kuchō." / Kēēmwoochi kule, "Ing'erech, ānkiiyoonu, kuuriing' :Yēesu." ⁵⁰ Kukāsē kuu nyooto, kung'ēētē bakeenke ānkumētooy sireet nyēē kikiliiktēē keey, / ānkirēētoot ākoy yēē kimii :Yēesu. ⁵¹ Kuteebee :Yēesu kule, "Imāchē āyēwuung' nee?" / Kukētyi :chiichoo kule, "Mokoryoontēēt, āmāchē akaste." ⁵² Kumwoochi :Yēesu kule, "/Kāākēyēwuung' kiyēē 'kēēmāchē, kuuyu 'kēēkoosēēnoo keey." Yu kāmwooy :Yēesu kuu nyooto, kukasta :chiichoo ānkuwēēto keey Yēesu.

11

/Kikeetorooch Yēesu ām Yēērusālēm kuu Bāytooyiin

(Mataayo 21:1-11; Luuka 19:28-38; Yoowaana 12:12-19)

¹ Yu kikiikuriik :Yēesu ākoo rubiikyii Yēerusālēem, kumur *kiriinkēetaab Beetannyya yēē kilēekitēē Lekemeetaab *Musēytuuniinēk. Nto mii kēeltaab too, kukēē-āyēēchēē keyy saang'taab Beetfaaka, ² kumwoochi rubiikyii āyēēng' kule, "Obe ākoy saang'iin. Yoo kooyit wōlooto, +mōōnyōōru sikiryō nyēē siirwaak kurataat amanaakesen chii bēsyyēt ake. Otyaach ānkōōkwēru. ³ Nto yoo kateebeenaak :chii kule ōmāchēē nee, ōlēēnchi māchē :Mokoryoontēt ānkumākukēt areet akeenke."

⁴ Kuba :rubiichoo ānkubokunyōōr sikiryoonoo /kākēērātyi kurkat saang' ankootyaach. ⁵ Nto bēre kukas :biiko alake chēē kimii yooto, kuteebēē rubiichoo kule, "Otyoogyinē nee sikiryēt?" ⁶ Kukētyi :rubiichoo kuu wōloo kimwooytoochinē :Yēesu. /Kēēchāmchi kubeeta sikiryēt. ⁷ Kukwēr :rubiichoo sikiryoonoo ākoy yēē kimii :Yēesu.

Yu kayit yooto, kōōrēk kāāliikoonikwaa ankwaalyaktee bataytaab sikiryoonotoo sukōōbuurēē :Yēesu. Kōōbuurēē :Yēesu bataytaab sikiryoonoo ankutas taay āk baanta. ⁸ Kiirēk :biiko chēē chaang' chēē kimii yooto kāāliikoonikwaa ānkōōyīito kēeltaab too. Kubut :alake sokēēk ānkōōyīito nkicheek. ⁹ Kityēēnchinootē barak :biiko chēbo taay ākoo chēbo lēt kumwooyē kule, "Kutōōriit :Yēyiin!

Ibēruuroot :nyi chōōnii ām kaayneetaab Yēyiin!†

¹⁰ Ibēruuroot * :Mōchōkōrēetaab Tāwuti!

Kutōōriit :Yēyiin ām kibkōōnkōy!"

¹¹ Nto mii yoo, kuyit :Yēesu Yēerusālēem ānkōōwut biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. Kumarar wōlēē kiwuu :kiy ake tukul. Nto mii yoo, kooyeey ākoo rubiikyii tukul choo ki taman āk āyēēng' ākoy Beetannyya, kuuyu kimii kwiimēnē :kōōrēt.

Tiliil, āmāmii :kiy āriit

(Mataayo 21:18-19)

¹² Nto yu kāyyēekunēē, kung'eetee :Yēesu ākoo rubiikyii Beetannyya ankooyeey Yēerusālēem. Kwaam Yēesu :kēmēwuut. ¹³ Nto yu kimii kubēētii, kutoobēnchi kēētīt ake nyēē /kēēkuurēē *mutiiniit wōlēē lōō. Kiboonto :kēētoo sokēēk chēē nyāliilēch nyēē kibērē :chii tōōs kiikuyey lokoy. Nto bēre kuyit yooto, koosyaach kēētoo kubērē nto nyōōr lokoyeek. Nteenee kuuyu kimā bēsyoōsyēk :chooto chēē kiyēyē :kēētoo lokoyeek, mānāānyōōr :inee lokoyaa ake tukul. ¹⁴ Yooto, kuchub :Yēesu kēētoo kukāsē :rubiik kule, "Mēērook /kyaameeniing' kiy bēsyyēt ake."

Nyēbo āyēēng' kukwētēē :Yēesu biiko biiwuutaab Kōōtaab Yēyiin

(Mataayo 21:12-17; Luuka 19:45-46)

¹⁵ Yu kayit :Yēesu ākoo rubiikyii Yēerusālēem, kōōwut biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. Kimii yooto :biiko chēē kiwālāng'tooy beesaanik āk alak chēē kyooltooy chēēbtuukēēnik chēē /sikeebēēlēē kōōsēēk. Kimiitē :nkicheek cheemung'aariisyek alake yooto. Yooto, kooty-eelaat :Yēesu meesoosyekaab bichoo kiwālāng'tooy beesaanik āk ng'ēchērōōkaab choo kyooltooy chēēbtuukēēnik anukukwet bichoo tukul kuba saang'. ¹⁶ Mānāāchāmchi mbo chii nyēē kiboontoōtē kiy ake tukul nyēē kyooltooy kubuntēē biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. ¹⁷ Kimwooy kule, "Mwooyē :Yēyiin ām siruutēk kule, 'Bo :Kōōnyuu saayeet wōlēē mākusooyēē :biikaab kōōrōōsyēk tukul.† Nteenee kyooweek :akweek kuyēk kēbēnnyoo nyēē wunyēē keyy :sāsiik!†"

¹⁸ Yu kakas :mbo kibkōōrōs chēē wōōyēch ākoo kāānēētikaab kiruutēk kiyēē kiyey :Yēesu, kung'woonchi. Yooto, bokusat wōlēē sukubakakta inee kuuyu kiilātē :biiko kubo kāāmuukēywēēk chēē kiboonto.

¹⁹ Yu kākwiimēnē :kōōrēt, kung'eetee :Yēesu ākoo rubiikyii kiriinkoonoo ānkubēēchi keyy wōlto ake.

Māchē ikoosēē keyy Yēyiin yoo isooyē

(Mataayo 21:20-22)

²⁰ Yu kāyyēekunēē, kooyeey :Yēesu ākoo rubiikyii Yēerusālēem. Kumii kubēētii, kukas :icheek kēētoo kōchubēē :Yēesu. ²¹ Kumwoochi :Bētērō Yēesu kule, "Mokoryoontēt, kas, ntēē kookuyaam :kēētikoonye kwēēchubē!" ²² Kumwoochi :Yēesu kule, "Māchē ōkoosēē keyy Yēyiin. ²³ Kāāmwoowook yoo ikoosēē keyy :chii Yēyiin ām mooyēt akeenke, kōōmuuchē kumwoochi lekemeet wōkōōsuuchi araaray ankuyeyakay. ²⁴ Kunyi, yoo ōtēēbē kiito ake ām saayeet ānkōōchāmtooy kule kaakukas :Yēyiin, ōnyōōru. ²⁵ Nto yoo isooyē Yēyiin ānkumii :kiyēē miyaat nyēē kiikuyēwuung' :chiito ake, inyōōchi chiichoo kaat kurook sukung'eet

kunyōdwoung' nkinyiing' :Yēyiin kaat ām chooldwookātēng'uung'. ²⁶ Nto yoo -mōōyēyē kuu nyooto kumānyōdwook :Yēyiin kaat.”*

Kāāntōōyikaab Yuutayeeek chēē ki kāwōōt
(Mataayo 21:23-27; Luuka 20:1-8)

²⁷ Yu kayit :Yēēsu ākoo rubiikyii subak Yēērusalēēm, kōōwut biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. Kumii kuwēesyētēē wōlooto, kukwoonchi :mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch āk kāānēētikaab kiruutēk āk booyik ²⁸ ankuteebee kule, “Ng’oo :nyēē kikōōniing’ kāāmuukēyēwēēk iyyē ng’aleechu?” ²⁹ Kuwālchi :Yēēsu bichoo kule, “Kany ateebeenaak :nkaniī tēēbuutyētēē nto yoo kōōkētwoo, +māāmwoowook chiichēē kikōōnoo kāāmuukēyēwēēk ayey ng’aleechu. ³⁰ Atēēbēēnook kule ii, yoo kiibātisāniisyē :Yoowaana, kikwoonēē :kāāmuukēyēwēēkyii wōlēē mii :Yēyiin, nto wōlēē mii :biiko?”

³¹ Kwaam mēt bichoo ānkumwoochi keey kule, “Yoo kakeemwaay kule kikwoonēē :kāāmuukēyēwēēkyii wōlēē mii :Yēyiin, makuteebeeenech kule ām nee simākiiyēnchi. ³² Nto yoo kākēēlē, ‘Wōlēē mii :biiko.’ Achicha!” Kiiyway kumwooy, kuuyu kiinkētē kule kichāmchiintōōs :biiko tukul kule ki *wōōrkooyōontēētaab Yēyiin :Yoowaana.

³³ Yooto kuwālchi Yēēsu kule, “-Mākiinkētē.” Kumwoochi nkinee :Yēēsu kule, “Yoo wuu nyooto, -māāmwoowook :nkaniī chiichēē kikōōnoo kāāmuukēyēwēēk ayey ng’aleechu.”

12

Kiisyoor :Yēēsu miyootyēētaab kāāntōōyikaab Yuutayeeek
(Mataayo 21:33-46; Luuka 20:9-19)

¹ Kumwoochinēē :Yēēsu kāāntōōyichoo bo Yuutayeeek tyoonkōōch kule, “King’et :chito ake kēny kuchaan *musābiibunnēk mbarenyii ankuker. Kibal ng’wēēnēt nyēē sukurōōtyinē :bēēkaab lokoyeeakaab kēētoo yoo / kakiiruruuny ankuteech keryētēē nyēē / sikēēriibēē mbaraanaa. Nto yityo, kumwoochi biiko alak bokuriibchi mbaraanaa sukubchēchiin lokoyeeek. Yooto, kuwo ruutooy. ² Yu kāruryo :lokoyeechaa, kōōyookto :chiichoo motwooriintēenyii wokuyibchi kereeryaanteet nyeenyii. ³ Yu kayit :motwooriintoonoo wōlooto, kunam :bichoo ānkubir ankukwet āmēēkoochi kiy. ⁴ Kōōyookto subak :chiichoo motwooriintēenyii ake. / Kēēbir nkinee nyoo / keelal / kiitaatee / ānkiintosuur. ⁵ Kōōyookto subak motwooriintētēē nyēbo sōmōk. Yu kayit :nyoo, / keebakach. Kōōyookto subak alak kurub keey. Kuyitē :nkicheek choo wōlooto, / kēēbirē alak / kiinyāliilē, nto alak / kēēbākāchē. ⁶ Nteenee kiboonto :chiichoo kibo mbarēt wērinyii akeenke nyēē kichāmē miisin. Kōōyookto wēeroontonyii kubērē tōōs makooywey :bichoo. ⁷ Kuyitē :nyoo, kukuurē keey :bichoo kule, ‘Murēchu, ong’nyi lakwataab murooniito! Okany keebakach sukuyēk :mbaraani nyēēnyoo.’ ⁸ Kunam :bichoo wēēroo ankubakach nto yityo bokumētyi tuuyta saang’.

⁹ Yoo koosoot ii, kiy nee :nyēē kichokuyēchi :chiitaab mbarēt bichoo? Okany āmwoowook, machokubakach bichoo tukul ānkōōkoochi biiko alak kuriib mbaraanaa.” ¹⁰ Kumwoochi :Yēēsu subak kule, “Ābērē kyoosuman siruutēkaab Yēyiin yoo mwooyē kule,

‘Rwaanteet nyoo kitāyē :biiko kuteekta
:nyēē kōōkuyēk tiyēywoontēētaab kōōto.

¹¹ Kōōōnoo :Yēyiin tiyēywoontooni
ānkubo kwōng’ uut sōō nyēē tyaa yoo kēēkāsē!’”

¹² Yooto, kumach :kāāntōōyichoo bo Yuutayeeek kule kunam Yēēsu ankukerta kō, kuuyu kiinkētē kule kimii kung’aloolēe ichēek ām tyoonkōōchoonoo. Nteenee kibakaakta :bichoo Yēēsu ānkubēēchi keey kuuyu ki chaang’ :biiko yooto.

Kibokutech :kāāntōōyik alake Yēēsu sukunam
(Mataayo 22:15-22; Luuka 20:20-26)

¹³ Kibokōōyook :kāāntōōyichoo bo Yuutayeeek lētuunoo *Farisaayeeek alak āk biikaab *Erōōtē bokutech Yēēsu / sikeenan.

¹⁴ Yu kayit :bichoo wōlēē mii :Yēēsu, kumwoochi kule, “Kāānēētintētēē! Kiinkētē kule ibooyē manta āmāwēēchiing’ :chii kuuyu ām inyīng’, mātiny kule ng’oo :ng’oo. Inēētē biiko ām kēēlto nyēbo man kōōnkēt kiyēē mächē :Yēyiin. Kunyoo ii, ara karaam kēēkwēchinē *syuuruut bāytooyiintēētaab Rooma ¹⁵ nto mēērook kēēkwēyē?”

Yooto kōōnkēt :Yēēsu miyootyētēē nyēē kiisōōtē :bichoo ānkumwoochi kule, “Kōōkwoonii bōōtēchoo? Kōōbooru baa :chii beesyaanteet nyēē boonto.” ¹⁶ Yu / kākiiiboorchii, kuteebee bichoo kule, “Bo ng’oo :mēti āk kaaynaani mii beesyaantaani?” Kukētyi :bichoo kule, “Bo bāytooyiintētēē nyēē wōō nyēbo Rooma.”

¹⁷ Kumwoochi :Yēesu kule, “Ōkoochi bāytooyiintonoo kiinyii, nto Yēyiin, ōkoochi nyeenyii.”
Kiilat :bichoo am kiyēē kimwooy :Yēesu.

Ng'eeteetaab meet

(Mataayo 22:23-33; Luuka 20:27-40)

¹⁸ Nto mii yoo, kukwoonchi subak Yēesu :biiko alake chēē /kikēēkuurēē *Satukaayeek. Kiyyēnchinē :bichoo kule yoo kaakume :chiito, kaakume kutukul nyēē māwokung'ēētēē meet bēsyyēt ake. Kuteebee :bichoo Yēesu kule, ¹⁹ “Kāānēētiintēēt, kisirweech *:Muusa kiruutyēēt nyēē mwooyē kule yoo keemut :chii koorkeēnyii ankume :chiichoo amānāāsiky :koorkoonoo leekwa, kōontiyē :ng'eetaabkaametiitaab chiichoo koorkoonoo sukusiky nyiin lēēkōōk chēē /sikēēkuurtēē. ²⁰ Kimii :biiko alake chēē tisabu chēē kituubcho mooyēt akeenke. Kiimutiis :nyēē ki wōō ankusimkume kumānāāsiky :koorkoonoo leekwa. ²¹ Kōontiyiis :nyēē kirubē chiichoo. Kume :nkinee nyoo, amānāāsiky :koorkoonoo leekwa. Kōontiyiis subak :nyēē kibo sōmōk ankume :nkinee amānāāsikyin āk koorkoonoo leekwa. ²² Kiyeyakay kuu nyooto ākoy chiito nyēē kibo tisab. Kibēk :bichoo tukul amā leekwa. Nto mii yoo, kume nkinee :koorkoonoo. ²³ Kunyoo, kēēmāchē imwoowēēch, mākubooyit ng'oo :koorkoonoo kōōyyiin kāng'ēētyēē :bichoo tukul meet āk koorkoonoo?”

²⁴ Kukētyi :Yēesu kule, “Ōsōōtyēēchinē nyēē miyaat, kuuyu -mōōnkētēē :akweek kiyēē ibooru :sirurutēkaab Yēyiin āk wōlōē wuu :kāāmuukēywēēkyii. ²⁵ Yoo kāākung'ēētyēē :biiko meet, mēēbērē tākōōmutē keey subak. Ibuurē kuu :malayikaanik am barak. ²⁶ Nto kurubta keey ng'eeteetaab meet, ābērē kyoosuman sirurutēkaab *Muusa yoo kimwoochinē :Yēyiin am sōntiinoō kilāyē kule, 'Anii Yēyiintēetaab *Abraam āk Isaka ākoo Yāākōbō.” ²⁷ Yoo /kakeemwa kule bo :Yēyiin anum, kōōbooru :yooto kule tākusoboot :chiichooto ānkoo kiikume kēny. Ōsōōtē bebel!”

Kiruutyēēt :nkōnō nyēē wōō?

(Mataayo 22:34-40)

²⁸ Kimii yooto :kāānēētiintēēt ake nyēbo kiruutēk nyēē kimii kuyēbchinē yiit kiyēē king'āloolēē :Yēesu ākoo Satukaayeek. Kikas :kāānēētiintoonoo bo kiruutēk kule kikētyi :Yēesu bichoo kiyēē kiteebee am kēēlto nyēē karaam.

Yooto, kuteebee Yēesu kule, “Am kiruutēk tukul choo kikōōnu :Yēyiin, nkōnō :nyēē wōō?”

²⁹ Kukētyi :Yēesu kule, “Siraat kule,

'Oyeb yiit ōō, biikaab Isrāyēēl:

Yēyiin nkit :nyēē /kēēkutunkynē ānku Yēyiin ku akeenke.

³⁰ Icham Yēyiintēēng'uung'

ām mooyēēng'uung' tukul

soboong'uung' tukul,

kāāsōōtēywēēkuuk tukul,

āk nkuruukuuk tukul.”†

Kiruutyēēt :nyooto nyēē wōō. ³¹ Nto ake kumwooyē kule:

'Icham laatyeeng'uung'

kuu wōloo ichāmtooy keey.”†

Māmii subak :kiruutēk alake chēē siirē chu.”

³² Yu keewaany :Yēesu kumwooy kuu nyooto, kulēēnchi :chiichoo, “Kōōnkōy, Kāānēētiintēēt, 'keemwaay man kule Yēyiin ku akeenke, māmiitēē :ake. ³³ Kunyi, karaam yoo kacham :chii Yēyiin am mooyēēnyii tukul ankumāchē mbo kōōsōōtē Yēyiin kwaak ānkuyēyē yiisyēētaab Yēyiin am nkuruukyii tukul ankucham laatyeenyii kuu wōloo chāmtooy keey. Karaam /keerub ng'aleechu kusiir yoo /kātākēyēyootē kōrōs choo /kēēbēēlē kutukul āk alak tukul.”

³⁴ Yu kakas :Yēesu kule kākēt :chiichoo nyēē karaam, kumwoochi kule, “Kāmēēlōō am bāytooyiisyēētaab Yēyiin.”

Kung'eetee yooto, māmii :chii nyēē kitākukāng' kuteebee Yēesu ng'alyoo kumāchē kutech.

Ng'oo :Kāārārookiintēēt?

(Mataayo 22:41-46; Luuka 20:41-44)

³⁵ Nto tēē yoo, kumii :Yēesu kōōnēētēē biiko am biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin, kumwooy kule, “Imuuchē kule nee kumwooy :kāānēētikaab kiruutēk kule chōōnēē *:Kāārārookiintēēt kōōtaab Tāwuti? ³⁶ Nto yu kiyey :Tāmirmiryēētaab Yēyiin Tāwuti kumwooy kule, 'Kimwoochi :Yēyiin Mokoryoontēēnyuu kule:

Ibuurunēē āwunyuu nyēbo taay

12:17 Room. 13:7 **12:18** Yēyut. 4:1; 23:8; 1Kōōr. 15:12 **12:19** Toowu. 38:8; Kiruu. 25:5-6 † **12:26** Chuy. 3:6

† **12:30** Kiruutēk 6:4-5 † **12:31** Laawi. 19:18 **12:31** Mat. 5:43; 19:19; Room. 13:9; Kala. 5:14; Yāāk. 2:8 **12:32**

Kiruu. 4:35; Luuka 20:39 **12:33** Isa. 1:10-20 **12:34** Mat. 22:46; Luuka 20:40

ākoy yoo kaayeyiing' itēbēē buunikuuk.*†

³⁷ Kunyi, yoo kuurē :Tāwuti Kāārārōokiintēt kule 'Mokoryoontēnyuu' ii, kōōmuuchāktōōs kule nee kuchōōnēē :Kāārārōokiintēt kōōtaab Tāwuti?"

Kiyēbchi yit :biiko ng'aleechaa bo Yēesu ām ng'erekweek.

Kichuur :Yēesu kiblembechiisyek

(Mataayo 23:1-12; Luuka 20:45-47)

³⁸ Kutas taay :Yēesu kumwoochi bichoo kule, "Ōriibēē keey :kāānēētichoo bo kiruutēk, āmōōrubē ātebuutēkwaa. Kicham :bichu kōōloochē sirook chēē yoo /kakeekas /simki-inkētē kule icheek kiirwookik. Bēēsytōotēē wōlēē chaang' :biiko /sikiisubooyootē nyēē /kākēēkoonyit. ³⁹ Lēkwēlootē ng'ēchērōōk chēē mii taay yoo /kēēmii kooriikaab saayet. Mbo yoo /kēēmii saakwa ake tukul, kōōmoymooyē :bichu ng'ēchērōōk chēbo taay. ⁴⁰ Lātunootē koor chēē musuuk kuyibēē tukuukwaa ānkusooyē miisin kuyēyē keey kule churtootiin. +/ Mākiing'woonchi miisin biich chēē wuu chuutēchu kusiir chii ake tukul nyēē kiikukusta."

Ng'oo :nyēē kiinēm chēē chaang'?

(Luuka 21:1-4)

⁴¹ Kumii :Yēesu kēēbuur ng'wēny ām *Kōōtaab Yēyiin yēē kilēkitēē :looloonik chēē /kikiiruruukiyinē beesaanik chēbo yiisyēētaab Yēyiin, kukas wōlēē kiikoochintooy :biiko beesaanik looloonichoo. Kiikoochinē :biiko chēē ki mokorēēnik beesaanik chēē chaang' looloonichoo. ⁴² Nto mii yoo, kuchō :cheeyoosyēt ake nyēē ki musuk ankubanan. Kiinēm :nyoo beesaanikyii chēē ng'eri anku tukul chēē kiboono.

⁴³ Kukuur :Yēesu rubiikyii ānkumwoochi kule, "I Kāāmwōowook, cheeyoosyaani musuk :nyēē kēēnēm beesaanik laatit nyēē wōō kusiir chuut tukul. ⁴⁴ Kāng'ōmōrunēē :mikorēēnik laatit nyoo kēēkooytooy wōlēē bo chēē boonto, nteenee kābār :cheeyoosyaanaa loolēnyii tukul."

13

+/Mākiiturbuub Kōōtaab Yēyiin

(Mataayo 24:1-2; Luuka 21:5-6)

¹ Kumii :Yēesu ākoo rubiikyii kung'ēētyēē yooto kibo biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin, kumwoochi :rubiintēnyii ake kule, "Kāānēētiintēt, wōōyēch :rwoontōōchu /kikeetechee Kōyi bo Yēyiin ānku kārorānēch nyēē tyaa!" ² Kukētyi :Yēesu kule, "Kookas, kārorānēch :kōori-ichu, nteenee +/mākiiturbuub tukuuchu tukul nyēē māmii :rwaā mbo akeenke nyēē ng'ētū kookemeeraat keey ake."

Nyāliutēk āk wusiisyēē

(Mataayo 24:3-14; Luuka 21:7-19)

³ Nto mii yoo, kuyit :Yēesu ākoo rubiikyii biitēt nyēē kibo Lekemeetaab *Musētyuuniinēk yēē kitoobēnē keey ākoo Kōōtaab Yēyiin ānkōōbuur ng'wēny.

⁴ Kuteebēē :Bētērō, Yāākōbō, Yoowaana āk Antereeya Yēesu kule, "Āyu yēē yēyāktōōs :ng'aleechaa kātēēmwooyē ānku kiy nee :nyēē +makeekasee yoo yityiintōōs :ng'aleechaa?"

⁵ Kumwoochi :Yēesu kule, "Ōriib keey! -Mookany /kiiberbeeraak. ⁶ Choong'ēch :biiko chēē makukwaanaat ankuyey keey :ake tukul kule inee ku kāārārōokiintēt. Mākōōbotbootoot :bichoo biiko chēē chaang'.

⁷ +Mookas kubārē keey :biiko ām kōōrēt /ānkyyoomu booryoot, nteenee -mōōmuuyē. Ākoy kuyēyākiis :tukuuchoo, nto yitu :tabanta. ⁸ Mākuboorooy :bōrōyētēē ake āk ake, kuboorooy :kōōrēt ake āk ake. Mākōōring'ring'oot :komoswookik chēē chaang' ām kōōrēt ānkuchō :kēmēwuut. Ng'wooninto nyēē kāāmunēē moroontoon :nyoo nto yitu :kōōrēt nyēē lēēl."

⁹ Kumwoochi :Yēesu kule, "Ōriib keey. +/Makeenamaak /ānkyyiyoong'tēēnook kōōk ām kooriikaab saayet /ānkēēbirook ām wōlooto. +/Makiimutaak taayetaab bāytooyik kubo anii. Bārooyinto :nyooto nyēē +mōōmwoochinēē bichooto kiyēē ōyēchinē. ¹⁰ /Kyoomtōoy kurook lōkōōyēk chēē kāroomēch kukas :biiko tukul ām kōōrēt kumukuul nto yitu :tabantaab kōōrēt.

¹¹ Yoo /kaakeenamaak /ānkyyiyoong'tēēnook kōōk, -mookany kooyiimaak mēt :kiyēē +moomwaay. +/ Mākiiboorwook yooto kiyēē ōmwooyē kuuyu mēēbērē akweek chēē +mōōng'āloolē nteenee :Tāmiriryēētaab Yēyiin nyēē mākung'āloolē. ¹² Mākung'ōmto :chii ng'ēetaabkaamet /keebakach ānkung'ōmto :kwaan lakwanyii /keebakach. Makutay :lēēkōōk mbo kwaan āk mbo kaamet ānkung'ōmto /keebakach.

† 12:36 Tyēēnwookik 110:1 12:36 Tān. 7:13-14; Yēyūut. 2:33-35; 1Kōōr. 15:24, 27; Ibu. 8:1 12:37 Mat. 20:30-31
12:39 Luuka 11:43 12:41 2Bāy. 12:9 12:44 2Kōōr. 8:12 13:2 Luuka 19:44 13:11 Luuka 12:11-12
13:12 Mat. 10:35

¹³ Kunyi, mākuwēchook :biiko, kuuyu öyēnwoo. Nteenee chiito nyēē kamuyta ākoy tabanta :nyēē makooraraach :Yēyiin.”

*Wōlēē +/makiiserweetita Yēērusālēēm
(Mataayo 24:15-25; Luuka 21:20-24)*

¹⁴ Kumwoochi :Yēēsu rubiikyii kule, “Yoo kookas 'kiyoo -mēēriiku :Yēyiin”[†] kukēēyyoonyēē yēē -/mākēēmākyinē, ömwēy :biikaab Yuuteeya ākoy lekem barak. (Kuyēbchi yit :chii nyoo sumānē ng'aleechu.) ¹⁵ Yoo kanyoorta :ng'aleechu chii kumii kōōnyii barak, -mēēwut kō kule kōōnēm kiy ake tukul nyēē sukumwēyto, ¹⁶ ameeeyey :chii nyoo miitē mbareen kaa kule wokunam sireet nyēē iliiktēē keey. ¹⁷ Lēyyē, mākuwuuyiiti sōō kule nee ām bēsyōōsyēchooto kooruuk choo kōōyootiin āk choo irēēriisyē! ¹⁸ Osaay Yēyiin kule māyēyākii :ng'aleechu yoo yiiwoot. ¹⁹ Mākuwōōyiti :ng'woonintaab bēsyōōsyēchooto kusir ng'woonin ake tukul nyēē kiikutook kuchakee kayey :Yēyiin kōōrēēt, āmēēbērē mākutook :ng'wooninto ake nyēē tēē nyoo bēsyēēt ake. ²⁰ Nteenee kiikoonwaaikiit :Yēyiin bēsyōōsyēchooto kuuyu mii :biikyii chēē kiikukwey nyēē nto kimanaakoonwaaikiit, nto māmii :chii nyēē kātāwokusobē.

*Kāārārookik chēē mābo man
(Mataayo 24:23-28; Luuka 17:23-24)*

²¹ Yoo kāmwoowook :chii ake tukul kule ong'nyi *Kāārārookiintētēē nto ong'nyiin, -mōōyēnchi, ²² kuuyu makukwa :biiko chēē makuyey keey kuyēk kāārārookik āk *wōōrkooyikaab Yēyiin. Makuyey :bichu ng'al chēbo kwōng'ut sukung'eet, yoo imuuchāktōōs, kūtēwēch biikaab Kiriistō choo kwēyootiin.

²³ Kunyoo, öriib key. !Kāāsīm āmwoowook tukul kumanaayit :bēsyēēt.”

*Kiyēē ibooru chōōnēētaab Yēēsu
(Mataayo 24:29-31; Luuka 21:25-28)*

²⁴ Kutas taay :Yēēsu kumwoochi rubiikyii kule, “Yoo bēku :nyāliluutēchoo bo bēsyōōsyēchooto

'Mākumis :asiista āmēētākōōluuwu :araaweet.

²⁵ Mākōōtimtiimākoy :wōliin bo barak kōōsuuw :kookeelik.”[†]

²⁶ +/Makeekasa anii, *Wēritaab Chii, āchōōnēē boolik ām kāāmuukēywēēk āk lēbkēēyyēetaab Yēyiin. ²⁷ +Māāyooktē malayikaanikyuu kōōruruukoot biiko choo kwēyootiin kung'eetee kōōrēt komosta ake ākoy ake.”

*Bēsyēēt nyoo iyēēwu :Yēēsu
(Mataayo 24:32-36; Luuka 21:29-33)*

²⁸ Kumwoochi subak kule, “Yoo kēēnkāt :kēēto /kēēkuurēē *mutiiniit, kōōbooru kule kaakuriik kumusēs. ²⁹ Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, yoo ökāsē kuyēyāktōōs :tukuuchoo, önkēt kule kaakuriik :bēsyēēt nyoo āyēēwunēē.

³⁰ !Kāāmwoowook, mābootōōs :biikyuu choo kyaakwey ānkoo kāyēyākii :tukuuchoo tukul. ³¹ Mākubot :barak āk ng'wēny, nteenee mābotē :ng'ālyoontēēnyuu.

³² Māmii :chii nyēē inkētē bēsyēēt nyēē āyēēwunēē. -Mēēnkētē :malayikaanik āmāānkētē mbo nkanii, nteenee inkētē :Baaba.

*Öchōb key
(Mataayo 24:42-44; Luuka 12:35-40)*

³³ Öriib keyy ankooyeyte keey, kuuyu -mōōnkētē yēē yitu :bēsyoonoto.

³⁴ Kerkeyy yoo mächē :chii nyēbo kanyii kuwo ruutooy. Bākookyinē motwoorikyii yiisyēēt nyēē makuyey ankuutool ake kuriib kayta. ³⁵ Öriib keyy, kuuyu -mōōnkētē yēē rōōtumēē :chiitaab kayta. Imuuchē kuyit kukararakta :asiista, kwēēmooy kwēēn, kumānēēri :kōōrēēt nto kumānāamwook :asiista. ³⁶ Yoo kächō, mächāktōōs kunyōōrwook ökāsu.

³⁷ Okas ng'aleechu! Mā akweek nkīt chēē āmiitē āmwoowook ng'aleechu, nteenee mächāktōōs kuyeyta key :biiko tukul.”

14

*Kicheeng' :buunikaab Yēēsu wōlēē makunamta ineē
(Mataayo 26:1-5; Luuka 22:1-2)*

¹ Kikiikung'ēt :bēsyōōsyēk ayēēnku kuyit :bēsyēēt nyēē kyoomēē :Yuutayeyk *Saakweet-aab Keeytaayeyt ākoo Saakweetaab mukaatiin chēē mākuutunootiin. Kimii kuchēēng'ē :mbo *kibkōrōs ākoo kāānēētikaab kiruutēk wōlēē makunamta Yēēsu kumākāsē :chii sukubakach.

13:13 Mat. 10:17-22 **13:13** Yoowa. 15:21 † **13:14** Tān. 9:27; 11:31; 12:11 **13:16** Luuka 17:31 **13:19** Tān. 12:1 **13:22** Mat. 7:15; 24:24; 2Tēēs. 2:9-10 † **13:25** Isaaya 13:10; 34:4 **13:25** Mat. 24:29 **13:26** Tān. 7:13; Mat. 24:27; 26:64; 1Kōōr. 15:23; 1Tēēs. 4:15-16; 2Tēēs. 2:1; Ng'ong'g'. 1:7 **13:27** Seka. 13:7; Mat. 13:41 **13:32** Yēyuu. 1:7 **13:35** Mat. 25:13-15

² Kimwooy kule, “-Mookany keeyey ng'aleechu yoo bo *Saakweetaab Keeytaayeet, kuuyu imuuchē :biiko kuyey wōōrōoryēēt.”

*Kiraang'tee :koorkēēt ake Yēesu mwaayta mēt
(Mataayo 26:6-13)*

³ Kimii :yēē kyoomiisyē :Yēesu am Beetannya kumiitē kaab Simōōni, chiichoo kiki-ikunāmē *makereenik. Yooto, kuchō :koorkēēt ake kō nyēē kiboono mwaay nyēē kiboon'g nyēē anyiny /ānkikyooltēē beesaan chēē chaang' miisin. Yooto, kuraang'tee :koorkoonoo Yēesu mwaayaa mēt.

⁴⁻⁵ Yu kakas :biiko alake chēē kimii yooto kiyēē kayey :koorkoonoo, kumwooy nyēē kāng'woonchi kule, “Nto yu sukunyarta :koorkooni mwaay nyēē ālē beesaan chēē chaang' miisin kuu nyi! Nto yu /kātākyyooltooy /ānkiikoochi bānoonik beesaanik.” Kinyēērchi :bichoo koorkoonoo miisin.

⁶ Kumwoochi :Yēesu bichoo kule, “-Moomakee kiy koorkoonoo. Ntēē kāākuyēwoo anii ng'ālyoo nyēē karaam. ⁷ Ōboontē keey :akweek bānoonik ākoooky ānku +mōōyēētyēēchinē kuu wōlēē ōchāmtooy. Nteenee -mōōboontē keey anii ākoooky. ⁸ Kaakuyey :koorkooni kuu wōlēē kēēmuuktooy kuroonkyi mwaayaa mētinyuu kuyeytaa nto yitu :yēē /kēēmuyēēnoo. ⁹! Kāāmwoowok, -mākēēwuutyēē koorkooni am kiyēē kaakuyey yoo /kyoomtooy lōkōōyēwēk chēē kāroomēch am kōōrēēt tukul.”

*Kiinēm keey :Yuuta kuchaamta Yēesu
(Mataayo 26:14-16; Luuka 22:3-6)*

¹⁰ Nto mii yoo, kuwo :Yuuta Iskaryoot nyoo ki akeenke am rubiikaab Yēesu choo ki taman ak āyēēng', wōlēē kimii :mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch wokuchaamta Yēesu. ¹¹ Yu kayit wōlooto /kēēng'erēkyi. /Kikēēmwoochi kule, “Yoo kēēyēwēēch kēēlto wōlēē +makeenamta Yēesu, kēēkōōniing' beesaanik.” Kuwo :Yuuta wokucheeng' wōlēē /sikeenamta Yēesu.

*/Kikeeyeyta wōlēē /kyoomēē Saakweetaab Keeytaayeet
(Mataayo 26:17-19; Luuka 22:7-13)*

¹² Am bēsyēētaab taayta nyēbo Saakweetaab mukaatiin chēē mākuutunootiin, kiyēēnyē :Yuutayeek mēēnit nyēē sukwaam bēsyoonooto.

Yu kayit :bēsyooni, kuteebēē :rubiik Yēesu kule, “Ānō wōlēē +mawee-amee *Saakweetaab Keeytaayeet bokēēyēytoowuung'?” ¹³ Kumwoochi :Yēesu rubiikyii āyēēng' kule, “Obe ākoy Yēērusālēm. +Mōōtuuyēē murēn nyēē boontoonu tērēētaab bēēko. Orub chiichoo lēt ākoy kōoto nyēē kēēwut. ¹⁴ Yoo kooyit kōyooto, ōmwoochi chiitaab kōoto kule māchē :Kāānēētiintēēt wōlēē sukwoomiisyēē ākoo rubiikyii am Saakweetaab Keeytaayeet. ¹⁵ Mākōōboorwook :chiichoo kisēēnkēēt nyēē wōō nyēbo koroofa nyēē mii :tukuuk tukul chēbo ātēbto. Oyēytoowēēch āmiik.”

¹⁶ Yu keewaany :Yēesu kumwoochi rubiichoo kuu nyooto, kuba ākoy Yēērusālēm ānkubokunyōōr ng'aleek tukul kuu wōloo kāmwooytooy :Yēesu. Kuyeyta āmiikaab saakwaana.

*Kiiboor :Yēesu chiito nyēē kimii wokuchoomtooy
(Mataayo 26:20-25; Luuka 22:21-23; Yoowaana 13:21-30)*

¹⁷ Kumii kurātoorātē :kōōrēēt, kuwo :Yēesu ākoo rubiikyii taman ak āyēēng' ākoy kōyooto ānkutoow kwaam saakweet.

¹⁸ Kumii kwoomiisyē, kumwooy :Yēesu kule, “!Kāāmwoowok, mii :akeenke am akweek nyēē kēēmiitē kyoomiisyē :tukul nyēē makuchaamtaa.” ¹⁹ Kung'woonchi rubiik anku-teebeē :ake tukul Yēesu kule, “Ara anii?” ²⁰ Kukētyi :Yēesu kule, “Nyoo kiilābloobtooy :tukwaay mukaatiit terekyeet akeenke nyēē makuchaamtaa. ²¹ Makume *:Wēritaab Chii kuu yoo /kikeesir kurubta key ak inee. Nteenee mākung'woonchi sōō kule nee :chiito nyoo makuchaamtaa. Kaykay nto /kimākēēsich chiichoo.”

*Kitoow :Yēesu saakweet nyēē lēēl
(Mataayo 26:26-30; Luuka 22:19-20; 1 Kōōriintēēk 11:23-25)*

²² Yu kimii kwoomiisyē, kunam :Yēesu mukaatiit ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy. Nto tēē yoo kubetes mukaatiinaa ānkōōkoochi rubiikyii kōōnēmunooot. Kimwoochi kule, “Bōōrnyuu :nyi. Kunyi, o-am.” ²³ Kunam subak terekyeet nyēē kimii *:tifaayii ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy ānkōōkoochi rubiichoo kumōōsoot. ²⁴ Kimwoochi kule, “Korotūikyuu :chu chēbo *kiirootyeyt nyēē lēēl.* +/Makiitaata sukusobcho :biiko chēē chaang'. ²⁵ !Kāāmwoowok, -māwāāyēē subak tifaayii ākoy bēsyoonoo wāāyēē chēē leelach am Kaab Yēyiin.”

²⁶Nto tēē yoo, kutyēēn :bichoo kōōkoostoo Yēyiin ānkung'ēētyo kutākūy keey Lekemeetaab *Musēyтуuniinēk.

Kiiboor :Yēēsu kule makutuuch keey :Bētērō
(Mataayo 26:31-35; Luuka 22:31-34; Yoowaana 13:36-38)

²⁷Kumii kēēltaab too, kumwoochi :Yēēsu rubiikyii kule, "+Mōōmwēyēēnoo :akweek tukul kuu yoo mwooyē :siruutēk kule, "+Maabakach ākiintēēt kuserēēt :kēēchiirēk."[†] ²⁸Nteenee yoo kaang'eteet meet, +maantoo Kalilaaya." ²⁹Kumwoochi :Bētērō Yēēsu kule, "Ānkoo kāmwyēēniing' :chuu tukul, -māābākooktiing' :anii." ³⁰Kumwoochi :Yēēsu kule, "Bētērō! Kāamwoowuung', kumānēēturkuuchē :kirkōōnkiit nyēbo āyēēng' kwēēmowuuni, +meetuuch keey :inyiing' areet sōmōk kule -mēēnkētoo." ³¹Kumwoochi :Bētērō Yēēsu subak kule, "Mākoy atuuch keey! Yoo kābo meet kēēbēku :tukwaay." Kōōrumchi :nkicheek rubiik chuut kuu nyooto.

Kiwokusaayee :Yēēsu Ketesemaane
(Mataayo 26:36-46; Luuka 22:39-46)

³²Yu kayit :Yēēsu ākoo rubiikyii yēē /kēēkuurēē Ketesemaane, kumwoochi kule, "Ōbuurēē yu, waasaay :anii." ³³Koonaata kisich ākoo Bētērō, Yāākōbō ākoo Yoowaana. Kwaam :ng'uusng'uus Yēēsu kut loōkloōkēn. ³⁴Kumwoochi rubiichooto sōmōk kule, "Kāamyu :anii kut wuu nyēē +maameey. Ong'ētunēē yuutēyū ānkōōkāsul!"

³⁵⁻³⁶Yooto koonaata :inee kisich kukutuny ānkuyim kutiiny :tokochta ng'wēny ankusaay kule, "Baaba! Imuuchāktōōs :tukuuk tukul ām wōlōē imiit. Inēmtoowoo nyalili. Nteenee kuyeyakay kuu wōloo imāktōoy :inyiing' mēēbērē kuu wōloo āmāktōoy :anii."

³⁷Yu kēēyēēwunēē :Yēēsu wōloo kāwokusooyēē, kunyōōr rubiik choo sōmōk kuruytōōs. Kumwoochi Bētērō kule, "Simōōni, ākoo kēēru? 'Kāmēemuuchē mbo ikāsū ām asiista akeenke? ³⁸Ōkāsū ankoosaay simōō-āsyi keey tyēmiisyēēt. Ōbērē nto ovey, āmāmi :nku-ruuk." ³⁹Kooyeey :Yēēsu subak ankuwokusaay kuu yoo kābo taay. ⁴⁰Nto iyēēwu nyēbo āyēēng', kunyōōr mbo Bētērō kuruytōōs subak, kuuyu kichoosyootiini miisin. Kuchusyo :rubiichoo. ⁴¹Kiyeey :Yēēsu subak ankuwokusaay nyēbo sōmōk, nto yu kaweech keey, kumwoochi rubiichoo kule, "Ākoo tōōbēng'tēē rwoonik? Kaakuyem. Okas kaakuyit :āsiiswēk /kiyokoochi *Wēritaab Chii āwunnyēkaab kibng'ōōkisiis. ⁴²Ong'nyiin choomtooyiintēēt kāākuchō! Ong'ēētyē bokēētuyēē."

/Kikeenam Yēēsu nteenee kitay /kēēsār
(Mataayo 26:47-56; Luuka 22:47-53; Yoowaana 18:3-11)

⁴³Kutākumii :Yēēsu kung'āloolē, kuyitu :Yuuta nyoo ki akeenke ām rubiichoo ki taman āk āyēēng'. Kiboontoonu keey biiko chēē chaang' chēē kitinyē chōōkiinēk ākoo syaariinēk chēē kiyyooku :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo booyik. ⁴⁴Kikiisimkumwoochinē :Yuuta bichoo kule, "Nyoo ōkāsē ātōrōōchē, ōnāmē nyooto ānkōōriibootē simāmwyē." ⁴⁵Kuyitu :Yuuta, kutōrōōchē Yēēsu kule, "Aase, Mokoryoontēēt!" ⁴⁶Kutēryēkyinē :bichoo Yēēsu bakeenke.

⁴⁷Kukāsē :rubiintēēt ake kuu nyooto, kung'usu chōōkiit, nto bērē kuyeb motwooriintēētaab kibkōrōs nyēē wōō, kuchwenta yiitit kōōsuuyto.

⁴⁸Yooto, kumwoochi :Yēēsu bichoo kināmē inee kule, "Ōbērē āntōōchinē :anii lukēēt nyēē mächē kuweech kōōrēt sookwaante chōōkiinēk āk syaariinēk boonamaa? ⁴⁹Ntēē kwāāboontē keey :anii akweek kwaak ām biuwuutaab *Kōōtaab Yēyiin ānēētiisyē. Kwaamaak :nee simoonamaa yooto? Nteenee ityiichē :ng'aleechu tukul siruutēkaab Yēyiin."

⁵⁰Yu kāmwooy :Yēēsu kuu nyooto, kumwēchi keey :rubiikyii. ⁵¹Kimii :murēno nyēē kiinoomōtē Yēēsu nyēē kikyalyaktee keey ankeet baateey. Nto yu kibērē /keenam, ⁵²kuchiwit kuchuruchi ankaanaa yooto ānkumwēchi keey kibchuraat.

Kumii :Yēēsu taayeetaab kōōkwēēt nyēē wōō nyēbo Yuutayeeek
(Mataayo 26:57-68; Luuka 22:54-55, 63-71; Yoowaana 18:13-14, 19-24)

⁵³/Kikēekwēryoot Yēēsu ākoy kaytaab *kibkōrōs nyēē wōō. Kikiiruruukyi keey wōlooto :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch, booyik ākoo kāānēētikaab kiruutēk. ⁵⁴Kiinaamaat :Bētērō Yēēsu ākoy kuyit kiyēnkuutaab kaytaab bichoo bo kōrōs. Kumii wōlooto kōōbuur :nkinee ng'wēny kuyu maata nyēē kimii kuywēē :biiko chēē kiruubē kayaa.

⁵⁵Kimach *kōōkwēētaab Yuutayeeek tukul kōōyyoonkyinē :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch, kule kunyōōr ng'ālyoo nyēē miyaat nyēē nāmē Yēēsu /sikiitiilchi meet. Nteenee māānānyōōr ng'ālyoo. ⁵⁶Ānkoo kimōlōlchi :biiko chēē chaang' Yēēsu ng'al, kichuunchuun :ng'aleekwaa. ⁵⁷Kimwooy :alake subak kule, ⁵⁸"Kikeekas :acheek kumwooyē :chiichi kule mākōōturbuub

*Kōōtaab Yēyiin nyoo kitēēchē :biiko ankuteech ake nyēē mēēbērē tēēchē :biiko. Kālē makuteech nyooto bēsyoōs sōmōk.”⁵⁹ Kichuunchuun :nkicheek ng’aleekaab bichoo.⁶⁰ Yooto kōōyoo :chiichoo wōō bo kōrōs ankuteebēe Yēēsu kule, “Itinyē wōlēē ituuktooy keyy ām ng’aleechu mwooyē :bichu?”⁶¹ Kusiisiy keyy :Yēēsu. Kumwoochi subak :chiichooto wōō bo kōrōsēēk Yēēsu kule, “Inyiing’ man *Kāārārookiintētēt, Lakwataab Nyoo Tōrōōr?”⁶² Kumwoochi :Yēēsu kule: “Anii :nyooto anku +mookas *Wēritaab Chii kōōbuurunēē āwutaab taay nyēbo Nyoo bo Kāāmuukēy ankookas kuchōōnēē boolik.”⁶³ Kikwaany keyy :moo chiichoo wōō bo kōrōs kut kubaach sirookyii ānkumwooy kule, “Nee ake :nyēē /tākēēmwoowēēch kurubta keyy āk chiichi?”⁶⁴ Kookas oob wōlēē kākōōntosuurto Yēyiin? Kunyi, ōbērē nee akweek?” Kōōruumchi :kiirwookik tukul kule, “Misyinē kume.”⁶⁵ Kung’utyyi :kiirwookik alake Yēēsu ankurat koonyek. Kurātootiin :koonyek, /kiituluuksēt /ankeeteebēe kule, “Mwoowu, baa, ng’oo :nyi kēētuluuchiing!” Yooto, koorabaakset :bichoo kiriibē kayaata.

Kituuch keyy :Bētērō

(Mataayo 26:69-75; Luuka 22:56-62; Yoowaana 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Kumii :Bētērō kēēbuur biyy, chokumur yooto :chēēboto Bētērō ānkulē, “Kwēēboontōtē keyy :nkinyiing’ oob chiichi bo Nāāsārēēt!”⁶⁸ Kutuuch keyy :Bētērō. Kimwooy kule, “-Māānkētē kiyēē imwooyē.” Kōōnookyii :Bētērō yēbo oreet nyēē wēētii kayaata. Yooto, kooturkuuch kirkōōnkiit.⁶⁹ Kutākumiitē :Bētērō yooto bo oreet, kukas :chēēbkēy subak, ānkumwoochi biiko chēē kimii yooto kule, “Lēyye! Rubiintēetaab Yēēsu :chiichi!”⁷⁰ Kutuuch keyy :Bētērō subak. Nyēē mā tyaa, kumwoochi :biiko chēē kimii yooto kule, “Kubooyiit man! Inyiing’ rubiintēetaab Yēēsu kuuyu isālu Kalilaaya.”⁷¹ Kuchubchi keyy :Bētērō kule, “-Māānkētē chiichi ōmiitē ōng’āloolēē.”⁷² Yooto, kooturkuuch :kirkōōnkiit nyēbo āyēēng’. Koosoot :Bētērō yoo kāmwoochinē :Yēēsu kule, “Kumaneeturkuuch :kirkōōnkiit nyēbo āyēēng’, +meetuuch keyy :inyiing’ areet sōmōk kule -mēēnkētoō.”

Kuriir :Bētērō nyēē ng’waa.

15

Kumii :Yēēsu taayeetaab Bilaato

(Mataayo 27:1-2, 11-14; Luuka 23:1-5; Yoowaana 18:28-38)

¹ Nto yu kāmwook :asiista, kootiil *:kōōkwēētaab Yuutayeeek tukul kunam wōlēē mii :mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch, booyik āk kāānēētikaab kuruutēk kurat Yēēsu ānkukwēryoot ākoy kaab *Bilaato.

² Yu /kakiyyiitita kaab Bilaato, kuteebēe :nyoo Yēēsu kule, “Inyiing’ :bāytooyiintēetaab Yuutayeeek?” Kumwoochi :Yēēsu kule: “Wuu nyooto, sinee.”³ Kiiteeyee keyy :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch kule kiikuyey :Yēēsu ng’al chēē chaang’.⁴ Kuteebēe :Bilaato Yēēsu kule, “Māmi :kiyēē ikētū kurubta keyy ng’aleechu mwooyē :bichu kule !kiyyey?”⁵ Mānāāket :Yēēsu ng’ālyoo. Kuboty :tonkoy Bilaato.

Kiisimchi :kāāntōōyikaab Yuutayeeek Bilaato kubakach Yēēsu

(Mataayo 27:15-26; Luuka 23:13-25; Yoowaana 18:39–19:16)

⁶ Kiityooktooy :bāytooyiintētēt ām kēnyit ake tukul kibratyaanteet akeenke nyoo kaakutool :biiko. /Kikēyēyē kuu nyooto yoo /kyoomē *Saakweetaab Keeytaayeeet.⁷ Kimii ām bēsyoōsyēchooto :biiko alake chēē kikwiilē bāytooyiisyēētaab Bilaato ānkikiikubākākiis kut /kikiikeerat. Akeenke ām bichooto ku nyēē /kikēēkuurēē Baraaba.⁸ Yooto kōōruruuky keyy :biiko chēē chaang’ kaytaab Bilaato. Kusoom :bichoo Bilaato kōōtyooktoochi chiito akeenke nyēē rataat kuu yoo kwēētyooktoochinē kwaak yoo mii :saakwaanaa.⁹ Kuteeb :Bilaato kule, “Ōmāchē ātyooktoowook bāytooyiintēetaab Yuutayeeek?”¹⁰ Kitēēbēē :Bilaato bichoo kuu nyooto kōōnkētē kule kēētuyiityi :mbo kibkōrōs Yēēsu moo.¹¹ Nteenee kōōwuruur :mbo kibkōrōs biiko tukul kumwoochi Bilaato kootyaakta Baraaba yoo kātēētyooktooy Yēēsu.¹² Kuteeb :Bilaato kule, “Kunyi, ōmāchē ayeyee nee naas chiichi ōbērē bāytooyiintēetaab Yuutayeeek?”¹³ Kōōruumchi :biiko tukul kule, “Ibakach!”¹⁴ Kumwoochi :Bilaato biiko kule, “Ara koleel nee :chiichi?” Kubōloobōl :biiko kule, “Obakach! Obakach!”¹⁵ Nto kuuyu kimāmāchē :Bilaato kunyēēr :biiko, kōōtyooktoochi Baraaba. /Kikiityōōlsēt Yēēsu, nto tēē yoo kōōyokooyto /bokēēkwēertoochi *murtooywoontēt.

Kiintosuur :biikaab lukēēt Yēēsu

(Mataayo 27:27-31; Yoowaana 19:2-3)

¹⁶ Kubeeta :biikaab lukēēt Yēesu ākoy kaytaab *Bilaato āriit ānkukuur lukēētaab booryēt tukul.

¹⁷ Kōōlookyi sireet nyēē arraa ankutaay kuutwēētaab kātōok ankookemeer mētinyii wuu nyēē kāyēk bāytooyiintēt. ¹⁸ Yu /kāākiilookyi tukuuchoo, /kēētōow /keeyey keey kule /kākēēsilo Yēesu /kēēmwooyē kule, “Kimkim! Bāytooyiintēētaab Yuutayee!” ¹⁹ Kiikōryōōnyēē :bichoo Yēesu kirōkto mēt ānkung'utyinē kibtaman ānkukutunyēē taayeenyii kuyēyē keey kule kākoonyit.

²⁰ Yu /kāākiintosuur, /kiirēēkunēē siraanaa arraa /ānkiilookyi sirookyii choo bo kwaak nto tēē yoo, /kēēkwēryoot /bokēēkwērtoochi murtooywoontēt.

/Kikēēkwērtoochi Yēesu murtooywoontēt /ānkiinchuruur

(Mataayo 27:32-44; Luuka 23:26-43; Yoowaana 19:17-27)

²¹ /Keemii /kēēbeetooy /keetuuyēē chiito ake nyēē kibo kōōrēētaab Kurēēn. /Kikēēkuurēē chiichoo Simōōni nyēē ki kwaaniitaab Aleksaanta ākoo Ruufō. /Kēētuyēē kuu nyooto, /kēēkerchinē koong' kukalab murtooywoontēētaab Yēesu.

²² Kikwēryoot :bichoo Yēesu ākoy yēē /kēēkuurēē Kolkoota, (kaayneet nyēē ibooru kule 'Rōkyēētaab Mēt'). ²³ Nto bēre kōōkoochi :bichoo Yēesu *tifaayiiik chēē /kikeetasee saakityeek* alak, kutay kuyye.

²⁴ Kukwērtoochi :bichoo Yēesu murtooywoontēt. Nto yu mākuḅchēchi keey sirookyii, kubar *sēkēēryēt sukōōnkētēē kule ng'oo :nyēē mākuḅib sireet nkōōn.

²⁵ Ki asiistaab sōmōk nyēbo kōōrōōn, yu /kikēēkwērtoochinē Yēesu murtooywoontēt. ²⁶ /Kikiikēēsirchi kiito ake ng'aleek chēē kiyey /sikiitiilchi Yēesu meet chēē kimwooyē kule: BĀYTOOYIINTĒĒTAAB YUUTAYEEK.

²⁷ /Kikēēkwērtoochi nkicheek kibng'ōōkisiis āyēēng' murtooywōōsyēkwaa. /Kikiyyoong'tēē ake āwutaab taay nyēbo Yēesu /ānkiiyoong'to ake nyēbo kaataam.†

²⁹ Kiinchuruurē :biiko chēē kimurē yooto Yēesu ānkukwērtooy mētēwook kumwoochinē kule, “Ntēē kwēēbērē :inyiing' +mēēturbuub *Kōōtaab Yēyiin ankiiteechee subak bēsyoōsyēk sōmōk? ³⁰ Iraraach keey naas. Irēkunēē murtooywoontoonoo!”

³¹ Kiinchuruur :nkicheek mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo kāānēētikaab kiruutēk Yēesu kumwoochinē keey kule, “Kiisooḅē :chiichi biiko alak, ntēē -mēēsoob keey naas. ³² Kēēmāchē keekas ra kāārārōokiintooni kuurē keey kule bāytooyiintēētaab *Isrāyēēliik. Yoo keemuuch kurēkunēē murtooywoontooni, +mākiyēnchi.” Kiinchuruur :nkicheek kibng'ōōkisiisēchoo kimii murtooywōōsyēkwaa.

Meetaab Yēesu

(Mataayo 27:45-56; Luuka 23:44-49; Yoowaana 19:28-30)

³³ Kichō :mēēnānēēt bēēt nyēē kiker kōōrēēt tukul, kung'etee āsiiswēk lo ākoy āsiiswēk sokool. ³⁴ Yu kayit āsiiswēk sokool kōōnchō :Yēesu kule, “Yēyiintēēnyuu, Yēyiintēēnyuu, ntēē 'keebakaaktaa!’† (Kimwooyē yooto ām kuutiinyii kule, “Ēlōōy, Ēlōōy, lema sabaktani?”)

³⁵ Yu kakas :biikaab lukēēt chēē kimii yooto, kule, “Okas, miitē kukuurē *Eliiya.”

³⁶ Kulabatee :chiito ake kiroonkuryēēt ankooluumta *tifaayiiik chēē tāytāy. Kurutyi kiroonkuryoonoo kēētānkōōyokoochi kuutiitaab Yēesu ānkulē, “Okany keekas yoo mākuḅō :Eliiya chokōōrēēkunēē murtooywoontooni!”

³⁷ Kiinchō :Yēesu ankung'et.

³⁸ Yooto bakeenke, kukērēērunēē keey āyēēng' kuchakee barak ākoy ng'wēny :ankeet nyēē ki rikimim nyoo /kikiyēēlēē Kitōōkiitaab *Kōōtaab Yēyiin.

³⁹ Yu kakas :chiito nyēē wōō nyēbo lukēētaab booryēt* wōlēē kameeta :Yēesu, kumwooy kule, “Kubooyiit man, ākoo Lakwataab Yēyiin :chiichi.”

⁴⁰ Kikiyyoong'iis :chēēbyōōsōōk alake yēē lōō kutoobēnē kiyēē kiyēyāktōōs. Chēēbyōōsōōchoo alak ku Maaryaa nyēbo Maktaala, Sālōōmē ākoo Maaryaa kaametiitaab Yōōsē āk Yāākōḅō nyoo mining'. ⁴¹ Kirubootē ānkuyēētyēēchinootē :chēēbyōōsōōchoo Yēesu, yoo kimii Kalilaaya. Kimii :nkicheek chēēbyōōsōōk alake yooto chēē chaang' chēē kiinaam Yēesu ākoy Yēērusālēm.

Wōlēē /kikeemuyta Yēesu

(Mataayo 27:57-61; Luuka 23:50-56; Yoowaana 19:38-42)

15:17 Luuka 23:11 15:19 Määrkö 14:65 15:21 Room. 16:13 * 15:23 /Kikēēyēyisē saakityeechaa kōōboot ng'wooninto. 15:24 Tyēēn. 22:18 15:26 Mat. 27:11 † 15:27 Tāsinyin :siruutēk alake kērēywoontooni 28: Kiityiich :yuutēyū siruutēkaab Yēyiin choo mwooyē kule, /Kikeetasta kibng'ōōkisiis. 15:27 Isa. 53:12 15:29 Yoowa. 2:19; Määrkö 14:58; Yoowa. 2:19 15:32 Tyēēn. 22:7; 109:25 15:33 Āmōōs 8:9 † 15:34 Tyēēn. 22:1 15:36 Tyēēn. 69:21 15:38 Chuy. 26:31-33; 2Tēt. 3:14; Ibu. 10:19-20 ‡ 15:39 Tāsinyin :siruutēk alake kule 'wōlēē kiinchōōyto āk'. 15:39 Mat. 27:11; Määrkö 1:1, 11 15:41 Luuka 8:2-3

42-43 Ki bēsýēēt :nyooto nyēē kichōbēē keey :Yuutayeek kukānyoonu bēsýēētaab *Sabaato. Kimii :boontētēē ake nyēē /kikēēkuurēē Yōōsēēf nyēbo *kiriinkēētaab Arimataaya nyēē ki kiirwookiin nyēē kitookoonoot ām *kōōkwēētaab Yuutayeek. Kikiikōōyēnchi :boontoonoo kule kichōōnēē :Yēēsu Kaab Yēyiin chokuyēk Bāytooyiintētēē nyoo /kikēēmii /kēēkānyē. Yu kakas :boontoonoo kule kaakuriik :āsiiswēk chēē toowu :bēsýēētaab *Sabaato ānkutākumii :Yēēsu murtooywoontētēē, kukāng' ānkuwo kaab *Bilaato wokusoom /kēēchānchi kōōnēm muustaab Yēēsu sukumuy, kumanaarataarat :kōōrēēt. 44 Kiilat :Bilaato yu kakas kule kaakume :Yēēsu. Kikuur chiito nyēē wōō nyēbo lukēēt ankuteebēē kule, “Kaakume :Yēēsu, man?” 45 Kumwoochi :nyoo kule, “Kaakume.” Kuchāmchi Yōōsēēf wokuyib muustaab Yēēsu. 46 Kiwokwaal :Yōōsēēf ankeet ānkuwokōōrēēk muustaab Yēēsu ām murtooywoontētēē ankurateē ankaanaata. Kunam muusto ānkuwokōōtōōr kochonkeet ake nyēē /kikiikiiwōr. Nto yitoy, kuwunukyiy rwaanteet nyēē wōō kuker kochonkaanaa. 47 Kikāsē :Maaryaa nyēbo Maktaala ākoo Maaryaa, kaametiitaab Yōōsē, yēē /kikeekonoree Yēēsu.

16

King'eetee :Yēēsu meet

(Mataayo 28:1-8; Luuka 24:1-12; Yoowaana 20:1)

¹ Yu kākāubēk :bēsýēētaab *Sabaato kukararakta :asiista, kuwo :Maaryaa nyēbo Maktaala, Sālōōmē, ākoo Maaryaa kaametiitaab Yāākōbō, wokwaal mwaanik chēē boong'u nyēē anyiny subokooyiilee muustaab Yēēsu.

² Yu kēērīr :kōōrēēt, kubeeta mwaanichaa ākoy wōloo /kikēēmuchinē Yēēsu. ³⁻⁴ Kumii kēēlto, kutēēbootēē keey kule, “Ng'oo :nyēē wokuwunuktoowēēch rwaantaanaa tēē nyoo ēē?” Yu kayit, kukasta, nto bērē kulē, /kikiēēwunukto rwaanteet kuyaatakay :kochonkeet. ⁵ Kōōwut kochong'. Yooto, kukas murēn nyēē kikiibuur āwutaab taay ām kochong'. Kiki-ilaach sireet nyēē lēēl anku kooy nyēē kiilēkēchēēchēē miisin. Kumuooy :chēēyōōsōōchoo miisin yu kakas chiichoo. ⁶ Kumwoochi :chiichoo kule, “-Mōōmuuyē! Ānkētē kule kōōmāchē Yēēsu nyēbo Nāāsārēēt nyoo /kōkēēkwertoochinē murtooywoontētēē. Kaakung'eetee meet, neennyi māmii yu. -Mōōkāsē yu /kikiitōōrē! ⁷ Bōōmwoochi Bētērō ākoo rubiik chuut kule, 'Makoonto :Yēēsu Kalilaaya wōlēē +mābōōnyōōrchi kuu wōloo kimwooytoowook.' ” ⁸ Kichuwunee :chēēbyōōsōōchoo kochonkaanaa nyēē kābōōtoon. Kilabat āmānāng'āloolchi chii ake tukul ām kēēltaab too.

Kiiboorchī keey :Yēēsu Maaryaa nyēbo Maktaala

(Mataayo 28:9-10; Yoowaana 20:11-18)

[⁹ King'eetēē :Yēēsu meet kukāng'eēyēn :kōōrēēt ām bēsýēēt nyēē kirubē bēsýēētaab *Sabaato. Nto chiito nyēbo taay kōōboorchī keey :inee ku Maaryaa nyēbo Maktaala, nyoo kiibēbēētoochinē tāmirmirook chēē miyootēch tisab. ¹⁰⁻¹¹ Kuwo :Maaryaa nyi bo Maktaala ākoy wōlēē kimii kuriiryēē :rubiikaab Yēēsu ānkumwoochi kule, “!Kaakas Yēēsu! Soboot!” Kuchweesta :rubiichoo ng'aleekyīi.

Kiiboorchī keey :Yēēsu rubiikyīi āyēēng'

(Luuka 24:13-35)

¹² Kikiikuwalak :eertaab Yēēsu kōōboorchinē keey rubiikyīi āyēēng' chēē kimii kēēltaab too kukwoonēē Yēērusālēēm. ¹³ Yooto, kooyeey :rubiichoo Yēērusālēēm bokumwoochi chuut kule, “!Kaakeekas Yēēsu.” Kuchweesta :chuut ng'aleekwaa subak.

Kiiboorchī keey :Yēēsu rubiikyīi choo ki taman āk akeenke

¹⁴ Ām lētuunoo, kōōboorchī keey :Yēēsu rubiik choo ki taman āk akeenke kimii kwoomi-isyē. Kibōlchi :Yēēsu rubiichoo, kuyuy kitay kōōyēnchi kule kiimuuchē :inee kung'eetee meet ākoo mbo subak kule kichwees ng'aleekaab biiko choo kimwooy kule kiikukas inee ānkusoboot.

Kimwoochi :Yēēsu rubiikyīi bokwaamta lōkōōywēk chēē kāroomēch

¹⁵ Nto mii yoo, kumwoochi rubiikyīi kule, “Obe kōōrōōsyēk tukul bōō-āmchinootēē bi-iko tukul lōkōōywēk chēē kāroomēch. ¹⁶ Chii ake tukul nyēē kēēyēnwoo /ankeebatisan, makooraarach :Yēyiin. Nto nyoo kāmēyēnwoo, +/makiiruusta. ¹⁷ +/Mākiikoochi biiko choo kēēyēnwoo kāmūukēywēk chēē imuuchē kuyey kiy nyēē -mēēmuuchē :chii ām nkuruukyīi. Imuuchē ām kaayneenyuu, kōōbēbēētooy tāmirmirook chēē miyootēch kung'eētyēē biiko. Makung'alaal ng'elyēēbik chēē -mēēnkētē. ¹⁸ Yoo kanam eereen māyēyēē kiy, nto yoo kayye

mbo ng'woonēēt mābākāchē. Yoo kātiinyēē chii nyēē imnyoonē āwunnyēk ankusaay Yēyiin, kusobē :chiichoo.”

*/Kikēyib Yēesu kuwo kibkōōnkōy
(Luuka 24:50-51; Yēyuutēk 1:9)*

¹⁹ Yu kaakoowaany :Mokoryoontēēt Yēesu kung'āloolchi rubiikyii, /kēyib kuwo Kaab Yēyiin wokōōbuurēē āwutaab taay nyēbo Yēyiin.

Kyaamtaat :rubiik lōkōōywēk chēē kāroomēch

²⁰ Kiba :rubiik kōōrēēt tukul bokwaamta ng'aleekaab Yēesu. Yu kyoomtooy ng'aleechaa, kiyēyē ām kāāmuukēywēēkaab Yēesu tukuuk chēē -mēēmuuchē :chii kuyey. Tukuuchooto chēē kiyey biiko chēē chaang' kucham kule bo man :lōkōōywēchooto.]

Luuka

Taayta

Siriintēet, yēē / kīkēesirē āk wōlēē kiwuunto :ng'aleek ām taay: Kisirē :Kirikiintēet Luuka lōkōōywechu kāroomēch. Ki musookiin nyēbo kiirnān ānki toorētiintēetaab Bāwulō nyēē / kiikoosēē keey ām booniinēkyii alak. Mātookunoot nyēē tyaa kule / kīkēesirē āyu kitaabuuni nteenee / kiisōōtyinē kule imuuchē ku kēnyiiitaab 50 KK nto ku 63 KK ām kōōrēetaab Rooma, Efēēsō nto ku Kayisareeya.

Kiyēē mii āriit: Kisabsab :Luuka siruutēk tukul ām keel nyēbo kiirnān āk ng'aleek tukul choo / kiikēērār kurubta keey āk soboontaab Yēesu, meenyii āk ng'eteetaab meet kumanaasir kitaabuuninyii. Kuuyu ki Kirikiin, kitet siruutēkyii kuroōb keey, ng'alyoo nyēē tēerchiintōōs āk biiko choo kisālu Iburaneek choo mākāsē yēēt kiy yoo / kāmākēētēt siruut ām kēelooto. I-ārōoru :Luuka kule Yēesu ku *Wēritaab Chii nyēē kiyibchi biiko tukul lōkōōywek chēē kāroomēch. Ibooru :inee mbo lōkōōywek alak chēē maneemuuch :sirriik chuut alake kutwech ām siruutēkwaa.

Kiyēē āmu: Yoo ikiimē :Mataayo kule Kāārārookiintēetaab Yuutayeek :Yēesu ānkwoorōōru :Māārko kule yēchinē :Yēesu Yēyiin yiisyeēt, kumāchē :Luuka kōōboor kule Yēesu ku Yēyiintēet nto subak, ku chii nyēē chōōnēē siintaaryeetaab Aatam (kur. 3:23-38). Ibooru :Luuka ām yuutēy kule Yēesu :nyēē bāwu kiy ake tukul ām kōōrēet.

Ārōōrunēet

¹ Boontēet nyēē koonyitoot Tēyōfiilō, kiikusir :biiko chēē chaang' ng'aleek chēē ki-ikuyēyākiis ām wōlēē kēemiitē. ² Kisir kuu wōloo kimwooytoowēech :biiko choo kikāsē ng'aleechaata rubtooy keey āk Yēesu. Bichooto mbo :chēē kibokwaamtaat ng'aleechaa. ³ Boontēet nyēē koonyitoot, kuuyu kwāārōōtootē tukuuchoo tukul kung'eetee wōlēē ki-toowunēē, kaasoot kule karaam asiruung' ām kēēlto nyēē chōōbot ⁴ siinkēt kule man :kiy ake tukul nyoo / kiikiineetiing'.

Kiiboor :malayikeet kule +/mākēēsich Bātisāniintēet Yoowaana

⁵ Yu kibāytooy *:Erōōtē kōōrēetaab Yuutayeek kumukuul, kimii *:kibkōrōs ake nyēē / kīkēekurēē Sekaryaa nyēē kichōōnēē sokonnyeet nyēbo mbo *kibkōrōs nyēbo Abiīya. Nto cheeyoosyeenyii ku Eliisābēēt nyēē kibo kōōtaab *Āārōn nyoo kiyootu mbo kibkōrōs. ⁶ Kīiywēyē :Sekaryaa āk cheeyoosyeenyii Yēyiin ānkirubē kiruutēk tukul kuu wōlēē māktooy :Yēyiin. ⁷ Kikiikōōbuurchiin :tukwaay nyēē lōō āmānānyōōr lēēkōōy, kuuyu ki sōōn :Eliisābēēt.

⁸ Kimii :yēē kiyēyiisye :Sekaryaa ām *Kōōtaab Yēyiin, kuuyu kibo kōōng'waa :bārooyinto kuyēyiis. ⁹ /Keekwey inee ām bareetaab *sēkēēyēēt, kuu wōloo / kīkēēyēytooy kwaak, kōōwut Kōōtaab Yēyiin wōloo kiwutē :mbo kibkōrōs nkit wokōōtyēēēē kiito ake nyēē boong' u nyēē anyiny. ¹⁰ Kisooyē :biiko chuut tukul ām saang' ku tēē yooto tukul.

¹¹ Kutākumii kō, kuchōōnchi *:malayikeet ake ānkōōyooonyēē āwunyii nyēbo taay ām yoo kiituskēēnēē kiyoo. ¹² Kuteryekta keey :mukuulēy Sekaryaa ānkumuy miisin. ¹³ Nteenee kumwoochi :malayikaanaa kule, "Sekaryaa, -mēēmuy! Kaakukas :Yēyiin saayeeng' uung'. Kunyoo, mākusikuung' :cheeyoosyeeng' uung' leekweet nyēē wēēriit ānku +mēēkuurēē lak-wanaata Yoowaana. ¹⁴ +Meeng'erech ānku mākung'ērēkiis :nkicheek biiko chēē chaang' kubo ng'alyoontooni. ¹⁵ Mākuyēk :Yoowaana chii nyēē wōō ām taayeetaab Yēyiin. Mēēbēē makuyēē *tifaayik nto tukuuk alak tukul chēē ibōōkiitē biich. Mākōōnyiiyti :Yēyiin Tāmirmiryēenyii ānkoo kutākumiitē mooyēetaab kaamet. ¹⁶ Makuweech biikaab *Isrāyēēl chēē chaang' kucham Yēyiintēēng'waa. ¹⁷ Makoonto :inee taayeetaab Mokoryoontēet ām tāmirmiryēēt āk kāāmukēy chēē wuu choo kibo *Eliīya. Mākōōchoomnyo lēēkōōk ākoo sikiikwaa, makuweech biiko choo kāwōōt kukas ng'aleekaab choo churtootiin ankuveyta biiko kutorooch Mokoryoontēet."

¹⁸ Kumwoochi :Sekaryaa malayikaanaa kule, "Ntēē kōōkēēwōōyēkiitu :tukwaay. +Māānkētēē nee kule man :ng'aleechu?"

¹⁹ Kūkētyi :malayikaanaa kule, "Ntēē :anii Kāāburyēēl, nyoo alēēkityiintōōsii āk Yēyiin! / Kāākiyookwoo āyibuung' lōkōōywechu kāroomēch. ²⁰ Kas! Mākuyēyākiis :ng'aleechu ām bēsyēēt nyēē kiikukwey :Yēyiin. Nteenee kuuyu maneecham kiyēē kāāmwoowuung', maku-naming' keey :kuut ākoy kuyityiin :bēsyoonoto."

²¹ Kikānyiiis :biiko choo kimii saang' kut kulē, “So! Nto yu keekaay keey ra :Sekaryaa ām kō kuu nyi ēē?” ²² Yu kāwokuchuw saang', kikiikunamakay :kuutiit nyēē kimēēmuuchē kut kung'alaal. King'āloolchinēē biiko āwunnyēk baateey. Kōōnkēt yooto :biiko kule kikiikutooky Sekaryaa :ng'alyoo kuchōōnēē wōlēē mii :Yēyiin.

²³ Kitas taay :Sekaryaa kuyēyiisyē ām *Kōōtaab Yēyiin ākoy kubēk :bēsyoōsyēkyii. Nto mii yoo, kuwēēchi keey kaa.

²⁴ Nyēē mā tyaa, kunam :mooyēēt Ēliisābēēt. Kuwunyeey keey kō ārook muut. Kumwoochi keey yooto kule, ²⁵ “Kaakuriireenaa :Yēyiin kōōnēmtoowoo kāānchuruurēetaab biiko kuuyu mānāāsich.”

Kiiboor :malayikeet wōlēē +/mākēēsikto Yēēsū

²⁶ Ām araaweetaab lo kung'eetee kukānyikisiit :Ēliisābēēt, kōōyookto :Yēyiin malayikeet Kāāburyēēl kuwo ākoy Nāāsārētēē ām yēēmēētaab Kalilaaya.

²⁷ Kimii *ā:runng'oonyoontētēē ake wōlooto nyēē /kikēēkuurēē Maaryaa. /Kikiikēēmākyyi chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Yōōsēēf nyēē kichōōnēē kōōtaab Bāytoyoyintētēē *Tāwuti.

²⁸ Kiwo :malayikaanaata ākoy yēē kimii :Maaryaa ānkumwoochi kule, “Ichāmu nee oō, Maaryaa? Sērē, ichamaat ām taayeetaab Yēyiin.” ²⁹ Kibotyi :Maaryaa kiyēē māikumwooy, yu kakas ng'aleechaa. Kiteebēē keey kityō kule, “Ng'al nee :chu ēē?”

³⁰ Kumwoochi *malayikeet kule, “-Mēēmuy! Kāākōōbēruuriing' :Yēyiin! ³¹ Kunyi, imi-itē wēēnyikisiitu ānku +mēēsich leekweet nyēē wēēro ānku +mēēkuurēē lakwanaa Yēēsū.

³² Mākuyēk chii nyēē iyweyaat ānku Lakwataab Yēyiin. Mākōōkoochi :Yēyiin kāāmukēyweēk kubāytoyoyiis kuu Tāwuti. ³³ Makubayta biikaab *Isrāyēēl ām kēnyiyēk chēē mābēku.”

³⁴ Kuteebēē :Maaryaa malayikaanaa kule, “Āmuuchē :anii ānyōōru leekweet kule nee? Ntēē atiimaat.”

³⁵ Kukētyi :malayikaanaa kule, “Mākuchōōnchiing' :Tāmirmiryēētaab Yēyiin ankoolaambuuchiing' :kāāmukēyweēkyii. Churtaat :leekweet nyēē +mēēsich /ānkumākēēkuurēē lakwataab Yēyiin. ³⁶ Nto subak, ānkoo kimwooyē :biiko kule ki sōōn :tiyeeng'uung' Ēliisābēēt ānkimii kukēēytēē kēnyiyēkaab yyooteēt, boonto ra mooyēēt nyēbo ārook lo. ³⁷ Māmiitē :kiy nyēē mēēmuuchāksē ām wōlēē mii :Yēyiin.”

³⁸ Kumwooy :Maaryaa kule, “Āchāmē kiy ake tukul nyēē mākwōo :Yēyiin. Kunyoo, kany kuyeyakay kuu wōloo 'keemwaayte.”

Yooto, kuwēēchi keey *malayikeet.

Kiruutoochi :Maaryaa Ēliisābēēt

³⁹⁻⁴⁰ Yooto bakeenke, kuruutoochi :Maaryaa Ēliisābēēt āk boontēēnyii Sekaryaa chēē kiminyē *kiriinkētēē ake ām mosoobēytaab yēēmēētaab Yuuteeya.

Kuyitē kayaata ⁴¹ ānkōōtookwēēsē Ēliisābēēt, kwoorēērēnē :lakwataab Ēliisābēēt ām moo. Kōōnyiyti :Yēyiin Ēliisābēēt tāmirmiryēēt ⁴² kukuurchi barak kumwoochinē Maaryaa kule,

“Ibēruuroot kusiiir kooruuk alak tukul! Ibēruuroot mbo :leekweet nyēē +mēēsich. ⁴³ Ng'alyoo nyēbo kooniyit sōō, kule nee kulo :kaametiitaab Mokoryoontēēnyuu kut chokukasa.

⁴⁴ Yooto 'kēēchōōnii kō ānkiitookwēēsōo, kwoorēērēnē :leekweet ām moo kubo ng'erekweek.

⁴⁵ Ibēruuroot :inyiing' nyoo 'kiiyēnchi kule makuyeyakay :kiyēē kiikumwooy :Yēyiin!”

Tyēēntaab Maaryaa

⁴⁶ Nto mii yoo, kutyēēn :Maaryaa kule,

“Āsiltooy Yēyiin ām mooyēēnyuu tukul.

⁴⁷ Baybay :tāmirmiryēēnyuu

kubo Kāārārookiintēēnyuu Yēyiin.

⁴⁸ Kaakoosoot kōōbēruuroo,

motwooriintēēnyii nyēē mining'.

Kung'eetee raat kuwo taay,

+/mākēēkuuro kule 'nyēē kiikōōbēruur :Yēyiin'.

⁴⁹ Kāākuyēwōo :Yēyiin ng'alyoo nyēē wōō miisin.

Lēyyē, kusilākoy :inee.

⁵⁰ Riirēē :Yēyiin biiko tukul choo iywēyē inee

kung'eetee binuut āk binuut.

⁵¹ Kāākōōboor kāāmukēyweēkyii

ānkōōsērweētēē choo ng'āsē keey.

52 Ichuchuukunēē bāytooyik ng'ēchērōōkwaa
ānkōōlong'tēē choo yibē keey ng'wēny.

53 Ibiyoonyēē biiko choo āmē :kēmēwuut
tukuuk tukul chēē kāroomēch
ānkukwētē choo mokorēēn
āmēēkoochi kiy.

54-55 Kiikuyēētyēēchēēch acheek
biikaab *Isrāyēēl choo motwoorikyii.

Lēyyē! Kaakoosoot ra :Yēyiin kiyēē kimwooyē
kule makuriiree kōyoo bo *Abraam kēnyiiis āk kēnyiiis.

Ng'aleechuutēchu :choo kimwoochinē biikyoo
choo kibo taay."

56 Kiibuurto keey :Maaryaa Ēliisābēēt ārook chēē mächē kuyitē sōmōk nto iyēyēē kaa.

Wōlēē /kikēēsiko Bātisāniintēēt Yoowaana

57 Nto mii yoo, kusich Ēliisābēēt leekweet nyēē wēēriit. 58 Yu kakas :laatoosyek āk
tilyōōnuutēk kiisayta nyēē kiiboorchii :Yēyiin Ēliisābēēt, kung'ērēkiis :tukul.

59 Kutinyē :lakwanaa bēsyoōsyēk sisiit kuba :laatoosyek āk tilyōōnuutēk saakweet nyēē */
kikiimurootānēē lakwanaa. Kimächē :bichoo kule nto /kēēkuurtēē leekweet kaayneetaab
kwaan kule Sekaryaa. 60 Nteene kutāyis :kaamet. Kimwooy kule, "+/ Mākēēkuurēē
Yoowaana." 61 Kumwooy :biiko kule, "O, ntēē māmii :chii ām kōōng'woong' nyēē /
kēēkuurē kuu nyoo!" 62 /Keeteabee Sekaryaa /kēēng'āloolchinēē āwunnyēk kōōboor wōlēē +/
mākēēkuurtēē leekweet. 63 Kumwaayta /kiikoochi kiyēē kasir. Yu kasir kule, "+/Mākēēkuurēē
lakwani Yoowaana," koolat :biiko.

64 Kootyaaak :ng'elyebtaab Sekaryaa bakeenke ānkusilto Yēyiin.

65 Kimuuyo :laatoosyek miisin. /Kikyaaamtaat ng'aleechaa kuyit komoswookik tukul
chēbo mosoobēytaa Yuuteeya. 66 Kiteebēē keey :chii ake tukul kule, "Ara mächokuyēk nee
:lakwani?" Kitookunoot :lakwanaa kule tinyē kāāmuukēywēēkaab Yēyiin.

Tyēēntaab Sekaryaa

67 Nto mii yoo, kōōnyiiiti :Yēyiin Sekaryaa tāmirmiryēēt kutyēēn kule,

68 "Kutōōriit :Yēyiintēētaab *Isrāyēēl,
kuuyu kachokooraraach biikyii.

69 Mii kōōyookwēēch Kāārārookiintēēt
kuchōōnēē kōōtaab *Tāwuti,
nyēē boonto kāāmuukēywēēk miisin,

70 kuu wōloo kimwooytooy :Yēyiin kēny
kubununēē wōōrkooyikyii.

71 Makooraraacheech ām wōlēē mii :buunikyoo
ākoo mbo ām wōlēē mii :biiko chēē wēchēēch.

72-73 Kaakuriiree :Yēyiin man mbo kuuko
kootyīich *kiirootyēt nyoo kimwoochinē *Abraam.

74 Mākukōōnēēch mbo bārooyinto
nyēē kēyēchinēē yīisyēēnyii nyēē -mākēēmuuytōōsii.

Mākusāruneēēch wōlēē mii :buunikyoo

75 ankuyeyeech kēētiliitiu
ankeechurte ākookoy ām taayeetaab Yēyiin.

76 Nto inyiing' ii, lakwanyuu,
+mēēyēku *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin.

+Meentooy wēyēytoochi Mokoryoontēēt kēēlto.

77 +Māwēēboorchii biiko kōōnkēt wōlēē /kiirārooktooy
yoo kāsoom /kēēnyōōchi kaat.

78 Riirēēnēēch :Yēyiin
ām mooyēēnyii nyēē lēēl.

Mākōōyook lēbkēyēyēt kuchōōnēē kibkōōnkōy

79 chokōōluuchi biiko choo kiikoolaambuuch
:mēēnānēētaab mēēyinto.

1:52 Tyēēn. 75:7; Mat. 23:12; Yāak. 4:6, 10 1:53 Tyēēn. 107:9; 34:10; Luuka 6:21 1:54-55 1Sām. 2:1-10 1:54-55
Toowu. 17:7; Tyēēn. 98:3; Miika 7:20 1:59 Toowu. 17:12-13 1:63 Luuka 1:13 1:64 Luuka 1:20 1:68
Tyēēn. 41:13; 72:18; 111:9; Luuka 4:18-21; 7:16; 19:44 1:69 Tyēēn. 132:17; Mat. 20:30-31 1:70 Isa. 9:2-7; Miika
5:2-4; Room. 1:2 1:71 Tyēēn. 106:10 1:72-73 Laawi. 26:42; Tyēēn. 105:8-9; 106:45; Toowu. 22:16-18; Miika 7:20
1:75 Tiitō 2:12, 14 1:76 Mal. 3:1; Mat. 11:10; Māarkō 1:2 1:77 Cherem. 31:34 1:78 Chuy. 34:6; Mal. 4:2

Mākōōrēetootēēch :lēbkēēyyooni
kēēnyōōru tāloosyēēt.”

⁸⁰ Kinerta :Yoowaana ng'ālyoontēētaab Yēyiin ām nkuruukyii tukul. Kiminyootē suurk-wēen ākoy bēsyēēt nyēē kichokōōboorchi keey biikaab *Isrāyēēl.

2

*Wōlēē /kikēēsikto Yēēsu
(Mataayo 1:18-25)*

¹ Kimii :bāytooyiintēēt ake ām bēsyōōsyēchooto nyēē kibāytooy Rooma ākoo kōōrōōsyēk alak chēē chaang'. / Kikēēkuurēē bāytooyiintoonoo *Kayisaar Ākuustō. Kimwaayta :kāāntōōyiintoonoo /kiiyiit biiko tukul ām kōōrōōsyēchooto. ² Kibo taay :kāāyiitiisyoonoo ām nyoo kichokuyeyāktōōs kubāytooy *:Kirēēnyō kōōrēetaab Siirya. ³ /Kikēēmwooy kule / bokiyiitēē :chii wōlēē /kikēēsikyinē.

⁴ Nto kuuyu kibo :Yōōsēēf kōōtaab Tāwuti, king'eetee Nāāsārēēt ām yēēmēetaab Kalilaaya ānkuwo kiriinkēēng'waa Bēētēlēyēēm ām yēēmēetaab Yuuteeya wōloo / kikēēsikyinē Bāytooyiintēēt *Tāwuti. ⁵ Kiwēeto keey Maaryaa nyi kimāchē kule sukoomut ānko kikiikuriik kucham keey.

⁶ Kumii wōlooto, kwaam Maaryaa :mooyēēt. ⁷ Nyēē mā tyaa kutwaat wēēriit. Kōōyēēn leekweet ānkōōmukoonchi mwēēnkēēt nyēē /kiing'eēng'sēē ām mchoor, kuuyu kimāmii :bārooyinto kōōtaab tāyēēk.

Malayikaanik ākoo ākiik

⁸ Kimii :ākiik alake kwēēmowuunoto chēē kyookooy kēēchiirēk ām yeecheyta nyēē kileēkitēē Bēētēlēyēēm.

⁹ Kuchōōnchi *:malayikeet ākiichoo ām lēbkēēyyēētaab Yēyiin ankookweny icheek. Kinam bichoo :muyatēēt kut kubōōtoon. ¹⁰ Nteenee kumwoochi :malayikaanaa kule, “-Mōōmuuyē! Āyibwook :anii lōkōōyēk chēē makuyey biiko tukul ām kōōrēēt kung'erēkiis miisin. ¹¹ / Kāākēēsikwook raat ām Bēētēlēyēēm *Kāārārōokiintēēt nyoo kwōōkānyoonu. Nyooto ku Mokoryoontēēng'woong'. ¹² Yoo sōōnyōōru lakwanaa, +mookas / kāākiiyēēnēē sirook / ānkiimukoonchi mwēēnkēēt nyēē /kiing'eēng'sēē.”

¹³ Nyēē mā tyaa, kurēkunēē :lukēetaab malayikaanik kibkōōnkōy, kuyēmo āk nyiin ānkutyēēn :tukul kōōkoostoo Yēyiin kule,

¹⁴ “Wōō :Yēyiin ām kibkōōnkōy!

Mii kuchōōnchinē :tāloosyēēt biiko,
choo makuchamta :Yēyiin,
kule churtootiin.”

¹⁵ Yu keeyeyē :malayikaanichaa kibkōōnkōy, kumwooy :ākiik kule, “Murēchu, okany keebe Bēētēlēyēēm bokeekas ng'ālyoontooni kāākōōboorwēēch :Yēyiin.” ¹⁶ Yu kāmwooy kuu nyooto, kulabat ākoy wōlooto ānkubokunyōōr Maaryaa, Yōōsēēf āk leekweet nyēē / kāākimukoonchi mwēēnkēēt. ¹⁷ Yooto, kumwoochi :ākiichoo biiko ng'aleekaab malayikaanaa chēē kirubtooy keey lakwanaa. ¹⁸ Kiilat :biiko tukul ng'aleechaa kyoomu :ākiik nteenee ¹⁹ kinamtaat :Maaryaa mēt.

²⁰ Kiikoostootēē :ākiichoo Yēyiin kumii kōōyēyē wōloo kimii :kēēchiirēk kubo lōkōōyēk chēē kinyōōr. Kikas leekweet kuu wōloo /kikēēmwooytoochinē.

/Kikiimuraatan Yēēsu /ānkēētoochi kaayneet

²¹ Nto mii bēsyēēetaab sisiit kung'eetee /kākēēsich lakwanaa, /keeyey saakweet nyēē * /kikiimurotānēē /ānkēētoochinēē kaayneet. Yu /kaakiimuraatan /kēētoochi kaayneet kule Yēēsu, kaaynaanaa kisimkutoochinēē *:malayikeet /kumanaakeemanach.

/Kibokiitāboonchi Yēēsu Yēyiin

²²⁻²⁴ /Kikeesir ām kiruutēkaab Yēyiin choo kikōōnu *:Muusa kule ibuurē :koorko nyēē kāsich wēero bēsyōōsyēk artam nto / kēēlābchinē. Nto yoo / sikeēlābchi, kimāchāktōōs kuwēetooy chēēbtuukēēnik āyēēng' chēē wōōyēch nto āyēēng' chēē minkēēch /bokēēyēchinēē ntāsimumtēk. /Kikeesir mbo subak kule, leekwa ake tukul nyēē /kākēēsich nyēē kiboooretyeet ānku wēero, /kiitāboonē nyoo kubo yiisyēētaab Yēyiin.

Kunyooy, yu kikiikukeeyta :bēsyōōsyēchoo bo tōmōnoontiit, kuwēeto keey :Maaryaa Yōōsēēf kuboontootēē leekweet Yēēsu. Kiba ākoy *Kōōtaab Yēyiin nyēē kimii Yēērusālēēm. Kimāchē /

1:79 Isa. 9:2, 6; 42:6-7; Mat. 4:16; Luuka 2:14 **1:80** Kiir. 13:24-25; 1Sām. 2:26; Luuka 2:40, 52 **2:7** Mat. 2:1; Yoowa. 7:42 **2:9** Luuka 1:12 **2:10** Luuka 1:13 **2:11** Mat. 20:30-31; Luuka 22:67; Yoowa. 4:42; Yēyuut. 5:31; 13:23; 2Bēt. 1:11; 1Yoowa. 4:14 **2:14** Isa. 9:6; 52:7; 57:19; Luuka 1:79; 10:5-6; 12:51; 19:38, 42; 24:36; Yoowa. 14:27; Yēyuut. 10:36 **2:19** Luuka 2:51 **2:21** Luuka 1:31

bokēyēchi ntāsimuutēk ām wōlooto kuu wōloo mwooytooy :kiruutēk ānkubokōōkooyto Yēesu kubo yiyiyēetaab Yēyiin.

²⁵ Kimii :chiito ake Yēerusālēm nyēē / kikēēkuurēē Simiyōōn nyēē ki lēēl :moo ankichamaat ng'alyoontēetaab Yēyiin miisin. / Kikiikiinyiiti Tāmirmiryēetaab Yēyiin ānkikānyoonu *Kāārārookiintēēt kuchō. ²⁶ Kikiikōōboorchi :Tāmirmiryēetaab Yēyiin kule kumanaame :inee, makukas Kāārārookiintēēt nyoo mākōōyook :Yēyiin.

²⁷ Kikiikōōrēētoot :Tāmirmiryēetaab Yēyiin bēsyoonooto Simiyōōn kuwo *Kōōtaab Yēyiin. Kuyitē :Yōōsēēf āk Maaryaa wōlooto, ²⁸ kunāmē :Simiyōōn leekweet ankookaasta Yēyiin kule, ²⁹⁻³¹ “Bāytooyiintēēnyuu Yēyiin, yoo kaameey ra, māmi ng'alyoo, kuuyu kaakas leekweet kuu yoo 'kwēēmwoowu. Kaakas *Kāārārookiintēetaab kōōrēēt nyoo 'kiikuurtoowēēch kukāsē :biiko tukul. ³² Mākuyēk lēbkēyēyēetaab bōrōryōōsyēk tukul ankuyey / kēēkoonyit biikaab *Isrāyēel tukul.” ³³ Kiyyo :Yōōsēēf ākoo Maaryaa yooto kōōlatē kiyēē kimii :Simiyōōn kumwooyē kurubta keey Yēesu.

³⁴ Kōōbēruur :Simiyōōn icheck tukwaay ānkumwoochi Maaryaa kule, “Makuyey :lakwani / kiiraraach biikaab Isrāyēēl alak nto alak mākubooto. Mākōōboor kāāmuukēyewēēkaab Yēyiin ām Isrāyēēl, nteenee makukwiil :biiko chēē chaang’.” ³⁵ Yooto, mākōōboor keey :miyootyēēt nyēē kiwung'ta keey :bichoo. Mākung'woonchiing' :ng'aleechaa miisin kukerkeyiit nyēē / kākēerutēēniing' chōōkiit kubun.”

³⁶ Kimii :nkinee cheebyoosyeet ake *Kōōtaab Yēyiin bēsyoonooto nyēē / kikēēkuurēē Ana. Kikiikuyooysiit miisin ānki *wōōrkooyoo nyēbo Yēyiin. Ki lakwataab boontēēt ake nyēē / kikēēkuurēē Fānwēēl nyēē kibo kōōtaab Asyeer. Kiming'to keey saanteenyii kēnyiyisēk tisab nto yitoo kume :saanteet. ³⁷ Kōōboor ku musuk ākoy yēē kiboonoto kēnyiyisēk tāmānwookik sisiit āk ang'wan. Kiwēētii :cheebyoosyaanaa Kōōtaab Yēyiin ku tēē yooto tukul wokuku-tunkynē Yēyiin bēēt nto kwēēmooy ānkukirē āmiik kibtaman.

³⁸ Kiwo :cheebyoosyaanaa yoo king'āloolchinēē :Simiyōōn Maaryaa ākoo Yōōsēēf. Kubiirchi :nkinee Yēyiin kōōnkōy ānkumwoochi chii ake tukul nyēē kimii kukānyoonu kooraraach :Yēyiin Yēerusālēm kule, “Kaakuyit *Kāārārookiintēēt!”

³⁹ Yu /kāākēyēchi ntāsimuutēchoo kuu wōloo māktooy :kiruutēkaab Yēyiin, kooyey :Yōōsēēf āk Maaryaa *kiriinkēēng'waa Nāāsārēēt ām yēēmēetaab Kalilaaya. ⁴⁰ Kineree :Yēesu wōlooto kut kukitē. /Kikiibēruur /ānkiikoochi kiirnatēēt nyēē wōō.

Nyēbo taayta kōōwut :Yēesu Kōōtaab Yēyiin

⁴¹ Am kēnyiti ake tukul, kibēētii sikiikaab Yēesu Yēerusālēm bokwoomē *Saakweetaab Keeytaayēēt. ⁴² Yu kiboonoto :Yēesu kēnyiyisēk taman āk āyēēng' /keebeeta saakwaana.

⁴³ Yu kābēk :saakweet, kung'ēetyo :sikiikyii kooyey kaa. Nteenee king'ētunēē :Yēesu Yēerusālēm kumēēnkētē :sikiik. ⁴⁴ Kibērē :sikiik tōōs tākuboonotoo keey :inee chōōrōōnuutēkyii nto tilyōōnuutēk. Nto mii kosolēny, wokucheeng'aatee :kwaan āk kaamet wōlēē mii :chōōrōōnuutēk āk tilyōōnuutēk, ⁴⁵ nteenee mānānyōōr. Kooyey yu kāyēēkunēē ākoy Yēerusālēm bokucheeng'aat.

⁴⁶ Nto mii bēsyēetaab sōmōk bokunyōōr kumii kiirwookēetaab kāānēētikaab kiruutēk ām *Kōōtaab Yēyiin kukāsē kiyēē /kikēēmwooyē ānkukirē ng'al. ⁴⁷ Kiilat :chii ake tukul nyēē kikāsē kiirnatēēt nyēē kiboonoto :Yēesu āk wōlēē kiwāluntooy kiyēē /kikēētēēbēē. ⁴⁸ Kinam kuut kwaan āk kaamet. Kulēēnchi :kaamet, “Baaba, ng'alyoo nee :nyi 'kēyēwēēch! Ntēē siikōōnēch keeluyaatee wōli tukul?” ⁴⁹ Kukētyi :Yēesu kule, “Am :nee soocheeng'aateenaa wōloo tukul? -Mōōnkētē :akweek kule māchāktōōs āmiitē :anii kōyi bo Baaba āyēēng' ng'aleek chēē mākwoō :Baaba?”

⁵⁰⁻⁵¹ Mānēēnkētē :sikiik kiyēē kiibooru :ng'aleechaa kimwooyē :Yēesu, nteenee kinamtaat :Maaryaa mēt. Kicham :Yēesu kuwēeto keey kwaan āk kaamet. Kiwokukoonyit sikiikyii.

⁵² Yooto tukul kumii kunērē :Yēesu, kutāsynē keey :ng'oomnānēēnyii ānkuchāmē :Yēyiin āk biiko.

3

Yoowaana, yēytooyiintēetaab kēēltaab Yēesu

(Mataayo 3:1-12; Māārko 1:1-8; Yoowaana 1:19-28)

¹ Ki kēnyitaab taman āk muut kubāytooy :Tibēeryō kōōrēetaab Rooma kumukuul. Ām bēsyōōsyēchooto, kibāytooy :Bōōntyō *Bilaato yēēmēetaab Yuuteeya, kubāytooy *Erōōtē Antibaas* yēēmēetaab Kalilaaya, nto ng'eetaabkaamet Filibō, kubāytooy :nyoo yēēmōōsyēk

2:22-24 Laawi. 12:1-4, 7-8; Chuy. 13:2, 12 2:26 Luuka 2:11 2:29-31 Luuka 10:23-24 2:32 Isa. 42:6; 49:6
2:34 Isa. 28:16; 1Bēt. 2:8; Room. 9:33 2:35 Yoowa. 19:25 2:37 Mat. 6:16-18; 1Tēm. 5:5 2:38 Luuka 2:25;
23:51; 24:21 2:40 Luuka 1:80 2:41 Chuy. 12:1-20 2:49 Yoowa. 2:16 2:50-51 Luuka 2:19; Efēēs. 6:1; Filib.
2:6-8; Kolos. 3:20; Ibu. 5:8 * 3:1 Erōōtē nyiitēny ku wēritaab Erōōtē nyoo kimwooytooy /keebakach wēriik.

āyēēng': nyēbo Itureeya ākoo nyēbo Traakonit. Kibāytooy :Lusaannya yēmēētaab Abileen.
² Nto mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch ām bēsyoōsyēchooto ku *Anaas ākoo *Kayaafa. Ki
 yooto mbo yēē kiiyookyinē :Yēyiin Yoowaana Araab Sekaryaa lōkōōywēk kumii suurkwēēn.
³ Kunyoo, kyaamtaatee :Yoowaana lōkōōywēk biitōōsyēk tukwaay chēbo āynēētaab Yoortaan
 kumwoochinootē biiko kuweeksee miyootyēēt nyoo kiikuyey /ankeebatisan sukunyōōchi
 :Yēyiin kaat. ⁴ Kiityiich kuu yoo siraat ām kitaabuutaab *wōōrkooyōontēētaab Yēyiin *Isaaya
 kule,

"Miitē :chiito ake kukuuru ām kōōr nyēē suurkwēēn kule,
 'Oyeyte keey,

ānkōōbāroochi Mokoryōontēēt kēēlto.

⁵ /Keeyeb tulōōntōōk

/ānkēēsisinēē tuybēyōōsyēk.

/Keechuul kēēlwookik choo moosootiin

/ānkiirōōr choo sing'iirēch.

⁶ Māchāktōōs :biiko tukul kōōnkētē kule

māchē :Yēyiin kooraraach icheek.' "†

⁷ Kimwoochi :Yoowaana biiko chēē kimāchē /keebatisan kule, "Ng'oomng'ookichu! Ng'oo
 :nyēē kāmwoowok ōmwēyēē ng'woonintaab Yēyiin nyoo mākuchōōnchook? ⁸ Oboorunēē
 yēyuutēkwook kule kooweeksee miyootyēēt, āmōōkwērtē keey ōmwooyē kule, 'Ntēē kēēbooyē
 Abraam.' Amwoowok man kule imuuchē :Yēyiin kuyey rwoontōōchu kuyēk lōkōkaab
 *Abraam.† ⁹ Itōrōōroot :āywēēt. Kunyi, keet ake tukul nyoo kamayey lokoyeek chēē
 kāroomēch, /kiilulutooy /ānkēētōōrchi ma."

¹⁰ Kuteebēē :biiko Yoowaana kule, "Kiy nee :nyēē +mākiiboorunēē kule kookeebakaakte
 miyootyēēt?" ¹¹ Kumwoochi :Yoowaana kule, "Yoo boonto :chii sirooy āyēēng', kubchēchi
 nyoo mātinyē sira. Nyoo boonto āmiik, kubchēchi nkinee nyoo mātinyē."

¹² Kikwa :nkicheek kāāruruukikaab *syuuruut kumāchē kule /keebatisan ānkumwoochi
 Yoowaana kule, "Kāānēētiintēēt! Nto nkacheek, mākūwēēch kule kēēyēyē nee?" ¹³ Kukētyi
 :Yoowaana kule, "Boosaan ōtāsinyē laatit ake barak ām syuuruut nyoo /kikiitiilwook kule
 ōruruuchēē biiko."

¹⁴ Kukwa :nkicheek chēē riibē tāloosyēēt ankuteebēē kule, "Nto nkacheek, mākūwēēch
 keeyey nee?" Kukētyi :Yoowaana kule, "Mōō-āmchi chii ng'ōōki ām kiyēē manaayey,
 āmōōsāsūnēē chii tukuukyii. Oteeree beesaanik choo /kēēkwēwook ām yiisyēēng'woong'."

¹⁵ Kikānyoonu :chii ake tukul kuyit *Kāārōōkiintēēt ām lēēkitō. Kyoomē mēt kumwooyē
 kule, "Ara nyuun Kāārōōkiintēēt ku Yoowaana?" ¹⁶ Kumwooyē :Yoowaana kule,
 "Ābātisānēēnook :anii bēēko baateey, nteenee mākuchō :chiito nyēē boonto kāāmuukēywēēk
 kubiira, nyēē -māāyēmē mbo ārēēkyi kwēyōōnik. +Machokubatisaneenaak :inee
 Tāmirmiryēētaab Yēyiin āk maata. ¹⁷ Machokuseesta mōōrōryēēk kung'ēt :nkoonuuk
 ankubeelee mōōrōryēēchoo maataab kibchuulyo. Nto nkoonuuk, kukonoree choo chookē."

¹⁸ Kitas taay :Yoowaana kwoomchinē biiko lōkōōywēk chēē kāroomēch ānkōōkālōonchinē
 kutayee keey ng'ōōki.

¹⁹ Kiiburyoong'to :Yoowaana Bāytooyiintēēt *Ērōōtē kuuyu kyoobuch ng'ēetaabkaamet
 kōōnēmūnēē koorkēēnyii Erootyaa. Kiiburyoong'to mbo subak kubo ng'al alak chēē
 chaang' chēē miyootēch. ²⁰ Yooto, kunam :Ērōōtē ankukerta kō. Kiinyikiis :ng'ālyoontooni
 miyootyēētaab Ērōōtē miisin.

/Kikeebatisanee Yēēsu bēēko āk Tāmirmiryēēt

(Mataayo 3:13-17; Māārōō 1:9-11)

²¹ Yu kitākubātisāniisyoōtē :Yoowaana, kuchō :nkinee Yēēsu /ankeebatisan. Nto ku-
 mii :Yēēsu kusooyē Yēyiin, kuyaatakay :kibkōōnkōy ²² ānkurēkyi :Tāmirmiryēētaab Yēyiin
 nyēē wuu chēēbtuukē. Kukuur :Yēyiin ām barak kule, "Inyiing' lakwanyuu nyēē āchāmē
 ānkāāng'ērēkyinē."

Siintaaryeet wōlēē kichōōnēē :Yēēsu

(Mataayo 1:1-17)

²³ Kitinyē :Yēēsu kēnyisyyēk chēē kimāchē kukēēyētēē sosom kutoowu yiisyēēnyii. Kikuurē
 :biiko Yēēsu kule araab Yōōsēēf ānkoo kimābo Yōōsēēf. Kichōōnēē kōōtaab Ēēli. ²⁴ Ēēli nyoo ki
 araab Maatat. Maatat araab Laawi, Laawi nyoo ki araab Mēlki, Mēlki nyoo kibo Yanaay,

3:2 Luuka 1:80 3:3 Luuka 24:47; Yēyuut. 13:24; 19:4 † 3:6 Isaaya 40:3-5 3:7 Mat. 3:7; Luuka 21:5-36 † 3:8

Ibooru 'lōkōkaab Abraam' biiko chēē kāsiyinē Yēyiin kuu Abraam. 3:8 Mat. 3:9; Luuka 13:16; 19:9; Yoowa. 8:33-47;

Room. 4:12, 16-17; Kala. 3:7, 29 3:9 Mat. 7:19 3:16 Yoowa. 1:26-27, 33; Luuka 4:18; Yēyuut. 1:5; 2:3; 11:16; 13:25;

19:2-4 3:20 Māārōō 6:17-18 3:21 Mat. 3:16; Luuka 5:16 3:22 Mat. 3:17; Luuka 4:18 3:23 Toowu. 41:46;

Kāāyit. 4:3; 2Sām. 5:4

Yanaay nyooy ki araab Yōōsēēf. ²⁵ Yōōsēēf araab Matatyaa nyooy ki araab Āmōōs. Kibo :Āmōōs Nāwuum nyooy ki araab Esli, Esli araab Nakaay. ²⁶ Nakaay araab Mayaat nyooy ki araab Matatyaa araab Sēmēyiin nyooy kibo Yōōsēk. Kibo :Yōōsēk Yoota ²⁷ nyooy ki araab Yowanaan nyooy ki araab Reesa, nyooy kibo Sērūbābēel, araab Syeeltyeel nyooy kibo Nēeri. ²⁸ Kibo :Nēeri Mēlki, nyooy ki araab Aati, nyooy kibo Koosam araab ²⁹ Eer nyooy kibo Chooswa araab Elyeeser, nyooy kibo Yōōriim, nyooy ki araab Maatat. Kibo :Maatat Laawi, ³⁰ nyooy ki araab Simiyōōn nyooy kibo Yuuta, Yuuta araab Yōōsēēf nyooy kibo Yoonam araab Elyaakim. ³¹ Elyaakim araab Meleeya nyooy kibo Meena, Meena nyooy ki araab Mataata. Kibo :Mataata Naasan, nyooy ki araab Tāwuti. ³² Tāwuti nyooy kibo Yēēsē araab Ōbēēt nyooy ki kwaan ku Boowaas, Boowaas araab Sālmōōn nyooy kibo Nāāsyōōn, ³³ nyooy ki araab Aminataab, nyooy ki araab Raam nyooy ki araab Ēsrōōn nyooy ki kwaan ku Bērēēs, nyooy kibo Yuuta. ³⁴ Kibo :Yuuta Yāākōb nyooy ki araab Isaka nyooy kibo *Abraam araab Teera. Kibo :Teera Nayoor, ³⁵ nyooy ki araab Sērūk, Sērūk araab Rēēwu nyooy kibo Belek nyooy ki kwaan ku Eber araab Syeela. ³⁶ Kibo :Syeela Kaynaan nyooy ki araab Arfaksaat, araab Syēm, nyooy kibo Noowa. Kwaaniitaab Noowa ku Lameek, ³⁷ nyooy ki araab Metuseela araab Enok nyooy kibo Chāārēēt araab Maalaleel nyooy kibo Kaynaan. ³⁸ Kibo :Kaynaan Ēnōs nyooy ki araab Sēet. Kibo :Sēet Aatam, nyooy kiyēyē :Yēyiin.

4

/Kikeetyem Yēēsu ām suurkwēēn

(Mataayo 4:1-11; Māārko 1:12-13)

¹ Yu /kābokiinyiiti Yēēsu Tāmirmiryēētaab Yēyiin, kung'eete komosaa kibo āynēētaab Yoor-taan ānkōōrēētoot :Tāmirmiryoonoo ākoy suurkwēēn. ² Kiibuur wōlooto bēsyoōsyēk artam kukirē āmiisyēēt. Yu kābēk :bēsyoōsyēchoo artamu, kwaan :kēmēwuut miisin. Kutākumii :Yēēsu wōlooto, kuchōōnchi *Kēniintētēt kumāchē kutyem. ³ Kimwoochi kule, "Yoo inyiing' man ku Lakwataab Yēyiin ii, imwoochi rwaantaani kuyēk āmnyoontētēt." ⁴ Kukētyi :Yēēsu kule, "Ntēē mwooyē :sirūtēkaab Yēyiin kule, 'Māsobēē :chiito āmit baateey.'"[†]

⁵ Kuwēētō :Kēniintētēt Yēēsu ākoy lekemeet ake barak ānkung'oonkyi kukas kiriinkōōsyēk tukul ām kōōrēēt. ⁶⁻⁷ Kumwoochi Yēēsu kule, "Yoo 'kēēkutung'woo, +māākōōniing' kāāmuukēywēēk ibayte kiriinkōōsyēchuut tukul kāroorānēch kut kōōtēnyētēnyē, kuuyu anii :nyēē āboontē kāāmuukēywēēk ākoochi chii ake tukul nyooy kaacham." ⁸ Kukētyi :Yēēsu kule, "Ntēē mwooyē :sirūtēkaab Yēyiin kule māchāktōōs /kēēkutunkyniē Yēyiin /ānkiiywēyē inee nkit."[†]

⁹ Nto mii yoo, kuwēētō subak :Kēniintonoo Yēēsu ākoy Yēērusālēēm ānkōōkoochi kōōyoonnyē yēē kotootyētēt ām barakuutaab tōōtēētaab *Kōōtaab Yēyiin.* Yooto, kumwoochi :Kēniintētēt kule, "Yoo inyiing' man Lakwataab Yēyiin ii, iraantee baa, yuutēyu ¹⁰kuuyu mwooyē :sirūtēkaab Yēyiin kule, 'Mākōōyook :Yēyiin malayikaanikyii bokuriibing'. ¹¹ Makutaaching' malayikaanichaa ānkōōrēētōoting' simeenachiing' :rwaā."[†] ¹² Kukētyi :Yēēsu kule, "Mwooyē :sirūtēkaab Yēyiin kule, '-Meetyem Yēyiintēēng'uung!'"[†]

¹³ Yu kaakutyem :Kibrōkōōsyoontētēt Yēēsu, kubakaakta ānkuwēēchi keey ākoy bēsyeēt ake.

Kitoowunēē :Yēēsu yiisyēēnyii yēēmēētaab Kalilaaya

(Mataayo 4:12-17; Māārko 1:14-15)

¹⁴ Yu kāwokunyōōr :Yēēsu kāāmuukēywēēkaab Tāmirmiryēēt, kooyey yēēmēētaab Kalilaaya ankuyey tukuuk chēē chaang' chēē /kiilātē. Kitookunēē :kaayneenyii yēēmoonooto tukul. ¹⁵ Kiikoostoooy :chii ake tukul wōlēē kiinētitooy ām *kooiriikaab saayēt.

/Kikeetay Yēēsu ām saang'nyii

¹⁶ Nto mii yoo, kooyey :Yēēsu Nāāsārēēt wōloo kinērēē. Nto mii bēsyeētaab *Sabaato, kōōwut *kōōtaab saayēt kuu kwaak. Kumii kō, kung'eet kumāchē kusuman ng'ālyoontēētaab Yēyiin. ¹⁷ /Kiiyokoochi lōkōōywēk chēē kisir :wōōrkooyoontēētaab Yēyiin *Isaaya. Kung'aany yēē kimāchē ankusuman kule,

¹⁸ "Āboontē Tāmirmiryēētaab Yēyiin,

kuuyu kikweya :Yēyiin

ā-āmchinootē bānoonik

lōkōōywēk chēē kāroomēch.

Kiiyookwoo :Yēyiin chāāmwoochi biiko

3:31 2Sām. 5:14 **3:33** Ruut 4:18-22; 1Tēt. 2:1-14 **3:38** Toowu. 5:1-32; 11:10-20; 25:19-26; 29:35 **4:2** Luuka 4:18; Ibu. 4:15 † **4:4** Kiruu. 8:3 **4:6-7** Mat. 28:18 † **4:8** Kiruu. 6:13 **4:8** Kiruu. 5:9 * **4:9** Yuutēyu yēē kiitōrōōrōōt ām tōōtēētaab Kōōtaab Yēyiin yēē kicham kukuutētē :mbo kibkōōrōs aryeembuut kumāchē kōōbāroostoochi biikaab Yēērusālēēm ng'aleek. † **4:11** Tyēēnwookik 91:11-12 † **4:12** Kiruu. 6:16 **4:14** Luuka 4:18; Yēyuu. 1:8

kule +/makiityaakta choo rätootiin
äm choolwookätēt.

Nto choo kōryootiin,

+/mākēēng'oonkyi koonyek kukasta.

Nto choo kiikōōtiiny :biiko alake äm bāytooyiisyēt,
mäkubāw keey.

¹⁹ Kiiyookwoo :Yēyiin chāāmwoochi biiko kule

bēsyoōsyēk :chu chēē makuchamee :Yēyiin icheek.”†

²⁰ Yu keewaany :Yēēsu kusuman siruutēchoo, kukētyi chiito nyēē kiiyyoonkyinē saay-
eet änkōōbuur ng'wēny sukoobanybaany ng'aleechaa. Kiirōōtoot :biiko tukul Yēēsu mi-
isin. ²¹ Kimwoochi bichoo kule, “Kāākuyityiin :bēsyooni äk kiyēē mwooyē :siruutēchu.”

²² King'ērēkyi :biiko tukul chēē kimii yooto Yēēsu ankoolat miisin äm wōlēē king'alooltooy,
kuuyu ki kārōomēch :ng'aleekyii.

Nteenee kimwooy :biiko alake kule, “Mächē :chiichi kumwooy kule inee ku
*Kāārārookiintēt? Acha ēē, wē, ntēē araab Yōōsēēf.” ²³ Kukētyi :Yēēsu kule, “Änkēt
kule ömuuchē ömwoowoo ng'älyoontoonoo kimwooy :booyoo nyēbo kēny kule, 'Isoob keey
kurook :kāānyooyiintēt.' Ömiitē ömwooyē kule ntēē -mäāyēyē :anii ng'al chēbo kwōng'ut
äm saang'nyuu kuu yoo kyāāyēyē äm Kaabernaam. ²⁴ ! Kāāmwoowook, -/mākēēchämē
*wōōrkooyootēētaab Yēyiin äm saang'nyii.”

²⁵⁻²⁶ Kumwoochi :Yēēsu subak kule, “Osoot yoo kiyēyē :Yēyiin kuwo :roobta kēnyisyēk
sōmōk äk ārook lo. Kichō :kēmēwuut kōōrēēt /änkiiyookto wōōrkooyootēētaab Yēyiin *Eliiya
kuwo äkoy *kiriinkētēē ake nyēē /kikēēkuurēē Sarefaat äm kōōrēētaab Sitōōn wōlēē kimii
:koorko nyēē ki musuk nyēē mēēbērē ki Cheebyuutayaa. Ntēē kimii naas, :kooruuak
alake chēē chaang' chēē ki Cheebyuutayiiis ämēēbērē /kikiiyookto Eliiya kuwēēchi icheek?
²⁷ Okas, baa, mbo yoo kiisobē :wōōrkooyootēētaab Yēyiin Eliiisa Naaman nyoo kikinam
*makereenik änkibo kōōrēētaab Siirya. Ntēē kimii :biiko chēē chaang' chēē ki Yuutayeeek
chēē kiboonto makereenik ämēēbērē /kikiisob?”

²⁸ King'woonchi :ng'aleechaa bichoo äm kōyooto bo saayeeet. ²⁹ Kung'ēētyo änkukwēryoot
Yēēsu kumächē kule wokuwunuktēē kēēbēēryēt ake nyēē kilēēkitēē yooto. ³⁰ Nteenee
kibotēē :Yēēsu yooto änkuwēēchi keey.

*Kāāmuukēywēēkaab Yēēsu
(Māārkö 1:21-28)*

³¹ Kiwēēchi keey äkoy Kaabernaam. Kyoomchi biiko ng'älyoontēētaab Yēyiin äm *kōōtaab
saayeeet yēē ki bēsyoēētaab *Sabaato. ³² Kiilat :biiko äm wōlēē kiinēētiitooy :Yēēsu, kuuyu
king'aloolē äm kāāmuukēywēēk.

³³ Kimii :chiito ake kōyooto nyēē kiyyimē *:tāmirmiryēt nyēē miyaat. Kubōlchi
Yēēsu :tāmirmiryoonoo kule, ³⁴ “Ö! Yēēsu nyēbo Nāāsārēēt, imächēnēēch nee? Imächē
iwaang'teech? Ntēē änkētiing' :anii. Inyiing' nyoo ichurtaat änkiihöönēē Kaab Yēyiin.”

³⁵ Kōōburyoong'to :Yēēsu tāmirmiryoonoo kule, “Siis änkiiichuwunee chiichi.” Kōōryookyinē
:tāmirmiryoonoo miyaat chiichoo ng'wēny kukāsē :biiko tukul änkuchuwu nyēē manaayeyee
chiichoo kiy. ³⁶ Kiilat :biiko tukul ankuteebēē keey kule, “Ng'al nee :chu! Ntēē boonto
:chiichi kāāmuukēywēēk chēē ibēbētēē tāmirmirook chēē miyootēch änkukāsyi?”

³⁷ Kiisambaakta :ng'aleechaa kut kuyit yēēmoonooto tukul.

*Kiisob :Yēēsu biiko chēē chaang'
(Mataayo 8:14-17; Māārkö 1:29-34)*

³⁸ Yu kang'eetee :Yēēsu *kōōtaab saayeeet bēsyoonooto, kuwo äkoy kaab Simōōni. Kiim-
nyoonē cheebyoosyēetaab biikooy bo Simōōni miisin. /Keesaaysaay Yēēsu kule, “Isoob
cheebyoosyaani.” ³⁹ Wokōōyooonyēē :Yēēsu yēē kimii :cheebyoosyēet änkōōbēbēēto bōōrto.
Kusob :cheebyoosyaanaa areet akenke änkubāyiis.

⁴⁰ Yu kararakta :asiista bēsyoonooto kukāākubēk :äsiiswēkaab *Sabaato, kōōmutyi :biiko
Yēēsu biiko chēē chaang' chēē kitinyē bōōrwoonik chēē makerkeey. Yu kätinyēē :Yēēsu
bichoo äwunnyēk, kusobcho. ⁴¹ Kiilbēbēētooy mbo tāmirmirook chēē miyootēch chēē chaang'
chēē kiyyimē biiko. Yu chuwu :tāmirmiroochoo, kuwookyinē barak kumwoochinē Yēēsu
kule, “Inyiing' ku Lakwataab Yēyiin!” Nteenee kuuyu kiinkētēē :tāmirmiroochoo miyootēch
kule *Kāārārookiintētēē :Yēēsu, kibōlchinē :Yēēsu kusiisyo.

*Kyaamtaat :Yēēsu lökōōyēk chēē kārōomēch äm kooriikaab saayeeet
(Mataayo 4:23-25; Māārkö 1:35-39)*

4:18 Luuka 1:35; 3:16, 22; 4:1, 14; 10:21; 24:49; Yēyuut. 1:2, 5, 8; 2:4, 17, 18, 33, 38 † **4:19** Isaaya 61:1-2 **4:19** Luuka
7:22 **4:22** Yoowa. 6:42 **4:24** Yoowa. 4:44 **4:25-26** 1Bäy. 17:1, 8-16 **4:27** 2Bäy. 5:1-14 **4:30** Yoowa.
7:30; 10:39 **4:31** Mat. 4:13 **4:32** Mat. 7:28-29 **4:34** Määrkö 3:11

⁴² Yu kāyyēekunē, kuwēchi keey :Yēesu wōlē kimālēekitē :chii. Kicheeng'aat :biiko am wōlto ake tukul. Nto yu /kābokēnyōōr, /keesaaysaay kule tākōobuur kiriinkoonoto bo Kaabernaam. ⁴³ Nteenee kumwoochi :Yēesu kule, “Māchāktōōs āwē kiriinkōōsyēk alak waamtaate lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo Bāytooyiisyeētaab Yēyiin, kuuyu chooto :chēē kiyey /kiiyookwoō āchōō kōōroon.”

⁴⁴ Kutas taay :Yēesu kwoomchinoot biiko ng'ālyoontēetaab Yēyiin am kooriikaab saayeet am kōōrēetaab Yuutayeek.

5

Tēkiisyēetaab burburiinēk nyēē /kiilatē

¹ Nto mii bēsyēet ake, kumii :Yēesu kwoomchinē biiko ng'ālyoontēetaab Yēyiin am sakaramteetaab Tōōlilēetaab Keneesareet,* kōōroruukyi keey :biiko chēē chaang'. Kiwunuk keey :bichoo kut kuriich Yēesu miisin. ² Yooto, kukas :Yēesu mwēēnkōōsyēk alak āyēēng' chēē /kikiyyoong'tēē tōōlil taban. Kimii :biikaab mwēēnkōōsyēchoo kōōwuunē ānkuyēytooy nēētiniēk am mwēēnkōōsyēchooto taban. ³ Yu kakas :Yēesu bichooto, kukuur nyēē /kikēēkuurēē Simōōni nyi ki nyeenyii :mwēēnkēēt ake. Kulaany :Yēesu mwēēnkoonoo ānkumwoochi Simōōni kuwunukto takoonata kisich kuwo bēēko sukunyōōr :inee bārooyinto nyēē koomchinēē biiko ng'ālyoontēetaab Yēyiin. Kiwunukto mbo :Simōōni mwēēnkoonoto ankulaany :nkicheek āriit. Kōōbuur :Yēesu ng'wēny am mwēēnkoonoo ānkwoomchi biiko ng'ālyoontēetaab Yēyiin.

⁴ Yu keewaany kumwoochi Simōōni kule, “Obe, baa, yuun chaang' bēēko bōōwiirchi nēētiniēk bēēko onam *burburiinēk.” ⁵ Kukētyi :Simōōni kule, “Mokoryoontēēt, kokyaam booryēēt kuyeech amākēēnāmē kiy mbo kisich. Nteenee kuuyu 'keemwaay, +makeesyem.”

⁶ Nto bērē kusyeem, kunam burburiinēk chēē chaang' miisin kut wuu nyēē mākung'ētyo :nēētiniēk. ⁷ Yu kakas :Simōōni kuu nyooto, kukuurēē awut chōōrōōnuutēkwaa chēē kināmiisyoote tukul bokuyētyēēchi kukālāb burburiinēchoo. Kubeeta :choo mwēēnkēēng'waa. /Kikiinēm burburiinēk chēē kiinyiit mwēēnkōōsyēk tukwaay kut wuu nyēē makuling'ta. ⁸ Yu kēēnkēt :Simōōni kiyēē kaakuyeyakay, kukutunyēē taayeetaab Yēesu ānkumwoochi kule, “Ibakaaktaa oō, mokoryoontēēt, ntēē ākoo āchoolwookēnoot nyēē mēērooko mbo ālēēkitēēning'.” ⁹ Kimwooy :Simōōni kuu nyooto, kuuyu kiilat :inee miisin ak biiko choo kiboonoto keey am burburiinēk chēē kinam. ¹⁰ Kiilat :nkicheek Yāākōbō ākoo Yoowaana wērichoo kibo Sebetaayo, choo kiyēyiisyoote ak Simōōni. Kumwoochi :Yēesu Simōōni kule, “-Mēemuy! Kāmēētēēnāmootē burburiinēk kung'eetee raat ānkuwo taay, nteenee +mēēyisunootē biiko.” ¹¹ Yu /kāākēēmwoochi kuu nyooto, kukwaanee mwēēnkōōsyēkwaa ākoy sakaramteet ānkubākookyi tukuuk tukul yooto sukuyēk rubiikaab Yēesu.

Kiisoob :Yēesu chii nyēē kiboonoto makereenik (Mataayo 8:1-4; Māārko 1:40-45)

¹² Nto mii bēsyēet ake, kuruutoochi :Yēesu *kiriinkēēt ake. Kichō :chiito ake nyēē kiboonoto *makereenik.

Yu kakas :chiichoo Yēesu, kōōryookyi keey ng'wēny ānkumwoochi kule, “Mokoryoontēēt! Ānkētē kule 'imuuchē isooboo. Kunyoo, yoo ichāmē, itiliiloo am bōōri.” ¹³ Kuchuul :Yēesu āwunyii kutiinyi chiichoo ānkumwoochi kule, “Āchāmē! Kunyi, itiliiliitu.” Yu kāmwooy :Yēesu kuu nyooto, kusob :chiichoo areet akeenke. ¹⁴ Yu kāākusob, kōōkiimchi :Yēesu kule, “-Mēēmwoochi chii ng'aleechu, nteenee wēēboorchi keey kibkōōros sukuyēwuung' kōōrsēēk kuu yoo kimwooyē *Muusa am kiruutēk, siitooku am taayeetaab biiko kule 'kēētiliiliitu.”

¹⁵ Nteenee /kikiibaraastaat ng'aleechaa miisin kuyit komoswookik tukul chēbo kōōroonoto. Yu kakas :biiko ng'aleechaa, kuwoolchi Yēesu bokuyēbchi yiit /ānkiisoob. ¹⁶ Kichāmē :Yēesu kuwēēti wōlēē malēēkitēē :chii wokusooyē.

Kāāmuukēywēēkaab Yēesu kunyōōchi biiko kaat (Mataayo 9:1-8; Māārko 2:1-12)

¹⁷ Nto mii bēsyēet ake, kumii :Yēesu kōōnēētisiyē, kimii *Farisaayeeek alake ākoo kāānēētikaab kiruutēk yooto. Kikwoonēē :bichoo Yēerusālēm ākoo saang'ta ake tukul am yēmēētaab Kalilaaya ākoo yēmēētaab Yuuteeya. Kiyēyiisyeē :Yēesu kāāmuukēywēēk kukwaanee wōlēē mii Yēyiin kōōsoobēē biiko.

4:43 Mat. 4:17 * 5:1 /Kēēkuurēē Tōōlilēetaab Kalilaaya am āsiiswēk alak kule Tōōlilēetaab Keneesareet. 5:5
Yoowa. 21:3 5:6 Yoowa. 21:6 5:8 Luuka 18:13 5:11 Mat. 8:21-22 5:14 Laawi. 14:2-32; Māārko 5:43;
Luuka 17:14 5:15 Māārko 7:36 5:16 Māārko 1:35; 6:46; Luuka 3:21; 6:12; 9:18, 28-29; 11:1; 22:39-46; Yēuutu. 12:5

¹⁸ Yooto, kuyit :biiko alake chēē kiimutu chiito ake nyēē kisōnkōchoot kukālāboonunēē tiirbeet. Kisyeeem :bichoo kule kubilbil biiko choo kikiiruruukyi keey yooto sukunyōōr Yēēsu, ¹⁹ nteenee maneemuuch. Kunyoo, kulaany kōōto barak ānkubut tukuuk chēē / kikeesyeebe kutook :koong'ta nyēē kēēyokooytēē chiichoo kumii tiirbeet ākoy yēē kimii :Yēēsu.

²⁰ Yu kēēnkēt :Yēēsu kule kēēkoosēē keey inee :bichoo, kumwoochi chiichoo kisōnkōchoot kule, "Wēnyoo, /kākēēnyōōwuung' kaat ām choolwookātēēng'uung'." ²¹ Kukāsē :Fariisaayeechaa ākoo :kāānēētichoo bo kiruutēk kuu nyooto, kumwaaeyee moo kule, "Yibē keey :chiichi kule inee ku ng'oo ēē? Bērē tōōs inee ku Yēyiin? Ng'oo :ake nyēē imuuchē kunyōōchi biiko kaat ām choolwookātēēt yoo mā Yēyiin nkit?" ²² Kiinkētē :Yēēsu kiyēē kimii :bichoo kōōsōōtē. Yooto, kuteebee kule, "Ām nee soosoot :akweek kuu nyooto?" ²³ Nkōnō :nyēē kuskus, āmwoochi chiichi kule, 'Kākēēnyōōwuung' kaat,' nto āmwoochi kule, 'Ng'et, ānkiwēēsyēt?' ²⁴ Okāsē ra kule āboontē anii, *Wēritaab Chii, kāāmuukēy ām kōōrooni ānyōōchi biiko kaat ām choolwookātēēt." Yooto, kumwoochi chiichoo kisōnkōchoot kule, "Yyoony ankiinam tiirbeeng'uung' ānkiwēēchi keey kaa." ²⁵ Kung'et :chiichoo areet akeenke kukāsē :biiko tukul ankunam tiirbeenyii ānkuwēēchi keey kaa. Kiikaastaat :chiichoo Yēyiin miisin.

²⁶ Kilat :chii ake tukul nyēē kimii yooto ānkumuy miisin. Nto tēē yoo, kookaastaat Yēyiin kut kōōyēēchinē kumwooyē kule, "Kaakeekas ra ng'ālyoo nyēē -/mākyoomu."

*Chāmē :Yēēsu mbo biiko chēē -/mākiiriiku
(Mataayo 9:9-13; Māārko 2:13-17)*

²⁷ Kumii :Yēēsu ākoo rubiikyii kung'ēētyēē kiriinkoonooto, kukas chiito ake nyēē / kikeēkuurēē Laawi' kumii kēyō kōōruruuchē *syuuruut. Kumwoochi :Yēēsu chiichoo kule, "Irubwaa!" ²⁸ Kubākooktooy :nyoo kāāruruukiisyoonoo bo syuuruut ānkurubē Yēēsu. ²⁹ Nto yityo kumwoochi :Laawi Yēēsu kule kuruutoochi ām kanyii. Kucham :Yēēsu.

Yu kayit :Yēēsu ākoo rubiikyii kaab Laawi, kuyēchi :Laawi saakweet. Kimii nkicheek :kāāruruukaab *syuuruut alake yooto ākoo tāyēēk alak chēē kyoomiis ākoo Yēēsu.

³⁰ Nteenee kiing'unyng'uunkyi *Fariisaayeeek āk kāānēētikaab kiruutēk rubiikaab Yēēsu kule, "Ntēē ō-āmchiintōōsi āk kāāruruukichu bo syuuruut ākoo mbo alak chēē -/mākiiriikul" ³¹ Kukētyi :Yēēsu kule, "Chēēng'ootē :biiko choo imnyoontōōs kāānyooyiintēēt āmēēbērē chēēng'ootē :choo sobchootiin. ³² Kichāākuurē :anii biiko choo choolwookēnootiin āmā choo isōōtē kule churtootiin."

*Kāānēētiisyēētaab Yēēsu nyēē lēēl
(Mataayo 9:14-17; Māārko 2:18-22)*

³³ Nto mii yoo, kōōng'unyng'uunyis :biiko alake kumwoochinē Yēēsu kule, "Ntēē *kirē :rubiikaab Bātisāniintēēt Yoowaana ākoo chēbo Fariisaayeeek āmiisyēēt ānkusooyē āmākirē :cheekuuk?" ³⁴ Kukētyi :Yēēsu kule, "Mēērukuutē keey :chōōrōōnuutēkaab saanteetaab leekwa ām saakweetaab kooyēy yoo boonto keey saanteet. ³⁵ Nteenee yitu :bēsēyēt nyēē + /mākiinēmunēē saantaanaa wōlēē mii :chōōrōōnuutēkyii. Yooto nanyuun :yēē makoorukuut keey :chōōrōōnuutēkyii."

³⁶ Kōōboorchinēē :Yēēsu bichoo tyoonkōōchēēt kule, "Mākēētilē ankeet nyēē tākulēēl / ānkēēkinēē sireet nyēē yoos. Yoo /kakeeyey kuu nyooto kusirinyāktōōs :ankaanaa ānkung'ēti yooto kubarayit :koong'ta miisin. ³⁷ -/Mākēēroonkyinē mbo kibkeetiis choo /kātākēēyēyē wōōnkit nyēē yoos. Yoo /kakeeyey kuu nyooto, kōōtōlō :wōōnkit kuwasta keey :kibkeetiisyeek. ³⁸ Māchāktōōs /kēēroonkyinē kibkeetiisyeek choo /kātākēēyēyē wōōnkit nyēē lēēl. ³⁹ Yoo kiikunooyēē :chii ātēbuutēkyii choo bo kēny, mēēbērē chāmē kurub kāānēētiisyēēt nyēē lēēl, kuuyu isōōtyēēchinē kule tōōs kāroomēch :ātēbuutēchoochii."

6

*Bāwu :Yēēsu Sabaato
(Mataayo 12:1-8; Māārko 2:23-28)*

¹ Nto mii yēē ki *Sabaato, kumur :Yēēsu ākoo rubiikyii mbareet ake nyēbo nkoonuuk. Yooto, kuswech :rubiikyii mētēwookaab nkoonuuk ankubiiriir ānkulākyyi kuut.

² Nto bēē kukas *Fariisaayeeek alake chēē kimii yooto, kumwooy kule, "Ntēē ōmiitē ō-iryēē kiruutyēēt nyoo yēētē /kēēkēsiis ām bēsēyētaab Sabaato."

³ Kumwoochi :Yēēsu kule, "Manoosuman :akweek, yoo ki-iryēē :Bāytooyiintēēt *Tāwuti kiruutēk, yoo kyoomē kēmēwuut ākoo biiko choo kiboonto keey? ⁴ Kiwo :Tāwuti *Kōōtaab

Yēyiin /ānkiikoochi mukaatiinek choo /kikēēchāmchinē mbo *kibkōrōs nkit kwaam. Kyaam :Tāwuti mukaatiinechaa ānkōōkoochi nkicheek biiko choo kiboonto keey kwaam.”⁵ Yu keewaany :Yēesu kumwoochi Farisaayeechaa kuu nyooto, kumwooy kule, “Bāwu *:Wēritaab Chii bēsyēētaab *Sabaato.”

Kiisoo biis :Yēesu yēē ki Sabaato

(Mataayo 12:9-14; Māārko 3:1-6)

⁶ Kiwo :Yēesu subak ām bēsyēēt ake nyēbo *Sabaato kōoto ake nyēbo saayēt ānkōōnēētiis. Kimii kōyooto :chiito ake nyēē kisōnkōchoot :āwutaab taay⁷ ānkimii :nkicheek *Farisaayeeek alake yooto ākoo kāānēētik alak chēbo kiruutēk. Kimāchē :bichoo kukas yoo kēēsoobso ām bēsyēētaab Sabaato, subokōōyooong'tēē kōōk.

⁸ Kiinkētē :Yēesu kiyēē kimii kōōsōōtē :bichoo. Yooto, kumwoochi chiichoo kisōnkōchoot :āwut kule, “Chōō, baa, chēēyooonyēē yu bo taay.” Kuwo :chiichoo. ⁹ Kukēēyoo :chiichoo yooto, kuteebēē :Yēesu Farisaayeechaa āk kāānēētichoo bo kiruutēk kule, “Chām wēēch :kiruutēkyoo /keeyey kiy nyēē karaam ām bēsyēētaab Sabaato, nto nyēē miyaat? /Kiisoo biis nto /kēēbākākiis?”¹⁰ Kiirōōtoot :Yēesu chii ake tukul. Nto mii yoo, kumwoochi chiichoo kisōnkōchoot :āwut kule, “Chuul āwut.” Kuchuulē āwunoo, kukārāmiitu.

¹¹ Yu kakas :Farisaayeechaa āk kāānēētichoo bo kiruutēk kuu nyooto, kunyēēr miisin ānkutoow kusat kiyēē makuyeyee Yēesu.

Kwēyiisyēētaab lēbkēēyikaab Yēesu taman āk āyēēng'

(Mataayo 10:1-4; Māārko 3:13-19)

¹² Nto mii bēsyēēt ake, kuwo :Yēesu ākoy lekemeet ake wokusaay Yēyiin kuyyeech.

¹³ Yu kayyeech :kōōrēēt, kukuur rubiikyii, kukwey chēē kiyitē taman āk āyēēng' ānkukuur chooto kule *lēbkēēyik.

¹⁴ Kikwey Simōōni nyēē kitoochi kaayneet ake kule Bētērō, Antereeya nyēē ki ng'eetaabkaametiitaab Bētērō, Yāākōbō, Yoowaana, Filibō, Baatolomaayo,¹⁵ Mataayo, Toomaas, Yāākōbō araab Alfaayo, Simōōni nyēē kāng'unoot,¹⁶ Yuuta * araab Yāākōbō ākoo Yuuta Iskaryoot nyoo kichokuchoomtooy Yēesu lētuunoo.

Kiisoo :Yēesu biiko chēē chaang'

¹⁷ Yu kārēkunēē lekem, kōōruukuiki keey :rubiik āk biiko alak chēē chaang' chēē kikwoonēē Yērusalēēm, yēmēētaab Yuuteeya tukul, yēmēētaab Tiirō ākoo nyēbo Sitōōn chēē kimii sakaramteetaab araarayta. ¹⁸ Kikwoonii :bichoo bokuyēbchinē yit kiyēē kiinēētē :Yēesu ānkimāchē mbo kule /kiisoo. Kiisoo :Yēesu mbo alak chēē kiboonto tāmirmirook chēē miyootēch. ¹⁹ Kimāchē :bichoo tukul kule kutiiny Yēesu, kuuyu kiboonto :Yēesu kāāmuukēyēēk chēē kyāānkutiiny :chiito, kusobē.

Ng'erekweek āk nyalilta

(Mataayo 5:1-12)

²⁰ Nto mii yoo, kuweech keey :Yēesu ānkōōrōōtoot rubiikyii ānkumwoochi kule,

“Ōmiitē sōō, nyēē karaam kule nee

:akweek choo ōmoong'tēē keey Yēyiin,

kuuyu nyēēng'woong'

:Bāytooyiisyēētaab Yēyiin.

²¹ Ōmiitē sōō, nyēē karaam kule nee

:akweek choo -mōōboontē kiy,

kuuyu +/mākēēkōōnook ām lētuunoo.

Ōmiitē sōō, nyēē karaam kule nee

:akweek choo ōbuntēē wuyin,

kuuyu +moong'erech lētuunoo.

²² Ōbēruurootiin :akweek sōō kule nee yoo keenkwelaak :biiko alake ankutayaak ānkuchobook ānkung'ōōmook, kuuyu ōyēchinē *Wēritaab Chii. ²³ Yoo kāyēwook kuu nyooto, ōtyēēn ankooraan kubo ng'erekweek, kuuyu mii :kiito nyēē wōō nyēē mākutuwēnēēnook :Yēyiin ām kibkōōnkōy. Ōmuytoochi kuuyu /kikiikēēyēchinoo nkicheek *wōōrkooyikaab Yēyiin choo kibo taay kuu nyooto.

²⁴ Mii sōō, nyēē miyaat kule nee

:biiko choo mēēntōōs,

kuuyu makung'etee :ng'erekweekwaa

6:4 Laawi. 24:5; 1Sām. 21:1-6 6:11 Yoowa. 7:1 6:12 Luuka 5:16 6:13 Luuka 9:10; 11:49; 17:5; 22:14; 24:10; Yēyuut. 1:2, 21-22, 26; 2:42 * 6:16 /Kikēēkuurē Yuuta araab Yāākōbō ām kaayneet ake kule Taataayo. 6:16 Yoowa. 1:40-44; Yēyuut. 1:13 6:19 Mat. 9:20 6:21 Tyēēn. 126:5; Isa. 61:3 6:22 Mat. 10:22; 24:9; Yoowa. 15:18-19; 16:2; Yēyuut. 5:41; 1Bēt. 4:14 6:23 Mat. 5:2-12 6:23 2Tēt. 36:16; Yēyuut. 7:52

kōōrooni.

²⁵ Mii sōō, nyēē miyaat kule nee
:biiko choo isōōtē kule boonto kiy ake tukul,
kuuyu mākuboty :tukuuchooto
ām lētuunoo.

Mii sōō, nyēē miyaat kule nee
:biiko choo mii kung'ērēktōōs,
kuuyu mākuriiryō
ānkubuntēē ng'woonin lētuunoo.

²⁶ Mii sōō, nyēē miyaat kule nee
:biiko choo /kēeng'āloolēē nyēē karaam kibtaman.
Kuuyu /kiikeeng'alaalaanunee *wōōrkooyikaab lembech
choo kibo kēny kuu nyooto.”

Icham chii ake tukul ānkoo mbo nyēē buunyoo

(Mataayo 5:38-48)

²⁷ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Kāāmwoowook akweek choo ōkāswoō kule ōchāmē buunikwook. Ōyēchi chii nyoo wēchook tukuuk chēē kāroomēch. ²⁸ Ōsooyē Yēyiin kōōbēruur choo kāchubook ānkōōsoochinē choo yēwook ng'aleek chēē miyootēch. ²⁹ Yoo kasyeeching' :chiito kwermetuut komosta ake, iwēēkyi ake. Yoo kamach :chiito kābuttiing'uung', imuytoochi mbo kaansuut. ³⁰ Yoo kāsooming' :chii kiy, koochi. Nto, yoo kāyib :chii kiing'uung', -mēēmwoochi kukētuing'. ³¹ Ōyēchinē biiko alak wuu wōloo ōmāktooy akweek /kēyēytoowook.

³² Kiy nee :nyēē +mōōnyōōru yoo koocham baateey biiko choo chāmook? Ntēē yēyē mbo :biiko choo -mēēnkētē Yēyiin kuu nyooto.

³³ Kiy nee :nyēē +mōōnyōōru, yoo kōōyēchi nyēē karaam biiko choo yēwook nyēē karaam? Yēyē nkicheek mbo :biiko choo -mēēnkētē Yēyiin kuu nyooto.

³⁴ Kiy nee :nyēē +mōōnyōōru, yoo kōōbēsēēnchi biiko choo ōnkētē kule yookwook? Ntēē ibēsēēnchinē keey mbo :biiko choo -mēēnkētē Yēyiin ānkumāchē :nkicheek kule /kēyōokyī tukul.

³⁵ Nteenee kāāmwoowook, ōchāmē buunikwook ānkōōyēchinē ng'al chēē kāroomēch. Ōyētyēēchinē mbo biiko choo māchāmē kuyētyēēchook. Yoo kooyey kuu nyooto, mākutuwēnok :Yēyiin miisin ānku +mōōyēyē tukuuk kuu wōloo yēytooy :Yēyiin, kuuyu yēchinē :Yēyiin biiko tukuuk chēē kāroomēch ānkoo mbo choo māng'ērēkyinē kiyēē /kākēyēchi āk mbo choo sooy. ³⁶ Māchāktōōs ōriirēē biiko kuu wōloo yēytooy :Baaba.

Masing'alaalee chii nyēē miyaat

(Mataayo 7:1-2)

³⁷ -Mēēmwoochi chii kule miyaat :kiyēē kayey kumānēērōōtootē, /simākēyēwuung' nkinyiing' kuu nyooto. -'Meeruuste chii /simakiiruustiing' nkinyiing'. Yoo kāyēwuung' :chii kiy nyēē miyaat, māchāktōōs inyōōchi kaat /sikēenyōōwuung' nkinyiing' kaat. ³⁸ Yoo 'kēēkōoytē kiyēē iboontē ām mooyēēt nyēē lēēl, mākuōōning' nkinyiing' :Yēyiin alak ānkurisuung'. Chēē 'kēēkōoytē, /kēēkētuing' chēē tēē chooto.”

Ng'oo nyēē yēmē kōōntōōchi chuut?

³⁹ Kimwooy :Yēesu chēbo tyoonkōōchēēt kule, “Imuuchē man :cheebkoraatyaanteet ake kōōrēētoot ake? Yoo kātēbi kut kuyey kuu nyooto, kōōsuechinē :tukwaay ng'wēēn. ⁴⁰ Mābiirē :ng'oomnānēētaab mang'an nyēbo boonwookēēt, nteenee yoo kātitiir nyoo ka mang'an kooneet keey mākunyōōr ng'oomnātēēt kukerkeyiit boonwookēēt.”

⁴¹ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Ām nee siikāsē :inyiing' sikitiityaa nyēē miitē koong'taab ng'eetaabkoomēt ameekas musukyēēt nyēē miitē koong'ta nyeeng'uung'? ⁴² Imuuchē kule nee imwoochi ng'eetaabkoomēt kule, 'Kany ānēmuung' sikitiityaa ām koong'ta,' nto kutēē yooto tukul kumiitē :musukyēēt koong'uung' nkityō? Kiblembechaan-taani! Māchāktōōs inēmu kurook musukyēēt nyoo mii koong'uung' nkityō siikaste kāroomin siinēmchi ng'eetaabkoomēt sikitiityaanteet ām koong'nyii.”

/Kiinkētēē chiito ātēbuutēkyii

⁴³ Kimwoochi subak :Yēesu kule, “-Mēēmūchē :kēētit nyēē karaam kuyey lokoyeek chēē miyootēch, nto kuyey :kēētit nyēē miyaat lokoyeek chēē kāroomēch. ⁴⁴ /Kiinkētēē kēētit lokoyeek chēē yēyē. Māyēyē :kateet mbuuniik āmāyēyē :siikoowēēt lamayeeek. ⁴⁵ Yēyē

:chiito nyēē karaam tukuuk chēē kāroomēch, nto nyoo miyaat kuyēyē :nyoo tukuuk chēē miyootech. Kuuyu ng'aleek alak tukul choo isōōtē :chiito, kukwoonēē kuutiinyii."

*Rubiintēētaab Yēēsu nyēbo man
(Mataayo 7:24-27)*

⁴⁶ Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, "Ām nee sukukuuroo :biiko alake kule, 'Mokoryoontēēt,' āmāyēyē kuu wōlēē āmāktooy. ⁴⁷ Rubiintēēt nyēbo man ku nyoo kāsē kiyēē āmwooyē ānkuyēyē kuu wōlēē āmāktooy. ⁴⁸ Kerkeey :rubiintonooto āk chii nyēē balē yēē mächē kutēēkyi kōōto kut wokunyōōr kitaweet nyēē kāsinsinchi kōōto. Yoo keeyiin :āynōōsyēk ānkutwoor keey :bēēko, -mēēmuuchē kōōsimsiimākoy :kōyooto mbo kisich, kuuyu /kikēētēēkyi yēē kiimoot. ⁴⁹ Nteenee rubiintēēt nyēē mābo man ku nyoo kāsē kiyēē āmwooyē, āmāyēyē kuu wōlēē āmāktooy. Kerkeey :nyooto chii nyēē tēēkyinē kōōto yēē ng'āsn'g'āsēch :teng'eeek. Yoo keeyiin :āynōōsyēk ānkutwoor keey :bēēko, kōōturbuubē kōyooto kule syō!"

7

*Kiikoosēē keey Yēēsu :chii nyēē kimā Yuutāyiin
(Mataayo 8:5-13)*

¹ Yu keewaany :Yēēsu kwoomchi biiko ng'aleechaa, kuwo ākoo rubiikyii ākoy Kaabernaam. ² Kimii ām bēsyoōsyēchooto :kāāntōōyiintēēt ake nyēbo lukēētaab booryēt nyēē mēēbērē ki Yuutāyiin. Kiboonto :chiichoo motwooriintēēnyii nyēē kichāmē miisin.

Nto mii yoo, kumnyaan :motwooriintonoo miisin. ³ Yu kakas :kāāntōōyiintonoo /kyoomtooy Yēēsu, kōōyoookto booyik alak chēbo Yuutayeeek bokung'āloolchi Yēēsu chokōōsoobchi motwooriintēēnyii.

⁴ Yu kayit :booyichoo yēē kimii :Yēēsu, kusaaysaay kule, "Yoo mii :chii nyēē mächē /kēēyēētyēēchi, ku chiichoo, lēyyē, ⁵ kuuyu kichameech acheek Yuutayeeek miisin kut kiikutēēkwēēch *kōōtaab saayeeet." ⁶ Kucham :Yēēsu kuwēēto keey booyichoo.

Kumānāāyitēē kaab chiichoo, kōōyooku :kāāntōōyiintonoo biiko alak kutōrōōk mbo Yēēsu. Kutuuyēē Yēēsu kēēltaab too, kumwoochinē kule kālē :kāāntōōyiintonoo, "Mokoryoontēēt, -meeyiim keey ichōō kanyuu kuuyu mayemaat. ⁷ Nto subak, manaamuuch :anii nkit ātōrōōkuung', kuuyu māāyēmē ayey kuu nyooto. Nteenee ing'alaal baateey ām yoo imiitē, mākusob :motwooriintēēnyuu. ⁸ /Kēēbāytoo ānkumii :biiko chēē ābāytooy :nkanii. Yoo kāāmwoochi biikyuu kuyey kiyēē bērē nto nyēē bērē, kuyēyē. Nto mbo yoo kāāmwoochi motwooriintēēnyuu kuyey kiyēē bērē, kuyēyē. Kunyoo, yoo 'keemwaay buch kule kusob :motwooriintēēnyuu, kusobē." ⁹ Kiilat :Yēēsu miisin yu kakas ng'aleechaa! Kōōrōōtoot biiko chēē kimii yooto ānkulē, "Manaakas bēsyoēt ake ām Yuutayeeek tukul chii nyēē ikoosēēnoo keey kuu chiichi."

¹⁰ Yu keeyey :bichoo /kikiyooktooy, bokunyōōr motwooriintonoo kimnyoonē kukāākusob.

Kiing'etee :Yēēsu meet lakwataab cheebyoosya nyēē ki musuk

¹¹ Yu kāyyēekunēē kutākyi keey :Yēēsu āk rubiikyii *kiriinkeētaab Nayiin ānkirubootē :biiko chēē chaang'.

¹² Yu makuyit oreetaab biiwuutaab kiriinkoonoo, kutuuyēē biiko alak kukālāboonu muustaab wēēro, kuboontoonu keey biiko chēē chaang' chēē kimēēysē. Ki leekwa akeenke baateey nyēbo cheebyoosya nyēē musuk. ¹³ Kikāsyi :Yēēsu cheebyoosyaanaa kiisayta ānkumwoochi kule, "Cheebyoos, -mateeriir!" ¹⁴ Kuwo :Yēēsu ankunam tiirbeet nyoo kimii :muusyooontēēt. Yu kanam, kōōyooyong'is :bichoo. Yooto, kung'āloolchi :inee muusyooontoonoo kule, "Wēnyoo, ng'eeet baa!" ¹⁵ Kumwooyē kuu nyooto, kung'ēētē :wēritkēy areet akeenke ānkōōbuurē ng'wēny ānkōōkooor. Nto mii yoo, kōōmutyi :Yēēsu lakwananaa kaamet.

¹⁶ Kimuuyo :biiko tukul miisin choo kimii yooto ānkumwooy kule, "Wōō :Yēyiin, lēyyē! Kāākutook ra *wōōrkooyooontēēt nyēē wōō ām kwēēnuunyo. Kāākōōboorwēēch ra :Yēyiin kāāmukūyēwēēkyii."

¹⁷ /Kikyaamtaatee ng'aleechaa kōōrēētaab Yuutayeeek kumukuul ākoy mbo kōōrōōsyēk choo ki laatoosyeyyii.

*Kiititiir :Yēēsu Yoowaana
(Mataayo 11:2-6)*

¹⁸ Nto mii yoo, kuba :rubiikaal Bātisāniintēēt Yoowaana wōlēē /kikēērātyi Yoowaana ānkubokumwoochi ng'aleek tukul chēē kiikuyeyaan :Yēēsu. ¹⁹ Kumwoochi :Yoowaana rubiikyii āyēēng' kule, "Booteebēe Yēēsu yoo inee man ku *Kāārārookiintēēt nyoo /kōkēēbērē mākuchō, nto mii :ake nyēē tākēēkānyoonu."

²⁰⁻²¹ Kuyitē :rubiichooto wōlooto, kimii :Yēesu kōōsoobē biiko chēē kiboonto bōōrwoonik chēē kimakerkeey ānkōōbēbēētooy tāmirmirook chēē miyootēch kung'ēētyēē biiko ānkōōsoobē cheebkoraatiisyek. Yooto, kumwoochi Yēesu kule, “Kēēyookwēēch :Bātisāniintēēt Yoowaana bokeetebeeniing' yoo inyiing' man ku Kāārārōokiintēēt nyoo / kōkēēberē mākuchō, nto mii :ake nyēē tākēēkānyoonu.”

²² Kumwoochi :Yēesu kule, “Oyey ānkubōōmwoochi Yoowaana kiyēē kookas: Kāstooy ra :cheebkoraatiisyek, bēēsytēē :choo kichunkutootiin, kōōkusobcho :choo kikiikwaam *makereenik, kāsē ra mbo ng'aleek :choo kikiikumiiinnyoo, kōōkung'ēētyēē meet mbo :choo kikiikubēk /ānkōōkyoomchi lōkōōyewēk chēē kāroomēch choo imoong'tēē keey Yēyiin. ²³ Kunyi, bōōmwoochi kule ibēruuroot :chii ake tukul nyoo tākōōkoosēēnoo key.”

*Kiyēē kimwooy :Yēesu kurubta key Yoowaana
(Mataayo 11:7-11)*

²⁴ Yu kākubēēchi key :rubiichoo kiiyooktooy :Yoowaana, kumwoochi :Yēesu biiko kule, “Kyōōbēētii bōōkāsē nee ām kōōr nyēē suurkwēēn? Ara ki tōōywoo nyēē kiimuuchē kōōsooyēn :yoomat yoo kāwus? ²⁵ Ara ki chii nyēē kikiilaach sirooy chēē kāroorānēch? Acha, chēē chāmē leles ānkōōloochē sirooy chēē ālē beesaan chēē chaang' kuminyē kaab bāytooyik. ²⁶ Ara kyōōbēētii bōōkāsē ng'oo nanyuun? Ara ki *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin :nyi kibōōnyōōru? Kubooyiit man, kyōōnyōōru wōōrkooyoontēēt nyēē wōō kusiiir wōōrkooyoo ake tukul. ²⁷ Inee :nyoo ng'ālōolēē :Yēyiin ām yoo /kikeesir kule, '+Māāyooktēē kiiyookiintēēnyoo koono wokyūyētoowuung' kēēlto.”[†] ²⁸ !Kāāmwoowook, māmii :chii kōōrooni nyēē wōō kusiiir Yoowaana, nteenee wōō :nyoo mātookunoot nyēbo laat ām bāytooyiisyēētaab Yēyiin kusiiir ine.”

*Kitay :biiko chēē chaang' Yoowaana āk Yēesu
(Mataayo 11:12-19)*

²⁹ Kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Biiko chēē chaang' choo kikas kāānēētiiisyēētaab Yoowaana ānkōōyēnchi Yēyiin, kubatisan :Yoowaana ākoy mbo choo ki kāāruruukikaab syuuruut. ³⁰ Nteenee kitay *Farisaayek ākoo kāānēētikaab kiruutēk mākuutēkaab Yēyiin āk bātisāniisyēēt.

³¹ Kunyoo, +maakerkeeyee nee biich chēē wuu chu oō, lēyyē? ³² Kerkeey lēēkōōy chēē mii wōlēē chaang' :biich āmāchāmē ng'aleekaab chuut yoo /kēēkuurchinē kule, 'Kakeekuutwaak kurēēruut
āmōōtuum,
kēēlē kēēriiryē,
otay omēēysē'.

³³ Wuu nyooto wōlēē kiyibto :biiko Yoowaana āk anii. Kimoomē :Yoowaana āmit chēbo leles nto kuyyēē tifaayiin. Yooto / kēēmwooy kule, 'Boonto *tāmirmiryēēt nyēē miyaat.' ³⁴ Kuchō *Wēritaab Chii kwoomiisyē ānkuyyēē tifaayiik, yooto omwaay kule, 'Kimooroong'nyaa, kibōōkityoo ānku choorweetaab kāāruruukikaab *syuuruut āk biich choo -/mākiriiku.' ³⁵ Nteenee biiko choo rubē ng'aleekyuu :chēē inkētē kule ng'oomnān :nyooto.”

Baybay :chii miisin yoo /kākēēnyōōchi kaat ng'ōōki nyēē wōō

³⁶ Nto mii yoo, kumwoochi :akeenke ām *Farisaayek Yēesu kule bokwoomiis ām kanyii. Kucham :Yēesu.

³⁷ Yu kēēnkēt :koorkēēt ake nyēbo kiriinkoonooto nyēē ki chēēmurēnnnyoo kule kimii :Yēesu kwoomiisyē ām kaab *Fārisooyiintoonoo, kuchōōnto mwaayta nyēē kiboong'u nyēē anyiny. ³⁸ Kuyitē kōyooto, kōōyooonyēē Yēesu komos kuriikyī kērēēnkōōkyii ankuriir. Kitēchi :lōōkik kērēēnkōōkaab Yēesu kut koonuun. Nto mii yoo, kumasee buutēēk lōōkik choo kitēchinē kērēēnkōōkaab Yēesu. Kuuyu kimāchē :koorkoonoo kōōboor kule kākooniyit Yēesu, kuchuuchun kērēēnkōōk ankooyiilee mwaayaa.

³⁹ Yu kakas :Fārisooyiintoonoo kibo :kayta kuu nyooto, kumwaayee moo kule, “Nto kātinyē :chiichi kāāmuukyēwēēk kukwaanee wōlēē mii :Yēyiin, nto kākōōnkēt ng'ōōkistaab koorkooni.” ⁴⁰ Kumwoochi :Yēesu chiichoo kule, “Simōōni! Mii :kiyēē āmāchē āmwoowuung'!” Kumwooy :Simōōni kule, “Kāānēētintēēt, imāchē imwoowoo nee?” ⁴¹ Kumwoochinēē :Yēesu tyoonkōōchēēt kule, “King'eet :chiito ake, kōōbēsēēnchi biiko alak āyēēng' beesaanik. Kiibēsēēnchi ake chēē chaang' miisin, nto ake kōōbēsēēnchi chēē ng'eri. ⁴² Nto yu kabiir kibēsēēniyēchoo tukwaay kuyook beesaanichaa, kunyōōchi kaat :chiichoo kutēērchi bēsēnoo. Kunyi atēēbē kule ii, ng'oo ām bichooto tukwaay :nyēē kibaybayiit miisin?” ⁴³ Kukētyi :Simōōni kule, “Ām kāāsōōtyēwēēkyuu, nyēē king'erech miisin ku :nyoo kitinyē

† 7:27 Mat. 3:1 7:27 Luuka 1:76 7:29 Luuka 3:7, 12 7:30 Mat. 21:32 7:33 Luuka 1:15 7:34 Mat. 9:14 7:34 Mat. 9:10; Luuka 5:29-30; 15:1-2 7:36 Luuka 11:37; 14:1 7:39 Luuka 7:16 7:42 Mat. 18:27

bēsēnto nyēē wōō.” Kulēēnchi :Yēesu, “Keemwaay man!” ⁴⁴ Kuweech keey :Yēesu ankukas koorkoonoo, ānkumwoochi Simōōni kule, “Keekas koorkooni miitē yu? Kāākōōwuunēē lōōkikyii kērēēnkōōkyuu ankumasee buutēēkyii. Āyitu kang'uang', maneemuuch :inyiing' mbo ikōōnoo bēeko chēē / kākiiwuuntoowunēēnoo tēērtit ām kērēēnkōōkyuu. ⁴⁵⁻⁴⁶ Maneemuuch :inyiing' itoroochaa kuu wōolo /kēētōrōōktooy tāyēēk, nto iyii mētinyuu. Nteenee kākukooniyito :koorkooni kut koomuuch kooyii kērēēnkōōkyuu.

⁴⁷ Kunyoo, chamateet nyēē wōō nyi kākōōboorwoo :koorkooni, kōōbooru kule / kōōkēēnyōōchi kaat ng'ōōkisto nyēē wōō. Nto chii nyoo kotinyē ng'ōōkisto nyēē mining' / ānkēēnyōōchi kaat, mā tyaa :chamateet nyēē ibooru.”

⁴⁸ Kumwoochi :Yēesu koorkoonoo kule, “Kāānyōōwuung' kaat ām choolwookātēeng'uang'.”

⁴⁹ Yu kakas :biiko chēē kimii kwoomiisyē ākoo Yēesu ng'aleechaa, kuteebee keey kule, “Ng'oo :chiichi ēē, nyi imuuchē kunyōōchi biiko kaat ām choolwookātēt?”

⁵⁰ Yooto, kumwoochi :Yēesu koorkoonoo kule, “Iwēētē kaalyeet. /Kaakiiraraachiing', kuuyu 'kēēkoosēēnoo keey.”

8

Chēēbyōōsōōk chēē kiyēētyēēchinootē Yēesu

¹ Nto mii yoo, kuwēēsytōotōē :Yēesu kiriinkōōsyēk āk soong'wēk chēē chaang' āk rubiikyii. Kyoontōotē lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo Bāytooyiisyēētaab Yēyiin. ² Kiboontōotē keey chēēbyōōsōōk alak ām baanaa. Kimii ām chēēbyōōsōōchoo :chēē kikiikōōbēbēētoochi :Yēesu *tāmirirook chēē miyootēch ākoo alak chēē kikiikōōsoobchi bōōrwoonik chēē kibooonto. Alak ām chēēbyōōsōōchooto ku Maaryaa nyēbo *kiriinkēētaab Maktaala, nyoo kikiikōōbēbēētoochi :Yēesu tāmirirook chēē miyootēch tisab. ³ Nto ake ku Choowaan, cheebyoosyētaab Kuusa nyoo kiiyoonkyinē kaab Ērōōtē. Kikēēkuurē ake Susaana āk alak chēē chaang' chēē kiyēētyēēchinootēē Yēesu ākoo rubiikyii tukuukwaa chēē kibooonto.

Makerkey :teng'eeek

(Mataayo 13:1-9; Māārko 4:1-9)

⁴ Kikwaanaatee :biiko kiriinkōōsyēk ku chaang' ānkōōruruukyi keey Yēesu. Kumwoochi :Yēesu bichoo tyoonkōōchēēt ake kule, ⁵ “King'et :kāābātiintētēēt ake kuyis nkoonuuk. Kōōsuuchi :alake kēēltaab too. Kootartaar choo :biiko chēē kibeētēē kēēlooto anukwēy alak :tāriitēk. ⁶ Kōōsuuchi :alake kitawēt. Kubiityo :choo. Nto mii yoo, kuisyoo ānkubēk, kuuyu kitēwērēr :teng'eeek. ⁷ Kōōsuuchi :alake wōlēē miitē :kātōok. ⁸ Nto kubiityo :kātōochoo ānkōōrēēwoon nkoonuuk kut kumanaayey āmit. ⁸ Kōōsuuchi :alake teng'eeek chēē kāroomēch. Kubiityo :choo nyēē karaam ankuyey āmiik chēē chaang'.” Yu keewaany :Yēesu kurār tyoonkōōchoonoo, kumwooy kule, “Nyoo yēbē yiit, kukas.”

/Kiibāng'boonkyinē rubiik nkit ng'aleek

(Mataayo 13:10-17; Māārko 4:10-12)

⁹ Nto mii yoo, kuteebee :rubiik Yēesu kumwoochi kiyēē ibooru :tyoonkōōchoonoo.

¹⁰ Kumwoochi :Yēesu rubiichoo kule, “/Kookeekweyaak akweek onkēt kiyēē iyeelaat kurubta keey :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Nteenee māukāsēē :biiko chuut alakē ng'aleek tukul tyoonkōōchoy. Kuu yoo siraat kule,

+Mōōyēbchinē yiit,
āmoōnkētē kiy.
+Mōōkāsēē koong',
āmoōkāsē kiy.”†

Kirāchi :Yēesu rubiikyii kiyēē ibooru :tyoonkōōchoonoo bo teng'eeek

(Mataayo 13:18-23; Māārko 4:13-20)

¹¹ Okany āboorwook tyoonkōōchooni. / Kikiikerkeeyee ng'ālyoontēētaab Yēyiin kēbuswēēchoo. ¹² Kerkeey :biiko alakē kēēltaab too. Kāsē ng'ālyoontēētaab Yēyiin, nteenee chōōni *Kēniintētēēt areet akeenke ankasaree ng'ālyoontoonoo simēēyēnchi / ankiiraraach. ¹³ Kokerkeey :biiko alakē yēbo kitawēt. Kāsē ng'ālyoontēēt anktorooch ām ng'erekweek, nteenee, māchutitoy :ng'ālyoontoonoo mētēwookwaa. Nto yoo kakwa :tyēmuutēk koochuchuy keey. ¹⁴ Kerkeey :biiko alakē teng'eeek chēē kibiityēē :kātōok. Kāsē ng'ālyoontēēt, nteenee, bēng'tēē tukuukaab kōōrooni, bāyitit āk muchastaab tukuuk chēbo leles. Irēēwoonē :tukuuchoo tukul ng'ālyoontēētaab Yēyiin kumayey kiy. ¹⁵ Kerkeey :alake teng'eeek chēē kāroomēch. Kāsē ng'ālyoontēēt ānkukiilchi ām manta āk mooyēēt nyēē lēel. Yēyiisyēē ng'ālyoontoonoo ām muytaayēt sukuyi keey.”

*Kōōnu :Yēesu lēbkēyyēēt
(Māārko 4:21-25)*

¹⁶ Kitas taay :Yēesu kumwoochi rubiikyii subak kule, “Māmii :chii bēsyēēt ake nyēē tābē taariit ankuwunyeē tēr, nto kurērē. Nteenee /kēētābē taariit /ānkiikoochi yēē tōrōōr sukulēbkēchi biiko choo kwoonin kō, ¹⁷ kuuyu, kiyēē wunyaat, mākutook, nto nyoo iyēēnoot, +/makeeng’aany. ¹⁸ Kunyi, mächē öyēbchinē yit ng’aleek ām kēēlto nyēē karaam, kuuyu nyoo yēyisyēē kiyēē boonto, +/mākēētāsyi ake, nto nyoo māyēyisyēē, +/mākiinēmūnēē mbo kiyēē isōōtē kule boonto.”

*Ng’oo :nyēē tuubchēē Yēesu nyēbo man?
(Mataayo 12:46-50; Māārko 3:31-35)*

¹⁹ Nto mii bēsyēēt ake, kumii :Yēesu kwoomchinē biiko lōkōöywēk, kuyit :kaamet ākoo mbo ng’ēetaabkaamet. Nteenee kimēēmuuchē kut kuba kō wōloo kimii :Yēesu kuuyu kikiikiich keey :biiko miisin. ²⁰ Yooto, /kēēmwoochi Yēesu kule, “Mii :koomēt āk mbo ng’ēetaabkoomēt kukuuriing’ ām saang’ kumächē kukasing’.” ²¹ Kukētyi :Yēesu bichoo kule, “Chii ake tukul nyoo kāsē ng’ālyoontēētaab Yēyiin ankuyey kuu wōloo māktooy :Yēyiin nyēē moomo nto ku ng’ēetaabiya.”

*Kiyey :Yēesu kuteeman :wusōōnēēt āk bēēko
(Mataayo 8:23-27; Māārko 4:35-41)*

²² Nto mii bēsyēēt ake, kulaany :Yēesu ākoo rubiikyii mwēēnkēēt ānkumwoochi rubiik kutākya mwēēnkēēt biitēt nyiin ake. ²³ Kumii kwooytōōs, kunam Yēesu :rwoonik. Kutākumii rwoō, kuchō :wusōōnēēt nyēē nyikiis ānkukas bēeko kusyōōlchi mwēēng’ kut kimii :mwēēnkēēt wokuling’tooy. ²⁴ Yu kakas :rubiik kuu nyooto, kuba yēē kimii :Yēesu ankoong’et kule, “Mokoryoontēēt, Mokoryoontēēt, ing’ee! Ntēē kākēēbēku!” Kung’et :Yēesu ānkōōburyoong’to wusōōnēēt āk bēēko. Kuteeman :wusōōnēēt āk bēēko areet akeenke. ²⁵ Yooto, kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “-Mōōkoosēēnoo keey?” Kinam kuu rubiik ānkumuuyo miisin ankuteebēē keey kule, “Chii nee :chiito nyi iburyoong’tooy mbo wusōōnēēt āk bēēko ānkukāsinyē?”

*Kiisoob :Yēesu chii nyēbo tāmirmirooy chēē miyootēch
(Mataayo 8:28-34; Māārko 5:1-20)*

²⁶ Kuyit :Yēesu biitēt nyiin ake nyēbo yēēmēētaab Kataara,* ²⁷ Yu kāloong’unēē :Yēesu mwēēng’, kuchō :chiito ake nyēē kimii kibchuraat nyēē kikiikooyiimaan * :tāmirmirook chēē miyootēch ām bēsyōōs chēē chaang’. Kiminyootē :chiichoo kochonkoos chēē /kikēēmuchinē biiko. ²⁸ Yu kayit yēē kimii :Yēesu, kōōnchō ānkōōryookyi keey ng’wēny, ānkubōloobōl kule, “Imächēēnoo nee oō, Yēesu Lakwataab Yēyiin nyoo Iyweyaat? Asooyiing’ kule -meenyali- ilaa.” ²⁹ Kimwooyē :chiichoo kuu nyooto, kuuyu kimii :Yēesu kōōbēbētooy tāmirmirook chēē miyootēch choo kikiikooyiimset. /Kikiikeeratee chiichoo nyōrōōrōōnik ākoo tiinkēēnik kule simāmwyē, nteenee king’ētyēē tukul ankusoor suurkwēēn.

³⁰ Kuteebēē :Yēesu chiichooto kule, “/ Kēēkuurēēniing’ ng’oo?” Kumwooy kule, “/ Kēēkuurēēnoo ‘Lukēēt.’ ” Kimwooy kuu nyooto, kuu kiboonto lukēētaab tāmirmirook chēē miyootēch. ³¹ Kisaasyaay :tāmirmiroochoo Yēesu kumakwet icheek kuba wōlēē +mābokunyāliil kibchuulyo.

³² Kimii :ākwootiit nyēbo tōōrōōk yēbo lekemeet ake nyēē kilēēkitēē yooto. Kusoom :tāmirmiroochoo Yēesu kuchāmchi icheek bokōōwut tōōrōōchoo. Kuchāmchi :Yēesu. ³³ Kuchuwunee :tāmirmiroochoo chiichoo ānkōōwut tōōrōōchoo. Yooto, kōōtiiriis :tōōrōōchoo kōōtuultēē keey lekem ānkubokutōōrchi keey tōōliil kuliny :bēeko ānkubēk! ³⁴ Kukāsē :biiko chēē kiriiibē tōōrōōchoo kuu nyooto, kumwēy ānkubokwaamtaat kiyēē kiyeyakay ām rōōrōōkiisyēk tukul āk kiriiing’.

³⁵ Kuba :biiko yooto bokukas kiyēē kaakuyeyakay. Kuyitē, kunyōōru chiichoo kikiikooyi- imset :tāmirmirook chēē miyootēch kukaakukaramiit ankoolaakaat ānkumii kēēbuurto keey Yēesu. Kimuuyo :bichoo miisin yu kakas kiyēē kiyeyakay.

³⁶ /Kēērārchi bichoo wōlēē /kākiiisobto chiichoo. ³⁷ Yu kakas :bichoo kuu nyooto, kumwoochi Yēesu kung’ētee saang’aata, kuuyu kikiikumumuuyo miisin. Kung’et :Yēesu ākoo rubiikyii kumächē kooyeyē biitēt nyoo kākwoonēē. ³⁸ Nto baanta nyoo kāng’ēētyo, kusaasyaay :chiichoo /kākiiisobēē kule kubeeta keey tukul. Nteenee kimwoochi :Yēesu kule, ³⁹ “Iwē kang’uung’ ankuweemwaayte kiyēē kākuyēwuung’ :Yēyiin.” Nto mii yoo, kung’ētyo ankuba. Kiwo :chiichoo ankuwokwaamtaat ng’aleechaa ām wōlooto tukul.

8:16 Mat. 5:15; Luuka 11:33 **8:17** Mat. 10:26; Luuka 12:2 **8:18** Mat. 25:29; Luuka 19:26 **8:21** Luuka 11:28

8:24 Tyēēn. 89:9 **8:25** Mat. 14:31 * **8:26** Mwōoyē :sirutēk alake kule, ‘Kerkeesa’ nto ‘Keraasa’. **8:28** Māārko

*Sobē :chii nyoo ikoosēē keye Yēesu
(Mataayo 9:18-26; Māārko 5:21-43)*

⁴⁰ Yu kayit :Yēesu ākoo rubiikyii biitooonoto kibēēti, kutorooch :biiko chēē kimii kukānyisyē. ⁴¹⁻⁴² Kimii :chiito ake yooto nyēē / kikeēkureē Chāyirō nyēē ki kääntōōyiintēētaab *kōōtaab saayet. Kiboonto :boontoonoo chēēbnyii nyēbo kēnyisyēk taman āk āyēēng'. Ki lakwanii :nyooto baatey. Kimnyaanaat :lakwanaa nyēē kikiikukusakay miisin. Kikutunyēē :boontoonoo taayeetaab Yēesu ānkuriirchi kuwēēto keye kanyii. Kucham :Yēesu.

Kikiikiichaata :biiko Yēesu miisin yooto kubēēti. ⁴³ Kimii :nkinee koorkeēt ake baanaa nyēē kikiikumnyaan ām kēnyisyēk taman āk āyēēng' kusāyē :korotiik. Kikiikōōbootyi tukuukyii tukul cheebaakitiisyek āmāsobē. ⁴⁴ Kuchōōnēē :koorkoonoo lēt ānkutiiny *maaseekaab kotootyēētaab sireetaab Yēesu. Yu kātiiny maaseechar, kōōyooong'iis :korotiik!

⁴⁵ Yooto kumwooy :Yēesu kule, "Ng'oo nyi kākutiinyo?" Kutuuch keye :chii ake tukul. Kumwoochi :Bētērō Yēesu kule, "Mokoryoontēēt, ikāsē oob kule keekiich keye :biiko ām yēē imiitē?" ⁴⁶ Kukētyi :Yēesu kule, "Ānkētē man kule kākutiinyo :chii, kuuyu kākuyēyis :kāamuukēywēkyuu."

⁴⁷ Yu kakas :koorkoonoo kule kākōōnkēt :Yēesu kiyēē kaakuyeyakay, kumuy kut kubōōtānē. Kuwo ānkukutunyēē taayeetaab Yēesu ānkumwoochi kiyēē keesach sukutiiny siraanaa āk wōlēē kāsobto areet akeenke. ⁴⁸ Kumwoochi :Yēesu kule, "Kuuyu 'kēēkoosēēnoo keye ii, chēē, 'kēēsob. Kunyoo, iwēētē bāybooyēēt."

⁴⁹ Kutākumii :Yēesu kung'āloolē, kuyitu :chiito ake nyēē kichōōnēē kaab Chāyirō ānkumwoochi Chāyirō kule, "Boontēēt, -mateeyim kānēētiintēēt, ntēē kaakung'et :lakwang'uung'!" ⁵⁰ Kisiil yit Yēesu :ng'aleechar. Yooto, kumwoochi kwaaniitaab lakwanaa kule, "Mēemuy, nteenee ikaaseena keye baatey. Mākusob :leekweet."

⁵¹ Yu kabokuyit :icheek tukul kaab Chāyirō, kumwooy :Yēesu kule, "Mēēwut :chii ake tukul kōyi mii :lakwani. Amāchē baatey Bētērō, Yoowaana, Yāākōbō āk sikiikaab leekweet." ⁵² Ki chaang' :biiko kayaata chēē kiriirtōōs ānkōōnchōōytōōs. Kumwoochi :Yēesu bichooto kule, "Mātōōriiryē! Manaame :lakwani nteenee mii kāruchi keye." ⁵³ Kiroorchi :bichoo Yēesu kuuyu kiinkētē :icheek kule kaakume man :leekweet. ⁵⁴ Kuwo :Yēesu yēē kimii :lakwanaa ankunan awut ānkukur kule, "Chēēmining', ing'leet!" ⁵⁵ Yooto bakeenke kusob :chēēboo. Kung'eet kōōyoo. Kumwaayta :Yēesu / keebay lakwanaa. ⁵⁶ Kiilat :kwaan āk kaamet. Nteenee kiichiich :Yēesu ichēek kumāmwoochi chii ake tukul kiyēē kaakuyeyakay.

9

*Kiyoookto :Yēesu rubiikyii taman āk āyēēng'
(Mataayo 10:5-15; Māārko 6:7-13)*

¹ Nto mii bēsyēēt ake, kukuur :Yēesu rubiikyii taman āk āyēēng' ānkumwoochi kule, "Kāākōōnook kāmūukēywēēk chēē ōbēbēētēē *tāmirmirook tukul chēē miyootēch ānkōōsoob biiko chēē mnyoontōōs. ² Kunyoo, boo-amtaate lōkōōywēkaab Bāytooyiisyēētaab Yēyiin ānkōōsoobootē biiko."

³ Kumanaaba :rubiichoo, kōō-āmiisēē :Yēesu ng'aleechu kule, "Moonamaate kiy ake tukul ām baani. Manam :chii kirōk, lool, āmnyoo, beesaan nto ku sira. ⁴ Yoo kōōruutoochi kayta ake, ōbuur yooto kut ōng'eētyēē saang'aa. ⁵ Nto yoo kooyit saang'ta ake, amatoroochaak :biikaab saang'aa, olelekte tēertit ām kwēyōōnikwook ānkōōbēēchi keye kōōboor kule tākōōbuurto ng'ōōkisng'waa."

⁶ Yu keewaany :Yēesu kōō-āmiisēē rubiikyii ng'aleechar, kubeesyetaatee soong'wēkaab kōōroonoto kwoomtootē lōkōōywēk chēē kāroomēch ānkōōsoobootē biiko chēē mnyoontōōs.

*Kyaam mēt :Erōōtē kule ki ng'oo Yēesu?
(Mataayo 14:1-2; Māārko 6:14-16)*

⁷ Kiyityi Bāytooyiintēēt *Erōōtē :ng'aleek chēē kimii :Yēesu kuyēyē. Kimwooyē :biiko alake kule ki Bātisāniintēēt Yoowaana :Yēesu nyēē kaakung'etee meet. ⁸ Kimwooyē :alake kule *Eliiya :nyoo, nto alak, kumwooyē kule, "Wōōrkooyoontēēt ake :nyoo nyēē wuu *wōōrkooyik choo kibo kēny nyēē kākōōyēēw."

⁹ Kumwooy :Erōōtē kule, "Ntēē kyāābērē kyaachwente mētiitaab Yoowaana. So, ng'oo :ake subak nyi mii kuyēyē ng'aleechu tukul?" Kiboty :tonkoy. Yooto, kumach kule kōōnkēt chiichooto.

*Kibay :Yēesu biiko chēē kikeētyēē kisyēērōōk muut
(Mataayo 14:13-21; Māārko 6:30-44; Yoowaana 6:1-13)*

¹⁰ Yu kēēyēw :lēbkēēyichoo /kikiiyooktooy, kumwoochi Yēesu kiyē kibokuyey.

Kung'eet :Yēesu ākoo rubiikiyii kumächē kuba yē kimälēkitē :chii ake tukul. Kibeete mwēēnkēt kutākyi keey *kiriinkēētaab Beetsaayta.

¹¹ Yu kēēnkēt :biiko kule kākūwo :Yēesu, kurub inee koosaab sakaramteetaab tōōlilēēt. Yu kayit :Yēesu sakaramteet, kooneet bichoot kiyēē rubtooy keey āk Bāytooyiisyeētaab Yēyiin ānkōōsoob choo kimächē /kiisoob.

¹² Kumii :kōōrēēt wokwiimēnē, kubēēchi :rubiik ānkumwoochi kule, “Mwoochi bichu bokucheeng'at kiyēē kaam āk wōlēē mākurūyoo kwēēmowuuni ām soong'wēchu lēēkitēē yuutēyu. Kuuyu, māmii kiyēē imuuchē kwaam ām suurkwēēnooni.” ¹³ Kukētyi :Yēesu rubiichoo kule, “Ōkoochi :akweek kiyēē kaam.” Kumwooy :rubiik kule, “Miitē imwooyē nee? Ntēē kēēboontē mukaatiinek muut āk *burburiinēk āyēēng' baateey. Māyēmē :choo /keebayee bichu. Kyoolēē nee āmit chēē sukuyem biich chēē tēē chu?” ¹⁴ Ki chaang' :bi-chooto miisin nyēē kikēyētēē kisyēērōōk muut. Kumwoochi :Yēesu kule, “Ōtēt kōōbuurootēē konom.” ¹⁵ Kutet :rubiik biiko kōōbuuroot kuu nyooto. ¹⁶ Kunam :Yēesu mukaatiinechaa āk burburiinēchoo, kukas barak ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy. Nto yityo, kubcheyaabchey mukaatiinek ākoo burburiinēk ānkōōkoochi rubiik kubchēchinoot bichoo. ¹⁷ Kyoomiis :biiko kut kubiyoong'iiis. /Kikiiruruuch āmiik chēē king'ēt koonyiit kērēbōōsyēk taman āk āyēēng'.

*King'oonkyi :Yēyiin Bētērō kule ki ng'oo :Yēesu
(Mataayo 16:13-20; Māārko 8:27-31)*

¹⁸ Kimii :yēē kisaay :Yēesu kuboonto keey ākoo rubiikiyii nkit. Nto mii yoo, kuteebee rubiik kule, “Mwooyē :biiko kule anii ku ng'oo?” ¹⁹ Kukētyi :rubiik kule, “Mwooyē :biiko alake kule inyiing' Bātisāniintēēt Yoowaana nto *Eliiya. Nto alak kumwooyē kule inyiing' akeenke ām *wōōrkooyik choo kikiikubēk nyēē kaakung'eetee meet.”

²⁰ Kulēēnchi :Yēesu rubiik, “Nto akweek ōbērē anii ku ng'oo?” Kulēēnchi :Bētērō, “Inyiing' ku *Kāārārookiintēēt nyēē kākōōyookwēēch :Yēyiin.” ²¹ Yu kāmwooy :Bētērō kuu nyooto, kōōkiimchi :Yēesu icheek masimkumwaaytaat ng'aleechaa. ²² Kumwoochi subak kule, “Ākoy kutubntēē *Wēritaab Chii nyāliulutēk chēē chaang'. Makutay :booyik, mbo *kibkōōrōs chēē wōōyēch ākoo kāānēētikaab kiruutēk. Nto subak +/makeebakach nto miitē bēsyēētaab sōmōk /kiing'eetee meet.”

*Wuuyinto nyēē buntēē :rubiintēētaab Yēesu
(Mataayo 16:24-28; Māārko 8:34-9:1)*

²³ Kutas taay :Yēesu kumwoochi rubiichoo āk biiko chēē kimii yooto kule, “Chii ake tukul nyoo mächē kurub ng'aleekyuu, kutay kiyēē mächē :mooyēēnyii āmānyōkōriitu meet* ākookoy. Yoo kaakucham kuyey kuu nyooto, kuruba. ²⁴ Nyoo kāyēētyi keey soboontaab kōōrooni, mākōōboot soboonyii bo kibchuulyo. Nto nyoo kēēkooyto soboonyii ām kōōrooni kubo anii, mākunyōōr *soboontaab kibchuulyo. ²⁵ Kāroomnyo nee nyēē nyōōru :chii yoo kēētukuulchi keey tukuuk tukul ām kōōrēēt ānkōōboot soboonyii bo kibchuulyo?”

²⁶ Kimwoochi subak :Yēesu biiko kule, “Chii ake tukul nyoo kataya āk ng'aleekyuu, +maatay :nkanii, *Wēritaab Chii, bēsyoonoo āchōōnii ām lēbkēēyēēnyuu āk nyēbo Baaba ākoo nyēbo malayikaanikiyii. ²⁷ !Kāāmwoook, mii :biiko alake yu chēē mābēku kumanaakas Bāytooyiisyeētaab Yēyiin.”

*Kiweek :eertaab Yēesu
(Mataayo 17:1-8; Māārko 9:2-8)*

²⁸ Nto yu kābēk :bēsyōōsyēk chēē mächē kuyitē sisiit kukāmwooy :Yēesu ng'aleechaa, kukuur rubiikiyii sōmōk :Bētērō, Yoowaana ākoo Yāākōbō. Kuwēto keey rubiichoo ākoy tulwēēt ake barak wokusaay. ²⁹ Kumii :Yēesu kusooyē, kuwek :eernyii koolekecheech miisin. Kuwēēkiis :nkicheek sirook chēē kiiloochē kulelakiiu kule mang'!

³⁰⁻³¹ Kutook *Muusa ākoo *Eliiya ām lēbkēēyēētaab Yēyiin ankung'alaal :tukwaay āk Yēesu. King'āloolēē ruutooynyii nyēē kimii wokuyityiintōōs ām Yēērusalēēm.

³² Yu king'āloolē :Yēesu ākoo mbo Muusa, kikiikunam :rwoonik Bētērō āk rubiik chuut āyēēng'. Nto bērē kukās, kukas Yēesu kukeelaambuuch :lēbkēēyēēt ānkiboonto keey mbo Muusa. ³³ Yu keeteryeēch :Muusa ākoo Eliiya ng'aleekwaa kumächē kuba, kumwoochi :Bētērō Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, karaam yu kēēmiitē yu. Kany keeyte kēryōōsyēk sōmōk, nyeng'uang', nyēbo Muusa ākoo nyēbo Eliiya.” Kimēēnkēt :Bētērō kiyēē kimwooyē.

9:10 Luuka 6:13; 10:17 9:17 Luuka 15:32-39 9:18 Luuka 5:16 9:19 Mat. 14:1-2; Māārko 6:14-15; Luuka 9:7-8 9:20 Luuka 22:67; Yoowa. 6:68-69 9:21 Māārko 9:9 9:22 Luuka 17:25; 24:6-7 * 9:23 Yoo /kākēēwēēkyiin yuutēyu ng'āloolē āk ng'āloolē kumwooyē kule 'ankunam murtooywoontēnyii'. Ām bēsyōōsyēchooto, ki yoo kanamaat :chiito murtooywoontēēt kōōbooru kule miitē /bokēēbakāchē. 9:23 1Bēt. 2:21 9:24 Mat. 10:38-39; Luuka 14:27 9:26 Luuka 12:9; 2Tēm. 1:8; 2:12 9:29 Luuka 5:16 9:30-31 Luuka 24:25-27, 44-46; Yēyuut. 26:22-23 9:32 Yoowa. 1:14

³⁴ Kutākumii :Bētērō kung'ālōolē, koolaambuuch nkicheek :boolteet. Kimuuyo :icheek miisin. ³⁵ Yooto, kuchōōnēē :kuttiit booltaanaa nyēē mwooyē kule, “Lakwanyuu :nyi nyēē āchāmē.† Kunyoo, ōkāsiy kiyēē mwooyē.”

³⁶ Yu bēku :ng'aleechaa, ki Yēēsu nkit āk rubiichoo chēē kimii yooto. Kisiista :rubiichoo ng'aleechaa kiyēyāktōōs nyēē mānāāt wēkyi chii ake tukul ākoy bēsyēēt ake.

Imuuchāktōōs :kiy ake tukul ām chii nyoo ikoosēē keey Yēyiin

(Mataayo 17:14-18; Māārō 9:14-27)

³⁷ Yu kāyyēēkunēē, kukāākurēkunēē :Yēēsu ākoo rubiichoo ki sōmōk lekem, kutōrōōk :biiko chēē chaang'.

³⁸ Kooteeyee keey :chiito ake ām kwēēnuutaab bichooto kule, “Kāānēētiintēēt, mii yu :wērinyuu anku lakwanyuu nyooto baateey. ³⁹ Tēryēkyinē * :tāmirmiryēēt nyēē miyaat kwaak. Yoo kātēryēkyi, kōōnchōōyē, kōōsōrsēētē ānkukābusē. Ryooksētē nyēē miyaat āmāwuntooy areet akeenke. ⁴⁰ ! Kwāātēēchi rubiikuuk kōōbēbēētoochi tāmirmiryoonoo, nteenee maneemuuch.”

⁴¹ Yooto, kumwooy :Yēēsu kule, “Kunuurēch sōō, :biiko alake nyēē tyaa. Nto yu manookaaseenaa keey! +Māābuurtook ānkāāmuytoochook ākoy āyu?” Yooto, kumwoochi kwaaniitaab wēērooto kule, “Imutu baa wēērooto.”

⁴² Kumii /kiimutu wēēriit, kutēryēkyi :tāmirmiryoonoo ānkōōsōrsēēt. Kōōbēbēēto :Yēēsu tāmirmiryoonoo miyaat kung'eetee wēēroo. Yooto, kusob :wēēroo bakeenke / ānkēēkētyi kwaan.

⁴³ Kiilat :biiko tukul choo kimii yooto, yu kakas wōlēē kiwuu :kāāmukēy wēēkaab Yēyiin.

King'alaalee :Yēēsu subak meenyii āk ng'eeteetaab meet

(Mataayo 17:22-23; Māārō 9:30-32)

Kumii :biiko tākōōlātē tukuuk chēē kiikuyeyaan :Yēēsu, kumwoochi :Yēēsu rubiikyii kule, ⁴⁴ “Āmāchē ōyēbchi yit kiyēē āmiitē wāāmwoowook ānkōōnāmtooy mēt. Mii /bokiyyokochinē *Wēritaab Chii āwunnyēkaab biikaab kōōrooni.” ⁴⁵ Mānēēnkēt :rubiik kiyēē kimii kumwooyē :Yēēsu. Kiyeelaat, nteenee kinyōkōriitu kuteebēe Yēēsu.

Ng'oo :nyēē wōō?

(Mataayo 18:1-5; Māārō 9:33-37)

⁴⁶ Kutoow :rubiik kumooyo wōōyinto. ⁴⁷ Nteenee kōōnkēt :Yēēsu kiyēē kimii kumooytōōs :icheek. Yooto, kōōyooong'tēē leekweet ake yēē kimii :inee ānkumwoochi rubiikyii kule, ⁴⁸ “Chii ake tukul nyoo kataach leekwa kuuyu nyeenyuu :lakwanaa, kaakutaacha anii. Nto yoo kataacha, kaakutaacha Yēyiin nyoo kiyyookwoo. Wuu nyooto, nyoo yibē keey ng'wēny ām akweek, ku nyooto :nyēē wōō.”

Nyoo mākwilook ku nyēēng'woong'

(Māārō 9:38-40)

⁴⁹ Kimwoochi :Yoowaana Yēēsu kule, “Mokoryoontēēt, kimii :chiito ake nyēē kikeekas kōōbēbēētooy *tāmirmirook chēē miyootēch kuyēyiisyēē kaayneeng'uung'. Yooto, keeyetee chiichoo kuyey kuu nyooto, kuuyu kimā rubiintēēng'uung' ake.” ⁵⁰ Kukētyi :Yēēsu kule, “-Mooyetee, kuuyu chii nyoo mākwilook ku nyēēng'woong'!”

Mēērook /kēēyookunēē miyootyēēt ake, ake

⁵¹ Yu kikiikuriikyii Yēēsu :bēsyōōsyēkyii chēē +/mākēēyibēē kuwo kibkōōnkōy, kuwo ākoo rubiikyii nyēē kaakurat moo kutākyinē keey Yēērusālēēm.

⁵² Kumii kwimēnē :kōōrēt kikiikuriich :Yēēsu ākoo rubiichoo saang'ta ake ām kōōrēetaab *Samaaryaa. Kōōyookto biiko alak kuba ākoy saang'aa bokukāsiy bārooyinto wōlēē sukōōmuunyēē. ⁵³ Nto yu kayit :bichoo wōlooto, kutay :biikaab saang'aata kutorooch, kuuyu kimii kuwēētii *Kōōtaab Yēyiin ām Yēērusālēēm.

⁵⁴ Yu kāmwooy :bichoo /kākiiyooktooy kule kātāyis :biikaab saang'aa, kumwoochi :Yāākōbō ākoo Yoowaana Yēēsu kule, “Mokoryoontēēt, +makeeyeyee nee bichoo ēē? Ara kēēmwoochi Yēyiin kutōōrchi illeet kōōmukuus ēē, nto nee?” ⁵⁵ Kuweech keey :Yēēsu ānkōōburyoong'to rubiichoo āyēēng'. ⁵⁶ Nto mii yoo, kutākyi keey saang'ta ake.

Wuuy :kēēltaab Yēēsu

(Mataayo 8:19-22)

⁵⁷ Nto mii bēsyēēt ake, kumii kēēltaab too kubēētii, kumwoochi :chiito ake Yēēsu kule, “Ārubiing' :anii ānkoo 'kēēwē ānō!” ⁵⁸ Kukētyi :Yēēsu chiichoo kule, “Boonto kimōkōyiniēk

† 9:35 Mwooyē :sirutuēt alake kule 'nyēē kyaakwey'. 9:35 Kiruu. 18:15; Isa. 42:1; Mat. 3:17; 12:18; Māārō 1:11; Luuka 3:22 9:36 2Bēt. 1:16-18 9:36 Luuka 9:21 9:45 Luuka 9:21-22 9:45 Luuka 18:34 9:48 Luuka 22:24-26 9:48 Mat. 10:40; 22:26 9:50 Mat. 12:30; Luuka 11:23 9:51 Māārō 10:1; Luuka 9:31; 24:50-51; Yēyuu. 9:1, 22 9:52 Luuka 10:33 9:54 2Bāy. 1:9-16

wōlēē minyē ānkuboonto nkicheek :tāriitēk wōlēē minyē, nteenee māboonto *:Wēritaab Chii wōlēē imuunyē.”

⁵⁹ Kukuur :Yēesu chiito ake chokuyēk rubiintēēnyii ake, nteenee kumwoochi :chiichoo Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, kany kut amuy baaba, nto ārubiiing’.” ⁶⁰ Kukētyi :Yēesu chiichoo kule, “Ikany kumuy keey :muuswēk ankiirubwaa, nteenee ichōō :inyiing’ chee-amtaate lōkōoywēkaab Bāytooyiisyēētaab Yēyiin.”

⁶¹ Kumwoochi :nkinee chiito ake subak Yēesu kule, “Āwēy, Mokoryoontēēt, āmiitē :nkaniī āchōōniī, nteenee kany kurook wāā-āmiis biiko ām kaa.” ⁶² Kukētyi :Yēesu nyoo kule, “Chii nyoo tēbēnē mōkōōnkē ānkukusē lēt, kumānyoolchinē Bāytooyiisyēētaab Yēyiin.”

10

Kiiyookto :Yēesu rubiikyii alak tāmānwookik tisab

¹ Nto mii yoo, kukwey :Mokoryoontēēt Yēesu rubiik alak chēē kiyitē tāmānwookik tisab* kumāchē kōōyookto simkoonto. Kimāchē kule kubeetaateē āyēēng’ āyēēng’ ākoy kiriinkōōsyēk āk soong’wēk tukul chēē kikiikuchōb :inee kuruutoochi lētuanoo.

² Kumānāāng’ēētyo :rubiik, kōō-āmiisēē :Yēesu ng’aleechu, “Wōō :kēsisiyēēt, nteenee ng’eri :kēsiiik. Kunyoo, osoom kutās :chiitaab yiisyēēt biiko alak.

³ Ōnkēt kule okerkeeye kēēchiir chēē iwēērē suuyiik kwēēn. ⁴ Manam :chii beesyaa nto lool nto mbo kwēyōōnik alak, amookaayaate keey ām kēēltaab too.

⁵ Yoo kōōwut kayta ake tukul, omwoochi biikaab kayaata kule, “Ōnyōōru bērurto!” ⁶ Yoo yēmāktōōs kunyōōr :bichoo bēruroo, mākunyōōr. Nto yoo māyēmāktōōs, mākōōyēēchook :bēruroo.

⁷⁻⁸ Nto yoo kōōwut saang’ta ake /ankeetoroochaak ām kayta ake, -mōōlumootēē koorin chēē chaang’. Ō-āmē ānkōōyēē kiyēē kākōōnook :biikaab kayaata kuuyu yēmē :chii nyoo kākāubirto nkuruukyii /kiikoochi kiy. ⁹ Ōsoob chēē mnyoontōōs ānkōōmwoochinē biiko kule, ‘Kākāuyityook :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin.’

¹⁰ Nteenee yoo katay :biikaab *kiriinkēēt ake kutoroochaak, ōng’ēētyē ānkōōbēēchi keey. Ōmwoochi biikaab kiriinkoonoo kule, ¹¹ ‘Kiibuukwook tēertitaab kiriinkēēng’woong’ nyi mii kēērēnkōōkyoo sōōsōōtēē keey, nteenee māchāktōōs ōnkētē kule kaakuriik :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin.’ ¹² ! Kāāmwoowook, +/ mākiing’woonchi biikaab kiriinkoonoto miisin kusiir mbo ng’wooninto nyēē mākunyōōr :biikaab *kiriinkēētaab Sōtōm ām bēsyoonoo itiiilchinē :Yēyiin ng’aleek biiko ām kōōrēt.”

*Ng’wooninto nyēē mākunyōōr :kiriinkōōsyēk choo kitay Yēesu
(Mataayo 11:20-24)*

¹³ Kutas taay :Yēesu kumwooy kule, “Kiriinkōōsyēkaab Koorasiin ākoo Beetsaayta, wu-usyō! Tyaa sōō, ng’wooninto nyēē mii kukānyoonwook akweek choo kyāāyēwōok ng’al chēbo kwōng’uut. Nto ki biikaab Tiirō nto ku chēbo Sitōōn :chēē /kikēēyēchinē ng’aleechaa bo kwōng’uut, nto kiikōōbuurēē ayaanteet ankoolaach sirook chēē ibooru kule kookuweek ām miyootyēēt nyēē kōboonto. ¹⁴ Lēyyē, mākunyōōr :biikwook ng’wooninto nyēē siirē nyoo mākunyōōr :biikaab Tiirō ākoo Sitōōn bēsyoonoo itiiilchinē :Yēyiin biiko ng’al ām kōōrēt. ¹⁵ Nto akweek biikaab Kaabernaam ii, ōbērē +moobe :nkakweek kibkōōnkōy ēē? Acha, +moobe ng’wēny!

¹⁶ Chii ake tukul nyoo kākāswook kukākukāswo. Nto nyoo katayaak, kukaakutaya. Nto nyoo kaakutaya, kukaakutay Yēyiin nyoo kiiyookwo.”

Kiyēē māchāktōōs koong’ereech rubiik

¹⁷ Nto yu kākōōyēēw :rubiichoo ki tāmānwookik tisab, kumwoochi Yēesu ām ng’erekweek kule, “Mokoryoontēēt! Kāswēēch ra :tāmirmirook chēē miyootēch, yoo kākēēyēyiisyēē kaayneeng’uung’.” ¹⁸ Kukētyi :Yēesu kule, “Man sinee kāswook. Kwaakas /kēēwunuku Syeetaani kōōsuuwunēē barak kuu iilat nyēē kārārāk.

¹⁹ Kākōōnook kāmūkyēwēk chēē ōtoortooreē ēērēēnōōk āk kēnyēisyēk ānkōōsyēēntēē kāmūkyēwēk tukul chēbo Syeetaani. ²⁰ ! Kāmwoowook, -mōōng’ērēēkiisyē kule kāswook :tāmirmirook chēē miyootēch, nteenee ōng’ērēēkiisyē, kuuyu sirootiin :kooyndōōkwook ām Kaab Yēyiin.”

9:60 Mat. 8:21-22 9:62 Filib. 3:13 * 10:1 Tāsyinē :siruutēk alake ng’aleechu ‘āk āyēēng’.

10:2 Mat. 9:37-38 10:3 Mat. 10:16 10:4 2Bāy. 4:29; Luuka 22:35 10:6 Luuka 2:14 10:7-8 1Kōōr. 9:6-14; 17Em. 5:18 10:11 Yēyut. 13:51 10:12 Luuka 9:1-6 10:12 Toowu. 19:24-28; Mat. 10:15 10:14 Isa. 23:1-16 10:15 Isa. 14:13-15 10:16 Mat. 10:40 10:17 Luuka 9:10 10:18 Isa. 14:12; Yoowa. 12:31; Ng’oong’. 12:9 10:19 Kiruu. 8:15; Määrkō 16:18 10:20 Ng’oong’. 3:5; 20:12

*İbēruurootiin :choo kōōkōōnkēt wōlēē wuu :Yēyiin
(Mataayo 11:25-27; 13:16-17)*

²¹ Yooto kōōnyiyiti :Tāmirmiryēetaab Yēyiin Yēēsu ng'erekweek. Kusilto Yēyiin kumwooyē kule, “Āchāmting' inying' Baaba Yēyiin, nyoo ibāwu barak āk ng'wēny, kuuyu 'kwēēboorchi biiko choo yibē keey ng'wēny kiyēē iwunyēē biiko choo isōōtē kule inkētē chēē chaang' ānkung'oomēch. Kōōnkōy, Baaba, kuuyu wuu nyooto :wōlēē imāktooy :inyiing'. ²² Kikōōnoo :Baaba kiy ake tukul nyēē āboontē. Baaba nkit :nyēē inkētē wōlēē wuu :lakwanyii, āmēēbērē mii subak :chii nyēē inkētē wōlēē wuu :Baaba, nteenee anii nkit ākoo biiko choo kyaakwey āboorchi :chēē inkētē.”

²³ Nto mii yoo, kuwēēkyi keey :Yēēsu rubiikyii ānkulēēnchi, “Ōbēruurootiin ām wōlēē mii :Yēyiin ām kiyēē kookas! ²⁴ ! Kāāmwoowook, kiikukanyaan *:wōōrkooyikaab Yēyiin chēē chaang' āk bāytooyik kule nto kas ānkuyēbchi yīit kiyēē ōmiitē :akweek ōkāsē ānkōōyēbchine yīit amanaakas.”

Chiitaab Samaaryaa nyēē kilēē! :moo

²⁵ Nto mii yoo, chokutyem Yēēsu :kāānēētiintētēē ake nyēbo kiruutēk. Kiteebē kule, “Kāānēētiintētēē, māchāktōōs ayey nee sāānyōōru *soboontaab kibchulyoo?” ²⁶ Kukētyi :Yēēsu kule, “Mwooyē nee :kiruutēkaab Yēyiin choo kikōōnu *:Muusa?” ²⁷ Kukētyi :chiichoo kule, “Mwooyē kule icham Mokoryoontētēē Yēyiintēēng'uung' ām mooyēēt akeenke, soboong'uung' tukul, nkuruukuuk tukul āk kāāsōōtēyweēkuuk tukul.† Māchāktōōs mbo icham laatyēng'uung' kuu wōloo ichāmtooy keey.”† ²⁸ Kukētyi :Yēēsu chiichoo kule, “Wuu nyooto! Kunyi, yoo 'keeyey kuu nyooto, +mēēnyōōru soboonto.”

²⁹ Kimāchē :chiichoo kōōboorchi biiko alak kule kichurtaat :inee. Kunyoo, kuteebē Yēēsu kule, “Ng'oo :laatyenyuu ēē?”

³⁰ Kōōboorchinēē :Yēēsu chiichoo tyoonkōōchēēt kule, “Kimii bēsyeēt ake :chiito ake nyēē ki Yuutāyiin nyēē kiwēētēē Yēerusālēēm kurektooy Yēerikō. Kumii kēēltaab too kutuchi :sāsiik alake. Kibuutēē :sāsiichoo sirookyii ānkubirsēēt nyēē kitabakach ānkubākookyi kēēlto komos kukalyelta.

³¹ Kuchō *:kibkōrōs ake. Nto bērē kukas chiichoo kimii kāru kēēlto komos, kumur taban ankukeyta.

³² Kuchō subak :chiito ake nyēē kiyēētyēēchinē yiisyēēt ām *Kōōtaab Yēyiin. Yu kakas :nkinee nyoo chiitkēy, kumur taban.

³³ Nto yityo, kuchō :chii nyēbo kōōrēetaab *Samaaryaa, nyēē kichōōnēē sikiryēēt. Nto bērē kukas chiichoo kuriiree. ³⁴ Kuwo yēē kimii ānkumāsyi ng'woowōōk, koonyaay ānkurātyi. Yu keewaany, kukālābchi sikiryēēt. Kikweryoot ākoy kayta nyēē /kikiimuuchē /kyaalee kiyēē /kyoomē āk rwoonto ānkōōbuurto keey.

³⁵ Yu kāyyēēkunēē, kōōnēm :chiichoo to beesaanik ānkōōkoochi chiitaab kayta. Kimwoochi kule, 'Iriiwoo, baa, chiichi ākoy āyēēwu. Nto yoo kakeeyte :beesaanik chēē 'kēēriibēē chu kāākōōning', +māchāātāsuung' laatiit nyēē imāchē yoo kāāchōō.”

³⁶ Yu keewaany :Yēēsu kurār tyoonkōōchoonoo, kuteebē kāānēētiintonoo bo kiruutēk kule, “Yoo 'keekas ii, ng'oo ām bichuutēchu sōmōk :nyēē ki laatyēetaab chiichoo kibire :sāsiik?” ³⁷ Kukēt :chiichoo kule, “Nyoo kiriiree.” Kulēēnchi :Yēēsu chiichoo, “Man! Kunyoo, wēēbooru :nkinyiing' kiisayta nyēē wuu nyooto.”

Yēēsu, Maariita āk Maaryaa

³⁸ Kitas taay :Yēēsu ākoo rubiikyii ām baann'g'waa ākoy saang'ta nyēē kiminyē :chee-byoosyeet ake nyēē /kikēēkuurēē Maariita. Yu kayit, kutorooch :chee-byoosyaanaa kuba kōōnyii. ³⁹ Kiboonto keey :Maariita cheebkaamet nyēē /kikēēkuurēē Maaryaa. Kwoomu :Yēēsu lōkōōyiwēk, kimii :Maaryaa yēbo kērēēnkōōkyii kuyēbchinē yīit kiyēē kiinēētē.

⁴⁰ Nteenee kimii :Maariita kusuuyūyēē ng'aleekaab āmiik. Nto tēē yoo, kuwo yēē kimii :Yēēsu ānkulēēnchi, “Mokoryoontētēē! Nto yu kānyikisyoo :yiisyēētaab āmiik, kany chokuyēētyēēchoo :Maaryaa.” ⁴¹ Kukētyi :Yēēsu kule, “Maariita, ntēē imiitē iyyimēē keey tukuuk chēē chaang', ⁴² nteenee, mii :kiito akeenke nyēē māchāktōōs /keeyey. Kaakukwey :Maaryaa kiy nyēē karaam nyēē mēēbērē /tākiinēmunēē.”

11

*Kiineet :Yēesu rubiikyii wōlēē /kēesooytooy
(Mataayo 6:9-13; 7:7-11)*

¹ Kimii bēsyēt ake yē kisooyē :Yēesu. Yu keewaany, kuwēēchi :rubiintēenyi ake ānkumwoochi kule, “Mokoryoontēt, kēēmāchē ineetech wōlēē /kēesooytooy kuu wōloo kiinēētitooy :Bātisānintēt Yooawaana rubiik cheechii.”

² Kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Osooyē kule, ‘Baaba Yēyiin, kutōrōriit :kaayneeng’uung’, kuyit :bāytooyiisyēng’uung’.

³ Ikōōnēēch kiyēē kyoomē ām bēsyēt ake tukul.

⁴ Inyōōwēēch kaat ām choolwookātēenyoo, kuu yoo kēēnyōōchinē kaat :nkacheek chii ake tukul nyoo choolwookēnchēēch. Itiyyēēch /simakeekenteech.’ ”

⁵⁻⁶ Kutas taay :Yēesu takoonet rubiikyii kurubta keye ākoo saayet kule, “Yoo kāchōōnchiing’ :toontēt kwēēmooy, imuuchē wēēng’ēētiisyē kule, ‘Laatya, kāānyōōru toontēt ēē, wē, āmāmii āmnyoo nyēē kaam. Kōōnoo, baa, mukaatiinek sōmōk’

⁷ Imuuchē :laatyaanaang’uung’ kukuuruung’ ām kō kule, ‘Kāākēēruuyē ākoo lēēkōōk kunyoo, -mēēmūuchē :chii takuyaat kurkeet kwēēmooy ku tēē nyi. Kunyi, māmii :wōlēē āyēētyēēchintiing’! ” ⁸ Yu keewaany :Yēesu tyoonkōōchoonoo, kumwoochi rubiikyii kule, “! Kāāmwoowook, ānkoo ku choorweeng’uung’ :chiichoo, mēēbērē makung’eret areet akeenke ānkukōōning’ kiyēē ‘kēēmāchē. Nteenee yoo ‘keetas taay ing’ēētiisyē, mākyootuung’ kurkeet ām lētūunoo ānkukōōning’ kiyēē ‘kēēmāchē kuuyu !kēēmuytoochi.

⁹ Kunyoo, soomsē, /kēēkōōning’, cheeng’, inyōōru, ānkiing’ēētiisyē /kēēyootuung’. ¹⁰ Chii nyoo soomsē, /kiikōōchinē, nyoo chēēng’sē, kunyōōru, nto nyoo ing’ēētiisyē, /kēēyootuinē.”

¹¹ Yu keewaany :Yēesu, kumwoochi rubiikyii kule, “Ātēēbēē chii ake tukul nyoo boonto leekwa kule ii, yoo kateeb :lakwanaa *burburyoontēt, ikoochi eereen? ¹² Nto yoo kateeb mēkēyoo, ikoochi kēēnyoo? ¹³ Kunyi, yoo ōchāmē :akweek choo -mōōchurtootiin ōkoochi lōkōkwook tukuuk chēē kāroomēch ii, /keemwa nee nanyuun Kōōn nyoo mii kibkōōnkōy? Inēmu keye :nyoo miisin kukōōnook Tāmirmiryēēnyii, yoo kōōsoom.”

Yēesu āk Syeetaani

(Mataayo 12:22-30; Māārō 3:22-27)

¹⁴ Nto mii bēsyēt ake, kōōbēbēēto :Yēesu *tāmirmiryēt nyēē miyaat nyēē kikiikuyey chiito ake kunamakay :kuut. Yu kēēbēbēēto tāmirmiryoonoo, kukaramiit :chiichoo ankung’alaal nyēē karaam. Kiilat :biiko ¹⁵ nteenee kumwooy :alake kule, “Ānkoo sinee imuuchē kōōbēbēēto tāmirmirook chēē miyootēch, kwoonēē :kāāmuukēywēēkyii wōlēē mii :Bēēlsēbuul nyoo kāāyooong’iintēētaab tāmirmirook chēē miyootēch.”

¹⁶ Yooto kuteebēē :alake Yēesu kumāchē kutyem kule, “Kiy nee :nyēbo kwōng’uut nyēē +meeyey siiboorunēēnēēch kule iboontē kāāmuukēywēēk chēē kwoonēē kibkōōnkōy?”

¹⁷ Kuuyu kiinkētē :Yēesu kiyēē kimii :bichoo kōōsōōtē, kumwooy kule, “Yoo kaakubar keye :lukēētaab booryēt nyēbo kōōrēēt ake, kuburyētē :kōōroonoo. Nto yoo kaakuk-wiil keye :kayta ake tukul, kuburyētē. ¹⁸ Ōmwooyē kule kikōōno anii :Bēēlsēbuul kāāmuukēywēēk chēē ākwētēē lukēēnyii. Nto kikiikukōōno, nto mii kubooryēē keye nkit. Nto yēē kāākuboooryēē keye nkit, kuburyētē :bāytooyiisyēnyii. ¹⁹ Nto yoo ākoo kāākukōōno anii :Bēēlsēbuul kāāmuukēywēēk, kukiikoochinē :ng’oo nkicheek rubiikwook kāāmuukēywēēk choo ibēbēētēē tāmirmirook chēē miyootēch? Oteebee, baa, akweek kumwooy. ²⁰ Nteenee yēē ākoo ābēbēētooy :anii tāmirmirook chēē miyootēch ānku Yēyiin nyēē kōōnoo kāāmuukēywēēk chēē āyēyiisyēē, kōōbooru :yooto kule kāākuyitoyook :bāytooyiisyēētaab Yēyiin. ²¹ Yoo mii :chii kanyii ānkukiimoot ānkutinyē kariikaab booryēt chēē yēmootiin, kumāmii :chii nyēē imuuchē kuboooryēē kut kōōnēmunēē tukuukyii. ²² Nto yoo kāchō :ake nyēē kiimoot miisin ānkuboonto kariikaab booryēt chēē kōlkōlēch, kōōsyēēntooy chiichoo ānkōōnēmunēē kariikaab booryēt tukul choo kāyēētēē keye ankubcheyta tukuuchoo kābāru.

²³ Chiito nyēē bāloo ku nyoo māmii komosnyuu. Nto chii ake tukul nyoo māyēētyēēchoo kiiruruuch tukuuk, ku inee :nyēē isērētē.”

*Iyyēchinē chiito :tāmirmiryēt nyēē miyaat
(Mataayo 12:43-45)*

²⁴ Kimwooy Yēesu subak kule, “Yoo / kääkiibēbēeto *tāmirmiryēēt nyēē miyaat kuchuwunee chiito, makoombakaatee suurkwēēnēt nyēē kilay :asiis kucheēng'ē wōlēē kēēmuunyēē. Nto yoo kāmānyōōr, kumwooyē kule, ‘Kaykay ayeey wōloo kyāāminyē.’
²⁵ Nto yoo kēēyēew, kunyōōru wōlooto kumasaat ankuyeytaat nyēē karaam. ²⁶ Kuwēētii ānkuwokuchōōntooy keey tāmirmirook alak tisab chēē miyootēch kusiir inee ānkubokōōwut :tukul chiichooto. Kunyi, miyātitiu :chiichoo kusiir yoo kibo taay.”

Ibēruurootiin :biiko choo Yēyē kiyēē mächē :Yēyiin

²⁷ Kutākumii :Yēesu kung'āloolē, kukuurchi :cheebyoosyeet ake nyēē kimii yooto kikiiru-ruukyi keey :biiko kule, “Ibēruuroot :koomēt nyoo kisiching' ānkōōrēēryiing'.” ²⁸ Kukētyi :Yēesu cheebyoosyaanaa kule, “Man, nteenee chēē ibēruurootiin miisin ku biiko tukul choo kāsē ng'ālyoontēētaab Yēyiin ankuyey kuu wōlēē /kēēmāktooy.”

*Mākunyōōr ng'wooninto :biiko chēē tāyē Yēesu
(Mataayo 12:38-42)*

²⁹ Yu kachaang'it :biiko miisin ām yēē kimii :Yēesu, kumwoochi :Yēesu kule, “Miyootēch sōō, kule nee :biiko alake chēē mii yuutēyu. Mächē kule /kiiboorchii kiy nyēbo kwōng'luut. Ng'aleek baateey chēbo kwōng'luut chēē +/mākiiboorchii ku choo kibo Yoona. ³⁰ Kuu yoo kyoomchinē :Yoona biiko chēbo *kiriinkēētaab Ninaawi kule kuwek ām miyootyēēt nyēē kibooto, mii :nkinee *.Wēritaab Chii kwoomchinē biiko kuu nyooto.”

³¹ Kutas taay :Yēesu kumwooy kule, “Mākōōyoo :cheebyoosya nyēē kibāytooy kōōrēētaab Sōōy bēsyoonoo /kiitiilchinē biiko ng'aleek. Makooruusta biiko chēē wuu chuutēchu, kuuyu kichōōnēē :cheebyoosyaanaa lōōyin chokuyēbchinē yit ng'aleekaab ng'oomnātēēt chēē kimwoowu :Sōlōmōōn. Nteenee miitē yu raat :nyēē wōō kubiir Sōlōmōōn. ³² Mākōōyooong'iis :nkicheek biikaab Ninaawi bēsyoonoo /kiitiilchinē biiko ng'aleek. Makooruusta biiko chēē wuu chuutēchu, kuuyu kiikuwēēkiis :icheek kurubta keey ākoo āmtooyisyēētaab Yoona ānkumii yu ra :nyēē wōō kusiir Yoona.”

*Kōōnu :kāānēētēyēwēēkaab Yēesu lēbkēēyēēt
(Mataayo 5:15; Māārko 4:21)*

³³ Kutas taay :Yēesu kumwooy kule, “Māmii :chii nyēē tabē taariit ankuwuny, nto kōōkubuyyēē kērebēēt. Nteenee /kiikoochinē yēē itōōōroot sukulēbkēchi chii ake tukul nyoo chōōnii kō.”

*Ing'oonkyinē keey lēbkēēyēētaab Yēesu
(Mataayo 6:22-23)*

³⁴ Kutas taay :Yēesu kumwooy kule, “Koong'uung' :nyēē ikoochinē bōōrng'uung' lēbkēēyēēt. Yoo kāstooy :koong'uung' nyēē karaam, lboontē lēbkēēyēēt. Nto yoo makāstooy nyēē karaam, imiitē mēēnān nyēē mā mining'. ³⁵ Kunyoo, ōriib keey -mookany ōbērē tōōs ōboontē lēbkēēyēēt ākoo mēēnānēēt. ³⁶ Yoo kēēng'oonkyi bōōrng'uung' tukul lēbkēēyēēt nyēē māmii wōlēē kāng'ēt, kōōloombuuchiing' :lēbkēēyooonoo. Kerkeey ākoo yoo keekwenyiing' :taariit nyēē māmii :kiyēē kakerekta, lēbkēēyiitu :bōōrng'uung' tukul.”

*Kichuur :Yēesu Farisaayek
(Mataayo 23:23-27)*

³⁷ Kutākumii :Yēesu kung'āloolē, kumwoochi *.Fārisooyiintēēt ake kubeeta keey inee kanyii bokwoomiis. Kucham :Yēesu.

³⁸ Yu kayit, /kiikoochi āmiik. Kwoomiis :Yēesu amaneentasiim āwunnyēk kuu wōlēē kiwuu ātēbuutēkaab Yuutayek. Kiilat :chiitaab kayta miisin.

³⁹ Yu kakas :Yēesu kule kinam kuut Fārisooyiintoonoo :kiyēē kiyeyakay, kulēēnchi, “Ōchāmē :akweek *Farisaayek ōtililēē bōōrwoonikwook saang', nteenee ōbākooktooy āriit kutuur. Ōsāsunootēē biich tukuuk ānkōōyēyē ng'al chēē miyootēch. ⁴⁰ Ōbērberēch sōō nyēē tyaa! -Mōōnkētē :akweek kule Yēyiin :nyēē kiyēyē bōōrtaab chiito saang' akoy āriit? ⁴¹ Ōkoochinē biiko choo bānoon kiyēē ōboontē kusiir yoo kātōōsāsunēē. Yoo ! kooyey kuu nyooto, mākutililiit :kiy ake tukul ām wōlēē ōmiitē.

⁴² Ōmiitē sōō nyēē miyaat kule nee *.Farisaayek! -Mōōkustooy ōnēmchi Yēyiin akenke ām taman nyēbo kiy ake tukul nyēē ōnyōōru ānkoo ku mining' nyēē tyaa. Nteenee -mōōkāsē tukuuk chēē wōōyēch. Tukuuchooto ku ōyēchi chii ng'ālyoo nyēbo man āk kule ocham Yēyiin. Mächāktōōs nto kyōōyēyē tukuuchuutēchu wōōyēch -āmōōwuutyēē nkicheek choo minkēēch.

⁴³ Ōmiitē sōō nyēē miyaat kule nee, :Farisaayeeek! Kyoocham ōkwēyē ng'ēchērōōk choo bo taay ām *kooiriikaab saayeet. Ōchāmē mbo /kiisuboooyootook nyēbo koonyit ām wōlēē chaang' :biich.

⁴⁴ Ōmiitē sōō mbo subak nyēē miyaat kule nee! Okerkeeye kiy nyēē tiliil ām saang' ankununaat :wōliin bo āriit nyēē yoo kāsiir :chii yēē ōmiitē, -mēēnkētē kule ōnunnnyootiin.”

Kichuur :Yēesu nkicheek kāānēētikaab kiruutēk

(Mataayo 23:4, 13, 29-36)

⁴⁵ Kumwoochi :kāānēētiintēēt ake nyēbo kiruutēk Yēesu kule, “Kāānēētiintēēt, yoo 'keeng'alaal kuu nyooto, imiitē intosuūrēēch nkacheek.”

⁴⁶ Kumwoochi :Yēesu nyoo kule, “Ōmiitē sōō :nkakweek kāānēētikaab kiruutēk nyēē miyaat kule nee! Kyoocham ōng'irēē biiko alak tukuuk chēē nyikiisēch āmōōmāchē :akweek kut ōtiiny.

⁴⁷ Ōmiitē nyēē miyaat kule nee! Kibākāchē mbo :kuukoong' *wōōrkooyik choo kibo kēny ānkōōmiitē :akweek ōtēēkyinē tukuuk chēē /sikiisōōtēē /kēēkoonyitē. ⁴⁸ Yoo ōmiitē ōtēēchē tukuuchoo, ōchāmchiintōōsii kule karaam :kiyēē kiyey mbo :kuukoong'. Kibakach :icheek wōōrkooyik ānkōōmiitē :akweek ōtāsē taay ōnoomēē yooto kibākōōkyinē :icheek. ⁴⁹ Ākoo man yoo kimwooyē :Yēyiin kule, '+Māāyooktē wōōrkooyikyuu āk *lēēbēēyikyuu. +/Makeebakach alak nto alak +/mākēēwus.' ⁵⁰ Kunyoo, +/mākiing'woonchook akweek kāānēētikaab kiruutēk ak biiko alak choo kiikuyey kuu nyooto kuuyu kyooabakachaanu biikaab Yēyiin kung'eetee yēē /kikeeyeyee kōōrēt. ⁵¹ /Kikiinaamee yoo /kikēēbākāchē Abēl ākoy yoo /kikēēbākākyinē Sekaryaa yoo kibo kwēēnuutaab *kāābkōōrōs āk *Kōōtaab Yēyiin. Man, +/mākiing'woonchi bichoo tukul :choo yēyē ng'aleechaa miyootēch.

⁵² Ōmiitē :akweek kāānēētikaab kiruutēk nyēē miyaat kule nee! Ōbērē ōboontē ng'oomnānēēt nyēē wōō kurubta keey ākoo Yēyiin. Nteenee kyootay orub kiyēē mākwook :Yēyiin kule oyye. Ōkērēktooy mbo biiko alak kuyey kiyēē mākyinē icheek :Yēyiin.”

⁵³ Yu kang'eetee :Yēesu yooto ākoo rubiikyii, kwoowēysi :kāānēētiichoo bo kiruutēk āk *Farisaayeeek ānkutoow kuteebaatee tēēbutēk chēē chaang'. ⁵⁴ Kimāchē :bichoo kule kutech Yēesu ām kiyēē mākumwooy /sikeenam.

12

-Mookerkeyiitu :nkakweek Farisaayeeek

(Mataayo 10:26-27)

¹ Kikwa :biiko ānkōōruruukyi keey yēē kimii :Yēesu kut kukuunykuuyu :mētēwook. Yooto, kung'āloolchi :Yēesu rubiikyii kule, “Ōriibēē keey ng'aleekaab Farisaayeeek, kuuyu yēyē keey :bichu kule kāroomēch, nteenee māwuu nyoo. ² Kiy nyēē iyēēnoot +/mākiiboor, nto kiy nyēē wunyaat ākoy kutook bēsyēēt ake. ³ Kiy nto ng'ālyoo ake tukul nyēē mwooyē :chiito kōōsōōtē kule tōōs mēēbērē /makeekas, kusyooru keey :ng'ālyoontoonoo bēsyēēt ake. Nto yoo kāchoomchi :chii ake ng'al kumiitē kōōto nyēē maalaat, ākoy /kēēkāsūnēē ng'aleechaa saang'.”

Ōkēnēē keey Yēyiin

(Mataayo 10:28-31)

⁴ Kutas taay :Yēesu kumwoochi rubiikyii kule, “Biikyuu, -mōōmuyēē biiko choo boonto kāāmuukēywēēk kubakach bōōrwoonikwook, nteenee māboonto kāāmuukēywēēk kusiir yooto. ⁵ Mii :nyēē māchāktōōs ōmuyēē! Boonto :nyooto kāāmuukēywēēk kutōōrchook wōlēē bo maataab kibchuulyo, yoo kōōbēku.

⁶ /Kyooltēē oob kootiitiyēēnik muut beesaan chēē mābo laat? Ānkoo kuwuu nyooto, mēēbērē mākuwuutyēē :Yēyiin ake tukul. ⁷ Ntēē inkētē mbo :Yēyiin wōlēē tēē :buutēēk ām mēitaab chiito. Kunyoo, -mōōmuyēē, kuuyu isōōtook akweek :Yēyiin miisin kusiir kootiitiyēēn chēē chaang'.”

Ōkiilchi Yēesu

(Mataayo 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ Kutas taay :Yēesu kumwoochi rubiichocho kule, “Yoo kāchāmchiin :chii ām taayeetaab biiko kule chāmoo, +maacham :nkani, *Wēritaab Chi, chiichocho ām taayeetaab *malayikaanikaab Yēyiin kule chiinyuu. ⁹ Nteenee nyoo kataya ām taayeetaab biiko, +maatay :nkani ām taayeetaab malayikaanichaa.

¹⁰ +/Mākēēnyōōchi kaat biiko choo ng'aloolēēnoo nyēē miyaat, nteenee -/mākēēnyōōchinē kaat biiko choo chubē Tāmirmiryēētaab Yēyiin.

¹¹ Yoo /kākiiyyoong'tēēnook kōōk ām kōōkwōōsyēkaab Yuutayeeek āk chēbo bāytooyik alak, -mookany kooyiimaak mēt :kiyēē +moomwaay nyēē ōtuuchēē keey. ¹² Mākukōōnook yooto :Tāmirmiryēētaab Yēyiin ng'aleek chēē +moomwaay."

Berber :nyēē tiiyēē mēt bāyitaab kōōrooni

¹³ Yu keewaany :Yēēsu ng'aleechaa, kumwooy :chiito ake ām biiko kwēēn kule, "Mokoryoontēēt, mwoochinooowoo baa ng'eetaabiya kubchēwuu tukuukaab baaba." ¹⁴ Kukētyi :Yēēsu chiichoo kule, "Mānāmoo :ng'ala chēē wuu choo."

¹⁵ Kumwoochi :Yēēsu biiko kule, "Ōriib keey! Māmāchāktōōs ōtukuulchinē keey tukuuk ām kōōrooni, kuuyu mārubtooy keey :soboonto nyēbo man āk bāyit nyēē boonto :chii."

¹⁶ Kutas taay :Yēēsu kurār tyoonkōōchēēt ake kule, "Kimii :chiito ake nyēē kiboonto mbarenyii nyēē wōō. Kiyey :āmiik ām mbaraanaa miisin. ¹⁷ Yooto, kumwaayee moo kule, '+Maayey kule nee? Akōnōrēē ānō āmiichu tēē chu tukul?' ¹⁸ Kumwooy kule, 'Kiito nyēē miitē, +maaburyeet chookēēnik choo kōbo kwaak ankaateech chēē wōōyēch. Mākukōōno :chooto bārooyinto wōlēē +maakonoree āmiikyuu tukul āk tukuukyuu tukul. ¹⁹ Yoo kaakonor, āmwoochi keey kule: Kany atankas ankaabaybayiitu kuuyu kaakonor āmiik chēē yēmoo ām kēnyisiyēk chēē chaang' choo kwoonii.' ²⁰ Nteenee kumwoochi :Yēyiin chiichoo kule, 'Iberber sōō kule nee! Mii /bokiinēmūnēēniing' soboonng'uung' kwēēmowuuni. Kunyi ii, mākubooiyit ng'oo :tukuuchoo 'keekonor?'"

²¹ Kunyoo, berber :chii nyoo itukuulchinē keey bāyit ām kōōrooni āmātinyē bāyit ām wōlēē mii :Yēyiin."

Ikoosēē keey Yēyiin

(Mataayo 6:25-34, 19-21)

²² Yooto, kumwoochi :Yēēsu rubiikyii kule, "Kunyoo, āmwoowook kule -mooyiimee keey kule ō-āmē nee, nto kule ōloochē nee. ²³ Wōō :soboan kusiir āmit nto sirooy. ²⁴ Māchē ōkāsēē tāriitēk. Māchoonsē, mākēsiisyē āmātinyē mbo chookēēn, nteenee tākubāyē :Yēyiin. Ntēē ōbooyē :akweek koomānuut ām wōlēē mii :Yēyiin kusiir tāriit! ²⁵ Mātāsiyinē keey :bēsēyēt mbo akeenke yoo keeyiimee keey :chii soboontaab kōōrooni. ²⁶ Nto yēē ākoo -mēēmūchē :yooto kuyēētyēēchok kiy mbo kisich ii, nyēbo nee kooyiimaak :tukun mētēwoy?'"

²⁷ Kutas taay :Yēēsu tākumwooy kule, "Okas baa, wōlēē wuu :taabta ake tukul ām wuuyēēt. Māchiiryootē āmāyēchinē keey sirooy. ! Kāāmwoowook, ānkoo kiboonto :Sōlōmōōn bāyit nyēē tyaa, kimāboonto sirooy chēē kāroorānēch kuu :toobtōōchoo. ²⁸ Nto akweek chu -mōōkooosēēnoo keey kuyem ii, yoo imuuchē :Yēyiin kookaraaran toobtōōy choo lēēlōōs raat nto nyēē mā tyaa kurarach, kucham nee wōlēē makoolaaktaak akweek?'"

²⁹ -Mooyiimee keey ng'aleekaab āmiik nto ng'al alak tukul. ³⁰ Biiko choo -mēēnkētē Yēyiin :chēē wuulyootēē tukuuchoo tukul, nteenee inkētē :Kōōn kule ōmāchē :akweek tukuuchoo. ³¹ Kuchamta :chii kurook bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Yooto, mākuroōrōōt :tukuuk chuut alak.

³² -Mōōmuyēē :akweek, biikyuu choo ōng'ērīnēch, kuuyu kōōkuchāmwook :Yēyiin kule ōwut Bāytooyiisyēēnyii. ³³ -Mōōtukuulchi keey tukuuk chēē ōboontē, nteenee ōyēētyēēchinēē choo boonto nyalilta. Yoo kooyey kuu nyooto, +mōōnyōōru bāyit nyēē mābēku ām Kaab Yēyiin. Māmii wōlooto :chōōriin āmāmii :kuutya nyēē makunyeeree. ³⁴ Tiyyēē :chii mēt wōloo miitē :bāyinyii."

Ōchōb keey

(Mataayo 24:42-44; Māārō 13:33-37)

³⁵ Kutas taay :Yēēsu subak kumwooy kule, "Oyeyte keey nyēē karaam obakaakte taariinek kulāytōōs. ³⁶ Okerkeyiitu motwoorik chēē mii kukānyē mokoryoontēēng'waa kōōyēēwunēē saakweetaab kooyēēy. Yoo ōchōbootiin, +mōōyooty mokoryoontēēt kurkeet areet akeenke, yoo kēēng'ēētiis. ³⁷ +/Mākiibēruur motwoorik choo /kākēēnyōōr kukāsu. ! Kāāmwoowook, mākuyēytoochi :mokoryoontēēt motwoorichoo āmiik ankubay :inee nkityō.

³⁸ Imuuchē :mokoryoontēēt kuyit ām āsiiswēk alak tukul. Imuuchē ku kwēēmooy kwēēn nto kumānēērir :kōōrēēt. Nteenee ām āsiista ake tukul nyēē kayit, +/mākiibēruur motwoorik choo kānyōōr kuchōbootiin.

³⁹ Mächäktōōs ōrōōtootē ng'alyoontooni: Nto inkētē :chii āsiiswēk chēē isābunēē :chōōriin, nto riibē kayta -/mākēebut. ⁴⁰ Kunyoo, ōchōbē keey :nkakweek, kuuyu makucheeraak *:Wēritaab Chii.”

*Motwooriin nyēē /kiikoosēē keey
(Mataayo 24:45-51)*

⁴¹ Yooto, kuteebēē :Bētērō Yēēsu kule, “Mokoryoontēēt, acheek nkit :chēē imiitē imwoowēech ng'aleechu, nto chii ake tukul?”

⁴² Kukētyi :Yēēsu kule, “Motwooriin :nyēē ikoochinē :mokoryoontēēnyii kōōyooonkyi chuut ku nyēē /kiikoosēē keey ānku ng'oom. ⁴³⁻⁴⁴ !Kāāmwoowook, yoo karub :motwooriintoonoo kuu wōlēē mātkooy :mokoryoontēēnyii, kōōbēruuroot. +/Makiilaang'tee kōōyooonkyi tukuuk tukul chēbo kayta.

⁴⁵ Imuuchē koosoot :motwooriintoonoo kule lōō yēē wokōōyēēwunēē :mokoryoontēēt. Yooto mākubirsēēt motwoorik chuut kusiir yēē kātāyibē nyēē karaam ānkōōbootyi āsiiswēkyii āmiisyēēt āk yyēēsyēēt. ⁴⁶ Nto yoo kayit :mokoryoontēēt kumēēnkētē :motwooriintoonoo /ānkēēnyōōr kumiitē kuyēyē kuu nyooto, +/mākēēlālchi /ānkēēwēēkyi komosta nyoo bo choo -/mākiikoosēē keey. ⁴⁷ +/Mākiing'woonchi chiichoo miisin, kuuyu kēēnkētē kiyēē /kākēēmākyinē kule kuyey āmēēbērē kayey kuu nyooto. ⁴⁸ Nteenee chii ake tukul nyēē -mēēnkētē kiyēē /kēēmākyinē kule kuyey āmēēbērē kayey, mēēbērē nyōōru :nyoo ng'wooninto nyēē wōō kuu nyoo inkētē. Chii nyoo /kākiiikoochi bārooyinto nyēē wōō kuyeyee kiito ake, +/makeemakee kiy nyēē wōō. Nto yoo /kākiiikoochi ake kāāmuukēyewēēk kusiir chēbo ake, +/makeemakee kiy nyēē wōō kusiir nyēbo nyiin.”

*Kicham :biiko alake Yēēsu, nteenee kitay :alake
(Mataayo 10:34-36)*

⁴⁹ Kumwooy :Yēēsu subak kule, “Kichāātoowu maata nyēē mākōōtiliil biiko ām kōōrēēt. Lēyyē, ābērē nto /kaakiinaam mayi kuwōōyit. ⁵⁰ Nteenee +/mākiibuuntēēnoo nyālilutēk ām bēsyoōsyēk choo kwoonii ankaakukinyaataa :ng'aleechu ākoy bēsyeēt nyoo mākubēkunēē.

⁵¹ Ōsōōtē akweek kule āchōōntooy tāloosyēēt kōōrooni? Acha! Āyibu nyalilta ākoo bhcheyatēēt. ⁵² Makubchey keey :biikaab kayta ake. Yoo kā muut :bichoo, makuchama :sōmōku ankutaya :chuut āyēēnku, nto mā nyoo, kuchama :āyēēnku ankutaya :sōmōku. ⁵³ Makuchama :wēēriit kutaya :kwaan, nto kutaya :wēēriit kuchama :kwaan. Mākuchunchuun :chēēbto āk kaamet. Mākuyil :koonyit nyēē kōōboontēē keey :koorkēētaab wēēriit āk cheebyoosyeetaab biikooy.”

*Mākuyōōt :choo katay Yēēsu
(Mataayo 16:2-3; 5:25-26)*

⁵⁴ Yooto, kuwēēkyi keey :Yēēsu biiko ānkumwoochi kule, “Yoo kookas boolteet ku-long'unēē tinkey, ōmwooyē kule, 'Mākūrōōbēn ra,' kuyeyakay kuu nyooto. ⁵⁵ Nto yoo kāwusunēē :yoomeet komostaab sōōy, ōmwooyē kule, 'Makulay ra :asiista,' kuyeyakay kuu nyooto. ⁵⁶ Ōbērbērēch! Ōbērē tōōs ōnkētē chēē chaang'. Ōnkēt ōmwoowu kiyēē ibooru :wōliin bo barak āk ng'wēny -āmōōnkētē kiyēē mii kuyēyāktōōs bēsyoōsyēchu.

⁵⁷ Ām nee yu simōōnkētē :akweek kiyēē bo man? ⁵⁸ Yoo mii :chiito ake wokōōyooong'tēēniing' kōōk, kumāchāktōōs isyēem simōōkāsiinē āk chiichoo kutoombo kōōyititiing' kōōk. Yoo kameeyey kuu nyooto, kōōmuuchē :chiichoo wokurating'. ⁵⁹ Nto yoo /kaakeerating', mēēbērē /makiityaaktiing' ākoy yoo 'keeyaakte bēsēntaab biich.”

13

Oweeksee miyootyēēt

¹ Yooto, kukwoonchi :biiko alake Yēēsu ānkumwoochi kule, “Kibakach *:Bilaato Yuutayeeek alak chēbo Kalilaaya yoo kiyibu tukuuk /kēēbēēlchinēē kōōrōsēēk ām *Kōōtaab Yēyiin.” ² Kuteebēē :Yēēsu bichooto kule, “Ōbērē :akweek kiboonto :bichoo ng'ōōkisto nyēē wōō kusiir Yuutayeeek alak? Ara :kiyooto sōō nyēē kiyey /sikeebakach? ³ Acha! Māwuu nyoo. Nteenee yoo kamooweekse ām miyootyēēt nyēē ōboontē +mōōbēku :nkakweek kutukul. ⁴ Nto yoo kiturbubchinē :kiyoo ki kooy miisin ām Siloowaam biiko taman āk sisiit kubēk ii, ōbērē :akweek kiboonto :bichoo ng'ōōki nyēē wōō kusiir biiko tukul ām Yēērusālēm? ⁵ Māwuu nyoo, nteenee yoo kamoobakaakte ng'ōōkiswookikwook +mōōbēku :nkakweek kutukul.”

⁶ Nto mii yoo, kōōboorunē :Yēesu tyoonkōōchēēt kule, “Kiboonto :chiito ake mbareetaab *musābiibunēk. Kimii :kēēt ake mbaraanaa nyēē /kikēēkuurēē *mutiiniit. Kiirwoomē :chiichoo kēētoto kwaak ānkōōsyoochē āmānyōōru lokoyaa.

⁷ Kinyit :kēētoo chiichooto yooto, kumwoochi nyēē kiyēytooy mbareet kule, ‘Kēnyiitaab sōmōk :nyi ārwoomē kēēti āmānyōōru kiy! Ntēē kaker mbareet buch. Kunyi, iluult!’

⁸ Kukētyi :chiichoo kule, ‘Mokoryoontēēt, kany tākēēriibēē kēnyiiniitēnyi baatey! Amāchē ayeyte ām kēēlto nyēē karaam kusiir kwaak āroonkyinē buurēēsik. ⁹ Yoo kātēbi kut kuyey lokoyeek, ku karaam, nto yoo kamayey, iluult!’ ”

Kiiburyoong'to :Yēesu kāāyyoong'iintēētaab kōōtaab saayeet

¹⁰ Yu ki bēsyēetaab *Sabaato kōōnēētisi :Yēesu ām kōōto ake nyēbo saayeet. ¹¹ Kimii :cheeyoosyeet ake kōyoto nyēē kikuuykuuyoot :suweet ām kēnyiisyēk taman āk sisiit.

¹² Yu kakas :Yēesu cheebyoosyaanaa, kukuur kuchō taay ānkumwoochi kule, “Cheebyoos, kaatyaaktiing!” ¹³ Kutiinyēē :Yēesu cheebyoosyeet āwunnyēk. Yooto, kuchuulakay :suweetaab cheebyoosyaanaa bakeenke ānkusilto Yēyiin kubirchinē kōōnkōy. ¹⁴ Nteenee kinyēēr :kāāyyoong'iintēētaab kōōtaab saayeet kuuyu kiisoobiisi :Yēesu yēē ki *Sabaato.

Kimwoochi biiko kule, “Mii :bēsyōōsyēk lo chēē / kēēyēyēē yiisyēet. Chooto :chēē māchāktōōs ōkwoonii /bokiisoobook āmēēbērē bēsyēētaab *Sabaato.” ¹⁵ Yooto kulē :Yēesu, “Kiblembechiisyechu! Ntēē ōyēyisiyē :nkakweek yēē Sabaato! Omāchē ōmwoowoo kule -mōōtyoochē tany nto ku sikiryō ānkōōkwēr wokuyye bēeko yēē bēsyēētaab Sabaato? ¹⁶ Kikiikurat :Kibrokōōsyoontēēt cheebyoosyaani kēnyiisyēk taman āk sisiit. Nteenee kēēkoosēē keey Yēyiin kuu *Abraam. Ara kaayey :anii ng'ālyoo nyēē miyaat atyaaktee nyalili ām bēsyēētaab Sabaato?”

¹⁷ Kichusyo :buunikaab Yēesu, nteenee king'erēkiisi :biiko alake kubo tukuuk chēē /kiilātē chēē kiyey :Yēesu.

*Wōlēē nērtooy :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin
(Mataayo 13:31-33; Māārko 4:30-32)*

¹⁸ Kiineet :Yēesu ng'ālyoo kurubta keey āk Bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Kiteebēē biiko kule, “Wuu nee :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin? Nto +/mākiiboorunēē nee? ¹⁹ Okany āmwoowook, kerkeey kēbuswoontēēt ake nyēē mining' nyēē /kēēkuurēē *aritaaliit. Yoo kabiit :kēbuswoontooni, kuwōōyitiit ankusabach kut koomuuch kuminy :tāriitēk.”

²⁰ Kimwoochi subak :Yēesu biiko kule, “Kerkeey :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin ²¹ yoo kanam :cheebyoosya tukun choo ikuutu bus ankutankwarta busyēek chēē chaang' kut kukuut miisin.”

*Kurkeet nyēē mariich
(Mataayo 7:13-14, 21-23)*

²² Nto mii yoo, kumur :Yēesu kiriinkōōsyēk āk soong'wēk kōōnēētisiyootē yooto tukul kutākyinē keey Yēērusālēm.

²³ Yooto, kuteebēē :chiito ake kule, “Mokoryoontēēt, makooraach :Yēyiin biiko chēē ng'eri sōō baatey?” Kukētyi :Yēesu kule, ²⁴⁻²⁵ “Mariich :kurkeetaab Kaab Yēyiin. Kunyoo, kōōkiil keey :chii sukōōwut kutakuyaataat :kurkeet, kuuyu yoo kāākutēmēl :chiitaab kōōto makusyēem :biiko chēē chaang' kule kōōwut, nteenee mēēmukāsē. Nto choo / kaakeekerta saang' ānkōōkōnykōōny kurkeet / kēēyooty, kumwoochinē choo :Mokoryoontēēt kule, ‘-Māānkētook.’ ²⁶ Makuriiree keey :bichoo kule, ‘Ntēē kikyoomiisyootē tukul 'ānkiinēētisiyootēē soong'wēkyoo!’ ²⁷ Mākumwooy :Mokoryoontēēt kule, ‘-Māānkētook, āmēēbērē +mōōwut kōyi kubo miyootyēt nyoo ōboontē. Kunyoo, ōbēēchi keey!’ ²⁸ +Mabokuriirunee :biiko chēē chaang' ng'wēny kule nto kisimkusyēem kōōwut / kumanaakeeker kurkeet. Kumii kēēyyoong'iis saang', mākukāsē *Abraam, Isaka, Yāākōbō ākoo *wōōrkooyikaab Yēyiin tukul choo mii kibkōōnkōy. ²⁹ Makukwaanee :biiko komoswookik tukul ām kōōrēt kumukuul ānkunyōōr ātēbng'waa ām Kaab Yēyiin. ³⁰ Nteenee ōrōōtootē ng'ālyoontooni: Mākubooyit lēt :choo yibē keey barak, nto choo yibē keey ng'wēny, makoonto.”

*Kāwōōtyoontiitaab Yēērusālēm
(Mataayo 23:37-39)*

³¹ Kikwoonchi yooto * :Farisaayee alake Yēesu ānkumwoochi kule, “Yoo imāchē isob, ing'eetee yu, kuuyu mii * :Erōōtē kuchēēng'iing' kumāchē kubakachiing'.”

³² Kukētyi :Yēesu Farisaayeechaa kule, “Obe bōōmwoochi kimōkōyiniioo kule tāātāsē :anii taay ābēbētootē tāmirmirook chēē miyootēch ānkāmiitē āsoobootē biiko raat āk tuun, nteenee +māāyityi tabanta ām bēsyēētaab sōmōk. ³³Man sinee kule +māāwēēsyētē raat, tuun āk kōōyini. Māyēmāktōōs kumēēchi *:wōōrkooyoontēētaab Yēyiin wōlto ake tukul yoo mā Yēērusālēm.

³⁴ Wōōy, wēē, Yēērusālēm, wē, Yēērusālēm! Irumē wōōrkooyik ānkiiwiirēē rwoontōōk biiko choo iyooku :Yēyiin kule kuyisuung’! Kyaasyeem kunyil areet chēē chaang’ kule āyisu biikuuk kuu wōloo yisuntooy :nkokya kinyiinyiyiyeēnik kōōwut kebebaakyii, nteenee mānēēkōōnoo kut ayey kuu nyooto. ³⁵ Kunyi kuyoochiin :kāng’woong’. !Kāāmwōowook, kuchakee raat kuwo taay mātābōōkāsoo, ākoy omwaay kule, ‘Ibēruuroot :nyoo chōōnii ām kaayneetaab Yēyiin.’”

14

Kinyikisiit :kwiilateet

¹ Nto mii bēsyēēt ake, yēē ki bēsyēētaab *Sabaato, kuwo :Yēesu kaytaab chiito ake nyēē ki akeenke ām *Farisaayeeek chēē ki wōōyēch. Kimii nkicheek :Farisaayeeek alake kayaata. Kimii kuchēēng’ē kukas yoo makuchwees :Yēesu bēsyēētaab *Sabaato. ² Kimii :nkinee chiito ake yooto nyēē kiikwaanaat :bōōrto. ³ Kuteebē :Yēesu Farisaayeechaa āk kāānēētikaab kiruutēk kule, “Chāmweēch :kiruutēk /kiisooob chii yēē bēsyēētaab *Sabaato, nto acha?” ⁴ Mānāāwāl kiy :bichoo. Yooto, kunam :Yēesu chiichoo āwut ānkōōsoob nto yityo, kumwoochi kuwēēchi keey.

⁵ Nto mii yoo, kuwēēkyi keey :Yēesu Farisaayeechaa ānkumwoochi kule, “Yoo kēēsuuchi :lakwang’uung’ nto ku teeng’uung’ ng’wēēn yēē *Sabaato, ichuutunēē ng’wēēn oob areet akeenke?” ⁶ Mānāāwāl kiy :bichoo.

Ōyibē keey ng’wēny

⁷ Yu kakas :Yēesu wōlēē kimii :tāyēēk kulēkwēltooy ātēbto /kēēmāchē /kyoomiis, kumwoochi kule, ⁸ “Yoo /kākēēkuurook obe saakwa ake tukul, -mōōmoymooyē ng’ēchērōōk chēbo koonyit. Āmwooyē kuu nyooto, kuuyu imuuchē kuyit :toontēētaab kayaata nyēē koonyitoot kusiiring’. ⁹ Mākukwēryoon :chiitaab kayta toontoonoo ankuchokoong’eteeniing’ yoo ‘kēēbuurēē ankookeering’ :toontoonoo. Yooto, +mēēchus ankiicheeng’ ng’echer ake tukul nyēē kākēluung’. ¹⁰ Nto kiyēē māchāktōōs ōyēyē ku nyi: Ōtēbēē ng’ēchērōōk choo bo lēt. Inkētē :ng’oo yoo kāchō :chiitaab kayta ankukasing’ imiitē ‘kēēbuurēē yooto, makoong’etiing’ wēētēbēē ng’echereet nyēbo taay. Yooto, +/mākēēkoonyitiing’ ām taayetaab tāyēēk chuut.

¹¹ Kunyoo, chii ake tukul nyoo yibē keey barak +/makiichuchuuk. Nto nyoo yibē keey ng’wēny, +/mākiitōōr.”

-Mēēyēyē kiy imāchē kule /kēēyookuung’

¹² Nto mii yoo, kukētyi keey :Yēesu chiitaab kayta ānkumwoochi kule, “Yoo ‘keeyey saakweet, māmāchāktōōs ikuurē baateey chōōrōōnuutēkuuk, mbo ng’ēetaabkoomēt, tilyōōnuutēkuuk nto laatoosyeeukuuk choo mokorēēn, choo inkētē kule mākukuring’ nkinyiing’ bēsyēēt ake. ¹³ Nteenee māchāktōōs ikuurē bānoonik, choo ing’wooltōōs, choo sōnkōchootiin āk cheebkoraatiisyek ¹⁴ choo -mēēmuuchē kukuuring’ bēsyēēt ake. Yooto, mākōōbēruuring’ :Yēyiin ānkutuwēniing’ ām bēsyoonoo ing’ēētēē meet biiko choo churtootiin.”

Saakweet nyēē wōō

(Mataayo 22:1-10)

¹⁵ Yu kakas :chiito ake nyēē kyoomiisyē ākoo Yēesu ng’aleechaa, kumwooy kule, “Ibēruurootiin sōō, kule nee :biiko choo +mābokwoomiis ām saakweet nyoo bo Kaab Yēyiin.”

¹⁶ Kukētyi :Yēesu chiichoo kule, “King’et :chiito ake kuyey saakweet nyēē wōō ānkukuur biiko chēē chaang’ kukwa saakwaanaa. ¹⁷ Yu kayit :bēsyēēt nyēē /kikyoomēē saakweet, kōōyookto motwooriintēēnyii wokumwoochinoot bichoo kukwa. ¹⁸ Nteenee kitoow :ake tukul ām bichooto kusoom nyooyetaab kaat kuuyu kimēēmuuchē kuchō. Kimwooy :ake kule tākumiitē kumārārē mbareet nyēē kitākwoolē. ¹⁹ Kulē :ake kitākwoolē yeeyiikyii taman kunyoo, kimii wokusyēēmtoooy. ²⁰ Nto ake kumwooy :nyoo kule kitākōōmutiisyē kunyoo, kimēēmuuchē kut kuchō.

²¹ Yu keeyey :motwooriintoonoo kaa, wokumwaayta riirikaab bichoo. Yu kakas :chiitaab kayta kuu nyooto, kunyēē. Kōōyookto motwooriintēētkēy kubuntootēē kēēlwookik

choo wōōyēch āk choo minkēēch ām *kiriinkēēng'waa wokukuuroot chii ake tukul nyēē banan nto nyēē sōnkōchoot nto nyēē ing'woolē ākoo nyēē koraat. ²² Ānkoo kiyey :chiichooto kuu nyooto, kitakubaraay :kōōto. ²³ Kumwoochi :chiicho motwooriintēētkēnyii subak kule, 'Āmāchē tāwēēkuurootē biiko alak kukwaanaatee rōōrōōkiisyēk tukul chēbo yēēmoonii. Kany kuchō :chii ake tukul nyēē 'kēētuyēē nto anyuun koonyiit kōyi.' ²⁴ Māmii :chii mbo akeenke ām bichoo /kōsimkēēkuur nyēē makucharee kiy mbo kisich nyoo /kōōkēēyēytoochi."

*Yoo sukuyēk :chii rubiintēētaab Yēēsu
(Mataayo 10:37-39; 5:13; Māārko 9:50)*

²⁵ Yooto tukul, kimii kurubootē :biiko chēē chaang' Yēēsu. Kuweech keey :Yēēsu kukas bichoo ānkumwoochi kule, ²⁶ "Chii ake tukul nyoo māchē kuruba, kumāchāktōōs kuchama kusiiir wōlēē chāmtooy kwaan, kaamet, koorkēēnyii, lōkōkyii, mbo ng'ēetaabkaamet nto mbo cheebkaamet ankuchamta mbo soboonyii kubo anii. Yoo māwuu nyoo, māyēku rubiintēēnyuu. ²⁷ Māmii :chii nyēē imuuchē kuyēk rubiintēēnyuu yoo kamamuyta ng'wooninto nyēē mākunyōōr kubo anii.

²⁸ Ng'oo ām akweek :nyēē imuuchē kuteech kōōto yoo mănēēbuur ng'wēny ānkōōyitit tukuk chēē boonto yoo yēmē kutēēksēē? ²⁹ Yoo -kāmēēyitit, kōōmuuchē kutoow tēēksēēt nto mii kwēēn āk kwēēn, kurār :tukuuk. Yooto, mākuroorchi :biiko kule, ³⁰ 'Kookas murooniin, kosyeem kutēēkso, nteenee kōsimkurārchi :tukuuk kumanaayit :kōōto teket.'

³¹ Nto, māmii :bāytooyiintō nyēē imuuchē kurat keey kule kuwo booryēt, yoo mănēēbuur ng'wēny āk biikaab kōōkwēēnyii. Mākyiintōōs kukas yoo imuuchē :lukēēnyii nyēbo murēnik kisyēērōōk taman, kōōbēl buunik kisyēērōōk tibtem. ³² Yoo kāsē kule mēēmuuchāktōōs, kumāchāktōōs kōōyookto alamaalyeet wokung'āloolchi buunik kutākumii wōlēē lōō sukung'ēet kōōchoomnyo keey.

³³ Kunyoo, chii nyoo māchē kuyēk rubiintēēnyuu, māmāchāktōōs kuyēētyi keey soboontaab kōōroni. ³⁴ Karaam :muunyeet.* Nteenee yoo kaakumiyatiit, mēēbērē tākumii wōlēē /kēēyēytooy sitakukaramiit. ³⁵ Muunyeet nyoo -meekukaraam, mēēbērē /tākēēyēyēē kiy. -/Mākiisēērēē mbo mbareen kule sukooner āmiik. Yoo kaakumiyatiit :muunyaanaa kumāchāktōōs /kēēlulukto. Nyoo yēbē yit, kukas."

15

*Kēēchiiryō nyēē kibot
(Mataayo 18:12-14)*

¹ Kimii :yēē kikwoonchinē Yēēsu :kāāruruukikaab *syuuruut chēē chaang' āk biiko alak chēē kiyēyootē ng'al chēē miyootēch. Kibokuyēbchinē yitit :bichoo kiyēē kiinēētē :Yēēsu. ² Yooto kōōng'unyng'uunyyiis *:Farisaayēek āk kāmēētikaab kiruutēk kumwooyē kule, "Ntēē toochē :chiichi biich chēē kibng'ōōkisiis ānkwoomiisyē :tukul?"

³ Kumwoochi :Yēēsu bichoo kule, ⁴ "Yoo iboontē kēēchirēkuuk bokol ānkubot :akeenke, ibākookyinē oob chuut tāmānwookik sokool āk sokool yeechey ankuweecheeng'aate nyoo kābotē? ⁵ Nto yoo 'kēēnyōōru, ikālābchinē oob buuy ānkīichōōntē kaa ām ng'erekweek? ⁶ Yoo 'keeyit kaa ii, ikuurē oob chōōrōōnuutēkuuk āk laatoosyēkuuk ānkubōōng'erēkiisyē :tukul kuyuu 'kēēnyōōru kēēchiiryoonoo?

⁷ Ām kēēlto nyēē wuu nyiitēnyii, makung'erech :nkīnee Yēyiin kubo choolwookiintēēt akeenke nyoo kākēt keey kusiiir biiko tāmānwookik sokool āk sokool choo kuurē keey kule churtootiin āmāmāchē kule kuweek.

Beesyaa nyēē kiisuyto

⁸ Nto yoo boonto :cheebyoosya beesaanikyii chēbo koomānuut ānkōōsuuyto :akeenke, tābē oob taariit ānkōōbuuch kōōto tukul kuchēēng'so kut kunyōōr beesyaantaanaa? ⁹ Ara yoo kāākunyōōr ii, kuurē oob chōōrōōnuutēkyii āk laatoosyēkyii ānkubokung'erēkiis tukul?

¹⁰ Ām kēēlto nyēē wuu nyiitēnyii, mākung'erēkiis *:malayikaanik, yoo kawēek :choolwookiintēēt akeenke."

Wēēro nyēē kibot

¹¹ Kitas taay :Yēēsu kumwooy kule, "Kimii :chiito ake nyēē kiboono wērikyii āyēēng'. ¹² Kimii :yēē kimwoochi :wēēriit nyēē mining' kwaan kule, 'Ābayya, āmāchē irōōbwoo tukuk chēē cheechuu.' Kucham kwaan. Kunyoo, kirōōbchi wēēriit nyēē wōō cheechii ānkurōōbchi nkīnee nyēē mining' cheechii.

¹³ Yu kakeeyta :bēsyoōsyēk chēē ng'eri, kunam :wēēriit nyi ki mining' cheechii ānkuwēēchi keey kōōr nyēē lōō. Kiwokwaamee tukuuchoo tukul keelat.

¹⁴ Kichō :kēmēwuut kōōroonooto nyēē /kikēēbālē keey keelat. Kyaam wēēroo :kēmēwuut. ¹⁵ Kunyoo, kuwo kaytaab chiito ake ām kōōroonooto ankuwokusaaysay kule kōōbuurto keey sukuyēchinē yiisyo ake tukul. Kōōkoochi :chiichoo kuriibē tōōrōōk. ¹⁶ Māmii :chii nyēē kiikoochi kiyēē kaam kunyoo, kilal :kēmēwuut kut kuriik kwaam āmiikaab tōōrōōk. ¹⁷ Koosootee keey ānkulē, 'Ntēē nyōōru :motwoorikaab baabaanii āmiik chēē yēmē kwaam kut kung'ēt :alake. Ām nee sukubakachaa :kēmēy ām wōli? ¹⁸ Kaykay ayey kaa ānkuwāāmwoochi baaba kule: Kyāāchoolwookēnchi Yēyiin ākoo inyiing'. ¹⁹ Māyēmāktōōs tāāyēku lakwang'uung', nteenee iyiboo kuu motwooriintēē' uung' ake tukul.'

²⁰ Yu keewaany :wēēroo koosoot kuu nyooto, kunam baanta kooyey kang'waa. Yu makuyit kaa, kutoobēn :kwaan. Kōōnkēt kule ākoo ki wēēroonyii. Kukāsyi kiisayta ankulabat wokutorooch. ²¹ Nteenee kumwoochi :wēēroo kwaan kule, 'Baaba, kyāāchoolwookēnchi Yēyiin ānkāāchoolwookēnchiing'. Māyēmāktōōs tāāyēku lakwang'uung'.'

²² Kumwoochi :kwaan motwoorikyii kule, 'Ōyibu areet akenke sireet nyoo karaam ām tukul, kimoorineet āk kwēyōōnik ānkōōlookyi wēēri. ²³ Ōkwēru wuunweet nyoo neraat kēyēēnkyi. Māchāktōōs kēēng'erēkyi ²⁴ kuuyu ākoo tākusoboot :wērinyuuy nyi kyāābērē kiikume. Kikiikubot, neennyi kākōōyēēw.' Nto yitoo, /kēētoow /kyaam saakweet.

²⁵ Yooto tukul kimiitē :wēēriit nyēē wōō mbareen kuyēyiisye. Nto yu rōōtu kaa, kukas kutyēentōōs :biiko. ²⁶ Kukuur motwooriintēēt ake ankuteebēe kule, 'Nee :nyi mii kutyēēchinē :biiko?' ²⁷ Kukētyi :motwooriintoonoo kule, 'Kākōōyēēw :ng'ēetaabkoomēt kuchāmē keey, kunyoo kayeeny :kōōn wuunwaanāa koneraat kwaam :biiko kung'erēkiis'. ²⁸ King'woonchi wēēroo ki wōō kut kutay kōōwut kō. Kuchō :kwaan saang' ankuchokusaaysay kule kuwo kō. ²⁹ Nteenee kumwoochi kwaan kule, 'So, abayya! Kwāāyēwuung' :anii yiisyeēt ām kēnyisyeēk chēē chaang' nyēē mānāākēwēynoon āmēēbērē 'kiikōōnoo mbo kwesta abay-baayee keey :nkaniī āk chōōrōōnuutēkyuu. ³⁰ Nto yu kēyēēw :wēēring'uung' :nyi kiwok-waamee tukuukuuk keelat kōōbootyi chēēmūrēniis, neennyi kāchēyēēnkyi wuunwa nyēē kōnāmē :koong'ta ām biiy ing'erēkyi.'

³¹ Kukētyi :kwaan kule, 'Wēnyoo, kēēboontē keey :acheek āk inyiing' kwaak, anku nyēēng'uung' :kiy ake tukul nyēē āboontē :anii. ³² Aboontē man ayey saakwaani, kuuyu kikēēbērē kiikume :ng'ēetaabkoomēt, neennyi ākoo tākusoboot. Kikiikubot, neennyi kākōōyēēw.' "

16

Kāāyyoong'iin nyēē ki ng'oomng'ook

¹ Nto mii yoo, kumwoochi :Yēesu rubiikyii subak kule, "Kimii :chiito ake nyēē ki mokoryoo nyēē kiboonto chiinyii nyēē kiyyoonkyinē komosta nyēbo beesaanik. Kiyityi chiitaab kayta :ng'aleek kule kimii :chiichoo kwoomēē tukuuk keelat. ² Kukuur :chiitaab kayta chiichooto kuwo kō ānkumwoochi kule, 'Kwaakas ng'al chēē mā kāroomech ām wōlēē imiitē. Kunyoo, āmāchē ichōb kiy ake tukul nyēē karaam, kuuyu āmiitē wāāyyoong'tiing' ām yiisyeēt.'

³ Koosootee keey :chiichoo yu /kābokēēmwoochi kuu nyooto ānkulē, 'Kāāboot yiisyeēnyuu! +Maayey nee? Ntēē -māāboontē nkur chēē sitaayeyaatee yiisyoōnuut chēē nyikiisēch -āmāāriiku soomsēēt. ⁴ Aay, kāānkēt wōlēē āyēytooy yoo sāānyōōru chōōrōōnuutēk chēē sukuriibo yoo kāāboot yiisyooni.' ⁵ Kikuur biiko choo kiboonto bēsēntaab mokoryoontoono. Yooto, kuteebēe nyēē kibo taay kule, '/Kēēyoochiing' ata? ⁶ Kulē :nyoo, 'Mwaayaab *museytuunniit wōōnkikēch bokol.' Kulē :kāāyyoong'iintoonoo, 'Man, kunyoo, isir kule konom.' ⁷ Kuteebēe nyēē kiikēērē kule, 'Ntēē inyiing' /kēēyoochiing' ata? Kulē :nyoo, 'Nkoonuuk kunyaanik bokol.' Kumwoochi nyoo nkinee kule, 'Isir kule tāmānwokik sisiit.'

⁸ Kumwooy :mokoryoontoonoo kule, 'Ntēē ākoo ng'oomng'ook man :chiichi.' "

Kunyoo, kumwooy :Yēesu kule, "Inkētē keey :biikaab kōōrooni ām wōlēē yēytooy tukuuk-waa kusir wōlēē inkētitooy icheek :biiko choo kiikunyōōr lēbkēyēyēetaab Yēyiin."

Māchāktōōs /kēyēyiisyeē beesaanik ām kēēlto nyēē karaam

⁹ Yooto, kumwooy :Yēesu kule, "Ōyisunēē beesaanik chōōrōōnuutēk chēē ām lētuunoo, yoo kāākuyēk buch :beesaanik, +mabokutaachaak ōminy kooriikaab kibchuulyo ām Kaab Yēyiin. ¹⁰ Chii nyoo /kiikooosēē keey ānkuriibē tukuuk chēē ng'eri, kuriibē nkicheek chēē chaang'. Nto nyoo -/ mākiikoosēē keey āmāriibē tukuuk chēē ng'eri, kumāriibē mbo tukuuk chēē chaang'. ¹¹ Nto yoo -mōōriibē tukuuk chēbo mokornoontitaab kōōrooni, ku ng'oo :nyēē mākuchāmwook ōriib mokornoontitaab soboontaab Tāmirmiryēēt. ¹² Nto yoo -mōōmuchē

ōriibchi biiko alak beesaanikwaa kubo nee /kēēkōōnook chēēkwook?

¹³ Māmii :chii nyēē imuuchē kōōmēlchiin kirōkōōn āyēēng' kuuyu akoy kulay :ake. Kunyoo, mēēmuuchāktōōs /kiinoomnyo yiisyēētaab Yēyiin āk muchastaab beesaan."

*Ng'aleek alak subak chēē kimwooy :Yēēsu
(Mataayo 11:12-13; 5:31-32; Māārko 10:11-12)*

¹⁴ Yu kakas *:Farisaayeek alake kiyēē kimwooy :Yēēsu, kuroorchi, kuuyu kicham :icheek beesaan miisin. ¹⁵ Nteenee kumwoochi :Yēēsu kule, "Ōyēyē keey :akweek kule ōchurtootiin ām taayeetaab biiko, nteenee inkētē :Yēyiin tuuyintaab moo nyēē kyoowung'te keey. Kiyēē yibē :biiko kule bo koomānuut, ku buch ām wōlēē mii :Yēyiin.

¹⁶ Kumanaachokwaamtaat :Bātisāniintēēt Yoowaana lōkōōywēk, ki siruutēk choo kikōōnu *:Muusa āk lōkōōywēk choo kiyibu *wōōrkooyik :chēē /kikyoomu. Kung'eetee kachō :Yoowaana akoy ra, lōkōōywēk chēē /kyoomtootē ku chēbo Bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Nteenee mii :biiko chēē chaang' kukwiile. ¹⁷ Imuuchē kubot :barak āk ng'wēny nteenee mābotē :ng'ālyoontēēt mbo akeenke ām siruutēchoo. ¹⁸ Chii ake tukul nyoo kakwet koorkeēnyii ankoomut ake, kaakubar kooyēeyto. Nto nyoo keemut koorke nyēē kaakukwet :saanteenyii kākōōntosuur :nyoo kooyēeyoo."

Lasaaro āk chii nyēē kiboonto bāyitit

¹⁹ Kutas taay :Yēēsu kumwooy kule, "Kimii :chiito ake nyēē kiloochē sirooy chēē kārorānēch chēbo āliisyo nyēbo barak. Kikicham :chiichi kuyēyē sookwoonuut āk tukuuk chēbo leles. ²⁰ Nteenee kimii :ake nyēē /kikēēkuurēē Lasaaro nyēē kisyēnunoot ām ng'woowōōk miisin. /Kikikiimukoonchi kaytaab mokoryoontoonoo kurkat. ²¹ Kumii yooto bo kurkat kubērē nto nyōōr mbo seeserik, kukwoonii :ng'ōōkiik bokumēēlē ng'woowōōk.

²² Nto mii lētuunoo chokume :Lasaaro. Kuyib *:malayikaanik wokōōbuurto keey *Abraam. Nyēē mā tyaa, chokume :nkinee chiichoo kiboonto bāyitit. /Keemuy, ²³ nteenee /ki-bokēētōōrchi tāmirmiryēenyii wōlēē mii :maata nyēē māmīsē. Kumii wōlooto, kutoobēn Lasaaro kuboonto keey Abraam.

²⁴ Kukuurso :chiichoo kule, 'Baaba Abraam! Ntēē keewaang'taa :maata! Iriireenaa ānkiiyooku Lasaaro chokōōwutēē moorineet bēēko kutiswoo ng'elyebta.' ²⁵ Nteenee kumwoochi :Abraam kule, 'Wēnyoo, māchāktōōs inkēt kule yoo kitēēsoboot, kiinyōōru tukuukuch chēē kāroomēch chēē 'kiimāchē, nteenee kimii :Lasaaro ng'woonin. Kunyi, miitoochi keyy ra :Lasaaro wōlēē nusaat, ānkiimiitē :inyiing' ng'woonin. ²⁶ Nto subak, mii :nkōriit nyēē wōō miisin kwēēnuunyoo nyēē yoo kālē :chii ake tukul nyēē mii wōli kuchō komosaa, mēēmuuchāktōōs. Māmii mbo subak :chii nyēē imuuchē kuchōōnēē komosta nyoo imiitē kuchō komosi.' ²⁷ Kumwooy :chiichoo kule, 'Baaba Abraam, mwoochinoowoo naas Lasaaro kuwo kanyoo acheek ²⁸ wokumwoochi moo ng'eetaabiya muut kule kuriib keey /simākēētōōrchi nkicheek wōli tēē nyi :ng'woonin kōōyyiin kābēk.' ²⁹ Nteenee kukētyi :Abraam kule, 'Kany kuyēbchi yiit siruutēkaab Yēyiin choo kikōōnu *:Muusa āk *wōōrkooyik.' ³⁰ Kukētyi :nkinee chiichoo Abraam kule, 'Baaba, māyēmē kuw nyoo baateey, nteenee kaykay yoo /kāākiyookto chiito ake nyēē kiikume. Imuuchē kuwēēkiis ām miyooyētē nyēē kiikuyey.' ³¹ /Kēēkētyi chiichoo subak kule, 'Yoo māmāchē raat mbo :ng'eetaabkoomēt kukas kiyēē kimwooyē :Muusa akoo wōōrkooyik, ku mākoy kukāsya chii ake tukul nyēē kang'eetee meet.'"

17

Kentaayeeet āk nyooyeetaab kaat

(Mataayo 18:6-7, 15, 21-22; Māārko 9:42)

¹ Nto mii yoo, kumwoochi :Yēēsu rubiikyii kule, "Mii :biiko chēē makuken biiko alak kutaya, nteenee mākung'woonchi sōō kule nee chii nyoo kakenta ake. ² Misyinē /kēērātyi chiichoo rwaa nyēē wōō kaat /ānkēētōōrchi araaray kuling'ta, kusir yoo kātākēnē biikyoo choo tākukuskus ām kāāyēnēēt. ³ Kunyoo, ōriib keey!

Yoo kāyēwuung' :ng'eetaabkoomēt ng'ālyoo nyēē miyaaat, iburyoong'tē. Nto yoo kāchokusooming' nyooyeetaab kaat, inyōōchi kaat. ⁴ Ānkoo kāyēwuung' nyēē miyaaat kunyil areet tisab ām bēsyeēt ānkuchōōnii yooto tukul chokusoomē nyooyeetaab kaat, inyōōchinē."

/Kiikoosēē keey Yēyiin /ānkēēkāsinyē

⁵ Nto mii yoo, kumwoochi *:lēbkeēyik Yēēsu kule, "Mokoryoontēēt, teeyeyeech kiikaasee keey Yēyiin miisin." ⁶ Kukētyi :Yēēsu kule, "Nto ōtinyē mbo kaakaaseet nyēē kisich nyēē

tēē kēbuswoontēētaab *aritaaliit, nto imuuchē kukāswook mbo :mōkōywooni, yoo kōōmwoochi kung'ēewunēē keey tiikiit ankuwokuchaan keey araaray.

⁷ Imuuchē :chiito kuboonto motwooriintēēnyii nyēē ākiisyē nto nyēē ibātiisyē. Nto yoo kārōōt kaa, māchāmchinē :mokoryoontēēnyii simkwoomiis, ⁸ nteenee māchāktōōs kubay mokoryoontoonoo kurook. Yoo kaakoowaany :mokoryoontēēt āmiisyēēt, mākwoomiis :motwooriintēēt. ⁹ -/Mākēēbirchinē kōōnkōy kuuyu kayey kiyēē /kākēēmākinyē. ¹⁰ Kunyoo, yoo kooyey :akweek kiy ake tukul kuu wōloo /kēēmāktooy, ōmwooyē kule, 'Yiisyēēnyoo :nyooto.'

/Kiirāroochē chii nyoo ikoosēē keey Yēyiin

¹¹ Yu katas taay :Yēēsu ākoo rubiikyii kumii kutākyinē keey Yēērusālēēm, kuyit yēē kibo kiyōōtēētaab yēēmēētaab Kalilaaya ākoo kōōrēētaab *Samaaryaa.

¹² Yu kayit saang'ta ake nyēē kimii yooto, kukas biiko alak taman chēē kiboonto *makereenik. Kimāmāchē :bichoo kuleēkityi Yēēsu. ¹³ Kukuur Yēēsu kule, "Mokoryoontēēt Yēēsu, ankiiriireeneech." ¹⁴ Kumwoochi :Yēēsu bichooto kule, "Bōōboorchii keey kibkōrōs." Kuba :bichoo. Nto kumii kēēltaab too, kukas keey kule kākūsobcho!

¹⁵ Kooyey :akeenke wōloo kimii :Yēēsu ānkusilto Yēyiin kukuurchinē barak. ¹⁶ Kukatuny ānkuyim kutiiny :tokochta ng'wēny ānkubirchi Yēēsu kōōnkōy ānkoo kibo kōōrēētaab *Samaaryaa :chiichi. ¹⁷ Kumwooy :Yēēsu kule, "Kāmā taman :bichoo kāsōōbē? Mii ānō :chuut sokoolu? ¹⁸ Ntēē sukōōyēēw naas nyi :soboyiintō akeenke chokubirchi Yēyiin kōōnkōy?"

¹⁹ Kumwoochi :Yēēsu chiichoo kule, "Ing'eet ānkiwēēchi keey. 'Kēēsob kuchurta kuuyu 'kēēkoosēēnoo keey."

Wōlēē chōōntooy :bāytooyiisyēētaab Yēyiin

²⁰ Nto mii yoo, kuteebee *Fariisaayek alake Yēēsu kule, "Chōōni āyū :bāytooyiisyēētaab Yēyiin?" Kukētyi :Yēēsu kule, "Māmii :kiyēē ibooru yēē chōōni :bāytooyiisyonoo kuu wōloo ōsōōtitooy :akweek. ²¹ Māmii mbo :chii nyēē mākumwooy kule, 'Ong'nyiin' nto 'Ong'nyi.' Ntēē ōboontē keey kēny Bāytooyiisyēētaab Yēyiin."

Kurubta keey āk yoo iyēēwu :Yēēsu

(Mataayo 24:26-27, 37-41)

²² Kutas taay :Yēēsu kumwoochi rubiikyii kule, "Makukwa :bēsyoōsyēk chēē +moomwaay kule nto āyēēwu :anii, *Wēritaab Chii. Nteenee -mōōkāsōo. ²³ +Mōōkāsē /kēēmwooyē kule, 'Kākōōyēēw! Ong'nyiin mii yuun!' nto 'Ong'nyi mii yu!' -Moobe kule boosheeng'aataa, ²⁴ kuuyu mābotwook yoo kākāchōō. Makukerkeyiit yoo keewech kulebkeyiit :kōōrēēt tukul. ²⁵ Nteenee +maanyalil kurook nyēē -/mākyoomu ankutaya :biiko choob -mēyēnwoo.

²⁶ Makukerkeyiit mbo :yoo kariik kōōyēēwunēē :Wēritaab Chii āk bēsyoōsyēchoo kibo Noowa. ²⁷ Kyoomiisyē yooto :biich ānkuyyēēsyē ānkōōmutiisyē ākoy bēsyoonoo kiiwutē :Noowa āk biikyii mwēēnkēt. Nto mii yoo, kuchō :taambililyeet kōōrēēt tukul nyēē kiimukuus biich.

²⁸ Makukerkeyiit mbo subak ākoo bēsyoōsyēchoo kibo Lōōt. Kiwuulyootēē :biiko yi-isyōōnuutēkwaa kuu kwaak kwoomiisyē ānkuyyēēsyē, kiyēyē mung'aareeng'waa, kichoosē ānkutēēchē kooriikwaa ²⁹ ākoy bēsyoōtē nyoo kibākooktooy :Lōōt Sōtōm. Yooto, kuroong' :Yēyiin ariyaanteet ake nyēē layaat ām barak nyēē wuu roob. Kiimukuus biiko tukul. ³⁰ Makunyach biich nkinee *Wēritaab Chii ām kēēlto nyēē wuu nyooto.

³¹ Yoo kanyoorta :ng'aleechu chii saang', -meeyeyē kō wokōōruruuch tukuukyii ameyeyey kaa mbo :choo mii mbareen. ³² Okasee kiyēē kiyeyakay ām wōlēē mii :cheeyoosyētaab Lōōt. ³³ Nyoo kāyēētyi keey soboontaab kōōroni, mākōōboot soboonyii bo kibchuulyo. Nto nyoo kēēkooyto soboonyii ām kōōroni, mākunyōōr *soboontaab kibchuulyo.

³⁴ Yoo mii :biiko āyēēnku kuruytōōs yēēt akeenke, +/mākēēyib akeenke /keebakaakta ake. ³⁵ Nto yoo mii :kooru āyēēnku kung'oosyē ām yēēt akeenke, +/mākēēyib akeenke /keebakaakta ake.*"

³⁷ Kuteebee :rubiik Yēēsu kule, "Mokoryoontēēt, +makeenyooorting' ānō?" Kukētyi :Yēēsu kule, "Yoo mii :mōtōōng'wēk, kumii yooto :muuswēk."

17:6 Määrkō 11:23; 4:31 **17:10** 1Kōōr. 9:16-17 **17:11** Luuka 13:22 **17:12** Laawi. 13:45-46 **17:14** Laawi. 14:1-32; Luuka 5:14 **17:19** Luuka 7:50 **17:21** Mat. 4:17, 23; 5:3, 20; 6:33; 7:21; 10:7; 13:11; 23:13 **17:23** Määrkō 13:21 **17:25** Luuka 9:21-22 **17:29** Toowu. 19:24-25 **17:31** Määrkō 13:15-16 **17:32** Toowu. 19:26 **17:33** Mat. 10:38-39 * **17:35** Tāsyinē :sirutēk alake kērēywoontooni 36: Nto yoo mii :murēn āyēēnku kuyēyisyeē ām mbareen, +/mākēēyib ake /ankeebakaakta ake.

18

Muytaayeet:kirkit

¹ Nyēē mā lōō, kumwoochi :Yēesu rubiikyii wōlēē kimāchāktōōs kusooytooy ākookoy ānkumuytooy.

² Kimwoochi kule, “Kimii :chiito ake kiriinkēēt ake nyēē kiitiilē ng'al ām kōōk. Kimēēywyēē :chiichoo Yēyiin āmākoonyitēē biiko. ³ Kimii :nkinee cheebyoosyeet ake kiriinkoonotoo nyēē ki musuk. Kiwēētii :cheebyoosyaanaa wōlēē mii :chiichoo kibtaman kumāchē kule /kēēyēytoochi ng'aleekyii.

⁴ Kikwētyi ng'aleekaab cheebyoosyaanaa nyēē lōō. Nto mii lētuunoo kumwaayee moo kule, 'Ānkoo -māāywēyē :anii Yēyiin nto chii ake tukul, ⁵ +māāyēchi cheebyoosyaani manta, kuuyu kaakootaaraa kōōyiimsētoo mēt. ”

⁶ Kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Yoo imuuchē :choolwookiintō nyēē wuu nyoo kuyēchi cheebyoosyaanaa manta ii, ⁷ /bokeemwa nee Yēyiin? Muytoochinē kut kukas kule kāyēchi manta biikyii choo sooyē inee kibtaman. ⁸ !Kāāmwoowook, yoo kāākuyityiin, mākuyēchi biikyii manta areet akeenke. Nteenee kany ateebeenaak: Ata :biiko chēē makumuyta kut ayitu :anii *Wēritaab Chiī, ānkāānyōōru kōōkoosēenoo keey?”

Māyib keye:chii barak

⁹ Nto mii yoo, kurārchi Yēesu ng'alyoo biiko alak chēē kikuurē keye kule churtootiin ānkimōōntooy biich. Kimwoochi kule, ¹⁰ “Kimii :biiko alake āyēēnku chēē kibokusaay ām *Kōōtaab Yēyiin. Ki *Fārisooyiin :ake, nto ake ku kāāruruukiin bo *syuuru. ¹¹ Kichō :Fārisooyiintoonoo taay ankusaay kule, 'Yēyiin, ābiruung' kōōnkōy, kuuyu -māāyēku choolwookiin kuu wōlōo wuunto :sāsiik, kibrōkōsiis, choo mārtootē āk mbo kāāruruukiintooniin bo syuuruut. ¹² *Ākirē āmiisyēēt areet āyēēng' ām wilkiit ānkāākooytooy akeenke ām taman nyēbo kiy ake tukul nyēē ānyōōru.”

¹³ Nteenee kikiyyo :kāāruruukiintoonoo bo syuuruut wōliin bo lēt. Maneemuuch kukas barak, kusooyē, nteenee kinam keye kwermet ankuriiree keye ām wōlēē mii :Yēyiin kumwoochinē kule, 'Baaba Yēyiin, iriireenaa anii nyi kyāāchoolwookēn.

¹⁴ !Kāāmwoowook, chiito nyēē kiyeey kaa /kukāākēēnyōōchi kaat ku kāāruruukiintoonoo bo syuuruut nyoo kiyibē keye ng'wēny āmēēbērē Fārisooyiintoonoo. Kuuyu, chii nyoo yibē keye barak +/makiichuchuk, nto nyoo yibē keye ng'wēny, +/mākiitōrōōr.”

*Ng'oo :nyēē nyoolchinē bāytooyiisyeētaab Yēyiin?**(Mataayo 19:13-15; Māārko 10:13-16)*

¹⁵ Nto mii bēsyēēt ake, kōōmutyi :biiko alake Yēesu lēēkōōk chēē minkēēch kumāchē kule kuitinyēē āwunnyēk ānkōōbēruur. Yu kakas :rubiik bichoo, kōōburyoong'to. ¹⁶ Nteenee kimwoochi :Yēesu kule, “Ōbāroochi lēēkōōy kukwa wōlēē āmiitē, kuuyu biiko chēē wuu chuutēchu :chēē nyoolchinē Bāytooyiisyeētaab Yēyiin. ¹⁷ ! Kāāmwoowook, mākoy kōōwut Bāytooyiisyeētaab Yēyiin :chii nyoo māchāmtooy Bāytooyiisyoonoo kuu lōkōchoo.”

*Wuuy kōōwut :chii nyēē boonto bāytit Kaab Yēyiin**(Mataayo 19:16-26; Māārko 10:17-27)*

¹⁸ Yooto, kuchōōnchi :kāāntōōyiintēēt ake nyēbo Yuutayeek Yēesu ānkumwoochi kule, “Kāānēētiin iyēku chii nyēē karaam! +Maayey kule nee sāānyōōru *soboontaab kibchulyo?” ¹⁹ Kukētyi :Yēesu kule, “Kēēsōōtyēēchoo nee siimwaay kule akaraam :anii? Ntēē Yēyiin nkit :nyēē karaam! ²⁰ Ābērē kiisuman kiruutēkaab Yēyiin choo kikōōnu :Muusa choo mwooyē kule, '-Meemarte, -mēērumiisyē, -mēēchōōrsē, -mēēmōlōlchi chii ng'alyoo. Koonyit kōōn āk koomēt.” ²¹ Kumwooy :chiichoo kule, “Ānkētē tukul choo 'keemwaay. Kyāākir kung'ēteeē āming'.” ²² Kumwoochi :Yēesu chiichoo kule, “Botuung' :kiito akeenke. Wee-alub kiy ake tukul nyēē iboontē ānkiiyētyēēchinēē bānoonik. Yoo 'keyey kuu nyooto, irubwaa. +Mēēnyōōru bāytit nyēbo man ām Kaab Yēyiin.” ²³ King'woonchi :ng'aleechaa chiichoo, kuuyu kiboonto bāytit nyēē wōō. ²⁴ Yu kakas :Yēesu wōlēē kāwēeto :chiichoo, kumwooy kule, “Wuuy sōō kule nee kucham :biiko choo boonto bāytit Bāytooyiisyeētaab Yēyiin. ²⁵ Nyumnyum mbo kubuntēē *:tembes koong'taab sintaaniit kusiir kōōwut :chiito nyēē boonto bāytit Kaab Yēyiin.”

²⁶ Kumwooy :biiko chēē kikas ng'aleechaa kule, “Ara ng'oo, naas, :nyēē imuuchē /kiiraraach?” ²⁷ Kukētyi :Yēesu bichoo kule, “Kiyēē mēēmūchāktōōs ām wōlēē mii :Yēyiin.”

Kiyēē nyōōru :biiko choo kaakurub Yēesu

(Mataayo 19:27-30; Māārko 10:28-31)

²⁸ Kuteebēe :Bētērō Yēesu kule, “Kas kookeebakaakte :acheek tukuukyoo tukul ankeeru-biing’?” ²⁹ Kumwoochi :Yēesu kule, “!Kāamwoowook, chii ake tukul nyēē kaakubakaakta kooriikiyii, koorkeēnyii, mbo ng’eetaabkaamet, kwaan āk kaamet nto lōkōkyii kubo yi-yiēētaab Yēyiin, ³⁰ mākōōkoochi :Yēyiin chēē chaang’ raat kusiiir choo kōboonto. Mākunyōōr mbo *sobooantaab kibchuulyo ām kōōrēt nyoo chōōnii.”

Nyēbo sōmōk kung’ālōolēē :Yēesu meenyii āk ng’eeteenyii

(Mataayo 20:17-19; Māārko 10:32-34)

³¹ Kuwēēto :Yēesu rubiikiyii choo ki taman āk āyēēng’ komos ānkumwoochi kule, “!Kookas, kēēmitē kēēbēēti Yēērusālēēm. Yoo kakeeyit wōlooto, mākuyityiin man kuu wōloo kikiikung’oorta :wōōrkooyikaab Yēyiin kēny kurubta keey ākoo *Wēritaab Chii. ³² +/ Ma-keenam /ānkiiyokoochi biikaab Rooma chēē mākōōntosuur, kung’utyi, ³³ kubirsēēt kulālchi ankubakach. Nto mii bēsyyēētaab sōmōk, kung’eeteē meet.”

³⁴ Maneemuuch :rubiik kōōnkēt kiyēē kimii :Yēesu kung’ālōolēē. Kiiyeelaat :ng’ālyoontēēt.

Kiisoob :Yēesu cheebkoraatyaa

(Mataayo 20:29-34; Māārko 10:46-52)

³⁵ Yu kikiikuriik kuyit :icheek *kiriinkēētaab Yēērikō, kunyōōr cheebkoraatyaanteet ake nyēē kisoomsē ām kēēlto komos. ³⁶ Yu kakas :cheebkoraatyaantaanaa bolāteetaab biiko chēē chaang’ chēē kikēēytooy, kumwooy kule, “Ng’oo :bichu mii kung’ālōolootē ēē?” ³⁷ / Kēēmwoochi kule Yēesu nyēbo Nāāsareēt nyēē kimii kumure yooto. ³⁸ Kukuurchinē :chiichoo barak bakeenke kule, “Yēesu, *Mōchōkōrēētaab Tāwuti, iriireena!” ³⁹ Kōōburyoong’to :biiko chēē kimii taay kule kusiis. Nteenee kikuurchi barak misin kule, “Mōchōkōrēētaab Tāwuti, ankiiriireena!” ⁴⁰ Kōōyyo :Yēesu ānkumwoochi biiko kule, “Ōrēētoonu baa chiichoo kuchō yu.” Yu /kakiyyit, kuteebēe :Yēesu kule, ⁴¹ “Imāchē āyēwuung’ nee?” Kulē :chiichoo, “Mokoryoontēēt, āmāchē akaste.” ⁴² Kulēnchi :Yēesu, “/Kāākiisooobiing’, kuuyu kēētinyē kaakaaseet. Kunyoo, ikaste.” ⁴³ Kumwooyē :Yēesu kuu nyooto, kukāstoy :chiichooto bakeenke ānkuwēēto keey Yēesu kusiltootē Yēyiin. Kisilto nkicheek :biiko tukul Yēyiin choo kikāsē ng’aleechaa.

19

Yēesu ākoo Sakaayo

¹ Kitas taay :Yēesu āk rubiikiyii ankuyit Yēērikō. ² Kimii :chiito ake wōlooto nyēē /kikēēkuurēē Sakaayo. Ki kāāruruukiintēētaab *syuuruut nyēē wōō ānkiboonto bāyit nyēē wōō miisin. ³ Kisyeeem :Sakaayo kule kukas Yēesu, nteenee kimēēmuuchē, kuuyu ki chaang’ :biiko, nto subak kibar :nwookinto. ⁴ Yu kakas kuu nyooto, kulabat taay ankuwukulaany mōkōyyēēt ake sukukas Yēesu nyēē karaam. ⁵ Yu kayit :Yēesu yooto, kukas barak ānkumwooy kule, “Sakaayo, rēku baa areet akeenke, kuuyu āyēku ra toontēēng’uung’!” ⁶ Kukāsē :Sakaayo kuu nyooto, kurēku areet akeenke ānkuwēēto keey Yēesu ākoy kanyii nyēē kabaybayiit miisin. ⁷ Nteenee mānāāng’ērēkyi :biiko alake ng’aleechaa. Kiing’unyng’uunyis kule, “Nto yu kāruutoochi :Yēesu chii nyēē tinye ng’ōōki kuu nyi?”

⁸ /Kēēmii /kyoomiisyē, kōōyyo :Sakaayo ānkumwooy kule, “Mokoryoontēēt, +māānēmu kisi-incheetaab beesaanikyuu ānkāākoochi bānoonik. Nto yēē ākoo mii :chii nyēē kyāānēmunēē cheechii chēē chaang’ kusiiir chēē /kikēēmāchēē āruurochootē syuuruut, +māāyookyi kun-yil ang’wan ām choo kyaa-am.” ⁹ Kumwooy :Yēesu kule, “/Kaakiiraraach ra kayi, ku-uyu kēēkoosēē keey :chiichi Yēyiin kuu Abraam. ¹⁰ Kyāāchōōnii :anii, *Wēritaab Chii, chāāchēēng’ootē ānku chāārāroochootē biiko chēē kiikubootoy.”

Iyēiisyēē nyēē karaam kiyēē /kākēēkōōning’

(Mataayo 25:14-30)

¹¹ Kibērē :biiko chēē chaang’ tōōs mākubāytooyii :Yēesu yoo kayit Yēērusālēēm. Ntee-nee mēēbērē kimii wokuyēyāktōōs kuu wōloo kiisōōtiitooy :icheek. Nto kumii :Yēesu tākōōmuunyē, kumwoochi biiko kule, ¹² “Kimii :mokoryoontēēt ake nyēē kimāchē kuwo kōōrēt ake nyēē kilōō, /bokēēng’oobchi kāāmuukēyēwēēkaab bāytooyiisyēēt sichokubayta kōōrēenyii. ¹³ Kumānāāwo, kukuur motwoorikiyii taman ānkōōkoochinoot chii ake tukul beesaanik chēē tēē chēbo ake. Kimwoochi chii kuyēiisyēē laait nyeenyii kubās keey

ākoy bēsyēēt nyēē kēēyēēwunēē :inee. ¹⁴ Nteenee kitay :biikyii. /Kikiyookto biiko alak wokumwaayta kule māmāchē :icheek bāytooyiintoonoo.

¹⁵ Yu kēēyēēw :chiichoo ām ruutooy /kukaakeeng'aab kuyēk bāytooyiintēēt, kukuur motwoorikyii taman choo kiikoochinootē beesaanik chokōōboor :chii ake tukul laatit nyeenyii nyēē kiikunyōōr. ¹⁶ Kumwooy :nyēbo taay kule kibās keey :cheechii kunyil taman. ¹⁷ Kulēēnchi nyoo :bāytooyiintēēt, 'Kuu yoo kwēēriib tukuuchoo kō ng'eri nyēē karaam, +maayeyiing' ibayte kiriinkōōsyēk taman.'

¹⁸ Kumwooy :nyēbo āyēēng' kule, 'Mokoryoontēēt, kookunyil :cheechuu muut.' ¹⁹ /Kēēmwoochi nyoo kule, '+Meebayte :inyiing' kiriinkōōsyēk muut.'

²⁰ Kookeer :ake kumwoochi bāytooyiintoonoo kule, 'Beesaanikuuk :chu. Kyaaratee ankeet ankaakonor nyēē māmii :kiy nyēē kitwa. ²¹ Kyaakas kule iwuuy 'ankiicham ibirtooy biich ikēsē kiyēē kimēēchoonē ānkiiruruuchēē wōlēē mānēēyis.' ²² Yooto, kulē :bāytooyiintēēt, 'Imiyaat. Kubaring' ng'aleekkuuk nkityō. Yoo ākoo inkētē :inyiing' kule āwuuy :anii ankyaacham ābirtooy biich akēsē kiyēē kimāāchoonē ānkāāruuuchēē wōlēē mānāāyis ii, ²³ kwaaming' :nee simeekonoree beesaanikyuu lēnkuut sukubāsū keey? Nto 'kiyey kuu nyooto, nto kāchāānyōōru beesaanichaa kukāākutāsī keey :kiy barak.'

²⁴ Kuweech keey :bāytooyiintoonoo ānkumwoochi motwoorik alak kule, 'Ōnēmūnēē nyi beesaanichaa ānkōōkoochi chiito nyoo kōtāsī keey :cheechii miisin kusiir chēbo chuut tukul.' ²⁵ Nteenee kimwooy :choo kule, 'Mokoryoontēēt, ntēē chaang' :chēē boonto :nyoo, bo nee /kēētāsī alak?' ²⁶ Kumwoochi :bāytooyiintoonoo kule, 'Kātāwuu nyooto sinee, nteenee chiito nyoo kāyēyisīyēē kiyēē /kākiikoochi, /kēētāsīnyēē ake, nto nyoo māyēyisīyēē, /kiinēmūnēē mbo nyooto kāboonto. ²⁷ Nteenee kurubta keey ākoo buunichoo kāākuwēēkyoo keey, ōkwēru choo ankuboobakach akāsē.' "

*/Kikeetorooch Yēēsu ām Yēērusālēēm kuu Bāytooyiin
(Mataayo 21:1-11; Māārko 11:1-11; Yoowaana 12:12-19)*

²⁸ Yu kāyēēkunēē, kutas taay :Yēēsu āk baanaa. Kimiitē :Yēēsu taay kutēē yooto tukul kutākyinē keey Yēērusālēēm. Nto yityo bokurwoowunēē Beetannyya.

²⁹ Yu kāng'ēētyēē Beetannyya, kuba nto yu kēē-āyēēchēē keey Beetfaaka ām yēē kibo Lekemeetaab *Musēytuuniinēk, kumwoochi :Yēēsu rubiikyii āyēēng' kule, ³⁰ "Obe ākoy saang'iin. Yoo kooyit yooto, +mōōnyōōru sikiryō nyēē tāku siirwaa kurataat amanaakesen chii bēsyēēt ake. Otyaach ānkōōkwērwō. ³¹ Nto yoo kateebeenaak :chii kule ōtyoogyinē nee sikiryēēt, ōlēēnchi 'Māchē :Mokoryoontēēt.' "

³² Kiba :rubiichoo ānkubokunyōōr sikiryoonoo kuu wōloo kimwooytoochinē :Yēēsu. ³³ Kumii kōōtyoochē, kuteebēē :biikaab sikiryēēt kule, "Ōtyoogyinē nee sikiryoonoo?" ³⁴ Kukētyi :rubiichoo bichoo kule, "Māchē :Mokoryoontēēt." ³⁵ Kukwaanta sikiryoonoo ākoy yoo kimii :Yēēsu. Kuyitu, kōōrēēku sirookwaa chēē kikiiliiktēē keey ānkwoolyāktēē bataytaab sikiryēēt sukutebēē :Yēēsu.

³⁶ Kumii :Yēēsu kuwēētii, kōōrēēkunoot :biiko alake sirookwaa chēē kikiiliiktēē keey ānkōōyitoot kēēltaab too. ³⁷ Yu kayit :icheek yēē kyoobuksēē :kēēlto ām Lekemeetaab *Musēytuuniinēk, kutoow :biiko kusilto Yēyiin ām ng'erekweek. Kityēēnootē yooto :tukul kubo tukuku chēbo kwōng'uat chēē kiikuyeyaan :Yēēsu. ³⁸ Kikuurchinootē :bichoo barak kumwooyē kule,

"Ibēruuroot :Bāytooyiintēēt nyi chōōnii
ām kaayneetaab Yēyiin.

Chōōnēē :tāloosyēēt kibkōōnkōy.

Wōō :Yēyiin, lēyyē."

³⁹ Nteenee kimwoochi *Farisaayēek alake chēē kimii yooto Yēēsu kule, "Kāānēētiintēēt, ānkiiburyoong'te bichukuuk kumātākumwooy ng'aleechu." ⁴⁰ Kukētyi :Yēēsu Farisaayēechaa kule, "Kāāmwoowok, yoo kāsiisyo :bichu, kung'āloolē :rwoontōōk."

Kiriiree :Yēēsu biikaab Yēērusālēēm

⁴¹ Yu kātōobēn Yēērusālēēm, kuriiree biikaab kiriinkoonooto kut kutēy :lōōkik. ⁴² Kimwooyē kule, "Āberē nto ōnkētē kiyēē māchāktōōs oyey sōōnyōōru tāloosyēēt. Nteenee ōmiitē mēēnān. ⁴³ Mii :bēsyēēt nyēē mākusēētyook :buunik ānkōōkwēnkwēēnook nyēē māmii wōlēē ōchiirtēē. ⁴⁴ +/Mākiimukuus kiriinkooni āk biikyii tukul nyēē māng'ētū mbo :rwaā kukeekemeer keey ake, kuuyu kyoomoonte bārooyinto nyēē kikiikukōōnook :Yēyiin."

*Nyēbo āyēēng' kukwētēē :Yēesu biiko biiwuutaab Kōōtaab Yēyiin
(Mataayo 21:12-17; Māārko 11:15-19)*

⁴⁵ Yu kayit :Yēesu Yēērusālēm, kōōwut biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin ānkutoow kukwet biiko chēē kimii kwooltooy tukuukwaa ām yooto, ⁴⁶ kumwoochinē kule, “Mwooyē :Yēyiin ām siruutēk kule, ‘Bo :kanyuu saayee,’ nteenee kyooweech :akweek kuyēk kēbēnyoo wōlēē wunyēē kee :sasiik.”

Kiyēbchi yit :biiko chēē chaang' Yēesu

⁴⁷ Kiinēētiisyē :Yēesu kwaak ām *Kōōtaab Yēyiin ām bēsyōōsyēk chēē ng'eri chēē kimii kukwoonii. Kimii :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk kāānēētikaab kiruutēk ākoo kāāntōōyik alak kuchēēng'ē kule kubakach Yēesu. ⁴⁸ Nteenee kimēēmuuchē kuuyu kiwoolchinē Yēesu :biiko chēē chaang' kwaak chēē kibokuyēchinē yit ng'aleekyii.

20

*Kāāntōōyikaab Yuutayeech chēē ki kāwōōt
(Mataayo 21:23-27; Māārko 11:27-33)*

¹ Nto mii bēsyēēt ake, kumii :Yēesu kōōnēētiisyē ānkwoomchinē biiko lōkōōyēk chēē kāroomēch ām biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin, kukwoonchi :mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch, kāānēētikaab kiruutēk ākoo booyik. ² Kuteebee :bichooto Yēesu kule, “Mwoowēech, baa, ng'oo :nyēē kikōōniing' kāāmuukēywēēk iyey ng'aleechu?” ³ Kuwālchi :Yēesu kule, “Kany ateebeenaak :nkaniū tēebuutyēēt. Ōmwoowoo, baa, ⁴ yoo kiibātisānisiyē :Yoowaana, kikwoonēē :kāāmuukēywēēkyii wōlēē mii :Yēyiin, nto wōlēē mii :biiko?”

⁵ Yooto kuteebee keey :bichoo kule, “Yoo kakeemwaay kule kikwoonēē :kāāmuukēywēēkyii wōlēē mii :Yēyiin, makuteebeeneech kule ām nee simākiiyēnchi. ⁶ Nto yoo kakeemwaay kule kikwoonēē wōlēē mii :biiko, makuwiireeneech :bichu tēē chu rwoontōōk kēēbēku, kuuyu kiikōōyēnchi :icheek kule ki *wōōrkooyootēētaab Yēyiin :Yoowaana.”

⁷ Yooto kulēēnchi Yēesu, “-Mākiinkētē.” ⁸ Kumwoochi :Yēesu bichoo kule, “-Māāmwoowook :nkaniū chiichēē kikōōnoo kāāmuukēywēēk ayey ng'aleechu.”

*Kiisyoor :Yēesu miyootyēētaab kāāntōōyikaab Yuutayeech
(Mataayo 21:33-46; Māārko 12:1-12)*

⁹⁻¹⁰ Kutas taay :Yēesu kumwoochi biiko kule, “King'eet :chiito ake kuchaan *musābiibuunēk mbareenyii. Yu kaakuchaan, kukāsyiin āk biiko alak kule kuyēytoochi inee mbaraanaa sukubchēchiin āmiik kōōyyiin yoo kāruryo. Nto mii yoo, kuruuto kuyēk kēny. Yu kāwokururyo :āmiik, kōōyookto :chiichoo kibo mbareet motwooriintēenyii akeenke wokuyibchi kereeryaanteet nyēē ki nyeenyii. Yu kayit :motwooriintonoo wōlooto kibo mbareen, kubir :bichoo /kikiikoochinē kuyeyta mbaraanaa ankukwet āmā kiy. ¹¹ Kōōyookto subak :chiichoo motwooriintēēt ake. / Kēēbir nkinee nyoo / kiintosuur / ankeekwet āmā kiy. ¹² Kōōyookto subak ake nyēbo sōmōk. / Kēēbir nyoo, / kiikōōtēn / ānkiichuutoot ākoy tuuya saang'. ¹³ Koosoot :chiitaab mbareet ānkulē, 'Saayey nee?' Nto mii yoo, kule, 'Mii :kiyēē +maayey. +Māāyooktē wērinyuu nyi āchāmē. Tōōs imuuchē kooywey ra nyiitēnyi! Kōōyookto. ¹⁴ Kuyitē :lakwanaa wōlooto, kukuur keey :bichooto kule, 'Murēchu, ong'nyi :lakwataab murooniito! Okany keebakach sukuyēk :mbaraani nyēēnyoo.' ¹⁵ Yooto, kunam :bichoo wēēroo ānkukweryoot kuwo tuuya saang' ankubakach.

Kunyo ii, yoo koosoot :akweek chokuyēchinē nee :chiitaab mbareet bichoo?

¹⁶ Okany āmwoowook, machokubakach bichooto tukul ānkōōkoochi biiko alak kuriibchi mbaraanaata.” Yu kāmwooy :Yēesu kuu nyooto, kumwoochi :bichoo kule, “Bēre nto māyēyākisi :ng'ala chēē wuu choo.” ¹⁷ Kōōrōōtoot :Yēesu ānkumwoochi kule, “Ibooru nee :siruutēkaab Yēyiin ām yoo /kikeesir kule, 'Tolochta nyoo kitāyē :biiko

nyēē kōōkuyēk tiyēywoontēētaab kōōto.”†

¹⁸ Chiū ake tukul nyēē karyaach rwaantaanaa, +/makeetirtir. Nto nyoo kālulchi :rwaantaanaata, kururumē.”

¹⁹ Yu kakas :kāānēētikaab kiruutēk ākoo mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch ng'aleechaa kimwooyē :Yēesu, kōōnkēt kule kimii buch :Yēesu kukwērē ng'aleechaa liimō, nteenee king'ālōolēē icheek. Kukwaany keey :moo bichooto ankumach kule kunam Yēesu, nteenee kinyōkōriitu, kuuyu ki chaang' :biiko yooto.

*Kibokutech :kāāntōōyik alake Yēesu sukunam**(Mataayo 22:15-22; Māārko 12:13-17)*

²⁰ Kiiyookto :bichoo yōōtiik kuba wōloo kimii :Yēesu, wokuyey keey kule churtootiin. Kimāchē kunyōōr ng'alyoo nyēē keechiwiit :inee sukunam ānkōōyokoochi bāytooyiisyeētaab Rooma.

²¹ Kikwēeskwēēsānchi :yōōtiichoo Yēesu kule, “Kāānēētiintēēt, kiinkētē kule imwooyē manta, iyibē biiko tukul kwooyēēch ānkiinēētē biiko kōōnkēt kiyēē māchē :Yēyiin ām kēēlto nyēbo man. ²² Mwoowēēch baa ng'alyoontooni: Karaam kēēkwēchinē bāytooyiintēētaab Rooma *syuuruuto nto miyaat?”

²³ Yooto kōōnkēt :Yēesu kule kimii :bichoo kutēchē inee. Kumwoochi kule, ²⁴ “Oboorwoo baa beesyaanteet.” Kuteebē yōōtiichoo kule, “Bo ng'oo :mēti āk kaaynaani mii beesyaantaani?” ²⁵ Kulē :bichoo, “Bo bāytooyiintēēt nyēē wōō nyēbo Rooma.” Kumwoochi :Yēesu kule, “Ōkoochi bāytooyiintoonoo kiinyii, nto Yēyiin, ōkoochi nyeenyii.”

²⁶ Kinam kuut bichoo :kiyēē kimwooy :Yēesu. Kunyoo, kuboty :wōlēē makunamta Yēesu kukāsē :biiko.

*Ng'eeteetaab meet**(Mataayo 22:23-33; Māārko 12:18-27)*

²⁷ Nto mii yoo, kukwoonchi subak Yēesu :biiko alake chēē /kikēēkuurēē *Satukaayeeek. Kiyēchinē :bichoo kule yoo kaakume :chiito, kaakume kutukul nyēē mēēbērē wokung'ēētēē meet bēsyeēt ake.

Kimwoochi :bichoo Yēesu ²⁸ kule, “Kāānēētiintēēt, kisirweech *.Muusa kiruutyēēt nyēē mwooyē kule yoo kame :chiito āmānāāsikiyiin leekwa ākoo koorkeēnyii, kōōntiyē :ng'etaabkaamet koorcoonoo, sukusikiyi nyiin lēēkōōk chēē sukuroobta kōōnyii. ²⁹ Kimii :chiito ake kēny nyēē kiboonto wērikiyi tisab. Yu kāwokuwōōyit :kibooreetyeet, kukēēsyoo. Nto mii yoo, kumēēchi keey nyēē mānāāsikiyi :koorkoonoo leekwa. ³⁰ Kōōntiyiis :wēērit nyēē kirubu nyoo kimēē. Kōōbuurchiin :nkinee ākoo koorkoonoo ankume āmānāāsikiyiin āk koorkoonoo leekwa. ³¹ Kookeer :wēēriit nyēbo sōmōk. Kōōbuurto keey nyoo nkinee koorkoonoo ankume :nkinee āmā leekwa. Kiyeyakay kuu nyooto kut kubēk :wērichoo tukul āmā lēēkōōy. ³² Nto mii lētuunoo, kume :nkinee koorkoonoo. ³³ Kunyoo, imwoowēēch :Booyiitu ng'oo :koorkoonoo kōōyiyiin kāng'ēētyēē :bichooto tukul meet.”

³⁴ Kukētyi :Yēesu bichoo kule, “Ng'ētēē :kāāmutiisyeēt kōōrooni. ³⁵ Yoo /kaakiing'eetee chii meet ānkuwo Kaab Yēyiin, mēēbērē tākōōmutiisyeēt nto /tābokiimutē subak, ³⁶ kuuyu māmēē subak. Makukerkeyiitu malayikaanik ānku lōkōkaab Yēyiin kuuyu kookoong'eetee :Yēyiin meet.

³⁷ Nto kurubta keey ākoo ng'eeteetaab meet, kiichuurta *.Muusa ām sōntiinoo kilāyē yoo kimwooyē kule, 'Yēyiintēētaab *Abraam, Isaka ākoo Yāākōbō'. ³⁸ Yoo /kakeemwa kule bo :Yēyiin anum, kōōbooru :yooto kule tākusoboot :chiichooto ānkoo kikiikume kēny. Kunyoo, kurubta keey ākoo Yēyiin, sobchootiin :biiko tukul ānkoo mbo choo kiikubēk.”

³⁹ Kulē :kāānēētikaab kiruutēk alake, “Kēēkētu nyēē karaam, kāānēētiintēēt.” ⁴⁰ Manaatakukany :biiko kuteebaatee Yēesu subak ng'al alak kutēchē.

*Ng'oo :Kāārārookiintēēt?**(Mataayo 22:41-46; Māārko 12:35-37)*

⁴¹ Nto mii yoo, kuteebēē :Yēesu bichooto kikwiilē inee kule, “Ām nee yu /kēēmwooyē kule chōōnēē *.Kāārārookiintēēt kōōtaab *Tāwuti? ⁴² Yoo wuu nyooto ii, kwaam :nee sukusir :Tāwuti ām kitaabuutaab Tyēēnwookik kule, 'Kimwoochi :Yēyiin Mokoryoontēenyuu kule: 'Itēbunēē āwunyu nyēbo taay

⁴³ kēēbāytooyiisyeē tukwaay

ānku +maawaang'te buunikuuk.'

⁴⁴ Kunyi, yoo kuurē :Tāwuti Kāārārookiintēēt kule 'Mokoryoontēenyuu' ii, kōōmuuchāktōōs kule nee kuyēk muchōkōrēnyii?”

*Kiiburyoong'to :Yēesu kiblembechiis**(Mataayo 23:1-12; Māārko 12:38-40)*

⁴⁵ Kumii tākuyēchinē yit :biiko kiyēē kimii :Yēesu kumwooyē, kuwēēkyi keey :Yēesu rubiikiyi ānkumwoochi kule, ⁴⁶ “Ōriibēē keey kāānēētichoo bo kiruutēk, -amoorub ātēbutēkwaa. Kicham :bichu kōōloochē sirooy chēē yoo /kakeekas, /simkiinkētē kule icheek kiirwookik. Kicham mbo subak kubēesyētootēē wōlēē chaang' :biich /sikiisubooyootē nyēē

/kākēekoonyit. Kicham subak kulēkwēlē ng'echērōōk choo bo taay ām kooriikaab saayeeet ānkōōmoymooyē mbo ng'echērōōk chēbo taay ām kaab saakwa ake tukul. ⁴⁷ Lātunootē mbo koor chēē musuuk sukuyibēē tukuukwaa. Sooyē miisin kuyēyē keey kule churtootiin. Biich chēē wuu chuutēchu chēē mākuyēchi :Yēyiin ng'al chēē bichiiyēch kusiir choolwookiin ake tukul.”

21

Ng'oo nyēē kiinēm chēē chaang'?
(Māārō 12:41-44)

¹ Kutākumii :Yēesu *Kōōtaab Yēyiin, kukas wōlēē kiikoochintoy :biiko chēē ki mokorēēn beesaanik loolēēt nyēē /kikiiruruukyinyē beesaanik kubo yiisyēētaab Yēyiin. ² Yooto, kuchō :cheeyoosya nyēē ki musuk anki banan. Kibār :nyoo beesaanikiyē chēē ki ng'eri.

³ Kumwoochi :Yēesu rubiikiyē kule, “! Kāāmwoowook, cheeyoosyaani musuk :nyēē kēēnēm beesaanik laatiit nyēē wōō kusiir chuut tukul. ⁴ Kāng'ōmōrunēē :bichoo mokorēēn laatiit nyoo kēēkooytooy wōlēē bo chēē boonto, nteenee kābār :cheeyoosyaanaa loolēēnyii tukul.”

+Mākiiturbuub Kōōtaab Yēyiin
(Mataayo 24:1-2; Māārō 13:1-2)

⁵ Yooto, kutoow :rubiik kung'alaalee *Kōōtaab Yēyiin. Kimwooyē kule, “Kārorānēch nyēē tyaa :rwoontōōchu /kikeetechee Kōyi bo Yēyiin! Kārorānēch mbo nkicheek nyēē tyaa :tukuuk chu /kikēēkōōnu /kiikaraaraneē kōyi!” Nteenee kumwoochi :Yēesu rubiichoo kule, ⁶ “Mii :bēsyēēt nyēē +/mākiiturbuub tukuuchu ōchōrōkyinē. +/Mākiiturbuub nyēē māmi :rwaa mbo akeenke nyēē ng'ētū kukeekemeer keey ake.”

Nyāliiutēk āk wusiisyēēt
(Mataayo 24:3-14; Māārō 13:3-13)

⁷ Yooto, kuteebee :rubiik Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, yēyāktōōs āyu :ng'ālyoontoonoo ānkumākōōboor :nee?”

⁸ Kukētyi :Yēesu kule, “Ōriib keey -/makiiberbeeraak. Choong'ech :biiko chēē makukwaanaat ankuyey keey :ake tukul kule inee ku kāārārōkiintēēt. Mākumwoowook :alake kule, 'Kaakuriik :Mokoryoontēēt.' Yoo kāmwooy, -mōōyēnchi. ⁹ +Mookas kubārē keey :biiko ām kōōrēēt ānkukwiilē :alake bāytooyiisyēētaab kōōrēēng'waa, nteenee -mōōmuyē. Māsimkuyitu :tabantaab kōōrēēt ānkoo kāyēyākiis :tukuuchoo.

¹⁰ Mākubooroy :bōrōryēēt ake āk ake, kubooroy :kōōrēēt ake āk ake. ¹¹ Mākutookunootēē :kibring'ring'nyēēt kōōrēēt. Mākutookunootēē :kēmēwuut nyēē wōō komoswookik chēē chaang' ām kōōrēēt anukwaanaat :bōōrwoonik chēē miyootēch. Mākutook :tukun ām wōliin bo barak chēē -/mākyoomu. ¹² Nto kumānāyēyāktōōs :ng'aleechaa tukul, +/mākēēwusook /ānkiiyyoong'tēēnook kōōk ām kooriikaab saayeeet /ankeerataak kubo anii. Nto subak, +/mākiyyoong'tēēnook taayētaab bāytooyik kubo anii. ¹³ Bārooyinto :nyooto nyēē +mōōmwoochinēē bichooto kiyēē ōyēchinēē. ¹⁴ Kunyoo, -mookany kwaamaak mēt kule bōōmwooyē nee ām kōōk nyēē ōyēētēē keey. ¹⁵ +Māāboorwook :anii kiyēē bōōmwooyē nyēē mākooy kukētwook :chii ng'ālyoo.

¹⁶ Makuchaamtaak :sikiikwook, tuubchōōsyēkwook, tilyōōnuutēkwook ākoo chōōrōōnuutēkwook /keenam alak ām akweek /ankeerat, nto alak /keebakach. ¹⁷ Mākūwēchook :biiko kuuyu ōyēnwoo ¹⁸ nteenee -mā-āstook :Yēyiin mbo kisich! ¹⁹ Yoo kōōmuytoochi ng'aleechaa, +mōōnyōōru soboonto nyēbo man ām lētuanoo.”

Wōlēē +/makiiserweetita Yēērusālēēm
(Mataayo 24:15-24; Māārō 13:14-20)

²⁰ Kimwoochi :Yēesu subak kule, “Yoo ōkāsē kōōkwēnkwēēnē :buunik Yēērusālēēm, ōnkēt kule kaakuriik :bēsyēēt nyēē sērwtēē :Yēērusālēēm. ²¹ Māchāktōōs :biikaab Yuteeya kumwēchi lekem ānkumwēy :nkicheek choo mi Yēērusālēēm. Nto choo kanyoorta :ng'aleechaa saang', kumeeyey kiriing'. ²² Kuu wōloo mwooytooy :siruutēk, ku bēsyōōsyēchuutēchu :chēē mākōōng'woonchinēē :Yēyiin biiko choo kiikuchoolwookēn. ²³ Lēyyē, mākuwuyiityi bēsyōōsyēchooto sōō kule nee kooruuk choo kōōyootiin āk choo irēēriisyē! Mākuchō :wuuyinto nyēē wōō kōōrēēt ānku mākōōng'woonchi :Yēyiin biiko

choo mārubē ng'aleekyii. ²⁴ +/ Makeebakach alak / ankeenam alak bokuyēkunoot mot-woor ām kōōrōōsyēk tukul. Mākuminy :bōrōryōōsyēk alake Yēērusālēm ākoy yēē bēkunēē :bēsyoōsyēkwaa.”

Kiyēē ibooru chōōnēētaab Yēēsu

(Mataayo 24:29-31; Māārko 13:24-27)

²⁵ Kimwoochi subak :Yēēsu rubiikyii kule, “+/ Makeekasee mēēyintaab kōōrēēt wōlēē mākōōbuurtu :asiista, araaweet āk kookeelik. Mākumuuyo :biiko ām kōōrēēt ānkuboty :tonkoy kule tākyinē keey ānō, kumwēyēē kaarumeetaab bēēkaab araarayta. ²⁶ Mākōōtintiimākoy :wōliin bo barak ānkumuuyo :biiko chēē chaang' kubo kiyēē mii wokuyēyāktōōs ām kōōrēēt, kut wuu nyēē mābukēk.

²⁷ Yooto, makukas :biiko āyēēwu :anii, *Wēritaab Chii, ām boolteet ām kāāmuukēyēwēēk āk lēbkēēyēētaab Yēyiin. ²⁸ Yoo ōkāsē kutoowu keey :tukuuchoo tukul, ōng'ērēkiisyē, kuuyu, ōmiitē bōōbēēti kōōrēēt nyēē lēēl.”

Bēsyeēt nyoo iyēēwu :Yēēsu

(Mataayo 24:32-36; Māārko 13:28-32)

²⁹ Yooto subak, kumwoochi :Yēēsu rubiikyii kule, “Māchē ōkāsēē *mutiiniit āk keetiik alak. ³⁰ Yoo inkātu :sokēēkaab keetiichoo, ōnkēt kule kaakuriik kumusēs. ³¹ Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, yoo ōkāsē kuyēyāktōōs :tukuuchoo, ōnkēt kule kaakuriik :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin.

³² !Kāāmwōowook, mābootōōs :biikyuu choo kyaakwey ānkoo kāyēyākiis :tukuuchoo tukul. ³³ Mākubot :barak āk ng'wēny, nteenee mābotē :ng'ālyoontēnyuu.”

Ōriib keey

³⁴ Kitas taay :Yēēsu kumwoochi rubiikyii kule, “Ōriib keey! -Mookany ānyōōrwook ōbēng'tēē sookwoonuutēk ōyyēēsyē. -Mookany mbo kōōbootook :kāāsōōtēyēwēēk chēbo wōlēē +moonyoorte mokornootiit. Yoo kooyey kuu nyooto, makucheeraak :bēsyoōnoo āyēēwunēē. ³⁵ Makucheer :ng'aleechu biiko ām wōlto ake tukul. ³⁶ Māchē ōriibē keey kwaak. Ōsooyē sōōtitir ōbununēē ng'aleechaa soomūuch bōōyoonyēē taayeetaab *Wēritaab Chii.”

Kiyēbchi yit :biiko chēē chaang' Yēēsu ām Kōōtaab Yēyiin

³⁷ Kiinēētiisyē :Yēēsu ām *Kōōtaab Yēyiin yoo bo bēēt, nto mii kwēēmooy wokuruchinē keey wōliin bo Lekemeetaab *Musēytuuniinēk. ³⁸ Kuyyēēchē :kōōrēēt, kōōyēyēē Kōōtaab Yēyiin wokōōnēētiisyē. Kimustooy :nkicheek biiko chēē chaang' bokukasē kiyēē kiinēētē :Yēēsu.

22

Kicheeng' :buunikaab Yēēsu wōlēē makunamta

(Mataayo 26:1-5; Māārko 14:1-2)

¹ Kikiikuriik :Saakweetaab mukaatiin chēē mākuutunootiin. Saakwaani ku *Saakweetaab Keeytaayēt. ² Kimii :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk kāānēētikaab kiruutēk kuchēēng'ē wōlēē makunamta Yēēsu /subokeebakach. Nteenee kinyōkōriitu kuuyu ki chaang' :biiko yooto.

Kiinēm keey :Yuuta kuchaamta Yēēsu

(Mataayo 26:14-16; Māārko 14:10-11)

³ Yooto, kutamar :Kibrōkōsyoontēēt Yuuta Iskaryoot nyoo ki akenke ām rubiichoo ki taman āk āyēēng'. ⁴ Kiwo :Yuuta wōlēē kimii :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo biiko alak chēē ki wōōyēch chēē kiriihē Kōōtaab Yēyiin. Kiwokusat wōlēē +/makeenamta Yēēsu. ⁵ King'ērēkyi :bichoo Yuuta ānkuchāmchiin kule mākōōkoochi :icheek beesaanik, yoo kayey kuu nyooto. ⁶ Kucham :Yuuta ng'aleechaa ankucheeng' bāroyinto nyēē /kiimūuchē /keenamee Yēēsu kumākāsē :biiko.

/Kikeeyeyta kiyēē/kyoomē ām Saakweetaab Keeytaayēt

(Mataayo 26:17-19; Māārko 14:12-16)

⁷ Nyēē mā tyaa, kuyit :bēsyeēt nyēē /kēyēēnyēē mēēnkitaab kōrōsēēkaab Saakweetaab mukaatiin chēē mākuutunootiin.

⁸ Kumwoochi :Yēēsu Bētērō ākoo Yoowaana kule, “Bōōyētoowēēch saakweet kyaam.” ⁹ Kuteehee :icheek Yēēsu kule, “Imāchē bokeeyeyte ānō?” ¹⁰ Kukētyi :Yēēsu kule, “Obe, nto yoo kōōwut Yēērusālēm, +mōōtuuyēē chiito ake nyēē boontoonu tērēētaab bēēko. Orub chiichoo ākoy kōōto nyēē kēēwut. ¹¹ Ōmwoochi chiitaab kayta kule, ‘Māchē :Mokoryoontēēt kisēēnkēētaab tāyēēk nyēē sukwaamee *Saakweetaab Keeytaayēt āk rubiikyii.’

12 Mākōōboorwook kisēēnkēēt nyēē wōō nyēē mii nyiin barak nyēē boonto tukuuk tukul. Yooto, oyeyte āmiik.”

13 Kiba :rubiichoo āyēēnku ānkubokunyōōr kiy ake tukul kuu wōloo kimwooytoochinē :Yēesu. Nto mii yoo, kuyeyta āmiik.

Āmiikaab lētuut

14 Yu kāākuchōbākoy kiy ake tukul, kuchōōnto keye :Yēesu *lēbkēēyik ānkwoomiis. 15 Kumwoochi :Yēesu lēbkēēyichoo kule, “Kyaamachaanu kule kyaam tukul āmiichu bo Keeytaayeeet kumanaanyalil. 16 !Kāāmwoowook, -mēētāwāā-āmē saakweet ake subak nyēē wuu nyi ākoy bēsyēēt nyēē /kakiikeeree nyēē lēēl nyēē biirē nyi ām Kaab Yēyiin.” 17 Kunam terekyeet nyēē kimii *:tifaayiiik. Kubirchi Yēyiin kōōnkōy ānkumwoochi lēbkēēyik kule, “Omōōsootē tifaayiiichu. 18 !Kāāmwoowook, -māwāāyēē subak tifaayiiin ākoy bēsyēēt nyoo +mawaayyee ām Kaab Yēyiin.”

Kitoow :Yēesu saakweet nyēē lēēl

(Mataayo 26:26-39; Māārko 14:22-25; 1 Kōōriintēēk 11:23-25)

19 Kunam nkinee mukaatiit ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy. Kubetes ānkōōkoochinoot *lēbkēēyik kumwoochinē kule, “Bōōrnyuu :nyi nyēē /kāākēēkōōn kubo akweek. O-am sōōsōōtēēnoo.” 20 Yu kāākwoomiis kubēk, kunam terekyeet nyēē kimii *:tifaayiiik ānkumwooy kule, “*Kiurooty-eet :nyi nyēē lēēl kubununēē :korotiikyuu chēē +/makiitaata kubo akweek.”

Kiiboor :Yēesu chiito nyēē kimii wokuchoomtooy

(Mataayo 26:20-24; Māārko 14:18-21; Yoowaana 13:21-30)

21 Kumwooy :Yēesu kule, “Ānko kēēmiitē kyoomiisyē :tukul, miitē :akeenke ām akweek wokuchoomtoo. 22 Makume *:Wēritaab Chii kuu wōloo kiikusatita :Yēyiin, nteenee +/mākiing'woonchi chii nyoo kachaamta.” 23 Kuteebēe keye :rubiik yooto kule, “Ara ng'oo ām acheek :nyēē mii wokuchoomtooy Yēesu?”

Ng'oo :nyēē wōō

(Mataayo 20:25-28; Māārko 10:41-45)

24 Kutoow :rubiik kumooyo wōōyinto. 25 Kumwoochi :Yēesu kule, “Bāytooyik chēē mii kōōroni kumāchē kōōboorchi biiko alak kule icheek :chēē bāytooyiisyē ānku icheek :chēē inkētē kuyēētyēēchi biiko alak kusiir chuut. 26 Māmāchaktōōs oyey :akweek kuu nyooto. Nteenee nyoo kāāntōōyiin ām akweek kuyib keye ng'wēny, nto nyoo māchē kuyēk kāāntōōyiin kumāchaktōōs kuyēētyēēchinē chuut. 27 Ng'oo :nyēē wōō ām chiito nyoo āmiisyē āk nyoo bāyiisyē? Chiito nyēē wōō ku nyoo āmiisyē, nteenee āboontē keye akweek āyēētyēēchook.

28 Kwōōmuytoochi :akweek tyēmutēk chēē kōōkēēnyōōru. 29 Kuu yoo kiikukōōno :Baaba kāāmukēywēēk ābāytooyiisyē, +māākōōnook :nkaniī kāāmukēywēēchoo. 30 +Mākiibuurtē keye :tukul āk akweek ām Kaab Yēyiin kyoomiisyē ānkōōtiilchinē ng'aleek biiko tukul chēbo mooyēetaab *Isrāyēēl.”

Kiiboor :Yēesu kule makutuuch keye :Bētērō

(Mataayo 26:31-35; Māārko 14:27-31; Yoowaana 13:36-38)

31 Kumwoochi :Yēesu Bētērō kule, “Simōōni wē, Simōōni! / Kāākiikoochi Syeetaani kāāmukēywēēk kutyemaak. 32 Nteenee kāāsoowuung' anii kumēēboot kaakaaseet. Yoo 'keeweekse ichōō wōlēē āmiitē, +mēētiitir rubiik chuut.” 33 Kumwoochi :Bētērō Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, kaachamte keye :anii. Yoo kābo rātiisyō, /keerateech tukwaay, nto yoo kābo meet, kēēbēku :tukwaay.” 34 Kukētyi :Yēesu kule, “Bētērō, kāāmwoowuung', kutoombo kōōturkuuchē :kirikōōnkiit kwēēmowuuni +meetuuch keye areet sōmōk.”

Ōchōb keye, mii :wuyyinto kuchōōnii

35 Kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Yoo kyāayooktook obeetaate āmā beesyaa nto ku lool nto kwēyōōn, ara kibotwook :kiy ake tukul?” Kumwooy :rubiik kule, “Māmiī :kiy nyēē kibotwēēch.” 36 Kumwoochi :Yēesu kule, “Nteenee raat, yoo boonto :chii beesaanikyii nto loolēēnyii, kunamaat. Nto nyoo mātinēyē chōōkiit, kwaalta kābuutiinyii ankwaal nyeenyii. 37 Mākuyityiīn :siruutēchu bo Yēyiin kurubta keye āk anii ām yoo mwooyē kule, /Kikeetasta kibng'ōōkisiis.† Kuu wōloo /kikeesirta kurubta keye āk anii, makuyeyakay kuu nyooto.” 38 Kumwooy :rubiik kule, “Mokoryoontēēt, nto chu chōōkinēk āyēēng'.” Kumwoochi :Yēesu kule, “Kutēēniit chool!”

22:14 Luuka 6:13 22:20 Chuy. 2:4-8; Cherem. 31:31-34; Room. 11:27; 1Kōōr. 11:25; 2Kōōr. 3:6; Kala. 4:24; Ibu. 8:6

22:23 Tyēēn. 41:9; Yoowa. 13:2, 21-30 22:26 Luuka 9:46-48 22:26 Mat. 23:11 22:27 Yoowa. 13:4-5, 12-17

22:29 Luuka 12:32 22:30 Mat. 19:28 22:31 Āyub 1:6-12; 2:1-6; Luuka 22:3 22:32 Mat. 16:18; Luuka 22:62;

24:34 22:34 Māārko 14:30-31 22:34 Luuka 22:61 22:35 Luuka 9:3; 10:4 22:36 Mat. 10:34 † 22:37

Isa. 53:12

*Kiwokusaayee :Yēesu Keteseamaane
(Mataayo 26:36-46; Māārko 14:32-42)*

³⁹ Nto miū yoo, kuchuwunee :Yēesu kōyooto kimii kwoomiisyēē āk rubiikiyi ānkutākyyi keey Lekemeetaab *Musēyutuuniinēk kuu kwaak. ⁴⁰ Kumii wōlooto, kumwoochi rubiikiyi kule, “Māchāktōōs ōsooyē simōō-āsyi keey tyēmuutēk.”

⁴¹ Kung'eetee :Yēesu yēē kimii :rubiikiyi ankoonaata yēē lōō kisich. Kukutuny ankusaay kule, ⁴² “Baaba, yoo ichāmē, inēmtoowoo nyalili. Nteenee kuyeyakay kuu wōloo imāktooy, amēēbērē kuu wōloo amāktooy anii.” ⁴³ Yu keewaany :Yēesu kusaay kuu nyooto, kuchō *:malayikeet ānkōōtitiir. ⁴⁴ Kisaay subak nyēē ng'waa miisin kut kooyot. Kikerkeyiitu :kiyootichaa korotiik chēē /kakiitaata.*

⁴⁵ Kung'eetee :Yēesu yooto kāsōoyēē, ānkuwo yoo kimii :rubiik. Nteenee kinyōōr rubiichoo kuruuytōōs kubo chaasikaab ng'uusng'uusyēēt. ⁴⁶ Kumwoochi :Yēesu rubiichooto kule, “Tōōruuytōōsii? Ong'ēetyē ankoosaay simōō-āsyi keey tyēmuutēk.”

/Kikeenam Yēesu nteenee kitay /kēēsār

(Mataayo 26:47-56; Māārko 14:43-50; Yoowaana 18:3-11)

⁴⁷ Kutākumii :Yēesu kung'āloolē, kuyit :Yuuta nyoo ki akeenke ām rubiikaab Yēesu taman āk āyēēng', kuboontoonu keey biiko chēē chaang'. Kuwo yēē kimii :Yēesu kumāchē kutorooch. ⁴⁸ Kumwoochi :Yēesu kule, “Yuuta! Imāchē man ing'ōmtē *Wēritaab Chii ām toroocheet?”

⁴⁹ Yu kakas :rubiik chuut kiyēē kimii wokuyēyāktōōs, kumwooy kule, “Mokoryoontēēt! Keeyebaayeb?” ⁵⁰ /Kēēmwooyē kuu nyooto, kuchwēntooy :akeenke yititaab taay nyēbo motwooriintēētaab kibkōrōs nyēē wōō. ⁵¹ Nteenee kumwoochi :Yēesu rubiikiyi kule, “Obāroochi kuyey!” Yooto, kunam yititaab chiichoo ānkukētyi yooto.

⁵² Bichoo kikwoontoy keey Yuuta ku mbo kibkōrōs chēē wōōyēch, booyik ākoo biiko alak chēē wōōyēch ām chēē kiriihē *Kōōtaab Yēyiin. Kumwoochi :Yēesu bichooto kule, “Ntēē sookwaante chōōkiinēk āk syaariinēk? Obērē āntōōchinē :anii lukēēt nyēē māchē kuweech kōōrēēt? ⁵³ Ntēē kwāāmiiēt :anii kwaak biiwuutaab Kōōtaab Yēyiin amoonamaa? Nteenee bēsyyēng'woong' :nyi ra āk kāāmuukēywēēkaab mēēnānēēt.”

Kituuch keey :Bētērō

(Mataayo 26:57-58, 69-75; Māārko 14:53-54, 66-72; Yoowaana 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ /Keenam Yēesu yooto /ānkēēkweryoot ākoy kaytaab *kibkōrōs nyēē wōō. Koonamaat :Bētērō Yēesu ākoy biiwuutaab kayaa.

⁵⁵ Kikiikoolaaay :riibiik maat kiyēng' ānkimii :biiko kuywēē maata. Kiwokuyi :nkinee Bētērō mayaata. ⁵⁶ Nto bērē kukas :chēēbto ake nyēē kiyēyisyyē kayaata Bētērō kukataal :maata, kōōrōotoot ānkulē, “Ntēē kibootootē keey :chiichi Yēesu!” ⁵⁷ Kutuuch keey :Bētērō kule, “Chēē, -māānkētē chiichoo!”

⁵⁸ Kukas :chiito ake subak Bētērō ānkumwooy kule, “Inyiing' :ake ām bichu.” Kumwooy :Bētērō kule, “Lēyyē, ābēērē keey!”

⁵⁹ Yu kakeeyta :asiista akeenke, kumwooy subak :chiito ake ām yooto kule, “Kubooyiit man, kibootootē keey :chiichi Yēesu, kuuyu sālū Kalilaaya.” ⁶⁰ Kutuuch keey :Bētērō kule, “Kubooyiit man, -māānkētē kiyēē imiitē imwooyē.” Kōōturkuuchē :kirkōōnkiit bakeenke. ⁶¹ Kuweech keey :Yēesu ānkōōrōotoot Bētērō. Koooot :Bētērō yoo kāmwoochinē :Yēesu kule, “Kutoombo kōōturkuuchē :kirkōōnkiit kwēēmowuuni +meetuuch keey areet sōmōk.” ⁶² Kuchuyta :Bētērō saang' ānkuwokuriir nyēē kāng'woonchi miisin.

/Kikiintosuur Yēesu /ānkēēbir

(Mataayo 26:67-68; Māārko 14:65)

⁶³ Kiintosuuroot Yēesu :biiko choo kimii kuriibootē ankoonyaliilaat. ⁶⁴ Kiiyēēnē koonyek, ānkubirsēētē, sukutēēbootēē kule, “Mwoowu baa, ng'oo :nyi kābiring'?” ⁶⁵ Kiinchōchēē mbo subak :bichooto Yēesu ng'aleek alak chēē chaang'.

Kumii :Yēesu taayetaab kōōkwēēt nyēē wōō nyēbo Yuutayeeek

(Mataayo 26:59-66; Māārko 14:55-64; Yoowaana 18:19-24)

⁶⁶ Yu yyēēchē :kōōrēēt, kikiikōōruuuch keey :kōōkwēēt nyēē wōō nyēbo Yuutayeeek :Booyik, mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk kāānēētikaab kiruutēk. /Kikēēkweryoot Yēesu ākoy kōōk.

⁶⁷ Kumii kōōk, /keeteabee kule, “Inyiing' man *Kāārārookiintēētē?” Nteenee kukētyi :Yēesu kule, “Ānkoo kāmwoowook, mēēbērē +moochamte, ⁶⁸ nto subak, yoo kaateebenaak :nkanii ng'ālyoo, mēēbērē +mōōkētū. ⁶⁹ Nteenee kung'eetee raat kuwo taay, +māwāābuurunēē :anii,

22:39 Mat. 26:30; Luuka 21:37; Yoowa. 18:1-2 **22:42** Mat. 6:10; Māārko 10:38; Yoowa. 12:27-28 * **22:44** Kimāmiitē :kērywēēchu tukwaay siruutēk alak nteenee /kibokēētāsyyinē lētuunoo. **22:46** Luuka 5:16 **22:53** Luuka 19:47; 22:3
22:61 Māārko 14:30; Luuka 22:34 **22:64** Luuka 7:16 **22:67** Māārko 8:29; Luuka 9:20; Yoowa. 4:25; Yēyut. 5:42

*Wēritaab Chii, āwutaab taay nyēbo Yēyiin kēēbāytooyiisye :tukwaay.”⁷⁰ Kuteebee :bichoo tukul kule, “Imāché imwaay kule inyiing' Lakwataab Yēyiin?” Kukētyi kule, “Wuu nyooto.”⁷¹ Yu kāmwooy :Yēesu kuu nyooto, kōōroomchi :bichoo kule, “Nee ake :nyēē / tākēmwoowēech kurubta keey āk chiichi, ntēē kaakeekas kuchāmchiintōōs nkit.”

23

Kumii :Yēesu taayeetaab Bilaato

(Mataayo 27:1-2, 11-14; Māārko 15:1-5; Yoowaana 18:28-38)

¹ Yooto, kung'leet :kōōkwoonooto tukul bo Yuutayeek ānkukwēryoot Yēesu ākoy Kaab *Bilaato. ² Kumwoochi :bichooto Bilaato kule, “Kikēēnyōōru chiichi kutēwēchootē kāāsōōtēyewēkaab biikyo kule kumākūwēchi bāytooyiintēēt nyēbo Rooma *syuuruut. Kimwooytootē mbo subak kule inee ku kāārārookiintēēt nyēē māché kubayta biikyo.”

³ Kuteebee :Bilaato Yēesu kule, “Inyiing' :bāytooyiintēētaab Yuutayeek?” Kukētyi :Yēesu kule, “Wuu nyooto, sinee.” ⁴ Yu /kābokiikum Yēesu, kumwoochi :Bilaato mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk biiko chēē kimii yooto kule, “Ntēē -māākāsē lēēlis nyēē boonto :chiichi.” ⁵ Kōōwuruur :mbo kibkōrōs choo wōōyēch Bilaato kumwoochinē kule, “Inee :nyēē mii kutēwēchootē biiko ām kōōrēenyoo kumukuul kubuntēē kāānēētisiyēenyi. Kitoowunēē ng'aleechara Kalilaaya, neennyi kookuyit wōli.”

/Kikiirēkēērchi Yēesu Ērōōtē

⁶ Yu kakas :Bilaato ng'aleechara, kumach kōōnkēt yoo kibo :Yēesu yēēmēētaab Kalilaaya. ⁷ Yu kāwokōōnkēt, kōōrēkēērchi Yēesu Ērōōtē nyoo kikiikuruutoon Yēerusālēēm bēsyoōsyēchooto, kuuyu ki bāytooyiintēētaab Kalilaaya.

⁸ Bērē kukas :Ērōōtē Yēesu, kung'erech miisin, kuuyu kikiikumachaan nyi kooy kule nto kas inee kuuyu /kikiikyaamta Yēesu miisin. Kimāché kule nto yey :Yēesu kiy nyēē /kiilātē. ⁹ Kuteebee :Ērōōtē Yēesu ng'al chēē chaang', nteenee mānāākētyi :Yēesu ng'ālyoo.

¹⁰ Yooto, kung'ēetyo :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk kāānēētiikaab kiruutēk ānkumwoochi Ērōōtē kule, “So, ntēē kiikuyey :chiichi ng'aleek chēē miyootēch miisin!” ¹¹ Nto mii yoo, kuyēchi :Ērōōtē āk riibiikyii Yēesu ng'al chēbo kāāntosuurrāt ankoonyaliil. Kiilookyi sireet nyēē kibo bāytooyiisyeēt /ankeeketita kuwo wōlēē kimii :Bilaato.

¹² Kiyey :yooto kuchoomnyo :Ērōōtē āk Bilaato bēsyoonoo kusiir yu kibo taay yoo ki buunyo :chii ām wōlēē mii :ake.

Kiisimchi -kāāntōōyikaab Yuutayeek Bilaato kubakach Yēesu

(Mataayo 27:15-26; Māārko 15:6-15; Yoowaana 18:39-19:16)

¹³ Kōōruruuch :Bilaato mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch āk kāāntōōyik āk biikaab yēēmēēt ¹⁴ ānkumwoochi kule, “Kōōkwēerwo chiichi ānkōōmwoowoo kule kōtēwēchootē biiko. Kāābērē ākuumu ām taayeeng'woong' ku -māākāsē lēēlis nyēē boonto, ¹⁵ āmānyōōr :nkinee Ērōōtē lēēlis ake tukul. Kayey :yooto kukētēwēch. Nto subak, māmii :kiy nyēē kiikuyey sukōōsākyi /keebakach. ¹⁶ Kunyi, +/makeebas /ankeebakaakta kuwēēchi keey.”*

¹⁸ Kōōroomchi :biiko kule, “Iwaang'te chiichi ankiityaakte Baraaba.” ¹⁹ Baraaba ku chii nyēē /kikiikerat nyēē kimāché kuweech kōōrēēt ānkikiubākākiis.

²⁰ Kumwoochi :Bilaato subak bichoo kule, “Ntēē irooko /kiityaakta Yēesu.” ²¹ Nteenee kubōloobōl :biiko kule, “Obakach! Obakach!”

²² Kumwoochi :Bilaato bichoo nyēbo sōmōk kule, “Ara, koleel nee :chiichi? Māmisinē /keebakach. Kunyi, +/makeebas /ankiityaakta.” ²³ Nteenee kiwuruur :biiko Bilaato kukuurchinē barak kule, “Māchāktōōs /keebakach chiichi!” Kōōbēliis :kwiilateetaab bichoo ²⁴ ānkuyechi kuu wōlooo kāmāktoyo. ²⁵ Kiityaakta Baraaba ankuhanta /bokeebakach Yēesu.

/Kikēēkwērtōochi Yēesu murtooywoontēēt /ānkiinchuruur

(Mataayo 27:32-44; Māārko 15:21-32; Yoowaana 19:17-27)

²⁶ Yu /kikēēmii /kēēkwēryootē Yēesu, /kēētuyēē chiito ake nyēē kimii kuwētii Yēerusālēēm. /Kikēēkurēē chiichoo Simōōni nyēē kibo kōōrēētaab Kurēēn. /Kēēnāmē nyoo /ānkēēkerchinē koong' kukalabaat murtooywoontoonoo kurubē Yēesu lēt. ²⁷ Kiinaamaat :biiko chēē chaang' kuboontootē keey chēēbyōōsōōk chēē kyoomoonte mbuy kuriirēē Yēesu. ²⁸ Kuweech keey :Yēesu kukas chēēbyōōsōōchoo ānkulēēnchi, “Tibikaab Yēerusālēēm, -mooriireenaa, nteenee oriiree keey āk lōkōkwook. ²⁹ Mii kukwoonii :bēsyoōsyēk chēē mākumwooy :biiko kule, ‘Mii nyēē karaam :koorko nyoo mānāsich leekwa.’ ³⁰ Mākumwooyē

22:69 Māārko 12:36 22:70 Mat. 14:33; Luuka 1:32, 35 23:2 Luuka 20:20-26 23:3 Mat. 27:11 23:7

Luuka 3:1 23:8 Luuka 9:9; 13:31-33 23:11 Māārko 15:17 * 23:16 Kitāsyi :siruutēk alake kērywoontēētaab 17:

/Kikiityooyoo chiito akeenke yēē /kikiyoomē Saakweetaab Keeytaayeet ām kēnyii ake tukul. 23:25 Yēyuut. 3:13-14

23:28 Luuka 19:41-44 23:29 Cherem. 16:1-4; Luuka 21:23

:biiko yooto kule, 'Kaykay kuturbubchēech :tulōōntōōk ānkutubēech :lekemoosyēk.' " ³¹ Kitas taay kumwooy kule, "Yoo imuuchē raat / kēyēchi kēeti ataa ng'al chēē wuu chu ii, / bokeemwa nee nyēē yaamaat?"

³² / Kikeebeeta nkicheek biiko alak āyēēng' chēē kirātootiin kubo ng'al chēē kiikuyey kule / bokeebakach ākoo Yēesu. ³³ Yu kayit yēēt ake yēē / kikēēkuurēē 'Rōkyēētaab Mēt, / kēēkwērtōochi Yēesu murtooywoontēenyii. / Kikēēkwērtōochi ake tukul ām bichoo murtooywoontēenyii / ānkiyyoong'tēē ake āwutaab taay / kiyyoong'tēē ake āwutaab kaataam, kōōkwēēnchi Yēesu kwēēn. ³⁴ Kimwooy :Yēesu ām yooto kule, "Baaba, inyōōchi kaat bichu kuuyu -mēēnkētē kiyēē mii kuyēyē."

Kibar :riibiichoo *sēkēēryēēt yu kimāchē kubchēchiin sirookaab Yēesu sukōōnkēt kule ng'oo :nyēē mākuuyib sireet nkōōnō.

³⁵ Kiyyoong'iis yooto :biiko kukāsē kiyēē kimii kuyēyāktōōs. Kiinchuruursēt :kāāntōōyikaab Yuutayēek Yēesu kule, "Kiisoobootē :chiichi biiko alak. Kany kōōsoob keey naas yoo inee man *:Kāārārookiintēēt nyēē chōōnēē Kaab Yēyiin." ³⁶ Kiinchuruur :nkicheek riibiik Yēesu. Kikwaanta *tifaayiyik chēē tāytāyēch ānkōōyokoochi Yēesu ³⁷ ānkumwoochi kule, "Yoo inyiyiing', man, :bāytooyiintēētaab Yuutayēek, isoob keey, naas."

³⁸ / Kikiikēēsirchi kiito ake ng'aleek chēē kiyey / sikiitiilchi Yēesu meet chēē kimwooyē kule: BĀYTOOYIINTĒETAAB YUUTAYEEK :NYI.

³⁹ Kimwoochi Yēesu :chiito akenke ām bichoo āyēēng' choo kimii murtooywōōsyēkwaa kule, "Ikuurē keey inyiyiing' oob kule Kāārārookiintēēt? Iraraach keey ankiiraraacheech nkacheek!" ⁴⁰ Nteenee kōōburyoong'to :nyiiin ake kule, "Yyōōch! -Mēyēwēyē :inyiyiing' Yēyiin siimwooyē ng'al chēē wuu chu ānkēēmiitē kēēnyōōru āk chūichi ng'wooninto nyēē kerkeey? ⁴¹ Misyēēch acheek kubo lēelisto nyēē kēēboontē. Nteenee /kakyāam chiichi buch." ⁴² Yooto, kumwoochi :chiichoo Yēesu kule, "Isootaa, yoo 'kēēwut Kaab Yēyiin." ⁴³ Kumwoochi :Yēesu kule, "!'Kāāmwoowuung', bokiibuurē ra āk inyiyiing' kibkōōnkōy."†

Kime :Yēesu

(Mataayo 27:45-56; Māārko 15:33-41; Yoowaana 19:28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ Ku āsiiswēk lo, kuker :kiito ake asiista kutuuyiit :kōōrēt. Kiichuulyo :mēēnānoonoo ākoy āsiiswēk sokool. Kukērēērunēē keey :ankeet āyēēng' nyēē kirikimim nyēē / kikiiyēēlēē Kitōōkiitaab *Kōōtaab Yēyiin. ⁴⁶ Yooto kōōnchō :Yēesu kule, "Baaba Yēyiin! Kāāyokoowuung' tāmirmiryēēnyuu!" Kōōtēryēēchē ng'aleechaa, kung'ētē bakeenke!

⁴⁷ Kisiito kāāyooong'iintēēt ake nyēbo lukēt nyēē kimii yooto Yēyiin. Kimwooy kule, "Kubooyiit man, ākoo kochurtaat :chiichi ām taayeetaab Yēyiin."

⁴⁸ King'woonchi biiko chēē kimii yooto yu kakas kiyēē kayeyakay. Yooto nanyuun kooyey kaa nyēē kanamaat keey kwērēmētōōk.

⁴⁹ Kiyyoong'iis :chōōrōōnūutēkaab Yēesu āk chēēbyōōsōōk alak chēē kikiikurubaan Yēesu kung'eetee Kalilaaya, kutoobēnē kiyēē kimii kuyēyāktōōs.

Wōlēē /kikeemuyta Yēesu

(Mataayo 27:57-61; Māārko 15:42-47; Yoowaana 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Kimii :chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Yōōsēēf nyēē kiminyē *kiriinkēētaab Arimataaya ām yēēmēētaab Yuuteeya. Kikiikunam ng'ālyoontēētaab Yēyiin miisin ānkimii kukānyoону Bāytooyiisyēētaab Yēyiin. Ki inee :akeenke ām kōōkwēēt nyēē wōō nyēbo Yuutayēek nteenee kimachamaat ng'aleekaab chuut ām kōōkwōonoo. ⁵² Kiwo :chiichoo Kaab *Bilaato woku-soom / kēēchāmchi wokōōnēm muustaab Yēesu. Kuchāmchi :Bilaato. ⁵³ Wokōōrēēk muusyooontoonoo ankaratee ankeet ānkuwōōkōōkoochi kochonkeet ake. Kiwōōroot :kochonkaanaa / āmānāākiikoochi muusyoo bēsyyēt ake.

⁵⁴ Ki bēsyyēt :nyooto nyēē kimii :Yuutayēek kuyēyētēē keey kukātoow keey :bēsyyēētaab *Sabaato. ⁵⁵ Kiinaam :chēēbyōōsōōchoo kikwoontooy keey Yēesu ām Kalilaaya Yōōsēēf ākoy kochonkaanaa bokukas wōlēē / kikeekonorta. ⁵⁶ Nto mii yoo, kooyey ankubokuyeyta mwaanik chēē boong'u nyēē inyiny. Nteenee kiimuuny ām bēsyyēētaab *Sabaato kuu wōlēē mwooytooy :mākuutēk.

24

King'eetee :Yēesu meet

(Mataayo 28:1-8; Māārko 16:1-8; Yoowaana 20:1)

23:30 Ng'oong'. 6:16 **23:31** 1Bēt. 4:17 **23:33** Isa. 53:12 **23:34** Tyēēn. 22:18; Yēyuu. 7:60 **23:36** Tyēēn. 22:7; 109:3-5 **23:36** Tyēēn. 69:21 **23:38** Mat. 27:11 **23:39** Luuka 2:11 † **23:43** Nto "!'Kāāmwoowuung' ra, bokiibuurē āk inyiyiing' kibkōōnkōy." **23:44-45** Mat. 24:29; 27:51 **23:46** Tyēēn. 31:5; Yēyuu. 7:59 **23:47** Yēyuu. 3:14 **23:49** Luuka 8:2-3 **23:50-51** Luuka 2:25 **23:53** Luuka 19:30 **23:56** Chuy. 20:8-10

¹ Ām bēsyēētaab taayta, nyēē kirubē bēsyēētaab *Sabaato, kumusta :chēēbyōōsōōchoo kukēērir :kōōrēēt ākoy kochonkaanaa /kikēēkōnōrēē Yēēsu. Kibeeta mwaanichaa kiboong'u nyēē inyiny choo kikiikuyeyta.

² Kuyitē, kunyōōru /kāākēēwumukto rwaantaanaa /kikikeekere kochonkeet. ³ Yu kēēwut kochong', kukas kule kimāmii :muustaab Mokoryoontēēt Yēēsu.

⁴ Kutākōōlātē ām kiyēē kayeyakay, kutook :biiko alake āyēēnku chēē kēēyyoong'iis taay-eeng'waa. Kikiilaach sirooy chēē kileelach kut kōōwirwiirtōōs. ⁵ Kimuuyo :chēēbyōōsōōchoo ankukas ng'wēny. Yooto, kumwoochi :bichoo kule, "Ām nee yu ōchēēng'ēē chii nyēē soboot *kāābkwombiich? ⁶ Māmii wōli! Nteenee kaakung'eetee meet. Māchāktōōs ōsōōtē wōlēē kimwooytoowook yoo kitākumiitē Kalilaaya. ⁷ Kimwooy kule, '+/Mākiyokoochi *Wēritaab Chii biich chēē kibng'ōōkisiis chēē mākuwērtōochi *murtooywoontēēt. Nto mii bēsyēētaab sōmōk kung'eetee meet." ⁸ Kisēw :chēēbyōōsōōchoo.

⁹ Kooyeey :chēēbyōōsōōchoo wōloo kikwoonēē ānkubokwoomchi ng'aleechaa rubiik choo ki taman āk akeenke āk chuut alak. ¹⁰ Chēēbyōōsōōchoo ku Maaryaa nyēbo Maktaala, Choowaan, Maaryaa kaametiitaab Yāākōbō āk chēēbyōōsōōk alak chēē kiboontootē key tukul.

¹¹ Kichweesta :rubiichoo chēēbyōōsōōchoo. ¹² Ānkoo kuwuu nyooto, king'eet :Bētērō ankulabat wōlooto kibo kochonkaanaa /kikēēmuchinē Yēēsu. Kōōkōōyto āriit, nto bērē kulē, kukas sirookaab Yēēsu baateey āmāmii :bōōrto. Kooyeey :Bētērō kaa kōōlātōotē ām kiyēē kiyeyakay.

*Kiiboorchii keye :Yēēsu rubiik āyēēng' chēē kibēētii Emaawu
(Māārko 16:12-13)*

¹³ Kimii :rubiik alake āyēēnku chēbo Yēēsu bēsyoonooto kubēētii saang'taab Emaawu. Kiyibē :lōōyinnyii āsiiswēk āyēēng' kuwēētēē :chiito Yēērusālēēm. ¹⁴ Kubēētii, kung'āloolootēē tukuuk tukul chēē kikiikuyeyākiis.

¹⁵ Kutākumii kwoomootē lōkōōy, kulumchi :Yēēsu baanng'waa ankutas taay :tukul ¹⁶ kumānēēnkētē :rubiik kule ki inee. ¹⁷ Kumwoochi :Yēēsu kule, "Nee nyi ōng'āloolootēē ēē?" Kōōyyoong'iis ānkukās nyēē kāsāng'utiitu. ¹⁸ Kumwoochi :rubiintēēt nyēē /kikēēkuurēē Kileeyoba Yēēsu kule, "Imāchē imwoowēēch kule inyiing' baateey ām Yēērusālēēm nyēē -mēēnkētē kiyēē kookuyeyakay?" ¹⁹ Kuteebēē :Yēēsu chiichoo kule, "Nee -nyēē kookuyeyakay?" Kulē, "Ng'ālyoo kurubta keye āk Yēēsu nyēbo Nāāsārēēt. Ki *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin nyēē kiboonto kāāmuukēyēwēēk ām wōlēē king'ālooltooy ānkuyēyē ng'al chēbo kwōng'ut ām taayēetaab Yēyiin āk biiko. ²⁰ Kiiyokooyto :mbo kibkōōs chēē wōōyēch āk kāāntōōyikyoo /bokeebakach. /Kikēēkwērtōochi murtooywoontēēt. ²¹ Kōōiimoong'tēē keye :acheek kule inee :nyēē +machokootyaahta biikaab *Isrāyēēl. Bēsyēētaab sōmōk :nyi ra kung'eetee kōyēyākiis :ng'aleechu. ²² Nto subak, kākōōnēēch :chēēbyōōsōōk alake kunameech :tonkoy. Kamusta ākoy kochong' wōloo /kikiitōōrē, ²³ nteenee, mānāānyōōr bōōrnyii. Kāmwoowēēch kule kakas malayikaan alak chēē kāmwoochi icheek kule soboot :Yēēsu. ²⁴ Kaakuba :alake ām acheek wōlooto ānkubokunyōōr kuwuu nyooto."

²⁵ Kumwoochi :Yēēsu bichooto kule, "Kyōōbuswookēn sōō nyēē tyaa, ānku wuyēch mētēwookwook kule nee! Ākoo mānōōyēnchi tukuuk tukul choo kiikumwooy *wōōrkooyikaab Yēyiin. ²⁶ -Mōōnkētē :akweek kule kimisyinē kunyalil *Kāārākooyiintēēt ām tukuuchoo nto /kiitōōrōōrē?" ²⁷ Yooto, kōōbāng'boonkyi :Yēēsu bichoo ām siruutēkaab Yēyiin kutoowunēē choo bo *Muusa ākoy chēbo wōōrkooyik tukul kurubta keye āk inee.

²⁸ Yu makuyit saang'aa kibēētii, kuyey keye :Yēēsu wuu nyēē kimāchē takutas taay āk baanaa. ²⁹ Nteenee kiket :bichoo kule kōōbuurtō keye :icheek, kuuyu, kikiikwiimēn :kōōrēēt. Kucham :Yēēsu kōōbuurtō keye tukul. ³⁰ Kumāchē kwoomiis, kunam :Yēēsu mukaatiit ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy. Kubetes ānkōōkoochi bichooto. ³¹ Kusēw :bichoo kule ākoo ki Yēēsu :nyooto. Kusēwu kuu nyooto, kubotē :Yēēsu kule bil!

³² Kumwooy :bichooto kule, "Kākāākēēng'ērēkisiyē sōō nyēē tyaa, yoo kāmii :Yēēsu kumwoowunoonwēēch ng'aleek kurubta keye āk kiyēē mwooyē :siruutēkaab Yēyiin."

³³ Kung'ēētyo :bichooto areet akeenke ankooyeey Yēērusālēēm. Kibokunyōōr rubiichoo ki taman āk akeenke āk rubiik alak kumii yēēt akeenke. ³⁴ /Kēēmwoochi bichooto tuk-waay kule, "Kookung'eetee man :Mokoryoontēēt meet ānku kāākōōboorchii keye Simōōni."

³⁵ Kumwoochinē :bichooto kikwoonēē Emaawu chuut kiyēē kiyeyakay ām kēēltaab too āk subak wōlēē kiinkētito :icheek Yēēsu, yu kāwokubetes mukaatiit.

*Kichōōnchi :Yēesu rubiikyii ām bēsyooni kaakung'eetee meet
(Māārō 16:14; Yoowaana 20:19-23)*

³⁶ Kutākumii :bichoo kwoomchinē chuut lōkōōywēchoo, kutookunēē :Yēesu kōyooto ānkumwoochi kule, “Onyōōru tāloosyēēt.” ³⁷ Kimuuyo :bichoo, ānkubōōtoon kubērē tōōs āyiintēēt :nyooto. ³⁸ Nteenee kumwoochi :Yēesu kule, “Ām nee yu kōōmuuyē ankooyiimaak mēt -moochamte kule anii :nyiiitēnyi? ³⁹ Okas baa mbo āwunnyēkyuu āk kērēēnkōōk. Otabtab sookas, kuuyu, ōmiitē ōbērē tōōs anii ku āyiintēēt. Mātinyē :āyiintō bōōr.” ⁴⁰ Kōōboorchi āwunnyēk āk kērēēnkōōk. ⁴¹ Kiilat :rubiik ānkung'erēkiis, nteenee wuu nyēē kimā manta. Kuteebee :Yēesu kule, “Ōboontē āmnyoo?” ⁴² /Kiikoochi *burburyoontēēt nyēē kiwaatanaat ⁴³ ankwaam kukāsē :rubiik. ⁴⁴ Kumwoochi rubiikyii kule, “Ōsōōtyēēchi kiyoo kyāāmwoowook yoo kitākēēboontōotē keey. Kyāāmwoowook kule misyininē kuyēyākiis :tukuuk tukul kuu wōloo mwooytooy :kitaabuunekaab *Muusa āk chēbo *wōōrkooyikaab Yēyiin āk choo bo kitaabuutaab Tyēēnwookik kurubta keey anii.”

⁴⁵ Nto mii yoo, kung'oonkyi :Yēesu rubiikyii kōōnkēt kiyēē kimwooyē :siruutēkaab Yēyiin. ⁴⁶ Kimwoochi kule, “Siraat kule makunyalil :Kāārārookiintēēt anku makung'eetee meet ām bēsyēētaab sōmōk. ⁴⁷⁻⁴⁸ +/ Makyaaamtaat ām kōōrootunwēēk tukul kubuntēē kaayneenyii kule kuweek :biiko ām miyootyēēt nyoo kiikuyey /sikēēnyōōchi kaat. Kookas :akweek kuyēyāktōōs ng'aleechu. Kunyoo, o-amtaate lōkōōywēchu ōtoowunēē Yēērusālēm. ⁴⁹ Kookas, āmiitē wāāyookwook kiyēē kikuurtoowook :Baaba. Nteenee ōkāng'iisyē yuutēyu bo kiriinkooni kut /kiiluumeenaak kāāmuukēywēēk kukwaanee kibkōōnkōy.”

*/Kikēēyib Yēesu kuwo kibkōōnkōy
(Māārō 16:19; Yēyuutēk 1:9)*

⁵⁰ Nto mii bēsyēēt ake, kuwēēto keey :Yēesu rubiichoo kung'eetee Yēērusālēm kutākyinē keey Beetannyyaa. Yu kariikta, kōōtōrōōr :Yēesu āwunnyēk ankusaay Yēyiin kōōbēruur rubiichoo. ⁵¹ Kutākumii kusooyē, /kēēyib kuwo kibkōōnkōy. ⁵² Kukurutunkyi :rubiichoo Yēēsu ankooyey Yēērusālēm kung'erēkootiin miisin. ⁵³ Kibēētii :rubiichoo *Kōōtaab Yēyiin kibtaman kōōkoostoy Yēyiin.

24:37 Māārō 6:49 **24:39** Māārō 16:14-16 **24:40** Yoowa. 20:20 **24:43** Luuka 24:30-31; Yoowa. 21:5, 10; Yēyuut. 10:41 **24:44** Tyēēn. 22:1, 7-8, 15, 18; 69:4, 9, 21; Isa. 52:13–53:12; Luuka 24:27; Yoowa. 5:46 **24:45** Luuka 24:27, 32 **24:46** Māārō 14:49; Luuka 22:67; Yēyuut. 3:18; 17:2-3; 28:23; 1Kōōr. 15:3-4 **24:47-48** Yēyuut. 1:8; 2:38; 5:31; 11:18; 17:30-31; 20:21; Room. 15:19; Yēyuut. 1:8 **24:49** Yoowa. 15:26-27; Yēyuut. 5:32 **24:49** Luuka 4:18
24:51 Māārō 16:19; Luuka 9:51; Yēyuut. 1:9; 3:21 **24:52** Yēyuut. 1:12 **24:53** Yēyuut. 2:46; 5:12

Yoowaana

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē ak wōlēē /kikēēsirēē: Kisirē .lēbkēēyiintēēt Yoowaana kitaabuuni. Kisir kiyēē kikāsēē koonyekyii nkit. /Kiisōōtyinē kule kisirēē Eféēsō am kēnyiitaab 90-96 KK.

Kiyēē mii āriit: Kurubta keey ak kiyēē kimwooy :Yoowaana nkit, kisirē kitaabuuni sukung'et kōōyēnchi :biiko kule Kāārārōokiintēēt :Yēēsu ānku lakwataab Yēyiin, sukunyōōr :icheek soboontaab kibchuulyo yoo keekaasee keey inee (kur: 20:31). Toowu :kitaabuuni wuu nyēē tyēēn kung'āloolēē Yēēsu kule Ng'ālyoontēēt, nyēē kirōōrōōtunēē :soboonto am kibkōōnkōy /kumanaakeeyey kiy ake tukul. Ibooru mbo :Yoowaana kwōng'utēk tukul chēē kiyey :Yēēsu ak wōlēē kikwiilta keey ak Yuutayeeek alak choo kimātinyē kāāyēnēēt. Ng'āloolēē :kurkeetaab 13-17 tilyaanateet nyēē kiboontēē keey :Yēēsu ak rubiikyii ak kiyēē kimwoochi kwēēmowuunoo /kumānāākēēnāmē.

Kiyēē āmu: Kōōkiimē :Mataayo kule Kāārārōokiintēētaab Yuutayeeek :Yēēsu, ānkwoorōōru :Māārko ak Luuka kule yēchinē :Yēēsu Yēyiin yiisyēēt ānku chii, ikiimē :Yoowaana kule Yēēsu ku Yēyiin ānkwoorōōr yiisyēēnyii ak soboonnyii tukul kōōyyoong'unēē yooto. Ng'āloolēē :Yoowaana Yēēsu kōōboorunēē kitōōntōyēēn. Kuurē kule lēbkēēyyēēt, amnyoontēēt, bēēko, kurkeet, ākiintēēt, musābiibuut, chamateet ak alak chēē chaang'. Māchē :Yoowaana kule nto ris kiyēē āmu :kitaabuunee chuut alake choo bo taay am Kiirōotyaaani Lēēl. Kunyoo, twēchē tukuu chēē manaang'alaalee :chuut. Nto subak, -mēēyēēchinē ng'aleek chēē kiikutwech :siriik chuut alake bo lōkōōywēk chēē kāroomēch. /Kēēmwooyē kule imukuulē Yoowaana 3:16 Biibilyaa tukul kuuyu ibooru :kērēywootooni ng'aleekaab Kiriistō kule, “Kicham :Yēyiin kōōrooni miisin kut kukōōn lakwanyii nyooto akeenke baateey sukung'et :chii ake tukul nyoo ikoosēē keey lakwanaa mēēbērē mākubot, nteenee mākunyōōr soboontaab kibchuulyo.”

Kichokōōboor :Yēēsu wōlēē wuu :Yēyiin

¹ Am taayta, kimiitē :Ng'ālyoontēēt. Kiboonto keey :Ng'ālyoontoonoo ak Yēyiin. Ki Yēyiin :Ng'ālyoontoonoo, ² ānkiboonto keey ak Yēyiin.

³ /Kikeeyey kiy ake tukul kubununēē inee. Nto kimā inee, nto mānāatook :kiy ake tukul nyoo kiikutook. ⁴ Chōōnēē :soboonto wōlēē mii :inee. Kiyibchi :sobooniitēnyii biiko lēbkēēyyēēt. ⁵ Ikwēnyē :lēbkēēyyoonoo mēēnānēēt, amālukuyē :mēēnānēēt lēbkēēyyēēt.

⁶ Kichō :chiito ake nyēē kiyyook :Yēyiin. / Kikēēkuurēē chiichoo Yoowaana.

⁷ Kichokōōboorchinē :Yoowaana biiko lēbkēēyyoonoo, sukung'et kōōyēnchi.

⁸ Kichokōōboorchinē :Yoowaana biiko kurubta keey ak lēbkēēyyoonooto amēēbērē ki inee :lēbkēēyyoonoo. ⁹ Kichōōnii :lēbkēēyyoonoo kōōrēēt sukulēbkēēchi chii ake tukul.

¹⁰ Kichō :Ng'ālyoontoonoo kōōrēēt nyoo /kikēēyēyē kubununēē inee, nteenee kimēēnkētē :kōōrēēt kule ki ng'oo :inee. ¹¹ Kichō kōōrēēnyii nteenee kitay :biiko kutaach ¹² nteenee mii :biiko alak chēē kitaach inee ankookaasee keey. Kichāmchi bichooto kuyēk lōkōkaab Yēyiin.

¹³ Mānāāyēk :bichoo lōkōkaab Yēyiin kuu wōloo māktooy :chii leekwa nto kuu yoo sichē :chii leekwa, nteenee Yēyiin nkit :nyēē yēyē bichoo kuyēk lōkōkyii.

¹⁴ Kichokuyēk :Ng'ālyoontoonoo chii, kēēmīng'tē keey ankeekas wōōyinnyii, wōōyin nyoo nyōōrtooy :wēero nyēē akeenke baateey wōlēē mii kwaan. Kichāmē biich kuchurta ānkiyb manta.

¹⁵ Inee :nyoo kyoomtooy :Yoowaana kukuurchinē barak kule, “Inee nyoo kyāāmwooyē kule mākucho am lētuunyuu nyēē boonto kāāmuukeyyēēk kubiira, kuuyu kimii / kumānāākēēsichoo.” ¹⁶ /Kikiibēruurēēch acheek tukul kōōliikto kubo chamateet tukul nyēē boontēēnēēch :chiichoo. ¹⁷ Kikōōnēēch *:Muusa kiruutēk, kuyibwēēch :Kāārārōokiintēēt Yēēsu chamateet ak manta. ¹⁸ Māmii :chii nyēē kiikukas Yēyiin, nteenee lakwaniitēnyii sālū Yēyiin :nyēē kiikukas. Kiboonto keey Kwaan ānkiikōōboorwēēch wōlēē wuu :Yēyiin.

Yēytooyiintēētaab kēēltaab Yēēsu

(Mataayo 3:1-12; Māārko 1:1-8; Luuka 3:1-18)

1:2 Toowu. 1:1–2:4; Yoowa. 17:5; Filib. 2:6; 1Yoowa. 1:1-2 **1:3** Yoowa. 1:10; 1Kōōr. 8:6; Kolos. 1:16-17; Ibu. 1:2
1:4 Yoowa. 5:26; 8:12 **1:6** Mat. 3:1; Māārko 1:4 **1:8** Yoowa. 1:20 **1:9** Yoowa. 8:12 **1:10** Yoowa. 17:25
1:12 Kala. 3:26; 4:5; Eféēs. 1:5; 1Yoowa. 3:1 **1:13** Yoowa. 3:5-6; 1Bēt. 1:23 **1:14** Chuy. 34:6; Kala. 4:4; Filib. 2:7; 1Tēm. 3:16; Ibu. 2:14; 1Yoowa. 4:2; 1:1-3 **1:15** Yoowa. 1:30 **1:17** Chuy. 31:18; Yoowa. 7:19 **1:18** Chuy. 33:20; Mat. 11:27; Yoowa. 6:46; 14:8-9; 1Tēm. 6:16; 1Yoowa. 4:12

¹⁹ Nto mii bēsyēēt ake kōōyookto :kāāntōōyikaab Yuutayeek mbo kibkōrōs āk biiko alak choo kibo kōōtaab Laawi kuba wōlēē kimii :Yoowaana bokuteebēe kule inee ku ng'oo.
²⁰ Kiichuurta kule, “Mā anii *Kāārārookiintēēt.” ²¹ Yooto kuteebēe :bichoo kule, “Ara, inyiing' ku *Eliiya?” Kumwooy kule, “Acha.” /Keeteebēe subak kule, “Ara inyiing' ku *wōōrkoooyoonoonoo bo Yēyiin nyoo king'āloolēē :Muusa.”* Kule, “Anii mbonō.” ²² Nto mii yoo nanyuun, kumwooy :bichoo kule, “Ānkiimwoowēēch, inyiing' ku ng'oo? Imwoowēēch suboobiiboorchii biiko choo kēēyookwēēch. Imāchē bokiiibaartiing' kule inyiing' ku ng'oo naas?” ²³ Kuwālchi :Yoowaana bichoo kule: Anii nyoo king'āloolēēnoo * :Isaaya kumwooyē kule,

“Miitē :kuut nyēē kuuru ām suurkwēēn kule,
 ‘Ōchuulchi Mokoryoontētēēt kēēlto.”

²⁴ Ki Farisaayeek :bichoo kiiyooktooyiisyē. ²⁵ Kiteebēe :bichoo / kikiyooktooyi Yoowaana kule, “Yoo mā inyiing' Kāārārookiintēēt āmēēberē inyiing' ku Eliiya, nto ku wōōrkoooyoonoonoo bo Yēyiin, ām nee yu ibātisāniisyē?” ²⁶ Kuwālchi :Yoowaana bichoo kule, “Ābātisāniisyēē :anii bēeko, nteenee miitē :chii nyēē oboontē keyy āmōōnkētē. ²⁷ Inee :nyēē āmiitē āyēytoochinē kēēlto ānku wōō nyēē -māāyēmē mbo kut ārēēkyi kwēyōōnik.” ²⁸ Kiyēyāksēē :ng'aleechu tukul Beetannyya ām biitēēt ake nyēbo āynēētaab Yoortaan, wōlēē kimii :Yoowaana kōōbātisāniisyēē.

Mēēnkīt :Yēēsu nyēbo Yēyiin

²⁹ Yu kāyyēēkunēē, kukas :Yoowaana Yēēsu kuchōōnii. Yooto :kumwooy kule, “Ong'nyiin *Mēēnkīt nyēbo Yēyiin nyēē inēmtooy ng'ōōkiswookikaab kōōrēēt. ³⁰ Inee :nyoo kyāāmwooyē kule, ‘Miitē kuchōōnii :chii nyēē boonto kāāmuukēyewēēk kubiira, kuuyu kimii :inee / kumānāākēēsichoo.’ ³¹ Kōmāānkētē :anii chii choo, nteenee kichāābātisānēē biiko bēēko sukōōnkēt :biikaab *Isrāyēēl.” ³² Nto mii yoo, kumwooy :Yoowaana kule: “Kaakas kureku :Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyēē wuu chēēbtuukē ānkōōbutyi Yēēsu. ³³ Nto kōmēēboorwoo :Yēyiin, nto kōmāānkētē inee. Kōōyookwoo :Yēyiin chāābātisāniisyēē bēēko, kimwoowoo kule, ‘Yoo keekas chii nyēē kēēbutyi :Tāmirmiryēēnyuu, ku nyooto :nyēē mākubātisāniisyēē Tāmirmiryēēt.’ ³⁴ Manta kyaakas ng'aleechu ānkāāmwoowook kule Lakwataab Yēyiin :chii chooto.”

Rubiikaab Yēēsu chēbo taayta

³⁵ Yu kāyyēēkunēē, kimii :Yoowaana kukēēyoo subak ākoo rubiik āyēēng'. ³⁶ Kumii :Yēēsu kumure yooto, kumwooy :Yoowaana kule, “Ong'nyiin *Mēēnkīt nyēbo Yēyiin!” ³⁷ Yu kakas :rubiichoo bo Yoowaana yoo nyooto kubakaakta inee ankurub Yēēsu. ³⁸ Kuweech keyy :Yēēsu ankuteebēe kule, “Ōchēēng'ē nee ēē?” Kulēēnchi :bichoo Yēēsu, “Iminyē ānō :inyiing' oō, Kāānēētīintēēt?” ³⁹ Kumwoochi :Yēēsu kule, “Okwaa bookas.” Kimii :asiista ang'wan nyēbo kōōrōōn.† Kibeeta keyy wōlēē kiminyē nto yityo, kōōbuurto keyy bēsyoonooto.

⁴⁰ Akeenke ām bichoo āyēēng' ku Antereeya nyoo ki ng'ēetaabkaametiitaab Simōōni. ⁴¹ Kiwokucheeng'at :Antereeya ng'ēetaabkaamet Simōōni nto yu nyōōru kumwoochi kule, “Kookeekas Meesaaya.” (Kerkeyy :kaaynaani bo 'Meesaaya' yoo /kakeemwa ām kuutiitaab Kirikiik kule *Kiriistō, (nyēē ng'aabaat) kōōbooru kule Kāārārookiintēēt.) ⁴² Yooto kuwēeto :Antereeya ng'ēetaabkaam Simōōni wōlēē mii :Yēēsu. Kōōrōōtoot :Yēēsu Simōōni ānkumwooy kule, “Inyiing' ku Simōōni araab Yoowaana nteenee +/mākēēkuurēēniing' Keefa.” (Ibooru kaaynaani bo 'Keefa' ām kuutiitaab Kirikiik kule Bētērō, nyēē ibooru kule Rwa.)

Kikuur :Yēēsu Filibō ākoo Nāātānnyēēl

⁴³ Yooto kāyyēēkunēē, kumach :Yēēsu kuwo Kalilaaya. Yu kātuuyēē Filibō kumwoochi kule, “Irubwaa.” ⁴⁴ Kibo :nkinee Filibō *kiriinkēētaab Beetsaayta wōloō kiminyē :Antereeya ākoo Bētērō. ⁴⁵ Kicheeng' :Filibō Nāātānnyēēl nto nyōōru kumwoochinē kule, “Kookeekas Kāārārookiintoonoo king'āloolēē * :Muusa ankung'alaalee nkicheek * :wōōrkoooyikaab Yēyiin. Chii chooto ku Yēēsu araab Yōōsēēf nyēbo *kiriinkēētaab Nāāsārēēt.” ⁴⁶ Yooto kuteeb :Nāātānnyēēl kule, “Kēēlē nee oō! Mii nkinee :kiy nyēē karaam Nāāsārēēt?” Kumwoochi :Filibō Nāātānnyēēl kule, “Chōō cheekas.” ⁴⁷ Yu kakas :Yēēsu Nāātānnyēēl kuchōōnii, kung'alaalee kule, “*Isrāyēēliintēēt nyi nanyuun :nyēē sikēn āmātinēē lembech.” ⁴⁸ Kuteebēe :Nāātānnyēēl Yēēsu kule, “Kēēnkētēēnoo nee?” Yooto kuwālchi :Yēēsu

* **1:21** Kikānyoonu :Yuutayeek kuchō :wōōrkoooyoonōtēēt nyēē wuu Muusa. Kas Kiruutēk 18:15 āk nyēbo Malaki 4:5. **1:21** Mat. 11:14; Yoowa. 6:14 **1:28** Yoowa. 10:40 **1:29** Isa. 53:6-7; Yoowa. 1:36; 1Bēt. 1:19; 1Yoowa. 2:2; Ng'oong'. 5:6 **1:30** Yoowa. 1:15 **1:32** Māārko 1:10 **1:34** Mat. 3:17; 27:54; Yoowa. 1:49; 5:19-23; 10:36; 11:27; 20:31; 5:18; Yēyuu. 9:20 **1:36** Yoowa. 1:29 † **1:39** Kiyēyiisyēē :Yoowaana kāāyīitiisyēētaab āsiiswēk kurubē nyēbo Rooma. Asistaab taman ām ichēek ku nyēbo ang'wan ām acheek. **1:41** Yoowa. 4:25 **1:42** Māārko 1:16-18 **1:42** Mat. 10:2; 16:18 **1:45** Kiruu. 18:15, 18; Isa. 9:6; 42:1-4; Ešēk. 34:23; Miika 5:2-4

kule, “Kāākāsyiing’ *mutiiniit keel kutoombo kukuuring’ :Filibō.” ⁴⁹ Yooto kumwooy :Nāātannyēel kule, “Kāānēētiintēēt, inyiing’ Lakwataab Yēyiin, Bāytooyiintēētaab *Isrāyēēliik.” ⁵⁰ Kumwoochi :Yēēsu kule, “!Keechamtaa kuuyu kāāmwoowuung’ kule kāākāsyiing’ mutiiniit keel. +Meekas chēē chaang’ chēē wōōyēch kusiiir chuutēchu. ⁵¹ !Kāāmwoowook, +mookas barak kuyootāktōōs. +Mookas kurēkyoo anii *Wēritaab Chii, :malayikaanikaab Yēyiin ānkuloong’tooy.”

2

Kiitaab kwōng’uut nyēbo taay nyēē kiyey :Yēēsu

¹⁻² Ām bēsyyēētaab sōmōk kuchakee yooto, kimii :saakweetaab kooyēēy nyēē /kikeeyeyee saang’taab Kaana ām Kalilaaya. Kimii :Yēēsu saakwaanaata āk kaamet kuboonto keey rubiikiyii. ³ Kikyaam saakweet nto mii kwēēn āk kwēēn, kurār * :tifaayiki. Kumwoochi :kaamet Yēēsu kule, “Kāmēēkuboonto naas :bichu tifaayiki.” ⁴ Kumwoochi :Yēēsu kaamet kule, “Imāchēēnoo nee? Ntēē mānāāyityiin asiisnyuu.” ⁵ Kuwēēkyi keey :kaamet motwoorik ānkumwoochi kule, “Oyey kiyēē mākumwoowook.”

⁶ Ām ātēbuutēkaab Yuutayeeek, kimii :ntasimnyeeet nyēē /kikiitiililēē keey. Kurubta keey āk yooto, kimii :tērēēnik lo chēbo bēēko. Kiyibē :tērēēt akeenke bēēko chēē kiimuuchē kuyit liitaanik 80. ⁷ Yooto kumwoochi :Yēēsu motwoorik kule, “Onyit bēēko tērēēnichoo.” Koonyiit :motwoorichoo bēēko tērēēnichoo kule bak. ⁸ Nto yityo kumwoochi kule, “Oram bēēchooto alak ānkōōyibchi chiito nyoo iyoonkyinē saakweet.” Kurub :motwoorichoo kuu nyooto. ⁹ Nto bēēr :boontoonoo kuchamcham, koolat miisin kuuyu kikiikuweek kuyēk tifaayiin. Kimēēnkētē :boontoonoo wōlēē kikwoonēē :tifaayichaa nteenee kiinkēt :motwoorichoo wōlēē kirāmēē bēēko. Kukuur :chiichoo saanteet kuwo komas ¹⁰ ānkumwoochi kule, “Ikooytooy :biiko kwaak tifaayiki choo kāroomēch yoo toowu :saakweet, nto yoo wuu nyēē kābiyoong’iis :biiko /kēēyib choo tāytāy. Ntēē siikonor :inyiing’ tifaayiki chēē ānyinyēch miisin ānkuchēēkoochi biiko kumii :saakweet wokubēku?”

¹¹ Ng’ālyoontēētaab kwōng’uut :nyitēnyī nyēbo taay kuyey :Yēēsu ānkuyēyāksēē saang’taab Kaana ām Kalilaaya. Yooto nanyuun, kōōboorunēē :Yēēsu wōōyinyii ng’aleechaata ankookaasee keey :rubiikiyii.

¹² Yu kāākubēk nanyuun, kuwo :Yēēsu Kaabernaam, kuboontotē keey kaamet, mbo ng’ēetaabkaamet ākoo rubiikiyii. Kibēēni wōlooto bēsyyōōs chēē ng’ēri.

Nyēbo taayta kukweteē :Yēēsu biiko biwuutaab Kōōtaab Yēyiin

¹³ Yu kaakuriik * :Saakweetaab Keeytaayeeet nyēbo Yuutayeeek, kuwo :Yēēsu Yēērusālēēm. ¹⁴ Yu kayit wōlooto, kukas biiko ām biwuutaab *Kōōtaab Yēyiin kwooltooy tuuka, kēēchiirēk āk chēēbtuukēēnik. Kimii :nkicheek chēē kiwālāng’tooy beesaanik. ¹⁵ Yooto, kōōkwoor :Yēēsu bōrōōk kuyey musyāritiit kukweteē kēēchiirēk āk tuuka tukul chēē kimii yooto. Nto yityo, kululukto beesaanikaab bichoo ankooteyēel meesoosyēkwaa. ¹⁶ Kimwoochi biiko choo kyooltooy chēēbtuukēēnik kule, “Onēmunnēē yu tukuuchu! Ām nee yu kyooweech Kōōtaab Baaba kuyēk wōlēē /kyooltooyiisyyē?” ¹⁷ Yu kakas :rubiikiyii ng’aleechaa, koosoot yoo mwooyē ām siruutēkaab Yēyiin kule, “Iwoong’too :chamateet nyēē āboontēē Kōōng’uung’!”ⁱ

¹⁸ Kuwāl :kāāntōōyikaab Yuutayeeek kule, “Ng’oo :nyēē kākōōning’ kāāmuukēyēwēk ikweteē biiko kōyi bo Yēyiin? Nto subak, ng’ālyoo nee nyēbo kwōng’uut nyēē imuuchē iyey iboorunnēē kule iboontē kāāmuukēyē?” ¹⁹ Kuwālchi :Yēēsu kule, “Ōturbuub kōyi bo Yēyiin ānku +maateechēē :anii bēsyyōōsyēk sōmōk.” ²⁰ Kukētyi :bichoo Yēēsu kule, “Kiyib :kōyi bo Yēyiin kēnyisyyēk artam āk lo sukuteechakay. Imwooyē :inyiing’ kule +meetechee bēsyyōōsyēk sōmōk?” ²¹ Nteenee king’āloolēē :Yēēsu bōōrnnyii nkit mēēbērē *Kōōtaab Yēyiin. ²² Nto yu /kabokiing’ēeteē Yēēsu meet lētuumoo, kusēw :rubiikiyii kule kikiikumwooy :Yēēsu ng’aleechaa. Yooto nanyuun, kōōyēnchi :rubiichoo siruutēkaab Yēyiin āk kiyēē kimwooyē :Yēēsu.

²³ Kuyey :Yēēsu ng’al chēē chaang’ chēbo kwōng’uut kumii saakwaanaa bo Keeytaayeeet ām Yēērusālēēm. Yooto kōōyēnchi inee :biiko chēē chaang’. ²⁴ Ānko kiwuu nyooto, man-aachamta :Yēēsu bichoo kuuyu kiinkētē wōlēē wuu :chiito ake tukul ²⁵ āmēēbērē kimāchē /kēēmwoochi wōlēē wuu :chiito.

3

Yēēsu ākoo Nikōtēēmō

1:49 Yoowa. 1:34; 12:13 **1:51** Mat. 3:16 **2:4** Yoowa. 7:6, 30; 8:20; 12:23; 13:1; 17:1 **2:6** Māārko 7:3-4 **2:11** Yoowa. 2:23; 3:2; 4:54; 6:26; 11:47-48; 20:30; Yēyuut. 2:22; Room. 15:19 **2:12** Mat. 4:13 **2:13** Chuy. 12:1-14; Yoowa. 6:4; 11:55; 12:1, 12 **2:16** Luuka 2:49 † **2:17** Tyēēn. 69:9 **2:19** Māārko 14:58; 15:29; Yēyuut. 6:14 **2:22** Luuka 24:6-8, 27; Yoowa. 12:16; 14:26; 20:9 **2:23** Yoowa. 2:11; 4:41, 53; 7:31; 8:30; 10:42; 11:45; 12:11, 42

¹ Kimii :kãantõoyiintēēt ake nyēē ki *Fārīsooyiin nyēē kibo *kōōkwēētaab Yuutayeek nyēē /kikēēkuurēē Nikōtēēmō. ² Kiwo :chiichoo bēsyēēt ake kwēemooyi wōlēē kimii :Yēesu ānkumwoochi kule, “Boontēēt, kiinkētē kule inyīing' kāānēētiintēēt nyēē kiyookuung' :Yēyiin. Māmii :chii nyēē imuuchē kuyey ng'al chēbo kwōng'luut kuu yoo iyēyē :inyīing', yoo mēēbērē boonto kāmūukēyēwēēkaab :Yēyiin.” ³ Kuwālchi :Yēesu kule, “!Kāāmwoowuung', māmii :chii nyēē makukas bāytooyiisyeētaab Yēyiin yoo /mānāākēēsich subak.” ⁴ Yooto kumwooyi :Nikōtēēmō kule, “So, /kēēsichē kule nee subak chii nyēē kiikuwōōyit? Mākooy kōōwut mooyēētaab kaamet /ānkēēsich subak.” ⁵ Kulēēnchi :Yēesu, “!Kāāmwoowuung', māmii :chii nyēē iwutē Kaab Yēyiin yoo /mānāākēēsich ām bēeko *āk Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ⁶ Sichē chiito :kwaan āk kaamet, nteenee yoo sukuyēk lakwataab Yēyiin kusichē :Tāmirmiryēēt. ⁷ -Meekyan kunaming' kuut yoo kāmwoowuung' kule, 'Māchāktōōs /kēēsich chii subak.” ⁸ Wusē :yoomeet amēēnkētē :chii wōlēē chōōnēē nto wōlēē wēētii. Wuu nyooto wōlēē siktooy :Tāmirmiryēētaab Yēyiin chiito.” ⁹ Kuteeb :Nikōtēēmō kule, “Yēyāktōōs :yooto kule nee?” ¹⁰ Kuwālchi :Yēesu kule, “Iyēku oob kāānēētiin ām kōōrēētaab *Isrāyēēl, so, -mēēnkētē ng'aleechu? ¹¹ Ānkētē kiyēē āmiitē āmwoowuung', ānkāārū kiyēē kyaakas. Ānko kuwuu nyooto, -mōōchāmē ng'aleekyuu. ¹² Kwāāmwoowook ng'aleekaab kōōrooni, amōōyēnwoo. Kunyi ii, omuuchē raat kule nee oyeēnchi ng'al chēē rubtooy keey āk Kaab Yēyiin? ¹³ Māmii :chii ām kōōrooni nyēē kiikuwo Kaab Yēyiin, nteenee *Wēritaab Chii nkit :nyēē kichōōnēē wōlooto. ¹⁴ Kuu yoo kiitōōrōochinē *:Muusa barak eereenaanaa† ām suurkwēēn, ām kēēlto nyēē wuu nyooto, +/mākiitōōrōōr Wēritaab Chii, ¹⁵ si yoo keekaaseena keye :chii kunyōōru *soboontaab kibchuulyo.”

Soboontaab kibchuulyo

¹⁶ Kicham :Yēyiin kōōrooni miisin kut kukōōn lakwanyii nyooto akenke baateeyi sukung'eet :chii ake tukul nyoo ikoosēē keye lakwanaa mēēbērē mākubot, nteenee mākunyōōr *soboontaab kibchuulyo. ¹⁷ Kimēēyooku :Yēyiin lakwanyii chokooruusta biiko nteenee chokooraraach. ¹⁸ -/Mākiiruustoooy chii nyoo keekaasee keye lakwanaa. Nteenee iruustaayaat :nyoo -mēēkoosēē keye, kuuyu kitay kookaasee keye lakwani akenke baateeyi bo Yēyiin. ¹⁹ Nto yoo /sikiruusta chii kumii kule: Kiikuchū :lēbkēēyēēt kōōrēēt, nteenee kucham :biiko mēēnānēēt kubo ng'ōōkisto nyēē yēyē. ²⁰ Chii ake tukul nyoo yēyē ng'ōōkisto kuwēchē lēbkēēyēēt kuuyu imuuchē kutook :ng'ōōkisnyii. ²¹ Nteenee chiito nyoo yēyē ng'aleekaab manta, kuchōōnii wōlēē mii :lēbkēēyēēt sukutook kule kiyēē yēyē, kuwuu wōlēē māktōoy :Yēyiin.

Māchāktōōs kutōōriit :Kāārārookiintēēt

²² Yu kang'eetee :Yēesu ākoo rubiikiyii Yēerusālēm bokubēēnyoot yēēmēētaab Yuuteeya ānkubātisāniis. ²³ Kimii :nkinee Yoowaana kubātisāniis yēē ām yēē /kikēēkuurēē Aynoon yēē kilēēkitēē Salim wōloo ki chaang' :bēeko. Kibēētii :biiko kwaak wōlooto /bokēēbātisānē. ²⁴ (Kiyēyāktōōs :ng'aleechu kutoombo /keekerta Yoowaana kāārātisiyō.)

²⁵ Kikwiilē keye :rubiik alake chēbo Yoowaana ākoo Yuutāyiintēēt ake kubo ntāsīmuutēkaab kāātīlīlēt kurubta keye ākoo atēbuutēkaab Yuutayeek. ²⁶ Kunyoo, kubēēchi :rubiichooto Yoowaana ānkumwoochi kule, “Kāānēētiintēēt, tēēsōōtē chiichoo kyōōboontē keye ām biitēēt ake nyēbo ānyēētaab Yoortaan, chiichoo 'kiing'āloolēē? Mii :chiichooto kōōbātisāniis yēē kuu nyiitēnyii, ānkāākōōwuyēēnēēch biiko tukul.” ²⁷ Kuwālchi :Yoowaana kule, “Māmii :chii nyēē nyōōru kiy yoo mānāākōōkoochi :Yēyiin. ²⁸ Kyōōkāsē amwooyē nkityō kule, 'Anii mbonō *:Kāārārookiintēēt, nteenee kisimāntōōwu ām inee.' ²⁹ Ām saakweetaab kooyēēyō, bo :murereet saanteet. Nteenee kāng'iis yēē :choorweetaab saantaanaa ām kaab kooyēyō nto yoo kāsē kung'ālooloonu :choorweenyii kung'ērēchē. Kunyi kaakuchurta :ng'erekweekyuu. ³⁰ Māchāktōōs kutōōriit :Kāārārookiintēēt ānkāārēku :anii.”

Chiitaab kibkōōnkōy

³¹ Boonto :chii nyoo chōōnēē kibkōōnkōy kāmūukēyēwēēk kubiir chii ake tukul. Nto nyoo bo ng'wēny kubo kōōrooni ānkung'āloolē ng'aleek chēē rubtooy keye āk ng'wēnyuuni. Wōō :nyoo bo kibkōōnkōy kubiir chii ake tukul. ³² Mwoowu :chiichoo bo kibkōōnkōy kiyēē kiikukasee koonyekyii āk yiitiikyii, -/āmākēēkāsīnyē ng'aleechaa. ³³ Nto nyoo kāsīnyē

3:1 Yoowa. 7:50; 19:39 **3:2** Māārko 12:14; Yoowa. 2:11 **3:3** Yoowa. 1:13 * **3:5** Imuuchāktōōs kōōbooru :ng'ālyoontooni bo 'bēeko' :sichēētaab leekwa' kuuyu intōōwu :kwotēēk nto ikēērē :deekweet. Kōōsoōtyēēchinē :biiko alake kule ibooru :ng'ālyoontooni 'bātisaneet'. **3:6** Yoowa. 6:63 **3:11** Yoowa. 3:32; 8:26 **3:12** Yoowa. 14:1-5 **3:13** Tān. 7:13-14 † **3:14** /Kikēēyēwunēē eereenaanaa karneet. Yu kēērōōtoot :biiko kiyoo, kusobcho. **3:14** Kāāyit. 21:9; Yoowa. 12:32-34 **3:15** Yoowa. 20:31 **3:16** Yoowa. 3:36; 5:24; Room. 8:32; 1Yoowa. 4:9-10 **3:17** Yoowa. 12:47 **3:18** Yoowa. 5:22 **3:19** Yoowa. 8:12 **3:20** Ēfēēs. 5:11-13 **3:24** Māārko 1:14; 6:17 **3:26** Yoowa. 1:29-34 **3:28** Yoowa. 1:20 **3:29** Mat. 9:15; Māārko 2:19 **3:31** Yoowa. 8:23; 1Yoowa. 4:5 **3:32** Yoowa. 3:11

ng'aleekyii kōōkiimē kule bo man :Yēyiin. ³⁴ Mwoowu :chiichoo /kikiyookunēē kibkōōnkōy ng'aleekaab Yēyiin, kuuyu ikochinē :Yēyiin Tāmirmiryēenyi kuyem. ³⁵ Chāmē :Yēyiin lakwanyii ānkiikurōōbchi kiy ake tukul. ³⁶ Chii nyoo ikoosēē key lakwanaa kunyōōru *soboonoo. Nto nyoo mächāmē, mākōōng'woonchi :Yēyiin nyēē mānyōōru soboonoo.

4

*Kiiboorchii key :Kāārōokiintēēt *Samaaryayeeek*

¹ Nto mii yoo, kukas *Farisaayeeek kule kimii :Yēesu kōōyumē ānkōōbātisānē biiko chēē chaang' kubiiir Yoowaana. ² Kubooyiit man manebatisan :Yēesu chii, nteenee ki rubi-ikyii :chēē kiibātisāniisyyē. ³ Yu kakas :Yēesu kule kākōōnkēt :Farisaayeeek ng'aleechaa, kung'eetee Yuuteeya ānkutākyyi key Kalilaaya. ⁴ Nteenee ki ākoy kumur kōōrēetaab *Samaaryaa.

⁵ Kumii Samaaryaa, kuba ākoy *kiriinkēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Sikaar yēē kilēēkitēē mbaraanaa kiikoochinē :Yāākōōb wērinyii Yōōsēēf. ⁶ Kimii :riibkēēetaab Yāākōōb yooto. Kuyitē :Yēesu riibkoonoo, kikiikuriikta :asiista taman āk āyēēng', *kōōbuur ng'wēny, kuuyu kikiikuchaas.

⁷ Yooto kuchō :koorkēēt ake nyēbo *Samaaryaa. Kumwoochi :Yēesu koorkoonoo kule, "Ikōōnoo bēēko ayye." ⁸ Kikiikuba :rubiikyii bokwaal āmiik ām kiriinkoonoo. ⁹ Kumwoochi :koorkoonoo Yēesu kule, "Āyēku anii chēēbsāmooryāyiin, iyēku :inyiing' Yuutāyiin. So, imuuchāktōōs kule nee āramuung' bēy?" Kimwooy :koorkoonoo kuu nyooto kuuyu kimākāsiyiintōōs :Yuutayeeek āk *Samaaryayeeek. ¹⁰ Kuwālchi :Yēesu kule, "Nto 'kēēnkētē kiyēē kōōnu :Yēyiin, ānkiinkētē chiichi soomiing' bēy, nto 'kēēmwoochinē kukōōning' bēēkaab soboon." ¹¹ Kumwoochi :koorkoonoo Yēesu kule, "Mokoryoontēēt, irāmēē nee bēēchoo -āmēēboontē terekyeet. Nto subak, kooy :riibkēēt. Kunyi ii, inyōōrchinē ānō :inyiing' bēēchooto bo soboon?" ¹² Kikōōnēēch :kuuko acheek Yāākōōb riibkooni. Kiyēē :inee bēēkaab riibkooni āk lōkōkyii kuboonoo key boroobikyii. Imāchē iyib key :inyiing' kule ibiirē Yāākōōb?" ¹³ Yooto kuwālchi :Yēesu kule, "Āmē :melelta subak chii ake tukul nyēē yyēē bēēkaab riibkooni, ¹⁴ nto nyoo kayye bēēko chēē ākoochinē :anii, mākoy kwaam nyoo :melelta subak. Mākukoosunēē chiichoo :bēēkaab soboon ākookey." ¹⁵ Kumwoochi :koorkoonoo Yēesu kule, "Mokoryoontēēt, ānkiikōōnoo bēēchooto oō, lēyyē, simaama :melelta subak, amatachaaram bēy."

¹⁶ Kumwoochi :Yēesu kule, "Wēēkuur saanteeng'uung' ankoorkwaante key ākoy yu." ¹⁷ Kuwālchi :koorkoonoo Yēesu kule, "-Māāboontē :anii saannyya." Kumwoochi :Yēesu kule, "Man. -Mēēboontē saannyya. ¹⁸ Kiikoomutiing' :murēnik muutu, āmā saanteeng'uung' mbo :chiichoo oboontē key kuu nyi. Man :kiyēē 'keemwaay."

¹⁹ Yooto, kumwoochi :koorkoonoo Yēesu kule, "Ntēē iyēku wōōrkooyoo! ²⁰ Kikutunkyniēē mbo :kuuko Yēyiin lekemaani. Ām nee sōōmwooyē :akweek Yuutayeeek kule wōlēē yemaat /kēēkutunkyniēē Yēyiin ku Yēerusālēm?" ²¹ Kimwoochi :Yēesu kule, "Kas kiyēē āmwooyē, makuyit :bēsyēēt nyēē mākoy kukutunkyniēē :biiko Baaba Yēyiin lekemaani nto ku Yēerusālēm. ²² Ōkutunkyniēē :akweek Samaaryayeeek kiyēē -mōōnkētē, nto acheek kiinkētē kiyēē kēēkutunkyniēē kuuyu bununēē :kaararaacheet Yuutayeeek. ²³ Nteenee makuyit :bēsyēēt, ankoorkuyit mbo kēny, yēē mākukutunkyniēē :biiko Baaba ām Tāmirmiryēēt āk manta. Biiko chēē sooyē kuu nyooto chēē mächē :Baaba. ²⁴ Yēyiin ku tāmirmiryō. Kunyoo mächāktōōs /kēēkutunkyniēē ām Tāmirmiryēēt āk manta." ²⁵ Kumwooy :koorkoonoo kule, "Ānkētē kule mākuchō *Kāārōokiintēēt, nto yoo kächō, mākōōboorwēēch kiy ake tukul." ²⁶ Kuwālchi :Yēesu kule, "Ntēē nyiitēnyii ng'ālooluung'!"

²⁷ Ām āsiiswēchooto kōōyēw :rubiikaab Yēesu. Kiilat miisin kukas kumii kung'āloolē :Yēesu āk koorko. Nteenee māmii :nyēē kikany kuteebee koorkoonoo kule, "Imāchē nee?" nto kulēēnchi Yēesu, "Ōmwooyē nee āk koorkooni?" ²⁸ Kubakaakta :koorkoonoo tērēēetaab bēēko ankooyeey areet akeenke ākoy kiriing' ānkumwoochi biiko ām wōlooto kule, ²⁹ "Biikyoo, ankoorkwaa bookas chii nyēē kāmwoowoo kiy ake tukul nyēē kyaayey! Kut ku mā inee *Kāārōokiintēēt?" ³⁰ Kung'ētyo :biikaab kiriinkoonoo ānkutākyyi key wōlēē kimii :Yēesu.

³¹ Kuwēēti koorkoonoo, kusaaysaay :rubiik Yēesu kule kwoomiis. ³² Nteenee kumwoochi :Yēesu kule, "Āboontē āmnyoo nyēē -mōōnkētē :akweek." ³³ Kwaam rubiik mēt ankuteebee

3:35 Mat. 11:27; 28:18; Yoowa. 5:20; 10:17; 13:3; 14:10; 17:2 **3:36** Yoowa. 3:16 **4:2** Yoowa. 3:22 **4:5** Toowu. 33:14; 48:22 * **4:6** Kiyēyisyyē :Yoowaana kāāyiitiisyyēetaab āsiiswēk kurubē nyēbo Rooma. Asiistaab lo ām icheck ku asiistaab taman āk āyēēng' ām acheek. **4:9** Luuka 10:33 **4:10** Yoowa. 7:37 **4:12** Yoowa. 8:53 **4:14** Yoowa. 7:37; 6:35 **4:15** Yoowa. 6:34 **4:19** Kiruu. 18:18; Mat. 21:11, 46; Yoowa. 9:17 **4:20** Kiruu. 12:5-14 **4:22** Room. 9:4 **4:24** Yoowa. 3:3-8; Yēyuu. 2:11; 10:44-46; 2Kōōr. 3:17; Filib. 3:3 **4:25** Luuka 22:67; Yoowa. 1:41; 7:26, 31; 10:24; 11:27 **4:26** Yoowa. 9:37

keye kule, “Ara mii :chii nyēē kāākuyibchi āmnyoo?” ³⁴ Kumwoochi :Yēēsu rubiichooto kule, “Amnyoontēnyuu ku aye mākutēkaab Baaba nyoo kiiyookwoō ānkāwoong’u yiisyeēt nyēē kimākwoō chaayey. ³⁵ Ōmwooyē sōō nee kule, ‘Kāākung’ēt :ārook ang’wanu /kēēkēsiiis’? Kāāmwoowook kule, ōrōōtootē mbareenichuut. Kaakuleelakiitu nyēē kaakyem /keekes. ³⁶ Kāākutoow :kēsiisyeēt kēny /ānkākiibēruur kēsiintēēt. Mii kukēsē āmnyoontēētaab *soboon-taab kibchuulyo sukung’erech :nyoo choonsē āk nyoo kēsiiisye. ³⁷ Man ng’ālyoontoonoo /kēēmwooyē kule, ‘Choonē :ake, kukes :ake.’ ³⁸ Kāāyooktook bōōkēsiiisye ām mbar nyēē manooey yiisyo. Kitoowu :alake yiisyeēt nteenee boowaang’te :akweek.”

³⁹ Kicham :biikaab Samaaryaa chēē chaang’ ām kiriinkoonoo *Kāārārookiintēēt, yu kāwokumwoochi :koorkoonoo kiy ake tukul nyēē kimwoochi :Yēēsu. ⁴⁰ Nto yu kabokukwa :bichoo bo Samaaryaa yooto kimii :Yēēsu, kusaaysaay Yēēsu kōōbuurto keey icheek. Kucham :Yēēsu kōōbuur wōlooto bēsyōōsyēk āyēēng’. ⁴¹ Kiikaasee keye :biiko alake subak chēē chaang’ inee kubo kiyēē kimwooy. ⁴² Kimwoochi :bichoo koorkoonoo kule, “Mēēbērē kākikaasee keye Yēēsu kuuyu ’kēēmwoowēēch, nteenee kuuyu kaakeekes :acheek nkit kiyēē mwooyē. Kāākiinkēt kule inee ku Kāārārookiintēēt man nyēēbo biiko tukul.”

Kiisooob :Yēēsu wēritaab kāāntōōyiyi

⁴³ Nto yu kāākubēēni :Yēēsu wōlooto bēsyōōs āyēēng’, kutas taay āk baannyii ākoy Kalilaaya. ⁴⁴ Mānāāwokuminy :Yēēsu kirinkēēng’waa Nāāsārēēt kuuyu kikiikumwooy :inee nkit kule, -/ mākēēkoonyitē *wōōrkooyōontēētaab Yēyiin ām kōōrēēnyii. ⁴⁵ Nto yu kayit Kalilaaya, kutorooh :biiko kuuyu kikiikukas :icheek kiyēē kiyey :Yēēsu ām Yēērusāleem yoo kibēēti bokwoomē saakwaana bo Keeytaayēt.

⁴⁶ Nto mii yoo kuwo kiriinkēētaab Kaana wōloo kiwēēchēē bēēko kuyēk tifaayiki. Kimii :kāāntōōyiintēēt ake kaab bāytooyiintēēt ām kiriinkēētaab Kaabernaam nyēē kiboonto wērinyyi nyēē kimnyoonē. ⁴⁷ Yu kawokukas :kāāntōōyiintoonoo kule kāākuchōōnēē :Yēēsu Yuuteeya, wokusaaysaay kuchō Kaabernaam chokōōsoobchi wērinyyi nyēē ki lalaat miisin. ⁴⁸ Yu kayit, kumwooy :Yēēsu kule, “Ām nee yu mächē :biiko alake aye kiy nyēēbo kwōng’uut nto iyēchinē ng’aleekyuu?” ⁴⁹ Kumwoochi :kāāntōōyiintoonoo Yēēsu kule, “Keebe ōō, mokoryoontēēt, kumanaang’et :leekweet.” ⁵⁰ Yooto kuwālchi :Yēēsu kule, “Wēēchi keey kaa, kāākusob :lakwang’uung’.” Kiiyēnchi :chiichoo kiyēē kimwoochi :Yēēsu.

⁵¹ Nto lētuunoo kumii :kāāntōōyiintoonoo kōōyēyē, kutuuyēē motwoorikiyī keelto. Kumwoochi :choo kule, “Kāākusob :wēring’uung’!” ⁵² Kutebee :kāāntōōyiintoonoo bichooto kule, “Ko tyaa :asiista kukāykāyīitu :wēēriit?” /Kēēlēēnchi, “Kō asiista akeenke lang’at kosolēny.” ⁵³ Kusēw :kwaan kule kō tēē yooto :asiista kumwoochinē :Yēēsu kule, kāākusob :leekweet. Kunyoo, kiikaasee keye :chiichoo āk kanyii tukul Yēēsu. ⁵⁴ Ki kwōng’uutyēētaab āyēēng’ :nyiiitēny kuyēyē :Yēēsu kuchakee kēēyēēwunēē Yuuteeya kuchō Kalilaaya.

5

Kiisooob :Yēēsu chii ām Kibōōyitaab Beteesta

¹ Kuwo :Yēēsu lētuunoo Yēērusāleēm wōlēē kimii kuyēyēē :Yuutayēek saakweet. ² Kimii :kibōōyto ake nyēē kilēēkitēē yēbo Oreetaab Kēēchiirēk nyēē kikiimuut :kēēlwookik muutu chēē kitinyē wuurwēēt. /Kēēkuurē yooto ām kuutiitaab Yuutayēek kule Beteesta. ³ Kimii :biiko chēē kimnyoontōōs chēē kimurēē keey ng’wēny ām kēryōōsyēchooto. Kikōryootiin :alake, kusōnkōchootiin alake āk chēē kichunkutootiin. ⁴ Kikiikusyēn :akeenke ām bichoo kēnyisyeēk sosom āk sisiit. ⁵ Yu kakas :Yēēsu chiichooto kukārinit ām yooto kōōnkēt kule kikiikusyēn kēnyisyeēk chēē chaang’. Kutebee chiichooto kule, “Imächē isob?” ⁶ Kuwālchi :chiichoo kule, “Mokoryoontēēt, māmii :chii nyēē kawiiira kibōōyoo yoo wērwērē keey :bēēko. Yoo kātāāsyēēmē, kāsimmkōōwut :ake kēny.” ⁷ Kumwoochi :Yēēsu kule, “Ng’et anki-inam kisyēereeng’uung’ ānkiwēēsyēt.” ⁸ Kusob :chiichooto bakeenke. Kinam kisyēereenyii ānkuwēēchi keye!

Kikwiil :kāāntōōyikaab Yuutayēek Yēēsu

Kuyēyētōōs :ng’aleechu, ki bēsyēētaab Sabaato. ¹⁰ Kunyoo, kumwoochi :kāāntōōyikaab Yuutayēek chiichoo /kākiiisooobē kule, “Inkēt kule bēsyēētaab *Sabaato ra? Mächāmuung’

4:34 Yoowa. 6:38; 8:28; 10:18; 12:49-50; 14:31; 15:10; 17:4 **4:35** Mat. 9:37 **4:41** Yoowa. 2:23 **4:42** Luuka 2:11

4:44 Määrkō 6:4 **4:46** Yoowa. 2:1-11 **4:48** Mat. 12:38-39; Määrkō 8:11-12; Luuka 11:29; Yoowa. 6:30 † **4:52**

Kiyēyisyeē :Yoowaana kāāyitiisyeētaab āsiiswēk kurubē nyēēbo Rooma. Asiistaab tisab ām icheek ku asiistaab akeenke ām acheek. **4:53** Mat. 8:5-13 **4:53** Yoowa. 2:23 **4:54** Yoowa. 2:11 * **5:3** /Kikēētāsyi ām siruutēk alak ng’aleechu: ānkikānyē kuwērēwēr keey :bēēko. /Kikēētāsyi ām siruutēk alak subak kēryōwoontēētaab 4: Kicham kurēku :malayikeetaab Yēyiin kibtaman ānkuwērēwērē bēēko. Nto chiito nyoo kāsimmkōōwut kibōōyoo yoo kāwērēwērākii :bēēchoo, kusobēē bōōr ake tukul nyēē kōboonto. **5:9** Määrkō 2:10-11 **5:9** Määrkō 2:27-28; Yoowa. 5:16, 18; 7:21-22; 9:14

:kiruutēkyoo inamaate kisyereeret.” ¹¹ Kuwālchi :chiichoo kule, “Chiichoo kēēsooboo :nyēē kāmwoowoo anam kisyereenyuu ānkāwēēsyēt.” ¹² Kuteebēē :bichoo kule, “Chii ng’oo :nyooto kāmwoowuung’ inam kisyereeng’uung’ ānkiwēēsyēt?” ¹³ Kimēēnkēt :chiichoo / kikiisobē kule ki ng’oo :nyooto, kuuyu kikiikubotyī :Yēēsu wōlēē kimii :biiko chēē chaang’.

¹⁴ Nto yityo, chokunyōōrchi :Yēēsu chiichooto biwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. Kimwoochi kule, “Kēēsob oob? ‘Keekas, -mataweyey ng’ōōki kuuyu imuuchē kuchōōnchiing’ :mnyaat.”

¹⁵ Kiwokumwoochi :chiichoo kāāntōōyichoo bo Yuutayēek kule Yēēsu nyi kiisobē inee. ¹⁶ Yooto, kutoow kāāntōōyichoo bo Yuutayēek kuwus Yēēsu kuuyu kiisobiis ām bēsyēētaab *Sabaato. ¹⁷ Kumwoochi :Yēēsu kāāntōōyichoo kule, “Tākuyēyiisyē :Baaba anii, kunyoo āyēyiisyē :nkanii.” ¹⁸ Kiyey :ng’aleechaata kusyeem :kāāntōōyichoo kubakach Yēēsu. Kimāmāchē baatey kubakach kuuyu kiisobiis ām bēsyēētaab Sabaato, nteenee kuuyu kimwooy kule kwaan :Yēyiin, ng’ālyoo nyēē ibooru kule kii-āyēēchēē keey :inee Yēyiin.

Nyōōrtooy :Leekweet kāāmuukēywēēk wōlēē mii :Kwaan

¹⁹ Kunyi, kimwoochi :Yēēsu bichoo kule, “!Kāāmwoowook, māyēyēē keey :Leekweet ng’al nkit, nteenee kāsēē Kwaan. Kunyoo, kiyēē yēyē :Kwaan, kuyēyē :nkinee Leekweet kiyoto. ²⁰ Chāmē :Kwaan Lakwanyii ānkōōboorchinē kiy ake tukul nyēē yēyē :inee. Mākōōboorchii mbo tukuuk chēē biirē chēbo ra ankumoolat :akweek tukul ng’aleechaata. ²¹ Kuu yoo ing’ēētē :Kwaan chii nyoo kaakume ānkōōkoochi soboonto, kōōkoochinē :nkinee Lakwanyii biiko soboonto choo kaakucham kōōkoochi. ²² -Mēētiilchinē :Kwaan chii ng’al. Nteenee kiikōōkoochi Lakwanyii kāāmuukēywēēk tukul kōōtiilchi biiko ng’al, ²³ sukung’et kukoonyit :biiko tukul Leekweet kuu wōloo kooniyititooy Kwaan. Nto chii nyoo mākoonyitē Leekweet kumākoonyitē nkinee Kwaan nyoo kiyooku.

²⁴ !Kāāmwoowook, chii nyoo kāsēē ng’aleekyuu ānkōōkoosēē keey Baaba nyoo kiyookwoo, kunyōōru :chiichoo *soboontaab kibchuulyo. Kiikusiirtēē meet ānkunyōōr soboonto nyēē -/mēēkiitiilchinē ng’al. ²⁵ !Kāāmwoowook, mii kuyitu :bēsyēēt, ankookuyit :bēsyoonoto yēē makukas :biiko choo kiikbootoy kiyēē mwooyē :Lakwataab Yēyiin. Nyōōru soboonto :biiko choo kēeyēnchi ng’aleehaa. ²⁶ Kuu yoo chōōnēē :soboonto wōlēē mii :Kwaan, kiikuyey :Kwaan kuchōōnēē :soboonto wōlēē mii :Leekweet. ²⁷ Kiikōōkoochi :Kwaan kāāmuukēywēēk kōōtiilchi chii ng’al, kuuyu *Wērītaab Chii :inee. ²⁸ -Moolat ng’aleechu. Makuyit :bēsyēēt nyēē makukas :biiko tukul choo kiikubēē kuutiinyuu, ²⁹ nto yooto makuk-waaneē mbēērōōsyēkwaa. Choo kiikuyey ng’aleek chēē kāroomēch mākunyōōr soboonto nyēē lēēl. Nteenee mākubootoy :choo kiikuyey ng’aleek chēē miyootēch. ³⁰ -Māāyēyēē keey kiy, nteenee ātiilē baatey kiyēē mwoowoo :Baaba ānkubo man, kuuyu -māāyēyē kiyēē āmāchē, nteenee āyēyē kiyēē māchē :nyoo kiyookwoo.

Tukuuk chēē ibooru kule Lakwataab Yēyiin :Yēēsu

³¹ Nto kaang’alaaale keey, nto kaayey kiy nyēē māchāmē :biiko. ³² Nteenee mii :ake nyēē ng’aloolēēnoo anii ānkāānkētē kule kiyēē mwoowu kurubta keey anii kubo man. ³³ !Kyōōyooctē :akweek biiko kuba wōlēē mii :Yoowaana ānkiikumwoowook ng’aleek chēbo man kurubta keey āk anii. ³⁴ -Māāmoong’tēē keey kiyēē mwooyē :biiko kurubta keey āk anii, nteenee āmwooyē kuu nyooto /sikiiraraachaa. ³⁵ Ki nōmōryoo :Yoowaana nyēē kiikoochinē biiko lēbkēēyēēt ānyōōng’ērēkyi :akweek lēbkēēyoonoto kibo bēsyōōs chēē ng’ēri. ³⁶ Nteenee mii :tukuuk chēē nyikiisēch kusiir ng’aleek choo kimwoowu :Yoowaana. Chooto ku tukuukaab kwōng’uut choo kiikōōtōōrwo :Baaba kule ayey. Ibooru :chooto kule Baaba :nyēē kiyookwoo. ³⁷ Kiikumwooy :nkinee Baaba wōlēē āwuuyē :anii. Manookas kuutiinyii amanookas eernyii, ³⁸ āmēēbērē kyoonaam ng’ālyoontēēnyii kuuyu -mōōyēnchinē nyi kiyooku :inee. ³⁹ Kyoocham oōōtootē siruutēk miisin oōbērē tōōs yoo kooyey kuu nyooto +mōōnyōōru *soboontaab kibchuulyo. Ntēē mwoowu :siruutēchuutēchu wōlēē āwuuyē :anii, ⁴⁰ ānkoo kuwuu nyooto, -mōōchāmē okwaa wōlēē āmiitē sōōnyōōru soboontaab kibchuulyo. ⁴¹ -Māāmoong’tēē keey kule kusilo :biiko, ⁴² nteenee ānkētook wōlēē oōwuuyē. Ānkētē kule -mōōboontē chamateetaab Yēyiin ām moonikwook. ⁴³ Kyāāchōō wōlēē oōmiitē ām kaayneetaab Baaba, nteenee otay otaachaa. Nto yoo kāchō :chiito ake ām kaayneenyii nkit, oōchāmē :akweek nyooto. ⁴⁴ Omuuchē raat oōyēnwo kule nee yoo bērē :chii ām akweek nto /kēēsil kusiir yēē kātōōchēēng’ē kusilook :Yēyiin? ⁴⁵ -Moosoot naas kule +maamwaaytaak

5:10 Chuy. 20:8-10; Cherem. 17:21-22 5:13 Mat. 8:18; 13:36; Yoowa. 6:15; 11:54; 12:36 5:14 Mat. 12:45; Yoowa. 8:11; Yāāk. 5:16 5:18 Yoowa. 1:34; 3:35; 7:1; 8:16, 19; 10:17-18, 29-38; 14:8-11, 20, 28; 15:9-10; 16:27-28; 17:1-26 5:19 Yoowa. 1:34 5:20 Yoowa. 3:35 5:21 Yoowa. 11:25 5:22 Yoowa. 3:18; 5:27, 30; 9:39; 12:47-48; Yēyūut. 10:42; 1Yoowa. 2:28; Yuuta 14-15 5:23 Filib. 2:10-11 5:24 Yoowa. 3:16; 5:22; 8:51; 10:28; 11:25-26; 14:6; 17:2; 20:31; 1Yoowa. 2:25; 3:14; 5:11 5:26 Yoowa. 1:4 5:30 Yoowa. 4:34 5:34 Yoowa. 1:15, 19, 34 5:36 Yoowa. 4:34; 10:25, 38; 14:10-11; 15:24 5:37 Chuy. 20:19; Kiruu. 4:12 5:38 Mat. 22:29; Yoowa. 16:9 5:39 Luuka 24:27, 44; 2Tēm. 3:15-16; 1Bēt. 1:10-11 5:41 Yoowa. 7:18 5:44 Yoowa. 12:43

:anii ām wōlēē mii :Baaba. Nteenee chiito nyēē mwooytook ku *Muusa nyoo ōyēēlchinē ām kāāsōōtēyweēkwook. ⁴⁶ Nto kyōōyēnchi Muusa, nto kōōyēnwoō kuuyu kisir :Muusa ng'aleek kurubta keey āk anii. ⁴⁷ Nteenee yoo -mōōyēnchinē kiyēē kisirē :Muusa ii, ōyēnchi kule nee kiyēē āmwooyē :anii?"

6

*Kibay :Yēesu biiko chēē kikēēytēē kisyēērōōk muut
(Mataayo 14:13-21; Māārko 6:30-44; Luuka 9:10-17)*

¹ Nto mii bēsytēt ake, kwoochi :Yēesu komosta nyiin ake bo Tōōliilēētaab Kalilaaya. / Kēēkuurē tōōliiloonoo kaayneet ake kule Tibeerya. ² Yooto koosaab :biiko chēē chaang' sakaramteet kurub inee kuuyu kikiikukas ng'aleek chēbo kwōng'ut chēē kiyēchi :inee biiko choo kimnyoontōōs. ³ Yu kayit biitoonooto, kootooch āk rubiikyii ākoy lekem ānkuwōkōōbuurto ng'wēny. ⁴ Kikiikuriik yooto :bēsyoōsyēk chēē āmēē :Yuutayek *Saakweetaab Keeytaayēt.

⁵ Yu kakas :Yēesu kukwoonchinē :biiko chēē chaang', kuteebēē Filibō kule, "Kēēnyōōrchinē ānō āmiik chēē kēēbāyēē bichu tukul?" ⁶ Kitēēbēē :Yēesu Filibō ng'aleechaa buch kutyēmē. Kiinkētē :inee kiyēē kimakuyey. ⁷ Kuwālchi :Filibō Yēesu kule, "Ankoo nto /kakaalata kiy ake tukul nyēē /kēēboonto, -/mākēēnyōōru beesaan chēē yēmē kyoolchinēē bichu āmnyoo kisich nyēē kaam." ⁸ Kumwooy :Antereeya nyoo ki rubiintēētaab Yēesu ānkitsuubcho āk Simōōni Bētērō kule, ⁹ "Mii yu :wēēro nyēē boonto mukaatiin muut āk *burburiinēk āyēēng' chēē minkēēch, ara yēmē :chooto keebayee bichu tēē chu tukul?" ¹⁰ Kumwoochi :Yēesu rubiikyii kuyey biiko kōōbuur ng'wēny ām yēbo keeweet. Kimāchē kuyitē :bichu murēnik kisyēērōōk muut.

¹¹ Kunam :Yēesu mukaatiinechaa ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy, nto yityo, /kēēbchēchinoot bichoo. Kiyey nkicheek burburinēchooto kuu nyooto. Kiyem :biiko tukul. ¹² Nto mii yoo, kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, "Ōruruuch choo kāng'ēt." ¹³ Kōōruruuch :rubiik koonyiit kērēboonik taman āk āyēēng'. ¹⁴ Yu kabokukas :biiko ng'alyoontooni bo kwōng'ut kiyey :Yēesu, kumwooy kule, "Kubooyiit man, *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin :chiichi nyoo /kikēēmwooyē kule mākuchō kōōrēēt." ¹⁵ Kiinkētē :Yēesu kule kimāchē :bichoo bokunam inee kukērchi koong' kuyēk bāytooyiintēt. Yooto koosikta kuwo lekem.

*Kiwēēsytēē :Yēesu bēēko barak
(Mataayo 14:22-33; Māārko 6:45-52)*

¹⁶ Yu kāākwiimēn, kurēkto :rubiikaab Yēesu ākoy tōōliil. ¹⁷ Kulaany mwēēnkēēt ānkutākyi keey *kiriinkēētaab Kaabernaam. Kināmchi :mēēnānēēt bichoo wōlooto kumāboonto keey Yēesu. ¹⁸ Kichō :wusōōnēēt ankusyool bēēko. ¹⁹ Yu kikiikuba :rubiichoo ām lōōyinto nyēē kiyitē kilōomiitaanik muut nto ku lo, kukas Yēesu kumii kuwēēsytēētoonunēē bēēko barak kutākyinē keey mwēēnkoonooto. Kimuuyo :rubiichoo miisin. ²⁰ Yooto, kumwoochi :Yēesu kule, "-Mōōmuuyē, nto yu anii :nyool!" ²¹ Kutaach :rubiik Yēesu kuchō mwēēng'. Yooto, kuchaakta :mwēēnkēēt ākoy sakaramteet wōlēē /kikēēmākyinē wokōōyoyonēē.

Āmnyoo :Yēesu nyēbo soboonto

²² Yu kāwokuyyeech :kōōrēēt, kōōnkēt :biiko choo king'ētunēē komosta nyiin ake bo tōōliiloonoo kule ki mwēēnkēēt akenke baateey nyēē kimii yooto. Kiinkētē :bichoo kule kimanaabeeta keey :rubiik Yēesu. ²³ Yooto, kukwaanee :mwēēnkōōsyēk alake *kiriinkēētaab Tibeerya ānkubokōōyoyonēē yēē kilēēkitēē :yoo kyoomiisyēē :biiko. ²⁴ Bērē kukas :biiko kule kāmēētākumii :Yēesu āk rubiikyii, kulaany mwēēnkōōsyēchoo kuba *kiriinkēētaab Kaabernaam bokucheeng'aat Yēesu.

²⁵ Yu kābokunyōōrchi Yēesu wōlooto, kuteebēē kule, "Kāānēētiintēt, 'kēēyitu wōli kutyaa?" ²⁶ Kuwālchi :Yēesu kule, "Kāāmwōowook, ōchēēng'ooto kuuyu kwōōbiyoong'liisē āmēēbērē kuuyu kwōōkas kāāmuukēyweēkaab Yēyiin. ²⁷ -Mōōbēng'tēē chēēng'sēētaab āmit chēē bēku, nteenee ōnēmchi keey ōchēēng'ē āmnyoontēētaab kibchuulyo. Āmnyoontoonoo ku nyoo kōōnook *Wēritāab Chi, kuuyu inee :nyēē kiikōōkoochi :Baaba Yēyiin kāāmuukēyweēk kuyey kuu nyooto." ²⁸ Kuteebēē :biiko Yēesu kule, "Ara, kēēyēyē kule nee sikiinēmchi keey yiisyēētaab Yēyiin?" ²⁹ Kuwālchi :Yēesu kule, "Kiinēmchi keey yiisyēētaab Yēyiin /kūkiikaasee keey chiito nyoo kiiyooku :inee." ³⁰ Kuteebēē :bichooto Yēesu kule, "Kiy nee nyēbo kwōng'ut nyēē +meeyey sikiikaaseeniing' keey?" ³¹ Kyaam :biikyoo choo kibo kēny maana ām kōōr nyēē suurkwēēn, kuu yoo mwooyē :sirrutēkaab Yēyiin kule, 'Kiikoochi kwaam āmnyoontēt

nyēē chōōnēē barak.”³² Kumwoochi :Yēesu nanyuun bichoo kule, “! Kāāmwoowook, -moosoot sōō baateey kule kibkōōnok *:Muusa āmnyoontoonoo kichōōnēē barak, nteenee ōsōōtē kule kōōnok :Baaba āmnyoontēētaab man kuchōōnēē kibkōōnkōy. ³³ Āmnyoontēētaab Yēyiin ku nyoo chōōnēē kibkōōnkōy ānkuyibchinē biich soboonto.” ³⁴ Yooto, kumwoochi :bichoo Yēesu kule, “Ikōōnēēch kwaak āmnyoontoonoto.” ³⁵ Kumwooy :Yēesu kule, “Anii :āmnyoontoonoto bo soboon. Moomē :kēmēy chiito nyoo käch wōlēē āmiitē. Nto nyoo keekaaseenaa keey kumoomē :melel. ³⁶ Kuu yoo kātāāmwoowook, kookasaa -āmōōkoosēēnoo keey. ³⁷ Chii ake tukul nyoo kākōōno :Baaba, kuyēku nyeenyuu nyēē mākyoy akwet bēsyyēt ake. ³⁸ Kyāāchōōnēē kibkōōnkōy sichaayey kiyēē mächē :Baaba nyoo kiiyookwoo mēēbērē kyāāchōōnēē chaayey kiyēē āmächē. ³⁹ Mākwoo :Baaba kule -māāboot chii mbo akenke ām choo kiikukōōno, nteenee +maang’et ake tukul bēsyyētaab tabanta. ⁴⁰ Man, mākyinē :Baaba *soboontaab kibchuulyo biiko tukul choo ikoosēeno keey.”

⁴¹ Yooto kutoow :kāāntōōyikaab Yuutayeeek koong’unyng’uuny kuuyu kimwooy :Yēesu kule, inee ku āmnyoontēēt nyēē chōōnēē kibkōōnkōy. ⁴² Kimwooy :bichoo kule, “So, mā wēritaab Yōōsēēf :chiichi? Ntēē kiinkēt kwaan āk kaamet. Ām nee sukumwooy raat kule chōōnēē :inee kibkōōnkōy?” ⁴³ Kumwoochi :Yēesu bichoo kule, “-Moong’unyng’uuny. ⁴⁴ Māmii :chii nyēē imuuchē kuchō wōlēē āmiitē yoo kāmāyis :Baaba nyoo kiiyookwoo. Yoo kākuchō, +maang’etee meet bēsyoono bo tabanta. ⁴⁵ / Kikeesir ām sirutēkaab *wōōrkooyikaab Yēyiin kule, ‘Makooneet :Yēyiin biiko tukul.’[†] Chii nyoo kaakukas kāānēētiiisyoono ānkusēw, kuchōōnēē wōlēē āmiitē. ⁴⁶ Mēēbērē kaamwaay yooto kule kiikukas :chii Baaba nteenee anii nkit nyoo āchōōnēē wōlēē mii :inee nyēē kyaakas. ⁴⁷ ! Kāāmwoowook, chii ake tukul nyoo ikoosēeno keey kuboono :nyoo kēny *soboontaab kibchuulyo. ⁴⁸ Anii :āmnyoontēētaab soboonto. ⁴⁹ Kyaam :biikyoo choo kibo kēny maana ām kōōr nyēē suurkwēēn nteenee kiikubēk :bichoo tukul. ⁵⁰ Nteenee mābotē :chii nyoo kaam āmnyoontooni chōōnēē kibkōōnkōy. ⁵¹ Anii :āmnyoontoonoto chōōnēē kibkōōnkōy. Yoo kaam :chii mākunyōōr soboontaab kibchuulyo. +Māākōōnu bōōrnnyu kuyēk āmnyoontēēt nyēē sukōōsoob kōōrēēt.”

⁵² Kiyey :ng’aleechu kukōōrōmiitu :kāāntōōyichoo bo Yuutayeeek miisin. Kimwooy kule, “So, imuuchē kule nee :chiichi kukōōnēēch bōōrnnyii kyaam?” ⁵³ Kumwoochi :Yēesu kule, “! Kāāmwoowook, yoo kamoo-am bōōrtaab *Wēritaab Chii ankooyey korotiikyii, mākyoy ōnyōōru soboon. ⁵⁴ Chii nyoo kaam bōōrnnyu ankuyey korotiikyuu, kunyōōru :chiichoo *soboontaab kibchuulyo. +Maang’etee chiichoo meet ām bēsyyētaab tabanta. ⁵⁵ Āmnyoo nyēbo man :bōōrnnyu ānkubo koomānuut :korotiikyuu. ⁵⁶ Chii nyoo kaam bōōrnnyu ankuyey korotiikyuu, mākunomnyo āk anii ānkāānoomyē āk inee. ⁵⁷ Kuu yoo āminyēē kāāmuukēywēēkaab Baaba nyoo kiiyookwoo, mākuninyēē :nkinee chiito nyoo kaam bōōrnnyu kāāmuukēywēēkyuu. ⁵⁸ Anii :āmnyoontoonoto kichōōnēē kibkōōnkōy. Makerkeey :āmnyoontoonoo āk nyoo kyoomē :biikyoo choo kibo kēny, ānkoo kyaam, kibēk. Chiito nyoo kaam āmnyoontooni kunyōōru soboontaab kibchuulyo.” ⁵⁹ Kimwooyē :Yēesu ng’aleechaa kumii kōōnēētiiisyē ām *kōōtaab saayet ām Kaabernaam.

Kiichuchuyee keye :rubiik chēē chaang’ wōlēē mii :Yēesu

⁶⁰ Yooto kakas :rubiikaab Yēesu ng’aleechu, kumwooy :wōlēē wōō kule, “Māku nkoolat :ng’aleechu! Ng’oo :nyēē sukoomuuch!” ⁶¹ Kiinkēt :Yēesu kiyēē kimii kōōyiyimē rubiik. Yooto, kumwoochi kule, “So, kāyēk kāānākuut :ng’aleekyuu?” ⁶² / Keemwa baa, kule nto kookas *Wēritaab Chii kōōyēyē kibkōōnkōy, nto kāwuuyiitu nee? ⁶³ Kōōnu :Tāmirmiryēētaab Yēyiin soboonto nyēē mākōōnu :kāāmuukēywēēkaab chii. Kōōnu :ng’aleek choo kāāmwoowook soboonto kuuyu kwoonēē wōlēē mii :Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ⁶⁴ Ānkoo kuwuu nyooto, mii :alake ām akweek chēē -mēēkoosēēnoo keey.” Kiinkēt :Yēesu kung’etee kēny kule ki mbo ng’oo :chēē kimēekoosēē keye inee ānku ng’oo :nyēē kimakuchaamta inee. ⁶⁵ Kitas tay :Yēesu kumwooy kule, “Ki ng’alyoontoonoto :nyoo kyāāmwooytēē kule, māmii :chii nyēē chōōnēē wōlēē āmiitē yoo kāmāyis :Baaba.”

⁶⁶ Kiichuchuyee keye Yēesu :biiko chēē chaang’ kung’etee yooto. ⁶⁷ Yooto kuteabee :Yēesu rubiichoo ki taman āk āyēēng’ kule, “Ōmächē :nkakweek obakaakta?” ⁶⁸ Kuwālchi :Simōōni Bētērō kule, “Keebe ānō ōō, Mokoryoontēēt? Ntēē iboontē :inyiing’ lōkōōy chēbo soboontaab kibchuulyo. ⁶⁹ Kiikoosēēniing’ keye ānkēēchāmē kule inyiying’ *Kāārārookiintēēt nyēē chōōnēē wōlēē mii :Yēyiin.” ⁷⁰ Yooto kumwoochi :Yēesu kule, “Akweek oob rubiik

† **6:31** Tyēēnwookik 78:24 **6:31** Chuy. 16:4, 15; Kāāyiyi. 11:7-9; Neem. 9:15; Tyēēn. 78:24 **6:34** Yoowa. 4:15 **6:35** Yoowa. 4:13-14; 6:48-58; 7:37 **6:36** Yoowa. 20:29; 16:9 **6:37** Yoowa. 17:2, 24 **6:38** Māārko 14:36; Yoowa. 4:34
6:39 Yoowa. 10:28; 17:12; 18:9 **6:40** Yoowa. 5:24 **6:42** Māārko 6:3 † **6:45** Isa. 54:13 **6:46** Yoowa. 1:18
6:48 Yoowa. 6:35 **6:56** Yoowa. 15:4-5 **6:58** Māārko 14:22-24; 1Kōōr. 10:16 **6:63** Yoowa. 3:5-8; 1Kōōr. 15:45; 2Kōōr. 3:6 **6:64** Yoowa. 13:11; 16:9 **6:65** Yoowa. 6:44 **6:69** Māārko 8:27-30 **6:69** Māārko 1:24

taman ak äyēng' chēē kyāākwēyook anii? Nteenee mii :nyēē kibrōkōsyoo am akweek.”
 71 Kumwooyē :Yēesu kuu nyooto, king' aloolēē Yuuta Iskaryoot nyēē kimii wokuchoomtooy inee.

7

Kitāchiin :Yēesu ak ng'aleekaab mbo ng'eetaabkaamet

¹ Yu kāakuyityo, kōōnēētisiyootēē :Yēesu Kalilaaya. Kimāmāchē kuwēēsytōotēē Yuuteeya kuuyu kimāchē :kāāntōōyikaab Yuutayeeek kubakach. ² Yooto, kikiikuriik :Yuutayeeek kwaam *Saakweetaab Kēryōōsyēk. ³ Kumwoochi mbo :ng'eetaabkaamet Yēesu kule, “Ing'eetee yu ānkiwē Yuuteeya sukukas rubiikuuk chēbo wōlooto tukuuchu bo kwōng'lut chu iyēyē. ⁴ Māchaktōōs ihoorut keey nyēē karaam siitooku. Kunyoo, kany kutookunēē kōōrēēt :ng'aleechu bo kwōng'lut.” ⁵ Kimēēkoosēē keey mbo :ng'eetaabkaamet Yēesu. ⁶ Yooto kumwoochi :Yēesu icheek kule, “Manaayit :bārooyinnyuu nyēē yemaat nteenee oyeyaate :akweek kiyēē omāchē. ⁷ Mā akweek chēē wēchook :biikaab kōōrooni, nteenee wēchoo anii kuuyu āburyoong'tooy icheek kubo rōkōs nyēē yēyē. ⁸ Obe :akweek saakwaanaa kuuyu manaayit :bārooyinnyuu.” ⁹ Yooto kung'ētunēē :Yēesu Kalilaaya.

Kichuunchuun :Yēesu ak kāāntōōyikaab Yuutayeeek

¹⁰ Nto yu kaakuba mbo :ng'eetaabkaamet, kuwaayta keey Yēesu ākoy Yēērusālēēm. ¹¹ Kimii :kāāntōōyikaab Yuutayeeek kuchēēng'ēē Yēesu wōlooto. Kitēēbootē kule, “Mii ānō :chiichoo oō?” ¹²⁻¹³ Kichoomootē :biiko wōlēē wōō kung'aloolēē Yēesu kuuyu kiiywēyē kāāntōōyikaab Yuutayeeek. Kimwooyē :bichoo alake kule, “Karaam :chiichoo.” Kumwooyē :alake kule, “Buryo, ibērbēerootē biich.”

¹⁴ / Kikyaam saakwaanaa nto miitē kwēēn ak kwēēn, kuwo :Yēesu *Kōōtaab Yēyiin ānkutoow kōōnēētisi. ¹⁵ King'woonchi kāāntōōyikaab Yuutayeeek :wōlēē kiinēētitooy :Yēesu kut kumwooy kule, “Kēēnkētēē nee :nkinee nyi siruutēkaab Yēyiin āmēēbērē kiikusumānchi?” ¹⁶ Kumwoochi :Yēesu bichoo kule, “Ng'aleek chēē ānēetook mēēbērē cheechuu, nteenee kwoonēē wōlēē mii :Yēyiin nyoo kiiyookwo. ¹⁷ Chii nyoo kawkey kuyey kiyēē māchē :Yēyiin, mākōōnkēt yoo kwoonēē :ng'aleekyuu wōlēē mii :Yēyiin, nto cheechuu nkit. ¹⁸ Chiito nyoo ng'aloolē am kāāmuukēyiwēēkyii, kumāchē :nyoo kule /kēēkooniyit. Nteenee āmāchē anii kunyōōr kooniyit :nyoo kiiyookwo. Achurtaat ānkāāyooong'unēē manta. ¹⁹ Kikōōnook *Muusa kiruutēk āmāmi :chii mbo akeenke am akweek nyēē riibē kiruutēchoo. So, omāchē obākākyoo nee?” ²⁰ Kumwoochi :biiko kule, “Kiikubunuung' :mēt ēē? So, ng'oo :nyēē māchē kubakachiing'?” ²¹ Koomiiny :Yēesu mēt ankutas taay kule, “Kyaayey kiy akeenke baateey nyēbo kwōng'lut am Sabaato. King'woonchook akweek tukul :kiyooto. ²² Mwooyē :siruutēkaab Muusa kule omurootānē wēēriik am bēsyēētaab sisiit. (Kubooyiit man mēēbērē Muusa nyēē kimwooyē, nteenee mbo kuukoong' chuut kibo taay.) Kōōnook :yooto omurootānē wēēriit am bēsyēētaab Sabaato yoo /kikēēsichē yēē Sabaato. ²³ Kunyoo, yoo ākoo /kiimurootānē wēēro bēsyēētaab Sabaato otiltooy kiy kisich buch, /simākyiiri kiruutyoonoo bo Muusa ii, kubo nee ōnyēēchoo anii yoo kāāsoob chiito kumukul am bēsyēētaab Sabaato? ²⁴ -Mōōtuchinē ng'al buch kukōōkāsunēē saang', nteenee māchaktōōs ōlyēbē ōyyooong'unēē manta.”

Kicham :biiko chuut alake kule Kāārārookiintēēt :Yēesu

²⁵ Kimwooyē :biikaab Yēērusālēēm alake kule, “Mā chiichi nyoo /kēēmāchē /keebakach? ²⁶ Nto yu inee :nyi mii kung'aloolēē taayeetaab biiko āmēēbērē mwoochinē :kāāntōōyikyoo kiy.” Kule :alake “Ara kāāōōnkēt kule *Kāārārookiintēēt :chiichi?” ²⁷ Kumwooyē :chuut alake kule, “Ntēē kiinkētē yēē chōōnēē :chiichi. Nteenee māmi :chii nyēē inkētē bēsyēēt nyoo chōōnēē :Kāārārookiintēēt.”

²⁸ Yooto kumwooy :Yēesu kukas :biiko tukul kule, “Man, kōōlē ōnkētōo ānkōōnkētē subak wōlēē āchōōnēē? Mēēbērē kyāāchōōnēē keey. Bo man :nyoo kiiyookwo, āmōōnkētē :akweek inee. ²⁹ Nteenee anii :nyēē ānkētē, kuuyu kyāāchōōnēē wōlooto ānku inee :nyēē kiiyookwo.” ³⁰ Yu kāmwooy :Yēesu kuu nyooto, kumach :kāāntōōyikaab Yuutayeeek kule kunam nteenee māmi :chii nyēē kitiiny kuuyu kitoombo kuyityiin :wōlēē kiikuchōbto :Yēyiin. ³¹ Ānkoo kiwuu nyooto, kiikaasee keey :biiko chēē chaang' inee. Kimwooy :bichoo to

kule, “Ara, yoo káčhō :Kāārārookiintēēt, makuyey ng’aleek chēbo kwōng’uut kubiir chēē yēyē :chiichi?”

Kimach :Fariisaayeeek kunam Yēēsu

³² Yu kukas *:Fariisaayeeek ākoo mbo kibkōrōs chēē wōōyēch kuchoomootē :biiko kung’aloolēē Yēēsu nyēē karaam, kōōyookto riibiikaab Kōōtaab Yēyiin kule bokunam Yēēsu. ³³ Kutas taay :Yēēsu kumwooy kule, “+Mākéēboontē keey akweek ām bēsyoōsyēk chēē ng’eri baateey, nto yoo kākuyityo, ayeey wōloo mii :nyoo kiyyookwoo. ³⁴ Yooto +moocheeng’aa, nteenee -mōōnyōōrwoo, āmōōmuuchē okwaa wōloo !kāāwē.” ³⁵ Kuteebēe keey :kāāntōōyikaab Yuutayeeek nkit kule, “So, mächē :chiichi kuwo ānō wōlēē -mābokēēnyōōrchinē :acheek? Ara, mākuwo kōōrōōsyēchoo kiisērēētyi keey :biikyoo wokoonēet bichooto? ³⁶ Ibooru nee :ng’aleechaa kāmwooyē kule, +Moocheeng’aa nteenee -mōōnyōōrwoo āmōōmuuchē okwaa wōloo !kāāwē?”

Mākurōōtunēē chii :bēēkaab soboonto

³⁷ Ām bēsyeētaab lētut nyēbo saakweet, kuchō :Yēēsu ānkukuurchi barak kule, “Chii nyoo āmē :melelta, kuchō wōlēē āmiitē. ³⁸ Kuu yoo mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, chii nyoo keekaaseena keey, mākurōōtunēē chiichoo :bēēkaab soboonto.” ³⁹ Kumwooyē :Yēēsu kuu nyooto kiibooru Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyēē nyōōru :chii ake tukul nyoo keekaasee keey inee. /Kimānāākiyook Tāmirmiryēētaab Yēyiin kuuyu /kimānāākiitōōr Yēēsu.

Kikwaanykwaany biiko :soboontaab Yēēsu

⁴⁰ Yu kakas :biiko ng’aleechaa kimwooyē :Yēēsu, kumwooy :bichooto alake kule, “Man wōōrkooyoontoonoo bo Yēyiin :chiichi.” ⁴¹ Nto alak kumwooy :choo kule, “Kāārārookiintēēt :chiichi.” Kulē :alake, “Buryo! Mēēmuuchāksē kuchōōnēē :Kāārārookiintēēt Kalilaaya. ⁴² Mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule mā kuchōōnēē :Kāārārookiintēēt kōōtaab *Tāwuti ām *kiriinkēētaab Bēētēlēyēēm wōloo kiminyē :Tāwuti.” ⁴³ Kuchuunchuun :biiko kurubta keey āk Yēēsu. ⁴⁴ Kimächē :biiko alake kule kunam Yēēsu, nteenee māmii :chii mbo nyēē kisyem kunam.

Kiyēet :Nikōtēēmō Yēēsu -/makiiruusta

⁴⁵ Yu kākuyityo nanyuun, kooyeey :riibiichoo kibo Kōōtaab Yēyiin wōlēē kimii :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk *Fariisaayeeek. Yooto kuteebēe :choo riibiichoo kule, “So, ntēē kookwaa buch, kāmōōnāmē?” ⁴⁶ Kuwālchi :riibiichoo kule, “Māmii :chii nyēē k-ikung’alaal bēsyeēt ake kuu :chiichoo.” ⁴⁷ Kuteebēe :Fariisaayeeek riibiichooto kule, “So, ōmächē omwaay kule /kaakiiberbeeraak nkakweek? ⁴⁸ Ara ōnkēt mbo kāāntōōyiyin ake tukul nyēē kaakookaasee keey chiichoo, nto kumii mbo *:Fārisooyiin nyēē kaakucham ng’aleechaata mwooyē :chiichooto? ⁴⁹ Chubootiin :bichu -mēēnkēt kiruutēkaab :Muusa.” ⁵⁰ Ām kāāntōōyichoo, kimii :Nikōtēēmō nyoo kikiiwokukas Yēēsu. Kumwoochi :nyoo kāāntōōyichoo kule, ⁵¹ “Kurubta keey āk kiruutēkyoo, māmii :chii nyēē /kiiruustooy yoo /manaakeekas kiyēē mwooyē :chiichooto nto /kiinkēt kiyēē kaakuyey.” ⁵² /Kēēmwoochi kule, “So, ichōōnēē -nkinyiing’ Kalilaaya? Weesuman siruutēkaab Yēyiin, +meekas ām yooto kule māmii *:wōōrkooyoontō nyēē imuuchē kuchōōnēē Kalilaaya.” ⁵³ Nto mii yoo, kooyeey :chii ake tukul kaa,

8

¹ nteenee kuwo :Yēēsu ākoy Lekemeetaab *Musēyтуuniinēk.

Koorko nyēē kikōchōng’iit

² Yu kāwokuyeech, kumusta :Yēēsu kooyeey biwuutaab *Kōōtaab Yēyiin. Kukwa :biiko ānkōōruruuki keey inee. Kōōbuur :Yēēsu ng’wēny ankooneet bichoo. ³ Yooto koomut :kāānēētikaab kiruutēk āk *Fariisaayeeek koorko nyēē /kikeenyoota chiito ake ānkōōyoyong’tēē yooto bo taayeetaab Yēēsu. ⁴ Kumwoochi :bichoo Yēēsu kule, “Kāānēētiintēēt, /kokeenyoota koorkooni chiito ake. ⁵ Kimwooy *:Muusa ām kiruutēkyoo kule, irooko :chii nyēē wuu nyooto /kēēwiirēē rwoontōōk kume. Kunyoo ii, imwooyē nee :inyiing’?” ⁶ Kimwooyē :bichoo ng’aleechaa kutēchéē Yēēsu sukōōyoyong’tēē kōōk. Kuyim :Yēēsu ānkusir yēbo teng’ēek ām moorineenyi. ⁷ Kiteēbēē :bichooto Yēēsu ng’aleek kutēē yooto tukul. Kōōtōōrōōr keey :Yēēsu ānkumwoochi bichoo kule, “Yoo mii ām akweek :nyēē mānāāchoolwookēn, kutoow :nyooto kuwiiree koorkooni rwoontōōk.” ⁸ Yu kāmwooy :Yēēsu kuu nyooto, kuyim subak ānkusiriis. ⁹ Yu kabokukas :bichoo ng’aleechaata kimwooyē

:Yēesu kubeetaatee akeenke akeenke. Kiba kurook :choo ki yōōsēch kut wokung'et :Yēesu nkit āk koorcoonoo kuboonto keey biiko alak. ¹⁰ Yooto kōōtōrōōr keey :Yēesu ankuteebē koorcoonoo kule, “Kaba ānō :biikēy ōō, cheebyoos? Māmii mbo :akeenke nyēē kāng'et kooruustiing?” ¹¹ Kuwālchi kule, “Māmii mbo :akeenke ōō, Mokoryoontēēt.” Yooto kumwoochi koorcoonoo kule, “-Māaruustiing' :anii nteenee -mātāwēechoolwookēn subak.”*

Lēbkēyyēetaab kōōrēēt :Yēesu

¹² Kitas taay :Yēesu kumwoochi bichoo kule, “Anii lēbkēyyēetaab kōōrēēt. Chiito nyoo karub ng'aleekyuu kunyōōru lēbkēyyēetaab soboonto nyēē mākooy kuwēēsytēē mēēnān.”

¹³ Kumwoochi *:Fariisaayēek Yēesu kule, “Nto yu imiitē ing'āloolēē keey :inyiing' nkit, mābo man :ng'aleekuuk.” ¹⁴ Kuwālchi :Yēesu bichoo kule, “Ānkoo āng'āloolēē keey :anii nkit, kiyēē āmwooyē kubo man kuuyu ānkētē wōlēē kyāāchōōnēē ākoo wōlēē āwēētii. Nteenee -mōōnkētē :akweek. ¹⁵ Ōtiilē :akweek ng'al baateey orub kuu wōloo isōōtitooy :biiko, nteenee -māātiilchinē :anii chii ng'al. ¹⁶ Nto yoo kāālē ātiilchi chii ng'al, āyyoong'unēē manta kuuyu mēēberē anii nkit nteenee āboontē keey Baaba nyoo kiiyookwoo. ¹⁷ /Kikeesir ām kiruutēkwook kule yoo kaakuroob :biich āyēēnku ng'ālyoo, ku man :kiyooto. ¹⁸ Āng'āloolēē keey :anii, nto ake nyēē rōōboo ku Baaba nyoo kiiyookwoo.” ¹⁹ Kuteebē :Fariisaayēehaa Yēesu kule, “Mii ānō :kōōn?” Kuwālchi :Yēesu kule, “-Mōōnkētoo anii, āmōōnkētē nkinee Baaba. Nto kyōōnkētoo, nto ōnkētē Baaba.” ²⁰ Kimwooyē :Yēesu ng'aleechu tukul yooto kimii kōōnētē biiko ām yēē kimii :looloonik choo /kikiiruruukyine beesaanik ām *Kōōtaab Yēyiin. Yooto kimāmii mbo :chii nyēē kinam Yēesu kuuyu kimānāyityiin :chōbutōkaab Yēyiin.

²¹ Yooto kumwoochi :Yēesu kāāntōōyichoo subak kule, “+Māāwēēchi keey anku +moocheeng'aataa, nteenee +moomeeyte ng'ōōkiswookikwook -āmōōmuuchē obe wōlēē āwēētii :anii.” ²² Kuteebē keey :kāāntōōyichoo kule, “Ibooru nee :chiichi yoo mwooyē kule -mākēēbētii wōlēē mākuuo :inee? Ara, makubar keey :chiichi nkit ēē?” ²³ Nteenee kitas taay :Yēesu kumwooy kule, “Ōbooyē :akweek ng'wēnyuuni, nteenee āchōōnēē :anii kibkōōnkōy. Nyēēng'woong' :kōōrooni nteenee mā nyeenyuu anii :kōōrooni. ²⁴ Kiyooto nyēē āmwoowok kule +moomeeyte ng'ōōkiswookikwook. Makurataak :ng'ōōkiswookichoo ākooy yoo kookaasee keey kule anii :nyoto.”

²⁵ Kuteebē :bichoo Yēesu kule, “Inyiing' ng'oo naas?” Kuwālchi kule, “Nyooto kyāāmwoowunoonwook.† ²⁶ Chaang' :ng'ala chēē kātāāmwoowok ānkāātilchook ng'al, nteenee bo man :Baaba nyoo kiiyookwoo. Kiyēē āmwoochinē biiko ku nyēē kyāākāsēē inee.” ²⁷ Kimēēnkēt :bichoo kule kimii :Yēesu kung'āloolēē Kwaan ām kibkōōnkōy. ²⁸ Yooto nanyuun kumwooy :Yēesu kule, “Bēsyoonoo ōtōrōōrē *Wēritaab Chii, ku yooto yēē +mōōnkēt kule anii :nyotoo āmāyēyēē keey kiy. Yooto nanyuun yēē +mōōnkēt kule kiyēē āmwooyē ku nyēē kiinēeto :Baaba. ²⁹ Kēēboontē keey :nyoo kiiyookwoo. Manaabakaakta āng'ētū nkit bēsyētē ake kuuyu āyēyē ākōoy kiyēē ing'erēēchē inee.”

Kiyyēnchi :biiko kereeryaanto Yēesu

³⁰ Yu kāmwooy :Yēesu kuu nyooto, kōōyēnchi :biiko chēē chaang'. ³¹ Kumwoochi :Yēesu chooto kiyyēnchinē inee kule, “Yoo kōōkiilchi kiyēē ānētē, ōyēku man rubiikyuu. ³² +Mōōnkēt yooto nanyuun manta anku +makiityaaktaak.”

Kinyikisiit :kwiilateetaab kāāntōōyikaab Yuutayēek

³³ Kumwoochi :kāāntōōyichoo Yēesu kule, “So, nto yu kēēbooyē :acheek *Abraam, āmānāākēyēku motwoor bēsyētē ake! Kunyi, /kiityaakteech ām nee?” ³⁴ Kuwālchi :Yēesu kule, “!Kāāmwoowok, motwooriintēetaab ng'ōōkisto :chii nyoo kiikōōtiiny :ng'ōōkisto. ³⁵ Minyē :leekwa kang'waa ākookoy nteenee imōōkōnyōōnyoot :motwooriintē. ³⁶ Nto yoo kālē kootyaaktaak :Leekweet ōtyooktooyāktōōsii kuchurta. ³⁷ Ānkētē sinee kule ōbooyē :akweek Abraam. Nteenee ōmāchē obara kuuyu kiyoomcho :mētēwookwook nyēē -mēēwutē :ng'ālyoontēnyuu. ³⁸ Āng'āloolēē :anii kiyēē kimii kaab Baaba, nto akweek ōyēyē kiyēē mwoowok :kōōn.” ³⁹ Kukētyi :bichooto Yēesu kule, “Abraam ku baaba acheek.” Yooto kuwālchi :Yēesu kule, “Nto ki kōōn :Abraam, nto kyōōyēyē kiyēē kiyey. ⁴⁰ Ōmāchē :akweek obara ānkoo kāāmwoowok kiyēē bo man nyēē chōōnēē wōlēē mii :Yēyiin, ng'ālyoo nyēē kimēēmuuchē kuyey :Abraam. ⁴¹ Ōyēyē :akweek yiisyēetaab :kōōn.” Kuwālchi :bichooto Yēesu kule, “Kēēboontē Baaba akeenke, nyooto ku Yēyiin, ānkēyēku lōkōkyii chēbo man.”

* **8:11** Mātinyē :sirurutēk alake kērēyēwēechu (7:53–8:11). **8:11** Yoowa. 5:14 **8:12** Isa. 49:6; Yoowa. 1:5, 9-10; 3:19; 9:4-5; 11:9-10; 12:35-36, 46; Efēēs. 5:8-14; 1Yoowa. 1:5-7; 2:8 **8:13** Yoowa. 5:31-32 **8:14** Yoowa. 7:28-29 **8:17** Kiruu. 17:6; 19:15; Mat. 18:16 **8:18** Yoowa. 5:36-37; 1Yoowa. 5:9 **8:19** Yoowa. 5:18 **8:20** Yoowa. 2:4 **8:21** Yoowa. 7:33-34 **8:23** Yoowa. 3:31 **8:24** Yoowa. 13:19 † **8:25** Imuuchē /keeweech mbo kule, “So, manookas kiyēē kāāmwoowok?” **8:26** Yoowa. 3:17; 8:15; 12:47 **8:28** Yoowa. 12:32-34; 4:34 **8:30** Yoowa. 2:23 **8:31** Yoowa. 15:8; 14:15 **8:33** Mat. 3:9 **8:34** Room. 6:16, 20; 2Bēt. 2:19 **8:35** Chuy. 21:2; Kala. 4:30 **8:36** 2Kōōr. 3:17 **8:40** Yoowa. 7:1

⁴² Yooto kumwoochi :Yēesu bichooto kule, “Nto ki kōon akweek :Yēyiin nto ōchāmoo kuuyu kyāachōōnēē wōlēē mii :Yēyiin ānkāmiitē raat yu. Mānāachōōnēē keey. Nteenee inee :nyēē kiiyookwoo. ⁴³ -Mōōkāsē kiyēē āmwoowook kuuyu wuu nyēē kyoomaalee tēmēnik yiitiikwook. ⁴⁴ Kōon akweek :Kibrokōsyontētēt ānkōōrubē kiyēē mächē :inee. Rumiin :inee kung'etee kēny āmāmii :bēsýēēt nyēē kiikōōyyoong'unēē wōlēē mii :manta kuuyu mātinyē manta. Yoo ibērbēēriisyē, ku cheechii :choo nkit kuuyu, ng'wiin :inee ānku :mētitaab ng'wiinyaneet tukul. ⁴⁵ Āmwoowu :anii manta ng'alyoo :nyēē yēyē simōōyēnwoo. ⁴⁶ Ara, mii ām akweek :nyēē imuuchē kōōboor kule āboontē :anii ng'ōōkisto? Nto yoo bo man :ng'aleek chēē āmwooyē ii, kwaamaak :nee simōōyēnwoo? ⁴⁷ Chiī nyoo bo :Yēyiin kukāsē ng'aleekyyi. Nteenee -mōōkāswoo kuuyu -mōōbooyē Yēyiin.”

⁴⁸ Yooto kumwoochi :kāāntōōyichoo bo Yuutayeeek Yēesu kule, “Ābērē +mākēēkustoooyootiin yoo kakeemwaay kule inyiing' Sāmoooyāyiin ānkiiboontē *tāmirmiryēēt nyēē miyaat.” ⁴⁹ Kuwālchi :Yēesu kule, “-Māāboontē tāmirmiryēēt nyēē miyaat. Āywēyē Baaba āmōōkooniyito anii :akweek. ⁵⁰ -Māācheēnkyinē keey :anii koonyt, nteenee mii :nyēē chēēng'woo anku inee :nyēē itiiilē kiy ake tukul. ⁵¹ Āmwoowook manta kule, mākooy kume :chiito nyoo rubē ng'aleekyyu.”

⁵² Kumwoochi :bichoo Yēesu kule, “Kāākiinkēt nanyuun man kule iboontē tāmirmiryēēt nyēē miyaat! Kii kume *:Abraam ānkiikubēk *:wōōrkooyikaab Yēyiin ānkiimwooyē kule, nyoo rubē ng'alyoontēng'uung' mēēbērē makume? ⁵³ Imwooyē :inyiing' kule iwōō kusiir Abraam? Kii kume :inee ānkiikubēk mbo :nkicheek wōōrkooyikaab Yēyiin. Isōōtē kule inyiing' ku ng'oo ēē?” ⁵⁴ Yooto kuwālchi :Yēesu kule, “Yoo āmiitē ātōōrōōrē keey ku buch. Nteenee nyēē itōōōroo ku :Baaba nyoo ōbērē :akweek Yēyiintēng'woong'. ⁵⁵ -Mōōnkētē :akweek Yēyiin, nteenee anii :nyēē ānkētē. Nto kāālē amwaay kule -māānkētē, nto kāāyēku ng'wiin kuu akweek. Nteenee ānkētē inee ānkāāriibē ng'alyoontēnyii. ⁵⁶ Kikiikumachaan :kōōn Abraam kule nto kas bēsýēēnyuu, kunyoo yu kachokukas, kung'erech.” ⁵⁷ Yooto, kumwoochi :bichoo Yēesu kule, “Nto yu maneeyit mbo kēnyiyisēk konom ānkiimwooyē kule 'kiiikas Abraam!” ⁵⁸ Kuwālchi :Yēesu kule, “!Kāāmwōowook, kyāāmiitē kutoombo /kēēsich Abraam.” ⁵⁹ Yooto kukwey :bichooto rwoontōōk kule kuwiiree Yēesu, nteenee kuchuut :Yēesu biiko ankung'etee yooto kibo *Kōōtaab Yēyiin.

9

Kiisoob :Yēesu chiī nyēē /kikēēsich kukoraat

¹ Kimii yēē kiwēēsýētootē :Yēesu ākoo rubiikyii, yooto kukas chiito ake nyēē /kikēēsich kukoraat. ² Kuteebēē :rubiikyii Yēesu kule, “Kāānēētiiintētēt, nee :nyēē kiyey chiichiin kukor? Ara ng'ōōkisnyii nto nyēbo sikiikyii?” ³ Kuwālchi :Yēesu kule, “Mā ng'ōōkistaab chiichoo nto nyēbo sikiikyii :nyēē kiyey kukor, nteenee mākutook :kāāmuukēyēwēēkaab Yēyiin kubo inee. ⁴ Mächaktōōs /kēēyēyē yiisyēētaab Baaba nyoo kiiyookwoo yoo tāku lebkeey nteenee mii wokutuuyiitu :kōōrētē nyēē -mēēmuuchē :chiī tākuyēyisii. ⁵ Yoo tāāmiitē kōōrētē, āyēku lebkeēyyēētaab kōōrētē.” ⁶ Yu keewaany :Yēesu kumwooy ng'aleechaa kung'utuyi ng'wēny. Koomitmiit mēnētē ankoonyiinyee koonyekaab chiichooto, ⁷ ānkumwoochi kule, “Wēēwuunēē koonyekuuk kibōōytaab Siloowaam.” (Kerkeey kaaynaani bo 'Siloowaam' ākoo yoo /kakeemwa kule /kikiyookto.) Kuwo :chiichoo ānkōōwuun koonyekyyi ānkōōyēēw kukaakukasta.

⁸ Yooto, kutoow :laatoosyekaab chiichoo āk choo kikiikukas kusoomsē kumwooy kule, “So, mā :chiichi nee nyoo kwēēbuurē sukusoomsē kityō?” ⁹ Kumwooy :alake kule, “Inee :nyooto” nto alak kule, “Buryo! Mā :inee, nteenee kerkeey inee.” Kumwooy :inee nkit kule, “Lēyyē, ntēē anii :nyooto.” ¹⁰ Yooto nanyuun kuteeb :bichooto kule, “Nee :nyēē kiyeying' ikaste?” ¹¹ Kuwālchi :chiichoo kule, “Kiimitmiit :chiichoo /kēēkuurēē Yēesu mēnētē ankoonyiinyeena koonyek ānkumwoowoo wāāwuunēē kibōōytaab Siloowaam. Kunyoo yu kāwāāwuun akaste bakeenke!” ¹² Kuteebēē :bichooto kule, “Miitē ānō raat :chiichooto?” Kuwālchi kule, “-Māānkētē.”

Kikiirso :Fariisaayeeek

¹³ Yooto, / keenam chiichoo / kikēēng'oonkyinē koonyek / ānkiimutuyi *Fariisaayeeek. ¹⁴ King'oonkyinē :Yēesu chiichoo koonyek yēē ki bēsýēētaab *Sabaato. ¹⁵ Kiteebēē :nkicheek Fariisaayeechaa chiichoo wōlēē kiyeyta kut kukasta. Kumwoochi kule, “Kinam :chiito ake

mēnēēt ankoonyiinyeena koonyek, nto yu kāwāāwuun, akaste.”¹⁶ Kumwooy :Farisaayeek alake kule, “Māchōōnē :chiichi wōlēē mii :Yēyiin kuuyu -mēywyē kuruuyēētaab Sabaato.” Kumwooy :alake kule, “So, imuuchē kule nee kuyey :chii nyēē choolwookiin tukuuk chēbo kwōng'ut chēē wuu choo?” Kuchuunchuun :Farisaayeekaa am kāāsōōtēywēkwa. ¹⁷ Yooto nanyuun kuwēēkyi keye :Farisaayeekaa chiichoo kikoraat ankuteebē kule, “Imwooyē nee :inyiing' kurubta keye ak chiichooto kāyēyiing' ikaste?” Kuwāl kule, “Wōōrkoooyōōtēētaab Yēyiin :chiichooto.”

¹⁸ Kimāchāmchiintōōs :kāāntōōyikaab Yuutayeeek kule kikoraat :chiichoo man ankaakukasta. Yooto kukuur sikiikaab chiichoo ¹⁹ ankuteebē kule, “Nyēēng'woong' :lakwani omwooyē kule /kikēēsichē kukoraat? Ntēē kāstooy raat?” ²⁰ Kumwooy :sikiik kule, “Kiinkētē kule lakwanyoo ānkiinkētē kule kikēēsichē kukoraat. ²¹ Nteenee -mākiinkētē kule kayeyakay kule nee sukukasta. -Mākiinkētē mbo chiichēē kāng'oonkyi koonyek. Nto yu chii :inee nyēē wōō nyēē imuuchē kuwāl, oteebee baa, :akweek kumwoowook nkit.” ²² Kimwooy :sikiikaab wēeroo kuu nyooto kuuyu kinyōkōōrēch kāāntōōyichoo bo Yuutayeeek. Kikiikumwooy :kāāntōōyichoo kule chii ake tukul nyoo kang'alaalee kule Kāārārookiintēēt :Yēēsu, +/makeekwetee chiichoo *kōōtaab saayeet. ²³ Kiyooto :nyēē kiyey sikiikaab lakwanaa kumwooy kule, “Nto yu chii :inee nyēē wōō, oteebee baa, :akweek.”

²⁴ Yooto kukuur :bichoo subak chiichoo kikoraat ankumwoochi kule, “Itōōrōōr Yēyiin anki-imwaaay chēbo man! Kiinkētē :acheek kule choolwookiin :chiichi kāng'oo'ng' uung' koonyek.” ²⁵ Kuwālchi :chiichoo bichoo kule, “-Māānkētē :anii kule choolwookiin :chiichoo nto kumā choolwookiin. Nteenee kiy akeenke kityō nyēē ānkētē. Nyooto ku kule kyaakoraat nenenyi, ākāstooy raat!” ²⁶ Kuteebē :bichoo kule, “King'aang'ta ānō koonyeku?” ²⁷ Kuwālchi :chiichoo kule, “Nto yu kāāmwoowook āmēēbērē ōkāsē. Omāchē okas subak nyēbo nee? Ara, omāchē :nkakweek ōyēku rubiikyiyi?” ²⁸ Kōōburyoong'to :bichoo kule, “Yyōōch! Inyiing' :nyēē rubiintēētaab chiichooto nteenee kēēbooyē :acheek *Muusa. ²⁹ Kiinkētē kule king'āloolchi :Yēyiin Muusa, nto chiichi ku ng'oo?” ³⁰ Kulēēnchi :chiichoo, “So, māku nkoalat ōō! Kōōlē -mōōnkētē wōlēē kichōōnēē :chiichoo ānkāākung'oo'ng'woo koonyekyuu? ³¹ Kiinkētē kule mākāsyinē :Yēyiin chii nyēē yēyē rōkōs, nteenee kāsyinē biiko choo iywēyē inee ānkuyēyē kiyēē mākyinē :inee. ³² /Manaakeekas chii bēsyēēt ake nyēē kiikung'aany koonyay chēbo chii nyēē /kikēēsichē kukoraat! ³³ Akoy kuchōōnēē :chiichoo wōlēē mii :Yēyiin nto buch, nto kāmēēmuuchē kuyey kiy nyēē wuu nyi.” ³⁴ Kuwālchi :kāāntōōyichoo chiichoo kule, “Kēēlē, 'kēyēku :nkinyiing' nyi /kikēēsikiing' ng'ōōkiswookik, kāānēētiintēēt am wōlēē kēēmiitē :acheek?” Kukwetee :bichoo chiichoo *kōōtaab saayeet.

Kōryootiin :choo bēē kāstooy

³⁵ Yooto kukas :Yēēsu kule /kikiikeekwetee chiichoo *kōōtaab saayeet. Kunyōōr :Yēēsu chiichooto ankuteebē kule, “Ikooōēē keye :inyiing' *Wērītaab Chii?” ³⁶ Kuteebē :chiichoo Yēēsu kule, “Ng'oo :nyooto ōō, mokoryoontēēt, saakaasee keye?” ³⁷ Kumwoochi :Yēēsu kule, “Keekas ra, nto yu inee :nyi ōmiitē ōng'āloolē tukwaa.” ³⁸ Yu kakas :chiichoo ng'ālyoontoonoo, kukutuny am taayeetaab Yēēsu ankumwooy kule, “Mokoryoontēēt, kaakaaseeniing' keye.”

³⁹ Kumwooy :Yēēsu kule, “Kyāāchōōnii kōōroni sukubchēyākiis :ng'ala. Makukasta :cheebkoraatiisyeek ānkukōryō :biiko choo kāstooy.” ⁴⁰ Kimii kēēyoo'ng'is * :Farisaayeek alake yooto. Yu kakas ng'aleechaa kimwooyē :Yēēsu, kumwooy kule, “Ibooru am wōlēē 'keemwaaayte sōō, kule, kēēkōryootiin :acheek?” ⁴¹ Kuwālchi :Yēēsu bichoo kule, “Nto kōōkōryootiin nto mēēbērē ōchoolwookēnootiin, nteenee kuuyu omwooyē kule ōkāstooy, +mōōng'ētū ōchoolwookēnootiin.”

10

Ākiintēēt nyēē karaam

¹ Yooto, kumwoochi :Yēēsu kāāntōōyichoo bo Yuutayeeek kule, “Āmwoowook manta kule chii nyoo māwēētēē kurkeet nyoo bēētēē :kēēchiirēk kō ankuwaaaytee keye wōlto ake buch, ku chōōriin. ² Nteenee nyoo buntēē kurkeet ku ākiintēētaab kēēchiirēchooto ³ ānkumākuyootyi :riibiintēēt kurkeet. Makukas :kēēchiirēchoo kuutiinyii yoo kākuur ake tukul am kaayneenyii. Nto yooto nanyuun mākuwēryoot kēēchiirēchoo kuba saang'. ⁴ Makoonto :inee ankurub :kēēchiirēchoo, kuuyu inkētē kuutiinyii. ⁵ Mārūbē :kēēchiirēchoo soboyiin nteenee mwēyēē kuuyu -mēēnkētē kuutiitaab chiichooto.” ⁶ Kimii :Yēēsu kōō-ārōōru ng'ālyoo, nteenee māmi :chii am bichoo nyēē kiinkētē kiyēē kiibooru :ng'aleechaata.

⁷ Yooto kumwooy :Yēesu subak kule, “! Kāamwoowook, anii :kurkeetaab kēēchiirēchoo.
⁸ Ki chōor :biiko tukul choo kisimkukwa. Kikuur kēēchiirēchoo, nteenee mānāākāsyi :kēēchiirēchooto. ⁹ Anii :kurkeet. Chiito nyoo kābuntēēnoo anii +/-makiiraraach. Makuwētii yeechey ānkurōōtu. ¹⁰ Yoo chōōni :sāsintēēt, kumāchē kuchōōorso, kubākākiis ānkōōmukuusiis. Nteenee kyāāchōō :anii sukung'et kunyōōr :biiko soboonto nyēbo man. ¹¹ Anii :ākiintēēt nyēē karaam. Mēēchinē :ākiintō kēēchiirēkyii taay. ¹²⁻¹³ Nteenee nyoomēēchinē :chiito nyoo /kikeesir kēēchiirēchoo kuuyu ma cheechii. Yoo kāchō :suuyoontēēt kumwēyē. Yooto, makusankatan :suuyoontoonoo kēēchiirēk alak ankoosereet chuut. ¹⁴⁻¹⁵ Anii :ākiintēēt nyēē karaam ānyāānēmu keey āmēēchi kēēchiirēkyuu. Inkētōo :Baaba ānkāānkētē nkinee. Ānkētē kēēchiirēkyuu ānkōōnkētōo :nkicheek. ¹⁶ Māchāktōōs wāakuur kēēchiirēkyuu alak chēē māmii ākwōōtiini. Makukas kuutiinyuu ankurubwaa bokuyēk ākwōōtiit akeenke āk chuut, sukwookooy :ākiintēēt akeenke. ¹⁷⁻¹⁸ Māmii :chii nyēē mākōōnēmuneēnoo soboonyuu, nteenee āchāmtooy nkit amee. Chāmoo :Baaba kuuyu kyāānēmu keey amee, nto yītyo ānyōōru subak soboonyuu. Aboontē kāamuukēyēwēk ākooytē soboonyuu ānkāāboontē kāamuukēyēwēk ākētū. Kiyiitēny :nyēē kimwoowoo :Baaba kule māchāktōōs ayey.”

¹⁹ Kiyey :ng'aleechuutēchu kuchuunchuun subak :kāāntōōyikaab Yuutayee. ²⁰ Kimwooy :chēē chaang' kule, “Boonto :chiichi *tāmirmiryēēt nyēē miyaat! Kōōkubun :mēt chiichi! Nyēbo nee okāsyinē chiichi ng'aleekyii ēē?” ²¹ Nteenee kulē :alake, “O, -mēemuuchē :chii nyēē boonto tāmirmiryō kung'alaal kuu chiichi. Imuuchē man :tāmirmiryēēt nyēē miyaat kuyey kukasta chii nyēē koraa?”

Kitay :kāāntōōyikaab Yuutayee kule Lakwataab Yēyīn :Yēesu

²² Kiyit :bēsyeēt nyēē kibo Saakweetaab Kāātiliilēetaab *Kōōtaab Yēyīn* ām Yēerusālēm. ²³ Ki yīwoot :kōōrēt ānkimii :Yēesu kuwēesyētēē Kōōtaab Yēyīn yēē /kikēēkuurēē Kēēltaab Sōlōmōōn nyēē tinyē wuurwēēt. ²⁴ Kukwoonchi :kāāntōōyikaab Yuutayee Yēesu ankutee-bee kule, “Yoo inyīing' *Kāārārookiintēēt, ichuurtoowēēch bakeenke.” ²⁵ Kumwoochi :Yēesu kule, “Kyāāmwōowook āmōōyēchinē. Kiyēē āyēyē ām kāamuukēyēwēkaab Baaba kōōbooru wōlēē āwuyē. ²⁶ Nteenee -mōōchāmoo :akweek kuuyu -mōōyēku kēēchiirēkyuu. ²⁷ Ānkētē kēēchiirēkyuu ānkukāsē kuutiinyuu. Yoo kāakuur kuruboo. ²⁸⁻²⁹ Ākoochinē *soboontaab kibchuulyo āmābootōōs. Māmii :chii nyēē mākōōnēmuneēnoo āmāmii :chii nyēē imuuchē kōōnēmuneē Baaba kēēchiirēchu. Wōō :Baaba nyoo kikōōnoo kēēchiirēchoo kusiir chii ake tukul. ³⁰ Āyēku :anii akeenke āk Baaba.”

³¹ Yooto, kukwey :kāāntōōyichoo subak rwoontōōk kule kuwiiree Yēesu. ³² Nteenee kumwoochi :Yēesu bichoo kule, “Kyookas :akweek tukuuk chēē chaang' chēē kāroomēch chēē kyaayey :anii ām kāamuukēyēwēkaab Baaba. Kiito nkōōnē ām chooto kyaayey :nyēē kayeyaa omach owiireena rwoontōōk?” ³³ Kuwālchi :bichoo kule, “-Mākēēmāchē keewiiring' ām tukuuchoo kāroomēch choo 'kiiyēyē, nteenee kēēwiiring' kubo ng'aleek choo ichubē Yēyīn. Iyēku chii buch, nteenee imiitē iyibē keey wuu nyēē iyēku Yēyīn.” ³⁴ Yooto kuwālchi :Yēesu bichoo kule, “Mwooyē :Yēyīn ām siruutēchoo ōsumānē kule, 'Kyaamwaay kule āyibook :anii kule keekerkeeye.” ³⁵ Kiinkētē kule bo man :siruutēkaab Yēyīn ākookoy. Kikuur :Yēyīn bichoo kikiikutool kule iicheek ku inee. ³⁶ Kitoola :Baaba ānkōōyookwoō āchōō kōōrooni. Kwaamaak :nee soomwaay kule kāā-ābuch Yēyīn, yoo kaamwaay kule anii :Lakwataab Yēyīn? ³⁷ Yoo ākoo -māāmiitē āyēyē yiisyēetaab Baaba -moochamte ng'aleekyuu. ³⁸ Nto yoo āyēyē yiisyēenyii, ānkoo -mōōmuuchē ōyēnwōo, ocham naas tukuuk chēbo kwōng'ut choo kyaayey soomuuch ōnkēt kuchurta kule āsōochiintōōsi āk :Baaba.” ³⁹ Kusyeem :kāāntōōyichoo subak kule kunam Yēesu, nteenee kubotēē taayeng'waa.

Kiikaasee key :biiko chēē chaang' Yēesu

⁴⁰ Kinam :Yēesu baanta kut wokwaay āynēetaab Yoortaan. Kitas taay ākoy wōloo kibātisāniisyēē :Yoowaana. Kumiitē wōlooto, ⁴¹ kukwoonchi :biiko chēē chaang'. Kimwooyē :bichoo kule, “Manaaayey :Yoowaana ng'aleek chēbo kwōng'ut, nteenee ng'aleek tukul chēē kimwooy kurubta keyē āk chiichi, kubo manta.” ⁴² Kiikaasee key :biiko chēē chaang' Yēesu ām wōlooto.

10:8 Cherem. 23:1-2 **10:9** Tyēēn. 23:2; Ešēk. 34:14; Yoowa. 14:6 **10:11** Tyēēn. 23:1; Mat. 18:12-14; Yoowa. 15:13; Ihu. 13:20; Ng'oong'. 7:17 **10:14-15** Yoowa. 10:27; 2Tēm. 2:19; Mat. 11:27; Luuka 10:22 **10:16** Isa. 56:8; 66:18-19; Ešēk. 34:23-24; Yoowa. 11:52; 1Bēt. 2:25 **10:17-18** Yoowa. 3:35; 4:34; 5:18 **10:19** Yoowa. 9:16 **10:20** Yoowa. 8:48 * **10:22** Wiikiit :nyi nyēē kiitabaanaat kubo saakweet nyēē isōōtēē :Yuutayee bēsyeēt nyēē /kikiitiliilēē Kōōtaab Yēyīn nyoo kinyēēēēē :biiko chēē kimā Yuutayee. **10:23** Yēyūut. 3:11 **10:24** Yoowa. 4:25 **10:25** Yoowa. 5:36 **10:26** Yoowa. 16:9 **10:27** Yoowa. 10:3, 14; 8:47 **10:28-29** Yoowa. 5:24; 6:39 **10:30** Yoowa. 5:18; 17:21 **10:31** Yoowa. 8:59 **10:33** Laawi. 24:16; Mat. 26:63-66; Māārko 14:64; Yoowa. 5:18 † **10:34** Tyēēn. 82:6 **10:36** Yoowa. 1:34 **10:39** Yoowa. 7:30; 8:20, 59 **10:40** Yoowa. 1:28 **10:41** Yoowa. 1:29-34; 3:27-28 **10:42** Yoowa. 2:23

11

Meetaab Lasaaro

¹⁻² Kimii :chiito nyēē /kikēekuurēē Lasaaro nyēē kiminyē *kiriinkēetaab Beetannyya ak mbo cheebkaamet ayēeng', Maaryaa ak Maariita. Ki Maaryaa nyiitēnyii :nyoo kiroonkyinē kērēenkōōkaab Yēēsu mwaayta nyēē kibooṅ'g'u nyēē anyiny ankumasee buutēkyii. Kimii :yēē kichokumnyaan :Lasaaro. ³ Yooto kōōyookyi :koo ruuchoo Yēēsu ng'alyoo /kēemwooyē kule lalaat miisin :choorweenyii nyoo choomtōōs. ⁴ Yu kakas :Yēēsu, kumwooy kule, "Ānko kame, māṅ'ētunēē *kāābkwombiich. Kāyēyākiis buch :ng'aleechu sukutōōriit :Yēyiin ak Lakwanyii." ⁵ Kichāmē :Yēēsu Maariita, Maaryaa ak Lasaaro.

⁶ Kibēēni :Yēēsu bēsyoōsyēk ayēeng' kung'eetee kānyōōr lōkōōywēchoo. ⁷ Nto mii yoo, kumwoochi rubiikyii kule, "Okany kiyeey Yuuteeya." ⁸ Nteenee kulēēnchi :rubiikyii, "So, Kāānēētiintēēt, imāchē kiyeey wōlooto, ānkōmāchē :kāāntōōyichoo bo Yuutayeeek kuwirieneiṅ' rwoontōōk?" ⁹ Kuwālchi :Yēēsu rubiikyii kule, "Boonto sōō nee :bēētuet āsiiswēk taman ak ayēeng' chēē /kēēyēyiyēē? Yoo kāwēēsyēt :chiū bēēt, -/mākiināchē kuuyu irēētootē :lēbkēēyyēetaab kōōrēēt. ¹⁰ Nteenee yoo kāwēēsyētēē mēēnānēēt, +/makiinach kuuyu mātinēyē lēbkēēyyēēt." ¹¹ Yu keewaany :Yēēsu kumwooy kuu nyooto, kumwoochi bichoo kule, "Kāruchi keey :choorweenyoo Lasaaro nteenee mawaang'eet." ¹² Kumwoochi :rubiik Yēēsu kule, "Mokoryoontēēt, yoo ākoo kāruchi keey :Lasaaro naas ii, mākusob." ¹³ King'ālōolēē :Yēēsu meetaab Lasaaro, kubērē :rubiik tōōs kārū. ¹⁴ Yooto nanyuun, kōōchuurtoochi :Yēēsu rubiichoo bakeenke kule, "Kookume :Lasaaro. ¹⁵ Nteenee ang'erekaat, kuuyu kāmākēēboontē keey chiichoo. Kaamwaay kuu nyooto kubo akweek, sookaaseena keey, kunyi keebe." ¹⁶ Kumwoochi :Toomaas nyoo ki sārāmiin rubiik chuut kule, "Okany bokēēbēkyi :tukul wōlooto."

Kimwooy :Maariita kule ikoosēē keey Yēēsu

¹⁷ Kuyitu :Yēēsu, kōōnkēt kule ki bēsyoōsyēk ang'wan kuchakee /kokeekonor Lasaaro. ¹⁸ Kilēēkityiini :Beetannyya ak Yēērusālēm nyēē kimāchē kuyitē kiilomiitaanik sōmōk. ¹⁹ Kunyoo, kikiikukwa :biiko chēē chaang' bokuriiree Lasaaro ankusaaysaay Maaryaa ak Maariita. ²⁰ Yu kakas :Maariita kule kāākuchō :Yēēsu, kutorookta nteenee kung'ētunēē :Maaryaa kō. ²¹ Yooto kumwoochi :Maariita Yēēsu kule, "Lēyyē Mokoryoontēēt, nto 'kwēēmiitē nto kōmāmēē :ng'ēetaabiya. ²² Ānkoo kuwuu nyooto, ānkētē kule imuuchē :Yēyiin kuu nyiitēnyii, kuyēwuung' kiy ake tukul nyēē 'keeteeb." ²³ Kumwoochi :Yēēsu Maariita kule, "Makung'eet :ng'ēetaabkoomēt." ²⁴ Kuwālchi :Maariita kule, "Ānkētē sinee kule makung'eet bēsyoonoo bo lētut." ²⁵ Kumwoochi :Yēēsu kule, "Anii :nyēē ang'ēētēē biiko meet ānkāākōōnu soboonto. Chiito nyoo keekaaseena keey, mākunyōōr *soboontaab kibchuulyo ānkoo kame. ²⁶ Nto chiito nyoo ikoosēēnoo keey mābotē bēsyyēt ake. Ara, ichāmchiintōōsii ak ng'aleechu?" ²⁷ Kulēēnchi :Maariita, "Ayēnchinē oō, Mokoryoontēēt kule inyiiṅ' ku *Kāārārookiintēēt, Lakwataab Yēyiin nyoo kimākuchō kōōrooni."

Kiriir :Yēēsu

²⁸ Yu keewaany :Maariita kumwooy ng'aleechaa, kooyeey kaa ānkukur cheebkaamet kuwo komos ānkumwoochi kule, "Mii :kāānēētiintēēt kutēēbiing'." ²⁹⁻³⁰ Kutākumii :Yēēsu wōloo kinyōōrtōoy :Maariita, kung'ēētē :Maaryaa areet akeenke wokutuuyēē. ³¹ Yu kakas :biiko chu kimii kusooysōyē Maaryaa am kō kule kātuyto :Maaryaa saang', kurub lēt. Kiisōōtē :bichoo kule tōōs kimāchē wokuriiree wōloo /kikiikeekonoree ng'ēetaabkaamet. ³² Yu kayit :Maaryaa yēē kimii :Yēēsu kōōbutyii kērēenkōōkyii kumwoochinē kule, "Mokoryoontēēt, nto 'kwēēmiitē nto kōmāmēē :ng'ēetaabiya." ³³ Yu kakas :Yēēsu kuriirē :Maaryaa ak bichoo kārubē lēt, kung'woonchi. ³⁴ Kuteeb kule, "Kwookonoree ānō?" /Kēēwālchi kule, "Chōō cheekas oō, Mokoryoontēēt!" ³⁵ Kuriir :Yēēsu. ³⁶ Kimwooy :biiko kule, "Lēyyē, ākoo kōchāmē chiichi miisin!" ³⁷ Nteenee kumwooy :alake kule, "So, kōmākērēktooy naas :chiichi meetaab Lasaaro yoo ākoo inee :nyoo kiyēyē kukasta :kibkoratyaaantaanaa?"

Kiing'eetee :Yēēsu Lasaaro meet

³⁸ Kiinyaliil Yēēsu :ng'aleekaab bichoo. Nteenee kiwo ākoy kochong' wōloo /kiki-keekonoree chiito /ankikikeekeree rwaanteet nyēē wōō kurkat. ³⁹ Kumwoochi :Yēēsu biiko am yooto kule, "Ōnēmu rwaantaani." Kuwālchi :Maariita kule, "Mokoryoontēēt, boong'u miisin kuuyu bēsyyēetaab ang'wan :nyi kuchakee kame." ⁴⁰ Kulēēnchi :Yēēsu, "Kyāāmwoowuung' oob kule yoo 'keekaaseena keey +meekas wōōyintaab Yēyiin?" ⁴¹ Kōōnēm :bichoo rwaanteet. Kukas :Yēēsu barak ānkulē, "Baaba, ābiruung' kōōnkōy kuuyu, 'kēēkāswoo.

42 Ānkētē kule ikāswoo kwaak. Āmwooyē kuu nyooto sukung'eet kukas :bichu kēēboontē keey ānkōōyēnwoo kule inyiing' :nyēē 'kiyookwoo.' 43 Yu keewaany :Yēesu kumwooy kuu nyooto, kukuurso kule, "Ichuwu saang', wē, Lasaaro!" 44 Kuchuw! Kirātootiin :āwunnyēk āk kērēēnkōōk siroochoo /kikēēmuytooy. Kiyēēnootiin mbo :nkicheek koonyek. Yooto, kumwoochi :Yēesu bichoo kule, "Otyaachee siroochoo sukuwēēsyt."

Kicheeng' :buunikaab Yēesu wōlēē makunamta

(Mataayo 26:1-5; Māārko 14:1-2; Luuka 22:1-2)

45 Kiikaasee keey Yēesu :biiko chēē chaang' ām choo kirubē Maaryaa lēt yu kakas kiyēē kiyey :Yēesu. 46 Nteenee kiba :alake ānkubokumwoochi *Farisaayek kiyēē kiyeyakay. 47 Yooto kukuur :Farisaayek āk mbo kibkōrōs chēē wōōyēch *kōōkwēētaab Yuutayek. Kimwoochi kōōkwēēt kule, "+Makeyey nee? Nto yu mii :chiichi kuyēyē ng'aleechu chaang' chēbo kwōng'ut! 48 Yoo kākēēbākookyi kutas taay :chiichi ām kēēli, makookaasee keey :chii ake tukul. Yooto makukwa :biikaab Rooma ānkuyibēēnēch kōōrēt ankookarbuus biikyo!"

49 Kimii yooto :chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Kayaafa ānki *kibkōrōs nyēē wōō kēnyiinooto. Kimwooy :chiichoo kule, "Kaamaak :nee ēē? 50 -Mōōnkētē :akweek kule kaykay kume :chii akeenke kusiir kumis :kōōrēt tukul." 51 Kubooyiit man, kimii mbonō :chiichoo bo kōrōs kumwooyē kuu nyooto kubo kāāsōōtōyēwēkyii nkit, nteenee kuuyu ki inee :nyēē ki kibkōrōs nyēē wōō ām kēnyiinooto ānkiimutyoonu :ng'aleekyii kule makume :Yēesu sukusobcho :Yuutayek. 52 Kimābo Yuutayek nkit nteenee kibo kule /sikiiruruuch :lōkōkaab Yēyiin choo kisērētyinoot kōōrōōsyēk kuyēk kiito akeenke. 53 Kitoow :kāāntōōyikaab Yuutayek kuchakee bēsyoonoto kuwo taay, kucheeng' wōlēē makunamta Yēesu. 54 Kunyoo manaatakutaaltaat keey :Yēesu ām yēēmooonoo bo Yuuteeya. Kiwo āk rubiikēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Efrayim yēē kilēēkitēē suurkwēēnēēt ānkubokōōbuur wōlooto.

55 Ām bēsyōōsyēchooto kikiikulēēkitiit kwaam :Yuutayek *Saakweetaab Keeytaayēt. Kunyoo kikiikuba :biiko chēē chaang' Yēērusālēēm bokōōtiliil keey, kutoombo kuyitu :saakwaanaa. 56 Yooto tukul kimii :bichoo kuchēēng'ē Yēesu. Kitēēbēē keey ām *Kōōtaab Yēyiin kule, "Ara chōōnii man :chiichoo saakwaani?" 57 Kikiisimkumwoochi :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ākoo *Farisaayek biiko kule yoo kakas :chii wōlēē mii :Yēesu kumwooy /sikeenam.

12

Kiyiil :Maaryaa kērēēnkōōkaab Yēesu

1 Ām bēsyōōsyēk lo kumanaayit * :Saakweetaab Keeytaayēt, kuwo :Yēesu Beetannyya wōloo kiminyē :Lasaaro, chiichoo kiing'ēētēē :Yēesu meet. 2 Kibay :Maariita Yēesu āk rubiikyii ām wōlooto kuboonto keey Lasaaro. 3 Nto mii yoo kunam :Maaryaa mwaayta laaleet akeenke nyēē kiboong'u nyēē anyiny /ānkyoolēē beesaan chēē chaang'. Kiroonkyi :Maaryaa mwaayaa kērēēnkōōkaab Yēesu, nto yityo, kumasee buutēēkyii. Kiboong' :mwaayaa kuker kōōt tukul. 4 Nteenee kimwooy :Yuuta Iskaryoot nyoo ki akeenke ām rubiichoo bo Yēesu (nyoo kimii wokuchoomtooy inee) kule, 5 "So, ntēē /kāmākyooltēē mwaayi beesaan chēē chaang' /ānkiikoochi beesaanichaa bānoonik?" 6 Kimāmwooyē :chiichoo ng'aleechaa kuriirēē bānoonik, nteenee kuuyu ki kōōnriintēēt ānkisobēē beesaanichaa kubētēchēē kisich, kisich. 7 Nteenee kimwooy :Yēesu kule, "-Meemakee kiy. Kany kukonor mwaayaa kubo bēsyoonoo +/makeemuya. 8 +Mōōboontē keey :akweek bānoonik kwaak nteenee mēēbērē ōboontē keey anii kwaak."

9 Yu kakas :biiko chēē chaang' kule kimii :Yēesu Beetannyya bokukas. Kimā Yēesu nkit nyēē kibokukāsē nteenee kimāchē kukas nkinee Lasaaro nyoo kiing'ēētēē :Yēesu meet. 10 Kichōb :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch kubakach nkinee Lasaaro 11 kuuyu, kiyey :ng'eeteenyii bo meet kumwēyēē :biiko chēē chaang' kāāntōōyichoo bo Yuutayek ānkuyēēlchi Yēesu ankookaasee keey inee.

/Kikeetorooh Yēesu ām Yēērusālēēm kuu bāytooyiin

(Mataayo 21:1-11; Māārko 11:1-11; Luuka 19:28-40)

12 Yu kayyeech, kukas :biiko chēē chaang' choo kikiikukwa *Saakwaanaa bo Keeytaayēt kule kimii :Yēesu kuchōōnii Yēērusālēēm. 13 Yooto kunam sokēēkaab sōōsik ankutorookta Yēesu. Kityēēnchinootē :bichoo barak kule,

11:42 Yoowa. 12:30 11:44 Yoowa. 20:6-7 11:45 Yoowa. 2:23 11:48 Māārko 14:1-2; Yoowa. 2:11; Yēyuut. 4:16 11:50 Yoowa. 18:14 11:52 Yoowa. 10:16 11:53 Yoowa. 7:1 11:54 Yoowa. 5:13 11:55 2Tēt. 30:17-18; Yoowa. 2:13 11:56 Yoowa. 7:11 12:2 Luuka 10:40 12:3 Yoowa. 11:1-2 12:4 Yoowa. 6:71; 13:2, 27; 18:2 * 12:5 Mwooyē :yuutēyu kule *feetaanik betekik 300. Kiyēmē keey :feeteet akeenke āk yiisēētaab bēsyēēt akeenke. 12:7 Yoowa. 19:40 12:8 Kiruu. 15:11 12:11 Yoowa. 11:43, 45; 2:23

“Kutōrōriit :Yēyiin!

Ibēruuroot :nyī chōōnii ām kaayneetaab Yēyiin.

Ibēruuroot :bāytooyiintēētaab *Isrāyēēl.”†

¹⁴ Kikalabaan Yēēsu :sikiryēēt nyēē ki siirwaak, kootyiich yoo mwooyē :siruuṭēkaab Yēyiin kule,

¹⁵ “-Mōomuuyē, wē, :biikaab Sāāyōōn.†

Ong'nyī chōōnii :bāytooyiintēēng'woong'.

Kālāboonu :sikiryō nyēē siirwaak.”†

¹⁶ Mānāāsimkōōnkēt :rubiik kule kiyēē /kikēēmiitē /kēēyēchinē Yēēsu kimii kōōtyiichē siruuṭēkaab Yēyiin. Nteenee yu kiyiēyēē :Yēēsu kibkōōnkōy, kōōsōōtyi kiyoo kikiikumwooy :siruuṭēk kurubta keey āk Yēēsu.

¹⁷ Kikiikwaamtaat :biiko choo kikāsē kōōng'ēētēē :Yēēsu Lasaaro meet ng'aleechaata. ¹⁸ Kunyoo, kiyey :yooto kutorookta :bichoo chaang' Yēēsu kuuyu ki ng'alyoo :nyoo nyēē manaayyakay bēsyēēt ake! ¹⁹ Yooto kukōrōmchi keey *:Fariisaayek kule, “Kookas oob kule buch :kiyēē ōmiitē ōyēyē! Okas, ntēē kāākuwuuchi :kōōrēēt tukul chiichiiti!”

Lēbkēchinē :Yēēsu biiko tukul

²⁰ Kimii :nkicheek Kirikiik alake chēē kikikwa Yēērusālēēm bokwaam saakwaanaa. ²¹ Kiba :Kirikiichoo ākoy wōlēē kimii :Filibō nyoo kibo Beetsaayta ām Kalilaaya ānkumwoochi Filibō kule, “Boontēēt, kēēmāchē keekas Yēēsu.” ²² Kumwoochi :Filibō Antereeya, nto yityo kuyibchi :tukwaay Yēēsu lōkōōywēchoo. ²³ Yooto kumwoochi :Yēēsu icheek kule, “Kāākuyityi nanyuun yēē +/mākiitōrōōr *Wēritaab Chii. ²⁴ !Kāāmwoowook, yoo kāmēēsuuchi :kēbuswoontēēt ng'wēny ankume, kung'ētū ku inee keey. Nteenee yoo kame, makuyey āmiik chēē chaang'.” ²⁵ Chiito nyoo kāyēētyi keey soboonnyii, mākōōboot. Nto nyoo kēēkooyto soboonnyii ām kōōrooni, mākunyōōr *sobontaab kibchuulyo. ²⁶ Chiito nyoo māchē kuyēwoo yiisyēt kumāchāktōōs kuruba ānkēēboontōtē keey āk inee. Mākukoonyt :Baaba chiichooto yēwoo yiisyēt.

²⁷ Kaakwaama :ng'usng'us. Lēyēē, +maamwaay nee? Ara +māāmwoochi Baaba kōōnēmwoo nyalili mii kuchōōnchoo? Acha, nto yu ki ākoy kuyityiin kuu nyooto. ²⁸ Baaba, itōrōōr kaayneeng'uung'.” Yooto, kuchōōnēē :bōlātēēt barak nyēē kimwooyē kule, “Kyāātōrōōr, ānku +māātōrōōr subak.” ²⁹ Yu kakas :biiko choo kikiiyoong'is yooto bōlātoonoo, kumwooy :bichoo alake kule, “Kātul :kōōrēēt.” Kulē :alake, “Kāng'āloolchi *:malayikeet chiichi.” ³⁰ Kumwoochi :Yēēsu bichoo kule, “Kātōok :bōlātoonoo kubo ak-week mēēbērē anii. ³¹ Kāākuyityiin yēē +/mākiitilchi biikaab kōōrēēt ng'aleek. +/Makeekwet Bāytooyiintonoo bo kōōrooni. ³² Nteenee yoo /kiitōrōōroo, +māāyis biiko tukul kukwa wōlēē āmiitē.” ³³ Yooto kimwooyē :Yēēsu kuu nyooto, kiibooro meet nyēē kimii kuchōōnchinē. ³⁴ Kulēnchi :biiko Yēēsu, “Mwoowēēch :kiruuṭēkyoo kule ming'iisyē *:Kāāraroikiintēēt ākookoy. So ku ānō wōli imwooyē kule /kiitōrōōrē *Wēritaab Chii? Ng'oo :chiichi /kēēbērē Wēritaab Chii?” ³⁵ Kumwoochi :Yēēsu bichoo kule, “+Mōōboontē keey lēbkēēyyēēt bēsyōōs chēē ng'eri. Nto yoo tōōboontē lēbkēēyyēēt, ōbēesyētootēē simalukuyaak :mēēnānēēt. -Mēēnkētē :chii nyoo mii mēēnān wōlēē wēētii. ³⁶ Yoo tōōboontē keey lēbkēēyyooni kumāchāktōōs okaasee keey sōōbooyiitu lēbkēēyyēēt.” Yu keewaany :Yēēsu kumwooy ng'aleechaata kubotēē yooto.

Kiikaasee keey :biiko alake Yēēsu kutay :alake

³⁷ Ānko kikiikuyey :Yēēsu ng'aleek chēē chaang' chēbo kwōng'uat ām taayeetaab bichoo, manaakookaasee keey :bichoo inee. ³⁸ Kiyeyakay :yooto kootyiich yoo kimwooyē :wōōrkooyōontēētaab Yēyiin *Isaaya kule, “Ara mii :chii nyēē kiyiēnchi lōkōōywēkyoo ōō, Yēyiin, nto nyēē kiikōōnkēt kāāmukēyēwēkuuk?”†

³⁹ Manaakookaasee keey :bichoo Yēēsu, kurub kuu yoo kisirē *:Isaaya kumwooyē kule, ⁴⁰ “Kiker :Yēyiin koonyekwaa

ankuyey kuyoomcho :mētēwōok simakas kiy.

Kunyooy, -mēēmuuchē kukas kiy

† **12:13** Tyēēnwookik 118:25-26 **12:13** Mat. 27:11; Yoowa. 1:49; 6:15 † **12:15** /Kikēēkuurē biikaab Yēērusālēēm kule biikaab Sāāyōōn kuuyu /kikēētēēkyi Kōōtaab Yēyiin lekemeetaab Sāāyōōn. † **12:15** Seka. 9:9 **12:16** Yoowa. 2:22; 7:39; 17:1 **12:19** Yoowa. 11:48 **12:21** Yoowa. 1:44 **12:23** Yoowa. 2:4 **12:25** Mat. 10:38-39; 16:25; Māārko 8:35; Luuka 9:24; 17:33 **12:26** Mat. 10:24-25; Māārko 10:44-45; Yoowa. 13:13-17 **12:27** Māārko 14:34-36; Yoowa. 12:23 **12:28** Māārko 1:11; 9:7; Yoowa. 17:1 **12:30** Yoowa. 11:42 **12:31** Yoowa. 14:30; 16:11 **12:34** Yoowa. 3:14; 8:28; 18:32 **12:34** Tyēēn. 89:36; 110:4; Isa. 9:7; Esek. 37:25; Tān. 7:14 **12:36** Yoowa. 7:33; 8:12 **12:36** Yoowa. 5:13 **12:37** Mat. 12:39-42; 16:4; 17:17; Māārko 9:19; Yoowa. 16:9; Ibu. 3:7-11 † **12:38** Isa. 53:1 **12:38** Room. 10:16

āmēēmuuchē kusēw :mētēwookwaa,
nto yooto, kumāwēēktōōs kukwa wōlēē āmiitē
sukung'et āsoob icheck.”†

⁴¹ Kimwooy * :Isaaya ng'aleechu kuuyu kikiikukas wōōyintaab Yēesu ankiikiikung'alaalee.
⁴² Ānkoo kiwuu nyooto, kiikaasee keey :biiko chēē chaang' Yēesu ākoo mbo kāāntōōyik
alak chēbo Yuutayeeek. Nteenee kuuyu kinyōkōōrēch * :Farisaayeeek, kīmāng'āloolēē :icheek
ng'aleechaa kutook /simakeekwetee *kōōtaab saayeeet. ⁴³ Kiyey :kāāntōōyichoo kuu nyooto
kuuyu kichāmē yoo kāsīl icheck :biiko mēēbērē yoo kāsīl :Yēyiin.

Chiito nyoo kameekaasee keey Yēesu +/mākiitiilchi ng'al

⁴⁴ Kikuurchi :Yēesu biiko kule, “Chiito nyoo keekaaseenaa keey, kumii kōōkoosēē keey
Baaba anii nyoo kiiyookwoo. ⁴⁵ Chiito nyoo kaakukasa, kaakukas nkinee Baaba nyoo
kiiyookwoo. ⁴⁶ Kyāāchōō kōōrooni chāākōōnu lēbkēēyyēēt sukung'et :chii ake tukul
nyoo ikoosēēnoo keey mēēbērē ng'ētunēē mēēnān. ⁴⁷ -Māātiilchinē chii ng'al nyoo kāsē
ng'aleekyuu āmākoonyitē kuuyu kimāāchōōnii chāātiilchinē biikaab kōōrētē ng'al nteenee
kichāārroochē. ⁴⁸ Nto chii nyoo kataya ankutay ng'aleekyuu, makooruusta :ng'aleechaa
nkit bēsyoonoo bo tabanta kuuyu kichuunnyēē. ⁴⁹ Ng'aleek chēē āmwooyē mākwōonēē
wōlēē āmiitē, nteenee Baaba nyoo kiiyookwoo :nyēē kimwoowoo kule āmwoowu. ⁵⁰ Ānkētē
kule kiyēē mwooyē :Baaba kuyibu *soboontaab kibchuulyo. Kunyoo, kiy ake tukul nyoo
āmwooyē ku nyēē kimwoowoo :Baaba.”

13

Kiiwuunchi :Yēesu rubiikyii kērēēnkōōk

¹ Yooto kikiikuriik /kyaam *Saakweetaab Keeytaayeeet. Kiinkēt :Yēesu kule kikiikuyityi
:bārooyinnyii kung'etee kōōrooni ānkuu wōlēē mii :Kwaan. Kichāmē kutukul biikyii choo
kiboonto keey. ² Yu kimii :Yēesu wokwoomiisyē āk rubiikyii, kikiikuyey :Kibrōkōsyootētēet
Yuuta Iskaryoot kuchaamta Yēesu. ³ Kiinkēt :Yēesu kule kikiikōōtōōrchi inee :Kwaan
kāāmukēyēwēk tukul. Kiinkētē subak kule kichōōnēē :inee wōlēē mii :Yēyiin ankimakooy-
eey wōlooto.

⁴ Kiiyyo :Yēesu ānkōōrēēk kābuutiinyii nto yityo kumootee keey ankeet nyēē abuus.
⁵ Kiroonkyi bēeko karaayit ānkutoow kōōwuunoot kērēēnkōōkaab rubiikyii. Kimāsēē
kērēēnkōōchoo ankaanaa. ⁶ Nto yu kayit yēē kimii :Simōōni Bētērō, kulēēnchi :nyoo, “So,
Mokoryoontētē! Imāchē iwuunwoo kērēēnkōōk?” ⁷ Kuwālchi :Yēesu kule, “-Mēēnkētē kiyēē
āmiitē āyēyē kuu nyi, nteenee +mēēnkēt lētuunoo.” ⁸ Kutāyisi :Bētērō ānkumwooy kule, “Acha!
Mākyo iwuunwoo kērēēnkōōk.” Kumwoochi :Yēesu Bētērō kule, “Yoo kāāmāwuunung',
māyēmāktōōs tākiiburtē keey.” ⁹ Kumwoochi :Bētērō kule, “Yoo wuu nyooto nanyuun ii,
Mokoryoontētē, iwuunwoo mbo nkinee mētīt āk āwunnyēk.” ¹⁰ Kuwālchi :Yēesu kule, “Chiito
nyoo kāākōōwuun keey kumāchāktōōs baateey kuchururta kērēēnkōōk. Ōtililēch :akweek
tukul nteenee mii :akeenke ām akweeknyēē mā tililil.” ¹¹ Kimwooy :Yēesu kuu nyooto kuuyu
kikiikōōnkēt chiichēē kimii wokuchoomtooy inee.

¹² Yu keewaany :Yēesu kōōwuun kērēēnkōōkaab rubiichoo, koolaach kābuutiinoo
ānkukōōbuur ng'wēny wokwoomiis. Yooto kumwoochi :Yēesu rubiikyii kule, “Ibooru
nee :kiyoo kātāāyēyē?” ¹³ Ōkuuroo kule, ‘Kāānēētiintētē’ nto kule ‘Mokoryoontētē.’ Man
āwuuyē nyooto. ¹⁴ Ānkoo āyēku :anii Mokoryoontēng'woong' āk kāānēētiintēng'woong',
kāāwuunwook kērēēnkōōk. Kunyoo māchāktōōs :nkakweek ōwuunchinē keey kērēēnkōōk
¹⁵ kuu yoo kātāāboorwook :anii. ¹⁶ ! Kāāmwoowook, mā wōō :motwooriintō kusiir
mokoryoontēnyii āmā wōō :kiiyookiintō kusiir kāāyooktooyiintētē. ¹⁷ Yoo koorub
ng'aleechu kātāāmwōowook, mākōōbēruurook :Yēyiin!

¹⁸ -Māāng'āloolēenook akweek tukul kuuyu ānkētē soboonwēkaab choo kyaakwey. Ntee-
nee māchāktōōs kuyityiin :sirrutēkaab Yēyiin :yēē mwooyē kule, ‘Kiwēēkyoo keey :chiito
nyoo kikyoomiisyē :tukwaay.’† ¹⁹ Kāsīmāmwōowook ng'aleechu kumānāāyēyākiis, si yoo
yēyāktōōs, +mookaasee keey kule anii nyooto. ²⁰ ! Kāāmwoowook, nyoo toochē chiichēē
kāāyooktē, kaakutaacha. Nto nyoo kaakutaacha, kaakutaach nkinee nyoo kiiyookwoo.”

Kiiboor :Yēesu chiito nyēē kimii wokuchoomtooy

(Mataayo 26:20-25; Māārko 14:17-21; Luuka 22:21-23)

† **12:40** Isa. 6:10 **12:40** Māārko 4:12 **12:41** Isa. 6:1-3 **12:42** Yoowa. 2:23; 9:22 **12:43** Yoowa. 7:18; Room.
2:29; Kala. 1:10 **12:45** Yoowa. 14:9 **12:46** Yoowa. 1:4; 8:12 **12:47** Yoowa. 3:17; 5:22 **12:49** Yoowa. 7:16-17
12:50 Yoowa. 4:34 **13:1** Yoowa. 2:4 **13:2** Luuka 22:3; Yoowa. 12:4 **13:3** Yoowa. 3:35 **13:5** Luuka 12:37
13:10 Yoowa. 15:3 **13:11** Yoowa. 6:64, 70-71 **13:14** Mat. 23:8-12; Māārko 10:41-45; Luuka 22:27; 1Tēm. 5:10
13:15 Filib. 2:5 **13:16** Mat. 10:24-25; Luuka 6:40; Yoowa. 15:20 † **13:18** Tyēēn. 41:9 **13:18** Yoowa. 17:12
13:19 Yoowa. 14:29; 16:4; 8:24 **13:20** Māārko 9:37

²¹ Kiiyiimset :yooto Yēesu mēt kut kulē, “!Kāamwoowook, mii :akeenke ām akweek nyēē makuchaamtaa.” ²² Kukas keye :rubiik nyēē kanam kuut kule ng’oo :nyooto /kēmwooyē. ²³ Kikitiiing’to Yēesu :rubiintoonoo kichāmē. ²⁴ Yooto kubutēē :Bētērō rubiintoonoo koong’ta kuteebēe Yēesu kule ki ng’oo :nyooto kimii :inee kung’aloolē. ²⁵ Kōōtōrōōr :rubiintoonoo mētiniyi ankuteebēe Yēesu kule, “Ng’oo :nyooto oō, Mokoryoontēēt?” ²⁶ Kumwoochi :Yēesu kule, “Nyoo kākoochi mukaatiit nyēē kaalablaabte, ku chiito :nyooto.” Kunam :Yēesu mukaatiit ankoolablaabta suutēēk nto yityo kōōyokoochi Yuuta Iskaryoot. ²⁷ Kunāmē :Yuuta mukaatiinaa kōōloombuuchē :Kibrōkōsyoontēēt bakeenke. Kumwoochi :Yēesu kule, “Ānkiisārchi kiyēē imāchē iyey.” ²⁸ Kimēēnkētē :rubiik chuut alake kiyēē kiibooru :ng’aleechaa bo Yēesu. ²⁹ Kiisōōtē :rubiik alake kule tōōs kāmwoochi :Yēesu inee wokwaal tukuukaab saakweet nto kule kōōkoochi biiko choo bānoon kiy kuuyu ki kōnōriintēētaab beesaanik. ³⁰ Yu kaakunam :Yuuta mukaatiinaa, kuchuyta. Kikiikutuuyiit yooto :kōōrēt.

Mākuutyēēt nyēē lēēl

³¹ Yu kaakuchuyta :Yuuta, kumwooy :Yēesu kule, “Mākōōtōrōōrākoy ra *:Wēritaab Chiī ānkōōtōrōōrākoy :Yēyiin kubununēē inee. ³² Kuu yoo itōrōōrē :Yēyiin Wēritaab Chiī, mākōōtōrōōr :nkinee Yēyiin ānkuyēyāktōōs areet akeenke. ³³ Kunyoo ii, lōkōkyuu, -mēētākiibuurtooy keye akweek nyēē lōō. +Moocheeng’aa nteenee, āmwoowook kule, -Mōōbēētii wōloo +māāwē”, kuu yoo kyāāmwoochinē kāāntōōyichoo bo Yuutayeeek. ³⁴ Āmiitē wākōōnook mākuutyēēt nyēē lēēl, nto nyooto ku nyi: Ochoomtōōsii kuu yoo kyāāchāmook :anii. ³⁵ Yoo ōchoomtōōsii, mākōōnkēt :biiko tukul kule ōyēku rubiikyuu.”

Kiiboor :Yēesu kule makutuuch keye :Bētērō

(Mataayo 26:31-35; Māārō 14:27-31; Luuka 22:31-34)

³⁶ Nto tēē yoo, kuteebēe :Bētērō Yēesu kule, “Imāchē iwē ānō oō, Mokoryoontēēt?” Kuwālchi :Yēesu kule, “-Mākēēbēētooy keye kuu nyi, nteenee +meerubwaa lētunoo.” ³⁷ Kuteebēe :Bētērō Yēesu kule, “Ām nee simakeebēete keye raat oō, Mokoryoontēēt? Yoo kābo nee, kēēbēku :tukwaay!” ³⁸ Kuwālchi :Yēesu kule, “Kule kēēbēku :tukwaay? ! Kāamwoowuung’, kutoombo kooturkuuch :kirkōōnkiit, +meetuuch keye areet sōmōk.”

14

Kēēlto :Yēesu nyēbo Kaab Baaba

¹ Kumwoochi :Yēesu rubiikyii subak kule, “-Matookany kubēk :moonik. Okaasee keye Yēyiin ankookaaseenaa keye. ² Mii :kooiik chēē chaang’ Kaab Baaba wōlēē +māwāāyēytoowook ming’ātēēt. Nto kāmāwuu nyoo, nto kāmāamwoowook kuu nyooto. ³ Yoo kāwāāyēytoowook ming’ātoonoo, +māāyēēwu chaamutaak subokiibuurte keye. ⁴ Ōnkētē :akweek kēēlto nyēē wēētii wōlēē +māāwē anii.” ⁵ Yooto kumwoochi :Toomaas Yēesu kule, “Yoo -mākiinkētē raat mbo wōlēē iwēētii ii, Mokoryoontēēt, bokiinkētē nee kēēlto nyi imwooye?” ⁶ Kuwālchi :Yēesu kule, “Anii :kēēlto. Anii :manta ānku anii :soboonto. Māmii :chii nyēē wēētii Kaab Baaba yoo kāmābuntēēnoo. ⁷ Nto kōōnkētōo, nto kōōnkētē nkinee Baaba. Nteenee ōmiitē bōōnkētē ām lēēkitō kule ng’oo :Baaba ankukookasee koonyekwook mbo kēny.” ⁸ Kumwoochi :Filibō Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, ng’oo :Kōōn. Kiyooto :nyēē kēēmāchē kityō.” ⁹ Kuwālchi :Yēesu kule, “So, Filibō, kōōkiibuurte keye nyi kooy āmānēēnkētōo. Chiito nyoo kaakukasa kaakukasa Baaba. Imuuchē kule nee iteēbeenaa kule ng’oo :Baaba anii? ¹⁰ So, -mēēchāmtooy :inyiing’ kule, anii āk Baaba ku kiy akeenke? Ng’aleek choo āmwoowook kumā cheechuu nteenee bo Baaba nyoo inee ku anii ānkuyēyiisēēnoo. ¹¹ Ochamtaa yoo āmwooyē kule anii āk Baaba ku kiy akeenke. Nto yoo māwuu nyoo, ochamtaa naas kubo ng’aleechaa bo kwōng’uut choo kyaayey. ¹² ! Kāamwoowook, chii nyoo ikōōsēēnoo keye makuyey tukuukaab kwōng’uut chēē wuu choo kyaayey :anii ankumakuyey mbo chēē chaang’ kusiir chu, kuuyu -māāmiitē. ¹³⁻¹⁴ Kiy ake tukul nyēē kooteeb ām kaayneenyuu, +maayey, sukutōōriit :Baaba kubununēē Lakwanyii.”

Kii-āmiis :Yēesu rubiikyii kule mākunyōōr Tāmirmiryēētaab Yēyiin

¹⁵ Kitas taay :Yēesu kumwoochi rubiikyii kule, “Yoo ōchāmoo, ōriib mākuutēkyuu. ¹⁶ +Maateebēe Baaba kukōōnook Tāmirmiryēēnyii nyēē mākyūētyēēchook kuu wōloo kwāāyēytooy :anii. ¹⁷ Bo manta :Tāmirmiryoonoo ānku +mōōbuurtē keye ākookoy. Mānyōōru

13:23 Yoowa. 19:26; 20:2; 21:7, 20 **13:27** Yoowa. 12:4 **13:29** Yoowa. 12:6 **13:32** Yoowa. 17:1 **13:33** Yoowa. 7:33-36 **13:34** Yoowa. 15:12, 17; 1Yoowa. 2:7-8; 3:11, 23; 4:11, 21; 2Yoowa. 5-6 **13:35** 1Yoowa. 3:14
13:36 Yoowa. 8:14; 21:19 **13:38** Yoowa. 18:27 **14:3** Yoowa. 12:26 **14:5** Yoowa. 11:16 **14:6** Yoowa. 1:4, 14; 10:9; 1bu. 10:20 **14:9** Yoowa. 12:45; 1:18; Kolos. 1:15; 1bu. 1:3 **14:10** Yoowa. 3:35; 10:38; 17:21 **14:11** Yoowa. 5:18, 36 **14:13-14** Yoowa. 15:16; 17:1 **14:15** Yoowa. 14:21, 23; 15:10; 1Yoowa. 5:3; 2Yoowa. 6 **14:16** Yoowa. 7:39; 14:26; 15:26; 16:7, 13; 20:22; Yēyuut. 1:4; 2:4; 1Yoowa. 3:24; 4:13

:chii nyēbo kōōroni kuuyu mēēbērē makukas Tāmirmiryoonoo nto kōōnkēt. Nteenee +mōōnkētē :akweek Tāmirmiryoonooto kuuyu mii wōlēē ōmiitē ānku +mōōbuurtē keey. ¹⁸ +Māāwē, nteenee -mōōng'ētū kuu bānoon. +Māāyēēwu wōlēē ōmiitē. ¹⁹ Lēēkit ang'eeteē kōōrētē nyēē mākooy kukasa :biikaab kōōroni subak, nteenee +mookasaa :akweek. Nto kuuyu āboontē :anii soboonto, +mōōnyōōru soboonto. ²⁰ Yoo kookasaa yooto, +mōōnkēt kule āyēku :anii akeenke āk Baaba ānkāāyēku akeenke āk akweek. ²¹ Chiito nyoo kāsē mākuutēkyuu ānkuriibē, kuchāmoo. Makucham :Baaba chii nyoo chāmoo ankaacham :nkanii ānkāāboorchi keey."

²² Yooto kumwoochi :Yuuta nyiin ake Yēēsu kule, "Mokoryoontēēt, ām nee yu imāchē iboorwēech keey āmēēmāchē iboorchi keey biikaab kōōroni?" ²³ Kuwālchi :Yēēsu kule, "Chii nyoo chāmoo, kukoonyitē ng'aleek choo ānēētē. Makucham :Baaba chiichoo ānku +māachōontē keey Baaba ānkubokēēming'tē keey. ²⁴ Chii nyoo mächāmoo, mākoonyitē kiyēē ānēētē. Mākwoonēē :ng'aleechu kookas wōlēē āmiitē, nteenee bo Baaba nyoo kiyoookwo.

²⁵ Āmwoowook ng'aleechu kuuyu takēēboontē keey. ²⁶ Nteenee mākuuyēēchchook :Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyoo mākōōyook :Baaba. Mākōōnēētōok ānkōōsōōtwook ng'aleek tukul choo kyāāmwoowook. ²⁷ Lēyyē, ōbuurtē kaalyeenyuu. Makerkeey :kaalyaani ākōōnook nyoo kōōnook :biikaab kōōroni. -Mookany kubēk :moonikwook, āmōōmuuyē. ²⁸ Kookas oob yoo kāmwoowook kule, +Māāwē ānku +māāyēēwu wōlēē ōmiitē." Yoo ōchāmoo, ong'erech kubo kule āmiitē āwēētii Kaab Baaba nyoo wōō kubiira. ²⁹ Kāsimāmwoowook ng'aleechu kumānāāyēyākii, si yoo kāyēyākii +mōōyēnchi. ³⁰ Kāmāang'āloolē āk akweek nyēē lōō kuuyu mii kuchōōnii :bāytooyiintēētaab kōōroni. Māboonto :bāytooyiintoonoo kāmūukēy kubāwoo, ³¹ nteenee kāyēyākii :ng'aleechu sukōōnkēt :biiko tukul kule āchāmē Baaba kuuyu āyēyē kiyēē mwoowoo kule ayey. Lēyyē, kēēng'ēētyēē yu."

15

Musābiiboot ākoo sokonaakyii

¹ Kitas taay :Yēēsu kumwoochi rubiikiyii kule, "Anii *musābiiboot nyēbo man nto Baaba ku chiitaab mbareet. ² Tiltōoy :Baaba sokonnyeenyuu ake tukul nyoo māyēyē āmnyoo, ānkubulē sokonnyet nyoo kiyey lokoyeek sukuyey lokoyeek chēē chaang'. ³ Kōōtililitu mbo :akweek kēny ām lōkōōyēk choo kwāāmwoowook. ⁴ Yoo kōōkiilchoo, ākiilchook. Māyēyē :sokonnyee-taab musābiiboot lokoy yoo mēēbērē kānoomchi musābiiboot. Wuu nyooto ām wōlēē ōmiitē :nkakweek. -Mōōyēyē kiy nyēē karaam yoo kāmōōkiilchoo. ⁵ Anii :musābiiboot, akweek :sokonaak. Yoo kākiilchoo :chii ānkākiilchi :nkanii, kuyyē tukukul chēē chaang' chēē kāroomēch. Kunyoo, -mōōyēyē kiy yoo kāmōōkiilchoo. ⁶ /Kūnēntoy biiko choo kāmākiilchoo kuu sokonaachaa /kēētiltooy. Kuu yoo mākuuyōmcho :sokonaachaa, nto mii yoo /kiiruruuch /ānkēēwiirchi ma kulāyo, +/ mākiinēnto nkicheek biiko choo kāmākiilchoo /ānkēētōōrchi maataab kibchuulyo. ⁷ Yoo kōōkiilchoo ānkōōbuurtē ng'ālyoontēenyuu, ankooteeb kiy ake tukul nyēē ōmāchē, /kēēkōōnook. ⁸ Yoo kooyey lokoyeek chēē chaang' ānkōōyēku man rubiikiyuu, +mōōtōōrōōr Baaba.

Kiikiim :Yēēsu chamateet

⁹ Āchāmook :anii kuu wōloo chāmtoō :Baaba. Kunyoo, ōbuurtē :nkakweek chama-teenyuu. ¹⁰ Yoo kōōriib mākuutēkyuu, +mōōbuurtē chamateenyuu, kuu yoo kyāāriib :nkanii mākuutēkaab Baaba ānkāābuurtē chamateenyii. ¹¹ Āmwoowook ng'aleechu sōōbuurtē ng'erekwekyuu, si nto yitoy, kuchurta :ng'erekwekwook.

¹² Mākuutyēēnyuu nyi: Ōchoomnyē kuu yoo āchāmook :anii. ¹³ Māmii :chamateet nyēē wōō kusiir yoo kēēnēm keey :chiito kume kubo chōōrōōnuutēkyii. ¹⁴ Yoo kooyey kiyēē kāāmwoowook, ōyēku chōōrōōnuutēkyuu. ¹⁵ -Mātāākuurook subak kule motwoorik kuuyu -mēēnkēt :motwoorintētē kiyēē yēyē :mokoryoontēenyii. Nteenee ākuurēēnook ra chōōrōōnuutēkyuu kuuyu kāāmwoowook :anii kiy ake tukul nyēē kyāākāsēē Baaba. ¹⁶ Kimōōkwēyoo anii :akweek kule āyēku mokoryoontēēng'woong'. Anii :nyēē kyāākwyōok ōyēku rubiikiyuu. Kyaatoolak kukiil :soboong'woong' bo tāmirmiryēēt sukung'et kukōōnook :Baaba kiy ake tukul nyoo kooteeb ām kaayneenyuu. ¹⁷ Kunyoo, mākuutyēēnyuu nyi: Ōchoomnyē."

14:17 1Kōōr. 2:10-16 14:19 Yoowa. 16:16 14:23 Ng'ooŋg'. 3:20 14:24 Yoowa. 7:16 14:26 Yoowa. 14:16; 16:13; 1Yoowa. 2:20, 27 14:27 Luuka 2:14; Yoowa. 16:33; Filib. 4:7; Kolos. 3:15 14:29 Yoowa. 13:19 14:30 Yoowa. 12:31 14:31 Yoowa. 4:34; 10:18; 12:49 15:1 Tyēēn. 80:8-16; Isa. 5:1-7; Cherem. 2:21 15:2 Mat. 3:10 15:3 Yoowa. 13:10; Ēfēēs. 5:26 15:5 Yoowa. 15:7, 10; 6:56; 1Yoowa. 2:6, 28; 3:6, 24 15:5 2Kōōr. 3:5; 4:7 15:6 Mat. 3:10; 7:19 15:7 Yoowa. 15:16 15:8 Yoowa. 17:1 15:9 Yoowa. 5:18 15:10 Yoowa. 14:15; 4:34 15:11 Yoowa. 16:22, 24; 17:13; 20:20; 1Yoowa. 1:4 15:12 Yoowa. 13:34 15:13 Yoowa. 10:11; Room. 5:8; 1Yoowa. 3:16 15:16 Mat. 7:7; Yoowa. 14:13; 15:7; 16:23-24; 1Yoowa. 3:22; 5:14-15 15:17 Yoowa. 13:34

Mākuwēch :biikaab kōōroni rubiikaab Yēesu

¹⁸ Kumwoochi :Yēesu rubiikiyii subak kule, “Yoo kāwēchook :biikaab kōōroni ōnkēt kule kisimkuwēcho anii. ¹⁹ Nto kyōōbooyē kōōroni nto kichāmook :biikaab kōōroni. Nteenee kyaakweyaak :anii ōyēku cheechuu, kunyi -mōōbooyē kōōrēt. Kiyooto :nyēē wēchēenook :biikaab kōōroni. ²⁰ Osoot yoo kāāmwoowook kule, ‘Mā wōō :motwooriintō kusiir moko-ryoontēnyii.’ Kuu yoo /kiinyaliiloo, +/makiinyalilaak nkakweek. Nto yoo /kēēkoonyitē kiyēē kwaaneet :anii, +/mākēēkoonyit kiyēē +mooneet :nkakweek. ²¹ Mākuyēwook :biikaab kōōroni ng’aleechu tukul kuuyu ōyēku cheechuu ak subak kuuyu -mēēnkētē :bichoo nyoo kiyyookwoo. ²² Nto kimānāachōō ānkāāng’aloolchi bichoo, nto /kimākiitiilchinē kule kiikuchoolwookēn. Nteenee kuuyu kyāāchōō, māmii :wōlēē makutuukta keey :chii am choolwookātēēt nyēē kiikuyey. ²³ Chiito nyoo wēchoo, kuwēchē nkinee Baaba. ²⁴ Nto kimanaayey tukuuk chēbo kwōng’uut am wōlēē mii :bichoo, nto /kāmākiitiilchinē bichoo ng’al. Ankoo kookukas :bichoo tukuuchoo bo kwōng’uut choo kwāāyēyē, tākuwēchoo ānkuwēchē nkinee Baaba. ²⁵ Nteenee itiyiichē :yuutēyu siruutyēētaab Yēyiin :yoo mwooyē kule, /Kikēēwēcho buch.”†

²⁶ Lēyyē, ōnkētē kule yoo kāāwē :anii Kaab Baaba, +māwāyooku Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyēē mākuyēētyēēchook. Mākōōboorchi biiko manta ak wōlēē āwuuyē :anii. ²⁷ Mēēbērē Tāmirmiryēētaab Yēyiin nkit nyēē mākōōboortoo nteenee ōboortoo :nkakweek kuuyu kikēēboontotē keey tukul kuchakee kēny.

16

¹ Āmwoowook ng’aleechu simōōchunnyēē kiyēē kyōōyēnchi. ² Makukweteenaak :bichoo kooriikaab saayeeet. Makuyit :bēsyyēt nyēē yoo kabakachaak :chii kōōsōōtē kule kayey kiyēē mächē :Yēyiin. ³ Yēyē kuu nyooto kubērē tōōs kayey chēē kāroomēch, nteenee yēyē kuuyu -mēēnkētē Baaba āmēēnkētē. ⁴ Kāsimāmwoowook ng’aleechu si yoo kayit :yooto kōōsōōtwork ng’aleechna kyāāmwoowook.

Yiisyēētaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin

Kimānāsimāmwoowook ng’aleechu kuuyu kitākēēboontē keey. ⁵ Nteenee āmiitē wāāyēyē Kaab Baaba nyoo kiyyookwoo āchōō kōōroni, amateebēena :chii am akweek wōlēē āwēētii. ⁶ Ānkētē kule kāākung’woonchook :ng’aleechu. ⁷ Nteenee āmwoowook manta kule karaam am wōlēē ōmiitē yoo kāāwē suwāāyooku Tāmirmiryēēt kuchō wōlēē ōmiitē, kuuyu yoo kāmāwē, mächōōnii :Tāmirmiryēēt chokuyēētyēēchook. ⁸ Yoo kächō :Tāmirmiryēēt, mākōōboorchi biiko kule kustooyootiin am wōlēē kāstooy :icheek ng’ōōkisto, churtaayeeet ak kiyēē itiiilē :Yēyiin. ⁹ Kurubta keey ak ng’ōōkisto, ku kule -mēēkoosēēnoo keey, ¹⁰ churtaayeeet ku kule, āmiitē āyēyē :anii Kaab Baaba āmatōōkāsoo ¹¹ nto kiyēē itiiilē :Yēyiin ku kule, /kāākiitiilchi ng’aleek bāytooyiintēētaab kōōroni.

¹² Āboontē ng’aleek chēē chaang’ chēē ābērē nto tāāmwoowook nteenee nyikisyook miisin. ¹³ Nteenee yoo kächō :Tāmirmiryoonoo bo manta, mākwoorōōrwork ōnkēt manta kutukul. -Māmwoowu kiyēē chōōnēē kāāsōōtēyēwēkyii nteenee mākumwoowu nyēē /kēēmwoochinē ak tukuuk chēē makukwa. ¹⁴ Mākōōtōrōōroo :Tāmirmiryoonoo kuuyu mākunyōōru ng’aleekyuu ānkumwoowook. ¹⁵ Kiy ake tukul nyēbo Baaba ku nyeenyuu. Kiyooto :nyēē āmwooytēē kule mākunyōōru :Tāmirmiryoonoo ng’aleekyuu ānkumwoowook.

Makuweek :ng’wooninto kuyē ng’erekweek

¹⁶ Kāmēētābōōkāsoo am lēēkitō, nto nyēē mā tyaa ātooku subak.” ¹⁷ Kimwoochi :rubiichoo alake kule, “So, ibooru nee :ng’aleechu? Kālē, ‘Kāmēētābōōkāsoo am lēēkitō nto nyēē mā tyaa ātooku subak.’ Ānkulē subak, ‘Āmiitē āyēyē :anii Kaab Baaba.’ ¹⁸ Ibooru nee :ng’aleechu bo ‘Am lēēkitō?’ -Mākiinkētē kiyēē mii kung’aloolē!”

¹⁹ Yooto kōōnkēt :Yēesu kule kimächē :rubiichoo sukuteebēe inee ng’aleechaata. Kunyoo kuteebēe rubiichooto kule, “So, ōmiitē ōtēēbēē keey kiyēē ibooru :yoo kāāmwooyē kule, ‘Am lēēkitō, -mātōōkāsoo, nto nyēē mā tyaa ātooku subak.’” ²⁰ ! Kāāmwoowook, +mōōriiryē ānkōōmēēysē nto yooto kumii :biikaab kōōroni kung’ērēktōōs. Mākung’woonchook nteenee makuweek :ng’wooninng’woong’ kuyē ng’erekweek. ²¹ Yoo sichē :koorko kung’woonchinē, nto yoo kāākusich lakwanyii kuwuutyēē ng’wooninoo kubo ng’erekweekaab leekweet. ²² Kunyoo, wuu nyooto am wōlēē ōmiitē akweek.

15:19 Yoowa. 7:7; 16:32-33; 17:14; 1Yoowa. 3:13 **15:20** Yoowa. 13:16 **15:21** Yoowa. 16:3 **15:22** Yoowa. 9:41
15:23 Luuka 10:16; Yoowa. 5:23 **15:24** Yoowa. 5:36 † **15:25** Tyēēn. 35:19 **15:25** Tyēēn. 69:4; 35:19
15:26 Yoowa. 14:16 **15:27** Yoowa. 1:14; Yēyuu. 1:8; 1Yoowa. 1:2; 4:14 **16:2** Yoowa. 9:22; Yēyuu. 26:9-11 **16:3** Yoowa. 15:21 **16:4** Yoowa. 13:19 **16:7** Yoowa. 14:16 **16:8** Yēyuu. 24:25 **16:9** Yoowa. 5:38; 6:36, 64; 7:5; 10:26; 12:37 **16:11** Yoowa. 12:31 **16:13** Yoowa. 14:16; 1Yoowa. 2:27 **16:14** Yoowa. 17:1 **16:15** Yoowa. 17:10 **16:16** Yoowa. 14:19

Mäkung'woonchook sinee kuu nyiitēnyi, nteenee yoo kakeekas keey subak +moong'erech ng'erekweek chēē māköy kōōnēmūnēēnok :chiil. ²³ Māmii :kiy nyēē +mooteebeena kuuyu māköōnok :Baaba kiy ake tukul nyēē kooteeb ām kaayneenyuu. ²⁴ Māmii :kiy nyēē kyooteeb ām kaayneenyuu. Kunyi, oteebee Baaba kiyēē ōmāchē sukuyitita :ng'erekweekwook.

Kiikōōbēl :Yēesu kōōrēēt

²⁵ Kāāmwoowunēēnok ng'aleechu keel nyēē iyeelaat, nteenee makuyit :bēsyoōsyēk chēē +māāng'oong'wook wōlēē wuu :ng'aleekaab Baaba. ²⁶ +Mooteeb bēsyoonooto kiy ām kaayneenyuu nyēē mā anii nyēē ātēēbwook. ²⁷ Chāmook :Baaba, kuuyu kyoochamaa ānkōōchāmchiintōōsii kule kyāāchōōnēē :anii wōlēē mii :inee. ²⁸ Achōōnii kōōroni, kyāāchōōnēē wōlēē mii :Baaba, nteenee āmiitē āng'ēētēē kōōroni āyēyē Kaab Baaba."

²⁹ Yooto kumwoochi :rubiik Yēesu kule, "Kēēmwoowu ra ng'aleek kutook nyēē -mēyēēlē. ³⁰ Kāākiinkēt nanyuun ra kule inkētē kiy ake tukul nyēē mēērook /tākēēkiiring'. Yēyēēch :yooto kiyēnchi kule ichōōnēē Kaab Yēyiin." ³¹ Kiwālchi :Yēesu rubiichoo ām yooto kule, "Kōōyēnchi sōō?" ³² Kaakuyit mbo :bēsyoēt nyēē +mōōsērēētēyē :akweek tukul kut wāāng'ētū :anii nkit. Ānkoo kuwuu nyooto, kēēboontē keey Baaba. ³³ Kāāmwoowook ng'aleechu si yoo kōōnoomnyē āk anii ōnyōōru kaalyeet. +Mootang'any ām kōōroni. Nteenee ōkimkimiitu kuuyu kwāābēl kōōrēēt."

17

Kisaay :Yēesu Yēyiin

¹ Yu kaakoowaany :Yēesu kumwooy ng'aleechaa, kukas barak ānkumwooy kule, "Baaba, kaakuyit :bārooyinto. Itōōroo sikeētōōriitu :tukwaay. ² Inyiing' :nyēē 'kiikōōnoo kāāmukēyewēēk ām wōlēē mii :biiko tukul sāākoochi biiko choo 'kiikōōnoo *soboontaab kibchuulyo. ³ Soboontaab kibchuulyo nanyuun ku yoo inkētiing' :biiko Yēyiin nyoo bo man ānkōōnkētōo nkani Kāārārōokiintoonoo kiyooku. ⁴ Kwāātōōōriing' awaang'te yiisyoonoo kiyookwook chaayey. ⁵ Kunyoo ii, Baaba, kany āchōō bokiibuurtē keey :tukwaay kēyēymtooy wōōyinto kuu kēny, kutoombo /keeyey kōōrēēt.

⁶ Kyāāboorchi bichoo kiikōōnoo kāāmukēyewēēk. Ki cheekuuk :bichoo nteenee ikōōnoo. Kookunam :bichooto ng'ālyoontēēng'uung' kuchō āwut. ⁷ Kāākōōnkēt :bichoo kule kiy ake tukul nyoo kyaayey kuchōōnēē wōlēē imiitē. ⁸ Kyāā-āmchi bichoo lōkōōyewēchoo 'kiimwoowoo ankiikutaach. Inkēt nanyuun :bichoo kule āchōōnēē man wōlēē imiitē ānkōōyēnchinē kule inyiing' nyēē kiyookwook.

⁹ -Māāsoochinē biikaab kōōroni, nteenee āsoochinē choo 'kiikōōnoo, kuuyu cheekuuk :chooto. ¹⁰ Chēē āboontē ku cheekuuk nto choo cheekuuk ku cheechu. Ātōōōroo kubo bichoo. ¹¹ Āmiitē āchōōnii wōloo imiitē nyēē -mēētāābuurē :anii kōōrēēt, nteenee tākumii :bichooto. Wōōy, wēē, Baaba nyēē tiliil! Iriib bichoo ām kāāmukēyewēēk chēē wuu choo 'kiikōōnoo, sukung'eet kunoomnyo :bichooto kuyēk akeenke kuu yoo āyēku akeenke āk inyiing'. ¹² Yoo kyāāboontē keey bichoo, kyāāriib ām kāāmukēyewēēk nyēē mānāābooto, nteenee kibot :akeenke baateey, nto nyooto ku kāāmukuusiintēēt. Kiyiyiin :siruutēk ām kēēlooto. ¹³ Baaba, āmiitē āchōōnii wōlēē imiitē. Nteenee āmwooyē ng'aleechu yoo tāāmiitē kōōrēēt sukunyōōr :bichooto ng'erekweekyuu kuchurta. ¹⁴ Kyāā-āmchi bichoo ng'ālyoontēēng'uung'. Kōōkuwēch :biikaab kōōroni kuuyu mēēbērē bo :icheek kōōroni, kuu yoo -māābooyē :anii kōōroni. ¹⁵ -Māāsooyiing' kule inēmu bichoo ām kōōrēēt nteenee āsooyiing' kule iriib bichoo kumaaraanta :Kibrōkōsooyintēēt. ¹⁶ Kubooyiit man, mābo :bichoo kōōrēēt kuu yoo -māābooyē :nkani. ¹⁷ Itiliil bichoo kōōbuurtō manta. Ng'ālyoontēēng'uung' ku manta. ¹⁸ Kuu yoo kiyookwook :inyiing' āchōō kōōrēēt, +māāyooktē :nkani bichooto bokuyey yiisyēēng'uung' ām kōōrēēt. ¹⁹ Kāānēmu keey kubo icheek sukung'eet kōōnēmchi keey :nkicheek ng'aleekaab manta.

²⁰ -Māāsoochinē rubiik baateey, nteenee āsoochinē biiko choo māköōyēnwō kubununēē lōkōōyēwēkaab rubiichoo. ²¹ Baaba āsooyē kule kuyēk :icheek tukul akeenke ku yoo kēyēkū :acheek tukwaay akeenke. Āsooyē mbo subak kule kuyēk :nkicheek akeenke āk acheek, sukung'eet kōōyēnchi :biiko tukul kule kiyookwook. ²² Kyāākoochi bichoo lēbkēyēyoonoo 'kiikōōnoo sukuyēk :icheek akeenke, kuu yoo āyēku akeenke āk inyiing'. ²³ Yoo āyēku :anii

akeenke ak icheek ānku inyiing' ku anii kuchurtooy :kibakeenkeenyoo, sukōōnkēt :biiko tukul kule 'kiyookwoo :inyiing' ānkiichāmē icheek kuu yoo 'kiichamaa anii.

²⁴ Baaba! Ābērē nto kākwoonii :bichoo wōloo āchōōnii anii sukung'et kukas kule ātōrōōroot tōrōōrinto nyoo 'kiikōōnoo, kuuyu kisimichamaa kutoombo /keeyey kōōrēt.

²⁵ Baaba nyēē churtaat! Kimēēnkētiing' :kōōrēt, nteenee kyāānkētiing' :anii. Kunyi kākōōnkēt :bichu kule 'kiyookwoo. ²⁶ Kyaayey bichu kōōnkētiing', anku +maat asyēy kuu nyooto sukung'et kunam :nkicheek chamateet nyoo iboontēēnoo ānkāābuurtē keey :nkaniī icheek."

18

/Kikeenam Yēesu nteenee kitay /kēsār

(Mataayo 26:47-56; Māārō 14:43-50; Luuka 22:47-53)

¹ Yu keewaany :Yēesu kusaay, kwooyoo ak rubiikiyii tuybēyēt ake nyēē /kikēēkuurēē Kiitōōn ankuba ākoy mbareetaab *musēytuuniinēk nyēē kimii wōlooto. ² Kiinkēt :nkinee Yuuta nyoo kichoomtooy Yēesu mbaraanaa, kuuyu kikicham :Yēesu kōōmuunyēē wōlooto ak rubiikiyii. ³ Yooto, kuwēēto keey :Yuuta biikaab lukēēt nyēē mining' nyēē Rooma kutākyinē keey mbaraanaa. Kiboontootē keey mbo riibiikaab kaab *kibkōōrōs nyēē wōō ākoo *Farisaayeeek. Kikirat keey :bichoo kuyem. Kinamaat kariikwaa, taariinēk āk nōmōryēēk.

⁴ Kiinkētē :Yēesu kiy ake tukul nyēē kimii wokuyēyāktōōs. Kuchō taay ankuteebēe bichooto kule, "So, ōchēēng'ē ng'oo?" ⁵ Kulē :bichoo, "Yēesu nyēē Nāāsārēt." Kumwoochi :Yēesu kule, "Ntēē anii :nyi." Kimii :Yuuta nyoo kichoomtooy Yēesu kukeēyyo ak bichooto. ⁶ Kumwoochinē :Yēesu bichoo kule, "Anii :nyooto" kōōtuytuuy :bichoo ānkōōryookyi keey ng'wēny. ⁷ Kuteabee :Yēesu subak bichoo kule, "So, ōchēēng'ē ng'oo?" Kuwāl :bichoo kule, "Yēesu nyēē Nāāsārēt." ⁸ Kumwoochi :Yēesu kule, "Nto yu kāāmwoowook kule anii :nyooto. Yoo ākoo anii :nyēē ōchēēng'ē, kany kubēēchi keey :murēchu āboontē keey." ⁹ Kumwooyē :Yēesu kuu nyooto kuyityiin :yoo kimwooyē kule māmii :rubiintēēnyii mbo akeenke nyēē mākutob.

¹⁰ Yooto, kung'us :Bētērō chōōkiit nyēē kiboonto ankuchwen yiitāab taay nyēē motwooriintēetaab kibkōōrōs nyēē wōō. (/Kikēēkuurēē motwooriintōonoo Māālō.) ¹¹ Nteenee kumwoochi :Yēesu Bētērō kule, "Ibērē :inyiing' tōōs -māāchāmē :anii nyalilta nyēē kaakuyeyta :Baaba kule ānyōōru? Ikētyi chōōkiing'luung' kiraarul!" ¹² Kumwoochi :nyēē wōō nyēē lukēēt biikiyii bo lukēēt ak riibiichoo kibo *Kōōtaab Yēyiin kule kunam Yēesu ankurat.

¹³ Yu kaakunam :bichoo Yēesu kōōmutyi kurook *Anaas nyoo ki boontēētaab biikooy bo Kayaafa. Kayaafa :nyēē ki kibkōōrōs nyēē wōō ām kēnyiinooto. ¹⁴ Ki inee :nyēē kiirwookyinē kākāntōōyikaab Yuutayeeek kule kaykay kume :chiito akeenke kususobcho :biiko.

Kituuch keey :Bētērō nyēbo taayta

(Mataayo 26:69-70; Māārō 14:66-68; Luuka 22:55-57)

¹⁵ Yooto koonamaat :Simōōni Bētērō ākoo rubiintēēt ake, Yēesu. /Kiinkētoot rubiintōonoo ake ām wōlēē kimii :chiichocho wōō bo kōōrōs. Kunyoo, kiiwut :inee kayaata. ¹⁶ Nteenee king'ētunēē :Bētērō saang' yēbo oreetaab tuuytaab kayaata. Kiiyey lēt :rubiintōonoo ānkumwoochi chēēbto nyēē kiriibē oreet kule koomut Bētērō kuchō āriit. ¹⁷ Kumwoochi :chēēboo Bētērō ām yooto bo oraanaa kule, "Inyiing' oob :rubiintēēt ake nyēbo chiichi?" Kulē :Bētērō, "Ābērē keey!" ¹⁸ Kikaytit :kwēēmowuunooto ānkimii :riibiik alake ākoo motwoorik alak chēbo kayaata kuywēē āng'ong'tiit kukeēyyoong'iis. Kiwokōōyoyonyēē :nkinee Bētērō yooto ānkuyu āng'ong'tiinoo.

Kiteabee Anaas Yēesu ng'aleek

¹⁹ Yooto kulēēnchi *kibkōōrōs nyēē wōō * Yēesu, "Mwoowoo baa kurubta keey rubiikuuk āk kākānēētiisyēēng'luung'!" ²⁰ Kumwoochi :Yēesu kule, "Kyāāmwoowu ng'aleechu kukas :chii ake tukul. Māmii :kiy nyēē kyaawuny ām kākānēētiisyēēnyuu. Kyaaneet biiko ām kooriikaab saayeeet āk *Kōōtaab Yēyiin wōlēē kiiruruukyine keey :Yuutayeeek tukul. ²¹ Itēbēēnoo nyēbo nee? Iteebēē biiko choo kikāsē kiyēē kyāāmwooyē. Kubooyiit man, inkēt :bichoo kiyēē kyaamwaa."

²² Koorabaach :riibiintēēt kumwoochinē kule, "Ing'ālōolē kuu nyooto ām taayēetaab *kibkōōrōs nyēē wōō?" ²³ Kulēēnchi :Yēesu, "Yoo ākoo mii :kiyēē kaamwaa nyēē miyaat

imwoowu. Nto yoo ākoo bo man ii, irābookyoo nee?" ²⁴ Kumwooy :Anaas kule /kiimut Yēesu kurataat ākoy kaab Kayaafa, kibkōrōs nyoo wōō.

*Kituuch keey :Bētērō nyēbo āyēng' āk sōmōk
(Mataayo 26:71-75; Māārko 14:69-72; Luuka 22:58-62)*

²⁵ Kumii :Bētērō kuywēē mayaa, /keeteebee kule, "Inyiing' oob rubiintēt ake nyēbo chiichiin?" Kutuuch keey :Bētērō kule, "Abēērē keey." ²⁶ Kimii :chiito ake nyēē ki motwooriintētaab kibkōrōs nyēē wōō. Kibo :chiichooto areetaab muroonoo kichwēnē :Bētērō yitit. Kuteebee :motwooriintonoo Bētērō kule, "So, mā inyiing' :nyoo kēēboontē keey Yēesu ām mbaraanaa?" ²⁷ Kulē :Bētērō subak, "Abēērē keey." Kooturkuuch :kirkōnkiit yooto bakeenke.

*Kiisimchi :kāntōōyikaab Yuutayeeek Bilaato kule kubakch Yēesu
(Mataayo 27:1-2, 11-31; Māārko 15:1-20; Luuka 23:1-5, 13-25)*

²⁸ Yu kāyyēekunēē /kiimuustee Yēesu kaab *Kayaafa, /ānkiirēkēerchi bāytooyiintēt nyēbo kōōrēetaab Rooma. /Kikēekuurēē bāytooyiintonoo *Bilaato. Manaacham :kāntōōyichoo bo Yuutayeeek kōōwut kaytaab bāytooyiintonoo bo Rooma, kuriib tililinn'g'waa sukutas taay āk *Saakweetaab Keeytaayeeet. ²⁹ Kunyoo, kuchuyta :Bilaato saang' sunkung'ālōolchi kāāntōōyichoo. Kuteebee kule, "Nee :nyēē koleel :chiichi?" ³⁰ Kuwāl :bichoo kule, "Nto kamaleelaat nto kāmākiimutuung'." ³¹ Kumwoochi :Bilaato bichoo kule, "Bōōkuumu :akweek nkityō kurubta keey kiruutēkwook." Kulē, "Ntēē -/mākēēchām wēēch kēētilchi chii meet." ³² Kiyityiin ām kēēliitēnyi, :kiyoo kimwooyē :Yēesu kurubta keey āk wōlēē kimakumeeta.

³³ Yooto, kooyeyee :Bilaato kō. Kukuur Yēesu ankuteebee kule, "Inyiing' :bāytooyiintētaab Yuutayeeek?" ³⁴ Kuwālchi :Yēesu kule, "Wōlēē isōōtitooy :inyiing' nkit nto wōlēē mwooy-toowuung' :biiko?" ³⁵ Kuwālchi :Bilaato Yēesu kule, "Yoo 'keekas, āyēku :anii Yuutāyiyin sōō? Māku biikwook āk mbo kibkōrōs :chēē kāk wēruung' ichōō wōli āmiitē. Kiy nee nyēē 'kweeyee :inyiing'?" ³⁶ Yooto, kumwooy :Yēesu kule, "Mābo :bāytooyiisyeēnyoo kōōrooni. Nto kābo kōōrooni, nto kookwaam :rubiikyoo booryēt kuyeeta simanama :kāntōōyichoo bo Yuutayeeek. Māchōōnēē :bāytooyiisyeēnyoo kōōrooni!" ³⁷ Kuteebee :Bilaato Yēesu kule, "Kunyi ākoo iyēku sōō, bāytooyiin?" Kulēnchi :Yēesu, "Inyiing' :nyēē 'keemwaay. /Kikēēsicho kule chaaneet biiko ng'ālyoontētaab man nyēbo Yēyiyin. Kiyooto :nyēē kiyeya sāāchōō kōōrooni. Chii nyēbo man kukāswōō." ³⁸ Kuteeb :Bilaato kule, "Manta :nee?"

Yooto, kung'eet :Bilaato ānkuwo saang' subak wōlēē kimii :Yuutayeechaa ānkumwoochi kule, "Lēyē, ntēē -māākāsē lēelis nyēē boonto :chiichi!" ³⁹ Nteenee kurubta keey ākoo ātēbuutēkwook, kwāātyooktoowook kwaak kibratyaa akeenke ām kēnyit yoo ōmiitē saakweeng'woong' bo Keeytaayeeet. Ara ōmāchē ātyooktoowook bāytooyiintonoo bo Yuutayeeek?" ⁴⁰ Kubōlōobōlchi :bichoo barak kule, "Ityaakte Baraaba." /Kikikeenam Baraaba /ankeerat kuuyu ki :chii nyēē ki kāwōōtyoo.

19

¹ Yooto nanyuun kōōkooyto * :Bilaato Yēesu /kēēbirsēt. ² Kitaay :biikaab lukēēt nkwaaty-eeetaab kātook kookerkeeyee nyoo bo bāytooyiisyeēt ānkōōlookyi mētiitaab Yēesu. Kōōlookyi subak sireet nyēē arraa kookerkeeyee nyoo bo bāytooyiisyeēt. ³ Yu kāākuyityo, kōōliichi keey :bichoo bo lukēēt Yēesu sukumwoochinē kule, "Kimkim, bāytooyiintētaab Yuutayeeek!" Kimwoochinē kuu nyooto ānkōōrāboochē.

⁴ Kiwo :Bilaato saang' subak wōloo kimii :Yuutayeechaa ānkumwoochi kule, "+Māāk wēryoonu chiichi kuchō saang', sōōnkēt kule māmii :kiy nyēē miyaat nyēē ākāsē kule koyey." ⁵ /Kēēkwēryoon Yēesu kuchō saang' wōlēē kimii :bichoo. /Kikiilookyi nkwaatyanaa bo kātook mēt āk siraanaa ki arraa. Kumwoochi :Bilaato bichoo kule, "Ong'nyi chiing'woong'." ⁶ Yu kakas :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk riibiikaab *Kōōtaab Yēyiyin Yēesu, kubōlōobōl kule, "Obakach! Ōkwērtoochi *murtooywoontēt. Obakach." Kutay :Bilaato. Kimwoochi kule, "Obeete :akweek nkit bōōkwērtoochi murtooywoontēt. -Māākāsē :anii kiy nyēē miyaat nyēē kookuyey :chiichi." ⁷ Kōōkiimchi :Yuutayeechaa kumwooyē kule, "Kikuur keey :chiichi kule inee ku Lakwataab Yēyiyin, ng'ālyoo nyēē mwooyē :kiruutēkyoo kule nyoolchinē chii nyēē kayey kuu nyoo kume."

⁸ Kiinyokoorta :yooto Bilaato miisin. ⁹ Kuketita Yēesu kuwo kō ankuteebee kule, "Ibooyē ānō :inyiing'?" Kusiisyyi keey :Yēesu. ¹⁰ Kumwoochi :Bilaato Yēesu kule, "-Mēēmāchē ing'ālōoboo? -Mēēnkētē kule āboontē kāāmuukēy wēēk atyaaktiing' nto āmwoochi biikyoo bo lukēēt kubākāyiyng' murtooywoontēt?" ¹¹ Kuwālchi :Yēesu kule, "Kāmēēboontē kāāmuukyey

ibakachaa nto kāmānāākōōning' :Yēyiin. Kunyoo, chiito nyēē kēēyokoowoo āchōō wōlēē imiitē :nyēē leelaat kusiring'." ¹² Yooto, kusyeem :Bilaato kēēlto nyēē keetyaaktee Yēesu nteenee kubōloobōl :biiko kule, "Yoo 'keetyaakte chiichoo, kōōbooru kule -mēēkāsyyiintōōsīi āk bāytooyiintēēt nyēē wōō. Chii nyēē yēyē keey kule inee bāytooyiintēēt kukwiilē bāytooyiintoonoo."

¹³ Yu kakas :Bilaato ng'aleechaa, kumwoochi biikyii bo lukēēt kukwēryoot Yēesu saang' subak ānkōōbuurēē ng'echereenyii nyēē irwoochēē ām yēē /kikēēkuurēē Rwaanteet Komos. (Ām kuutiitaab Yuutayeeek /kēēkuurē kule 'Kabaata.') ¹⁴ Kimii :taman āk āyēēng' nyēbo kōrrōōn.* Ki bēsyēetaab chōbātēetaab Sabaato :nyooto kutasē taay *:Saakweetaab Keetyaay-eeet. Yooto kumwoochi :Bilaato bichoo kule, "Ong'nyoo bāytooyiintēēng'woong'!" ¹⁵ Nteenee kubōloobōl :bichoo subak kumwooyē kule, "Owaang'te, obakach, obakach." Nteehee :Bilaato bichoo kule, "Ākwērtoochi bāytooyiintēēng'woong' murtooywoontēēt?" Kulē :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch, "Bāytooyiintēēnyoo acheek ku nyoo bo Rooma nkit āmāmiitē :ake!" ¹⁶ Yooto kōōyokoochi :Bilaato bichoo Yēesu, /subokēēbākāyī murtooywoontēēt.

/Kikēēkwērtoochi Yēesu murtooywoontēēt

(Mataayo 27:32-44; Māārko 15:21-32; Luuka 23:26-43)

¹⁷ Yooto nanyuun, /kēēriiboot Yēesu. /Kikēēkērchi koong' Yēesu kukalab murtooywoontēēt, /ankeebeeta ākoy yēēt ake yēē /kikēēkuurēē 'Rōkyēetaab mēt'. (Ām kuutiitaab Yuutayeeek /kikēēkuurē kule 'Kolkoota'.) ¹⁸ /Kibokēēkwērtoochi Yēesu murtooywoontēēt. /Kikēēkwērtoochi nkicheek sāsiik alak āyēēng' murtooywōōsyēkwaa ānkiiyoong'tēē ake āwutaab taay nyēbo Yēesu nto nyiin ake kiiyyoong'tēē nyēbo kaataam. ¹⁹ Kimwooy :Bilaato kule /kēēsirchi ng'aleek baawuut /ānkēēkwērtoochi baawuunaa murtooywoontēetaab Yēesu yoo bo barak. Kimwooyē kule: YĒESU :NYĒBO NĀĀSĀRĒĒT BĀYTOOYIINTĒETAAB YUUTAY-EEK. ²⁰ /Kikeesiree ng'aleechaa kuutuweek sōmōk. Kuutiit nyēbo Yuutayeeek, nyēbo biikaab Rooma āk nyēbo Kirikiik. Kisuman :biiko chēē chaang' ng'aleechaa kuuyu kilēēkitēē Yēerusālēm :yooto /kikēēkwērtoochinē Yēesu. ²¹ Kimwoochi :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch Bilaato kule, "-/Makeesir kule 'Bāytooyiintēetaab Yuutayeeek' nteenee /keesir kule 'Chiichi nkit :nyēē kikuur keey kule inee bāytooyiintēetaab Yuutayeeek.'" ²² Kulē :Bilaato, "Kiyēē kaasir, kukaasir!"

²³ Yu kāākukwērtoochi :biikaab lukēēt Yēesu murtooywoontēēt, kubchēchi keey sirookaab Yēesu chuut ang'wan. Nteenee kibakaakta sireet nyoo kibo āriit nyēē ki ankeet akeenke. ²⁴ Nto yityo, kumwoochi keey kule, "--Mookany keekeereer siraani. Kachay /keebhar *sēkēēryēēt sukutook kule ng'oo :nyēē mākuchurtoochi." Kiyityiin :yooto āk yoo /kikeesir ām siruutēk kule, "Kibchēchiin sirookyuu ānkubārchi kābuutiinyuu sēkēēryēēt sukōōnkēt chiito nyēē mākuuyib."†

Kumii :bichoo bo lukēēt kumooytōōs siroochoo bo Yēesu, ²⁵ kimii :kaametiitaab Yēesu kēēyyoonyēē yēē kilēēkitēē murtooywoontēēt ānkiboonto keey cheebkaamet. Kimii :nkinee Maaryaa cheebyoosyeetaab Kilooba ākoo Maaryaa nyēbo *kiriinkēetaab Maktala. ²⁶ Kuweech keey :Yēesu kukas kaamet ankukas subak rubiintēēnyii nyoo kichāmē ānkumwoochi kaamet kule, "Moomo, wering'uung' :nyoo." ²⁷ Kumwoochi nkinee rubiintoonoo kule, "Murooni, koomēt :nyoo." Kung'eetee yooto kiwōkōōbuurto keey :rubiintoonoo cheebyoosyaanaa.

Kime :Yēesu

(Mataayo 27:45-56; Māārko 15:33-41; Luuka 23:44-49)

²⁸ Kōōnkēt :Yēesu kule kikiikoowaany kiy ake tukul nyoo kimākyinē :Yēyiin kule chokuyey. Yooto, kumwooy kule, "Kaakwaama :melelta." Kiityiich :yooto subak siruutyēēt ake. ²⁹ Kimii yooto :kiy nyēē kimii *:tifaayiiik chēē tāytāy. Kunyoo /keenam kiroonkuryēēt /ankiiluumta tifaayiiichaa, nto yityo /kēēnoonkuchi kēēt ake /ānkiiyokooyto kutiiny kuutiinyii. ³⁰ Yu kachuuchun :Yēesu tifaayiiichaa, kumwooy kule, "Kaawaany." Yooto nanyuun, kurankach :kaatit ankung'et.

³¹ Ki bēsyēēt nyooto nyēē /kikēēyētēē keey kubo bēsyēēt nyēē wōō bo *Sabaato. Kunyoo, kimāmāchē :kāāntōōyikaab Yuutayeeek kule kōōkārtōōtākiiis :bichoo ām murtooywōōsyēchoo ākoy bēsyēēetaab Sabaato. Yooto kusoom :kāāntōōyichoo Bilaato kumwaayta /kyiiri kērēēnkōōkaab bichoo sukubēk areet akeenke /ānkiiirēēk ām murtooywōōsyēchoo.

19:12 Luuka 23:2; Yoowa. 18:37; Yēyuu. 17.7 * **19:14** Kimēēmuuchāktōōs :yuutēyū kuyek asiistaab lo nyēbo bēēt kuuyu /kikēēkwērtoochinē Yēesu murtooywoontēēt kumii :asiista sōmōk ām wōlēē mwooytooy :siririk alake chēbo kitaabuunekaab lōkōōyēk chēē kāroomēch. Kiyēēyisyeē :Yoowaana kāāyitiisyeēetaab āsiiswēk kurubē nyēbo Rooma. Asiistaab taman āk āyēēng' ām acheek ku nyēbo lo ām ichēek. **19:14** Māārko 15:42; Luuka 23:54; Yoowa. 19:31, 42

† **19:24** Tyēēn. 22:18 **19:25** Māārko 15:40-41; Luuka 8:2-3 **19:26** Yoowa. 13:23 **19:29** Tyēēn. 22:15; 69:21

19:31 Kiruu. 21:22-23

³² Yooto kuba :biikaab lukēēt ānkwiiri kērēēnkōōkaab chiitaab taayta āk chēbo nyiin ake, choo / kikēēkwērtoochinē murtooywōōsyēk āk Yēēsu. ³³ Nteenee yu kāyityi :bichoo Yēēsu ankukas kule kaakume, mānāā-iri kērēēnkōōk. ³⁴ Kunam :chiito ake nyēbo lukēēt ng'otinyii ānkubusuyēē Yēēsu mooyēēt komos. Kikwaanee yooto :korotiik āk bēēko.

³⁵ Chiito nyēē rāru ng'aleechu, ku :nyēē kikāsē kuyēyāktōōs ānkōōnkētē kule bo man. Rāru ng'aleechu sukung'eet ochamte :nkakweek. ³⁶ Kiyey :yooto kuyityiin :sirutyeyēt nyoo mwooyē kule, "Māmii :koowēēnyii mbo akeenke nyēē +/mākēē-iri." ³⁷ Kiyityiin subak ām siruutēkaab Yēyiin :yēē mwooyē kule, "Makukas :biiko chiichi /kākēēbusuy."†

Wōlēē /kikeemuyta Yēēsu

(Mataayo 27:57-61; Māārko 15:42-47; Luuka 23:50-56)

³⁸ Kimii :chiito ake nyēē /kikēēkuurēē :Yōōsēēf nyēbo Arimataaya. Ānko ki rubiintēētaab Yēēsu :chiichoo, kiyyēēlē keey kōōywyēē kāāntōōyikaab Yuutayeeek. Kiwokusoom :chiichoo Bilaato kuchāmchi kuyib muustaab Yēēsu. Kuchāmchi :Bilaato wokōōnēm muustaab Yēēsu. ³⁹ Kiwēēto keey Nikōtēēmō nyoo kichokukāsē Yēēsu kwēēmowuut ake. Kikinamaat :Nikōtēēmō tukuuk chēē boong'w nyēē anyiny chēē kiyitē kiilōōnik sosom. ⁴⁰ Kibeeta :bichoo āyēēnku ankeet ankuratee muustaab Yēēsu kumii :tukuuchoo boong'w nyēē anyiny, kurub kuu wōloo kiyēytooy :Yuutayeeek yoo /kēēmuyēē chiito. ⁴¹ Kimii :kochonkeet nyēē /kikēēmuchinē biiko yooto /kikēēbakākyinē Yēēsu nyēē /kimānāākēēmuchi chii. ⁴² /Kikēēmuchi Yēēsu kochonkaanaata kuuyu kilēēkitēē yooto /kēēsārchinē simānyōōryo āk bēsyeētaab *Sabaato nyēē kimii kuyitu.

20

King'eetee :Yēēsu meet

(Mataayo 28:1-10; Māārko 16:1-11; Luuka 24:1-12)

¹ Ām bēsyeētaab taayta, nyēē kirubē bēsyeētaab *Sabaato, kumusta :Maaryaa nyēbo Maktaala kukēēriri :kōōrēēt ānkuwo ākoy kochonkaanaa. Bērē kulē, /kikiikēēwunukto rwaantaanaa /kikikeekeree kurkeetaab kochonkaanaa. ² Yu kakas kule kimāmii :muustaab Yēēsu yooto, kooyey areet akeenke. Kiwokunyōōr Simōōni Bētērō ākoo rubiintoonoo kichāmē :Yēēsu ānkumwoochi kule, "Tōōbērē :akweek, /kōōkēēyib muustaab Mokoryoontēt ām kochong' āmākiinkētē wōlēē /kōkēēyib." ³ Yooto kulabat :Bētērō āk rubiintoonoo ake kutākyi keey kochonkaanaa. ⁴ Koong'weentee :rubiintēt nyiin ake Bētērō ānkuyēk nyēbo taay kuyit kochong'. ⁵ Yu kayit yooto kuyim, nto bēre kulē, kukāsyi kochong' ankaanaa /kikikeeratee Yēēsu, nteenee mānāākōōwut kochong'. ⁶ Kuyitu :Bētērō ānkuchokukēēytooy ākoy kochong'. Yooto, kukas :nkinee ankaanaa āmāmii :bōōrto. ⁷ Kikas mbo ankeet nyoo /kikikeeratee mētitaab Yēēsu kukakyaaruny ānkiikoochi komos yēē kimālēēkitēē :nyiin ake. ⁸ Kuwo kochong' :nkinee rubiintoonoo kisimkuyitu yooto. Kukas ankoosyechaa ānkōōyēnchi kule ākoo man kaakung'eetee :Yēēsu meet. ⁹ (Ākoy yooto kitoombo kōōnkēt :bichoo kiy ām yoo kimwooyē :siruutēk kule makung'eetee :Yēēsu meet.) ¹⁰ Yu kāākuyityo, kooyey :rubiichoo kaa.

¹¹ Nteenee kikiikooyey :Maaryaa ākoy kochong' ānkimii kēēyoo saang' kuriirē ānkuyimē kōōkōōytooy kochong'. ¹² Nto bēre kulē, kukāsyi malayikaanik āyēēng' kochong' chēē kikiilaach sirook chēē kileelach kule mang'. Kikiibuurēē :ake mētēw ām yoo kimii :muustaab Yēēsu kōōbuurēē :nyiin ake kāābkēēlyē. ¹³ Yooto, kuteebēe :malayikaanichaa cheebyoosyaanaa kule, "Iriirchinē nee oō, cheeyoos?" Kulē, "Kaakubeeta :biiko alake Mokoryoontēenyuu āmāānkētē wōlēē kābokōōkoochi!" ¹⁴ Nto bēre kuweech keey, kukas Yēēsu nyēē kēēyyoonyēē yooto, nteenee kimēēnkētē kule ki inee :nyooto. ¹⁵ Kuteebēe :Yēēsu kule, "Iriirchinē nee oō, cheeyoos? Ānku ng'oo :nyēē imiitē ichēēng'ē?" Kibērē :cheebyoosyaanaa tōōs ki :chiitaab mbareet :nyooto. Yooto, kumwoochi kule, "Boontēt, yoo ākoo inyinyng' nyēē 'kēēnēmu, imwōowu wōlēē kāwēēkoochi siwāāyib." ¹⁶ Kulēnchi :Yēēsu, "Maaryaa." Kiirōōtoot :cheebyoosyaanaa Yēēsu ānkumwooy ām kuutiitaab Yuutayeeek kule, "Rābōōni!" (Kerkeey :yooto ākoo yoo /kakeemwa kule 'Kāānēētintētē'.) ¹⁷ Kimwoochi :Yēēsu cheebyoosyaanaa kule, "Keekas ii, chēē, -mēēyēēytooy keey, kuuyu tāku toombo āwē Kaab Baaba. Kiyēē -meeyey ku iwē wōlēē mii :rubiikyuu ānkiimwoochi kule, āmiitē āyēēyē wōlēē mii :Baaba nyoo Kwaaan nkicheek. Yēyiintēenyuu ānku Yēyiintēēng'waa nkicheek." ¹⁸ Kuwo :Maaryaa kuu yoo /kākēēmwoochinē ānkumwoochi rubiik kule, "Ikaakas :anii Mokoryoontēt!" Yooto kumwoochi ichēek kiy ake tukul nyoo kāmwoochinē inee :Mokoryoontēt.

19:34 1Yoowa. 5:6 19:35 Yoowa. 21:24 † 19:36 Chuy. 12:46 19:36 Kāāyit. 9:12 † 19:37 Sekaryaa 12:10

19:37 Tyeēn. 22:16; Ng'oong. 1:7 19:38 Yoowa. 9:22 19:39 Yoowa. 3:1 19:40 Yoowa. 11:44 20:2 Yoowa.

13:23 20:7 Yoowa. 19:40; 11:44 20:9 Luuka 24:46; Yoowa. 2:22; 1Kōōr. 15:4 20:14 Luuka 24:16; Yoowa. 21:4

20:17 Ihu. 2:11

Kiiboorchii keey :Yēesu rubiikyii nyēbo taay

¹⁹ Nto bēsyoonooto kosolēny, kōōruruuch keey :rubiikaab Yēesu ankukerta keey kō, kuuyu kitākunyōkōōrēch kāāntōōyikaab Yuutuayeeek. Kutookunēē :Yēesu areet akeenke yooto kimii :icheek ānkulēēnchi, “Ōbuurtē kaalyeet.” ²⁰ Nto yityo, kōōboorchii bichoo āwunnūyēk wōloo kichute :musumaariit ākoo mooyēēt komos wōloo /kikēēbusuyē. King'ērēkis :rubiik miisin yu kēēnkēt kule ākoo ki Yēesu. ²¹ Yooto kumwoochi subak kule, “Ōbuurtē kaalyeet. Kuu yoo kiiyookwoo :Baaba, āyooktook :nkani.” ²² Kōōbuusyi rubiichoo muuyēēt kumwoochi kule, “Ōnyōōru Tāmirmiryēetaab Yēyiin. ²³ Yoo kōōnyōōchi biiko kaat ām ng'ōōki nyēē kiikuyey, kunyōōchinē :Yēyiin bichoo kaat, nto yoo kāmōōnyōōchi kaat, -/mākēēnyōōchinē kaat.”

Kiiboorchii keey :Yēesu Toomaas (Māārko 16:14; Luuka 24:36-49)

²⁴ Kunyōōru :Yēesu rubiik chuut alak, kimāmii :Toomaas, (nyēē /kikēēkuurē ām kaayneet ake kule Kibsārāmiin). ²⁵ Yu kāwokuchō :Toomaas, kumwoochi :rubiik chuut kule, “! Kaakeekas :acheek Mokoryoontēt.” Nteenee kimwoochi icheek kule, “Ākoy akas yoo /kikiilōōtunēē musumaariineehaa nto āchāmē. Nto subak, ākoy ātiinyēē āwut yoo bo mooyēēnyii komos saacham.”

²⁶ Yu kakeeyta :bēsyōōsyēk sisiitu, kōōruruukyi keey :rubiichoo kōyoo kikaayi kuboonto keey Toomaas. Ānkoo kikēerootiin :kurkootik /kibokiyyiinēē kāākōōyoonnyēē :Yēesu yooto. Kimwoochi kule, “Ōbuurtē kaalyeet.” ²⁷ Nto mii yoo kuwēēkyi keey Toomaas ānkumwoochi kule, “Toomaas, chēētiinyēē moorineeng'uung' āwunnūyēk ānkiitiinyēē mooyēēnyuu komos āwung'uung' .-Māteēwiiyiyii nteenee iyēnchi.” ²⁸ Kumwoochi :Toomaas kule, “Lēyyē, inyiing' :Mokoryoontēnyuu ānku inyiing' :Yēyiintēnyuu.” ²⁹ Kumwoochi :Yēesu kule, “So, Toomaas, ākoy ikasaa siikaaseenaa keey? Iberuurootiin kule nee sōō :biich choo ikoosēēnoo keey ānkoo manaakasa!”

Yibu :kāāyēnchinooyēēt soboon

³⁰ Kiyey :Yēesu ng'al alak chēē chaang' chēbo kwōng'uut kuboonto keey rubiikyii. Māsirootiin :ng'aleehaata ām kitaabuuni. ³¹ Nteenee /kikeesir ng'aleechu, soochamte kule *Kāārārookiintēt :Yēesu anku Lakwataab Yēyiin, nyēē yoo kookaasee keey, +mōōnyōōru soboontaab kibchuulyo.

21*Tēkiisyēetaab burburiinēk nyēbo āyēēng' nyēbo kwōng'uut*

¹ Nto mii yoo, kōōboorchii keey :Yēesu subak rubiikyii alak chēē kimii yoo bo Tōōliilēetaab Tibeerya.* ² Rubiichooto ku: Simōōni nyoo /kikēēkuurēē Bētērō, Toomaas Kibsārāmiin, Nāātānyyēēl nyoo bo Kaana ām Kalilaaya, wērikaab Sebeteaayo āk rubiik alak āyēēng'. ³ Kumwoochi :Bētērō chuut kule, “Murēchu, +mawaatechaate :anii burburiinēk.” Kulē :chuut, “Keebeete keey tukul.” Yooto kulaany :bichoo mwēēnkēēt ānkubokutēkiis. Nteenee manaanam kiy kwēēmowuunooto.

⁴ Nto yu mākumwook :asiista, kimii :Yēesu kēēyoonnyēē sakaramteet, nteenee kimēēnkētē :rubiik kule ki inee :nyooto. ⁵ Yooto kukuurchi :Yēesu bichoo kule, “Wērikēy, manoonam burburyoo?” Kuwāl :chuut kule, “Woneet!” ⁶ Kumwoochi :Yēesu kule, “Ōwiirchi nēētiit kusyeb āwutaab taay nyēbo mwēēnkēēt. +Moonamee yooto burburiinēk.” Yooto kuwiirchi :bichoo nēētiit tōōliil. Nto bērē kōōchuut, kimēētākōōmuuchē kuuyu kikiikunam burburiinēk chēē chaang' miisin. ⁷⁻⁸ Yooto, kumwoochi :rubiintonoo kichāmē :Yēesu Bētērō kule, “Mokoryoontēt :nyooto!” Kusirinyē :Bētērō sireenyii bakeenke ankumootee keey kābutiit ānkōōronchinē tōōliil sukuriiboot nēētiit. Kimā lōō :yooto ām sakaramteet nteenee kimāchē kuyitē miitaanik bokol akeenke.† /Kikiirētoot mwēēnkēēt ākoy sakaramteet kōōchuutootē nēētiit nyēē kikinyiy :burburiinēk. ⁹ Yu kāng'ēetyēē :bichoo tōōliil, kukas āng'oong'tiit nyēē king'āsyānē. Kimii :mukaatiinēk yooto ākoo burburyoontēt nyēē kiwaatanaat. ¹⁰ Kumwoochi :Yēesu bichoo kule, “Oyibu baa, burburiinēchoo alak choo kātōōnāmē.” ¹¹ Kōōchuutoon :Bētērō nēētiinoo kikiikunyyi :burburiinēk chēē wōōyēch ākoy sakaramteet. Kiyitē :burburiinēchoo bokol akeenke āk konom āk sōmōk. Ānkoo ki chaang' :burburiinēchoo nyēē tyaa, mānāāng'ēti nēētiit. ¹² Kumwoochi :Yēesu rubiichoo kule, “Boochur kuut.” Kisēw

20:19 Yoowa. 9:22; 14:27 **20:20** Yoowa. 15:11 **20:21** Yoowa. 17:18 **20:22** Yoowa. 14:16 **20:23** Mat. 16:19
20:24 Yoowa. 11:16; 14:5; 20:26-28; 21:2 **20:29** 1Bēt. 1:8 **20:30** Yoowa. 2:11; 1:14 **20:31** Yoowa. 1:34; 3:15;
1Yoowa. 5:13 * **21:1** /Kikēēkuurē subak Tōōliilēetaab Tibeerya kule Tōōliilēetaab Kalilaaya. **21:2** Māārko 1:19-20;
Yoowa. 1:41-42; 20:24; 1:45-46 **21:4** Luuka 24:16; Yoowa. 20:14 **21:6** Luuka 5:4-7 † **21:7-8** Imuuchāktōōs
kōōbooru :yuutēyu kule kimā chaang' bēēko. **21:7-8** Mat. 14:29; Yoowa. 13:23

:rubiik kule ki Mokoryoontēēt. Kinyōkōriitu kuteebee kule inee ku ng'oo. ¹³ Yu kāākōōbuur, kōōnēm :Yēesu mukaatiinek āk burburyoontoonoo ānkubchēchinoot rubiichooto.

¹⁴ Nyēbo sōmōk :nyiitēnyi kōōboorchinē keey :Yēesu rubiikyii kuchakee yoo king'ēētēē meet.

Kiikuur :Yēesu Bētērō subak kurub inee

¹⁵ Yu kāākwoomis, kuwēeto :Yēesu Bētērō komos[‡] ankuteebee kule, “Simōōni araab Yoowaana, ichāmoo :inyiing' man kusiir wōlēē chāmtoo :chuu?” Kuwālchi :Simōōni Yēesu kule, “Inkēt :inyiing' oō, Mokoryoontēēt kule āchāmiing' :anii.” Kumwoochi :Yēesu kule, “Ikēēmē kuuchiikyuu.” ¹⁶ Kumwoochi :Yēesu Bētērō nyēbo āyēēng' kule, “Simōōni araab Yoowaana, ichāmoo :inyiing' man?” Kuwālchi :Bētērō kule, “Inkēt :inyiing' oō, Mokoryoontēēt kule āchāmiing' :anii.” Kumwoochi :Yēesu kule, “Iriib kēēchiirēkyuu.” ¹⁷ Kumwoochi :Yēesu subak Bētērō nyēbo sōmōk kule, “Simōōni araab Yoowaana, ichāmoo :inyiing'?” Yooto kung'woonchi :Bētērō kuuyu kateeb :Yēesu areet sōmōk kule, “Ichāmoo :inyiing'?” Kiwālchi :Bētērō Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, nto yu inkētē :inyiing' kiy ake tukul. Inkētē kule āchāmiing' :anii.” Kuwālchi :Yēesu kule, “I-ake kēēchiirēkyuu.” ¹⁸ Kāāmwoowuung', yoo kiimining', 'kiisirinyē sireeng'uung' ankiimoot keey ānkiiwē wōlēē 'keecham. Nteenee yoo 'keeyoosiitu, +/mākēēkērchiing' koong' itōrōōr āwunnyēk, kusiring'uung' :chiito ake sireeng'uung' ānkumōōtuung', nto yīto kuyibing' wōlēē -mēēmāchē.” ¹⁹ Kimwooy :Yēesu kuu nyooto kōōbooru meet nyēē kimākunyōōr :Bētērō sukōōtōrōōrākoy :Yēyiin. Nto mii yoo, kumwoochi :Yēesu Bētērō kule, “Irubwaa.”

Yēesu ākoo rubiintēēt nyiin ake

²⁰ Nto bērē kulē :Bētērō, kumii :rubiintonoo kichāmē :Yēesu kuwēētii wōlēē miitē :icheek. Rubiintonoo nyoo kitiing'tooy keey Yēesu ām bēsyoonoo /kikyoomiisyē sukutēēbēē Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, ng'oo :nyēē makuchaamtiing'?” ²¹ Yooto kuteebee :Bētērō Yēesu kule, “Mokoryoontēēt, nto murooni?” ²² Kuwālchi :Yēesu kule, “Yēētyēēchiing' nee nto kāālē :anii kuminy :murooniitēnyi ākoy bēsyēēt nyēē āchōōnēē :anii? Irubwaa :inyiing' kityō.” ²³ Lētuunoo kuyityi :ng'aleek wōlēē kimii :biikaab Kiriistō, kule ng'aleechaa kimwooyē :Yēesu kiibooru kule mēēbērē makume :rubiintonoo kichāmē :Yēesu. Nteenee mēēbērē kikumwooy :Yēesu kule māmēē :chiichoo. Kimwooy buch kule, “Yēētyēēchiing' nee nto kāālē :anii kuminy :murooniitēnyi ākoy bēsyēēt nyēē āchōōnēē :anii?”

Ng'ālyoo nyēē /kikēētāsyi

²⁴ Rubiintoniitēnyi nyoo kimwoowu ng'aleechu, ānku inee :nyi kisirē ng'aleechu. Ki-inkētē :acheek kule bo man :kiyēē kimwooy. ²⁵ Lēyyē, chaang' :ng'aleek miisin chēē kiyey :Yēesu. Nto /kikikeesir ng'aleechaa tukul, nto kiinyiitē :kitaabuun kōōr kumuukul!

21:13 Määrkō 6:41; 8:6; Yoowa. 6:11 [‡] **21:15** I-ārōōru :kērywoontēētaab tibtēm yuutēyu nyēē karaam. **21:17** Mat. 26:33-35; Yoowa. 13:37-38; Yēyuut. 20:28; 1Bēt. 5:2 **21:18** 2Bēt. 1:14 **21:19** Yoowa. 13:36 **21:20** Yoowa. 13:23 **21:24** Yoowa. 19:35 **21:25** Yoowa. 20:30

Yëyuutëkaab lëbkëeyik

Taayta

Siriintëet, yëe /kikëesirë ak wölëe /kikëesirëe: Kisirë :Luuka kitaabuuni kōrōōbērēe kitaabuunyii nyoo kibo taay. Mātookunoot kule /kikëesirëe anō, nteenee /kikëesirchinē chii nyëe kitookunoot, nyooto ku boontëet Tëyōfiilō, kuu kitaabuunyii nyoo kibo taay. Isōōtē :biiko alake kule /kikëesirë kēnyiiitaab 63 KK kubērē :alake kukaākubēk :kēnyiiitaab 70 KK.

Kiyëe mii āriit: Inoomēe :kitaabuuni yoo king'etyinē :nyoo bo lōkōōywēk chēe kārōomēch yoo /kikëeyibē Yēesu kuwo kibkōōnkōy. Nto yityo, kwoorōōr wölēe kiibuurto :rubiik Yēerusālēem kukānyē kuyityiin :kiyoo kikuurtoochinē :Yēesu icheek. Nto yēe ki bēsyēetaab Bēentēkōōst ku bēsyōōsyēk taman kung'etee /kākëeyib Yēesu kuwo kibkōōnkōy, kuchōōnchi icheek :Tāmirmiryēetaab Yēyiin ānkōōnyiyti kāāmuukēywēk. Kung'etee yooto kuwo taay, kiitichakay :lukēetaab biikaab Kiriistō areet akeenke kung'etee Yēerusālēem, Samaaryaa ākoy komoswookik tukul chēbo kōōrēt (kur. 1:8).

Ikwenyē :komosta nyoo bo taay nyēbo kitaabuuni soboontaab Bētērō ak kaniseetaab Yēerusālēem. Kung'etee kurkeetaab sokool kutas taay, kōōrābchinē soboontaab Bāwulō ak ruutooywēkyii sōmōk am chooto ki ang'wan choo kiwēesyētōotēe kōōrēetaab Rooma kumukuul ak yoo /kibokiiyyoong'tēe kōōk am kiriinkēetaab Rooma.

Kiyëe āmu: I-ārōōru :kitaabuuni bo Yëyuutëk wölēe kiikomkoomunto keye :biikaab Kiriistō ak wölēe kiwuunto :wölēe kinērēe, wölēe kiitikta keye ak kiyëe kiyey :kāāmuukēywēkaab Tāmirmiryēetaab Yēyiin am wölēe mii :biikaab Kiriistō kumukuul ak wölēe mii :chii ake tukul nyoo kiikōōyēnchi Kiriistō.

Ārōōrunēt

¹ Boontëet Tëyōfiilō, am kitaabuunyuu nyoo kibo taay, kyaasir ng'aleek tukul chēe rubtooy keye ākoo kiyëe kitooow :Yēesu kuyey ankooneet ² ākoo bēsyēet nyoo /kikëeyibēe kuwo kibkōōnkōy. Kiirwookyinē *lëbkëeyikyii choo kikiikukwey am kāāmuukēywēkaab Tāmirmiryēetaab Yēyiin, yooto kumānāāwēeti kibkōōnkōy. ³ Yu kāwokung'etee meet, chokōōboorchii keye lëbkëeyikyii ānkōōbuur am bēsyōōsyēk artam. Kiiboorchii tukuuk chēe chaang' chēe sukuyey lëbkëeyichoo kuchamta kule kisoboot :inee. King'alaalee tukuuk chēe rubtooy keye ākoo bāytooyiisyeetaab Kaab Yēyiin.

Chōōnēetaab Tāmirmiryēet ak bāytooyiisyeetaab Yēyiin

⁴ Nto mii bēsyēet ake, kumii :Yēesu kwoomē lōkōōy ākoo lëbkëeyichoo, kōōkālōonchi icheek kule, “-Moong'etee Yēerusālēem, nteenee okany ākoy /kēērōōbwook Tāmirmiryēetaab Yēyiin kuu yoo kikiikukuurto :Baaba. Kikyāā-āmwook ng'ālyoontoonoo. ⁵ Kiibātisāniisyeē :Yoowaana bēeko, nteenee am bēsyōōsyēk chēe ng'eri +/ makeebatisaneenaak akweek Tāmirmiryēetaab Yēyiin.” ⁶ Kuboonto keye :Yēesu lëbkëeyichoo, kuteebēe :lëbkëeyik kule, “Mokoryoontëet, ara imiitē sōō, ra wētyooktēech a cheek biikaab *Isrāyēel ankiibayteech?” ⁷ Kukētyi :Yēesu kule, “Yēyiin nkit :nyēe bāwu ng'aleechea. Māmākyook ōnkēt kule mākuyēk āyu. ⁸ Nteenee, +mōōnyōōru kāāmuukēywēk yoo kāchōōnchook :Tāmirmiryēetaab Yēyiin. +Mōōmwoowu ng'aleek chēe rubtooy keye ak anii am Yēerusālēem, Yuuteeya, Samaaryaa ākoy komoswookik tukul chēbo kōōrēt.”

/Kikëeyib Yēesu kuwo kibkōōnkōy

⁹ Yu keewaany :Yēesu kumwooy ng'aleechu, /kēeyib kuwo kibkōōnkōy kukāsē :lëbkëeyik. Kiker :booltet Yēesu kōōtōochōotē kut wokoong'irta. ¹⁰ Kimii :lëbkëeyichoo kōōnyālē barak kubērē nto kas Yēesu, nto bērē kuweech keye kukas biiko alak āyēēng'. Kikiilaach :bichoo sirook chēe leelach ānkēyyoonyēe komos am yoo kimii :cheek. ¹¹ Kumwoochi :bichoo lëbkëeyichoo kule, “Murēchu bo Kālilaaya, ntēe kōōyyoong'iisye yu ōkāsē barak? Mākōōyēw :Yēesu am kēelto nyēe wuu nyooto /kākëeyibēe.”

Noomnyēet am saayet

¹² Nto mii yoo, kung'etee *lëbkëeyichoo yēe kibo Lekemeetaab *Musētyuuniinēk ankooyey ākoy Yēerusālēem. Kitēe :baani nyēe /kēēchāmu /keebeesyet am bēsyēetaab *Sabaato.*

1:1 Luuka 1:1-4 **1:2** Luuka 24:44-51 **1:3** Luuka 24:13-52 **1:4** Yoowa. 14:16; Luuka 24:49; Yëyuut. 2:4, 33; 11:16; Kala. 3:14; Èfēes. 1:13 **1:5** Luuka 3:16 **1:6** Māarkō 11:10; Luuka 24:21; Yoowa. 12:13 **1:7** Māarkō 13:32
1:8 Luuka 24:48; Yoowa. 15:27; Yëyuut. 1:21-22; 2:32; 3:15; 4:33; 5:32; 8:14-19; 10:39-47 **1:9** Māarkō 16:19; Luuka 24:51; 1Bēt. 3:22 **1:11** Mat. 24:30; 26:54; Luuka 21:27; Ng'oong'. 1:7 **1:12** Ki lōōyinto :nyiiēnyii nyēe kimāchē kuyitē kilomiiteet akeenke. **1:12** Luuka 6:13; 24:52

¹³ Yu kayit wōlooto, kuba koroofa wōlo kiibuurunē. Lēbkēyichooto ku: Bētērō, Yoowaana, Yāākōbō, Antereeya, Filibō, Toomaas, Baatolomaayo, Mataayo, Yāākōbō araab Alfaayo, Simōōni nyēē kāng'unoōt ākoo Yuuta araab Yāākōbō. ¹⁴ Kituuytōōs kibtaman ām wōlooto kusooyē :tukul ku kiito akeenke. Kiboonto keyy āk chēēbyōōsōōk alak āk Maaryaa kaametiitaab Yēēsu āk mbo ng'eetaabkaamet.

/Kikeekwey nyēē kiikeer Yuuta Iskaryoot

¹⁵ Nto mii bēsyēēt ake kung'eet :Bētērō ām kwēēnuutaab rubiik bokol akeenke āk tibtem ¹⁶ ānkumwoochi kule, "Mbo ng'eetaabiya, ki ākoy kuyityiin :siruutēchu bo Yēyiin kuu yoo kimwooyē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kubununēē *Tāwuti, kurubta keyy Yuuta nyoo kikwēryoonu biiko bokunan Yēēsu. ¹⁷ Ki Yuuta akeenke ām acheek ānkikēyēyiyisootē tukul. ¹⁸⁻²⁰ /Kikeesir ām Kitaabuutaab Tyēēnwookik kule, 'Kumuskēn :kanyii ānkuyēk kiraatyaa!'" (Boontēēt Tēyōfiilō, kinyōōr :Yuuta beesaanik ām rōkōsoo kiyēyē. /Kikyaaalee beesaanichaa mbareet. Wōlooto bo mbaraanaata :wōlēē kiryooktoochinē keyy kuwēētēē mēt ānkōōtōl :mooyēēt kuruyooy :kosurēkyii saang'. Kikas :chii ake tukul ām Yēērusālēm ng'aleechu. Kunyoo, /kikēēkuurēē mbaraanaa 'Akē! Taama' nyēē ibooru kule 'Mbaraak koroti'.) Kitas taay :Bētērō kumwooy kule, "/Kikeesir mbo subak kule, 'Kookeer :chiito ake bārooyintaab chiichoo."²¹ Kunyoo, māchāktōōs /keekwey nyēē keekeer inee. Nto nyooto ku nyoo kikēēboontōtē keyy tukul kēēmiitē āk Mokoryoontēēt Yēēsu, ²² kutoowunēē yoo kibātisānē :Yoowaana Yēēsu ākoy yoo /kibokēyibē kuwo kibkōōnkōy. Mākuchutēēch :chiichoo sikii-boorunootē :tukul kule kookung'eetee :Yēēsu meet."

²³ Yooto, /keetwech biiko āyēēng': Yōōsēēf Barsaaba, nto kaayneenyii ake ku Yuustō. Nto nyiin ake ku Matyaa. ²⁴ Yooto /keesaay Yēyiin kule, "Mokoryoontēēt, 'inkētē inyiing' wōlēē wuu :kāāsōōtēyewēēkaab biiko. Kunyoo, iboorwēēch ām bichu āyēēng' kule nkōnō :nyēē !keekwey ²⁵ kuyey yiisyooni bo *lēbkēyik nyi kibākooktooy :Yuuta sukuwēētii wōloo kiyēmāktōōs kuwo kubo rōkōsnyii." ²⁶ /Keebar *sēkēyryēt. Yooto kunam Matyaa. Kung'eetee yooto kuwo taay, kutas keyy āk lēbkēyik chuut ki taman āk akeenke.

2

Kichōōnchi :Tāmirmiryēēt biikaab Kiriistō

¹ Yu kayit bēsyēēt nyēbo *Bēēntēkōōst kōōruruuky keyy :rubiichoo tukul yēēt akeenke. ² Nyēē mā tyaa, kuchōōnēē :bōlātēēt barak nyēē kāmooryēn wuu kibuybuy. Kiker :bōlātoonoo kōōto tukul. ³ Kiisuuchi rubiichoo tukuuk chēē wuu āloolātēetaab maat ānkutēbootēē mētēwoy. ⁴ /Kikiinyiityi chii ake tukul ām yooto Tāmirmiryēēt ānkutoow :ake tukul kung'alaal ām kuutiit nyēē -mēēnkētē. Kibo :kāāmuukēyewēēchoo Tāmirmiryēētaab Yēyiin.

⁵ Kimii :Yuutayeeek Yēērusālēm chēē kiikōōnēmchi keyy Yēyiin. Kikwoonootēē yēēmōōsyēk chēē tēerchiin ām kōōrēēt. ⁶ Yu kakas bōlātoonoo, kōōruruuch keyy. Nto yu kakas :chii ake tukul ām icheek /kēēng'āloolēē kuutiinyii kunam kuut. ⁷ Yooto kulē :bichoo, "Māku nkoool oō! So, mā Kalilaaayeeek :bichu tukul? ⁸ Ntēē kāse :ake tukul ām acheek kung'āloolē :bichu kuutiinyii! ⁹ Kēēbooyē :alake Baarti, Meetya āk Eelam. Nto alak kubo Meesobotaamnya, kōōrēētaab Yuutayeeek, Kabatookya, Bōōntō ākoo Eesya. ¹⁰ Bo :alake Fruukya, Bamfulyaa, Miisir, rōōrōōkiisyēkaab Lilbya chēē lēkitēē Kurēēn nto alak kubo Rooma ¹¹ chēē Yuutayeeek āk chēē /kiikeeweech kurub ātēbutēkaab Yuutayeeek. Kwoonēē :alake Kērēētē ākoo Areebaya. Ng'āloolē :bichu kuutuweekyoo kōōbooru tukuuk chēbo kwōng'ut chēē rubtooy keyy āk Yēyiin!" ¹² Kutākōōlātē :bichoo, kuteebē keyy kule, "Ng'al nee :chu ēē?" ¹³ Nteenee kiichaaseē keyy :alake kumwooyē kule, "Bōōkityootiin :chu!"

Kiyēē kimwoochi :Bētērō biiko

¹⁴ Nto mii yoo, kōōyyo :Bētērō taay ānkung'āloolchi biiko choo kikiiruruuky keyy yooto. Kimii yooto :nkicheek *lēbkēyik chuut tamanu āk akeenke. Kikuurchi :Bētērō barak kule, "Āmwoowook ii, kāābkōōnyoo āk akweek tukul choo ōminyē Yēērusālēm, ōyēbchi yit kāroomin kiyēē āmiitē wāāmwoowook. ¹⁵ Kookas, tāku :āsiiswēk sōmōk chēbo kōōrōōn. Mābōōkityootiin :bichu kuu wōloo ōsōōtitooy :akweek. ¹⁶ Ityiihē :yuutēyū kiyēē kikiikumwooy *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin Choōwēēl kule:

Mwooyē :Yēyiin kule,

¹⁷ Ām bēsyōōsyēkaab lētuut

+māāng'oobchi Tāmirmiryēēnyuu biiko tukul.

Mākung'ōorso yooto :tibikwook āk wērikwook.

Mākukāsē :āybēerikwook kitōōntōyēēn ām ng'oong'uuutëk
ānkumākunyōōru :booyikwook kiirwootik.

18 +Māāng'oobchi mbo Tāmirmiryēēnyuu ām bēsyōōsyēchooto
motwoorikyuu ānku murēn nto koor.

Mākung'ālooltoowoo ām kāāmuukēywēēkyuu.

19 +Maayey kutook tukuuk chēē -/mākyoomu
ām wōliin bo barak āk wōlēēb ng'wēny.

+/Makiitaata koroti,

kuchō :maata ānkutuskēn :kōōrēēt.

20 Mākumis :asiista ankusalakay :araaweeet

nto yitu :bēsyēēt nyoo wōō bo Yēyiin ānkubo kwōng'uuut.

21 +/Makiiraraach chii ake tukul nyoo riirchinē Yēyiin.†

22 Mooyēētaab *Isrāyēēl, ōyēbchi yiiit ng'aleechu: Yēēsu nyēbo Nāāsārēēt ku chii nyēē kii-
boorunēē :Yēyiin ng'al chēbo kwōng'uuut kuu wōloo ōnkētitooy :akweek. 23 /Kikiiyokoowook
chiichi sooyeyee kiyēē ōmāchē ām kēēlto nyēē kikiikusat :Yēyiin ām ng'oommānēēnyii.
Kyoong'eeet :akweek āk biikaab Rooma, obakach ōkwērtoochi murtooywoontēēt. 24 Nteenee
kiing'eeet :Yēyiin meet koonyaakta ām nyaliil ake tukul, kuuyu mēēbērē kiimuuchē :meet
kukiilchi inee. 25 Kimwooy :Tāwuti ng'al chēē wuu nyēē kiing'wēlyēēlē Mokoryoontēēt kule,
'Intōōwooo :Yēyiin kiibtaman.

Miitē :Yēyiin āwunyuu nyēbo taay,

kunyoo, māmii :kij nyēē makutwaaya.

26 Ng'erechaat :mooyēēnyuu
ankaabaybay.

Mākōōbuur :bōōrnyuu kuboonto kāākēnēēt,

27 kuuyu mēēbērē +mēēbākookyi bōōrnyuu *kāābkwoombiich,
nto ibakaakte kunun :chiing'uung' nyoo churtaat.

28 'Kwēēboorwoo kēēlwookik chēbo soboonto,

anku +meeng'erechaa kuyitita ām taayeeng'uung'.†

29 Mbo ng'ēetaabiya, okany āchuurtoowook: Kime *:Tāwuti /ankeemuy. Tākiinkētē mbo
raat wōloo /kikēēmuchinē. 30 Ki *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin :Tāwuti ānkiinkētē :inee kiyēē
kikiikukuurtoochi :Yēyiin. Kiiwoolchi keey :Yēyiin kule makutool chii nyēbo mooyēēnyii
kuyēk bāytooyiintēēt. 31 Kukāsē kiyēē kimii taay, king'āloolēē ng'ēeteetaab meet nyēbo
*Kāārārookiintēēt. Kimwooy kule mēēbērē +/ mākēēbākookyi kāābkwoombiich, nto mbo
kunun :bōōrnyii.

32 Kookoong'eeetee :Yēyiin Yēēsu meet ankookeekas :acheek kule man. 33 /Kōōkiikoochi
kōōbuurunēē āwutaab taay nyēbo Yēyiin. Kōōkunyoōr Tāmirmiryēēt kuu yoo kikiikukuurto
:Yēyiin, ānku kāākurōōbōwēēch Tāmirmiryoonoo. Kunyi, kookas :akweek kuyeyāktōōs :tukuu-
choo bēsyooniitēnyii.

34 Mānāāwo *:Tāwuti barak, nteenee kimwooy kule,

'Kimwoochi :Yēyiin Mokoryoontēēnyuu kule:

Ibuurunēē āwunyuu nyēbo taay

35 ākoy yoo kaayeyiing' itēbēē buunikuuk.†

36 Kunyoo, kukas :biikaab *Isrāyēēl tukul ng'ālyoontooni: Kiyey :Yēyiin Yēēsu nyiitēnyii
kyōōkwērtoochi :akweek murtooywoontēēt kuyēk Mokoryoontēēnyoo ānkuyēk mbo subak
Kāārārookiintēnyoo."

37 Yu kakas :bichoo ng'aleechaa kimwooyē :Bētērō, kung'woonchi miisin ām kiyēē kiki-
ikuyeyakay. Kimwoochi :bichoo Bētērō āk *lēbkeeyik chuut alak kule, "Mbo ng'ēetaabiya,
ara keeyey nee?"

38 Kukētyi :Bētērō bichoo kule, "Oweekse ām miyootyēēt /ankeebatisan chii ake tukul
ām akweek ām kaayneetaab Yēēsu *Kiriistō sukung'eeet /kēēnyōōwook kaat. Nto mii yoo,
+/ mākēērōōbwook Tāmirmiryēētaab Yēyiin. 39 Kiyooto :nyēē kōōkukuurtoowook :Yēyiin āk
lōkōkwōok ākoo mbo nkicheek alak choo lōōyēch chēē mākukuur :Yēyiin."

40 Am ng'aleechuutēchu āk alak chēē chaang', kiikāloonchi :Bētērō biiko kumwoochinē
kule, "Osatee keey wōlēē mii :biich chēē moosootiin. Yoo kooyey kuu nyooto, kōōsāru

2:20 Luuka 21:10-11, 25-26 † 2:21 Chōōwēēl 2:28-32 2:21 Yëyuut. 2:36; 9:14, 21; 22:16; Room. 10:13; Filib. 2:11

2:22 Luuka 24:19; Yoowa. 2:11 2:23 Yëyuut. 4:28 2:24 Luuka 24:5-6; Yëyuut. 4:2 † 2:28 Tyēenwookik 16:8-11

2:29 1Bāy. 2:10; Yëyuut. 13:36 2:30 2Sām. 7:12-13, 16 2:31 Tyēēn. 16:10; Luuka 22:67 2:32 Yëyuut. 1:8

2:33 Māārko 12:36; 14:62; 16:19; Yëyuut. 2:17-18; 5:31-32; 7:55-56; 10:45; Room. 5:5; 8:34; Eféēs. 1:20; Kolos. 3:1; Tiitō 3:6

† 2:35 Tyēēn. 110:1 2:37 Luuka 3:10, 12, 14; Yëyuut. 16:30 2:38 Mat. 28:19; Luuka 3:3; Yëyuut. 3:19 2:39 Isa.

44:3; Yëyuut. 10:45; Eféēs. 2:17

soboonwëkwook.” ⁴¹ /Kikeebatisan biiko choo kicham ng'aleekaab Bëtërö. Kitäsiy keey bësyoonooto :biiko alake chëë kiyitë kisyëeröök sômök.

Wölëë kiibuurtooy :biikaab Kiriistö chëbo taay

⁴² Kiinëmu keey :bichoo /kikëebätisanë kuriib kãänëetiisyëëtaab *lëbkëëyik. Kiibuurchi-intöös ãnkuyëetyëëchinë keey. Kyoomchiintöös ãmiik ãnkusooyë :tukul Yëyiin. ⁴³ Kiyey :lëbkëëyik ng'aleek chëë chaang' chëë /kiilätë, ng'ályoo nyëë kiiywey icheek :biiko tukul. ⁴⁴ Kiibuurë :biikaab Kiriistö tukul yëët akeenke ãnkuyëetyëëchinë keey ãm keel ake tukul. ⁴⁵ Kyooltooy tukuukwaa ãnkuyëetyëëchinë chii ake tukul nyoo kãbotyi :kiy. ⁴⁶ Kibëëtti :bichoo kwaak bokutuuytöös yëbo biibuutaab *Köötaab Yëyiin. Kyoomchiintöös ãm bãybooyëët ãmiik ãm kooriikwaa. ⁴⁷ Kiikoostoo Yëyiin ãnkung'ërëkyinë icheek :biikaab kiriinkoonoo. Kitäsu :Mokoryoontëet biiko alak chëë kimii /kiirãroochë ãm bësyö ake tukul.

3

Kiisoob :Bëtërö chii nyëë kichunkutoot

¹ Nto müi bësyëët ake, kuwo :Bëtërö ãkoo Yoowaana *Köötaab Yëyiin yëë ki äsiiswëkaab saayeet. Kubëëtti, kimii :asiista sokool bëët. ² Yu makuyit, kukas /kiimutu chiito ake nyëë kichunkutootiin :kërëenköök kung'eetee /kãkëësiech, kuwo yëbo oreet nyëë /kikëëkuurë kule 'Oreet nyëë karaaran' / Kikiikoochinë chiichoo yooto bo oreet kwaak sukusoomë köökochi kiy :biiko choo iwutë biibuutaab *Köötaab Yëyiin. ³ Yu kakas :chiichoo kichunkutoot kule kikiikuriik :Bëtërö ãk Yoowaana kööwut biiy, kusoom beesaanik. ⁴ Kööröotoot :Bëtërö ãk Yoowaana chiichoo nto yityo kumwoochi :Bëtërö kule, "Ikaseech!" ⁵ Koonyal :chiichoo icheek kukányë kule /këëmetyi kiy. ⁶ Kumwoochi :Bëtërö chiichooto kule, "Mããboontë beesyaa nteenee müi :kiyëë ãboontë ãnku +mããkööniing' nyooto. ãmwoouung' ãm kaayneetaab Yëësu *Kiriistö nyëbo Nãäsärëët, kule ing'et ãnkiwëësyët!" ⁷ Kunam :Bëtërö ãwutaab chiichoo nyëbo taay ãnkuyëetyëëchi kööyoo. Kunyöör :kërëenköökab chiichoo nkuruuk areet akeenke. ⁸ Kööyoo ãnkuyëësyëttoot! Kuwëëto keey :chiichooto mbo Bëtërö kööroonchinootë :inee barak köökoostoo Yëyiin ãkoy biiy. ⁹ Yu kakas :biiko kuwëësyëttootë :chiichoo ãnköökooostootë Yëyiin, ¹⁰ köönkët kule ki nyoo kiibuurë oraanaa komos. Kiilat :bichoo ankunam kuut :kiyëë kiyeyakay ãm wölëë müi :chiichoo.

Kiirwooyi :Bëtërö biiko

¹¹ Kumii :chiichoo kãyëetyi keey wölëë kimii :Bëtërö ãkoo Yoowaana ãm yëë /kikëëkuurëë Këeltaab Sölömöön nyëë kitinyë wuurwëët. Koolat :biiko ankulabat ãkoy yooto. ¹² Yu kakas :Bëtërö kuu nyooto, kumwoochi biiko kule, "Biikaab *Isrãyëë! ãm nee yu soolat ãm kiyëë kayeyakay? Öbërë ãkweek kakeeyey chiichi kuwëësyët ãm kãamuukëywëëkyoo nto kule kuuyu këëchurtootiin?" ¹³ Acha! Yëyiintëëtaab *Abraam, Isaka ãk Yããkóbö, Yëyiintëëtaab mbo kuuko :nyëë kayey ng'aleechaa. Kããköötoröör :Yëyiin motwooriintëënyii Yëësu nyoo kyöötãyë :akweek ãm taayetaab *Bilaato ãnköörëkëertë /bokeebakach, ãnko kikiikumach kule kootyaakta. ¹⁴ Kyootay chii nyëë kichöönëë wölëë müi :Yëyiin nyëë churtaat ankoomach kule /kiityooktoowook chii nyëë sikoran. ¹⁵ Kyoobakach chii nyëë kichokuyaat këeltaab soboonto, nteenee kiing'eetee :Yëyiin meet. Kikeekas :acheek kuyëyãktöös :kiyi.

¹⁶ Kãnyöör :chiichi önkëtë :akweek nkuruuk kuwëësyët kubo kaakaaset. Kãsob :inee ãm kãamuukëywëëkaab Yëësu.

¹⁷ Kunyoo ii, biikyoo, öyëyë :akweek ng'aleechu, kimöönkëtë ãnkimëenkëtë :nkicheek kãantöoyikwook. ¹⁸ Nteenee këëlitënyii :nyëë kaakuyey :Yëyiin sukuyityiin kuu yoo kimwoowu kubununëë wölëë müi *wöörkooyikaab Yëyiin. Kimwooy :Yëyiin kule makunyalil *Kããrãrookiintëët. ¹⁹ Kunyi, oweeksee choolwookätëët ãnköoyisi keey Yëyiin /sikëëmëtoowook ng'öökiswookikwook. ²⁰ Oyey kuu nyooto, sukung'et önyöörü tãloosyëët kuchöönëë wölëë müi :Yëyiin ãnkumãkööyook subak Yëësu nyoo kisimkutool kuyëk Kããrãrookiintëëng'woong'. ²¹ Yëmãktöös kung'ëtunëë :Yëësu kibköönköy ãkoy kut kuyit :bësyëët nyëë këtyinëë :Yëyiin kiy ake tukul kukaramiit kuu yoo kibo toowunëët. Kikiikumwooy :Yëyiin ng'aleechu kubununëë wöörkooyikyii choo kibo këny. ²² Kimwooyë *Muusa kule, Mãkuköönook :Yëyiintëëng'woong' wöörkooyoontëët ake kuchöönëë wölëë müi

2:40 Kiruu. 32:5; Yëyuut. 2:21 2:41 Yëyuut. 2:47; 4:4; 5:14; 6:7; 11:21, 24; 12:24; 14:1; 16:5; 21:20 2:45 Luuka 12:33 2:46 Luuka 24:53 3:1 Luuka 22:8; Yëyuut. 4:1-23; 8:14; 10:3, 30 3:2 Yëyuut. 14:8 3:6 Yëyuut. 3:16; 4:7, 10; 8:12; 16:18; 19:13 3:8 Yoowa. 5:9; Yëyuut. 14:10 3:11 Yoowa. 10:23; Yëyuut. 5:12 3:13 Chuy. 3:15; Luuka 23:1-5, 13-25; Yoowa. 17:1; Yëyuut. 7:32 3:14 Isa. 53:11; Mat. 27:19; Luuka 1:35; 23:47; Yëyuut. 7:52; 22:14; 1Bët. 3:18; 1Yoowa. 2:1 3:15 Yëyuut. 1:8 3:16 Luuka 7:50 3:17 Luuka 23:34; 1Tëm. 1:13 3:18 Isa. 53:7-8; Tyëën. 2:1-2; Tyëën. 22:1; Luuka 22:67; 24:44 3:19 Yëyuut. 2:38 3:21 1Köör. 15:25

:biikwook nyëe wuu anii. Mächäktōōs ökäsya kiy ake tukul nyëe mwoowook. ²³ Chii ake tukul nyëe kāmākāsya, mākung'ētītēē wōlēē mii :biikaab Yëyiin.[†]

²⁴ Kubooyiit man, kiikung'ooraan *:wōörkooyikaab Yëyiin tukul bēsyoōsyechu, kung'eetee Sāmweel akoy alak choo kibo lētuunoo. ²⁵ Mii kuyityiintōōs am wōlēē ömiitē :ng'aleekaab wōörkooyichoo ak kiyoo kikuurtoochinē :Yëyiin mbo kuukoong'. Kimwoochi Abraam kule, 'Mākunyōör :biikaab kōörōōsyëk tukul kääbëruurēetaab Yëyiin kubununēē chii nyëe mā kuchōōnēē mooyēng'uung'.[†] ²⁶ Yoo kikōōnu :Yëyiin motwooriintēēnyii Yēēsu, kiyook kurook simkuchō wōlēē ömiitē :akweek chokōōbëruurook, kuwēēchēē ake tukul am akweek wōlēē mii :miyootyēēng'woong'."

4

Kumii :Bëtērō ak Yoowaana taayeetaab kōōkwēētaab Yuutayeeek

¹ Kutākumii :Bëtērō ak Yoowaana tākung'āloolchinē biiko, kukwoonchi :mbo kibkōrōs ak nyëe kiyiyoonkyinē riibiikaab *Kōōtaab Yëyiin ak *Satukaayeeek. ² Manaakas :bichu nyëe karaam, yu kimii *:lëbkëyik kōōnēētiisyē ankwoomchinē biiko kule imuuchē :chii kung'eetee meet kubununēē Yēēsu. ³ Kinam :bichoo Bëtērō ak Yoowaana, nteenee kuuyu kikiikwiimēn :kōōrētē, /keekerta kō akoy kuyyeech. ⁴ Änkoo kuwuu nyooto, kichamta :biiko chēē chaang' Yēēsu choo kikas ng'aleechaa kyoomu :mbo Bëtērō. Kitas taay :biiko chēē kikiikōōyēnchi ng'alyoontēetaab Yëyiin kubās keey kut kimächē kuriichē kisyēērōok muut.

⁵ Yu kāyēēkunēē, kutuuyo :kääntōōyik, booyik ak käänēētikaab kiruutëk Yēērusälēēm. ⁶ Kääntōōyichoo ku: *Anaas nyoo ki kibkōrōs nyëe wōō, *Kayaafa, Yoowaana, Aleksaanta ak biiko alak chēē kibo kōōtaab mbo kibkōrōs chēē wōōyēch. ⁷ /Kikēēkweryoot Bëtērō ak Yoowaana kōōkwoonoo. Yooto, kutoow :kääntōōyichoo kuteebēe mbo Bëtērō kule, "Käkōōnook :ng'oo käämuukēywēēk oyey ng'aleechu?" ⁸ Kumwoochi :Bëtērō am käämuukēywēēkaab Tämirmiryēetaab Yëyiin kule, "Kääntōōyik ak booyikaab yēēmētē, ⁹ yēē äkoo /kēēmiitē bēsyooni /kēētēēbēēnēech ng'al chēē rubtooy keey äkoo ng'alyoo nyëe karaam nyëe /kōökēyēchi chiichi kōchunkutōō äkoo wōlēē /kōkiisoofto, ¹⁰ kumächäktōōs kōōnkēt :biikaab *Isrāyēel tukul kule kōsob :chiichi am käämuukēywēēkaab *Käärārookiintētēē Yēēsu nyēbo Nāāsārētē. Inee :nyoo kyōōkwertōochinē murtooywoontētē, nteenee koong'eetee :Yëyiin meet. ¹¹ Yēēsu :nyiiitēnyii ku rwaanteet nyoo kyōōtāyē oteekte, :nyëē tiyēywoontēetaab kōōto. ¹² Mämii :kēēlto ake nyēbo kusaaraacheet :nyëē kiikōōkoochi :Yëyiin biiko nteenee Yēēsu nkit."

¹³ Küilat :kōōkwoonoo bo Yuutayeeek am kāng'unātētēē nyëe kiboonto :Bëtērō ak Yoowaana änkoo kut ki biich chēē kimāmānootiin. Nteenee kisēw kule ki rubiikaab Yēēsu :icheek. ¹⁴ Nto kuuyu kitākubooontōōtēē keey :chiichoo /kikiisoofto mbo Bëtērō, kibotay :wōlēē kikwiilta icheek. ¹⁵ Kunyoo, kumwoochi :bichoo mbo Bëtērō kule, "Obe saang'". Nto mii yoo, kōōrwooch. ¹⁶ Kiteebēe keey :bichooto kule, "+Makeeyeyee nee bichu ēē? Ntēē kääkōōnkēt :chii ake tukul am Yēērusälēēm kule kaakuyey :bichu ng'alyoontooni -/mākyoomu. Kunyi, mämii :wōlēē kēētuootooy. ¹⁷ Nteenee yēē simātākutistēē :ng'alyoontooni biiko, +makeeker koong' bichu kumātākwoomchinē biiko lōkōōywēk kuyēyisyēē kaaynaani."

¹⁸ Yooto, /kēēkuur mbo Bëtērō kooyeyē kō /änkēēmwoochi kusaan tākōōnēētiisyoot kurubta keey ak Yēēsu. ¹⁹ Nteenee kimwoochi :Bëtērō äkoo Yoowaana bichooto kule, "Karaam /kiyweyaak nto /kiywey Yëyiin? ²⁰ -Mäkiimuuchē :acheek keesiiste kiyēē kiikeekasee koonyek ak yiitiik."

²¹⁻²² Kimämii :kiyēē kiimuuchē :bichoo kuyeyee mbo Bëtērō kuuyu kiikoostoo :biiko tukul Yëyiin kubo chiichoo kiboonto kēnyiyisyeēk chēē kikēyētēē artam, nyoo /kikiisoofto am kēēlloo bo kwōng'luut. Nto subak, kiimuuchē :bichooto koong'et wōōrōryētē. Kunyoo, kibōlchi subak ankubakaakta kubēēchi keey.

Kisaay :biikaab Kiriistō kunyōör nyikanateet

²³ Yu / kabokiityaakta Bëtērō äkoo Yoowaana, kooyeyē wōloo kimii :biikwaa änkubokumwoochi ng'aleek chēē kimwooy :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ak booyik.

²⁴ Yu kakas :bichoo ng'aleechaa kusaay kukuurchinē barak kule, "Mokoryoontētēē Yëyiin nyoo 'kiyēyē barak ak ng'wēny, bēēkaab araaray ak tukuuk tukul chēē mii kōōrētē.

²⁵ King'āloolchinē :Tämirmiryēēng'uung' kuuko *Tāwuti, kule,

'Am nee sukunyēkēriitu :bōrōryōōsyēk alake,

änkōōbootyininē :Isrāyēel äsiiswēk ng'al chēē māyitē wuy?

† **3:23** Kiruutëk 18:15, 18-19 **3:23** Yëyüüt. 7:37; 13:32 † **3:25** Toowu. 22:18; 26:4 **4:2** Luuka 20:27 **4:2** Yëyüüt. 2:24; 3:15, 26; 4:33; 13:30-31; 17:18; 23:6-9; 26:8, 23 **4:4** Luuka 9:14; Yëyüüt. 2:41 **4:7** Luuka 20:2 **4:8** Luuka 1:67; Yëyüüt. 4:31; 13:9 **4:10** Yëyüüt. 3:6 **4:11** Tyēēn. 118:22; Luuka 20:17; 1Bët. 2:4-7 **4:12** Mat. 1:21; Yoowa. 14:6; 1Kōōr. 3:11; 17ēm. 2:5 **4:13** Luuka 21:15 **4:15** Yëyüüt. 5:34-35 **4:16** Yoowa. 11:47 **4:24** Tyēēn. 146:6

²⁶ Chōbē keey :bāytooyikwaa kuyey booryēēt
 ānkukākōōruruuch keey :nkicheek kāāntōōyik
 sukubooryēē Yēyiin āk chiinyii nyoo ng'aabaat.†

²⁷ Kubooyiit man, kituuyo yu bo kiriinkooni *Eroōtē āk Bōōntyō *Bilaato ākoo bi-
 iko choo mābo kōōrēētaab Isrāyēēl āk choo bo Isrāyēēl. Kiyēchi ruurumuut mot-
 wooriintēēng'uung' Yēesu, nyoo 'kiing'aab kuyek Kāārārōokiintēēt. ²⁸ Kiyey kiyēē kiki-
 isimitiil kēny ām kāāmuukēywēēkuuk kule makuyeyakay. ²⁹ Kunyi ii, Mokoryoontēēt,
 ikas wōlēē kāākōōmuuytēēch ānkikōōnēēch acheek motwoorikuuk nyikanateet kyaamte
 ng'ālyoontēēng'uung' nyēē māmii :muyāt. ³⁰ Ikōōnu kāāmuukēywēēkuuk kōōsoobiis ankiiyey
 tukuuk chēē /kiilātē āk chēē -/mākyoomo ām kaayneetaab motwooriintēēng'uung' Yēesu
 nyoo itabaanaat kubo yiisyēēng'uung'.

³¹ Yu keewaany :bichoo kusaay, kōōtimtiimāko :kōyooto kāmiitē :icheek kusooyēē /
 ānkiinyiitiyicheek tukul Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Yooto, kwaamtaat ng'ālyoontēētaab Yēyiin
 ām nyikanateet nyēē māmii :muyātēēt.

Kiibuurchiintōōs :biikaab Kiriistō kuu kiy akeenke

³² Kikinoomnyo :biiko choo kikiikuchamta ng'ālyoontēētaab Yēyiin kuyek kiito akeenke.
 Māmii :chii nyēē kiitukuulchinē keey tukuuk nteenee kibchēchiintōōs āk chuut. ³³ Kiiboor
 *lēbkēēyik ām kāāmuukēywēēk kule king'eetee :Mokoryoontēēt Yēesu meet. Kiibēruur :Yēyiin
 lēbkēēyichoo tukul ām yiisyēēng'waa. ³⁴ Kimāmii :chii ām icheek nyēē kibotyinē :kiy, kuuyu
 kyooltooy :alake mbareenik nto kooriik ³⁵ /ānkubokiikoochi beesaanichaa kōōyoyong'unēē
 āwunnyēkaab lēbkēēyik sukung'eet /kēēyētyēēchinēē choo boonto nyalilta.

³⁶ Kimii :chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Yōōsēēf nyēbo kōōtaab Laawi ānkibo kōōrēētaab
 Kubrō, nyēē kitoochi :lēbkēēyik kaayneet ake kule 'Barnaaba'. (Ibooru :kaaynaani kule
 murēn nyēē ikiimē chuut.) ³⁷ Ki inee :akeenke ām choo kyaalta mbareenikwaa ānkōōkooyto
 beesaanik kōōyoyong'unēē āwunnyēkaab lēbkēēyik.

5

Anannyaa āk cheebyoosyeenyii Safiira

¹ King'eet :chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Anannyaa āk cheebyoosyeenyii Safiira kwaalta
 mbareeng'waa. ² Yu kaakwaa, kukāsiyiin āk cheebyoosyeenyii kung'aal beesaanik
 keereyaa ankukonor. Nto yityo, kuyib :Anannyaa beesaanik chuut bokōōyoyong'unēē
 āwunnyēkaab *lēbkēēyik.

³ Yu kāyib, kumwoochi :Bētērō Anannyaa kule, "Ntēē siicham kutōōrchiing' :Ki-
 brōkōōsooyōntēēt ng'ōōki kut neennyi 'keeberbeer Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule beesaanik
 tukul :chuutēchu? Am nee sii-am chuut alak? ⁴ So, ki nyeeng'uung' oob :mbareet kumanee-
 alte? Nto subak kāmātāku cheekuuk :beesaanichu kwēē-āltēē mbareet? Kunyi, mā chii
 :nyēē 'keeberbeer, nteenee Yēyiin!" ⁵ Kukāsē :Anannyaa ng'aleechaa, kōōryookyinē keey
 ng'wēny ānkumēē! Kimuuyo miisin :biiko tukul chēē kikas kiyēē kiyyeyakay. ⁶ Yooto,
 kukuwoonii :āybēēriik bakeenke ānkubokurātēē ankeet ānkubokumuyē.

⁷ Yu kakeeyta :āsiiswēk sōmōku, kuyitu :cheebyoosyētaab Anannyaa āmēēbērē kiinkētē
 kiyēē kikiikuyeyakay. ⁸ Kuteebēē :Bētērō kule, "Cheebyoos, beesaanik tukul :chuutēchu
 choo kōbo mbareet?" Kulē :cheebyoosyēt, "Eē, chooto." ⁹ Kumwoochi :Bētērō kule, "Ntēē
 sōkāsyyinē oseyem Tāmirmiryēētaab Yēyiin? 'Keekas, mii kuyitu :biiko chēē kātākumuyē
 boontēēng'uung' ānkumii bokumuyiing' nkinyiing'." ¹⁰ Kōōryookyinē keey bakeenke :cheeby-
 oosyēt kērēēnkōōkaab Bētērō ānkumēē. Kuyitu :bichoo kātākumuyē Anannyaa ankukalab
 cheebyoosyaanaa ānkubokumuchi kochonkeet nyoo kimii :boontēēnyii.

¹¹ Kinam kuut kaniseet tukul āk mbo biiko chēē kiyityi :ng'aleechaa lētuunoo.

Kiisoob :lēbkēēyik biiko chēē chaang'

¹² Kiituyēēchinē keey *lēbkēēyik tukul yoo bo Kēēloo bo Sōlōmōon sukōōnēētē bi-
 iko lōkōōywēk kurubta keey Yēesu. Kiyēyē mbo subak ng'al chēē chaang' chēē /ki-
 ilātē. ¹³ Kinyōkōriitu :rubiki chuut alake kulumchi lēbkēēyichoo kubo kāāntōōyikaab
 Yuutayeeek. Ānko kuwuu nyooto, kitākōōkoostoy :biiko lēbkēēyichoo. ¹⁴ Kitas taay
 :murēnik āk chēēyōōsōōk kuchamta Mokoryoontēēt miisin kusiir yoo kibo taay. ¹⁵ Kiyey
 :ng'aleechaa /kiilātē /kiimut biiko chēē kimnyoontōōs ām tiirboosyek āk kisyēērōōk si yoo
 katiiny :kitōōntōyēētaab Bētērō, kusobtōōs. ¹⁶ Kiiruruukoonunēē keey :biiko kiriinkōōsyek
 alak chēē kilēēkitēē Yēerusalēēm, kōōmutu biikwaa chēē kimnyoontōōs āk chēē kiyyimē
 :tāmirmirook chēē miyootēch. /Kikiisoob bichoo tukul.

† 4:26 Tyēēnwook 2:1-2 4:27 Luuka 23:6-12 4:28 Yēyuut. 2:23 4:33 Yēyuut. 1:8 4:34 Kiruu. 15:4
 4:37 Luuka 12:33; 14:33 4:37 Yēyuut. 9:27 5:2 Yēyuut. 4:35 5:3 Yoowa. 13:2 5:9 1Kōōr. 10:9 5:12
 Yēyuut. 2:43; 3:11 5:14 Yēyuut. 2:41 5:16 Yēyuut. 19:11-12

/Kikēewus lēbkēēyik

¹⁷ Kimēechi :moo *kibkōrōs nyēē wōō ak biikyii chēē ki *Satukaayeeek am kiyēē kiyeyakay.
¹⁸ Yooto kunam :icheek *lēbkēēyichoo ankukerta kō.

¹⁹ Nto mii kwēemooy, kuchō *malayikeet ankuchokuyoot. Kimwoochi :malayikaanaa bichooto kule,²⁰ “Obē ākoy biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin ānkubōōmwoochi biiko ng'aleek tukul kurubta keey sobooni lēē!”

²¹ Yu kayyeech, kuba :lēbkēēyichoo ākoy biiwuutaab Kōōtaab Yēyiin kuu wōloo / kikēemwooytoochinē ānkutoow kōōnēētiis.

Kikuur :kibkōrōs nyēē wōō ak biikyii *kōōkwēētaab Yuutayeeek kumukuul. Yooto, kōōyookto /bokēēkwērūnēē lēbkēēyichoo wōloo /kikēēkērtooy. ²² Nto bērē kuyit :riibiikaab *Kōōtaab Yēyiin wōlooto /kikēēkērtooy lēbkēēyichoo, mānāānyōōr chii. Kōōyēēē bakeenke ²³ ānkubokumwooyē kule, “Ntēē kābokēēnyōōru tēmēloot :kōōto ānkumii :riibiik kuriibse kurkat. Nto bērē keeyaat kurkootik, mii ānō :chii kō!” ²⁴ Yu kakas :kāāyooong'iintēētaab riibiikaab Kōōtaab Yēyiin āk nkicheeek mbo kibkōrōs chēē wōōyēch ng'aleechaa, kunam kuut miisin kule mii kuwēētii ānō :kōōrēēt.

²⁵ Nto mii yoo, kuchō :chiito ake ānkuchokumwooy kule, “Kookas, miitē kōōnēētiisyēē :bichoo kwōōkērtooy kō biiwuutaab Kōōtaab Yēyiin.” ²⁶ Kukasē :kāāyooong'iintonoo bo riibiik kuu nyooto, kuwēētooy biikyii ānkubokukwoontoy lēbkēēyik nyēē mānāākērchi koong', kuuyu kinyōkōriitu kule imuuchē kuwiirēē :biiko rwoontōōk.

²⁷ Yu /kābokēēkweryoon lēbkēēyichoo, /kiimutyi kōōkwēētaab Yuutayeeek ānkukōrōmchi *kibkōrōs nyēē wōō, ²⁸ kumwoochinē kule, “Kikiikālōonwook kule -mātōōnēētiisyootēē kaaynaani bo chiichi! Nteenee kookoolaambuuch :kāānēētiisyēēng'woong' Yēerusālēm kumukuul, omwooyē kule acheck :chēē kikēēbākachē chiichi.” ²⁹ Kukētyi :Bētērō ak lēbkēēyik alak kule, “Māchāktōōs kiyiwēyē Yēyiin kusir yēē kātākiyiwēyē biiko. ³⁰ Kiing'eetee :Yēyiintēētaab mbo kuuko Yēesu meet nyoo kyōōbākachē ōkwērtoochinē keet barak. ³¹ Kōōkukweryoot :Yēyiin kuwo kibkōōnkōy ānkumii āwunyii nyēbo taay kubāytooyisyē anku *Kāārārookiintēēt, sukung'et kuwēēkiis :biikaab Isrāyēēl / ānkēēnyōōchi kaat ām choolwookātēēng'waa. ³² Kyoomtooy :acheek ng'aleechu ānkwoomtooy mbo :nkinee Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyoo kiikōōkoochi :Yēyiin biiko choo kāysinē inee.”

³³ Yu kakas :kōōkwoonoo kuu nyooto, kung'woonchi miisin. Yooto, kumach kule kubakach lēbkēēyichoo. ³⁴ Nteenee kimii *Fārisooyiintēēt ake ām kōōkwoonoo nyēē /kikēēkuurēē Kāmālyēēl. Ki kāānēētiintēētaab kiruutēk nyēē kikoonyitē :biiko tukul. Kimwooy kule, “Ōkweryootē, baa, bichu kuba saang' kisich.”

³⁵ Nto mii yoo, kōōrwooyi kōōkwoonoo kumwoochinē kule, “Kāābōōnyoo, māchāktōōs ōrōōtootē kiyēē ōmāchē ōyēchi bichu. ³⁶ Ām kēnyisyēk chēē ng'eri choo kookukeeyta, kōchō :ake nyēē /kikēēkuurēē Teewuuta nyēē kiyey keey kule inee ku chiito ake nyēē wōō. Kuroob inee :biiko chēē kimāchē kuyitē bokolwookik ang'wan. Nteenee /keebakach / ankiisereet biikyii tukul ankung'etee yoo :ng'aleekyii. ³⁷ Yooto subak, kookeer :Yuuta nyēbo Kalilaaya ām bēsyōōsyēkaab kāāyitiisyēēt nyēē wōō nyoo kibo biiko. Kiroob :nkinee biiko chēē chaang', nteenee /kiiwaang'ta inee /ankiisereet biikyii. ³⁸ Kunyoo, ām ng'ālyoontooni, āmwoowok kule obakaakte rubiichu bo Yēesu kubēēchi keey kuuyu yēē ākoo chōōnēē :kiyēē mwooyē :bichu wōlēē mii :biiko, kumāyēyē kiy. ³⁹ Nto yēē ākoo chōōnēē wōlēē miitē :Yēyiin, -mōōmuuchē kut okerekte bichu, nteenee, imuuchē bōōyiniēē ōmiitē ōbooryēē Yēyiin.”

Kiyis :ng'aleechaa kāāsōōtēyēwēēkaab bichooto. ⁴⁰ Yooto, /kēēkuur lēbkēēyichoo kuba kō / ankeebas. Nto mii yoo, /kēēmwoochi bokusaanee keey kung'āloolootēē kaayneetaab Yēesu. Yooto, /keebakaakta kubēēchi keey.

⁴¹ King'eētyēē :lēbkēēyichoo yooto kibo kōōkwoonooto nyēē ng'erēkootiin, kuuyu ki ng'ālyoo :nyoo nyēbo koonyit miisin kuchamta icheek :Yēyiin kule kunyāliil ām kaayneetaab Yēesu. ⁴² Kitas taay :lēbkēēyichoo kutēē yēē tēē :bēsyōōsyēk kōōnēētiisyē ānkwoomtootē lōkōōyēk chēē kāroomēch ām biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin āk mbo kung'etee kōōto ake ākoy ake, kumwooyootē kule *Kāārārookiintēēt :Yēesu nyoo kimākōōyook :Yēyiin.

6

/Kikeekwey toorētik tisab

¹ Ām bēsyōōsyēchooto yu kimii kuwōōyiti :laataab biikaab Kiriistō, kooteeyee keey :Yuutayeeek chēē king'āloolē kuutiitaab Kirikiik kule / kikēēbulbulē chēēbyōōsōōk choo ki Iburaneek / ankeēsāsē chēēbyōōsōōkwaa chēē ki musuk ām wōlēē /kikēēbchēwuntooy

āmiik. ² Yooto, kōōruruuch *lëbkekēyichoo ki taman āk āyēēng' bichooto tukul ānkumwooy kule, "Mēēbērē ng'ālyoo nyēbo man, yoo kakeebakaakte kyaamte ng'ālyoontēētaab Yēyiin ānkēēs-wēē ng'aleekaab āmit kityō. ³ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, okwey biiko tisab chēē tookunootiin kule /kiikiinyiityi Tāmirmiryēētaab Yēyiin ānkung'oomēch. Mākuwuulyēē :bichooto ng'aleechuutēchu. ⁴ Nteenee +mākēēwuulyēē :acheek saayeet āk ng'ālyoontēētaab Yēyiin."

⁵ King'ērēkyi :biiko tukul ng'aleechaa. Yooto, /keekwey Steefaan (kiikoosēē keyy :inee Yēyiin miisin anku /kikiinyiityi Tāmirmiryēēt), Filibō, Burokoo, Nikanoor, Timoon, Barmeena ākoo Nikolaawo (nyēē kibo *kiriinkēētaab Antyoorkya nyēē kikiikuweech keyy kusaay Yēyiintēētaab Yuutayeek). ⁶ Yooto, /kēēkwērchi bichoo lëbkekēyik kusoochi ānkutiinyēē āwunnyēk.

⁷ /Kikyaamtaat ng'ālyoontēētaab Yēyiin kuyēstoochi kōōrēt. Kitas taay :laatitaab biikaab Kiriisto kuwooyiit ām Yēerusāleem ankuchamta :mbo *kibkorōs wōlēē wōō Yēesu.

/Kikeenam Steefaan

⁸ Kiibēruuroot :Steefaan ānkiboonto kāamuukēywēēk miisin. Kiyey :chiichoo ng'al chēbo kwōng'ut ānkōōboor tukuuk chēē /kiilātē ām wōlēē mii :biiko. ⁹ Kimii :Yuutayeek alake chēē kikuurē keyy kule 'Biikaab *kōōtaab saayeet chēē /kiikiityaakta' ānkibo kōōrēētaab Kurēēn āk Aleksaantria āk mbo yēēmōōsyēkaab Kiliikya āk Eesya. Kikwiil :bichoo Steefaan. ¹⁰ Nteenee kimēēmuuchē kuyityi ng'oomnānēētaab Steefaan āk mbo Tāmirmiryēēt nyēē kiikoochinē kāamuukēywēēk ām wōlēē king'ālooltooy. ¹¹ Yooto, kumwoochi :bichoo biiko chuuat alak kumwaayaat kule kiikukas Steefaan kung'āloolēē *Muusa āk Yēyiin nyēē miyaat. ¹² Kiiwuruur :bichooto biiko chuut kunam wōlēē mii :booyik āk kāānēētikaab kiruutēk. Yooto, /keenan Steefaan /ānkēkwērchoot ākoy kōōk, ¹³ /ānkubokēēmōlōlchi ng'al chēē manaayey. Kimwooy :bichooto kule, "Mākustēē :chiichi kung'āloolēē *Kōōtaab Yēyiin nyēē miyaat āk mbo nkicheek kiruutēk. ¹⁴ Kookeekas kumwooyēē kule makooburyeet :chiichi /kēēbērē Yēesu nyēbo Nāāsārēt kōyi bo Yēyiin ankuweech ātēbuutēk choo kirōōbwēēch *Muusa." ¹⁵ Kiirōōtoot :kōōkwoonoo tukul Steefaan. Yooto, kukas kule kerkeyy :eernyii āk nyēbo *malayikeet.

7

Kiyēē kimwooy :Steefaan kuyēētēē keyy

¹ Nto mii yoo, kuteebēē *kibkorōs nyēē wōō Steefaan kule, "Man :ng'aleechu /kēēmwooyē kurubta keyy āk inyiyiing?" ² Yooto, kukēt :Steefaan kule, "Mbo araaba āk mbo baaba. Oyēbchi yiit baa kiyēē āmitē wāāmwoowok. Kichōōnchi :Yēyiin nyoo tōrōōr baaba Abraam, yoo kitākumiitē Meesobotaamnnya kutākutoombo wokuminyē Araan. ³ Kimwoochi :Yēyiin Abraam kule, 'Ibakaakte biikwook āk kōōrēēng'uung' 'ānkiiwē ākoy kōōrēt nyēē +māābooruung'.[†] ⁴ Kunyoo, kung'eetee :Abraam kōōrēētaab Kaltaayeeek ānkuwuuchi *kiriinkēētaab Araan. Yu kāwokome :kwaan, kung'eetee :Abraam kiriinkoonoo bo Araan ānkōōwuuw :Yēyiin kuchō kōōrooniitēnyī ōminyē :akweek. ⁵ Mēēbērē kirōōbchi :Yēyiin Abraam kiy mbo akenke ām kōōrooniitēnyī kule kuyēk nyeenyii ānkoo mbo kētiin nyēbo mbar. Nteenee kikuurtoochi :Yēyiin Abraam āk biikyii chēē makookeer inee kule mākyēk nyeeng'waa :kōōroonooto ānkoo kimānāānyōōr :Abraam leekwa yooto. ⁶ Kimwoochi :Yēyiin Abraam kule, 'Makuba :biikaab mooyēēng'uung' bokuminyoot kōōrēētaab biiko alak ānkuyēkunoot motwoor. Mākunyāliil kēnyisyēk bokolwookik ang'wan. ⁷ Nteenee +māāng'woonchi biiko chēē kayey icheek kuyēk motwoor. Nto yityo, mākuwuuwunēē kōōroonooto ānkubokukutung'woo ām yuutēyu.[†]

⁸ Nto mii yoo, kōōkoochi :Yēyiin Abraam kirootyētaab *kāāmurootāniisyēēt. Yooto kunyōōr Abraam wēriinyi Isaka. /Kiimuraatan wēeroo kutinyē bēsyōōsyēk sisiit kuchakee /kākēēsich. Nto mii yoo, chokunyōōr :Isaka Yāākōbō. Kichokusich :nkinee Yāākōbō mbo kuuko taman āk āyēēng'. ⁹ Kiituuyiityi mbo :kuuko chuut Yōōsēēf moo. Yooto, kwooltoochi kōōrēētaab Miisir wokuyēk motwooriin. Nteenee kiyēētyēēchi :Yēyiin Yōōsēēf kumii wōlooto ¹⁰ ām wuuyin ake tukul nyēē kinyōōr. Kiikoochi mbo subak ng'oomnānēēt ankuyey bāytooyiintēētaab Miisir kung'ērēkyi Yōōsēēf kut kuyey inee kubayta kōōroonooto ānkōōyoonkyi kiy ake tukul ām kanyii.

6:1 Yëyuut. 2:45; 4:35 6:3 1Tëm. 3:8-13 6:6 Yëyuut. 9:17; 13:2-3; 14:23; 1Tëm. 4:14; 5:22; 2Tëm. 1:6 6:7 Yëyuut. 2:41 6:10 Luuka 21:15; Yëyuut. 6:3 6:13 Määrkó 14:55-59; Yëyuut. 21:28 6:14 Yoowa. 2:19; Yëyuut. 15:1-2; 21:21 † 7:3 Toowunēt 12:1 7:3 Ibu. 11:8-10 7:4 Toowu. 11:31; 12:4 7:5 Toowu. 12:7 † 7:7 Toowunēt 15:13-14 7:7 Chuy. 3:12 7:8 Toowu. 17:9-14; 21:2-3; 25:26; 29:31–30:24; 35:16-18 7:9 Toowu. 37:11, 28; 39:2, 21 7:10 Toowu. 41:37-44

¹¹ Nto mii yoo nanyuun, kuchō :kēmēwuut Miisir kumukuul nyēē wōō miisin ākoy mbo kwoochi kōōrēetaab Kanaan. Kilal :kēmēwuunoo biiko nyēē -/mākoyoomu. Kimāmii wōlēē kiimuuchē kunyoorta mbo kuuko kiyēē kaam. ¹² Yu kawokukas :Yāākōbō kule kimiitē :āmiik Miisir kōōyookto kāābkōōnyoo chuut kuba wōlooto nyēbo taay. ¹³ Am baanta nyēbo āyēēng', kōōboorchi keey :Yōōsēēf murēchuutēchu. Yooto, kōōnkēt * :Faraawo biikaab mbo Yōōsēēf. ¹⁴ Yu kāākuyēyākis :ng'aleechu, kōōyookto :Yōōsēēf /bokēekuurchi kwaan āk biikaab kōōng'waa tukul. Kiyitē :kayaa tukul biiko tāmānwookik tisab āk muut. ¹⁵ Yooto, kuwēēto :Yāākōbō kāābkōōnyoo tukul Miisir. Kiminyi :icheek wōlooto ākoy kubēk :biiko tukul choo kibo taay. ¹⁶ Ānkoo kuwuu nyooto, /kikeeketita bōōrēkwāā ām lētuunoo /ānkubokiiitōōr wōlēē bo kochonkeet nyēē kikiikusimkwaalee :Abraam wērikaab Amoor ām Syēkēm ām laatitaab beesaanik.

¹⁷ Yu kimii kuriiku :bēsyoōsyēk, kootyiich :Yēyiin kuu yoo kikiikukuurtoochi Abraam, kuyēk :biikyoo sērē ām Miisir. ¹⁸ Yooto, kubāytooyiis :chiito ake nyēē kimēēnkētē kiy ake tukul kurubta keey ākoo Yōōsēēf. ¹⁹ Kwoowēsyi :bāytooyiintoonoo biikyoo ankoonyaliil. Kimāchē kule kumētooy :biiko lēēkōōk chēē /kātākiibuutu sukubēk.

²⁰ /Kikēēsichē *Muusa ām bēsyoōsyēchooto ānkibēruuroot ām wōlēē mii :Yēyiin. /Kikeebayee kang'waa kō ām ārook sōmōk. ²¹ Yu /kabokiichuuw kuchō saang' /kēēmāchē /kēēmēto, kumam :chēēbtaab Faraawo Muusa ankuyey kuyēk lakwanyii. ²² /Kikiineet Muusa ng'omnān ake tukul ām Miisir kuyem. Kikōrōōm :Muusa ām wōlēē king'ālooltooy āk wōlēē kiyēytooy yiisyeēnyii.

²³ Yu kiboonto :Muusa kēnyisiyēk artam koosoot kuruutoochi biikyii bo Isrāyēēl. ²⁴ Yooto, kukas chiinyii ake nyēē kimii kōōnyāliilē :chiitaab Miisir. Kuwo :Muusa ba-keenke ankubakach chiichoo kibo Miisir kusār chiinyii. ²⁵ Kiisōōtē :Muusa kule tōōs kiimuuchē kōōnkēt :biikwaa kule kimii :Yēyiin kuyēyiisyeē inee kootyaakta icheek, nteenee kimēēnkētē :biikyii. ²⁶ Yu kāyēēkunēē, kukas :Muusa biikaab Isrāyēēl alak āyēēng' chēē kimii kuboortōōs. Kusyeem kumwoochi kule, 'Murēchu, nto yu koo-am keey nkosyur ānkōōbooyē mooyēēt akeenke!' ²⁷ Nteenee kuwunukto Muusa :chiito nyēē kikiikulālchi nyiin ānkumwoochi kule, 'Ng'oo :nyēē katooling' ibayteech? Inyiing' :kētiintēēt? ²⁸ Imāchē ibara kuu wōloo 'kwēēbākāktooy Miisiriintēēt?† ²⁹ Yu kakas :Muusa ng'aleechar, kumwēy. Kimwēchi kōōrēetaab Miityaan. Kiibuur wōlooto kut kunyōōr wērikyii āyēēng'.

³⁰ Yu kāwokukeeyta :kēnyisiyēk artamu, kuchōōnchi * :Malayikeetaab Yēyiin Muusa ām suurkwēēnēt yēē kōōrikitiitēē :maata ām sōntiit ake. Kilēēkitēē :yooto Tulwēētaab Sinaay. ³¹ Nto bēre kukas :Muusa kiyooto, kwaam mēt. Kōōnooky kule kukas nyēē karaam. Yooto, kukas kuutiitaab Yēyiin nyēē kimii kukuuru ³² kule, 'Anii :Yēyiintēētaab mbo kuukoong', Yēyiintēētaab Abraam, Isaka ākoo Yāākōbō.† Kibootan :Muusa ām muyātēēt kut manaamach takukas yooto subak. ³³ Yooto, kumwoochi :Yēyiin Muusa kule, 'Irēēku kwēyōōnik, kuuyu imiitē iyyoonyēē yēē tiliil. ³⁴ Kaakas kubooyiit man wōlēē /kēēmii /kiitiing'tooy biikyuu ām Miisir āk wōlēē mii kōōtēyētooy. Kāārēku :anii chaatyaakte kunyi, āmiitē wāyooktiing' ākoy Miisir.'

³⁵ Ki Muusa nyiitēnyii :nyooto /kikēētāyē /kēēmwoochinē kule, 'Ng'oo nyēē kākōōning' kāāmuukēyweēkaab bāytooyiisyeēt āk chēbo kētiisyeēt? Inee mbo subak :nyooto kiiyooktooy :Yēyiin wokubayta ānkusār biikaab Isrāyēēl. Kikwēryootē Muusa :Malayikeetaab Yēyiin nyoo kichōōnchinē ām yoo kibo sōntiino. ³⁶ Kikwēryoon :Muusa bichoo kung'ēētyēē Miisir kukaakuyey ng'al chēbo kwōng'ut ām wōlooto āk yoo kibo Araarayta nyēē Arraa āk mbo ām kēnyisiyēk artam choo kimii :biikyoo suurkwēēn. ³⁷ Ki Muusa :nyiiitēnyii nyoo kimwoochinē biikaab Isrāyēēl kule, 'Mākukōōnok :Yēyiin *wōōrkooyōontēēt nyēē wuu anii kuchōōnēē wōlēē miitē :biikwook.†

³⁸ Kiboonto keey :Muusa āk biikyoo ām wōlooto bo kōōr nyēē suurkwēēn. Kiboonto keey mbo kuuko ākoo mbo Malayikeetaab Yēyiin nyoo king'āloolchinē inee ām yoo kibo Tulwēētaab Sinaay. Kinyōōr yooto :Muusa ng'al chēbo soboon chēē kirōōbwēēch. ³⁹ Nteenee kichuunnyyēē mbo :kuuko ng'aleekaab Muusa ankookaykaay kooyeey Miisir. Kitay :icheek Muusa ⁴⁰ ānkumwoochi *Āārōn kule, 'So, kāwokwaam :nee Muusa nyi kiirēētoonunēēnēēch Miisir? Kinyoo, chēyēwēēch āynātēēt nyēē sukōōrēētootēēch.† ⁴¹ Yooto yēē sukuyey :bichooto kiito nyēē kerkeey mooyta. Kiyibu tukuuk chēē /kibokēēsōoytooy ānkuyēyē sookwoonutēk ānkung'ērēkyinē kiyēē kiyēyēē āwunnyēkwāā. ⁴² Yooto, kōōtuukyi :Yēyiin

7:12 Toowu. 41:54; 42:1-2, 5 7:13 Toowu. 45:1, 3, 16 7:15 Toowu. 45:9-10, 18; 46:6-7, 27 7:16 Toowu. 23:3-16; 33:19; 49:29-30; 50:13; Choos. 24:32; Ibu. 11:22 7:18 Chuy. 1:7-8 7:19 Chuy. 1:15-19, 22 7:21 Chuy. 2:2-10; Ibu. 11:23 † 7:28 Chuy. 2:14 7:29 Chuy. 2:11-15; Ibu. 11:24-27 7:29 Chuy. 2:15, 21-22; 18:4 † 7:32 Chuy. 3:6 7:34 Chuy. 3:1-10 7:35 Chuy. 3:2; 2:14 7:36 Chuy. 7:3; 14:21-29; 15:25; 16:1-17:13; Kāāyit. 20:2-11; 14:33 † 7:37 Kiruutēk 18:15 7:37 Kiruu. 18:15, 18; Yëyüüt. 3:22-26; 13:32 7:38 Chuy. 19:1-20:17; Yëyüüt. 7:53
7:39 Kāāyit. 14:3-4; Neem. 9:17 † 7:40 Chuy. 32:1 7:41 Chuy. 32:1-8

batay kukutunkyinē icheek asiista, araawet ákoo kookeelik. Tooku :yuutëyu ám yoo / kikeesir ám kitaabuutaab *wōörkooyik kule,

'Käälé ii, kōōtaab Isrāyēel,
ara kyōōkwērwoo tyoony bo kōrōs ák tuwēnuuték
ám kēnyiisyék artam choo kyōōmiitē suurkwēēn?

43 Acha! Kyoong'eet, okalab keryēētaab *Moolek
ák kookeelyeetaab áynatēēt Reefaana
tukuuchoo kyōōyēyē kule sōōkutunkyinē.

Kunyoo, +maakwetaak bookeeytee kiriinkēētaab Bābulōōn
kut booyit kōōr nyēē mā nyēēng'woong'!†

44 Kiboonto mbo :kuuko *Keryēētaab Yēyiin ám wōlooto bo suurkwēēn. Kikiyey :Muusa
keryoonoo kuu wōlēē kimwooytoochi :Yēyiin ák wōlēē kikiikōōboorchinto. 45 Yu kābokunyōōr
mbo :kuuko keryoonoo, kukwaanta kōōntōōchinē :Chooswa. Kikwaanta keryoonooto
yu kibokunāmē kōōrēētaab biiko choo kīkwētē :Yēyiin kukāsē mbo :kuuko. Kiibuur
:keryoonoo kuu nyooto ákoy bēsyōōsyék choo kichokubāytooyiisē * :Tāwuti 46 nyoo king'ērēkyi
:Yēyiin. Kimwooy :Tāwuti kule mākuyēytoochi :inee Yēyiintēētaab Yāākōbō wōlēē mākuminy.

47 Nteenee ki Sōlōmōōn nyēē kichokutēēkyi Yēyiin Kōōto. 48 Ánkoo kuwuu nyooto, mēēberē
minyē :Yēyiin koorin chēē tēēchē :biiko. Kuu yoo mwooyē * :wōörkooyōontēētaab Yēyiin kule,
49 'Mwooyē :Yēyiin kule:

Ábāytooyiisyoowunēē barak

ánkuyitu :kērēēnkōōkyuu ng'wēny.

Kunyoo, kō nyēē wuu nee :nyēē omāché otēēkwo?

Nto ánō :wōlēē omwooyē kule ámuunyēē?

50 Mā anii :nyēē kyāāyēyē tukuuchu tukul?†

51 Kunyoo ii, wuuyēch sōō mētewookwook nyēē tyaa nyēē -mōōkāsē ng'al! Okerkeeye mbo
kuukoong' :akweek chu okwilē Tāmirmiryēētaab Yēyiin kwaak. 52 Mii * :wōörkooyōontēētaab
Yēyiin nyēē mánāāwus mbo :kuukoong'? Kibakach mbo choo king'ōōrē kule mākuchō :Chii
nyēē Churtaat. Ánkoo mbo raat kuu nyiitēnyi koochaamte ankoobakach :akweek Nyooto
Churtaat. 53 Kyōōnyōōru kiruutēkaab Yēyiin kubununēē malayikaanikyii, amēēberē ōrube!'

/Kikeebakach Steefaan

54 Yu kabokukas :bichoo ng'aleechara kimwoochinē :steefaan, kunyēerchi ankunyyi
mooriik nyēē kāng'woonchi. 55 /Kiinyiityi Steefaan Tāmirmiryēētaab Yēyiin anukas barak.
Kukas lēbkēyyēētaab Yēyiin anukas Yēēsu nyēē kimii kēyyoonyēē áwutaab taay nyēbo
Yēyiin. 56 Kumwooy :Steefaan kule, "Okas baa, kaakuyaatakay :wōliin bo barak. Miitē
*:Wēritaab Chii kēyyoonyēē áwutaab taay nyēbo Yēyiin." 57 Yooto, kuker :bichoo yitiik-
waa kukatay ng'aleechara Steefaan ánkubōlchi barak miisin. Kutuchinē :bichooto tukul
Steefaan 58 /ánkiichuutōotē ákoy kiriing' saang'. Kiirēēk :bichoo káāliikoonikwaa ánkōōtōōrchi
áybēeryōontēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Sāwulō kuriib. Nto yityo, kutoow kuwiiree Steefaan
rwoontōōk.

59 Kitas taay :bichoo kuwiir Steefaan nto yityo, kusaay :Steefaan kule, "Mokoryōontēēt
Yēēsu, itaach tāmirmiryēēnyuu." 60 Kikutuny ánkukuurchi barak kule, "Mokoryōontēēt,
-meenaamte bichu ng'ōōkil" Kubēkunēē :ng'aleechara kuutiinyii kung'ētē.

8

1 Kichamta :Sāwulō meetaab Steefaan.

/Kikēēwus biikaab Kiriistō kusērēēt

Ám bēsyoonooto, /kēēwus kaniseetaab Yēērusālēēm nyēē -/mākyyoomu. Kisērētyi :biiko
chēē chaang' yēēmēētaab Yuuteeya ák nyēbo Samaaryaa. Nteenee king'ētunēē * :lēbkēyēik
Yēērusālēēm. 2 Kimii :biiko alake chēē kikoonyitē Yēyiin. Kiriiree :bichoo Steefaan miisin nto
yityo bokumuy. 3 Yooto, kutoow :Sāwulō kwaaraantaat biikaab Kiriistō nyēē -/mākyyoomu.
Kiwēētootēē kō ake tukul kunāmootē murēnik ák chēēbyōōsōōk wokukērtooy kō.

Kumii :Filibō kōōrēētaab Samaaryaa

4 Kyaamtaatee :bichoo kisērēētōōs ng'ályoontēētaab Yēyiin wōlto ake tukul wōloo kiba.
5 Kiwo :nkinee Filibō ákoy *Samaaryaa ankuwokwaamtee wōlooto lōkōōywek chēē rubtooy

† 7:43 Ámōōs 5:25-27 7:44 Chuy. 25:9 7:45 Choos. 3:14-17; 18:1; 2Tēt. 1:3; 5:5 7:46 2Sām. 7:1-2; Tyēēn.
132:1-5 7:47 2Sām. 7:5-7; 1Bāy. 6:1-38 7:48 Yëyuut. 17:24 † 7:50 Isaaaya 66:1-2 7:51 Chuy. 32:9; 33:5;
Cherem. 4:4; Èsèk. 2:2-5; Room. 2:28-29 7:52 Mat. 5:12; Yëyuut. 3:14 7:53 Yëyuut. 7:38; Kala. 3:19; Ibu. 2:2 7:56
Mat. 3:16; Luuka 12:8-9 7:58 Yëyuut. 22:20 7:59 Tyēēn. 31:5; Luuka 23:46 7:60 Luuka 23:34; 6:28 8:1
Yëyuut. 8:4-5; 11:19 8:3 Yëyuut. 9:1-2, 13, 21; 22:4-5; 26:9-11; 1Kōōr. 15:9; Kala. 1:13; Filib. 3:6; 1Tēm. 1:13

keyy ak *Käärārōokiiintēt. ⁶ Yu kawokukas :biiko ng'aleek chēē kyoom :Filibō ak tukuuk chēē /kiilātē chēē kiyey, kuyēbchi yīit ām kēēlto nyēē karaam. ⁷ /Kikiibēbēēto tāmirmirook chēē miyootēch kung'ēētyēē biiko wōlēē wōō. Kiwookyinē barak yu ng'ēētyēē bichoo. / Kikiisooob mbo chēē kisōnkōchootiin ak chēē kiing'wooltōōs. ⁸ Kunyoo, king'erēkiis :biiko ām kiriinkoonoto kumukuul.

Kiweek :chēēbsookēyooontēt /ankeebatisan

⁹ Kimii :chēēbsookēyooontēt ake kiriinkoonoto nyēē /kikēēkuurēē Simōōni nyēē kiyēyē mosoonkoyeenikyii. Kiyey :chiichoo kuu nyooto kut kikiikoolat :biiko miisin ām *Samaaryaa. King'asē keyy kule inee ku chii nyēē wōō miisin. ¹⁰ Kunyoo, kiiywēyē :biiko tukul chiichi kunam wōlēē mii :chēē wōōyēch ām komostaab bāytooyiisyyēt ak mbo chēē minkēech. Kiyēbchi yīit kārōomin ānkumwooy kule, “Boonto :chiichi kāmūukēyweēk kukwaanee wōlēē mii :Yēyiin.” ¹¹ /Kikēērubootē chiichooto, kuuyu kikiikuyey ng'al chēbo kwōng'ut kunyil chēē chaang' ām mosoonkoyeenikyii.

¹² Nto yu koom :Filibō lōkōōywēk chēē kārōomēch chēē rubtooy keyy ak bāytooyiisyyētaab Yēyiin ak chēbo Yēesu *Kiriistō, kōōyēnchi :bichoo lōkōōywēchoo /ankeebatisan. /Kikeebatisan bichoo tukul kunam wōlēē mitē :booyik ak chēēbyōōsōōk. ¹³ Kiiyēnchi :nkinee Simōōni Yēesu /ankeebatisan. Yooto, kurubaat :Simōōni Filibō ām wōlto ake tukul. Kiimuuy miisin :tukuuk chēē kikas kuyēyāktōōs.

Kinyōōr :biikaab Samaaryaa Tāmirmiryēēt

¹⁴ Yu kabokukas *:lēbkēēyik ām Yēerusālēm kule kaakuchamta :biikaab *Samaaryaa ng'alyoontētaab Yēyiin, kōōyoocto Bētērō ākoo Yoowaana kuba wōlooto. ¹⁵ Yu kabokuyit :icheek, kusoochi kule kinyōōr bichoo Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Kisaay kuu nyooto, ¹⁶ kuuyu kitākutoombo kut kurārākyi bichooto :Tāmirmiryēētaab Yēyiin. /Kikiikeebatisan baateey ām kaayneetaab Mokoryoontēt Yēesu. ¹⁷ Kitiinyēē :Bētērō ak Yoowaana bichoo āwunnyēk. Yooto, kuchōōnchi bichooto :Tāmirmiryēēt.

¹⁸ Nto yu kawokukas :Simōōni kule kinyōōr :biiko Tāmirmiryēēt yoo kātiinyēē :lēbkēēyichoo āwunnyēk, kumwoochi kule, ¹⁹ “+Māākweewok beesaanik, yoo kōōkōōnoo kāmūukēyweēchu sukung'eet woo kōōtiinyēē :nkaniī chii ake tukul āwunnyēkyuu, kunyōōr Tāmirmiryēētaab Yēyiin.” ²⁰ Kukētyi :Bētērō :chiichooto kule, “Iwē kut wee-aran ak beesaanichaakuuk! Isōōtē kule /kiimuuchē /kyaalee rōōbtooywoontētaab Yēyiin beesaan? ²¹ -Meeyemaat iyey yiisyooni, kuuyu -meechuulaat ām wōlēē mii :Yēyiin. ²² Kunyi, iweekse ām miyootooni ankīsaay Yēyiin. Imuuchē kunyōōwuung' :Yēyiin kaat ām kāāsōōtēyweēkuuk choo miyootēch. ²³ Ākāsē tuuyintaab moo nyēē iboontē anku kiikoolambuuchiing' :choolwookātēt.” ²⁴ Kumwooy :Simōōni kule, “Lēyyē, ānkōōsoowoo sukung'eet māyēyākiis :ng'aleechaa kōōmwooyē ām wōlēē āmiitē.”

²⁵ Yu kākōōrwookyī :Bētērō ak Yoowaana biiko ām *kiriinkēētaab Samaaryaa, kwoomchinē ng'alyoontētaab Yēyiin, kooyey Yēerusālēm. Kyaamtaate lōkōōywēchu kārōomēch soong'wēk chēē chaang' ām yēmēētaab Samaaryaa.

Filibō ak chiito ake nyēbo Etyoobyā

²⁶ Nto mii yoo, kumwoochi *malayikeet Filibō kule, “Iwē komostaab cheeronko kut inyōōru kēēlto nyēē baraay ām suurkwēēnēt, nyēē rēktēē Yēerusālēm ākoy *kiriinkēētaab Kaasa.” ²⁷ Kunam :Filibō baanta nto kēchinē kēēloo baraay, kukas chiito ake nyēbo kōōrēētaab Etyoobyā kumii kōrōkōchēenyii kuchōōnēē kusooyē Yēyiin ām Yēerusālēm. Ki chii nyēē wōō ām kōōrēēng'waa /ānkikiikoosēē keyy. Kiiyyoonkyinē lēnkuutaab beesaanik chēbo cheebyoosyeeet ake nyēē /kikēēkuurēē Kantaake nyēē ki bāytooyiintētaab kōōroonoto. ²⁸ Kimii :chiichoo kusumāchinē barak kitaabuutaab *wōōrkooyooontētaab Yēyiin *Isaaya.

²⁹ Yooto, kumwoochi :Tāmirmiryēētaab Yēyiin Filibō kule, “Iwē baa, yuun mii :kōrōkōchooniin bo chiichiin.” ³⁰ Kulabat :Filibō ākoy yooto anukas chiichoo kusumānē lōkōōywēk chēbo kitaabuutaab Isaaya. Kuteabee :Filibō kule, “Ikāsē man kiyēē āmu :lōkōōywēchoo?” ³¹ Kukēt :chiichoo kule, “Ānkētēē nee yēē māmii :chii nyēē kēēbāng'boong'woo? Ānkiichōō naas oō, murooni chēēbuurēē yu.”

³² Kimiitē :chiichooto kusumānē yēē mwooyē kule,

“/Kikēēkweryoot kuu kēēchiir ākoy yēē /bokēētilēē,

kuu kuuchoo nyēē -mēēyitē yoo /kēētilchinē saburekyii,

mēēbērē king'aany kuutiinyii.

³³ /Kikeemoonta /ānkēētāchi manta.

Mātinyyē biich chēbo siintaaryeenyii,

kuuyu /kikiinēm soboonnyii ām kōōrooni.”†

³⁴ Yooto, kumwoochi :chiichooto kibo Etyoobyā Filibō kule, “Murooni, mwoowoo baa, :inyiing’, mii kung’aloolēē keyy *wōōrkooyoontooni nto ng’aloolēē chiito ake?” ³⁵ Koonamee :Filibō yooto bakeenke ānkwoomchi chiichooto lōkōōywēk chēē kāroomēch chēē rubtooy keyy āk Yēēsu.

³⁶ Kumii :tukwaay kubēēti ām kēēltaab too, kuyit yēē kimii :bēēko. Yooto, kumwoochi :chiichooto Filibō kule, “Kas, nto yu bēēko :chu. Nee ake :nyēē tākumāchāktōōs /sikeebatisanaa?”* ³⁸ Yooto bakeenke, kōōyyoong’to :chiichooto kōōrkōchoonoo. Kurēk :tukwaay ānkurēkto āyno ankubatisan :Filibō. ³⁹ Yu kābokuloong’unēē āyno, kusar :Tāmirmiryēetaab Yēyiin Filibō areet akeenke ānkuwēēto. Manaawokukas :chiichoo Filibō subak, nteenee kitas taay āk baannyii ām ng’erekweek. ⁴⁰ /Kibokēēkāsyi Filibō *kiriinkēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Asooto. Kiwēēsyētootēē kiriinkōōsyēk tukul ām yēēmoonoo kwoomtootē lōkōōywēk chēē kāroomēch ākoy wokuyit *kiriinkēētaab Kayisareeya.

9

Kiweek :Sāwulō

¹ Kitākumii :Sāwulō kwoorēētānē kumāchē koonyokoorta ankubakach rubiikaab Yēēsu. Kuwo ākoy kaab kibkōrōs nyēē wōō ² ānkuwokusoom kōōkoochi bārōōnōōk chēē /kikēēsirchi kāāyyoong’ikaab kooriikaab saayēt ām Tamaasko. Kimāchē bārōōnōōchoo sukuchāmchi kunam chii ake tukul nyēē kiikurub kēēltaab Yēēsu, anku murēn nto koorko sukukweryoot Yēērusālēm.

³ Yu kariikta Tamaasko, koowech :lēbkēēyyēt ake nyēē kichōōnēē barak ankoalaambuuch Sāwulō. ⁴ Kōōryookyi keyy ng’wēny nto yityo kukuur :kuutiit ake kule, “Sāwulō, wē, Sāwulō, ‘kēē-āmchoo nee?” ⁵ Kulē :Sāwulō, “Inyiing’ ku ng’oo oō, mokoryoontēt?” /Kēēmwoochi kule, “Anii ku Yēēsu nyooto imiitē ibārē. ⁶ Kunyi, ng’ēet ānkiiwē ākoy wōliin bo kiriinkēēt ankuweeyey kiyēē +/mābokiibooruung’.”

⁷ Kiboontotē keyy :Sāwulō biiko alak ām baanaa. Kinam kuut baateey bichoo :kiyēē kiyeyakay. Kikāsē :bichoo baateey /kēēkuuru ng’aleechaa, amēebērē kiinkētē kule kikwoonēē wōlēē mii :ng’oo ānkimwooyē nee. ⁸ Yooto, kung’ēet :Sāwulō. Nto bērē kung’aany koonyek, kumākāstooy. /Keenamaat āwut /ānkiriētōot ākoy Tamaasko. ⁹ Kūibuur wōlooto bēsyoōsyēk sōmōk nyēē mākāstooy amēebērē kyoomē nto kuyye kiy ake tukul.

¹⁰ Kimii :rubiintēt ake nyēbo Yēēsu wōlooto bo Tamaasko nyēē /kikēēkuurēē Anannyaa. Kukuurchi :Mokoryoontēt ām ng’oong’uutyēt kule, “Anannyaa!” Kōōyēn kule, “Wōōy, Mokoryoontēt!” ¹¹ Kumwoochi :Mokoryoontēt kule, “Iwē ākoy kaytaab chiito ake nyēē /kēēkuurēē Yuuta ām yēbo kēēloo /kēēkuurēē kule ‘Nyēē Rootaat’. Yoo keeyit kayaata, iteēb chiito ake nyēē /kēēkuurēē Sāwulō nyoo bo Taarso. Miitē :chiichi kusooyē ām wōlooto. ¹² Kāāboorchi ām ng’oong’uutyēt kule mii kuchōōnii :chiito ake nyēē /kēēkuurēē Anannyaa nyēē mii wokutiinyēē inee āwunnyēk sukukasta subak.” ¹³ Kukēt :Anannyaa kule, “Mokoryoontēt! Nto yu kyaakas ng’aleek chēē chaang’ chēē rubtooy keyy āk chiichi. Kyaakas mbo tāng’ang’uutēk chēē kiikuyibchi :chiichi biikuuk ām Yēērusālēm. ¹⁴ Kwēēkoochi :mbo *kibkōrōs chēē wōōyēch kāāmuukēyweēk kuchō wōli chokunam chii ake tukul nyēē kiikōōyēnuung’ ām wōliitēnyi bo Tamaasko.” ¹⁵ Nteenee kimwoochi :Mokoryoontēt Anannyaa kule, “Iwē ankuweeyey kuu wōloo āmwooytoowuung’. Kāākuyēk :chiichi kēēlnyuu nyēē /kaakeekwey sukuyityinēē :lōkōōywēk biiko chēbo kōōrōōsyēk alak āk mbo nkicheek bāytooyikwaa āk biikaab Isrāyēēl. ¹⁶ +Māāboorchi :anii kule makutang’any miisin, kuuyu makwaamtaat lōkōōywēk kurubta keyy ākoo anii.”

¹⁷ Nto mii yoo, kuwo :Anannyaa ānkuwokōōwut kōyoto. Kitiinyēē Sāwulō āwunnyēk kumwoochinē kule, “Araaba Sāwulō, kāākōōyookwoo :Mokoryoontēt Yēēsu nyoo kichōōnchiing’ imiitē ichōōnii wōliitēnyi. Kēēyookwoo sukung’ēet ikaste kuu kwaak / ānkinyiituung’ Tāmirmiryēetaab Yēyiin.” ¹⁸ Ām areet akeenke, kōōsuuwunēē :tukuuk alake koonyekaab Sāwulō chēē wuu keeemberik ankukasta. /Kikeebatisan, ¹⁹ nto mii yoo, /keebay. Yooto, kukēt keyy :nkuruukyii.

Kyaamtaate :Sāwulō lōkōōywēk Tamaasko

Kūibuur :Sāwulō Tamaasko āk rubiik chuut ām bēsyoōsyēk chēē ng’eri. ²⁰ Nyēē mā tyaa, kutoow kwaamtaat lōkōōywēk ām kooriikaab saayēt kumwoochinootē biiko kule,

† **8:33** Isaaya 53:7-8 **8:35** Luuka 24:27 * **8:36** Kitāsyi :siruuṭēk alake kērēywoontēetaab 37: Yooto, kumwoochi :Filibō chiichoo kule, “Yoo !keechamte ām mooyēng’uung’ tukul, kōōmuuchāktōōs.” Kumwooy :chiichooto kule, “Āchāmtooy kule Lakwataab Yēyiin :Yēēsu.” **8:36** Mat. 28:19 **8:39** 1Bāy. 18:12 **8:40** Yēyuut. 21:8 **9:1** Yēyuut. 8:3 **9:3** 1Kōōr. 15:8-9; Kala. 1:16 **9:4** Ešēk. 1:28 **9:15** Yēyuut. 22:21; 23:11; 26:1; 27:24; Room. 1:5 **9:16** Luuka 21:12; Yēyuut. 20:23; 2Kōōr. 11:23-28 **9:17** Māārōk 6:5; 16:18; Yēyuut. 8:15-17; 19:6

“Lakwataab Yëyiin :Yëësu.” ²¹ Kiilat :biiko tukul chëë kikas ng'aleechaa /ankeeteabee keey kule, “So! Mā chiichi :nyoo kimächë koowaang'ta biiko choo kikiiköoyënci Yëësu am Yëërusälëëm? Mëëbërë kāmii kuchōōnii wōli chokunāmë bichooto sukukwëryoot kurātootiiin ākoy wōlëe mii :mbo kibkōrōs chëë wōdyëch?”

²² Kyaamta :Sāwulō ng'ālyoontëetaab Yëyiin am kiirnātëet miisin nyëë māmii :kiyëë ki-imuuchë :icheek kuwāl. Kimwoochinë Yuutayeeek chëë kiminyë Tamaasko am kēëlto nyëë yemaat kule *Käärarookiintëet :Yëësu nyëë chōōnëë wōlëe mii :Yëyiin.

²³ Yu kabokukeeyta :bësyōōsyëk chëë chaang', kōōruruuch keey :Yuutayeeek ankubokusat wōlëe makubakakta Sāwulō. ²⁴ Nteenee kiinkët :Sāwulō kiyëë kimii :bichooto kuchōbë. Kikëëyānootë :bichoo Sāwulō bëët āk kwëemooy kukāsë ōrootunwëk tukul chëbo kiri-inkoonooto, kumächë kule nto kas wōlëe kachuwunee sukunam ankubakach. ²⁵ Nto mii bësyëet ake kwëemooy, kunam :biikyii kumii mōōnti ānkōōyokooytëë tiriisyeet nyëë kimii tōtëetaab kiriinkoonoo.

Kiruutoochi :Sāwulō Yëërusälëëm

²⁶ Yu kāwokuyit :Sāwulō Yëërusälëëm, kusyeeem kule kōōyoomo keey ākoo rubiikaab Yëësu. Nteenee kiing'ōōyënëë keey :rubiik inee kuuyu kimanaachamta kule kikiikuyëk :Sāwulō rubiintëet. ²⁷ Kinam :Barnaaba Sāwulō ānkukwëryoot ākoy wōlëe kimiiitë *lëbkëëyik. Kirārchii :Barnaaba lëbkëëyichoo wōlëe kikasta :Sāwulō Mokoryoontëet kumii kēëltaab too kuwëetii Tamaasko. Kimwooy mbo subak kule king'āloolchi :Mokoryoontëet Sāwulō. Kiiboorchi wōlëe kyoomtoochintoo :Sāwulō biiko lōkōōywëk am Tamaasko kuyëyiisyyëë kaayneetaab Yëësu nyëë kimā nyokoor.

²⁸ Kunyoo, kōōbuurto keey :Sāwulō lëbkëëyichoo kubëësyëtootë :tukul nyëë kimëng'ōōyënë keey. Kiwëësyëtootëë Yëërusälëëm kwoomtootë lōkōōywëk am nkuruuk tukul kuyëyiisyyëë kaayneetaab Mokoryoontëet.

²⁹ Yooto, kukwiil keey :Sāwulō āk Yuutayeeek chëë king'āloolë kuutiitaab Kirikiik. Kimii :bichoo kuchōbë kule kubakach Sāwulō. ³⁰ Yu kēenkët :rubiik chuut kuu nyooto, kuwaayta Sāwulō kurëkto Kayisareeya ānkumwoochi kuwo kang'waa Taarso.

³¹ Kunyoo, kikoolyoon kisich :kanisoosyek tukul chëbo Yuuteeya, Kalilaaya āk Samaaryaa. Kumii :icheek kōōywëyë Yëyiin, kuyëëtyëchinë :Tāmirmiryëetaab Yëyiin kukiiltōōs ānkutāsinyë keey kuchoong'ëkiitu.

KiisooB :Bëtëro Ayineeya ankoong'etee Tabiita meet

³² Kiwëësyëtootëë :Bëtëro wōlooto tukul. Kiimuuch chokunyōōryō āk biikaab Kiriistō chëë kiminyë *kiriinkëetaab Luuta. ³³ Kimii wōlooto :chiito ake nyëë /kikëëkuurëë Ayineeya nyëë kichunkutoot ānkikiikuru kitiintiri kēnyiiisyyëk sisiit. ³⁴ Yooto, kukuur :Bëtëro chiichoo kule, “Ayineeya, kākōōsoobiing' :Yëësu *Kiriistō. Kunyoo, ing'et ankiiriiny tukuukuuk.” Kung'et :Ayineeya areet akeenke. ³⁵ Yu kakas :biikaab Luuta āk chëbo Syārōon Ayineeya, kōōyënci :tukul Mokoryoontëet.

³⁶ Kimii :rubiintëet ake nyëë ki cheebyoosya nyëë kibo *kiriinkëetaab Yooba. / Kikëëkuurëë cheebyoosyaanaa Tabiita* (Nto am kuutiitaab Kirikiik ku Toorkaas.) Kilëel :moo cheebyoosyaani ānkuyëtyëchinë mbo biich chëë bānoon. ³⁷ Nto mii yoo, kumnyaan :cheebyoosyaanaa ankume. /Kikiiwuun bōōryii /ānkubokiiitōōr koroofa.

³⁸ Kilëekityiin :kiriinkoonoo bo Luuta āk nyoo kibo Yooba. Kunyoo, yu kabokukas :rubiik chuut kule mii :Bëtëro Luuta, /kiyyookto biiko alak āyëng' bokumwoochi Bëtëro kule, “Boontëet, /këëmākyiing' wōliin areet akeenke.” ³⁹ Kuwëeto keey :Bëtëro bichooto. Yu kabokuyit, /këëkwëryoot koroofa. Kiiruruukyi keey Bëtëro, :chëëbyōōsōōk chëë chaang' chëë ki musuuk chëë kimii kuriirëë Tabiita. Kiiboorchi :chëëbyōōsōōchoo Bëtëro sirook chëë chaang' chëë kinābë :Tabiita yoo kitākusobë. ⁴⁰ Kumwoochi :Bëtëro chëëbyōōsōōchoo kuba saang'. Nto mii yoo, kukutuny ankusaay. Yu keewaany saayeet, kuwo yoo kimii :muusyooontëet ānkulëenchi, “Tabiita, ng'et baa ōō, chëel!” Yooto, kung'aany :Tabiita koonyek. Nto bërë kukasta, kukas Bëtëro. Kōōbuur ng'wëny. ⁴¹ Kunam :Bëtëro āwut ānkuyëtyëchi kōōyoo. Nto mii yoo, kukuur biikaab Kiriistō āk chëëbyōōsōōchoo ki musuuk ānkōōboorchi cheebyoosyaanaa kukākūsob.

⁴² /Kikeekasee ng'ālyoontooni kiriinkoonooto bo Yooba kumukuul. Kunyoo, kiyyënchi :biiko chëë chaang' Mokoryoontëet. ⁴³ Kiibuurto keey :Bëtëro am Yooba chiito ake nyëë /kikëëkuurëë Simōōni nyëë ki kuutiin nyëbo mwëënik.

10

Kinyōōr :Kōrnēēlyō ng'oong'uutyēēt

¹ Kimii :chiito ake *kiriinkēetaab Kayisareeya nyēē / kikeēkuurēē Kōrnēēlyō. Ki kääntōōyiintēetaab lukēetaab booryēēt :chiichi nyēbo lukēēt nyēē /kikeēkuurē kule Itaalya.

² Kikiikōōnēmchi keey :Kōrnēēlyō āk biikaab kanyii tukul Yēyiin kuchurta. Kiikooytooy tukuuk ām mooyēēt nyēē lēēl, kōōkoochinē Yuutayeek choo kiyēmē /kēēyēētyēēchi. Kisooyē Yēyiin kibtaman.

³ Nto mii bēsyēēt ake, yēē ki asiistaab sokool nyēbo bēēt, kuchōōnchi :ng'oong'uutyēēt Kōrnēēlyō. Kikas *malayikeet ake nyēē kikuurchi inee kule, “Kōrnēēlyō!” ⁴ Kiirōōtoot :Kōrnēēlyō malayikaanaa nyēē kāmuy, nto mii yoo, kōōyēn kule, “Wōōy.” Kumwoochi :malayikaanaa kule, “Kookuchamta :Yēyiin wōlēē isooytooy āk wōlēē imiitē iyēētyēēchintoyō bānoomik ām tukuuk choo ikoochinē. ⁵ Kunyi, iyooktē biiko kuba ākoy Yooba bokukweryoon chiito ake nyēē /kēēkuurēē Simōōni nto kaayneet ake ku Bētērō. ⁶ Mii kaab chiito ake nyēē /kēēkuurēē Simōōni nyēē yēytooy mwēēnik ānkuminyē yēbo tabantaab araarayta.”

⁷ Yu kākūwēēchi keey :malayikaanaa, kukuur :Kōrnēēlyō motwoorikyii alak āyēēng' āk chiinyii ake nyēbo komostaab lukēēt nyēē kikiikōōnēmchi keey ng'ālyoontēetaab Yēyiin.

⁸ Kimwoochi bichooto kiy ake tukul nyēē kiyeyakay ānkōōyookto kuba Yooba.

Kinyōōr :Bētērō ng'oong'uutyēēt

⁹ Yu kāyyēēkunēē, kumakuyit asiistaab lo nyēbo bēēt, kikiikuriik kuyit :bichooto Yooba. Kimii yooto :Bētērō kuloong'tēē nkaasiit kuwēētii kōōto barak wokusooyē.

¹⁰ Kyaam :kēmēwuut kut kumach kwaam kiy. Nto /tākēēmii /kēēyēyē āmiik, kuchōōnchi :ng'oong'uutyēēt ānkubootoy :kāāsōōtēyewēēk. ¹¹ Kikas wōliin bo barak kuyootāktōōs / ānkiirēēk ankeet ake nyēē tebees /kukakeenamaan kotootook tukul ang'wan. ¹² Kimii ankaanaa :tyoong'lik tukul choo bēesyētēē kēēēnkōōk ang'wan āk tukul choo ichuutootēē keey ng'wēny āk mbo nkichēek tārīitēk. ¹³ /Kēēkuurchi kule, “Bētērō, ibakach tyoong'lichoo anki-am.” ¹⁴ Kukētyi :Bētērō kule, “Mokoryoontēēt, kubooyiit man, acha. Ntēē manaa-am bēsyēēt ake kiy nto tukuuk chēē mā *lubkoobēch.” ¹⁵ /Kēēmwoochi kule, “-Mēēkuur kiy ake tukul nyēē kiyēyē :Yēyiin kutlililiit kule mā lubkoob.” ¹⁶ Kiyeyakay kuu nyooto areet sōmōk, nto mii yoo, /keesar ankaanaa areet akeenke kooyey barak.

¹⁷ Kumii :Bētērō tākōōlātē kiyēē kiibooru :ng'oong'uutyoonoo, kunyōōr :bichoo /kiki-iyooku kaytaab chiichoo /kikeēkuurēē Simōōni. Kiiyyoong'iis yēbo oreetaab tuuyta ¹⁸ ānkukurso nto yityo kuteeb chiito ake nyēē /kikeēkuurēē Bētērō. ¹⁹ Kutākumiitē :Bētērō kōōsōōtyēēchinē kiyēē kichōōnchi, kumwoochi :Tāmirmiryēetaab Yēyiin kule, “Simōōni, mii :biiko alakē sōmōku kuchēēng'ing'”. ²⁰ Kunyoo, ing'eetee yuutēyū bo kōōto barak ānkiirēktē ng'wēny. -Mēētōmōch, nteenee iwēētē keey bichoo kuuyu anii :nyēē kāāyooku icheek.”

²¹ Yooto, kurēkto :Bētērō ānkuwokumwoochi bichooto kule, “Anii :nyooto ōmiitē ōchēēng'ē. Kunyi, ōmāchē nee?” ²² Kukētyi :bichooto kule, “Kwēēyookwēēch :Kōrnēēlyō nyoo kääntōōyiintēetaab lukēetaab booryēēt. Churtaat :chiichoo ānkōōyewēyē Yēyiin. Koonyitē :Yuutayeek tukul chiichi. Kōchōōnchi *malayikeet ake ānkumwoochi kule iwē :inyiing' kanyii sukung'eet kukas kiyēē +meemwaay.” ²³ Yooto, kutaach :Bētērō bichoo kuyēk tàyēēkyii.

Kiirwooch :Bētērō ām kaab Kōrnēēlyō

Yu kāyyēēkunēē, kuwēeto keey :Bētērō bichooto. Kitas :biikaab Kiriistō alakē ām Yooba ankubeeta keey.

²⁴ Nto mii bēsyēēt nyēē kiikēērē, kuyit :inee āk bichoo Kayisareeya. Kimii :Kōrnēēlyō kukānyiiisyē kaa ānkikiikukuur tilyōōnuutēk āk chōōrōōnuutēk choo kyoomchiintōōs :tukul.

²⁵ Yu kayit :Bētērō, kutorooch :Kōrnēēlyō kukutunyēē yēbo kēēēnkōōkyii kukākoonyit. ²⁶ Nteenee kumwoochi :Bētērō kule, “Ng'eet, nto yu akerkeeye :anii āk chiī ake tukul.”

²⁷ Kyaamaat :Bētērō āk Kōrnēēlyō lōkōōy kumii kubēētii tukwaay kō. Yu kayit kō, kunyōōr biiko chēē chaang'. ²⁸ Yooto, kumwoochi :Bētērō bichooto kule, “Ābērē ōnkētē :akweek kule -/mākēēchāmu ām kiruutēkyoo kule kuyēmō :Yuutāyiintō āk biiko chēē mā Yuutayeek. Nteenee kākōōboorwoo :Yēyiin kule māyēmāktōōs ākuur chiī ake tukul kule mā tiliil. ²⁹ Kunyoo, yoo /kibokeēkuuroo, āchōō nyēē mānāātōmōch. Kunyi ii, nee :nyēē kēēkuurchoo?”

³⁰ Kukētyi :Kōrnēēlyō Bētērō kule, “Ām bēsyōōsyēk ang'wan choo kookukeeyta, āmiitē āsooyē ām kanyuu ām āsiiswēk chēē wuu chuutēchu, ku asiistaab sokool nyēbo bēēt, chokōōyoyōnyēē :chiito ake taayeenyuu nyēē boonto sirooy chēē ilēkēchēēchtōōs.

³¹ Kikuuro :chiichoo kule, 'Kōrnēēlyō, kaakukas :Yēyiin wōlēē isooytooy ankaakukas

wōlëe iyētyēēchintooy choo bānoon. ³² Kunyoo, iyooktē biiko alak kuba Yooba bokukuur chiito ake nyēē /kēēkuurēē Simōōni, nto Bētērō am kaayneet ake. Kōruutoochi :inee chiito ake nyēē /kēēkuurē kule Simōōni nyēē yēytooy mwēēnik. Minyē :chiichoo tabantaab araaraya.' ³³ Kwāāyooku /kēēkuuriing' areet akeenke. Kunyi, karaam yu kēechōō. Kēēmiitē :tukul yu am taayeetaab Yēyiin kēēmāchē kēēyēbchi yit kiy ake tukul nyēē kōōkumwoowuung' :Yēyiin kule i-āmwēēch."

³⁴ Yooto, kutoow :Bētērō kumwooy kule, "Kāānkēt ra kule akoo -mēēnkwlēē :Yēyiin chii ake tukul. Māchāmē alak kusiir alak. ³⁵ Nteenee chāmē :Yēyiin biikaab yēēmēt ake tukul choo iywēyē inee ānkuyēyē kiy nyēbo man. ³⁶ Kiyooyki :Yēyiin biikaab Isrāyēēl lōkōōyēwēk chēē kāroomēch kurubta keey ak kaalyeet kubununēē Yēēsu *Kiriistō nyoo bāwu kiy ake tukul.

³⁷ Abērē ōnkētē kiyēē kiikuyeyakay am kōōrēetaab Yuutayee kutoowunēē Kalilaaya, yu katoow :Yoowaana kwaamta ng'aleekaab batiseet. ³⁸ Ānkāābērē kyookas kule king'obchi :Yēyiin Yēēsu nyēbo Nāāsārēēt Tāmirmiryēēnyii ak kāmūukyēwēēk. Kyōōnkēt oob kule kiwēēsytōotēē yēēmōōsyēk kuyēyōotē tukuuk chēē kāroomēch? Kiityooktooy mbo chēē kikiikōōtiinyi :Kibrōkōōsyōontēēt. Kiyēyē chooto tukul, kuuyu kiboono kāmūukyē kukwaanee wōlēē mii :Yēyiin.

³⁹ Kikeekasee :acheek koonyekyoo kiy ake tukul nyēē kiyēyē :Yēēsu am kōōrēetaab Yuutayee ak mbo am Yēērusālēm. /Kikēēwuuytoochi Yēēsu kēētīt /ankeebakach. ⁴⁰ Nteenee kiing'eetee :Yēyiin meet am bēsyēetaab sōmōk kuchakee /kakeebakachee ankuyey kukas :biiko. ⁴¹ Mēēbērē kikas :biiko tukul, nteenee kikeekas :acheek choo kikiisimkukweyeech :Yēyiin choo kikyoomiisyōotē ak inee yooto kikiikung'eetee meet. ⁴² Kiikālōonwēēch kule kyoomchinootē biiko ānkilboorchinootē kule inee :nyooto kiikukwey :Yēyiin nyēē mākōōtiilchi choo sobtōōs ak choo kiikubek ng'aleek. ⁴³ Yēēsu nyiitēnyii :nyooto ng'āloolēē *wōōrkooyikaab Yēyiin tukul, yoo mwooyē kule chii ake tukul nyoo kēēyēnchi +/ mākēēnyōōchi kaat am choolwookātēnyii."

⁴⁴ Kutākumii :Bētērō kōōrwoochē, kōōsuuchi :Tāmirmiryēēetaab Yēyiin chii ake tukul nyēē kiyēbchi yit ng'aleechaa. ⁴⁵⁻⁴⁶ Kutoow :bichoo kung'alaal kuutuweek chēē kimēēnkētē kōōkoostoooy Yēyiin. Yu kakas :Yuutayee choo kikwoontoooy keey Bētērō chēē kikiikōōyēnchi Yēyiin kule /kikēēng'obchi Tāmirmiryēēetaab Yēyiin mbo biiko chēē mā Yuutayee, koolat.

Yooto, kumwoochi :Bētērō kule, ⁴⁷ "Nee :nyēē tākukērēktooy bichu /keebatisee bēēko? Ntēē kāākunyōōr :nkicheek Tāmirmiryēēetaab Yēyiin kuu yoo kikeēnyōōru :acheek!" ⁴⁸ Yooto, kumwooy :Bētērō kule /keebatisee bichoo am kaayneetaab Yēēsu *Kiriistō. Kisaaysaay :bichoo Bētērō kule tākōōbuurto keey icheek am bēsyōōsyēk chēē ng'eri.

11

Kiyēē kimwoochi :Bētērō kaniseetaab Yēērusālēm kuyēētē keey

¹ Nto mii yoo, kukas *lēēkēēyik ak biikaab Kiriistō am yēēmēetaab Yuuteeya kumukul kule kookutorooch mbo :biiko choo mā Yuutayee ng'ālyōontēetaab Yēyiin. ² Kunyoo, yu keetooch :Bētērō Yēērusālēm, kuwookuutyēē :Yuutayee chēē kikiikōōyēnchi Yēyiin. ³ Kimwoochi kule, "So, Bētērō, ntēē siwēē-āmiisyē ak biich chēē mā Yuutayee?"

⁴ Kurārchi :Bētērō bichooto kiy ake tukul am kēēlto nyēē rootaat ⁵ kule, "Kimii yēē kyāāsooyē am Yooba nto tāābērē, kuchōōnchoo :ng'oong'uutyēēt. Kyaakas ankeet nyēē tebees nyēē /kikiirēēk kuchōōnēē barak /kukakeenamaan kotootook tukul ng'wan, ākoy yēē kyāāmiitē. ⁶ Nto bēē ārōōtootē, akas tyoong'in choo /kēēbāyē, tyoong'iikaab wuuyēēt, choo ichuutēē keey ng'wēny ak tāriitēk. ⁷ Yooto, /kēēkuurwoo kule, 'Bētērō, ibakach tyoong'iichoo ankii-am.' ⁸ Yooto, āwālu kule, 'Kubooyiit man ii, Mokoryōontēēt, ach! Manaa-am bēsyēēt ake kiy nyēē mā *lubkoob.' ⁹ /Kēēkētwoo kule, '-Mēēkuur kiy ake tukul nyēē kiyēyē :Yēyiin kutillilit kule mā lubkoob.' ¹⁰ Kiyeyakay kuu nyiitēnyii areet sōmōk, nto mii yoo, /keesar ankaanaa kooyey barak.

¹¹ Yooto bakeenke, kukwa :biiko alake sōmōku chēē /kikiyookunēē Kayisareeya ānkubokōōyōong'is saang' am kayaata kyāāmiitē. ¹² Kumwoowoo :Tāmirmiryēēetaab Yēyiin kule -māātōmōch āwēētē keey bichooto. Kikeebeete keey mbo ng'eetaabiya lo chu kēēboontē keey am yu ākoy kaytaab chiichoo. ¹³ Kimwoowēēch :chiichooto wōlēē kichōōnchinto :malayikeet am kanyii ānkumwoochi kule, 'Iyooktē biiko kuba akoy Yooba bokukuur chiito ake nyēē /kēēkuurēē Simōōni, ¹⁴ nto kule Bētērō am kaayneet ake.

10:34 Room. 2:11; Kala. 2:6; Ēfēēs. 6:9; Kolos. 3:25; Yaak. 2:1; 1Bēt. 1:17 **10:36** Luuka 2:14; Room. 3:25-26; 5:1; 2Kōōr. 5:18-20; Ēfēēs. 2:14-17; Kolos. 1:20 **10:37** Luuka 4:44 **10:38** Luuka 4:18; 13:16; Yoowa. 3:2 **10:39** Yēyuut. 1:8 **10:41** Luuka 24:41-43 **10:42** Yoowa. 5:22; Yēyuut. 17:31; Room. 14:9; 2Kōōr. 5:10; 2Tēm. 4:1; 1Bēt. 4:5 **10:43** Isa. 53:11; Cherem. 31:31-34; Luuka 1:77; 24:44; Yēyuut. 13:38; 26:18 **10:45-46** Yēyuut. 2:4; 8:15-17; 19:6 **10:45-46** Yēyuut. 2:4, 11, 33; 19:6; 1Kōōr. 14:2-6 **10:47** Yēyuut. 2:38-39 **11:3** Yēyuut. 10:28

Mäkuuyibuung' :chiichoo lökōōywëk chëe makooraraachiing' ankooraraach mbo nkicheek biiko tukul am kang'uung'.

¹⁵ Nto baanta nyooto käätoowu ang'alaal, kōōsuuchi :Tāmirmiryēētaab Yëyiin bichooto kuu wōloo kiisuuchintēech nkacheek am taay. ¹⁶ Yooto, asoot kiyēe kikiikumwoowēech :Mokoryoontēet kule, 'Kiibātisāniisyēe :Yoowaana bēeko, nteenee +/makeebatisaneenaak akweek Tāmirmiryēētaab Yëyiin.' ¹⁷ Kunyoo ii, yēe akoo kiimuuchē :Yëyiin kung'oobchi bichooto Tāmirmiryēet kuu wōloo king'oobtēech acheek yoo kikiiyēnchinē Mokoryoontēet Yēesu Kiriistō ii, ku anii ng'oo saasoot akwiil Yëyiin?"

¹⁸ Yu kabokukas :bichoo am Yēerusälēem ng'aleechar, manaatakukwiil ng'alyoo ake tukul. Kunyoo, kisilto Yēesu kumwooyē kule, "Akoo kääkōkoochi :Yëyiin nkicheek biiko choo mā Yuutayeeek bārooyinto nyēe imuuchē kuweeksee choolwookātēeng'waa sukunyōōr soboonto."

Kaniseetaab Antyoorkya

¹⁹ Kiba :biiko choo kiisereet :wusiisyēet kubo ng'aleekaab Steefaan akoy Fōyiniikē, Kubrō akoo Antyoorkya. Kyoomchinootē lökōōywëk Yuutayeeek nkit. ²⁰ Kikwa Antyoorkya :Yuutayeeek chëe kibo Kubrō ak Kurēen ānking'āloolē kuutiitaab Kirikiik. Kitoow :bichu kwoomchi Kirikiik lökōōywëk chëe kārōomēch kurubta key Mokoryoontēet Yēesu. ²¹ Kiboonto :bichoo kāmūukēywēek kukwaanee wōlēe mii :Yëyiin. Yooto, kuweek :biiko chëe chaang' kōōyēnchi Yēesu.

²² Kiyityi :ng'aleechar kaniseetaab Yēerusälēem. Yooto, /kiyoorkto Barnaaba kuwo Antyoorkya. ²³ Yu kākōuyit wōlooto, ankukas kiyēe kikiikuyey :Yëyiin am kāmūukēywēekiyi, kung'ērēkyi. Yooto kōōkiim bichooto tukul kōōbuurt Mokoryoontēet am mooyēet akeenke. ²⁴ Kilēel :moo chiichi. Kiboonto :chiichoo Tāmirmiryēet kuyem ānkōokoosē key Yëyiin miisin. Kiyis key yooto :biiko chëe chaang' kukwa komostaab Mokoryoontēet.

²⁵ Nto mii yoo, kuwo Barnaaba akoy Taarso wokucheeng'aat Sāwulō. ²⁶ Yu kākōkunyōōr kuwēeto key akoy Antyoorkya. Kunyoo, am kēnyit akeenke, kiinēētē :Barnaaba ak Sāwulō biikaab Kiriistō chëe chaang'. Antyoorkya :wōlēe /kikēekuure rubiik nyēbo taay kule 'Biikaab Kiriistō'.

²⁷ Kimii am bēsyoōsyēchooto yēe king'ētyēe *wōōrkooyikaab Yëyiin alake Yēerusälēem kurēkto Antyoorkya. ²⁸ Ake am wōōrkooyichoo ku nyēe /kikēekuure Akaabo. King'oor am Tāmirmiryēētaab Yëyiin kule mākuchō :kēmewuut nyēe ng'waa miisin kōōrēētaab Rooma kumukuul. (Kichōōni :kēmewuuni yu kibāytooyiisyēe :Kilaawutiyo.) ²⁹ Kunyoo, kisyeeem :rubiintēet ake tukul wōlēe kiimuuktooy kōōruruuch beesaanik kuyētyēēchi mbo ng'ēetaabkaamet am Yuuteeya. ³⁰ /Kikiyoorkto Barnaaba ak Sāwulō kuyib tukuuchoo bokutēbunēe āwunnyēkaab booyik chēbo kaniseetaab Yēerusälēem.

12

Kiwaaytee key :Bētērō wōloo /kikēerātyinē am kēelto nyēe -/mākyoomu

¹ Nto mii yoo, kunam :bāytooyiintēet *Erōōtē nyoo /kikēekuure kule Akiriiba, biikaab Kiriistō alak ankoonyaliil. ² Kibakachee :Erōōtē Yāākōbō nyoo ki ng'ēetaabkaametiitaab Yoowaana chōōkit.

³ Yu kawokukas :Erōōtē kule kiing'ereech ng'ālyoontoonoo Yuutayeeek, kutas taay ankunam nkinee Bētērō. Kiyēyāksē :ng'ālyoontoonoo /kyoomē Saakweetaab mukaatiin chëe mākuutunootiin. ⁴ Yu /kabokeenam Bētērō, /keekerta kääbēerit. /Kikiikoochi bokuriib :lukēet nyēbo biiko taman ak lo chëe kibēetootēē ang'wan ang'wan kubārchinē key bēsyo. Kimāchē :Erōōtē kule yoo kākubēk :āsiswēkaab *Saakweetaab Keeytaayee, /kēekweryoot Bētērō /bokiikum kukasē :biiko tukul.

⁵ Kilbuur :Bētērō kääbēerit, nteenee kisoochinē :kaniseet miisin. ⁶ Nto am kwēēmowuut nyi kimāchē :Erōōtē kule /sikēekweryoot Bētērō yoo kayyeech /bokiikum, kimii :Bētērō kārū kwēenuutaab riibiik āyēeng' ankirataat nyōōrōōōnik āyēeng'. Kimiitē :riibiik alake āyēēnku kuriibē kurkat saang'. ⁷ Yooto, kutook :malayikeet ake areet akeenke kulebkeyiit :kōyooto kimiitē :Bētērō. Kooluchluuch :malayikaanaa Bētērō kumwoochinē kule, "Ng'et areet akeenke." Kōōtyookiis :nyōōrōōōnik am āwunnyēkaab Bētērō. ⁸ Kōōtyooktōōs, kumwoochinē :malayikeet Bētērō kule, "Siriny kaansuung'uung' ankiimoot nto yityo ilaach kwēyōōnik." Kuyey :Bētērō kuu nyooto. Nto mii yoo kumwoochi kule, "Ilaach kabuutiing'uung' ankiirubwaa." ⁹ Kirub :Bētērō :malayikaanaa kut kuchuyta saang' am wōloo /kikēerātyinē. Yooto

11:14 Yëyuut. 16:31 **11:15** Yëyuut. 2:4; 10:44 **11:16** Yëyuut. 1:5 **11:18** Yëyuut. 13:48; 14:15, 27; 15:4, 12, 22-29; 17:12; 18:5-11; 19:8-10; 20:21; 21:19; 26:20 **11:19** Yëyuut. 8:1-4 **11:21** Yëyuut. 2:41 **11:22** Yëyuut. 9:27
11:23 Yëyuut. 13:43; 14:22; 15:32; 16:40; 18:23; 20:1, 28-31 **11:25** Yëyuut. 9:30 **11:28** Yëyuut. 21:10 **11:30** Yëyuut. 12:25; Room. 15:26; Kala. 2:10 **12:2** Määrkō 10:35-40 **12:4** Yëyuut. 4:3; 5:18 **12:5** Yëyuut. 1:14; 2:42; 6:4; Yāāk. 5:16

tukul, kibērē :Bētērō ki kiirwoot :kiyēē kimii :malayikeet kuyēyē. ¹⁰ Kikeeytee :tukwaay riibiik chēbo taayta āk chēbo āyēēng'. Nto kuyitē oreet nyēbo karneet nyēē /kēēchuchinēē kiriinkēēt, kuyootāktōōs :nyoo nkityō. Kuchuyta :icheek ankutas taay āk baanng'waa. Nto kumānāyitē wuy, kubot :malayikeet.

¹¹ Kusēw :Bētērō ankumwaayee mooyēenyii kule, “Kāānkēt man kule ākoo kā Yēyiin :nyēē kēēyooku malayikaani kule chokootyaaakteenaa āwunnyēkaab Ērōōtē āk kiyēē kimāchē :Yuu-tayeeek kuyeyeenaa.” ¹² Yooto, kuwo :Bētērō kōōtaab cheeyoosyeet ake nyēē /kikēēkuurēē Maaryaa, kaametiitaab Yoowaana nyēē /kikēēkuurēē ām kaayneet ake kule Māārō. Kiki-ikōōruruukyi keey :biiko chēē chaang' kōyooto chēē kimii kusooyē. ¹³ Kukuurso :Bētērō ām oreeetaab tuuyta. Kiwokukas :chēēbto ake nyēē ki motwooriin nyēē /kikēēkuurēē Roota kule ki ng'oo :nyoo kikuursē. ¹⁴ Yu kēēnkēt kule bo :kuutiit Bētērō, kung'erech nyēē -/mākyoomu. Kumānāyootyinē oreet, kuweech keey kulabat ānkuwokumwoochi chuut kule, “Kookas, ntēē kāākuchō :Bētērō!” ¹⁵ Kēēlēēnchi, “Karaam :mēting'uung' man ēē?” Kulē :chēēboo, “Biikyoo, ankookas ng'aleekyuu!” Kiyey kuu nyooto kut /kēēmwooy kule, “Ākoy ku malayikeetaab Bētērō :nyooto.” ¹⁶ Yooto tukul, kimii :Bētērō kutāsē taay kukuursē ām yooto bo oreet. Yu /kakeeyaat oreet, /kēēlē, “Māku Bētērō :nyi!” Kinam kuut biiko miisin. ¹⁷ Yooto, kumwechee :Bētērō biiko āwut kule kusiisyo ānkurārchi wōlēē kiityaakta inee :Yēyiin. Kimwooy mbo subak kule, “Bōōmwoochi Yāākōbō ākoo mbo ng'eetaabiya alak ng'ālyoontooni.” Yu kāmwooy kuu nyooto, kuwo yēēt ake.

¹⁸ Yu kayyeech :kōōrēt, kwoorookēniis :riibiik yu kakas kule māmii :Bētērō kuuyu kimēēnkētē kiyēē koyeyakay. ¹⁹ Yu kamach *Ērōōtē Bētērō āmēēbērē kimii wōloo /kikēēkērtooy, kukuur riibiichoo /bokiikum. Nto kuuyu kimēēmuuchē :riibiichoo kurār wōlēē kibeeta :ng'aleek, /keebakach. Nto mii yoo, kung'eete :Ērōōtē Yuuteeya ānkuwo ākoy Kayisareeya ānkōōbuur wōlooto.

Meetaab Ērōōtē

²⁰ Kikiikuchunchuun *Ērōōtē āk biikaab Tiirō āk chēbo Sitōōn. Kuuyu kiikoosēē keey :kōōrōōsyēchooto kōōrēētaab Ērōōtē kubo āmiik, /keekwey alamaalyeet nyēē kiruutoochi Ērōōtē. Kisimbokung'āloolchi chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Blaasto nyēē kiyyoonkyinē kaytaab bāytooyiintoonoo. Kibokusoomē :bichoo bāytooyiintēēt Ērōōtē kule kuchō :kaalyeet.

²¹ Nto yu kayit :bēsyeēt nyēē /kikiikeekwey kubooyiit tuuyēēt, koolaach :Ērōōtē sirookyii chēbo bāytooyiisyeēt. Kiibuurēē ng'echereenyii bo bāytooyiisyeēt ānkung'āloolchi biiko chēē kikiiruruukyi keey yooto. ²² Yooto kulē :biiko, “Ntēē ng'āloolē kut wuu nyēē kāākuyēk Yēyiin oō, lēyyē!” ²³ Kuuyu king'ērēkyi :Ērōōtē kiyēē kimwooy :biiko āmēēbērē kiyywey Yēyiin, kuchō *malayikeetaab Yēyiin areet akeenke ānkukwēr Ērōōtē kumilta! Kyaam :kuutyek kut chokume lētuunoo.

Kiyyeey :Barnaaba āk Sāwulō Antyookya

²⁴ Yooto tukul kuyesta :ng'ālyoontēētaab Yēyiin kuyityi biiko chēē chaang'.

²⁵ Yu kaakoowaany :Barnaaba āk Sāwulō yiisyonoo kibēēchinē Yēerusālēm, kooyeey Antyookya. Kibeeta Yoowaana nyoo /kikēēkuurēē ām kaayneet ake kule Māārō.

13

/Kikiiyookto Barnaaba āk Sāwulō

¹ Kimii ām kaniseetaab Antyookya :biiko chēē *wōōrkooyik āk kāānēētik. Bichooto ku: Barnaaba, Simiyōōn nyēē /kikēēkuurēē ām kaayneet ake kule Kibtuuy, Lukiiyō nyēbo kōōrēētaab Kurēēn, Māānāyēēn nyoo kinērē ākoo *Ērōōtē Antibaas, nto ake ku Sāwulō.

² Nto mii bēsyeēt ake, kumii :bichooto tukul kusiltooy Yēyiin ānkukirē kwoomiis, kumwooy :Tāmirmiryēetaab Yēyiin kubununēē wōōrkooyoonēēt ake kule, “Otāboonwoo Barnaaba āk Sāwulō kubo yiisyeēt nyēē !kāākwēchi icheek.” ³ Kunyoo, kumii :bichoo kukirē kwoomiis ānkusooyē, kutiinyēē Barnaaba āk Sāwulō āwunnyēk ānkōōyookto.

Kumii :Barnaaba āk Sāwulō Kubrō

⁴ Yu kāākōōyookto :Tāmirmiryēetaab Yēyiin mbo Barnaaba, kuba ākoy Selewukyaa. Kibeete mwēēnkēēt ām wōlooto ākoy kuyit Kubrō. ⁵ Yu kayit *kiriinkēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Salaami ām Kubrō, kwaamtaat ng'ālyoontēētaab Yēyiin ām kooriikaab saayeet bo Yuutayeeek. Kiboontootē keey Yoowaana nyoo kiyēētyēēchinootē icheek.

⁶ Kibeesyetaatee :icheek komosaata bo Kubrō tukul ākoy yēēt ake yēē / kīkēēkuurēē Bāāfō. Kinyoorta wōlooto chēēbsookēyoontēēt ake nyēē ki Yuutāyiin nyēē / kīkēēkuurēē Araab Yēēsu. Kiyībē keye :chiichoo kule *wōōrkooyoo. ⁷ Kiyēētyēēchinē :chiichi bāytooyiintēētaab yēēmoonoto nyēē / kīkēēkuurēē Sērkiyō Bāwulō. Ki ng'oom :bāytooyiintoonoo mi- isin. Kimwaayta / bokēēkuurchi Barnaaba āk Sāwulō kuuyu kimāchē kule kuyēbchi yit ng'ālyoontēētaab Yēyiin. ⁸ Kaayneetaab chēēbsookēyoontoonoo nyēbo Kirikiik ku Eli- maas. Kikwiil :Elimaas Barnaaba āk Sāwulō ankusyeeem kumaas kāāsōōtēyēwēēkaab bāytooyiintoonoo simēyēnchi ng'aleekwaa. ⁹ / Kikiinyiityi Sāwulō (nyoo / kibokēēkuur lētuunoo kule Bāwulō) Tāmirmiryēētaab Yēyiin, ānkōōrōōtoot Elimaas. ¹⁰ Yooto, kumwoochi kule, "Ibooyē :inyiing' Kibrōkōōsyoontēēt! Iyēku buunyoo ām wōlēē mii :kiy ake tukul nyēbo manta! Ibērbēēriisyē 'ankiicham imoosē biiko. Ām nee yu 'kiicham i-ābuchē ng'ālyoontēētaab Yēyiin?" ¹¹ Makoorabaachiing' :kāāmuukēyēwēēkaab Yēyiin ikor." Am areet akeenke, kuker chiichoo :chēēbkēēruut āk mēēnānēēt. Kutorobēnoot kule nto nyōōr chii nyēē kanam āwut sukōōrētoot. ¹² Yooto, kōōyēnchi :bāytooyiintoonoo Yēyiin, yu kawokukas kiyēē kiyeyakay ām wōlēē mii :chēēbsookēyoontēēt. Kiilat miisin ām kāāmuukēyēwēēk kurubta keye āk Mokoryoontēēt.

Kumii :icheek Antyookya ām yēēmēētaab Bisitya

¹³ Nto mii yoo, kuwēētēē :Bāwulō mwēēnkēēt kung'etee Bāāfō kuboontōtē keye chōōrōōnuutēkyii ankuba ākoy Beerka ām yēēmēētaab Bamfulyaa. Kibakaaktee icheek :Yoowaana yooto ankooyeey Yēērusālēm. ¹⁴ Yu kāng'ēētyēē :icheek Beerka, kuba ākoy Anty- oorkya ām yēēmēētaab Bisitya. Nto mii yēē ki bēsyēētaab *Sabaato, kōōwut :icheek *kōōtaab saayeet nyēbo Yuutayeeek ānkōōbuur ng'wēny. ¹⁵ Yooto, /keesuman ng'aleek kukwaanee :kitaabuunekaab Muusa āk chēbo *wōōrkooyikaab Yēyiin. Nto mii yoo, kumwoochi :biiko chēē kiiyoonkyninē kōyooto bo saayeet chiito ake wokuteebēē Bāwulō āk Barnaaba, yoo mii :ng'ālyoo nyēē māchē :icheek kōōkiimēē biiko.

¹⁶ Yooto, kung'et :Bāwulō ānkōōtōrōōr āwut. Nto yityo, kumwoochi kule, "Biikyo bo *Isrāyēēl āk akweek Kirikiik choo ōyēnchinē Yēyiin, oyeb yit. ¹⁷ Kikwey :Yēyiintēētaab Isrāyēēl mbo kuuko ankuyey kuyēk sērē yoo kitākumii Miisir ankoong'etee wōlooto ām kāāmuukēyēwēēkyii. ¹⁸ Kimuytoochi ng'aleekaab bichoo kumii suurkwēēnēēt ām kēnyiiyēk chēē kimāchē kuyitē artam. ¹⁹ Kiikarbuus :Yēyiin bōrōryōōsyēk tisab chēē kiminyē Kanaan ānkūrōōbchi biikyii kōōroonoto. ²⁰ Kiyib :ng'aleechaa tukul kēnyiiyēk chēē yitē bokol- wookik ang'wan āk konom. Yu kāwokukeyta :yoo, kukōōn :Yēyiin kubāytooyiis :kiirwookik. Kibāytooyiis :ake kōōkēēē :ake ākoy bēsyēēt nyēē kichokubāytooyiisyē *wōōrkooyoontēēt Sām wēēl. ²¹ Kimākyi keye :biiko bāytooyiintēēt nyēē nyeeng'waa. Yooto, /kiikoochi bichoto Sāwulō araab Kiis nyoo kichōōnēē kōōtaab Beenchamiin. Kibāytooyiis :Sāwulō kēnyiiyēk artam. ²² Yu /kābokiinēm Sāwulō ām bāytooyiisyēēt, kookeeree :Yēyiin *Tāwuti. King'alaalee :Yēyiin Tāwuti nyēē karaam kumwooyē kule, 'Kaakwey Tāwuti araab Yēēsē, kuuyu chii nyēē chāmē :mooyēnyuu. Makuyey kiy ake tukul kuu wōlēē āmāktooy'. ²³ Kiyey :Yēyiin kurutunēē *Kāārōokintēēt kōōtaab Tāwuti sukooraraach Isrāyēēl kuu yoo kikiikukuurtoowēēch. Nyooto ku Yēēsu. ²⁴ Kisimkwoomchi :Yoowaana biikaab Isrāyēēl kutēē yēē tēē, kumānāāchō :Yēēsu, kule kuweek :tukul ām miyootyēēt / ankeebatisan. ²⁵ Nto kumiitē :Yoowaana kōōwoong'tooy yiisyēnyii, kumwoochi biiko kule, 'Osōōtē :akweek kule anii ku ng'oo? Mā :anii Kāārōokintoonoo, nteenee, mii kuchōōnii :nyēē māyēwēē mbo arēēkyi kwēyōōnik.'

²⁶ Mbo ng'eetaabiya, kēēyibwook :acheek lōkōōyēwēchu bo kaararaacheet akweek keseni- isyekaab Abraam āk choo mā Yuutayeeek choo ōyēwēyē Yēyiin. ²⁷ Manaachamta :biikaab Yēērusālēm āk bāytooyikwaa kule *Kāārōokintēēt :Yēēsu, yooto kōōtiilchi meet. Nteenee kiityiich :yuutēyoo ng'aleekaab *wōōrkooyikaab Yēyiin choo /kīkēēsumānē *Sabaato ake tukul. ²⁸ Ānkoo kimāmii :lēēlis nyēē kiimuuchē kuyey /kiitiilchi Yēēsu meet, kiikiimchi :bichoo *Bilaato kule kubakach Yēēsu. ²⁹ Yu keewaany :icheek kuyeyee Yēēsu kiy ake tukul kuu wōlo kimwooytooy :sirutēk, / bokiiirēēkunēē kēēto / kīkēēwuuytoochinē / ānkubokiitōr kochong'. ³⁰ Nteenee koong'etee :Yēyiin Yēēsu meet. ³¹ Kikas :biiko ām bēsyōōsyēk chēē chaang' :choo kibēēsyētootē tukul kung'etee Kalilaaya ākoy Yēērusālēm. Bichooto :chēē mii kumwoochinē biiko kurubta keye āk inee.

³²⁻³³ Kiyēē kēēmiitē kyoomwook ku lōkōōyēwēk chēē kāroomēch kule kaakooyiich :Yēyiin ām wōlēē kēēmiitē :acheek keseniisyek, kiyēē kikiikukuurtoochi mbo kuuko kule

13:8 2Tēm. 3:8 **13:13** Yëyuut. 12:12, 25; 13:5; 15:37, 39 **13:15** Yëyuut. 15:21 **13:17** Chuy. 1:7; 6:6-7; Kiruu. 5:15; 7:6-8 **13:18** Chuy. 16:35; Kāāyit. 14:26-35; Kiruu. 1:24-40; Tyēēn. 95:10; Ibu. 3:3-19 **13:19** Kiruu. 7:1; Choos. 14:1; Tyēēn. 78:55 **13:20** Kiir. 2:16; 15ām. 3:20 **13:21** 15ām. 8:5, 19; 10:21-24; 11:15 **13:22** 15ām. 16:1, 12; 13:14 **13:23** Isa. 11:1; Cherem. 23:5; Mat. 1:1; Luuka 2:11 **13:24** Luuka 3:3 **13:25** Luuka 3:15-16, 19-20 **13:27** Yëyuut. 3:17-18 **13:28** Luuka 23:4, 14-15, 21-23, 47 **13:29** Luuka 23:50-56; 24:44 **13:30** Yëyuut. 4:2 **13:31** Yëyuut. 1:8

mākōōyook wōōrkooyootēēt nyēē wuu Muusa. Nto nyooto ku Yēesu. /Kēēng'āloolēē mbo yuutēyū ām kitaabuutaab Tyēenwookik kurkeetaab āyēēng' yoo mwooyē kule, 'Inyiing' lakwanyuu.

Kāāyēku :anii kōōn ra.†

³⁴ Nto kurubta keey āk ng'eteetaab meet bo Yēesu nyēē mākoy kunun :bōōrnyii, mwooyē :Yēyiin kule,

'+Maayey kuyityiin :ng'aleechaa /kiikoosēē keey

choo kyāākuurtoochinē *Tāwuti.†

³⁵ Mwooyē mbo :siruutëk ām yēēt ake subak kule,

'-Mēē-āsynē chiing'uung' nyoo churtaat kunun.†

³⁶ Kunyoo, yu keewaany :Tāwuti kuyey kiyēē kimākyinē :Yēyiin ām bēsyōōsyēkyii, kume. Yooto /kēēmuchi wōloo /kikēēmuchi mbo kuukaanyii. Kinunchi :bōōrnyii wōlooto. ³⁷ Nteenee manaanun :bōōrtaab nyoo kiing'etee :Yēyiin meet. ³⁸⁻³⁹ Kunyoo ii, mbo ng'etaabiya, āmāchē āboorwook kule /kēēnyōōwook kaat ām choolwookātēēng'woong' kubununēē Yēesu. Yoo kēēyēnchi :chii ake tukul Yēesu, kuchurtooy ām taayeetaab Yēyiin, ng'ālyoo nyēē mēēmūuchāktōōs /keeyey kubununēē kiruutëkaab Muusa.

⁴⁰ Ōriib keey ām kiyēē kiikung'oor *:wōōrkooyikaab Yēyiin sukung'et māyēyākiis :ng'aleechaa ām wōlēē ōmiitē. /Kikēēmwooy kule,

⁴¹ Okaste baa, :akweek choo ōmōōntooyiisye.

Kookas ng'aleechu ankoalat, ānku +mōōbootyē, kuuyu -mōōchāmtooy kiyēē āyēyē kutōōmiitē kōōrēēt

ānkoo /kākēērārwook.††

⁴² Yu kimii :Bāwulō ākoo Barnaaba kung'ēētyēē *kōōtaab saayee, / kēēmwoochi kule, "Tookwaa *Sabaato nyi chōōnii, bōō-ām wēēch ng'aleechu."

⁴³ Kiiyēnchi :Yuutayeech chēē chaang' āk Kirikiik Yēesu ankurub mbo Bāwulō. Kiirwookyinoot :Bāwulō āk Barnaaba bichoo kōōkimchinē kōōkēnēē keey chamateetaab Yēyiin.

⁴⁴ Nto yitu :Sabaato nyoo kiikēērē, kōōruruuch keey :biikaab *kiriinkēēt tukul bokuyēbchi yit ng'ālyoontēetaab Yēyiin. ⁴⁵ Yu kakas :kāāntōōyikaab Yuutayeech kuu nyooto, kōōtuuyiyi moo. Kikwiil kiyēē kimii :Bāwulō kumwooyē. ⁴⁶ Yooto, kumwoochi :Bāwulō ākoo Barnaaba bichoo ām nyikanateet kule, "Ki nyēēng'woong' akweek ng'ālyoontēetaab Yēyiin. Nteenee kuuyu kootay :akweek ra ānkōōyibē keey kule mānyoolchook *:soboontaab kibchuulyo, kēēwēēkyi kāāsōōtyēwēēkyoo wōlēē mii :bichu mā Yuutayeech. ⁴⁷ Kimwooy :Yēyiin kule, 'Kaayeyiing' iyibchi biiko choo mā Yuutayeech lēbkēēyēēt

sukung'et /kiimuuch /kiiraraach biiko ām komoswookik tukul chēbo kōōrēēt.††

⁴⁸ Nto bērē kukas :biiko choo kimā Yuutayeech ng'aleechaa kibo Bāwulō, kung'erēkiis miisin. Kikoonyit ng'ālyoontēetaab Yēyiin ankookaasee keey Yēesu :tukul choo /kikiikeetool kunyōōr soboontaab kibchuulyo.

⁴⁹ Kiyestee ng'ālyoontēetaab Yēyiin yēēmoonooto kumukuul. ⁵⁰ Nteenee kiiwuruur :Yuutayeech chēēbyōōsōōkaab Kirikiik chēē kitookunootiin chēē kikiikurub ng'aleekaab Yuutayeech āk booyik chēē kitookunootiin ām kiriinkoonoo. Kiyey :bichoo wōōrōōryēēt kut /keekweteē Bāwulō ākoo Barnaaba yēēmoonooto. ⁵¹ Kiitaarta :icheek tēērtit ām kēēēnkōōkwaa sukōōsōōtēē keey :bichoo ānkutāyī keey *kiriinkēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Ikonnayaa. ⁵² Nteenee king'erēkiis :choo kiiyēnchi Kirīistō /ānkiinyiityi Tāmirmiryēetaab Yēyiin.

14

Kumii :Bāwulō ākoo Barnaaba Ikonnayaa

¹ Yu kimii :Bāwulō āk Barnaaba Ikonnayaa, kuba *kōōtaab saayee nyēbo Yuutayeech kuu kwaak. Kyaamta ng'ālyoontēetaab Yēyiin nyēē kōōrōōm miisin kut kōōyēnchi :Yuutayeech āk Kirikiik chēē chaang' Yēesu. ² Nteenee kōōwuruur :Yuutayeech choo kitay kuchamta Yēesu Kirikiik kukwiil mbo ng'etaabiya. ³ Kiiwoonkyi :Bāwulō āk Barnaaba bēsyōōs chēē chaang' wōlooto kung'āloolē nyēē kimānyōōkōōrēch mbo kisich, kurubta keey chamateetaab Yēesu. Kiiboor :Mokoryoontēēt kule kibo man :lōkōōywēchoo yoo kiikoochinē icheek kāāmuukēyewēek kuyeyee ng'al chēbo kwōng'uu. ⁴ Kichuunchuunootiin :biikaab kiriinkoonoo. Kichoomtōōs :alake āk kāāntōōyikaab Yuutayeech kuchoomtōōs :alake ākoo lēbkēēyik. ⁵ Nteenee kinoomnyo :Yuutayeech āk Kirikiik kuboonto keey kāāntōōyikwaa ānkuchōb koonyaliil lēbkēēyik ankuwiiree rwoontōōk kubakach. ⁶ Kisimkōōnkēt mbo

† 13:32-33 Tyēenwookik 2:7 13:32-33 Kiruu. 18:15-18; Yēyuut. 3:22-26; 7:37 † 13:34 Isa. 53:3 † 13:35 Tyēēn. 16:10 13:36 Yēyuut. 2:29 13:38-39 Luuka 24:47; Yēyuut. 2:38; 10:43; Room. 3:28; 5:1; 7:5-6; 10:1-13 † 13:41 Aabak. 1:5 13:43 Yēyuut. 11:23; 14:22; Room. 3:24; Kala. 1:6; 5:1 13:44 Yēyuut. 17:2 13:46 Yēyuut. 3:26; 18:6; Room. 1:16; 2:9 † 13:47 Isa. 49:6 13:48 Yēyuut. 11:18 13:51 Luuka 9:5; Yēyuut. 18:6 14:5 Yēyuut. 14:19; 2Tēm. 3:11

:Bāwulō ng'aleechaa. Kumwēy kutākya keey yēmēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Lukawoonnya wōlēē kimii :kiriinkēēt nyēē /kikēēkuurēē Luustra āk Tēērbē āk mbo soong'wēk alak chēē kilēēkitēē yooto. ⁷ Kitas taay :icheek kwaamtaat lōkōōywēk chēē kāroomēch ām wōlooto.

Kumiitē :Bāwulō āk Barnaaba Luustra āk Tēērbē

⁸ Kumiitē :chiito ake kiriinkoonoo bo Luustra nyēē kikiikuchunkuut :kerēēnkōōk kung'eetee leekwaanti amānāāwēēsyēt bēsyēēt ake. Kimii :chiichoo kukēēbuur ng'wēny ⁹ kuyēbchinē yiit wōlēē kimii kung'ālooltooy :Bāwulō. Yooto, kōōrōōtoot :Bāwulō chiichoo ānkōōnkēt kule kiikoosēē keey :chiichoo Yēyiin nyēē yēmāktōōs / kiisoob. ¹⁰ Kukuurchi :Bāwulō chiichoo kule, “Ing'eet ānkiiyyoony.” Kung'eet :chiichoo areet akeenke ānkuwēēsyēttoot.

¹¹ Yu kakas :biiko ng'aleechaa, kumwooy ām kuutiing'waa kule, “Nto yu kāākurārākyēēch ra āynātōōs chēē wuu biich.” ¹² Kikuurēē :bichoo Barnaaba *Sēēwus, kukuurēē Bāwulō *Fērmē, kuuyu ki inee nyēē ki ng'āloolintēēt nyēē wōō. ¹³ Kimii :kōōto ake nyēē /kikēēsooyēē Sēēwus nyēē kilēēkitēē yēē kibo oreet nyēē iwutē kiriing'. Yooto kukwēyoon :kibkōōs nyēē kiyyoonyinē kōyoo to wuunōōk āk toobtōōk ākoy oreetaab kiriinkoonoo. Kimāchē :inee āk biiko chuut kule kuyēchi mbo Bāwulō kōōrōōsēēk. ¹⁴ Nteenee yu kakas :Barnaaba āk Bāwulō ng'aleechaa, kukereer sirookwaa kōōboor kule katay ng'aleechaa. Kulabat wōlēē kikiiruruuky keey :biiko ānkubōlchi kule, ¹⁵ “Murēchu! Ām nee yu sooyey ng'al chēē tēē chu? Ntēē keekerkeeye acheek āk akweek. Kēēmiitē kēēyibwōk lōkōōywēk chēē kāroomēch. Oweksee mosoonkoyenichu māsāru kiy ānkōōyēnchi Yēyiintēētaab manta, nyoo kiyēyē barak āk ng'wēny, araarayta āk tukuuk tukul choo mii wōlto.

¹⁶ Ām bēsyōōsyēk choo kibo taay kyoosyi :Yēyiin kōōrootunwēēk kurub ātēbuutēkwaa. ¹⁷ Nteenee tukuuk chēē kāroomēch choo kikōōnook :Yēyiin kōōbooru :yooto wōlēē wuu :inee. Kikōōnook roobta ānkuyēyē kubiityo :āmiik ām bēsyōōsyēk chēē kiikuchōbchi. Kōōnook āmiik chēē chaang' ānkuyēyōok ong'erch.” ¹⁸ Kimā kuskus kukereka :mbo Bāwulō bichoo kumayey kōōrōōsēēchoo ānkoo sinee kiimuukta.

¹⁹ Nto mii yoo, kukwaanee :Yuutayeeek alake Antyoorkya ākoo Ikonnyaa ānkubokutēwēch biiko kutayee keey mbo Bāwulō ānkōōyēnchi ng'aleekwaa icheek. Kuwiiree :bichoo Bāwulō rwoontōōk ānkōōng'irtiitoot kuwo kiriinkoonooto saang' kubērē tōōs kaakume. ²⁰ Nteenee kukwa :biikaab Kiriistō ānkōōruruuky keey Bāwulō. Kung'eet :Bāwulō ankooyeyē ākoy kiriinkoonoo. Nto yu kāyēēkunēē, kung'eetee Luustra ākoo Barnaaba ānkutākya keey Tēērbē.

Kiyyey :Bāwulō āk Barnaaba Antyoorkya nyēbo Siiryā

²¹ Yu kabokuyit :icheek Tēērbē, kwaamta lōkōōywēk chēē kāroomēch ām wōlooto ānkōōyēnchi :biiko chēē chaang'. Nto mii lētunoo, kooyey kaa. Kibuntēē Luustra, Ikonnyaa ākoo Antyoorkya nyēbo Bisiitya. ²² Kiititiirootē biikaab Kiriistō kutēē yooto tukul kutas taay kukiilchi ng'ālyoontēētaab manta. Kimwoochinootē biiko kule, “Ākoy kēēbuntēē nyāliilutēk chēē chaang' ām baani bo Kaab Yēyiin.” ²³ Kiyyēyēēchi :Bāwulō ākoo Barnaaba kanisoosyēk ām wōlto ake tukul kukwey booyik. Kikir :icheek kwoomiis ānusoochi booyichoo. Nto mii yoo, kōōyokoochi bichoo Mokoryoontēēt nyoo kikiikookaasee keey.

²⁴ Yu kāwokumur :Bāwulō ākoo Barnaaba yēmēētaab Bisiitya, kuyit nyēbo Bamfulyaa ²⁵ ankwaamta ng'ālyoontēētaab Yēyiin ām kiriinkēētaab Beerka. Nto yityo, kurēkto ākoy kiriinkēēt nyēbo Atalyaa.

²⁶ Nto mii yoo, kubeetee mwēēnkēēt kung'eetee Atalyaa kooyey Antyoorkya wōloo / kikiikiyiilchi icheek ām chamateetaab Yēyiin kubo yiisyēēt nyooto kikiikoowaany. ²⁷ Yu kabokuyit Antyoorkya, kukuur biikaab Kiriistō. Kirārchi bichoo kiy ake tukul nyēē kikiikuyey :Yēyiin kubuntēē icheek āk wōlēē /kikeeyaatita kēēlto kookaasee keey :biiko choo mā Yuutayeek Yēyiin. ²⁸ Kiibuurto keey :Bāwulō āk Barnaaba bichoo bo Kiriistō ām bēsyōōsyēk chēē chaang'.

15

Tuuyēēt nyēē kimii Yēērusālēēm

¹ Nto yēē kitākumiitē :Bāwulō ākoo Barnaaba Antyoorkya, kukwaanee :biiko alake Yuuteeya ankuba wōlooto. Kibokooneet :bichoo mbo ng'ēetaabiya. Kimwooyē kule, “-/Mākiriāroochook, yoo /kamakiimuraatanaak kuu wōloo mwōoytooy :siruuutēkaab *Muusa.”

² Kiyey :ng'alyoontoonoo Bāwulō ākoo Barnaaba kukwiil keey āk bichooto kut kuchu-unchuun. Nto mii yoo, /kēemwooy kule kuwo :Bāwulō ākoo Barnaaba kuboonto keey āk mbo ng'eetaabiya alak Yēerusālēēm. /Kikēemākyinē bokunyōōryo ākoo *lēbkēēyik chuut āk booyik kurubta keey āk ng'alyoontooni. ³ Yooto, kōō-āmiisoot icheek :kaniseet. Nto yu kiiimiyōmūrē Fōyinikē āk Samaaryaa kumwoochi :icheek mbo ng'eetaabiya ām wōlōoto kule kiikōōyēnchi :biiko choo mā YuutayeeK Yēesu. Kiing'ereech :lōkōōyēwēchoo mbo ng'eetaabiya miisin.

⁴ Yu kabokuyit mbo :Bāwulō Yēerusālēēm, kutorooch icheek :lēbkēēyik, booyik āk biikaab Kiriistō chuut alak. Kiiboorch bichooto kiyēē kiikuyey :Yēyiin kubuntēē icheek. ⁵ Nteenee king'ēētyo * :FarisaayeeK alake chēē kikiikuchamta Yēesu ānkumwooy kule, “Māchāktōōs */kiimuraatan biiko choo mā YuutayeeK Yēesu. Kiing'ereech :lōkōōyēwēchoo mbo ng'eetaabiya miisin.”

⁶ Yooto, kukuur keey * :lēbkēēyik ākoo booyik bokoolyeb ng'alyoontoonoo. ⁷ Yu kabokung'alaalee ām kōōyinto, kung'et :Bētērō ānkumwooy kule, “Mbo ng'eetaabiya, ābērē ōnkēt kule kisimkutoola :Yēyiin kēny ām wōlēē ōmiitē :akwee, ā-āmchi biiko choo mā YuutayeeK lōkōōyēk chēē kārōomēch kukas ānkōōyēnchi. ⁸ Kiiboorunēē :Yēyiin nyoo inkētē wōlēē wuu :kāāsōōtēyēwēkaab biiko kule kichāmē biiko choo mā YuutayeeK yoo kiikōochinē icheek Tāmirmiryēēt kuu yoo kikōōnēēch acheek. ⁹ Kuuyu kiikoosēē keey :bichoo Yēyiin, /kiitiliil. Kunyi, -mākēēyēku teer ām wōlēē mii :bichoo. ¹⁰ Kunyoo ii, ām nee yu ōmāchē okwiil Yēyiin ōkoochinē mbo ng'eetaabiya kukalab muchwōōkiit nyēē -mākiimuwchē :acheek keekalab, āmēēbērē kiimuuch :mbo kuuko? ¹¹ Mēērook oyey kuu nyooto. /Kikiiraraacheech acheek, yu kāwokunyōōwēēch :Mokoryoontēēt Yēesu kaat, ānkuwuu nyooto ām wōlēē miitē :nkicheek.”

¹² Kisiisyo :biiko tukul kule much! Kiyēbchi yiit nkinee Barnaaba ākoo Bāwulō kumii kōōbooru tukuuk chēē /kiilātē chēē kikiikuyey :Yēyiin ām wōlēē mii :Kiriikiik kubuntēē icheek.

¹³ Yu keewaany, kumwooy :Yāākōbō kule, “Mbo ng'eetaabiya, oyeb yiit baa. ¹⁴ Kāākūrāwēēch :Simōōni wōlēē kichāmtooy :Yēyiin choo mā YuutayeeK ām taay, kuyēk cheechii. ¹⁵ Mii :ng'aleekaab *wōōrkooyik chēē ityiichē yuutēyū ām yoo /kikeesir kule,

¹⁶ *Yoo kāākubēk :ng'aleechu, +māāyēēwu
ānkuchāāyooong'tē subak kōōtaab *Tāwuti nyoo kikiikuluul.
+Maateech subak wōlōo kikiikuburyet
kut ākētyi kōōbuur kuu yoo kiwuu,

¹⁷ sukung'et kucheeng'at :biiko choo kiikung'ēt Mokoryoontēēt
āk choo mā YuutayeeK choo kyaakwey kule kuyēk cheechuu.

Yēyiin :nyēē kiiboor ng'aleechu ānku inee :nyēē makuyey.*[†]

¹⁸ Tookunoot kuu nyooto kung'eeete kēny kule mākulumchi :choo mā YuutayeeK biikaab Yēyiin. ¹⁹ Kunyoo, kaatiil :anii kule -mookany keeyey kunyikisyi choo mā YuutayeeK yoo mii kuyisye keey kukwoonii wōlēē mii :Yēyiin. ²⁰ Yoo kātāwuu nyoo, okany kēēsirchi barweet kēemwoochinē kule kutayee keey kwoomē āmit choo /kākēēsooytoochi āynātōōs ankusaan martaayee. Kutayee keey mbo subak kwoomē bany chēbo tyoong'in chēē /kakeekul ankutayee keey kwoomē kiisēēnik.* ²¹ Nteenee yoo māchē :chii kuyēk Yuutāyiin, kōōnkētē kiyēē /kēemākyinē kule kuyey, kuuyu /kiikeesumanaan kiruutēkaab *Muusa ām kiriring' ake tukul ām bēsyōōsyēk choo kibo taay /ānkutākēēsumānē mbo lōkōōyēwēchoo ām kooriikaab saayee ām bēsyēēt ake tukul nyēbo *Sabaato.”

Kisirchi :booyik barwa biikaab Kiriistō choo kimā YuutayeeK

²² Nto mii yoo, kootiil * :lēbkēēyik āk booyik kuboonto keey āk biikaab Kiriistō chuut alak kukwey biiko alak ām biikwaa /sikiiyoocto kubeeta keey Bāwulō āk Barnaaba Antyookya. /Kikeekwey Yuuta nyoo /kikēēkuurē ām kaayneet ake kule Barsaaba ākoo Siila. Kitookunootiin :bichoo ām wōlēē mii mbo ng'eetaabiya. ²³ Kibeeta :bichuutēechu barweet nyēē mwooyē kule:

Kiisuboooyook :acheek lēbkēēyik ākoo booyik.

Kēēmāchē kuyityi :lōkōōyēwēchu biiko choo mā YuutayeeK choo mii Antyookya, Siirya ākoo Kiliikya choo kiikuchamta Yēesu.

²⁴ Kookeekas kule kookukwa wōlōo ōmiitē :biiko alake chēē mānāākēēchāmchi :acheek ankbokoooyiimaak mētēwoy ām ng'al chēē kyoomwook :acheek. ²⁵ Kunyoo, kookiisoot :acheek tukul kule keekwey biiko ānkiiyooku kukwa wōlōo ōmiitē. Makukwaanta keey

15:2 Kala. 2:1-10; 5:2-12 15:8 Yëyuut. 10:44-45 15:9 Yëyuut. 10:34-35 15:10 Mat. 11:28-30; Luuka 11:46; Yëyuut. 15:19; Kala. 5:1 15:11 Yëyuut. 13:38; Kala. 2:16; 3:10-12; Eřēes. 2:5-8 † 15:17 Āmōōs 9:11-12 15:19 Kala. 5:3 * 15:20 /Kikēemākyinē biiko choo mā YuutayeeK ānkuming'tooy keey YuutayeeK kule kukir tukuuk ang'wan choo /kēēng'āloolēē ām Laawiik 17:8-14 ākoo 18:6-18. 15:20 Laawi. 18:6-18; 17:10-15; Yëyuut. 15:29; 21:25; 1Kōōr. 8:1-13; 10:23-33 15:21 Yëyuut. 13:15; 2Kōōr. 3:14-18 15:22 Yëyuut. 15:40; 16:19; 17:4, 10, 14-15; 18:5; 1Tēēs. 1:1 15:24 Kala. 1:7; 5:10

Barnaaba ākoo Bāwulō, choo chamanikyoo, ²⁶ choo kookuchamta soboonwëkwa kubo kaayneetaab Mokoryoontëenyoo, Yëesu Kiriistō. ²⁷ Kunyi, kākiiyooku Yuuta ākoo Siila kutāsyi nyikiisinto :ng'aleechu sirootiin. ²⁸ Kookootiil :Tāmirmiryēētaab Yëyiin ankiitiil :nkacheek kule -/makiing'ireenaak kiruut chēē chaang'. Nteenee ²⁹ osanee keye āmit choo /kākēēsooytoochi āynātōōs ankooyayee keye bany bo tyoong'in chēē /kēēkulē, kiisēēn āk martaayee. Karaam yoo kooyey kuu nyooto. Chameetaab keye.

³⁰ Kunam :bichoo baanta kurēkto ākoy Antyookya. Kikuur kaniseet tukul ānkōōkoochi barwaanaa. ³¹ Yu /kakeesuman lōkōōywēchoo, /kēēng'ērēkyi kuuyu kiikiimē biich. ³² Kiititiirēē :Yuuta ākoo Siila choo ki *wōōrkooyikaab Yëyiin biiko ng'al chēē chaang'. ³³ Yu kākākubēēni :bichoo /kikiiyooktooy wōlooto bēsyōōsyek chēē ng'eri, kung'ētyo kumāchē kooyey wōloo /kikiiyookunē. Kii-āmiis :mbo ng'etaabiya kule kubeeta tāloosyēē.† ³⁵ Kunyoo, kiibuur :Bāwulō ākoo Barnaaba Antyookya, kōōnēētē ānkwoomtooy ng'ālyoontēētaab Yëyiin kuboonto keye āk biiko alak chēē chaang'.

Kikwey :Bāwulō Siila, kuwēēto :Barnaaba Māārko

³⁶ Yu kaakueeyta :bēsyōōs, kumwoochi :Bāwulō Barnaaba kule, “Murooni, ikany baa, kēēruutoochinootē mbo ng'etaabiya ām kiriinkōōsyek tukul choo kiikyaamtaatee ng'ālyoontēētaab Yëyiin. Māchāktōōs kiinkēt wōlēē wuu :soboonwëkwa.” ³⁷ Kimāchē :Barnaaba kule /keebeeta Yoowaana nyoo /kikēēkuurē ām kaayneet ake kule Māārko. ³⁸ Nteenee kiisoot :Bāwulō kule kimayemaat kubeeta Yoowaana, kuuyu kibetyenyee Bamfuyaa koochuchuyee keye yiisyonoo. ³⁹ Kichuunchuun :Bāwulō āk Barnaaba nyēē kōōōm kut kubchey keye. Kiwēēto :Barnaaba Māārko ām mwēēnkēt kutākyi keye Kubrō. ⁴⁰ Nteenee kikwey :Bāwulō Siila kule kuwēēto keye. Kisaay :mbo ng'etaabiya kōōbēruur ichcek :Yëyiin, nto mii yoo, kuba. ⁴¹ Kiwēēsyētootēē :Bāwulō yēēmēētaab Siirya ākoo nyēbo Kiliikya kōōkiimootē kanisoosyek.

16

Kiiyum :Bāwulō Tēmētēēwō

¹ Nto mii yoo, kuyit :Bāwulō ākoo Siila Tēērbē ankueeyta ākoy Luustra wōlēē kiminyē :chiitaab Kiriistō nyēē /kikēēkuurēē Tēmētēēwō. Ki lakwataab cheebyoosya nyēē ki Cheeyuutayaa nyēē kikiikōōyēnchi Yëesu. Nto kwaan ku Kirikiin. ² King'āloolēē :mbo ng'etaabiya Tēmētēēwō ām Luustra ākoo Ikonnyaa nyēē karaam. ³ Yooto, kumach :Bāwulō kule kuwēēto keye Tēmētēēwō. Kunyoo, /kikiimuraatan kubo Yuutayek chēē kiminyē wōlooto, kuuyu kiinkētē :biiko tukul kule ki Kirikiin :kwaan. ⁴ Kibuntootēē kiriinkōōsyek kwoomtootē ng'aleek kutēē yooto tukul. Kikiikootiil *lēbkēēyik āk booyik ām Yēērusālēm kule kooywey :biiko ng'aleechaata. ⁵ Kunyoo, kikumkiimiitu :kanisoosyek ām kiriinkōōsyēchooto ankookaasee keye Yëesu miisin. Kitāsyinē keye :laating'waa bēsyō ake tukul.

⁶ Kiwēēto keye :Bāwulō bichoo āyēēng' kuwēēsyētootēē yēēmēētaab Fruukya āk nyēbo Kalatya, kuuyu kimānāāchāmchi :Tāmirmiryēētaab Yëyiin kwaamta ng'ālyoontēē ām yēēmēētaab Eesya. ⁷ Yu kabokuyit kiyōōtēētaab Misiyya, kusyene kule kuba yēēmēētaab Biituunnya, nteenee mānāāchāmchi :Tāmirmiryēētaab Yëesu. ⁸ Yooto, kukeeytee Misiyya ānkutākyi keye *kiriinkēētaab Turoowa.

Kinyōōr :Bāwulō ng'oong'uutyēē ām Turoowa

⁹ Yu kayit kwēēmooy, kuchōōnchi :ng'oong'uutyēē Bāwulō. Kikas chiito ake nyēbo Maketoonnya kukēēyōō ānkumii kusoomē inee kule, “Bāwulō, ānkiichōō Maketoonnya chēēyēētyēchēēch.” ¹⁰ Yu kēēnkēt :Bāwulō ng'oong'uutyoonoo, keeyeyte keye areet akeenke keebe Maketoonnya, kiiwoonkyinē kule kākukuurēēch :Yëyiin bokyoomchi bichoo lōkōōywēk chēē kāroomēch.

Kiweek :cheebyoosyeeet ake ām Filiibi nyēē /kikēēkuurēē Liitya

¹¹ Yooto, kēēng'ētyēē Turoowa ankeebeete mwēēnkēēt ākoy Samooturake. Nto mii bēsyēēt nyēē kirubē keyit Neeyabooli. ¹² Nto yityo kēēng'ētyēē yooto ankeebeete kēēēnkōōk ākoy Filiibi. Ki wōō *kiriinkooni ām yēēmēētaab Maketoonnya ankikiikunam :kōōrēētaab Rooma ānkubāw. Kikēēbēēnii wōlooto.

¹³ Nto mii yēē ki bēsyēētaab *Sabaato, keechuyte kiriyng' saang' ankeebe ākoy yēē kibo āynēēt wōlēē kikeenyoorthe yēē kisooyēē :Yuutayek. Kiibuur ng'wēny ānkēētoowu kēēng'āloolchi chēēyōōsōōk chēē kikiiruruukyi keye yooto. ¹⁴ Kimii :cheebyoosyeeet ake

15:29 Yëyuut. 15:20 15:32 Yëyuut. 11:23, 27 † 15:33 Tinyinē :siruutëk alake kërëywoontëētaab 34: Nteenee kiitiil :Siila kule kung'ëtunēē wōlooto. 15:37 Yëyuut. 12:12 15:38 Yëyuut. 13:13 15:40 Yëyuut. 15:22; 14:26 16:1 Yëyuut. 14:6; 17:14-15; 18:5; 19:22; 20:4; 1Kōōr. 4:17 16:2 Filib. 2:20, 22 16:4 Yëyuut. 15:20-29 16:5 Yëyuut. 2:41 16:6 Yëyuut. 18:23; 10:19

yooto nyëe /kikëëkuurëe Liitya nyëe kyooltootë siroyo chëe ki ärroonëch chëbo äliisyëet nyëbo barak miisin. Kichöönëe :cheebyoosyaanaa kiriinkëet ake nyëe /kikëëkuurëe Tyaati-ira änkikutunkyninë Yëyiin. Kiyey :Yëyiin cheebyoosyaanaa kōōyēnchi ng'aleekaab Bāwulō. ¹⁵ Yu /kabokeebatisan ak biikyii, kumwoowëech kule, “Yoo öchämë kule äyēnchinë :anii Mokoryoontëet, okwaa bööbëēni kōōnyuu.” Yooto, keecham keebe.

Kiiburyoong'to :Bāwulō tāmirmiryëet kung'etee cheëbto ake

¹⁶ Nto mii bësyëet ake, yëe kikëemiitë këebëetii yëe /kikëësooyëe, kutuuyëenëech :chëebto ake nyëe ki motwooriin änkiboonto *tāmirmiryëet nyëe miyaat nyëe kiyëyë chëebooto kuyey sookëyëek. Kiyibchinë :chëebi biikyii choo kiyëchinë yiisyëet beesaanik chëe chaang' chëe kinyöörtooy sookëyëechoo. ¹⁷ Kiinoomootëech :chëebo kukuurchinootë barak kule, “Yëchinë :bichu yiisyëet Yëyiin nyoo mii kibkōōnkōy änkumii boköōboorwook wölëe +/makiiiraraaktaak.” ¹⁸ Kiinwaayaat nyoo nyooto am bësyöörëch chëe chaang' kut kooyiim Bāwulō ng'aleekyii. Yooto, kuweech keey :Bāwulō änköōburyoong'to tāmirmiryoonoo kule, “Ämwoowuung' am kaayneetaab Yëesu *Kiriistō kule ichuwunee chëebi.” Kuchuwunee :tāmirmiryoonoo chëebo areet akeenke.

/Kikiiraraach riibiintëet ak biikaab kanyii

¹⁹ Yu kakas :biiko choo kiyëchinë :chëebo yiisyëet kule kääkubot :këēng'waa nyëe kōnyöörünëe beesaanik, kunam Bāwulō ak Siila änkukweryoot akoy köök wölëe /kibokiikum. ²⁰ /Kikëemwoochi köökweet kule, “Yuutayëek :bichu! Mii kuyibu wööröoryëet kiriinkeenyoo. ²¹ Inëetë biikyoo kurub atëbuutëk chëe mänyoolchëech acheek biikaab Rooma.” ²² Yu kākëemwooy kuu nyooto, kööröober :biiko chëe kikiiruruukyey keey yooto. Kumwooy :kiirwookichoo kule, “Öbuutëe sirook änköōbir!” ²³ Yu /kääkëebi /bokekerta kö. /Kiki-ikälöonchi riibiintëetaab köyooto kuriibso nyëe karaam. ²⁴ Kiwëeto :riibiintonoo Bāwulō ak Siila ankuwokukerta kisëenkëet nyëe kibo äriit /ankiikiichee kërëenköökwa musukook /ankeekwiiliilee musukoochoo nyööröörönik.

²⁵ Nto yu makuyit kwëemooy kwëen, kumii :Bāwulō akoo Siila kusooyë änkutyëenchinë Yëyiin köökoochoo, kumii :kibratiisyek chuut alake kuyëchinë yiit.

²⁶ Nto nyëe mā tyaa, kuchō :kibring'ring'nyëet ankooluchluuch köoto ng'wëny kut kuyootäkiis :kurkootik tukul kule bö! Köötyookiis :nyööröörönik choo /kikikeeratee chii ake tukul. ²⁷ Yooto, kukäs :chiito nyoo kiriibse. Nto bërë kukas kuyootootiin :kurkootik, kung'us chöökiiinyii kumächë kule kubusuy keey kubërë tōös kääkumwëy :kibratiisyek. ²⁸ Nteenee kubölchi :Bāwulō kule, “So! Imächë i-ämchi keey nee? Ntëe acheek :chu këemiitë :tukul yu.” ²⁹ Kumwooy :riibiintonoo kule, “Ökwëng'woo, baa, maata!” Kuryaakta am böötoonik änkukwöobutyi kërëenköökwa Bāwulō akoo Siila. ³⁰ Yooto, koomut :chiichooto mbo Bāwulō kukwa saang' änkumwoochi kule, “Murëchu, +maayey :anii kule nee /siki-iraraachaa?” ³¹ /Këekëtyi kule, “Mächäktōös iyēnchi Mokoryoontëet Yëesu. Yoo !keeyey kuu nyooto, +/makiiiraraachiing' ak kang'uung' kumukuul.” ³² Yooto, /kyoomchi chiichooto ng'älyoontëetaab Yëyiin ak biikaab kanyii. ³³ Kiwëeto :chiichooto icheck kwëemowuunooto akoy kanyii änköōnyooch ng'woowöök. Yooto /keebatisan chiichoo ak biikaab kanyii tukul. ³⁴ Kikweryoot Bāwulō ak Siila kö ankubay. King'ërëkiis :biikyii kutëe yëe tëe, kuuyu kikiiköoyēnchi :icheek Yëyiin.

³⁵ Yu kayyeech, kööyookto :kiirwookichoo biiko kuba kaab riibiintonoo. Nto yitë, kumwoochinë kule, “/Käkëemwooy kule ityaakte bichoo.” ³⁶ Yooto, kumwoochi :riibiintonoo Bāwulō kule, “Kääkumwooy :kiirwookichoo kule /kiityaaktaak. Kunyoo, obeete kaalyeet.” ³⁷ Nteenee kumwoochi :Bāwulō bichoo /kikiyooku kule, “Köbirëenëech :kiirwookichoo wölëe chaang' :biich ämānyöör kiy nyëe kikeeleel änkëyëku sinee :nkacheek biikaab Rooma. Kokerteech mbo subak kääbëerit. Kunyoo ii, am nee yu mächë :icheek kootyaaktech kibchamumu? -Māwu nyoo mbo kisich! Böömwoochi kukwa :icheek nkit boköō-ämiisootëech keechuyte.”

³⁸ Kibokumwaayta :bichoo ng'aleechaa. Nto yu kēenkēt :kiirwookichoo kule kibo :Bāwulō akoo Siila köörëetaab Rooma, kunam kuut. ³⁹ Kukwa änkusoom mbo Bāwulō nyooyee-taab kaat. Nto mii yoo, kuyoot änköō-ämiisoot kung'ëetyëe köyooto ankusaaysay kule kung'ëetyëe :icheek kiriinkoonooto.

⁴⁰ Yu /kābokëyoot Bāwulō akoo Siila, kuba akoy köötaab Liitya. Kinyoorta mbo ng'ëetaabiya wölooto. Kiititiir icheck, nto mii yoo, kubëechi keey.

17

Kumiitë :Bāwulō āk Siila Tēēsālōōnikē

¹ Nto mii yoo kumur :mbo Bāwulō *kiriinkēetaab Āmfibōōli āk nyēbo Aboloonyia nto yityo, kuyit *kiriinkēetaab Tēēsālōōnikē. Kimii wōlooto *kōōtaab saayeet nyēbo Yuutayeeek. ² Kwoomchi :icheek Yuutayeeek chēē kimii wōlooto ng'ālyoontēetaab Yēyiin kuu wōloo kwōōyēytooy kwaak. Kiirwookyinēē biiko *kōōtaab saayeet ām bēsyoōsyēkaab *Sabaato sōmōk, kurubta keey āk siruutēkaab Yēyiin. ³ Kirārchi :Bāwulō biiko ng'aleek kōōboorchinē kule kiyēmāktōōs kunyalil *:Kāārōookiintētēēt ankung'eetee meet. Kimwooy kule, "Yēēsu nyi-itēnyi āmiitē ā-āmwook :nyēē Kāārōookiintētēēt nyoo kikēēkānyoonu." ⁴ Kichāmchiin :Yuutayeeek kereyaaanto ng'aleekaab Bāwulō ānkuris icheek. Kiiyēnchi nkicheek :Kirikiik wōlēē wōō Yēyiin ākoo chēēbyōōsōōy chēē chaang' chēē kitookunootiin.

⁵ Nteenee kimēēchi :moo Yuutayeeek alak. Kibokōōruruukootēē biich chēē kāwōōt wōlēē chaang' :biiko ānkutoow wōōrōōryēēt ām kiriinkoonooto. Kiba :bichoo areet akeenke ākoy kaab chiito ake nyēē /kikēēkūurēē Chāāsōōn bokucheeng'ee Bāwulō ākoo Siila wōlooto, sukukwēryoot ākoy kōōk. ⁶ Nto yu kimānānyōōr, kunam Chāāsōōn āk mbo ng'etaabiya alak ankooarbaartaat ākoy taayeetaab kāāntōōyikaab kiriinkoonooto. Kibōloobōl :bichoo kule, "Kookutankwar :bichu kōōrēēt kumukuul neennyi kookukwa ākoy wōli. ⁷ Yu kabokukwa wōli, kutaach :Chāāsōōn ām kanyii. Chwēēsē :bichu mākuutēk tukul chēbo *Kayisaar kumwooyē kule mii :bāytooyiintētēēt nkinee ake nyēē kālē /kēēkūurēē kule Yēēsu." ⁸ Yu kabokukas :biiko ākoo kāāntōōyikaab kiriinkoonoo kuu nyoo, kuchēy :taariiryeeet. ⁹ Nto mii yoo, /kēēmwoochi Chāāsōōn āk alak kule kukwey beesaanik chēē keetyaaktee keey /ankeebakaakta kuba.

Kumiitë :mbo Bāwulō Bereeya

¹⁰ Yu katuyyiit :kōōrēēt, kumwoochi :mbo ng'etaabiya Bāwulō ākoo Siila kule kuba ākoy Bereeya. Kumii :icheek wōlooto, kōōwut *kōōtaab saayeet nyēbo Yuutayeeek.

¹¹ Ki kāroomēch :ātēbutēkaab Yuutayeeekaab Bereeya kusiir chēbo choo bo Tēēsālōōnikē. Kiityookootiin :moonikwaa kumāchē kule kuyēbchi yiit ng'ālyoontēēt. Kiirōōtootēē siruutēk ām bēsyo ake tukul kukas kule ki man :kiyēē kimwooyē :Bāwulō. ¹² Kiiyēnchi :Yuutayeeek ku chaang'. Kiiyēnchi :nkicheek Kirikiik chēē kitookunootiin chēē chaang', booyik āk chēēbyōōsōōk.

¹³ Nto yu kēēnkēt :Yuutayeeek choo kimiitē Tēēsālōōnikē kule kimii :Bāwulō kwoomtēē ng'ālyoontēēt Bereeya, kuba wōlooto bokōōwuruur biiko. ¹⁴ Yooto, kukwēryoot :mbo ng'etaabiya alake Bāwulō kuwo komosta nyēē kibo tabantaab araarayta. Nteenee kung'ētunēē :Siila ākoo Tēmētēēwō Bereeya. ¹⁵ Kii-āmiisoot Bāwulō ākoy *kiriinkēetaab Aaten. Nto mii yoo, kooyeyē āk ng'ālyoo nyēē kiyibchi Siila āk Tēmētēēwō kule kimāchāktōōs :icheek kusarta keey areet akeenke bokutuuyo āk Bāwulō.

Kumiitë Aaten

¹⁶ Nto kutākumiitē :Bāwulō kukānyisiyē ām Aaten, kung'woonchi yu kawokukas kule kibootootēē :biikaab kiriinkoonooto āynātōōs chēē chaang' chēē /kēēkutunkyninē. ¹⁷ Yooto, kōōrwookyii :inee Yuutayeeek ām *kōōtaab saayeet yēē ki Sabaato kunam wōlēē miitē :Kirikiik chēē kiiywēyē Yēyiin. Kiirwoochē mbo subak bēsyo ake tukul ām wōloo chaang' :biiko āk Kirikiik chēē kanyoorta wōlooto. ¹⁸ Kikwiil :biiko alake Bāwulō chēē kimwooy kule ibēliisiyē :ng'erekweek ām kōōrēēt tukul, anukwiiil mbo :alake chēē kiikoosēē keey kiirnātēēng'waa /ankimākēēwēchē. Kiteebē keey :alake kule, "Chokwooltumoonchinē ng'oo :nyi ēē?" Kimwooy :nkicheek alake ām yooto kule, "Nto yu wuu nyēē māchē kule kōōrēēchēēch kule kēēkutunkyni āynāt nyēē mā nyēēnyoo." Kimwooy :bichooto kuu nyooto, kuuyu kimii :Bāwulō kwoomchinē biiko kurubta keey āk Yēēsu āk ng'eteetaab meet. ¹⁹ Nto mii yoo, /kēēkwēryoot Bāwulō ākoy yēē kibo lekemeet ake nyēē /kikēēkūurēē Areyyobaako yēē kibo kāābkiirwook. Nto yityo /keeteebē kule, "Mwoowēēch, baa, inētēē nee :ng'aleechu imwooyē?" ²⁰ Imiitē iyibwēēch ng'al chēē leelach kule keekas. Kunyoo, kēēmāchē kiinkēt kule ibooru nee." ²¹ Kikicham :biikaab Aaten ākoo biiko alak kōōwoonkyninē āsiiswēkwaa kuyēbchinē yiit ng'al chēē leelach.

²² Yooto, kōōyyo :Bāwulō ām kōōkwoonoo bo Areyyobaako ānkumwooy kule, "Lēyyē, biikaab Aaten! Ānkētē sinee kule ām kēēlto ake tukul kyoocham osooyē. ²³ Kāānkāāberē āwēēsyoōtōōtēē wōlto ake tukul, ānyōōru tukuukwook chēē okutunkyninē. !Kaakas mbo yēēt

17:2 Yëyuut. 9:20; 13:5, 14, 44; 14:1; 16:13; 17:10, 17; 18:5, 26; 19:8-9; 28:17 17:3 Luuka 24:44; Yëyuut. 5:42 17:4 Yëyuut. 13:50; 16:14; 17:17 17:5 Room. 16:21 17:6 Yëyuut. 16:19-20 17:7 Luuka 23:2; Yoowa. 19:12 17:9 1Tëēs. 2:1-2 17:11 Yoowa. 5:39 17:12 Yëyuut. 11:18 17:13 Yëyuut. 14:5, 19; 1Tëēs. 2:14-16 17:17 Yëyuut. 17:2, 4 17:18 Yëyuut. 4:2; 1Kōōr. 1:22

ake yëe /kikeesir kule: YËYIIN NYËË /-MĀKIINKËTË. Kunyi, nee :kiyoo kyōōkutunkyninē amēēbērē kyōōnkētē? Kiyooto nanyuun nyi amiitē wāā-āmwook.

²⁴ Yëyiin nyoo kiyëyē kōōrēēt āk kiy ake tukul nyoo mii āriit, ku Mokoryoontēētaab barak āk ng'wēny nyēē mēēbērē minyootē koorin chēē tēēkyinootē :biich. ²⁵ Māmāchē kiy ake tukul nyēē imuuchē :biiko kōōkoochi, kuuyu inee :nyēē ikoochinē chii ake tukul soboonto ākoo kiy ake tukul. ²⁶ Kiyey :Yëyiin chiito akeenke kurook. Nto mii yoo, chokuroōbunēē keey :biiko mooyēētaab chiichoo sukung'et kuminy kōōrēēt. Kisat mbo subak :Yëyiin bēsyoōsyēk chēē mākuminyēē :bōrōryōōsyēk kōōrēēt āk wōlēē mābokuminyoot. ²⁷ Kiyey kuu nyooto sukung'et kutorobēnoot :biiko nto anyuun kunyōōr inee, ānkoo sinee mēēbērē kiilōōyiityi keey chii ake tukul ām acheek. ²⁸ Nto kimāmiitē :inee, nto -mākēētinyē soboonto. Kuu yoo kisirē :siriikwook alake kule, 'Kēēyēku :nkacheek cheechii.' ²⁹ Kunyoo, kuuyu kēēbooyē Yëyiin, keekerkeeye āk inee. Māmāchāktōōs kiisōōtē kule kerkeey :Yëyiin āk tukuuk chēē kiyēyiisyēē :biiko ng'oomnānēēt ankung'ulunee *ta-aabuut, *feeteet nto rwaanteet. ³⁰ Ām taay, kikiimiiny :Yëyiin mēt ām bēērēēryoo nyēē wuu nyoo, nteenee mwoochinē ra chii ake tukul kule māchāktōōs :chii kureeny keey. ³¹ Kiikuchōb :Yëyiin bēsyoōtē nyēē ikuumunēē biich ām kēēlto nyēē rootaat kubununēē chii nyēē kiikutool. Kiikōōboorchinēē :Yëyiin biiko tukul ng'alyoontoonoo, yoo kiing'ēētēēē chiichooto meet."

³² Yu kabokukas :bichoo ng'aleek chēbo ng'eteetaab meet, kuroorchi :alake Bāwulō, nto alak kumwooy :choo kule, "Tēēchōō subak tāchēē-ām wēēch ng'aleechaa ēē, wē." ³³ Yooto, kubakaakta :Bāwulō bichoo. ³⁴ Nteenee kikiilchi :alake Bāwulō ānkōōyēnchi ng'alyoontēēt. Ām bichooto kiyyēnchinē, kimii :akeenke nyēē /kikēēkuurēē Tyoonisyō nyēē ki akeenke nyēē kibo kōōkwēētaab Areyobaako ākoo mbo nkinee cheebyoosya nyēē /kikēēkuurēē Tamaari āk nkicheek biiko alak.

18

Kumiitē :Bāwulō Kōōriintō

¹ Yu kāwokubēk :ng'aleechaa, kung'etee :Bāwulō Aaten ānkuwo ākoy Kōōriintō. ² Kinyoorta wōlooto Yuutāyiintēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Akiila. Kibo :chiichi kōōrēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Bōōntō. Kitākuchōōnēē :chiichooto kōōrēētaab Itaalya kuboontoonu keey cheebyoosyenyii nyēē /kikēēkuurēē Brisila. King'ēetyēē :bichoo Itaalya, kuuyu kimwooy :Kilaawutiyo nyēē ki bāytooyiintēētaab wōlooto kule kung'ēetyēē :Yuutayeeek tukul Rooma. ³ Nto kuuyu kiyēytooy :Bāwulō keryōōsyēk kuyēwunēē mwēēnik, yiisyēēt nyēē kiyēyē :nkicheek chuut, kuwo wotukēēto keey sukuyēyiisyē :tukul. ⁴ Kiwēētii :Bāwulō wokōōrwoochēē āk biiko ām *kōōtaab saayeet bēsyoō ake tukul nyēbo *Sabaato. Kisyēēmē :Bāwulō kule nto yis Yuutayeeek āk Kirikiik.

⁵ Yooto, kuchōōnēē :Siila ākoo Tēmētēēwō Maketoonnya, kunyōōru Bāwulō kōōkiilchinē keey amtaayeetaab ng'alyoontēēt kumwoochinē Yuutayeeek kule Yēesu ku *Kāārārookiintēēt nyoo /kikēēkanyoonu. ⁶ Nteenee kikwiil :Yuutayeechaa Bāwulō ānkuchubsēēt. Nto mii yoo, kōōrēēk :Bāwulō kābuutiinyii ānkubirto kulēlēkyi keey :tēērtit bichooto kukatay ng'aleekwaa, ānkumwoochi kule, "Kwaamaak :korotiikwook nkityō. Ābēērē keey :anii. Kunyi, kung'etee raat ānkuwo taay, +māāwēētii wōlēē mii :biiko choo mā Yuutayeeek."

⁷ Yooto, kung'etee :Bāwulō kōyoo bo saayeet ānkuwo kayta ake nyēē kilēēkitēē yooto nyēbo chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Tiitō Yuustō nyēē kikutunkyninē Yëyiin. ⁸ Kimii :chiito ake nyēē kiyyoonkyninē kōyooto bo saayeet nyēē /kikēēkuurēē Kiriisbō. Yooto kuchamta :chiichoo āk biikaab kanyii Yēesu. Kiiyēnchi mbo nkicheek :biiko alake chēē kibo Kōōriintō Mokoryoontēēt /ankeebatisan.

⁹ Nto mii kwēēmowuut ake, kukuurchi :Yëyiin Bāwulō ām ng'oong'uutyēēt kule, "Bāwulō, -mēēmuy. Itas taay i-amte lōkōōyēk, ¹⁰ kuuyu kēēboontē keey :tukwaay nyēē mākoy kuyeyeeniing' :chii kiy. Aboontē biikyuu chēē chaang' ām kiriinkooni." ¹¹ Kunyoo, kiibuur :Bāwulō wōlooto ām kēnyit akeenke āk ārook lo kōōnēētēē biiko ng'alyoontēētaab Yëyiin.

¹² Yu kitākōōyoonkyninē :chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Kāliiyō yēēmēētaab Akaaya, kōōyoomo keey :Yuutayeeek ānkubooriyēē Bāwulō ānkukweryoot ākoy kōōk. ¹³ Yu /kakiyiitita, kumwooy :bichooto kule, "Mii :chiichi kuwēēchē biiko kule kukutunkyni Yëyiin ām kēēlto nyēē māmāmē keey āk wōlēē mwooytooy :kiruutēkyoo." ¹⁴ Nto baanta nyooto māchēē kutwēk :Bāwulō, kumwoochi :Kāliiyō Yuutayeeek kule, "Nto kōōng'unyng'uunkyninē :akweek ng'alyoo nyēē miyaat nto nyēbo ng'ōōki nyēē /kakeeyey, nto kāyēbchinē yit. ¹⁵ Kukwaaneenaak

17:24 1Bāy. 8:27; Yëyuut. 7:48 17:25 Tyēēn. 50:9-13 17:26 Kiruu. 32:8; Āyub 12:23 17:27 Cherem. 23:23-24
 17:29 Isa. 44:9-20; Yëyuut. 19:26 17:30 Yëyuut. 14:16; Room. 2:4; 3:25 17:31 Yëyuut. 10:42 18:2 Yëyuut.
 18:18, 26; Room. 16:3; 1Kōōr. 16:19; 2Tēm. 4:19 18:3 Yëyuut. 20:33-34; 1Kōōr. 4:12; 9:12-18; 1Tēs. 2:9; 2Tēs. 3:7-9
 18:5 Yëyuut. 5:42 18:6 Yëyuut. 13:46, 51; 20:26 18:8 Yëyuut. 16:15 18:10 Isa. 41:10; Cherem. 1:8; 1Kōōr.
 2:3-4 18:13 Yëyuut. 21:28

wōlëe +moosatite, kuuyu rubtooy keey :riirikwook āk ng'al, koonyōōk āk kiruutëkwook. Māmii :kiyēē ātiilē :anii kurubta keey āk ng'al chēē wuu choo." ¹⁶ Kunyoo, kukwet bichooto kuba saang'. ¹⁷ Yooto, kuwēēkyi keey :bichooto Sōōstēēn chiichoo kiiyyoonkyinē *kōōtaab saayeet. /Kēēbir kukāsē :biiko ām kōōk, nteenee manaakas :Kāliiyō yēēt kiy.

Kiiyeey :Bāwulō Antyoorkya

¹⁸ Kibēēni :Bāwulō Kōōriintō bēsyōōs chēē mā tyaa. Nto mii yoo, kubakaakta mbo ng'eetaabiya kumāchē kule kuwēētēē mwēēnkētē kutākyi keey Siirya. Kiboonto keey Brisila ākoo Akiila. Nto kumii yēēt ake yēē /kikēēkuurēē Keenkereeya kutākukānyē kuwo, /kēērwookyi buutēēk kuuyu kikiikoowaal keey kōōtāboonchi keey Yēyiin. ¹⁹ Yu /kaakeerwaach, kunam baanta. Nto yu kabokuyit wōlēē /kikēēkuurēē Ēfēēsō, kubakaakta :Bāwulō Brisila ākoo Akiila. Kiwo ku inee keey ānkōōwut *kōōtaab saayeet ānkutoow kōōrwooch āk Yuutayeek. ²⁰ Kisaaysaay :bichooto Bāwulō kule tākōōbuurto keey tukul, nteenee kitāyis. ²¹ Nto yu kimii kung'ēētēē yooto kumāchē kuwēēchi keey, kukuurtoochi kule, "Yoo kacham :Yēyiin, +māāyēewu." Yooto, kung'eetee Ēfēēsō.

²² Yu kāwokuyit :Bāwulō Kayisareeya, kutas taay āk baannyii wokoosubaay kaniseetaab Yēērusālēm. Yu kābēk :bēsyōōs chēē ng'eri, kurēkto Antyoorkya. ²³ Kibēēni nkinee wōlooto bēsyōōsyēk chēē mā tyaa. Nto yityo, kuwēēsyētootēē komoswookik chēē chaang' chēbo yēmēētaab Kalatyaā āk nyēbo Fruukya kōōtitiirōotēē biikaab Kiriistō kutēē yooto tukul.

Kitoow :Ābōōlō yiisyēēnyii

²⁴ Kimii :Yuutāyiintēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Ābōōlō nyēē kibo *kiriinkēētaab Aleksaantrya. Ki chii nyēē ki kibsumannyyaa ānkiboonto kiirnatēēt nyēē wōō miisin ām komostaab siruutēēkaab Yēyiin. Kiwo :chiichoo Ēfēēsō. ²⁵ /Kikiikiineet kunam kēēltaab Mokoryoontēēt ānking'āloolēē Yēēsu ām mooyēēt akeenke, kōōnēētē ām kēēlto nyēē karaam kurubta keey āk Yēēsu, nteenee, kiinkētē baateey kurubta keey āk bātisāniisyēētaab Yoowaana. ²⁶ Kitoow :chiichooto kung'alaa nyēbo nyikanat ām *kōōtaab saayeet. Yu kāwokuyēbchi yit :Brisila āk Akiila ng'aleekaab Ābōōlō, kukuur kuwo kōōng'waa ānkubokurārchi ām kēēlto nyēē yemaat kurubta keey āk kēēltaab Yēyiin.

²⁷ Yu kimāchē :Ābōōlō kuwo Akaaya, kōōkimkiim inee :mbo ng'eetaabiya /ānkēēsirchi biikaab Kiriistō chēē kimii yēmēētaab Akaaya kule kutaach inee. Nto kuyitē, kuyēētyēēchi :Yēyiin kōōtitiir biiko choo kikiikōōyēnchi Yēēsu kubununēē chamateetaab Yēyiin. ²⁸ Wuu nyooto, kuuyu kiibēl :inee kwiliateetaab Yuutayeek ām nkuruuk tukul kukāsē :biiko. Kōōboorunēē siruutēk kule *Kāārrookiintēēt :Yēēsu.

19

Kumiitē :Bāwulō Ēfēēsō

¹ Nto yu kitākumiitē :Ābōōlō Kōōriintō, kunam :Bāwulō baanta kumur kēēltaab rōōrōōk ākoy Ēfēēsō. Kiwokunyoorta wōlooto rubiik alak. ² Yooto, kuteebee :inee bichooto kule, "Ara kyōōnyōōru Tāmirmiryēētaab Yēyiin, yu kābōōyēnchi, nto nee?" /Kēēkētyi Bāwulō kule, "Acha, ntēē manaakeekas mbo kule ākoo mii :Tāmirmiryēētaab Yēyiin." ³ Kuteebee subak :Bāwulō icheck kule, "Nto ii, bātisāniisyēēt nyēē wuu nee nyēē kyōōnyōōru akweek?" /Kēēkētyi kule, "Kikēēnyōōru nyoo kibo Yoowaana." ⁴ Yooto, kimwoochi :Bāwulō kule, "Kibo :bātisāniisyēētaab Yoowaana kule kuweek :biiko. Kimwoochinē :Yoowaana biiko kule kōōyēnchi chiito nyēē kimākuchō ām lētuunyii. Nto chiichooto ku Yēēsu." ⁵ Yu kakas :bichoo kuu nyooto, /keebatisan bakeenke ām kaayneetaab Mokoryoontēēt Yēēsu. ⁶ Yu kātiinyēē :Bāwulō bichooto āwunnyēk, kōōsuuchi :Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Yooto, kung'alaa :alake kuutuweek chēē kimēēnkētē ankwaamta :alake kiyēē kiilboorchi :Tāmirmiryēētaab Yēyiin ām kuutiit nyēē kiinkētē. ⁷ Kimāchē kuyitē :laatiitaab bichooto tukul taman āk āyēēng'.

⁸ Kiiwutē :Bāwulō *kōōtaab saayeet ānkwoomtooy lōkōōyēwēk ām nyikanateet. Kyaamta lōkōōyēwēchoo ārook sōmōk kōōrwoochē āk biiko kumāchē kule nto yis kurubta keey āk wōlēē wuu :bāytooyiisyēētaab Yēyiin. ⁹ Nteenee kiiyaam :biiko alake mētēwōy. Kimwooy mbo ām taayeetaab biiko ng'al chēbo rōkōs kurubta keey āk 'kēēltaab Yēēsu.' Kunyoo, kubakaakta :Bāwulō bichoo ānkuwēēto keey biiko choo kikiikuchamta Yēēsu. Kiirwookyinēē kaniseetaab bēsyō ake tukul kōōtaab kāānēētiisyēēt nyēē kiiyyoonkyinē :chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Turaano. ¹⁰ Kitas taay :inee kuu nyooto kēnyisyēk āyēēng' kut koomuuch kukas :biiko tukul chēē kiminyē yēmēētaab Eesya ng'ālyoontēētaab Yēyiin, kunam wōlēē mii :Yuutayeek ākoo Kirikiik.

¹¹ Kiyey :Yëyiin tukuuk chëe /kiilātë kubuntëe Bāwulō. ¹² /Kyāānkëyib mbo ankoosyëk āk sirook chëe kikiikutiinyi :Bāwulō kuba wōlëe mii :biiko chëe kimnyoontōos kusobtōōs ānkuchuwunëe :tāmirmirook chëe miyootëch.

¹³ Kimii :Yuutayëk alake chëe kibërë nto ibëbëeto tāmirmirook chëe miyootëch kung'ëetyëe biiko. Kisyëëmë kule nto yëyiisyëe kaayneetaab Mokoryoontëet Yëesu ām choo kikiikunam :tāmirmirook chëe miyootëch. Kiimuuchë kumwooy kule, "Amwoowok ām kaayneetaab Yëesu nyoo āmtootë :Bāwulō kule ochuwu!" ¹⁴ Biiko alak ām chooto ku wëerin tisab chëbo boontëet ake nyëe /kikëekuuree Sikeefa nyëe ki kibkörōs nyëe wōō. Yu kāmwoochi :bichooto *tāmirmiryëet nyëe miyaat kuu nyooto, ¹⁵ kukëtyi :tāmirmiryoonoo kule, "Ānkët :anii Yëesu ānkāānkëtë ng'alyoo kurubta keyë āk Bāwulō, nto ām kweek ku ng'oo?" ¹⁶ Kutëryëkyi :chiichoo kiboonto tāmirmiryoonoo miyaat bichoo ankooluukset nyëe -/mākyyoomu kut kunyulee ng'wëny. Kiryaakta :bichooto kuba saang' kōōbëenootë /ankaakeesaksakane sirook kule tōng!

¹⁷ Yu kăbokuyityi :ng'aleechaa Yuutayëk ākoo Kirikiik chëe kiminyë Eféēsō, kumuuyoo :tukul. /Kikiikaasta kaayneetaab Mokoryoontëet Yëesu miisin. ¹⁸ Kikwa :biiko chëe chaang' choo kikiikuchamta Yëesu ānkumwooy choolwookātëng'waa. ¹⁹ Kukwa mbo :nkicheek alake chëe kiyëyootë mosoonkoyeenik anukububeel kitaabuunekwaa kukāsë :biiko. Nto bërë kōōyiti :bichooto tukuuk chëe kyooroon, kiyitë beesaan chëe mātëe chu. ²⁰ Ām kweeliitënyi kuchamta :biiko chëe chaang' Yëesu. Kiyesta :ng'alyoontëetaab Yëyiin ānkunyōōr nkuruuk.

²¹ Yu kăakuyëyākiiis :ng'aleechu tukul, koosoot :Bāwulō kule kuwo Yëerusälëem kumächë kule kubuntëe Maketoonnya āk Akaaya. Kimwooy kule, "Yoo kăābuur wōlooto, +măaruutoochi Rooma nkinee." ²² Yooto, kōōyookto Tëmëtëwō ākoo Eraasto chëe kiyëetyëechinootë kuba Maketoonnya, nteenee king'ëtunëe :inee yëëmëetaab Eesya bësyoōsyëk chëe ng'ëri.

²³ Kitooow keyë :wōōrōōryëet ām Eesya nyëe mā mining' kurubta keyë āk kēēltaab Yëesu. ²⁴ Kimii :kiitoong'iintëet ake nyëbo karin nyëe /kikëekuuree Tëmëtëeryō. Kiitoonyë :chiichi kiy nyëe kiikerkeeyee kōōtaab *Ārtëmiis nyëe āynāt koorko kung'ulunëe *feeteet. Kiboor :biiko miisin chëe kiyëyë yiisyoono. ²⁵ Yooto, kukuur :Tëmëtëeryō bichooto āk alak chëe kiyëyë yiisyëet nyëe wuu nyooto ānkumwoochi tukul kule, "Murëchu, ōnkëtë kule kēēboorë :acheek miisin ām yiisyooni. ²⁶ Kookasee mbo koonyekwook āk yiitiikule kookuweech :chiichi /kēēbërë Bāwulō biiko ku chaang' ām wōli bo Eféēsō āk yëëmëetaab Eesya kumukuul. Mwooyë :chiichi kule ng'al chëbo bēerbēeryo /kēēkutunkynootë tukuuk chëe yëyootë :biich ām āwunnyëkwaa. ²⁷ Mii :miyootyëet nyëe mākutook āmēēbërë baateye kule +/makeenyiil yiisyooinyoo, nteenee makuchwees :biiko kōōtaab Ārtëmiis. Inee :nyoo /kēēkutunkynëe ām yëëmëetaab Eesya tukul āk kōōrëet kumukuul. Yoo karubta yuutëyü, mākubot :wōōyinto nyoo boonto."

²⁸ Yu kakas :bichooto ng'aleechaa, kunyëer ānkubōloobōl kule, "Wōō *Ārtëmiis nyoo bo biikaab Eféēsō!" ²⁹ Kuchëy :taariiryëet ām *kiriinkëet kumukuul. Kunam :biiko chiito ake nyëe /kikëekuuree Kāyō ākoo ake nyëe /kikëekuuree Aristaarko chëe kibo :tukwaay Maketoonnya ānkiboontootë keyë Bāwulō ām baannyii. /Kikeesar bichooto ākoy yëet ake yëe /kikëekāsëe ārëerōōsyëk. ³⁰ Kimach :Bāwulō kule kuwo wōlooto kimii :bichoo, nteenee kuket :rubiik. ³¹ Kiisōōw Bāwulō :chōōrōōnuutëkyii alake chëe ki biich chëe ki wōōyëch ām yëëmëet kule māwo wōlooto.

³² Kichuunchuun :biiko tukul ām yooto. Kimwooyë :alake chu, kumwooyë :alake choo. Kimëenkëtë mbo :biiko chëe chaang' kiyëe kibëechinë wōlooto. ³³ Yooto, kuwunuko :Yu-utayëk Aleksaanta kuwo taay /ānkëebōloobōlchi kung'alaal. Kumwechee biiko āwunnyëk kule kusiisyo sukung'eet kumwooy ām taayeetaab biiko ng'alyoo nyëe tuuchëe ng'aleechaa. ³⁴ Nto yu kăbokōōnkët :biiko kule ākoo ki Yuutäyiin :Aleksaanta, kōōchuulyo ām äsiiswëk äyëng' kukuurchinëe barak kumwooyë kule, "Wōō :Ārtëmiis nyoo bo biikaab Eféēsō."

³⁵ Yooto, koosiis icheek :chiito nyëe wōō nyëbo kirinkoonooto, nto mii yoo, kumwoochi kule, "Murëchu bo Eféēsō! -/Măikiinkëtë ām kōōrëet kumukuul kule *kiriinkëetaab Eféēsō nyëe riibë kōōtaab Ārtëmiis nyoo wōō āk mbo kitōōntōyëenyii nyoo /kikiirārooku kuchōōnëe barak?" ³⁶ Kunyoo, kuuyu -/măkëetuuchë ng'aleechu bo man, kumächăktōōs ōsiisyë āmōotëeltëelënë. ³⁷ Kōōkwëru bichu kukwaa yu, āmēēbërë kang'alaalee Ārtëmiis nyëe miyaat, nto mēēbërë mbo kăbut kōōnyii kuchoor kiy. ³⁸ Yoo ākoo boonto :Tëmëtëeryō āk biikyii choo yëchinë inee yiisyëet ng'alyoo nyëe ng'woonchinë ām wōlëe mii :chii, kuyootootiin :kōōkwōōsyëk ānkumii :booyikaab yëëmëet chëe wōōyëch. Imuuchë :icheek kuyib riirikwaa wōlooto. ³⁹ Nto yëe kătākumii :ng'alyoo nyëe kătōōmächë tōōmwoowu, kumächăktōōs /kiilyeb

ām kōōk. ⁴⁰ Kuu wōloo wuu kuu nyiitēnyi, kēēmiiṭē :acheek yēē mii :chii, kuuyu /kiimuuchē / kēēmwooy kule acheek :chēē kākēēyibu wōōrōoryooni ām ng'aleechu kāyēyākiis. Māmii :wōlēē kēētūuktooy keey ām ng'aleechu." ⁴¹ Yooto, koochecheey bichoo kubēēchi keey.

20

Kiruutoochi :Bāwulō kanisoosyekaab Maketoonnya āk Akaaya

¹ Yu kikiikubēk :taariyaaanaa, kōōyookto :Bāwulō / bokēēkuurchi rubiik. Nto yu kikiikōōkimkiim, kubirchi chameetaab keey ānkuwēēchi keey :inee Maketoonnya. ² Kiwēēsyeṭootēē komosaata kōōkiimootēē biiko ng'aleek chēē chaang'. Nto mii yoo, kuyit yēēmēetaab Kiriki.* ³ Kibēēni wōlooto ārook sōmōk.

Kumii kuyēytooy keey kumāchē kuwēētēē mwēēnkēēt ākoy Siirya, kusēw kule kikiikuyey :Yuutayeeek ruurumuut kule / keebakach inee. Kunyoo, koosoot kule kooyeey kumur Maketoonnya. ⁴ Kiwēeto keey chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Sobaatiro araab Biirō nyēbo *kiriinkēetaab Bereeya, Aristaarko āk Sēkuuntō chēē kibo :tukwaay Tēēsālōōnikē, Kāyō nyēē kibo Tēērbē, Tēmētēwō, Tukiikō ākoo Turōfiimō chēē kibo :tukwaay yēēmēetaab Eesya. ⁵ Kisimkoonṭo :bichooto ankuwokukanyeech Turoowa. ⁶ Yu kākūbēk :Saakweetaab mukaatiin chēē mākuutunootiin, kēēng'ēētyēē :acheek Filiibi keebeeteē mwēēnkēēt. Yu kakeeyta :bēsyoōsyēk muutu, kiyyomē keey āk biiko chuut ām Turoowa ānkēēbēēni wōlooto bēsyoōsyēk tisab.

Kiineet :Bāwulō kaniseetaab Turoowa

⁷ Ām bēsyeētaab taayta nyēbo wiikiit, keekwaa :tukul yēēt akeenke sikyoomchiinē āmiik. Kyoomchi :Bāwulō biiko ng'ālyoontēēt ākoy kwēēmwooy kwēēn kuuyu kimāchē sukuwo yu kāyyēēkunēē. ⁸ Ki chaang' :taariinek chēē kilāyṭōōs ām koroofa wōli kikēētuyyṭōōsii nyēē king'ētu :maat. ⁹ Kimii :āybēēryoontēēt ake nyēē /kikēēkuurēē Ewutukō nyēē kimii kukēēbuur yēē kibo tiriisya. Kinam āybēēryoontoonoo :rwoonik chēē nyikiisēch kumii :Bāwulō kutāsē taay kwoomu lōkōōyēwēk. Yu kikiikōōnuuch kutukul, kōōsuuwunēē koroofet nyēē kibo sōmōk ānkukwēr ng'wēny kule mbum. Nto bērē / bokeenam, kukaakume. ¹⁰ Yooto kurēkto :Bāwulō ankuwokwaamut chiichooto ānkumwoochi biiko kule, "Mōōmuuyē, nto yu tākusoboot." ¹¹ Kooyeey :tukul koroofa. Kubetes :Bāwulō mukaatiit kwoomiis :tukul anukas taay kung'alaal kuyyeech. Nto yu kayyeech, kuwēēchi keey. ¹² Yooto, /kiimut āybēēryoontoonoo kuwo kaa kukākusob. Kibāybāyiti :bichooto miisin.

Kibirchi :Bāwulō kāāntōōyikaab kaniseetaab Ēfēēsō chameetaab keey

¹³ King'artam :Bāwulō kēēlto kutākyi keey kiriinkēetaab Aaso nteenee kikeebeeteē acheek mwēēnkēēt ākoy wōlooto. ¹⁴ Yu kāwokunyōōrchēēch :Bāwulō Aaso, kēētākyi keey Mitulen nyoo kiikwēēn :bēēko. ¹⁵ Nto mii yu kāyyēēkunēē, kēēng'ēētyēē yooto ām mwēēnkēēt ankeebe ākoy Kiiyoos. Nto bēsyeēt nyēē kiikēērē, kyaay ākoy yēēt ake yēē /kikēēkuurēē Sāāmō. Nto yu kāyyēēkunēē, keeyit kiriinkēetaab Milēētō. ¹⁶ Kikiikootiil :Bāwulō kule kukeeyta kumur Ēfēēsō simēēboot āsiiswēk ām yēēmēetaab Eesya. Kimii kusārtooy keey kumāchē kule yoo keemuuk, kuyit Yēērusālēēm yēē bēsyeētaab *Bēēntēkōōst.

¹⁷ Kumii :Bāwulō Milēētō, kōōyookto /bokēēkuurchi booyik chēbo kaniseetaab Ēfēēsō. ¹⁸ Yu kayit :booyichooto, kumwoochi kule, "Ōnkētē wōlēē kyāābuurtooy āk akweek kuchakee kēēboontē keey bēsyeētaab taayta nyoo kyāāyitunēē yēēmēetaab Eesya. ¹⁹ Kyāāyibē keey ng'wēny ānkāāmuytooy āyēchinē Mokoryoontēēt yiisyēēt ānkāāmāsē lōōkik kutēē yooto tukul ānkumii :Yuutayeeek kuyēwoo ruurumuunēk. ²⁰ Ōnkētē mbo subak kule mēēbērē kyāāyēyē lēt ā-āmwook kiy nyēē mākuuyētyēēchhook, ntēē kyāānēētē biiko tukul ām yēēt akeenke nto subak aneetaate ām koorin. ²¹ Kyāāboorchi Yuutayeeek āk Kirikiik kule māchāktōōs :icheek kuweek ām choolwookātēēng'waa ānkuyēēlchi komostaab Yēyiin ankookaasee keey Mokoryoontēēt Yēēsu. ²² Ām yu raat, kāākukērchoo koong' :Tāmiriryēētaab Yēyiin kule āwē Yēērusālēēm āmānkētē kiyēē mawokuyeyakāy ām wōlēē āmiitē yoo kaayit. ²³ Ānkētē kityō kule ām kiriing' ake tukul, mwooowoo :Tāmiriryēētaab Yēyiin kule kānyoonwoo :rātiisyēēt āk nyāliiutēk. ²⁴ Nteenee buch :soboonnyu yoo kamaawaanyu labateetaab yiisyēēt nyoo kōōkukōōno :Mokoryoontēēt Yēēsu. Yiisyooni, ku ābooru lōkōōyēwēk chēē kāroomēch chēbo chamateetaab Yēyiin.

²⁵ Ānkētē mbo raat kule māmii :chii ām akweek choo kookeebeetaate :tukul kyoomtootē lōkōōyēwēk kurubta keey āk bāytooyiisyēētaab Yēyiin, :nyēē mawokukasa subak. ²⁶ Kunyoo,

20:1 Yēyuuṭ. 11:23 * **20:2** Ki kaayneet ake nyēbo yēēmēetaab Akaaya. Kitēbunēē :Bāwulō *kiriinkēetaab Kōōriintō ām Akaaya. **20:4** Yēyuuṭ. 16:1; 19:29; 21:29; Ēfēēs. 6:21 **20:7** Yēyuuṭ. 2:42, 46; 1Kōōr. 16:2; Ng'oong'. 1:10 **20:10** 1Bāy. 17:21 **20:17** Yēyuuṭ. 18:21 **20:18** Yēyuuṭ. 18:19-20; 19:10 **20:21** Yēyuuṭ. 11:18; 16:31; 26:18; 1Tēēs. 1:9-10 **20:23** Yēyuuṭ. 21:4, 11; 9:16 **20:24** Yēyuuṭ. 21:13; Filib. 1:21; 2Tēm. 4:7 **20:25** Yēyuuṭ. 28:23

āboorwook raat kule mariireenaa :chii ake tukul yoo kēēboot soboonnyii. ²⁷ Mēēbērē kyāāmũnyoo mbo bēsýēēt akeenke ā-āmwook tukuuk tukul chēē mächē :Yēyiin kule oyey. ²⁸ Ōriib keey ānkōōriib mbo nkicheek biiko choo kiikukwēchook :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule ōriibē. Akweek chēē ō-ākooy biikaab Kiriistō choo kiwālāng'unēē korotiikiyii. ²⁹ Ānkētē kule yoo kāāwēēchi keey :anii, makukwa :suuyiik chēē kōrōōmēch miisin chēē makusankatan kēēchiriēk nyēē māsooyēē. ³⁰ Makooobetyeenyee keey :alake wōlēē ōmitē ānkōōbotboot ng'aleekaab man sukung'et kōōsōrto biiko kurub icheck. ³¹ Kunyoo, ōriib keey, wē, murēchu. Mächē mbo ōsōōtē kule ām kēnyisiyēk sōmōk choo kookukeeyta, kyāātāsē taay ānēētē chii ake tukul ām akweek bēēt āk kwēēmooy kut kutēwu :lōōkik.

³² Kunyoo, kāātōōrook āwunnyēkaab Yēyiin āk mbo wōlēē mii :ng'ālyoontēēt nyēbo chama-teenyii. Mākōōtitirook :ng'ālyoontoonoo ānkōōbēruurook tukul choo kiikootabaanaak ōyēku cheechii. ³³ Manaamach mbo beesyaa nto sira nyēbo chii ake tukul. ³⁴ Ōnkētē :akweek kubooyiit man kule kyāāyēyēē āwunnyēkyuu kiy ake tukul nyēē kyāāmächē āk mbo chēē kimächē :chōōrōōnuutēkyuu. ³⁵ Ām kiy ake tukul nyēē kyāāyēyē, kyāāboorwook kule ām yiisýō nyēē kyāātitchinē ām kēēliitēnyi, mākūwēch kēēyēētyēchinē choo kuskusēch kiisōōtē ng'aleekaab Mokoryoontēēt Yēēsu choo kimwooyē kule, 'Ibēruuroot :nyoo ikooytooy kusiir nyoo /kiikoochinē.' "

³⁶ Yu keewaany :Bāwulō kumwooy ng'aleechu, kukutuny āk bichoo tukul ankusaay. ³⁷ Yooto kumoot :icheek Bāwulō ānkuriirtōōs kutēē yooto tukul kubirchinē chameetaab keey. ³⁸ Kiyēē king'woonchi bichooto miisin ku yu kimwooyē :Bāwulō kule mēēbērē tābokukāsē :icheek inee subak. Yooto, kōō-āmiis ākoy yēē kimii :mwēēnkēēt.

21

Kiwo :Bāwulō Yēērusālēēm

¹ Yu kikiikeebchey keey āk bichoo, keebe ankubokeelaany mwēēnkēēt ankeechuul ākoy Kōōs. Nto mii yu kāyēēkunēē, keenam baanta ākoy Rōōtō. Yu kākēēng'ēētyēē yooto keeyit Bataara. ² Kibokeenyoorē mwēēnkēēt wōlooto nyēē kimii kwooytōōs ākoy Fōyinikē. Keelaany ankeebe. ³ Kikeebe, nto yu kābokēētoobēn Kubrō, kēēmur komostaab cheeronko kēētākyi keey Siirya. Yooto, wokōōyooonyēē :mwēēnkēēt Tiirō, kuuyu kimāchāktōōs /kiinēm tērēkōōk chēē kimii mwēēnkoonooto. ⁴ Kikēēnyōōru biikaab Kiriistō ām wōlooto ānkiibuurtē keey bēsýōōsyēk tisab. Kimwoochi :bichoo Bāwulō kubununēē Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule māwo Yēērusālēēm. ⁵ Yu kikiikubēk :bēsýōōsyēkyoo ām wōlooto, kēēng'ēētyē ankeetas taay āk baannyoo. Kitaseech :mbo ng'eetaabiya tukul kuboonto keey kooruukwaa āk lēēkōōk. Kikeebe ānkubokēēkutunyēē yēbo sakaramteetaab araarayta ankeesaay. ⁶ Yu kāākēēbirchi keey chameetaab keey, kēēšērēētyē ankubokeelaany :acheek mwēēnkēētkēynoo ankooy-ey :chuut tukul kēēstooinkwaa.

⁷ Kikeetas taay :acheek āk baannyoo, kung'eete Tiirō kut bokeeyit Tolemay. Kikiisubaa y mbo ng'eetaabiya ām wōlooto ānkēēbēēnii bēsýēēt akeenke. ⁸ Nto yu kāyēēkunēē, keenam baanta ākoy Kayisareeya. Kitaacheech :āmtooyiintēēt Filibō nyoo ki akeenke ām choo ki tisab choo /kikēēkwēyē ām Yēērusālēēm. ⁹ Kiboonto :chiichoo tibikyii ang'wan chēē kimanaaba koorin. King'aloolē ng'al chēē kiiboorchinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin.

¹⁰ Yu kābokēēbēēnii wōlooto bēsýōōsyēk chēē mā tyaa, kuchōōnēē *:wōōrkooyoontēēt ake Yuuteeya nyēē /kikēēkuurēē Akaabo. ¹¹ Kinam anweetaab suwe nyēbo Bāwulō ankuratee keey bakeenke āwunnyēk āk kēēēnkōōk ānkumwooy kule, "Mwooyē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule, 'Makurat :Yuutayeeakaab Yēērusālēēm chiitaab :anwaani ām kēēliitēnyi, nto mii yoo kiyyokoochi biiko choo mā Yuutayeeek.' " ¹² Kēēkāsē ng'aleechara kibo chiichoo, keesaaysay :acheek Bāwulō kēēboontē keey āk biiko chēē kimii yooto, kule māwo Yēērusālēēm. ¹³ Yooto, kukētēwēch :Bāwulō kule, "Ām nee yu ōriirēēnoo ānkōōyēyē mooyēēnyuu kunwaakan? Mēēbērē ayeytaat /keerata baateey, nteenee achamaat mbo kule āmēēchi Yēērusālēēm kubo kaayneetaab Mokoryoontēēt Yēēsu." ¹⁴ Kuuyu kimēētākiimuuchē takesaaysay, keemwaay kule, "Kubāw :Yēyiin."

¹⁵ Keerat keey ankeebe Yēērusālēēm. ¹⁶ Kitaseech :rubiik alake ām Kayisareeya ānkukwērēech ākoy kaytaab chiito nyēē /kikēēkuurēē Munāāsōōn wōlēē kikēēruuyē kwēēmowuunooto. Kibo :chiichi Kubrō ānku inee akeenke ām choo kisimkōōyēnchi Yēēsu.

Kiruutoochi :Bāwulō kāāntōōyikaab kaniseetaab Yēērusālēēm

20:26 Yëyuuṭ. 18:6 **20:28** 1Bēt. 2:25; 5:2 **20:29** Mat. 7:15; Yoowa. 10:12 **20:30** Kala. 4:17; 1Yoowa. 2:19
20:31 Yëyuuṭ. 11:23 **20:31** Yëyuuṭ. 19:8, 10; 2Kōōr. 11:28; 1Tēēs. 2:11-12 **20:32** Yëyuuṭ. 26:18; 1Tēēs. 5:23-24; 2Tēēs. 1:11-12 **20:34** Yëyuuṭ. 18:3 **20:35** Mat. 10:8 **20:38** Yëyuuṭ. 20:25 **21:4** Yëyuuṭ. 20:23; 21:11 **21:5** Yëyuuṭ. 20:36 **21:8** Yëyuuṭ. 6:5; 8:5-13, 26-40 **21:9** Yëyuuṭ. 2:17; Room. 12:6; 1Kōōr. 11:5; 12:10, 28; 14:1-6 **21:10** Yëyuuṭ. 11:28 **21:11** Yëyuuṭ. 10:19; 20:23; 21:33; Room. 15:31 **21:13** Yëyuuṭ. 20:24

¹⁷ Nto yu kabokeyit Yëerusälëem, kutaacheech :mbo ng'eetaabiya am ng'erekweek chëe chaang'. ¹⁸ Kikëeruyë wōlooto, nto yu käyyëekunëe, bokeekas Yääkōbō. Kimii :booyik tukul wōlooto. ¹⁹ Yooto koosubaay :Bāwulō booyichoo ānkurārchi ng'ālyoo ake tukul nyëe kiikuyëchi :Yëesu biiko choo mā Yuutayeeek kubuntëe inee.

²⁰ Yu kakas :bichooto ng'aleechaa, kookaasta Yëyiin. Nto mii yoo, kumwoochi Bāwulō kule, "Ng'eetaabiya, miitë :Yuutayeeek Yëerusälëem chëe yitë kisyëerōök chëe chaang' chëe kiikuchamta Yëesu nteenee tākuriibë kiruutëkwaa nyëe kōrōom miisin. ²¹ /Kōōkëemwoochi kule 'kwëenëetë Yuutayeeek tukul choo kiikuburuch keey āk choo mā Yuutayeeek kule kuweeksee ng'aleekaab *Muusa ameemuraatan lëekōök amarub ātëbuutëkaab Yuutayeeek. ²² Ntëe ākoy kukas :bichoo areet akeenke kule 'këechōō. Kunyi keeyey nee? ²³ Kiito nyëe miitë, ku iyey kuu wōlëe +mākëemwooytoowuung' :acheek. Këēboontë biiko alak ang'wan chëe kiikōtāboonchi keey Yëyiin amārwoochë buutëek. ²⁴ Iwëetë keey bichu ānkiitiilil keey :nkinyiing' nto iwutë *Kōōtaab Yëyiin. Nto yityo, ikweyte kiy ake tukul nyëe rubtooy keey āk ntasimnyaanaa sukung'et /kiirër mëtëwookaab bichooto. Mākōnkëtëe :chii ake tukul yooto kule māmii :manta am tukuuk chëe /kōōkëemwoochi kurubta keey āk kiyëe iyëyë, nteenee kule imiitë irubë ātëbuutëkyoo. ²⁵ Nto kurubta keey āk choo mā Yuutayeeek choo kiikuchamta Yëesu, kōōkëesirchi choo barweet kurubta keey āk kiyëe /kookiitiil kule kutayee keey :icheek kwoomë āmit choo /kākëesooytoochi āynātōōs. Kutayee keey martaayeet, bany chëbo tyoong'in chëe /kakeekul āk kiisëen."

/Kikeenam Bāwulō

²⁶ Yu käyyëekunëe, kuwëeto keey :Bāwulō bichoo, nto yu kābokōōtilil keey, kuba *Kōōtaab Yëyiin. Kiiboor bësyyët nyëe bekunëe :bësyoōsyëk tisabu choo /kiitiiliilëe keey āk yëe /këebëlchinëe chii ake tukul kōrōsëek.

²⁷ Yu kikiikuriik kubëk :bësyoōsyëchoo tisabu, kukas :Yuutayeeek alake chëe kibo yëemëetaab Eesya kumii :Bāwulō Kōōtaab Yëyiin. Kiiwuruur :Yuutayeechaa biiko kunam Bāwulō ²⁸ ānkubōloobōl kule, "Biikyoo bo Isrāyëel, ānkōōyëetyëechëe! Inëetootë :chiichi-itënyi biiko tukul am wōlto ake tukul kung'āloolootëe biikyoo nyëe miyaat, ātëbuutëkyoo āk mbo Kōyitënyi. Mā chooto baateey, kāākukwër mbo subak Kirikiik kukwa biiwuutaab Kōōtaab Yëyiin, kōōntosuur mbo yuutëyu churtaat." ²⁹ (Kikisimkukas :icheek chiichoo kibo kōōrëetaab Èfëesō nyoo /kikëekuureë Turōfiimō kuboontootë keey Bāwulō am kiriiing'. Kibërë :icheek tōōs kikiikukwëryoto :Bāwulō chiichoo kuwo Kōōtaab Yëyiin.)

³⁰ Kucheyë :taariiryëet am *kiriinkëet kumukuul, kulābatunëe :biiko komoswookik tukul chëbo kiriinkoonoo /ānkëenāmë Bāwulō /ānkiichuutootë kung'eetee Kōyooto bo Yëyiin /ānkëekërë orootunëkaab biiwuut areet akeenke. ³¹ Kumii :bichoo kusyëemë kule kubakach Bāwulō, kuyityinë ng'aleechaa nyëe wō nyëbo lukëetaab Rooma kule kimā mining' :wōōrōoryëet *kiriinkëetaab Yëerusälëem tukul. ³² Yooto kuwëetooy :kāāntōōyiintonoo bo lukëet areet akeenke biiko alak chëbo lukëet chëe wōōyëch āk chëe minkëech ākoy wōlooto kimii :wōōrōoryëet. Nto kukasë :bichoo kiyëyë wōōrōoryëet chiichoo bo lukëet āk biikyii, mānāātākubirsëet Bāwulō.

³³ Kinam :kāāntōōyiintonoo kibo lukëet Bāwulō ankumwaayta /keeratee nyōrōōrōōnik āyëeng'. Nto mii yoo, kuteebee biiko kule, "Ng'oo :chiichi nto subak kayey nee?"

³⁴ Kiwiirunaat :bichoo ng'al. Kimwooyë :chuut chu, kumwooyë :alake alak. Kunyi, manëemuuch :kāāyyoong'iintonoo kunyōōr ng'ālyoontëetaab manta. Kuuyu kibōltōōs :bichoo miisin, kumwooy :chiichoo bo lukëet kule /këekwëryoto Bāwulō kuwo kiyënkuutaab lukëetaab booryëet. ³⁵ Yu makuyit :Bāwulō yëe /kikëeloong'tëe, kukōrōmiit :wōōrōoryëet miisin kut kupalabaat :biikaab lukëet. ³⁶ Kibōlootë :biiko choo kirubootë Bāwulō kumwooyootë kule, "Owaang'te chiichi!"

King'āloolchi :Bāwulō biiko

³⁷ Yu kikiikuriik kooyiitita :bichoo kibo lukëet Bāwulō kiyënkuung'waa, kumwoochi :Bāwulō kāāntōōyiintonoo bo lukëet kule, "Ara imuuchāktōōs amwoowuung' ng'ālyoo?" Kuteebee :chiichooto kule, "Ing'āloolë kuutiitaab Kirikiik? ³⁸ Ibooyë :inyiing' oob Miisir ānku inyiing' :nyoo kiwëkyëech keey intōōchi kāwōōtik kisyëerōök ang'wan kuba suurkwëen am bësyoōsyëk chëe ng'ëri choo kookukeeyta?" ³⁹ Kukëtyi :Bāwulō kule, "Äyëku anii Yuutāyiin nyëbo Taarso am Kiliikya, chiitaab :kōōrëet nyëe mābo kiriiing' nyëe mātookunoot. Lëyyë, kany baa, āng'āloolchi biiko."

⁴⁰ Yu /kākëechāmchi, kōōyoonyëe barak yëe /kikëeloong'tëe ankumwechee biiko āwunnyëk kusisyo. Yu kāākusiisyo :bichoo, kumwoochi :Bāwulō Yuutayeeek am kuutiing'waa kule,

22

¹ “Mbo ng'eetaabiya, okas kiyëe ämwooyë nyëe äyëëtë keey.” ² Yu kakas :bichoo kung'äloolchinë icheek :Bäwulō äm kuutiitaab Iburaneek, kusiisyo. Yooto kumwooy :Bäwulō kule, ³ “Anii Yuutäyüin. /Kikëesikyoo Taarso äm Kiliikya, nteenee kyäänërëe kiriinkooni bo Yëerusälëem. Kiineetaa :Kämälýëel ätëbuutëkaab mbo kuuko, änkýääkiilchi ng'älyoontëetaab Yëyiin kuu wōloo öwuuyë :akweek bësyöösýechu. ⁴ Kyääwusë biiko chëe kirubë këelëtaab Yëesu kut ämächë äbäkächë. Kyäänämootë murënik äk kooruuk änkäärätë äkërtooy kö. ⁵ Imuuchë mbo kööboorwook *kibkörös nyëe wōō äk booyikaab köök tukul kule man ng'aleechu ämwoowook. Kikōōno mbo :kääntödyichoo bārōōnōök äyibchi mbo ng'eetaabkaamet äm Tamaasko. Kunyoo, kyääwë wōlooto ämächë anam biiko säakweryoonu kukwa Yëerusälëem /bokiing'woonchi.

⁶ Yu kikiikuriiki kuyit :asiista lo nyëbo bëët, kukariik ayit Tamaasko, kuchō :lëbkëyyëetaab Yëyiin äm barak ankoolaambuuchaa. ⁷ Äryookyi keey ng'wëny. Nto mii yoo, akas kuutiit nyëe kikuurwook kule, 'Säwulō, wë, Säwulō, 'këe-ämchoo nee?' ⁸ Äkëtyi kule, 'Inyiing' ng'oo öö, mokoryoontëet?' Kukëtwoo kule, 'Anii Yëesu nyëbo Nääsärëet, nyooto imiitë ibärë.' ⁹ Kikas :chōrōōnuutëkyuu chëe kikëeboontotë keey lëbkëyyëet, ämëebërë kiinkëtë kiyëe /kikëemii /këemwoowoo.

¹⁰ Yooto, atëeb kule, 'Ara ayey nee öö, mokoryoontëet?' Kuwäwuloo kule, 'Ng'ëet änkiiwë äkoy Tamaasko. +/ Mäkiibooruung' äm wōlooto kiyëe +meeyey.' ¹¹ Kinama :chōrōōnuutëchooto äwut änkōrëetootoo äkoy Tamaasko, kuuyu kikiikutoora :lëbkëyyoonoo koonyek akor.

¹² Yooto, kuchō :chiito ake äm wōlooto nyëe /këekuuree Anannyyaa chokukasa. Kirubë :chiichoo mäkuutëkaab Yëyiin müisin änkikoonyitë inee :Yuutayëek tukul chëe kimiitë wōlooto. ¹³ Kuchō :chiichoo änkuchokōöyoonnyëeno komos änkumwoowoo kule, 'Ng'eetaabiya Säwulō, ikaste!' Akaste yooto bakeenke ankaakas inee.

¹⁴ Nto mii yoo, kumwoowoo :chiichoo kule, 'Kookukweying' :Yëyiintëetaab mbo kuuko kule 'inkët kiyëe mächë :Yëyiin kuyey 'ankiikas Nyoo Karaam Kuchurta 'ankiikas mbo ng'aleek chëe kwoonëe kuutiinyii. ¹⁵ Inyiing' :nyëe +mäwëemwoochi biiko tukul kiyëe ! keekasee koonyekuuk äk yiitiikuuk. ¹⁶ Kunyoo ii, tëekanyë nee? Ng'ëet /keebatisaniing' ibuukte ng'öökiswookikuuk äm kaayneenyii.'

¹⁷ Yu kaaayey Yëerusälëem, nto ämiitë äsooyë äm *Kōōtaab Yëyiin, kuchō :ng'oong'uutyëet mëtinyuu. ¹⁸ Kyaakas Mokoryoontëet kung'äloolwoo. Kimwoowoo kule, 'Ng'eetee Yëerusälëem areet akeenke, kuuyu mëebërë makucham :bichu kiyëe imwooyë kurubta keey äk anii.'

¹⁹ Yooto, äkëtyi kule, 'Mokoryoontëet, ntëe inkëtë :bichuutëchu kule kyääwëetootë :anii kung'eetee *kōōtaab saayëet ake äkoy ake äbirootë biiko choo kiiyënuung' änkäärätë alak äkërtooy kö. ²⁰ Nto mbo bësyoonoo /kikëebäkächë Steefaan säayyoonnyëe :anii yooto äriibë sirookaab biiko choo kimii kurumiisyë ärōōbë icheek kule kikaraam :kiyëe kimii kuyëyë.' ²¹ Yooto, kumwoowoo :Mokoryoontëet kule, '+Mäyooktiing' lööyin wōlëe mii :biiko choo mä Yuutayëek.' "

Kiiboor :Bäwulō kule kibo köörëetaab Rooma

²² Kiyëbchi yiit :biiko Bäwulō, nto yu kämwooy ng'aleechu, kubōloobōl :biikëy kumwooyë kule, "Obakach chiichi, mäyëmaktōös /täkëekasë." ²³ Kumiitë :bichoo takuböltōös änkumëtooy sirookwaa chëe kiliiiktëe keey änkururë tëertit, ²⁴ kumwooy :kääntödyiintoonoo kibo lukëet /këekweryoot Bäwulō kuwo kiyënkuaatäb bichoo bo lukëet. Kimwooy mbo subak kule /bokeebas /änkiikum sukung'ëet /kiinkët kule kiy nee nyëe kibölchinë :biiko kurubta keey äk inee.

²⁵ Yu kimiitë kiimukuunkënë kule /sikeebas, kumwoochi :Bäwulō kääyooong'iintëet ake nyëbo lukëet nyëe kimii këeyyo yooto kule, "So, bo man äm wōlëe ömiitë :akweek /keebas chii nyëbo köörëetaab Rooma ängu nyëe /mänääkiinkët mbo kule boonto lëälis nto buryo?" ²⁶ Kukasë :chiichoo kibo lukëet kuu nyooto, wokumwoochinë nyëe wōō nyëbo lukëet kule, "Imiitë wëyëyë nee? Nto yu äkoo bo :chiichi köörëetaab Rooma!"

²⁷ Yooto, kuwo :kääntödyiintoonoo bo lukëet wōloo kimii :Bäwulō. Nto yitë, kuteebëe kule, "Mwoowu, baa, kalë ibooyë köörëetaab Rooma?" Kulë :Bäwulō, "Ëë, äbooyë wōlooto." ²⁸ Kumwooy :kääntödyiintoonoo kibo lukëet kule, "Ntëe kyaakweyte :anii beesan chëe chaang' säayëku chiitaab Rooma." Kumwooy :Bäwulō kule, "/Kikëesichoo äyëku chiitaab Rooma." ²⁹ Kiichuchuu keey areet akeenke :chëe kimächë kule köökuum Bäwulō. Yooto,

kunam kuut kãántõyĩntoonoo, yu kēenkēt kule ākoo kikiikuratee chii nyēbo kōōrēetaab Rooma nyōrōōrōōnik.

Kumii:Bāwulō taayeetaab kōōkwēetaab Yuutayeek

³⁰ Nto yu kãyyēekunēe, kimāchē :kãántõyĩntoonoo bo lukēēt kōōnkēt kiyēē kiitēēchinē :Yuutayeek kurubta keyy āk Bāwulō. Yooto, kootyaakta Bāwulō ānkumwoochi kōōkwēetaab Yuutayeek kōōruruuch keyy kumiitē :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch. Nto tēē yoo, /kēēkwēryoon Bāwulō kuchō taayeetaab kōōkwoonoo.

23

¹ Yooto, kōōrōōtoot :Bāwulō booyichooto ānkumwoochi kule, “Mbo ng'ēetaabiya, ānkētē keyy kule itiliil ām wōlēēb saang'. Itiilchoo ng'al kurubta keyy āk wōlēē wuu :kiruutēkaab Yēyiin ānkiimiitē i-iryēē kiruutēchoo yoo imwooyē kule /kiirabaachaa.” ⁴ Kumwoochi :biiko chēē kimii yooto Bāwulō kule, “-Mēētinyē kooniyit? Kaaming' :nee yu kēēntosuur kibkōrōs nyēē wōō bo Yēyiin?” ⁵ Kukētyi :Bāwulō kule, “Mbo ng'ēetaabiya, -māānkētē mbo kule ākoo kā kibkōrōs nyēē wōō kuu yoo mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, ‘-Meeng'alaal ng'ālyoo nyēē miyaat ām wōlēē mii :bāytooyikaab biikwook.’”

⁶ Kiinkētē :Bāwulō kule kiiliinyootiin :bichoo. Ki *Satukaayeek :alake, nto alak ku *Fariisaayeek. Yooto, kukuur ām kōōk kule, “Mbo ng'ēetaabiya, anii Fārisooyiin ānkāāsālu Fariisaayeek. Āmiitē raat yu /kiikumwoow, kuuyu ātinyē mooyēt kule ng'ēētyēē :biiko meet choo kiikubēk.” ⁷ Yu kāmwooy :Bāwulō kuu nyooto, kuchuunchuun :Fariisaayeechaa āk *Satukaayeek. Yooto mbo subak kubuntēē keyy :kōōkwēēt. ⁸ Mwooyē * :Satukaayeek kule māng'ēētēē :chii meet, māmii :malayikaan āk tāmirmiroy. Nteenee iyēnchinē :Fariisaayeek ng'aleechaa tukul.

⁹ Kichēy :taariiryēet nyēē wōō kut kung'ēētyo :kãānēētikaab kiruutēk alake chēē ki Fariisaayeek ānkumwooy kule, “Nto yu ākoo māboonto :chiichi lēēlis. Inkētē :ng'oo, nto nyuun kāng'āloolchi inee :tāmirmiryēēt nto ku *malayikeet.” ¹⁰ Kikōrōmiit :wōōrōōryēēt kut koosoot :nyēē wōō nyēbo lukēēt kule imuuchē :bichoo kusankatan Bāwulō kule tōng'! Yooto kōōyookto biikiyi alak chēbo lukēēt kurēkto bokōōsōrunēē Bāwulō kwēēnutaab bichoo ānkukweryoot kuwo kiyēnkung'waa.

¹¹ Nto mii kwēēmooy, kōōnookyi :Mokoryoontēēt Bāwulō ānkulēēnchi, “Bāwulō, -mēēmuy, ikiil. Kuu yoo 'kwēē-āmchi biiko ām Yēērusālēēm kurubta keyy āk anii, +maweyey kuu nyooto ām Rooma.”

/Kikeeyey ruurumuut kule /keebakach Bāwulō

¹² Nto mii bēsyēēt nyēē kiikēērē, kōōruruuch keyy :Yuutayeek ankuyey ruurumuut. Kyaam muumeek kule mākyo kwaam nto kuyye kiy kut kukas kurook kule kaakume :Bāwulō. ¹³ Kikēētyēē :bichoo kiyēyē ruurumuunoo artam. ¹⁴ Kiba ākoy wōlēē kimii :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk booyikaab kōōk ānkubokumwooy kule, “Kaakyaam :acheek muumeek nyēē -mākiiyēēyēt lēt kule -mākyoomē āmnyoo ake tukul nto keeyyee kiy ake tukul ākoy kut keekas kule kaakeebakach Bāwulō. ¹⁵ Koong'eeet :akweek āk booyikaab kōōk ōyookyi nyēē wōō nyēbo lukēēt kuutiit kule /kēēkwēryoon chiichi kuchō taayeeng'woong' ōmāchē kule tōōnyōōru ng'aleek chēē yēmootiin kurubta keyy āk chiichi. Kēēchōbootiin :acheek keebakach chiichi kumanaayit yuutēyuu!”

¹⁶ Nteenee yu kawokukas :wēritaab chēēbto nyēbo Bāwulō ruurumuunoo, kuwo ākoy kiyēnkutaab lukēētaab booryēēt ānkuwokuchiilchi Bāwulō ng'aleechaa. ¹⁷ Kukuur :Bāwulō kãāyoyong'iintēēt ake nyēbo lukēēt ānkumwoochi kule, “Kwēryootē, baa, wēeri kuwo wōlēē mii :nyēē wōō nyēbo lukēēt. Akāsē kule boonto ng'ālyoo nyēē māchē kumwoochi.”

¹⁸ Yooto, /kēēkwēryoot wēritkēy ākoy wōlēē mii :nyēē wōō nyēbo lukēēt. Yu kayit, kumwoochi :chiichoo kibo lukēēt nyiin ki wōō kule, “Kēēyookwoow :kibratyaang'anaana /kēēbērē Bāwulō kuut. Nto āyitē yēē kāmii, kusoomo kule amutu wēeri kuchō wōlēē imiitē, kuuyu boonto ng'ālyoo nyēē māchē kumwoowuung'.” ¹⁹ Kunam :nyēē wōō nyēbo lukēēt wēeroo āwut ānkuwēēto komos sukwaamee lōkōōy. Kiteebēe kule, “Kēēbērē nee?” ²⁰ Kumwoochi :wēritkēy kule, “Kāākuchāchiin :Yuutayeek kule ikwēryootē Bāwulō tunun /bokiiyyoong'tēē taayeetaab kōōkwēēt /sitākēēbēer ng'aleek chēē yēmootiin kurubta keyy āk inee. ²¹ Kunyi ii, boontēēt, -mēē-āsyi keyy bichoo, kuuyu mii :alake chēē kēēyētēē artam chēē māchē kule

kuriibchi Bāwulō kēelto sukubakach. Kaakwaam :bichoo muumeek kule mākoy kwaam āmnyoo nto kuuye kiy mbo kisich, nteenee ākoy kukas kurook kule kaakubakach Bāwulō. Chōbootiini mbo kuu nyiitēnyi kumāchē kukas kuutiing'uung' ām ng'ālyoontoonoo māchē kusoomiing'."

²² Yu keewaany :wēēeroo ng'aleechaa, kumwoochi :nyēē wōō nyēbo lukēēt kule kuwēēchi keey, nteenee kiikāloonchi kule -māwokumwoochi chiī ake tukul kule kākumwoochi inee ng'aleechaa.

/Kikiiwuuy Bāwulō kuwo Kayisareeya

²³ Nto mii yoo, kukuur :nyēē wōō nyēbo lukēēt kāāyooong'ikyii āyēēng' chēbo lukēēt ānkumwoochi kule, "Obchey lukēēt nyēbo biiko chēē yitē bokolwookik āyēēng' kuyeyta keey kuba Kayisareeya. Nto yityo, oyeyte lukēēt nyēē beētēē faraasiinek nyēbo biiko chēē yitē tāmānwookik tisab āk lukēēt nyēbo ng'otwēēk nyēbo biiko chēē yitē bokolwookik āyēēng' kuba :tukul Kayisareeya kwēēmowuuni ku asiistaab sōmōk. ²⁴ Oyēytoochi nkinee Bāwulō faraasiinek cheechii sukuyitita nyēē karaam wōlēē mii :kāāntōōyiintēēt Fēēliikis nyoo iyyoonkyinē yēēmoonotoo."

²⁵ Kisirta :nyēē wōō nyēbo lukēēt barweet kubeeta :bichooto nyēē kimwooyē kule:

²⁶ Kuyityiing' :barwaani inyiing' boontēēt nyēē koonyitoot, Fēēliikis. Āsubooyiing'.

²⁷ Āmāchē ābooruung' kule kinam :Yuutayeech chiichoo, nto yu kikiikuriik kubakach, waaraarach :anii āk biikyuu kuuyu kyaakas kule ki chiī nyēbo kōōrēētaab Rooma.

²⁸ Nto kuuyu kyāāmāchē ānkēt kule ām nee sukōōtēēyis :bichoo miisin kurubta keey āk chiichoo, ākweryootē ākoy kōōkwēētaab booyikwaa. ²⁹ Yooto ānkēt kule ākoo kirubtooy keey :riirikwaa āk ng'ālyoo nyēē nāmē keey āk kiruutēkwaa, nteenee kimāmii mbo :lēēlis nyēē kiyemaat /kiitiilchi kume nto mbo /keerat. ³⁰ Yu /kābokēēmwoowoo kule /kēēmiitē /kēēyēchinē ruurumuut kule /keebakach, atil kule āyokoowu kuchō wōlooto imiitē. +Māāmwoochi biiko choo ing'unyng'uung'tōōs kubo inee kule kuyibuung' riirikwaa.

Anii nyoo Kilaawutiyoo Lusiiya.

³¹ Kikooniyit :lukoonoo bo booryēt ng'aleekaab nyēē wōō. Kibeeta Bāwulō kwēēmowuunooto ākoy wōlēē /kikēēkuurēē Antibaatri. ³² Yu kāyēēkunēē, /kēēmwoochi lukēēt nyoo kibo faraasiinek kule kutas taay āk Bāwulō ankooyeech :chuut kiyēnkung'waa. ³³ Nto yu kabokuyit :choo Kayisareeya, kōōkoochi kāāntōōyiintoonoo kibo wōlooto barwaanaa ānkōōyokoochi nkinee Bāwulō. ³⁴ Kisuman :bāytooyiintoonoo barwaanaa ankuteeb kule, "Bo :Bāwulō yēēmēēt nkōnō?" Yu kakas kule ākoo kibo Kiliikya, ³⁵ kumwoochi kule, "+Maakas ng'aleekuuk, yoo kaakuyit :biiko choo ing'unyng'uung'tōōs kubo inyiing'." Nto mii yoo, kumwaayta :bāytooyiintoonoo /kēēkweryoot Bāwulō /bokiimiiny kaab *Ērōōtē /ānkēēriib.

24

Kumii :Bāwulō taayeetaab Fēēliikis

¹ Nto mii yoo, yu kaakukeyta :bēsyoōsyēk muutu kuchakee /kākēēkweryoot Bāwulō, kuwo :kibkōrōs nyoo wōō ākoy Kayisareeya. Kiwēeto keey booyik alak āk chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Tērtuulō nyēē kikōrōom ng'alaaleet. Kiyib riirikwaa kuba wōlēē mii :bāytooyiintēētaab yēēmoonotoo. ² Yu /kābokēēkuur Bāwulō kuwo kō, kōōyoo :Tērtuulō ānkumwoochi Fēēliikis kule, "Boontēēt nyēbo koonyit, kōōkēēng'ērēkyi :acheek bāytooyiisyēēng'uung' nyēbo tāloosyēēt ām bēsyoōsyēk chēē chaang'. !Kweeyey nyēē karaam simikas taay ankiweechweech ng'aleek alak sukung'eeet kutas taay :kōōrēēnyoo. ³ Boontēēt nyēē koonyitoot, Fēēliikis, karaam :bāytooyiisyēēng'uung' ām wōlto ake tukul ānkēēng'ērēkyinē ām kēelto ake tukul kuyitita. ⁴ Nteenee ii, nyēē wōō, āsoomiing' kule -meechaas iyēbchi yiit kiyēē kēēmāchē kēēmwoowuung' ām nwookinto.

⁵ Boontēēt, mii :chiichi kuyibu nyalilta kōōrooni. Iwuruurootē Yuutayeech ām kōōrēēt kumukuul kuyey wōōrōōryēt. Inee mbo :nyēē intōōchinē biiko choo kiikoobetyeeny keey ankurub nyoo bo Nāāsārēt. ⁶ Kookusyeeem mbo subak kunyereee *Kōōtaab Yēyiin. Kiyeyeech :ng'ālyoontoonotoo keenam. ⁷ Kuniy, yoo 'kēēkuumu nkit, +meekas kule ākoo man :kiyēē kēēmwooyē :acheek kurubta keey ākoo chiichi."

⁸ Kiirōōber :nkichech Yuutayeech kule ki man :ng'aleechaa.

¹⁰ Yu kānyōōr :Bāwulō bārooyinto kung'alaal, kulē, "Ānkētē kule ām kēnyiisyēk chēē chaang' choo kookukeeyta, inyiing' :nyēē kwēētilchinē biiko ng'aleek ām yēēmoonitēnyi. Kuniyoo, ang'erechaat ayeet keey ām taayeeng'uung'." ¹¹ Imuuchē chēēbēēru kule manaakeeyta

23:27 Yëyuut. 21:30-36; 16:37 23:28 Yëyuut. 22:30 23:29 Yëyuut. 18:14-15; 26:31; 28:18 24:1 Yëyuut. 23:2 24:5 Yëyuut. 17:6 * 24:6 Tin'yē :siruutēk alake ng'aleechu: Kikēēmāchē kiikuumu inee kurubta keey āk wōlēē mwooytooy :kiruutēkyoo. 7 Nteenee kichō :Lusiiya nyoo kāāyooong'iintēēt nyēē wōō nyēbo lukēēt ānkōōmbōrūnēēnēēch, 8a ānkumwoochi biiko choo kiitēyētōōs kubo inee kule kukwa wōlēē imiitē. 24:6 Yëyuut. 21:28

:bësyöösýék tamanu ak äyëëng' kuchakee kyääwë :anii Yëërusälëëm wāakutunki Yëyiin. ¹² Mānānyōōrwo mbo :murëchu iyyoong'tëënoo kōök akwiilë keey ak chii ake tukul am *Kōōtaab Yëyiin nto, mbo awuruurootë biiko am kooriikaab saayee nto, mbo am wōlto ake tukul am Yëërusälëëm. ¹³ Māmii mbo :kiyëë iboorunëë :murëchu kule man :ng'aleechu mwwooyë :icheek kurubta keey ak anii.

¹⁴ Ānkoo kuwuu nyooto, ächāmchiintōōsii kule akutunkyninë Yëyiintëëtaab mbo kuuko kuu chii nyëë rubë kēēlooto / kēēmwooyë kule machurtaat. Äyëchinë kiy ake tukul nyoo chāmchiintōōs ak wōlëë wuu :kitaabuutaab kiruutëk ānku nyoo /kikeesir am kitaabuutaab *wōōrkooyik. ¹⁵ Āboontëë Yëyiin mooyëët kuu wōlooo wuu :murëchuuutëchu kule mākung'ëëtyëë meet :biiko choo churtootiin akoo choo bo ng'ōōki. ¹⁶ Kunyi, ātirirë kwaak āriibë keey ku -maayey ng'alyoo nyëë -mëëng'ërëchë Yëyiin ak biiko.

¹⁷ Kikyaang'etee Yëërusälëëm ānkāaminy saang' am kënyiisýék chëë chaang'. Nto yityo, ächōō Yëërusälëëm äyibchi biikyuu chëë bānoon tukuuk chëë kächāyāyëtyëëchinëe ankuhaabeel kōōsëëk. ¹⁸ Kyātilil yu kinyōōrwoo :murëchooto am biiwuutaab *Kōōtaab Yëyiin. Kimāāboontë keey biich chëë chaang' am wōlooto, amëëbërë mbo kyāāmiitë äyëyë wōōrōōr ake tukul. ¹⁹ Nteene kimii :Yuutayeeek alake chëbo yëëmëëtaab Eesya wōlooto. Yoo icheek chëë kimwooyë, kumächaktōōs kumii taayeeng'uung' raat bokumwooy kiy nyëë boonto kurubta keey ak anii. ²⁰ Nto yoo māwuu nyoo, kumwooy :murëchuuutëchu mii yuutëyü lëëlisto nyëë kinama, yoo kyāāmiitë taayeetaab booyikaab kōōk. ²¹ Tōōs kiito akeenke baatey nyëë miyaat nyëë kyaayey ku yoo kyāāmwooyë kule, 'Kōōyooong'tëënoo sōō, kōōk, kuuyu āboontëë mooyëët kule ng'ëëtyëë meet :biiko choo kiikubëk.'"

²² Nto mii yoo, kumwooy :Fëëliikis nyoo inkëtë kēēliitënyëeb Yëësu nyëë karaam kule, "Kāāyooong'të ng'aleechu akoy kut kuchō :Lusiya nyoo :inee nyëë wōō nyëbo lukëëtaab booryëët." ²³ Yooto, kumwoochi :Fëëliikis kāāyooong'iintëët ake nyëbo lukëët nyëë kimii yooto kule, "Riib Bāwulō amëëbërë miisin. Ibākooyninë bārooyint kisich nyëë kakasee keey ak chōōrōōnuutëkyii /sikëylikchinë mbo kiyëë mächë."

Kyoomchi :Bāwulō Fëëliikis ak Turusiila kurubta keey ak Yëësu

²⁴ Yu kakeeyta :bësyöösýék chëë ng'ëri, kuchōōnto keey :Fëëliikis cheebyoosyenyii Turusiila nyëë ki Cheebyuutayaa. Yooto, kōōyoocto /bokëëkuurchi Bāwulō kuchō yëë kimiiitë :inee kumächë kuyëbchi yii ng'aleekyii. Nto yitu :Bāwulō, kung'alaalee kule mächë kōōkoosëë keey :biiko *Kāārārookiintëët Yëësu. ²⁵ Nto yu kāwokumwooy :Bāwulō kule mächaktōōs kuchurtootiin :biiko, kuriibë keey, anku +/ mākiiitilchi ng'al am bësyëët nyëë mākuchō, kumuy :Fëëliikis. Yooto, kumwoochi Bāwulō kule, "Kutëëniit chooto ra ëë, wë. Imuuchë iwëëchi keey akoy ākuuriing' subak." ²⁶ Kiiyooktooy /kibokëëkuurchinë Bāwulō kibtaman chokwoomëë lökōōy ānkumächë kule kuyibchi inee :Bāwulō chëëbkiisyoong'.

²⁷ Yu kakeeyta :kënyiisýék äyëënkü, kookeer :ake nyëë /kikëëkuurëë Bōrkiiyō Fëëstō bāytooyiisýëëtaab yëëmoonoo. Nto kuuyu kimächë :Fëëliikis kule koong'erech Yuutayeeek kubakaakta Bāwulō kurataat.

25

/Kikëëkwëryoot Bāwulō taayeetaab Fëëstō

¹ Yu kakeeyta :bësyöösýék sōmōku kuchakee /kakeetool Fëëstō kōōntōōchi yëëmoonooto bo Yuuteeya, kuwo Yëërusälëëm. ²⁻³ Nto yu kayit, kukwoonchi :mbo kibkōōs chëë wōdyëch ak kääntōōyikaab Yuutayeeek ānkumwoochi riirikwaa kurubta keey ak Bāwulō. Kisoom mbo kule kōōwu Bāwulō kuwo Yëërusälëëm sukuriibchi kēēlto ankubakach. ⁴ Yooto, kukëtyi :Fëëstō kule, "Rataat :Bāwulō am Kayisareeya ānkāmiitë :anii äwëëtii wōlooto am lëëkitō. ⁵ Yoo akoo mii :ng'alyoo nyëë miyaat nyëë kiikuyey, ömwoochi biikwook alak kukwa wōlooto bokumwooy riirikwaa kurubta keey ak inee."

⁶ Yu kākāōōbuur :Fëëstō Yëërusälëëm bësyöösýék sisiit nto taman, kurëkto Kayisareeya. Nto yu kāyëëkunëë, kukuur kōōkwëët ankumwaayta /këëkwëryoon Bāwulō kuchō kōōk. ⁷ Yu /kakiyitiita Bāwulō, kōōmuutmuut :Yuutayeeek chëë kikiikukwaaanee Yëërusälëëm ānkumwooy ng'al chëë chaang' chëë kimäyëëtyëëchinë kiy.

⁸ Yooto, kutuuch keey :Bāwulō kule, "Manayey kiy ake tukul nyëë mächämë :kiruutëkaab Yuutayeeek, nto anyeere *Kōōtaab Yëyiin, nto mbo āntosuur *Kayisaar."

⁹ Kuuyu kimächë :Fëëstō kule koong'erech Yuutayeeek, kuteebëe Bāwulō kule, "Ara iyeytaat keey iwë Yëërusälëëm suwāyooong'tëëning' kōōk am wōlooto kurubta keey ak ng'aleechu?" ¹⁰ Kukëtyi :Bāwulō kule, "Amiitë :anii raat taayeetaab kōōkwëëtaab biikaab

24:14 Yëyuut. 9:2 24:15 Tān. 12:2; Yëyuut. 4:2; 23:6 24:16 Yëyuut. 23:1; 1Kōōr. 4:4; 2Kōōr. 1:12; 2Tēm. 1:3

24:17 Yëyuut. 11:29-30 24:19 Yëyuut. 24:27-28 24:21 Yëyuut. 24:15 24:22 Yëyuut. 23:26 24:23 Yëyuut.

27:3; 28:16, 30 24:24 Yëyuut. 9:15 24:25 Yëyuut. 17:32 24:27 Yëyuut. 25:9 25:2-3 Yëyuut. 23:12-15; 24:1

25:7 Yëyuut. 24:5-6, 13 25:9 Yëyuut. 24:27

Rooma yëe yëmáktōs kule / kiikumunēnoo. Mānāyēchi Yuutayeeek kiy ake tukul nyēē miyaat kuu wōloo inkētitooy -nkinyiing'.¹¹ Nto yoo ākoo kāmii -kiyēē miyaat nyēē kyaayey nyēē nyoolchoo / keebakachaa, ku -maanyokoor meet. Nto yoo ākoo mwooyē :Yuutayeechu ng'aleek chēē mātinnyē manta kurubta keey āk anii, kumāmii :chii nyēē boonto kāāmuukēyewēēk kōōyokoochoo icheek. Āmāchē /kiiyokoochoo *Kayisaar."

¹² Yooto kōōrwooch :Fēēstō āk kiirwookiyii, nto mii yoo, kumwoochi Bāwulō kule, "Keemwaay kule imāchē /kiiyokoochiing' Kayisaar, +mēēwē wōlooto."

Kyaam :Fēēstō lōkōōy āk bāytooyiintēēt Akiriiba

¹³ Yu kabokukeeyta :bēsyoōsyēk chēē ng'eri, kuwo :bāytooyiintēēt Akiriiba āk cheebyoosyeet ake nyēē /kikēēkuurēē Bēērnikē* bokoosubaay Fēēstō. ¹⁴ Nto kuuyu kibēēnyyēē wōlooto bēsyoōsyēk ku chaang', kwaam :Fēēstō lōkōōy āk bāytooyiintōonoo kurubta keey āk ng'aleekaab Bāwulō. Kimwoochi nyiin kule, "Miiitē, naas, :chiito ake nyēē kibakaakta :Fēēliikis kurataat. ¹⁵ Yu kāwāāwē Yēērusālēēm, kukwoonchoo :mbo kibkōrōs chēē wōōyēch āk booyik chēbo Yuutayeeek ānkubokumwoowoo ng'al chēē itēēyēē keey kurubta keey āk chiichi kumāchē kule /kiitūilchi ng'al. ¹⁶ Yooto, āmwoochi bichoo kule mā ātēbutēkaab biikaab Rooma /kiiruusta chii kumātuuyoo āk nyoo riiirēē keey kubo inee ānkunyōōr bārooyinto nyēē kayeeteē keey. ¹⁷ Nto yu kabokeekwaante keey ākoy wōli, manaakaay keey mbo kisich, nteeneē kyāākuur kōōkwēēt kutuuyoo ām bēsyeēt nyēē kiikēērē ankaamwaayte /kēēkweryoon chiichoo kuchō kōōk. ¹⁸ Nto yu kāwoking'alaal :biiko choo kiyibu riirik, kumāmii mbo :ng'alyoo nyēē kimwooy kule kiyey :chiichoo kuu wōlēē kyāāsōōtitooy. ¹⁹ Nteeneē kimwoowoo ng'al chēē kichuunchuunootiin kurubta keey āk wōlēē kisooytooy :icheek āk subak kurubta keey āk chii nyēē kiikume nyēē /kēēbērē Yēēsu nyēē kimwooy :Bāwulō kule soboot. ²⁰ Kimāātinyē wōlēē +maakuuyte ng'aleechaa. Kunyoo, ateebee inee yoo chāmē /kēēkweryoot kuwo Yēērusālēēm /bokiikumunēē wōlooto kurubta keey āk ng'aleechaa. ²¹ Yu kāwokumwooy :Bāwulō kule /takeekanyee ng'aleechaa *Kayisaar, amwaayte /tākēēriib ākoy /kēēkweryoot kuwo wōlooto."

²² Yooto, kukētyi :Akiriiba Fēēstō kule, "Āmāchē :anii āyēbchi yit chiichi." Kumwoochi :Fēēstō kule, "+Mēēyēbchi yit tuun."

Kumiitē :Bāwulō taayeetaab Akiriiba

²³ Nto yu kāyyēekunēē, kuwo :Akiriiba āk Bēērnikē kuboonto keey biiko alak chēē ki wōōyēch āk chēē kitookunootiin ām kiriinkoonoto ankootenteen :tukul ākoy kōōk. Kōōyoocto :Fēēstō kuut kule /kēēkweryoon Bāwulō. ²⁴ Yooto, kumwooy :Fēēstō kule, "Bāytooyiintēēt Akiriiba āk biiko tukul choo oboontē keey, okas chiichi. Kōōkwoonchoo :Yuutayeeek kutēē yēē tēē ām Yēērusālēēm āk mbo ām wōli bo Kayisareeya kubōlē kule māyēmāktōs /tākēēkāsē kusoboot. ²⁵ Nto ābērē ārōōtootē, kumāmii :kiy mbo nyēē kiikuyey :chiichi nyēē misyinē /keebakach. Nteeneē kuuyu kimāchē :chiichi /kiyyoong'tēē taayeetaab bāytooyiintēēt nyēē wōō, amwaayte /kēēkweryoot kuwo Rooma. ²⁶⁻²⁷ Nto ābērē ālē, kumāmii mbo :kiy nyēē āmuuchē asir kurubta keey āk chiichi nyēē +/mākēēyibchi nyēē wōō. Ākāsē kule mā karaam /kēēkweryoot chii nyēē rataat /āmākiiboor lēēluutyēēt nyēē boonto. Kunyoo ii, boontēēt, kāākweru kuchō taayeeng'woong' akweek tukul nto miisin kuchō taayeeng'uung' inyiing' Akiriiba, sukung'eet yoo kātōok :kiy ām wōlēē +/makeekuuyta, +māānyōōru kiyēē +maasir."

26

¹ Yooto, kumwoochi :Akiriiba Bāwulō kule, "/Kāākēyootuung' iyeet keey."

Kiyeeet keey :Bāwulō ām taayeetaab Akiriiba

Kōōtōrōōr Bāwulō ānut, ānkumwooy kule, ² "Bāytooyiintēēt Akiriiba, ang'erechaat ra āyyoonyēē taayeeng'uung' āmwooyē ng'aleek chēē āyēētēē keey kurubta keey āk ng'aleek tukul choo mwooyē :Yuutayeeek kurubta keey āk anii. ³ Ang'erechaat kuuyu inkētē :inyiing' nyēē karaam ātēbutēkaab Yuutayeeek āk mbo kiyēē kēēchuunchuunnyēē. Kunyoo ii, boontēēt, āsooyiing' kule imuyte ānkiyēbchi yit kiyēē āmiitē wāāmuuyte."

⁴ Inkēt :Yuutayeeek tukul ām Yēērusālēēm wōlēē kiwuu :soboonnyu kung'eteē āmining'.
⁵ Kiikōōnkētoō bēsyoōsyēk chēē chaang' ānkōōmuuchē mbo kōōboor, yoo chāmē, kule kyāābooyē *Farisayeeek choo kikōrōōmēch miisin ām riibseētaab kiruutēk. ⁶ Neennyi /kākiiyyoong'tēēnoo kōōk /kiikumwoowoo, kuuyu ākēnēē keey kiyēē kikuurtoochi :Yēyiin mbo kuuko. ⁷ Kumii :Yuutayeeek tukul kuyēyē yiisyēetaab Yēyiin bēēt āk kwēēmooy, kōōkenēē keey kukas kule makuyeyakay kuu yoo /kikēēkuurtoochinē. Boontēēt nyēē wōō, ng'alyoontooni /

kiikēnēē keey :nyēē kayey :Yuutayeeek kōōyooong'tēēnoo kōōk. ⁸ Kunyoo, ātēēbē kule ām nee yu simōōyēchinē :akweek kule ing'ēētēē :Yēyiin meet chii nyēē kaakume?

⁹ Kyaachamte :nkanii kule asyeem kēelto ake tukul nyēē kiimuuchāktōōs akwiil Yēesu nyēbo Nāāsārēēt. ¹⁰ Kyaayey kuu nyooto ām Yēerusālēm. Ām kāāmuukēyweēk chēē kikōōno :mbo kibkōōrs chēē wōōyēch, kyāānāmootēē biikaab Yēesu wōōlee wōō ānkāākertooy kō. Nto yoo /kābokitiilchi kule /keebakach, ku anii akeenke nyēē kyāāyibē āwut barak āchānchiintōōsii. ¹¹ Kyāāwēesyētootēē kooriikaab saayey chēē chaang' āng'woonchinootēē biiko ānkāāsyēēmē ākērchi koong' kutayee keey ng'aleekaab Yēesu. Kyāākōrōmiitu miisin kut ā-āchinē mbo kiriinkōōsyek chēbo saang' wāāwusē alak chēē kimii wōōlooto.

¹² Nto mii bēsyēēt ake ām booniinēk chēē wuu chooto, kyāāmiitē āwēēti Tamaasko kukāākukōōno :mbo kibkōōrs chēē wōōyēch kāāmuukēyweēk kule anam bichu. ¹³ Nto makuriik kuyit āsiiswēkaab bēēt, kutāāmiitē kēelṭaab too āwēēti ii, mokoryoontēēt, kuchōōnēē :lēbkēeyyēēt barak nyēē kiilēkēchēchē kusiiir asiista. Kiikweny yooto kyāāmiitē āk chōōrōonuutēkyuu. ¹⁴ Kikiiryaaakte keey :tukul, nto mii yoo akas :anii /kēēkuuru ām kuutiinyuu kule, 'Sāwulō, wē, Sāwulō, 'kēē-āmchoo nee? Nto yu 'kēēlityi keey ng'ot, yoo imiitē iwēēkyoo keey kuu nyooto.'

¹⁵ Yooto, ateeb kule, 'Inyiing' ng'oo oō, mokoryoontēēt? /Kēēkētwoo kule, 'Anii Yēesu, nyooto imiitē ibārē. ¹⁶ Kunyi, ng'et. Kāābooruung' keey saakweying' iyēku motwooriintēēnyuu ankiimwaaṭaate kiyēē 'keekas kurubta keey āk anii āk mbo kiyēē +māābooruung'. ¹⁷ +Māāriibiing' yoo keenyaliliing' :biikuuk āk choo mā Yuutayeeek. Āmiitē wāāyooktiing' ¹⁸ isōōwunootē icheek kuweeksee wōōlēē mii :mēēnānēēt kukwa wōōlēē mii :lēbkēeyyēēt ankung'etee :rātiisyēētaab Kibrōkōsyoontēēt kukwa wōōlēē mii :Yēyiin. Yoo keekaaseenaa keey :bichoo, +māānyōōchi kaat /ānkiiyiiti wōōlēē mii :choo kyāātiliil.'

¹⁹ Kunyoo ii, bāytooyiintēēt Akiriiba, manaatay :anii āyēnchi ng'oong'uutyoonoo kichōōnēē barak. ²⁰ Kyāā-āmchi kurook biiko chēē kimii Tamaasko kule kuweeksee choolwookātēēng'waa ankucham Yēyiin ānkōōboorunēē yēyuuṭék kule kiikuweek. Nto yityo, chāā-āmchi nkicheek chēbo Yēerusālēm āk chēbo Yuuteeya kumukule āk mbo bōōryōōsyek tukul choo kimā Yuutayeeek. ²¹ Ng'ālyoontoonooto :nyēē kiyey Yuutayeechu kunama āmiitē biiwuutaab *Kōōtaab Yēyiin ankusyeeem kule kubakachaa. ²² Nteenee kiyētyēēchinooonwoo :Yēyiin ākoy kura. Kunyoo, āmiitē ra kāāyooony yuutēyū ā-āmchinē lōkōōyēwēchu biiko chēē minkēēch āk chēē wōōyēch. Mēēbērē āmiitē āmwooyē chēē kaatasee kusiiir choo kimwooyē *:wōōrkooyikaab Yēyiin āk *Muusa kule makuyeyakay. ²³ Kimwooy kule makunyaliil *:Kāārārōokiintēēt anku inee :nyēē mākyēk nyēbo taayta /kiing'etee meet kwoorōōrchi Yuutayeeek āk mbo choo mā Yuutayeeek lēbkēeyyēēt.'

²⁴ Yu kāmwooy :Bāwulō ng'aleechaa, kunam kuut :Fēēstō ānkulēēnchi, "Kāākubunuung' mēt, wē, Bāwulō! Kaakuyeying' :sumanaanaang'uung' kooraan :mētii." ²⁵ Kukētyi :Bāwulō kule, "Fēēstō, boontēēt nyēē wōō, mānāābunwoo :mēt mbo kisich. Kiyēē āmiitē āmwooyē ku kiy nyēē yemaat anku bo manta. ²⁶ Inkētē mbo :nkinee bāytooyiintēēt kubooyiit man ng'aleechaa kuuyi mēēbērē kiyēyāksēē wōōlēē kimābo laa. Kunyoo, āmuuchē mbo āmwoochi nkinee nyēē māmii :muyātēēt.

²⁷ Boontēēt, bāytooyiintēēt Akiriiba, iyēnchiintōōsii :inyiing' āk ng'aleekaab *wōōrkooyik? Ābērē iyēnchiintōōsii." ²⁸ Kukētyi :Akiriiba kule, "Lēēkit iweechaa āyēku chiitaab Kiriistō." ²⁹ Kuwālchi :Bāwulō kule, "Yoo kā lēēkit, nto ku lōō, āsooyē Yēyiin kule māyēk inyiyng' baateey :nyēē kaweeek, nteenee chii ake tukul nyēē mii kuyēbchinē yiit kiyēē āmwooyē sookerkeyiitu anii, nteenee baateey kēētērchiinē kubo nyōōrōōnichu."

³⁰ Kōōyoo :Fēēstō, Akiriiba āk Bēērnikē ākoo mbo nkicheek choo kiboono keey tukul ankuba saang'. ³¹ Kibokunwoochiin kule, "Ntēē māmii :chiichi kuyōyē ng'al chēē yēmāktōōs /keebakach, nto mbo kule /keekerta kō." ³² Yooto, kumwoochi :Akiriiba Fēēstō kule, "Nto kāmānāāmwooy :chiichi kule /bokiyyoong'tēē taayetaab *Kayisaar, nto /kaakiityaakta."

27

Kiwēētēē Bāwulō mwēēnkēēt ākoy Rooma

¹ Nto mii yu /kikiikiitiil kule keebe kōōrēētaab Itaalya, /kiiyokoochi Bāwulō āk kibratiiysek alak chiito ake nyēē /kikēēkuurēē Yuulyō nyēē ki nyēē wōō nyēbo lukēētaab kaab *Kayisaar.

26:8 Yëyuuṭ. 4:2; 24:15; 28:20 26:11 Yëyuuṭ. 8:3 26:18 Yëyuuṭ. 9:1-22; 22:5-16 26:18 Yëyuuṭ. 14:15; 10:43; 1Kōōr. 1:2; 6:11; 2Kōōr. 4:6; Efēēs. 5:8; Kolos. 1:13; 1Tēēs. 5:4-5; 1Bēt. 2:9 26:20 Yëyuuṭ. 9:19-20, 28-29; 11:18 26:22 Luuka 24:44 26:23 Isa. 49:6; Yëyuuṭ. 5:42; 11:18; 1Kōōr. 15:23 26:26 Yoowa. 18:20 26:28 Yëyuuṭ. 11:26
26:31 Yëyuuṭ. 23:29 26:32 Yëyuuṭ. 25:11-12

² Yooto, keelaany mwēenkēēt nyēē kitākyyinē keey Atiramiiito nyēē kimii wokumurē kiriinkōōsyēk chēē kimii sakaramteet nyēbo yēēmēētaab Eesya. Kikēēboontootē keey Aristaarko, chiitaab Maketoonnya nyēē kichōōnēē Tēēsālōōnikē.

³ Yu kāyyēekunēē, keeyit Sitōōn kosolēny. Yooto, kuyēchi :Yuulyō Bāwulō nyēē karaam kuchāmchi kuwo wōlēē mii :chōōrōōnuutēkyii / sikiikoochi kiy nyēē kāyēētyēēchinēē keey. ⁴ Nto mii bēsyyēt nyēē kiikēērē, kēēng'ēētyēē yooto subak ankeenam baanta am mwēēng', nto kuuyu kitākyyēch keey :wusōōnēēt nyēē nyikiis, keesyeb komosta nyēē kiyyeelaat nyēbo Kubrō ānkēētākyyi keey tō. ⁵ Nto yu kikiikeebeetee mwēenkēēt keekeeytee sakaramteetaab yēēmēētaab Kiliikya āk nyēbo Bamfulyaa, keeyit Muura, *kiriinkēēt nyēē kimii yēēmēētaab Lukiiya. ⁶ Kinyoorta yooto :chiichoo ki wōō nyēbo lukēēt mwēenkēēt ake nyēbo *kiriinkēētaab Alekisaantria nyēē kimii kuwēētii Itaalya. Yooto, kumwoowēch kule keelaany mwēenkoonoo.

⁷ Kiwuuyiityēēch :baanta miisin nto bokēēyitē Niitō. Nto kuuyu kiitaayeeneech :wusōōnēēt keetas taay āk kēēloo, keeweech keey kēētākyyi keey cheeronko ankeerub wōlēē kimāwusunēē :yoomet am Kērēētē. Kikēēmur yēēt ake yēē /kikēēkuurēē Salmoone.

⁸ Kinyikisyēēch :wusōōnēēt miisin yu kākēētākyyi keey tinkeey. Kikeebe am wuuyinto kut bokeeyit yēēt ake yēē /kikēēkuurēē 'Sakaramteet nyēē Yimu' nyēē kilēkitēē *kiriinkēētaab Laseeya.

⁹ Kikiikiiboot āsiiswēk chēē chaang' kubo wusōōnoonoo ānkimii wokumiyāitiitu :baanta kuuyu kimii kuriiku :bēsyyōōsyēk chēē kōrōōm :wusōōnēēt. * Yooto, kumwooy :Bāwulō kule, ¹⁰ "Murēchu, nto yu ākāsē kule mii wokumiyāitiitu :baani. Yoo katakeetas taay makunyeerakay :mwēenkēēt ānkubootyo :tukuuch mii mwēēng' ānkiiboot mbo soboonwēkyoo." ¹¹ Kitay :Yuulyō kiyēē kimwooy :Bāwulō ankucham ng'aleekaab chiitaab :mwēenkēēt āk chēbo nyēē kiyyoonkyinē mwēenkēēt. ¹² Nto kuuyu kimāyēmāksē kōōbuur yooto bo sakaramtaanaa kut kukeeyta :bēsyyōōsyēkaab wusōōnēēt, kookaykaay :biiko wōlēē wōō kule keetas taay ākoy Fōyiniikē. Kī sakaramteet :nyiiṭēnyī am Kērēētē nyēē kikaraam bokiiimuunyēē ānkiimuuchē :chii kuyityi kubununōē tinkēēy/wōōsyēkaab cheeronko nto nyēbo tō.

¹³ Nto yu kāwus :yoomet muut nyēbo komostaab cheeronko, koosoot :icheek kule kākuyityiin :kiyēē kiisōotē. Kunyoo, kootyaach mwēenkēēt ankutas āk baanng'waa kung'oosng'oosyootēē sakaramteetaab Kērēētē. ¹⁴ Nyēē mā tyaa, kuchō :wusōōnēēt nyēē nyikiis nyoo /kikēēkuurēē 'Tō-koong'asiis' nyēē kiwusunēē Kērēētē. ¹⁵ Kunyoo, kikirkir mwēenkēēt kut keechamte keey /keetwaareech. ¹⁶ Yu kābokēēmur sakaramteetaab kōōr kisich nyēē kiikwēēn :bēy nyēē /kikēēkuurēē Kawuuta, kyaam booryēt kut kiichuutu mwēenkēēt nyēē mining' nyoo kiichuutootē :nyoo wōō kuchō nyiin āriit. ¹⁷ Yu /kikiikiichuut kuchō āriit, /keekwiiliil mwēenkoonoo ki wōō kuyaam kule tetete. Kuuyu kinyōkōriitu :bi-choo kule imuuchē koonach :mwēenkēēt ng'aayneet nyēbo sakaramteetaab Liibya, kuwi-irchi araaray kiito ake nyēē kiichuuyē baantaab mwēenkēēt ānkubākookyi yoomet kōōrēētoot mwēenkēēt. ¹⁸ Kitas taay :wusōōnoonoo nyikiis kuwus. Nto yu kāyyēekunēē, /kēēmētō tukuuk am mwēēng' kule sukukuskusiit :mwēenkēēt. ¹⁹ Nto bēsyyēt nyēē kiikēērē, /keewiirta mbo tukuuk choo /kikēēkwoonyēē mwēenkēēt āk tukuuk chuut alak tukul. ²⁰ Kituluunkeēnoot :wōliin bo barak am bēsyyōōsyēk chēē chaang' nyēē /kimākēēkāsē asiista nto mbo kookeelik. Kitas taay yooto tukul :wusōōnēēt kwaawesiit, nto yityo, kubēk :moonikyoo kule ākoo :mēētākōōmuuchāktōōs /kiiraraacheech.

²¹ Yu kikiikumisyo :moonik nyēē kimēēmāchē :chii kwoomiis, kōōyyo :Bāwulō ānkulē, "Murēchu, nto kōōkāswooy yoo kāmwoowook kule -mōōng'ēētyēē Kērēētē, nto kāmāamook :kiy nto kāmōōbootē kiy. ²² Nteenee amwoowook kule ōkich, kuuyu māmii :chii nyēē makume, nteenee makuburyet :mwēenkooni. ²³ Kōchōōnchoo *malayikeetaab Yēyiintēnyu nyoo āyēchinē yiisyēēt kwēēmooy ānkumwoowoo kule, ²⁴ Bāwulō, -mēemuy, +/mākiyyoong'tēēniing' taayetaab *Kayisaar ankaakuriiree :Yēyiin biiko choo ōboontootē keey am mwēēng' nyēē māōky kubēk. ²⁵ Kunyoo ii, murēkyoo, ōkilyē, kuuyu ākooesē keey Yēyiin kule makuyeyakay kuu yoo kākumwooytoowoo. ²⁶ Nteenee +/makeetwaareech ākoy kōōrētē ake nyēē kiikwēēn :bēēko."

²⁷ Kitas taay :wusōōnēēt kutwaareech am Araaraytaab Metitereennya.† Nto mii yu makuriich kwēēmooy kwēēn am kwēēmowuutaab taman āk ang'wan kukeeyiimeech :wusōōnēēt, kumach kōōnkēt :biiko choo kimii mwēēng' kule kikiikuriik keeyit kōōrētē. ²⁸ Yooto, kuwiirta kiito ake nyēē nyikiis nyēē /kikiikēērātyi bōrōōwēēt sukukasē wōlēē tēē :bēēko. Nto bēērē kulē, kiyitē fuutiinēk bokol āk tibṭēm kuwo ng'wēny. Nyēē mā tyaa /kiyyokooyto subak bōrōōwoonoo. Nto bēērē /kēēlē, ku fuutiinēk sokool. ²⁹ Kikēēmuuyē kule

27:2 Yëyuuṭ. 19:29 27:3 Yëyuuṭ. 24:23 * 27:9 Mwooyē :yuutēyū kule yoo kaakukeeyta :bēsyyēt nyoo /kēēkirē āmiisyēēt. 27:10 1Kōōr. 11:26 27:18 Yoona 1:5 27:24 Yëyuuṭ. 23:11 27:26 Yëyuuṭ. 28:1 † 27:27 /Kikēēkuurē kēny kule Araaraytaab Atiriya.

imuuchē :mwēēnkēēt kuryaach rwoontōök choo lēēkitēē sakaramteet. Yooto, kiiyokooytē karnaak ang'wan /kiiyyoong'tēē mwēēnkēēt ankeesaay kule kuyyēēkyēēch. ³⁰ Kisyem :bi-iko choo kimii kōōrēētootē mwēēnkēēt kule kumwēy. Kīnam mwēēnkoonoo ki mining' nyoo kimii nyiin ārit ankuyey keey kule kimii kōōyokooytooy karnaak alak choo /kiiyyoong'tēē mwēēnkēēt, nteenee ākoo kimāchē kule kumwēyēē kiyooto. ³¹ Nto mii yoo, kumwoochi :Bāwulō Yuulyō āk biikyii ho lukēēt kule, "Yoo kāmēēbuur :bichu wōlēēb mwēēnkooni, ku -mōōsobtōōsii." ³² Yooto, kutil :bichoo ho lukēēt bōrōōk chēē /kikikēērātiisyēē kōōsuuyto :mwēēnkoonoo ki mining'.

³³ Nto yu mākōōrir :kōōrēēt, kumwoochi :Bāwulō biiko kule, "Ām bēsyoōsyēk chēē yitē taman āk ang'wan choo kookukeeyta, kwoobeete kuut ānkōōruuyē kuut. ³⁴ Kunyi, āmwoowook kule ō-āmiisyē sōōnyōōru nkuruuk sōōsobchē kuuyu māmii :chii mbo akeenke ām akweek nyēē makume." ³⁵ Yu kēēwoong' :Bāwulō ng'aleechu, kunam mukaatiit ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy ām taayeetaab bichooto. Nto mii yoo, kubetes ānkutoow kwaam. ³⁶ Kikimkiimiitu bichoo ānkwoomiiis :nkicheek. ³⁷ Kikēēyē :tukul chēē kikēēmiitē mwēēng' biiko bokolwookik āyēēng' tāmānwookik tisab āk lo. ³⁸ Yu kikiikwoomiis :bichooto tukul kut kubiyoong'iis, kumētyi nkoonuuk araray sukukuskusiit :mwēēnkēēt.

³⁹ Kuyyēēchē :kōōrēēt, maneemuuch :icheek kōōnkēt kōōrēēt nyēē kikas, nteenee kikas yēēt ake yēē kiiwulta keey :bēēko yēē kitinyē ng'aayneet yēē /kikiitiil kule bokōōyyoong'tēē mwēēnkēēt yoo keemuuchakay. ⁴⁰ Yooto, kootichtiich karnaak choo /kiiyyoong'tēē mwēēnkēēt ankootyaach tukuuk chēē /kēēwēēchwēēchēē mwēēnkēēt. Nto mii yoo, kōōtōrōōr tukuuk chēē toochē yomeet sukung'et kuwusto :yomeet mwēēnkēēt wokōōyoyonyēē sakaramteetaab ararayta. ⁴¹ Kikākyi mwēēnkēēt koonach ng'aayneet nyēē kikiituulākoy kukiilchi :sēruutaab mwēēnkēēt yooto ānkutōōr :wusōōnēēt bēēko kwiiri komostaab saaruuryeet.

⁴² Kichōb :biiko choo kibo lukēēt kule kubakach kibratiiisyeek sukung'et mābir bēēko kumwēy. ⁴³ Nto kuuyu kimāchē :Yuulyō kule kōōsoob Bāwulō, kuyeete bichoo kuyey kuu wōlōo kākāākuchōbto. Yooto, kumwoochi chēē kiimuuchē kubir bēēko kule koonto kubiroot bēēko ākoy taban. ⁴⁴ Nto choo king'et, kimāchāktōōs :choo kubeete keetiik choo kibētēkunēē keey mwēēnkēēt. Kiyit :biiko tukul taban ām kēēlwookichooto tukwaay nyēē manaam :kiy ake tukul.

28

Kikeeyit kōōrēētaab Maalta

¹ Nto mii yu kabokeyit ararayta taban, kēēbēēru kule ākoo ki Maalta :kōōroonoo kikiikwēēn :bēēko. ² Kitorokheech :biikaab kōōroonoo nyēē karaam. Nto kuuyu kimii :roobta ānku kaytit :kōōrēēt, kōōloowēēch maata. ³ Kiwokukweyaat :Bāwulō kweenik alak, nto yu kēēkoochi mā, kusiiikunee :eereeneet kweenichaa yu kasyool :maata ānkunooynoochi keey āwutaab Bāwulō. ⁴ Yu kakas :biikaab kōōroonoo kuu nyooto, koosoot kule, "Ākoy ku rumiin :chiichi. Ākoo kaakoomuuch kuchililee meet nyoo kātānyōōru ām araray, takurubē :mnyaat." ⁵ Nteenee kilelekta :Bāwulō eereeneet kōōsuuchi mā nyēē manaam inee :kiy. ⁶ Kiisōōtē :biiko kule makookwa :āwut nto kule makooryaakta keey ankume. Kikānyiiis :bichooto kulōōyit kimāchē kukas kiyēē makuyeyakay. Yu kukas kule māmii :kiyēē kaam Bāwulō kulē, "Tōōs āynāt :chiichi."

⁷ Kimiitē yooto :mbareetaab chiitaab kōōroonooto. Kitookunoot :chiichoo /ānkikēēkuurēē Bublīiyō. Kitaacheech :chiichoo ām mooyēēt nyēē lēēl kebe kanyii ānkuriibēēch nyēē karaam bēsyoōsyēk sōmōk. ⁸ Kimnyoonē :kwaaniitaab chiichooto ām kōō ānkimii kāru kitiintiri. Kilāyēē :maat ānkōōbuuntooy :mooyēēt. Wokoroowaam :Bāwulō ānkutiinyēē āwunnyēk ānkusoochi. Yooto, kusob :boontoonoo. ⁹ Yu kakas :biikaab kōōroonoo chēē kimnyoontōōs, kukwa wōlēē mii :Bāwulō ānkōōsoob. ¹⁰ /Kikēēkoonyitēēch ām kēēlwookik chēē chaang'. Nto yu kikēēmiitē kēēchōbē keey sikeebe, kukōōnootēēch :bichoo tukun chēē chaang'.

Kikeebe Rooma

¹¹ Yu kābēē :ārook sōmōku, kēētoowu baanta subak. Kikeelaany mwēēnkēēt ake nyēbo *kiriinkēētaab Alekisaanrya nyēē kikiimuunyēē kōōroonooto kule kukeyta :wusōōnēēt. /Kikēēkuurēē mwēēnkoonoo "Āynātōōs saram Kastoor āk Bolukis." ¹² Kikeebe ākoy yēēt ake yēē /kikēēkuurēē Sirakuusa ānkēēbēēnii yooto bēsyoōsyēk sōmōk. ¹³ Nto bēsyoēt nyēē kiikēērē, keebe ākoy Rēkiyō. Nto yu kāyyēēkunēē, kuwusunēē :yomeet komostaab sōy kuchaakteeneech ākoy *kiriinkēētaab Bōtyōōli. ¹⁴ Kikeenyoorte wōlooto bo kirinkoonoo mbo ng'eetaabiya alak chēē kitaacheech kiibuurtē keey ām bēsyoōsyēk tisab. Nto mii yoo nanyuun, keebeeete kērēēnkōōk kēētākyi keey Rooma. ¹⁵ Yu kāwokukas mbo :ng'eetaabiya

ām wōlooto bo Rooma kule kikēēmiitē kēēkwoonii, kutōrōōkwēēch. Kikānyiiis :alake yēē / kēēkuurē kule "Kooriik sōmōk chēē /kiimuunyēē," nteenee kikeēw :chuut ākoy yēē /kēēkuurē kule "Sōkōōniitaab Ābiyyō." Yu kāwokōōbuurto keey :Bāwulō bichoo, kubirchi Yēyiin kōōnkōy. Kiyey :yooto inee kukich. ¹⁶Nto yu kabokeyit Rooma, /kēēchāmchi Bāwulō kōōbuur nkit āk riibiitiētē akeenke.

Kyaamtaat :Bāwulō ng'ālyoontēētaab Yēyiin kuriiboot

¹⁷Yu kakeeyta :bēsyōōsyēk sōmōku kukakeeyit Rooma, kukuur :Bāwulō kāāntōōyikaab Yu-utayee. Nto yu kikiikōōruruuch keey, kumwoochi :Bāwulō icheek kule, "Mbo ng'eetaabiya, mānāākōchōnkyyi biikyoo nto mbo ātēbuutēkaab mbo kuuko. Nteenee /kikeenama ām Yēērusālēm / ānkiiyokoochoo biikaab Rooma. ¹⁸Kōōkumwoo :bichoo ankumach kule kootyaaktaa kuuyu kimāmii :lēēlis ake tukul nyēē kinyoolchoo /keebakachaa. ¹⁹Nto yu kabokukwiil :Yuutayee /kiityaaktaa, akas kule kaykay /kiiyyoong'tēēnoo taayee-taab *Kayisaar, ānkoo kimāmii :kiy nyēē miyaat nyēē chāāmwooyē kule kiyēwoo :biikyuu. ²⁰Ng'ālyoontooniitēnyi :nyēē kayeya amach kule akasaak oō, booyichu. /Kakeerateenaa nyōrōōrōōnichu kubo nyoo ikēnēē keey :mooyēētaab Isrāyēēl kumukuul."

²¹Yooto, kukētyi :bichoo Bāwulō kule, "Nto yu mānāākēēnyōōru :acheek ng'ālyoo ake tukul nyēē chōōnēē Yuuteeya nyēē rubtooy keey āk inyiing'. Mānāāmwoowēēch :mbo ng'eetaabiya chēē kwoonēē wōlooto kiy ake tukul nyēē miyaat nyēē rubtooy keey āk inyiing'. ²²Nteenee kēēmāchē keekas kule imwooyē nee :inyiing', kuuyu mii :biiko wōlēē wōō kung'ālōolē nyēē miyaat kurubta keey āk bichēēb Kiriistō." ²³Kunyo, kichōb :bichooto āk Bāwulō bēsyēēt nyēē mākuutuuyo.

Yu kayit :bēsyoonoo, kukwa :biiko chēē chaang' wōlēē kitēbunēē :Bāwulō. Kiir-wookyi :Bāwulō kwiimēn. Kiiboorchii ng'ālyoo kurubta keey āk bāytooyiisyeētaab Yēyiin ānkuyēyiisyeē siruutēkaab *Muusa āk chēbo *wōōrkooyikaab Yēyiin kōōboorchinēē biiko kule ki *Kāārārookiintētē :Yēesu. ²⁴Kichāmchiin :alake āk ng'aleekaab Bāwulō, nto alak kutāchiin. ²⁵Kibēētii :bichoo kukwiilootē keey kubo ng'aleechaa kikiikukas āk yu kāwokumwoochi :Bāwulō kule, "Kimwoochi :Tāmiriryēētaab Yēyiin mbo kuukoong' manta, yoo kimwooyē kubununēē wōōrkooyoontēēt *Isaaya kule,

²⁶'Iwē wōlēē mii :bichu ānkuwēēmwoochi kule:

Yoo kōōyēbchi yiit,

-mōōkāsē kiy,

Nto yoo kookasee koonyek,

-mōōkāsē kiy kubooyiit man.

²⁷Kuuyu wuuyēch bichu :mētēwoy,

ānkumoolootiin :yiitin,

ānkīnāmākiis koonyay.

Nto kiimuuchē :koonyek kukasta,

ānkuyootootiin :yiitiik,

ānkōōnkēt :icheek,

nto kiikuweek kuchama,

saang'eet :anii,

āsoob icheek.*†

²⁸Kunyi, āmāchē āboorwook kule kookucham :Yēyiin kooraraach biiko choo mā Yuutayeeek ānkumākuyēbchi yiit :icheek ng'aleechaa.*†

³⁰Kiibuur :Bāwulō wōlooto kēnyiiisyeēk āyēēng' kutēbunēē kōōnyii nyēē kikwēytooy kiy. Kitoochē biiko tukul choo kāruutoon ³¹ānkwoomchinē ng'ālyoontēēt nyēē māmuuyē kurubta keey āk bāytooyiisyeētaab Yēyiin, ankooneet mbo kurubta keey āk Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō.

28:16 Yëyuut. 24:23 **28:18** Yëyuut. 23:29 **28:19** Yëyuut. 25:11-12 **28:20** Yëyuut. 23:6; 24:15; 26:6-8 **28:22** Yëyuut. 24:14 **28:23** Luuka 11:2; Yëyuut. 1:3; 8:12; 19:8; 20:25; 28:31 † **28:27** Isaaya 6:9-10 **28:27** Mat. 13:15; Määrkō 4:12 * **28:28** Tinyē -siruutēk alake kērēywoontēētaab 29: Yu keewaany :Bāwulō kumwooy ng'aleechaa, kung'ēētyo :Yuutayee ankuba. Kikwiilaat keey nyēē kōrōōm miisin. **28:28** Luuka 3:6; Yëyuut. 13:46 **28:31** Yëyuut. 28:23

Barweet nyēē kisirchi :Bāwulō Roomeek

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē ak wōlēē /kikēēsirēē: Kisirē :lēbkēēyiintēēt Bāwulō kitaabu-uni bo Rooma am kēnyit nyēē /kiisōōtyinē kule ki 57 KK yēē kimiitē Kōōriintō nto ku kiriinkēētaab Keenkereeya chēē kitoobēnē keey tukwaa am sakaramteetaab araarayta. Kimiitē :Bāwulō yooto kōōtēryēēkootē baannyii nyoo kibo sōmōk kutākyinē keey Yēērusalēēm kuyibē beesaanik choo kikiikōōrruruuch am wōlēē mii :biikaab Kiriistō chēbo Kiriki. Kimiitē mbo yooto subak kuyēytoochinē keey baannyii nyoo kibo ang'wan kuwo Sibaannya kumur Rooma. Iboorchinē keey :Bāwulō am barwaani biikaab Kiriistō chēbo Rooma chēē ki Yuutayeeek ak Kirikiik. Kiiwuruur yooto :ātēbuutēkaab bichoo kāāling'ēn wōlēē mākuchōbto kāāsōōtēywēkyii ak ng'alaaleet. Tākyinē keey :ng'aleek alake chēbo barwaani biikaab Kiriistō chēē Kirikiik nto alak kutākyinē keey choo ki Yuutayeeek.

Kiyēē mii āriit ak nyēē āmu: Rōōbu :barwaani am bārōōnōōk tukul chēbo :Bāwulō am kēēlto nyēē kāsāktōōs, kurubta keey ak wōlēē wuu :kāāyēnēētaab Kiriistō. Ki lōkōōy :chu chēē kiiyēēlootiin am wōōrkooyoontiit nyēē mii Kiirootyēt nyoo bo Kēny nyoo ki-chokōōboorunēē keey Yēēsu, Kāārārookiintēēt nyoo /kikēēkānyoonu nyoo Ng'aabanēet. Kikikiilchi :Yuutayeeek chēē kikiikōōyēnchi Kiriistō am Rooma, ātēbuutēkwaa bo kēny kuu wōlēē kiwuunto :lukōōsyēk alake. Kirub miisin ntāsimuutēkwaa bo saayeet kuu wōlo kiyēytooy kumānēēyēnchi Kiriistō. Ikiimē :Bāwulō kule mākāksē kuminyē :chiitaab Kiriistō nyēē koonyitē Yēyiin ānkwoosyi keey kōōntōōchi :Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Māyētyēēchinē chii :kiruutēk koong'erech Yēyiin nteenee sārū biich :soboonto nyoo intōōchinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin sukung'et keerub tukuuk choo nāmē keey ak mākuutēkaab Yēyiin. I-ārōōru :Bāwulō am kurkeetaab 7 kaatyaaktaayeet nyēbo biikaab Kiriistō choo Yuutayeeek am wōlēē mii :kiruutēkaab kirootyēetaab kēny. Kisir am kurkeetaab 8 kāābēliisyyēt nyēē nyōōru :chiitaab Kiriistō yoo kāmīny kubo Tāmirmiryēēt. Yoo tēēbē :Bāwulō tēēbuutēk am āsiiswēk alak, kumāchē kuchut :nkinee chiito nyoo sumānē siruutēchu ameetaab lōkōōy. Yēyē keey :Bāwulō wuu nyēē chiito ake nyēē tēēbsē. Nto am āsiiswēk alak kutēēbē :inee ānkuwālu nkityō.

Kyoorōōrchi keey :Bāwulō biikaab Rooma ānkumākyi bērrur

¹ Anii ku Bāwulō nyoo āyēchinē *Kāārārookiintēēt Yēēsu yiisyyēt. Kitoola :Yēyiin ankootabaanaa āyēku lēbkēēyiintēēt saa-ante lōkōōywēk chēē kāroomēch. ² Kisimkukuurtoowēēch :Yēyiin am siruutēkyii lōkōōywēchoo kubununēē *wōōrkooyikyii. ³⁻⁴ Rubtooy keey :lōkōōywēchu ak lakwanyii Yēēsu Kiriistō Mokoryoontēēnyoo nyoo /kikēēsich kuu chii kuchōōnēē kōōtaab bāytooyiintēēt *Tāwuti. Nteenee /kikiiboor am kāāmuukēywēēkaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule Lakwataab Yēyiin :inee yoo /kiikiing'ēētēē meet. ⁵ Chāmēēch :Yēyiin kubununēē Kiriistō. Kiikukōōnēēch keeyē yiisyyētaab *lēbkēēyik kyoomchinootē biiko choo mā Yuutayeeek wōlēē wuu :inee ak kule kōōyēchinē :icheek Yēyiin ānkōōywēyē. ⁶ Kunyoo akweek :alake am bichooto chēē /kiilkeekweyaak obooyiitu Yēēsu Kiriistō. ⁷ Āsubooyok akweek tukul am Rooma choo chāmook :Yēyiin ankiikootabaanaak ōyēku biikyii chēē tiliilēch. Kōōbēruurook :Baaba ak Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō ānkukōōnook kaalyeet.

Kibērē :Bāwulō nto ruutoochi Rooma

⁸ Ābirchinē kurook Yēyiintēēnyuu kōōnkōy kubununēē Yēēsu Kiriistō kubo akweek tukul kuuyu /kyoomunēē kōōrōōsyēk chēē chaang' kule ōkoosēē keey Yēyiin miisin. ⁹ Inkētē :Yēyiin kule ātāsē taay bēsyēēt ake tukul āsoowok ākookoy. Ayēchinē inee yiisyyēt am mooyēt akeenke ā-āmtooy lōkōōywēk kurubta keey ak lakwanyii. ¹⁰ Āsooyē kule mākuyootwoo :Yēyiin kēēlto am lēēkitō āchōō wōlo ōmiitē. ¹¹ Ābērē nto akasaak sāang'oobwook rōōbēywoo nyēbo Tāmirmiryēēt kōōkimkiimook. ¹² Nto subak, +mākiitiitirē keey :tukul am wōlēē kiiyēnchintoy Yēyiin.

¹³ Mbo ng'ēetaabiya, mākāktōōs ōnkēt kule kwāāchōōbonu keey nyi kooy kule āruutoochook nteenee kookukerektanwaa :ng'ala. Amāchē kule nto chāātitiurook kuu yoo kyāātitiroonu biikaab Kiriistō am bōrōryōōsyēk alak. ¹⁴ Mākwoo ā-āmchi biiko tukul lōkōōywēchu kāroomēch nyēē mātiny kule Kirikiik nto mā Kirikiik, sumānootiin nto

1:1 Yēyuut. 9:3-15; 26:16; Kala. 1:15-16; Efēēs. 4:11 1:2 Yēyuut. 13:32-33; Room. 3:21; Kala. 3:8, 16; 1Bēt. 1:10-12

1:3-4 Mat. 1:1 1:5 Yēyuut. 9:15; Room. 11:13; 15:15-19; Kala. 2:7, 9; Efēēs. 3:2; 1Tēm. 2:7 1:8 Room. 16:19; 1Tēēs.

1:8 1:10 Yēyuut. 19:21; Room. 15:23, 32 1:13 Room. 15:22

māsumānootiin. ¹⁵ Kiyooto :nyēē yēyoo amach miisiin kule ā-āmwook nkakweek choo ōmiitē Rooma lōkōōyēchū.

¹⁶ Māāmuyoot a-amte lōkōōyēwēk chēē kāroomēch kuuyu mii āriit :kāāmuukēyēwēēkaab Yēyiin chēē yēyē kooraraachakay :chii ake tukul nyoo kēēyēnchi. Māchāktōōs /kyoomchi Yuutayee kurook nto yityo, kookeer :choo mā Yuutayee. ¹⁷ Iboorunēē :Yēyiin lōkōōyēwēchoo kule churtooy :chiito yoo keekaasee keye inee baateey. Kuu yoo /kikeesir kule, “Nyōōru soboonto :chiito nyoo churtooy kubo kaakaaseenyii.”†

Mākōōng'woonchi :Yēyiin biiko choo -mēēyēyē inee

¹⁸ Kōōkutākūyī :Yēyiin ng'wooninto biiko choo -mēēyēyē inee āk kibrōkōōsis choo kikutubēē rōkōōng'waa ng'ālyoontēētaab manta. ¹⁹ Inkēt :biiko wōlēē wuu :Yēyiin, kuuyu kisimkōōboorchi keye :inee ichēek ām kēēli; ²⁰ Kiiboorunēē kāāmuukēyēwēēkyii bo kibchuu-lyo tukuuk choo kiikuyey ānkōōboorunēē tukuuchotoo wōlēē wuu :inee, ānkoo -/mākēēkāsēē inee koonyay āk nkicheek kāāmuukēyēwēēkyii. Kunyoo, māmii :wōlēē tuuktooy keye :chii.

²¹ Ānkoo kiinkēt :icheek Yēyiin, mānēētōrōōr nto kubirchi mbo kōōnkōy, nteenee kiyēk buch :ng'oomnātēēng'waa ānkutubākii :kāāsōōtēyēwēēk waa kukabar :bēērbēēyēēng'waa. ²² Yoo kibērē ng'oomēch, kubērbērēch. ²³ Kikutunkyinē :bichoo āynātōōs chēē /kikeekus /kiuwuuytēē biiko nto tāritēk, tyoong'lik choo bēēsytēē āk choo ichuutēē keye ng'wēny kusiiir yoo kātākutunkyinē Yēyiin nyoo bo lēbkēēyēyēt ākookoy.

²⁴ Kiyooto :nyēē kiyey Yēyiin kwoosyi bichoo kutwaar :muchastaab bōōrwoonikwaa sukuyēyē sikornateet ankunyeere bōōrwoonikwaa. ²⁵ Kōōkuchunnyēē :bichoo manta nyēbo Yēyiin ānkuwēēkyi keye ng'wiiynaneet kukutunkyinē tukuuk chēē kiyēyē :Yēyiin yoo kātākutunkyinē Yēyiin nkit nyoo itōrōōroot ākookoy. ²⁶ Kookwaasta :Yēyiin bichoo kubo ng'aleechu tukul kurub muchas nyēē samis nyēē kookubakaakta mbo :koooruk saanikwaa ankoomut keye nkit. ²⁷ Kookutay :nkicheek murēnik kooruukwaa ānkwoobukyi keye murēnik alak kusikoraat keye kut neennyi /kōōkiitilchi kule +/mākiing'woonchi kurubta keye āk rōkōōsooto. ²⁸ Kuu yoo manaacham :biiko kōōnkēt Yēyiin, kōōtuukyi :inee ichēek batay kutas taay āk rōkōōng'waa kuyēyōotē ng'al chēē māyēmāksē /kēēyēyē. ²⁹ Kiikoolaambuuch bichu :choolwookātēēt, muchas āk rōkōōs, tuuyintaab moo, rumiisyēēt, wōōrōōryēēt, ng'wiiynaneet, kāwōōtyoontiit, seemseemnyēē. ³⁰ Ng'aloolootēē alak nyēē miyaat, tāyē Yēyiin, āwēēsēch, āng'oonyēch ānkung'āsē keye. Sākāyōotēē kēēlwookik chēē kayeyee rōkōōs, kōchōnkyniē sikilkwaa, ³¹ bērbērēch, -/mākiikoosēē keye, mächāmē chii, amāriirēē chii. ³² Ānkoo kōōnkētēē :icheek kule kiikōōtiilchi :Yēyiin meet chii nyoo yēyē ng'al chēē wuu choo, tākutāsē taay kuyēyē ng'aleechu ānkōōkoostoy mbo alak choo yēyē kuu nyooto.

2

Ing'woonchinē :Yēyiin mbo nkicheek Yuutayee

¹ Yoo itiiilchinē :chii alak ng'al, kumiitē kōōruustoy keye nkit nyēē māmii :wōlēē tuuktooy keye kuuyu yēyē :nkinee rōkōōs. ² Kiinkētēē kule yoo itiiilchinē :Yēyiin chii ng'al kubo rōkōōs, kōōyooong'unēē manta. ³ Ibērē tōōs +meechililee kiyēē itiiilchinē :Yēyiin biiko alak yoo 'kēētiilchi chii ake ng'al ānkumuyēē :nyiiing' ng'aleechaata? ⁴ -Mēēru rwoonik ibērbēērē keye kule lēēl :moo Yēyiin ānkumuyēētochinē ng'al. Māchāktōōs inkēt kule māchāksē :ātēboo bo Yēyiin kukōōning' bārooyinto nyēē keereeny keye iweeksee choolwookātēēng'uung'.

⁵ Yoo iwuuyiitē mēting'uung' itāyē iweeksee choolwookātēēng'uung', imiitē ituulchinē keye ng'al nyēē ākoy kōōng'woonchiing' :Yēyiin bēsyoonoo ing'woonchinē biiko. ⁶ Mākōōtiilchi :Yēyiin chii ake tukul ng'al kurubta keye āk kiyēē kiikuyey. ⁷ Mākōōkoochi *soboontaab kibchuulyo biiko choo yēyē tukuuk chēē kāroomēch, choo chēēng'ē lēbkēēyēyētaab Yēyiin ākoo koonyit ānkumyēt kunyōōr soboonto bo kibchuulyo. ⁸ Nto choo isōtēē keye nkit ānkurubēē kēēlwookikaab rōkōōs ānkutāyē ng'ālyoontēētaab manta, mākōōng'woonchi :Yēyiin. ⁹ Makunyalil :chii ake tukul nyoo yēyē rōkōōs kutoowunēē Yuutayee nto yityo kukēchi choo mā Yuutayee. ¹⁰ Nteenee +/mākiitōrōōr chii ake tukul nyoo yēyē tukuuk chēē kāroomēch, mākuoonyitākoy ānkunyōōr kaalyēet. Inoomēē kurook Yuutayee nto yityo kookeer choo mā Yuutayee. ¹¹ Mākōōwēyē :Yēyiin biiko kule anum :nyi ku anum :nyoo.

¹² Yoo kāchoolwookēn :chii nyoo mānēēnkēt kiruutēkaab Yēyiin, +/mākiiruusta nyēē -/mākiyyoong'unēē kiruutēchoo. Nto yoo kāchoolwookēn :chii nyoo inkētēē kiruutēk, +/mākiiruusta /kiyyoong'unēē kiruutēchooto. ¹³ Mēēbērē biiko choo kāsē kiyēē mwooyē :kiruutēk

1:16 Yēyuut. 13:46; 1Kōōr. 1:18, 24; 2Tēm. 1:8 † **1:17** Aabakuuk 2:4 **1:17** Room. 3:21-30; 4:1-25; 10:4-13; Kala. 3:9-12; Filib. 3:9; Ibu. 10:38 **1:18** Room. 2:5, 8; Efēēs. 5:6 **1:20** Āyub 12:7-10; Tyēēn. 19:1-4; Yēyuut. 17:27-28; 1Kōōr. 1:21 **1:21** Efēēs. 4:17-19 **1:22** 1Kōōr. 1:19-20 **1:23** Kiruu. 4:16-18; Tyēēn. 106:20; Cherem. 2:11 **1:27** Laawi. 18:22; 20:13; 1Kōōr. 6:9, 18 **1:29** Kala. 5:19-21 **2:1** Mat. 7:2 **2:4** Yēyuut. 17:30; 2Bēt. 3:9, 15 **2:6** Tyēēn. 62:12; Kāālēw. 24:12; Mat. 16:27; 2Kōōr. 5:10; Efēēs. 6:8 **2:11** Yēyuut. 10:34; Efēēs. 6:9; Kolos. 3:25; Yāāk. 2:1; 1Bēt. 1:17

chēē /kiitiilchinē kule churtootiin ām taayeetaab Yēyiin, nteenee chēē /kiitiilchinē kule churtootiin ku choo rubē kiyēē mwooyē :kiruutēk. ¹⁴⁻¹⁵-Mēēnkētē biiko choo mā Yuutayeeek kiruutēkaab Yēyiin. Ānkoo wuu nyooto, yoo yēyē tukuuk chēē miitē kiruutēchoo, kōōbooru kule inkētēē mētēwookwaa kiyēē mākyinē :Yēyiin kule kuyey. Inkētē kule karaam :nyi ku miyaat :nyoo. ¹⁶ Yoo itililchinē :Yēyiin biiko ng'al bēsyoonoo bo tabanta kubununēē Yēesu Kiriistō kuu wōloo mwooytooy :lōkōōywēchu ā-āmtooy, mākōōboor keey :tukuuk chēē wunyootiin.

¹⁷ Iyibē keey :inyiing' Yuutāyiintō kule ikēnēē keey kiruutēk ānkiing'āsē keey kule inkētē Yēyiin. ¹⁸ 'Inkētē kiyēē mākyiing' :Yēyiin kule iyēyē ānkiikāsēē kiruutēk kiyēē bo man nyēē mächaktōōs iyēyē. ¹⁹ 'Isōōtē kule itinyē man kule inyiing' nyēē i-ārōōrchinē kēēlto biiko choo kōryootiin ānkiikoochinē mbo subak lēbkēēyyēēt biiko choo mii mēēnān. ²⁰ Inēētē :inyiing' mbo subak choo -mēēnkētē kiy nto maanayisiyek 'isōōtē kule 'inkētē ng'aleek tukul āk manta nyēbo kiruutēk. ²¹ Kunyoo ii, yoo 'inēētē :inyiing' alak -'mēēnēētē keey nkinyiing'? Nto yoo imwoochinē biiko alak kule kutayee keey chōōrsēt, kwaaming' :nee -mēēmētē chōōrsēt? ²² Imwooyē kule mächaktōōs kutayee keey :chii martaayeet, kwaaming' :nee siimārtōoy? -Mēēmächē kule nto iriikiy tukuuchoo /kēēkusē choo /kēēkutunkiyinē, nteenee kubērē -mooyēēt nto ichoor kuuy bo ta-aabuut nto ku syaabeet. ²³ Ing'āsē keey kule irubē kiruutēk, nteenee intosuurē Yēyiin yoo i-iryēē kiruutēchoo. ²⁴ Oyēyē kuyityiin :yoo /kikeesir kule, "Kyōōsākyy Yēyiin kōōntosuurākoy ām wōlēē mii :biiko choo mā Yuutayeeek."[†]

²⁵ Yoo iyēku Yuutāyiin ānkiinkētē kiruutēk, kukaraam yoo irubē kiruutēchooto. Nto yoo i-iryēē kiruutēchoo, ikerkeeye choo -mēēnkētē kiruutēchooto. ²⁶ Nto yoo karub :choo mā Yuutayeeek kiyēē irāchinē :kiruutēk, kukāsē oob :Yēyiin bichoo kule churtootiin? ²⁷ Chii nyoo mā Yuutāyiin ānkuyēyē kiyēē mächē :Yēyiin, mākōōtilchiing' ng'al yoo 'kēē-irii kiruutēk.

²⁸ Māyēku :chii Yuutāyiin baateey kubuntēē ntāsimuut, nto kuuy /kikeeyaatee *kāāmurootāniisyēētaab Yuutayeeek, kusyēēmē kurub kiyēē mwooyē :kiruutēk choo si-rootiin. ²⁹ Nteenee Yuutāyiin nyēbo man ku nyoo boonto Yēyiin ām soboonnyii. Nyōōru :chiito kāāmurootāniisyēētaab man kubuntēē Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Chēēng'ē :chii nyēē wuu nyoo kusilto :Yēyiin āmēēbērē kusilto :biiko.

3

¹ Mii :karaamat nee yoo Yuutāyiin :chii ānkuyēētyēēchinē nee :kāāmurootāniisyēētaab Yuutayeeek? ² Man, miitē :karaamateet ām keelwoolik chēē chaang'. Nyēbo taayta, /kiikiitōōrchi Yuutayeeek ng'ālyoontēētaab Yēyiin. ³ Ānkoo kuwuu nyooto, kichuunnyēē :biiko wōlēē wōō. Ara, ibooru :yooto sōō kule wēēchwēēchē keey :Yēyiin? ⁴ Achicha! Māwuu nyoo. Iyyoong'unēē :Yēyiin manta ākookoy ānkoo kicham :biiko ng'wiinyan, kuu yoo mwooyē :siruutēk kule, "Ichurtaat nyēē yoo itililchinē chii ng'al itinyē manta."[†]

⁵ Imuuchē :chii kurmwooy kule, "Yēyē :miyootyēēnyoo kutook kule churtaat :Yēyiin miisin. Yēē ākoo wuu yooto ii, kōōng'woonchēēch nyēbo nee?" Wuu nyooto :wōlēē ng'ālooltooy :biiko. ⁶ Nto kimēēng'woonchinē biich :Yēyiin, nto kiimuuchē kule nee kōōtilchi biiko ng'aleek? ⁷ Imuuchē :chiito ake kurmwooy kule, "Yoo ākoo itōōōrē :ng'wiinyaneenyuu Yēyiin ānkōōboor kule tinyē manta ii, kubo nee /kēēmwooy kule āyēku anii kibng'ōōkisyoo?" ⁸ Imuuchē /kēēlē, "Keeyey rākōs sukutook :kāroomnyēēt." Mii mbo :biiko alake chēē kōōkōōyinkyoo kule āmwooyē ng'aleechaa. Nteenee nyoolchinē /kiiruusta bichoo.

Choolwookēnoot :chii ake tukul

⁹ Ara keemwaay nee? Kēēkāroomēch :acheek Yuutayeeek kusiir biiko alak? Achicha! Kasimkeemwaay kule kiikuchoolwookēn :chii ake tukul, ānkā Yuutāyiin ee, nto nyēē mā Yuutāyiin. ¹⁰ Mwooyē :siruutēk kule, "Māmii :chii mbo akeenke nyēē churtaat. ¹¹ Māmii :chii nyēē inkētē Yēyiin āmāmii mbo :akeenke nyēē chēēng'ē inee. ¹² Kookutay :tukul Yēyiin ānkuyēk sōōr. Māmii :chii mbo akeenke nyēē yēyē ng'al chēē kāroomēch."[†] ¹³ Mwooyē :siruutēk subak kule, "Kiyootākii :kuutuweekwaa kuu mbēērōōs ānkōōbērēēriisyē :ng'ēlyēēbikwaa."[†] Tāsē taay :siruutēk kurmwooyē kule, "Ng'woonēch :kuutuway kuu ng'woonob eereen."[†] ¹⁴ Mwooyē mbo subak :siruutēk kule, "Chubisiyē :kuutuweekwaa kōōruutooy biich."[†] ¹⁵ "Kicham booryoot, ¹⁶ ānkunyēērootēē tukun ¹⁷ āmāng'ērēkyinē kaalyeet."[†] ¹⁸ -Mēēywēyē Yēyiin mbo kisch."[†]

¹⁹ Kāākiinkēt kule kiy ake tukul nyoo siraat, kutiinyē chiito nyoo bāwu :kiruutēchu simāmii :wōlēē chililtooy :chii yoo itililchinē :Yēyiin biiko ng'aleek. ²⁰ Kunyoo, -/mākiitiilchinē chii kule

2:13 Mat. 7:21 2:16 1Kōōr. 4:5 2:17 Isa. 48:1; Cherem. 8:8; Room. 9:4 2:19 Mat. 15:14 2:21 Mat. 23:3-4; Yoowa. 7:19 † 2:24 Isa. 52:5; Ēsēk. 36:22 2:25 1Kōōr. 7:19; Kala. 5:3 2:29 Cherem. 4:4; Room. 9:6; Filiib. 3:2-3; Kolos. 2:11 3:2 Tyēēn. 147:19-20; Room. 9:4 † 3:4 Tyēēnwookik 51:4 3:4 Kāāyit. 23:19; Room. 9:6; 11:29; 2Tēm. 2:13 † 3:12 Tyēēnwookik 14:1-3; 53:1-3 † 3:13 Tyēēn. 5:9 † 3:13 Tyēēn. 140:3 † 3:14 Tyēēn. 10:7 † 3:17 Isaaya 59:7-8 † 3:18 Tyēēn. 36:1

churtaat kuuyu syēmē wōlē imuuktooy kurub kiruutēk. I-ārōōrwēech baateey :kiruutēk kule kāākēchoolwookēn.

Yēyē nee :chiito sukuchurta am taayeetaab Yēyiin?

²¹ / Kākiiiboorwēech raat kēelto nyēē teer ak kiruutēkaab *Muusa, nyēē churtēē :chii. / Kisimkyoorōōrunēē kēēli siruutēkaab Muusa ak chēbo *wōōrkooyikaab Yēyiin. ²² Chāmtooy :Yēyiin kule churtaat :chii ake tukul yoo ikoosēē keey Yēēsu Kiriistō nyēē māmii kule ng'oo :ng'oo, ²³ kuuyu choolwookēnoot :chii ake tukul nyēē -mēēmūchē kuyityi churtaayeet nyēē mächē :Yēyiin. ²⁴ Churtooy :biiko kubo chamateetaab :Yēyiin kubununēē *Kāārarookiintēt Yēēsu nyoo kiwālāng'unēēnēēch soboonnyii kootyaakteech. ²⁵⁻²⁶ Kikōōn :Yēyiin Yēēsu / keeyeyee korōsēēk sukung'eet kōochoomnyo inee ak biiko yoo kēēyēnchi :chii kule kiwasta :Yēēsu korotiikyii kubo inee. Kumanaame :Yēēsu, mānēēng'woonchi :Yēyiin kōōrēt kubo ng'ōōkiswookik choo / kikiikeeyey kuuyu kitinyē kiisayta. Nto raat, / kiitiilchinē chiito kule churtaat yoo kēēyēnchi Yēēsu. Kunyoo, tinyē :Yēyiin manta kuyey kuu nyooto kuuyu kiikooyto :Yēēsu soboonnyii kubo biiko tukul.

²⁷⁻²⁸ Ara, kēēng'āsyinē keey nee naas? Māmii :kiy mbo kisich kuuyu chāmētēch :Yēyiin kule kēēchurtootiin kubo kule kiyyēnchinē inee ānkiikoosēē keey Yēēsu amēēbērē kuuyu kēērubē kiruutēk. ²⁹ Ara bo :Yēyiin Yuutayeek nkityō? Achicha, bo nkicheek choo mā Yuutayeek, ³⁰ kuuyu akeenke :Yēyiin ānku inee :nyēē mākōōtiilchi Yuutayeek ak choo mā Yuutayeek kule churtootiin yoo keekaasee keey Yēēsu. ³¹ Ara yoo kakeeyey kuu nyooto kukākēmētē siruutēkaab Muusa, kuuyu kiikoosēē keey Kiriistō? Achicha! Māwuu nyoo, nteenee kēēmēiti kēēyēyē kuyityiin :siruutēchoo.

4

/Kēēkāsēē kaakaaseet wōlēē kiwuunto :soboontaab Abraam

¹ Kichamta :Yēyiin kuuko Abraam kule churtaat am keel nyēē wuu nee? ² Nto / kikeechamta kule churtaat kubo ng'aleek chēē kiyey, nto kimii :kiyēē king'āsēē keey inee nkit, amēēbērē am taayeetaab Yēyiin. ³ Mwooyē :siruutēk kule, "Kiyyēnchi :Abraam kiyēē kimwooyē :Yēyiin. Yooto nanyuun kuchamta :Yēyiin kule churtaat."†

⁴ Yoo kābirto :chii nkuruukyii kuyemaat /kiikoochi kiyēē kāākuchoosyi, nto yooto, mēēbērē kule /kākēērōōbchi. ⁵ Māyēchinē :chii Yēyiin yiisyō /sikiitiilchi kule churtaat nteenee mākyinē baateey kule /kiyyēnchi inee kuuyu kēēchoolwookēnootiin :tukul ānkēēmāchē nyoooyeetaab kaat. ⁶ Kiiiboor mbo * :Tāwuti kule ibēruuroot :chiito nyoo chāmtooy :Yēyiin kule churtaat kubo kāāyēnchinooyēt amēēbērē kubo kiyēē kayey :chiichooto. ⁷ Mwooyē kule, "Ibēruurootiin :biiko choo /kōōkēēnyōōchi kaat am miyootyēt nyoo kōboonto /ānkēēmētōochi ng'ōōkisto nyoo kikiikuyey.

⁸ Ibēruuroot :chii nyoo kōōkōōbuuktoochi :Yēyiin ng'ōōkiswookikyii."†

⁹ Ara mākōōbēruur :Yēyiin Yuutayeek nkityō choo imurootānootiin amēēbēruur choo mā Yuutayeek? Kātākēēmwooyē oob kule /kikeechamta Abraam kule churtaat kuuyu kiikoosēē keey Yēyiin? ¹⁰ / Kikēēchāmtooy āyu Abraam kule churtaat? Ara yoo kitākutoombo * /kiimuraatan nto yoo /kikiikiimuraatan? Kubooyit man kiyoo kitombo /kiimuraatan. ¹¹ /Kikiimuraatan baateey kuyey kiy nyēē /kākikiimēē churtaayeet nyoo kikiikuisunkun-yōōr. Kunyoo, Abraam :nyēē kiyooto biiko tukul choo ikoosēē keey Yēyiin ānkoo choo / manaakiimuraatan sukung'eet /keechamta nkicheek kule churtootiin. ¹² Inee mbo subak :nyēē kwaaniitaab choo /kiimurootānēē kātikoo baateey kutinyē :icheek kaakaaseet nyēē wuu nyoo kibo kuuko Abraam /kumanaakiimuraatan.

¹³ Kikuurtoochi :Yēyiin Abraam ak muchōkōrōōnikyii kule mākurōōbchi kōōrēt. Mēēbērē kikuurtoochinē ng'aleechaa kuuyu kirubē kiruutēk nteenee kikuurtoochi kuuyu kiikoosēē keey inee ankuchurtaat. ¹⁴ Nto /kikiikoochinē chii kiy kuuyu rubē kiruutēk, nto ki buch kookaasee keey Yēyiin ānku nto kimāmii :kiy nyēē kikuurtooy :Yēyiin. ¹⁵ Yēyē :kiruutēk kōōng'woonchi :Yēyiin biiko. Nto kimāmii :kiruutēk nto māmii kiyēē /kēēmwooyē kule kā-iri :chii kiruutyoo.

¹⁶ Kuurtoochinē :Yēyiin chii nyoo ikoosēē keey inee kule mākōōbēruur kuuyu chāmē chiichoo, amēēbērē kuuyu rubē kiruutēk. Kunyoo, nyōōru :biiko tukul choo rōōbunēē keey kaakaaseetaab Abraam bēruuroo, amēēbērē choo bāwu :kiruutēk baateey, nteenee ak nkicheek choo ikoosēē keey Yēyiin kuu Abraam nyoo baaba :acheek tukul. ¹⁷ Yoo

3:20 Ayub 4:17; Tyēēn. 130:3; Room. 4:15; Kala. 2:16; 3:22 3:22 Room. 1:17 3:24 Efēēs. 2:8; Tiitō 3:4-7 3:25-26 Māārko 14:24; Efēēs. 1:7; Ibu. 9:12; 1Yoowa. 1:7 3:27-28 1Kōōr. 1:29-31; Efēēs. 2:8-9; Kala. 2:16 3:30 Kala. 3:20 3:31 Mat. 5:17 4:2 Yāāk. 2:21 † 4:3 Toowu. 15:6 4:3 Kala. 3:6; Yāāk. 2:23 † 4:8 Tyēēnwookik 32:1-2 4:11 Toowu. 17:9-14; Room. 2:28-29; Kala. 3:7, 29 4:12 Mat. 3:9; Luuka 3:8; 19:9; Yoowa. 8:33, 39 4:13 Toowu. 12:7; 17:4-6; 22:17 4:14 Kala. 3:18 4:15 Room. 3:20; 5:13, 20; 7:7-24; 1Kōōr. 15:56; 2Kōōr. 3:7; Kala. 3:10

kimwoochinē :Yēyiin Abraam kule, “Kaayeyiing' iyēku kwaaniitaab bōrōryōōsyēk chēē chaang'”¹ kiyyēnchi :Abraam ng'aleechaa ām taayeetaab Yēyiin nyoo kōōnu soboonto nyēē kimāmii ānkung'āloolēē tukuuk chēē māmii wuu nyēē miitē. ¹⁸ Kiikēnēē keey :Abraam Yēyiin ānkoo kiwuu nyēē kimēētākōōmuuchāktōōs :kiyyē /kikēēkuurtoochinē. Kunyoo, kichokuyēk :inee kwaaniitaab bōrōryōōsyēk chēē chaang' kuu yoo kimwoochinē :Yēyiin kule, “Tēē chooto :lēēkōōk chēē +mēēnyōōru.” ¹⁹ Ānkoo kut kikiikuyooosiit nyēē /kimēētākiiisōōtyinē kule imuuchē kunyōōr leekwa kuuyu, kimāchē kuriichē kēnyiiisēk bokol ānki sōōn :Saara, manaame :moo Abraam, nteenee kitas taay kookaasee keey Yēyiin. ²⁰ Mānēēwiywiiy :Abraam yooto tukul ām kiyyē kikiikukuurtoochi :Yēyiin nteenee kititir kookaasee keey Yēyiin ānkōōtōōrōōrē. ²¹ Kichāmchiintōōs kule tinyē man :Yēyiin kāāmuukēyēwēk kuyey kiyyē kiikukuurtoochi inee. ²² Ng'ālyoontooniitēnyii :nyēē kiyyē kuchamta :Yēyiin Abraam kule chii nyēē churtaat. ²³ Mēēbērē Abraam baateey :nyēē kichamta :Yēyiin kule churtaat kubo kaakaaseenyii, ²⁴ nteenee chāmtēēch nkacheek :Yēyiin kule kēēchurtootiin yoo kakiikaasee keey inee nyoo kiing'ēētēē Mokoryoontēēnyoo Yēēsu meet. ²⁵ Inee :nyoo /kikiikooytooy kume kubo ng'ōōkiswookikyoo /ankiing'eetee meet sikeechurte ām taayeetaab Yēyiin.

5

/Kōōkiichoomyēēch āk Yēyiin

¹ Kunyoo, kuu yoo / kookeechamteech kule kēēchurtootiin kubuntēē kaakaaseet, / kōōkiichoomyēēch nanyuun āk Yēyiin ām Mokoryoontēēnyoo Yēēsu Kiriistō. ² Yēēsu :nyēē yēyēch kuchameech :Yēyiin ām chamateenyii nkit kuuyu kiikoosēē keey inee. Kēēng'ērēkootiin kuuyu kiikēnēē keey kule mākoōtōōrōōrēch :Yēyiin ānkiibuurtē keey inee ākookoy. ³ Kēēng'ērēkootiin mbo subak kubo nyāliluutēchu kēēbuntēē, kuuyu kiinkētē kule kōōnēēch :nyāliluutēchoo muytaayeet. ⁴ Yēyēch :muytaayeet kēētitiir. Yoo kēētitiirōotiin, kēēboontē kaamaang'taayeet ⁵ nyēē mākooy kēēchusyē kuuyu /kikēēng'oobwēēch Tāmirmiryētaab Yēyiin nyēē yēyēch kiinkēt wōlēē chāmtēēch :Yēyiin.

⁶ Yoo kimākiimuuchē keey, kume *:Kāārrookiintēēt ām bārooyinto nyēē kikiikuchōb :Yēyiin kubo acheek choo kimākēēchurtootiin. ⁷ Matyaa kuchāmtooy keey :chii kume kubo chiito ake nto sinee imuuchē :chii kuchamta keey kume kubo chii nyēē lēēl :moo. ⁸ Nteenee kiiboorwēēch :Yēyiin kule chāmēēch, yoo kimēēwēēch :Kāārrookiintēēt ānkoo kikēēchoolwookēnootiin.

⁹ Kunyoo, kuu yoo / kookeechamteech kule kēēchurtootiin kuuyu kiwasta keey :koroitiikaab Yēēsu, sār wēēch sōō :Yēyiin nyēē tyaa kubununēē lakwanyii kōōyiyii yoo / kiing'woonchinē biiko! ¹⁰ Ānkoo kikēēyēku buunikaab Yēyiin, /kikiichoomyēēch āk inee kubuntēē meetaab lakwanyii. Kunyi, kuu yoo / kōōkiichoomyēēch āk inee kēētinyē man kule kēēnyōōru soboontaab kibchuulyo kuuyu kōōnu :inee soboon! ¹¹ Kunyoo, kēēng'ērēkootiin miisin kuuyu /kikiichoomyēēch āk Yēyiin kubununēē Mokoryoontēēnyoo Yēēsu Kiriistō.

Aatam āk Yēēsu

¹² Kiyib :chiito akeenke ng'ōōkisto kōōrēēt nyēē kiisach kuchō :meet. Kunyoo, kirub :meet biiko kuuyu choolwookēnootiin :tukul. ¹³ Kimii :ng'ōōkisto kōōrēēt /kumānāākēēkōōn kiruutēkaab *Muusa. Nto kimāmii :kiruutēk nto kimāmii :wōlēē /kēēmwooytooy kule kā-iri :chii kiruut. ¹⁴ Kiinaam :meet chiito kuchakee Aatam ākoy Muusa ānkoo kimāwuu :choolwookātēēng'waa nyoo kibo Aatam.

Kerkeey :kiyyē kiyyē :Aatam āk nyēē kiyyē :Yēēsu. ¹⁵ Āmwooyē kuu nyooto kubo ng'al chēē kiyyē :bichu tukwaay. Kitōōrchi :kēwēynātēētaab ake /kiitiilchi biiko meet, nteenee kiyyibchi :koonyitēētaab ake biiko chamateetaab Yēyiin! ¹⁶ Kiyey :ng'ōōkistaab akeenke /kiitiilchi biiko ng'aleek /ankiruusta. Nteenee kikōōn :Yēyiin lakwanyii ānkoo kikiikuchoolwookēn :biiko chēē chaang' /sikiitiilwēēch kule kēēchurtootiin. ¹⁷ Yoo kiimuuchē :ng'ōōkistaab chiito akeenke kuyibchi biiko tukul meet, kumākunyōōr :biiko tukul soboonto nyoo rōōbchinē :Yēyiin kubununēē chiito akeenke!

¹⁸ Kunyoo, kuu yoo kiyyē :ng'ōōkistaab chiito akeenke /kiiruusta biiko tukul, kuyeyē :kāroomyēētaab chiito akeenke nyēē churtaat /keechamta biiko tukul kule churtootiin ānkunyōōr soboonto. ¹⁹ Yoo kitāyē :chiito akeenke kukāsyi Yēyiin, kōōsākyi biiko chēē

† 4:17 Toowu. 17:5 4:18 2Kōōr. 1:9 4:18 Toowu. 15:5 4:20 Toowu. 17:1-6; Ibu. 11:11 4:21 Toowu. 18:14; Luuka 1:37 4:22 Room. 4:3 4:25 Isa. 53:4-5, 10; Room. 8:32-34; 1Kōōr. 15:17 5:1 Yēyuut. 10:36 5:2 Room. 6:14; 8:17-18; 1Kōōr. 2:7; 2Kōōr. 3:18; 4:17; 6:1; 12:9; Kala. 2:21; 3:18; Efēēs. 2:5-8; Kolos. 1:27; 3:4; 1Tēēs. 2:12; 2Tēm. 2:10; 1Bēt. 1:7; 4:13-14; 5:10 5:5 Yāāk. 1:2-3, 12; 1Bēt. 1:5-7 5:5 Yēyuut. 2:33; Room. 8:39; Ibu. 6:18-19 5:6 1Kōōr. 15:3 5:7 1Bēt. 3:18 5:8 Yoowa. 3:16 5:11 Room. 5:1 5:12 Toowu. 2:17; 3:1-7, 19; Room. 6:23 5:13 Room. 4:15 5:14 1Kōōr. 15:21-22, 45-49 5:17 Yoowa. 10:10

chaang' kuchoolwookēn. Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, kikāsyi :chiito akeenke Yēyiin ankuyey biiko chēē chaang' kukāsyi Yēyiin.

²⁰ Yoo /kikēēkōōnu kiruutēk, kuwōōyiti :choolwookātēēt. Kuwōōyiti :choolwookātēēt, kutāsyinē keey :chamateetaab Yēyiin. ²¹ Kuu yoo kikiikutēbēē biich .ng'ōōkisto ānkuyibu meet, kubāwu biich ra :chamateetaab Yēyiin ānkuyibu churtaayeet sikēēnyōōru *soboontaab kibchuulyo kubununēē Yēesu Kiriistō Mokoryoontēnyoo.

6

/Kiikiwaang'ta bāwunātēētaab ng'ōōkisto

¹ Kunyoo, ara keeyey nee? +Makeetas taay sōō kēēchoolwookēn sukutāsyi keey :chamateetaab Yēyiin? ² Achicha, māwuu nyoo mbo kisich. Kuu yoo kōmēēkutēbēēnēēch .ng'ōōkisto, kubo nee keetas taay kēēchoolwookēnē? ³ -Mōōnkētē :akweek sōō nee kule wuu nyēē kikēēbēku āk Yēesu Kiriistō yoo /kikēēbātisānēēch kēēyēku akeenke āk inee? ⁴ Kunyi, kerkeey nyēē kikēēbēku /ankeemuy soboonnyoo nyoo kibo taay yoo /kikēēbātisānēēch sunkung'eet yoo /kikiing'ēētēē Yēesu meet ām kāāmuukēywēēkaab Yēyiin, kēēnyōōru :nkacheek soboonto nyēē lēēl. ⁵ Kuu yoo kikēēyēku akeenke āk Yēesu ām meenyi, ku man kule kēēyēku akeenke āk inee ām ng'eeteenyi bo meet. ⁶ Kiinkētē kule /kikēēkwērtōochi soboonwēchoo kibo taay murtooywoontēēt āk *Kāārārookiintēēt simēēkubāwēēch .ng'ōōkisto. ⁷ Kunyoo, mēētākubāwu .ng'ōōki biiko choo kāākubuntēē meet.

⁸ Kikēēbēku āk Kāārārookiintēēt, kunyi kēēchāmchiintōōsi kule kēēsobchootiin kuu yoo soboot :inee. ⁹ Kiinkētē kule /kikiing'eetee Kāārārookiintēēt meet nyēē mākyo takume, kunyi mēēkubāwu inee :meet. ¹⁰ Yoo kimēē *Kāārārookiintēēt, kiiwaang'ta kāāmuukēywēēkaab ng'ōōkisto kutukul ānkuminyē raat kōōng'ērēēchē Yēyiin. ¹¹ Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, māchāktōōs oyib keey :nkakweek kule /kiikiisyēēnto kāāmuukēywēēkaab ng'ōōkiswookiwok ānkōōminyē ōng'ērēēchē Yēyiin kubununēē Kāārārookiintēēt Yēesu. ¹² Kunyoo, -mookany kubayta .ng'ōōki bōōrwoonikwook choo bēku sukutoortaa :muchas ōyēyē rōkōs. ¹³ -Mookany kuyey :komosta ake tukul nyēbo bōōrng'woong' ng'ōōki, nteenee okany kubāwook :Yēyiin kuuyu, /kikeeweecheenaak wōlēē mii :meet ōnyōōru soboonto. Ōyēyisyēē komosta ake tukul nyēbo bōōrng'woong' kubo tukuuk chēē churtootiin. ¹⁴ Māmāchāktōōs kubaytaak .ng'ōōki, kuuyu -mēētākōōtiinyook :kiruutēk, nteenee bāwook :chamateetaab Yēyiin.

/Kiikiityaakteenaak ng'ōōki ankookubaytaak :churtaayeet

¹⁵ Ara nee nanyuun? Keetas taay sōō kēēyēyē ng'ōōki, kuuyu -mēēkubāwēēch :kiruutēk nto kule bāwēēch :chamateetaab Yēyiin? Achicha! ¹⁶ Tookunoot oob kule yoo !keecham iyēku motwooriintēētaab chii, kumāchāktōōs irubē kiyēē mwooyē? Yoo keecham kubāwuung' .ng'ōōkisto inyōōru meet. Nteenee yoo 'keeywey Yēyiin, +/makeechamtiing' kule ichurtaat. ¹⁷ /Kēēbirchinē raat Yēyiin kōōnkōy, kuuyu ānkoo kikiikuyeyaaak .ng'ōōki ōyēku motwoor, kyoocham ām mooyētēē akeenke kiyēē /kikiineetaak. ¹⁸ /Kiikiityaakteenaak ng'ōōki ānkōōkubāwook :churtaayeet.

¹⁹ Kāāyēyisyēē kitōōntōyooni nāmē keey āk soboontaab biiko, kuuyu mānōōkich ām soboontaab Kiriistō. Kikyōō-āsyi taay komosta ake tukul nyēbo bōōrng'woong' kutwaar .ng'ala chēē mātīlilēch kutōōrchook ng'ōōki. Nteenee mākyook raat kubāwook .ng'aleekaab churtaayeet āk tililinto.

²⁰ Yoo kibāwook .ng'ōōkisto, kimōōnkētē kiyēē rubtooy keey āk churtaayeet. ²¹ Ara soboon nyēē kiyibwook .ng'aleehaa? Kitōōrchook tukul chēē yibwook raat muyāt chēē lētunoo kuyib meet. ²² Nteenee kuuyu /kookiityaaktaak ra ōng'ēētyēē bāwunātēētaab ng'ōōki ankookubaytaak :Yēyiin, kōōtīlilitu ānkōōnyōōru *soboontaab kibchuulyo. ²³ Kunyoo, kiyēē yibu .ng'ōōki ku meet nto kiyēē rōōbu :Yēyiin ku soboontaab kibchuulyo kubununēē Kāārārookiintēēt Yēesu Mokoryoontēnyoo.

7

/Kiikiityaakteeneech kiruutēkaab Muusa

¹ Mbo ng'etaabiya, ōnkētē oob kule bāwu :kiruutēk chii baateey yoo tākusobē? (Āmiitē āng'aloolchinē choo inkētē kiruutēkaab *Muusa.) ² Mwooyē :kiruutēk kule māchāktōōs :koorko nyoo imutaat kunoomnyo āk saanteenyi kātikoo tākusoboot saanteet. Nteenee yoo

5:20 Room. 3:20; 7:7-8; Kala. 3:19 6:1 Room. 3:5-8, 31 6:2 Room. 6:6; 7:4 6:3 Mat. 28:19; Yēyuut. 8:16; 19:5; Kala. 3:27; Kolos. 2:12 6:4 2Kōōr. 5:14-15, 17; Kala. 6:15; Kolos. 3:1-5, 10 6:5 Filib. 3:10-11 6:6 Kala. 5:24 6:10 Ibu. 9:27 6:11 Kala. 2:19; 1Bēt. 2:24 6:13 Room. 12:1 6:14 Room. 5:2; Kala. 5:18; 1Yoowa. 3:6 6:16 Yoowa. 8:34 6:17 Yoowa. 8:32 6:18 1Bēt. 2:24 6:21 Room. 7:5; 8:6, 13; Kala. 6:8; Yāāk. 1:14-15
6:23 Room. 5:21

kame :saanteet, kootyaakaat /kiimut subak. ³ Nto yoo tākusboot :saanteet ankubeeran :korkoonoo ak chiito ake, kukākōōntosuur saanteenyii.

⁴ Mbo ng'eetaabiya, am kēēlto nyēē wuu nyooto, yoo kimēē :Yēesu /kiityaaktaak am kiruutēkaab Muusa, sōōbooyiitu nyoo /kikiing'ēētēē meet ankōōminy am soboonto nyēē ing'erēēchē Yēyiin. ⁵ Yoo kitākubawēēch :ātēbuutēkyoo choo bo kēny, kiwuruurēēch :kiruutēk kiisuuchi ng'al chēē yibu meet. ⁶ Nto kuuyu /kookiityaakteeneech raat wōlēē mii :kiruutēchoo, kiimuuchē kēēyēchi Yēyiin yiisyēēt am kēēlto nyēē lēēl nyēbo Tāmirmiryēēt, kusiir wōloo kikēwuuntē kēny yoo kitākēerubē kiruutēk choo sirootiin.

-*Mēēmuuchē :kiruutēk kōōsyēēnto ng'ōōkisto*

⁷ Ara nee nanyuun, miyootēch :kiruutēk? Achicha, māwuu nyoo mbo kisich. Nto kimā kiruutēk, nto mānāānkēt kule choolwook ku kiy nee. Nto kimāmwooyē :kiruutēchoo kule, "Mēēchōrōkyi tukuukaab chii", nto kimānāānkēt kule chōrōkyinooyēēt :nee. ⁸ Kinyākyi ng'ōōki :kiruutēk sukoolaambuuchaa kutōorchoo ng'aleekaab muchas. Nto kimāmi :kiruutēk, nto kimāboonto :ng'ōōki kāamuukēy. ⁹ Kyaakaraam kēny kumānāānkēt kiruutēk, nto yu kāwāānkēt kiruutēk, koong'etng'et ng'ōōkisto, ¹⁰ kutōorchoo kāwōōtyoonti. Kunyoo, yēē kitāyibu :kiruutēchooto soboonto, kuyib nyalil. ¹¹ Kinyākyi ng'ōōki :kiruutēchoo sukutēwēchoo kwaaraantaa :rōkōs. ¹² Kunyi, tililēch :kiruutēk, bo manta ānku kāroomēch.

¹³ Nto yēē ākoo ki kāroomēch :kiruutēchooto ii, kwaam :nee sukuyibchoo nyalil nyēē tēē nyi? Bēērē keey :kiruutēk nteenee ng'ōōki :nyēē kiyibchoo nyalili. Nto kuu yoo kiimuuch :ng'ōōkisto kuyēyiisyēē kiyēē karaam kuyib ng'alyoo nyēē miyaat, kutook kule miyaat :ng'ōōkisto nyēē -/mākyoomu.

¹⁴ Kwoonēē :kiruutēk wōlēē mii :Yēyiin nteenee yoo taarataat* am ātēbuutēkyuu choo kibo kēny arataat am ng'ōōkisto. ¹⁵ Kunyi, kaakunama :tonkoy, kuuyu kiyēē ābērē nto aye, -māamuuchē kut aye, nto kiyoo -māāmāchē, āyēyē nyooto. ¹⁶ Nto yoo kaayey kiyēē -māāmāchē, āchāmchiintōōsii kule kāroomēch :kiruutēk. ¹⁷ Kuu wōloo wuunto, kimēētaku :anii nyēē āmiitē āyēyē kiy nyēē miyaat, nteenee ng'ōōkisto nyoo bāwōo :nyēē miitē kuyēyē. ¹⁸ Ānkētē kule yoo taarataat am ātēbuutēkyuu choo kibo kēny, -māamuuchē aye kiy nyēē karaam, kuuyu ābērē nto aye kiyēē karaam, nteenee -māamuuchē aye. ¹⁹ Kiyēē āyēyē kumā nyoo karaam nyoo āmāchē aye, nto mbo tukuuk chēbo rōkōs choo -māāmāchē aye, ātāsē taay āyēyē. ²⁰ Nto yoo āyēyē kiyēē -māāmāchē aye, mēētaku :anii nyēē āyēyē, nteenee ng'ōōkisto nyoo bāwōo :nyēē yēyē ng'aleechu.

²¹ Kunyi, manta :nyi: Yoo āmāchē aye kiyēē karaam, kuchōōnchoo :rōkōs ba-keenke. ²² Am kāāsōōtēywēēkyuu, āng'erēkyinē kiruutēkaab Yēyiin, ²³ nteenee ākāsē kuyēyiisyē :kāamuukēywēēk alake am bōōrnyuu kubooriyēē kāāsōōtēywēēkyuu. Yēyoo :yooto arataakē am choolwookātēēt nyoo mii kuyēyiisyēē bōōrnyuu. ²⁴⁻²⁵ Kunyoo, yoo kaarub kāāsōōtēywēēkyuu, kubāwōo :kiruutēkaab Yēyiin, nto yoo kaarub ātēbuutēchu miyootēch chu āyēyē, kubāwōo :ng'ōōkisto. Ābotoot sōō nyēē tyaa! Ng'oo :nyēē sukusārūnēēnoo taankooyi? Nteenee, ābirchinē Yēyiin kōōnkōy kubo Yēesu Kiriistō Mokoryoontēnyoo.

8

Soboonto nyēē lēēl am Tāmirmiryēētaab Yēyiin

¹ -/ Mākiiruustooy chii nyoo bo Kāārārōkiintēēt Yēesu. ² Kookootyaakteeneech :Tāmirmiryēētaab Yēyiin wōlēē mii :ng'ōōkisto nyoo kibāyētēch ānkuyibu meet. Kunyoo, kōōkēenyōōru soboonto nyēē lēēl kubunūnēē Kāārārōkiintēēt Yēesu. ³ Kimēēmuuchē :kiruutēkaab *Muusa kukōōn soboonto, kuuyu kiikusuus :ng'ōōkisto nyoo kibāwēēch. Nteenee kīkōōn :Yēyiin soboonoto, yu kiyoooku lakwanyii kuu chii kuchō kōōronēēb ng'ōōki / keeyeyee kōrōsēek sukōōbuukto ng'ōōkisto kutukul. ⁴ Kiyey kuu nyooto sikiimuuch keeyey man kuu wōlēē māktooy :kiruutēkaab Muusa, kātikoo kakeerub Tāmirmiryēētaab Yēyiin amakeerub ātēbuutēkaab choolwook. ⁵ Nto biiko choo tākurubē ātēbuutēk chēbo choolwook, kubāwōo :ātēbuutēchooto kāāsōōtēywēēkwaa. Nto choo rubē Tāmirmiryēēt, kubāwōo :Tāmirmiryēēt kāāsōōtēywēēkwaa. ⁶ Chiito nyoo bāwōo :choolwookātēēt, kuchōōnchinē :meet, nto nyoo bāwōo :Tāmirmiryēēt, kunyōōru soboonto ak kaalyeet. ⁷ Kunyi yoo bāwōo :ng'ōōkisto chiito, ku buunyoontētaab Yēyiin :chiichocho. Māchāmchiintōōs :chii nyēē wuu nyoo ak kiyēē māchē :Yēyiin. ⁸ Kunyoo, -mēēng'erēēchē :biiko choo bāwōo :ng'ōōki Yēyiin.

7:2 1Kōōr. 7:39 7:4 Room. 6:4; Kala. 2:19 7:5 Room. 6:21 7:6 Room. 8:2-4; 2Kōōr. 3:6 7:7 Chuy. 20:17; Kiruu. 5:21 7:8 1Kōōr. 15:56 7:10 Laawi. 18:5 7:12 1Tēm. 1:8-10 * 7:14 Mwooyē :Bāwulō ng'aleek kwoorōōrunēē keey inee nkit, nto yooto, kung'āloolēē Yuutayeeek choo tākubāwōo :kiruutēk kuu wōloo kiwuunto :inee taay. 7:15 Room. 7:24 7:24-25 Room. 6:6; 1Kōōr. 15:57; 2Kōōr. 2:14 8:1 Room. 5:1, 9 8:2 Room. 7:4-6 8:3 2Kōōr. 5:21; Kala. 4:4; Filib. 2:7-8 8:4 Room. 6:22; Kala. 5:16, 25 8:6 Room. 6:21

⁹ Nteenee yoo ōboontē Tāmirmiryēēt, kubāwook :Tāmirmiryoonoo mēēbērē ng'ōōki. Nto yoo mātinyē :chii am akweek Tāmirmiryēetaab Kiriistō, mābo :chiichoo Kiriistō. ¹⁰ Yoo boonto :chii Kiriistō am soboonnyii ankume :bōōrto kubo ng'ōōkisto, kuwēētii :tāmirmiryēēnyii ākookoy kuuyu kiikuchamta :Yēyiin kule churtaat. ¹¹ Nto yoo tinyē :chii Tāmirmiryēetaab Yēyiin nyoo inee :nyēē kiing'ēētēē Yēesu meet, makoong'etee chii choo meet ānkōōkoochi soboonto nyēē leēl.

¹² Kunyi ii, mbo ng'etaabiya, kuu yoo mēēkubāwook ng'ōōki, osatee keey ātēbutēkaab choonwook. ¹³ Yoo keeruub keey :chii ātēbutēchoo, kuchōōnchinē :meet. Nto yoo kāyētyēēchook :Tāmirmiryēēt obakaakte ātēbutēk chēē miyootēch, ōnyōōru soboon.

Kēyēyēku lōkōkaab Baaba Yēyiin

¹⁴ Lōkōkaab Yēyiin :biiko choo intōōchinē :Tāmirmiryēetaab Yēyiin. ¹⁵ Mēēbērē kyōōnyōōru Tāmirmiryēēt nyēē kikitataak ōyēku motwoor ānkōōmuuyē, nteenee kyōōnyōōru nyēē kiyeyaaak ōyēku lōkōkaab Yēyiin. Tāmirmiryoonoo :nyēē yēyēēch kēēkuur Yēyiin kule 'Baaba'. ¹⁶ Chāmchiintōōs :Tāmirmiryēetaab Yēyiin ak nyēēnyoo kule kēyēyēku man lōkōkaab Yēyiin.

Wōōyinto nyoo +mābokiiboorwēēch

¹⁷ Kuu yoo kēyēyēku lōkōkaab Yēyiin, kēyēemtooy ak Kiriistō tukuuk choo boonto :Baaba. Yoo kākēēnyāliilchē kuu Kiriistō, +mākēēnyōōru wōōyinto kuu inee. ¹⁸ Akasē kule mining' :nyalili kēēmiitē kēēnyōōru bēsyoōsyēchu am wōōyinto nyoo +mābokēēnyōōru. ¹⁹ Mii kukanyē :kiy ake tukul nyēē kiikuyey :Yēyiin am kōōrēt, kunyōōr rōōbēywoontēnyii am bēsyeēt nyoo itōōrōōr :Yēyiin lōkōkyii. ²⁰ Minyē :kiy ake tukul am kōōrēt nyēē māmii :kiyēē ikēnēē keey āmēēbērē kule kicham kōōbuur kuu nyooto, nteenee kubo chii chēē kikōōhng'iit sukōōng'woonchi biich :Yēyiin. Nteenee /tākiikēnēē keey kule ²¹ +/makiityaaktee kiy ake tukul kāāmuukēyēwēēkaab meet ānkumākunyōōr wōōyintaab lōkōkaab Yēyiin.

²² Kiinkētē kule kiikung'woonchinoo kiy ake tukul nyoo miitē kōōrēt kuchakee kēny ākoy kura kuu yoo ng'woonchinē :cheeyoosya yoo sichē leekwa. ²³ Māwu nyoo baateey, nteenee mii kung'woonchēch nkacheek am āriit, choo /kōōkēēkōōnēch Tāmirmiryēēt kuu rōōbēywoontēetaab taayta. Yooto tukul kēēmiitē kēēkānyoonu miisin /kēēkōōnēch bōōrwoonik chēē leelach /ankeeyeyeech kēyēyēku lōkōkaab Yēyiin kuchurta. ²⁴ Yoo /kiiki-iraraacheech, kikiikēnēē keey ng'ālyoontoonoo. Nto yoo ikēnēē keey :chii kiyēē boonto ku buch. -Mēēkēnēē keey :chii kiyēē kāakunyōōr. ²⁵ Nteenee yoo kiikēnēē keey kiyēē mānāākēēnyōōru, kēēkānyoonu am muytaayee.

²⁶ Yētyēēchēēch :Tāmirmiryēēt yoo kētinyē kusuusyēēt. Kuu yoo -mākiinkētē wōlēē makeesaayte Yēyiin, kung'ālooltoowēēch :Tāmirmiryēēt kōōtēyēē keey miisin nyēē māmii :wōlēē /kēēmwooytooy. ²⁷ Nteenee inkētē :Yēyiin nyoo isyoochē soboonwēkyoo kiyēē isōōtē :Tāmirmiryēēt, kuuyu ng'ālooltoochinē :Tāmirmiryēēt biikaab Kiriistō kōōrābchinē kiyēē māchē :Yēyiin.

²⁸ Kiinkētē kule am kiy ake tukul, yēyē :Yēyiin ng'aleek chēē kāroomēch am wōlēē mii :choo chāmē inee ānku choo kiikukwey. ²⁹ Nto choo kisimkōōnkēt :Yēyiin, kukiikootabaan sukukerkeyiitu lakwanyii. Yooto, mākyūē :lakwanaanyii kaabooreet nyēbo chuut chaang'. ³⁰ Chooto kisimkootabaan, kukuur. Nto chooto kikuurē, kuyey kuchurta, nto chooto kichurtooy, kōōtōrōōr.

Chamateetaab Yēyiin kubununēē Yēesu Kiriistō

³¹ Ara, keemwaay nee nanyuun? Yoo nyēēnyoo Yēyiin, ku ng'oo :nyēē imuuchē kuk-wiileech? ³² Yoo kirātēē moo lakwanyii ānkukōōn kubo acheek ii, kōōmuuchē kule nee kumākōōnēch kiy ake tukul am chamateenyii? ³³ Ng'oo :nyēē imuuchē kumwooy kule miyootēch :biiko choo kiikukwey :Yēyiin? Yēyiin nkityōōniin :nyēē itilē kule churtaat :chii. ³⁴ Kunyoo ii, ng'oo :nyēē imuuchē kooruusteech? Māmii :chii, kuuyu kimeēwēēch :Kāārārookiintēēt Yēesu, nto subak /kikiing'etee meet ānkutēbunēē raat āwutaab taay nyēbo Yēyiin kung'ālooltoowēēch. ³⁵ Ara, mii :chii nyēē imuuchē kōōbēesyēēnēēch chamateet nyēē boontēēnēēch :Kiriistō? Ara nyalilta, ara wuuyinwēēk, ara wusiisyēēt, ara kēmēy, ara yoo kakeebe kibchuraat ara kēwēēlyo, ara mnyaat?

³⁶ Mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule,

"Kēēmiitē yēē mii :chii kwiimēn kubo inyiing' keekerkeeye kēēchiir chēē māchē /bokeetil."†

8:9 1Kōōr. 3:16; 2:16 **8:10** Kala. 2:20; 1Yoowa. 3:24 **8:12** Room. 6:18; Kala. 5:24 **8:13** Kala. 6:8; Efēēs. 4:22-24 **8:14** 1Yoowa. 3:1 **8:15** Māārko 14:36; Kala. 4:5-7 **8:17** Room. 5:2; Kala. 4:7 **8:18** 2Kōōr. 4:17
8:19 Kolos. 3:4; 1Yoowa. 3:2 **8:20** Toowu. 3:17-19 **8:23** 2Kōōr. 1:22 **8:24** 2Kōōr. 5:7; Ibu. 11:1 **8:25** 2Kōōr. 4:18 **8:29** Kolos. 1:18 **8:30** 2Tēēs. 2:13-14 **8:32** Yoowa. 3:16; Room. 5:8 **8:34** Isa. 50:8-9 **8:34** Yēyuut. 2:32-33; Room. 4:25; Ibu. 7:25 † **8:36** Tyēēnwookik 44:22 **8:36** 1Kōōr. 15:30-31; 2Kōōr. 4:11

³⁷ Ānkoō kākwoonchēēch :tukuuchoo tukul, kēēbiirtooyiisye kutukul kubununēē inee nyoo chāmēēch. ³⁸ Ānkētē kubooyiit man kule yoo ka meet nto kā soboon, nto ku malayikaan nto tāmirmiroy chēē miyootēch, nto tukuuk chēbo ra nto chēbo kōōyiyin nto ku kāāmuukēy alak tukul, ³⁹ yoo kā kiy nyēē mii barak nto nyēē mii ng'wēny nto kā kiy ake tukul am choo kiyēyē :Yēyiin, kumēēmuuchē :tukul kōōbēesyēēnēēch chamateetaab Yēyiin kubununēē Kāārrookiintētēt Yēesu nyoo Mokoryoontēēnyoo.

9

Ng'ētē :moo Bāwulō kubo Yuutayeeek chēē kitay Yēesu

¹⁻³ Ng'ētē :mooyēēnyuu ānkōōyiyimoo mēt nyēē wuu nyēē mābēku :ng'wooninoo, akas kule / manaakiiraraach mbo ng'eetaabiya, biikyuu bo Isrāyēēl. Ābērē nto kiimuuchāktōōs, nto / kabokiiruustaa āng'ētētēē wōlēē mii :Kiriistō sukuyēētyēēchi icheek. Man am kāāmuukēyēwēēkaab Kiriistō kule -māāng'wiiynānē ānkōōnkētē mbo :Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ⁴ Kiyey :Yēyiin biikaab Isrāyēēl kuyēk biikyii anku icheek :chēē kikas kāāmuukēyēwēēkaab Yēyiin. Kiyēchiin *kirootyeet āk icheek kunyil, kōōkoochi kiruutēk āk mākuutēk kurubta keey *Kōōtaab Yēyiin ānkukuurtoochi icheek kule mākōōbēruur. ⁵ Inkētē :icheek kiyēē kiyēchi :Yēyiin mbo kuukaanyii, ānku kōyiyitēny :nyēē chōōnēē *Kāārrookiintētēt nyoo bo kāāmuukēy. Kusilākooy :Yēyiin ākookoy, kuwuuyiit nyooto.

/Kiībēruurē choo iyēnchinē kiyēē /kiikēēkuurtoochi

⁶ Mānāānyōōr :Yuutayeeek wōlēē wōō bēruuto nyoo kikiikukuurtoochi :Yēyiin kōōtaab Abraam. Ara ibooru :yooto kule mānāāyityiin :kiyoo kikuurtooy :Yēyiin? Acha, māwuu nyoo kuuyu mānāāyēēlchi :Yuutayeeek tukul komostaab Yēyiin. ⁷ Ānkoō kukwoonēē :Yuutayeeek kōōtaab Abraam, manaarub inee kubooyiit man. Mwooyē :siruutēk kule, "Isaka nyēē makuroobta siintaaryeeng'uung'." ⁸ Ibooru :yooto kule mēēbērē biiko choo kwoonēē siintaaryeetaab Abraam :chēē lōkōkaab Yēyiin, nteenee choo iyēnchinē kiyēē kiikukuurtoochi :Yēyiin :chēē /kiiyiitē kuu lōkōkaab Abraam chēbo man. ⁹ Kikuurto :Yēyiin kule, "+Māāyēēwu am bēsyēēt nyēē wuu nyi kēnyinoo, nto yooto kuboonto :Saara wēeriit!"[†]

-/Mākēēkwiilē Yēyiin

¹⁰ Mā yooto baateey, nteenee king'alaalee mbo Yēyiin lōkōkaab Rebeeka choo ki kwaan ku Isaka. ¹¹⁻¹² Kimwoochi :Yēyiin Rebeeka kutoombo kusich lōkōkyii ānkitoombo kuyey kiy nyēē karaam nto ku nyēē miyaat kule, "Makubayta :nyēē mining' nyēē wōō."[†] Kunyi, kiyyoong'unēē :kwēyiyisyeētaab Yēyiin wōlēē kimāktōoy :inee, mēēbērē kiyēē kiyey :lōkōchoo. ¹³ Kuu yoo siraat kule, "Kyaacham Yāākōbō ankaatay Esaawu."[†]

¹⁴ Ibooru :yooto kule -mēēyyoong'unēē :Yēyiin manta? Māwuu nyoo. ¹⁵ Kimwoochi :Yēyiin *Muusa kule: "+Maariiree choo āmāchē ariiree." ¹⁶ Kunyi, riirēē :Yēyiin biiko choo chāmē am mooyēenyii mēēbērē kaakwaam :bichoo booryo ake tukul. ¹⁷ Kimwoochi :Yēyiin bāytooyiintēētaab Miisir kule, "Kyāāmutuung' ākooy yu sāāboorunēē kāāmuukēyēwēēkyuu wōlēē miitē sukung'eet /kyaamtaat kaayneenyuu am kōōrēt kumukul."[†] ¹⁸ Kunyoo riirēē :Yēyiin chii nyoo māchē kule kuriiree ānkōōyoomē mēt chiito nyoo māchē kooyaa.

¹⁹ Imuuchē kuteebēnaa :akeenke am akweek kule, "Am nee naas sukubērē :Yēyiin kakusta :chii? Ara, ng'oo :nyēē imuuchē kukwiil Yēyiin am kiyēē māchē?" ²⁰ Inying' ku ng'oo siikētyi Yēyiin ng'ālyoo? -Mēēmuuchē :kiy nyēē /kikēyēyē kuteebē chiito nyoo kiyēyē kule, "Ntēē siiyeyaa kuu nyi?" ²¹ Ara mākwoonēē nyoo yēyē tērēēnik yoo māchē kookaas tērēēnik alak miisin nto alak kumeekaas? ²² Ānkoō kiimuuchē :Yēyiin kōōboor kāāmuukēyēwēēkyii kōōng'woonchi biiko choo kiikuchoolwookēn choo misiyinē /kiikarbus, kiiruuny mooyēenyii kuu bichoo. ²³ Kiyey kuu nyooto sukoomuuch kōōboorchii wōōyinyii choo kiikukwey kule kuriiree.

Biikaab Yēyiin chēbo ra

²⁴ Kookootiil Yēyiin kuriireeneech kēyēyēku cheechii ānkēyēyēku Yuutayeeek, nto mā Yuutayeeek. ²⁵ Mwooyē :Yēyiin am siruutēkaab Oseeya kule, "+Maariiree -/Mākēēriirēē' ānkāakuur 'Mā biikyuu' kule 'Biikyuu'.[†]" ²⁶ Mwooyē :siruutēchoo bo Oseeya mbo subak kule, "Wōloo /kikēēmwoochinēē kule, '-Mōōyēku biikyuu' +/mākēēkuur am wōlooto kule, 'Akweek lōkōkaab Yēyiin'.[†]"

8:37 1Yoowa. 5:4-5 **8:38** 1Kōōr. 3:22; 15:24; Ēfēēs. 1:21; 1Bēt. 3:22 **8:39** Yoowa. 3:16; Room. 5:5; Ēfēēs. 1:4; 2:4; 2Tēs. 2:16 **9:1-3** Chuy. 32:32 **9:4** Toowu. 17:9-10; Chuy. 4:22; 20:1-24:18; 24:8; Laawi. 1:1-9:24; Kiruu. 29:1; Isa. 9:6-7; Cherem. 31:34; Room. 16:7 **9:5** Mat. 1:1 **9:6** Room. 3:3-4; 2:28-29 **† 9:7** Toowu. 21:12 **9:7** Mat. 3:9 **9:8** Kala. 4:23; 3:7 **† 9:9** Toowu. 18:10, 14 **† 9:11-12** Toowu. 25:23 **† 9:13** Mal. 1:2, 3 **9:16** Ēfēēs. 2:8 **† 9:17** Chuy. 9:16 **9:18** Chuy. 4:21; 7:3; 14:4, 17; 1Bēt. 2:8 **9:20** Isa. 29:16; 45:9 **9:21** Cherem. 18:4-6; 2Tēm. 2:20 **9:24** Room. 10:12 **† 9:25** Osee. 2:23 **9:25** 1Bēt. 2:10 **† 9:26** Osee. 1:10

²⁷ Mwooyē :siruutēkaab *Isaaya kurubta keey āk Isrāyēel kule, “Ānkoo makuchaang'iit :Isrāyēeliik kuu ng'aayna ām araarayta, +/makiiraraach chēē ng'eri, kuuyu ²⁸ makooruusta :Yēyiin biiko ām kōōrēēt.”† ²⁹ Kerkeey yoo kisimkumwooyē :Isaaya kule, “Nto kimānāābākoooktoowēch :Yēyiintēētaab kāamuukēy kaabkuutek, nto kikērkeyiitu biikaab Sōtōm āk chēbo Komoora chēē /kikiikarbuus.”†

Kitay :YuutayeeK Kāārārookiintēēt

³⁰ Ara, keemwaay nee naas? /Kookeechamta kule churtootiin :biiko choo mā YuutayeeK kuuyu kiikoosēē keey Mokoryoontēēt, ānkoo kimanaacheeng' churtaayee. ³¹ Nteenee māchurtootiin :YuutayeeK choo kichēēng'ē /keechamta kule churtootiin kurubē kiruutēk. ³² Kiy nee :nyēē kibur? Kibur nyi manaakookaasee keey Kāārārookiintēēt nteenee ki-moong'tēē keey kiyēē yēyē :icheek. Kiinach :rwaantaanaa ināchē biich' ³³ kuu yoo /kikeesir kule, “Okas baa, kyāākoochi rwaanteent nyēē kāānākuut wōliin bo *Sāāyōōn ānku nyēē ināchē biich, nteenee chiito nyoo keekaasee keey, mēēbērē mākuchus.”†

10

¹ Mbo ng'eetaabiya, kiyēē mächē :mooyēenyuu āk nyēē āsooyē Yēyiin ku kule /kiiraraach YuutayeeK. ² Ānkētē kule boontēē :icheek Yēyiin mooyēēt miisin nteenee -mēēnkētē kiyēē mächē :Yēyiin. ³ Kuu yoo -mēēnkētē wōlēē yēytooy :Yēyiin chiito kuchurta ānkusyēēmē kuchēēnkyi keey churtaayee ām kēēlwookikwaa nkit, manaacham kurub kēēltaab Yēyiin. ⁴ Kibēk :kāamuukēywēēkaab kiruutēkaab *Muusa ām chōōnēētaab *Kāārārookiintēēt sukuchurta :chii ake tukul nyoo iyēnchinē inee.

⁵ Kimwooy :Muusa kurubta keey churtaayee nyēē chōōnēē wōlēē miitē :kiruutēk kule, “Chiito nyēē rubē kiruutēk, mākuminyēē kiruutēchoo.”† ⁶ Keemwaay nee kurubta keey churtaayee nyoo nyōōru :chiito nyoo ikoosēē keey Kāārārookiintēēt? Mēērook /kēēmwooy kule, “Mākuwo :ng'oo kibkōōnkōy?” (sukoomut Kāārārookiintēēt kuchō ng'wēny), ⁷ nto /kēēmwooy kule, “Mākuwo :ng'oo *kāābkwōombiich?” (sukoong'eetee Kāārārookiintēēt meet). ⁸ Ara, mächāktōōs /kēēmwooy nee? /Kēēmwooyē kule, “Iboontē keey ng'alyoontēēt, miitē mēting'uung' ānkumēng'āloolē kibtaman.” Ng'alyoontoonooto ku nyoo kyoomtooy kule mächāksē /kiikaasee keey Kāārārookiintēēt.

⁹ Yoo imwoowunēē kuutiing'uung' kule, “Mokoryoontēenyuu :Yēesu” ānkiiyēnchinēē mooyēēng'uung' kule kiing'eetee :Yēyiin meet, +/makiiraraachiing'. ¹⁰ +/Makeechamtiing' kule ichurtaat yoo 'kēēyēnchinēē mooyēēng'uung', /ankiiraraachiing' yoo imwoowunēē kuutiing'uung' kiyēē 'iyēnchinē. ¹¹ Mwooyē :siruutēk kule, “-Mēēntosuurrāktōōs :chii nyoo ikoosēē keey Kāārārookiintēēt.”†

¹² Māting' kule ng'oo :ng'oo. Yēē kā Yuutāyiin nto nyoo mā Yuutāyiin, kuuyu bo biiko tukul :Mokoryoontēēt. Ibēruurē kuyem, biiko tukul choo riirchinē inee, ¹³ kuu yoo mwooyē :siruutēk kule, “+/Makiiraraach chii ake tukul nyoo riirchinē Mokoryoontēēt.”†

¹⁴ Ara ii, imuuchāksē kule nee /kēēriichi inee yoo /mānākiyēnchi? Imuuchē kule nee /kiyēnchi yoo /manaakeekas ng'aleek kurubta keey ākoo inee? Nto /kēēkāsēē nee ng'aleek yoo māmii :chiichēē koomchi biich? ¹⁵ /Ankiimuuchē /bokyaamtaat kule nee yoo mēēbērē /kākiyookto chii? Mwooyē :siruutēk kule, “Kāroomēch sōō nyēē tyaa :kērēēnkōōy choo yibu lōkōōy chēē kāroomēch!”†

¹⁶ Nteenee mēnēyēnchi :biiko tukul lōkōōywēchooto kāroomēch. Mwooyē *Isaaya kule, “Mokoryoontēēt, ng'oo :nyēē kiyyēnchi lōkōōywēkyoo?”† ¹⁷ Mächāksē /kyaamta lōkōōywēkaab *Kāārārookiintēēt sukukas :biiko, kunyi mächāktōōs :biiko kuyēbchi yiit ng'aleechaata sukōōyēnchi.

¹⁸ Nteenee ātēēbē kule ii, ara manaakas :biikaab Isrāyēel lōkōōywēchu? Kubooyiit man, mwooyē :siruutēk kule, “Kiikukas /kyoomtootēē ng'aleecha komoswookik tukul chēbo kōōrēēt.”† ¹⁹ Ātēēbē subak kule, “Kiinkēt oob :bichēēb Isrāyēel kiyēē mwooyē lōkōōywēchu?” Kimwooy *Muusa kule, “+Maayey kumēēchook :moo kubo biiko choo mā YuutayeeK. +Maayeyaak ōnyēēru kubo choo -mēēnkētē ng'al.”† ²⁰ Mwooyē mbo subak *Isaaya kukāng'unoot kule, “Kinyōōrwoo :choo mēēbērē kicheeng'ataa ānkāāboorchi keey choo mēēbērē kiteebaataa.”† ²¹ Nto kurubta keey āk Isrāyēeliik kumwooy kule, “Ākuurē icheek kwaak ānkoo ku biich chēē -mēēywēyoo ānku cheemakwilliis.”†

† 9:28 Isa. 10:22-23 † 9:29 Isa. 1:9 † 9:33 Isa. 8:14; 28:16 9:33 Luuka 2:34; 1Bēt. 2:6-8 10:1 Room. 9:1-3 10:3 Room. 1:17 10:4 Room. 7:1-6; Kala. 3:24-25 † 10:5 Laawi. 18:5 10:5 Luuka 10:28; Kala. 3:12 10:8 Kiruu. 30:12-14 10:9 1Kōōr. 12:3 † 10:11 Isa. 28:16 10:11 Room. 9:33 10:12 Room. 3:22, 29-30 † 10:13 Chōōw. 2:32 † 10:15 Isa. 52:7 † 10:16 Isa. 53:1 10:16 Yoowa. 12:38 10:17 Yoowa. 17:20; Kala. 3:2, 5 † 10:18 Tyēēn. 19:4 † 10:19 Kiruu. 32:21 10:19 Room. 11:11, 14 † 10:20 Isa. 65:1 10:20 Room. 9:30 † 10:21 Isa. 65:2

11

Kiibutiis :Isrāyēēliik wōlēē wōō wokung'ēt :kaabkuutek

¹ Kunyoo atēēbē kule ii, ara kitay :Yēyiin biikyii nkit? Achicha! Ayēku :anii Isrāyēēliintēt nyēbo kōōtaab Abraam ānkāābooyē areetaab Beenchamiin. ² Mātayē :Yēyiin biikyii chēē kisimkukwey. Osootee keey baa siruutēk choo ibooru kiyoo kimwooy *Eliiya yoo kiri-irchinē Yēyiin kung'āloolēē biikaab Isrāyēēl nyēē miyaat. ³ Kimwooy kule, “Mokoryoontēt, kiikubakach :bichu *wōōrkooyikuuk ankooburyeet kāābkorōs. Kwāāng'ētū :anii nkit ānkumii kusyēēmē kule kubakachaa nkanii.” ⁴ Yooto kukētyi :Yēyiin Eliiya kule, “Kwaatuuch kaabkuutekyuu chēē yitē kisyēērōōk tisab choo mānāākutunki *Baal.” ⁵ Ānkoo ra kuu nyi, mii :kaabkuutekaab Isrāyēēl chēē kiikukwey :Yēyiin ām chamateenyii. ⁶ Yu kikwēyē :Yēyiin bichoo ām chamateenyii, ku kiy :nyoo nyēē kirōōbchinē :Yēyiin icheek buch, mēēbērē kituwēnēē kubo kiyēē kiyey. Nto /kikēētūwēnēē, nto mēēbērē ki rōōbēywoo.

⁷ Kunyi, mānāānyōōr :biikaab Isrāyēēl kiyēē kichēēng'ē. Chēē kinyōōr churtaayeet ku choo kikwēyōotiin, nto chuut alak /keeyey kukōryo ⁸ kuu yoo mwooyē :siruutēk kule, “Kiyey :Yēyiin kuyoomcho :mētēwoy. Tinyē koonyek āmākāsēē, kutinyē yiitiik āmākāsē ng'al ākoy kura.” ⁹ Mwooyē :nkinee *Tāwuti kule, “Irooko /keetechee sookwoonutēchookwaa kōōbutiis /ānkiing'woonchi. ¹⁰ Irook kutubākiis :koonyekwaa simakas kiy ānkukuuykuuyoot ākookoy.”[†]

Kiyēē kichōbchi :Yēyiin YuutayeeK

¹¹ Atēēbēenook subak kule ii, ara kinyōōr :Isrāyēēliik kāānākuut nyēē mākyō tābokusyooing'? Achicha! Nteenee kuuyoo kiikuyey :icheek lēēluut, +/makiiraraach choo mā YuutayeeK sukuchōlyo :YuutayeeK. ¹² Yoo kiyēyē :YuutayeeK lēēlisto, /kiibēruur choo mā YuutayeeK. Kunyi, tyaa nanyuun :bēru nyēē mākunyōōr :biiko yoo kēēyēnchi :YuutayeeK Yēesu kuyēk Kāārārookiintēēng'waa! ¹³ Āmiitē āng'āloolwook akweek choo mā YuutayeeK. /Kiikeeyeya ayēku *lēēkēēyiintēētaab choo mā YuutayeeK. Kunyi, ābirchinē Yēyiin kōōnkōy kubo yiisyoonootonyuu, ¹⁴ kuuyu ātinyēē mooyēēt kule ayey biikyuu choo YuutayeeK kuchusyo, nto anyuun /kiiraraach kereeryaa. ¹⁵ Yoo kitāyiisyē :icheek, /kiichoomyōo kōōrēēt āk Yēyiin. Nto yoo kāchāmiis :icheek, kukērēkyiitu yoo /kakiing'eete mēētiin.

¹⁶ Yoo /kiikiitāboonchi mbo kuuko Yēyiin, kōōtāboonootiin :nkicheek keseniisyek. Yoo /kakiitabaan tiikiitēk, kōōtāboonootiin :nkicheek sokonaak. ¹⁷ Man, /kikeebetech sokonaak alak chēbo *musēyтуuniit /ankeeroobtaak akweek kēētooto ānkoo kyōō-ābu kēētitaab wōōk. Neenyi omiitē ōchuutē ānyinyēēt nyēē chōōnēē tiikiitēkaab kēētooto. ¹⁸ Ānkoo /kikeebetekta sokonaachaa, mēērook ōmōōntooy. Māchē ōnkētē kule mābiitēēnook akweek :tiikiitēk, nteenee akweek chēē ōbiitēē tiikiitēk. ¹⁹ Ōmuuchē ōmwaay kule, “/Kikēēbētēktooy sokonaak chuut /sikiikeereeneech.” ²⁰ Man, /kikeechwenta kuuyu kimēēkoosēē keey *Kāārārookiintēt. Nteenee /kikeechamaak kuuyu kyōōkoosēē keey inee. Kunyoo, -mōōyib keey barak nteenee māchāktōōs ōriibē keey, ²¹ kuuyu yoo -kimēēmuuchē :Yēyiin kootuuch sokonaak choo kibiititooy :kēētii ii, /bokeemwa nee akweek choo /kikēērōōbtook, māchwēntook nkakweek? ²² Kunyi, ōrōōtootē wōlēē kirurto Yēyiin :moo āk kōōrōmātēēt nyēē boonto. Kōōōm ām wōlēē miitē :choo kiikuchunnyēē ng'aleekyii nteenee rurroot :moo ām wōlēē ōmiitē :akweek kātikoo baateey ōtāsē taay ōkoosēē keey inee, nto buch, +/ma-keechwentaak nkakweek. ²³ Nto nkicheek YuutayeeK, yoo kātēbi kut kumēto ng'aleekwaa ānkōōyēnchi Yēyiin, +/mākēēkētyi yoo /kākēēchwēntēē kuuyu tinyē :Yēyiin kāāmuukēywēēk kukētyi yooto. ²⁴ Ara yoo kichāmē :Yēyiin kutaachaak :akweek choo mā YuutayeeK ii, kutoochē oob areet akeenke YuutayeeK kuuyu /kisimkiitāboonchi inee?

²⁵ Mbo ng'eetaabiya, māmachē ōsōōtē kule ōkārōmēch kusiir YuutayeeK. Kunyi āmwoowok ng'ālyoontooni /kiikiiboorwoo. /Kiikeeyey kuyoomcho :mētēwookaab YuutayeeK alak kut /kokiiraraach biiko choo mā YuutayeeK kuyom chēē māchē :Yēyiin. ²⁶ Yooto +/makiiraraach biikaab Isrāyēēl kutēē yēē tēē, kuu yoo /kikeesir kule, “Mākuchōōnēē *Kāārārookiintēt *Sāāyōōn, ankuyey matakutay :kōōtaab Yāākōbō Yēyiin. ²⁷ +Maayey kiirootyaaniitēnyii āk icheek yoo ābuuktoochinē ng'ōōkiswoowikwaa.”[†]

²⁸ Kurubta keey āk lōkōōywēk chēē kārōmēch, buun :YuutayeeK ām wōlēē mii :Yēyiin. Yooto, /kēēkōōnook akweek lōkōōywēchoo. Nto kurubta keey āk kwēyiisyēēt, tākuchāmē :Yēyiin bichoo, kuuyu kisimkukwey :inee mbo kuukaanyii. ²⁹ Māwēēchwēēchē :Yēyiin kāāsōōtēywēēkyii kurubta keey kiyēē rōōbchinē biiko āk kiyēē kuurchinē.

11:1 Yēyuut. 22:3; 2Kōōr. 11:22; Kala. 1:13-14; Filib. 3:5 **11:2** Tyēēn. 94:14; Cherem. 31:37; Room. 11:29 **11:4** 1Bāy. 19:10, 14, 18 **11:5** Room. 9:27 **11:6** Room. 4:4-5; Kala. 3:18 **11:7** Room. 9:31 **11:8** Kiruu. 29:4
11:8 Isa. 29:10; Māārōkō 4:12 **11:10** Isa. 29:10 **11:11** Yēyuut. 13:46; Room. 9:32; 10:19 **11:13** Room. 1:5
11:16 Kāāyiyit. 15:18-21 **11:17** Efēēs. 2:11-13 **11:18** Yoowa. 4:22 **11:20** 1Kōōr. 10:12 **11:25** Mat. 13:11; Room. 16:25; 1Kōōr. 4:1; Efēēs. 3:3-9; Yoowa. 10:16 **11:27** Isaaya 59:20-21; 27:9 **11:27** Cherem. 31:33-35
11:29 Room. 11:2; 3:3-4

³⁰ Kikyōochuunnyēē :akweek Yēyiin yu kibo taay nteenee yoo kitāyē :Yuutayeeek Yēēsu, ōnyōōru :akweek kiisaytaab Yēyiin. ³¹ Am kēelto nyēē wuu nyooto kōōkuchuunnyēē :nkicheek Yēēsu kunyoo, mākunyōōr :icheek kiisayaata. ³² Chāmchinē :Yēyiin biiko tukul kutēwēchākiis sukoomuuch kuriiree chii ake tukul.

³³ Wōō :Yēyiin lēyyē! Tyaa sōō :bērunyii anku baraay :mēt nyēē tyaa! Mākoy kusabsab :chii käätilēywēkyii! Māmii :chii nyēē imuuchē kut kōōnkēt kēelwookiyii! ³⁴ Mwooyē :siruuṭēk kule, “Ng’oo :nyēē kiikōōnkēt kiyēē isōōtē :Yēyiin? Nto kule ng’oo :nyēē kiikōōrwooky Yēyiin?”† ³⁵ Mwooyē mbo subak :siruuṭēk kule, “Ng’oo :nyēē kiikōōkoochi Yēyiin kiy sukumāchē kuyookyi :Yēyiin?”† ³⁶ Kwoonēē :tukuuk tukul wōlēē miitē :Yēyiin, kiyēyē kiy ake tukul nyoo miitē kōōrēēt ānku cheechii :tukuuchooto tukul. Kunyoo, kutōōriit :Yēyiin ākookoy. Kuwuuyiit nyooto!

12

Ōyēchinē Yēyiin yiisyēēt ām mooyēēt akeenke

¹ Kunyi ii, mbo ng’ēetaabiya, kuuyu kiriiireenaak :Yēyiin, āsooyook kule ōkooytē keey / keeyeeenaak kōōsēēk ōsobhootiin. Māchāktōōs ōtililēch ānkōōng’ērēēchē Yēyiin. Yooto, ōmiitē ōyēchinē Yēyiin yiisyēēt ām kēelto nyēbo manta. ² Matorub tukuuk chēbo soboontaab kōōrooni, nteenee oweech keey ankoosoot tukuuk chēē leelach. Yoo kooyey kuu nyooto, +mōōbēru kiyēē māchē :Yēyiin: kiyēē karaam, kiyēē chaanta ak nyēē churtaat.

³ Kuu yoo ōnkētē :akweek kule kikōōno :Yēyiin ām chatateenyii ayēchi yiisyēenyii, āmwoochinē ake tukul ām akweek kule -mēyib keey barak nteenee iyemakse ām wōloo iwu-uye. Kikōōkoochi :Yēyiin chii ake tukul yiisyēēt nyēē yēchinē kōōkooosēē keey inee. ⁴ Kuu yoo boonto :bōōrtaab chiiito komoswookik chēē chaang’ ānkuyēyē :komosta ake tukul yiisyēenyii, ⁵ kuwuu nyooto ām wōlēē kēemiitē :acheek biikaab Kiriiistō. Ankoo kēēchoong’ēch, kēyēku :tukul akeenke ām Kiriiistō kēyēyētyēchinē keey.

⁶ Boonto :chii rōōbēwoontēt nyēē teer ām wōlēē miitē :ake kurubta keey ak bēru nyēē kiikurōōbwēchē :Yēyiin. Yoo /kikēērōōbchi ake kuyēk *wōōrkooyoontēētaab Yēyiin, kumāchāktōōs kuyēyisyēē kurubta keey ak wōlēē tēnto :kāyēnchenoyēenyii. ⁷ Nto yoo /kikēērōōbchi kule kuyētyēyēchinē biiko, kuyētyēyēchi, nto yoo /kikēērōōbchi kooneet biiko, kōōnēetiis. ⁸ Nto yoo /kikēērōōbchi kōōtitiirōōtē biiko, kōōtitiiriis. Nto yoo /kikēērōōbchi mooyēt nyēē lēel, kuyētyēyēchinē chuuṭ. Nto yoo /kikēērōōbchi kōōntōōchi biiko, kuyey ām mooyēt akeenke. Nto yoo /kikēērōōbchi kiisayta, kōōboor ām ng’erekeek.

⁹ Māchāktōōs ōchāmē keey ām mooyēēt akeenke, otayee keey rōkōs ānkōōkiilchi karaamateet. ¹⁰ Ōchoomtōōsii kuu biich chēē tuubcho ānkōōkoonyitē biiko alak kusiir wōloo ōkoonyititoy keey nkityō. ¹¹ Ōyēchinē Mokoryoontēt yiisyēēt ām mooyēt akeenke nyēē -mōōchoostōōsii ānkōōnēmchinē keey Yēyiin kutukul. ¹² Ōng’ērēche, kuuyu ōkēnēē keey Mokoryoontēt. Ōmuytoochinē yoo kākwoonchook :nyāllilutēk ankootas taay ōsooyē Yēyiin. ¹³ Ōyētyēyēchinē biikaab Kiriiistō chuut ām kiy nyēē māchē ānkōōtoochē tayēēk.

¹⁴ Yoo kāwusook :chii, -mōōchub nteenee osaay Yēyiin kōōbēruur chiichooto. ¹⁵ Ōng’ērēkiisyē ak choo ng’ērēche, ānkōōriiryē ak choo riirtoōs. ¹⁶ Ōminyē ām kaalyeet āmōōng’āsē keey, nteenee ōchāmē ōtēbchēē ak mbo biiko choo bo ng’wēny -āmōōyibē keey kule ōng’oomēch.

¹⁷ Yoo kāyēwook :chiito ake ng’al chēē miyootēch, -mōōyēchi nkinee chēē miyootēch. Ōriibe keey okas kule kooyey ng’al chēē chāmē :biiko tukul. ¹⁸ Nto yoo imuuchāksē, ōminy ām kaalyeet ak chii ake tukul. ¹⁹ Chōōrōōnuutēkyuu, yoo kāyēwook :chii ng’al chēē miyootēch, -mōōyookyinēē miyootyo, nteenee ōbākookyi Yēyiin kuyook, kuuyu mwooyē :Yēyiin ām siruuṭēk kule, “Anii :nyēē āyooku.”† ²⁰ Nteenee “Yoo amaāt :kēmēy chii nyoo wēchiing’, ibay, nto yoo amaāt :mēlel, irāmchi bēēko. Yoo ‘keeyey kuu nyooto, mākwomunēē chiichoo :ng’aleekyii.”† ²¹ Kunyoo, -meekany kubiiring’ :miyootyēēt, nteenee ibiirte miyootyēēt karaamateet.

13

Ōkoonyitē bāytooyik

11:32 Room. 3:22-24; Kala. 3:22 **11:33** Ayub 11:7; Tyeēn. 139:6, 17 † **11:34** Isa. 40:13 **11:34** Ayub 15:8 † **11:35** Kas Ayub 35:7 ak 41:11 **11:36** 1Kōōr. 8:6 **12:1** Room. 6:13; 1Bēt. 2:5 **12:2** 1Kōōr. 1:20; Efēēs. 4:22-24; 5:17; 1Tēēs. 5:21; 1Bēt. 1:14; 1Yoowa. 2:15 **12:3** Māārkō 10:43; 1Kōōr. 12:11, 28; Efēēs. 4:7 **12:5** 1Kōōr. 12:27 **12:8** 1Kōōr. 12:4-11; 14:12; 1Bēt. 4:10 **12:9** 1Kōōr. 13:4-7; 2Kōōr. 6:6; 8:24; 1Tēm. 1:5; 1Bēt. 1:22 **12:10** Yoowa. 13:14-15; Kala. 5:13; 6:3; Efēēs. 4:2; Filib. 2:3 **12:12** Luuka 18:1; 1Kōōr. 15:58; Ibu. 10:36 **12:13** Ibu. 13:2 **12:14** Mat. 5:44 **12:15** Ayub 30:25; 1Kōōr. 12:26; 2Kōōr. 11:29 **12:16** 1Kōōr. 1:10-11; 8:1 **12:17** Kaālēw. 20:22; 1Kōōr. 6:7; 1Tēēs. 5:15; 1Bēt. 3:9 **12:18** Māārkō 9:50; Room. 14:19; 1Kōōr. 7:15; Kolos. 3:15 † **12:19** Kiruu. 32:35 **12:19** Mat. 5:39 † **12:20** Kaālēwēnik 25:21-22 **12:20** Mat. 5:44

¹ Mächäksē :chii ake tukul kōōywyēyē kāmūukēywēēk kuuyu māmii :kāmūukēywoo nyēē kimākōōnu :Yēyiin. Kāmūukēywēēk alak tukul choo miitē kōōrēt kukwoonēē wōlēē mii :Yēyiin. ² Nto chii ake tukul nyoo kwilē kāmūukēywēēk kumiitē kukwilē kiyēē kiikōōtōōrto :Yēyiin +/ānkumākiiitiilchi ng'al. ³ -Mēēng'woonchinē :bāytooyik chii nyoo yēyē kiyēē karaam, nteenee ing'woonchinē nyoo yēyē kiyēē miyaat. Yoo imächē simēēmuyēē biiko choo boonto kāmūukēywēēk, kumächäksē iyēyē ng'al chēbo man sukuchaming'. ⁴ Yēchinē :bichoo Yēyiin yiisyēēt kubo kiyēē karaam ām wōlēē imiitē inyiling'. Nto yoo 'keeyey ng'al chēē miyootēch kumächäktōōs imuy, kuuyu boonto :icheek kāmūukēywēēk kōōng'woonchiing'. Yēchinē Yēyiin yiisyēēt nyēbo man sukōōng'woonchinē chii nyoo yēyē ng'al chēē miyootēch. ⁵ Kunyoo, mächäktōōs kēerubē kiyēē mākweēch :kāmūukēywēēk āmēēbērē sōō baateey kuuyu imuuchē /kiing'woonchēēch nteenee kuuyu kiinkētē kule karaam kēyēyē kuu nyooto.

⁶ Kiyooto mbo subak :nyēē yēyook ōkwēchinē *syuuruut choo bo kāmūukēywēēk, kuuyu yēchinē Yēyiin yiisyēēt kuwuulyēē yiisyēētaab bāytooyiisyēēt. ⁷ Yoo boonto :chii ām akweēk bēsēntaab ake, kuyookyi. Yoo syuuruut, kukweyta, nto yoo syuuruut nyēbo tukuuk chēē boonto chii, kukweyta nkinee. Ōkoonyitē chii ake tukul nyoo mächäktōōs /kēēkoonyit, ānkōōywyē nyoo mächäktōōs /kiiywyēyē.

Iyumē :kiruutyēētaab chamateet kiruutēk tukul

⁸ -Mōōyēku kibēsēniis chēbo tukul, nteenee mākyook ōtīnyē chamateet ānkōōchoomtōōsii, kuuyu chii ake tukul nyoo chāmē chiito ake kuyēyē kiyēē mwooyē :kiruutēk. ⁹ Okas baa kiruutēk: “-Meemarte,” “-Mēērumiisyē,” “-Mēēchōōrsē,” “-Mēēchōōkyi kaab chii” āk kiruutēk alak tukul chēē miitē. Iyumē :kiruutyēēt akeenke chuutēchu tukul, nto kiruutyoonoo ku nyoo mwooyē kule, “Icham laatyēeng'uung' kuu wōloo ichāmtooy keey.” ¹⁰ Yoo ichāmē laatyēeng'uung', -mēē-āroontooy. Kunyoo, ityiichē :chamateet kiyēē mächē :kiruutēk.

Oluumee keey lēbkēyyēēt

¹¹ Ōyēyē ng'aleechaa ōnkētē wōlēē wuu :bēsyoōsyēchu, kuuyu kaakuyit :bēsyoōt nyēē ōsēwunēē. Kaakuriik kuyityiin /kiiraraacheech. ¹² Mii wokubēku :kwēēmowuut ānkumii wokuyitu :bēētut. Kunyi keesatee keey tukuuk choo bo mēēnānēēt ankiiluume keey lēbkēyyēēt. ¹³ Okany kēēmīnyē ām soboonto nyēē lēbkeey kuu wōloo wuunto :bēētut. Otayee keey sookwoonuut choo ō-āmē kut ōbēēnichī, bōōkitēēt, martaayēēt āk sikornateet. -Mōōwookuutōōsii nto ōtuuyiitīnyē keey moon. ¹⁴ -Mōōyēnchi muchastaab ātēbuutēkwook bo ng'ōōki, nteenee oluumee keey Mokoryoontēēt Yēēsū Kiriistō.

14

'Mēētīlchi ng'ēetaabkoomēt ng'al

¹ Yoo mii :chii nyēē ōkāsē kule kuskus ām kāāyēnchīnooyēēt, -mōōburyoong'tē. ² Mii :choo mākāsē yēēt kiy yoo kaam āmnyoo ake tukul, ānku mii :choo kuskusēch ām kāāyēnchīnooyēēt chēē āmē nkweēk baateey. ³ Māmächäktōōs :chii nyoo āmē āmnyoo ake tukul kumōōntooy nyoo moomē āmiichoo tukul, āmāmächäktōōs mbo kōōtīlchi :nkinee nyoo moomē āmiichoo tukul nyiin ake ng'al kuuyu kookucham :Yēyiin chiichoo. ⁴ Inyiling' ku ng'oo siitiilchi chiito ake ng'al. Yēyiin :nyēē itīilē kule ng'oo :nyēē tinēy manta ku ng'oo :nyēē kustaayaat. Yēētyēēchinē :Yēyiin nyoo kuskus kunyōōr biirtooyiisyēēt.

⁵ Kāsē :chiito ake bēsyoōt ake kule wōō kusiir ake, nto ām chiito ake, kukerkeey :bēsyoōs tukul. Kunyi, mächäktōōs :chii kurubē wōlēē wuu :kāsōōtēywēkyii. ⁶ Chiito nyoo kalē wōō :bēsyoōt ake kusiir ake, kuyēyē kuu nyooto kubo Mokoryoontēēt. Nto nkinee nyoo āmē āmnyoo ake tukul kwoomē kubo Mokoryoontēēt kuuyu yoo yēyē kuu nyooto kubirchinē Yēyiin kōōnkōy. Nto nyoo moomē āmiichoo tukul kukayey kuu nyooto kubo Mokoryoontēēt kubirchinē Yēyiin kōōnkōy. ⁷ Yoo kāsob :chii nto kame, mēēbērē kubo inee keey nteenee ⁸ kubo Mokoryoontēēt. Kunyoo, yoo kākēēsobchē nto yoo kākēēbēku, tākēēbooyē Mokoryoontēēt. ⁹ Kime *:Kāārrookiintēēt ankung'eetee meet sukuyēk Mokoryoontēētaab choo kiikubēk āk choo sobtōōs.

¹⁰ Ām nee yu iruustooy ng'ēetaabiya ake nto imōōntoochinē nee? -'Mēēnkētē kule +/mābokiiyoong'tēēnēēch tukul taayeetaab Yēyiin /ānkiiitiilwēēch ng'al? ¹¹ Kimwooy :Yēyiin

kule, “Kubooyiit man, mākukutung'woo :chii ake tukul ānkumwooy :chii ake tukul kule anii ku Yēyiin.”[†] ¹² Kunyoo, māwokutuuchee keey :chii ake tukul ām acheek taayeetaab Yēyiin.

¹³ -Mookany kiiruustooy alak nteenee okany keekas kule -makeeyey kiy nyēē imuuchē koonach tuubchēenyoo kōōsuuchi chooldwook. ¹⁴ Kuu yoo kiikōōboorwoo anii :Mokoryoon-tēēt Yēēsu, ānkētē kubooyiit man kule māmii :āmnyoo ake tukul nyēē mātiliil. Nteenee yoo kāsē :chii kule mātiliil :kiy, kumātīliil :kiyoo ām wōlēē mii :chiichooto nkit. ¹⁵ Nto yoo itāsē taay i-āmē āmiik chēē māng'ērēkyinē :ng'eetaabkoomēt, -mēēmiitē iboorchinē chamateet. -Mee-araante ng'eetaabkoomēt nyoo kimēēchinē *:Kāārarookiintēēt, kubo āmit. ¹⁶ -Mookany /kiimiyaat kiy nyēē katakaraam. ¹⁷ Mārubtooy keey :Bāytooyiisyēētaab Yēyiin āk āmit nto tukun chēē /kēēyēē nteenee rubtooy keey churtaayeet, kaalyeet āk ng'erekweek ām Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ¹⁸ Chii ake tukul nyoo yēchinē Kiriistō yiisyēēt ām kēēli, kōōng'ērēēchē Yēyiin ānkuchāmtooy nkicheek :biiko. ¹⁹ Kunyoo, lēyyē, okany kiikiimchi keey keeyey kiyēē yibu kaalyeet ānkuyēyēch kiititiir keey. ²⁰ -Mēēboot yiisyēētaab Yēyiin kubo āmit. Tiliilēch :āmiik tukul, nteenee yoo kaam :chii āmnyoo nyēē imuuchē kuyey kunyōōr kāānākuut, kumā karaam. ²¹ Mā karaam i-am bēēny nto iyeye tukun nto iyey kiy ake tukul nyēē imuuchē kuyey ng'eetaabkoomēt kunyōōr kāānākuut.

²² Kunyi, yoo '-mēēkāsē yēēt kiy kubo tukuuchu, kany kuyēk inyinyi' āk Yēyiin. Ibēruuroot :chiito nyoo inkētē kule karaam :kiyēē miitē kuyēyē. ²³ Nto chiito nyoo āmē āmnyoo kōōsōōtē kule mēērook kwaam, kukaakooruusta keey nkit. Kiy ake tukul nyoo /kēēyēyē /kiisōōtē kule makaraam, ku ng'ōōki :kiyoo.

15

Okany kiikiimē keey

¹ Māchāktōōs acheek choo kēēkichootiin kēēmuytoochinē biiko choo kuskusēch, māmāchāktōōs kiisōōtē keey nkit. ² Māchāktōōs kiikiilē nkicheek biiko alak sukukich. ³ Kimēēsōōtē keey :Kiriistō nkit kuu yoo mwōoyē :siruatēk kule, “Ānchuruuroot :nkani kuu yoo /kiinchuruuriing' nkiyoyiing'.”[†] ⁴ /Kikēēsirē siruatēk kule chēbo kēny kooneeteech ānkuyēyēchēēch kēēmuytoochi ānkōōtitiirēch, yoo kiikēnē keey Yēyiin.

⁵ Yēyiin :nyēē yēyē biich /kēēmuytoochi ng'al /ānkēēkimkimiitu. Kunyi, āsoomē inee kule kukōōnok mooyēēt nyēē kōōnoomyē, yoo ōrubē Yēēsu Kiriistō, ⁶ sōōtōrōōr ām mooyēēt akeenke Yēyiin nyoo inee ku kwaaniitaab Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō.

Ōchoomtōōsii ām Kiriistō

⁷ Ōchoomtōōsii sukutōrōriit :Yēyiin kuu yoo kichamaak :Kiriistō. ⁸ Āmwoowok kule kichō :Kiriistō kuu Yuutāyiin kōōboor kule man :kiyēē kikuurtōochinē :Yēyiin mbo kuuko, ⁹ ānkusilto :biiko choo mā Yuutayee kule Yēyiin kubo kiisaynyii. Kuu yoo /kikeesir kule, “Kunyi, +māāsilting' kēēboontē keey biiko choo mā Yuutayee. +Māātyēēn tyēēnwookik āsilēēning'.”[†] ¹⁰ Mwōoyē mbo subak kule, “Ong'erech :akweek choo mā Yuutayee āk biikyii.”[†] ¹¹ Tāsē taay kumwooyē kule, “Ōtōrōōr Yēyiin :akweek tukul choo mā Yuutayee, ānkōōsil Yēyiin :biiko tukul.”[†] ¹² Mwōoyē subak *:Isaaya kule, “Mākutook :chii nyēē chōōnēē kōōtaab Yēēē. Nyooto :nyēē machokubayta kōōrōōsyēk ānku inee :nyēē mākōōkenēē keey :biiko tukul.”[†]

¹³ Lēyyē, kukōōnok :Yēyiin nyoo kiikēnēē keey ng'erekweek kuyem āk kaalyeet yoo ōtāsē taay ōkoosēē keey inee, sukung'eet ōkēnēē keey inee miisin kubununēē kāāmukēyewēēkaab Tāmirmiryēēnyii.

Lēbkēyiyintēēt :Bāwulō nyēbo biiko choo mā Yuutayee k

¹⁴ Mbo ng'eetaabiya, ānkētē kule ōkāroomēch :akweek. Ōnkētē ng'aleekaab Yēyiin ānkōōmuuchē :ake kuyis ake. ¹⁵ Mii sinee :wōlēē kaaryaachaak ām barwaani āsōōtwook ng'aleek alak, kuyuy kitoola :Yēyiin ¹⁶ āyēchinē inee yiisyēēt saayey biiko choo mā Yuutayee kōōnkēt *:Kāārarookiintēēt Yēēsu. Māchāktōōs a-amte lōkōōyewēkaab Yēyiin /siki-itabaan biiko choo mā Yuutayee kuyēk kōrōsēēk chēē chāmē :Yēyiin chēē kikōōtiliil :Tāmirmiryēēnyii. ¹⁷ Kunyi ang'erechaat ām Kāārarookiintēēt Yēēsu kubo yiisyooni kikōōnoo :Yēyiin. ¹⁸ Māmii :kiyēē +maang'asee keey nteenee baatey kiyēē kiikoowaang'ta :Kiriistō kubununēēnoo, yoo kiyēyē biiko choo mā Yuutayee kooywey Yēyiin ām kiyēē kyāāmwoochi ānkāyēchi. ¹⁹ Kyaayey kuu nyooto kubununēē kāāmukēyewēēkaab tukuuk chēbo kwōng'lut āk chēbo Tāmirmiryēētaab Yēyiin saa-amtaate lōkōōyewēk chēē kāroomēch chēbo Kiriistō

† **14:11** Isaaya 49:18; 45:23 **14:11** Filib. 2:10-11 **14:12** Mat. 12:36-37; 1Bēt. 5:5 **14:13** 1Kōōr. 10:32; 2Kōōr. 6:3
14:14 Māārō 7:15; Yēyūut. 10:15; 1Kōōr. 8:7-9 **14:15** 1Kōōr. 8:11-13 **14:17** Kala. 5:22-24 **14:21** 1Kōōr. 8:13
15:1 Room. 14:1-2; 1Kōōr. 10:23-24; Kala. 6:2 **15:2** 1Kōōr. 8:1 † **15:3** Tyēēn. 69:9 **15:4** 1Kōōr. 10:11; 2Tēm. 3:16 **15:5** Filib. 2:2-5 **15:8** Mat. 15:24; Yēyūut. 3:25-26 † **15:9** Tyēēn. 18:49 **15:9** Room. 11:30 † **15:10** Kīruu. 32:43 † **15:11** Tyēēn. 117:1 † **15:12** Isa. 11:10 **15:16** Room. 1:5 **15:18** 2Kōōr. 3:5

kuchurta, kuchakee Yēerusālēm ākoy Iluriko. ²⁰ Kyāāwuulyoonunē ā-āmchinē lōkōōyēwēk chēē kārōomēchē biiko choo kimānāāyityi :ng'ālyoontoonoo, kuuyu kimāāmāchē atēēkyi kōōto yēē kiikusisin :chiito ake, ²¹ kuu yoo /kikeesir kule, "Makukas :choo /kimānāākēēmwoochi ānkumākōōnkēt :choo kimanaakasee yiitiikwaa." ²² Kiyiitēny :nyēē kōkērēktoo kwaak āchōō wōlēē ōmiitē.

Kichōb :Bāwulō kuruutoochi Rooma

²³ Nteenee kuuyu -mēēkumiitē :wōlēē tāāmuuchē āyēiyisyēē ām yēēmōōsyēchu āk subak kuu yoo kwaamach nyi kooy kule akasaak, kāāchōb kule chaakasaak ²⁴ yoo āmiitē chāāwēētii Sibaannya. +Machaakasaak kisich yoo ākēeytooy sōōyēētyēēchoo ām baannyuu. ²⁵ Nteenee āmiitē raat āwēētii Yēerusālēm wāāsārūnēē biikaab Kiriistō tukun chēē āboontootē. ²⁶ King'ērēkootiin :biikaab Maketoonnya āk chēbo Akaaya kōōruruuch beesaanik /kēēyibchi biikaab Kiriistō choo kabar :kukuusyētē ām Yēerusālēm. ²⁷ Kiyey kuu nyooto kuuyu kikiikunyōōr :biiko choo mā Yuutayeeb bērurtaab Yēyiin kubununē Yuutayeeb. ²⁸ Kunyoo, yoo kāākunyōōr :bichoo beesaanichu, +māchāāmur wōloo ōmiitē yoo chāāwēētii Sibaannya. ²⁹ Ānkētē kule yoo kaayitu, +māāyibwook bērurtaab Kiriistō kuyem.

³⁰ Nteenee ii, mbo ng'eetaabiya, āsoomook ōsoowoo Yēyiin sikyaam booryētē :tukul ām Mokoryoontēnyoo Yēesu Kiriistō āk chamateetaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ³¹ Ōsoowoo kule /kēēsārūnēēnoo Yuutayeeb choo māmēēyēnchi Yēyiin ām Yuuteeya. Ōsoowoo subak kule makucham :biikaab Kiriistō ām Yēerusālēm kiyēē +māāyibchi. ³² Yoo kāyēyākiis :ng'aleechaa, āmuuchē āchōō wōloo ōmiitē ām ng'erekweek, nto yoo kacham :Yēyiin /anki-ibaybaayaa, kēēboontē key akweek. ³³ Ōnyōōru :akweek tukul kaalyet nyēē chōōnēē wōlēē miitē :Yēyiin. Kuwuuyiit nyooto.

16

Ng'aleek chēē kii-āmiisēē :Bāwulō biiko

¹ Āboorwook cheebiya Fiibi nyēē toorētiintētē ām kaniseetaab Keenkereeya. ² Yoo kayit, otaach ām chamateetaab Mokoryoontētē ānkōōyēētyēēchi ām keel ake tukul nyēē māchē. Kōōkuyēētyēēchi :inee miisin biiko wōlēē wōō ānkōōkuyēētyēēchoo nkanii.

³ Ōtookwēēswoo Brisiila ānkōōsuboowoo Akiila choo kēyēyē :tukul yiisyēētaab Kāārārōokiintētē Yēesu. ⁴ Kyaasanta :bichoo soboonwēkwaa kubo anii. Ābirchinē Yēyiin kōōnkōy kubo bichoo. Mā anii nkit nteenee birchinē kōōnkōy :nkicheek biikaab Kiriistō tukul choo mā Yuutayeeb. ⁵ Ōsubaay nkinee kaniseet nyoo sooyēē kōōng'waa ānkōōsuboowoo nkinee Bāyniitō, choorweenyuu nyoo āchāmē. Inee :nyēē taayta kōōyēnchi Kiriistō ām yēēmēētaab Eesya. ⁶ Ōtookwēēswoo Maaryaa nyoo kyaam booryētē nyēē wōō miisin kubo akweek ⁷ ānkōōsuboowoo tilyeenyuu Āntirōniikō ākoo Yuunnya choo /kiikēērātēēch tukul. Icheek :chēē tookunootiin ām wōlēē mii *:lēbkeēyik ānkisimkōōyēnchi :icheek Kiriistō kutāāmīitē :anii mēēnān. ⁸ Ōsuboowoo Āmbilyaato nyoo āchāmē ām Mokoryoontētē, ⁹ Urbaano nyoo kēyēētyēēchinē key :tukul ām yiisyēētaab Kiriistō āk nkinee choorweenyuu Sutaaku nyoo āchāmē. ¹⁰ Ōsubaay nkinee Ābēēlē nyoo /kikeetyem miisin /ankeechamta ām Kiriistō ankoosubaay nkicheek biikaab kaab Āriistōbuulō. ¹¹ Ōsuboowoo tilyeenyuu Ērōōtyōōn āk nkicheek biikaab kaab Naarkiis choo kiikuchamta Mokoryoontētē.

¹² Otaakwees Turufeena āk Turufoosa choo yēyē yiisyēētaab Mokoryoontētē miisin āk Bēersi, choorwaanaa kiikuyēchinoo Mokoryoontētē yiisyētē miisin. ¹³ Ōsubaay Ruufō, muroonoo tookunoot ām biikaab Mokoryoontētē ānkōōtookwēēsē nkinee kaamet nyoo kicham kuyibo nkanii kuu wēryinii. ¹⁴ Ōsubaay mbo Āsuunkiriitō, Flēkōōn, Ēermē, Baatrooba, Eerma āk tuubchōōsyēk tukul choo boonto key. ¹⁵ Ōsubaay Filolooko, Yuulya, Nereeya kuboonto key cheebkaamet ākoo Oluumba āk biikaab Kiriistō tukul choo boonto key.

¹⁶ Otorooch key nyēē ōng'ērēkyinē key. Isubooyook ānkōōtookwēēsook :kanisoosyēk ām yēēmōōsyēk tukul.

¹⁷ ! Kāāmwoowook, lēyyē akweek mbo ng'eetaabiya, ōrōōtootē bichoo bhēyootē bi-ich ānkukērēktooy kēēltaab kaakaaseeng'woong', bichoo kwiilootē kāānēētēyēwēk choo

15:19 Määrkō 16:17-18; Yēyut. 19:11; 2Kōōr. 12:12 **15:20** 1Kōōr. 3:10-12; 2Kōōr. 10:15-16 **15:24** Room. 1:9-13

15:25 Yēyut. 19:21; 20:22; 24:17 **15:26** Yēyut. 11:30; 1Kōōr. 16:1; 2Kōōr. 8:4; 9:1-2, 12; Kala. 2:10 **15:27** 1Kōōr.

9:4, 11, 14; Kala. 6:6 **15:30** 2Kōōr. 1:11; Ēfēēs. 6:19; Kolos. 4:3-4; 1Tēēs. 5:25; 2Tēēs. 3:1-2 **15:31** Yēyut. 21:11,

27-35; 23:12-15; 1Tēēs. 2:14-16 **16:1** Yēyut. 18:18; Filib. 1:1; 1Tēm. 3:8-11 **16:3** Yēyut. 18:2 **16:5** 1Kōōr. 16:15,

19; Kolos. 4:15; Filēm. 2 **16:13** Määrkō 15:21 **16:16** 1Kōōr. 16:20; 2Kōōr. 13:12; 1Tēēs. 5:26; 1Bēt. 5:14

kyōōnyōōru. Osatee keye bichoo. ¹⁸ Biiko choo yēyē kuu nyooto mēēbērē yēchinē yisyyēt Mokoryoontēenyoo Kiriistō, nteenee tōōrtootē bichoo :moonik. Ng'āloolē ng'al chēē kāroomēch ānku ānyinyēch kōōbērbēērē kāāsōōtēywēēkaab biiko choo -mēēnkētē ng'al chēē chaang'. ¹⁹ Ang'erechaat, kuuyu kiikukas :biiko tukul wōlēē kyōōrubtooy lōkōōywēchoo kāroomēch. Kunyi, āmāchē oboontē kiirnān kurubta keye kiyēē karaam amoonaahte keye rōkōs. ²⁰ Mākōōturbuub :Yēyiintēētaab kaalyeet Kibrōkōsyoontēēt ankootartaar :akweek. Kōōbēruurook :Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō.

²¹ Isubooyook :Tēmētēēwō muroonoo kēēyēyiisyēē tukwaay ānkōōsubooyook :nkicheek tilyōōnuutēkyuu mbo Lukiiyō, Chāāsōōn ākoo Sosibaatiro. ²² (Nto anii Tērtiiyō nyi kāāsirē barwaani bo Bāwulō āsubooyook :nkanii ām Mokoryoontēēt.) ²³ Isubooyook :nkinee Kāyō nyoo ātēbunēē kanyii wōloo sooyēē :kaniseet. Isubooyook :nkinee Eraasto nyoo kōnōriintēētaab lēnkuutaab *kiriinkēēt ānkōōsubooyook :nkinee ng'eetaabiya Kwaarto.*

²⁵ Okany kiikaaste Yēyiin nyoo inee :nyēē yēyook ōkiilchē ām lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo Yēēsu Kiriistō choo ā-āmtooy. Kiwunyootiin :lōkōōywēchooto ām kēnyiyisēk chēē chaang' choo kiikukeeyta ²⁶ ānkoo kikiikung'alaalee :siruutēkaab *wōōrkooyik. Nteenee / kōōkēng'oong' ra. Kimwooy :Yēyiin nyoo bo ākookoy kule /kōōkiiboorchii lōkōōywēchu biiko tukul sukookaasee keye inee ānkukoonyit. ²⁷ Kutōōriit :Yēyiin ākookoy kubununēē Yēēsu Kiriistō. Yēyiin nkit :nyēē ng'oom kuchurta! Kuwuyiit nyooto.

Barweetaab Taayta nyēē kisirchi :Bāwulō Kōōriintēek

Taayta

Siriintēet, yēē /kikēēsirē ak wōlēē /kikēēsirēē: Kisirē :Bāwulō barwaani am kēnyiit nyēē /kiisōōtyinē kule ki nyēbo 55 KK kumiitē Ēfēēsō am Eesya nyoo Mining' nyoo /kēēkuurē ra kule Uturuki. Kitoow :Bāwulō kaniseet am Kōōriintō kumiitē baannyii nyēbo āyēēng'. Ki kiriing' :Kōōriintō nyēē wōō am kōōrēetaab Kirikiik wōlēē /kikēēbāwunēē ng'aleekaab bāyitit, atēbuutēkaab bōrōryēēt ak ntāsimuutēkaab saayēt. /Kiisōōtyinē kule kisirchi :Bāwulō kaniseetaab Kōōriintō bārōōnōōk ang'wan, nteenee kiikubot nyēbo taayta ak nyēbo sōmōk. Bārōōnōōk choo /kēēkuurē ra kule nyēbo taay ak nyēbo āyēēng' kubooyiit man ku nyēbo āyēēng' ak nyēbo ang'wan.

Kiyēē mii āriit ak nyēē āmu: Yu kang'etee :Bāwulō Kōōriintō, kutoow keey :wuuy-inwēkaab kāānēētutuutēk chēē mābo man ak atēbuut chēē miyootēch am wōlēē mii :biikaab Kiriistō. Yotoo, /kiiyookyi Bāwulō barweet nyēē kitinyē tēebuutēk chēē tēērchiin. Nto yu wālu :Bāwulō, mātookunoot miisin yoo mii kuwālu tēebuutēchoo nto mii kumwoowu ng'al chēē yisunēē biich kurubta keey ak ng'aleek chēē kikiikukas. Kōōkiibooru :acheek am wēēksēēt wōlēē kēēkāsē kule mii yēē iyēechinē :Bāwulō kurook tēebuutēkaab bichoo ak kāāsōōtyēwēkwaa kutoombo kuwālchinē tēebuutēchooto.

Wuuyinwēēchoo alak ku kule, kiryaach keey :atēbuutēkaab Yuutayeeek ak chēbo Kirikiik. Am Yuutayeeek, kimāchāktōōs kutēbēē :chēēbyōōsōōk ng'ēchērōōk choo bo wōliin bo lēt. Nto yoo mii kooriikaab saayēt ak wōlēē chaang' :biich, kimāchāktōōs kōōyēēnēē mētēwookwaa ankoosyē. Kunyoo, kimākyinē :Yuutayeeek ak Kirikiik choo kikiikuyēk biikaab Kiriistō kuyēyē kuu nyooto. Nteenee kimānāānooyēē :chēēbyōōsōōkaab Kirikiik ng'aleechaa kuuyu kimā cheekwaa :atēbuutēchooto. Kiityookootiin kuyey kiyēē kiyēyē ānkiityookootiin kuyēyē yiisyo ake tukul nyēē tookunoot am bōrōryēēt.

Kimā miyaat am atēbuutēkaab Kirikiik yoo kāyēk :koorko chēēmurēnnyoo ānkichāmtooy :kiriutēkwaa. Kitākūwuu nyooto mbo nkinee am wōlēē mii :Kirikiik alake choo kiikōōyēnchi Kiriistō. Tookunoot am wōlēē mii :Kirikiik kule teer :soboontaab tāmirmiryēēt ak bōōrto yooto kōōtēēb :icheek ng'aleekaab ng'ōōkisto komostaab soboontaab tāmirmiryēēt. Ibooru :yuutēyu kule /kimākēēkāsēē wōlēē wuu :soboong'waa nyēbo bēsyo ake tukul wōlēē wuu :nyēbo tāmirmiryēēt.

Ng'āloolē :Bāwulō am kurkeetaab 1-4 kurubta keey ng'aseetaab keey ak bcheyetaab keey. Ng'āloolē am kurkeetaab 5-6 atēbuut chēē kimāyēmootiin. Irwookyinē biich am kurkeetaab 7 kurubta keey kāāmutiisyyēēt ak ng'aleekaab bareetaab kooyēyē am biiko chēē kiikoomut keey. Irābchinē am kurkeetaab 8-10 kutunkyinooyēetaab āynātōōs ak bany chēē /kēēsōoytoochinē tukuuchoo. Ng'āloolē am kurkeetaab 11 kurubta keey wōlēē yibtooy :murēn koorko nto wōlēē yibtooy :koorko murēn ak noomnyēēt nyēē tiliil nyēbo biikaab Kiriistō. Inēētē am kurkeetaab 12-14 kule kuyēyisyyēē :chii am chamateet kiyēē kikiikōōkoochi :Yēyiin. Ng'āloolē am kurkeetaab 15 kule /kiikēnēē keey ng'aleekaab ng'eteetaab meet ānkutwēchē am kurkeetaab 16 kurubta keey ak kāāruruukiisyyēetaab beesaanik chēē /kēēsārūnēē biikaab Kiriistō chēē kuskusēch ānkwoorōōru chōbuutēkaab ruutooyyii. Kurkeetaab 13 nyoo ng'āloolēē ng'aleekaab *chamateet* ku kurkeet nyēē inkētoot miisin am Biibilyaa.

Kyoorōōrchi keey :Bāwulō Kōōriintēek ānkumākyyi bērur

¹ Anii ku Bāwulō nyoo kitōōloo :Yēyiin am chamateenyii āyēku *lēbkēēyiintēēt āyēchi Kāārārookiintēēt Yēesu yiisyyēēt. Āboontē keey ak ng'etaabiya Sōōstēēn. ² Kiisuboooyook akweek biikaab Kiriistō am *kiriinkēetaab Kōōriintō choo /kikiitabaanaak kubununēē Kāārārookiintēēt Yēesu obooyiitu Yēyiin. / Kēēmākwook otililiitu ak nkicheek biiko tukul choo miitē wōlto ake tukul choo ikēnēē keey Mokoryoontēnyoo Yēesu Kiriistō, nyoo Mokoryoontēng'waa nkicheek. ³ Lēyyē, kōōbēruurook :Baaba Yēyiin ak Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō ānkukōōnook kaalyēt.

Birchinē :Bāwulō Yēyiin kōōnkōy ānkubāybāchi Kōōriintēek

⁴ Ābirchinē Yēyiin kōōnkōy kibtaman, kuuyu kichamaak ānkukōōnook tukuuk chēē chaang' kubununēē Kāārārookiintēēt Yēesu. ⁵ Kyōōboor am inee kuyem am keel ake tukul kuu wōlēē ōng'ālooltooy, ak mbo am ng'oomnānēēt tukul. ⁶ Kyoonam ng'aleek choo kikiiboowook kurubta keey ak *Kāārārookiintēēt ānkiikukuilchook :ng'aleechaa kutukul. ⁷ Kunyoo,

manookuste rōōbēywoontēt ake tukul nyoo kōōnu :Tāmirmiryēēt yoo ōmiitē ōkānyoonu miisin bēsyēt nyoo iyēwunēē :Mokoryoontēnyoo Yēesu Kiriistō. ⁸ Mākōōtitirook ākoy tabanta nyēē -mōōtinyē miyootyo ake tukul bēsyoonoo mākōōtilchi :Mokoryoontēnyoo Yēesu Kiriistō biiko ng'aleek. ⁹ Yēyin :nyēē /kiinyalē. Kiikukuurook ō-āmchiinē āk lakwanyii Yēesu Kiriistō nyoo Mokoryoontēnyoo.

Bcheyetaab keyy

¹⁰ Nto ii, mbo ng'eetaabiya, ākālloonwook ām kaayneetaab Mokoryoontēnyoo Yēesu Kiriistō kule ōkāsyiintōōsii :tukul. -Mōōchuunchuunnyē nteenee, mächāktōōs ōbuurē ām kēēlto nyēē churtaat nyēē kyōōkāsyiinē ām kāāsōōtēyweēkwook. ¹¹ Mbo ng'eetaabiya, kurubta keyy āk ng'aleek chēē kwaakasee biiko alak kukwaanee kōōtaab Kilōōwē, tookunoot kule ! kyoobchey keyy. ¹² Mwooyē :ake kule, “Arubē :anii ng'aleekaab Bāwulō,” kumwooyē :ake kule, “Arubē :anii chēbo Abōōlō” nto ake kulē :nyoo, “Arubē chēbo Bētērō.” Nto ake kumwooyē nyoo :nkinee kule, “Arubē chēbo Kiriistō.” ¹³ So! Ara bcheyaat :Kiriistō? Ara Bāwulō nyoo /kikēēkwertōochinē murtooywoontēt kubo akweek? Nto /kikeebatisanaak ām kaayneetaab Bāwulō ōō? ¹⁴ Ang'erechaat, kuuyu manaabatisanaak akweek, nteenee chēē kyaabatisana baateey ku Kiriisbō āk Kāyō. ¹⁵ Kunyoo, māmwooy :chii ām akweek kule /kikeebatisanaak ōyēku rubiikyuu. ¹⁶ Man sinee, kyaabatisana nkicheek biikaab kaab Steefaan, nteenee yoo ābērē akas kumāmii subak :chii nyēē kyaabatisana. ¹⁷ Mēēbērē kiyyookwoo *:Kāārārookiintēt chaabatisana biiko. Nteenee chaa-amte lōkōōywēk chēē kāroomēch, āmēēbērē ām ng'oomnānēetaab chii simāyēk buch :meetaab Kāārārookiintēt ām murtooywoontēt.

Wōō :kiirnatēetaab Yēyin kusiir nyēbo biiko

¹⁸ Yoo /kākoyomchi biiko choo mii kuboōtōōs ng'aleekaab murtooywoontēt, kukasē yēt ku bēērbēeryo. Nteenee yoo /kākoyomwēech acheek choo /kēēmiitē /kiirāroochēch, kōōbooru kāāmuukēyweēkaab Yēyin. ¹⁹ Mwooyē :siruuētēkaab Yēyin kule, “+Māāboot ng'oomnānēetaab choo yibē keyy kule ng'oomēch ānkāātub kiirnatēetaab choo bērē tinyē kiirnatēēt.” ²⁰ Mii ānō ng'oomōōtik? Mii ānō :kibsumaniis? Ānkumiitē ānō :choo tinyē kiirnatēetaab kiirwookēt? Okany āmwoowook, mwooyē :Yēyin kule bēērbēeryo :ng'oomnān nyoo bo kōōrēēt. ²¹ Kiyey :Yēyin ām kiirnatēēnyii simēōnkēt inee :biiko kubo kule ng'oomēch :icheek. Nteenee kiitiil :Yēyin kooraraach biiko choo iyēnchinē inee. Kiiraraach kubununēē lōkōōywēk choo yibē :biiko alake kule bēērbēeryo. Lōkōōywēchooto ku choo kyoomtooy :acheek. ²² Bērē :Yuutayeeek nto /kiiboorchinē ng'al chēē /kiilātē, nto choo mā Yuutayeeek kubērē :choo nto /kiiboorchinēē keel nyēbo ng'oomnān sukuchāmchiin. ²³ Nteenee, kyoomtooy :acheek kule kimēēchi :Yēesu murtooywoontēt, ng'alyoo nyēē iyimē Yuutayeeek mētēwyo ānkuwuu nyēē bēērbēeryo ām wōlēē miitē :choo mā Yuutayeeek. ²⁴ Nteenee, inkētē :choo kiikooraraach :Yēyin kule Kiriistō :nyēē ibooru kāāmuukēyweēk āk kiirnatēetaab Yēyin, ānku Yuutayeeek nto choo mā Yuutayeeek. ²⁵ Ānkoo kōōsōōtē :biiko alake kule bēērbēeryo :ng'aleekaab Yēyin, nteenee miitē barak :ng'oomnānēetaab Yēyin kusiir nyoo bo biiko. Nto yoo /kēēbērē kuskusēch :ng'aleekaab Yēyin, ku nyikisēch kusiir nkuruukaab biiko.

²⁶ Mbo ng'eetaabiya, ōsōōtyēēchi yoo /kimanaakiiraraachaak. Mēēbērē kyoochaang' :chēē kyōōng'oomēch ām wōlēē kastyo :biiko āmēēbērē kyōōtookunootiin mbo :wōlēē wōō. Kimākwoonēē :chēē chaang' ām akweek kooriik choo bo bāytooyiisyēt. ²⁷ Nteenee kiiraraach :Yēyin biiko choo /kiisōōtē kule bērbērēch ām kōōrooni, sukōōntosuur choo kuurē keyy kule ng'oomēch. Kiiraraach choo kuskusēch sukōōntosuur nkicheek choo kuurē keyy kule bo nkuruuk. ²⁸ Kiiraraach choo mōōntooy :biiko alake ām kōōrooni kule mābo laāt, sukuyēk buch :kāāsōōtēyweēkaab biiko choo yibē keyy ām kōōrēēt kule bo barak miisin. ²⁹ Ibooru :yuutēyu kule māmii :chii nyēē imuuchē kung'as keyy ām taayeetaab Yēyin. ³⁰ Nteenee, kiikuyeyaaak akweek :Yēyin ōbooyiitu Kāārārookiintēt Yēesu, nyoo kiikuyootwēch kiirnatēetaab Yēyin. Kiikootyaaktech ankyueyeech keechurte ām taayeetaab Yēyin ānkēētilliliitu. ³¹ Kunyoo, kookootyich yoo mwooyē :siruuētēkaab Yēyin kule, “Nyoo mächē kung'as keyy, kung'as keyy kubo Yēyin.”†

1:7 1Tēēs. 1:10; Tiitō 2:13 1:8 Filib. 1:6; 10; 1Tēēs. 3:13; 5:23 1:9 1Tēēs. 5:24 1:10 Yoowa. 17:21-23; Ēfēēs. 4:2-6; Filib. 2:2 1:11 1Kōōr. 3:3; 11:18; 2Kōōr. 12:20 1:12 Yēyuit. 18:24; 1Kōōr. 3:4 1:13 Mat. 28:19; Yēyuit. 8:16; 19:5; Room. 6:3; Kala. 3:27 1:14 Yēyuit. 18:8; Room. 16:23 1:16 1Kōōr. 16:15, 17 1:18 Room. 1:16; 2Kōōr. 4:3 † 1:19 Isa. 29:14 1:20 Mat. 11:25; Room. 1:22; 1Kōōr. 3:18-20 1:21 Room. 1:19-20 1:22 Mat. 12:38; Yoowa. 2:11; 4:48; 6:30; Yēyuit. 17:18, 32 1:23 Kala. 3:1; 5:11 1:25 2Kōōr. 13:4 1:28 Luuka 1:51-53; Room. 12:16; Yāāk. 2:5 1:29 Ēfēēs. 2:9 † 1:31 Cherem. 9:24 1:31 1Kōōr. 1:29; 4:7; 2Kōōr. 1:12; 10:17; 11:30; 12:5; Ēfēēs. 2:9

2

¹ Mbo ng'eetaabiya, yoo kyāachōonii wōloo ōmiitē sichāā-āmwook lōkōōywēk chēē rubtooy keye āk manta nyēbo Yēyiin, kimāāyibē keye kule ākōrōom ang'alaal, nto kule āng'oom. ² Kyaakwey āwuulyēē baateey ng'aleekaab Yēesu Kiriistō choo bo murtooywoontēēt. ³ Kyāānkāachōonii wōlēē ōmiitē kimātinyē nkur. Kyāāmuyoot ānkāābōōtānē. ⁴ Kyāānkāā-āmu lōkōōywēk, mēēbērē kyāāyēyiisyēē ng'oomnātēenyuu kule āchuutwook mētēwoy nteenee, kyāāboorunēē yēyuutēk wōlēē wuu :kāāmuukēywēēkaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ⁵ Kyaayey kuu nyooto simātiiyēē keye :kaakaaseeng'woong' wōlēē mii :kiirnātēētaab biiko nteenee, kōōyooong'unēē kāāmuukēywēēkaab Yēyiin.

Kiirnātēēt nyēē kōōnu :Tāmirmiryēēt

⁶ Keēng'āloolē :acheek lōkōōy chēbo kiirnān ām wōlēē mii :choo kichootiin. Mēēbērē kiirnātēēt nyēbo biikaab kōōrooni nto nyēbo bāytooyikaab bēsyoōsyēchu choo mii boku-bootoōs, ⁷ nteenee keēng'āloolēē chōbuutēkaab Yēyiin choo kiiyēelootiin. Kiiyēelootiin :chōbuutēchoo /kumānāākēētoow kōōrēēt, nteenee /kōōkēēng'oong'wēēch raat chōbuutēchooto sukōōtōrōōrēēch. ⁸ Māmii :chii ām kāāntōōyikaab kōōrooni nyēē kiinkētē kiirnātōonēēb Yēyiin. Nto kiinkētē, nto kimākwerōtoochinē Mokoryoontēēt nyoo bo lēbkēēyyēēt murtooywoontēēt. ⁹ Nteenee kiyēyākiiis :ng'aleechu kurubta keye āk kiyēē mwooyē :siruuētēkaab Yēyiin kule, "Māmii :koong' nyēē kiikukas, māmii :yiit nyēē kiikukas,

māmii :mēt nyēē kiinkēt

kiyēē kiikuchōbchi :Yēyiin bichoo chāmē inee."

¹⁰ Nteenee, kōōkōōboorwēēch acheek :Yēyiin ām Tāmirmiryēēnyii ng'aleechaata kiiyēēlootiin. Inkētē :Tāmirmiryēēt kiy ake tukul ānkoo ku tukuuk chēbo Yēyiin chēē iyēēlootiin nyēē tyaa. ¹¹ Māmii :chii ake tukul nyēē inkētē wōlēē wuu :kāāsōōtēywēēkaab ake nteenee nyēē inkētē ku tāmirmiryēētaab chiichotoo nkit. Am kēēlto nyēē wuu nyooto, māmii :chii ake tukul nyēē inkētē wōlēē wuu :Yēyiin nteenee Tāmirmiryēēnyii nkit nyēē inkētē. ¹² Mēēbērē tāmirmiryēētaab kōōrooni :nyēē kōkēēnyōōru, nteenee nyēē kōkēēnyōōru, ku nyēē chōōnēē wōlēē miitē :Yēyiin sukung'ēet kiinkēt kiyēē kiikukōōnēēch :inee ām chamateenyii. ¹³ Ng'aleechuutēchu kēēmwooyē mēēbērē chēē inēētēēch :biiko alake ām ng'oomnātēēng'waa. Nteenee ng'al chēē rubtooy keye āk soboontaab tāmirmiryēēt, chēē inēētēēch :Tāmirmiryēēt kiiboorchii choo boonto Tāmirmiryēēt. ¹⁴ Chiito nyoo mātinyē Tāmirmiryēēt kumāchāmchiintōōs āk tukuuk choo kwoonēē wōlēē mii :Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Kāsē ng'aleechaa wuu nyēē bēērbēēryo āmēēnkētē kiyēē mwooyē, kuuyu Tāmirmiryēēt :nyēē yēyē /sikiinkēt. ¹⁵ Imuuchē :chiito nyoo boonto Tāmirmiryēētaab Yēyiin kōōrōōtoot ānkōōnkēt wōlēē wuu :kiy ake tukul. Nteenee, -mēēmuuchē :chii nyēē mātinyē Tāmirmiryēēt kōōrōōtoot ānkōōnkēt wōlēē wuu :chiichotoo, ¹⁶ kuu yoo mwooyē :siruuētēkaab Yēyiin kule,

"Ng'oo :nyēē inkētē wōlēē wuu :kāāsōōtēywēēkaab Yēyiin?

Ng'oo :nyēē imuuchē kōōrwookyii inee?"†

Nteenee, kēēsōōchiintōōsii :acheek āk Kiriistō.

3

Mang'asee keye :biiko biiko

¹ Mbo ng'eetaabiya, mēēbērē kyāāng'āloolwook kuu biich chēē kyoonam soboontaab Tāmirmiryēēt, nteenee, kyāāng'āloolwook kuu biich chēē tākōōyimiē.ātēbuutēk choo kibo taay āmānāākich ām Kāārārookiintēēt. ² Kiyēē kyaabayēnaak ku chēēko āmēēbērē āmit chēē wuyūēch, kuuyu kimanooym o-am āmiichu. Nto kubooyiit man, manooym, ³ kuuyu, tōōrubē ātēbuutēkaab kōōrooni. Yoo tōōtuuyiityinē keye moon ānkōōwookuutōōsii, tōōrubē ātēbuutēkaab kōōrooni kuu biich chēē -mēēnkētē kiy kurubta keye āk Yēyiin. ⁴ Yoo kāmwōoy :chii kule, "Ārubē ng'aleekaab Bāwulō" ānkumwooy :ake kule, "Ārubē chēbo Ābōōlō," ōyēku biich chēē -mōōnkētē kiy kurubta keye āk Yēyiin.

⁵ Kāalē ii, ng'oo :Ābōōlō ku ng'oo :Bāwulō? Yēchinē :bichu Yēyiin yiisyēēt. Icheek :chēē kiyēyaak sōōyēnchi *Kāārārookiintēēt kuu yoo kikiikuchōbchi :Mokoryoontēēt chii yiisyēenyii. ⁶ Kyaachaana :anii kēbuswoontēēt, kōōbisēē :Ābōōlō bēeko nto :nyēē kiyey kubiit ku Yēyiin. ⁷ Kunyoo, mā kiy :chii nyoo choonsē nto ku nyoo ibisiisyē nteenee nyēbo :ng'aleek tukul ku Yēyiin nyoo yēyē kubiit. ⁸ Yēchiintōōs :chiito nyoo choonsē āk nyoo ibisiisyē yiisyēēt

2:2 Kala. 6:14 2:3 2Kōōr. 10:1, 10 2:4 1Tēēs. 1:5 2:7 Mat. 13:11; Room. 16:25; 1Kōōr. 4:1 2:9 Isa. 64:4

2:12 Room. 8:15 † 2:16 Isa. 40:13 2:16 Room. 11:34 3:2 Ibu. 5:12-13; 1Bēt. 2:2 3:4 1Kōōr. 1:10-11;

Kala. 5:19-20 3:6 Yēyuut. 18:4, 11, 24-28

/ānkumākēētuwēn chii kurubta keey āk wōlēē kayeyta yiisyēenyii. ⁹ Kēēyēchiintōōsii yiisyēēt āk Yēyiin, nto akweek ku mbarēetaab Yēyiin.

Oyēku mbo subak kō nyēē tēēchē :Yēyiin. ¹⁰ Kiyēētyēēchoo :Yēyiin āyēku tēēkiin nyēbo kiirnatēetaab barak ānkāāsisiin yēē +/makeeteēch kōōto. Kunyi, miitē raat :biiko alake kutēēkiinē yooto kōōto. Nteenee, māchāktōōs :chii ake tukul kuriib keey ām wōlēē tēēktooy kōyoo. ¹¹ Yēesu Kiriiistō :yēē sisininoot yēē yēmāksē /kēētēkyi kōōto. Kunyoo, māmi :chii nyēē imuuchē kusisin yēēt ake nto kookeeree nyeenyii. ¹² Makuteēchee :alake kōyoo tuukuuk chēē wuuyēch chēbo āliisyēēt nyēbo barak miisin nto alak kuteēchee tukuuk chēē ng'āsn'āsēch chēbo āliisyēēt nyēbo ng'wēny. ¹³ Nteenee ām bēsyoonooto ituilchinēē Yēyiin biiko ng'aleek, mākutoko :wōlēē kiteekta :chii nyeenyii. Mākuchō :maat nyēē mākōōboor wōlēē wuunto :yiisyēētaab chii ake tukul. ¹⁴ Yoo keetuuch :mayaa kiyēē kiikuteēch :chii, +/mākēētuwēn chiichoo. ¹⁵ Nto yoo kāmukus :kiyoo, -/mākēētuwēn nteenee, +/makiiraraach kuu chii nyēē /kākiiōrūnēē kō nyēē lāyē.

¹⁶ Mōōnkētē :akweek kule akweek ku Kōōtaab Yēyiin wōlēē minyē :Tāmirmiryēenyii? ¹⁷ Yoo kābut :chii kōyoo, makwaaraanta :Yēyiin chiichooto, kuuyu tiliil :kōyoo ānku akweek :kōōnyii.

¹⁸ -Mooverbeer keey! Yoo isōōtē :chii kule boonto kiirnan ām kōōrooni, kumāchāktōōs kusatee keey kiirnatōonoo sukunyōōr kiirnatēetaab Yēyiin. ¹⁹ Buch :kiirnatēetaab kōōrooni ām wōlēē miitē :Yēyiin. Kuu yoo mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, "Tēchēē :Yēyiin ng'oomng'ookik mastiinekwa."† ²⁰ /Kikeesir mbo subak kule, "Inkētē :Yēyiin kule buch :kāāsōōtēywēēkaab choo yibē keey kule ng'oomēch."† ²¹ Kunyoo, mang'asee keey :chii chii, kuuyu kiikuyētyēēchook :ake tukul, ²² yēē kā Bāwulō nto ku Ābōōlō nto ku Bētērō. Ōnkētē kurubta keey wōlēē wuu :kōōrētē, soboonto, meet, bēsyoōsyēch āk choo kwoonii. ²³ Ōbooyē :akweek *Kāārārookiintēēt ānkubo :nkinee Kāārārookiintēēt Yēyiin.

4

Yēyiin nkit :nyēē inkētē soboontaab chii

¹ Kunyoo, māchāktōōs :biiko kuyibēch kule kēēyēchinē Kāārārookiintēēt yiisyēēt /ānkiitiitōōrwēēch ng'aleekaab Yēyiin choo kiyyēlootiin. ² Māchāktōōs :biiko choo /kōōkiitōōrchi ng'aleek, ku biich chēē /kiikoosēē keey. ³ -Māāsōōtē :anii kule kiy nyēē wōō yoo akweek nto biiko chēē kāmwooy wōlēē kookaste yiisyēēnyuu nto mbo kule, amwaay :anii ng'ālyoo. ⁴ Ānkoo -māānkētē kule kaaleel kiy, mēēbērē ibooru :yooto kule -maaleelaat, nteenee Mokoryoontēēt nkityōōniin :nyēē inkētē yoo aleelaat nto -maaleelaat. ⁵ Kunyi, -mēētilchi :chii chiito ake ng'al ākoy :bēsyoēt nyoo iyēēwunēē :Mokoryoontēēt. Inee :nyēē +māchokung'ong' kiyēē kikiker :mēēnānēēt ānkusyoor wōlēē wuu :kāāsōōtēywēēkaab biiko. Yooto, mākusilto :Yēyiin chii kurubta keey āk yēyuutēkyii.

Wōōyēch :kāāmuukēywēēkaab Yēyiin kusiir ng'aseetaab keey

⁶ Kwaarub :anii āk Ābōōlō ng'aleechu kātāāmwoowook sungung'et okaseeneech acheek kule yoo /kēērubē siruutēk ku kiy nee. Kunyi, ōnkēt kule mēērook kōōtōrōōr :chii chiito ake kusiir ake. ⁷ Ng'oo :nyēē mwooyē kule karaam :chiito ake kusiir ake? Mēēbērē kikōōning' :Yēyiin rōōbēywoontooni iboontē? Nto yoo ākoo /kikēēkōōning' ii, kwaaming' :nee siing'as keey wuu nyēē ki nyeeng'uung'?

⁸ Ōbērē tōōs kyōōnyōōru kiyēē kyōōmāchē. Nto, ōbērē kyōōmokoroon ānkōōbērē kyōōyēku bāytooyik kumāmii :toorētēt ake tukul. Nto kikyōōyēku man bāytooyik, nto kēēbāytooyiisē :tukul. ⁹ Ākāse kule wuu nyēē kookoochuukweech :Yēyiin acheek lēbkēyik keekerkeyiitu kibratii chēē /kiikiitiilchi meet. /Kikiibarbaartaateeneech taayēetaab malayikaanik āk biiko. ¹⁰ Kēēbērēch :acheek kubo *Kāārārookiintēēt nto akweek ōng'oomēch. Kēēkususkēch sinee :acheek nto akweek ōtīnyē nkuruuk. /Kēēkoonyitook akweek nteenee -/mākēēkoonyitēch acheek. ¹¹ Kookeēbetee kuut ankwaamaateech :melel amākēētīnyē sīrooy chēē yēmēēch. /Kēēmii /kiinyāliilēch ām kēēlto nyēē miyaat amēēkēētīnyē kēestoon. ¹² Kyoomē booryēēt miisin kēēyēyiisyēē āwunnyēkyoo, nto yoo /kākēēchubēch, kēēsooyē Yēyiin kōōbēruur nyoo kachubēch, nto yoo /kākēēwusēēch, kēēmuytoochinē. ¹³ Nto yoo kēēnchuruurēch :chii, kēēng'āloolchinē nyēē karaam. Kōōkēyēku :acheek kāābsikoonwēētaab biikaab kōōrooni.

¹⁴ -Māāmiitē āsirwook ng'aleechu āntosuūrēnook, nteenee āmiitē āsōōwook kuu lōkōkyuu choo āchāmē. ¹⁵ Ōmuuchē sinee ōnyōōru kāānēetik chēē chaang' miisin chēē inēetook

3:8 1Kōōr. 4:5 3:9 Māārko 4:2-9; Ēfēs. 2:20-21; 1Bēt. 2:4-6 3:11 Isa. 28:16; Yēyuut. 4:11-12 3:15 2Kōōr. 5:10
 3:15 Yuuta 23 3:16 1Kōōr. 6:19; 2Kōōr. 6:16; 1Bēt. 2:5 3:18 1Kōōr. 4:10 † 3:19 Āyub 5:13 3:19 1Kōōr. 1:20
 † 3:20 Tyēēn. 94:11 3:22 Room. 8:38 3:23 Room. 14:7-9; 1Kōōr. 15:28 4:1 1Kōōr. 2:7 4:2 Luuka 12:42
 4:4 Yēyuut. 24:16 4:5 Room. 2:16; 1Kōōr. 3:8 4:7 Kala. 6:3 4:8 Room. 5:17 4:9 Room. 8:36; Ibu. 10:33
 4:10 1Kōōr. 3:18 4:12 Luuka 6:28; Yēyuut. 18:3; Room. 12:14 4:13 2Kōōr. 11:23-29

kurubta keey āk *Kāārārōokiintētē, nteenee -mēēmuuchē :tukul kuriibook kuu kōōn. Kyāā-āmwook lōkōōywek chēē kāroomēch kurubta keey āk Kāārārōokiintētē Yēesu, yooto akkerkeyi-itu kōōn. ¹⁶ Kunyi, ākiimook kule oyey kuu wōlēē āyēytooy :anii. ¹⁷ Kayeya :ng'ālyoontooni āyooku Tēmētēwō kuchō wōloo ōmiitē. Kiikuyēk :inee lakwanyuu nyēē āchāmē ānkuyēchinē :inee Mokoryoontētē yiisyēt ām mooyēt akeenke. Māchokōōsōōtwook wōlēē wuu :soboonnyuu ām Kāārārōokiintētē Yēesu nyēē rubē keey āk kiyēē ānētē kanisoosyek tukul ām wōlto ake tukul.

¹⁸ Kookung'as keey :alake ām akweek nyēē wuu nyēē kyōōbērē tōōs kimāāmuuchē :anii āchōō wōloo ōmiitē. ¹⁹ Nteenee, yoo kacham :Mokoryoontētē āmiitē wāachōōnii wōlooto ām lēēkitō, si nto yityo, mēēbērē +māābēeru baateey wōlēē mii :icheek kung'āstooy keey, nteenee, +maakas wōlēē tēē :kāāmuukēywēēkwaa. ²⁰ Mēēbērē bo :Bāytooyiisyētāab Yēyiin ng'al baateey, nteenee bo kāāmuukēy. ²¹ Kunyoo ii, ōchāmē nkōnō, āyibwook ng'wooninto, nto āchōōntē chamateet āk tāmirmiryētē nyēē intusoot?

5

Okwet ng'eetaabiya nyoo machurtaat

¹ Ākāsē kule wōō :martaayeet ām wōlēē ōmiitē ānku miyaat :martaayaanaa miisin kusiiir mbo nyoo yēyē :choo -mēēnkētē Yēyiin. Ākāsē mbo kule miitē :chiito nyēē kiikoomut koorkeetaab kwaan. ² Ōkwēēstooy ng'ālyoo nyēē wuu nyēē kātāng'woonchook ankoowet chiichoo kiyēyē ng'ālyoontoonoo? ³ Ānkoo sinee -mākēēboontē keey ām yēt akeenke, nteenee, kēēboontē keey ām Tāmirmiryētē. Kaamwaay kēny kule leelaat :chiichoo ānkoo -mākēēboontē keey. ⁴ Ōruruukyi keey yēt akeenke ām kāāmuukēywēēkaab Mokoryoontēnyoo Yēesu ānku +māātinyē keey āk akweek ām Tāmirmiryētē. ⁵ Māchaktōōs yooto nanyuun, ōtēērchi chiichoo Kibrōkōsyoontētē / sikiing'woonchi bōōrnyii / ankiiraraach tāmirmiryēnyii bēsyētē nyoo itiiilē :Mokoryoontētē ng'aleek.

⁶ Ōng'āsyinē keey nee ām ng'ālyoo nyēē tēē nyi? -Mōōnkētē :akweek kule tistooy mbo :miyootoy nyēē mining'kut koolaambuuch biiko tukul? ⁷ Ōtayee keey ātēbuutēchookwook bo kēny, sōōminy ām soboonto nyēē lēēl nyoo kyōōnyōōru kuuyu kime *Kāārārōokiintētē kubo acheek. Inee ku mēēnkitaab kōrōsēek nyēbo *Saakweetaab Keeytaayeet. ⁸ Kunyoo, okany kyaan saakwaani ām kēēlto nyēē tilili āk manta kusiiir yoo /kātākēēburuchē āk kēēlwookichoo bo kēny choo bo miyootoy āk rōkōs.

⁹ Ām barweenyuu nyoo kisimasirwaak, kyāāmwoowook kule osatee keey bichoo kicham martaayeet. ¹⁰ Kimāāmiitē āng'āloolēē biiko choo mānēēnkētē Yēyiin choo mārtōotē, chēēmooyētētiis, chōōriik nto choo kutunkyinē āynātōōs. Nto kyāāmwoowook kuu nyooto nto kimākwook kule ong'eetee kōōrēt kutukul. ¹¹ Nteenee kiyēē āmiitē āmwooyē ku kule, osatee keey wōlēē mii :alake choo kuurē keey kule icheek ku mbo ng'eetaabiya, nteenee mārtōoy nto ku chēēmooyētētiis nto kukutunkyinē āynātōōs nto choo chubiisyootē nto ku kibōōkitiis nto ku chōōr. -Mōō-āmchiinē mbo āmit āk biich chēē wuu choo. ¹²⁻¹³ Mābootoo āburyoong'tē biiko choo mēēbērē kookunam ng'ālyoontēetaab Yēyiin. Yēyiin nkit :nyēē itiiilchinē choo ng'al. Nteenee māchaktōōs akweek ōburyoong'tē biiko choo mwooyē kule bo kanisa, kuu yoo mwooyē :siruutēk kule, "Ōnēmētē chiito nyoo tinyē rōkōsto."†

6

-Mōōyooong'tēē keey kōōk

¹ Yoo kāchuunhuun :chii āk ake ām akweek, kumāmāchaktōōs kuyibchi ng'aleechaa biiko choo -mēēnkētē Yēyiin kōōwōōyo. Nteenee, māchaktōōs kuyibchinē kāāntōōyikaab biikaab Kiriistō kuchuul ng'aleechaa. ² -Mōōnkētē kule biikaab Kiriistō :chēē mākoōtiilchi bēsyētē ake biikaab kōōrooni ng'aleek? Yoo akweek :chēē +mōōtiilchi biikaab kōōrooni ng'aleek ii, kubiirōok osat ng'al chēē mābo laat? ³ -Mōōnkētē kule +mākiitiilchi :acheek malayikaanik ng'aleek? Kubooyiit man kiimuuchē keechuul ng'al choo mābo laat yoo kāchuunhuun :biich. ⁴ Kunyoo, yoo kātook :ng'ala chēē wuu chooto ii, ara ōyibchinē biiko choo kāsē :biikaab Kiriistō kule māchulootiin sukāsātwook ng'aleechaa? ⁵ Āmiitē āchuurōok. Ōmāchē ōmwoowu kule māmii :chii mbo akeenke ām akweek nyēē boonto kiirnatētē kōōwōōyo biikaab Kiriistō chēē kāmakāsyiin? ⁶ Ām nee suwokōōyooong'tēē :ng'eetaabiya ake nyiin kōōk, kōōkoochi biiko choo mābo Kiriistō kōōwōōyo? ⁷ Yoo kākwēryoot :chii ām akweek choo ōbooyē Kiriistō

4:16 1Kōōr. 11:1; Filib. 3:17; 4:9; 1Tēēs. 1:6; 2Tēēs. 3:7, 9; 2Tēm. 3:10; Tiitō 2:7; 1Bēt. 5:3 4:17 Yēyuut. 16:1; Room. 16:21; 1Kōōr. 16:10; 2Kōōr. 1:1, 19; Filib. 2:19; 1Tēēs. 3:2, 6; Ibu. 13:23 4:19 Yaāk. 4:15 4:21 2Kōōr. 13:2 5:1 Laawī. 18:8 5:2 1Kōōr. 6:12; 10:23 5:3 Kolos. 2:5 5:5 1Kōōr. 3:15; 1Tēm. 1:20 5:6 Kala. 5:9 5:7 Chuy. 12:15; 13:7; Mat. 16:6-12; Kala. 5:9; Yoowa. 1:29 5:11 1Kōōr. 6:9-10; 2Tēēs. 3:6; Tiitō 3:10; 2Yoowa. 10 † 5:12-13 Kiruutēk 17:7; 19:19; 21:21; 22:21, 24; 24:7 5:12-13 Kiruu. 13:5 6:2 Room. 5:17 6:3 Yuuta 6

ake kuwo kōōk, kukaākōōboor keey kēny kule -mōōmuuchē kiy. Kaykay ōmuytoochinē keey ku akweek keey kusiiir bōōyyoong'tēē keey kōōk. ⁸Nteenee, māmāchāktōōs :chii ām akweek kuyēyē kiy nyēē miyaat nto miisin -'mēēkustoochi ng'eetaabkoomēt.

-*Mēēwutē :kibrōkōōsis Kaab Yēyiin*

⁹Ōnkētē oob kule -mēēwutē :kibrōkōōsis Kaab Yēyiin? -Mookany /kiiberbeeraak. -Mēēwutē Kaab Yēyiin :murēn āk koor choo kicham kurwootootē keey, biiko choo kutunkyninē āynātōōs, choo mārtooy nto choo sikōrē murēnik chuut, ¹⁰choo sāsunootēē alak tukuukwaa, chēēmooyēētiisyēk, kibōōkitiisyēk, choo chubiisyooteē nto chōōriik. ¹¹Kyōōwuyē :nkakweek chooto. Nteenee /kiikiyiwuunook ōtililiitu /ankeechamta kule ōchurtootiin ām kaayneetaab Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō āk Tāmirmiryēetaab Yēyiintēēnyoo.

Ōkoonyitē Yēyiin ām bōōrwoonikwook

¹²Mwooyē :alake ām akweek kule, "/Kēēchāmwoo kiy ake tukul." Nteenee āmwoowook kule mā karaam :kii ake tukul. Ānkoō /kēēchāmwoo ayey kiy ake tukul, mēērook ā-āsi keey kubaytaa :tukuuchoo. ¹³Nto imuuchē :chii kumwooy kule, "Bo :āmiik mooyēēt ānku bo :mooyēēt āmiik." Ānkoō ōmwooyē kuu nyooto, miitē :sobooantaab āriit nyēē siirē muchastaab bōōrto. Kāāmwoowook, mēēbērē /kikeeyey bōōrtaab chii kubooyiit ng'ōōkistaab maraayeeet. Nteenee, /kikeeyey bōōrto kubo Mokoryoontēēt ānkubāwu :Mokoryoontēēt bōōrto. ¹⁴Kiing'etee :Yēyiin bōōrtaab Mokoryoontēēt meet, ankumakoong'etee bōōrwoonikyoo nkacheek meet ām kāāmuukēyweēkyii. ¹⁵-Mōōnkētē kule bo :bōōrwoonikwook Kiriistō? Kōōmuuchē kule nee /kiinoomnyo :kiyēē bo Kiriistō āk chēēmurēniis? ¹⁶-Mōōnkētē kule chiito nyoo kātuuyo āk chēēmurēnyoo, kukaākuyēk kiito akeenke āk koorcoonoo? Mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, "Mākuyēk :bichoo tukwaay kiy akeenke."[†] ¹⁷Nteenee chiito nyoo kānoomnyo āk Mokoryoontēēt mākyūēk :tukwaay kiito akeenke ām Tāmirmiryēēt.

¹⁸Lēyyē, osatee keey ng'ōōleekaab maraayeeet. Ōmwooyē kule kiy ake tukul nyoo yēyē :chiito ām bōōrnyii mā ng'ōōki, nteenee āmwooyē :anii kule chiito nyoo kamarta ku ng'ōōki ankaakunyeernyeeree bōōrnyii. ¹⁹Nto -mōōnkētē kule bōōrtaab chiitaab Kiriistō ku kōōtaab Tāmirmiryēetaab Yēyiin? Yēyiin nyēē kikōōnook Tāmirmiryoonoo miitē bōōrwoonikwook kunyoo -mēēbāwu keey. ²⁰/Kikēēwālāng'unēēnook kiy nyēbo koomānuut kunyoo, ōkoonyitē Yēyiin ām bōōrwoonikwook.

7

Ng'ālyoo kurubta keey āk kāāmutiisyēēt

¹Nto kurubta keey āk ng'āleek choo kyōōsirwoo, kaykay nto -mēēmutiis :chii. ²Nteenee kuuyu wōō :maraayeeet kōōrēēt, kumāchāktōōs kuboonto :murēno koorkeēnyii ānkuboonto :koorko saanteenyii. ³Māchāktōōs :saanteet kuchāmchiintōōs āk wōlēē māktooy :koorkēenyii ānkumāchāktōōs kuchāmchiin :nkinee koorkeēt āk wōlēē māktooy :saanteenyii. ⁴Mābāwu :koorkēēt bōōrnyii nteenee saanteet :nyēē bāwu, āmābāwu :nkinee :saanteet bōōrnyii nteenee koorkeēt :nyēē bāwu. ⁵Kunyoo, māsooyēnēn :chii ām wōlēē mii :ake tōōs baateey yoo kōōkāsiine :tukwaay ām bārooyinto nyēē māchē osaay. Nto mii yoo, otas taay ōbuur kuu wōlēē wuu :biich chēē kiikoomut keey sukung'et -mōō-āsi keey kukentaak :Kibrōkōōsyoontēēt, yoo -mōōmuuchē ōriib keey. ⁶-Māāmiitē āmwooyē kule mēēmutiis :chii, nteenee kāāsōōtēywoo :nyoo nyēē kāākōōnook. ⁷Ābērē nto kiwuu :biiko tukul anii. Nteenee, tiniyē :chii ake tukul rōōbeywoontēēnyii kuchōōnēē wōlēē miitē :Yēyiin nyēē teer ām wōlēē mii nyēbo ake.

⁸Nto kurubta keey āk murēnik choo kiikubēkunēē :koorruk nto koor choo musuuk, āmwooyē kule kaykay kōōbuur :chii kuu anii, kumacheeng' koorko nto saannyya. ⁹Nteenee yoo -mēēmuuchē :chii kuriib keey, kukaykay kōōmutiis nto /kiimut kusiiir yoo katēēyiime :bōōrto.

¹⁰⁻¹¹Nto kurubta keey āk biikaab Kiriistō choo kēēsyootiin, āmwoowook (āmēēbērē sōō, kule anii :nyēē āmwooyē, nteenee Mokoryoontēēt) kule māmāchāktōōs :koorko kubakaakta keey āk saanteenyii nto kukwet :saanteet koorkeēnyii. Nto yoo kabakaakta keey, kumāmākyiintōōs /bokiimut koorcoonoo subak. Nto yoo māwuu nyoo, /kiichoomnyo āk saanteenyii kōōyēēchiin kuu kēny.

¹²Nto ām kēēlto ake, āmwooyē (anii nyooto āmwooyē, mēēbērē Mokoryoontēēt) kule yoo boonto :chiitaab Kiriistō koorkeēnyii nyēē māmēēyēnchi Kiriistō, ānkuchāmē :koorkoonoo

6:7 Mat. 5:39-40; Room. 12:17 6:10 Mat. 25:31-46; Kala. 5:19-21 6:11 Ēfēes. 5:26; Tiitō 3:3-7; Ibu. 9:14; 1Yooowa. 1:7 6:12 1Kōōr. 10:23; 8:9; Kala. 5:13 6:13 1Tēes. 4:3 6:14 Room. 8:11; 6:4; 1Kōōr. 15:15, 20; 2Kōōr. 4:14; Kolos. 1:18 6:15 1Kōōr. 12:27 † 6:16 Toowu. 2:24 6:17 Room. 8:9-11 6:19 1Kōōr. 3:16 6:20 Room. 13:14; 1Kōōr. 7:23; 1Bēt. 1:18-19 7:2 1Tēes. 4:3-4 7:3 Ēfēes. 5:21-29 7:7 Mat. 19:11-12; 1Kōōr. 12:11 7:9 1Tēm. 5:14 7:10-11 Mat. 5:32

kuming'to keey saanteenyii, kumāmāchāktōōs kukwet. ¹³ Nto yoo boonto :cheebiya ake tukul saanteet nyēē mănēēyēnchi Kiriistō ānkuchāmē :saanteenyii, kumāmāchāktōōs kubakaakta saantaanaa. ¹⁴ /Kiikiitiliil saantaanaa kubununēē soboontaab koorkeēnyii nyoo kiikōōyēnchi Kiriistō /ānkikiitiliil nkinee koorkeēt kubununēē soboontaab saanteenyii nyoo kiikōōyēnchi Kiriistō. Nto kimāwuu nyooto, nto kimātīlīlēch :lōkōkwook, nteenee tilīlēch. ¹⁵ Nteenee yoo mächē :chii nyoo mănēēyēnchi Kiriistō kukwet koorkeēnyii, kootyaakaat :koorkoonoo kuwēēchi keey. Nto yoo mächē :koorko nyoo mănēēyēnchi Kiriistō kule kubakaakta saanteenyii, kuchāmchi :saanteet kuwēēchi keey. Mārātē koorko nto murēn nyoo kiikōōyēnchi Kiriistō :ng'ala chēē wuu chooto, kuuyu kiikukuurēēch :Yēyiin kēēminy ām kaalyeet. ¹⁶ Inkētēē nee :inyiing' koorko nyoo 'kiiyēnchi Kiriistō yoo 'imuuchē iyey saanteeng'uung' /kiiraraach, nto acha? Nto, inkētēē nee :inyiing' saannyya nyoo 'kiiyēnchi Kiriistō yoo 'imuuchē iyey /kiiraraach koorkeēng'uung', nto acha?

¹⁷ Mächāktōōs kurubē :chii kāāburnyii kuu wōloo kikiikuchōbotoochi :Mokoryoontēēt yoo kikuurē :Yēyiin. Makuutyēēt :nyitēnyi nyēē ātōōrchinē kanisoosyek tukul. ¹⁸ Yoo kikuurē :Yēyiin chii koomuraatanaat, ku Yuutāyiin, kumāmāchāktōōs kusyeem kuyēk chii nyēē /manaakiimuraatan. Nto yoo kimeemuraatanaat :chii yu kikuurē :Yēyiin, kuuyu kimā Yuutāyiin, kumāmākyinē /kiimuraatan. ¹⁹ Yoo imuraatanaat :chii nto kumeemuraatanaat, kumāmi yēēt :kiy. Nteenee ng'alyoo nyēbo koomānuut, ku kule /kēēriib mākūutēēch Yēyiin. ²⁰ Mächāktōōs :chii kōōbuur kuu wōloo kiwuunto kukuurē :Yēyiin. ²¹ Yoo kiyyēku motwooriin, -meekany kooyiimiing' mēt, nteenee yoo 'kēēnyōōru bārooyinto /kiityaaktiing', icham. ²² Yoo /kikēēkuuriing' iyēku motwooriintēēt ing'erech kule -mēēmiitē motwoornātēētaab ng'ōōki, nteenee kwēēbooyiitu Mokoryoontēēt. Nto yoo kiibāwu keey kukuuriing' :Yēyiin, inkēt kule iyēku motwooriintēētaab Kiriistō. ²³ /Kikyaaleenaak kiy nyēbo koomānuut kunyoo, -mookany kubāwook :kōōrēēt. ²⁴ Mbo ng'eetaabiya, ōyēyē yiisyēētaab Yēyiin nyēē mātiny kule iyēku ng'oo.

²⁵ Nto kurubta keey āk choo makēēsyootiin, -māātinyē makuutyēētaab Mokoryoontēēt nyēē nāmē keey āk icheek. Nteenee ārwookwook kuu chii nyēē /kiikoosēē keey kubo kiyēē kiikōōbēruurēēnoo :Mokoryoontēēt. ²⁶ Kubo wuuyinto nyēē miitē kuu nyiitēnyi, āsōōtē kule kaykay -/mākiimutiis. ²⁷ Yoo boonto :chii koorkeēt, kōōbuurto, nto yoo māboonto, macheeng'. ²⁸ Yoo kēēmutiis :chii, mēēbērē kāchoolwookēn, āmēēbērē kāchoolwookēn :nk-inee nyoo /kakiimut. Nteenee, mākunyōōr :nyoo kēēmutiis nyālīlūtēk chēē chaang' ām ming'ātēēnyii, -āmāmākyook :anii nyālīlūtēchooto. ²⁹ Mbo ng'eetaabiya, kiyēē āmiitē ābooru ām yuutēyū ku nyi: lēēkit :mēēyintaab kōōrēēt. Kunyi, mächāktōōs :murēnik choo kiikōōmutiis kumāsūwēē ng'aleekaab kēēstooniikwaa. ³⁰ Nto choo mii kuriirōōs kumächāktōōs kōōbuurē wuu nyēē mātinyē ng'woonin. Nto choo mii kung'ērēchē kumächāktōōs kōōbuurē wuu nyēē māng'ērēkootiin. Nto choo āliisyē, kōōbuur wuu nyēē mā cheekwaa :tukuuchoo koolē. ³¹ Nto choo yēyiisyēē tukuukaab kōōrooni kumächāktōōs kōōbuur wuu nyēē māng'ērēkyinē tukuuchoo. Mii wokubotē :kōōrooni ām lēēkitō.

³² Amāchē ōbuur nyēē māmi :kiyēē iyimook mētēwoy. Amē mēt chiito nyoo mănēēmutiis :wōlēē makoong'ereekta Mokoryoontēēt. ³³ Nto chiito nyoo kiikōōmutiis, kōōsōōtē :nyoo wōlēē makoong'ereekta koorkeēnyii. ³⁴ Yooto mākusāch :kāāsōōtēyēwēkyii. Isōōtē *:ārung'oonyoontēēt nto ku koorko nyēē musuk ng'aleekaab Mokoryoontēēt ānkōōnēmchinē keey kutukul. Nteenee isōōtē :koorko nyoo imutaat wōlēē makoong'ereekta saanteenyii. ³⁵ Amwooyē ng'alyoontooni sukuyēētyēēchook āmēēbērē kule kaakiichaak. Amāchē ōbuur ām kēēlto nyēē rootaat nyēē kyōōnēmchi keey Yēyiin kutukul.

³⁶ Yoo isōōtē :booyoo kule keekaay chēēbnyii nyēē kōōkōōnnnyoo kut kumii wokukēēyētēē :bēsyoōsyēk chēē yēmē /kiimut ānkōōsōōtē :chiichocho kule nyoolchinē kuwo kōōto, kōōrook kooyiilta kuu wōloo makteoy. Māmi :kiy nyēē miyaat yoo kamakta chēēbnyii /kiimut. ³⁷ Nteenee yoo keesootee mooyēēnyii ankootiil kule kōōbuur :kōōkoonoo nyēē mēēbērē /kiimutē, kumii :boontoonoo kuyēyē nyēē karaam. ³⁸ Kunyoo, boontēēt nyoo kamakta chēēbnyii /kiimut, kukayey nyēē karaam, nto nyoo kamamakta chēēbnyii /kiimut, kukayey :nyoo nyēē karaam miisin.

³⁹ Mächāktōōs :koorko kutāsē taay kōōbuurtooy keey saanteenyii yoo tākusoboot :saanteet. Nteenee yoo kame :saanteet, /kēēchāmchinē koomut keey āk chiito ake tukul nyoo kacham :inee, kātikoo kiikōōyēnchi :chiichooto Mokoryoontēēt. ⁴⁰ Nteenee ām wōlēē ākāsotooy :anii, ibēruuroot :koorkoonoo yoo /kamakiimut subak. Āsōōtē kule mii kōōntōōwo :Tāmirmiryēētaab Yēyiin yoo amwooyē ng'aleechu.

7:15 Yoowa. 14:27; Room. 12:18; 14:19; 1Kōōr. 14:33; 2Kōōr. 13:11; Kolos. 1:20; 3:15; Ibu. 12:14 7:16 1Bēt. 3:1

7:18 Kala. 5:1 7:19 Room. 2:25-29; Kala. 5:6 7:22 Efēs. 6:6; Filēm. 16 7:23 1Kōōr. 6:20 7:26 Cherem.

16:1-4; Yēyūtu. 14:22; 1Tēēs. 3:3-4 7:28 Luuka 21:23 7:31 Ēsēk. 7:12-13; Room. 13:11-13; Filīb. 4:5; 1Bēt. 4:7

7:33 Luuka 14:20 7:39 Room. 7:2-3

8

Kurubta keyy āk bany choo /kakeesaayta

¹ Kany, baa, āmwoowok ng'alyoo kurubta keyy banyeechaa /kēesooytoochinē āynātōōs. Kubooyiit man, kiinkētē sinee kule kēētinyē :tukul kiirnān. Ng'āsēē keyy :ake kiirnān, kuchāmē :ake biiko alak ānkōōitiirē. ² Nto chiito nyoo yibē keyy kule inkētē kiito ake, kumēēnkētē kiyoo kuu wōloo kātāmāchāktōōs kōōnkētito. ³ Nteenee, chiito nyoo chāmē Yēyiin, kuchāmtooy :Yēyiin kule nyeenyii.

⁴ Kunyi, kurubta keyy āk banyeechaa /kēesooytoochinē āynātōōs, āmwooyē kule buch :āynātōōsyēchoo. Māmii :Yēyiin ake, nteenee akeenke :Yēyiin nkit! ⁵ Ānko ku chaang' :tukuk barak nto wōlēēb ng'wēny chēē kutunkynē :biiko alake kuu āynātōōsyēkwaa nto mokorēēnikwaa, ⁶ kiinkētē :acheek kule akeenke :Nyēē /kēekutunkynē. Nyooto ku Yēyiin nyoo Baaba ānkitoowu kiy ake tukul ānkēēminyē kēekoonyitē inee. Akeenke :Mokoryoontēt. Nyooto ku Yēesu Kiriištō nyoo yēchiintōōs kiy ake tukul āk Yēyiin ānkukōōnēēch soboonto.

⁷ Mēēbērē inkētē :biiko tukul ng'aleechēēb manta. Tākōōyīmē biikaab Kiriištō alak yoo kaam bany chēē /kākēesooytoochi āynātōōs. Nto kuuyu tākukuskusēch :bichooto, kōōsōōtē kule tōōs ng'ōōki yoo kaam banyeechaata. ⁸ Yoo kakyaaam āmit, nto kamakyaam, mēēbērē yēyēch kēēlēēkityi Yēyiin.

⁹ Ōriib keyy! Ānko ōtyookootiin o-am banyeechaa, -mookany kōōsākyy biiko choo mānāākich :kaakaaseeng'waa kunyōōr kāānakuut / ānkiiboot. ¹⁰ Yoo kāsook akweek choo ōng'oomēch :chiito nyoo kuskus :kaakaaseenyii ō-āmē banyeechaa /kākēesooytooy ii, ōmiitē oob ō-āsānchinē nkinee kwaam banyeechaata? ¹¹ Kunyoo, mākōōsākyyi :ki-irnātēēng'woong' kubot :ng'eetaabiya nyiitēnyii kimēēchinē *Kāārārōokiintēt. ¹² Yoo kōōchoolwookēnchi mbo ng'eetaabkoomēt ām kēēli ōsuusyoonē kāāyēnchinooyēēng'waa nyoo kuskus, kōōchoolwookēnchi Kiriištō. ¹³ Kunyi, yoo ākoo yēyē :kiyoo ā-āmē mbo ng'eetaabiya kubootyō, kāmēētāwāā-āmē banyeechaa subak.

9

Mānāātēēbchi keyy :Bāwulō kiyēē kimisyinē kunyōōr

¹ Maatyaaktaat :anii? Mā anii *lēbkēēyiin? Kyaakas Yēesu Mokoryoontēnyoo ānyōōtooku :akweek kubo yiisyētē nyēē āyēchinē Mokoryoontēt. ² Mānāākoochi biiko tukul lēbkēēyētē, nteenee, kubooyiit man, kyāākōōnok akweek. Wōlēē ōrubtooy :akweek Mokoryoontēt, kōōbooru man kule anii :lēbkēēyiintēēng'woong'.

³ +Māāyētētē keyy ng'aleechu āmwoowok yoo kakwiilaataa :biiko alake. ⁴ Kēētinyē man /kēēkōōnēēch āmiik nto kiyēē kēēyēē kubo yiisyētē nyēē kēēyēyē ⁵ ānkāātinyē man amut koorko nyēē kiikōōyēnchi Yēyiin sikēēbēetooy keyy tukwaay kuu wōlēē yēytooy *lēbkēēyik alake, mbo :ng'eetaabkaamētitiitab Mokoryoontēt āk Bētērō. ⁶ Ara anii āk Barnaaba baatey chēē kēēyēmāktōōsii kēēyēyiisyē sikēēnyōōru kiyēē kyoomē? ⁷ Mii :chii nyēbo lukēt nyēē imuuchē kukwēchi keyy nkit beesaanikaab yiisyētē? Nto mii mbo :chii nyēē choonē āmit, amaam āmiichoo? Nto mii :chii nyēē imuuchē kuriib tany āmālusyo oō?

⁸ Mēēbērē āmiitē āmwooyē ng'aleechu āyyoong'unēē komostaab biich buch, nteenee siruutēkaab Yēyiin :chēē mwooyē kuu nyooto. ⁹ Mwooyē :siruutēkaab *Muusa kule, “-/Mākēērātē yēyto kuutiit yoo /kēēbooksē.”† Māmiitē :Yēyiin kung'ālōolēē yēyto baatey ¹⁰ nteenee mii kung'ālōolēēnēēch nkacheek si yoo miitē :chiito kutēbēnē mōkōōnkēētaab yeeyiik nto kumii kuwōōrsē, kutinyēē mooyētē kule +/mākiikoochi kiy. ¹¹ Kookeechaan :acheek ng'aleekaab Tāmirmiryētē soboonwēkwook, ara nyikisyook yoo kōōkōōnēēch kiy nyēē kākēēyētēyēchinēē keyy? ¹² Nto yoo ākoo tinyē :alake manta ōtoorēt :akweek ii, kwaam :nee +mōōtoorētēēch nkacheek? Manaakeeyaach :acheek /kēēyēwēēch kuu nyooto. Nteenee, kikeecham keemuyte kiy ake tukul kusiir yoo kātākēēkērēktooy biiko kukas lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo Kiriištō. ¹³ Ōnkētē oob kule nyōōrtooy :biiko choo yēyiisyē *Kōōtaab Yēyiin āmiik wōlooto? Nto -mōōnkētē kule āmē :choo bēlēē kōōrsēēk ām *kāābōōrsēē kereeryaanteetaab āmiichoo bēlēē? ¹⁴ Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, kimwooy :nkinee Mokoryoontēt kule māchāktōōs :biiko choo āmtootē lōkōōywēk chēē kāroomēch /kēēbāyē kubo yiisyoono.

8:1 Room. 15:1-2; 1Kōōr. 13:1-7; 16:14 **8:3** 1Kōōr. 12:13; Kala. 4:9 **8:4** Kiruu. 6:4 **8:5** 1Kōōr. 10:19-20
8:6 Yoowa. 1:3; 1Kōōr. 12:5-6; Efēēs. 4:5-6; Kolos. 1:16 **8:9** Kala. 5:13 **8:12** 1Kōōr. 10:23-33 **9:2** 1Kōōr. 15:8;
2Kōōr. 10:7-8; 11:5; Kala. 1:1 **9:2** 1Kōōr. 4:15; 2Kōōr. 3:1-3; 10:13 **9:4** Mat. 10:10; 2Tēēs. 3:9 **9:6** Yēyuut. 9:27;
18:3; Kala. 2:1, 9 † **9:9** Kiruu. 25:4 **9:9** 1Tēm. 5:18 **9:11** Room. 15:27 **9:12** Yēyuut. 20:33-34; 2Kōōr. 11:9
9:13 Laawi. 6:16, 26; Kāāyit. 18:8-10; Kiruu. 18:1

¹⁵ Manaayaach :anii /kēēyēwoo kuu nyooto āmāmiitē āsirwook ng'aleechu kule sōōkōōnoo kiy. Akāykooyē ameyy kusir kubuutēēnoo :chii kiyi āntumēērē. ¹⁶ -Māang'asē keey yoo ā-āmtooy lōkōōywēk chēē kāroomēch, kuuyu mākyoo kule a-amte. Āmiitē nyēē miyaat nyēē tyaa yoo kamaa-amte lōkōōywēchu. ¹⁷ Nto kyāāchēēnkyi keey kule a-amte, nto yēmāksē /kēētūwēnoo. Nteenee kuuyu /kiikiitōōrwo, kumāchāktōōs a-amte. ¹⁸ Kiyēē āng'erēchēē ku a-amte lōkōōywēk buch nyēē -māyoochē kiy.

¹⁹ Ābāwu keey āmābāwoo :chii ake tukul, nteenee āchāmē āyēētyēēchi chii ake tukul saaweech biiko chēē chaang' kucham Kiriistō. ²⁰ Kyāānkāā-āmchinē Yuutayeeek, kyāābuurē kuu wōlēē wuu :icheek sāāyisu. Kyāābuurē āk Yuutayeechaa bāwu :kiruutēk wuu nyēē bāwoo nkanii :kiruutēk, ānkoo sinee -mābāwoo anii :kiruutēkaab *Muusa, sāāyisu icheek. ²¹ Kyāābuurē wuu nyēē -māāwuuyē Yuutāyīin yoo āboontē keey choo mā Yuutayeeek, sāāyisu icheek. Ānkoo wuu nyooto, āboontē mākuutēkaab Yēyiin, kuuyu bāwoo :Kiriistō. ²² Nto ām wōlēē miitē :choo kuskusēch, āyibē keey :nkanii kule akuskus sukung'et āyisu. Kunyoo, kwaayey keey akerkeyiitu bichoo alak tukul si nto anyuun āsarū mbo biiko kereeryaa. ²³ Āyēyē ng'aleechu tukul kubo lōkōōywēk chēē kāroomēch sāānyōōru :nkanii bēruurooto nyoo /kiikēēkuurtōochi biiko.

/Kēētūwēnē chii nyoo kēēkiil keey

²⁴ Ōnkēt kule yoo ing'wēēnē keey :biiko ām labateet kōōbēliisē :akeenke ānku nyooto baatey nyēē /kēētūwēnē. Kunyoo, māchāktōōs olābātē ōtīnyēē mooyēēt kule +/mākēētūwēnok. ²⁵ Chii ake tukul nyoo māchē kōōbēliis ām labateet, /kēēmākyinē kusatee keey ng'al chēē chaang' ānkōōnēmchi keey labateet. Nteenee yoo kēēbēliis, /kēētūwēnēē kiy nyēē -mēēbuurē kulōōyit. Nteenee kēēyēyē yiisyēētaab Yēyiin sikēēnyōōru tuwēnto nyēē wēēti kibchuulyo. ²⁶ Kunyi, -māāmiitē :anii ālābātē kuu chii nyēē -mēēnkētē kiyēē lābātyinē. -Māāmāchē anii akwet yoomat. ²⁷ Nteenee, kyaanēet bōōrnyuu muytaayēt si yoo ā-āmchinē alak lōkōōywēk, mēēbērē +maakuste kiyoo +/mākēētūwēnēēnoo.

10

-Mōōwuruur Mokoryoontēēt

¹ Mbo ng'eetaabiya, āmāchē āsōōtwook kiyēē kiyeyakay ām wōlēē mii :mbo kuuko. Kiriib icheek :boolteet ankwaay :tukul tōōliilēēt. ² Yooto kwooyē :icheek tōōliiloonoo ānkuriibootē :booltaanaa, kuyēk :icheek tukul rubiikaab *Muusa. ³ Kyaam :tukul āmnyoontēēt nyoo kwōōnoo :Yēyiin ⁴ ānkuyyēē bēēko kibtaman chēē kikwoonēē rwaanteet ām keel nyēbo kōōng'uu. Kiyyoonyinē :rwaantaanaata Kiriistō. ⁵ Mānāang'erēkyi :Yēyiin kāāburtaab bichoo wōlēē wōō sōōkāsē kule kibēkyinoot :bichoo suurkwēēnēt.

⁶ Kunyoo, kēēkāsē ng'aleechaa kule mēērook kēēkōōchōnkyi Yēyiin kuu wōlo kiyēytooy :bichoo. ⁷ -Mōōyēku biich chēē okutunkynē āynātōōs kuu wōlo kiwuunto :bichooto alake, kuuyu mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, "Kiswēē :biich saakwaanāa kuyyēēsyō bokōōsuuchi ng'al chēē mākāroomēch."[†] ⁸ -Makaraam /kēēmārtooy kuu yoo kiyēyē :alake ām bichoo sukubēku bēsyeēt akeenke :chēē kiyitē kisyēēroōk tibtem āk sōmōk. ⁹ Māmāchāktōōs /kēētyēmē Mokoryoontēēt kuu wōlo kityēmtooy :alake ām bichoo sukubākāchē icheek :ēērēēnōōk. ¹⁰ -Mōōng'unyng'luunyē kuu yoo kiyēyē :alake sukubākāchē icheek *:malayikeet nyoo āroontoy biich.

¹¹ Kēēkāsē yooto ng'aleechu kuyēk kāānēētēywoo. /Kikēēsirwēēch sukung'et kēēriibēē keey :acheek choo kēēmīnyē kōōrēēt ām bēsyoōsyēchu kaakuriik :tabanta. ¹² Kunyoo, yoo ōbērē ōtitiirōotiin kumāchāktōōs ōriibē keey -/makeekentaak. ¹³ Tyēmūtyēēt ake tukul nyēē chōōnchook ku nyoo nāmē chii ake tukul. Ōmuuchē omaang'tee keey Yēyiin kuuyu mēēbērē makwaastaak /keetyemaak kukeyytee tyēmīsyēēt nyēē ōmuuchē. Nto yoo /kakeetyemaak, mākōōboorwook kēēlto nyēē soochunte ānkubōōkich. ¹⁴ Kunyoo ii, chōōrōōnuutēkyuu chēē āchāmē, osatee keey okutunkynē āynātōōs.

¹⁵ Āmiitē āng'ālōolwook akweek biich chēē ōsēwunootiin, kunyoo, ōrōōtootē :akweek kiyēē āmwooyē. ¹⁶ Yoo kēēyēēwunēē terekyeet nyoo kēēbirchinēē Yēyiin kōōnkōy, kēēmiitē yooto kēēyēmtooy korotiikaab *Kāārārookiintēēt. Nto yoo kēēbētēsē mukaatiitē, kēēyēmtooy bōōrtaab Kāārārookiintēēt. ¹⁷ Kuu yoo akeenke :mukaatiinaa, kēēwuuyē akeenke, ānkoo kēēchoong'ēch, kuuyu kyoomē mukaatiinaata akeenke.

9:15 Yēyuut. 18:3 9:16 Room. 1:14; Yēyuut. 9:15; 26:16-18 9:20 Yēyuut. 16:3; 21:20-26 9:22 1Kōōr. 10:32-33; 2Kōōr. 5:11 9:25 Filib. 3:12-14; 2Tēm. 2:5; 4:7-8; Ibu. 12:1; Yāak. 1:12; 1Bēt. 5:4; Ng'oong'. 2:10; 3:11 10:1 Chuy. 13:21; 14:19-22, 29 10:3 Chuy. 16:13-21, 31 10:4 Chuy. 17:6 10:5 Kāāyit. 14:29-30; Ibu. 3:17 † 10:7 Chuy. 32:2, 6, 19 10:8 Kāāyit. 25:1-9 10:9 Kāāyit. 21:5-6 10:10 Chuy. 14:11-12; Kāāyit. 16:41-50 10:11 2Tēm. 3:16 10:12 Kala. 6:1 10:13 1Tēs. 5:24; Yāak. 1:13-14 10:14 1Yoowa. 5:21 10:16 1Kōōr. 11:24-25 10:17 1Kōōr. 12:27

¹⁸ Okas baa, akweek biikaab *Isrāyēēl. Yēmtooy oob :biiko choo bēēlē kōrōsēek kiyēē / kēēbēēlē am *kāābkōrōs, yoo āmiisyē? ¹⁹ Yoo āmwooyē kuu nyooto, āmiitē ābooru kule kōrōsēēchoo / kēēyēchinē āynāt ku kiy, nto kule kiy :āynātōonoo? ²⁰ Achicha! Māwuu nyoo. Kōrōsēek tukul choo yēyē :biiko choo mănēyēyēnchi Yēyiin, kuyēchinē :choo tāmirmirook chēē miyootēch āmēēbērē yēchinē Yēyiin. -Māāmākyook akweek ōyēmtooy kiy āk tāmirmirooy. ²¹ Mēēmūchāktōōs ōyēēwunēē terekyeetaab Mokoryoontēēt āk nyēbo tāmirmirook chēē miyootēch. Mēēmūchāktōōs ō-āmē Saakweetaab Mokoryoontēēt āk āmit choo /kākēēsooytoochinē tāmirmirook chēē miyootēch. ²² Ara, yoo ōmiitē ōyēyē kuu nyooto, ōmiitē ōwuruurē oob Mokoryoontēēt kung'woonchi :moo? Ōsōtōtē kule ōmūchē wōlēē tēēnto :kāāmukyēwēēkaab Mokoryoontēēt?

Ōkoonyitē Yēyiin ām kiyēē ōyēyē

²³ Mwooyē :alake am akweek kule, “/Kēēchāmwook kiy ake tukul.” Nteenee āmwoowook kule mā karaam :kiy ake tukul. Mātēēchē biich :kiy ake tukul. ²⁴ -Mēēchēēnkyinootē keey nkit karaamat, nteenee ichēēnkyinootē alak.

²⁵ Ō-āmē bēēny ake tukul nyoo koo-alee wōlēē /kyoolēē banyeeek amookany kwaamaak mēt kule ara /kākēēsooytoochi āynātōōs nto acha. ²⁶ Mwooyē :siruutēk kule, “Bo Yēyiin :kōōrēt āk tukuuk chēē mii kōōrēt.”†

²⁷ Yoo kakuurook :chii nyēē mănēyēyēnchi *Kāārārookiintēēt kule bōō-āmiisyē am kanyii ānkōōmāchē kule obe, obe. O-am bēēny ake tukul nyoo kākōōnole amookany kwaamaak mēt kule ara /kēēchāmwook o-am. ²⁸ Nteenee, yoo kāmwooyē :chii kule /kākēēsooytoochi āmiichu āynātōōs, mēērook o-am kubo chiichooto kāmwoowook, kuuyu yoo koo-am āmiichoo kōōsōtē :chiichoo kule miyaat. ²⁹ Mā akweek :chēē ōsōtē kule miyaat, nteenee chiichooto :nyēē imūchē koosoot kuu nyooto.

Imūchē kumwooyē :chii kule, “Kērēktoo anii nyi atyaakaat kule nee :wōlēē isōōtitooy :chito? ³⁰ Yoo ākoo āmiitē ā-āmiisyē ābirchinē Yēyiin kōōnkōy ii, kwaam :nee sukung'alaaleenaa :chii kule kaayey nyēē miyaat?” ³¹ Kookas, yoo ō-āmē nto yoo ōyēyē kiy, nto yoo ōyēyē kiy ake tukul, kumāchāktōōs ōyēyē ōkoonyitē Yēyiin. ³² -Mooyey kiy nyēē miyaat am wōlēē mii :biiko ānku Yuutayeeek, choo mā Yuutayeeek nto ku biikaab Kiriistō. ³³ Āsyēēmē ang'ereech chii ake tukul am kēēlto ake tukul. -Māāmiitē āchēēnkyinootē keey :anii nkit karaamat nteenee āchēēnkyinootē biiko chēē chaang', /sikiiraraach.

11

¹ Māchāktōōs ōyēyē kuu wōloo āyēytooy :anii, kuu wōloo ārubtooy wōlēē yēytooy :Kiriistō.

Kāāburtaab kooruuk yoo /kēēmiitē saayeeet

² Āsiltook, kuuyu ōsōtōō am kiy ake tukul ānkōōriibē kāānēētēyewēek kuu yoo kyāānēētook.

³ Āmāchē ōnkēt kule bāwu :murēnētēet koorkeēt, kubāwu :Kiriistō murēnētēet. Nto nyēē bāwu Kiriistō ku Yēyiin. ⁴ Yoo kēēyēēn :murēno ake tukul am acheek mētinyii yoo sooyē nto yoo ng'ālooltoochinē Yēyiin, kōōbooru kule mākoonyitē Kiriistō. ⁵ Nto nkinee koorke ake tukul nyoo mēēbērē kēēyēēn mētinyii yoo sooyē nto yoo ng'ālooltoochinē Yēyiin, mākoonyitē saanteenyii. Kerkeey :yooto wuu nyēē kēērēr mētinyii kōōntosuur saanteet. ⁶ Yoo mēēbērē kēēyēēn :koorko mētinyii kōōboor koonyit am wōlēē miitē :saanteenyii kukaykay kōōrēr. Nto subak, kuuyu ng'ālyoo nyēē mābo koonyit am wōlēē mii :saanteet yoo kēērēr :koorko mētinyii, kumāchāktōōs kōōyēēnē. ⁷ -Mēēyēēn :murēno mētinyii kuuyu /kikeeyey /kiikerkeeyee Yēyiin ānkukoonyitē Yēyiin. Nto koorkeēt, kukoonyitē :nyoo saanteenyii. ⁸ Mēēbērē kiyēwunēē :Yēyiin murēnētēet koorkeēt, nteenee kiyēwunēē koorkeēt murēnētēet, ⁹ āmēēbērē /kikēēyēyē murēnētēet kubo koorkeēt, nteenee /kikēēyēyē koorkeēt kubo murēnētēet. ¹⁰ Nto kubo malayikaanik, kumāchāktōōs :koorko kōōyēēnē mētinyii sukōōboor kule bāwu inee :saanteenyii. ¹¹ Ānko wuu nyoo, buch :koorko yoo mātinyē saannayā anku buch :nkinee saannayā yoo mātinyē :koorko, yoo kiikōōyēnchi Mokoryoontēēt. ¹² Kichōōnēē :koorkēēt bōōrtaab murēnētēet ānkuschē :koorko murēn. Kunyoo, kwoonēē :tukwaay wōlēē mii :Yēyiin. ¹³ Kunyi, okas :akweek nkit. Ara karaam am akweek yoo sooyē :koorko āmēyēēnoot :mētinyii? ¹⁴ Ara, inēētook :wōlēē wuu ātēbuutēkaab biiko kule ng'ālyoo nyēbo kāāntosuurāt kutinyē :murēno buut chēē kōōyēch? ¹⁵ Nteenee yoo boonto :koorko buut chēē kōōyēch kuyibchinē koonyit, kuuyu /kikiikoochi buutēchooto sukōōyēēnē mētinyii. ¹⁶ Yoo māchē :chii ake tukul kule kukwiil ng'aleechu, kumābootēch :ng'ala chēē wuu choo āmābooto nkicheek kanisoosyek am wōlto ake tukul.

Ōrōōtootē kiyēē ibooru :bōōrto āk korotiikaab Mokoryoontēēt

¹⁷ Mākoy āsilook ām kiyēē āmiitē wāāmwoowook kuuyu kiyēē ōmiitē ōyēyē ām tuuyōōsyēkwook kumā karaam. ¹⁸ Ng'ālyoo nyēbo taay ku kule kosiila yīit kule -mōōkāsyiintōōsii yoo ōtuuytōōsii ōkutunkyninē Yēyiin ankataacham kule wuu nyooto. ¹⁹ Achāmē kule imuuchē kukaraam yoo kōōchuunchuunnyē, sukutook kule mbo ng'oo ām akweek :chēē churtootiin ām wōlēē miitē :Yēyiin. ²⁰ Yoo kyōōtuuytōōsii, kyōōbērē tōōs ōmiitē ō-āmē āmnyoontēētaab Mokoryoontēēt nteenee mēēbērē bo Mokoryoontēēt :āmnyoontoonoo, ²¹ kuuyu simkwoomē :chii āmiikiyi ānkuyyēēsyoo amakanyee chuut sukuyemta tukul. Yooto makubeeteē :alake kuut nto alak kubiyooing'iis ānkubōōkiit. ²² Yoo kā saakwa nyēbo āmiisyō, kwoomiis :chii ām kanyii. Ōmōōntoochinē nee akweek :choo ōyēku mokorēēn biikaab Kiriistō choo kuskusēch? Ara +māāsilook? Achicha!

²³ Kyaā-āmwook kiyēē kiyey :Mokoryoontēēt. Ām kwēēmowuunoo / kikēēchoomtooy Mokoryoontēēt Yēesu, kinam mukaatiit, ²⁴ nto yoo kikiikubirchi Yēyiin kōōnkōy, kubetes ānkumwooy kule, "Bōōrnyuu :nyi nyēē /kākēēkōōn kubo akweek. O-am sōōsōōtēēnoo." ²⁵ Yu kābokwoomiis kubēk, kunam terekyeet nyēē kimii *:tifaayiik ānkumwooy kule, "Kiirootyeyet :nyi nyēē lēēl kubununēē korotiikyuu. Oyyēē sōōsōōtēēnoo." ²⁶ Ō-āmē āmnyoontooni ānkōōyēē tifaayiichu ākoy bēsyēēt nyēē iyēēwunēē :Mokoryoontēēt sōōsōōtēē meenyii. ²⁷ Kunyi, chii ake tukul nyoo āmē āmnyoontooni nto nyoo yēēē tifaayiichu ām kēēlto nyēē mā karaam, kukāākuchoolwookēn kuuyu -mēērābchinē kiyēē ibooru :bōōrto āk korotiikaab Mokoryoontēēt. ²⁸ Māchāktōōs kōōrōōtootē keye :chii kurook nto āmē mukaatiit nto kuyyēē tifaayiik. ²⁹ Chii ake tukul nyoo āmē mukaatiit nto kuyyē tifaayiik kumānēēnkēt kiyēē ibooru :bōōrtaab Mokoryoontēēt, kumii kōōtiilchinē keye ng'al. ³⁰ Kiyooto :nyēē yēyē chēē chaang' ām akweek kutānkusiitu kut kōōkubēk :alake. ³¹ Nteenee, yoo kēērōōtoot keye :chii, mākoy /kiitiilchēēch ng'al. ³² Chuulēēch :Yēyiin -/simakiiruusteech āk choo mānēēyēnchi Yēyiin.

³³ Kunyoo ii, mbo ng'etaabiya, yoo ōmāchē o-am āmnyoontēētaab Mokoryoontēēt kumāchāktōōs ōkānyē keye. ³⁴ Yoo āmē chii :kēmēy, kumāchāktōōs simkwoomiisyē ām kanyii, simēēsākyi keye :inee /kiitiilchi ng'al yoo ō-āmiisyē. Kunyi, kurubta keye āk ng'aleek alak chēē tāāboontē, +machaasat yoo kāāchōō.

12

Kāāmuukēywēēk chēē rōōbchinē biich :Tāmirmiryēētaab Yēyiin

¹ Mbo ng'etaabiya, kurubta keye āk kiyēē rōōbchinē biich :Tāmirmiryēētaab Yēyiin, -māāmāchē ōbuur nyēē -mōōnkētē nyēē karaam. ² Ōnkētē kule yoo kitākutoomoo ōyēnchi Yēyiin, /kikiikēētēwēchōok ōyēēlchi āynātōōsyēchōo māng'āloolē. ³ Kunyi, āmwoowook kule māāmwooyē :chii nyēē intōōchinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule, "Kuchubākoy :Yēesu." Āmāmii :chii nyēē imuuchē kumwooy kule, "Mokoryoontēēt :Yēesu" yoo kāmēēboorchi :Tāmirmiryēēt.

⁴ Rōōbchinē biich :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kāāmuukēy chēē tēērchiin, nteenee akeenke :Tāmirmiryoonoo. ⁵ Mii :yiisyōōnuutēk chēē makerkeye chēē Mokoryoontēēt, nteenee akeenke :Mokoryoontoonoo. ⁶ Mii :ng'ala chēē /kiilātē chēē makerkeye, nteenee akeenke :Yēyiin nyoo yēyiisyēē chiito ake tukul.

⁷ Iboorunēē keye :Tāmirmiryēēt wōlēē mii :chii sukuyēētyēēchi biiko tukul. ⁸ Ikoochinē :Tāmirmiryēēt chiito ake kiirnatēēt ānkuyyēē ake kōōnkēt wōlēē wuu :ng'aleek chēē wunyootiin. ⁹ Ikoochinē ake kookaasee keye ām mooyēēt akeenke kule ākoy kuyeyakay :kiyēē bērē. Nto ake, kurōōbchi kāāmuukēywēēk chēē isoobsēē. ¹⁰ Ikoochinē ake kāāmuukēy kuyey ng'al chēē /kiilātē, nto ake, kuyey kung'ālooltoochinē Yēyiin. Ikoochinē ake kāāmuukēywēēk chēē inkētēē kule tāmirmiryēēt nkōō :nkōōn nto ake kōōkoochi kung'alaal ām ng'ēlyēēbik chēē tēērchiintōōs. Nto ake, kōōkoochi nyoo kumwooy kiyēē ibooru :ng'aleechaata kāmwooyē :nyiiin. ¹¹ Akeenke :Tāmirmiryooni kōōnu kāāmuukēy /keyey ng'aleechu tukul ānkōōkoochinē :inee chii ake tukul kāāmuukēywēēchoo kuu wōlēē māktooy.

Akeenke :bōōrtaab chiito ānkutinyē komoswookik chēē chaang'

¹² Akeenke :bōōrtaab chiito ānkoo chaang' :komoswookik chēē yēyē bōōriitēnyi. Wuu nyooto mbo ām wōlēē miitē :Kiriistō. ¹³ /Kikeebatisaneech ām Tāmirmiryēēt akeenke kēyēku bōōrto akeenke ānkuyēku Yuutāyiin nto nyēē mā Yuutāyiin, nyēē motwooriin nto nyēē bāwu keye. /Kikēēkōōnēēch tukul Tāmirmiryēēt akeenke keeyee.

¹⁴ /Kimakēyēyēē bōōrto kēito akeenke, nteenee /kikeeyeyee komoswookik chēē chaang'. ¹⁵ Ānkoo kāmwooy :kreenkeet kule, "-Māābooyē bōōrto, kuuyu -māāmuuchē ayey kiyēē

yēyē :āwut” kutākubo bōōrto. ¹⁶ Ānkoo kāmwooy :yiitit kulē, “-Māābooyē bōōrto, kuuyu -māamuuchē ayey kiyēē yēyē :koong'ta” kutākubo bōōrto. ¹⁷ Nto ki koong'ta :bōōrto tukul ii, nto /kēēyēbchinēē nee yiit ng'aleek? Nto, ki yiitit :bōōrto tukul ii, nto /kiing'utēē nee? ¹⁸ Kubooyiit man, kiikuchōb :Yēyiin komoswookik tukul ām bōōrto kuu wōlēē kimāktooy kōōbuurto :ake tukul. ¹⁹ Nto ki komoswookichoo tukul ku kiy akeenke ii, nto kiyēku nee :bōōrto? ²⁰ Kuu wōloo wuu, chaang' :komoswookik, nto bōōrto ku akeenke.

²¹ -Mēēmuuchē :koong'ta kumwoochi āwunnyēk kule, “-Māāmāchook,” āmēēmuuchē :mētīit kumwoochi kērēēnkōōk kule, “-Māāmāchook.” ²² Nteenee komoswookikaab bōōrto choo wuu nyēē kuskusēch, ku chooto :chēē māchāktōōs miisin. ²³ Nto komoswookik choo /kēēkāsē kule mābo laat kumāchāktōōs /kēēyibē chooto kubooyiit barak miisin. Nto choo bēre :biiko mātooku ku chooto :chēē māchāktōōs /kiyēēnē miisin, ²⁴ nteenee māmāchāktōōs /kiyēēnē komoswookik chuut alak. Yēyiin nkit :nyēē kiyēyē bōōrto sukung'et /kēēkoonyit komoswookik choo kuskusēch. ²⁵ Kunyoo, māmāchāktōōs kubchēyē keye :komoswookikaab bōōrto nteenee māchāktōōs kuyēyēchinē keye. ²⁶ Yoo nyāililē :komosta akeenke, kunyāililootiin :nkicheek komoswookik chuut alake. Nto yoo koonyitoot :komosta akeenke, kukoonyitootiin :nkicheek komoswookik chuut alake.

²⁷ Kunyoo, akweek :bōōrtaab Kiriistō ānkōōbooyē :tukul inee. ²⁸ Nto ām biikaab Kiriistō, kiikutool :Yēyiin kurook *lēbkēyik, *wōōrkooyik āk kāānēetik. Kiikōōkoochi alak kuyeyē ng'al chēē /kiilātē, kōōkoochi alak kāāmuukēy kōōsoobso, kuyey alak kuyēyēyēchinē biiko alak, kōōkoochi alak kāāmuukēywēēk kōōntōōchi chuut, nto alak kōōkoochi kung'āloolē ām ng'ēlyēēbik chēē tēerchiintōōs. ²⁹ Ara kēyēku :tukul lēbkēyik? Nto kēyēku :tukul wōōrkooyik? Nto kēyēku :tukul kāānēetik? Nto kēyēyē :tukul ng'al chēē /kiilātē? ³⁰ Ara kēēboontē :tukul kāāmuukēy chēē kiisoobsēē? Nto kēēng'ālooltēē :tukul ng'ēlyēēbik? Nto kiimuuchē :tukul kiibooru kiyēē ng'ālooltooy :bichooto?

³¹ Ōchēēng'ē rōōbēywēēkaab Tāmirmiryēēt chēē wōōyēch ānkāāmāchē āboorwook kēēlto nyēē karaam miisin.

13

Chamateet

¹ Ānkoo kaang'alala ām ng'ēlyēēbik chēbo biich nto chēbo malayikaan, āmēēbērē ātinyē chamateet, ku bōlāt :nyoo buch. ² Nto yoo ātinyē rōōbēywoontēēt nyēē āng'ālooltoochinēē Yēyiin ānkāānkētē kiy ake tukul nyēē wunyaat nto mbo kule ātinyē kāāyēnchinooyēēt nyēē imuuchē kōōwuy kōōrētē āmātinyē chamateet, ku buch. ³ Yoo kāākoochi biiko choo bānoon tukuukyuu tukul nto mbo yoo kāākooytē soboonnyuu /sikēēkoonyitoo* āmāātinyē chamateet, māmii :kiyēē ānyōōru.

⁴ Yoo iboontē chamateet, kuyēying' imuytoochinē ng'aleekaab biiko alak. Nto yoo tinyē :chii chamateet, ku lēlē :moo āmātinyē tuuyin bo moo, āmāng'āsē keye, ⁵ āmā awees, mātinyē sooyān, māsīmkunyēēru, mānāmtooy ng'al mukuulēy, ⁶ māng'ērēkyinē tukuuk chēbo rōkōs nteenee ng'ērēkyinē choo bo manta, ⁷ lukuyē ng'al, ikoosēē keye ānkōōkēnēē keye Kiriistō ānkumuytooy.

⁸ Māng'ētē :chamateet. Nteenee makuyit :bēsēyēt nyēē mēētākung'ālooltoochinē :biiko Yēyiin, āmēētākung'ālooltēē :biiko ng'ēlyēēbik, /āmēētākēēng'oonkyinē chii ng'al. ⁹ Rartaat :ng'oomnānēenyoo -āmākēēnyōōru ng'ooong'utēkaab Yēyiin kuchurta. ¹⁰ Nteenee yoo kayit :bēsēyēt nyēē /kēēyēyēē kiy ake tukul kuchurta, mākuubooyoo :ng'aleek choo māchurtootiin.

¹¹ Yoo kitāāmining', kyāāng'āloolē ānkāāsōōtē ng'al chēbo leekwaanti. Nto yu kāwāāwōōyīiti abakaake ng'aleechaa kibo leekwaanti. ¹² Kēēmiitē kēēkāsē raat ng'al kumēyēmēyootiin, nteenee +mabokeekas ām bēsyoonoo kuchurta. Kiinkētē raat kereeryaa, nteenee +mābokiinkētē ām bēsyoonoo kuchurta kuu wōloo inkētītēēch :Yēyiin kuchurta. ¹³ Okany keetas taay kiikoosēē keye ānkiikēnēē keye Yēyiin ankookany kēēchāmē chii ake tukul. Kiito nyēbo koomānuut ām ng'aleechu tukul ku kule 'kēēchāmē chii ake tukul.'

14

Ōtitiirē keye yoo ōtuuytōōsīi

¹ Ōnēmchi keye chamateet ankoocheeng' rōōbēywēēkaab Tāmirmiryēēt ānku miisin nyēbo kule ōng'ālooltoochi Yēyiin. ² Chii ake tukul nyoo ng'āloolē ām ng'ēlyēēbik, kumāmii kung'āloolchinē biiko nteenee ng'āloolchinē Yēyiin. Māmii :chii nyēē imuuchē kōōnkēt kiyēē

12:26 Room. 12:15; 2Kōōr. 11:29 12:27 Room. 12:4-5; 1Kōōr. 6:15; 10:17; 12:12; Efēēs. 1:23 12:28 1Kōōr. 12:8-10; Efēēs. 4:11-12 12:31 1Kōōr. 14:1 13:1 2Kōōr. 12:3-4 13:2 Mat. 7:22; 17:20; 1Kōōr. 12:8 * 13:3 Mwooyē :sirurutēk alake kule /bokebeela. 13:3 Māārko 10:21 13:7 Room. 13:8-10; 1Kōōr. 8:1 13:12 Room. 8:24; 2Kōōr. 5:7; 1Yoowa. 3:2 13:13 1Tēēs. 1:3; 1Yoowa. 4:16 14:1 1Kōōr. 12:10

miitē :chiichooto kumwooyē kuuyu mii kung'āloolēē ng'al chēē wunyootiin kubununēē tāmirmiryēenyii.* ³ Nteenee, chii ake tukul nyoo ng'ālooltoochinē Yēyiin, kung'āloolchinē biiko kōōnēērē, kōōkomkoomu ānkusooysooyē. ⁴ Nto chiito nyoo ng'āloolē ām ng'ēlyēebik, kumiitē :nyoo kōōtitiirē keey nkit. Nto nyoo ng'ālooltoochinē Yēyiin kumiitē :nyoo kōōnēērē kaniseet. ⁵ Abērē nto ong'alaal :akweek tukul ām ng'ēlyēebik, nteenee, kāāmāchē miisin kule nto ōng'ālooltoochi :tukul Yēyiin. Karaam yoo kāng'ālooltoochi :chiito Yēyiin kusiir yoo kang'alaal ām ng'ēlyēebik. Tōōs baateey yoo kēēboor kiyēē kāng'āloolēē ām ng'ēlyēēbichooto sukooneer :ng'aleechaa kaniseet.

⁶ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, yoo kāāchōō wōloō ōmiitē, ankaang'alaal ām ng'ēlyēebik kumāmii :kāroomnyo. Sārwook baateey yoo kāāng'oong'wook kiy nto ayeyaak ōnkēt kiyēē wunyaat, nto āng'ālooltoochinē Yēyiin nto aneetaak. ⁷ -Mēēmuuchē :chii kōōnkēt tyēēntaab bukantiit nto nyēbo kurēēruut yoo /kākēebutoobut nto /kakeekuutaakuut kuu choo buch. ⁸ Nto subak, yoo kāāmāchēy :aryeembuut nyēē karaam, sukukasakay kule kuurē biikaab lukeēt, kumēēmuuchē :chii kuwo booryēt. ⁹ Kunyoo, wuu nyooto ām wōlēē ōmiitē :akweek. Yoo koong'alaal ng'al chēē mākāsāktōōs kōōmuuchē kule nee kōōnkēt :biiko kiyēē ōmiitē ōmwooyē. Mākuyibē :yoomeet ng'aleekwook.

¹⁰ Tookunoot kule mii :kuutuweek chēē chaang' kōōrēt kumukuul, ānku yoo /kakeeng'alaal, kumii :kiyēē ibooru. ¹¹ Yoo -māāmuuchē kut ānkēt kiyēē mwooyē :chiito ake, āyēku soboyiin ām wōlēē mii :chiichooto nto yoo mākāsē nyeenyuu ku soboyiin :nkinee ām wōlēē āmiitē. ¹² Wuu nyooto yoo kang'alaal :chii ām ng'ēlyēebik chēē -mōōnkētē. Kuu yoo ōchēēng'ē rōōbēyēwēēkaab Tāmirmiryēt, kumāchāktōōs ōchēēng'ē miisin choo inēērē kaniseet. ¹³ Kunyi, kurubta keey āk ng'ālyoontooni, māchāktōōs kusoooyē :chiito nyoo ng'āloolēē ng'ēlyēebik kule koomuuch kōōboor kiyēē mii kumwooyē.

¹⁴ Yoo āsooyēē ng'ēlyēebik ku tāmirmiryēenyuu :nyēē sooyē nto yooto tukul māmii :mētinyuu kuyēyē kiy. ¹⁵ Kunyoo, ara +māāyēyē nee? +Māāsooyē āyēyiisiyēē tāmirmiryētēē nto ām āsiiswēk alak āsooyēē mētīt. +Māātyēēnēē tāmirmiryētēē nto ām āsiiswēk alak ātyēēnēē mētīt. ¹⁶ Yoo siltooy :chii Yēyiin ām tāmirmiryētēē nkit, mākumwooy kule nee :chii nyēē mānāānooyēē ng'aleechaa kule, “Kuwuuyiit nyooto,” yoo -mēēnkētē kiyēē / kēēmiitē / kēēmwooyē? ¹⁷ Imuuchē kumiitē kubirchinē Yēyiin kōōnkōy ām kēēlto nyēē karaam, nteenee -mēēmuuchē :yooto kuyēētyēēchi nyiin ake. ¹⁸ Abirchinē Yēyiin kōōnkōy, kuuyu āng'āloolē ām ng'ēlyēebik kusiir akweek tukul. ¹⁹ Nteenee, yoo kēētinyē keey biikaab Kirristō kēēkutunkiyinē Yēyiin, ākāykooyē amwaay ng'aleek muut chēē kāsāktōōs, kusiir ang'alaal ām ng'ēlyēebik ng'al chēē mā tēē chu.

²⁰ Mbo ng'eetaabiya, obakaake ng'al chēbo leekwaanti. Nteenee kurubta keey āk rōkōs, ōbuur kuu lēēkōōy. Nto ām tukuuk alak ōyēku biich chēbo kuunyuut. ²¹ Mwooyē :Yēyiin ām siruutēk kule, “+Māāng'āloolchi bichu kubununēē biiko chēē ng'āloolē ām kuutuweek alak āk choo soboyo. Ānkoō kuwuu nyooto, mākooy kukāswō.”† ²² Yoo ng'āloolē :chii ām ng'ēlyēebik, kōōboorchinē kiito ake biiko choo mānēēyēnchi Yēyiin āmēēbērē choo kiikōōyēnchi. Nto yoo /kēēng'ālooltoochinē Yēyiin, kumii /kēēng'āloolchinē choo kiikōōyēnchi Yēyiin, āmēēbērē choo mānēēyēnchi.

²³ Kunyi, yoo kōōtuuyēēchi yēēt akeenke ankoong'alaal ām ng'ēlyēebik ankukwa :biiko chēē mānāānooyēē ng'aleechaa nto ku choo mānēēyēnchi Yēyiin, māmuwooyē nto kule kāākubunwook :mētēwoy? ²⁴ Nteenee yoo kāchō :chii nyoo mānēēyēnchi Yēyiin nto nyēē mānāānooyēē ng'aleechaa, yoo mii kung'ālooltoochinē :biiko Yēyiin, makukasee ng'aleechaa tukul kule boonto miyootyēēt. Nto yooto, kucham kule choolwookēnoot ²⁵ ānkutook :tukuuk chēē kiwung'ta keey. Kunyoo, mākōōryookyi keey ng'wēny kukākutunkyi Yēyiin kumwooyē kule, “Lēyyē, mii :Yēyiin kwēēnuung'woong'!”

²⁶ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, ara +maamwaay nee? Yoo kōōyēmē yēēt akeenke, kumāchāktōōs kutinyē :chii ake tukul kiyēē mākumwoochi biiko. Imuuchē kutyēēn :ake, kōōnēētiis :ake, kuboonto :ake ng'oong'uutyēēt, kung'āloolē :ake ām ng'ēlyēebik nto ake kōōboor kiyēē ng'āloolēē :nyiin. Yoo ōtinyē rōōbēyēwēēchu tukul, kumāchāktōōs ōyēyiisiyēē ōnēērēē biikaab Kirristō. ²⁷ Yoo ākoo māchāksē /keeng'alaal ām ng'ēlyēebik, kumāchāktōōs kuyēk biich āyēēng' kut ku sōmōk. Nto yoo ng'āloolē, kurōōbu keey ānkumāchāktōōs kumii :chiichēē ibooru kiyēē miitē :icheek kumwoowu. ²⁸ Nto yoo māmii :chii nyēē kēēboor, kumāmāchāktōōs kung'alaal :chiichoo ām ng'ēlyēebik nteenee kung'āloolchinē keey nkit āk Yēyiin.

²⁹ Ōkānyē kung'āloolē * :wōōrkooyikaab Yēyiin āyēēnku nto ku sōmōk kōōrōōtootē :kāāntōōyik chuut kiyēē / kēēmwooyē. ³⁰ Nto yoo kānyōōr :chii ake nyēē kēēbuurchi keey ng'wēny

* **14:2** Nto Tāmirmiryēēntaab Yēyiin. **14:4** 1Kōōr. 14:26 **14:5** Kāāyiti. 11:29 **14:20** Ēfēēs. 4:14 † **14:21** Isaaya 28:11-12 **14:23** Yēyuut. 2:13 **14:25** Yoowa. 4:17-19 **14:26** 1Kōōr. 8:1; 12:7-10; 14:4, 12; Ēfēēs. 4:11-13 **14:29** 1Tēēs. 5:19-22

ng'oo'ng'uutyēēt, kumāchāktōōs kusii :chiito nyoo kābo taay nyoo kāmii kung'āloolē. ³¹ Māchāktōōs kurōōbunēē keey :wōōrkooyik akeenke akeenke /sikiineet chii ake tukul kukich. ³² Inkētē :wōōrkooyontēētaab Yēyiin ām tāmirmiryēēnyii āsiiswēk chēē yēmootiin kung'alaalee, ³³kuuyu māmāchē :Yēyiin taariiryeeet, nteenee māchē kēētēbtē kaalyeeet.

Kuu wōloo wuunto :chōbuutēk ām wōlēē mii :biikaab Kiriistō tukul, ³⁴māmāchāktōōs kutēēbē :kōorruk ng'al yoo /kēēmiitē tuuyēēt. Māchāktōōs kōōywēyisyyē kuu wōloo mwooytooy :kiruutēk. ³⁵ Nto yēē māchē :ake tukul kōōnkēt ng'ālyoo, wokuteebē saanteenyii ām kōōnyii. ³⁶ -Moosoot :akweek biikaab Kōōriintō kule kichōōnēē :ng'ālyoontēētaab Yēyiin wōlēē ōmiitē, nto mbo kule akweek nkit chēē kōōkuyityook.

³⁷ Yoo isōōtē :chii kule inee ku *wōōrkooyontēētaab Yēyiin ānkukichoot ām ng'aleekaab Tāmirmiryēēt, ku ākoy kōōnkēt kule kiyēē āmiitē āsirwook ku mākuutyēētaab Mokoryoontēēt. ³⁸ Nto nyoo mākoonyitē mākuutyooni, kumēērook /kēēkoonyit nkinēe.

³⁹ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, ōchēng'ē ōng'ālooltoochi Yēyiin, amooyeete chii kung'alaalee ng'ēlyēēbik ⁴⁰kātikoo baateey yoo /kēēmii /kēēyēyē kiy ake tukul ām kēēlto nyēē rootaant ankyumaaat.

15

Ng'aleek chēbo koomānuut ām lōkōōywēk chēē kāroomēch

¹ Mbo ng'eetaabiya, āmāchē āsōōtwook kiy kurubta keey āk lōkōōywēk chēē kāroomēch choo kyāā-āmwook. Lōkōōywēchooto ku choo !kyōōyēnchi ānku chooto mbo raat chēē ōyoo'ng'unēē. ² Ōrārochootiin kubo lōkōōywēchu yoo kōōkiilchi ng'ālyoontoonoo kyāā-āmu. Nteenee, yoo māwuu nyooto, kukyōōyēnchi nyēbo buch.

³ Kyāā-āmwook ng'aleechu ku koomānuut chu kyāānyōōru nkanii kule: Kime *:Kāārārookiintēēt kubo ng'ōōkisiwookikyoo kurubta keey āk wōlēē mwooytooy :siruutēk.

⁴ /Kikeemuy /ankiing'eeteet meet ām bēsyeētaab sōmōk kuu wōloo mwooytooy :siruutēk.

⁵ Kichokōōboorchi keey Bētērō, nto mii yoo, kōōboorchi keey rubiik tukul taman āk āyēng'.

⁶ Nto mii yoo, chokōōboorchi keey mbo ng'eetaabiya bokolwookik muut ām yēēt akeenke. Tākusobchootiin :bichooto alake chēē chaang' ānkoo kiikubēk :alake.

⁷ Lētuunoo subak, chokōōboorchi keey Yāākōbō ānkōōboorchi keey *lēbkēyik chuut alak,

⁸ nto yityo, chokōōboorwo keey nkanii āyēku leekwa nyēē -/mākiiriiku. ⁹ Anii :nyēē ābooyē ng'wēny miisin ām *lēbkēyik chuut amaayemaat / kēēkuuroo kule *lēbkēyiyin kuuyu kyāāwusē biikaab Kiriistō.

¹⁰ Nteenee, ām chamateetaab Yēyiin wuu nyi raat :soboonyuu. Mānāāwēētēē keey :chamateenyii ām wōlēē āmiitē. Wuu nyooto kuuyu kyāā-am booryēēt nyēē kōrōōm miisin kusiiir ake tukul ām *lēbkēyichoo, āmēēbērē ki anii, nteenee ki kāāmuukēyēwēkaab Yēyiin :chēē kyoomē booryoontoo kubuntēēnoo. ¹¹ Yoo ki anii nyēē kyāā-āmwook lōkōōywēchu, nto ku *lēbkēyik chuut alak, māmii yoo :kiy, nteenee ng'aleek chu chēē kyoomu ānku ng'aleechuutēchu :chēē kyōōyēnchi.

¹² Nto yoo /kiikyoomwook kule kiing'eeteet :Kiriistō meet ānkyōōyēnchi ii, kōōmuuchē kule nee :biiko alake ām akweek kungwooy kule -/mākiing'ēētēē chii meet? ¹³ Nto yoo ākoo -/mākiing'ēētēē chii meet ii, mā ākoo manaang'eeteet :Kiriistō meet? ¹⁴ Nto yoo manaang'eeteet :Kiriistō meet, ku buch :kiyēē kēēmiitē acheek kyoomu ānku buch mbo :kiyēē kyōōyēnchi. ¹⁵ Nto kiwuu nyooto, nto kēyēku ng'wiik ām wōlēē mii :Yēyiin kuuyu kyoomtooy kule kiing'eeteet :Yēyiin Kiriistō meet. Nteenee yoo mēēbērē /kiing'ēētēē meet chēē kiikubēk, kumēēbērē kiikung'eeteet :Kiriistō meet. ¹⁶ Yoo ākoo -/mākiing'ēētēē meet chii nyēē kiikume kumēēbērē /kiikiing'eeteet Kiriistō meet. ¹⁷ Nto yoo ākoo wuu nyooto, ku buch :kiyēē kyōōyēnchi /ānānākēēnyōōwook kaat ām choolwookātēng'woong' ¹⁸ ānkiikubootyo :nkicheek choo kibēk kukiikōōyēnchi Kiriistō. ¹⁹ Nto yoo ākoo kiibuurē kiikēnēē keey Kiriistō kubo soboontaab kōōrooni buch, kēēmiitē yēē mii :chii.

²⁰ Nteenee, kubooyiit man, /kiikiing'eeteet Kiriistō meet. Inee :kaabooret /kiing'eeteet meet kuyootyi kēēlto choo kiikubēk. ²¹ Kuu yoo kichōōnchi :meet kōōrooni kubununēē chii, kuchōōnii :nkinee soboonto kubununēē chii. ²² Kuu yoo bēku :biiko tukul choo bo Aatam, /kiing'ēētēē meet biiko tukul choo bo Kiriistō. ²³ /Kikeenyoooyee Kiriistō /kiing'eeteet meet, nto yoo iyēēwu kōōyyiin, +/ mākiing'eeteet meet biiko tukul choo cheechii. ²⁴ Nto miitē yoo nanyuun, kuyit :tabanta ām yoo kētyinēē :Kiriistō Baaba Yēyiin

/Kiing'ēētēē chii meet

¹² Nto yoo /kiikyoomwook kule kiing'eeteet :Kiriistō meet ānkyōōyēnchi ii, kōōmuuchē kule nee :biiko alake ām akweek kungwooy kule -/mākiing'ēētēē chii meet? ¹³ Nto yoo ākoo -/mākiing'ēētēē chii meet ii, mā ākoo manaang'eeteet :Kiriistō meet? ¹⁴ Nto yoo manaang'eeteet :Kiriistō meet, ku buch :kiyēē kēēmiitē acheek kyoomu ānku buch mbo :kiyēē kyōōyēnchi. ¹⁵ Nto kiwuu nyooto, nto kēyēku ng'wiik ām wōlēē mii :Yēyiin kuuyu kyoomtooy kule kiing'eeteet :Yēyiin Kiriistō meet. Nteenee yoo mēēbērē /kiing'ēētēē meet chēē kiikubēk, kumēēbērē kiikung'eeteet :Kiriistō meet. ¹⁶ Yoo ākoo -/mākiing'ēētēē meet chii nyēē kiikume kumēēbērē /kiikiing'eeteet Kiriistō meet. ¹⁷ Nto yoo ākoo wuu nyooto, ku buch :kiyēē kyōōyēnchi /ānānākēēnyōōwook kaat ām choolwookātēng'woong' ¹⁸ ānkiikubootyo :nkicheek choo kibēk kukiikōōyēnchi Kiriistō. ¹⁹ Nto yoo ākoo kiibuurē kiikēnēē keey Kiriistō kubo soboontaab kōōrooni buch, kēēmiitē yēē mii :chii.

²⁰ Nteenee, kubooyiit man, /kiikiing'eeteet Kiriistō meet. Inee :kaabooret /kiing'eeteet meet kuyootyi kēēlto choo kiikubēk. ²¹ Kuu yoo kichōōnchi :meet kōōrooni kubununēē chii, kuchōōnii :nkinee soboonto kubununēē chii. ²² Kuu yoo bēku :biiko tukul choo bo Aatam, /kiing'ēētēē meet biiko tukul choo bo Kiriistō. ²³ /Kikeenyoooyee Kiriistō /kiing'eeteet meet, nto yoo iyēēwu kōōyyiin, +/ mākiing'eeteet meet biiko tukul choo cheechii. ²⁴ Nto miitē yoo nanyuun, kuyit :tabanta ām yoo kētyinēē :Kiriistō Baaba Yēyiin

bāytooyiisēēt yoo kaakooserweet :inee bāytooyik alak tukul āk kāāmukēy alak tukul. ²⁵ Kunyi, tākubāytooyiisē :Kiriistō ākoy kut koowaang'ta buunikyii tukul ²⁶ nto buunyoontēēt nyēbo lētuut kooserweet ku meet. ²⁷ Mwooyē :siruutēk kule, “+/Mākiitōōrchi kiy ake tukul.”† Tookunoot kule yoo /kēēmwooyē kule +/mākiitōōrchi “Kiy ake tukul,” kōōbooru kule mēēbērē nāmē keey :yooto āk Yēyiin kuuyu inee nyēē itōōrchinē Kiriistō kiy ake tukul. ²⁸ Yoo kaakuyey kuu nyooto, +/mākiitōōrchi Leekweet kwaan Yēyiin, sukubayta :Yēyiin kiy ake tukul kutukul.

²⁹ Ara, kēēmwooyē nee kurubta keey āk choo /kēēbātisānē kubo choo kiikubēk? Yoo /kēēmwooyē kule -/mākiing'ēētēē chii meet ii, kubo :nee naas /kēēbātisānē biiko kubo choo kiikubēk?

³⁰ Nto kurubta keey āk acheek, atēēbē kule ii, ām nee sikyoosāntooy keey kibtaman? ³¹ Kubooyiit man, kyaanamaanunee meet āwut. Nteenee āng'ērēchē kubo kiyēē kiikuyey :Kāāraroikiintēēt Yēesu Mokoryoontēenyoo ām soboonwēkwōok. ³² Nto kimāākenēē keey tuwēntaab kibkōōnkōy, nto kimāāwuulyē bichoo ām Efēēsō chu wuu tyoong'in. Nto yoo ākoo -/mākiing'ēētēē chii meet, kiimuuchē keemwaay kule, “Okany kyoomchi keey āmit ānkēēyyēēsē, kuuyu +mākēēbēku tuun.”† ³³ Lēyyē, -mookany /keemaasaak. Yoo koonaaam keey biiko choo miyootēch :ātēbuutēkwaa, mākōōbootook. ³⁴ Osēwu ankootayee keey choolwookātēēt kuuyu miitē :alake ām akweek chēē tākumāng'loon ām wōlēē wuu :Yēyiin. Amwooyē ng'alēechu sōochusyē.

+/Makeeweech bōōrwoonik chu bēku kuyēk chēē mabēku

³⁵ Imuuchē kuteeb :chii kule, “Imuuchāktōōs /kiing'eetee meet kule nee choo kiikubēk? Ng'ēētitooy bōōrto nyēē wuu nee?” ³⁶ Wuu nee :kāāsōōtēyēwēkwōok ēē? -Mōōnkētē kule yoo /kakeechaan kēbuswoontēēt, kununē :muuyto sukubiit? ³⁷ Yoo 'keechaan kēbuswoontēētaab nkoonuuk nto ku nyēbo kiy ake tukul makerkeey āk nyoo kaakubiit. ³⁸ Yēyiin nkit :nyēē yēyē kēbuswo ake tukul kubiit ku wōloo māktōoy :inee ām kēēlto nyēē teer ām wōlēē mii :ake.

³⁹ Tēērchiintōōs :bōōrtaab chiito āk nyēbo tyoony. Ku teer nyēbo tariiteet ankuteer mbo :nkinee nyēbo *burburyoontēēt. ⁴⁰ Miitē mbo :nkicheek tukuuk chēbo wōliin bo barak āk chēbo wōlēēb ng'wēny. Lēbkēyēch :choo bo barak ām kēēlto nyēeng'waa, nto chēbo ng'wēny, kukāromēch :choo ām kēēlto nyēeng'waa. ⁴¹ Lebkeye :asiista ām kēēlto nyeenyii, anku lebkeye :nkinee araawēt ām kēēlto nyeenyii, nto nkicheek kookeelik lēbkēyēch ām kēēlto nyēeng'waa. Nteenee teer :lēbkēyēyētaab kookeelyeet ake ām wōlēē mii :ake.

⁴² Wuu nyooto nkinee ām wōlēē +/mākiing'etita choo kiikubēk. Nunē :bōōrto nyoo /kēēmuyē, nto nyoo /kiing'ēētēē meet kōōbuurē :nyoo kibchuulyo. ⁴³ Yoo /kēēmuyē bōōrto, ku kiy buch. Nto yoo /kiing'ēētēē meet ku kiy nyēbo kwōng'ut. /Kēēmuyē ku kiy nyēē mābo laat, nto yoo /kiing'ēētēē meet kutinyē kāāmukēyēwēk. ⁴⁴ /Kēēmuyē ku bōōr buch, nto yoo /kiing'ēētēē meet, ku bōōr nyēē lēēl nyēbo tāmirmiryēēt. Kuu yoo miitē :bōōrtaab kōōroni, kumiitē :nkinee bōōrtaab tāmirmiryēēt. ⁴⁵ Mwooyē :siruutēk kurubta keey Aatam nyēē ki chiito nyēbo taay kule, kitoow :chiichoo soboontaab kōōroni.† Nto Aatam nyēbo lētuut kukōōnu :nyoo soboontaab tāmirmiryēēt. ⁴⁶ Kitook :bōōrtaab kōōroni kurook, nto mii yoo chokutook :bōōrtaab tāmirmiryēēt. ⁴⁷ /Kikeeyey Aatam kuchōōnēē teng'nyaaanteet, nto Yēesu, kuchōōnēē :nyoo kibkōōnkōy. ⁴⁸ Kuu wōlēē kiwuunto :chiichoo bo ng'wēny, kuwuu chooto :nkicheek choo bo wōlēēb ng'wēnyuuni. Nto wōlēē wuunto :chiichoo bo kibkōōnkōy, kuwuu chooto :nkicheek choo bēētii kibkōōnkōy. ⁴⁹ Nto kuu yoo kēētinyē tōōntaab chiichoo bo wōlēēb ng'wēny, +mākēēnyōōru nkinee tōōntaab chiito nyoo kichōōnēē kibkōōnkōy.

⁵⁰ Amwoowok akweek, mbo ng'ēetaabiya, kule -mēēwutē :chii Kaab Yēyiin āk bōōrnyii nyoo bo ng'wēnyuuni. Bēku :bōōrwēchu kēēboontē nyēē mākyō kōōbuur ākookoy. ⁵¹ Okany baa, amwoowok kiy nyēē /kikiiyeel ānkōōyēbchi yii: -Mākēēbēku :acheek tukul, nteenee +/makeeweechech ⁵² areet akeenke bēsēyēēt nyoo /kēēkuutē aryeeambuut. Yoo /kēēkuutē aryeeambuut kung'ēētōōs :choo kiikubēk /ankeeweechweechēch acheek choo tākēēsobchootii /kēēnyōōru bōōrwoonik chēē leelach. ⁵³ Yēmāktōōs /keeweechweech bōōrwoonikyoo chu bēku kuyēk chēē mabēku.

/Kikiiisyyēēnto meet

⁵⁴ Yoo kaakuyeyakay kuu nyooto, mākuyityiin :siruutēchu mwooyē kule, “/Kikiiisyyēēnto meet kutukul.”† ⁵⁵ Mākuyityiin subak :siruutēchu mwooyē kule, “Wōōy, wē, meet nyoo mēēkutinyē biirtooyiisyo, wōōy, wē, meet nyoo mēēkutinyē ng'woonēēt!”† ⁵⁶ Ibēlēē biich

:meet ng'ōōkisto ānkunyōōrtooy :ng'ōōkisto nkuruuk wōlēē mii :kiruutēk. ⁵⁷ Kēēbirchinē sōō Yēyiin kōōnkōy nyēē tyaa! Inee :nyēē yēyēēch kēēbiirtooyiisye ām Yēesu Kiriistō Mokoryoontēēnyoo.

⁵⁸ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya choo āchāmē, ōtitir ānkōōkimikiitu. Onēmchinē keey ākookoy yiisyēētaab Mokoryoontēēt ām mooyēt akenke kuuyu ōnkētē kule -māwēēti buch :yiisyoonoo ōyēchinē Mokoryoontēēt.

16

Kāāruruukiisyeētaab beesaanik

¹ Kurubta keey āk beesaanik choo /kiiruruuchē kubo biikaab Kiriistō ām Yēērusālēēm, āmwoowok kule oyeey kuu wōloo kyāāmwooytoochinē kanisoosyekaab yēmēētaab Kalatya. ² Ām bēsyēētaab taayta nyēbo wikiit ake tukul, māchāktōōs :chii ake tukul ām akweek kusātyinē komos beesaanik kereeryaa ām chēē nyōōru /subokeekonor. Nto yoo kaayitu, kumāmāchāktōōs kule /kiiruruuch beesaanik alak tukul. ³ Yooto, +mookwey biiko chēē sukuyibchi beesaanik biikaab Kiriistō ām Yēērusālēēm. +Māāsirchi bichoo ng'aleek chēē iboorchinē icheck chiichēē kākōōnu beesaanichaa. ⁴ Nto yēē ākoo yēmāktōōs āwē :nkanii +makeeete keey āk icheck.

Chōbuutēkaab Bāwulō

⁵ +Māārutoochi Maketoonnya ām bārooyinto nyēē nwaach nto yityo, āwēēsyētyook. ⁶⁻⁷ -Māāmāchē kule akasaak baatey ankaakeeyte. Ābērē nto ābuurtē keey akweek, yoo kacham :Mokoryoontēēt. +Mākēētēbtē keey kisich nto ākoy mbo kubēk :yiiwootēt sukung'eet ō-āmiisoo ānkōōkōōnoo toorētēt ake tukul ām baannyuu. ⁸ Nteenee, +māwāābēēni Efēēsō ākoy bēsyēētaab *Bēēntēkōōst, ⁹ kuuyu kaakuyaatakay :kēēlto ayeey yiisyeēnyuu kuchutito ākoo miitē :biiko chēē chaang' chēē mii kukwiiloo.

Kiyēē kii-āmiisēē :Bāwulō biiko

¹⁰ Yoo kāchō :Tēmētēwō wōloo, kumāchāktōōs otaach nyēē karaam, kuuyu mii kuyēyē yiisyeētaab Mokoryoontēēt kuu wōloo āmiitē :anii āyēytooy. ¹¹ Kunyoo, māāmāchāktōōs kutay :chii ake tukul. Nto yoo wēēti, kumāchāktōōs ō-āmiis ām bāybooyyēt, sukōōyēw wōlēē āmiitē. Āmiitē ākānyoonu inee kuchōōnto keey mbo ng'eetaabiya.

¹² Nto kurubta keey āk ng'eetaabiya Ābōōlō, kyāāmwoochi nyoo kuchōōnto keey mbo ng'eetaabiya wōloo ōmiitē. Kāmāmāchē :inee kule kuchō, nteenee mākuchō yoo kānyōōr bārooyinto.

¹³ Ōkāsū ānkōōtitir ām kāāyēnchinooyēt. Ōkimikiitu ānkōōnyōōru nkuruuk. ¹⁴ Ōyēyē kiy ake tukul ām chamateet.

¹⁵ Ōnkētē oob kule ki kaytaab Steefaan :nyēē /kisimkeeweēch kunam ng'ālyoontēētaab Yēyiin ām Akaaya ānkiikōōnēmchi keey kuyēchi biikaab Kiriistō yiisyeēt? Kunyoo, ākiimook akweek mbo ng'eetaabiya kule ¹⁶ orub ng'aleekaab biiko chēē wuu chuutēchu āk mbo chēbo biiko alak tukul chēē yēyiisye āk bichooto. ¹⁷ Kyaang'erech kuyitu :Steefaan, Fortunaato ākoo Akayiko wōlēē āmiitē kuuyu yoo kikyoomē lōkōōy āk icheck kukerkeey nyēē kyāāmiitē ā-āmē lōkōōy āk akweek. ¹⁸ Kweebaybaayaa kuu wōloo kwēēbāybooytook. Māchāktōōs /kēēkooniyitē biiko chēē wuu chooto.

¹⁹ Isubooyook :mbo kanisoosyek chēbo yēmēētaab Eesya. Isubooyook miisin :nkinee Akiila ākoo Brisiila ām kaayneetaab Mokoryoontēēt. Isubooyook mbo :kaniseet nyoo sooyēē kōōng'waa. ²⁰ Isubooyook :nkicheek mbo ng'eetaabiya ām wōli. Ōtōrōōchē keey nyēē ōng'ērēkyinē keey.

²¹ Āsirwook :anii Bāwulō kāāsubooyiisyooni ām āwunyuu nkīt.

²² Mii yēē mii chii :chii ake tukul nyoo māchāmē Yēyiin. Ānkiichōō ōō, Mokoryoontēēt.

²³ Kōōbēruurook :Mokoryoontēēt Yēesu. ²⁴ Āchāmook sōō nyēē tyaa kuuyu kēēbooyē :tukul Kāāraroikiintēēt Yēesu.

Barweetaab Äyēeng' nyēē kisirchi :Bāwulō Kōōriintēek

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē ak wōlēē /kikēēsirēē: Kisirē :lēbkēēyiintēēt Bāwulō barwaani ām ārook chēē ng'eri kung'eetee kasir Kōōriintēek nyēbo Taayta ām kēnyiitaab 55 KK (kasee kāāboorunēetaab Kōōriintēek nyēbo Taayta). Yoo /kakeekas wōlēē wuu :ng'aleek chēē miitē, /kiisōōtyinē kule kisirē :Bāwulō barwaani kumiitē Maketoonnya ām komostaab tō nyēbo kōōrēetaab Kirikiik, kumiitē kuruutoochinē kaniseetaab Filiibi. Ki kiriinkēēt nyēē wōō :Kōōriintō ām Akaaya ām komosaata bo cheeronko nyēbo kōōroonoo. Ibooru :Bāwulō ām barweenyii kule kimiitē wokuruutoochinē Kōōriintō subak ānku nyooto ku ruutooyinii nyēbo sōmōk (kur. 13:1). Matwekaat :ruutooyinii nyēbo äyēeng' ām Kitaabuutaab Yēyuutēk nteenee /kiisōōtyinē kule imuuchē kiyeyakay yoo kimiitē :inee kutēbunēē Ēfēēsō (Yēyuutēk 19). Twēchē ām kurkeetaab 2 kule ki ng'waa :ruutooyooto kuuyu kiiburyoong'to kaniseet ām kēēlto nyēē kōōrōm. Kimiitē :mwēenkōōsyēk chēē kibēētii ānkukwoonii ām kwēēnutaab kiriinkōōsyēchoo ki wōōyēch tukwaay (Ēfēēsō ak Kōōriintō). Kunyoo, kimā wuuy kuwēētēē :chii komosta ake ākoy ake. Kikiikumach :Bāwulō kule nto wo Kōōriintō kurook nto yityo kuyit Maketoonnya, nto mii yoo wokōōyēew Kōōriintō, nteenee kikwey kuwo Maketoonnya kurook nto yityo kuwo Kōōriintō. Nto yityo, kung'eetee Kōōriintō ānkumur Maketoonnya ankooyeey ākoy Yēerusālēm.

Kiyēē mii āriit ak nyēē āmu: Mānēewoong' :barweenyii nyoo kibo taay āk ruutooyinii ng'aleek chēē kiyiimē biikaab Kiriistō. Kimiitē :biiko kereeryaanto chēē kitay ng'aleekyii koobeek kut koomuch mbo kukwiil kāāmuukēyweēkyii kuu lēbkēēyiin. Kimwooy :bichooto kule ki lēēbiin :Bāwulō nyēbo beesaan. Kunyoo, sirē :Bāwulō barwaani kuyētēē keye kule bēērē keye kōōbooru kule chuulaat :soboonnyii. Ikiimchinē ām barwaani biikaab Kiriistō koowaany kāāruruukiisyeetaab beesaanii nyoo kikiikutoow :icheek kēnyiiit nyoo kikiikusiirto sibokēētoorētēē mbo ng'etaabiya chuut ām Yēerusālēm. Nto mii yoo, kōōkomkoom kāāntōōyikaab biikaab Kiriistō kootabaan biiko choo yibu wōōrōōr ankuchuul kiy ake tukul simāchokukōrōmchi icheek yoo chōōnii nto kōōbootyi kāāmuukēyweēk choo kiikōōkoochi :Yēyiin, kuwuulyēē ng'al chēbo wōōrōōr. Nteenee māchāktōōs kōōkomkoomunēē kāāmuukēyweēchoo biiko choo kiikōōyēnchi Kiriistō. Ikiimē :barwaani kule māchāktōōs /kiichoornyo biiko ak Yēyiin. Ibooru :Bāwulō ām kurkeetaab 3 kule wōō :kiirtooyet nyoo lēēl nyēbo soboontaab Tāmirmiryēt kusiir nyoo bo kēny nyoo iyyoong'unēē kiruutēk.

Kyoorōōrchi keye :Bāwulō Kōōriintēek ānkumākyyi bēnur

¹ Anii ku Bāwulō nyoo kitoola :Yēyiin äyēku *lēbkēēyiintēetaab Kāāraroikiintēēt Yēesu ānkāāboontē keye ng'etaabiya Tēmētēewō. Kiisuboooyook akweek biikaab Kiriistō ām *kiriinkēetaab Kōōriintō kunam wōlēē mii :kanisoosyek tukul chēbo yēmēēetaab Akaaya. ² Lēyyē, kōōbēruurook :Baaba Yēyiin āk Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō ānkukōōnook kaalyeet.

Sooysooyēēch :Yēyiin ām nyālilulutēkyoo

³ Kusilākoy :Yēyiin nyoo kwaaniitaab Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō. Yēyiin ku Baaba nyēē riirēē biich ānkusooysooyē biich ām kēēlwookik tukul. ⁴ Sooysooyēēch :Yēyiin ām nyālilulutēk alak tukul sikeesaaysaay :nkacheek choo boonto nyalil ake tukul kuu wōloo kisooysooytēēch :inee. ⁵ Kuu yoo kēēnyāliltōōsii :acheek miisin ām nyālilulutēkaab Kiriistō, /kēēsooysooyēēch miisin kubununēē Kiriistō. ⁶ Yoo kākēēnyālilche :acheek, kukākēēnyālilche kule /sikeesaaysaayaak ānkōōriib kiyēē kyōōyēnchi. Yoo /kakeesaaysaayeech acheek ku kubo kule +/mākēēyētyēēchook sōōmuytoochi nyālilulutēchooto kikēēnyōōru :nkacheek. ⁷ Kiimoong'tēēnook keye miisin kuuyu kiinkētē kule kuu yoo ōnyāliltōōsii :akweek kuu acheek, kusoysooyook :Yēyiin kuu wōloo sooysooytēēch acheek.

⁸ Mbo ng'etaabiya, ābērē karaam ōnkēt :nkakweek wusiisyeēt nyēē kiikēēnyōōru ām yēmēēetaab Eesya. /Kikiikiicheech miisin wuu nyēē /kaakiimuukteech nyēē kikiisōōtē kule kimēētābokēēsobtōōsii. ⁹ Kubooyit man, kikiikwaameech :ng'usng'uus wuu nyēē /kikiikiitiilcheech meet. Kiyēyākisi :ng'aleechu simātākēētiyēē keye :acheek kāāmuukēyweēkyoo, nteenee kiikēnēē keye Yēyiin nyoo ing'ēētēē biich meet. ¹⁰ Nyoo kiirāroochēēnēēch meet, makoararaacheech subak. Kiikēnēē keye inee kule tāsē taay kōōrāroochēēch, ¹¹ nto yooto tukul ōmiitē :akweek ōsoowēch. Mākubirchi yooto :biiko wōōlēē wōō Yēyiin kōōnkōy kubo acheek ām bēnurto nyēē kōōkēēnyōōru /kēwālunēē soowuutēkwaa.

Kiikiim :Bāwulō kule chii :inee nyēē /kiikoosēē keyy

¹² Ng'alyoontētē :nyi nyēē kēēng'erēchēē. Mwoowēēch :kāsōōtēyewēkyoo kule kikiibuur kāāburto nyēē tiliil ānkubo man. Kimēēntōōwēēch :kiirnātēētaab kōōrooni, nteenee kiintōōwēēch :chamateetaab Yēyiin, nto miisin, yoo kikiibuurtooy keyy akweek. ¹³⁻¹⁴ Kēēsirwook ng'aleek chēē rōōtootiin ānkukasāktōōs yoo koosuman. Kunyi, āboontēē mooyēēt kule ānkoo -mōōmuuchē raat ōnkēt kiyēē kābur nteenee +mōōnkēt kurchurā ām bēsyoōsēyēk choo kwoonii. +Moong'erecheenech acheek kuu yoo +makeeng'erecheenaak :nkacheek bēsyoonoo itilīēē :Mokoryoontētē Yēēsu ng'aleek.

¹⁵⁻¹⁶ Nto kuuyu kwāātiniyēē man ng'alyoontōoni, kōkwāāchōb kule āruutoochook akweek yoo āwēētii Maketoonnya nto yoo āyēēwu, atyikaanwaak subak sukuyēētyēēchook :ruutooyuu kunyil āyēēng' nto yityo, ō-āmiisoo yoo āwēētii Yuuteeya. ¹⁷ Ara, ibooru keyy kule āyēku chii nyēē -/mākiikoosēē keyy yu kyaaweēch kāsōōtēyewēkyuu? Ara āchōbē :anii ng'aleekyuu sārūmē kule, “Eē, wuu nyooto,” ānkāāmiitē āmwooyē subak kule, “Acha, māwu nyoo,” kuu wōloo yēytooy :biikaab kōōrooni? ¹⁸ Māwēēchwēēchē keyy :Yēyiin sukung'et -mākēēmwoowook kule, “Eē, kēēyēyē kiyi,” nto kule, “Acha, -mākēēyēyē.” ¹⁹ Nto kurubta keyy āk Lakwataab Yēyiin Yēēsu Kiriistō nyoo kyāā-āmu :anii lōkōōyewēkyii kēēboontē keyy Siila āk Tēmētēēwō, mēēbērē iruumē :inee kule, “Eē” nto ku, “Acha” nteenee inee nyoo mwooyē kule, “Eē” ankoochuurta kuu nyooto. ²⁰ Ānkoo ku chaang' :tukuuk chēē kākuurto :Yēyiin, kuyityiintōōs :tukul kubununēē Kiriistō. Kunyoo, kiikoostoy :acheek Yēyiin kubo Kiriistō kēēmwooyē kule, “Kuwuuyiit nyooto.” ²¹ Yēyiin nkit :nyēē king' oobēēch ānkuyēēēch acheek āk akweek kēēkich ām Kiriistō. ²² Kiikung'oocheenech :Yēyiin Tāmirmiryēēt /sikiinkētēēnēch kule kēēyēku cheechii ānkōōboorwēēch :Tāmirmiryooono tukuuk chēē mākuōōnēēch.

Kiyēē kikereкта Bāwulō simāruutoochi Kōōriintō

²³ Inkētē mbo :Yēyiin kule yu simāāchōō wōloo bo Kōōriintō, ku kule kimāāmāchē akubeenaak ng'aleek. ²⁴ -Mākēēmāchē kēēbāwook kutukul ām wōlēē ōyēnchintooy Kiriistō. Nteenee kēēyēyisye :tukul kubo ng'erekweekwook, kukyōōkilchē ām kāāyēnchinyooyēt.

2

¹ Kunyoo kwaasoot kule māāmāchōōtōōs tāāruutoochook sitākung'woonchook. ² Yoo kāāng'woonchook ku ng'oo subak :nyēē makoong'erechaa yoo mā akweek? ³ Kyaasirwaak kuu nyooto si yoo kāāchōō, mayeya :biiko choo kātēēng'erēēchoo ānyēēru. Ānkētē man kule yoo ang'erechaat :anii, ōng'erēkootiin :nkakweek. ⁴ Kyāāsirwook āriirē kukāng'woonchoo. Mēēbērē kyāāyēyē kuu nyooto saayyaak ōnērēēkiisyē, nteenee kyāāmāchē ōnkēt chamaateenyoo nyēē nyikiis nyēē āboontēēnook.

Nyooyeetaab kaat

⁵ Yoo kiikuyib :chii ng'woonin kumēēbērē anii :nyēē kiing'woonchoo miisin, nteenee kiing'woonchook nkakweek sinee. -Māāmāchē ānyikiisyook ng'aleechu. ⁶ Kiikuyem chichooto :ng'aleek choo kiing'woonchinēē :biiko chēē chaang'. ⁷ Kunyi, māchāktōōs ra ōnyōōchi kaat ānkōōkiim simabar :nereekiyii. ⁸ Asoomok kule ōboorchinē chichooto chamateet. ⁹ Kyāāsirwook āmāchē ānkēt kule ara ōmuuchē ōmuytoochi tyēēmiisyēēt ānkōōrubē kiy ake tukul nyēē kyāāmwooyē nto acha. ¹⁰ Yoo kōōnyōōchi chichochoo kaat, ānyōōchinē :nkaniī kaat yoo ākoo mii :kiy nyēē āmāchē ānyōōchinēē kaat. Ānyōōchinē kaat kubo akweek ākoonyitē Kiriistō, ¹¹ simeeberbeereech :Kibrōkōsyoontētē kuuyu kiinkētē chōbuurtkiyii.

Kiinēmchi keyy :Bāwulō yiisyēētaab Yēyiin ām mooyēēt akenke

¹² Nto mii yu kawaayit Turoowa kule saa-amte lōkōōyewēk chēē kāroomēch kurubta keyy āk *Kāārārookiintētē, akas kule kikiikuyootwoo :Mokoryoontētē kēēlto. ¹³ Kimaakaalyanaat kuuyu manaanyoorte ng'eeetaabiya Tiitō wōlooto. Kunyi, kyāābirchi biiko chameetaab keyy ānkāāwē Maketoonnya.

¹⁴ Nteenee, kusilākoy :Yēyiin nyoo kiikubiirtoowēēch Kibrōkōsyoontētē kubununēē Kāārārookiintētē. Yēyiisyēēnēch :Yēyiin sikiibāroostoochi biiko lōkōōyewēk chēē kāroomēch. ¹⁵ Kēēboonkyinē Yēyiin nyēē anyiny yoo kēēmiitē kyoomchinē biiko ng'aleekaab Kiriistō. Boonkyinē :lōkōōyewēchoo biiko choo /kēēmii /kiirāroochē āk choo mii bokubootōōs ām kēēlto nyēē teer. ¹⁶ Āsu meet ām wōlēē mii :choo mii bokubootōōs, nteenee boong'u soboon ām wōlēē mii :choo /kēēmii /kiirāroochē.

1:12 Yēyuut. 24:16; 1Kōōr. 1:17, 19, 31; 2:13; 2Kōōr. 2:17; Ibu. 13:18 1:13-14 Filib. 2:16 1:15-16 1Kōōr. 16:5-6
 1:17 1Kōōr. 4:18-19 1:19 Yēyuut. 18:5 1:20 1Kōōr. 14:16; Ng'oong'. 3:14 1:22 Room. 8:11, 23; 2Kōōr. 5:5;
 Efēēs. 1:13-14; 4:30 1:23 2Kōōr. 13:2 1:24 2Kōōr. 4:5; 1Bēt. 5:3 2:1 1Kōōr. 4:21; 2Kōōr. 12:21 2:3 2Kōōr.
 13:10 2:4 2Kōōr. 7:8 2:6 2Kōōr. 7:11 2:7 Kolos. 3:13 2:9 2Kōōr. 7:12, 15 2:11 1Bēt. 5:8 2:13
 2Kōōr. 7:6, 13-14; 8:6, 16-18, 22-23; 12:18; Kala. 2:1, 3; 2Tēm. 4:10; Tiitō 1:4 2:15 1Kōōr. 1:18

Ara, ng'oo nyē yemaat kwaamtaat lōkōōywēchu kāroomēch? ¹⁷ -Mākēēyēyēē :acheek mung'aareet ng'ālyoontēētaab Yēyiin kuu wōloo yēytooy biiko chēē chaang'. Nteenee kuuyu Yēyiin :nyēē kiyoowkēēch, kēēmwooyē ām mooyēēt akeenke ng'aleekaab manta chēē kwoonēē wōlēē mii :Kiriistō.

3

Kiyyeyēētaab Bāwulō biiko kuyēk barweetaab Kiriistō

¹ Ara kēēmiitē :acheek kēēsilē keey yoo /kēēmwooyē kuu nyooto? Ara kookeetebeenaak barwa ake tukul nyēē ibooru wōlēē kēēwuuyē :acheek kuchōōnēē wōlēē ōmiitē nto nyēē /kikēēsirwook akweek, kuu wōloo māktooy :biiko alake? ² Nteenee barweenyoo kuu nyēē /kikēēsirchi soboonwēkwook* ānkusumānē :chii ake tukul ānkōōnkēt. ³ Kiyeyaaq :yiisyēēnyoo ōyēku barweetaab Kiriistō, amēēbērē nyēē /kikeesiree kalaamu, nteenee /kikeesiree Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Mēēbērē /kikēēsirchi rwoontōōy chēē tēbēlyēl, nteenee /kikēēsirchi soboonwēkwook ārit.

Wōō :lēbkēēyēētaab kiirootyēt nyēē lēl

⁴ Kēētinyēē mooyēēt keeyey yiisyooni bo Yēyiin kubununēē Kiriistō. ⁵ Mā chēēchoo :kāāmuukēyewēk chēē kēēyēyēē yiisyooni nteenee Yēyiin :nyēē kōōnēēch. ⁶ Nto subak, inee :nyēē kiikuyeyeech kēēyēchinē yiisyooni bo kiirootyēt nyēē lēl. Mārubtooy keey :kiirootyaani lēl āk kiruutēk choo /kikēēsirchi kiy barak, nteenee rubtooy keey āk tāmirmiryēēt. Yibu :kiruutēchoo sirootiin meet, nteenee kōōnu :Tāmirmiryēēt soboonto.

⁷ Kirubtooy keey :yiisyēētaab kiirootyēt nyoo kibo kēny āk kiruutēk choo /kikēēng'ōōtyi rwa. Kuchōōnēē :Muusa lekem, kiilēkēchēchē :tokochnyii miisin nyēē kitōōrē koonyekaab biikaab Isrāyēēl kut kimēēmuuchē kukas. Nteenee kimeeymeeyaat :lēbkēēyooonoo muut kut wokubēk. Kunyi, yēē ākoo kiimuuchē :yiisyēētaab kiruutēk nyoo kiyibu meet kuchōōnto lēbkēēyēēt ii, ⁸ ku tyaa :lēbkēēyēēt nyēē chōōntooy :yiisyēētaab Tāmirmiryēēt nyoo kōōnu soboon! ⁹ Yoo ākoo boonto :yiisyēēt nyoo iruustoy biiko lēbkēēyēēt ii, ku tyaa sōō :lēbkēēyēēt nyēbo yiisyēēt nyoo yēyē biiko kuchurta! ¹⁰ Kiyēē /kikēēbērē kēny boonto lēbkēēyēēt, kumēēkutinyēē raat lēbkēēyoo, yoo /kakiikerkeeyee lēbkēēyēēt nyoo lēl. ¹¹ Nto yoo ākoo kichōōnto :kiirootyaani kimii kukēyētooy lēbkēēyēēt ii, /bokeemwa nee nanyuun wōlēē tēē :lēbkēēyēēt nyēbo nyoo wēētii ākookoy?

¹² Kunyi, kuuyu kiikēnēē keey lēbkēēyoooni bo kibchuulyo, māmii :kiyēē kēēwunyē. ¹³ -Makeekerkeeyee Muusa nyoo kiwunyē koonyekyii simakas :Isrāyēēlik inee yu kimii kumēēmēyootē :lēbkēēyēēt. ¹⁴ Nteenee kiyaam :biikaab Isrāyēēl mētēwoy ākoo kura. Tākumii :kiy nyēē iyēnēē koonyekwaa yoo /kēēmiitē /kēēsumānē kiirootyēt nyoo bo kēny. -Mēēnēmtōoy keey :kiyoo nteenee inēmtōoy :kāāmuukēyewēkaab Kiriistō. ¹⁵ Ākoo mbo kura yoo /kēēmiitē /kēēsumānē kitaabuutaab siruutēkaab *Muusa, kutākukērootiin :koonyekaab biiko. ¹⁶ Nteenee, yoo kātēbi :chii kut kuweech kāāsōōtēyewēkyii ankucham Mokoryoontēēt, +/mākiinēm kiyooto kiker koonyekyii.

¹⁷ Kunyi, kōōnu :Mokoryoontēēt Tāmirmiryēēt. Nto wōloo miitē :Tāmirmiryēēt kootyaak-taat :chii. ¹⁸ Kēēkāsē :acheek tukul choo mākērootiin :koonyekyoo lēbkēēyēētaab Mokoryoontēēt, ākoo kēēkāsē kumeymeeyaat. /Kēēmii /kēēwēchēwēchēchē keekerkeyiitu Mokoryoontēēt kēētāsē taay kēēnyōōru lēbkēēyēēt kuchōōnēē wōlēē miitē :Tāmirmiryēēt.

4

Kiibooru ng'ālyoontēētaab manta kutook

¹ Kikōōnēēch :Yēyiin yiisyooni kuuyu kiriireenech. Kunyoo, mākooy /kēēnyēbēt. ² Kookeesatee keey ng'aleekaab kāāntosuurrāt choo iyēlēē :biiko. Kookeetay kāābērbēēriisyēēt amākēēkwoonykwoonyē ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Nteenee kiibooru ng'ālyoontēētaab manta kutook ānkēēchāmē koolyeb :chii ake tukul soboonwēkyoo am taayeetaab Yēyiin. ³ Nto yoo iyēnootiin :lōkōōywēchuchoo chu kāroomēch, kōōyēnootiin am wōlēē mii :biiko choo mii bokubootōōs. ⁴ Kiikookoor * :Kēniintēēt nyoo bāwu kōōrooni bichoo mānēyēnchi ng'ālyoontēēt simakas lēbkēēyēētaab lōkōōywēchooto kāroomēch choo ibooru lēbkēēyēētaab Kiriistō. Inee :nyooto iboorunēē keey :Yēyiin.

2:17 2Kōōr. 4:2; Filib. 1:15-17; 1Tēēs. 2:3, 5, 10 3:1 Yēyuut. 18:27; 2Kōōr. 5:12; 10:12 * 3:2 Mwooyē :siruutēk alake kule 'soboonwēkyoo'. 3:2 1Kōōr. 9:1-2 3:3 Cherem. 31:33 3:5 Room. 15:18 3:6 Luuka 22:20; Yoowa. 6:63; Room. 7:6 3:7 Chuy. 34:29-30; Room. 5:21; 6:16, 21, 23; 7:24 3:9 Room. 8:1-2; Kala. 3:10 3:13 Chuy. 34:33-35 3:14 Isa. 6:10; Room. 11:25 3:15 Room. 10:4; 11:7-8; Efēēs. 2:15 3:17 Yoowa. 8:32, 36; Room. 8:2; Kala. 5:1, 13, 18 3:18 1Kōōr. 13:12; 2Kōōr. 4:6; Room. 8:29 4:1 2Kōōr. 3:4, 6 4:2 2Kōōr. 2:17; 3:1; 6:4 4:3 1Kōōr. 1:18 4:4 Yoowa. 12:31; 1Kōōr. 2:6; Efēēs. 2:2; Kolos. 1:15; Ibu. 1:3

⁵ -Mākēemiitē kēēng'āloolēē keye :acheek, nteenee kēēmiitē kyoomtooyu kule Mokoryoon-tēēt :Kāārārookiintēēt ānkēēyēchinē :acheek yiisyēēt. ⁶ Yēyiin nyooto kimwooyē kule, “Kubot :mēēnānēēt, ānkuchō .lēbkēēyyēēt”† ku nyooto :nyēē kiilebkeye kāāsōōtēyēwēkyoo kēēnyōōru lēbkēēyyēēt yu kakeekas Kiriištō kōōbooru wōōyintaab Yēyiin.

Yībwēēch :nyāliilutēchuchoo bēruntaab kibchuulyo

⁷ Keekerkeye tēēēn chēē ng'āsng'ās chēē kēēkoochi :Yēyiin kiyoo bo kwōng'uat sukōōboor kule kikwoonēē kāāmuukēyēwēk wōlēē mii :Yēyiin, mēēbērē wōlēē kēēmiitē :acheek. ⁸ /Kokiikiicheeneech komoswoykik tukul, nteenee /manaakeeruurumeech. Ānkoō kubotwēēch tonkoy, mābēku :moonikyoo. ⁹ / Kōōkēēwusēēch, nteenee / manaakeebakaaktech. / Kēēbirēēch / keemilteech, nteenee / manaakiwaang'teech. ¹⁰ / Kiinyāliilēēch ām wōlēē kakeebe kuu wōloo / kikiinyāliiltooy Yēesu sukung'eet kōōboorunēē keye :soboonyii soboonwēkyoo. ¹¹ / Kēēmii / kiirēkēērchēēch acheek chu kēēsobchootiin wōlēē mii :meet kubo Yēesu, sukung'eet kōōboorunēē keye yooto :soboonyii bōōrwoonikyoo chu bēku. ¹² Kunyoo, kānyoonwēēch acheek :meet nteenee +mōōnyōōru :akweek soboontē.

¹³ / Kikeesir kule, “Yu kāāyēnchi Yēyiin, ang'alaal.”† Ām mooyēt nyēē wuu nyooto, kiyyēnchinē :nkacheek Yēyiin ānyoomtooy lōkōōyēkyii. ¹⁴ Kuu yoo kiinkētē kule nyooto kiing'ēētēē Mokoryoontēēt Yēesu meet ku nyooto :nyēē makoong'eeteeneech nkacheek meet ankoomuteech āk akweek keebe taayenyii. ¹⁵ Bo :ng'aleechu tukul karaamateeng'woong'. Yoo tāsē taay kuchoong'iitu :biiko chēē iyēnchinē Yēyiin, +/mākēēbirchinē Yēyiin kōōnkōy miisin /ānkiitōrōōr.

¹⁶ Kunyoo, mābēku :moonikyoo. Ānkoō sinee /kēēmii /kēēsusurē bōōrwēk, /kēēmii /kiilēliitēēnēēch kisich, kisich bēsyō ake tukul. ¹⁷ Miitē kuyibwēēch :nyāliilutēkyoo chu mābo laat bēruntaab kibchuulyo kukeeytee nyāliilutēchoo tukul. ¹⁸ Kunyi, mēēbērē kēēmiitē kiimoong'tēē keye kiyēē /kēēkāsē, nteenee kiimoong'tēē keye kiyēē -/mākēēkāsē. Kiyēē /kēēkāsē kumābo kibchuulyo, nto nyoo -/mākēēkāsē kubo :nyoo kibchuulyo.

5

Āmchēēch :yēēmootēēt bōōrto nyēē lēēl

¹ Kiinkētē kule yoo /kakiiburyeet kēryōōsyēkyoo ām kōōrooni, māukōōnēēch :Yēyiin kooriik chēē leelach ānkubo kibchuulyo ām wōliin bo kibkōōnkōy, chēē kimātēēchē :chiī. ² Kutākēētinyē bōōrwoonichuchoo kēēmiitē kiisiilē ānkwoomchēēch :yēēmootēēt /kiilumeeneech bōōrto nyēē lēēl nyoo bo wōliin bo kibkōōnkōy. ³ Yoo /kaakiliuumech, -/mākēēnyōōrwēēch kibchuraat. ⁴ Yoo tākēēminyē kēryōōsyēkyoo, kiisiilē ānkunyikisyēēch :ng'ala kuuyu -mākēēmāchē /kēēbuutēēch, nteenee kēēmāchē /kiilumeeneech bōōrwoonik choo bo kibkōōnkōy sukōōyēēn *:soboontaab kibchuulyo bōōrwoonichu bēku. ⁵ Kunyoo, Yēyiin :nyēē kiyēyēēch kubo soboono bo kibchuulyo ānkisimkukōōnēēch Tāmirmiryēēt kuyēk kiy nyēē kēēboorunēē kiyēē +mākēēnyōōru.

⁶ Kunyi, kēētirootiin ākoooky ānkiinkētē kule kēēmiitē kēēbēēti kanyoo wōlēē miitē :Mokoryoontēēt ānkoō tākēēboontōtē bōōrwoonichuchoo. ⁷ Kēēminyē kiimoong'tēē keye Yēyiin āmēēbērē kiyēē kēēkāsē. ⁸ Kēētirootiin ānkiikāykooyē keesatee keye bōōri ānkubokiibuurtē keye Mokoryoontēēt. ⁹ Kunyi, kēēsēyēmē miisin kiing'ereech Mokoryoontēēt, ānku yoo tākēēboontē bōōrwoonikyoo ām kōōrooni nto yoo kakeebe kibkōōnkōy. ¹⁰ Tookunoto kule ākoy /kēēkweryootēēch tukul taayeetaab Kiriištō /ānkiikumwēēch sukunyōōr :chiī ake tukul kiyēē misinyē kubo kiyēē ām kōōrooni, ānku miyaat :kiyooto nto ku karaam.

Māchāktōōs /kiichoornyo biiko āk Yēyiin

¹¹ Kuu yoo kiinkētē kule māchāktōōs kiyywēyē :Yēyiin, kēēchēēng'ē miisin kēēyisu biiko. Inkētē :Yēyiin ānkāābērē ōnkētē :nkakweek wōlēē kēēwuuyē :acheek. ¹² -Mākēēmiitē kiikoos-toochook keye, nteenee kēēmiitē kēēkōōnook bārooyinto ong'erecheeneech sōmwoochinē biiko choo tākung'āsēē keye kiyēē mii saang' kusiir yēē kātāng'āsēē keye kiyēē miitē āriit. ¹³ Yoo isōōtē :alake kule kābunwēēch :mētēwoy, ku kubo yiisyēētaab Yēyiin. Nto yoo kēēng'āloolē ām kēēlto nyēbo kiirnan, kēēyēyē kuu nyooto kubo akweek. ¹⁴ Kērcheēch koong' :chamateetaab Kiriištō kēēyēyē yiisyēētaab Yēyiin, kuuyu kēēchāmchiintōōsi kule kime :chito akeenke kubo biiko tukul, kunyoo kerkeye nyēē kikēēbēku :acheek tukul. ¹⁵ Kime kubo biiko tukul si nto yityo, mēēbērē mākuminyē :choo sobchootiin kubo icheck keye, nteenee

4:5 2Kōōr. 1:24 † 4:6 Toowu. 1:3 4:6 2Kōōr. 3:18; 1Bēt. 2:9 4:8 2Kōōr. 1:8; 7:5; 11:23-29 4:10 Room. 6:8; 2Kōōr. 1:5; Kala. 6:17; Filib. 3:10-11; Kolos. 1:24; 1Bēt. 4:13 4:11 Room. 8:36 4:12 Kolos. 1:24 † 4:13 Tyeēn. 116:10 4:14 1Kōōr. 6:14 4:17 Room. 5:2 4:18 Ibu. 11:1 5:1 2Bēt. 1:14 5:2 Room. 8:22-23, 26 5:4 1Kōōr. 15:53-54 5:5 2Kōōr. 1:22 5:7 1Kōōr. 13:12 5:8 Filib. 1:23 5:10 Yēyuut. 10:42; Room. 2:6; 1Kōōr. 3:13-15; 4:5; 2Kōōr. 11:15; 2Tēēs. 1:7-10 5:11 Room. 1:13; 1Kōōr. 4:1-5; 9:22; 2Kōōr. 4:2; 6:4 5:12 2Kōōr. 3:1; Filib. 2:16 5:13 1Kōōr. 14:18-19 5:14 Efēēs. 3:19

māchāksē kuminyē kubo nyoo kimēē kubo icheek /ankiing'etee meet. ¹⁶ Kunyi, kuchakee raat kuwo taay, -mēekēēkāsunēē chii komosta nyoo bo kōōrēt. Ānkoo kikeēkāsunēē sinee Yēesu yoo kibo taay kēēlooto, mēētākēēkāsunēē kēēlooto subak. ¹⁷ Kunyoo, yoo bo :chii Kiriistō /kukiikiiluluut kuyek chii nyēē lēēl. Kiikukeeyta :ng'aleek chēē yōōsēch ānkutoow :chēē leelach.

¹⁸ Kwoonēē :ng'aleechu tukul wōlēē miitē :Yēyiin nyoo kiichoomnyēēch āk inee keye kubununēē Kiriistō. Kiikukōōnēēch yiisyēēt kiichoomtōōsii biiko āk inee ¹⁹ kyoomtooy kule, kiikuchoomnyo :Yēyiin āk kōōrēt kubununēē Kiriistō simēyēit ng'ōōkiswookik chēē kiikuyey :biiko. Kunyoo, kōōkukōōnēēch kuut kule kiichoomtōōsii biiko āk inee. ²⁰ Kiiyooktēēch :Yēyiin bokeemwaayte ng'aleekaab Kiriistō. Kunyoo, kēēmwooyē kubo Kiriistō kule māchāktōōs /kiichoomnyo biiko āk Yēyiin. ²¹ Kiyey :Yēyiin Kiriistō nyēē kimātinyē ng'ōōki ake tukul, kōōwut wōlēē mii ng'ōōkiswookikyoo, si nto yityo keechurte kutukul kubununēē Kiriistō.

6

Ng'ērēchēē :Bāwulō yiisyēēnyii

¹ Kuu yoo kēēyēyiisyē āk Yēyiin, kēēmwoowook kule -mookany kuwo buch :chamateetaab Yēyiin nyoo kyōōnyōōru. ² Mwooyē :Yēyiin kule, “Kyāākāsuung' ām bēsyēētaab chamtaayēet, ānkāāsaruung' ām bēsyēētaab kaararaacheet.”† Āmwoowook kule raat :bēsyoonoto chāmtooy :Yēyiin biiko ānku raat :yēē /kiirāroochēē biiko.

³ -Mākēēmāchēē kēēyēku kāānākuut ām wōlēē mii :biiko simēēntosuurākooy :yiisyēēnyoo. ⁴ Nteenee, kiibooru ām keel ake tukul kule kēēyēchinē Yēyiin yiisyēēt. Kēēmuytooy miisin, kēēnyāliiltōōsii, nyikisyēēch :ng'aleek /ānkiikiichēēch. ⁵ /Kēēbirēēch /ānkēērātēēch, /kēēyēchēēch wōōrōōryēēt ānkēēbirtēēch. Kēēchooyēntōōsii ānkēēbēētēē kuut. ⁶ Kēēyēyē yiisyēēt ām kēēlto nyēē tiliil, kēēsēwunootiin, kēēmuytooy ng'al ānkēēboontē moon chēē leelach. Intōōwēēch :Tāmirmiryēēt ānkēētinyē chamateet nyēbo man. ⁷ Kēēyēyē yiisyoonoo subak ām ng'aleek chēbo man, ām kāāmukēyewēēkaab Yēyiin ānkēēchōbootiin āk kariik chēbo booryēētaab churtaayēet. ⁸ Kēēyēyē yiisyooni /ankakiikaasteech nto /kamakiikaasteech, yoo /kākēēmwooy ng'aleek chēē miyootēch nto chēē kāroomēch. Kēēyēyiisyē ām kēēlto nyēē churtaat nteenee /kēēmwooyē kule kēēyēku kiblembechiis. ⁹ Kēētookunootiin, nteenee /kēēmōōntēēch. Kēēmiitē meet, nteenee kēēsobchootiin. /Kiityōōlēēch, nteenee -/mākēēbākāchēēch. ¹⁰ Kēēnērēēkootiin, nteenee kēēng'ērēkootiin ākooy. Kēēyēku bānoo nteenee kēēyēyē /kiibēruur biiko chēē chaang'. -/Mākēētinyē kiy, nteenee kēētinyē kiy ake tukul.

¹¹ Lēyēyē, biikaab Kōōriintō, kāākēēng'āloolwook ām mooyēēt akenke ānkākēēng'oong'wook wōlēē wuu :kāāsōōtēyewēkyoo. ¹² -Mākēēmāchēē keewunyeenaak :chamateenyoo, nteenee ōwunyeēnēēch :akweek nyēēng'woong'. ¹³ Āng'āloolwook kuu lōkōkyuu, kunyi okany kiikoor tukul, ochameech :nkakweek kuu yoo kēēchāmook :acheek.

-Mānoomtōōs :churtaayēet āk rōkōsto

¹⁴ Biikyoo, -mookany /kiinoomnyook āk biiko choo mānēyēnchi ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Mānoomtōōs :churtaayēet āk rōkōsto āmānoomtōōs :lēbkēēyēyēēt āk mēēnānēēt.

¹⁵ Māchoomtōōs :Kiriistō āk Kibrōkōsyoontēēt, āmānoomtōōs :chii nyēē kiikōōyēnchi ng'ālyoontēēt āk nyoo mānēyēnchi. ¹⁶ Mākāsyiintōōs :Kōōtaab Yēyiin āk āynātōōs. Acheek ku Kōōtaab Yēyiin kuu yoo mwooyē :Yēyiin kule,

+“Māāming'tē keye bichoo
ānkēēbēēsyētootē :tukul.

+Māāyēku Yēyiintēēng'waa
ānkuyēk :icheek biikyuu.”†

¹⁷ Kunyi, mwooyē :Yēyiin subak kule,

+“Osatee keye bichoo
āmōōtiiny kiy ake tukul nyēē mā tiliil.”†

Tāsē taay :Yēyiin nyoo bāwu kiy ake tukul kumwooyē kule,

¹⁸ +“Maataachaak, māāyēku kōōn
ānku +mōōyēku :akweek lōkōkyuu.”†

5:15 Room. 6:3-4; 7:4; 14:7-9 5:17 Room. 6:4; Ēfēēs. 4:24 5:18 Room. 5:10; Ēfēēs. 2:16 5:19 Room. 3:24-26;
Kolos. 1:20 5:21 Yoowa. 8:46; Room. 8:3; Ibu. 4:15 † 6:2 Isaaya 49:8 6:2 Luuka 4:19-21 6:4 2Kōōr. 4:2
6:6 Room. 12:9 6:7 2Kōōr. 10:4-5 6:9 2Kōōr. 4:10-11 6:10 2Kōōr. 11:23-29 6:10 Filib. 4:12-13 6:13
1Kōōr. 4:14 † 6:16 Laawi. 26:12; Cherem. 32:38; Ēsēk. 37:27 6:16 1Kōōr. 3:16 † 6:17 Isa. 52:11 † 6:18
2Sām. 7:14

7

¹ Chōōrōonuutēkyuu, kuu yoo /kōkēekuurtowēech tukuuchu kumāchaktōōs kiitiliil keey ām wōlēē mii :kiy ake tukul nyoo nyēērēē bōōrto āk tāmirmiryēētaab chii. Nto yooto, okany kyaam booryēt keechurte kutukul ānkiiywēyē Yēyiin.

Kībāybāchi :Bāwulō Kōōriintēek

² Lēyyē, ochameech subak. Mānāākēyēchi chii ake tukul ng'ālyoo nyēē miyaat amanaa-keenyeere ētēbutēkaab chii ake tukul āmānāākēsāsūnēē chii ake tukul ām akweek kiy. ³ -Māāmiitē āwēchook. Kisimāmwoowook :anii kule āchāmook miisin nyēē yoo kābo meet kēēbēku :tukul, nto yoo kābo soboon, kēēsobchē :tukul. ⁴ Atyaakaat yoo āng'āloolwook ānkāāng'erēkēēnook. Kōōkōōtitiroo :wōlēē ōmiitē ōbuurtooy nyēē ānkoo āmiitē nyalil, kukōōnoo ng'erekweek. ⁵ Yoo kikēyitu Maketoonnya, mānāākēēnyōōru mbo bārooyin nyēē kākiimuunyēē. /Kikiinyāliilēech kibtaman /kikēēwusēēch ānyoomēēch :ng'ala mēt. ⁶ Nteenee yu kāwokuchō :Tiitō, kēēnyōōru saaysaayeetaab Yēyiin nyoo sooysooyē choo kiikubēk :moonik. ⁷ Mēēbērē /kikeesaaysaayeech sōō baateey kuuyu kichō :Tiitō, nteenee kuuyu kyooyey :akweek kusaaysaayakay :inee. Kimwoowēēch :Tiitō kule kyōōchusyē ānkōōmāchē miisin kule nto okasa. Kimwoowēēch subak wōlēē ōmāktooy kule nto kēēnoomyē āk anii. Kunyoo āng'erechaat miisin.

⁸ Ānkoo kiyeyaak :barweenyuu ōchusyē, ābērē manaayey kiy nyēē miyaat. Nteenee kuu yoo kyaakas kule king'woonchook :barwanaa ām āsiiswēk chēē ng'eri, asoot kule kyaayey kiy nyēē miyaat sinee. ⁹ Āng'erechaat raat āmēēbērē kuuyu kyōōchusyē, nteenee kule kyooweeke. Kunyi, kyōōchusyē kuu wōloo kimāktooy :Yēyiin, āmāmii :kiyēē miyaat nyēē kikeēyewook. ¹⁰ Yoo kāchus :chii kukeeywey Yēyiin, kuyēyē :yooto kuweek :chiitō, nto yooto +/makiirarach chiichooto āmāmii :kiy nyēē miyaat nyēē kookuyeyakay. Nto yoo kāmyu kubo kule karub ētēbutēkaab kōōrooni, kuyibu :yooto meet. ¹¹ Okas baa mbo kiyēē kōōkuyibwook :chusātoonoo: Kookuyeyaak ōsēwu ānkōōtiliil keey. Kookuyeyaak ōburyoong'tē nyoo kiikuyey rōkōs ānkōōmuuyē kubo kiyēē kiikuyeyakay. Kookuyeyaak ōbuur ōmāchē kiyēē bo manta ānkōōmāchē miisin ochuul ng'ālyoontooni ānkōōng'woonchi chiitō nyoo kiikuyey rōkōs. Kuu yoo kwooyey ng'aleechu churtootiiin tukul, kōōbooru kule kyoochuurte. ¹² Kunyi, yoo kyāāsirwook, mēēbērē baateey kyāāsirē kubo chiichēē kiikuyey ng'al chēē miyootech nto mbo kubo nyoo /kiikēyēchi ng'al chēē miyootech, nteenee kyāāsirē sukung'eet ōnkēt ām kāāmuukēyewēēkaab Yēyiin kule kyōōnēmchēēch keey kuyem. ¹³ Ititiirēech acheek :ng'aleehaa tukul.

Kēēng'erēkootiin subak miisin keekas kule kobaybay :Tiitō kuuyu kyooyey mētiniyi kukaalyan. ¹⁴ Kikyaakaastaak āyooku Tiitō wōloo ōmiitē :akweek, nteenee mānōōntosuroo. Kōōkēēmwoowunoonwook kwaak manta kunyoo āng'erechaat kule kōyēk man :kiyēē kwaāmwoochi Tiitō kurubta keey āk akweek. ¹⁵ Kunyi, chāmook :Tiitō miisin yoo keesoat kule kyōōkāsiy :tukul ng'aleehaa ankootaach inee ām muyātēēt āk bōōtoonik. ¹⁶ Āng'erechaat akas kule āmuuchē amaang'teenaak keey kuchurta.

8

Māchāktōōs kuyēētyēēchinē keey :biikaab Kiriistō

¹ Kunyoo ii, mbo ng'etaabiya, āmāchē ōnkēt wōlēē tēē :bērurto nyēē kinyōōr :biikaab Kiriistō ām yēēmēētaab Maketoonnya. ² Ānkoo kimii :bichoo kubuntēē nyālilutēk, king'erēkootiin. Ānkoo ki bānoo :bichoo, kileelach :moonikwaa nyēē kiinēmu keey kōōkooytooy beesaanik chēē chaang'. ³ Kiinēmu :bichoo beesaanik chēē chaang' kut wuu nyēē makoorkuut keey nteenee māmii :chii nyēē kikerchinē koong'. ⁴ Kisaayeech kule kōōkoochinē :nkicheek biikaab Kiriistō ām Yēērusālēm beesaanik. ⁵ Kiyey :bichoo kiy nyēē wōō nyēē kimākiisōōtyinē :acheek. Kuu yoo kiinēmchi keey :bichoo Mokoryoontēēt, kutoorētēech acheek kootyich kiyēē māchē :Yēyiin.

⁶ Kunyi, kēēmwoochinē Tiitō chokōōtitirook owaang'te yiisyooni karaam bo kāāruruukiisyēēt nyoo kisimkutoowu :inee. ⁷ Ōmiitē nyēē karaam kurubta keey āk kāāyēnchinoyēēt, wōlēē ōng'ālooltooy, kiirnatēēt, wōlēē ōnēmchintoy keey Yēyiin āk chamateeng. Kunyoo māchāksē ōnēmchinē keey kāāruruukiisyooni.

⁸ -Māāmiitē ākērchook koong', nteenee āmāchē akas wōlēē wuu :chamateeng'woong' yoo /kākiikyukuuchiin āk nyēbo alak. ⁹ Ōnkētē wōlēē wuu :chamateetaab Mokoryoontēēnyoo Yēēsu Kiriistō. Ānkoo kitinyē :inee tukuuk kuyem, kucham kuyēk banan kubo akweek sukuyeyaak ōnyōōru tukuuk kuyem. ¹⁰ Wōlēē ākastooy ng'ālyoontooni ām wōlēē ōmiitē

:akweek kumiitē kule: Kaykay owaang'te yiisyēēt nyoo kwōōtoowu kēnyiitkoonye, kuuyu akweek :chēbo taay osoot kule ōkooytē tukuuchoo ankooyey man kuu nyooto. ¹¹ Kunyi, otas taay ām yiisyoono kut owaang'te sukuyitita :wōlēē kyōōmāktooy. ¹² Yoo chāmē :chii kōōkoochi Yēyiin tukuukyui, kukasē :Yēyiin kiyēē kēēkooyto kurubta keey āk kiyēē boonto :chiichooto mēēbērē kiyēē māboonto.

¹³ Wōlēē kēēmāktooy :acheek mēēbērē kule ōsāru alak kut bōōnyāliilchē :akweek, nteenee kēēmāchē kule kwooyēēch :biiko tukul. ¹⁴ Ōtinyē akweek raat chēē yēmook nteenee mātinyē :icheek. Mii :yēē mākuuboonto icheek ku -mōōtinyē :akweek. Kunyi, mākwooyēēch :kiy ake tukul ¹⁵ kuu yoo /kikeesir kule, "Biiko choo kiiruruuch chēē chaang' mēēbērē kikēyētē chēē kimāchē, nto choo kiiruruuch chēē ng'eri mēēbērē kirāchi."[†]

Tiitō āk biiko choo kibēētooy keey

¹⁶ Abirchinē Yēyiin kōōnkōy nyoo kiikoochi Tiitō mooyēt nyēē wuu nyeenyuu ām wōlēē ōmiitē :akweek. ¹⁷ Kicham :Tiitō ām ng'erekweek yu kākēēmwoochi kuchō wōloo ōmiitē kuuyu kikiikwoomchi :yēmootētēē miisin kule nto kasaak. ¹⁸ Kēēmiitē kiyooku kuchōōnto keey ng'etaabiya ake nyēē siltooy :kanisoosyek tukul kubo wōlēē yēytooy yiisyēēnyi bo amtaayeetaab lōkōōywēk chēē kāroomēch. ¹⁹ Nto miisin kikwey inee :kanisoosyek kule sikeebeete keey bokēēriib tukuuk chēē /kiiruruuchē. Kēēyēyē yiisyooni sikēēkoonyitēē Mokoryoontētēē ānkiiboornēē wōlēē kiinēmchintooy keey kēēyētyēēchi biiko. ²⁰ Kēēmāchē keetayee keey kēēyēyē kiyēē imuuchē kuyey biiko kōōng'unyng'uunyis ām wōlēē kēēriibtooy kiyi /kēērōōbu. ²¹ Kēēriibē keey keekas kule kakeeyey kiyēē bo man ām taayeetaab Mokoryoontētēē āk nyēbo biiko.

²² Kēēmiitē kiyooku ng'etaabiya ake kuchōōnto keey mbo Tiitō. Kiikōōboorwēēch keey :ng'etaabiya nyiitēnyi ām kēēlwookik chēē chaang' kule boontēē mooyētēē yiisyooni ānku raat miisin, kuuyu imoong'tēēnok keey :inee kuyem. ²³ Kēēyēchiintōōsii yiisyētēē āk Tiitō ām wōlēē ōmiitē :akweek. Nto mbo ng'etaabiya alak choo kiikukwey :kanisoosyek kukwa, ku biich chēē yēyē /kēēkoonyit Kiriistō. ²⁴ Kunyoo, ōng'ērēkyi icheek sukukas :kanisoosyek tukul chamateeng'woong' ānkōōnkēt kule kikēētinyē :acheek man yoo kikēēsiloook.

9

Ōkooytooy kiy ām moo nyēē lēēl

¹ Ābērē māmāchāktōōs mbo asirwaak kurubta keey āk kāāruruukiisyēētaab tukuuk choo bo biikaab Kiriistō ām Yēerusālēm. ² Ānkētē sinee kule ōboontēē mooyētēē miisin ōyēētyēēchi biiko alak. Ng'ālyoo :nyoo nyēē kwāakoostoy biikaab yēmēētaab Maketoonnya āmwoochinē kule kuchakey kēnyiitkoonye, ōchōbootiin :akweek ām yēmēētaab Akaaya ōnēmu tukuuk ānkōōkooytooy. Kuuyu ōchēbchēbēch, kōōkuchēbchēbiitu :nkicheek biiko wōlēē wōō. ³ Nteenee, āmiitē āyooku mbo ng'etaabiya simāwo buch :kiyēē ing'ērēēchoo kubo akweek kurubta keey āk yiisyooni āk kule, ōchōbāksē kuu yoo kyāāmwoochinē biikaab Maketoonnya. ⁴ Yoo kāāchōōntē keey chiiito ake tukul nyēbo Maketoonnya ānkēēnyōōrwook kumānōōchōbāksē, +māachus, nteenee akweek :chēē +mōōchusyēē miisin.

⁵ Kunyoo, kwaakas kule kaykay asaaysaay mbo ng'etaabiya bokoowaang'ta chōbiisyētēē kurubta keey āk tukuuk choo kikyōōkuurtē ām mooyētēē nyēē lēēl. Yoo kooyey kuu nyooto, mākuuyēk kiyēē /kēērōōbtooy ām mooyētēē nyēē lēēl āmēēbērē kiy nyēē /kākēēker koong'.

Bēruru nyēbo tukuuk choo /kiikooytooy

⁶ Māchāktōōs ōrōōtootē ng'ālyoontooni: Chii nyoo kachaan kēbuswēēk chēē ng'eri kunyōōru āmiik chēē ng'erinēch. Nto nyoo kachaan kēbuswēēk chēē chaang', kunyōōru āmiik chēē chāang'. ⁷ Māchāksē :chii ake tukul kōōnēmu kiy kukāākōōwoonkyi kule kōōnēm. Māmāchāktōōs kukōōnu kukāmēēchi :moo nto /kukākēēkerchi koong' kuuyu chāmē :Yēyiin chii nyoo kōōnu kiy ām ng'erekweek. ⁸ Imuuchē :Yēyiin kōōbēruurook miisin sōōtinyē tukuuk kuyem. Mākukōōnok kiy ake tukul nyēē ōmāchē sōōtoorētiiisyēē ām kāroomnyo ake tukul, ⁹ kuu yoo /kikeesir kurubta keey kiyēē bo man kule, "Kiikooytoot tukuukyui kōōkoochinoot choo kuskusēch. Mākyo /kēēwuutyēē karaamateenyii."[†]

¹⁰ Yēyiin nyoo ikoochinē biiko kēbuswēēk kuchaanta ānkōōkoochi mbo subak kiyēē āmē, ku nyooto :nyēē māukōōnok nkakweek kēbuswēēk sōōnyōōru chēē chaang' kubununēē churtaayeeng'woong'. ¹¹ Makuyeyaak :Yēyiin ōboor ām keel ake tukul sōōnēmu chēē chaang' ām mooyētēē nyēē lēēl. Yoo kākēēyibchi :acheek biiko choo māchē /kēēyētyēēchi tukuuk choo kōōrōōbu, mākubirchi :bichoo Yēyiin kōōnkōy. ¹² Mēēbērē ōmiitē ōyēētyēēchinē biikaab Kiriistō choo māboonto kiy baateey, nteenee kōōnu mbo subak /kēēbirchi Yēyiin kōōnkōy

kunyl chēē chaang'. ¹³ Makookaasta :biiko Yēyiin, kuuyu kōōkōōboor :yiisyēēng'woong' kule ōyēnchinē lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo Kiriistō. Makookaasta Yēyiin subak ām wōlēē ōnēmuntooy tukuukwook ām mooyēēt nyēē lēēl ānkōōbchēchiintōōsii āk icheek āk mbo chii ake tukul. ¹⁴ Mākusoowok kwaak ām mooyēēt akeenke kubo bēurtaab Yēyiin nyēē wōō miisin nyēē kyōōnyōōru. ¹⁵ Kunyoo, okany kēēbirchi Yēyiin kōōnkōy kubo Kiriistō nyoo rōōbēwoontēēnyii nyēbo kwōng'luut.

10

Kiyeet keye :Bāwulō kubo yiisyēēnyii

¹ Mwooyē :biiko alake kule -mākōōrmchook yoo kēēboontē keye akweek, nto yoo -mākēēboontē keye, ākōōōmchook. Nteenee yoo āyēyē kuu nyooto āyiswook ām ntusātēēt āk sikēnātēēt kuu wōloo kiyēytooy :Kiriistō. ² Asoomook kule yoo kāāchōō, mēēbērē bōōyēyoo ākōōōmchook kuu wōloo ākōōōmchintoooy biiko choo bērē kēērubē :acheek ātēbuutēkaab kōōrooni. ³ Añkoo kēēmīnyē kōōrooni, makerkeye :booryēēnyoo āk nyoo bo biikaab kōōrooni. ⁴ Makerkeye :kariikyoo bo booryēt āk chēbo biikaab kōōrooni. Kwoonēē :kariikyoo acheek wōlēē mii :Yēyiin. Tinyē :kariichaa kāāmuukēywēēk kooserweet tukuuk chēē imēērtooy :Buunyoontēēt. Kiisērweētē kwiilat ake tukul ⁵ āk ng'aseetaab keye ake tukul nyēē mächē kule kukwilē kiirnātēetaab Yēyiin ānkēēbunyē kāāsōōtēywēēk tukul sukubayta :Kiriistō. ⁶ Yoo koochamte Yēyiin kuchurta, +mākēēchōb keye kiing'woonchi choolwookiin ake tukul. ⁷ Mächē ōkāsē ng'aleek kuu wōlēē wuu. Yoo inkētē :chii kubooyiit man kule bo Kiriistō, kumächaktōōs kōōnkēt kule kēēbooyē :nkacheek Kiriistō kuu wōloo wuunto :inee. ⁸ -Mākāsē muyāt ake tukul yoo kaantumeereē kāāmuukēywēēkyuu kuu lēēkēēyiin nteenee mākyo ayey kuu nyooto. / Kimākēēkōōnoo kāāmuukēywēēchu aserweeteenaak nteenee ātitiirēēnook ⁹ simaanyokoortaa ām bārōōnōōkyuu. ¹⁰ Mwooyē :biiko alake kule, "Siru :chiichoo ng'al chēē nyikiisēch ānku kōōōmēch, nteenee yoo inee nkīt :nyēē ng'āloolē, ku chii nyēē mābo laat āmāyisē biich :ng'aleekyii." ¹¹ Mächaktōōs kōōnkēt :chiito nyoo isōōtē kuu nyooto kule ng'aleek choo āmwooyē ām bārōōnōōkyuu yoo -māālēēkit, ku chooto :chēē chāāyēyē yoo kāāchōō.

¹² -Māāmächē okerkeeyeenaa biiko choo ng'āsē keye. I-āyēēchēē keye :ake ām bichoo ake, nto nyoo yēyē kuu nyooto ku sōōriin. ¹³ -Mākēēmächē :acheek keeng'as keye kukeeyta, nteenee kiikuchōōwēēch :Yēyiin kule keeyey yiisyēt nyēē yityook akweek. ¹⁴ Kuuyu ki acheek :chēbo taay kēēyibwook lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo Kiriistō, mēēbērē kēēmiitē kiwutūtē keye ng'aleechu buch. ¹⁵ Nto subak -mākēēng'āsē keye kukeeyta taay yiisyēt nyēē yēyē :biiko alake. Kiyēē kēēmächē keekas ku kule yoo ōtāsē taay miisin ōkiché ōyēnchinē Kiriistō, kubārāyitiu :yiisyēēnyoo. ¹⁶ +Makyaamtaate yooto lōkōōywēk chēē kāroomēch kyoochi yēēmōōsyēk chuut alak, simakeeng'asee keye yiisyō nyēē kiikuyey :chiito ake. ¹⁷ Nteenee ii, lēyyē, chiito nyoo ng'āsē keye, kumächaksē kung'āsēē keye kiyēē koyey :Mokoryoontēēt. ¹⁸ /Mākēēchāmtooy chii nyoo silē keye nkityō kule karaam. Nteenee /kēēchāmtooy nyoo silē :Mokoryoontēēt kule karaam.

11

Bāwulō āk lēbkēēyik chēē mābo man

¹ Abērē nto ōmuytoochoo āñkoo mbo yoo wuu nyēē kaaberberiitu. Nteenee ānkētē kule ōmiitē ōyēyē kuu nyooto mbo raat. ² Okerkeeye tyēē *arung'oonyoo nyēē kiikēkuurtōochi saannyya nto saantaanaa ku Kiriistō. Kunyoo, māāmächē chokooberbeeraak :chiito ake kuuyu kookuyeya :Yēyiin āriibook -mōōlumootē. ³ Amoo mēt kule kuu yoo kiimuuchē :eereeneet kukenta Aawa, kōōmuuchē / kēētēwēchōok nkakwek ōchuunnyē soboonng'woong' nyoo kyōōnēmchi keye Kiriistō. ⁴ O-āsinyē keye kāānēētuut alak tukul. Chōōonii :chiito ake ānkwoomwook kiyēē mānāmē keye āk kiyēē kikyoomwook kurubta keye Yēēsu, i-ārōōrwook kēēltaab kaararaacheet nyēē mānoomtōōs āk nyoo kikyoomwook :acheek ānkwoomwook kurubta keye āk tāmirmiryētēē ake nyēē mā nyoo bo Yēyiin ānkōōyēbchinē yiit. ⁵ Māmii :kiyēē biirēēnoo :alake choo ng'āsē keye kule icheek ku *lēbkēēyik chēē wōōyēch. ⁶ -Māāyēku sinee ng'ālooliin tēērērēēwo, nteenee ātinnyē kiirnātēēt. Abērē kwookas :akweek kiirnātoonoo kuchurta ām kiy ake tukul nyoo kookeyey :acheek.

⁷ Ara, ki miyaat ā-āmwook lōkōōywēk chēē kāroomēch / āmākēēkwēwo kiy? Ki miyaat āyib keye ng'wēny sāātōōrōok? ⁸ Kyaacham kōōruruukwoō :kanisoosyek alake beesaanik

10:2 2Kōōr. 13:10 **10:4** Room. 13:12; 2Kōōr. 6:7; Ēfēēs. 6:13-17; 1Tēēs. 5:8 **10:5** Isa. 2:11-12 **10:6** 2Kōōr. 2:9
10:8 2Kōōr. 13:10 **10:11** 2Kōōr. 13:1-2 **10:12** 2Kōōr. 3:1 **10:13** Room. 12:3; Kala. 2:7 **10:16** Room. 15:20
10:17 1Kōōr. 1:31 **10:18** 1Kōōr. 4:4-5 **11:1** 2Kōōr. 11:19 **11:2** Ēfēēs. 5:25-27 **11:3** Toowu. 3:1-5, 13
11:4 Kala. 1:6-9 **11:5** 1Kōōr. 15:10; 2Kōōr. 12:11; Kala. 2:6, 9 **11:6** 1Kōōr. 2:6-16 **11:7** 1Kōōr. 9:12-18; 2Kōōr. 12:13

sichāā-āmwook lōkōōywēk. ⁹ Nteenee yoo kikēēboontē keey āk akweek ānkubotwoo :kiy, manaanyalaak kuuyu kikōōnoo :mbo ng'eetaabiya choo kikwoonēē Maketoonnya kiyēē kyāāmāchē. Kwāāriiboonu keey kule nto -māākoochi chii ake tukul ām akweek nyikiisinto ānkāātāsē taay āyēyē kuu nyooto. ¹⁰ Kubooyiit man, kuu yoo kyaalaach mantaab Kiriistō, māmii :chii mbo akeenke ām yēmēētaab Akaaya nyēē imuuchē kukerektaa amwaya kuu nyooto. ¹¹ Am nee simaacham toorētēng'woong'? Ara, kuuyu -māāchāmook? Inkētē :Yēyiin kule āchāmook.

¹² +Maatas taay ayey kiyēē āmiitē āyēyē sāachoolchi bēy biiko choo māchē kule nto nyōōr bārooyinto nyēē kēē-āyēēchēēnēēch keey ām tukuuk choo intumēērēē :icheek. ¹³ Mā *lēbkēēyik :bichoo chēbo man. Tinyē ng'wiynaneet ānkuyēyē keey wuu nyēē icheek lēbkēēyikaab Kiriistō. ¹⁴ Māmii :tōsōōsyo ām ng'ālyoontoonoo kuuyu yēyē keey :nkinee Kibrōkōsyoontēt wuu nyēē inee :nyēē yibu lēbkēēyēēt. ¹⁵ Kunyi, mēēbērē ng'ālyoo nyēbo kwōng'uut yoo kayey keey :biiko choo yēchinē Kibrōkōsyoontēt yiisyēēt kuyēk chēē yēyē yiisyēēt nyēbo churtaayēt. +/Mabokiiruusta bichoo kurubta keey āk wōlēē wuu :ātēbuutēkwaa.

Nyāliluutēk chēē kibuntēē :Bawulō

¹⁶ Amwoowok subak kule māyibo :chii kule aberber. Nto yoo mii :chii nyēē isōōtē kule aberber :anii, kumāchāksē kutaacha kuu wōloo /kēētooktooy nyoo berber nto anyuun ang'as keey mbo kisich. ¹⁷ Yoo āng'āloolē āng'āsē keey, -māāng'āloolē kuu wōloo kātāng'ālooltooy :Mokoryoontēt nteenee, āng'āloolē kuu chii nyēē berber. ¹⁸ Kuu wōloo ng'astoo keey :biiko chēē chaang' ām kōōrooni, kany ang'as keey :nkani kuu nyooto. ¹⁹ Kyoocham ōkāsyinē choo berberēch kuuyu ōng'oomēch miisin. ²⁰ Nto kubooyiit man, ōkāsyinē mbo choo yēyook oyēku motuuro; choo sāsunēēnok tukuukwook, choo lātwook, choo yibē keey barak nto mbo choo chuurook. ²¹ Amuyoot amwaya kule ākoo kikēēkuskusēch kēyēyook kuu nyooto.

Nto kiyēē ng'āsēē keey :bichoo, ānkoo āng'āloolē :anii wuu nyēē aberber, kany ang'asee keey :nkani nyooto. ²² Yuutayek :icheek? Ntēē āyēku :nkani Yuutāyiin. Isrāyēēliik :icheek? Ntēē āyēku :nkani Isrāyēēliin. Bo kōōtaab Abraam? Ntēē ābooyē :nkani kōyoto. ²³ Yēchinē :icheek Kiriistō yiisyēēt? Ntēē āyēchinē :nkani kusiir icheek. (Āng'āloolē wuu nyēē kāākubunwoo keey :mēt.) Kwaa-am :anii booryēēt kusiir icheek. /Kiikerataanwaa kibtaman kusiir icheek, /kikēēbironwoo kusiir icheek ankyaanamanunee meet āwut kibtaman. ²⁴ Kiikōōtyōōlēēnoo :Yuutayek musyritiitaab anweet kunyil muut. /Kiki-ityōōloo areet sosom āk sokool ām bārooyin ake tukul. ²⁵ /Kiikēēmōōrēēnoo syaariit kunyil sōmōk /ankeewiireenaa mbo bēsyēēt ake rwoontōōk. Kyāāwēētēē mwēēnkōōsyēk sōmōk kunyēērāktōōs ām araaraya, kyāābuurēē bēsyēēt ake araaray kuyyēech kut wokwiimēn. ²⁶ Kyāāwēēsyētōōtēē kōōrōōsyēk chēē chaang'. Yooto tukul, kyāāmiitē yēē mii :chii kubo āynōōsyēk, sāsiik, biikaab kōōrēenyuu āk choo mā Yuutayek. Kyāāmiitē subak nyēē miyaat ām kiriinkōōsyēk, suurkwēēnēēt, araaraya āk mbo biiko choo yēyē keey kule biikaab Kiriistō. ²⁷ Kyāāyēyēsiyē miisin ā-āmē booryēt ānkyāāchooyēnē bēsyōōsyēk alak. Kyaakas ng'woonintaab kēmēwuut āk melelta ānkyāārukuutē keey kibtaman. Kimāāboontē sirook chēē yēmoo ānkyoomoo :yoomat. ²⁸ Mā choo baateey, āsōōtē miisin wōlēē wuunto :kanisoosyēk ām kiriinkōōsyēk tukul. ²⁹ Yoo miitē :chiito nyēē kinyēbēt, kitāānyēbēt :nkani, nto yoo mii :chii nyēē kimii wokōōbootē kāāyēnchinooyēēnyii, kikiikuriikyoo nkani aboot nyeenyuu. ³⁰ Nto yēē ākoo yēmāksē ang'as keey, ang'asee keey tukuuk choo ibooru kuskusyēēnyuu. ³¹ Inkētē :Yēyiin nyoo kwaaniitaab Mokoryoontēt Yēesu Kiriistō nyoo tōrōōr ākookoy kule -māāng'wiynānē. ³² Kimii :chiito ake ng'wēnyuutaab bāytooyiintēt Areeta nyēē kiyyoonkyinē *kiriinkēētaab Tamaasko. Kimwooy :chiichoo kule /kēēriib kiriinkoonoo /sikeenama, ³³ nteenee /kikiikyooyētēēnoo tiriisyēetaab tōōtēetaab kiriinkoonoo āmiitē mōōntiit. Yooto achilileē āwunyēkyii.

12

Yēyiisyē :kāāmuukēywēēkaab Kiriistō ām wōlēē mii :kuskusyēēt

¹ Māchāksē atas taay ang'as keey ānkoo mākōōnu kiy. Nteenee, kany ang'alaalee ng'oong'uutēk āk tukuuk chēē kiikōōboorwoo :Mokoryoontēt. ²⁻³ Ānkētē chiitaab Kiriistō nyēē ām kēnyisyēk taman āk ang'wan choo kiikukeeyta, /kikeesar ām bārooyinto nyēē kisich kuwo barak ānkurēk. Yoo kitākumii bōōrnyii nto kimāmii kumāānkētē, nteenee inkētē :Yēyiin. ⁴ Kikas ām wōlooto ng'al chēē -/mākyoomu chēē -/mākēēchāchinē chii

kutwech. ⁵ Āmāchē āng'āsēē keey kiy nyēē wuu nyoo. -Māāmāchē āng'āsēē kiyēē kyaayey nteenee, āng'erēchēē kusuusyēēnyuu. ⁶ Ānkoo kāālē āng'as keey kubo ng'oong'utēchoo bo kwōng'ut, -maaberber, kuuyu āmiitē yooto āmwooyē manta. Nteenee ātāyēē keey sukung'eet -meesoot :chii kule akaraam :anii kusiir wōlēē wuu :kiyēē āyēyē āk nyēē āmwooyē. ⁷ Kiikoochi :Kibrōkōsyootēēt kateet bōōrnyuu nyēē ikōrē simāātōrōōr keey. ⁸ Kyaasaasyaay Mokoryootēēt kunyil sōmōk kule kōōnēmtoowoo ⁹ nteenee kumwoowoo kule, "Yēmiing' :chamateenyuu kuuyu churtooy :kāāmuukēywēēkyuu ām wōlēē mii :kuskusyēēt." Kunyoo, +maang'as keey miisin ām ng'erekweek kubo kusuusyēēnyuu sukoolu-umaa :kāāmuukēywēēkaab Kiriistō. ¹⁰ Kiyooto :nyēē yēyoo āng'erēch ām kusuusyēēt, yoo ābuntēē ng'al chēē ng'woonēch, wuuyinwēēk, wusiisyēēt āk nyalil ake tukul kubo Kiriistō. Kunyi, yoo ākāsē keey kule akuskus, ākichoot.

Kyaam mēt Bāwulō :ng'aleekaab Kōōriintēek

¹¹ Aberber yoo āsilē keey, nteenee akweek :chēē kyōōtōōrchoo, kuuyu akweek :chēē kātōōsiloo. -Māābooyē :anii ng'wēny ām ¹lebkeeyichu wōōyēch, ānkoo māāwōō. ¹² Kyaayewook ām muyaayēet nyēē nyikiis miisin tukuuk chēē ibooru kule anii :lēbkēyiyintēēt nyēbo man. Kiyēyākiis :tukuuk chēbo kwōng'ut ām kāāmuukēywēēkaab Yēyiin. ¹³ Kiyēē mānāyibwōok akweek ku nyikiisinto, kuu wōloo kyāāyibchintooy kanisoosyek chuut alak. Yēē ākoo ng'ālyoo kis, ōnyōōwoo kaat ām lēlēluutyoonoo.

¹⁴ Nto raat kunyui, āchōboot āruutoochook nyēbo sōmōk āmēēbērē āyibchook nyikiisinto kuuyu -māāmāchē tukuukwōok nteenee āmāchook akweek nkit. Mākōnōrchinē :lēēkōōy siki-ikwaa kiy, nteenee sikiik :chēē kōnōrchinē lēēkōōk. ¹⁵ Kunyi āng'erēchaat miisin āyēyiyēē tukuukyuu tukul chēē āboontē kubo akweek. Ām nee sōōchāmoo kisich ānkāāchāmook :anii miisin? ¹⁶ Ōmuuchē ocham kule manaayey kunyikisyook :kiy, nteenee imuuchē kumwooy :chii kule kyaaberbeeraak. ¹⁷ Ātēēbē kule ii, kilātu ng'oo :bichoo kyāāyoooku kukwa wōloo ōmiitē? ¹⁸ Kyaasaasyaay Tiitō kuchō wōloo ōmiitē kuchōnto keey ng'ēetaabiya ake. Ara kilātweek :Tiitō? Ara -mēētōōwēēch :Tāmirmiryēēt akeenke āk inee? Nto -mākiirābchinē kēēlto akeenke āk inee ōō?

¹⁹ Ābērē kwōōsōōtē kutēē yooto tukul kule yoo kēēmwooyē kuu nyooto, kēēmiitē kēyēētē keey. Lēyyē, kōkēēng'ālōolē ām kāāmuukēywēēkaab Yēyiin kuu biich chēē kiikunam Kiri-istō. Mbo ng'ēetaabiya, kēyēyē kiy ake tukul kēēmāchē kiitiitirook. ²⁰ Āmuyoot akas kule yoo āchōōniī āmūchē ānyōōrwook -mōōmiitē ōbuurē kuu wōlēē āmāktooy, āmēēbērē +mōōng'erēkyi ng'aleek chēē +maamwaay. Iyiimoo mēt kule wuu nyēē tōōwookuutōōsii, ōtuuyiityinē keey moon, ōnyēērchinē keey, ōsooyēnē, ōnchuruurē keey, ōyēyootē seem-seemnyēt, ō-āwēyānē keey ānkōōchuunchuuntōōsii. ²¹ Āmuyoot mbo kule yoo kāāchōō +mooyeyaa āchus ām taayēetaab Yēyiin nyēē ākoy ānērēēkyi biikoo chēē chaang' choo kichool-wookēnotiin amanaawek kutayee keey martaayēēt āk sikornateet sukutiliitiu.

13

Ōrōōtootē soboonwēkwook ankoosatee keey miyootyēēt

¹ Ruutoonyuu :nyiiitēny nyēbo sōmōk āchōō wōloo ōmiitē. Kubo kwaak yoo kātōok :lēēlis, ānkumwooy :biikoo āyēēnku nto ku sōmōk kule kōkāsē kuyeyaktōōs, /kiitiil kule wuu nyooto. ² Miitē :ng'ālyoo nyēē kisimataayēenaak yoo kyāārūtoochook ām baannyuu bo āyēēng'. Kun-yoo, tāākētyinē keey ng'ālyoontoonooto ālōō. Āmwoowook kule yoo kāāyēēwu, -māāsooyēē chii ake tukul ānku nyoo kichoolwookēnot, nto nyoo kōtākuchoolwookēnē. ³ Yooto yēē +mookas kule āyēyiyēē kāāmuukēywēēkaab Kiriistō. -Mēēkusuusyook keey :inee, nteenee yēyiyēē kāāmuukēywēēkyii. ⁴ Imuuchē /kiisoot kule kimātinēē kāāmuukēy yoo /kikēēkwertōochinē murtooywoontēēt, nteenee minyēē raat kāāmuukēywēēkaab Yēyiin. Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, kēēkuskusēch :nkacheek, nteenee +mābōkēyēyiyēē kāāmuukēywēēkaab Yēyiin ām wōlēē ōmiitē.

⁵ Kunyoo, ōrōōtootē keey ankootyemte keey sookas yoo ōtinyē manta. Nto yoo kookas kule -mōōtinyē Yēesu Kiriistō, kukōōsuuytē ām kiyēē kōōtyēmchinē keey. ⁶ Ātinēy moolyēēt kule +mookas kule mānāākiisuytē :acheek ām tyēmiisyēēnyoo. ⁷ Kēēsooyē Yēyiin kule osatee keey kiy nyēē miyaat. Kiyēē bo koomānuut ku kule oye :akweek kiyēē bo man āmēēbērē kule /kēēsilēēch acheek. ⁸ Mēēmuuchāksē keekwiil keey āk manta, nteenee māchāksē kēērūbē manta. ⁹ Kēēng'erēkōōtiin ām kusuusyēēnyoo kātikoo baatey yoo ōkichootiin :akweek.

12:6 2Kōōr. 11:16, 30 12:7 Kāāyit. 33:55; Āyub 2:6-7; Kala. 4:13-15 12:9 Isa. 40:29-31; Room. 5:2; Filib. 4:13
 12:11 2Kōōr. 11:5 12:12 Yēyut. 13:6-12; 14:8-10; 16:16-18; 19:11-16; 20:7-12; 28:3-6; Room. 15:19 12:13 2Kōōr. 11:7-9 12:15 Filib. 2:17 12:17 2Kōōr. 7:2 12:18 2Kōōr. 2:13 12:20 1Kōōr. 1:10-11; 2Kōōr. 1:23; 10:2
 12:21 2Kōōr. 13:2 13:1 Kiruu. 19:15; Mat. 18:16 13:2 1Kōōr. 4:21; 2Kōōr. 1:23; 10:11; 12:20; 13:10 13:4 1Kōōr. 1:25; 2Kōōr. 12:9-10 13:5 Room. 8:9-13

Kēēsooyē :acheek kule ochurte. ¹⁰ Ng'ālyoontoonoto :nyēē yēyoo asir ng'aleechu yoo tāālōō
 ām wōlēē ōmiitē, si nto yoo āyitu mēēbērē chāākōrōmchook ām kāāmuukēywēēk choo kikōōnoo
 :Mokoryoontēēt. /Kiikēēkōōno kāāmuukēywēēchoo ātitiirēēnook, āmēēbērē aserweeteenaak.

Kāā-āmiisēēt

¹¹ Ng'ālyoo nyēbo lētuut ii, mbo ng'eetaabiya, ong'erech. Okas kule koochurte,
 ōkimkimiitu, okany kunoomnyo :mētēwookwook ānkōōkoolyooontōōsii. Yoo kooyey kuu nyooto,
 +mōōbuurtē keey Yēyiintēētaab chamateet āk kaalyeet.

¹²⁻¹⁴ Ōtōrōochē keey nyēē ōng'ērēkyinē keey. Lēyyē, ōnyōōru :akweek tukul bērurtaab
 Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō, chamateetaab Yēyiin āk sinēntaab Tāmirmiryēēnyii. Isubooy-
 ook :biikaab Kiriistō tukul ām wōli. Chameetaab keey.

Barweet nyēē kisirchi :Bāwulō Kalatyeek

Taayta

Siriintēēt, kényiit nyēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: Kisirē :lēbkēēyiintēēt Bāwulō barwaani kumii Antyookya ām kényiit nyēē /kiisōōtyinē kule ki nyēbo 49 KK, kurub bakeenke tuuyēēt nyēē ki wōō nyēbo lēbkēēyik ām Yēērusālēēm. Kiriinkēētaab Antyookya :nyēē kibo taay kunyōōr biikaab Kiriistō chēē kimā Yuutayeek ānking'āloolē kuutiitaab Kirikiik.

Kitoowunoot :Bāwulō āk Barnaaba kanisoosyek chēē chaang' ām yēēmēētaab Kalatyaā ām Eesya nyoo Mining' (Uturuki) (kasee Yēyūutēk 13:14; 14:23). Nto yu kābēēchi keey :icheek, kutoow :Yuutayeek kereeryaanto chēē ki biikaab Kiriistō kusaaysaay biikaab Kiriistō choo kimā Yuutayeek kule māchāktōōs /kiimuraatan icheek ankurub kiruutēkaab Yuutayeek. Kiiboorchinēē :Bāwulō Kalatyeek barwaani kutook kule kimāwuu nyoo.

Kiiboorchinēē :Bāwulō Kalatyeek kiyēē kiyeyakay ām Antyookya kule kiiburyoong'to :inee Bētērō āk Barnaaba kuuyu kitay :icheek kwoomchiin āk biiko choo /manaakiimuraatan choo Kirikiik. Kiyey mbo :Bētērō kuu nyooto kuuyu kimii kuruutoonu :Yuutayeek choo kiikōōyēnchi Kiriistō chēē ki chōōrōōnuutēkaab Yāākōbō (kasee kur. 2:11-19). King'eet :Yuutayeek alake lētunoo chēē ki Farisaayeek chēē kikwoonēē Yēērusālēēm kuruutoochi Antyookya ankumach kule kurub :biikaab Kiriistō choo mā Yuutayeek kiruutēkaab Yuutayeek /ankiimuraatan /sikiyiityi icheek wōlēē mii :biikaab Yēyiin (kur. 2:4). Nyēē mā tyaa, kuwo :Bāwulō, Barnaaba āk Tiitō Yēērusālēēm subokukāsyiin āk kaniseet nyoo wōō. Twēchē :Bāwulō tuuyooni bo koomānuut ām kurkeetaab 2:1-10 ankusiraat mbo ām Yēyūutēk 15.

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Kikwa Kalatyaā :Yuutayeek chēē ki kāānēētikaab biikaab Kiriistō ankooneet lōkōōywēk chēē teer ām chēē kikiikooneet :Bāwulō āk Barnaaba. Kunyoo ki ng'alyoo nyēbo koomānuut kuyeet keey kurubta keey āk kuursēenyii kuyēk lēbkēēyiintēēt, kursēēt nyēē kimāchōōnēē wōlēē mii :biich nteenee wōlēē mii :Yēyiin. Kwiilē :Bāwulō koobeek kāānēētiisyēētaab Yuutayeek. -Mēēyyoong'unēē :kaararaacheet ng'aleekaab kāāmurootāniisyēēt nto kule /keerub kiruutēkaab Yuutayeek. Iyyoong'unēē kityō yoo kēēyēnchi :chii Kiriistō nyoo kime kubo acheek nto ām kēēlooto, kootyaakteeneech nyēērunātēētaab Yēyiin āk ng'wooninnyii. Kuurē :Bāwulō Abraam kule 'tiikiityoontēētaab kāāyēnēt' nyēē kimii ām kēnyisyyēk 400 /kumānāākiikoochi Muusa kiruutēkaab Yuutayeek. Kuu yoo kichāmē :Yēyiin Abraam kubo kāāyēnēenyii, kubo nee kōōkiimē :biiko alake kule ākoy kuriib :chiito kiruutēkaab Yuutayeek sukucham :Yēyiin? Ikiimē :Bāwulō wōlēē wuu :soboontaab chiitaab Kiriistō kule: Iyyoong'unēē wōlēē miitē :Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō āk /kēekoonyit toorētēētaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin.

Ititiirē :barwaani manta nyēbo āriit kule, /kiirāroochēēch kubo chamateetaab Yēyiin yoo kakiikaasee keey Yēesu. Mābo man :kāānēētuutēk alake tukul (kur. 1:7). Kēētinyē kaalyeet ām wōlēē mii :Yēyiin kubununēē kāāyēnchinyōyēēt (kur. 2:16) ānkēēyēku lōkōkaab Abraam (kur. 3:7) āk subak biikaab Yēyiin chēbo kāāyēnēēt nyēē lēel, biikaab Isrāyēēl chēbo man nto chēbo soboontaab tāmirmiryēēt (kur. 6:16). Māmāchāktōōs kumētō :biikaab Kiriistō kaatyaaktaayaanaa (kur. 5:1). Nteenee māmāchāktōōs keenyeere kaatyaaktaayaanaa kēēchuunnyēē kiyēē mächē :Yēyiin. Mākūwēch kēēminy ām soboonto nyēē intōōwēch :Tāmirmiryēēt (kur. 5:16), kuuyu yooto yēē sikiimuuch kiityiich mākūyēētaab chamateet nto ām kēēlooto, kuyityiin :wōlēē māktooy :kiruutēkaab Muusa (kur. 5:14). Kiruutyēēt nyēbo koomānuut ām kirootyēētaab chamateetaab Yēyiin, ku mākūyēēt nyoo bo Kiriistō (kur. 6:2).

Kyoorōōrchi keey :Bāwulō Kalatyeek ānkumākyi bēur

¹ Anii nyoo *lēbkēēyiintēēt Bāwulō. Āmwoowok kule mēēbērē kitōōloo :biich buch nto ku chii ake tukul āyēku lēbkēēyiintēēt, nteenee nyēē kitōōloo ku Yēesu Kiriistō āk Baaba Yēyiin nyoo kiing'ētēē Yēesu meet. ² Āsubooyē kanisoosyek tukul chēbo yēēmēētaab Kalatyaā kēēboontē keey mbo ng'eetaabiya tukul.

³ Lēyyē, kōōbēruurook :Baaba Yēyiin āk Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō ānkukōōnook kaalyeet. ⁴ Kuu yoo ōnkētē, kiikooyto :Yēesu soboonnyii kubo ng'ōōkiswookiyoo sukuwēekunēēnēch wōlēē mii :kāāsōōtyēwēēkaab rōkōs chēbo bichēēb kōōrooni. /Kikeeyey kuu nyooto kurubta keey āk wōlēē māktooy :Yēyiin nyoo Baaba. ⁵ Lēyyē, kutōōriit :Yēyiin ākookoy. Kuwuuyiit nyooto!

Kyōōyēbchi yīit kāānēētut chēē mīyootēch

⁶ Ng'ētē :mooyēt yoo kaakas wōlēē kyootayte areet akeenke Yēyiin nyoo kikuurook ōmīy ām chamateatab Kiriistō ānkōōwēēkyi keey kāānēētutēk alak ⁷ chēē mā kāroomēch. Kāākōōboor keey man kule mii :biiko chēē mii kōōbootook mētēwoy kumāchē kutubtub lōkōōywēk chēē kāroomēch choo rubtooy keey āk Kiriistō. ⁸ Okany āmwoowok, ānko koomwook :chii ām acheek lōkōōywēk chēē teer āk choo kikyoomwook, nto ku *malayikeet nyēē koom, kunyoolu /bokēētōōrchi wōlēē bo maatab kibchuulyo. ⁹ Kuu yoo kātōōkāsē, okany tāāmwoowok subak: Yoo mii kwoomwook :chii ake tukul lōkōōy chēbo kaararaacheet chēē teer āk choo kikyoomwook :acheek, kunyoolu /bokēētōōrchi wōlēē bo maatab kibchuulyo.

Wōlēē kinyōōruntō :Bāwulō kāāmuukēywēēk kuyēk lēbkēēyiintēēt

¹⁰ Yoo kaamwaa kuu nyooto āmiitē āng'erēēchē biiko? Acha, āmiitē āng'erēēchē Yēyiin. Nto kyāāberē taang'ereech biiko, nto mēēberē ayēmē taayēchi Kiriistō yiisyēt.

¹¹ Mbo ng'eetaabiya, āmwoowok kule lōkōōywēchoo kāroomēch choo kyāā-āmwook mākwoonēē wōlēē mii :biich buch. ¹² Mēēberē kyaākāsēē biich nto kule kiineetaa :chii. Nteenee, king'ong'woo :Yēesu Kiriistō.

¹³ Abērē kyookas wōlēē kyāāwuyē :anii yoo kitāārubē miisin wōlēē wuu :ātēbuutēkaab Yuutayēk. Kyookas oob wōlēē kyāāwustooy biikaab Kiriistō nyēē kōrōōm miisin ānkāāsyēēmē wōlēē kyāāmuuktooy awaang'te bichooto kutukul. ¹⁴ Kikyāāriib :anii miisin kiruutēkaab mbo kuuko kusiir wōlēē kiriibtooy :Yuutayēk chuut alake chēbo bintanyuu.

¹⁵⁻¹⁶ Nteenee king'ong'woo :Yēyiin ām chamateenyii ānkēt wōlēē wuu :lakwanyii. Kubooyiit man, kisimkutoola ām chamateenyii nkīt /kumānāākēsicho, ā-āmchinootē biiko choo mā Yuutayēk lōkōōywēk chēē kāroomēch kurubta keey āk Yēesu Kiriistō. Mānāāsoom chii kule koonēetaa. ¹⁷ Mānāāw mbo Yēerusālēm kule wāātēebunēē choo kisimkuyēk *lēbkēēyik, nteenee kyaachuulō kēlto bakeenke ākoy suurkwoonēetaab Areebya nto yityo, ayeey Tamaasko.

¹⁸ Nto yu kāwokubēk :kēnyiyiyēk sōmōku kuchakee kākuuro :Yēyiin, atooch ākoy Yēerusālēm waa-amee Bētērō lōkōōy. Kikiibuurtē keey Bētērō bēsyoōsyēk taman āk muut. ¹⁹ Kyaakas nkinee Yāākōōb nyoo tuubcho āk Mokoryoontēēt ānku lēbkēēyichocho ayēng' baateey chēē kyaakas. ²⁰ Āmwoowok ām taayeetaab Yēyiin kule man :kiyēē āmiitē āsirwook nyēē -māāng'wiynānē. ²¹ Yu kāwokubēk :bēsyoōsyēchoo ām Yēerusālēm, ayeey ākoy yēmēetaab Siirya ākoo nyēbo Kiliikya. ²² Kimānāaruutoochi kanisoosyēk chēbo Yuuteeya. ²³ Nteenee kiyityinē baateey ku lōkōōy /kēemwooyē kule, "Mii kwoomtootē ra :chiitkiinye kiwusootēēch ng'ālyoontēetaab Yēyiin nyoo kimāchē kule kōōboot." ²⁴ Kisilto :bichoo Yēyiin kubo kiyēē kiyeyakay ām soboonnyuu.

2*Kicham :lēbkēēyik chuut alake kāānēētiisyēētaab Bāwulō*

¹ Nto yu kakeeyta :kēnyiyiyēk tamanu āk āng'wan, ayeey Yēerusālēm. Kyāāwēētē keey Barnaaba ām baani āboontootē keey Tiitō. ² Kyāāwē Yēerusālēm kuuyu king'ong'woo :Yēyiin. Āmiitē wōlotoo, āboorchi biiko choo tookunootiin ām kanisa lōkōōywēk chēē kāroomēch choo ā-āmchinootē biiko choo mā Yuutayēk. Kyaayey kuu nyooto simāābirtē nkuruukyuu buch. ³ Ānko *kimeemuraatanaat :Kiriikiintēēt Tiitō nyi kyāāwēetooy, /mānāākēēkērchi koong' kule /kiimuraatan /sikeēchāmchi kuyēk chiitaab Kiriistō kuchurta. ⁴ Kimii :biich chēē kikiikukwa Antyoorkya chēē kimwooyootē kule kimāchāktōōs /kiimuraatan chii /sikeēchāmchi kuyēk chiitaab Kiriistō kuchurta. Kikiikuyey keey :bichoo kule kiikōōyēnchi Yēesu ānkurisēēch. Kikiikōōsāb :bichoo bokuyootēch ām tankasta nyēē kiikēenyōōru kubuntēē :Kāārarookitēēt Yēesu, sukung'et kuyeyēch kēyēku subak motwoor chēbo kiruutēkaab Yuutayēk. ⁵ Nteenee mēēberē kikyooosyī keey bichoo mbo kisich. Kikeeyey kuu nyooto sōtēbtē :akweek ng'ālyoontēetaab manta.

⁶ Nto kurubta keey biich choo tookunootiin, mānāātāsīy :icheek kiy ām kiyēē ānēētē :anii. (Mā kiy yoo tookunootē :chiito nto mātookunoot kuuyu mākāsunēē :Yēyiin chii wōlēēb saang'.) ⁷ Kikas :bichoo kule /kikēēkōōno anii kāāmuukēywēēk ā-āmchinootē biiko choo mā Yuutayēk lōkōōywēk chēē kāroomēch kuu yoo /kikiikoochinē Bētērō kāāmuukēywēēk kwoomchinoot Yuutayēk lōkōōywēk chēē kāroomēch. ⁸ Kiinkēt kule Yēyiin nyoo kiyēyē Bētērō kuyēk *lēbkēēyiintēēt ām wōlēē mii :Yuutayēk, ku Yēyiin nyiitēnyī :nyēē kiyeyoo nkanii ayēku lēbkēēyiintēēt ām wōlēē mii :biiko choo mā Yuutayēk. ⁹ Yu kawokukas :Yāākōōb āk Bētērō

1:7 Yēyuut. 15:1, 24; Kala. 5:8, 10; 2:4, 21 **1:9** Room. 9:3; 1Kōōr. 5:2-5; 16:22 **1:10** Room. 2:29; 1Tēēs. 2:4-6

1:13 Yēyuut. 8:3; 26:4-5; 1Kōōr. 10:32 **1:14** Yēyuut. 21:20; 23:6 **1:15-16** Isa. 49:1, 5; Yēyuut. 9:3-5, 15; 1Kōōr. 15:10

1:18 Yēyuut. 9:22-28 **1:19** 1Kōōr. 15:7 **1:21** Yēyuut. 9:30 **2:1** Yēyuut. 11:25-26 **2:2** 1Kōōr. 15:2; Kala.

4:11; Fillib. 2:16 **2:4** 1Kōōr. 9:21; Kala. 1:7; 5:1, 13 **2:6** Yēyuut. 10:34; Yāāk. 2:1 **2:7** Yēyuut. 9:15; Room. 1:5

kuboonto keye Yoowaana choo ki kääntöyikaab biikaab Kiriistö kule kiibēruur :Yēyiin yiisyēnyuu, koosubaayaa anii ak Barnaaba kukachamta kääneētiisyēnyoo. Kichāmchiin kule kyoomchi :acheek lōkōōywēk biiko choo mā Yuutayeek ānkwoomchi :icheek choo Yuutayeek. ¹⁰ Kiyēē kimwoowēech ku kule kiisōōtē biikaab Kiriistō choo bānoon ām Yēērusālēēm, ng'ālyoo nyēē kyāāchōboot miisin ayey.

Wōlēē kikwiilta :Bāwulō Bētērō ām Antyoorkya

¹¹ Kimii :yēē kiruutoochi :Bētērō Antyoorkya, nto ābērē akas, kimachuulaat. Yooto asoot kule ākoy akwiil kukāsē :biiko. ¹² Nto kiyēē kiisach ku kule: Kuyitu :Bētērō, kyoomchiintōōs āmiik ak biiko choo mā Yuutayeek. Nto yu kabokuyit :biiko alake chēē kikwoonēē wōlēē mii :Yāākōbō, kusatee keye :Bētērō wōlēē mii :biiko choo mā Yuutayeek, kuuyu kiyywēyē choo mwooyē kule mābooyiitu :chii Kiriistō kuchurta yoo /kamakiimuraatan. ¹³ Kirub :nkicheek Yuutayeek alake ātēbuutēkaab Bētērō ānkulumchi :nkinee Barnaaba ng'aleechaata.

¹⁴ Nto ābērē akas :anii kule kimāyēyē :bichoo kurubta keye ak wōlēē wuu :manta nyēbo lōkōōywēk chēē kāroomēch, āburyoong'tē Bētērō kukāsē :biiko tukul kule, “Murooni, ānkoo iyēku inyiing' Yuutāyiin, kōmēērubē :inyiing' kiruutēk tukul chēbo Yuutayeek. Kunyoo ii, imuuchē kule nee ikērchi koong' biiko choo mā Yuutayeek kurub kiruutēkaab Yuutayeek?”

¹⁵ Ānkoo kēyēyēku :acheek Yuutayeek ām yootōēt amakeekerkeye biiko alak choo -mēēnkētē kiruutēkaab Yēyiin, ¹⁶ kiinkētē kule -/ mākiitiilchinē chii ake tukul kule churtaat ām taayeetaab Yēyiin kuuyu rubē kiruutēk. Nteenee, / kiitiilchinē kule churtaat kuuyu iyēnchinē Yēēsu nyoo Kāārārookiintēnyoo. Kiyooto :nyēē yēyēēch :acheek Yuutayeek kiikaasee keye Kāārārookiintēēt Yēēsu sukung'et / kiitiilweech kule / kēēchurtootiin ām taayeetaab Yēyiin āmēēbērē kubo kule kēērubē kiruutēk. -/Mākiitiilchinē chii kule churtaat kubo kule rubē kiruutēk. ¹⁷ Yibēēch :Yuutayeek alake kule kēēchoolwookēnootiin kuuyu kōōkēēmētē kiruutēkaab Yuutayeek sukung'et kōōtiilwēēch :Yēyiin kule kēēchurtootiin ām Kāārārookiintēēt, āmēēbērē kubo kiruutēk. Ara ibooru sōō :yooto kule yēyēēch :Kāārārookiintēēt kēēchoolwookēn? Achicha! Māwuu nyoo mbo kisich. ¹⁸ Nteenee yoo kaacham subak kule / kiirāroochē chii kubo kule bēng'tēē kiruutēk, āchoolwookēnoot. ¹⁹ Kikiikōōtiinyoo nkanii :ng'aleekaab kiruutēk nteenee /kiikiityaakteenaa wōlēē mii kiruutēchoo, sāmīny kubo Yēyiin. ²⁰ Kuu yoo kimēē :Kiriistō wuu nyēē kyaameey :nkanii kuu nyooto. Mēētakuwuu :soboonyuu yoo kibo taay, nteenee āboontē ra Kiriistō ām soboonyuu. Soboonto nyēē āminyē ku nyēē ākoosēē keye Lakwataab Yēyiin. Kichama :lakwani kut kōōkooyto soboonyii kubo anii. ²¹ Irāroochēch :Yēyiin kubo chamateenyii nkit āmēēbērē kuuyu kēērubē kiruutēk. Kiy :nyoo nyēē -māābākooktooy. Nto ki man kule /kiitiilchinē chii kule churtaat kuuyu rubē kiruutēk, kukime sōō :Kiriistō nyēbo buch?”

3

/Kiirāroochē chii kubo kule ikoosēē keye Yēyiin mēēbērē kuuyu rubē kiruutēk

¹ Ōbērbērēch :Kalatyeek sōō nyēē tyaa! Kiitaankooyaa :ng'oo ēē? So! Ntēē /kikiiboorwook kutook kiyēē kibur sukumēēchi :Yēēsu murtooywoontēēt. ² Lēyyē, ānkōōmwoowoo, kyōōnyōōru Tāmirmiryēētaab Yēyiin kuuyu kyoorub kiruutēkaab Yuutayeek ēē, nto, kuuyu kyōōyēnchi kiyēē /kikyoomwook? ³ Ōbērbērēch nyēē -/ mākyoomu. Kyōōtoowunēē Tāmirmiryēētaab Yēyiin, neennyi ōmāchē kule boowaang'tee kāsōōtēyweēkaab biiko buch! ⁴ Ōmāchē ōmwoowoo kule kyōōnyāliilchē nyēbo buch? Kubooyiit man, kimābo buch. ⁵ Kikōōnook :Yēyiin Tāmirmiryēēnyii ankyuyey tukuuk chēē /kiilātē ām wōlēē ōmiitē kuuyu kyōōyēnchi kiyēē /kikyoomwook āmēēbērē kuuyu kyoorub kiruutēkaab Yuutayeek.

⁶ Kiikoosēē keye :Abraam Yēyiin. Yooto, kuchamta :Yēyiin kule churtaat.† ⁷ Kunyi, māchāktōōs ōnkēt kule, biiko choo ikoosēē keye Yēyiin kuu yoo kiyēyē :Abraam, kubo :choo Kiriistō kuchurta. ⁸ Kisimkōōboor :siruutēkaab Yēyiin kule mākōōtiilchi :Yēyiin biiko choo mā Yuutayeek kule imuuchē kuchurta yoo keekaasee keye inee. /Kikiiboorunēē yooto yoo kimwoochinē :Yēyiin Abraam kule, “Mākōōbēruurākiiis :biiko tukul chēē mii kōōrēt kubununēēniing'.”† ⁹ Kunyoo, kōōbēruurākiiis :biiko tukul choo ikoosēē keye Yēyiin kuu yoo kiyēyē :Abraam.

¹⁰ Nteenee chubootiin :biiko tukul choo swēē kiruutēk kuuyu mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, “Chuboot :chii ake tukul nyoo māyēyē tukuuk tukul choo /kikēēsirchi kitaabuutaab kiruutēk.”† ¹¹ Nteenee kubooyiit man, māmii :chii nyēē chāmtooy :Yēyiin kule churtaat kubo kule rubē kiruutēkaab Muusa. Mwooyē :siruutēk kule, “Nyōōru soboonto :chiito nyoo

2:10 Yēyuut. 15:1-29 **2:10** Yēyuut. 11:27-30 **2:12** Yēyuut. 14:26-28 **2:16** Room. 3:21-30; Kala. 3:10-12 **2:18** Efēēs. 2:15 **2:19** Room. 7:6; 6:2-4, 11; Kala. 6:14 **2:20** Room. 8:10-11; Kala. 1:4 **2:21** Kala. 1:6; 5:4 **3:5** Yēyuut. 19:2, 6; Room. 8:9-16; 2Kōōr. 3:6, 17; Kala. 4:6 † **3:6** Toowu. 15:6 **3:6** Room. 4:3 **3:7** Luuka 13:16; 19:9; Yoowa. 8:39; Room. 4:11-12; Kala. 3:9, 29 † **3:8** Toowu. 12:3; 18:18; 22:18 † **3:10** Kiruu. 27:26 **3:10** Room. 4:15; Yaak. 2:10

churtooy kubo kaakaaseenyii.”† 12 Yoo rubē :chii kiruutēk kumāmāchāksē kōōkoosēē key Yēyiin. Nto chiito nyoo swēē ng’aleekaab kiruutēk, kōōtiinyē nyoo :kiruutēchoo.†

13 Kiwālāng’wēēch :Kiriistō kēēng’ēētyēē chubiisyēēt nyoo mwooyē :kiruutēk, yoo kichubāktōōs :inee kubo acheek. Mwooyē :siruutēk kule, “Chuboot :chii nyoo /kākīikārtootyi keet.”† 14 Yoo kiwālāng’wēēch :Kāārārōokiintēēt Yēesu, /kiibēruur nkicheek biiko choo mā Yuutayee kuu yoo /kikiibēruurē Abraam. /Kikeeyey kuu nyooto sikeēnyōōru Tāmirmiryēēt nyoo kikuurtoowēēch :Yēyiin yoo kakiikaasee key inee.

Kiruutēk ak kiyēē kiikukuurtoowēēch :Yēyiin

15 Mbo ng’eetaabiya, okany baa, āboorunēēnook ng’aleechu wōlēē kēētēbtooy kwaak: Yoo kākuyēchiin :biiko ayēēnku kiirootyēt am kiyēē kākukāsyiin ānkōōtiinkyi āwut, kumāmii :chii nyēē imuuchē nyiiri. Kerkey ng’aleechu ak yooto. 16 Kikuurtoochi :Yēyiin Abraam kiy ak kesennyaanteenyii. Mēēberē mwooye :siruutēk kule keseniisyeyii wuu nyēē ibooru :yooto kule biiko chēē chaang’. Acha, nteenee ng’āloolēē chiito akeenke yoo mwooyē kule ‘kesennyaanteet’† nto nyooto ku Kiriistō. 17 Kiyēē āmiitē ābooru ku nyi: Kiyey :Yēyiin kiirootyēt ak Abraam. Kunyoo, -mēēmuuchē :kiruutēk choo /kibokēēyēyē am kēnyisiyēk bokolwookik ang’wan ak somom lētuumoo kuwechweech kiirootyaanaa. Kunyi, -mēēmuuchē kutilta :kiruutēkaab *Muusa kiyēē kiikukuurtoowēēch :Yēyiin. 18 Kikuurtoochi :Yēyiin Abraam am chamateet kule mākōōbēruur inee. Nto /kikēēnyōōru bēruuroo kuuyu rubē :chii kiruutēk, nto kimēēyyoong’unēē :bēruuroo chamateetaab Yēyiin.

19 Kibo nee naas :kiruutēk? Okany āmwoowook. /Kikēētās kiruutēk kuuyu choolwookēnē :biiko. Kimāchāktōōs kule kōōbuur :kiruutēchoo ākoy kutook :kesennyaantaanaa kibo Abraam nyoo king’āloolēē :Yēyiin. Kiyey :Yēyiin kiruutēchoo ānkōōkoochi *wōōrkooyoontēēt Muusa kubununēē malayikaanik. 20 Boonto :wōōrkooyoontō kubo kwaak komoswookik ayēēng’ chēē iyoonkyinē. Nteenee akeenke :Yēyiin.

21 Ara kimii :Yēyiin kukwiilē key nkit am tukuuk chēē kikuurtoochi biiko yoo kikōōnu kiruutēk? Acha, māwuu nyoo mbo kisich’ Nto /kikēēkōōnu kiruutēk sukukōōn *soboontaab kibchuulyo, nto kiimuuchē :chiito kutillilit kuchurta am wōlēē mii :Yēyiin kubo kiruutēk. 22 Nteenee, iboorwēēch :siruutēk kule rātootiin :biiko tukul am choolwookātēēt. Nto, mākōōkoochi :Yēyiin biiko choo ikoosēē key Yēesu Kiriistō kiyoo kiikukuurtoochi.

23 Kikēērātootiin :tukul am kiruutēk ānkikirkirēēch :kiruutēchoo ākoy kuchō :Yēesu nyoo kiikoosēē key. 24 /Kikēēkōōnēēch kiruutēchoo kuriibooteēch kut kuyit :Yēesu. Yooto /kiitiilwēēch kule kēechurtootiin kuuyu kiikoosēē key inee. 25 Kunyoo, kuu yoo kookiikaasee key Kiriistō kōmēētākuriibooteēch :kiruutēk.

Lōkōkaab Yēyiin

26 Kyōōyēku :tukul lōkōkaab Yēyiin kuuyu ōkoosēē key Kāārārōokiintēēt Yēesu. 27 Yu /kabokeebatisanaak ōbooyiitu Kiriistō, oluume key inee ānkōōnoomnyēē ak inee. 28 Mātiny kule ng’oo ng’oo. Yoo kā Yuutayee kuu choo mā Yuutayee, yoo choo motwoor nto choo mā motwoor, yoo murēn nto koorko, kumāmii :tēērchinooyēēt. Ōyēku :tukul akeenke am Yēesu Kiriistō. 29 Kuu yoo ōbooyē Kiriistō, ōyēku lōkōkaab Abraam ānkunyooolu /kēērōōbwook bērurto nyoo kikuurtoochinē :Yēyiin Abraam.

4

1 Okany āboorunēēnook kiyi: Yoo tāku mining’ :leekwa, kukerkey ak motwooriin. Ānko ku cheechii :tukuukaab kwaan, mātinyē kāmūukēyēwēēk am wōlēē mii :tukuuchoo. 2 Mii :inee āwunnyēkaab tilyōōnuutēkyii ak chēē iyoonkyinē tukuuchooto ākoy /kiikoochi kāmūukēyēwēēk kubāw tukuuchoo, ānku bēsyēēt :nyooto nyēē kikiikukwey :kwaan. 3 Yoo kitākubāwēēch :kiruutēk ak ātēbuutēkaab kōōrooni, kikeekerkeye lēēkōōy choo -mēēmuuchē key.

4 Nto yu kayit :bēsyēēt nyēē /kikiikēēchōb, kukōōn :Yēyiin lakwanyii nyēē kisichē :koorko kumii ng’wēnyuutaab kiruutēkaab *Muusa. 5 Kichokootyaakteech acheek choo kikēēmiitē ng’wēnyuutaab kiruutēk sukung’et kēēyēku lōkōkaab Baaba Yēyiin kuchurta.

6 Kuu yoo kēēyēku lōkōkaab Yēyiin, kōōkōōyook :Yēyiin Tāmirmiryēētaab lakwanyii chokōōwutēēch. Tāmirmiryōonooto ku nyoo yēyēēch kēēkuur Yēyiin kule, “Baaba.” 7 Kunyoo, -mēētākēyēyēku motwoor nteenee kēēyēku lōkōkaab Yēyiin. Kunyi, kuuyu kēēbooyē Yēyiin, mākukōōnēēch kiy ake tukul nyoo bo lōkōkyii.

† 3:11 Aabak. 2:4 3:11 Room. 1:17; 3:20 † 3:12 Laawi. 18:5 3:12 Room. 10:5 † 3:13 Kiruu. 21:23 3:13 Yēyut. 4:30; 2Kōōr. 5:21 3:14 Kala. 3:2, 5; 2Kōōr. 1:22 † 3:16 Toowu. 22:18 3:17 Chuy. 12:40 3:18 Room. 4:14; 11:6 3:19 Room. 5:20; Yēyut. 7:53; Chuy. 20:19; Kiruu. 5:5 3:21 Kala. 2:21 3:22 Room. 3:9-30; 11:32 3:25 Room. 10:4 3:26 Yoowa. 1:12 3:28 Room. 6:3; 10:12; 1Kōōr. 12:13; Kolos. 3:11 4:3 Kala. 2:4; Kolos. 2:8, 20 4:4 Yoowa. 1:14 4:6 Room. 8:15 4:7 Room. 8:17

Kinyālilichi :Bāwulō Kalatyeek sukunam ng'ālyoontēētaab manta

⁸ Yoo kitākutoombo ōnkēt Yēyiin, kyōōbēng'tēē āynātōōs chēē māyēmāksē /kēēkutunkyinē.
⁹ Nto raat yu kōōnkēt Yēyiin, nto kuuyu kōōkōōnkētōok :inee, ām nee yu ōmāchē subak ōyēēchi
 ātēbuut āk ntāsīmuut choo māyēētyēēchook kiy? Ōmāchē subak tākōōbootook :tukuuchoo?
¹⁰ Ōmiitē baateey ōswēē ōriibē bēsyoōsyēk chēē wōōyēch, nto ārook ākoo kēnyiisyēk. ¹¹ Amuyoot
 ām wōlēē ōmiitē ōbuurtōoy nyēē yoo kaakas, kwāābirtoochook nkuruukooyu nyēbo buch!
¹² Mbo ng'ēetaabiya, āsoomook kule ōtēbii kuu anii nyoo kyāāmētē ātēbuutēkaab Yuutayeek
 ankaakerkeyiitu akweek choo kimābāwook :kiruutēchoo.

Māmii :lēelis nyēē kyōōyēwoo yoo kyāāyēku too ām wōlēē ōmiitē. ¹³ Ōnkētē
 :akweek kule nto kimā bōōrnyuu nyi kimakaraam, nto kimānāāchōō wōloo ōmiitē
 yu kibo taay. ¹⁴ Kiimuuchē kuyeyaak :nyaamburuureenyuu ochweesa nto otayaa.
 Nteenee, kyootaachaa wuu nyēē kyāāyēku *malayikeetaab Yēyiin, nyēē wuu nyēē
 ki :anii Kāārārookiintēt Yēesu bakeenke. ¹⁵ So! Kookwaamaak :nee ra? Kiba ānō
 :ng'erekweechaakwook kyōōboontē yu kibo taay? Amwoowook kubooyiit man kule
 kyōōbāybāyēch nyēē nto kiimuuchāktōōs, nto kyōōlōōtu koonyekwook ānkōōkōōnoo.
¹⁶ Kunyoo ii, ara kwōōyiboo āyēku buunyoo ām wōlēē ōmiitē kuuyu kwāāmwoowook manta?

¹⁷ Mii kusyēēmē :bichoo mākwook orub kiruutēk kule kusaaysayaak ōchāmchi
 ng'aleekwaa āmēēbērē kubo ng'al chēē kāroomēch. Nteenee māchē kusateenaak wōlēē
 āmiitē :anii sukung'et orob ichēek. ¹⁸ Karaam yoo kēēnēmchi keey :chii ām akweek
 ng'ālyoo kātikoo baateey kubo kāroomnyo. Ōyēyē kuu nyooto ākookoy āmēēbērē baateey yoo
 kēēboontē keey. ¹⁹ Biikyuu chēē āchāmē, kuu yoo āmē cheebyoosya :moo yoo mākusich,
 kumii kung'woonchoo :nkani kuu nyooto ākoy kut akas kule kōōkich ām Kāārārookiintēt.
²⁰ Abērē nto kākēēboontē keey, sāārēkūnēē mukulūlyto yoo āng'āloolwook, kuuyu āmoo mēt
 :ng'aleekwook.

Lōkōkaab koorkēētaab kayta āk chēbo koorko motwooriin

²¹ Nto akweek choo ōmāchē kubāwook :kiruutēk ii, -mōōnkētē kiyēē mwooyē :siruutēkaab
 *Muusa? ²² Siraat kule kibooito :Abraam wērikyii āyēēng'. Kisichē ake :koorkēētaab
 kayta kusich nyiin ake :koorko nyēē motwooriin. ²³ /Kikēēsich wēeroo kibo koorko nyēē
 motwooriin kurubta keey āk kāāsōōtēyēwēēkaab biiko buch. Nteenee /kikēēsich nyēbo
 koorkēētaab :kayta kurubta keey āk kiyēē kikuurto :Yēyiin.

²⁴ /Kikiwuuytēē kooruuchoo ng'al. Kerkeye :kooruuchoo āk kiirootiisyek āyēēng'.
 Kiirootyēt nyoo kibo taayta nyoo /kikēētoowunēē Tulwēētaab Sinaay* kuckerkeye :nyoo
 āk *Akaar. Kwoonēē nyooto :lēēkōōy chēē motwoor. ²⁵ /Kikiwuuytēē Akaar tulwoonoo
 bo Sinaay ām kōōrēētaab Araabuuk nto nyooto ku Yēerusālēēm nyi bo raat nyoo motwoor
 :biikyii ām kiruutēk. ²⁶ Nteenee kerkeye :Yēerusālēēm nyoo bo kibkōōnkōy āk koorkēētaab
 :kayta nyoo mēēbērē motwoor :biikyii āku inee ku moomo nyēēnyoo acheck choo kiiki-
 iyēnchi Kiriistō. ²⁷ Mwooyē :siruutēk kule:

“Ing'erech wē, koorko nyēē sōōn,
 nyoo mānēēsich leekwa.

Ichirirēn miisin

:nyoo maneekeas ng'woonintaab leekwa.

Tyaa sōō :lēēkōōy chēbo :koorko nyoo lōōlēnoot!

Makuchaang'iit kusiir chēbo nyoo kānyōōr saannyya.”†

²⁸ Kunyoo ii, mbo ng'ēetaabiya, okerkeye :akweek Isaka wēēeroo bo koorkēētaab :kayta,
 kuuyu /kikēēsichook kurubta keey āk kiyēē kikuurto :Yēyiin. ²⁹ Kuu wōloo kiwuu :ng'aleek ām
 taay, kuwuu nyooto mbo raat. Ng'ēētē :choo /kikēēsich kurubta keey āk kāāsōōtēyēwēēkaab
 biiko buch kuwus choo /kikēēsich ām kāāmuukēyēwēēkaab Tāmirmiryēēt. ³⁰ Nteenee, mwooyē
 nee :siruutēkaab Yēyiin kurubta keey yuutēyū? Mwooyē kule, “Ikwetee koorkoonoo mot-
 wooriin kayi kuboonto keey wēēroonyii. Mākoy kuyemta :wēeroo bo koorkoonoo kiy āk
 wēritaab koorkēētaab kayta.”† ³¹ Kunyoo ii, mbo ng'ēetaabiya, -mākēēbooyē :acheek koorko
 motwooriin, nteenee kēēbooyē koorkēētaab :kayta.

5

-Matookany kubāwook :kiruutēk

4:8 1Kōōr. 8:4-6; 12:2 **4:9** Kolos. 2:20 **4:10** Room. 14:5; Kolos. 2:16 **4:11** Kala. 2:2; Filib. 2:16; 1Tēēs. 3:5
4:12 1Kōōr. 9:19-21 **4:13** Yēyut. 14:19 **4:17** Kala. 1:7 **4:19** 1Tēēs. 2:11 **4:22** Toowu. 16:15; 21:2-3
4:23 Toowu. 16:1-5; 17:16-21; Room. 9:7-9 * **4:24** /Kikēēkōōnunēē kiruutēkaab Muusa Tulwēētaab Sinaay. **4:24**
 Chuy. 19:3-24:18; Kala. 3:23; 4:1; 5:1 **4:26** Ibu. 12:22; Ng'oong'. 21:2 † **4:27** Isa. 54:1 **4:27** Toowu. 15:5
4:29 Toowu. 21:9 † **4:30** Toowu. 21:10

¹ Yoo kiituyooktook :Kiriistō, kimāchē kule simāākōōtiinyook :kiriutēk. Kunyi, ōkiilchi kaatyaaktaayaanaa -amookany / kiwutēenook subak muchōōkiitaab motwoornātēēt. ² Ōyēbchi yīit ng'aleekyuu. Āmwoowook :anii Bāwulō kule yoo koocham */kiimuraatanaak kule sukuchamtaak :Yēyiin, māyētyēēchook kiy mbo kisich :meetaab Kāārarookiintēēt. ³ Nto subak āmwoochinē chii ake tukul nyoo chāmtooy keyy /kiimuraatan kule, yoo kayey kuu nyooto, kumākinyinē kuriib kiruutyēētaab Yuutayeeek kumuukul. ⁴ Nto akweek choo ōbērē kuchamaak :Yēyiin kule ōchurtootiin kuuyu ōrubē kiruutēkaab Yuutayeeek, kyōō-irīi tilyaana-teet āk Kiriistō. Kyoochuchuyee keyy chamateet nyoo kiirāroochēenook :Yēyiin. ⁵ Kēētiyyēē keyy :acheek Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule +mākēenyōōru soboontaab kibchuulyo, kuuyu kiikoosēē keyy Kāārarookiintēēt. ⁶ Yoo /kakiimuraatan chii nto yoo /kamakiimuraatan, kumā kiy ām wōlēē mii :Kāārarookiintēēt Yēēsu. Nteenee kiyēē bo koomānuut kookaasee keyy :chii Kāārarookiintēēt ānkuboonto chamateet.

⁷ Kyōōmiitē ōlābātē nyēē karaam. So, ng'oo subak :nyēē king'emaak otay ng'ālyoontēētaab manta? ⁸ Māchōōnēē ng'ēmiisyēēt nyēē wuu nyoo wōlēē mii :Yēyiin nyoo kikuurook ōyēku lōkōkyii. ⁹ Yēyē :muumaryaanto nyēē kisich mayyeeek tukul kukuut. Kunyi, imuuchē :ng'ālyoo nyēē mining' kuweechaak nkakweek tukul. ¹⁰ Ātīnyē man ām Mokoryoontēēt kule mēēbērē +moosoot ām kēēlto ake. +/Mākiing'woonchi chii to nyoo kēēbotbootook nyēē mātīny kule ng'oo :chiichoo. ¹¹ Mbo ng'eetaabiya, nto kitāāmiitē ānēētook kule ākoy /kiimuraatan chii sukuyēk chiitaab Kiriistō, nto mēēbērē /tākēēwusoo. Nto kiwuu nyooto, nto ki buch aneet meetaab Yēēsu ām murtooywoontēēt nyoo iyīmē ichēek mētēwoy. ¹² Abērē nto bokuchwenta keyy :bichoo mii kōōyiyimook mētēwoy.

Soboontaab Tāmirmiryēēt āk nyēbo kōōrēēt

¹³ Nto kurubta keyy āk akweek ii, mbo ng'eetaabiya, ōkuurootiin āmēēbērē tākubāwook :kiriutēk nteenee, mayeyaak :yooto ō-āsyi keyy muchastaab bōōrwoonikwook. Ōyētyēēchinē keyy ām chamateet. ¹⁴ Iyūmē kiruutēk tukul :kiriutyoonoo mwooyē kule, "Icham laatyeeeng'uung' kuu wōloo ichāmtooy keyy." ¹⁵ Osaan ōloong'tēē keyy āmōō-āmē keyy nkosyur, kuuyu ōmuuchē owaang'te keyy.

¹⁶ Āmwoowook nanyuun kule ōbēēsyētēē Tāmirmiryēēt simatwaraak :muchastaab bōōrwoonikwook. ¹⁷ Kwīllē keyy :muchastaab bōōrwoonik āk Tāmirmiryēēt. Kunyi itooyēenook :muchastaab bōōrwoonik orub Tāmirmiryēēt. Nteenee mwoowook :Tāmirmiryēēt kule -moorub tukuuchoo miyotēch, simooyey kiyēē mächē :moonikwook. ¹⁸ Kunyi, yoo intōōwook :Tāmirmiryēēt, mēēbērē tākubāwook :kiriutēk.

¹⁹ Tookunootiin :yēyuutēkaab chii nyēē muchāsiin nto chooto ku: martaayeeet, soboonto nyēē mā tilīl, sikornateet, ²⁰ kutunkyinooyēētaab āynātōōs, sookēyēēk, wēchēētaab keyy, wookutyēēt, yoo mēēchinē ake :moo kubo kiyēē bōonto :ake, nyēērunātēēt, sooyānēēt, bcheyeetaab keyy, kaankweleet, ²¹ tuuyintaab moo, bōōkitēēt, sookwoonuut chēē /ky-oomē kut /bokiikēētyēē āk alak chēē kerkeey āk chooto. Lēyyē, āmwoowook kuu yoo kyāamwoowunoonwook, kule ōriib keyy kuuyu mānyōōru :choo rubē ng'aleechu ātēbto ām Kaab Yēyiin.

²² Nteenee, kiyēē yibu :Tāmirmiryēēt ku chamateet, ng'erekweek, kaalyeet, muy-taayeeet, ntusātēēt, karaamateet, kaakaaseet, ²³ yībēētaab keyy ng'wēny āk riibēētaab keyy. Māmii :kiriutooy ake tukul nyēē kwīllē ng'aleechu. ²⁴ Kiikubakaakta :biikaab Kāārarookiintēēt Yēēsu muchastaab bōōrwoonikwaa āk tukuuk chēē miyotēch chēē mächē :moonikwaa. ²⁵ Kuu yoo kōōkukōōnēēch :Tāmirmiryēēt soboonto nyēē lēēl, okany kēēbēēsyētēē Tāmirmiryoonoo. ²⁶ Kunyoo, -mōōkānyē kēēng'āsē keyy āmākēēchiwēnootē biiko alak nto kiituyiinyinē keyy moon.

6

Ōyēchinē chii ake tukul nyēē karaam

¹ Mbo ng'eetaabiya, yoo kayey :chii ng'ōōki, -moosyool nteenee ōyisu muut :akweek choo ōkichoottiin ām Tāmirmiryēēt ānkōōriibē keyy simōōsuuchi :nkakweek ng'ōōki. ² Ōyētyēēchinē keyy yoo kānyikisyook :ng'ala. Yoo ! kooyey kuu nyooto, +mootyiyich kiyēē mwooyē :mākuutyēētaab Kiriistō. ³ Yoo isōōtē :chii kule inee ku anum āmēēbērē wuu nyooto, kākwērtō

5:1 Kala. 2:4; 4:5; 9; 5:3, 13 5:3 Room. 2:25; Kala. 3:10-12; Yāāk. 2:10 5:5 Room. 8:4; Kala. 2:16 5:6 1Kōōr. 7:19; Kala. 3:28; 6:15 5:8 Kala. 1:6-7 5:9 1Kōōr. 5:6 5:10 Kala. 1:7 5:11 1Kōōr. 1:23; Kala. 6:12 5:13 1Kōōr. 6:12; 10:23-24; 1Bēt. 2:16 † 5:14 Laawiik 19:18 5:14 Mat. 22:36-40; Room. 13:9; Yāāk. 2:8 5:17 Room. 8:2-13; Kala. 5:25 5:18 Room. 6:14; 7:4 5:21 Māārko 7:21-22; Room. 1:28-32; 1Kōōr. 6:9-10; Ēfēēs. 5:3-5; Kolos. 3:5-8; 1Tēm. 1:9-10; 2Tēm. 3:2-4; 1Bēt. 4:3 5:22 Ēfēēs. 5:9 5:24 Room. 6:6; Kala. 2:19; 6:14; Kolos. 3:5; 1Yoowa. 3:6 5:25 Room. 8:4; 1Kōōr. 6:19; Kala. 5:16 5:26 Room. 12:10; Filib. 2:3 6:1 Mat. 18:15; 1Kōōr. 10:12; Yāāk. 5:19 6:2 2Kōōr. 11:29

keey :nyoo. ⁴ Māchāktōōs :chii ake tukul kōōrōōtootē ātēbuutēkyii. Yooto, makung'erech kubo kiyēē kiikuyey amēēberē kule kēēkuykuuyēē keey kiyēē kiikuyey :chiito ake. ⁵ Kālābē :chii nyalilnyii nkit.

⁶ Biich alak tukul choo / kēēmiitē / kiinēētē ng'alyoontēētaab Yēyiin, kumāchāktōōs kuyēmtooy tukuuk chēē boonto āk kāānēētikwaa.

⁷ -Mookany / kiiberbeeraak. Māmii :chii nyēē imuuchē kuchiiraneē Yēyiin. Kiyēē choonē :chii kukēsē kiyooto. ⁸ Nyoo choonē muchasta, kukēsē meet. Nto nyoo choonē ng'aleekaab Tāmirmiryēt, kukēsē *soboontaab kibchuulyo. ⁹ -Mookany kēēchoosyē kēēyēyē chēē kāroomēch, kuuyu yoo kayit :āsiiswēk chēē kiikuchōb :Yēyiin, mākuwēnēēch yoo kāmakēēnyēbēt. ¹⁰ Kunyoo, kuu yoo tākēēboontē bārooyinto, okany kēēyēyē tukuuk chēē kāroomēch ām wōlēē mii :biiko tukul ānku miisin, ām wōlēē mii :choo kiikōōyēnchi Yēyiin.

Ng'aleekaab lētuut

¹¹ Okasee siruutēchu wōōyēch kule anii nkit :nyēē amiitē āsirwook.

¹² Biiko choo māchē kōōboorunēē wōlēēb saang' kule kāroomēch :choo mii kukērchook koong' kule */kiimuraatanaak. Yēyē :bichoo kuu nyooto /simākēēwus kubo murtooywoontēētaab Kiriistō. ¹³ Ānkoō kuwuu nyooto, māriibē :bichooto /kiimurootānē kiruutēk tukul, nteenee māchē kule /kiimuraatanaak sukung'eet kung'asee keey murootāniisyēēng'woong'.

¹⁴ Lēyyē, mākooy ang'erechee kiito ake, nteenee āng'ērēchēē murtooywoontēētaab Mokoryoontēēnyoo Yēesu Kiriistō. Kiikuyeya :meetaab Yēesu ām murtooywoontēēt akas kule buch :soboontaab kōōrooni ānkāyēku :nkanii buch ām wōlēē mii :soboontoo. ¹⁵ Māyēētyēchinē kiy yoo /kakiimuraatan chii nto yoo /kamakiimuraatan. Nteenee kiito nyēbo koomānuut ku kunyōōr :chiito soboonto nyēē lēēl. ¹⁶ Lēyyē, kōōkoochi :Yēyiin kaalyeet biiko tukul choo rubē ng'aleechu ānkōōbēruur. Bichooto ku biikaab Yēyiin chēbo man.

¹⁷ Kunyoo, matakukwiilaataa :chii kung'eetee ra kuwo taay kuuyu āboontē bēēruutook ām bōōrnyuu chēē kyāānyōōru kubo Yēesu.

¹⁸ Mbo ng'eeetaabiya, kōōbēruurook :Mokoryoontēēnyoo Yēesu Kiriistō. Kuwuuyiit nyooto.

Barweet nyēē kisirchi :Bāwulō Ēfēēsēek

Taayta

Siriintēēt, kēnyit nyēē / kīkēēsirē ak wōlēē / kīkēēsirēē: Kisirē :Bāwulō barwaani kurataat am Rooma am kēnyit nyēē /kiisōōtyinē kule kibo 60 KK. Ki kiriring' :Ēfēēsō nyēē wōō am yēmēētaab Eesya nyi /kēēkuurē ra kule Eesya nyēē Mining' anki mātēēbēēt nyēē wōō nyēbo mung'aareet. Kiibuur :Bāwulō Ēfēēsō nyēē lōō am ruutoonyii nyēbo sōmōk ankoomuuch kutoow kaniseet nyēē kichokukimiit miisin am wōlooto. Nyēē mā tyaa, / bokēētoow kanisoosyek am kirinkōōsyek chēē ki leēkitēch. Barwaani bo Ēfēēsō ku nyēē / kēēmāchē kuyityi kanisoosyek tukul am Eesya nyoo Mining'. Yoo /kākēenyōōr barwaani, kumāchaktōōs /kēēsūmānchi biikaab Kiriistō.

Kiyēē mii āriit ak kiyēē āmu: Makerkeey :barwaani bo Ēfēēsō ak bārōōnōōkaab Bāwulō chuut kuuyu māwuulyēē ng'aleekaab kāānēētiisyo nyēbo lembech nto kāāyimuutēk alak am wōlēē mii :biikaab Kiriistō. Kisirē :Bāwulō barwaani kumāchē kooyeesta keey :soboontaab tāmirmiryēēt nyēbo biikyii chēē makusuman sukung'eet kōōnkēt am kēēlto nyēē karaam kiyēē mākyinē icheek :Yēyiin kurubta keey ak kaararaacheet. I-ārōōru :barweet am kēēli wōlēē kiwuu :chōbutēkaab Yēyiin kurubta keey ak kaararaacheet kumānāātoow kuyey barak ak ng'wēny, kubuntēē kiyēē kiyeyakay am yoo kibo Kolkoota ānkuwo kuu nyooto ākoy tabantaab kōōrēēt yoo /kiisyēēntooy rōkōs. Iboorchinē :Bāwulō biikyii choo kāsē ng'aleechu kule miitē kuboortōōs :rōkōsto ak kāroomnyēēt nto nyooto ku booryēētaab Buunyoontēēt ak Yēyiin (kur. 6:12). Kuu yoo kēēyēku bōōrto akeenke, /kiikēēkuurtoowēch biirtooyiisyeēt am booryoonyoyii.

Iboorunēē barwaani kēēlwookik chēē teer am wōlēē wuu :tilyaanateet nyēē mii kwēēnuutaab biikaab Kiriistō ak Mokoryoontēēng'waa. /Kikiibuorunēē kāāburtaab murēnēēt ak koorkeēnyii, bōōrto nyēē mētīt ku Kiriistō, kōōto nyēē tolochta ku Kiriistō ak alak. Itēryēēchēē kāākīmēēt kule kēēmīnyē ākookoy am soboonto nyēē ing'ērēēchē Kiriistō.

Kyoorōōrchi keey :Bāwulō biikaab Ēfēēsō ānkumākyyi bērur

¹ Anii :nyoo Bāwulō nyēē kitoola :Yēyiin āyēku *lēbkēēyiintēētaab Kāārārookiintēēt Yēēsu. Āsirwook lōkōōywēchu akweek biikaab Kiriistō chēbo *kiriinkēētaab Ēfēēsō choo kyōōyēnchi Kāārārookiintēēt Yēēsu. ² Lēyyē, kōōbēruurook :Baaba Yēyiin ānkōōnyōōru kaalyeet am wōlēē miitē :inee ak Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō.

Kichōb :Yēyiin/kiiraraach biiko

³ Kusilākoy :Yēyiin nyoo kwaaniitaab Mokoryoontēēnyoo Yēēsu Kiriistō. Kukōōnēēch :Yēyiin bēruur ake tukul nyūbo soboontaab Tāmirmiryēēt kubununēē Kiriistō. ⁴ Kisimkutooleech :Yēyiin / kumānāākēētoow kōōrēēt kubununēē :Kāārārookiintēēt sukung'eet kēētiliilitu nyēē -makēētinyē miyootyoo ake tukul am taayenyii. ⁵ Kisimkootiil :Yēyiin am chamateenyii kule kēēyēku lōkōkyii kubununēē Kāārārookiintēēt Yēēsu. Kiyey yooto kuu wōloo kimāktooy nkityōōniin. ⁶ Okany kiitōrōōr Yēyiin kubo bēruuroo wōō nyoo kiikurōōbwēch kubununēē lakwanyii nyoo chāmē :inee. ⁷ Kiikuwālāng'wēēch :Kāārārookiintēēt am korotiikyii choo kiwasta, nto yooto /kukōōkēēnyōōwēēch kaat am choolwookātēēnyoo. Chāmēēch sōō :Yēyiin nyēē tyaa! ⁸⁻⁹ Am chamataani wōō, kiibuorwēēch chōbēenyii nyēē kiyyeelaat. Kirōōbwēēch kiirnatēēnyii ankuyeyech kiinkēt kiyēē kimāchē kuyey kubununēē Kiriistō. Kiitiil kuyey kuu nyooto kuuyu kikas :inee nkityōōniin kule ki karaam. ¹⁰ Kiito nyēē kiikuchōb :Yēyiin ku kule Kiriistō :nyēē mākuyis ānkubāw tukuuk tukul chēē mii barak ak ng'wēny yoo kāyityiin :bēsyoōsyek chēē yēmootiin.

¹¹ /Kisimkeekweyeech am Kiriistō kēēbooyiitu Yēyiin nyoo ityiichē tukuuk tukul kurubta keey ak wōlēē kikiikusatita ak wōlēē kimāktooy. ¹² Kunyoo, māchaktōōs :acheek Yuutayeech choo kisimkiikēnēē keey chōōnēētaab :Kāārārookiintēēt, kēēsiltooy Yēyiin kubo wōōyinyii. ¹³ Kyōōyēnchi :nkakweek choo kimōōyēku Yuutayeech yoo kyōōnāmē ng'ālyoontēētaab manta nyoo irāroochē biich. Yu kabōōyēnchi Kiriistō /keeng'oocheenaak Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyoo /kikiikēēkuurtoowook /sikiinkētēēnook kule obooyē Yēyiin. ¹⁴ Yu /kikēērōōbwēēch Tāmirmiryēēt, ki kereeryaanteet :nyooto nyēbo nyoo +makēēnyōōru am bēsyeēt nyoo /kiityooktēēch acheek choo kēēbooyē Yēyiin. Kēēsiltē Yēyiin kubo wōōyinyii.

Kisoochi :Bāwulō biikaab Kiriistō chēbo Ēfēēsō

¹⁵ Kyaakas kule òkoosëë keey miisin Mokoryoontëet Yëesu ankòdòchamë biikaab Kiriistò. ¹⁶ Kunyi, kimääkustooy àbirchi Yëiin kòònkòy yoo àsoowook. ¹⁷ Asooyë kibtaman Baaba Yëyiin nyoo boonto lëbkëëyyëet ànku kwaaniitaab Mokoryoontëenyoo Yëesu Kiriistò kule kukòònook kiirnàtëet ànkung'oong'wook ònkët wólëe wuu :inee. ¹⁸ Asooyë subak kule kusëw :mëtëwookwook sòònkët kule òkënéë keey miisin kiyoo kiikkuurtoowook :Yëyiin kule sukuroòbwook àk mbo kule sookas wólëe tée :bërurto nyoo kyòonyòòru :akweek àk biikaab Kiriistò tukul. ¹⁹ Asooyë mbo subak ònkët wólëe tée :nyikiisinto nyëbo käämuukëywëek chëe mii kuyëyisyyë :Yëyiin àm wólëe këemiitë :acheek choo kiikiyëncchi inee nyëe mämii :kiyëe /kiuwuuytëe. ²⁰ Kiyëyisyyë :Yëyiin käämuukëywëechooto, yoo kiing'ëetëe Kiriistò meet ankuyey wokutëbunëe àwunyii bo taay àm kibkòònkòy kubäytooyiis :tukwaay. ²¹ Bäytooy :Kiriistò chii ake tukul nyëe báytooyiin àm barak, biiko tukul choo bo käämuukëywëek àk mokorëenik tukul. Inee :nyëbo käämuukëywëek chëe wóoyëch miisin kusiir alak àm kòòroni àk mbo àm kòòrëet nyoo màkuchò. ²² Kiikòòkoochi :Yëyiin Kiriistò kubāw kiy ake tukul ankuyey inee kuyëk kääyooing'iintëetaab biikaab Kiriistò. ²³ Biikaab Kiriistò ku bòòrtaab Kiriistò. Inee :nyëe yëyë bòòroo kuchurta ànku inee nyëe yëyë kiy ake tukul kuchurta àm wólto ake tukul.

2

/Këeròobwëech soboonto nyëe lëel àm Kiriistò

¹ Àm taay, kikyòòbëku òsobchootiin kubo ng'òòkisto nyëe kyòòboontë, ² yoo kitòòrubë àtëbutëk chëe nāmë keey àk soboontaab kòòroni àk mbo chëbo báytooyiintëetaab tàmirmirook chëe miyootëch àm wóliin bo barak. Báytooyiintonoo :nyi mii kuyëyisyyë choo màkāsyyinë Yëyiin. ³ Kikeekerkeeye :nkacheek tukul àk bichooto. Kitòòrtëech :muchaastaab bòòrowonikyoo ànkikëërübë miisin kääsòòtëywëekaab tukuuk chëe miyootëch. Kuu wólëe wuu :biiko alake, kinyoolchëech nkacheek kēnyòòru ng'wooninto nyëe /kimākiing'woonchi bichooto.

⁴ Nteenee kuuyu chāmëech :Yëyiin miisin ànkuriirëenëech kuyitita, ⁵ kukòònëech soboonto nyëe lëel àm Kiriistò. Ànkoo sinee kikiikëebootyë kubo ng'òòkisto nyëe kikëeboontë, kooraraachech àm chamateenyii. ⁶ Kiikoong'eteeneech :Yëyiin meet àk Käärarookiintëet Yëesu ankòoyoomëech àk inee sikëebáytooyiisyë :tukul àm barak, ⁷ sukòòboorunëe yooto àm bësyoòsyëk choo kwoonii kule chāmëech miisin nyëe mämii :kiyëe /kiuwuuytëe. Kiiboowëech chamataanaa kubununëe Kiriistò. ⁸ Yëyiin nkityò :nyëe kiyëyook /kiiraraachaak kubununëe chamateenyii yoo kyòòkoosëe keey inee. Mëëbërë kyòòbirtoochi nkur nteenee kiy :nyoo nyëe kiròòbu :Yëyiin. ⁹ Kunyi, mang'as keey :chii kule /kikiiraraach, kuuyu mëëbërë kibirtoochi kiyoo nkur. ¹⁰ Yëyiin :nyëe kiyeyeech kēyëyëku cheechii. Nto kuu yoo kēyëyëku cheechii, kumākweëch kēyëyë tukuuk chëe károomëch choo kisimkuchòbwëech kubununëe Käärarookiintëet Yëesu.

Kiichoomnyo :Yëyiin Yuutayeeek àk choo mā Yuutayeeek

¹¹ Onkët kule -mòòyëku Yuutayeeek :akweek àm yyootëet. Kuurook :choo /kiimurootānë kule 'chëe -/mākiimurootānë' (kiy nyëe /kēyëyëe àwuun buch). ¹² Okas kule kimānòònkët Kiriistò yu kibo taay, /ankikiikeekertaak saang' nyëe ki màkoy ònyòòru bërurtaab *Isrāyëel nyoo kiikkuurtoochi :Yëyiin biikyii. Kikyòòminy kòòroni nyëe mämii :kiyëe tòòkënéë keey àmòònkëtë Yëyiin. ¹³ Kyòòlòoyëch :akweek àm wólëe mii :Yëyiin yu kibo taay. Nteenee /kòòkëekwërwook raat òlëekityi Yëyiin kubununëe korotiikaab Yëesu.

¹⁴ Inee nkityòòniin :nyëe kiyibchi Yuutayeeek àk choo mā Yuutayeeek kaalyeet ànkiikòòtuuyo bòròryòòsyëchooto tukwaay kuyëk kiito akeenke. Kiikubut tòòtëet nyoo kiyibu buunyoonitiit. ¹⁵ Yu sukuyeyakay kuu nyooto, kiikooyto :Käärarookiintëet soboonnyii sukoowaang'tee kiruutyëetaab Yuutayeeek àk mbo màkuutëkaab kiruutyoonoo. Kiyey yooto kiito akeenke kuyëwunëe wólëe mii :bòròryòòsyëchooto àyëenku ànkunoomnyo àk inee nkit. Kiyib kaalyaanaa àm kēelooto. ¹⁶ Yu káwokumëëchi :Käärarookiintëet murtooywoontëet, koowaang'ta yooto buunyoonitiit ànkòòchoomnyo bichoo kuyëk kiito akeenke. ¹⁷ Kichò :Käärarookiintonoo sukuyibwook kaalyeet akweek choo mā Yuutayeeek choo kyòòlòoyëch àm wólëe mii :Yëyiin ànkuyibchi nkicheek kaalyeet Yuutayeeek choo

1:20 Yëyuut. 2:32-33 **1:21** Room. 8:38; Kala. 4:8-9; Efëes. 6:12; Kolos. 1:13, 20; 2:9-10, 15, 20 **1:22** Efëes. 1:10; 4:15; 5:23; Kolos. 1:18; 2:19 **1:23** 1Kòòr. 12:27; Efëes. 2:16; 4:4-16, 25; 5:30; Kolos. 1:18; 2:19; 3:15 **2:1** Room. 5:12; Kolos. 2:13 **2:2** 2Kòòr. 4:4; Efëes. 6:12 **2:3** Efëes. 5:6; Kolos. 3:7 **2:4** Room. 8:39 **2:5** Room. 3:24; Kolos. 2:13 **2:6** Efëes. 1:3; Kolos. 2:12; 3:3-4 **2:8** Kala. 2:16 **2:9** Room. 3:28; 1Kòòr. 1:31; 2Tëm. 1:9; Tiitò 3:5 **2:11** Room. 2:28-29; Kala. 5:6 **2:12** Room. 9:4; 1Tëes. 4:13 **2:13** Room. 11:17 **2:13** Efëes. 1:7 **2:14** Yëyuut. 10:36; 1Kòòr. 12:13; Kala. 3:28; Efëes. 2:16; 4:1-6 **2:15** Room. 7:4-6; 2Kòòr. 5:17; Kolos. 2:14 **2:16** 2Kòòr. 5:18; Efëes. 1:23

kilēekitēē. ¹⁸ Kunyoo, inee :nyēē yēyē :bōrōryōōsyēchuutēchu tukwaay kuyityi Baaba Yēyiin ām Tāmirmiryēt akeenke.

¹⁹ Kunyi, -mātōōyēku soboooy :akweek choo mā Yuutayeeek. /Kikēētāsyook biikaab Kiriistō ānkēēbooyē :tukul kayta akeenke nyēbo Yēyiin. ²⁰ Okerkeeye kō nyēē /kikeeteech yēbo tiyēywoontēētaab ng'aleekaab *lēbkēēyik āk *wōōrkooyik kuboonto keey Kāārārookiintēēt Yēesu nyēē tolochta. ²¹ Kiriistō nyēē tiyē keetiik tukul chēbo kōōto kut kuyēk Kōōtaab Yēyiin. ²² /Kēēmii /kēētēektook nkakweek ām Kiriistō ōyēku kōōto wōlēē sukuminyē :Yēyiin ām Tāmirmiryēt.

3

Kyoomchi :Bāwulō lōkōōywēk biiko choo mā Yuutayeeek

¹ Ām ng'aleechaata tukul, ākutunkyinē :anii Bāwulō Yēyiin. Āmiitē kāābrātīisyō kuyy kyāā-āmwook akweek choo mā Yuutayeeek lōkōōywēk chēē kāroomēch kurubta keey āk Kāārārookiintēēt Yēesu. ² Kyookas kule king'ooowoo :Yēyiin ā-āmwook lōkōōywēchu kāroomēch bo chamateenyii. ³⁻⁴ King'ooong'woo lōkōōywēchoo kiyyēelootiin. Yoo koosuman ng'aleechu kāāsirwook ām nwookinto, +mōōnkēt tukuuk choo kiyyēelootiin choo ānkētē :anii kurubta keey āk Kāārārookiintēēt. ⁵ Ng'ālyoo :nyoo nyēē /kimānāākiiboorchii biiko bēsyēēt ake kuu yoo kāākōōboorchii :Yēyiin *lēbkēēyikii chēē /kiitāboonchi āk *wōōrkooyikii kubununēē Tāmirmiryēt. ⁶ Ng'ālyooontoonoo kiyyeelaat ku kule, mākurōōbchi :Yēyiin biiko choo mā Yuutayeeek kiy kuu yoo kirōōbchinē choo Yuutayeeek. Kāākunoomnyo :icheek tukul kuyēk kiito akeenke ānkumākunyōōr kiyyoo kiikukuurtoochii :Yēyiin biiko kubununēē lōkōōywēk chēē kāroomēch chēbo Kāārārookiintēēt Yēesu.

⁷ Kikōōno :Yēyiin ayyey yiisyooni bo āmtooyiisyyēētaab lōkōōywēchoo kāroomēch kurubta keey āk bērunnyii nyēē kirōōbwoo ām kāāmuukēywēēkyii. ⁸ Ānkoo ābooyē sinee ng'wēny miisin ām biikaab Kiriistō tukul, /kikēērōōbwoo kiyyoo kule ā-āmchi biiko choo mā Yuutayeeek lōkōōywēk chēē kāroomēch kurubta keey āk bāyit nyēē mātēē nyi nyēē boonto :Kāārārookiintēēt. ⁹ Māchāktōōs āboorchii chii ake tukul ng'aleechaa kiyyēelootiin kuchakee /kikeeyey kōōrēt. Kiyyeel :Yēyiin nyoo kiyyēyē kiy ake tukul chōbēenyii ākoy bēsyēēt nyēē ¹⁰ kēēboorchii bāytooyik āk choo bo kāāmuukēywēēk ām kōōrēt barak kiirnatēenyii nyēē tinyē komoswookik chēē tēerchiintōōs. Kimāchē :Yēyiin kōōboorunēē kiirnatōonoo wōlēē mii :biikyii. ¹¹ Kikiikuchōb :Yēyiin ng'aleechaa kumanaayey kōōrēt. Nto yityo chokootyiih kubununēē Kāārārookiintēēt Yēesu Mokoryoontēēnyoo. ¹² Yoo kiikoosēē keey Kāārārookiintōoni, kiityoookootiin kubo inee kēēyityi Yēyiin nyēē māmii :tōsōōsyo ake tukul. ¹³ Kunyoo, āmwoowok kule -mookany kubēk :moonikwook ām kiyyēē ānyālilēē kubo akweek, kuuyy kiyyēākiiis ng'aleechaa /sikēeyibwook lēbkēēyyēēt.

Kisoochi :Bāwulō biikaab Efēesō

¹⁴ Ām ng'aleechaa tukul, ākutunkyinē Baaba Yēyiin. ¹⁵ Inee :nyoo ibooru wōlēē māchāktōōs kōōbuurtooy :sikiintō āk lōkōkyii ānku ām wōliin bo kibkōōnkōy nto ng'wēny. ¹⁶ Wōō :Yēyiin, lēyyē! Kōōtitiirēēnook kāāmuukēywēēkyii kubununēē Tāmirmiryēenyii nyoo mii āriing'woong'. ¹⁷ Āsooyē kule ōtēbtooy Kāārārookiintēēt ākoooky :akweek choo ōkoosēē keey inee. Kuchutitēēnook :chamateet ¹⁸ soomuuch :akweek ākoo biikaab Kiriistō tukul ōnkēt kule chāmēēch :Kāārārookiintēēt miisin ānku tēē :chamataanaa wōli āk wōliin ¹⁹ ānkōōnkēt mbo subak kule kēēytēē :chamataani wōlēē kēēkāstooy. /Kiinyiitwook chamataanaa bo Yēyiin kuyem.

²⁰ Kutōōriit :Yēyiin nyoo kōōnu kukeeytee chēē kākēēsoom nto mbo chēē kiisōōtyinē kurubta keey āk kāāmuukēywēēkyii choo mii kuyēyē yiisyyēēt ām wōlēē kēēmiitē. ²¹ Kutōōriit :Yēyiin kēnyis āk kēnyis ām wōlēē mii :biikyii kubo Kāārārookiintēēt Yēesu. Kuwuuyiit nyooto.

4

Noomnyēēt ām bōōrtaab Kiriistō

¹ Āmwoowok :anii nyoo arataat kubo yiisyyēētaab Mokoryoontēēt kule ōbuur ām soboonto nyēē chuulaat nyoo kikuurchook :Yēyiin. ² Oyibē keey ng'wēny kutukul ānkōōntustōōsii. Ōmuytoochinē ng'al ānkōōchoomtōōsii. ³ Osyeeem wōlēē ōmuuktooy okas kule kōōriib noomnyēēt nyoo kōōnu :Tāmirmiryēt āk kaalyeet nyoo ituuyook. ⁴ Akeenke :bōōrnyoo anku

2:17 Isa. 57:19; Yēyuut. 2:39 2:19 Efēēs. 3:6 2:20 Mat. 16:18; Efēēs. 4:11; 1Kōōr. 3:10-11; Ng'ooong'. 21:14 2:21 1Kōōr. 3:16 2:22 1Kōōr. 3:17; 1Bēt. 2:5 3:1 2Kōōr. 11:23; Efēēs. 4:1; 6:20; Filib. 1:7, 12; Kolos. 4:18; Filēm. 1, 9
3:2 Room. 1:5 3:3-4 Kala. 1:12 3:6 Room. 16:25-26; Efēēs. 2:14, 18-19; Kolos. 1:26-27 3:8 1Kōōr. 15:9-10
3:12 Ibu. 10:19 3:13 Kolos. 1:24 3:17 Efēēs. 5:2; Kolos. 2:7 3:19 Kolos. 2:2 3:19 2Kōōr. 5:14; Efēēs. 5:2
4:1 Efēēs. 3:1 4:2 Kolos. 3:12-13 4:3 Efēēs. 2:14-16; Kolos. 3:14-15

akeenke :nkinee Tāmirmiryēēt kuu yoo / kikēēkuurchēēch kiikēnēē keey kiito akeenke.
 5 Akeenke :Mokoryoontēēt, akeenke :manta anku akeenke :batisaneet. 6 Akeenke :Yēyiin
 nyoo kwaaniitaab biikaab Kiriistō tukul. Bāytooy tukul, yēyiisyēē tukul ānkumiitē āriitaab
 tukul.

7 Kirōōbchi :Kāārārookiintēēt chii ake tukul ām acheek yiisyēēt kurubta keey āk wōlēē wuu
 :chii. 8 Kiyooto :nyēē mwooyē :siruuṭēkaab Yēyiin kule:

“Kiwēēto kibratiiṣyēk barak,

ānkurōōbchi biiko tuwēnuutēk.”†

9 Ibooru nee :ng’aleechu: “Kiwo barak?” Ibooru kule kirēk kurook wōlēēb ng’wēny.
 10 Nyooto kirēku, ku inee mbo subak :nyoo kiwēētii barak kut wokoong’irta sukooyi-
 ichakay :kiy ake tukul ām kōōrēt. 11 Inee :nyooto kiyey biiko alak kuyēk *lēbkēyēk,
 kuyēk :alake *wōōrkooyik, kuyēk :alake āmtooyik, kuyēk :alake ākiikaab biikaab Kiriistō
 nto alak kuyēk kāānēetik. 12 Kiyey kuu nyooto sukuchōb :bichoo biikaab Kiriistō kuyey
 yiisyēēt kōōtiir bōōrtaab Kiriistō 13 ākoy kēēnoomnyē :tukul ām kiyēē kēēchāmtooy ānkiinkēt
 Lakwataab Yēyiin kuchurta. Yooto kēēkich ankeechurte kutukul ām Kiriistō.

14 Yooto, mēēbērē tākēēng’ārng’ārēch ām ng’ālyoontēēt /āmākēēwēēchwēēchēēch kēēyēlchi
 komosta nyi nto nyiin kubo wusōōnēētaab kāānēētiisyēēt ake tukul nyēbo biich chēē
 ng’oōmōōt chēē ibērēēē biich ānkūntooy biich. 15 Nteenee, okany kēēkich ām tukuuk
 tukul keekerkeyiitu Kāārārookiintēēt nyoo kāāyooong’iintēēnyoo, kēēmwooyē ng’al chēbo
 manta ām chamateet. 16 Inee :nyēē inoomtōōs komoswookikaab bōōrto kuyēk kiito akeenke
 kutoorētē keey :tukul. Yoo kayey :komosta ake tukul ām komoswookichoo yiisyēēnyii,
 kunērē :bōōrtaab Kāārārookiintēēt tukul ām chamateet.

Onam ātēbuutēk chēē leelach

17 Orōōtootē ng’ālyoontooni: Āmwoowook ām kāāmuukyēwēēkaab Mokoryoontēēt kule
 -mōōminy kuu wōloo ming’tooy :biiko choo -mēēnkētē Yēyiin choo tinyē kāāsōōtyēwēēk
 chēē māyēētyēēchinē kiy. 18 Miitē :bichoo mēēnān ām wōlēē isōōtiitooy /ankiitabaanee
 wōlēē mii :soboonto nyoo kōōnu :Yēyiin. -Mēēnkētē :icheek kiy kuuyu kiyoomcho :mētēwoy.
 19 Kimēētākusobchhootiin :mētēwookwaa. Kiikwoosyi keey sikornateet ānkōōwutootēē keey
 kuyēyē ng’al alak tukul chēē mā tiliilēch.

20 Māwuu nyoo :mākuutyēētaab Kiriistō nyoo /kikiineetaak. 21 Miitē :manta wōlēē mii
 :Yēēsu ānkōōnkētē :akweek inee. /Kiikiineetaak 22 otayee keey ātēbuutēchoo kibo taay choo
 kitōōrchook :muchas choo kimii wokwooroontook. 23 /Kiikiineetaak mbo subak oweeksee
 kāāsōōtyēwēēchoo kibo taay ankoorub kēēltaab Tāmirmiryēēt 24 ankoonam ātēbuutēk chēē
 leelach. /Kikeeyeyaak okerkeyiitu Yēyiin ōkārāmiitu kuchurta ānkōōtiliilitu kurubta keey āk
 manta.

25 Kunyi, ōmētē ng’wiiynaneet ānkōōmwoochinē chii ake tukul ng’al chēbo manta.
 Kēēbooyē :tukul bōōrto akeenke. 26 -Mookany kutōōrchook :siirmōōyto ng’ōōkisto, āmānyēēr
 :chii kwiimēn.† 27 -Mōōkoochi Kibrōōkōsyoontēēt bārooyinto mbo kisich. 28 -Mātākuchōōrso
 :chii nyoo kō chōōriin, nteenee māchāktōōs kucheeng’ yiisyēēt sukung’et kunyōōr kiy nyēē
 kābchēchiin āk choo nyālilootiin.

29 -Mōōng’āloolē ng’al chēbo āwēēsyoo. Ōng’āloolē ng’al chēē ititiirē biiko alak yoo kābotyi
 :kiy, sukung’et kōōbēruurākiiis :choo yēbchinē yiit. 30 -Mooyey kunyēēr :Tāmirmiryēēt nyoo
 kikōōnook :Yēyiin / sikiinkētēēnook kule ōyēku cheechii, ng’ālyoo nyēē ibooru kule mii
 :bēsyēēt nyēē makoararaachaak :inee kutukul. 31 -Mookany kung’woonchook :ng’ala.
 Otayee keey siirmōōyoonitiit. -Mōōnyēēru, āmōōyēyē wōōrōōr, āmōōng’ōōmē keey. Ōmētē
 ng’al alak tukul chēē miyootēch. 32 Ōtānkāsē kityō, ōriirēē alak ānkōōnyōōchinē keey kaat
 kuu yoo kiikunyōōwook :Yēyiin kaat kubununēē Kāārārookiintēēt.

5

1 Āmwoowook kule ōtēbchēē kuu wōloo wuunto :Yēyiin, kuuyu ōyēku lōkōkyii chēē
 chāmootiin 2 ānkōōminyē nyēē ōchoomtōōsii kuu yoo kichameech :Kāārārookiintēēt.
 Kichameech kut kōōkooyto soboonnyii kubo acheek kuu kiy nyēē boong’u nyēē anyiny
 nyēē /kākēēbēēlchinēē Yēyiin kōrōsēēk.

4:4 Ēfēēs. 1:23; 2:18 4:5 Yoowa. 10:16; 1Kōōr. 8:6 4:6 Yēyuu. 17:28; 1Kōōr. 12:6 4:7 1Kōōr. 12:11 † 4:8
 Tyēēn. 68:18 4:9 Yoowa. 3:13 4:11 1Kōōr. 12:28 4:12 1Kōōr. 14:26 4:13 Kolos. 1:28 4:14 1Kōōr.
 14:20 4:15 Ēfēēs. 1:22 4:16 Ēfēēs. 2:21-22; 4:13; Kolos. 2:19 4:18 Room. 1:21; 1Bēt. 1:14 4:22 Room. 8:13;
 Kolos. 3:9 4:23 Room. 12:2 4:24 2Kōōr. 5:17; Kolos. 3:10 4:25 Seka. 8:16; Ēfēēs. 1:23 † 4:26 Tyēēn. 4:4
 4:28 1Tēēs. 4:11 4:29 Ēfēēs. 5:4; Kolos. 4:6; Yaāk. 3:10 4:30 Isa. 63:10; 2Kōōr. 1:22; Ēfēēs. 1:13 4:32 Mat.
 6:14-15; 18:22-35; Kolos. 3:13 5:1 Mat. 5:45, 48; Yoowa. 1:12 5:2 Kala. 6:10; 1:4; Ēfēēs. 3:17-19; 4:15-16; Filib. 2:2;
 Kolos. 2:2; 3:14

³ Māmāchāktōōs kutookunēenook :ng'ala chēē rubtooy keey āk martaayeet nto orub kēēlwōokik alak chēē mā tiliilēch nto mbo oyeyaate mooyētyoontiit. Ng'al :choo chēē mā kāroomēch ām wōlēē miitē :biikaab Kiriistō choo tiliilēch. ⁴ Nto mbo subak, māmāchāktōōs /kēēng'āloolē ng'al chēē miyootēch, ng'al chēbo bēērbēeryo nto /kēēyēyē chiiran nyēē mā karaam. Nteenee kiyēē māchāktōōs kukēēbirchinē Yēyiin kōōnkōy. ⁵ Ōrōōtootē ng'aleechu: -Mēemuuchē :mārtooyiintō, nto ku chii nyēē mā tiliilē nto ku nyēē chēmooyētyoo kunyōōr ātēbto ām bāytooyiisyēētaab Kiriistō āk nyēbo Yēyiin. Mooyētyoontiit ku kēēlto ake nyēē kutunkyniēē :biiko tukuuk alak yoo kātākutunkyniēē Yēyiin.

⁶ -Mookany kooberbeereenaak :chii ng'al chēē māmii yēēt :kiy. Yēyē :ng'aleechaa kunyēēr :Yēyiin ānkōōng'woonchi biiko choo -mēēywēyē inee. ⁷ Kunyoo, osatee keey biich chēē wuu choo.

⁸ Kyōōmiitē mēēnān yu kibo taay, nteenee !kōōnyōōru lēbkēēyyēēt ām Mokoryoontēēt. Ōminy ōyēku lōkōkaab lēbkēēyyēēt, ⁹ kuuyu lēbkēēyyēēt :nyēē yibu boorātēēt ake tukul nyēbo karaamateet, churtaayeet āk manta. ¹⁰ Osyeeem okas kiyēē ing'ērēēchē Mokoryoontēēt. ¹¹ -Mōōwutēē keey ng'al chēbo mēēnān chēē mākōōnu kiy, nteenee ōsyooru kuruyoo saang'. ¹² Bo muyāt /keetwech ng'alyoo nyēē yēyēē wung'aan :biiko choo mākāsyniēē Yēyiin. ¹³ Nteenee kiy ake tukul nyoo keekweny :lēbkēēyyēēt kutooku, ¹⁴ kuuyu lēbkēēyyēēt :nyēē yēyē kiy ake tukul kutook. Ng'ālyoontoonoo :nyoo yēyē /kēēmwooy kule, "Ng'ēet, wē, chēēbrwooniin, ankiing'eetee meet!

Yooto, mākōōluuchiing' :Kiriistō."

¹⁵ Ōriib keey miisin ām wōlēē ōming'tooy. -Mōōminyē ām kēēlto nyēbo bēērbēeryo, nteenee ōng'oomēkiitu. ¹⁶ Ōyēyiisyēē bārooyin ake tukul kuyem kuuyu tinyē :bēsyoōsyēchu rōkōs. ¹⁷ Kunyoo, -mōōkwērtē keey, nteenee ōnkēt kiyēē mächē :Mokoryoontēēt. ¹⁸ Otayee keey bōōkitēēt kuuyu āroontook. Yēē kātāwuu nyooto, okany /kiinyiitwook Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ¹⁹ Yooto, +mōōtyēēnē tyēēnwōokik chēē tēērchiintōōs ōsiltooy Yēyiin. Ōtyēēnchinē Mokoryoontēēt ām mooyēēt akeenke ²⁰ ānkōōbirchinē Baaba Yēyiin kōōnkōy ākookoy kubo kiy ake tukul ām kaayneetaab Mokoryoontēēnyoo Yēesu Kiriistō.

Wōlēē māchāktōōs kōōbuurtooy :biich chēē kiikoomut keey

²¹ Ōywēyē keey nto yooto, kukōōyibchi Kiriistō koonyit. ²² Māchāktōōs kōōywēyē :kooaruuk saanikwaa kuu wōloo iywēytooy Kiriistō, ²³ kuuyu saanteet :nyēē bāwu koorkeēt kuu yoo bāwu :Kiriistō kaniseet kumukuul nyoo bōōrnyii ānku inee :Kāārārōokiintēēt. ²⁴ Kuu wōloo iywēytooy :kaniseet Kiriistō, māchāktōōs kōōywēyē :koorko saanteenyii.

²⁵ Nto nkinyiing' saanteet, māchāktōōs ichāmē koorkeēng'uung' kuu yoo kicham :Kāārārōokiintēēt kaniseet kut kōōkooyto soboonyii ²⁶ sukōōtililēē :kanisaanaa kubununēē ng'ālyoontēētaab Yēyiin.* ²⁷ Kiikooyto soboooto sukuchōbchi keey kaniseet nyēbo lēbkēēyoo, nyēē mātinyē tisyā, mā maasaat nto kutinyē miyootyo ake tukul. ²⁸ Ām kēēlto nyēē wuu nyiitēny, māchāktōōs :saannyāa ake tukul kuchāmē koorkeēnyii kuu wōloo chāmtooy keey. Murēn ake tukul nyoo chāmē koorkeēnyii kuchāmē keey nkīt. ²⁹ Māmii :chii bēsyeēt ake nyēē kiikutay keey, nteenee bāyē bōōrnyii ānkuriibē kuu wōloo yēytoochintooy :Kiriistō biikyii, ³⁰ kuuyu acheek :chēē kēyēyē bōōrtaab Kiriistō. ³¹ Kuu yoo /kikeesir kule, "Kunyoo kiyooto nyēē yēyē murēn kung'eetee kōōtaab kwaan āk kaamet ankoomut koorkeēnyii ānkunoomnyo :tukwaay kuyēk kiy akeenke."† ³² Mii :manta nyēē wōō miisin nyēē iyeelaat nyēē ibooru :siruutēchu ānkung'āloolēē Kiriistō āk biikaab Kiriistō. ³³ Kunyoo, māchāktōōs :nkīnee chii ām akweek kuchāmē koorkeēnyii kuu wōloo chāmtooy keey ānkumākyinē mbo :nkīnee koorko kōōywēyē saanteenyii.

6

*Kāāburtaab lēēkōōk āk sikiikwaa
(Kolosaayeek 3:20-22)*

¹ Nto akweek lēēkōōk, māchāktōōs ōywēyē sikiikwook, kuuyu ng'alyoo :nyoo nyēē mākwōok :Yēyiin. ² Mwōoyōē :siruutēk kule, "Iywey kōōn āk koomēt."† Kiruutyēēt :nyiitēny nyēbo taay nyēē kikuurto :Yēyiin ³ kumwooyē kule, "Siiminy nyēē karaam ām kōōrēt

5:4 Efêes. 4:29 5:5 Kala. 5:19-21 5:6 Room. 1:18; Efêes. 2:3; Kolos. 3:6 5:8 Yoowa. 8:12; Yēyūut. 26:18; Kolos. 3:7 5:9 Kala. 5:22-23 5:14 Room. 13:11-12 5:16 Kolos. 4:5 5:18 Room. 13:13 5:20 Kolos. 3:16-17 5:21 1Bēt. 5:5 5:23 1Kōōr. 11:3; Efêes. 1:22-23 5:24 Kolos. 3:18; Tiitō 2:3-5; 1Bēt. 3:1-6 5:25 Kala. 1:4 * 5:26 Imuuchē :Bāwulō kung'āloolēē saakweetaab kooyēy nyēbo Yuutayee nyēē kimākyinē kule /kiuwuun kōōkōōnyoontēēt /ankiilooloyi sirook chēē kārōōrānēch /kumānākimutuyi saanteet. 5:26 1Kōōr. 6:11; Tiitō 3:5; Ibu. 10:22; 1Bēt. 3:21 5:27 2Kōōr. 11:2; Efêes. 1:4; Filib. 1:10; Kolos. 1:22 5:30 Efêes. 1:23 † 5:31 Toowu. 2:24 5:32 Ng'ong'. 19:7 5:33 Kolos. 3:19; Tiitō 2:6; 1Bēt. 3:7 6:1 Kolos. 3:20 † 6:2 Chuy. 20:12

ākoy kooliloon.”† 4 Nto akweek sikiik, māmāchāktōōs ōwusē lōkōkwook kut bokwoowēsiiu, nteenee ōnētē ātēbutē chēē rubtooy keye āk Mokoryoontētē.

*Kāāburtaab motwoorik āk mokorēēnikwaa
(Kolosaayeeek 3:23–4:1)*

5 Nto akweek motwoorik, māchāktōōs ōkāsyinē mokorēēnikaab kōōrooni. Ōywēyē ām mooyēt akeenke kuu wōloo ōywēytooy Kiriistō. 6 -Mōōywēyē sōō baateey kule sukuchamaak yoo kakasaak, nteenee ōywēyē kuu wōloo ōywēytooy Kiriistō, ōywēyē ām moonikwook kiyēē mächē :Yēyiin. 7 Ōyēyiisyē ām mooyēt akeenke wuu nyēē ōmiitē ōyēchinē Yēyiin yiisyoonoo āmēēbērē kule ōyēchinē biiko. 8 Ōnkēt kule mākutuwēn :Yēyiin chii ake tukul ām kāroomnyo ake tukul nyēē kayey ānku motwooriin :chiichoo nto bāwu keye.

9 Nto nkakweek mokorēēnik, māchāktōōs ōnāmē motwoorikwook ām kēlto nyēē karaam. -Mōōlyōōlchinē kuuyu ōnkētē kule nyoo Mokoryoontēēng'waa icheek ku Mokoryoontēēng'woong' nkakweek :nyooto ānku inee :nyoo miitē kibkōōnkōy. Māchāmē :inee chiito ake kusiir ake.

Booryēt kubo soboontaab Tāmirmiryēt

10 Ng'ālyoontētē nyēē āwoong'tēē ku kule, ōnyōōru nkuruuk kukwaanee wōlēē mii :Yēyiin nyoo boonto kāāmuukēywēēk. 11 Onam kariikaab booryēt chēbo Yēyiin sukung'eet oyeetee keye ām wōlēē mii kēntooyiisyēētaab Kibrōkōsyoontētē. 12 Mābo :booryoonoo kule /kiitaata koroti. Nteenee kēmiitē kēēbooryēē bāytooyik, kāāntōōyik alak chēbo kāāmuukēywēēk, kāāyoyong'ikaab kōōroonēēb mēēnān āk nkuruukaab tāmirmirook chēē miyootēch ām kōōrētē barak. 13 Kunyoo, onam kariikaab booryēt chēbo Yēyiin kuyem, sōōyētū yoo yitu :bēsyoonoo bo rōkōs nyoo chōōnii, si yoo !koo-am booryēt, kumāchāktōōs tōōtitirootiin. 14 Ōchōb keye ōyēku biich chēē ōmwooyē ng'al chēbo man, kuu yoo rātē keye :chii nyēbo lukēt yoo mächē kuwo booryēt. Oluumee keye churtaayeeet sōōriibēē keye kuu yoo iluumēē keye :chii karneet wōlēēb teket yoo wētii booryo. 15 Oluumee keye mbo lōkōōywēk chēē kāroomēch choo yibu kaalyeet sukung'eet ōyoyong'unēē yooto kuu yoo iluumēē keye :chii kwēyōōn kērēēnkōōy. 16 Nto subak, onam kaakaaseet kuyēk loong'eet nyēē ōyētēē keye ām kootyēk tukul choo bo ng'woonēt choo mwooku :Kibrōkōsyoontētē kuu yoo yētēē keye :chii loong'eet ām booryo. 17 Ōriibē mētēwookwook sōōsōōtē kurubta keye wōlēē kiiraraaktaak :Kāārārookiintētē kuu yoo iloochē :chii nyēbo lukēt kuutwētē sukukērētē mētinyii. Onam ng'ālyoontēētaab Yēyiin sōō-āmēē booryēt kuu yoo nāmē :chii chōōkiit yoo wētii booryo. 18 Ōyēyē ng'aleechu tukul ōsooyē Yēyiin kuyētyēēchook. Ōsooyē kibtaman ām Tāmirmiryēt. Ām ng'ālyoontooni, kumāchāktōōs ōchōbē keye -mookany kubēk :moonik. Ōsoochinē biikaab Kiriistō tukul ākookoy.

19 Ōsoowoo nkaniū ānyōōru ng'aleek chēē āmwooyē sāābooru nyēē māmii :muyāt, kiyēē iyeelaat kurubta keye āk lōkōōywēk chēē kāroomēch. 20 Arataat :anii kuuyu āyēku kiiyookiin nyēē ā-āmtooy lōkōōywēchoo kāroomēch. Osaay kule āmwoowoo ng'aleechaa nyēē māmii :muyāt kuu wōloo mächāktōōs amwaayte.

Chameetaab keye

21-22 Āmiitē āyooku Tukiikō kuchō wōloo ōmiitē. Ng'eetaabiya :inee nyēē chamaat ānku nyēē /kiikoosēē keye kubo yiisyeētaab Mokoryoontētē. Mākumwoowook lōkōōywēk tukul chēē rubtooy keye āk anii sōōnkēt :nkakweek wōlēē āwuuyē :anii āk kiyēē āyēē ānkumwoowook wōlēē kēwuwuyē :acheek tukul ānkōōtitirook.

23 Ōrēbtē :akweek mbo ng'eetaabiya kaalyeet. Kuyētyēēchook :Baaba Yēyiin āk Mokoryoontētē Yēesu Kiriistō sōōchoomtoōsii ānkōōkoosēē keye inee. 24 Kōōbēruurākiiis :biiko tukul choo chāmē Mokoryoontēēnyoo Yēesu Kiriistō ām chamateet nyēē mābēku.

† 6:3 Kiruutēk 5:16 6:3 Kiruu. 5:16 6:4 Kolos. 3:21 6:6 1Kōōr. 7:22 6:8 Kolos. 3:22-25; 1Tēm. 6:1-2; Tiitō 2:9-10; 1Bēt. 2:18-21 6:8 2Kōōr. 5:10 6:9 Kolos. 4:1; Yāāk. 2:1 6:10 1Kōōr. 16:13 6:11 Yāāk. 4:7 6:12 Efees. 2:2; 1:21; 1Bēt. 5:8-9 6:13 Room. 13:12 6:14 Isa. 11:5 6:15 Isa. 52:7 6:17 Isa. 59:17; 2Kōōr. 10:4 6:17 Mat. 4:5-7; Ibu. 4:12 6:19 Luuka 18:1; Room. 15:30; Efees. 3:14; Kolos. 4:2-4 6:19 Yēyuut. 4:29 6:20 Efees. 3:1 6:21-22 Yēyuut. 20:4; Kolos. 4:7-8; 2Tēm. 4:12

Barweet nyēē kisirchi :Bāwulō Filibiik

Taayta

Siriintēēt, kēnyii nyēē / kikkēēsirē ak wōlēē / kikkēēsirēē: Kisirē :Bāwulō barwaani kurataat am Rooma (kasee Yēyutēk 28:16 ak chēē rubē.) / Kiisōōtyinē kule ki kēnyii taab 61 KK. Kimāchē :Bāwulō kubirchi chōōrōōnuutēkyii kōōnkōy am Filibi kubo toorētēētaab beesaanik chēē /kikiyookyininē inee.

Kiyēē mii ariit: Toowunēē :Bāwulō am barwaani kubirchinē kaniseet kōōnkōy ānkumwooy wōlēē kiwuu :soboonnyii am Rooma. Kiyēēyisyeē bārooyinooto kōōkiimēē kaniseetaab Filibi kukiilchi kāāyēnēng'waa ānkoo kumiitē :wusiisyeēt ak kāāyimuutēk alak. Mwoochinē kusatee keey ng'al chēbo muchas, kusyeem kuyibē keey ng'wēny ānkunoomnyo. Isōōtyinē ichēek kule /kiirāroochē yoo kēēyēnchi Kiriistō amēēberē kuuyu rubē kiruutēkaab Yuutayeeek.

Kiyēē āmu: Ibooru :Bāwulō am barwaani tiinyē soboonnyii, ng'erekweek kubo kule kiikōōyēnchi :inee Kiriistō ānkoo kurataat amēēnkētē kiyēē makuyeyakay am taay. Yoo ākoo / tākēechāmchinē tākusob, makung'erech kubo chamateetaab Yēyini. Nto yēē ākoo makume, mākwoomchi :yēēmootētēē wokuming'to keey Yēesu am barak. Kanyoo acheek choo kiikiyēnchi Kiriistō :wōliin bo barak (kur. 3:20), kunyoo, kiimuuchē kēemuytoochi nyālii luutēk am kōōrētē kēētinyē bāybooyēēt ak nyikanateet.

Kyoorōōrchi keey :Bāwulō biikaab Filibi ānkumākyyi bēru

¹ Anii :nyoo Bāwulō, āboontē keey Tēmētēēwō kēēyēchinē Kāārārookiintēēt Yēesu yiisyeēt. Āsirwook biikaab Yēesu Kiriistō am Filibi, kāāntōōyik ak toorētik. ² Kōōbēruurook :Baaba Yēyini ak Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō ānkōōnyōōru kaalyeet.

Kisoochi :Bāwulō biikaab Filibi

³ Yoo āsōōtook, ābirchinē ākookoy Yēyiintēenyuu kōōnkōy. ⁴ Yoo āsoowook akweek tukul, āsooyē am ng'erekweek, ⁵ kuuyu kikkēyēētyēēchinoonu keey am yiisyooni bo lōkōōywēk chēē kāroomēch kuchakee bēsyoonoo kyōōnyōōru ng'aleechu ākoy kura. ⁶ Āchāmtooy kule makutas taay kōōtitiirōok :Yēyini nyoo kitoowu yiisyeēt nyēē karaam am wōlēē ōmiitē. Yēyē kuu nyooto ākoy yoo /kaakiwaang'ta yiisyoonoo am bēsyoonoo iyēēwu :Yēesu Kiriistō. ⁷ Misyyoo āsōōtook kuu nyooto, kuuyu ōboontēēnoo mooyēēt. Kyōōtiyoo yooto āyēchinē Yēyini yiisyeēt ānkoo mbo yoo kyaarataat am nyōrōōrōōnik nto yoo kyāākiimē ānkāā-āmtooy lōkōōywēk chēē kāroomēch. ⁸ Inkēt :Yēyini kule amchoo anii :yēēmootētēē akweek tukul am chamateetaab Yēesu Kiriistō.

⁹ Āsoowook kule kuner :chamateeng'woong' miisin ōnyōōru kiirnatēētaab Yēyini ānkōōrōōtootē ng'aleek kāroomin ¹⁰ soomuuch okwey kiyēē karaam ānkōōtililiitu bēsyoonoo itiiilē :Kiriistō ng'aleek. ¹¹ Āsoowook ōyēyē ākookoy tukuuk chēē churtootiin kubununēē :Yēesu Kiriistō /sikiitōrōōr /ankiikaasta Yēyini.

O-am booryēēt kubo Kiriistō

¹² Lēyyē, mbo ng'ēetaabiya, amāchē amwoowook kule kiyēē kiyeyakay am wōlēē āmiitē kōōkuyēētyēēchi kutas taay :lōkōōywēk chēē kāroomēch. ¹³ Inkētē mbo raat :riibiik tukul chēbo kaytaab bāytooyiintēētaab Rooma ak biiko alak tukul kule arataat :anii kuuyu āyēchinē Kiriistō yiisyeēt. ¹⁴ Nto subak, kookuyey :ratiisyeenyuu kunyōōr mooyēēt :mbo ng'ēetaabiya chēē chaang' am Mokoryoontēēt kwaamta lōkōōywēkaab Yēyini nyēē kōrōōm miisin amēywyēyē.

¹⁵ Man sinee mii :biiko alake chēē āmu lōkōōywēchoo bo Kiriistō am tuuyintaab moo ānkukwiiloo, nteenee mii :alake chēē āmu lōkōōywēchoo am mooyēēt nyēē karaam. ¹⁶ Yēyē :icheek ng'aleechu kubo chamateet kuuyu inkētē kule kikkēwōwō :Yēyini wōlii sukung'ēet ayeet lōkōōywēkyii. ¹⁷ Māng'aloolēē :bichooto kābo taay Kiriistō am mooyēēt nyēē lēēl, nteenee ng'aloolēē kubo tuuyintaab moo. Isōōtē kule nto /kēētasyi /kēēwuso yoo tāāmiitē wōlēēb kāābrātiisyō. ¹⁸ Nteenee mā :kiy! Ang'erechaat kule /kyoomtooy Kiriistō am keel ake tukul. Yoo āmtooy :alake kōōsōōtē nyēē miyaat, kwoomtootooy :alake kōōsōōtē nyēē karaam.

¹⁹ Ātāsē taay āng'erēchē ānkētē kule +/makiityaakta /ānkēēsārwoow, kuu yoo ōsoowoo ānkuyēētyēēchoo :Tāmiriryēētaab Yēesu Kiriistō. ²⁰ Ākēnēē keey ānkāāyooong'unēē kiito

akeenke kule māyoo āmuy āyēchi Kiriistō yiisyēēt. Nteenee +māākiil raawuut kuu kwaak säätorōrē Kiriistō ām wōlēē ābuurtōyoo yoo tāāsoboot nto yoo kaameey. ²¹ Soboonnyuu ku Kiriistō ānku kaykay mbo yoo kaameey. ²² Yoo tāāsoboot tāku kāroomēch :tukuuk chēē tookunēēnoo āyēchinē Kiriistō yiisyēēt. Kunyoo botwoo kule nee :nyēē +maakwey. ²³ Mii :ng'ala āyēēnku yu. Ākāykooyē āwēēchi keey wōlēē mii :Kiriistō bokiibuurtē keey tukwaay kuuyu kiy :nyoo nyēē karaam miisin, ²⁴ nteenee kaykay ām wōlēē ōmiitē :akweek yoo āsoboot :anii. ²⁵ Kunyoo kāānkēt kule māchāktōōs tākiibuurtē keey āk akweek kōōronni sāāyēētyēēchook ong'erech ānkōōkiilchē ām kaakaaseeng'woong'. ²⁶ Yoo kāāruutoochook subak, +moong'erech kubo kiyēē yēyē :Yēēsu Kiriistō kubuntēēnoo anii.

²⁷ Māchāksē kityō ōbuurē kuu yoo mwooyē :lōkōōywēkaab Kiriistō, si yoo kachaakasaak nto kamachaakasaak, +māānkēt kule ōkiilchinē kiy akeenke ānkōōwuulyēē :tukul lōkōōywēkaab Kiriistō ²⁸ āmōōmuyēē buunikwook. Yoo kakas :kwiilōōtichoo wōlēē ōyēnchintoy Yēyiin, mākōōboor :yooto kule kōōkubootyoo :icheek /ankiiraraachaak akweek. Yēyiin nkit :nyēē kiikuchōb kuu nyooto. ²⁹ Mēēbērē /kiikēēchāmwook sōō kule okaasee keey baateey Kiriistō, nteenee /kiikēēchāmwook kule /kiinyāliilook kubo inee. ³⁰ Ōmiitē :nkakweek ō-āmē booryoonoo kyōōkāsē ā-āmē :anii ānktāā-āmē kura.

2

Ōyibē keey ng'wēny kuu Yēēsu

¹ Ara, /kiikiimē keey ām Kiriistō? Ara, /kiitiirē keey ām chamateenyii? Ara, /kēēsinēnē ām Tāmirmiryēētaab Yēyiin? Ara, /kēēriirē keey ānkēēkāsyinē keey kiisayta? ² Yoo wuu nyooto, ong'erechaa miisin ōkāsyiintōōsii, ōchoomtōōsii ānkōōyēku akeenke ām moonikwook āk kāāsōōtēywēēkwook. ³ -Mōōmākyinē keey tukuuk nkit, nto ōkāsē keey buch, nteenee ōyibē keey ng'wēny ānkōōyibē alak kule kāroomēch kusiir akweek. ⁴ -Mōōkāsē baateey kiyēē ōmāchē :akweek nkit, nteenee ōkāsē :nkinee kiyēē māchē :biiko alake.

⁵ Māchāktōōs ōkāsē kiy kuu wōloo kāstooy :Kāārārookintētēt Yēēsu. ⁶ Kiwuu :inee Yēyiin, āmēēbērē kiisoot kule kisāsē kāāmuukēywēēchoo sukukerkeyitē Yēyiin. ⁷ Ānko kuuyu nyooto, kibakaakta kāāmuukēywēēchooto ankucham kuyēk motwooriin. ⁸ Nto yu ki chii, kiyibē keey ng'wēny kukoonyitē Yēyiin ankucham mbo kumēēchi murtooywoontētēt. ⁹ Kunyi, kiitōrōōr :Yēyiin Yēēsu ānkōōkoochi kaayneet nyēē wōō miisin kubiir kaayna ake tukul. ¹⁰ Kunyoo, mākutunyy :chii ake tukul nyoo mii barak, nyoo mii ng'wēny āk nyoo mii *kāābkwombiich kukoonyitē kaayneetaab Yēēsu ¹¹ ānkumwooyē :chii ake tukul kule Yēēsu Kiriistō :Mokoryoontētēt, /sikiitōrōōr Baaba Yēyiin.

Ōbooru kule ōywēyē Yēyiin

¹² Lēyyē, chōōrōōnuutēkyuu, yoo kōkēēboontē keey kwaak, kwōōkoonyitoo miisin. Kunyoo ānko alōō raat ām wōlēē ōmiitē, ōywēyiisyē miisin kusiir yoo kōbo taay ānkōōyēyē tukuuk chēē ibooru kule /kookiiraraachaak. ¹³ Ōnkētē kule imuuchē :Yēyiin kuyēētyēēchook yoo ōmāchē ōyey kiyēē māchē :inee ānkōōyēyē kiyooto.

¹⁴ Ōyēyē kiy ake tukul nyēē -mōōng'unyng'uunyē nto ōkwiilē keey. ¹⁵ Yooto +mōōyēku biich chēē ōbēerē keey ānkōōtiliiliitu kuu lōkōkaab Yēyiin chēē mātinyyē lēēlis ām kōōronni bo chukurāt āk biich chēē moosootiin. Olekechech kuu kookeel ¹⁶ ānkōōkiilchi lōkōōywēkaab soboonto. Yoo kooyey kuu nyooto, āng'erēchē bēsyoonoo itiiilē :Yēēsu Kiriistō ng'aleek, kuuyu mānāāwo buch :yiisyoonoo kyāāwuulyēē.

¹⁷ Ānko +/ makeewasta korotiikyuu /kiitaata kuu kōrōs kuuyu kyaa-am booryētēt sōōyēnchi Yēēsu, +maang'erech ankeeng'erech :tukul āk akweek. ¹⁸ Kunyoo nanyuun, māchāktōōs :nkakweek ong'erech āk anii.

Tēmētēwō ākoo Ēbāfurōtiitō

¹⁹ Āmoong'tēē keey Mokoryoontētēt Yēēsu kule +māāyooku Tēmētēwō ām lēēkitō kuchō wōloo ōmiitē saang'erech yoo /kāchokyoomwoō lōkōōywēkwook. ²⁰ -Māāboontē chiito ake nyēē kāswong ng'aleekwook kuu inee. ²¹ Wuulyēē :biiko alake ng'aleekwaa baateey, āmēēbērē ng'aleek chēē māchē :Yēēsu Kiriistō. ²² Ōnkētē :akweek mbo wōlēē kiikōōboorunto keey :Tēmētēwō nkityō, kuuyu āyēyiisyē :anii āk inee kuu leekwa āk kwaan kubo yiisyeētaab lōkōōywēkaab Yēyiin. ²³ Kunyoo, āsōōtē +māāyooku kuchō wōloo ōmiitē yoo kaakas wōlēē

1:21 Kala. 2:20; Kolos. 3:3-4 1:23 2Kōr. 5:8-9 1:27 Kolos. 1:10; 1Tēēs. 2:12; 4:1, 7 1:30 Yēyuut. 16:19-40
 2:2 1Kōr. 1:10-11; Ēfēēs. 5:2 2:3 Room. 12:10; Kala. 5:26 2:4 1Kōr. 10:24 2:5 Yoowa. 13:15; Room. 15:5;
 1Bēt. 2:21 2:6 Yoowa. 1:1-2; 17:5; Ibu. 1:3 2:7 Yoowa. 1:14; 2Kōr. 8:9 2:8 Ibu. 5:8; 12:2 2:9 Yēyuut. 2:33;
 Ēfēēs. 1:21; Ibu. 1:4 2:11 Isa. 45:23; Yoowa. 5:23; Ng'ooong'. 5:13 2:13 Yoowa. 15:5; Room. 7:18; Filib. 1:6 2:15
 Kiruu. 32:5; Tān. 12:3; Mat. 5:14; Ēfēēs. 5:8 2:16 1Kōr. 1:31; 15:2; 2Kōr. 1:14; 5:12; Filib. 1:10; 1Tēēs. 2:19; 2Tēēs. 1:4
 2:17 2Tēm. 4:6; 1Yoowa. 3:16 2:18 Filib. 3:1; 4:4 2:19 1Kōr. 4:17

wuunto :ng'aleek am wōlēē amiitē. ²⁴ Ākoosēē keey Mokoryoontēēt kule +māāchōō :nkanii wōloo ōmiitē am lēēkitō.

²⁵ Kyōōyooku ng'eetaabiya Ēbāfurōtiitō wōlēē amiitē sukuyēēyēēchoo. Kōōkēewuulyēē lōkōōyewēk chēē kāroomēch kyoomē booryēēt tukwaay. Nteenee, kwaasoot kule karaam akētū inee kuchō wōloo ōmiitē, ²⁶ kuuyu kōōkwoomchi inee :yēēmootēēt kubērē nto kasaak akweek tukul ānkōōyīmē mēt kuuyu kyookas kule kikiikumnyaan :inee. ²⁷ Manta kimnyoonē ankitame. Nteenee kiriree :Yēyiin. Mēēbērē inee baateey, nteenee kirireenaa nkanii simātāsyyi :meenyyi ng'wooninto nyēē āboontē. ²⁸ Anii miisin :nyēē kwāāmāchē kule kuchō wōlooto soong'erech subak yoo kookas inee, nto yooto mēēbērē tāāsōōtē miisin. ²⁹ Otaach am ng'erekwēek tukul kuu ng'eetaabiya am Mokoryoontēēt. Ōkoonyitē miisin biiko chēē wuu chutēchu, ³⁰ kuuyu kyaalta keey nyēē kitāmēē kubo yiyiyēētaab Kiriistō nto yooto kuyēēyēēchoo, ng'ālyoo nyēē kimōōmuuchē :akweek kut ōyēēyēēchoo.

3

Wōlēē /kēēyēytooy /sikeechurta

¹ Lēyyē mbo ng'eetaabiya, amwooyē kule ōng'erēchē am Mokoryoontēēt. -Māāyīmē keey yoo akētyinē keey ng'aleechu kikyāāsirwook, kuuyu mākuriibook :ng'aleechaata.

² Ōriibēē keey buunichoo bo Yēyiin choo yēyootē ng'al chēbo miyootyoo ānkutilootē bōōrwoonikaab biiko. ³ Acheek :chēē */kikiimuraataneech nyēbo man, kuuyu kēēkutunkyninē Yēyiin am Tāmiriryēnyii ānkiimong'tēē keey Kāārārookiintēēt Yēēsu amēēbērē kubo kiyēē kiikēyēyēchi Yēyiin. ⁴ Āboontē sinee :nkanii ng'ālyoo am kiyoo ng'āsēē keey :bichoo alake. Yoo mii :chii nyēē mwooyē kule imoong'tēē keey tukuuk chēē yēyē :biich buch, āboontē :anii ng'ālyoo nyēē siirē chooto. ⁵ /Kikiimuraatanaa āboontē bēsyoōsyēk sisiit /ānkikēēsicho kuu *Isrāyēēliin nyēbo kōōtaab Beenchamiin, *Iburāniintēēt mētīt. Kyāāriibē :anii kiruutēkaab *Muusa kuu *:Fārisooyiintēēt, ⁶ ānkyāākōrōōm miisin nyēē kyāāwus biikaab Kiriistō. Kyāāriibē kiruutēchoo nyēē kimāālēēlē. ⁷ Nteenee tukuuchoo kyāāyitē :anii tukul kule ki kāroomēch, āyitē choo raat kule buch am kiyēē kiikuyēwo :Kāārārookiintēēt. ⁸ Ng'ālyoo nyēē karaam miisin kukeeytee kiyēē isōōtē :bichoo ku ānkēt Kāārārookiintēēt Yēēsu Mokoryoontēēnyuu. Kyāāmētē kiy ake tukul kubo inee ānkāāyibē tukuuk tukul choo kyāāyēyē kukerkeyiit biyek saanam Kāārārookiintēēt kutukul ⁹ ānkāāyēku akenke ak inee. -Māyēyoo :kiruutēkaab Muusa achurte am taayeetaab Yēyiin, nteenee āchurtooy kuuyu ākoosēē keey Kāārārookiintēēt. Yēyiin nkit :nyēē yēyē chiito kuchurta yoo keekasee keey :chiichooto inee. ¹⁰ Kiyēē amāchē baateey ku kule ānkēt Kāārārookiintēēt ak kāāmuukēywēēk choo kiing'ēētēē inee meet. Amāchē akerkeyiitu inee nyoo /kikiinyaliil /ankeebakach ¹¹ si nto anyuun, /kiing'eeтена nkanii meet.

Ālābātyinē awaang'te kiyoo kitōōlchoo :Yēēsu

¹² -Māāmwooyē kule kwāāwoong'u nto kwāābuntoochi tabantaab churtaayeet, nteenee tāākiilē keey ayey kiyoo kitōōlchoo :Kāārārookiintēēt Yēēsu. ¹³ Lēyyē, mbo ng'eetaabiya, -māāsōōtē kule kwaateryeek kiyooto. Kiyēē ārābchinē, ku āwuutyēē kiy ake tukul nyēē mii lētūnyuu ānkāākiilchi keey kiyēē mii taayeenyuu. ¹⁴ Kunyoo, ālābātē ānyōōru kiyēē tuwēnēēnoo :Yēyiin kubununēē :Kāārārookiintēēt Yēēsu.

¹⁵ Māchāktōōs :acheek tukul choo kēēkichoottiin kiisōōtē kuu nyiitēnyī. Nto yoo ōboontē :akweek alake kāāsōōtēywēēk chēē teer, mākōōboorwook :Yēyiin. ¹⁶ Okany keetas taay kiibuartē lēbkēēyooonoo kikēēnyōōru.

¹⁷ Mbo ng'eetaabiya, ōkāsēē biiko choo yēyē kuu wōloo āyēytooy :anii ankooyey :nkakweek kuu nyooto. ¹⁸ Kisimāmwoowook areet chēē chaang' ānkutāāmwoowook nyēē āriirē kule, kwiilē :biiko chēē chaang' ng'aleekaab meetaab Kāārārookiintēēt am murtooywoontēēt. ¹⁹ Mii :bichoo bokwoorontōōs. Intōōytēē moonikwaa, intumēērēē tukun chēē miyootēch yēē kātāmuuytōōs ānkōōsōōtē baateey tukuuk chēbo kōōrooni. ²⁰ Nteenee kēēbooyē :acheek kibkōōnkōy ānkēēmiitē kēēkānyē miisin Kāārārookiintēēt nyoo Mokoryoontēēnyoo Yēēsu Kiriistō kuchōōnēē kibkōōnkōy. ²¹ Makuweech bōōrwēkyoo chu bo ng'wēnyuuni kukerkeyiit bōōrnyyi nyoo bo lēbkēēyēyēt ānkubāw kiy ake tukul.

2:25 Filib. 4:18 2:29 1Kōōr. 16:16, 18 3:1 Filib. 2:18 3:2 2Kōōr. 11:13; Kala. 5:12 3:3 Yoowa. 4:21-24; Room. 2:28-29; Kala. 6:15; Kolos. 2:11 3:4 2Kōōr. 11:18, 21 3:5 Toowu. 17:9-14; Room. 11:1 3:6 Yēyūut. 8:3; 21:20; 22:4; 26:9-11 3:9 Room. 1:17 3:11 Room. 6:5, 8-11; 2Kōōr. 4:10 3:12 1Kōōr. 9:24-25 3:14 1Kōōr. 9:24-25 3:17 1Kōōr. 4:16 3:18 Kala. 6:12 3:19 Room. 16:18 3:20 Ēfēēs. 2:6; Ibu. 13:14 3:21 Room. 8:29; 1Kōōr. 15:25, 28, 43-53; Kolos. 3:4

4

¹ Lëyyē, mbo ng'eetaabiya choo āchāmook, ōkiilchi Mokoryoontēēt kuu nyooto. Āmchoo akweek :yēēmootēēt miisin ānkāāng'ērēchēēnook sōō nyēē tyaa.

Ōbuurtē kaalyeet

² Lëyyē, āsooyiing' inyiing' Ewootya ākoo Suntiikē kule ōkāsiyīnē ām Mokoryoontēēt. ³ Nto inyiing' choorweenyuu nyoo kiichuutyiintōōsii,* iyēētyēēchi chēēbyōōsōōchu kukāsiyiin. Kikyaaam booryēēt āk ichēek kubo lōkōōywēk chēē kāroomēch kēēboontē keey Kēlēmēēn ākoo biikyuu choo kikēēyēyīisyē tukul choo mii :kooyndōkwaā kitaabuutaab soboonto.

⁴ Lëyyē, ōng'ērēchēē Mokoryoontēēt ākookoy. Āmwooyē subak kule ōng'ērēchēē!

⁵ Okany kukas :biiko tukul ntusātēēng'woong'. Mii :Mokoryoontēēt kuchōōnii ām lēēkitō.

⁶ -Mōōmuyēē kiy ake tukul nteenee ōsooyē Yēyiin kukōōnook kiito ake tukul nyēē -mōōboontē. Ōbirchinē inee kōōnkōy ākookoy yoo ōsoomē. ⁷ Nto yooto kuriibwook :kaalyeetaab Yēyiin kāāsōōtēywēēkwook kubuntēē Kāārārōokiintēēt Yēēsu. Wōō :kaalyaanaa miisin nyēē māyityinē :kāāsōōtēywēēkaab biiko.

⁸ Lëyyē mbo ng'eetaabiya, ōrōōtootē ng'aleechu ankoorub: ng'aleekaab manta, tukuuk chēē /kēēkooonyitē, chēē chuulootiin, chēē tiliilēch, chēē kāroorānēch, chēē /kēēng'ērēkyinē, chēē kāroomēch āk chēē /kiikoostooy. ⁹ Ōyēyīisyēē tukuuk choo kyāānēētook, choo kyāāmwoowook nto ku choo kyōōkāsē āyēyē. Nto yooto +mōōboontē keey Yēyiintēētaab kaalyeet.

Kibirchi :Bāwulō kōōnkōy biikaab Filiibi

¹⁰ Tyaa sōō, :ng'erekweek chēē āboontē ām Mokoryoontēēt kuuyu ānkoo kikiikukeeyta :bēsyoōsyēk chēē chaang', kyoomuuch ōyookwoo tukuuk subak. Ānkētē sinee kule kyōōmāchē ōyēētyēēchoo nteenee kimōōtīnyē bārooyinto. ¹¹ -Māāmwooyē sōō, ng'aleechu āmāchē kiy. Kyaaneet keey ayemakse āk kiyēē āboontē. ¹² Ānkēt wōlēē wuu :soboonto yoo -māāboontē kiy āk yoo āboontē tukuuk chēē chaang'. Kyaaneet keey āyēmāktōōsii ām soboon ake tukul ānku yoo /kakeebaya nto ku yoo āmoo :kēmēy nto āboontē chēē chaang' nto ku ng'eri. ¹³ Āmuuchē kiy ake tukul ām kāāmuukēywēēk choo kōōnoo :Kāārārōokiintēēt. ¹⁴ Kikaramiit mbo sinee ōyēētyēēchoo ām nyāililutēkyuu.

¹⁵ Ōnkēt :akweek biikaab Filiibi kule yoo kyōōkāsē nyēbo taay lōkōōywēk chēē kāroomēch yoo kyāāng'ēētēē yēēmēētaab Maketoonnya, mānāāyēētyēēchoo :kaniseet ake tukul ām yēēmōōsyēk alak, nteenee akweek nkit :chēē kyōōyēētyēēchoo. ¹⁶ Kyōōyēētyēēchoo areet āyēēng' yoo kimāāboontē kiy āmiitē Tēēsālōōnikē. ¹⁷ Karaam sinee ōkōōnoo kiy nteenee kiito nyēbo koomānuut kukunyōōr :chii tuwēnēētaab Yēyiin. ¹⁸ Kōōnkōy kuuyu kōōkuyityoo :tukuuk tukul choo kyōōyōoku Ēbāfurōtiitō kuyibwoo. Kunyoo, ātīnyē ra chēē yēmoo. Kerkeey :tukuuchoo kōrōs chēē ānyiny chēē /kākēēbēēlchi Yēyiin, chēē chāmē :inee ānkōōng'ērēchēē. ¹⁹ Mākukōōnook :Yēyiintēēnyuu kiyēē -mōōboontē, kubununēē Yēēsu Kiriistō kuuyu inee nyēē boonto tukuuk tukul. ²⁰ Kutōōriit ākookoy :Yēyiintēēnyoo nyoo Baaba. Kuwuyiit nyooto.

Kāā-āmiisēēt

²¹ Ōsuboowoo chii ake tukul nyēbo Yēēsu Kiriistō. Isubooyook :kāāntōōyikaab biikaab Kiriistō āk mbo tuubchōōsyēk chēē kēēboontē keey. ²² Isubooyook :biikaab Kiriistō tukul chēē mii wōli, ānku miisin choo yēyīisyē kaab bāytooyiintēētaab Rooma. ²³ Kōōbēruurook :Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō ām tāmirmiryēēt.

4:1 1Tēēs. 2:17-20 * 4:3 Mwooyē :alake kule Siisikō. 4:3 Ng'oong'. 3:5 4:4 Filib. 2:18 4:5 Room. 13:11-12; 1Kōōr. 16:22; Ibu. 10:25; Yaāk. 5:8; Ng'oong'. 22:20 4:6 Tyēēn. 37:5; Mat. 6:25; 1Bēt. 5:7 4:7 Yoowa. 14:27; Kolos. 3:15 4:9 1Kōōr. 4:16 4:11 1Tēm. 6:6-8 4:12 2Kōōr. 6:10 4:13 2Kōōr. 12:9-10 4:15 2Kōōr. 11:8-9 4:16 Yēyūut. 17:1 4:17 1Kōōr. 9:11-12 4:18 Laawi. 3:5; Filib. 2:25; Ibu. 13:16

Barweet nyēē kisirchi :Bāwulō Kolosaayek

Taayta

Siriintēēt, kényiit nyēē / kikēēsirē āk wōlēē / kikēēsirēē: Kisirē :Bāwulō barwaani kurataat ām Rooma ām kényiit nyēē /kiisōōtyinē ki nyēbo 60 KK (kasee Yēyuutēk 28:16 kutas taay). Wuu nyēē /kikēēsirē kényiit akeenke āk nyēbo Efēēsō nteenee kisimkoonto ām nyoo bo Filibiik. Toorēitiintēenyii Tukiiko :nyēē kiyibē barweetaab Efēēsō āk nyēbo Kolosaay. Kimānāāwo :Bāwulō Kolosaay. Kiyiyēē :yiisyēētaab Bāwulō ām kiriinkēētaab Efēēsō, kaniseetaab Kolosaay. Aybēeryoontēēt Ebaafura nyoo kireeny keey kubuntēē yiisyēētaab Bāwulō ām kaniseetaab Efēēsō :nyēē kiyibē lōkōōywēkaab Yēesu Kiriistō kuba Kolosaay nyoo /kiisōōtyinē kule ki kiriinkeenyii.

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Kiyiim mēt Ebaafura :ng'aleek chēē kimitē Kolosaay. Yooto kuruutoochi Bāwulō ām Rooma. Kunyoo, iboorchinē :barwaani biikaab Kiriistō wōlēē mächē kōōbuurtooy. Ryoochē ntāsimuutēk, kāānēētūut chēbo biich chēē mātinyē kāāyēnēēt āk wōlēē sooytooy :Yuutayek. Ng'al :choo chēē kimii kung'eēnyootē biikaab Kiriistō kut koobleleeb kāāyēnēng'waa ām wōlēē mii :Yēesu kule inee ku lakwataab Yēyiin. Ibooru :Kiriistō wōlēē wuu :Yēyiin. Inee :nyēē iyyoong'unēē :tukukuk tukul, inee :moko-ryoontēētaab biikaab Kiriistō ānku Kāārārookiintēēt nyoo kiichoomnyo chiito āk Yēyiin. Chōonēē :kaararaacheet wōlēē mii :inee nkit. Mātinyē keey āk kāānēētūut alak tukul āk mbo atēbuut alak. Ibooru :Bāwulō wōlēē ibooruntooy keey :kāāyēnchinooyēēt ām soboontaab chiito nyoo kiikutaach Kiriistō.

Kyoorōrchi keey :Bāwulō Kolosaayek ānkumākyi bēnur

¹ Anii ku Bāwulō nyoo kitōōloo :Yēyiin ayēku lēbkēēyiintēētaab Kāārārookiintēēt Yēesu. Āboontē keey ng'eetaabiya Tēmētēewō. ² Āsubooyook akweek biikaab Kiriistō ām Kolosaay choo ōtililēch ānkōōkoosēē keey Kiriistō ānkēētūubchē :tukul ām inee. Kōōbēruurook :Baaba Yēyiin ānkukōōnok kaalyeet.

Kisoochi :Bāwulō biikaab Kolosaay

³ Kēēbirchinē Yēyiin kōōnkōy kwaak nyoo kwaaniitaab Mokoryoontēēnyoo Yēesu Kiriistō yoo kēēsoowook. ⁴ Kēēng'erēkootiin kuuyu kookeekas kule ōkoosēē keey miisin Kāārārookiintēēt Yēesu ānkōōchāmē biikaab Kiriistō tukul, ⁵ kuu yoo mii :kiy nyēē ōkēnēē keey nyēē /kiikēēkōōnrwook ām Kaab Yēyiin. Kisimokasee ng'alyoontooni lōkōōywēkaab manta chēē kāroomēch ⁶ choo /kikyoomwook. Kuu yoo kōōkuyēstoochi :lōkōōywēchu kāroomēch kōōrēēt tukul ānkōōkuyibchi biiko bēnur, kyōōbēruurāksē :nkakweek kung'eetee bēsyoonoo kyōōkāsē ānkōōnkēt kule chāmook man :Yēyiin. ⁷ Kyōōkāsēē lōkōōywēchu Ebaafura nyoo kēēyēyisye :tukul ānku chiinyoo nyoo kēēchāmē. Iyyoong'oot :inee kuyēē yiisyēētaab Kiriistō kubo akweek. ⁸ Inee mbo subak :nyēē kyoomwēch acheek choomnyēēt nyēē ōboontēē keey ām Tāmirmiryēētaab Yēyiin.

⁹ Kunyi, kiikēēsoowunoonwook kung'eetee kikeekas ng'aleechaa ākoy kura, kule okas kuchurta kiyēē mākwook :Yēyiin ānkōōnyōōru kiirnatēēt nyēē wōō nyēē kōōnu :Tāmirmiryēēnyii. ¹⁰ Yooto nanyuun, +moong'erech Mokoryoontēēt ām atēbuutēkwōok, ōyēyē ng'aleek chēē kāroomēch ānkōōtāsē taay ōnkētē Yēyiin miisin. ¹¹ Kēēsooyē kule ōkilchē ām kāāmuukēywēkyii tukul sōōmuytooy ānkōōlukuyē ng'al ām ng'erekweek ¹² ōbirchinē Baaba kōōnkōy nyoo kiyēyook ōnoomnyē āk biikaab Kiriistō alak oyemte :tukul lēbkēēyēētaab Kaab Yēyiin.

Wōōyintaab Kāārārookiintēēt

¹³ Kiikōōnēmunēnēēch :Yēyiin wōlēē mii :kāāmuukēywēēkaab mēēnānēēt ānkōōwuuchēēch bāytooyiisyēētaab lakwanyii nyoo chāmē. ¹⁴ Lakwanyii nyiitēny :nyoo yēyē /kiityaakteech /ānkēēnyōōwēch kaat ām ng'ōōkiswookikyoo. ¹⁵ Inee :nyēē kiiboornēē keey :Yēyiin nyoo -/mākēēkāsē. Kisimkutook :inee /kumanaakeeyey kōōrēēt, ¹⁶ kuuyu kibununēē inee :kiy ake tukul nyoo miitē barak āk nyoo miitē ng'wēny, choo /kēēkāsē āk choo -/mākēēkāsē, bāytooyik āk mokorēēnik, choo bāytooyiisyē ām kōōrēēt barak āk choo bo kāāmuukēywēēk. /Kikēēyēyē kiy ake tukul kubo inee. ¹⁷ Kimii :inee /kumanaakeeyey kiy ake tukul ānkutāsē taay :tukuuchooto tukul ām kāāmuukēywēkyii.

¹⁸ Kunyi, biikaab Kiriistō tukul ku bōōrnii ānku inee :mētīt. Inee :nyēē kitoowunēē keey :kiy ake tukul ānku kaabooret kung'eetee meet sukubāwu kiy ake tukul. ¹⁹ Kicham :Yēyiin kukerkeyiit :Kiriistō āk inee ām keel ake tukul. ²⁰ Kimāchē :Yēyiin kōōchoomnyo kiy ake tukul āk inee kubununēē Kiriistō ānku tukuuk chēē miitē ng'wēny nto chēē miitē barak. Kiyib kaalyee kubununēē korotiikaab Kiriistō choo kiwāstooy keey ām murtooywoontēt.

²¹ Kyōōlōōyēch ām wōlēē miitē :Yēyiin ānkyōōyēku buunikiyi, kuuyu kyōōyēē ng'aleek chēē miyootēch. ²² Nteenee kwōōchoomnyē ra āk inee kubununēē meetaab Kāārārookiintēt sukung'eet obe wōlēē miitē ōtililēch nyēē -mōōtinyē tisyā āmāmi :chii nyēē mwooyē kule ōtinyē miyootyo. ²³ Yoo sōōyityi yooto, ōkiimiitu ōkoosēē keey Kiriistō amamaasaak :chii osatee keey kiyoo ōkēnēē keey kubununēē lōkōōyēk chēē kāroomēch choo /kikyoomwook choo /kiikyoomchinē biiko tukul ām kōōrēēt ānku chooto :chēē kwāāyēkunēē :anii Bāwulō motwooriin.

Yiisyēetaab Bāwulō

²⁴ Ang'erechaat anyalil kubo akweek. Abaybay akas kule ākālābē nyālilutēk choo kiituuchē :Kāārārookiintēt kubo biikaab Kiriistō choo icheek ku bōōrnii. ²⁵ Ayēchinē :anii biikyii yiisyēēt, kuuyu kitoola :Yēyiin ā-āmwook kuyityiin :ng'ālyoontēenyii nyoo ²⁶ / kikiyeeelaan kung'eetee kēny, nteenee / kōōkiiboorchī ra biikyii. ²⁷ Kichōb :Yēyiin kule kōōboorchī biiko tukul wōōyintaab ng'ālyoontoonoo kiyyeelaat. Ng'ālyoontoonooto ku kule: Miitē :Kiriistō āriinyoo ānkiikēnēē keey bēurtaab Kaab Yēyiin kubununēē inee. ²⁸ Kiriistō nyooto :nyitēnyī kyoomtooy :acheek kiisōōwu ānkiinēētē chii ake tukul ām kiirnatēēt tukul sukukiimiit ankuchurtaat ām Kiriistō yoo yitū taayeetaab Yēyiin. ²⁹ Kiyiitēnyī :nyēē āmitē ā-āmchinē booryētē ānkāābirtoochinē nkuruuk kuyēētyēchoo :Yēyiin.

2

¹ Amāchē ōnkēt kule āmitē ā-āmē booryētē kubo akweek Kolosaayek, biikaab Kiriistō ām Laawotikeeya āk alak choo manaakasa. ² Amāchē ātitiir biiko kunoomnyo ām chamateet sukukich miisīn ānkōōnkēt kāroomin kiyēē kikiyyeel :Yēyiin nto nyooto ku Kiriistō. ³ Kiriistō :nyēē ng'oong'u tukuuk tukul chēbo kiirnatēētaab Yēyiin choo kāroomēch ānkiyēēlootiin. ⁴ Amwoowok ng'aleechu simeeberbeereenaak :chii ng'aleekaab kwilat chēē bēre :chii kāroomēch ākoo buryo. ⁵ Ānkoo -mākēēboontē keey akweek ām wōloo ōmiitē, kēēboontē keey ām Tāmiriryētē ankaang'erechaat akas kule ōbuurē ām kēēlto nyēē karaam ōyēchinē Kiriistō nyēē māmoosok :kiy.

Kiikootyaakteeneech :Kiriistō kiruutēkaab biiko

⁶ Kuu yoo kyōōyēnchī Kāārārookiintētē Yēsu nyoo Mokoryoontēng'woong', otas taay ōbuurtooy inee. ⁷ Ōkwērtoochi inee tiikiitēk sōōkich kāroomin ām soboonwēkwok. Ōkoosēē keey inee nkit kuu wōloo /kiikiinēētitook ānkōōbirchinē Yēyiin kōōnkōy kibtaman.

⁸ -Moo-aste keey kwaasantaak :alake ōrātākiisyē kubununēē kāānēētūut alak chēē māyētyēchinē kiy. Kāābēbēēriisyō :nyoo nyēē rubtooy keey āk ātēbuut chēbo biiko buch nyēē iyyoong'unēē wōlēē wuu :ātēbuutēkaab kōōroni, kusiir chēbo soboontaab Kiriistō. ⁹ Kiiboornēē keey :Yēyiin Kiriistō kutukul ¹⁰ ānkiikooluumaak akweek :Yēyiin kutukul ām Kiriistō nyoo inee :nyēē bāwu kiy ake tukul. ¹¹ Yoo kyōōwēēksēē ng'ōōkiswookikwook */kikiimuraatanaak ōbooyiitu Kiriistō. *Kāāmurootāniisyō :nyoo nyēē makerkeey āk nyoo yēyē :biiko nteenee /kikiimuraatanaak ām Kiriistō, ¹² yoo /kikēēbātisānook. /Kikeemuyaak āk Kiriistō /ankiing'eeenaak meet āk inee, kuuyu kyookasee keey kāāmuukēywēēkaab Yēyiin nyoo kiing'ēētēē inee meet. ¹³ Yoo kikiikubaraak :ng'ōōkisoo kyōōboontē, kyōōminyēē soboonoto. Nteenee kukōōnok :Yēyiin soboonoto nyēē lēl kuu yoo kiikoochinē Kiriistō. Kinyōōwēēch :Yēyiin kaat acheek tukul ām ng'ōōkiswookikyoo ¹⁴ yu kiiboowtoowēch kiyēē kikiikōōtiilwēēch :kiruutēk ānkōōnēmtoowēēch ng'aleechaa ānkukwērtoochi murtooywoon-tonoo. ¹⁵ Kiikubut kāāmuukēywēēkaab tāmirirook chēē miyootēch choo bāytooyiisyē ankoobaartaat icheek kuu kibratiiis nto yitū kōōrōōktoochi murtooywoontēt.

¹⁶ Kunyi, -mēētīilchook :chii ng'al kukōōnok kiruut kubo āmit, kiyēē ōyyēē, ntāsimuut bo saayeeit kuu chēbo yoo kālēē :araawa nto ku bēsyēētaab *Sabaato. ¹⁷ Kiimutyoonu :kiruutēchoo ng'al chēē kimii kukwoonii. Nto ng'ālyoontēēt nyēbo man ku Kiriistō.

1:18 Yēyuut. 4:2; 1Kōōr. 6:14; Efēēs. 1:22-23; Ng'oong'. 1:5 1:19 Efēēs. 1:23; Kolos. 2:9 1:20 2Kōōr. 5:19; Efēēs. 1:7, 22; 2:14 1:22 Efēēs. 2:12-13 1:22 Room. 5:10; Efēēs. 5:27 1:23 Kala. 1:16 1:24 2Kōōr. 4:10-12; Efēēs. 3:13; 2Tēm. 2:10 1:27 Efēēs. 3:6; Kolos. 2:2; 4:4 1:28 Efēēs. 4:13 1:29 Yēyuut. 19:11; Efēēs. 3:7 2:1 Kolos. 4:13, 15-16 2:2 Kolos. 1:26-27 2:3 1Kōōr. 1:24, 30 2:4 Room. 16:18 2:5 1Kōōr. 5:3 2:7 Efēēs. 3:17 2:9 Efēēs. 1:21; Kolos. 1:19 2:11 Room. 2:28-29; Efēēs. 2:11 2:12 Room. 6:3-4; Efēēs. 2:6; Kolos. 3:1 2:13 Efēēs. 2:1, 5 2:14 Efēēs. 2:15-16; 1Bēt. 2:24 2:15 Efēēs. 1:21 2:16 Room. 14:1-6; Kala. 4:10; 1Tēm. 4:3 2:17 Ibu. 8:5

¹⁸ Kicham :biiko alake kuyēyē keey kule kāyib keey ng'wēny ānkukutunkyninē malayikaanik. -Mookany kukeraktaak :bichooto -/ mākēētuwēnok. Ng'āsē keey :bichoo kule nyōoru ng'oong'utēk, nteenee kubooyit man, itoomootē ng'al. Kerkeey :ng'aleekwaa āk wōlēē wuu :kāāsōōtēywēēkaab biiko choo māyēētyēēchinē chii kiy. ¹⁹ Kiikoobetyeenyee keey :chii nyēē wuu nyoo wōlēē miitē :Kiriistō nyoo inee ku mētīt nto acheek ku bōōrnyii nyēē tākēēnoomtōōsii āk inee kuu yoo inoomtōōs :yiinook āk mēliilook bōōrto, kēēnēērtōōsii ānkēēnyōōru nkuruuk kukwaanee wōlēē miitē :Yēyiin.

²⁰ Kyōōbēku /ankiikiityaakteenaak ātēbuutēkaab kōōroni kuu yoo kimēē :Kiriistō. Ām nee yu tōōrubē kiruutēkaab kōōroni ²¹ chēē mwooyē kule: -moonam nyi, -moo-am nyi nto -mōōtiiny nyi? ²² Kāānēētūutēkaab biiko buch :kiruutēchoo tukul. /Kikēēyēyē āmiik kule /sikyoomē ānkuyēyiisyēē :bōōrto. ²³ Tooku :kiruutēchu sinee wuu nyēē bo ng'oornān ānkumāchāksē /kiinēmchinē keey miisin /ānkēēyēyē keey wuu nyēē /kēyēyibē keey ng'wēny ānkuwuyiityinē bōōrto, nteenee māyēētyēēchinē :kiruutēchu chiito kuriibēē keey muchas-taab bōōrto.

3

Kēēlto nyēbo soboonto nyēē tiliil

¹ Kuniy, kuuyu kyōōwut soboonto nyēē lēēl kuu yoo king'ēētē :Kiriistō, ōchēēng'ē kiyēē miitē Kaab Yēyiin wōloo miitē :inee kukēēbuurunēē āwutaab taay nyēbo Yēyiin. ² Māchāktōōs ōsōōtē tukuukaab Kaab Yēyiin -āmōōwoonkyi kāāsōōtēywēēkwook tukuuk choo rubtooy keey āk soboontaab kōōroni. ³ Kiikubēk :soboonwēkwook choo kibo kēny ānkumii :soboonwēkwook choo leelach wōlēē mii :Kiriistō kubo kiyēē kiikuyey :Yēyiin. ⁴ Yoo kēyēēw :Kiriistō ām lēbkēēyēētaab Yēyiin makeekerkeyiitu inee.

⁵ Kuniy, māchāktōōs ōtub kiy ake tukul nyoo rubtooy keey āk soboontaab kōōroni kuu: Martaayēt, soboonto nyēē mā tiliil, muchas nyēbo bōōrwoon, āk kāāsōōtēy chēē miyootēch. Otayee keey moorooŋ'nyaaantiit, kuuyu tōōrchinē chii kutiiyēē mēt tukuuk chēē boonto yoo kātēēkoosēē keey Yēyiin. ⁶ Mākōōng'woonchi :Yēyiin biiko choo yēyē ng'aleechaa.

⁷ Kyookerkeeye :nkakweek nyooto yoo kitōōrubē ng'aleekaab soboontaab kōōroni. ⁸ Nto raat, osatee keey tukuuchoo. -Mōōnyēērchinē keey āmōō-āwēsyinē keey. -Mōōkāwōōtēchinē keey, āmōōng'āloolēē keey nyēē miyaat, āmōōwiirunootē ng'al chēbo rōkōs. ⁹ -Mōōbēbēēre keey, kuuyu kyōōmētē kāāburng'woong' nyoo kibo taay āk ātēbuutēkyii ¹⁰ ankoonam soboonto nyēē lēēl. Miitē :Yēyiin kōōlēēliitē kāāsōōtēywēēkwook okerkeyiitu inee. ¹¹ Yoo nyēē mā Yuutāyiin nto Yuutāyiin, nyēē imuraatanaat nto nyēē meemuraatanaat, soboyiin, boontāyiin, motwooriin nto nyēē bāwu keey. Nteenee Kiriistō :nyēē kiy ake tukul ānkuminyē āriitaab chii ake tukul nyēē mēēkutiny kule ng'oo :ng'oo.

¹² Kunyoo, kuuyu chāmook :Yēyiin ankoookukweyaak ōyēku cheechii chēē ōtiliilēch, māchāktōōs ōriirēē alak, ōlēēliityinē keey moon, ōyibē keey ng'wēny, ōtālāyiitu, ānkōōlukuyē ng'al. ¹³ Ōmuytoochinē keey ānkōōnyōōchinē keey kaat ām ng'ālyoo ake tukul nyēē kōōkuyēchi chiito :ake ake. Ōnyōōchinē keey kaat, kuu yoo kinyōōwook kaat nkakweek :Mokoryoontēēt. ¹⁴ Nto ng'ālyoontēēt nyēbo koomānuut miisin ku chamateet. Inoomtōōs :chamataani biiko kuyēk akeenke kuchurta.

¹⁵ Okany kubāw :kaalyetaab Kiriistō kāāsōōtēywēēkwook, kuuyu / kikēēkuurook ōyēku kiito akeenke ām kaalyaanaa ōbirchinē Yēyiin kōōnkōy ākookoy. ¹⁶ Kooluumaak :ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Ōnēētiisyē, ānkōōyisu keey ām kiirnātēēt tukul. Ōsiltooy Yēyiin ōbirchinē kōōnkōy ām tyēēnwook chēē makerkeey ākoo tyēēnwook chēē iboorwook :Tāmiriryēēt. ¹⁷ Nto yoo ōmwooyē ng'ālyoo nto yoo ōyēyē kiy, māchāktōōs ōmwooyē ānkōōyēyē ām kaayneetaab Mokoryoontēēt Yēēsu ānkōōbirchinē Baaba Yēyiin kōōnkōy kubununēē inee.

Wōlēē māchāksē kōōbuurtooy :biikaab Kiriistō

(Ēfēēsēēk 5:22–6:9)

¹⁸ Māchāktōōs kōōyōwēyē :koorko ake tukul saanteenyii. Kēēlto :nyooto nyēē mākwook :Mokoryoontēēt. ¹⁹ Nto akweek murēnik, mākwook kuchāmē :chii koorkeēnyii nyēē māwusē. ²⁰ Māchāktōōs akweek lēēkōōk ōywēyē sikiikwook ām keel ake tukul. Yoo ōyēyē kuu nyooto, ōng'ērēēchē Mokoryoontēēt. ²¹ Māmāchāksē akweek sikiik ōwusē lōkōkwook. Yoo kōōwus, kōōbānoonē keey :lōkōchoo.

2:18 Ēfēēs. 1:21; Kolos. 1:16 **2:19** Ēfēēs. 1:22-23 **2:20** Kala. 4:3-5, 9 **2:22** Māārko 7:7; Ibu. 13:9 **3:1** Yēyuu. 2:33; Kolos. 2:12 **3:2** Mat. 6:33 **3:4** Filib. 3:21; Kolos. 1:27; 1Yoowa. 3:2 **3:5** Room. 6:6, 11; 8:13; Kala. 5:24 **3:6** Ēfēēs. 5:6 **3:7** 1Kōōr. 6:11; Ēfēēs. 2:3, 11-12; 4:22; 5:8; Tiitō 3:3 **3:8** Kala. 5:19-21 **3:10** Ēfēēs. 4:22-24 **3:11** Kala. 3:27-28; Kolos. 2:11 **3:13** Ēfēēs. 4:32 **3:14** Ēfēēs. 5:2 **3:15** Ēfēēs. 4:2-4 **3:15** 1Kōōr. 7:15; Ēfēēs. 1:23; 4:3; Filib. 4:7, 9 **3:17** Ēfēēs. 5:19-20; Ibu. 13:15 **3:18** Ēfēēs. 5:22-24 **3:19** Ēfēēs. 5:25-33
3:20 Ēfēēs. 6:1-3 **3:21** Ēfēēs. 6:4

²² Nto akweek motwoorik, mächäktōōs ökäsinyē mokorēēnikwook ām kōōroni ām keel ake tukul. -Mōōyēyē kuu nyotoo baateey yoo kāsook soong'ereech icheek, nteenee öyēyē ām mooyēēt akeenke, kuu yoo ökoonyitē Mokoryoontēēt. ²³ Yoo öyēyē kiito ake, öyēyē ām mooyēēt akeenke, kuuyu nyēē ömiitē öyēchinē yiisyoonoo ku Mokoryoontēēt meēbērē biiko. ²⁴ Mächäktōōs önkēt kule mākutuwēnook :Mokoryoontēēt Kiriistō nyiitēnyi ömiitē öyēchinē yiisyooni. ²⁵ Chii ake tukul nyoo yēyē kiy nyēē miyaat, +/mākēyēchi nyēē wuu nyotoo. Mächāmē :Yēyiin chiito ake kusiir ake.

4

¹ Āmwoowook nkakweek mokorēēnik kule öyēchinē motwoorikwook manta ām kēēlto nyēē yemaat ānkumächäktōōs önkētē kule öboontē :nkakweek Mokoryoontēēt nyēēng'woong' ām kibkōōnkōy.

Ösooyē ānkōō-āntooy lökōōyewēk chēē kārōomēch

² Önēmchi keyy soowuutēk, öriibē keyy ākookoy ānkōōbirchinē Yēyiin kōōnkōy. ³ Ösoowēech nkacheek kuyootwēech :Yēyiin kēēlto sikyaamte lökōōywēkaab Kiriistō choo /kiikēēng'woong'wēech. Kiyooto :nyi kiyey /keerata anii. ⁴ Osaay kule a-amte lökōōywēchu kukas :biiko nyēē karaam.

⁵ Ökāsū yoo öboontē keyy biiko choo -mēēnkētē Yēyiin. Öyēyiisyyē nyēē karaam bārooyin ake tukul nyoo kōōnyōōru. ⁶ Öng'äloolchinē bichoo ām kēēlto nyēē karaam nyēē ibāybooyē ānkōōwālchinē tēēbuutēkwaa nyēē karaam.

Kāā-āmiisēēt

⁷⁻⁸ Ng'eetaabiya :Tukiikō nyēē chamaat. Yēyē :inee yiisyyēnyii ām mooyēēt akeenke ānkēyēchiintōōs :tukwaay yiisyyēēt ām Kiriistō. Āmiitē āyooku chokōōboorwook wōlēē wuu ng'älēē ām wōlēē kēēmiitē :acheek ānkōōkiimook. Mächokwoomwook ng'ālyoo ake tukul kurubta keyy āk anii. ⁹ Mākuchōōnto keyy ng'eetaabiya Önēsimō nyoo akeenke ām akweek. Kiikoosēē keyy murooniitēnyi ānkēēchāmē. +Mābokumwoowook :murēchooto kiy ake tukul nyēē miitē kuyēyāksē ām wōli.

¹⁰ Isubooyook :Aristaarko nyoo kēērātootiin :tukwaay ānkōōsubooyook :nkinee Māārko nyoo tilyeetaab Barnaaba. Ābērē kyōōnyōōru kuut kule yoo kächō :Māārko otorooch. ¹¹ Isubooyook mbo :nkinee muroonoo /kēēkuurēē Yēēsu nto kule Yuustō ām kaayneet ake. Icheek :Yuutayek baateey chēē kēēboontōtē keyy kēēyēyē yiisyyēetaab Yēyiin ānkōōkōōwoong'woo ng'ēlātēēt. ¹² Isubooyook :nkinee Ebaafura nyoo nyēēng'woong' ānku motwooriintēetaab Kiriistō. Āmē booryēēt kwaak kusoowook nto anyuun ökiilchē ām kiyēē mākwōok :Yēyiin ānkōōkich. ¹³ Ayēnchiintōōsii āk booryēēt nyēē miitē kwoomē :inee kubo akweek, biikaab *kiriinkēēetaab Laawotikeeya āk nyēbo Iyerabooli. ¹⁴ Isubooyook mbo :nkinee kāānyooyiintēēt Luuka nyoo kēēchāmē āk nkinee Teema.

¹⁵ Ösuboowoo mbo ng'eetaabiya choo bo Laawotikeeya ānkōōsuboowoo nkinee cheebiya Niimfa āk biikaab Kiriistō choo sooyēē kōōnyii. ¹⁶ Yoo /kākēēsūmānwōok lökōōywēchu, mächäktōōs okas kule /kākēēsūmānchi nkicheek kaniseet ām Laawotikeeya ankoosuman :nkakweek barweet ake nyēē kyāāsirinē bichooto.

¹⁷ Ömwoochi Ārkiibō kule mächäktōōs kooteryeech yiisyyēetaab Mokoryoontēēt nyoo /kikiitōōrchi.

¹⁸ Ng'ālyoontēēt nyēē āmiitē wāā-āmiisēēnook, ku nyēē āsirē :anii Bāwulō nkityō ām āwunyuu. Lēyyē, -mōōwuutyēē kule arataat. Kōōbēruurook :Yēyiin.

Barweetaab Taayta nyēē kisirchi :Bāwulō Tēēsälōōnikēēk

Taayta

Siriintēēt, kēnyit nyēē / kikēēsirē āk wōlēē / kikēēsirēē: Kisirē :Bāwulō barwaani kumiitē Kōōriintō ām kēnyitaab 51 KK. Rubē :barwaani nyoo bo Kalatyeek ānku akeenke ām bārōōnōōkyii chēbo taay ām Kiirootyeet nyēē Lēēl. Kitoow :Bāwulō kaniseet ām ruutoonyii nyēbo āyēēng' ām Tēēsälōōnikē nyi ki kiriinkētē nyēē wōō miisin ām Maketoonnya. Nteenee king'etee kiriinkoonoo areet akeenke kubo wōōrōōryēēt nyēē kiing'etng'eetaat :Yuutayeek (kasee Yēyuutēk 17:5-10). Yu kang'etee Tēēsälōōnikē, kuwo ākoy Bereeya ankutas taay ākoy Aaten. Nto yityo, kōōyookto toorētiiintēenyii Tēmētēwō kuwo Tēēsälōōnikē wokōōtitiir kaniseet ankutas taay kooneet, nteenee kiruutoochi :Bāwulō Kōōriintō (kur. 3:1-3). Kiwokuyit :nkinee Tēmētēwō lētuunoo Kōōriintō ānkuchokurārchi Bāwulō wōlēē kiwuu :ruutoonyii bo Tēēsälōōnikē kurubta keey āk kaniseet nyēē kiyyoong'oot ām wōlēē mii :Yēyiin ānkoo ki wōō :wusiisyēēt āk kwilateet. Kumiitē :Bāwulō Kōōriintō, kusirchi kaniseet ām Tēēsälōōnikē barweet kōōkmiime ānkuwālchinē kāāyimuutēk chēē kiboono kurubta keey āk kāāyēwunēētaab Yēesu.

Kiyēē miitē āriit: Kimāchē :Bāwulō kōōtitiir kāāyēnēētaab Tēēsälōōnikēēk ām kāānēētutēk chēē nāmē keey āk soboontaab Kiriistō āk kāroomnyēēt nyēē boonto. Mwooyē :Bāwulō kule kukasee :biiko wōlēē wuu :soboonyii ām wōlēē iyēnchintooy Kiriistō. Nto yityo, kuwālchi tēēbutēkwaa. Imuuchē kikiikumēēyo :biiko kereeryaanto ām wusiisyēēt nyoo kitook, kunyoo kitēēbēē keey :choo kitākusobchootiiin yoo imuuchē :nkicheek choo kiikubēk kutas choo māchokunyōōr :Yēesu yoo iyēēwu chokuyibē biikiyii. Ikiimchinē :Bāwulō bichoo kule yoo kime :chii kukiikōōyēnchi Kiriistō, kutāsē wōloo mii choo chokuyibē :Yēesu ānkumākuyēk mbo chēbo taay kōōwut soboontaab kibchuulyo (kur. 4:16).

Kiyēē āmu: Sooysooyē :barwaani ānkōōkomkoomu biikaab Kiriistō choo /kikiikēēwus. Kimwoochi kule boonto keey :Yēyiin icheek ānkumākunyōōr biirtooyiisyēēt yoo iyēēwu :Kiriistō chokuyibē choo cheechii. Kunyoo, māchāktōōs :icheek kubāybiiyiit ānkuyēk nyikoon kumuyta nyālilutēk ānkuminy kōōwyēyē Kiriistō.

Kyoorōōrchi keey :Bāwulō biikaab Tēēsälōōnikē ānkumākuyi bērrur

¹ Anii ku Bāwulō ānkāāboontē keey Siila ākoo Tēmētēwō. Āsirwook akweek kaniseet ām Tēēsälōōnikē choo ōbooyē Baaba Yēyiin āk Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō. Lēyyē, kōōbēruurook :Yēyiin ānkōōnyōōru kaalyeet.

Kisoochi :Bāwulō kaniseetaab Tēēsälōōnikē ānkōōkim

² Kēēbirchinē Yēyiin kōōnkōy ākookoy kubo akweek tukul yoo kēēsooook. ³ Kiisōōtook ām yiisyēēt nyoo ōyēyē ōkoosēē keey inee ānkōōboontē chamateet. Kēēbirchinē Baaba Yēyiin kōōnkōy subak, kuuyu kyōōkiimchi keey ōkēnēē keey :Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriistō. ⁴ Mbo ng'eetaabiya, kiinkētē kule kiikukweyaak :Yēyiin nyoo chāmook, ⁵ kuuyu yoo kikyoomwook lōkōōyēk chēē kāroomēch mēēbērē ki ng'al buch, nteenee kibo kāāmuukēy kuboonto keey Tāmirmiryēētaab Yēyiin soochamte :akweek manta. Ōnkētē :akweek mbo wōlēē kikiibuurooy :acheek yoo kikēēboontē keey :tukul. ⁶ Kyoocham ōyēchi Yēyiin yiisyēēt kuu acheek. Kyootaach lōkōōyēwēchoo ām ng'erekweekaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin ānkoo kiyeyaak /kēēwusook. ⁷ Ām yooto nanyuun ōyēku kāānēētēywoō ām wōlēē mii :biiko tukul chēbo yēēmēētaab Maketoonnya ākoo Akaaya choo iyēnchinē Kāārārōkiintēēt. ⁸ Mēēbērē kiyit :lōkōōyēkwook choo bo Mokoryoontēēt yēēmēētaab Maketoonnya ākoo Akaaya baateey, nteenee kikas :kōōrētē tukul kule ōkoosēē keey Yēyiin. Kunyoo, māmii :kiy nyēē tākumāchāktōōs keemwaay. ⁹ Ng'āloolēē :bichooto tukul wōlēē kyoochamte ng'aleekyoo āk wōlēē kyootayte āynātōōs ankoorub Yēyiin nyoo bo manta. ¹⁰ Nto yooto ōkānyoonu lakwanyii kōōyēwunēē kibkōōnkōy. Nyooto ku Yēesu nyoo kiing'ētēē :Yēyiin meet. Inee :nyēē makuyeeteek /simākiing'woonchēēch.

2

Kyoorōōr :Bāwulō wōlēē kiwuu :soboonyii ām Tēēsälōōnikē

¹ Mbo ng'eetaabiya, ōnkētē :akweek kule mānāāwo buch :ruutooyto nyoo kikēēkwoonii :acheek wōlooto. ² Ōnkētē wōlēē /kisimkēēwustēēch /ānkiiintosuurtēēch ām *kiriinkēētaab

Filiibi. Ānko /kicheekwiileech miisin, kikoōnēēch :Yēyiin nkuruuk kyoomwook lökōōyēwēkyii chēē kāroomēch. ³ Okas kule kimākyoomtooy ng'al chēbo ng'wiiynan nto kikiisōōtē ng'al chēē mā kāroomēch nto kikeēbērē kule kēēkēnwook. ⁴ Kichamteech :Yēyiin ānkōōtōōrwēēch :lökōōyēwēchu kāroomēch. Kunyi, mēēbērē kyoomtooy lökōōyēwēchu kule sikiing'ereech biiko, nteenee kyoomtooy kule sikiing'ereech Yēyiin nyoo inkētē kāāsōōtēyēwēkyoo. ⁵ Ōnkētē :akweek kuchurta kule mēēbērē kikeekwaante :acheek ng'aleek chēē kikiilēlēēbēēnook nto kikeekwaante ng'al chēē iyēlēē mooyēētyoontiit nyēē kēēboontē. Rōōbēēch mbo :Yēyiin kurubta keey āk ng'aleechu. ⁶ Manaakeesyem kule nto okaasteech :akweek nto ku chii ake tukul, ⁷ ānko kiyemaat kēēnyikiisyook :acheek kēēyēku *lēbēkēyikaab Kiriistō. Nteenee yu kikeēboontē keey akweek kikeēyibook nyēē karaam kuu wōloo yibtooy :cheeboosya nyēē ruroot :moo lökōōyē kuriibē.

⁸ Kikēēmāchē miisin kiibuurtē keey āk akweek nyēē mēēbērē kikeēkōōnook lökōōyēwēkaab Yēyiin baateech, nteenee kikiiboorwook ng'aleek chēē rubtooy keey āk soboonwēkyoo, kuuyu kikeechamaak miisin. ⁹ Mbo ng'eetaabiya, maanii ōnkētē wōlēē kikeeyeyte yiisyēt āk wōlēē kikyoomtooy booryēt! Yooto kikeēyēyisye bēēt āk kwēēmooy. Kikēēyēyē kuu nyooto simākēēnyikiisyook yoo kikyoomwook lökōōyēwēchoo bo Yēyiin.

¹⁰ Yoo kikeēboontē keey akweek choo ōyēchinē Kiriistō, kyookas ankiikukas :nkinee Yēyiin kule kēēyēku :acheek biich chēē kēēchurtootiin, chēbo man, āmākēēboontē lēēlis. ¹¹ Ōnkētē mbo kule kikeēyibook :acheek kuu wōloo yibtooy :booyoo lökōōyē. ¹² Kikiitiitirook ānkiikiimchook kule ōyēyē ng'aleek chēē ing'erēēchē Yēyiin nyoo kuurook bōōbuur :tukul oyemte bāytooyiisyēēnyii ākoo wōōyinnyii.

¹³ Kēēbirchinē Yēyiin kōōnkōy ākookoy, kuuyu yoo kikeēyibook lökōōyēwēkyii okas ankoocham āmēēbērē kuu lökōōy chēbo chii buch, nteenee bo Yēyiin. Man, yēyisye :ng'ālyoontoonooto ām āring'woong' akweek choo ōyēchinē Kiriistō. ¹⁴ Kyōōnyōōru :akweek, mbo ng'eetaabiya ng'aleek chēē kerkeey ākoo choo kinyōōru :biikaab Kiriistō choo mii Yuuteeya. Kiinyaliliilaak :biikwook kuu yoo kiinyaliliilē ichēek :Yuutayēk ¹⁵ choo kibākāchē Mokoryoontēēt Yēēsu ākoo *wōōrkooyikaab Yēyiin ankukweteēch acheek. -Mēēng'erēēchē :bichoo Yēyiin ānkukwilē chii ake tukul. ¹⁶ Kisyēem mbo kule nto kerekteech kyoomchi lökōōyēwēk biiko choo mā Yuutayēk, lökōōy chēē kimakuyey /kiiraraach bichoo. Nteenee mii kutāsyinē :Yuutayēchaa ng'ōōkiswookik alak ām chooto boonto. Kunyoo, kōōkōōng'woonchi ichēek :Yēyiin.

Kyoomchi Bāwulō :yēēmootēēt kuruutoochi Tēēsälöönikēēk

¹⁷ Mbo ng'eetaabiya, ānko kookuyeyēech :biiko keebakaakte keey kisich ām bōōrwēk, kiisōōtook ākookoy ām tāmirmiryēt. Kaakwaameech :yēēmootēēt miisin keekasaak subak. ¹⁸ Kiyooto :nyēē kiyeyech keemach kiyyēwu wōloo ōmiitē. Kyaasyem :anii Bāwulō kunyil areet chēē chaang' kule nto āyēēwu wōloo ōmiitē nteenee kikerekteech :Kibrōōkōsoyōontēēt. ¹⁹ Mbo ng'oo :chēē kiikēnēē keey :acheek ānku ng'oo :chēē kēēng'erēchēē, nto ku ng'oo :chēē kēēng'āsēē keey yoo +/mākēētuwēnēēch ām taayeetaab Mokoryoontēēnyoo Yēēsu bēsoyoonoo iyēēwu? Mā akweek? ²⁰ Kubooyiit man, akweek :chēē kēēng'āsēē keey ānkēēng'erēēchēē.

3

/Kikiiyookto Tēmētēwō ānkuchōōnto lökōōy chēē kāroomēch

¹ Yu kakeekas kule kimēēkiimuuchē takeemuyte, kiisoot kēēng'ētunēē *kiriinkēētaab Aaten ² ānkiiyooku ng'eetaabiya Tēmētēwō nyoo kēēyēchinē :tukul Yēyiin yiisyēt kyoomtooy lökōōyēwēkaab Kiriistō. Kikiiyooku chokōōtitiitirook ānkōōkiimook okaasee keey Kiriistō ³ sukung'ēet mēēbērē +/mākiinyēbēēt chii ām akweek kubo wusiisyooni. Ōnkētē :akweek kule māchāktōōs kēēbuntēē wusiisyēt. ⁴ Kisimkēēmwoowook oob kēēboontē keey kule +/mākēēwusēēch? Kunyi, kōōkuyēyākiis kuu nyooto, kuu yoo ōnkētē. ⁵ Kiyooto :nyēē kiyeya āyooku Tēmētēwō. Kimāāmuuchē taamuyte subak. Kunyoo, āyooku inee chokukas yoo tōōkōosēē keey Kiriistō. Kyāāmuy akas ām kēēlto ake kule kiyemaak *Kēniintēēt sukubooyiit buch :yiisyoono kikeēyēyē.

⁶ Kōōkōōyēēwunēē :Tēmētēwō wōloo ōmiitē, ānkōōkuyibwēēch lökōōyēwēk chēē kāroomēch kurubta keey kaakaaseeng'woong' āk choomnyēt nyēē ōboontē. Kōōkumwoowēēch kule ōsōōtyēēch ākookoy nyēē karaam ānkōōmāchē kule nto okaseech kuu yoo kēēmāchē

2:2 Yēyūut. 16:19-24; 17:1-9 2:3 2Kōōr. 2:17 2:4 Kala. 1:10 2:5 Yēyūut. 18:3 2:6 Yoowa. 5:41, 44 2:7 1Kōōr. 9:12 2:8 2Kōōr. 12:15 2:9 Yēyūut. 18:3 2:10 2Kōōr. 1:12 2:11 Yēyūut. 20:31; 1Kōōr. 4:14-15; Kala. 4:19; 1Tēm. 1:2; 2Tēm. 1:2; Tiitō 1:4 2:12 Room. 5:2; Filib. 1:27 2:13 Kala. 1:11-12; 1Tēēs. 1:5 2:14 Yēyūut. 17:5 2:15 Mat. 5:12; Yēyūut. 2:23; 14:19; Room. 11:28; 2Kōōr. 11:23-29 2:16 Mat. 23:31-32 2:17 1Tēēs. 3:10 2:20 Filib. 2:16; 4:1 3:1 Yēyūut. 17:14 3:2 1Kōōr. 4:17 3:3 Ēfēēs. 3:13; 2Tēēs. 1:4; 2Tēm. 3:12 3:4 Yēyūut. 14:22 3:5 1Kōōr. 15:2

:nkacheek kule nto keekasaak. ⁷ Lëyyë, mbo ng'eetaabiya, kōkētitir yu /kākūoomwēech wōlēē wuu :kaakaaseeng'woong' am Kiriistō ānkoo / kiinyāliilēech / ānkēewusēech. ⁸ Yoo kōōkiilchi :akweek Mokoryoontēēt kēēng'ērēchē :acheek ⁹ nyēē māmiitē :wōlēē +mākēēbirtoochi Yēyiintēenyoo kōōnkōy. Kēēng'ērēkootiin miisin am taayeenyii kubo akweek. ¹⁰ Kēēsooyē inee ākooky bēēt ak kwēemooy kule nto keekasaak sikiititiurook ānkēēkōōnook kiyēē -mōōboontē kurubta keyy ng'ālyoontēētaab Yēyiin.

¹¹ Kēēsooyē Baaba Yēyiin ak Mokoryoontēenyoo Yēēsu kule kuyootwēech kēēlto keekwaa bokeekasaak subak. ¹² Lëyyë, kuyey :Mokoryoontēēt kuwōōyit :choomnyēēt nyoo oboontē ak chamateet nyoo oboontēē chii ake tukul, kuu nyoo kēēboontēēnook :acheek. ¹³ Kōōtitiir :Yēyiin kāāsōōtēyēēkwook soochurte ānkōōtiliitiu am taayetaab Baaba Yēyiin kuboonto keyy biikyii tukul, bēsyoonoo chōōnii :Mokoryoontēenyoo Yēēsu.

4

Soboonto nyēē ing'ērēēchē Yēyiin

¹ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, ābērē kiikiineetaak wōlēē /kiibuurooy / sikiing'ereech Yēyiin ānkuwuu nyooto :wōlēē obourooy. Nanyuun, kiikāloonē kēēmwoowook am kaayneetaab Mokoryoontēenyoo Yēēsu kule, otas taay miisin oyey kuu nyooto. ² Onkētē ng'aleek choo kikiiboowook :acheek kubununēē kāāmuukēyēwēēkaab Mokoryoontēēt Yēēsu. ³ Mākūyook :Yēyiin otiliitiu -āmōōmārtootē. ⁴ Kuyibē :murēno ake tukul koorkeēnyii am kēēlto nyēē tiliil ānkubo koonyit. ⁵ -Mookany kutwaraak :muchastaab bōōrwoonikwook kuu bichoo -mēēnkētē Yēyiin. ⁶ Am ng'ālyoo nyēē wuu nyiitēnyi, mā-ālāk :chii ng'eetaabkaamet. Kisimki-isōōwook kule mākōōng'woonchi :Yēyiin biiko choo yēyē rōkōōsitēnyi. ⁷ Kimākuurēch :Yēyiin kule subokēēmārtootē, nteenee mächē kule kiibuur kāāburto nyēē tiliil. ⁸ Kunyoo, yoo otāyē kāānēētēyēwēechu mēēbērē kootay chii, nteenee kootay Yēyiin nyoo kōōnook Tāmirmiryēenyii.

⁹ Nto nanyuun ng'ālyoo kurubta keyy ak chamateetaab mbo ng'eetaabiya, māmāchāktōōs kēēsirwook kiy, kuuyu kiikoonēetaak :Yēyiin ochoomtōōsii. ¹⁰ Kyōōbuur :nkakweek kuu nyooto ōchāmē mbo ng'eetaabiya tukul choo mii yēēmēetaab Makoetonnya. Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, kēēsoomook kule ochoomtōōsii miisin. ¹¹ Okas kule oboorē am kaalyeet ānkōōyēyē yiisyēng'woong' nkit ō-āmē kiyēē kōōbirtēē nkuruukwook kuu yoo kisimkēēmwoowook. ¹² Yoo kōōbuur kuu nyiitēnyi, mākukoonyitook mbo :biiko choo mēēbērē iyēnchinē Mokoryoontēenyoo āmūmii :kiy nyēē mākubotwook.

Chōōnēētaab Mokoryoontēēt

¹³ Mbo ng'eetaabiya, kēēmāchē ōnkēt manta kurubta keyy ak biiko choo kiikubēk simōōmēēsye kuu biiko choo māboonto kiyēē ikēnēē keyy. ¹⁴ Kēēchāmtooy kule kime :Yēēsu ankung'eetee meet. Kunyoo, kēēchāmchiintōōsii kule makoong'eetee :Yēyiin meet biiko choo kiikubēk kuu yoo kiing'ēētēē Yēēsu.

¹⁵ Kāānēētēyēwēēkaab Mokoryoontēēt :chu chēē kēēmwoowook : -Mākiintōōyē :acheek choo kēēsobchootiiin am choo kiikubēk bēsyoonoo chōōnii :Mokoryoontēēt. ¹⁶ Mākūwookyī *malayikeet nyēē wōō barak /ankeekuut aryeembuutaab Yēyiin. Yooto nanyuun mākūchōōnēē :Mokoryoontēēt Kaab Yēyiin. /Makiing'eetee meet kurook :biikaab Kiriistō choo kiikubēk. ¹⁷ Nto yityo, /kiiruruuchēech acheek choo tākēēsobchootiiin kēētuyēē ak bichooto keebeete keyy wōliin bo boolik bokēyēmē barak ak Mokoryoontēēt. Kuchakee yooto nanyuun, +mākiibuurtē keyy Mokoryoontēēt ākookoy. ¹⁸ Kunyoo ii, lëyyë, otiitirēē keyy ng'aleechu.

5

Ōchōb keyy kubo chōōnēētaab Mokoryoontēēt

¹⁻² Mbo ng'eetaabiya, māmāchāktōōs kēēsirwook kurubta keyy bēsyēēt nyēē chōōnēē :Mokoryoontēēt, kuuyu ōnkētē :nkakweek kule mākumuung' kuu chōōriin nyoo chōōnii kwēemooy. ³ Bēsyēēt nyoo mwōoyē :biiko kule kaalya :kōōro /ānkēēribootiin, ku yooto :yēē +/makiiserweetee bichoo. Māchililē :chii. Mākumuunkyī bichoo :ng'aleechaa kuu ng'woonin nyoo nyōōru :kooroo nyoo mächē kōōtuusyoo. ⁴ Nteenee -mōōmiitē :akweek mbo ng'eetaabiya mēēnān nyēē imuuchē kunyōōrwook :bēsyoonoo -kumōōchōōbootiin. ⁵ Ōbooyē :akweek tukul lēbkēēyēēt ānkōōbooyē bētuut. -Mākēēbooyē kwēēmowuut -āmākēēbooyē mēēnānēēt. ⁶ Kunyoo, māmāchāksē kēēruuyē kuu biiko alak, nteenee mächāksē kēēyēku biich chēē kāsunoottiin ānkēēriibē keyy. ⁷ Bo :rwoonik kwēemooy ānku kwēemooy yēē

3:6 Yēyuut. 18:5 3:10 1Tēēs. 2:17 3:12 Kala. 6:10 3:13 Filib. 1:10 4:1 Kolos. 1:10 4:3 1Kōōr. 6:13
4:7 Filib. 1:27; 1Bēt. 1:15-16 4:8 1Kōōr. 6:19-20 4:9 Cherem. 31:33-34; Yoowa. 6:45; 1Yoowa. 2:20, 27 4:11
Efēēs. 4:28; 1Tēēs. 2:9; 2Tēēs. 3:10, 12 4:12 Kolos. 4:5 4:13 1Kōōr. 15:19; Efēēs. 2:12 4:14 Room. 14:8-9; 1Kōōr.
15:3-4, 12, 20 4:16 Māārko 13:26; 1Kōōr. 15:51-52 4:17 Yoowa. 12:26; Room. 5:17; Filib. 1:23 5:1-2 Māārko
13:32; Mat. 24:27, 43 5:3 Cherem. 6:14-15; Mat. 24:39

bōōkiitōos :biiko. ⁸ Nteenee kēēbooyē :acheek bēētut, kunyi māchāksē kēēriibē keey. Māchāktōos kiiluumee keey kaakaaseet āk chamateet kuyēk kariikaab booryēt choo / kiilookyine tetek, ankiilaach nkinee kāākēnēt nyēbo kaararaacheet kuu kuutwēētaab booryēt nyoo / kiilookyine mēt. ⁹ Manaakweyeech :Yēyiin sukōng'woonchēech, nteenee māchē sukooraraacheech kubununēē :Mokoryoontēt Yēesu Kiriistō. ¹⁰ Kime :Kiriistō kubo acheek kule subokēēminy āk ine ānku yoo tākēēsobtōōsii ee, nto kukiikēēbēku. ¹¹ Kunyoo, māchāktōos ōtitiirē keey ānkōōsooysooyē keey kuu yoo ōmiitē ōyēyē kuunyiiitēnyi.

Kāā-āmiisēt

¹² Mbo ng'eetaabiya, kēēsoomook ōkoonyit bichoo kiikukwey :Yēyiin choo āmē booryēt kōōntōōwook ānkōōtitiirōok ām Mokoryoontēt. ¹³ Ōkoonyitē bichoo miisin ānkōōchāmē ām yiisyeēt nyēē yēyē. Nto akweek, ōbuurtē kaalyeet.

¹⁴ Kiikāloonwook akweek mbo ng'eetaabiya kule ōchuulē biiko choo tinyē kēwēynātēt, ōtitiir choo nyōkōōrēch, ōyētyēēchinē choo kuskusēch ānkōōmuytoochinē chii ake tukul. ¹⁵ Okas kule māmii :chii nyēē kākētyi ake miyootyēt, nteenee ōsyēēmē ākookoy ōboorchinē karaamateet biiko tukul.

¹⁶ Ōng'erēchē ākookoy, ¹⁷ ōsooyē āsiiswēk tukul, ¹⁸ ōbirchinē Yēyiin kōōnkōy ām yēt ake tukul. Ng'alyoo :nyi nyēē mākyook :Yēyiin ōyēyē ām Kāārārookiintēt Yēesu.

¹⁹ -Mōōmiis Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ²⁰ -Mōōchuur ng'aleekaab *wōōrkooyik. ²¹ Ōrōōtootē tukuuk tukul ānkōōnāmē choo kāroomēch ²² ankootayee keey kiy ake tukul nyēbo rōkōs.

²³ Kuyeyaak :Yēyiin nyoo kōōnu kaalyeet ōtililiitu ām keel ake tukul. Kuriibākoy :tāmirmiryēētaab chii ake tukul, soboonnyii āk bōōrnii nyēē māmii :lēelis ākoy yoo iyēewu :Mokoryoontēnyoo Yēesu Kiriistō.

²⁴ Māwēēchwēēchē keey :nyoo kikwēyook ānku makuyey kuu nyooto. ²⁵ Mbo ng'eetaabiya, ōsoowēēch acheek. ²⁶ Ōsuboowoo mbo ng'eetaabiya alak tukul nyēē ōng'erēkyinē.

²⁷ Amwoowook ām kāāmuukyēwēēkaab Mokoryoontēt kule ōsumānchi barwaani mbo ng'eetaabiya tukul. ²⁸ Kōōbēruurook :Mokoryoontēt Yēesu Kiriistō.

Barweetaab Äyëeng' nyëë kisirchi :Bäwulö Tëesälöönikëek

Taayta

Siriintëet, yëë / kikäëesirë äk wölëë / kikäëesirëë: Inoomëë :barwaani nwaach yoo kang'ëtëë :nyiin kábo taay. Bäwulö :nyëë kisirë barwaani äm Kõöriintö äm ärook lo kung'eetee kisir nyoo bo taay (kasee kääboorunëetaab nyoo bo taay).

Kiyëë mii äriit äk nyëë ämu: Kimanaaweek :ng'ala äm Tëesälöönikë kung'eetee kisir :Bäwulö barweet nyoo kibo taay. Kiiyëchinë :biiko kereeryaanto kule kikiiködyëw këny :Kiriistö nto alak köösöötë kule kikiikulëekitiit miisin :chöönëenyii nyëë kimëerook /takeeyey yiisyö.

Kiwälchi :Bäwulö bichoo kurubta keyy äk yuutëyü kule: Kutoombo kuchöönii :Käärarookiintëet, mäkuwöoyiit :rököstö äm köörëet. Äm bësyöösýëk choo kwoonii yoo iyëewu :Kiriistö, makuyey :kwiiliintëetaab Kiriistö kuchuunnyo :biiko miisin. Imuuchë kuyëyäkiiis :ng'aleechu äsiiswëk alak tukul nteenee mämächäktöös kuyeyeech kënyëbët (kas kur. 3:10). Ikiimchinë :Bäwulö biikaab Tëesälöönikë kutitir äm kaakaaseeng'waa änkoo kumii :wusiisyëet ankukanyaana nyëë mämii :ng'uusng'uus tukuuk chëë mäku'yëyäkiiis bësyöösýëk choo kwoonii.

Kyooröörchi keyy :Bäwulö biikaab Tëesälöönikë änkumäkyi bërur

¹ Anii Bäwulö, äboontë keyy Siila äkoo Tëmëtëewö yu äsirwook barwaani akweek kaniseetaab Tëesälöönikë choo öbooyë Baaba Yëyiin äk Mokoryoontëet Yëesu Kiriistö.

² Kööbëruurook :Baaba Yëyiin äk Mokoryoontëet Yëesu Kiriistö änköönýöörü kaalyeet.

Käätiilëy äm bësyoonoo chöönii :Yëesu

³ Mbo ng'ëetaabiya, mächäksë këëbirchinë :acheek Yëyiin köönköy äm äsiiswëk tukul kubo akweek, kuuyu ötäse taay ökoosëë keyy Kiriistö miisin änkööchoomtöösii :tukul.

⁴ Këeng'ërëchëenook :acheek yoo kyoomchinë kanisoosýëk alak wölëë wuu :soboönwëkwook kuuyu ötäse taay ömuytooy änköökooosëë keyy Kiriistö äm wusiisyëet nyoo ömiitë öbuntëë.

⁵ Ibooru :yooto kule man :kiyëë itiiilë :Yëyiin, yoo itiiilwook kule öyëmootiin öwut báytooyiisyëenyii nyoo ömiitë önyälilchinë.

⁶ Makuyey :Yëyiin kiyëë bo manta yoo keenyaliil choo inyáliilook, ⁷ änkumäköömuung'wook akweek choo önyälilë äk mbo nkacheek. Mäku'yëyäkiiis :ng'aleechaa yoo tookunëë :Yëesu barak kuboonto keyy malayikaanikyii choo boonto käämuukëywëek ⁸ äk maat nyëë irikitiitë. +Mächököong'woonchi biiko choo -mëënkëtë Yëyiin äk choo -mëëyëchinë lökööywëkaab Mokoryoontëet Yëesu.

⁹ Mäku'yöör :bichoo ng'wooninto nyëbo kibchuulyo, /ankumakeesatee wölëë mii :Mokoryoontëet äk wöloo mii :wödyintaab käämuukëywëekyii. ¹⁰ Yëyäktöös kuu nyooto yoo chöönii :Mokoryoontëet chokunýöörü koonýit äm wölëë mii :biikyii köökooostoy :biiko tukul choo ikoosëë keyy inee. +Mööyëmë :nkakweek äk bichooto, kuuyu kyoocham lökööywëk choo kikäemwoowook.

¹¹ Kiyiitënyii :nyëë yëyëech këesoowook äkookoy, sukuyëetyëechook :Yëyiintëenyoo öbuur kuu wöloo mäktöoy :inee änkööyëyë kiyoo ökäsë kule karaam. Këesoowook subak kule kuköönook käämuukëywëek chëë ömuuchë öyëchinëë yiisyëenyii ökoosëë keyy inee. ¹² Yooto, +/makiikaasta kaayneetaab Mokoryoontëenyoo Yëesu äm kiyëë öyëchinë /ankiikaastaak nkakweek. Yëyäktöös :ng'aleechaa tukul, kuuyu chämook :Yëyiintëenyoo äk Mokoryoontëet Yëesu Kiriistö.

2

Choolwookiintëet nyëë -mäkyoomu

¹ Mbo ng'ëetaabiya, këëmächë kiilboorwook kiy kurubta keyy äk chöönëetaab Mokoryoontëet Yëesu Kiriistö äk yoo /kiiruukyeyëch inee. Këesoowook kule ² -mööbootyë äm kääsöötëywëkwook, nto ömuyë yoo /këemwooyë kule kaakuyit :bësyëetaab Mokoryoontëet, änkoo kimwooyë kuu nyooto * :wöörkooyoontëet ake nto ku biiko alak nto /këemwooy kule kikeesir :acheek ng'aleechu äm barweet ake. ³ -Mookany kooberbeeraak :chiito ake äm keel ake tukul. Mäyitu :bësyoonoo äkoy yoo kaakatay Yëesu :biikyii alake änkutook :choolwookiintonoo +/mäkiimukuusëë maataab kibchuulyo. ⁴ Kwiilë :choolwookiintonoo kiy ake tukul nyoo kutunkyinë :biiko äk kiy ake tukul nyoo käsë :biiko kule bo Yëyiin. Imuuchë mbo kööwut *Köötaab Yëyiin änkuyib keyy barak kule inee ku Yëyiin.

⁵ -Mōōsōōtē :akweek yoo kyāamwoowook :anii ng'aleechu tukul kēēboontē keey? ⁶ Nto yu ōnkētē :akweek kiyoo tākōōkooyē choolwookiintonoo nto kāākuyityo chokutook :inee ām bēsyōōsyēkyii. ⁷ Mii kuunyyiitēnyi kuyēyiisyē :kāāmuukēywēēkaab choolwookiintonoo ām wung'aan, nteenee makutas taay :kiyoo kookaay yiisyonoo ākoy / bokiinēnto. ⁸ Yooto nanyuun yēē mākutook :choolwookiintonooto nteenee makubiirta :Mokoryoontēēt Yēesu ām muuyēēt nyēē chōōnēē kuutiinyii. Makookarbuusee :Yēesu choolwookiintonoo kāāmuukēywēēkyii. ⁹ Mākuchōōnto :choolwookiintonooto kāāmuukēywēēkaab Kibrōkōsyoontēēt ankuchokooberbeer biiko kuyēyē ng'aleek chēē chaang' chēbo kwōng'uu. ¹⁰ Yēyiisyē ng'alyoo ake tukul nyēbo rōkōs kōōbērbēērē biiko choo mākubootyo. Mākubootyo :bichoo, kuuyu kitay :icheek kucham ng'alyoontēētaab manta / sikiraraach. ¹¹ Kunyi, makuyey :Yēyiin icheek kōōyēnchi ng'wiinyan / sikēētēwēch ¹² / ankiiruusta tukul choo king'ērēkyi ng'al chēbo rōkōs āmānākōōyēnchi ng'aleekaab manta.

Kōōtitirook :Mokoryoontēēnyoo Yēesu Kiriistō

¹³ Nto akweek ii, mbo ng'eetaabiya choo chāmook :Mokoryoontēēt, māchāktōōs kēēbirchi Yēyiin kōōnkōy ākookoy kubo akweek. Kikweyaak :Yēyiin ōyēku alak ām chēbo taayta / kiiraraach. Kūtabaanaak :kāāmuukēywēēkaab Tāmirmiryēēt ōyēku cheechii, yoo kyōōkoosēē keey ng'alyoontēētaab manta. ¹⁴ Kikuurook :Yēyiin kubununeē lōkōōywēk chēē kāroomēch choo kikyoomwook sikeyemte :tukul lēbkēēyyēētaab Mokoryoontēēnyoo Yēesu Kiriistō. ¹⁵ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya, oyeet keey ānkōōkiilchi kāānēētēywēēchoo kikyoomwook ānkēēsirwook.

¹⁶⁻¹⁷ Kichameech :Baaba Yēyiin ankuyeyeech kēēbāybāyiitu ākookoy kiikēnēē keey kiyēē karaam. Kōōtitirook :Mokoryoontēēnyoo Yēesu Kiriistō nkityōōniin āk Baaba Yēyiin ānkōōkiimook ōyēyē ānkōōmwooyē kiyēē karaam.

3

Kimwooy :Bāwulō kule /kēēsoochi

¹ Mbo ng'eetaabiya, ōsoowēēch kutas taay :ng'alyoontēētaab Mokoryoontēēt koosambaakta areet akeenke ānkunyoōr kooniyit, kuu wōloo kiwuu ām wōloo ōmiitē :akweek. ² Ōsooyē subak kusārweēch :Yēyiin ām wōlēē mii :biich chēē āwēēsēch ānku miyootēch, kuuyu mēēbēre :biiko tukul chēē iyēnchinē manta. ³ Nteenee Mokoryoontēēt :nyēē /kiikoosēē keey. Mākōōtitirook ānkuriibook ām wōlēē mii :Kibrōkōsyoontēēt. ⁴ Kiinkētē ām Mokoryoontēēt kule ōyēyē kiyēē kēēmwoowook ānkōōtāsē taay ōyēyē kuu nyooto. ⁵ Kōōrēētooyook :Mokoryoontēēt chamateetaab Yēyiin ānkōōbuur ām muytaayeetaab Kiriistō.

Moomiis :chii nyēē māyēyiisyē

⁶ Mbo ng'eetaabiya, ām kaayneetaab Mokoryoontēēt Yēesu, kēēmwoowook kule osatee keey ng'eetaabiya ake tukul nyēē kēwēyiin, nyēē mārūbē kāānēētēywēēchoo kōkēēmwoowook. ⁷ Ōnkētē :akweek kule māchāktōōs ōyēyē kuu wōloo kēyēyitooy :acheek choo kimākēētinyē kēwēynāt yoo kikēēboontē keey. ⁸ -Mākyoomē āmnyoo nyēbo chii yoo mānākēēkwēchi kiy, nteenee kikēyēyiisyē bēēt āk kwēēmooy simākēēnyikisyook. ⁹ Ānkoō sinee kiyemaat kēēnyōōru kiy, kikeeyey kuu nyooto sikiineetaak orub kiyēē kēyēyē. ¹⁰ Yooto kēēboontē keey akweek kikēēmwoowook kule, “-Mookany kwoomiis :chii nyoo māmāchē kuyēyiis.” ¹¹ Kēēmwooyē kuu nyooto, kuuyu kēēkāsē kule tinyē :biiko alake ām akweek kēwēynātēēt. Māyēyē kiy, nteenee kwoonykwoonyootē biiko mētēwoy ām kiyēē yēyē. ¹² Ām kāāmuukēywēēkaab Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō kēēmwoochinē bichu kule kōōbuurē nyēē karaam ānkuyēyiisyē sukunyoōr kiyēē āmē. ¹³ Nto akweek, mbo ng'eetaabiya, -mōōchoosyē ōyēyē ng'al chēē kāroomēch. ¹⁴ Yoo mākoonyitē :chii lōkōōywēchu kēēsirwook, kumāchāktōōs ōnkēt chiichoo -āmōōbuurtē keey sukumuy :inee nkit. ¹⁵ -Mōōyib chiichooto kuu buunyoo, nteenee ōyisu kuu tuubchēēt.

Kāā-āmiisēēt

¹⁶ Kunyoo, kukōōnook :Yēyiin kaalyeet ākookoy ām keel ake tukul, kuuyu inee nkit :nyēē kōōnu kaalyeet. Kuriibook :Yēyiin. ¹⁷ Āsirwook :anii Bāwulō kāāsubooyiisyonni ām āwunyu nkit. Wuu nyiitēnyi :wōlēē ātiinkyintooy :anii āwut barwa ake tukul. ¹⁸ Kōōbēruurook tukul :Mokoryoontēēt Yēesu Kiriistō.

Barweetaab Taayta nyēē kisirchi :Bāwulō Tēmētēwō

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē ak wōlēē /kikēēsirēē: Yu /kākobiityookunēē :Bāwulō kāābrātiisyō am Rooma am kwēēnuutaab kēnyiiitaab 60-62 KK (kasee Yēyuuṭēk 28:16 kuwo taay), koonam ruutooyyii nyēbo ang'wan. Matwekaat :ruutooyi bakeenke am Biibilyaa. Kibākookyi Tiitō Kērēētē am baani sukōōyooonkyi kaniseetaab wōlooto. Kubākookyi Tēmētēwō wōliin bo Ēfēsō sukuyēētyēēchi kaniseetaab wōlooto. Kiwo :Bāwulō nkit akoy Filiibi am Make-toonnya. Kisirchinēē wōlooto Tēmētēwō barweenyii nyēbo taay ak nyoo kisirchinē Tiitō. Mātōokunoot :kēnyiiit nyēē /kikēēsirē barwaani nteenee /kiisōōtyinē kule wuu nyēē ki kēnyiiitaab 66 KK.

Kiyēē mii āriit: Kiiyiimē :wuuyinwēk chēē tēērchiin kaniseetaab Ēfēsō. Wuuyinwēchoo ku kiruutēkaab Yuutayeeek ānkiyibē kiriiisyēetaab tukun kubo saayeet am kēēlto nyēē kimēēnkētē. Kiisōōtē :Kirikiik kereeryaanto kule miyootēch :tukuuk tukul am kōōrētē ak kule kimāchāmtooy :Yēyiin chii akoy tōōs baateey yoo kākakunyōōr :chii ng'oornān nyēbo kwōng'uuṭ. Nto subak yoo karub :chii kiruut kuu: /kēēkir āmit alak, tukun chēē /kēēyyēē ak mbo kule mātuuyo :biich choo kiikoomut keye. Kiinach Bāwulō :kāānēētuutēchu kunyoo, kisirchi Tēmētēwō barwaani kōōkiimēē kule kuyēchinē Yēesu Kiriiistō yiisyēēt am mooyēēt akeenke. Irwookyinē mbo choorwaaniitēnyinyii tāku āybēeryoo, kurubta keye ak wōlēē /kiintōochintooy biikaab Kiriiistō.

Kiyēē āmu: Iwuruurē :kāānēētuutēkaab lembech wōlēē mākuwuuyiit :soboonyoo. Māchāktōōs kiinkētē ng'aleekaab manta sukung'et keyeet keye ankeekerekte kāānēētiisyēētaab lembech ak Buunyoontēēt simāturēēch acheek biikaab Kiriiistō ankwaaraanta soboonwēkyoo.

Kyoorōōr keye :Bāwulō ānkumākyyi Tēmētēwō bēnur

¹ Anii ku Bāwulō *lēbkēēyiintēetaab Yēesu Kiriiistō kuu wōloo kitōōltoo :Yēyiin nyoo Kāārārōokiintēenyoo kubununēē Yēesu Kiriiistō nyoo kiikēnēē keye.

² Asiruung', inyiiing' Tēmētēwō nyoo āchāming' ānkyāāyēētyēēchiing' icham Yēesu. Kōōbēruuring' :Baaba Yēyiin ak Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriiistō, kuriireeniing' ānkūōōning' kaalyeet.

Iriibēē keye kāānēētik choo mātinēyē manta

(1 Tēmētēwō 4:1-7; Tiitō 1:10-11; 3:8-11)

³ Kuu yoo kyāāmwoowuung', āmiitē āwēēti Maketoonnya, māchāktōōs ibuur Ēfēsō sukung'et ibōlchi biiko alak kusaanee keye kōōnēētē tukuuk chēē mābo man. ⁴ Kusaan kōōbootyine āsiiswēk kurāru tyoonkōōchoy chēē mābo laaṭ ak kutētu koonyōōy chēbo Yu-utayeeek chēbo kēny, kuuyu yibu :ng'aleechaa kwiilat ak wooquut, yoo /kātākēyēchinē Yēyiin yiisyēēt am manta. ⁵ Kiyēē burē siibōlchi bichu ku kule kunyōōr chamateet kubununēē mooyēēt nyēē lēēl ankuuyey kiyēē inkētē kule bo man ankookaasee keye Yēyiin. ⁶ Kiikuchunnyēē :alake kookaasee keye Yēyiin ānkuyēēlchi ng'al buch chēē mābo man. ⁷ Bērē :bichoo nto yēk kāānēētikaab kiruutēk nteenee -mēēnkētē kiyēē ng'āloolēē nto mbo kiyēē ikiilchinē keye kurāru.

⁸ Kiinkētē kule kāroomēch :kiruutēk, yoo kāyēyiisyēē :chiito am kēēlto nyēē karaam. ⁹ Māchāksē :chii kōōnkētē kule mēēbērē /kikēēyēyē kiruutēk kubo biich chēē churtootiin, nteenee /kikēēyēyē kubo biiko chēē mā churtootiin ak choo māchāmē /keebayta. Bo subak :kiruutēk biiko choo -mēēywyēyē Yēyiin, choo choowlwookēnootiin, choo mā tililēch ak choo āwēsēsch. Bo subak :kiruutēk biiko choo rumē sikiikwaa ak choo bākākiisyootē, ¹⁰ choo mārtooy, choo sikkōrē keye, ak choo chōōrē biiko. Bo choo ibērēēriisyē ak choo mōlōlchinē biich ng'al ak kiy ake tukul nyoo mārbuttooy keye kāānēētuutēkaab man. ¹¹ Miitē :kāānēētuutēchoo wōlēē bo lōkōōywyēk chēē kāroomēch choo /kikiitōōrwoō kule a-amte. Yēyiin nyoo boonto lēbkēēyyēēt ānkōōtōōrōōroot :nyēē kikōōnoo lōkōōywyēchoo kāroomēch.

Wōō :chamateetaab Yēyiin am wōlēē mii :biiko

¹²⁻¹³ Ābirchinē Mokoryoontēenyoo Yēesu Kiriiistō kōōnkōy nyoo kikōōnoo kāāmuukēywyēk, kuuyu kikasaa kule /kiikooōnnoo keye. Kyāāyēyootē ng'al chēē kimāānkētē

kumānāyēnchinē inee nteenee kuriireenaa. Ānkoo kyāāng'āloolē inee nyēē miyaat ānkāāwusootē biikyii ānkāākāwōōtēnootē, kutoola āyēchi yiisyēnyii. ¹⁴ Kinyōōwō :Mokoryoontēnyoo kaat ām chamateet nyēē kiboontēēnoo ānkoo kimaayemaat :anii. Kiyeya acham inee ānkāakoosēē keey.

¹⁵ Ng'ālyoontēēt nyēē māchāktōōs /kiikoosēē keey amakany :chii kwaam mēt ku kule, kichōōnii :Kāārarookiintēēt Yēesu ng'wēny chokōōraroohēē biiko choo kiikuchoolwookēn, ānku anii :akeenke ām bichooto :nyēē āchoolwookēnoot nyēē -/mākyoomu!

¹⁶ Ānkoo kiwuu nyooto, /kikeeriireenaa anii ām biiko tukul sukōōboorunēē :Kiriistō kule iruruunyē mooyēēnyii ām wōlēē mii :choo kiikuchoolwookēn. Yoo imuuchāktōōs /kiiraraachaa anii ānkāānyōōru *soboontaab kibchuulyo, kōōmuuchāktōōs /kiiraraach nkicheek biiko alak. ¹⁷ Kunyoo, kusilākoy ānkukoonyitākoy :Yēyiin nyoo mākāsāksē ānkubāytooyiisyē kēnyiiis āk kēnyiiis. Kuwuuyiit nyooto.

Kimwoochi :Bāwulō Tēmētēwō kwaam booryēt nyēē karaam

¹⁸ Wēnyoo Tēmētēwō, ārwokuuḡ kurubta keey ng'aleek choo kimwooyē *:wōōrkooyik kubo inyīng'. Yoo 'keerub ng'aleechaa, mākyūētyēēchiing' sii-ām booryēt nyēē karaam ¹⁹ ankiitas taay ikoosēē keey Yēyiin ankiūyey kiyēē inkētē kule karaam. Kiikubooto :biiko alake chēē kitay kuyey kuu nyooto. ²⁰ Alak ām bichooto kiikuyey kuu nyooto ku Ume-naayo ākoo Aleksaanta. Kwāātōōrchi Kibrōkōsyoontēēt sukukasee keey kule māmāchāktōōs kung'āloolēē Yēyiin nyēē miyaat.

2

Kōōnēmchinē keey :biiko saayeeet

¹ Ng'ālyoontēēt nyēbo koomānuut miisin ku kule isooyē Yēyiin ānkiibirchinē kōōnkōy kubo biiko tukul. ² Māchāktōōs /kēesoochinē bāytooyik āk kāāntōōyik sikkēeminy ām kaalyeet āk tāloosyēēt ānkiinēmchinē keey Yēyiin ānkiibuur nyēē /kēēkoonyitēēch. ³ Yoo kakeeyey kuu nyooto, ku karaam ānkōōng'ērēēchēē Yēyiin nyoo Kāārarookiintēēnyoo.

Irāroohēē biich :Yēyiin kubununēē lōkōōyiwēk chēē kāroomēch

⁴ Māchē :Yēyiin kule /kiiraraach biiko tukul kōōnkēt ng'ālyoontēētaab manta. ⁵ Yēyiin ku akeenke nkit, ānku akeenke :chiito nyēē ichoomnyēēch āk Yēyiin. Nto nyooto ku Yēesu Kiri-istō. ⁶ Kiikooyto :Yēesu soboonyii sukuwālāng'unēē biiko tukul. Kiyityiin -ng'ālyoontooni ām āsiiswēk chēē yēmootiin. ⁷ Kunyi, /kikeekweya anii a-amte ng'aleechaa kuu *lēbkēēyiintēēt. Man :kiyēē āmwooyē. Ānēētēē biiko chēē mā Yuutayeeek ākoosēē keey Yēyiin ānkāāmwooyē ng'al chēbo manta.

Kāāburtaab murēnik āk kooruuk choo kiikōōyēnchi Kiriistō

⁸ Mākyiintōōs :murēnik ām yēē /kākiiuruukyi keey kōōtōōrōrēē āwunnyēk chēē tiliilēch kusooyē Yēyiin āmānyēēru nto kuyey wookuut. ⁹ Mākyiintōōs :kooruuk kōōloochē keey nyēē karaam. Kōōloochē sirook chēbo koonyit ānkuboonto atēbuutēk chēē kāroomēch. Māmāchāktōōs kōōlētēē buutēek kule /sikēēchōrōkyinē, kōōloochē chobosaak, tukuukaab kaat āk sirooy chēē alē beesaan chēē chaang'. ¹⁰ Nteenee, māchāktōōs kuboonto atēbuutēk chēē kāroomēch chēē misyinē kooruuk choo kiikōōnēmchi keey Yēyiin.

¹¹ Māchāktōōs kōōnēētēē keey :koorko ake tukul ng'aleek ām kēēlto nyēē intusoot ānkōōyiwēyiisyē.

¹² -Māāchāmchinē koorko kuyēk kāānēētiintēētaab ng'ālyoontēētaab Yēyiin nto mbo kule kubayta saanteenyii. Māchāktōōs kusiisynē keey. ¹³ Aatam :nyēē kisimkuyey :Yēyiin kurook, nto mii yoo, chokuyey Aawa. ¹⁴ Mēēberēē ki Aatam :nyēē /kikeekenta kut kuyey ng'ōōkisto, nteenee ki koorkēēt. ¹⁵ Māchāktōōs :koorko ake tukul kuriibēē kōōnyii āk lōkōkyii ām kēēlto nyēē karaam. Yoo kamuyta, kookaasee keey Yēyiin, kutinyē chamateet, kutiilil ānkuriibēē keey, mākutēbto *soboontaab kibchuulyo ākookoy.

3

*Kāāntōōyikaab biikaab Kiriistō
(Tiitō 1:5-9)*

¹ Mii yu naas :ng'ālyoo nyēē māchē /kiyyoong'unēē. Yoo kamach :chii kōōntōōchi biikaab Kiriistō, kākukwēchi keey yiisyō nyēbo koonyit. ² Māchāktōōs :kāāntōōyiintoonoo

1:12-13 Yēyuut. 8:3 1:15 Luuka 15:2; 19:10; Room. 5:8 1:16 1Kōōr. 15:9-10 1:18 1Kōōr. 9:24-25; 1Tēm. 4:14; 6:12; 2Tēm. 4:7-8 1:19 1Tēm. 1:5 1:20 1Kōōr. 5:5; 2Tēm. 2:17; 4:14 2:1 Efēēs. 6:18-19 2:2 Eesra 6:10
2:4 Ešēk. 18:23, 32; 2Tēm. 2:25; 2Bēt. 3:9 2:5 1Kōōr. 8:6 2:6 Kala. 1:4; Ibu. 9:28 2:7 Yēyuut. 9:15; Room. 1:5; 9:1; 2Tēm. 1:11 2:8 Tyēēn. 63:4; 134:2; 141:2 2:9 1Bēt. 3:3-5, 7 2:10 1Tēm. 5:10 2:13 1Kōōr. 11:3-16; 14:34-35 2:13 Toowu. 2:7, 21-22 2:14 Toowu. 3:1-6, 13; 2Kōōr. 11:3 2:15 1Tēm. 5:10, 14; Tiitō 2:4-5

ku chii nyēē mātinyē lēēlis, ku chii nyēē tēērēē koorkeēnyii nkit, kusēwunoot ānkuriibē keey, kukoonyitoot, kururoot :moo ānkōōmuuchē kōōnēētiis. ³ Māmāchāktōōs ku kibōōkityoo āmā chii nyēbo wōōrōōryēēt. Nteenee māchāktōōs kōōntusoot ānku tala, āmāboonto muchastaab beesaan. ⁴ Māchāktōōs kōōnkētē kuriib kanyii nyēē karaam kukas kule iywēyē :lōkōkyii kutukul. ⁵ Yoo -mēēmuuchē :chii kuriib kanyii kumēēmuuchē kuriib kaniseet. ⁶ Māmāchāktōōs /kēēkwēyē chii nyoo mānāākih ām ng'ālyoontēētaab Yēyiin kule kōōntōōchi chuut kuuyu imuuchē koontumeer. Nto yooto, +/ mākiitiilchi ng'aleek kuu choo /kikiitiilchinē Kibrōkōsyoontēēt. ⁷ Māchāktōōs :kāāntōōyiintonoo ku chii nyēē tinyē kaayna nyēē karaam ām wōlēē mii :yēēmēēt simānyōōr :Kibrōkōsyoontēēt bārooyinto nyēē katechee.

Toorētik

⁸ Māchāktōōs :nkicheek toorētikaab biikaab Kiriistō kukoonyitootiin nyēē māwēēchwēēchē ng'al, āmā kibōōkitiis, nto kutōōrtooy :moonik kumach beesaan. ⁹ Māchāktōōs kukiilchi ām mooyēēt akeenke ng'ālyoontēētaab manta nyoo /kiikēēng'oong'wēēch ānkuyēyē kiyēē inkētē kule bo man.

¹⁰ Māchāktōōs /kēētāyēmtōoy bichoo kutoombo /kēēkwēyē. Nto yoo mātinyē ng'ālyoo, /kēēchāmchi kuyēk toorētik.

¹¹ Māchāktōōs :nkicheek kooruuk chēē toorētik* ku chēēyōōsōōy chēē koonyitootiin, chēē māyēyootē seemseem. Māchāktōōs ku koor chēē riibē keey /ānkiikoosēē keey ām kiy ake tukul.

¹² Māchāktōōs :chii ām toorētichoo kutēērēē koorkeēnyii nkit ānkuriibē lōkōkyii āk kanyii ām kēēlto nyēē karaam. ¹³ Chii ake tukul nyoo kāyēyiis nyēē karaam, kōōloong'u keey ām komostaab ng'ālyoontēētaab Yēyiin ānkuch ām manta nyēbo Kāārārookiintēēt Yēēsu.

Manta nyēē wōō nyēbo Yēyiin

¹⁴ Ānkoo sinee āboontēē mooyēēt kule +māāchōōnii wōloo imiitē, āsiruung' ng'aleechu si ¹⁵ yoo kaakaay keey, 'kēēnkēt wōlēē māchāktōōs kōōbuurtooy :biikaab Kiriistō. Bichooto ku choo kikwey :Yēyiin kuyēk cheechii. Tolochta :bichoo āk sisinēēt nyēē iyyoong'unēē :manta.

¹⁶ Ng'ālyoo nyēbo man kule wōō :kiyēē kiikung'oong'wēēch Yēyiin:

/Kikēēsich inee kuu chii ake tukul,

kiiboor :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kule churtaat.

Kikas :nkicheek malayikaanik.

/Kikyaamtaat inee ām kōōrōōsyēk.

/Kikiiyēnchi ām kōōrēēt,

/ānkēēyib kuwo barak wōloo mii :lēbkēēyyēēt.

4

Māchāktōōs /kēētāyē kāānēētēyēwēēk chēē mābo man

¹ Ibooru :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kutook kule ām bēsyoōsyēk choo kwoonii, mākuchunnyēē :biiko ng'ālyoontēētaab manta ankurub ng'aleekaab biiko choo tēwēchē :tāmirmirook chēē miyootēch. ² Ibērbēeriisyē :bichoo āmēēkōōnkētē ng'ālyoontēēt nyēbo man āk nyēbo ng'wiinan. ³ Yēētēē biiko kōōmutiis āk kule kumaam āmiik alak ānkoo kiyēyē :Yēyiin āmiichoo kule kutaach :biikyii choo inkētē manta ankwaam kubirchinē inee kōōnkōy. ⁴ Karaam :kiy ake tukul nyoo kiyēyē :Yēyiin kunyoo, māchāktōōs /kēētāyē kiy mbo akeenke yoo /kakeetaach /kēēbirchinē Yēyiin kōōnkōy. ⁵ Yēyē :ng'ālyoontēētaab Yēyiin āk saayeet kutililiit :kiy ake tukul nyēē kiyēyē Yēyiin.

⁶ Yoo 'kēēboorchi mbo ng'eetaabiya ng'aleechu, 'keeyē ām kēēlto nyēē karaam yiisyēētaab Kāārārookiintēēt Yēēsu. Nto yooto imiitē ititirēē ng'ālyoontēētaab manta nyoo /kikiineeting' nyoo irubē. ⁷ Itay tyoonkōōchoy chēbo bēērbēeryo chēē mārubtooy keey āk Yēyiin. Ichōbāksē ākookoy inēētē keey ibuurē kuu wōlēē māktōoy :Yēyiin. ⁸ Yoo 'keeneet bōōrng'uung', mākuyētyēēchiing' ām kōōrooni, nto yoo 'keeneet keey ibuurē kuu wōloo māktōoy :Yēyiin, mākuyētyēēchiing' ām soboontaab kōōrooni ākoo nyēbo kōōrēēt nyoo mākuchō.

⁹⁻¹⁰ Kiikoosēē keey Yēyiin. Inee :Kāārārookiintēēt nteenee chēē irāroochē, ku biiko choo iyēnchinē inee. Māchāktōōs /kēētiyēē mēt ng'aleechaa ānkuyēmāktōōs /kēēchāmē kutukul. Kiyooto :nyēē kēēmiitē kēēng'ētiichinē keey. ¹¹ Ng'aleechaa chēē māchāktōōs 'ikiimē yoo 'inēētiisyē.

3:2 Tiitō 2:2; Room. 12:13; Ibu. 13:2 3:7 Tiitō 1:6-9; 1Bēt. 5:1-4 * 3:11 Nto: kooruukwaa. 3:11 Tiitō 2:3
3:15 Efēēs. 2:19-22 3:16 Mat. 28:18-19; Māārko 16:20; Luuka 24:50-51; Yoowa. 1:14; Yēyuut. 2:33, 36; Room. 1:3-4;
Efēēs. 1:20-21; Filiib. 2:6-11; Kolos. 1:6, 23; 1Tēm. 2:7; 2Tēm. 4:17; Ibu. 1:6, 13; 2:9 4:1 Mat. 24:10; 2Tēm. 3:1 4:3
1Kōōr. 10:30; Ibu. 13:9 4:4 Toowu. 1:31; Māārko 7:15 4:7 1Tēm. 1:4 4:8 1Tēm. 6:6 4:9-10 Tiitō 3:4

¹² -Meekany kumoontiing' :biiko kuuyu tēēmining'. Nteenee inyiating' :nyēē māchāktōōs kukāsēēning' :biiko tukul choo kiikōōyēnchi ng'ālyoontēēt, wōlēē ing'ālooltooy ak wōlēē itēbtooy, wōlēē ichāmtooy biiko, wōlēē 'iyēnchintooy Yēyiin ak tiliilinto nyēē iboontē. ¹³ Iyēyiisyeē bārooyinto nyoo mii kumanaayitu, isumānchinēē biiko ng'ālyoontēēt, i-āmchinēē ānkiinēētēē. ¹⁴ -Meechwees kāāmukēyēwēēchoo kirōōbuung' :Yēyiin kubununēē kiyēē kimwooy *wōōrkooyoontēēt ake yoo kitiinyēēning' āwunnyēk :kāāntōōyikaab biikaab Kiriistō. ¹⁵ Iyēyē tukuuchoo kibtaman ānkiinēmchinēē keey kutukul sukung'ēet kukas :chii ake tukul wōlēē imiitē itāstooy taay. ¹⁶ Māchāktōōs irōōtootē soboonng'uung' ak ng'aleek chēē 'inēētē. Imuytoochi tukuuchoo kuuyu, yoo keeyey kuu nyooto, +meeraraachakse :inyiating' ak biiko choo 'inēētē.

5

Ibooru koonyit

¹ -Meeryōōnkyinē booyoo yoo imiitē iyisu, nteenee ing'āloolchinē kuu kōōn. Iyibē nkicheek āybēēriik wuu nyēē mbo ng'ēetaabkoomēt. ² Iyibē cheebyoosya ake tukul wuu nyēē koomēt. Nto tiibiik, inam choo wuu nyēē mbo chēēbkoomēt am kēēlto nyēbo tiliilinto.

Wōlēē māchāktōōs /kēēriibtooy musukuunēk

³ Māchāktōōs /kēēyētyēēchinē musukuunēk choo mātinyē chii nyēē kəriib. ⁴ Nteenee yoo boonto :cheebyoosya nyēē musukuunēk nto muchōōrōōn, kumāchāktōōs :lōkōchoo kuriib sikiikwaa, kuukaanyii nto kōōkōōnyii sukōōboorunēē yooto kule iywēyē Yēyiin. Yoo kayey kuu nyooto, kumii kuyooku kiyēē /kikēēyēchinē icheek, ng'ālyoo nyēē chāmē :Yēyiin. ⁵ Koorko nto cheebyoosya nyēē kiikung'ēt nkit ku musuk kumāchāktōōs kōōkēnēē keey Yēyiin nkit ānkuriirchinē beēt ak kwēēmooy kule kuyētyēēchi. ⁶ Nto koorko nyoo musuk ankicham tukun chēbo leles, kukiikume :nyoo kusobē. ⁷ Māchāktōōs imwoochi nkicheek biiko ng'aleechu, sukung'ēet mariirtee chii. ⁸ Chii ake tukul nyoo māyētyēēchinē tilyōōnuutēkyii ānku miisin biikyii choo bo kō, kāākutāchiin ak ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Miyaat :chiichoo kusiir nyoo mănēyēnchi ng'ālyoontēētaab Yēyiin.

⁹ Yoo / sikiiyiityi cheebyoosya nyēē musuk komostaab choo yēmē / kēētoorēt kumāchāktōōs kukiikukeeytee kēnyisiyēk tāmānwookik lo. Māchāktōōs ku cheebyoosya nyēē mānāāchoonchooyēnoot ¹⁰ ānkitoonoot am yēyutēk chēē kāroomēch kuu wōlēē kiriibtooy lōkōkyii, wōlēē kitooytooy tāyēēk, wōlēē kiyētyēēchintooy biikaab Kiriistō, wōlēē kitoorētitooy biiko choo nyāliltōōs ak mbo tukuuk alak chēē kāroomēch chēē kiikuyey.

¹¹ Māmāchāktōōs /kēēsirtooy musukuun choo tākuminkēēch kuuyu yoo kabiirta :muchastaab bōōrwoonikwaa wōlēē kiikōōnēmchintoochi keey Kiriistō, kumach /kiimut. ¹² Yooto, kōōsākyi keey /kiitiilchi ng'al, kuuyu kāākwiiri kiyēē kiikukuurtoochi Yēyiin. ¹³ Ilumotēē :kooru chēē wuu choo koorin kōōbootootē āsiiswēkwaa. Māwuu nyooto baateey, nteenee yēyootē mbo subak seemseemnyeeet kōōwutootēē keey ng'al chēē mā cheekwaa ānkung'āloolootē mbo ng'al chēē māyēmāksē. ¹⁴ Kunyoo, āmwoochinē musukuunēk choo tākuminkēēch kule kucheeng' saanik ānkuriib lōkōkwaa ak kooriikwaa simānyōōr :Buunyoontēēt bārooyinto nyēē kang'alaalee icheek nyēē miyaat. ¹⁵ Kookuweech keey kēny :alake kuba wōlēē mii :Syeetaani ankookurub ng'aleekyii.

¹⁶ Nto yoo mii :cheebyoosya nyēē kiikuchamta Yēyiin ānkuming'tooy keey musukuunēk, kumāchāktōōs kuyētyēēchinē musukuunēchoo am kēēlto ake tukul. Māmāchāktōōs kubākookyii nyikiisinoō kaniseet. Yooto, mākuyētyēēchi :kaniseet musukuunēk choo minyē nkityō.

/Kēēkoonyitē kāāntōōyikaab kanisa

¹⁷ Māchāktōōs /kēēkoonyitē /ānkēēyētyēēchinē booyikaab kanisa choo tinyē kāāntōōysēēt nyēē karaam, ānku miisin choo āmtooy ng'ālyoontēēt ānkōōnēētē. ¹⁸ Mwooyē :siruutēk kule, “-/Mākēērātē yēēyto kuutiit yoo yēyiisyē.” Nto subak, “Yēmē :chii nyoo kāākubirto nkuruukyii kunyōōr kiy.”†

¹⁹ Māmāchāktōōs simiyēnchinē ng'ālyoo nyēē /kākēēmwooy /kēēng'āloolēē booyik nyēē miyaat, nteenee ākoy baateey yoo kāākumwooy :biiko chēē yitē āyēng' nto sōmōk kule wuu nyooto. ²⁰ Yoo kāchoolwookēn :kāāntōōyik, 'iburyoong'tooy kukāsēē :biiko, sukung'ēet kōōyēyē :chuut alake.

²¹ Kunyoo ii, Tēmētēwō, āmwoowuung' am taayeetaab Yēyiin ak nyēbo Kāārārookiintēēt Yēesu ak mbo am taayeetaab malayikaanik choo kwēyootiin kule, irub ng'aleechaa nyēē -mēēkwēyē chii. Māmāchāktōōs ichāmē biiko alak kusiir alak. ²² -Mēēsāmsāmānē keey yoo

itiinyēē chii āwunnyēk itōōlchinē yiisyēētaab Yēyiin -ameekany kunaming' :ng'ōōkistaab biiko alak. Ibuur itiliil. ²³ -Meēyyēē bēeko baateey, nteenee imōōsē *tifaayiik tisich kubo bōōrtaab moo nyoo iyiiimsētiing' btaman.

²⁴ Mēemuuchāktōōs kōōyēēlakiiis :ng'ōōkiskookikaab biiko alak, nteenee /simkēēkāsē ba-keenke /kumānāābokiitiilchinē ng'al. Nto chēbo alak, kōōyēēlootiin ākoy bēsyoonoo +/mākiitiilchi ng'al. ²⁵ Am kēēlto nyēē wuu nyooto, simkutooku :kāroomnyēētaab yēyūutēkaab biiko alak, āmāwunyāktōōs ākookoy :choo iyēēlootiin.

6

Wōlēē māchāktōōs kōōbuurtooy :motwoorik

¹ Māchāktōōs :motwoorik kōōyēwēyē mokorēēnikwaa sukung'et -/mākēēng'ālōolēē Yēyiin nyēē miyaat āk mbo kāānēētēyēwēkyoo. ² Māmāchāktōōs :motwoorik choo kiikōōyēnchi :mokerēēnikwaa Yēyiin kōōyēwēyē mokorēēnichoo kisich, kuuyu mbo ng'ēetaabiya ām Kiriistō. Nteenee, māchāktōōs kuyēyē yiisyēēng'waa kutook, kuuyu chēē yēētyēēchinē :yiisyōōnuutēchoo ku choo kiikōōyēnchi ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Ng'aleek chooto :chēē māchāktōōs inyiiing' Tēmētēwō 'inēētē ānkiikiimē biiko kurub.

Kāānēētiisyēēt nyēbo lembech āk bāyitit nyēbo man

³ Chiito nyoo kaakoobetyeenyee keye wōlēē mii :Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō ankooneet ng'al chēē mābo man, ⁴ kukiikoolaaambuuch nyoo :ng'aseetaab keye āmēēnkētē kiy. Kicham :chiichoo kwiilat āk wookuut. Yibu :ng'aleechaa kōōtuuyiityi keye :biich moon. Kuwookuut, kung'alaalatee keye nyēē miyaat, kōōsōōtyēēchinē alak nyēē miyaat, ⁵ ānkuchuuuuntōōs :mētēwookaab bichoo kubo kāāsōōtyēwēēk chēē miyootēch chēē boonto. Bichuutēchu :chēē /kiikēēbuutēē ng'ālyoontēētaab manta ānkōōsōōtē kule tōōs yoo kasyeem :chii kurub kēēltaab Yēyiin ku kēēlto :nyooto nyēē yēyē chii kunyōōr bāyitit ām kōōrooni.

⁶ Nteenee, yoo kēēnēmchi keye :chii yiisyēētaab Yēyiin, āmēētuyiityinē ake moo, kāākunyōōr bāyitit nyēē wōō miisin ām Kaab Yēyiin. ⁷ Mēēbērē /kikēēsiktēēch kiy, āmākēēbēētooy kiy kōōyiyin kākēēbēku. ⁸ Nteenee, yoo kēēnyōōru kiyēē kyoomē āk kiyēē kiilōōchē, kuyēmēēch :chooto. ⁹ Nto biiko choo hērē nto cheeng' tukuuk sukumokornoon, kutōōrchinē :ng'aleechaa tyēmiisyēēt ankutech. Tōōrchinē :ng'aleechaa kuyey tukuuk chēē chaang' chēbo bēērēbēryo āk mbo muchastaab tukuuk chēē iwoong'tooy biich. Tōōrtooy :ng'aleechaa biiko kubootoy ānkwooroon. ¹⁰ Toowunēē keye :miyootyēēt wōlēē wōō muchastaab beesaan. Biiko choo loosyootē kumāchē beesaan kukiikuchuuunnyēē ng'ālyoontēētaab Yēyiin ānkuyibchi keye ng'woonin nyēē -/mākyoomu.

Kiyēē kiikāloonchi :Bāwulō Tēmētēwō

¹¹ Nto inyiiing' nyoo iboyē Yēyiin, māchāktōōs isatee keye wōlēē mii :ng'aleechaa ankiirub soboonto nyēē churtaat, inēmchi keye Yēyiin ankiikaasee keye inee, ichāmē biiko alak, imuytoochinē ng'al ānkiitālyiitu. ¹² I-am booryēēt nyēē karaam kubo ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Inkēt kule kikuuring' :Yēyiin inyōōru *soboontaab kibchuulyo. Kunyi, 'ikiilchi soboonoo 'kiichāmchiintōōsii kukāsē :biiko chēē chaang'.

¹³ Am taayetaab Yēyiin nyoo ikoochinē kiy ake tukul soboonto āk mbo ām taayetaab Yēēsu Kiriistō, nyoo kichāmchiin ām taayetaab Bōōntyō *Bilaato kule inee ku Kāārārōokiintēt, āmwoowuung' kule ¹⁴ ikiilchi ng'ālyoontēētaab Yēyiin. -Meekany inyōōru tisyā nto mbo kule /keeng'alaaleeniing' nyēē miyaat. Iriib kuu nyooto ākoy bēsyēēt nyoo kāchōōnēē :Mokoryoontēēnyoo Yēēsu Kiriistō. ¹⁵ Mākukwēryoon :Yēyiin ām bēsyēēt nyoo kiikōōtōōrto :inee. Itōōrōoot :Yēyiin ānku inee nkityō :bāytooyiintēt. Inee :bāytooyiintēētaab bāytooyik ānku mokoryoontēētaab mokorēēnik. ¹⁶ Yēyiin nkityō :nyēē māmēē ānkuminyē ām lēbkeēyyēēt nyēē mākāsaksē. Māmii :chii nyēē kiikukas Yēyiin nto mbo nyēē imuuchē kukas. Kukoonyitākoy :Yēyiin ānkubāytooyiis ākookoy. Kuwuuyiit nyooto.

Biikaab Kiriistō chēē boonto bāyit

¹⁷ Imwoochi choo boonto bāyitit ām kōōrooni kule māng'āsē keye āmātiyēē mēt tukuuchoo. Tukuuk choo chēē -/mākiinkētē batay āk moo. Nteenee kiyēē māchē kuyēyē kuku-tiyyēē Yēyiin mēt nyoo kōōnēēch kiy ake tukul kuyem ānkuyēyēēch :tukuuchoo keeng'erech. ¹⁸ Imwoochi bichoo kuyey ng'aleek chēē chaang' chēē kāroomēch, kuyēk biich chēē leelach :moonik ānkuchāmē kuyēmtōoy tukuuk āk biiko alak. ¹⁹ Yoo kayey kuu nyooto, kāākuyēytoochi keye bāyitit nyēē tiyyēē keye ām kōōrēēt nyoo chōōnii, sukung'et kukiilchi soboontaab manta.

Ng'aleek chēbo lētut

²⁰ Tēmētēwō, kāamwoowuung' kule -mEEKUSTE iyey ng'aleechaa tukul choo kiikōōtōōruung' :Yēyiin. Isatee keyy kwiilateet nto wookuut nyēbo bēērbēēryo nyoo yēyē :choo ng'āsēē keyy kiirnātēēt nyēē mā bo man. ²¹ Yēyē keyy kule ng'oomēch, nteenee kiikuchunnyēē ng'alyoontēētaab Yēyiin. Kōōbēruurook :Yēyiin.

Barweetaab Āyēēng' nyēē kisirchi :Bāwulō Tēmētēwō

Taayta

Siriintēēt, yēē / kikeēsirē ak wōlēē / kikeēsirēē: Yu kaakoowaany :Bāwulō ruutoonyii nyoo kibo ang'wan, kooyey Rooma. / Kikeekerta subak kō nto yityo / keeratee nyōrōōrōōnik. Kisirē barwaani bēsyoōsyēkyii chēbo lētuut kurataat kukaakuriik wokubakach :bāytooyiintēēt Nēērō nyēē ki rumiin kibkerkoong'nyaa. -/Mākiinkēt kule ki āyu yēē /kikeēsirē barwaani nteenee ākoy /kikeēsirē kukābēk :maata nyoo kibo Rooma ām kēnyiiitaab 64 KK kutoombo kōōkēētē keey :Nēērō ām kēnyiiitaab 68 KK. Isōōtē :biiko wōlēē wōō kule /kikeēbākāchē Bāwulō kēnyiiitaab 67 nto 68 KK. /Kikiyookyine Tēmētēwō barwaani kumiitē Efēēsō.

Kiyēē mii ariit: Kikas :Bāwulō kule kikiikubakaakta :chōōrōōnuutēkyii, kunyoo kisirchi Tēmētēwō barwaani kuuyu kikiikung'ēēlēnchi miisin kut kwoomchi :yēēmootēēt kule nto kas Tēmētēwō. Nteenee kimātinē ārookēnēt ake tukul kuuyu kiinkētē kule ānkoo kimii wokubech :soboonnyii ām lēēkitō, kitinyē kāākēnētē kule mākuriib inee :Yēyiin ām nyalilta nyoo buntēē :inee ām bēsyoōsyēchoo ng'eri yoo tākumiitē kōōrēt kutoombo kut kōōwatē wōlēē mii :sobontaab kibchuulyo.

Ibooru :Bāwulō ām barweenyii kule riirēē :inee miisin biikaab Kiriistō choo kikiikubuntēē wuuyinwookik āk wusiisyēēt kumii :icheek ng'wēnyuutaab bāytooyiintēēt Nēērō. Ikomkoomu Tēmētēwō kule kuriib kāāyēnchinooyēt ām lōkōōywēkaab Kiriistō ankwaamta lōkōōywēchoo ām nyikanateet ānkoo kumiitē :wusiisyēēt. Kimāchāktōōs mbo kōōburyoong'to choo inētēē ng'al chēbo lembech.

Kiyēē āmu: Kiyēē irābchinē :barwaani miisin kukōōkomkoom biich kule /kēēmuytoochinē ng'al ānkoo ku chaang' :wuuyinwēk. Yēyiin nkit :nyēē mā kubāw kiy ake tukul ānkutuwēnē choo ikēnēē keey inee. Māchāktōōs kurubē wōlēē kiwuu :sobontaab Bāwulō.

Kyoorōōr keey :Bāwulō ānkumākyyi Tēmētēwō bēur

¹ Anii ku *lēbkēyiintēēt Bāwulō nyoo āyēchinē Kāārārookiintēēt Yēēsu yiisyēēt. Kitoola :Yēyiin ānkōōyookwoo chāā-āmchi biiko kurubta keey āk *sobontaab kibchuulyo nyoo kikuurtoowēēch kubununēē Yēēsu Kiriistō. ² Āsiruung' inyiiing' wērinyyu Tēmētēwō nyoo āchāmē miisin. Kōōbēruuring' :Baaba Yēyiin āk Mokoryoontēenyoo Yēēsu Kiriistō. Kuriireeniing' ānkukōōning' kaalyeet.

Māchāktōōs /kēētiritē /ānkiikoosēē keey Yēyiin

³ Ākutunkyinē Yēyiin kuu wōloo kiyēytooy mbo :kuuko ānkāāyēyē kiyēē ānkētē kule karaam. Kuuyu āsōōtiing' ākookoy, āsoowuung' bēēt āk kwēemooy ānkāābirchinē Yēyiin kōōnkōy. ⁴ Yoo kaasoot wōlēē 'kiiriirte bēsyoōnoo kyāābākoooktiing', kwoomchoo :yēēmootēēt kule nto akasing' saang'erech. ⁵ Ānkētē kule 'ikoosēē keey Yēyiin miisin. Kiikoosēē keey :kōōkōōng' Lōyis Yēyiin āk koomēt Yuuniis, wōlēē ānkētitooy kule imiitē :nkinyiing' iyēyē kuu nyooto.

⁶ Kunyi, kurubta keey āk yooto, āsōōtuung' kule ikany kōōmwo keey :kāāmuukēywēēch choo kirōōbuung' :Yēyiin yoo kyāātiinyēēniing' āwunnyēk. ⁷ Mānāākōōnēēch :Yēyiin Tāmirmiryēēt nyēbo muyātēēt, nteenee kikōōnēēch nyēbo nyikanateet, chamateet āk riibēētaab keey. ⁸ Kunyoo, -meekany kunaming' :muyātēēt yoo +meeng'alaalee Mokoryoontēenyoo nto yoo isōōtooy anii nyoo /kiikerata kubo inee. Nteenee, ikany kēenyāliilchē :tukwaay kubo lōkōōywēk chēē kāroomēch kukōōniing' :Yēyiin nyikanateet.

⁹ Kiikooraraachech :Yēyiin ānkiikukuurēēch kēyēku biikyii. Manaayey kuu nyooto kubo kiy ake tukul nyēē kiikeeyey, nteenee kubo wōlēē māktōoy :inee nkit ām mooyēenyii āk mbo subak kubo chamateenyii nkityō. Kisimkuchameech :Yēyiin /kumānāākēētoow kōōrētē¹⁰ ānkōōboorwēēch chamataanaa ām chōōnēētaab Kāārārookiintēenyoo Yēēsu Kiriistō. Kiikōōsyēēntoowēēch :Kiriistō meet ānkwoorōōr wēēch kēlto nyēbo *sobontaab kibchuulyo kubununēē lōkōōywēk chēē kāroomēch. ¹¹ Kunyoo, kookutoola :Yēyiin a-amtaate lōkōōywēchu, āyēku *lēbkēyiintēēt ānkāānēētootē ng'ālyoontēētaab manta. ¹² Kiyooto :nyēē /kiinyāliilchoo kuu nyiitēny. Ānkoo kuwuu nyooto, -māāmuyoot, kuuyu ānkētē chiichēē kyāāyēnchi ānkāātinyyēē man kule imuuchē kuriib kiyēē kiikōōtōōrwoow ākoy bēsyoōnoo iyēēwunēē.

¹³ Tēmētēwō, 'inēētē biiko kuu wōloo kyāānēētitooy :anii ānkiikoosēē keey Kāārārookiintēēt Yēesu ānkichāmē biiko kuu wōloo kyāāyēytooy :anii. ¹⁴ Ikaaman ng'aleechaa kroomēch choo /kiikiitōōruung'. Kuyētyēēchiing' :Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyoo mūnyē āriinyoo.

¹⁵ Abērē 'inkētē kule kookubakaaktaa :chii ake tukul nyēbo yēmēētaab Eesya kuboonto keey Fukēēlō āk Eermokeen.

¹⁶ Asooyē kule kuriiree :Yēyiin kaab Ōnēsifōōrō nyoo kimāmuyoot chokukasa arataat. Kichokōōbāybooyoo ānkōōtitiroo btaman. ¹⁷ Yu kāwokuyit Rooma, koomuuch kucheeng'aateenaa wōlto ake tukul ākoy kut wokunyōōrwo. ¹⁸ Abērē 'inkētē kubooyiit man kule kiyētyēēchoo. Ōnēsifōōrō ām kēēlwookik chēē chaang' yoo kyāāmiitē Ēfēēsō. Lēyyē, kuriiree :Mokoryoontēēt Ōnēsifōōrō bēsyoonoo itilichinē biiko ng'al.

2

Kiyēē māchāktōōs kuyēyē :Tēmētēwō yoo kānyōōr nyālilūutēk

¹ Wēnyoo, Tēmētēwō, ikiil, kuuyu 'inkētē kule chāmiing' :Kāārārookiintēēt Yēesu ānkutiying'. ² Nto tukuuk choo 'kiikāsē ā-āmu ām taayeetaab biiko chēē chaang', itōōrchi choo biiko chēē /kiikoosēē keey ānku chēē imuuchē kooneet biiko alak. ³ Imuytoochi nyālilūutēk kuu chii nyēē āmē booryēēt nyēē karaam kubo Kāārārookiintēēt Yēesu kuu wōloo kēēyēytooy :acheek. ⁴ Yoo kēēwutēē keey :chii nyēbo lukēēt ng'aleekaab biikaab yēmēēt, -mēeng'ērēchē nyēē wōō nyēbo lukēēt. ⁵ -/Mākēētuwēnēē chii loong'ēetaab labateet yoo kamarub mākuutēkaab kaang'weeneet. ⁶ Kāābātiin nyoo ikiilchinē keey kāābātiisyēēt ku nyooto -nyēē māchāktōōs /simkiikoochinē āmiikyii chēbo yiisyēēt. ⁷ Tēmētēwō, irōōtootē kiyēē āmwooyē, kuuyu makuyeying' :Mokoryoontēēt inkēt ng'aleechu tukul.

⁸ 'Inkētē kule king'ēeteet meet :Yēesu Kiriistō nyoo kichōōnēē kōōtaab *Tāwuti. Kuuyu ā-āmtootē lōkōōywēchu kāroomēch, ⁹ kaanyalil kut /kēērātoō wuu nyēē kaanyeereē ng'al. Nteenee, mēēmūchāktōōs /keerat ng'ālyoontēētaab Yēyiin. ¹⁰ Kunyoo, āmuytoochinē kiy ake tukul kubo choo kiikukwey :Yēyiin, nto anyuun kooraraach nkicheek :Yēesu Kiriistō sukunyōōr lēbkēēyēētaab kibchuulyo. ¹¹ Ng'ālyoo :nyoo nyēē /kēētiyyēē keey kuuyu, "Yoo kākēēbēku āk Kiriistō

+mābokēēmīny āk inee.

¹² Nto yoo kākēēmuytoochi,
+mābokēēbāytooyiisyē āk inee.

Yoo kakeetay :acheek,
+mawokutayeēch :nkinēe.

¹³ Ānkoō -/mākiikoosēē keey biiko,
/kiikoosēē keey inee,
kuuyu mātāyē keey :inee nkit."

Chii nyēē chāmtooy :Yēyiin

¹⁴ Māchāktōōs isōōtyinē biiko ng'aleechu: Imwoochi ām taayeetaab Yēyiin kule māmāchāktōōs kukwilēē keey ng'al. Māmii :kiy mbo kisich :nyēē yēētyēēchinē :kwiilataanaa, nteenee nyēēēē kāāsōōtēywēēkaab biiko choo yēbchinē yit. ¹⁵ Isyeem wōlēē 'imuktooy iyey yiisyēēng'uung' ām kēēlto nyēē karaam nyēē chāmtooy :Yēyiin. Kutook kule iyēku chii nyēē mātinyē muyāt ānku nyēē nāmē ng'ālyoontēētaab manta ām kēēlto nyēē churtaat.

¹⁶ Itayee keey imwooyootē ng'al chēē mārubtooy keey āk ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Bi-iko choo iwutootēē keey ng'al chēē wuu choo, mākutāsē taay kulōōyēkiitu miisin ām wōlēē mii :Yēyiin. ¹⁷⁻¹⁸ Makwaamaat :kāānēētiisyēētaab bichoo biiko kuu yoo āmooteē :kisērēkēēchēēt kereenkaab chii. Biiko alak chēē kichuunnyēē ng'ālyoontēētaab manta ku Umēnaayo ākoo Filēētō. Mwooyē :bichuutēchu kule kiyeyakay kēny :ng'ēeteetaab meet kunyēērootēē kāāyēchīnooyēētaab biiko alak. ¹⁹ Ānkoō kut kuwuu nyooto, tākōōyōong'oot :tiyyēwoontēētaab Yēyiin /ānkēēkāsēē siruutēchu mwooyē kule, "Inkētē :Yēyiin biiko chēē cheechii." Nto "Chii ake tukul nyēē kuurē Mokoryoontēēt kumāchāktōōs kubakaakta miyootyēēt."

²⁰ Ām kōōto ake tukul nyēē wōō, miitē :tērēkōōk chēē /kikeeyeyee *ta-aabuut āk chēbo *feeteet. Miitē mbo subak :chēbo keetiik āk chēbo mēnēēt. /Kēēyēyēyēē tērēkōōchu alak /kēebāyēē tāyēēk, nto chuut alak /kēēkōnōrēē tukuuk chēē mābo kooniyit. ²¹ Kunyi, yoo kēētililēē keey :chii ake tukul wōlēē mii :tukuuchoo miyootēch mākuypēk terekyeet nyēbo

koonyit nyē imuuchē :chiitaab kōōto kuyēyiisyēē kubo yiisyō ake tukul nyē karaam kurubta keey āk wōlēē kichōbto.

²² Tēmētēwō, satee keey muchastaab āybēer nyoo bo miyootyo ankiirub kēlto nyoo karaam kuchurta, iyēku chii nyē / kiikoosēē keey, nyēbo chamateet āk sinēnto. Iyey tukuuchotoo kuu wōloo yēytooy :biiko alake choo sooyē Yēyiin ām moonik chēē tililēch. ²³ Itayee keey kwiilateet nyēbo bēerbēeryo āk solwoonti. 'Inkētē kule yibu :ng'aleechaa wookuut. ²⁴ Māmākyinē chii nyoo yēyē yiisyēētaab mokoryoontētēē kuyēyē wookuut. Nteenee māchāktōōs kutālāyiitu ām wōlēē mii :chii ake tukul, kōōnēētiisyē nyēē karaam ānkumuytooy. ²⁵ Nto yoo mii :biiko chēē kwiilē inee, kumāchāktōōs kuyisu muut ānkutinyēē mooyēēt kule imuuchē kōōkoochi nkicheek :Yēyiin mooyēēt kuweek sukōōnkēt manta. ²⁶ Yooto, kōōmuuchē :icheek kusēw ankuchililee mastiitaab Kibrōkōsoyontētēē nyoo kiikunam icheek sukuyey kiyyēē māchē :inee.

3

Chuunnyēētaab ng'ālyoontēētaab manta

¹ Irōōtootē ng'ālyoontooni: Mākumiyātiitu :bēsyoōsyēk choo bo tabanta. ² Mākusooyinēn :biiko, makucham beesaan, makukas keey ānkumēēnyo. Mākung'āloolootēē Yēyiin nyēē miyaat, -mēēywyē sikiikwaa amātinyē kumwooy kōōnkōy ām kiy. Mākuyēk biich chēē mā tililēch ām taayeetaab Yēyiin ³ amātinyē chamateet. Māriirēē biich, mōlōlchinootē biich ng'al amāriibē keey. Mākūwōōtēnē ānkuchāmē kuyēyē ng'al chēē miyotēch. ⁴ Mākuchoomtooy chuut ānkutuchinootē ng'al. Mākuyibē keey kule inkētē kiy ake tukul. Mākuyēk biich chēē kicham lelesta amāchāmē Yēyiin. ⁵ Mākuyēyē keey kule bo Yēyiin, nteenee kutayē kāāmuukēyewēkyii. Isatee keey bichotoo.

⁶ Mii :alake ām bichoo chēē bēētootē kēēstoonikaab biiko alak subokōōbērbēērē koor chēē kuskusēch chēē kiikunyikisiyi :ng'ōōkiswookik ānkutōōrtooy :muchas nyēbo kiy ake tukul. ⁷ /Kiinēētē kooruuchoo kibtaman, nteenee -mēēmuuchē kut kōōnkēt :icheek kutukul ng'ālyoontēētaab manta.

⁸ Kwiilē :bichoo ng'ālyoontēētaab manta kuu yoo kikwiilē :Yaane āk Yaambure *Muusa. Kiikutoonkōōyiyi :bichu ānkiikubootyo ām manta. ⁹ Māyitē wuy :bichoo, kuuyu makukas :chii ake tukul bēerbēeryēēt nyēē boonto kuu wōloo /kikēēkastooy chēbo Yaane āk Yaambure.

Ng'ālyoontēētaab lētuut nyēē /kiikiimchi Tēmētēwō

¹⁰ Tēmētēwō, abērē 'inkētē kurubta keey āk kāānēētēyewēkyuu, wōlēē ābuurtooy, kiyyē ānēmchinē keey ayey āk wōlēē āmoong'tēē keey Yēyiin. Inkētē mbo subak kule -māsīmānyēēru ānkāāboontē chamateet āk muytaayeet. ¹¹ Inkētē mbo subak kule kyāāmuytoochi wusiisyēēt nyēē kyāānyōōru āk nyālilutēk chēē kyāābuntēē yoo kyāāmiitē Antyoorkya, Ikonnayā āk Luustra. Nteenee kisārwoo :Mokoryoontētēē ām tukuuchoo tukul. ¹² Nto kubooiyit man, +/mākēēwus chii ake tukul nyēē kēēnēmchi keey kurub Yēesu Kiriistō. ¹³ Nto biiko choo choolwookēnootiin, choo ibērbēēriisyootē, mākumiyātyi choo miisin. Kiikutēwēchākiis :choo ānkutēwēchootē biiko alak. ¹⁴ Nteenee, kurubta keey āk inyīng' ii, Tēmētēwō, itāsē taay irubē kiyoo /kiikiineetiing' ankiichamte, kuuyu 'inkētē biiko chēē kiinēetiing' ¹⁵ āk mbo subak wōlēē kiinkētītē siruutēkaab Yēyiin kung'ēette leekwaanti. Kiikuyeying' :siruutēchoo inkēt kule nyōōru :chii kaararaacheet yoo keekaasee keey Yēesu Kiriistō. ¹⁶ Kwoonēē :siruutēchoo tukul wōlēē mii :Yēyiin. Kāroomēch :siruutēchooto, yoo /kiinēētiisyēē /ānkiiburyoong'tēē biiko /kēēchuulē /ānkiiboorchinē biiko kukārāmiitu kuchurta. ¹⁷ /Kēēyēyē kuu nyooto sukung'ēet kuchōbākoy :chiitaab Yēyiin kutukul kubo yiisyō ake tukul nyēē karaam.

4

¹ 'Inkēt kule mākōōyēw :Yēesu sukutoow bāytooyiisyēnyii. Kunyi, ām taayeetaab Yēyiin āk nyēbo Kāārārōokiintētēē Yēesu nyoo +māchokōōtilchi ng'al biiko choo sobtōōs āk choo kiikubēk, āmwoowung' kule, ² i-āmtooy ng'ālyoontētēē ākookoy ānkooy kuu wuyēch :ng'ala nto ku nyumnyumeng'. Imuytoochinē yoo 'inētēē biiko ng'ālyoontēētaab Yēyiin, ichuulē, iburyoong'tooy ānkiikimē. ³ Mākuchō :bēsyeēt nyēē mēēkōōmuuchē :biiko kut takucham kiyyē inēētē :siruutēk chēbo man. Makurub :bichoo kiyyē māchē :mētēwookwaa. Mākōōruruukoot kāānēetikwaa ku chaang' chēē mākōōnēētēē icheek kiyyē kicham kuyēbchine yiit. ⁴ Mākōōmiinkyi mēt ng'ālyoontēētaab manta ānkuwēēkyi keey tyoonkōōchoy chēē

mābo man. ⁵ Nto inyiring', āmwoowuung' kule ikiil ām kēelwookik tukul. Imuytoochinē nyāliiutēk chēē inyōōru. Iyēyē yiisyēēt nyēē /kēēmākyinē āmtooyiin kule kuyēyē. Iteryeech yiisyēēng'uung' tukul nyoo māchāktōōs kule iyēyē.

Ng'aleek chēē rubtooy keyē āk Bāwulō

⁶ Mii wokuyitu :bēsyēēt nyēē /kēēmiitē /bokiikooytoo /keeyeyeenaa kōrōsēēk. Kaakuyit :bēsyēēt nyēē āng'ēētēē kōōrooni. ⁷ Kwaa-am booryēēt nyēē karaam. Kwaawaany labateenyuu ānkwāākiilchi manta. ⁸ Kunyoo, mii kukānyoonwoo :kiito ake nyēē +/mākēētuwēnēēnoo. Nto kiyooto ku tuwēnēētaab churtaayeet. Tuwēnooonoto ku nyēē māukūōōnoo :Mokoryoontēēt nyoo churtaat yoo itilchinē biich ng'al. Mēēbērē anii nkit :nyēē mii chokutuwēnoo, nteenee chokutuwēnē biiko tukul choo mii kōōkēnoonu chōōnēnyii.

⁹ Isyeem wōlēē 'imuuktooy ichōō areet akeenke wōli āmiitē. ¹⁰ Kookubakaaktaa :Teema ānkuwēēchi keyē ākoy Tēēsālōōnikē kuuyu kikicham tukuuk chēbo kōōrooni. Kōōkuwo :nkinee Kērēeskē ākoy Kalatyaa ānkōōkuwo :nkinee Tiitō Taalmatyaa. ¹¹ Kwāāng'ētū nkit āk Luuka. Ichōōntē keyē Māārko, kuuyu chii :inee nyēē imuuchē kuyēētyēchoo ām yiisyoonyuu. ¹² Kāāyoohtë Tukiikō kuwo ākoy Ēfēēsō. ¹³ Kunyoo, yoo ichōōnii iyibwoo kābuutiinyuu nyoo kyāābākookyineē kaab Kāārbō ām Turoowa. Iyibwoo mbo nkicheek kitaabuunekyuu ānku miisin choo /kikeeyeytee muuyto.

¹⁴ Kookwaraantaa nyēē -/mākyoomu :kiitoong'iintonoo bo karin nyoo /kēēbērē Aleksaanta. Nteenee mākyookyī :Mokoryoontēēt ām kiyēē kookuyey. ¹⁵ Kunyi, iriibēē keyē :nkinyiing' wōlēē mii :chiichoo, kuuyu kikwiil ng'aleekyoo ām nkuruuk.

¹⁶ Yoo kyāāyēētēē keyē nyēbo taay, kumwēyēēnoo :chii ake tukul nyēē māmii :mbo akeenke nyēē kichokusārwoo. Lēyyē, āsooyē Yēyiin kunyōōchi bichooto kaat. ¹⁷ Ānkoō kiwuu nyooto, kichō :Mokoryoontēēt ānkōōtitiirōo sukung'ēet /kiimuuch /kyaamta ng'ālyoontēēt kuchurta kubuntēēnoo anii nto anyuun, kukas :nkicheek biiko choo mā Yuutayeeek. Nteenee, /kikiiraraacheenaa kuutiitaab kimakeetyeet. ¹⁸ Makooraraacheenaa :Yēyiin wōlēē mii :kiy ake tukul nyēē miyaat ānkōōrēētotoo nyēē karaam ākoy wāāwut kanyii ām kibkōōnkōy. Lēyyē, kutōōriit :Yēyiin ākookoy. Kuwuuyiit nyooto.

Kāā-āmiisēēt

¹⁹ Isuboowoo Brisiila āk boontēēnyii Akiila āk nkicheek biikaab kaytaab boontēēt Ōnēsifōōrō. ²⁰ King'ētunēē :Eraasto Kōōriintō, nteenee kyāābākooku Turōfiimō kumnyaanaat ām Milēētō. ²¹ Kunyoo, isyeem wōlēē 'imuuktooy iyitu wōli kumānāāng'ooyēn :kōōrēēt. Isubooyiing' :Ēbuulō āk Buutē āk Liinuus ākoo Kilaawutyaa āk nkicheek mbo ng'ēetaabiya alak tukul.

²² Kuriib :Yēyiin tāmirmiryēēng'uung' ānkōōbēruuring'.

Barweet nyēē kisirchi :Bāwulō Tiitō

Taayta

Siriintēēt, yēē kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: Ki akeenke :Tiitō am Kirikiik chēbo taay kōōyēnchi Kiriistō kubuntēē āntooyiisyēetaab Bāwulō am Antyoorkya. Kikiisimkukwey inee :Bāwulō kuyēk toorētiintēenyii ānkuwēeto keey tuuyēetaab lēbkekēyik nyēē kimiitē Yēerusālēm am kēnyitaab 49 KK (kas Kalatyēek 2:1-3). Kiyēetyēēchi :Tiitō Bāwulō am Ēfēesō am ruutoonyinii bo sōmōk. Nto mii yoo kōōyookto :Bāwulō Tiitō wokukas kaniseetaab Kōōriintō. Yu kāwokubēk :bēsyoōsyēkaab Bāwulō choo /kikēērātēē am Rooma, kuwēeto :inee Tiitō am ruutoonyinii bo ang'wan ānkubokutoow :tukwaay kaniseet am Kērētē. Nto yu tāsē taay :Bāwulō am ruutoonyinii bo ang'wan, kubākookyi Tiitō Kērētē sukuriib kaniseetaab wōlooto.

/Kiisōotyēēchinē kule kisirchinē :Bāwulō Tiitō barwaani kēnyitaab 66 KK, yooto ku bēsyoōsyēk chēē ng'eri kung'eetee kāsirchi Tēmētēwō barweenyii nyēbo taay. Mwoochinē Tiitō am barwaani kusyeem kunyōōr bārooyinto kuchōōnēē mwēēnkēēt ākoy kiriinkēetaab Nikōbōōli nyēē miitē tabantaab araaray am tinkēyiwēetaab kōōrēetaab Kiriki (kur. 3:12). Chiito nyēē kiyibē barwaani ku Seena āk Ābōōlō (kur. 3:13).

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Isōōtyinē :Bāwulō Tiitō kumwoochi biiko kule bo koomānuut am wōlēē mii :biikaab Kiriistō āk kāāntōoyikaab biikaab Kiriistō kuminyē am soboonto nyēē mātinyē tisyā. Kiikiimchi kuu nyooto kuuyu ki wōō :miyootyētēē Kērētē bēsyoōsyēchooto. Māchāktōōs kuminyē :kaniseetaab soboonto nyēē iyyoong'unēē kāānēētēywēēkaab manta kuu kule, māchāktōōs kusēwunootiin ānkukoonyitootiin. Nto subak kooneet ichēek :chamataetaab Yēyiin kuminyē soboonto nyēbo Kaab Yēyiin. Itōrōōrēē biich :soboonto nyēē wuu nyoo kusir kumwaayaat :chii ng'al chēē chaang'.

Kyoorōōr keey :Bāwulō ānkumākysi Tiitō bērrur

¹ Anii nyoo Bāwulō nyoo āyēchinē Yēyiin yiisyētē. Kitoola :Yēesu Kiriistō āyēku *lēbkekēyiintēenyii ānkōōyooktoō āyēetyēēchi biiko choo kiikukwey :Yēyiin kōōyēnchi inee ankaaneet ichēek manta kurubta keey kiyēē mākwēēch :Yēyiin. ² Ayēyē yiisyooni ākēnēē keey *soboontaab kibchuulyo. Kisimkumwooy :Yēyiin nyoo mātinyē lembēch /kumānāākēetoow kōōrētēē kule mākwēēch soboontēē kibchuulyo. ³ Yu kayit :bēsytēē nyoo kikiikutool :Yēyiin, kung'oong' :inee nyoo Kāārārōokiintēenyoo ng'ālyoontēenyii anku-toola anii a-amtaate lōkōōywēchu kāroomēch.

⁴ Āsiruung' inyiyiing' Tiitō nyoo iwuuyē lakwanyuu nyēbo man, kuuyu kiikoosēē keey :tukwaay Yēyiin. Kōōbēruuriing' :Baaba Yēyiin āk Kāārārōokiintēenyoo Yēesu Kiriistō ānkukōōning' kaalyeet.

Kāāntōoyikaab biikaab Kiriistō

(1 Tēmētēwō 3:1-7)

⁵ Kiyēē kiyeya sāābākooyiing' Kērētē ku kule, kyāāmāchēē siiteryeēch yiisyoōnuutēk choo kimanaakiwaang'te. Kyāāmāchēē mbo subak siitoolaaetē booyikaab kanisa am kiriing' ake tukul kuu wōloō kyāāmwooytoowuung'. ⁶ Māchāktōōs :boontēēt nyēbo biikaab Kiriistō ku chii nyēē mātinyē lēēlis ānku chii nyēē tēērēē koorkekēenyii nkit. Māchāktōōs kutinyē lēēkōōy chēē /kiikoosēē keey chēē mā kāwōōt amātinyē kēwēynāt. ⁷ Māchāktōōs :kāāntōoyiintō ku chii nyēē mātinyē lēēlis, kuuyu iyyoonkyinē yiisyoōetaab Yēyiin. Māmāchāktōōs kung'āsē keey nto ku kibsiirmōoyoo. Māmāchāktōōs mbo ku chii nyēē kibōōkityoo nto ku chii nyēē kicham wōōrōōryētēē nto chēēmooyēetyoo. ⁸ Nteenee, māchāktōōs ku chii nyēē ruroot :moo ānku nyēē kicham kuyēyē ng'al chēē kāroomēch. Māchāktōōs subak ku chii nyēē sēwunoot, nyēē chuulaat, nyēē tiliil ānkuriibē keey. ⁹ Māchāktōōs kuriibēē miisin kāānēētēywēēk chēbo man kuu wōloō /kikiineetita sukung'etēē kōōtitiir biiko alak am kāānēētēywēēchoo ānkōōburyoong'tooy biiko choo kwiilē ng'aleechaa.

Iriibēē keey kāānēētik choo mātinyē manta

(1 Tēmētēwō 1:3-11; 4:1-7)

¹⁰ Mii :biiko chēē chaang' chēē cheemakwiiliis. Bōloobōlootēē :bichu baateey, kōōbootootēē biich mētēwoy. Biiko chēē yēyootēē ng'aleechu miisin ku :choo isōōtēē kule ākoy */kiimuraatan chii sukuchamta :Yēyiin. ¹¹ Ikērēē koong' bichoo kuuyu mii kōōbootootēē koorin kumukuul kōōnēētootēē tukuuk chēē māyēmāktōōs. Yēyootēē :bichu kuu nyooto kumāchēē chēēbkiisyoong'.

¹² Kimwooy mbo :wōörkooyontēng'waa akeenke kule, “Kiblembechiis äkookoy :biikaab Kērēētē ängu biich chēbo rōkōs, tīnyē kēwēynāt ängu chēemooyētētiis.”

¹³ Man :ng'älyoontoono. Kunyoo, iburyoong'tooy bichooto sukung'et kumēto kääñētūtēchoo bo lembech ankurub ng'älyoontēetaab Yēyiin äm kēēlto nyēē karaam ¹⁴ amarub tukuuk chēē inēētē :Yuutayeeek alake nto kiruutēkaab biich buch. Kiikuchuunnyē :bichu ng'älyoontēetaab manta. ¹⁵ Tiliil :kiy ake tukul äm wōlēē mii :biiko choo /kiikiitiliil. Nto choo mā tiliilēch ämēēyēnchinē, māmii :kiy nyēē tiliil äm wōlēē mii :choo. Kubooyiit man, kwoonykwoonyootiin :mētēwookwaa nyēē -mēēnkētē kiyēē karaam äk nyēē miyaat. ¹⁶ Yēyē keey :bichoo kule inkētē Yēyiin, nteenee ibooru :ätēbuutēkwaa kule -mēēnkētē. Miyootēch :bichoo ängu kāwōōt nyēē māyēmootiin mbo kuyey kiy ake tukul nyēē karaam.

2

Kiyēē yēmāktōōs /kiinēētē

¹ Nto inyiing' Tiitö, mächäktōōs 'inēētē kiyēē rubtooy keey äk kääñētēyēwēēkaab man. ² Mächäktōōs :booyik kuriibē keey, kuyēk booy chēē koonyitootiin ängu sēwunootiin. Kōōkoosēē keey Yēyiin kuyitita äm chamateet äk muytaayeet.

³⁻⁴ Inēētē nkicheek chēēbyōōsōōk choo yōōsēch kōōbuurē kuu wōloo wuunto :choo ki-ikōōyēnchi Kiriistō. Kutayee keey seemseemnyee äk böökiteēt. Mächäktōōs kōōñētē kooruuk choo tāku minkēēch kuchāmē saanikwaa äk lökōkwaa, ⁵ kule kuriibē keey, kuminy soboonto nyēē tiliil, kuriibē kēēstoonikwaa nyēē karaam, kubäybäyēch änkōōyēyē saanikwaa simēēntosuurākoy :ng'älyoontēetaab Yēyiin.

⁶ Inēētē nkicheek äybēēriik kuriibē keey.

⁷ Nteenee iyēyē :inyiing' kiy ake tukul äm kēēlto nyēē karaam sukukāsēēniing' :biiko chuut. Yoo inēētē biiko, kumächäktōōs inēētēsiyē äm kēēlto nyēē churtaat änkuyibuung' koonyit. ⁸ Yoo i-ämu lökōoy, kumächäktōōs kubo man, si yoo kalē :chii kukwiling', mākuchus kuuyu māmii :kiyēē miyaat nyēē imuuchē kumwooy kurubta keey äk acheek.

⁹ Mächäktōōs kōōyēyē :motwoorik mokorēēnikwaa änkuyēyē kiy ake tukul nyēē ing'erēēchē mokorēēnichoo. Māmächäktōōs kukētyinē mokorēēnikwaa ng'älyoo ¹⁰ ämächōōrēē tukuukwaa. Nteenee mächäktōōs kutooku äm taayeetaab mokorēēnikwaa kule kārōomēch :icheek / änkiiokoosēē keey äm kiy ake tukul sukoomuuch kuyey :yooto kääñētētiisyēēetaab Käärärookiintēēnyoo Yēyiin kung'erēkyi :biiko.

¹¹ Kōōkōōboor :Yēyiin kule chāmē chii ake tukul änkōōrāroochē chiito nyoo ikoosēē keey inee. ¹² Yēyēēch :chamateetaab Yēyiin keetay tukuuk choo mā-äbu wōlēē mii :inee äk mbo choo bo kōōrooni, änkēēmniin nyēē kēēriibē keey, nyēē churtaat ängu nyēē rubtooy keey äk wōlēē mätkooy :Yēyiin. ¹³ Yooto tukul, kēēmiitē kiikēnēē keey bēsyēēt nyoo tooku :Yēyiin äk Käärärookiintēēnyoo Yēesu Kiriistō äm lēbkēēyyēēt nyēē wōō. ¹⁴ 'Inkētē kule kiikooyto :Yēesu soboonyii sukuwēläng'unēēnēēch wōlēē mii :rōkōs ake tukul sukōōtilililēēch acheek kēēyēku cheechii choo kēēmāchē miisīn kēēyēyē tukuuk chēē kārōomēch.

¹⁵ Kunyoo, 'inēētē ng'aleechaa ! kaamwaay ititiirēē biiko änkiiyisu choo moosootiin iyēyiisyēē kāmukuēyēwēēkaab Yēyiin. -Meekany kumoontiing' :chii.

3

/Kēēyēyē kiyēē karaam

¹ Mächäktōōs isōōwu biikaab Kiriistō kōōyēyē bäytooyik äk kääñtōōyik änkuchōbootiin kuyēyē kiy ake tukul nyēē karaam. ² Māmächäktōōs kung'äloolootēē biiko alak nyēē miyaat nto kuwookuutyēē. Nteenee mächäktōōs ku biich chēē tālooyēch kutukul änkuyibē keey ng'wēny.

³ Inkētē mbo kule kikeēkōryootiin :nkacheek bēsyēēt ake änkikēēyēyē kēwēynātēēt. Kiki-ikēētēwēchäksē ankikiikoolaambuucheēch :tukuuk tukul chēbo leles äk tuuyintaab moo. /Kikiiketayeech ankikiiketay :nkacheek biiko alak. ⁴ Nteenee, kiiboorwēēch :Yēyiin nyoo Käärärookiintēēnyoo, kārōomyēēnyii äk wōlēē chāmtooy biiko. ⁵ Kiiraraacheēch ämēēbērē kule kuuyu kikeēyēyē tukuuk chēē churtootiin, nteenee kiriireenech buch. /Kikiitiliililēēch yoo /kikēēsichēēch subak kubununēē Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ⁶ Kiroonkyēēch :Yēyiin Tāmirmiryēēnyii kuym kubununēē Yēesu Käärärookiintēēnyoo änkēēnyōōru soboonto

1:14 1Tēm. 1:4 **1:15** Määrkö 7:15; Room. 14:14, 20; 1Tēm. 1:5 **1:16** 1Tēm. 1:3-7 **1:16** 1Tēm. 6:20; 2Tēm. 3:5
2:1 1Tēm. 1:10 **2:2** 1Tēm. 5:1 **2:5** Efēēs. 5:22-24; 1Tēm. 3:11 **2:6** 1Yoowa. 2:14 **2:7** 1Kōör. 4:16; 1Tēm. 4:12
2:10 Efēēs. 6:5-8 **2:11** 1Tēm. 2:4 **2:13** 1Kōör. 1:7 **2:14** Esek. 37:23; Kala. 1:4; Efēēs. 5:26; Ibu. 9:14; 1Yoowa. 1:7, 9 **3:1** Room. 13:1 **3:3** Kolos. 3:7 **3:4** 1Tēm. 2:3; 4:10; Tiitö 1:3; 2:11 **3:5** Yoowa. 3:3-7; Room. 6:4; Efēēs. 2:9; 5:26; 1Bēt. 1:3

nyēē lēēl. ⁷ Kiyey kuu nyooto sukung'eet keechurte ām taayeenyii kubo chamateet nyēē boontēēnēech / ānkēērōōbwēēch *soboontaab kibchuulyo nyoo kiikēnēē keye. ⁸ Ng'alyoo :nyooto nyēē /kiikoosēē keye.

Kāānēētīisyēētaab manta

(1 Tēmētēēwō 1:3-11; 4:1-7)

Māchāktōōs ikas kule kēēnkēt :biiko ng'aleechu kāroomin sukung'eet kōōnēmchi keye :choo iyēnchinē Yēyiin kuyēyē tukuuk chēē kāroomēch. Yoo kayey :biiko ng'aleechaata, māukārāmchi.

⁹ Nteenee itayee keye kwiilateet nyēē berber nto irāru kooyndōōkaab Yuutayeeek choo kiikuba kēny. Itayee keye mbo subak wookuut āk kwiilat nyoo rubtooy keye kiruutēkaab Yuutayeeek kuuyu buch :tukul. ¹⁰ Irwookyi areet āyēēng' chiito nyēē yibu kāānēētūut choo bchēyē biich, nto yoo mākāsē, ikwet chiichoo. ¹¹ 'Inkēt kule cheemakwiilyaa :chiichoo ānkōōbooru mbo :ng'ōōkisto nyēē boonto kule machurtaat.

Ng'aleek chēbo lētūut

¹² Āmiitē wāāyooku Arteema nto Tukiikō. Yoo kasimkuyit :ake tukul, isāru keye areet akeenke ākoy Nikōbōōli. Kaasoot kule wāāmuunyēē wōlooto ām yiiwootēēt nyi chōōnii. ¹³ Isyeem wōlēē 'imuuktooy iyēētyēēchi Seena nyoo tinyē kiirnatēētaab kiruutēk āk nkinee Ābōōlō yoo bēēchinē keye. Ikas kule kānyōōr kiy ake tukul nyēē māchē. ¹⁴ Māchāktōōs kōōnkēt :biikyoo kuyēyē tukuuk chēē kāroomēch kuu kuyētyēēchinē choo yēmāksē / kēyētyēēchi, sukung'eet /kēētuwēn kōōyyiin.

¹⁵ Isubooyiing' :chii ake tukul nyēē kiibuurtooy keye ām wōli. Kunyoo, isubaay :nkinyiing' biiko choo chāmēēch ānkōōkoosēē keye Yēyiin kuu acheek. Kōōbēruurook Yēyiin akweek tukul.

Barweet nyēē kisirchi :Bāwulō Filēmōn

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē ak wōlēē /kikēēsirēē: Kisirchinē :Bāwulō Filēmōn barwaani kutākumii kāābēerit am Rooma am kēnyii nyēē /kiisōōtē kule ki 60 KK. Kēnyiinooto mbo :yēē kisirchinē :Bāwulō biikaab Kiriistō chēbo Kolosaay barweet ānkōōyookto Ōnēēsīmō ak Tukiikō kuyib bārōōnōōchoo tukwaay.

Kiyēē mii āriit: /Kikēēsirchinē barwaani Filēmōn nyoo ki chii nyēē kitookunoot am kaniseetaab Kolosaay. Ki motwooriintēētaab Filēmōn :Ōnēēsīmō. Kimii :yēē kichooree :Ōnēēsīmō Filēmōn tukuukyii ānkumwēy. Ki lēēluut :nyoo nyēē kōrōom miisin kurubta keye ak kiruutēkaab kōōrēētaab Rooma nyēē kinyoolchinē Ōnēēsīmō kume. Yooto kuwo :Ōnēēsīmō akoy kiriinkēētaab Rooma wōlēē kiwokunyoorta Bāwulō nyēē kyoomchi inee lōkōōywēkaab Kiriistō. Yooto, kureeny keye :Ōnēēsīmō kutaach Yēēsu am soboonnyii. Nto mii lētuunoo kumwoochi :Bāwulō Ōnēēsīmō kooyey ak barweet nyēē kimwooyē kule: Filēmōn, itaach subak Ōnēēsīmō amēēng'woonchi. 'Inkēt kule ānkoo tāku motwooriintēēng'uung', kookuweek :inee kuyēk chiitaab Kiriistō, nyēē kōōkuyēk akeenke ak acheek.

Bo kwōng'ut :barwaani ānku akeenke am bārōōnōōk chēē syēēmē kuyey chiito nyoo sumānē, kuchāmchiin ak kāāsōōtēywēkaab siriintēēt. Keēnyōōrchinē rooteet nyēē wuu nyiitēnyi bārōōnōōkaab Bāwulō alak. Yu kaakoowaany :siriintēēt kōōsubooyiis (kēr. 1-3), kumach nanyuun kōōtitiir tilyaanateenyii ak chiito nyoo toochē lōkōōywēchu (kēr. 4-7). Nto mii yoo, kucheeng' kēēlto nyēē karaam nyēē rārchinēē ng'aleek chiito nyoo toochē lōkōōywēk kunamta mēt (kēr. 11-16), nto yitoyo kung'aloolchi soboonnyii tukul (kēr. 20-21). Itēryēēktēē :Bāwulō barwaani kāāsubooyiisyēēt ānkumākyyi biich bērruutaab Yēyiin.

Kiyēē āmu: Nwaach :barwaani ānkubo koomānuut. Ibooru kule -mēēnkwlēē :Yēyiin chii. Kiiraraach motwooriin nyēē kikiikumwēy am kēēlto nyēē kitēērāroochēē nkinee mokoryoontēētaab motwooriintoonoo. Ibooru mbo subak kule imuuchē :sobootaab chiito nyoo kaakuweek kubooyiit Kiriistō kuyēk yēētyēēt nyēē kēēchoomnyo biiko chēē kikiikuyēk :ake buunyoo am wōlēē mii :ake.

Kyoorōōr keye :Bāwulō ānkumākyyi Filēmōn ak chuut alak bērru

¹ Anii nyoo Bāwulō nyoo arataat kubo Kāārārookiintēēt Yēēsu. Kēēboontē keye Tēmētēēwō ānkisubooyiing' inyiyiing' tilyeenyoo Filēmōn nyoo kēēchāmē miisin ānkēyēyiyisyoote tukul. ² Itookwēēsē mbo nkinee cheebiya Afiiya ānkisubooyē nkinee Arkiibō nyoo kyoomootē booryēt :tukul. Isubooyē nkicheek biikaab Kiriistō choo sooyēē kang'uung'. ³ Kōōbēruurook :Baaba Yēyiin ak Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō ānkukōōnook kaalyeet.

Kisoochi :Bāwulō Filēmōn ānkubirchi Yēyiin kōōnkōy

⁴ Yoo āsooyē, ābirchinē Yēyiin kōōnkōy kubo inyiyiing', ⁵ kuuyu akāsē /kēēmwooyē wōlēē wuu :kaakaaseeng'uung' am Mokoryoontēēt Yēēsu ak wōlēē ichāmtooy biikyyi tukul. ⁶ Āsooyē kule kutiir :biikaab Kiriistō choo 'intōōchinē ānkōōnkēt kuchurta kiy ake tukul nyēē karaam nyēē kēēboontē /sikēēkoonyit Kiriistō. ⁷ Kookoong'ereechaa miisin :chamateeng'uung' ānkōōtitiirōo kuuyu ii, ng'ēetaabiya, 'kweebaybaay biikaab Kiriistō.

Kisaaysaay :Bāwulō Filēmōn

⁸ Ānkoo kiikukōōno :Kiriistō kāāmukēywēk ākērchiing' koong' iye y kiyēē karaam, ⁹ āsooyoyiing' am chamateet. Anii booyoo nyēē kwaayoyiiti ankaarataat kuunyii kubo Kāārārookiintēēt Yēēsu. ¹⁰ Āsooyiing' :anii Bāwulō, kurubta keye ak Ōnēēsīmō nyoo kichokuyēk lakwanyuu yoo kiyēēchinē Kiriistō kutaarataat. ¹¹ Ki buch :wēēri yeekiinye am wōlēē imiitē, nteenee kōōkuyēk ra leekwa nyēē kiikoosēē keye :acheek tukwaay.

¹² Āmiitē āyokoowu muroonooto āchāmē, kōōyēēw wōloo imiitē. ¹³ Kāābērē nto tāābuurtē keye inee yu taarataat kuuyu kyaa-amtaate lōkōōywēk chēē kāroomēch sukookeeriing' kuyētyēēchoo. ¹⁴ Nteenee -māmāchē ayey kiy kumaneecham. Kāmāmāchē siiyib kule kāākērchiing' koong' nteenee amāchē kule icham am mooyēēng'uung' nkit. ¹⁵ Ābērē tōōs /kikiitabaan Ōnēēsīmō am wōlēē imiitē am bēsyoōsyēk chēē ng'eri kule si nto yoo wokōōyēēwu, ōbuurtē keye akookoy. ¹⁶ Kāmēētāku motwooriin, nteenee kookukaramiit kusiir motwooriin ānkōōkuyēk ng'ēetaabiya nyēē chaman. Āchāmē murooniitēnyi miisin, nteenee ābērē +meecham ra kusiir wōlēē kiichāmtooy taay kuu chiing'uung' ak mbo subak kuu ng'ēetaabiya am Mokoryoontēēt.

¹⁷ Kunyoo, yoo ichāmē kule kēēyēyiisyē :tukwaay ii, Filēmōn, itaach Ōnēēsīmō kuu wōloo kātēētooktoo anii. ¹⁸ Yoo kikiikuyēwuung' ng'ālyoo ake tukul nyēē miyaat, nto yoo boonto bēsēnng'uung', iyaachaa :anii. ¹⁹ Kaasiree ng'aleechu āwunyuu nkit ābooruung' kule +māākwēwuung'. 'Inkēt kule iboontē *soboontaab kibchuulyo kubo anii. ²⁰ Lēyyē, ng'eetaabiya, ābērē nto iyēētyēēchoo kisich kubo Mokoryoontēēt siibaybaayaa ām Kiriistō. ²¹ Asiruung' ānkētē kule +meeyey kiyēē kāsoomiing' ānku +meeyey mbo kusiirtēē wōlēē kāāmāktooy.

Kāā-āmiisēēt

²² Nto kiito akeenke subak ku nyi: Iyēytoowoo rwoonto kuuyu ābērē +māāyēēwu wōlēē ōmiitē kuuyu ōmiitē ōsoowoo. ²³ Isubooyook :Ebaafura nyoo kēērātōotiin :tukwaay kubo Kāārārookiintēēt Yēēsu. ²⁴ Isubooyook :nkicheek mbo Māārō, Aristaarko, Teema ākoo Luuka choo kēēyēyiisyootē tukul.

²⁵ Kōōbēruurook :Mokoryoontēēt Yēēsu Kiriistō.

Barweet nyēē /kikēēsirchi Iburaneek

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē ak wōlēē /kikēēsirēē: Mēenkētaktōōs :chiichēē kisirē barwaani nteenee isōōtē :biiko wōlēē wōō kule kisirē :Ābōōlō. /Kēētwechē mbo nkinee Barnaaba ak alak chēē chaang'. Nteenee /kikiyēnchinē kung'eeete kēnyiiitaab 400 ākoy nyēbo 1600 KK, kule Bāwulō :nyēē kisirē barwaaniitēny. /Kikēēsirē kumanaaserwet :Yēērusālēm am kēnyiiitaab 70 KK, kuuyu kitākumiitē :biiko kuyēyēē kōrōsēēk Kōōtaab Yēyiin. Nteenee kuuyu kibo :kōrōsēēchoo bēsyoōsyēkaab kiirootyeet nyēbo kēny, mächē :siriintooni kule kubēk :ng'aleechaa am lēēkitō (kur. 8:13).

Kiyēē mii āriit ak nyēē āmu: Bo koomānuut :barwaani am Kiirootyeet nyēē Lēēl. /Kikēēsirchinē biikaab Kiriistō choo kiinkētē kiruutēk ak atēbuutēkaab Yuutayeek /ānkikēētākyinē miisin biikaab Kiriistō choo ki Yuutayeek. Kimāchē :bichu am keel ake kōōyēēchi ntāsimumtēkaab Yuutayeek. Ibānyboonyē :siriintēēt komoswookik chēē chaang' chēē i-ārōōru kule kiikookeer :kiirootyeet nyoo lēēl kiirootyeet nyoo bo kēny. Ibooru mbo kule kichokootyich :Yēēsu wōōrkooyoontitiit tukul ak tukuuk tukul choo kiwuu kitōōntōyēēn. I-ārōōru :komosta nyēbo taay kurubta keey Yēēsu ak malayikaanik. Kikoonyitē :Yuutayeek choo kikiikoonkwel keey (Fariisaayēek) malayikaanik miisin, nteenee wōō :Yēēsu kusiir malayikaanichaa. Wōō mbo subak :Yēēsu kusiir Muusa nyoo ki kāāntōōyiyin nyēbo kwōng'ut am bēsyoōsyēk choo kibo kiirootyeet nyoo bo kēny anku inee :nyoo kiityooktēē Yuutayeek motwoornātēētaab Miisir. Kibkōrōs nyēē wōō :Yēēsu nteenee am kēēlto nyēē teer am wōlēē mii :mbo kibkōrōs choo wōōyēch chēbo kēny. Kichokutoow :Yēēsu bēēlsēētaab kōrōsēēk am kēēlto nyēē lēēl ānku inee :kibkōrōs nyēē wōō kuchōōnēē barak ānkuwēētii kibchuuulo. /Kikiikeeree kōrōsēēk tukul choo kibo kēny choo /kikēēyēyē kēnyiiit ake tukul kōrōsyoontēēt akeenke, nto nyooto ku Yēēsu nkityōōniin. Kichokutoow mbo subak :Yēēsu kiirootyeet nyēē lēēl ak biiko tukul am kōōrēēt kusiir kiirootyeet nyoo bo kēny nyoo /kikēēyēyēē Tulwēētaab Sinaay. Ng'ooraat :kiirootyaani lēēl am komoswookik chēē chaang' chēbo kiirootyeet nyoo bo kēny. Nyēē tookunoot miisin ku nyēbo Cheremnyaa 33:31-34 nyēē tweekaam barwaani bo Iburaneek 8:8-12.

Ikwēnyē :siriintēēt am kurkeetaab 11 ak 12, biiko chēē kitookunootiin am soboontaab biikaab Isrāyēēl ānkōōbooru kule ichēek :chēē kikiikunam ng'aleekaab kāāyēnēēt. Itēryēēchēē :barwaani kāā-āmiisēēt nyēē mwooyē kule, “Okany kiirōōtootē Yēēsu nyoo intōōwēēch kiikaasee keey Yēyiin. Tāsē taay :inee kōōtitiirēēch ākoy tabanta.” (Kur. 12:2)

King'āloolwēēch :Yēyiin kubununēē lakwanyii

¹ King'āloolchinē :Yēyiin kēny mbo kuuko areet chēē chaang' am kēēlwookik chēē chaang' kubununēē *wōōrkooyikyii, ² nteenee am bēsyoōsyēchu bo lēt king'āloolwēēch kubununēē lakwanyii nyēē kiikuroōbchi kiy ake tukul. Lakwanaana :nyēē kiyēyēē :inee kōōrēēt barak ak ng'wēny. ³ Kēēkāsēē lakwanaa wōōyintaab Yēyiin. Inee :nyooto kerkeey Yēyiin bakeenke ānkubāwu kōōrēēt barak ak ng'wēny am kāāmuukēyēwēēkaab ng'ālyoontēēnyii. Yu kāwokume sukōōtiliil biiko am choolwookātēēng'waa, kuwēēchi keey kibkōōnkōy wokutēbunēē āwutaab taay nyēbo Yēyiin nyoo bāwu kiy ake tukul.

Wōō :Yēēsu kusiir malayikaanik

⁴ /Kikeeyey lakwanaa kunyōōr wōōyinto kusiir malayikaanik. /Kēēkuurē inee kule Lakwataab Yēyiin, kaayna nyēē wōō kusiir nyēbo malayikaanik. ⁵ Ara, *malayikeet nkōōnō :nyēē kiikumwoochi :Yēyiin kule, “Inyiing' lakwanyuu!

Kāāyēku ra kōōn.”†

Mānāāmwooy yēēt ake :Yēyiin kurubta keey malayikeet kule,

“+Māāyēku kwaan

ānkuyēk lakwanyuu.”†

⁶ Nto subak yu kēēyook :Yēyiin lakwanyii kibooret kuchō kōōrooni, kimwooy kurubta keey lakwanaa kule,

“Kukutunki :malayikaanik tukul inee.”*

⁷ Kurubta keey ak malayikaanik /kikēēmwooy kule,

1:2 Yoowa. 1:3; Ibu. 3:6 1:3 Yoowa. 1:14; Yoowa. 14:9; Kolos. 1:15; Ibu. 8:1 1:4 Filib. 2:9 † 1:5 Tyēēn. 2:7

† 1:5 2Sām. 7:14 1:5 Mat. 3:17; Yēyuut. 13:33; Ibu. 5:5 * 1:6 Kwoonēē :ng'aleechu Kiruutēk 32:43 am wēēksēēt nyēbo kuutiitaab Kirikiik. 1:6 Tyēēn. 89:27

“Kiiyookiintēetaab Yēyiin mbo :wusōōnēēt†
 ānku motwooriintēenyii :nkinee illeet.”†

⁸ Nto kurubta keyy āk Lakwataab Yēyiin /kēēmwooyē kule,
 “Wēētii :bāytooyiisyēēng' uung' ākookoy ōō, Yēyiin!

Ibāytēē :inyiing' biikuuk manta.

⁹ Ichāmē :inyiing' kiyēē bo man,
 -āmēēriiku ng'al chēbo rōkōs.

Kiyooto :nyēē kiyey Yēyiin kung'aabing',
 ānkukōōning' ng'erekweek kusiir bāytooyiin ake tukul.”†

¹⁰ /Kikēēmwooy subak kule,

“Ām taayta, 'kiiyey :inyiing' Mokoryoontēēt kōōrēēt wōlēēb ng'wēny
 ankiiyey nkinee wōliin bo barak.

¹¹ Mākubot :barak āk ng'wēny,
 nteenee imiitē :inyiing' ākookoy.

¹² +Mākung'ētyo kuu sira nyēē yoos
 ankiimaman kuu kōōtiit nyēē kibsānkāti
 nto yityo ikeeree alak chēē leelach.

Nteenee inyiing' ku nyooto bo kwaak
 nyēē mākoy iyoosiitu bēsyēēt ake.”†

¹³ Ara malayikeet nkōnō :nyēē kiikumwoochi :Yēyiin kule,
 “Ibuurunēē āwunyuu nyēbo taay

ākoy yoo kaayeyiing' itēbēē buunikuuk.”†

¹⁴ Ng'oo :malayikaanik nanyuun? Icheek ku tāmirmirook choo iyooktooy :Yēyiin
 ānkuyēētyēchinē biiko choo mii /bokiirāroochē.

2

Māchāktōōs kēēkiilchi ng'ālyoontēetaab kaararaacheet

¹ Kunyi, māchāktōōs kēēkiilchi miisin ng'ālyoontooni kiikeekas, simakiichabaayte.
² Iyyoong'ootiin :kiruutēkaab Yēyiin choo /kikēēmwoowu kubununēē malayikaanik. Yoo kameeywey :chii kiruutēchoo, kumisiyinē /kiing'woonchi. ³ Yoo ākoo /kikiimuuchē /kiing'woonchi bichoo ii, +/ mākiing'woonchēēch acheck nyēē tyaa yoo kāmākēyēbchi yit ng'ālyoontooni wōō bo kaararaacheet? Kisimkwoom :Mokoryoontēēt ng'ālyoontooni ānkuchokōōrōōberwēech :choo kikāsē kule kibo man. ⁴ Kiiboor mbo subak :Yēyiin kule man :ng'ālyoontoonoo kubununēē tukuuk chēbo kwōng'uut chēē teer ānkōōkoochi biiko rōōbēywēēkaab :Tāmirmiryēenyii kuu wōloo mātkooy :inee.

Kiyēk :Yēesu chii sukooraraacheech

⁵ Mānāachōb :Yēyiin kule kubayta :malayikaanik kōōrooni lēēl nyi kēēng'āloolēē. ⁶ Mii ām siruutēk :yēē mwooyē kule,

“Chii nkinee ku kiy nee ām wōlēē imiitē siiyiimēē keyy
 ānku kiy nee siibirtoochinē nkur?

⁷ Ānkoo 'kiiminiing' chii ām bēsyōōs chēē ng'eri ām wōlēē mii :malayikaanik,
 'kiikoochi wōōyinto āk koonyit.

⁸ Kiiyey kubayta tukuuk tukul.”†

Yoo /kēēmwooyē kule 'kubayta tukuuk tukul', māmii :kiy nyēē mābāytooy. -Mākēēkāsē raat kubāytooy :biikaab Kiriistō tukuuk tukul, ⁹ nteenee kēēkāsē Yēesu nyoo /kikeeyey kumining'iit bēsyōōs chēē ng'eri ām wōlēē mii :malayikaanik, /kukāākiikoochi wōōyinto āk koonyit, kuuyu kime kubo biiko tukul ām chamateetaab Yēyiin.

¹⁰ Kiyey :Yēyiin kiy ake biiko ānkuriibē. Kunyi, kimisiyinē kunyalil :Yēesu sukuyeyakay :kiyēē kichōb :Yēyiin ānkōōrēētoto bichu chaang' bo Kiriistō bokunyōōr :nkicheek wōōyinto. Kunyoo, Yēesu :nyēē kiiyooyi biiko kēēltaab kaararaacheet.

¹¹ Boonto :Yēesu āk biiko choo itiliilē :inee kwaan akeenke. Neennyi, māmuyē :Yēesu kukuur bichoo kule mbo ng'eetaabiya. ¹² Mwoochinē kule,

“+Maachaayte kaayneeng' uung' ām wōlēē mii :mbo ng'eetaabiya
 ānkāāsiltēēniing' wōlēē kēēruruukyey keyy :biiko.”†

¹³ Mwooyē subak kule,

† **1:7** Ng'ālyoontēēt 'malayikeet' ām kuutiitaab Kirikiik āk Iburaneek kōōbooru kule 'kiiyookiintēēt'. † **1:7** Tyēēn. 104:4

† **1:9** Tyēēn. 45:6-7 † **1:12** Tyēēn. 102:25-27 † **1:13** Tyēēn. 110:1 **1:13** Choos. 10:24; Mat. 22:44; Ibu. 8:1; 10:13 **1:14** Tyēēn. 34:7; 91:11; 103:20 **2:2** Yēyuut. 7:53 **2:3** Ibu. 10:29; 12:25 **2:4** Yoowa. 2:11; 10:37-39; Yēyuut. 15:12; 19:11; 1Kōōr. 12:4-11 † **2:8** Tyēēnwookik 8:4-6 **2:8** 1Kōōr. 15:27 **2:9** Filib. 2:8-9 **2:10** Room. 11:36; Luuka 24:26; Ibu. 5:8-9; 7:28; 12:2 **2:11** Mat. 25:40; Māārkō 3:35; Yoowa. 20:17 † **2:12** Tyēēn. 22:22

“+Määkoosēē keey inee.”†

Tāsē taay kumwooyē kule,

“Āboontē keey lēēkōōk chēē kōōkukōōno :Yēyiin.”†

¹⁴ Kiyēk :nkinee Yēesu chii kukerkeyiit :lōkōchooto sukung'et kōōbēl :meenyii kāāmuukēywēēkaab Kibrōkōsyoontēēt choo yibu meet, ¹⁵ nto yooto, kootyaaakta biiko choo kirātootiin am muyātēētaab meet. ¹⁶ Kubooyiit man, kimāchokōōtyooktooy :Yēesu malayikaanik, nteenee kichokōōtyooktooy biiko choo tinyē kāāyēnēēt kuu Abraam. ¹⁷ Kunyi, kimāchaktōōs kukerkeyiit :Yēesu chii sukung'et kuyēk kibkōrōs nyēē wōō nyēē riirēē biiko /ānkiikoosēē keey ām yiisyēētaab Yēyiin. /Kikeebakach /sikēēnyōōchi kaat biiko tukul ām choolwookātēēng'waa. ¹⁸ Imuuchē raat kuyēētyēēchi biiko choo /kakeetyem, kuuyu /kikeetyem nkinee /ankiinyaliil.

3

Wōō :Yēesu kusiir Muusa

¹ Mbo ng'eetaabiya choo kikuurook :Yēyiin ankootabaanaak ōyēku cheechii, ōsōōtyēēchi baa kiyēē /kiibooru yoo /kēēmwooyē kule kichokuyēk :Yēesu *Lēbkēēyiintēēt ānku *Kibkōrōs nyēē Wōō. ² Kikoonyit :inee Yēyiin nyoo kitōōlē kuyēchi yiisyooni, kuu yoo kikoonyitē *Muusa Yēyiin kōōntōōchi biikiyii. ³ Kuu yoo /kēēkoonyitē chiito nyoo kitēēchē kōōto kusiir kōōto nkit, /kēēkoonyitē Yēesu kusiir Muusa. ⁴ Tinyē :kōōt ake tukul tēēkiin, nteenee Yēyiin :nyēē tēēkiintēēt nyēē wōō kusiir tukul. ⁵ Kikoonyitē :Muusa Yēyiin kōōntōōchi biikiyii ānkyoorōoru ng'aleek chēē kimākōōboor :Yēyiin ām kēnyisiyēk choo kimii bokukwoonii. ⁶ Nteenee kikoonyitē :Yēesu Yēyiin miisin kuu kiboorēetyet ām biikaab Kiriistō. Acheek :bichooto bo Kiriistō, kātikoo baateey kēētāsē taay kēēkiilchinē ānkēēng'erēkyinē kiyoo kiikēnēē keey.

Ōriib keyy simōōchuunnyēē Yēyiin

⁷ Ōnkēt :akweek kule mwooyē :Yēyiin kubununēē Tāmirmiryēēnyii kule,

“Ābērē nto ōyēbchi yiit ra kiyi mwoowook:

⁸ -Mooyaam mētēwoy kuu bichoo kikwiiloo

ām bēsyoōsyēkaab /kikēētyēmē ām suurkwēēn.

⁹ Kiiyiimaa :mbo kuukoong' kutyēmoo,

ānkoo kikiikukasaan ng'aleekaab kwōng'ut choo kyāāyēyē.

¹⁰ Kunyi, king'woonchoo :ātēbuutēkaab bichu ām kēnyisiyēk artam

kut āmwoowu kule,

‘Mākoonyitoo :bichu

āmārūbē mākuutēkyuu kwaak.’

¹¹ Kikwaanya keyy :moo kut awaal keey kule,

‘Nkiryō, mākyō kōōwut :bichu kōōroonoo kwāābērē wokukaalyanee.’ †

¹² Kunyi ii, mbo ng'eetaabiya, ōriib keyy simōōchoolwookēn ōchuunnyēē Yēyiin kut otay okaasee keey. ¹³ Ōtitiirē keey kwaak yoo tākumii :bārooyinto simakentaak :choolwookātēēt oyaam mētēwoy. ¹⁴ Yoo kakeetas taay kiikoosēē keey Yēyiin ākyō bēsyoēētaab lētut kuu yoo kikēētoowu, +/mābokēēbchēwēēch kiyēē kinyōōru :Kiriistō. ¹⁵ Ōrōōtootē kiyoo kātāāmwoowook kule,

“Yoo ōmuuchē ra oyeb yiit okas kiyi mwoowook:

-Mooyaam mētēwoy kuu bichoo kikwiiloo

ām bēsyoōsyēkaab tyēmiisyēēt kēēmiitē suurkwēēn.”

¹⁶ Mbo ng'oo :chēē kikas kiyēē kimwooy :Yēyiin ankukwiil? Ara, mā icheek :tukul choo kiing'ēētēē :Muusa kōōrēētaab Miisir? ¹⁷ Ng'oo :chooto kinyēērchinē :Yēyiin kēnyisiyēk artam? Mā bichoo kikiikuchoolwookēn choo kibēkyinē suurkwēēn? ¹⁸ Ki ng'oo :choo kimwoochinē :Yēyiin ng'ālyoo nyēē ng'waa, kule, “Mākyō kukwa kanyuu bokiiimuuny :tukul”? King'ālōolēē bichoo kikōchōnkyninē inee. ¹⁹ Kēēkāsē nanyuun kule kuuyu maneeakaasee keey :icheek Yēyiin, mānāāchut wōōlo /kikēēkuurtoochinē kule mābokunyōōr kāāmuung'to.

4

Kāāmuung'taab biikaab Kiriistō

† **2:13** Isa. 8:17 † **2:13** Isa. 8:18 **2:14** Yoowa. 1:14; Toowu. 3:15; 1Kōōr. 15:54-57; 1Yoowa. 3:8 **2:16** Yoowa. 8:39; Room. 4:16; 9:6-8; Kala. 3:7, 29 **2:17** Filib. 2:7; Ibu. 5:2; 1Yoowa. 2:2 **2:18** Ibu. 4:15 **3:1** Ibu. 4:14 **3:2** Kāāyiit. 12:7 **3:6** Yoowa. 1:34; 1Kōōr. 3:16; Efēēs. 2:21; Ibu. 1:2; 4:14; 6:4-6; 7:3, 28; 10:21, 29 **3:8** Chuy. 17:7; Kāāyiit. 20:2-5 **3:10** Kāāyiit. 14:33 † **3:11** Tyēenwookik 95:7-11 **3:11** Kāāyiit. 14:21-23 **3:17** Kāāyiit. 14:29; 1Kōōr. 10:5, 10

¹ Okany kēēriib keey, sukunyōōr :chii ake tukul kiyoo tākukuurtoowēēch :Yēyiin kule +makeebe kanyii bokiimuuny tukul. ² Kookeekas lōkōōywēk chēē kārōōmēch kuu yooto kikāsē :bichooto. Nteenee mānāāyētyēēchi :lōkōōywēchoo bichoo kuuyu kitay kōōyēnchi ng'aleechaata kikāsē. ³ Acheek nkit choo kiikoosēē keey inee :chēē kēēbēētii Kaab Yēyiin bokiimuuny. Nto kurubta keey āk choo mānēēyēnchi inee, kimwooy :Yēyiin kule, "Kikwaanya keey :moo kut awaal keey kule,

"Nkiryō, mākyō kōōwut :bichu kōōroonoo kwāābērē wokukaalyanee." "

Kimwoowu :Yēyiin ng'aleechu ānkoo sinee kichōboot :kāāmuung'ooto kuchakee keewaany :inee kuyey kōōrēt. ⁴ Mii :yēē mwooyē ām siruutēk kurubta keey ākoo bēsyeētaab tī-sab kule, "Kiimuuny :Yēyiin ām bēsyeētaab tīsab kukaakoowaany yiisyēnyii."† ⁵ Ānkoo kichōboot :wōlēē /bokiimuunyēē, kimwooy :Yēyiin kule, "Mākyō kuba wōloo bokōōmuunyēē."

⁶ Mānāābokōōmuuny :biiko choo kibo taay choo kikas lōkōōywēk kuuyu mānāākōōyēnchi :icheek lōkōōywēchooto. Nteenee biiko choo kiikoosēē keey inee :chēē /kēēchāmchinē bokōōmuuny āk Yēyiin. ⁷ Kiikusātyi :Yēyiin bichu bēsyeēt bokōōmuuny āk inee nto bēsyoonoto ku raat. Kīng'ālōolē :Yēyiin kubununēē * :Tāwuti kukaakukeeyta :kēnyisyēk chēē chaang' kuchakee katay :bichoo bokōōmuunyēē wōloo kichōbchinē Yēyiin. Kimwooy ng'aleechu /kātākēēmwoowook kule,

"Ābērē nto ōyēbchi yiit ra kiyi mwoowook:

-Mooyaam mētēwōy."

⁸ Nto kikiyiitita :Chooswa biiko wōloo kibokōōmuunyēē, nto mēēbērē king'ālōolēē :Yēyiin subak bēsyeēt ake nyēbo kāāmuung'to. ⁹ Kuniy, mii :kāāmuung'to nyēbo biikaab Kiriistō. ¹⁰ Chiito nyoo imuunyēē āk Yēyiin kukaākōōmuunyēē :nkinee yiisyōōnuutēk kuu yoo kiimuunyēē :Yēyiin yiisyēnyii. ¹¹ Okany nanyuun keesyem wōlēē kiimuuktooy bokiimuuny āk Yēyiin. -Mātēwēchākyō :chii ake tukul kulumchi kōchōōng'nātēētaab chuut.

¹² Boonto :kiyēē mwooyē :Yēyiin kāāmuukēywēk ānkuyēyiisyē ākookoy. Ng'atiib :ng'ālyoontēētaab Yēyiin miisīr rūōitwo nyoo litaat :wook tukwaaya. Chutitooy :ng'ālyoontoonoo ākyō soboontaab chiito āriit, ānkōōbooru tēerchīnooyēētaab kiyēē mächē :mooyēēt āk nyēē mächē :Tāmirmiryēēt. Ng'oonkyinē biiko kāāsōōtēywēkwaā kōōnkēt kiyēē karaam āk nyēē miyaat. ¹³ Māmiitē :kiy nyēē wunyaat ām wōlēē mii :Yēyiin. Ng'aanyaat :kiy ake tukul ānkutooku ām taayeetaab Yēyiin nyoo mākōōtilwēēch ng'aleek.

Yēesu kibkōrōs nyēē wōō

¹⁴ Okany nanyuun kēēkiilchi kiyēē kiyyēnchinē, kuuyu kēēboontē *kibkōrōs nyēē wōō nyoo mii kibkōōnkōy wōloo mii :Yēyiin. Nyooto ku Yēesu Lakwataab Yēyiin. ¹⁵ Riirēēnēēch :kibkōrōs nyoo wōō ām kuskuusyēenyoo, kuuyu ānkoo kimāchoolwookēnoot, /kikeetyem inee ām keel ake tukul kuu wōloo /kēētyēmtēēch nkacheek. ¹⁶ Kuniy, yoo kēēmächē /kēēyētyēēchēēch, okany kiinookyi ng'echereetaab bāytooyiisyēētaab Yēyiin nyēē māmiitē :muyātēēt sukuyētyēēchēēch ām kiisaynyii āk chamateenyii.

5

¹ /Kēētōōlē kibkōrōs ake tukul nyēē wōō kuchōōnēē wōlēē mii :biiko sukuyēchi Yēyiin yiisyēēt kubo bichooto. Inēmchinē :inee Yēyiin tukuuk ānkubēlēē kōrōsēēk kōōwuunto ng'ōōkisto nyoo kiikuyey :biiko. ² Imuuchē kuriiree biiko choo /kēēmoosē ānkukustooy kuuyu kuskus :nkinee. ³ Kiyooto :nyēē mächāktōōs kuyey :inee kōrōsēēk kubo ng'ōōkiswookik cheechii āk chēbo biiko alak.

⁴ Māmii :chii nyēē tōōlē keey kuyēk kibkōrōs nyēē wōō. Yēyiin nkityō :nyēē kuurē chiito kuyēk kibkōrōs nyēē wōō kuu wōloo kikuurtooy *Āārōn. ⁵ Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, mānāātōōlchi keey :Yēesu yiisyoonoo bo koonyit kuyēk kibkōrōs nyēē wōō. Nteenee Yēyiin :nyēē kimwoochi kule, "Inyiing' lakwanyuu.

Kāāyēku ra kōōn."

⁶ Kimwooy subak ām yēēt ake kule,

"+Mēēyēku kibkōrōs ākookoy, kuu Mēlkisētēk."†

⁷ Kumii :Yēesu kōōrēt, kisooyē kukuurchinē barak kuriirchinē Yēyiin, nyoo kiimuuchē kusār inee. Kikāsīy :Yēyiin, kuuyu kiyībē keey ng'wēny :Yēesu ānkiikōōnēmchi keey Yēyiin. ⁸ Ānkoo ki Lakwataab Yēyiin :Yēesu, ki ākyō kunyalil sukōōnkēt kule koonyit ku kiy nee. ⁹ Yu

† **4:4** Toowu. 2:2 **4:8** Choos. 22:4 **4:12** Isa. 55:11; Efēēs. 6:17; 1Bēt. 1:23; Ng'oong'. 1:16 **4:14** Ibu. 2:17-18; 3:1, 6; 5:5-6, 10; 7:24-28; 8:1, 3, 6; 9:11 **4:15** Ibu. 2:18; 5:2; 7:26; 9:12; 1Yoowa. 3:5 **4:16** Efēēs. 3:13; Ibu. 7:19; 10:19 **5:2** Ibu. 2:17-18; 4:15; 7:28 **5:3** Laawi. 9:7; 16:6; Ibu. 7:27; 9:7 **5:4** Chuy. 28:1 **5:5** Ibu. 1:5 † **5:6** Tyēēn. 110:4 **5:6** Ibu. 6:20 **5:7** Māarkō 14:32-42 **5:8** Filib. 2:8; Ibu. 3:6; 4:15

keewaany :Yēesu yiisyēēt nyoo kichōbchinē :Kwaan, kuyootyi biiko choo ikoosē keey inee *soboontaab kibchuulyo. ¹⁰ Kiyey kuu nyooto kuuyu /kikeetool inee kuyēk kibkōrōs nyēē wōō kuu Mēlkišetēk.

Ōkiilchi Kiriistō

¹¹ Abērē nto taamwaay chēē chaang' kurubta keey āk ng'aleechuutēchu, nteenee wuuy kuuyu ōyēku biich chēē -mōōkāsē ng'al areet akeenke. ¹² Kāyēmāktōōs kukōōyēku kāānēētik, nteenee tōōmāchē / takiineetaak tukuuk choo kyōōtoowunēē. Yoo kātōō-āmē āmit chēbo biich chēē wōōyēch ōmāchē /takiikuuyeeanaak chēēko. ¹³ Chii nyoo lwēē chē tāku leekwa nyoo -mēēnkētē kiyēē karaam āk nyēē miyaat. ¹⁴ Biiko :chēē imuuchē kwaam āmiikaab biiko chēē wōōyēch ku choo kiikoonet keey kōōnkēt kiyēē karaam āk nyēē miyaat.

6

¹ Okany keetas taay nanyuun kēēkich ām lōkōōywēkaab Kiriistō ānkēēsātyi komos kāānēētēywēēchoo kikeētoowunēē. Māyēmāktōōs /kēēkētyinē keey /kiinētē kule /keeweek-see miyootyēēt nyoo yibchinē biich meet, nto /kiinet kule kookaasee keey :chii Yēyiin. ² Mēērook kēēkētyi keey mbo subak kiinet chii kurubta keey āk bātisāniisyēēt, /kēētiinyēē biiko āwunnyēk, ng'eeteetaab meet nto ng'woonintaab kibchuulyo. ³ Nteenee yoo kacham :Yēyiin, okany keetas taay āk kāānēētēywēēk alak yoo kacham :Yēyiin.

⁴⁻⁶ Yoo kiikōōnkēt :chiitaab Kiriistō lēbkēēyyēētaab Yēyiin ankiikuchamcham rōōbēywoontēētaab kibkōōnkōy ānkiikunyōōr Tāmirmiryēētaab Yēyiin, ankuchamcham kāroomnyēētaab ng'ālyoontēētaab Yēyiin, ankiikukas wōlēē wuu :kāāmukēywēēkaab kōōrēt nyēē lēēl, nto yitoy kutay Kiriistō, kumēētākōōmuuchāktōōs /kēēyisunēē wōlēē mi :miyootyēēt! Yoo kaakutay, kukerkeey nyēē kaakuketita Lakwataab Yēyiin / bokēēkwērtoochi murtooywoontēēt /ānkiinchuruur.

⁷ Yoo keechiim :mbareet bēēkaab roobta ankuyey āmiik chēē yēētyēēchinē keey :biiko choo choonē, mākōōbēruur :Yēyiin mbaraanaa. ⁸ Nto yoo kamayey āmit ānkubiityēē :kātooy nto ku wuuyo, kuchuboot :mbaraanaa +/ānkumākiimukuusēē maata lētunoo.

⁹ Chōōrōōnuutēkyuu, ānkoo kāāmwoowu kuu nyooto, ānkētē kule ōyēyē :akweek ng'al chēē kāroomēch ōyēku biich chēē /kiikiiraraach kuchurta. ¹⁰ Iyyoong'unēē :Yēyiin manta yoo itiiichinē biich ng'al. Māwuutyēē yiisyēēng'woong' āk chamateet nyoo kyōōboorchi inee ōyēētyēēchinē biikyii ānkutōōtāsē taay ōyēētyēēchinē bichoo. ¹¹ Kiyēē mächē :mooyēēnyuu ku kule ōkāng'u kubo kiyēē ōkēnēē keey sōōkich ākoy bēsyēētaab tabanta ¹² simōōburēn. Orub ātēbutēkaab biiko choo kiikoosēē keey Yēyiin miisin ānkityinē muytaayeet choo mi wokunyōōru kiyēē kiikukuurtoochi :Yēyiin.

Bo man :kiyēē kiikukuurto :Yēyiin

¹³ Yoo kimāchē :Yēyiin kōōtitiir kiyēē kikuurtoochinē Abraam, kōōwoonkyi ām mooyēēnyii kule makootyich kiyooto, kuuyu kimāmii :chii nyēē ki wōō kusiir inee nyēē kimēēmuuchē koowaal keey ām kaayneetaab chiichoo. ¹⁴ Kimwoochi kule, "+Māābēruuring', +Mēēnyōōru mūchōōkōrōōn chēē chaang'."† ¹⁵ Kikānyiiis :Abraam ām muytaayeet ānkinyōōr kiyoō /kikeēkuurtoochinē. ¹⁶ Yoo iwoolchinē keey :chii kiito ake kutwēchē kiy nyēē iywēyē. Yooto mākunāmtoochi :ng'aleechaata. ¹⁷ Kuuyu kimāchē :Yēyiin kōōboorchi kāroomin biiko kule -mēēmuuchē kuweek ām kiyēē kiikukuurto, kōōkiimēē kiyoō kikuurtooy kaawaaleet. ¹⁸ Kunyi, kiyey :Yēyiin tukuuk āyēēng'. Kiiwoolchi keey ānkukuurto kōōbooru kule mākooy kuweechweech kiyēē kākumwooy nto kōōbērbēēriis. Kiyey kuu nyooto sukōōtitiirēēch miisin acheek choo kiikēēmwēchi inee kukerekteech sikēēkōōbchi kiyoō kiikēnēē keey. ¹⁹ Itiitirēēch :kiyoō kiikēnēē keey kuu bōrōōwēēt nyēē wuuy miisin nyēē /kākēēkwiiilichi Kitōōkiitaab *Kōōtaab Yēyiin ām kibkōōnkōy. ²⁰ Kiwo :Yēesu Kitōōkiinoō kōōntōōwēēch kubuntēē ankeet nyēē /kikeeng'aree kōyoo sukusoom Yēyiin kuyōōwēēch kaat ām ng'ōōkiswookiyoo. Kunyoo nanyuun kiikuyēk :Yēesu kibkōrōs nyēēnyoo nyēē wōō ānkubo ākookoy kuu Mēlkišetēk.

7

Kibkōrōs Mēlkišetēk

¹ Ki bāytooyiintēēt :Mēlkišetēk nyēbo *kiriinkēētaab Salēēm ānki kibkōrōs nyēbo Yēyiin nyoo tōrōōr. Yoo kichōōnēē :Abraam booryēēt nyoo kiibēlē bāytooyik ang'wan, kutuuyēē :Mēlkišetēk ānkōōbēruur inee. ² Kiikoochi :Abraam chiichoo akeenke ām taman nyēbo

5:9 Ibu. 7:27 5:10 Ibu. 4:14; 6:20 5:13 1Kōōr. 3:1-2; 1Bēt. 2:2 5:14 Room. 16:19; 1Kōōr. 14:20; Efēēs. 4:14; Ibu. 13:9 6:4-6 Ibu. 10:26-29; 12:25; 2Bēt. 2:20 6:8 Māārko 4:7, 18-19 6:10 Ibu. 10:32-34 6:12 Ibu. 11:1-12:1 † 6:14 Toowu. 22:17 6:18 Kāāyit. 23:19 6:19 Ibu. 9:3 6:20 Toowu. 14:17-20; Tyēēn. 110:4; Ibu. 4:14; 5:6; 10; 7:1-4

tukuuk choo kibāru. Ibooru :kaaynaani bo Mēlkišetēk kule 'Bāytooyiintēētaab churtaayee'. Ibooru :ng'ālyoontooni bo Sālēm kule tāloosyēt. Kunyi boonto :Mēlkišetēk kaayneet ake subak nyēē /kēēkuurē kule 'Bāytooyiintēētaab tāloosyēt'. ³ Māmii :yēē ibooru kwaaniitaab Mēlkišetēk nto ku kaamet āmāmitē mbo :yēē ibooru areenyii, nto ku bēsyēt nyēē /kikēēsichēē nto nyēē kimēē. Kibkōrōs :inee nyēē mātinyē toonwunēt nto wōlēē ng'ētēē. I-ārōoru :yuutēyu wōlēē wuunto :yiisyēētaab Lakwataab :Yēyiin.

⁴ Ōsōōtyi baa :akweek wōyinto nyoo kiboonito :Mēlkišetēk. Kiikoochi inee :kuuko Abraam akeenke ām taman nyēbo tukuukyii tukul choo kibārūnēē booryēt. ⁵ Kimākyinē :kiruutēkaab *Muusa /kēēyibchinē biiko choo bo kōōtaab kōrōsēēk akeenke ām taman nyēbo tukuuk chēē kiboonito. Kinyōōrunēē :icheek tukuuchoo wōlēē mii mbo :biiko chuut alake ānkoo kibo :icheek tukul Abraam. ⁶ Ānkoo kimāchōōnēē :Mēlkišetēk kōōtaab kōrōsēēk nyoo kisālu Laawi, kikwēchi :Abraam akeenke ām taman nyēbo tukuuchoo kibāru. Kiibēruur :chiichoo bo kōrōs Abraam nyoo kikuurtoochinē :Yēyiin bēruur. ⁷ Chiito kwaak nyoo ibēruurē ake ku wōō :nyoto kusiir nyoo /kākiibēruurē. ⁸ Ki biich buch :mbo kibkōrōs chēbo kōōtaab Laawi, nteenee kinyōōru akeenke ām taman nyēbo tukuuk chēē kiboonito :biiko. -Mēēnkēt :chii wōlēē kichōōnēē :Mēlkišetēk āk wōlēē kiwokung'ētyi :soboonyii. ⁹ Imuuchē :ake kumwooy mbo kule kiikooyto :nkinee kōōtaab Laawi akeenke ām taman bēsyoonoo kubuntēē Abraam, ¹⁰ kuuyu yoo kituuytōōs :Abraam ākoo Mēlkišetēk, kitāku kēbuswoo :Laawi ām suweetaab kuukaanyii Abraam.

/Kikeweech kiruutēkaab Muusa āk bēēlsēētaab kōrōsēēk

¹¹ Kiyēyē :mbo kibkōrōs chēbo kōōtaab Laawi yiisyēng'waa kōōyyoong'unēē kiruutēkaab *Muusa. Nto kiimuuchē kuyey :kiruutēkaab Muusa biiko kuchurta ām bēēlsēētaab kōrōsēēk, nto kibo nee kōōyook Yēyiin kibkōrōs nyēē teer kuu Mēlkišetēk? Kiyēmē oob :kibkōrōs nyoo wōō nyēbo kōōtaab Aārōn? ¹² Kunyi, yoo /kaakiikeeree kōrōsēēkaab kēny kōrōsēēk chēē leelach /ānkiiēlēliit mbo kibkōrōs, kumāchāktōōs /kiilēlēliit nkicheek kiruutēk. ¹³ Wuu nyoto kuuyu kimāchōōnēē :Yēesu kōōtaab Laawi. Māmii :chii nyēē kiikuyēk kibkōrōs ām kōōto nyēē kichōōnēē :Yēesu. ¹⁴ Tookunoot kule /kikeēsichē Mokoryoontēnyoo kuchōōnēē kōōtaab Yuuta, āmāmii :yēē mwooyē :kiruutēkaab Muusa kule imuuchē kukwaanee :mbo kibkōrōs kōyi.

¹⁵ Kiyēē ityiichē :ng'aleechuutēchu ku kule, kōōkutook ra :kibkōrōs ake nyēē wuu Mēlkišetēk. ¹⁶ Meēbērē /kikeerub kiruutyēt nyoo ibooru kōōto nyēē māchāktōōs kukwoonēē :mbo kibkōrōs yoo /kikēēyēyē Yēesu kuyēk kibkōrōs. Nteenee /kikēēyēyē kuyēk kibkōrōs kurubta keey āk kāamuukēywēēkaab soboontaab kibchuulyo, ¹⁷ kuu yoo mwooyē :siruutēk kule,

“+Mēēyēku kibkōrōs ākookoy,
kuu Mēlkišetēk.”

¹⁸⁻¹⁹ Kimēēmuuchē :kiruutēkaab Muusa kuyey chii kuchurta. Kunyi, /kikēēsātyi kiruutēchoo komos, kuuyu kikuskusēch ānki buch. Nto raat kiikēnēē keey kiyy nyēē karaam kusiir nyiin ake. Tākyēēch :kiyiitēnyi wōlēē mii :Yēyiin.

²⁰ Kiikim :Yēyiin ām kaawaaleet kule yēku :Yēesu kibkōrōs. Nteenee maneewaal keey yoo kiyēyē biiko alak kuyēk mbo kibkōrōs. ²¹ Kimwooy :Yēyiin kurubta keey āk Yēesu kule, “Kaawaal keey āmēēbērē +maaweēch kāāsōōtēywēēkyuu :Inyiing' :kibkōrōs ākookoy.”

²² Kunyi, iyyoong'unēē :kiirtooyet nyēē lēēl Yēesu ānkusiirē nyoo bo kēny.

²³ Ki chaang' :mbo kibkōrōs choo kibo kōōtaab Laawi nyēē ki yoo kame :ake, kōōkēērē :ake. ²⁴ Nteenee, mākooy /kiikeer Yēesu kuuyu soboot :inee ākookoy. ²⁵ Kunyi, kuu yoo soboot :Yēesu ākookoy ānkusoochinē biiko, imuuchē nanyuun kooraraach kutukul choo yootyine :inee kēēlto kukwa wōlēē mii :Yēyiin.

²⁶ Kibkōrōs nyēē wōō :Yēesu nyēē imuukwēēch kiyēē kēēmāchē. Tilili :inee nyēē mātinyē ng'ōōki. Kunyoo, /kikiinēmunēē wōloo inee :kibng'ōōkisiisyēk /ānkiiitōōrōr ākoy wokutēbi āk Yēyiin ām kibkōōnkōy. ²⁷ Makerkeey :inee ākoo mbo kibkōrōs chuut alak choo wōōyēch choo kibēlēē kōrōsēēk ākookoy kubo ng'ōōkiswaokikwaa kurook, nto yityo kookeer chēbo biiko. Nteenee, kiyey :Yēesu kōrōsyoontēēt akeenke baateey, nto nyoto kukime /sikēēnyōōchi kaat biiko ām ng'ōōkiswaokikwaa. ²⁸ Kurubta keey āk kiruutēkaab *Muusa, /kikēētōōlē biiko buch kuyēk mbo kibkōrōs chēē wōōyēch. Ānkoo kimii :kiruutēchoo, kiiwaal keey :Yēyiin kutool lakwanyii kuyēk *kibkōrōs nyēē wōō nyoo churtaat ākookoy.

8

Kiurootyeyet nyēē lēel

¹ Ng'alyoontēēt nyēbo koomānuut ku kule, kēeboontē Kibkōrōs nyoo wōō nyoo mii āwutaab taay nyēbo Yēyiin ām kibkōōnkōy. ² Yechinē :inee Yēyiin yiisyēēt ām Kitōōkiitaab *Kōōtaab Yēyiin ām kibkōōnkōy nyoo kiyēytooy :Yēyiin amēēbērē biiko. ³ / Keētōōlē mbo kibkōrōs chēē wōōyēch tukul kōōkoochinē Yēyiin tukuuk ānkubēēlē kōrōsēek. Kunyi, kuuyu kibkōrōs nyēē wōō :nkinee Yēēsu, kimāchāktōōs kōōkoochi Yēyiin kiy. ⁴ Kimēēmuuchāktōōs /keetool Yēēsu kuyēk kibkōrōs yu kitākumii kōōrēēt kuuyu kimābo :inee kōōtaab mbo kibkōrōs choo kiinēmchinē Yēyiin tukuukaab kōrōsēek kuu wōōlo kimwooytooy :kuruutēk. ⁵ Kiyēyēē :mbo kibkōrōs yiisyēēt Kōōtaab Yēyiin nyoo mii wōlēeb ng'wēny ku kitōōntōyēētaab nyoo mii kibkōōnkōy. Kimwoochi :Yēyiin Muusa yoo kimāchē kuteech *Kēyēētaab Yēyiin kule, "Māchāktōōs ikas kule 'keeteech kiy ake tukul irub kuu wōōlo kāāmwooytoowuung' ām lekem."† ⁶ /Kiikiikoochi Yēēsu yiisyēētaab koomānuut nyoo bo Yēyiin kusiir nyoo kibo mbo kibkōrōs. Am kēēlto nyēē wuu nyooto, karaam :kiurootyeyet nyooto kiyēyē :Yēēsu kusiir nyoo kibo kēny. Irābchinē :kiurootyayanaa tukuuk chēē kāroomēch chēē siirē tukuuk alak choo /kikēēkuurtooy.

⁷ Nto kimā kuskus :kiurootyeyet nyoo kibo kēny, nto /kimākēēyēyē nyoo lēel. ⁸ Kikas :Yēyiin kuskusyoonoo, yooto kumwooy kule, "Mii :bēsyēēt kuchōōnii nyēē +maayey kiurootyeyet nyēē lēel āk biikaab kōōrēētaab Isrāyēēl āk chēbo Yuuta. ⁹ Mēēbērē makukerkeyiit :kiurootyayani āk nyoo kyāyēyē āk mbo kuukaanyii yoo kyāārēētōotē ichēek kung'ēētyēē kōōrēētaab Miiisir. Kuuyu manaarub :icheek kiurootyayanaa, a-aste ichēek. ¹⁰ Kiurootyeyet nyēē +maayey āk biikaab Isrāyēēl ām bēsyōōsyēk choo kwoonii ku nyi: +Māakoochi mākuutēkyuu mētēwookwaa āriit ānkāāsirchi soboonwēkwaa. +Māāyēku Yēyiintēēng'waa ānkuyēk :icheek biikyuu. ¹¹ Māmii :chii ām ichēek nyēē tākōōnēētē laatyenyii nto biikaab kang'waa kumwoochinē kule, 'Inkēt Yēyiin,' kuuyu mākōōnkētōo :biiko tukul kung'ēeteē lēekōōk ākoy biiko chēē wōōyēch. ¹² +Māānyōōchi anii ichēek kaat ng'ōōkiswookikwaa amētōochi kutukul."† ¹³ Yoo kimwooyē :Yēyiin kule 'lēel' :kiurootyayani kōōbooru kule kookuy-oošiiit :nyoo bo kēny. Nto kiy ake tukul nyoo yōōsiitu kumii wokubotē.

9

Kiūwut :Kiriistō Kōōtaab Yēyiin ām kibkōōnkōy

¹ Kitinyē :kiurootyeyetaab kēny mākuutēk chēē kiiboorchinē biiko wōlēē yēytooy yiisyēētaab Yēyiin ankimii nkinee *Kōōtaab Yēyiin kōōrēēt. ² Kitinyē :koyoo kisēēnkōōsyēk āyēēng' chēē /kikeeng'aree ankeet. /Kikēēkuurē yoo bo Yaama kule wōlēē tiliil. /Kikiitōōrē yooto kiito nyēē /kiikoochinē taariinē āk meeseet nyēē /kiikoochinē mukaatiinē choo /kiitāboochinē Yēyiin. ³ /Kikēēkuurē wōliin bo Kitōōk kule wōlēē tiliil miisin. ⁴ /Kikiiyiityinē kāābkōrōs nyēē /kikeeyeyēē *ta-aabuut nyēē /kēēbēēlēē tukuuk chēē boong'u nyēē anyiny wōliin bo Kitōōk ānkoo sinee kimāmii wōlooto. Nteenee kimiitē :Sāāntukuutaab Kiurootyeyet nyēē /kikiiluumee ta-aabuut Kitōōk. Kiboonto :sāāntukuunoo tērēētaab ta-aabuut nyēē kimii :maana āriit, kiroktaab *Āārōn nyēē kilēlēē :toobtōōk āk rwoontōōk āyēēng' chēē tēbēlyēlēch choo /kikēēsirchi kiruutēk. ⁵ Kimii * :kēruubiik chēē /kikeekus chēē kikiikubuyēē kebebaakwaa ng'echereetaab kiisayta ām mwēēnkoonoo. Mēēbērē maabanybaany raat ng'aleek tukul kurubta keye tukuuchu.

⁶ Ki yoo /kakeetē tukuuchoo tukul kuu nyooto, kubēētii bēsyō āk tukul :mbo kibkōrōs yoo bo Yaama bokuyēyē yiisyēēng'waa. ⁷ Nteenee ki kibkōrōs nyoo wōō nkit :nyēē kiwēētii Kitōōk areet akeenke ām kēnyiiit. Ki yoo wētēti, kuyibē kiisēēnik kubo ng'ōōkiswookikyii ākoo choo kiyēyē :biiko kumēēnkētē.

⁸ Inēētēēnēēch :Tāmiriryēētaab Yēyiin ng'aleechu kule yoo tākumii :Kōyoo bo Yēyiin ng'wēny, -mēēmuuchē :biiko chuut alake kōōwut Kitōōkiinoo. ⁹ Iboorwēēch :ng'aleechu raat kule -mēēmuuchē :tukuuk chēē /kikiikoochinē Yēyiin āk kōrōsēek choo /kikēēbēēlē, kōōwuunto kāāsōōtēyēwēek chēē miyootēch ām mētēwookaab biiko. ¹⁰ Rubtooy keye :kiruutēk āk āmiisyēēt, yyēēsyēēt āk ntāsimuut chēē /kiiwuunootē keye. /Kikēēyēyiisyēē kiruutēchoo ākoy kut chokuyey :Yēyiin kiurootyeyet nyēē lēel.

¹¹ Neennyi, kichokuyēk :Kiriistō kibkōrōs nyēē wōō nyēbo tukuuk chēē kāroomēch choo kōōkutook. Kiūwut :inee Kōōtaab Yēyiin nyoo bo kibkōōnkōy nyoo /kimākēēyēyēē āwuun

8:1 Tyēēn. 110:1; Yēyuut. 2:33; Ibu. 1:3, 13; 4:14; 10:12; 12:2 † 8:5 Chuy. 25:40 8:5 Kolos. 2:17; Ibu. 9:2, 9; 10:1
8:6 Luuka 22:20; Ibu. 7:22; 8:13; 9:15; 12:24 † 8:12 Cherem. 31:31-34 8:12 Ibu. 10:16-17 9:2 Chuy. 26:1-3;
25:31-39, 23-30; Ibu. 8:5 9:3 Chuy. 26:31-33; Laawi. 16:1-2; Ibu. 6:19; 9:7, 12; 10:20 9:4 Chuy. 16:31-34; 25:10-22;
30:1-10; Kāāyit. 17:6-11 9:5 Chuy. 25:18-22 9:6 Kāāyit. 18:1-5; 28:1-8 9:7 Laawi. 16:1-19; Ibu. 9:25; 13:11
9:9 Ibu. 8:5; 7:19 9:10 Laawi. 11:1-47; 15:1-33; Kāāyit. 19:1-22

ankurchurtaat kusiir nyoo bo kōōrooni. ¹² Yoo kiiwutē :Kiriistō Kitōōkiitaab *Kōōtaab Yēyiin ām kibkōōnkōy, mānāāwēēto kiisēēnikaab kwēyiyy nto chēbo wuunōōy, nteenee kiikooyto korotiikyii areet akeenke baateey sukuwālāng'wēēch ākookoy. ¹³ /Kyāānkēēyisēē biiko choo kilēēlootiin kiisēēnikaab kwēyiyyēk āk wuunōōk nto areekaab roorta, /kikiisōōtē kule /kāākiitilil. ¹⁴ Bo kwōng'ut :yiisyēētaab Kiriistō kusiir ntāsimuut choo bo kēny. Kiinēm keey ām Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyoo bo kibchuulyo kuyēk kōōsyooy nyēē churtaat ām wōlēē mii :Yēyiin. Kicham :kāāsōōtēyēwēkyoo bo ng'ōōki kutākyēēch meet, nteenee kōōkōōtililēēch ra :korotiikyii sikēēyēchi Yēyiin yiisyēēt.

Kiityiich :korotikaab Yēesu kiirootyeet nyēē lēēl

¹⁵ Kiyey :Yēyiin kiirootyeet nyēē lēēl yoo kimēē :Kiriistō /sikēēnyōōchi biiko kaat ām ng'ōōkiswookikwaa chēē kiyeyē kumii ng'wēnyuutaab :kiirootyaanaa bo kēny. Kiyey kuu nyooto sukunyōōr :biiko choo kuurē :Yēyiin bēruutaab kibchuulyo nyoo kikuurtoochinē. ¹⁶ Yoo kamwaayta :chii yoo kaakuriik kume /kēērōōbchi biiko alak tukuukyii, mānyōōru :bichoo tukuuchoo ākoy yoo kāākutook man kule kaakume :chiichooto. ¹⁷ Nāmtoochinē :ng'ālyoontoonoo yoo kaakume :chiito amēēbērē yoo tākusoboot. ¹⁸ Ki yoo sukunāmtoochi :kiirootyeet nyoo kibo kēny, ki ākoy /keebakach :tyoony. ¹⁹ Yu kikiikumwoochi * :Muusa biiko kiruutēk tukul, kunam sokēēkaab *yuusob nyēē /kikeenaankuyee sabur chēē sālōotiin nyēē arraa ankooluumta kiisēēnikaab wuunōōk āk chēbo kwēyiyyēk* chēē /kikeetasee bēēko ānkuyisēē kitaabuutaab kiruutēk āk biiko tukul ²⁰ kumwooyē kule, “Kiisēēnik :chu chēē ikiimē kiirootyeet nyoo mwooyē :Yēyiin kule orub.”† ²¹ Kiyisēē :Muusa subak kiisēēnik Kēryēētaab Yēyiin āk tukuuk tukul choo /kēēyēyiisyēē ām wōlooto. ²² Mwoowēēch :kiruutēkaab Muusa kule /kēēyēyiisyēē kiisēēnik /kiitililēē tukuuk chēē chaang'. Māmii mbo :nyooyeetaab kaat yoo māmii :kiisēēnik.

²³ /Kikiitililēē *Kōōtaab Yēyiin nyēbo kōōrooni kiisēēnik ku kitōōntōyēētaab Kōōtaab Yēyiin nyoo miitē kibkōōnkōy. Nteenee tēērchiintōōs :Kōōtaab Yēyiin bo kibkōōnkōy āk nyi mii kōōrooni kuuyu māchē :nyoo bo kibkōōnkōy kōōsyoontēēt nyēē kiimoot miisin. ²⁴ Mānēewut :Kiriistō Kitōōkiinoo bo Yēyiin nyoo kiyeyē :biiko ānku kitōōntōyēētaab nyoo bo man, nteenee kiwēēwēch :inee wōlēē mii :Yēyiin suwokōōyyoong'wēēch. ²⁵ Mēēbērē kiiwut :Kiriistō kibkōōnkōy areet chēē chaang' kōōkooyto keey kuu wōloo kiiwutitooy :kibkōōrōs nyēē wōō Kitōōkiinoo bo kōōrooni ām kēnyit ake tukul kuboontōtē kiisēēnikaab tyoong'in. ²⁶ Nto kiwuu nyooto, nto kiikunyalilaan :Kiriistō areet chēē chaang' kuchakee yoo /kikēēyēyēē kōōrēēt. Nteenee kiinēm keey :Kiriistō areet akeenke baateey yu kikiikuriik :tabanta kuyēk kōōsyooy sukōōsyēēnto kāāmuukēyēwēēkaab ng'ōōkisto. ²⁷ Mēē :chii ake tukul meet akeenke, nto yityo kōōtiilchi :Yēyiin ng'aleekyii. ²⁸ Ām kēēlto nyēē wuu nyooto kichamta keey :Kāārārookiintēēt kume meet akeenke sukōōnēmto ng'ōōkiswookikaab biiko chēē chaang'. Mākuchō subak :Kāārārookiintēēt amēēbērē chokōōnēmu subak ng'ōōkiswookikaab biiko, nteenee chōōnii chokōōrāroochē biiko choo ikēnēē keey inee.

10

¹ Ki kitōōntōyēēt :kiruutēkaab *Muusa nyēbo tukuuk chēē kāroōmēch chēē kimii kuk-woonii. -Mēēmuuchē :kiruutēchooto āk kōōrōsēēk choo yibu :biiko /sikēēbēēlē kwaak ām kēnyit ake tukul kuyey bichoo kuchurta. ² Nto kiiwuuntoochinē :kōōrōsēēchoo bichoo ng'ōōkiswookikwaa kutukul, nto kiiyoong'tooy :bēēlsēētaab kōōrōsēēk ānkuwuutyēē ng'ōōki ake tukul nyēē kiikuyey. ³ Kiisōōtyinē buch :bēēlsoonoo bo kōōrōs biiko ng'ōōkisng'waa ām kēnyit ake tukul, ⁴ kuuyu kimēēmuuchē :kiisēēnikaab wuunōōy āk chēbo kwēyiyy kōōwuunto ng'ōōkiswookichoo. ⁵ Kunyi, yu kichōōnii :Yēesu kōōrooni, kimwoochi Yēyiin kule,

“Kimēēmāchē bēēlsēētaab kōōrōs āk tukuuk chēē /kēēkōōning',

nteenee kiichōōbwoo bōōrto ākooytē.

⁶ -Mēēng'ērēkyinē kōōrōsēēk choo /kēēbēēlē kutukul

nto ku choo /kiibuuktēē ng'ōōkisto.

⁷ Yooto amwaay kule,

'Āchōboot oō, Yēyiin,

ayey kiyy ake tukul nyoo imākwoo ayey,

kuu wōloo mwooytooy :siruutēk kurubta keey anii.”†

⁸ Kinyooyee kumwooy kule, “Kimēēng'ērēkyinē tukuuk chēē /kēēkōōning' āk tyoong'in choo /kēēbēēlēē kutukul nto kōōrōs choo /kiibuuktēē ng'ōōkisto.” Kimwooy kuu nyooto ānkoo /

9:11 Ibu. 4:14 9:12 Room. 3:25-26; Ibu. 7:27; 9:25; 12:24; 13:12, 20; 1Bēt. 1:18-19 9:13 Kāāyiti. 19:1-10, 17

9:14 Room. 7:5-6, 24-25 9:15 Ibu. 8:6 * 9:19 Mātinyē :siruutēk alake ng'aleechu: 'āk chēbo kwēyiyyēk'. † 9:20

Chuy. 24:8 9:22 Laawi. 17:11 9:23 Ibu. 8:5 9:26 Ibu. 7:27 9:28 Māārko 10:45; Yoowa. 1:29; Kala. 1:4;

1Tēm. 2:6; Ibu. 9:14, 26; 10:10, 12, 14; 1Yoowa. 2:2 10:1 Kolos. 2:16-17; Ibu. 7:18-19; 8:5 10:3 Ibu. 9:7 † 10:7

Tyēēnwookik 40:6-8

kikēyēyē kōrōsēechu kurubta keey āk wōlēē wuu :kiruutēk. ⁹ Nto mii yoo, kumwooy kule, “Achōboot ōō, Yēyiin, ayey kiy ake tukul nyoo imākwoō ayey.” Kunyoo, kiinēnto :Yēyiin kiirootyeet nyoo kibo kēny ankookeeree kiirootyeet nyēē lēēl. ¹⁰ /Kikiitiliilēēch kuuyu kiyey :Yēesu Kiriistō kuu wōloo kimāktooy :Yēyiin ānkōōkooyto soboonnyii kunyil akeenke baateey.

¹¹ Yēyē :mbo kibkōrōs chēbo Yuutayeeek yiisyēēt bēsyo ake tukul kubēlēē kōrōsēēchooto areet chēē chaang’ amēēmuuchāktōōs kōōnēnto bēēlsooni bo kōrōs ng’ōōkiswookik. ¹² Nteenee, yoo kiikooytooy keey :kibkōrōs nyēēnyoo areet akeenke baateey, wokōōbuurēē āwutaab taay nyēbo Yēyiin. ¹³ Mii wōlooto raat kukānyisyē ākoy bēsyeēt nyēē +/mākisyēēntēē buunikiyii. ¹⁴ Kiyey :meetaab Yēesu nyoo kiinēmu keey kunyil akeenke sukuchurta ākookoy :biiko choo /kōōkiitāboonchi Yēyiin.

¹⁵ Chāmchiintōōs :nkiinee Tāmirmiryēētaab Yēyiin āk ng’aleechaa kumwooyē kurook kule, ¹⁶ “Kiirootyeet :nyi nyēē +maayey āk bichoo am bēsyoōsyēk choo kwoonii. +Māākoochi mākuutēkyuu mētēwookwaa āriit ānkāāsirchi soboonwēkwaa.”

¹⁷ Nto yityo, kumwooy kule, “+Māāmētoochi ng’ōōkiswookikwaa āk choolwookātēēng’waa.” ¹⁸ Yoo /kākēēnyōōwēch kaat nanyuun, mēēbērē tākumāchāktōōs /kēēbēlēē kōrōs.

Okany kēēlēēkityi Yēyiin

¹⁹ Mbo ng’ēetaabiya, kēēbēētii nyēē -mākēēmuuytōōsii Kitōōkiitaab *Kōōtaab Yēyiin am kibkōōnkōy, kuuyu kiwasta :Yēesu korotiikiyii kubo acheek. ²⁰ Kiyootwēēch :inee kēēlto nyēē lēēl nyēē irēētōotēēch ākoy wōlēē mii :Yēyiin kēēbuntēē ankeet nyoo kikiyēel Kitōōkiitaab Kōōtaab Yēyiin. Keēli lēēl ku Yēesu nyoo soboot. ²¹ Kēēboontē kibkōrōs nyēē wōō nyoo bāwēēch. ²² Okany kēēlēēkityi Yēyiin am manta kiikoosēē keey inee kutukul, kuuyu /kiikēyisēēnēēch korotiikaab Yēesu /ānkiiwuunēēnēēch bēēko chēē tiliilēch, simēētākiisōōtē tukuuk chēē miyootēch choo kikēyēyē. ²³ Māchāktōōs kēēkiilchi miisin kiyēē kiikēnēē keey, kuuyu Yēyiin nyoo /kiikoosēē keey :nyēē kikuurtooy kiyooto. ²⁴ Okany kiirōotōotē wōlēē +mākiiitiirtooy keey am chamateet ānkēyēyē tukuuk chēē kāroomēch. ²⁵ -Mookany keebakaakte tuuyōōsyēkyoo choo bo kwaak kuu yoo kiikubakaakta :alake. Okany kiikiimē keey miisin, kuuyu ōkāsē kule miitē kulēēkitiitu :bēsyeētaab tabanta.

²⁶ Nto yoo kākēēnyōōru ng’alyoontēētaab manta ānkēēkwētyi kēēyēyē ng’ōōkisto, māmii :kōrōsēēk alake tukul chēē tākōōwuuntoowēēch ng’ōōkiswookichoo. ²⁷ Kēēkānyoonu /kiiruus-teeneech mayaa yong’oos nyoo mākōōmukuus buunikaab Yēyiin! ²⁸ Ki yoo katay :chii kurub kiruutēkaab *Muusa -/mākēēriirēē nteenee /kikēēbākāchē yoo biiko āyēēng’ nto ku sōmōk :chēē kikāsē ng’aleechaa. ²⁹ Mākung’woonchi nyēē tyaa :chiito nyoo kamoonta Lakwataab Yēyiin ankuchwees korotiikaab kiirootyeenyii choo kiitiliilēē chiichooto. Kōōkōōng’woonchi :chiichocho sōō, nyēē tyaa Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyoo bo kiisayta! ³⁰ Kiinkētē :acheek Yēyiin nyoo kimwooyē kule, “Anii :nyēē āyooku.”† /Kēēmwooyē subak kule, “Mākōōtilchi :Yēyiin biikiyii ng’aleek.”† ³¹ Yong’oos sōō, nyēē tyaa yoo /kākiriēkēērchiing’ āwunnyēkaab Yēyiin!

Māchāktōōs ōmuytoochi

³² Osoot bēsyoōsyēchoo kibo taay yoo kyōōnyōōru lēēkēyēyētaab Yēyiin. /Kikēēwusook nyēē kōrōōm, nteenee kyoomuyte. ³³ Kimii mbo :bēsyoōsyēk alake chēē /kikēēmōrook /ānkēēwusook, nto am bēsyoōsyēk alak kyōōtiyē mbo ng’ēetaabkoomēt choo /kikēyēchinē ng’aleechaata. ³⁴ Kyōōkāsyinē kiisayta biikaab Kiriistō alak choo /kakeerat ānyōōng’ērēchē mbo yoo /kikiinēmunēēnok tukuukwook, kuuyu kyōōnkētē kule ōboontē kiyēē karaam kusiir tukuuchoto ānku nyēē mābēku.

³⁵ Kunyoo, otas taay ōkoosēē keey Yēyiin nyoo mākutuwēnēēnok kiy nyēē wōō miisin. ³⁶ Māchāktōōs ōyēyē kiyēē māchē :Yēyiin am muytaayeet sōōnyōōru kiyēē kikuurtoowook. ³⁷ Mwooyē :sirutoyēk kule, “Mākuchō am lēēkitō :nyooto chōōonii nyēē -mēēkooyē keey. ³⁸ Nyōōru soboonto :chiito nyoo churtooy kubo kaakaaseenyii. Nteenee -māāng’ērēkyinē yoo ituytuuyootē.”† ³⁹ -Mākēyēku akeenke āk choo ituytuuyootē ānkubootyootiin nteenee, kēēboontē keey choo ikoosēē keey Yēyiin ānkumii /bokiiirāoohē.

11

Kaakaaseet

10:10 Ibu. 7:27 **10:11** Kāāyit. 28:1-8 **10:12** Ibu. 8:1 **10:13** Tyēēn. 110:1 **10:13** Choos. 10:24; 1Kōōr. 15:25; Ibu. 1:13 **10:17** Cherem. 31:33-34; Ibu. 8:10-12 **10:19** Room. 5:2; Eféēs. 3:12; Ibu. 4:16; 9:8 **10:20** Mat. 27:51; Ibu. 9:3, 14-15 **10:21** Ibu. 4:14; 3:6 **10:22** Ešēk. 36:25; Eféēs. 5:26 **10:23** 1Kōōr. 1:9; Ibu. 4:14 **10:24** Ibu. 13:1 **10:25** Yēyūut. 2:42; 1Kōōr. 1:13; Filib. 4:5; Ibu. 1:13 **10:27** Isa. 26:11; 1Tēēs. 1:5-10; Ibu. 9:27; 12:29 **10:28** Kiruu. 17:6-7; 19:15 **10:29** Ibu. 6:4-6 **10:29** Māārko 3:29; Ibu. 6:6; 9:12; 2:3 **10:30** Kiruu. 32:35 **10:30** Kiruu. 32:36 **10:34** Ibu. 11:26; 13:14; 1Bēt. 1:4-5 **10:36** Room. 5:3; Ibu. 3:14; 6:11-12; 12:1; Yāāk. 1:3-4, 12; 5:11; 2Bēt. 1:6 **10:38** Aabakuuk 2:3-4 **10:38** Room. 1:17; Kala. 3:11 **10:39** 1Bēt. 1:9

¹ Yoo kiikoosēē keey Yēyiin kuyityiintōōs :kiyēē kiikēnēē keey ānkuyēyēēch :kaakaaseet kiikēnēē keey tukuuk chēē -/mākēēkāsē. ² /Kikeeng'alaalee mbo kuuko nyēē karaam kuuyu kiikoosēē Yēyiin.

³ Kuuyu kiikoosēē keey Yēyiin, kiinkēt kule yoo kimwooyē :Yēyiin ng'alyoo, kuyeyakay :barak ak ng'wēny. Kikwaanee :tukuuk choo /kēēkāsē wōlēē mi :choo -/mākēēkāsē.

⁴ Kuuyu kiikoosēē keey :Ābēl Yēyiin, kuyey kōrōsēēk chēē kicham :Yēyiin kusiir choo kibo Kaayin. Kicham :Yēyiin kōrōsēēchoo, kōōbooru kule kichurtaat :Ābēl. Ānkoo kime :Ābēl, tākōōrwookyinē biich kubuntēē kaakaaseenyii.

⁵ Kuuyu kiikoosēē keey :Enok Yēyiin, /kēēyib kuwo kibkōōnkōy kusoboot nyēē /man-aaboekkas subak. Nto kutoombo /kēēyibē Enok kuwo kibkōōnkōy, /kikēēmwooyē kule kikiikoong'erech Yēyiin. ⁶ Māmii :chii nyēē ing'erēēchē Yēyiin yoo -mēēkoosēē keey inee. Nto chii nyoo mächē kulēēkityi Yēyiin, kumächaktōōs kōōyēnchi kule miitē :Yēyiin ānkutuwenē biiko choo chēng'e inee.

⁷ Kuu yoo kiikoosēē keey :Noowa Yēyiin, kuteech mwēēnkētē nyēē kiisoob kanyii. Kikoonyit :inee kiyēē kimwoochinē :Yēyiin kurubta keey ākoo tukuuk chēē mānāatook bēsyēēt ake. Kiiyēnchi :Noowa ām kēēli kule kimisyinē /kiikarbuus kōōrēt. Kichamta inee :Yēyiin kubo kaakaaseenyii.

⁸ Nto kuuyu kiikoosēē keey :Abraam Yēyiin, kukoonyit yoo kimwoochinē :Yēyiin kule kuwuuchi kōōr nyēē kimēēnkētē nyēē kimii wokōōkoochinē :Yēyiin. ⁹ Kiminy :inee kōōroonooto kikiikukuurtoochi :Yēyiin ku soboyiin. Kiminyē kēryōōnik ānkiminy :nkicheek mbo Isaka ak Yāākōbō kōōroonooto /kikēēkuurtoochinē. ¹⁰ Kikānyoonu :Abraam *kiriinkētē nyēē wētēii kibchuulyo nyoo kimākusisin :Yēyiin ankuteech.

¹¹ Nto kuuyu kiikoosēē keey :Saara nyoo ki sōōn Yēyiin, kunyōōr leekwa ānkoo ankiki-ikuyoosiit miisin. Kiisoot :Saara kule yemaat /kiikoosēē keey Yēyiin nyoo kikuurtoochinē inee leekweet. ¹² Kunyoo, kichokuyoot :chiito akenke nyēē kikiikuriich meet, lēēkōōk chēē chaang' miisin kuu kookeelik nto ng'ayneetaab sakaramteetaab araarayta.

¹³ Kibēk :bichu tukul chu kiikoosēē keey Yēyiin kumānānyōōr kiyēē kikiikukuurto :Yēyiin, nteenee kitoobēnchi buch wōlēē lōō ankukanyaan. Kichāmchiin kule ki sobooy :icheek ām kōōrēt. ¹⁴ Yoo mwooyē :biiko ng'aleek chēē wuu chuutēchu kōōbooru kule mi kukānyoonu kōōrēt ake. ¹⁵ Nto kiisōōtyēēchinē :bichoo kōōroonoo kikwoonēē, nto kiiyēyē. ¹⁶ Nteenee, kimächē miisin :bichu kōōr nyēē karaaran miisin, nto nyooto ku Kaab Yēyiin. Kunyoo, ng'erēēchē :Yēyiin yoo kuurē :bichoo inee kule Yēyiintēng'waa, kuuyu kiikuchōbchi bichooto *kiriinkētē ām kibkōōnkōy.

¹⁷ Nto kuuyu kiikoosēē keey :Abraam Yēyiin, kicham kōōkooyto wērinyyi akenke baatey /keeyeye kōrōsēēk yoo kityēmē inee :Yēyiin, ¹⁸ ānkoo kikiikukuurtoochi :Yēyiin kule, "Isaka :nyēē makuroobta siintaaryeng'uung'."† ¹⁹ Kiinkēt :Abraam kule imuuchē :Yēyiin koong'eeteē biiko meet. Kunyi, /kikēēkētyi Isaka nyēē kitāmēē.

²⁰ Nto kuuyu kiikoosēē keey :Isaka Yēyiin, kiibēruuchi Yāākōbō ak Esaawu tukuuk choo kimii bokukwoonii.

²¹ Nto kuuyu kiikoosēē keey :Yāākōbō Yēyiin, kiibēruur wērikaab Yōōsēēf yooto kimii wokumēē. Kitiyēē keey :Yāākōbō kirōknyii ankusaay Yēyiin.

²² Nto kuuyu kiikoosēē keey :Yōōsēēf Yēyiin, kimwooy yoo kimēē wōlēē kimākōōrētōonunto :Yēyiin Isrāyēēlik kung'eētyēē Miisir ānkumwooy wōlēē +/mākēēriibto koyikyii.

²³ Nto kuuyu kiikoosēē keey :sikiikaab *Muusa Yēyiin, kuwuny inee ārook sōmōk. Maneey-wey :sikiichoo kiyēē kikiikoobaraasta :bāytooyiintēēt kuuyu kikas kule kikaaran :wēēroo.

²⁴ Nto kuuyu kiikoosēē keey :Muusa Yēyiin, kutay yoo kāwukwōōyiyi /kēēkuur kule wēritaab chēētaab bāytooyiintēētaab Miisir. ²⁵ Kikwey :Muusa kunyalil ak biikaab Yēyiin kusiir kwoonyinkyi :ng'aleekaab leles choo māyitē wuy. ²⁶ Kikas kule kikaykay /kēēwus kuu Kāārārookintēēt, kuuyu kikānyoonu miisin kiyēē +/mākēētūwenēē kusiir yoo katānyōōru bāyitit nyēēbo Miisir. ²⁷ Nto kuuyu kiikoosēē keey :Muusa Yēyiin, kung'eeteē kōōrētētaab Miisir nyēē mānāamuyēē kōōmātēētaab bāytooyiintēētaab Miisir. Kimuytoochi kuuyu wuu nyēē kikāsoonu Yēyiin nyoo -/mākēēkāsē. ²⁸ Kuuyu kiikoosēē keey :Muusa Yēyiin, kumwoochi

11:1 Room. 8:24-25; 2Kōōr. 4:18; 5:7 **11:3** Toowu. 1:1; Tyēēn. 33:6, 9; Room. 4:17 **11:4** Toowu. 4:3-10 **11:5** Toowu. 5:21-24 **11:7** Toowu. 6:13-27; 1Bēt. 3:20 **11:8** Toowu. 12:1-5 **11:9** Toowu. 35:27 **11:10** Ibu. 13:14 **11:11** Toowu. 17:19; 18:11-14; 21:2; Room. 4:19-20 **11:12** Toowu. 12:2; 2Kōōr. 1:9 **11:13** Mat. 13:17; Yoowa. 8:56 **11:16** 2Tēm. 4:18; Chuy. 3:6, 15; Ibu. 13:14 **11:17** Toowu. 22:1-14; Yāāk. 2:21 † **11:18** Toowu. 21:12 **11:19** Toowu. 22:2, 5; Room. 4:21; 2Kōōr. 1:9 **11:20** Toowu. 27:27-29, 39-40 **11:21** Toowu. 47:31—48:20 **11:22** Toowu. 50:24-25; Chuy. 13:19 **11:23** Chuy. 2:2; 1:22 **11:24** Chuy. 2:10-12 **11:26** Ibu. 12:2; 13:13 **11:27** Chuy. 11:4-8; 12:51; 13:21-22

Isrāyēēliik kwaam *Saakweetaab Keeytaayeet ānkumwoochi kuyisēē kiisēēnik kurkootik simabakach *:malayikeetaab Yēyiin wērikaab Isrāyēēliik choo kibōrēētōōk.

²⁹ Nto kuuyu kiikoosēē keey :Isrāyēēliik Yēyiin, kwaay Araarayta nyēē Arraa nyēē kiyey :Yēyiin kuyaam. Nto yu kibērē :Miisiriik kwaay, kubakach :bēēko. ³⁰ Kuuyu kiikoosēē keey :Isrāyēēliik Yēyiin, kōōmuutmuut kiriinkēētaab Yēērīkō bēsyoōsyēk tisab, yooto kuluulcho :tōōtōōsyēkaab *kiriinkoonoo.

³¹ Nto kuuyu kiikoosēē keey :Raa-ab nyoo ki chēēmūrēnyoo Yēyiin kutaach yōōtiikaab Isrāyēēliik. Kiyey :yooto -/makeebakach inee āk bichoo kikōchōnkyinē Yēyiin.

³² Ara, mataamwaay nee? Yībē āsiiswēk chēē chaang' yoo kāālē ātētū kiyēē kiyey :Kiityōōn, Barak, Sāmsōōn, Cheefta, *Tāwuti, Sāmwēēl ākoo *wōōrkooyikaab Yēyiin. ³³ Kuuyu kiikoosēē keey :bichoo Yēyiin, kubooryēē kōōrōōsyēk ānkōōbēl, kuyey kiyēē churtaat, kunyōōr kiyēē kikiikukuurtoochi :Yēyiin, kiimooltuutākis :ng'ētuumyēk kumayeyee bichoo kiy, ³⁴ koomuukta kāāmuukyēwēēkaab maata nyēē kiyong'ooos ankuchililee chōōkiinēk. Kiweek :kuskuusyēētaab bichoo kuyēk kiimnātēēt. Kikōōmiitu ām booryēēt ānkōōsyēēnto lukēētaab booryēēt nyēbo kōōrēēt ake. ³⁵ Kitaach :kooruuk biikwaa chēē king'ēetyēē meet. / Kikiinyaliil bichoo alak / ankeebakach kuuyu kitay kumēto kaakaaseeng'waa kumāchē kule / sikiing'eetee meet sukunyōōr soboonto nyēē karaam kusiir nyoo bo kōōroni. ³⁶ / Kikiintosuur alak / ānkēēbir, / keerat alak / ankeekerta kāābrātiisyō. ³⁷ / Kikeewiiree alak rwoontōōk kumēēyo, / keemurmuree alak musumēēnoonik, nto alak / keebakachee chōōkiinēk. Kiilaach :alake mākātōōkaab kēechiir āk ng'oroor. Ki bānoon ānkōōmbāchootē, nyēē kiwusootiin ānkunyāliilootiin. ³⁸ Kiming'ootē suurkwēēn, lekemoos, kēbēnoon ānkuwunyootēē keey ng'wēēnoon. Ki kāroomēch :icheek miisin nyēē kimānyoolchinē kōōroni. ³⁹ / Kikēēng'āloolēē bichoo nyēē karaam kuuyu kiikoosēē keey Yēyiin, nteenee mānāānyōōr kiyēē kikuurtōochi :Yēyiin, ⁴⁰ kuuyu kiikuchōbwēēch :inee kiy nyēē karaam miisin. Kimāchē kule kunyōōr :bichooto āk acheek kiyoo /kēētuwēnēēnēēch yoo kaakeeyit tabanta.

12

Ōmuytoochinē kuu Yēesu

¹ Takēēmiitē :acheek keeweetaab labateet kēēlābātē ānkēēmuutwēēch :biiko chēē chaang' choo kisimkookaasee keey Yēyiin. Kunyoo, okany kēēmētē kiy ake tukul nyēē rikirēēch ānkiitiliil keey ām wōlēē mii :ng'ōōkisiswookik choo nooynooyēēch ānkēēmuytoochi keelabat. ² Okany kiirōōtootē Yēesu nyoo intōōwēēch kiikaasee keey Yēyiin. Tāsē taay :inee kōōtitiirēēch ākoy tabanta. Maneechuuy keey yoo kinyālilē nteenee kimānyoolchinē kume ām keel nyēbo kāāntosuūrāt ām murtooywoontēēt kubo ng'erekweek chēē kimii kukānyoону. Nto mii yoo, wokōōbuurēē āwutaab taay nyēbo Yēyiin kubāytooyiis :tukwaay. ³ Kimuytoochi :Yēesu wēchēētaab kibng'ōōkisiis. Kunyi, osoot baa kiyēē kibuntēē :inee, simōōchoosyē ānkubēkwook :moonik.

Chuulēch :Yēyiin

⁴ Mānōōbooryēē :akweek mbo miyootyēētaab kōōroni kut owaste korotiikwook. ⁵ Ōrōōtootē kiyēē mwooyē :siruutēk kurubta keey akweek choo ōyēku lōkōkaab Yēyiin. Mwooyē :siruutēk kule,

"Lakwanyuu, -meetay yoo kachuuling' :Yēyiin
nto kumeeying' keey :moo yoo kāyisuung'

⁶ kuuyu chuulē :Yēyiin chii nyoo chāmē
ānkubāsē nyoo yībē kule lakwanyii."

⁷ Yoo /kēēmii /kēechuulok ōmuytoochinē, kuuyu yibook :Yēyiin kuu lōkōkyii. Ara, miitē man :leekwa nyēē māchuulē :kwaan? ⁸ Yoo /kamakeechuulaak kuu yoo /kēēchuulē lēēkōōy, kōōbooru kule -mōōyēku lōkōkaab :kayta, nteenee ōyēku lēēkōōy chēbo saang'. ⁹ Kikēēboontē :tukul mbo baaba chēē kichuulēch ānkikiywyē. Kunyi kiyywyē sōō, kule nee Baaba Yēyiin koo kēēnyōōrunēē soboonto? ¹⁰ Kichuulēch :mbo baaba choo bo kōōrēēt ām bēsyoōsyēk chēē ng'ēri kuu wōlēē kikāstooy :icheek. Nteenee chuulēch :Yēyiin sikēētilliliitu kuu inee. ¹¹ Ng'woonchēēch yoo /kēēchuulēch āmēng'ērēchēēch. Nteenee mākōōnkēt :biiko lētuumoo choo /kiikiineet wōlēē yēytooy tukuuk chēē churtootiin ānkunyōōr tankaseet.

Keebe kōōrēēnyoo nyēē mēēsimsiimāktōōs

11:28 Chuy. 12:1-14 **11:29** Chuy. 14:21-29 **11:30** Choos. 6:12-21 **11:31** Choos. 6:23 **11:32** Kiir. 4:4–5:31; 6:11–8:32; 11:1–12:7; 13:2–16:31; 1Sām. 16:1, 13; 1Bāy. 2:11 **11:33** Kiir. 14:6-7; 1Sām. 17:34-36; Tān. 6:1-28 **11:34** Tān. 3:23-25 **11:35** 1Bāy. 17:17-24; 2Bāy. 4:18-37 **11:36** Cherem. 20:2; 37:15 **11:37** 2Tet. 24:21; Cherem. 26:23
12:1 1Kōōr. 9:24-25; Ibu. 10:36 **12:2** Ibu. 2:10; 13:13; 8:1 † **12:6** Kāālēwēnik 3:11-12 **12:6** Ng'ong'. 3:19
12:7 Kiruu. 8:5 **12:10** Mat. 5:48; 2Bēt. 1:4

¹² Ōtitiir āwunnyēkwook choo kōōwuusootē ānkōōkomkoomu kuutung'ookwook choo kākūranchooch. ¹³/Kēēbēesyētēē kēelto nyēē chuulaat,† /simakiinach choo sōnkōchootiin nteenee kukimkimiitu.

¹⁴ Osyeem ōbuurtōy keey biiko tukul ām tāloosyēt, ānkōōtililitu kuuyu māmi :chii nyēē makukas Mokoryoontēt yoo mā tilii. ¹⁵ Okas kule makusta :chii chamateetaab :Yēyiin sukung'eeet -mabiit :keet nyēē ng'waa nyēē imuuchē kooyiimaak ankunyeere :ng'woonēenyii biiko chēē chaang'. ¹⁶ Okas kule mayey :chii ng'aleekaab maraayeet, nto kutay Yēyiin kuu yoo kitāyē :Esaawu sukwooltooy bēurnyii bo kiboorēet kuwalee āmnyoo buch. ¹⁷ Ōnkētē kule kitay :kwaan kōōbēruur inee lētuunoo yoo kimāchē kunyōōr bēruuro. Ānkoo kiriir nyēē tyaa, maneenuuch kuweech kāsōōtēyēwēkaab kwaan.

¹⁸ Manookwaa bakeenke Tulwēētaab Sinaay nyoo kiirikitiitē, nyoo kikiker :boolteet kule tutung', tuuluunkēnēt āk wusōōnēt, ¹⁹ chēyātēētaab aryeembuut āk kaaruumeetaab kuutiib chii. Yooto kabokukas :biiko kuutiinaa, kusooysooyiis /kumātākēemwoochi ng'ālyoo ake, ²⁰ kuuyu kimāmāchē takukas ng'aleechaa /kikēemwooyē kule yoo kātiiny mbo :tyoony lekemaanaa kumāchāktōōs /keewiiree rwoontōōk kut kume. ²¹ Kiyōng'ōsyi *Muusa :ng'aleechaa kut kumwooy kule, "Kāāmuy kut abootan!"† ²² Nteenee kookwaa :akweek lekemeetaab *Sāāyōōn, *kiriinkēētaab Yēyiin, Yēērusālēm :nyooto nyēbo kibkōōnkōy wōlēē mii :malayikaanik chēē chaang' miisin chēē ng'erēkootiin. ²³ Kookwaa nanyuun wōlēē mii :kibōōrēētōōk choo sirootiin kooyndōōk waa ām Kaab Yēyiin ankookwaa wōlēē mii :Yēyiin nyoo itilichinē biiko tukul ng'aleek āk wōlēē mii :tāmirirookaab biiko choo kāroomēch choo kiikuyit tabanta. ²⁴ Kookwaa wōlēē mii :Yēēsu nyoo kiyibu kiirootyeyet nyēē lēl nyoo kiityiichēē korotiikyii choo kiwāstōoy keey kōō-ārōōr ng'aleek chēē kāroomēch kusiir korotiik choo kibo Ābēl.

²⁵ Ōriib keey nanyuun, amootay ōkāsyi Yēyiin nyoo ng'āloolwook. Yoo kimachilil :biiko choo kitāyē kukāsyi Yēyiin nyoo king'āloolchinē kuchōōnēē kōōrēt ii, kēēchililtooy ānō :acheek yoo kākichuchuuyee keey Yēyiin nyoo ng'āloolwēēch kuchōōnēē kibkōōnkōy? ²⁶ Kiisimāimākyo :kōōrēt yooto ām kaaruumeetaab kuutiinyii, nto raat kiikukuurto kule, "+Māātimtiim subak kōōrēt ng'wēny āk wōliin bo barak."†

²⁷ Ng'ālyoontoonoo bo 'subak' kōōbooru kule +/mākiinēmto kiy nyoo itimtiimāktōōs nto nyooto ku barak āk ng'wēny. Yooto mākung'ēt :tukuuk chēē mēētimitimāktōōs. ²⁸ Kēēmiitē :acheek bokēēnyōōru kōōrēenyoo nyēē mēētimitimāktōōs. Kunyi, okany kēēbirchi Yēyiin kōōnkōy ānkēēyēchi yiisyēt nyēē /kēēchāmē ānkijwēyē inee miisin, ²⁹ kuuyu wuu :Yēyiintēenyoo maata nyēē irikitiitē nyēē iwoonyē biich.

13

Wōlēē /kiing'erēēktooy Yēyiin

¹ Otas taay :akweek ōchoomtōōsii kuuyu ōtuubchē. ² Lēyyē, ōtoochē mbo soboyiin kuuyu kiikuyey :alake kuu nyooto ankutaach malayikaanik kumēēnkētē. ³ Ōyibē biiko choo mii kāābrātiisyō wuu nyēē ōboontē keey. Ōkāsē nkicheek choo nyāililtōōs wuu nyēē ōnyāililtōōsii :tukul.

⁴ Māchāktōōs kukas :chii ake tukul kule kākoonyit kēēsyēt. Māchāktōōs kukoonyitē :saanteet koorkeēnyii ānkukoonyit :koorkeēt saanteenyii kuuyu ing'woonchinē :Yēyiin biiko choo rwootootē keey nto choo mārtōotē. ⁵ Osatee keey muchastaab beesaan ankooyemakse ām tukuuk chēē ōboontē kuuyu mwooyē :Yēyiin kule, "Mākoy abakaaktiing' āmāmētiing'."† ⁶ Kunyi āmuuchē amwaa ām nyikanateet kule, "Yēētiintēenyuu :Yēyiin. -Māmii :kiy nyēē inyōkōōrto. Kunyoo, nee :nyēē imuuchē kuyeyeenaa :chii buch?"†

⁷ Ōsōōtē kāāntōōyikwook choo kisimkwoomwook ng'aleekaab Yēyiin. Ōsoot baa wōlēē kiming'tooy :bichoo ankookaasee keey Yēyiin kuu wōloo kiyēytooy :icheek.

⁸ Manaaweek :Yēēsu Kiriistō. Inee :nyooto kibo kēny, nyiitēny bo raat ānku nyoo wēētii kibchuulyo. ⁹ -Mookany kooberbeeraak :kāānētūtēk alake chēē moosootiin. Karaam yoo kēēkimkiim :Yēyiin kāsōōtēyēwēkyoo ām chamateenyii kusiir yoo /kakeerub ntāsīmuutēkaab āmit chēē māyēētyēēchinē biich.

12:12 Isa. 35:3 † **12:13** Kālēw. 4:26 **12:14** Tyēēn. 34:14; Mat. 5:9; Room. 14:19; 1Kōōr. 7:15; Ibu. 12:11 **12:15** Kiruu. 29:18; Kala. 1:6 **12:16** Toowu. 25:29-34 **12:17** Toowu. 27:30-40 **12:19** Chuy. 19:16-22; 20:18-21 **12:20** Chuy. 19:12-13 † **12:21** Kiruu. 9:19 **12:22** Kala. 4:26; Ibu. 13:14 **12:23** Ng'oonng'. 3:5 **12:24** Luuka 22:20; Toowu. 4:10; Ibu. 8:6; 9:12-22; 1Bēt. 1:2 **12:25** Ibu. 2:2; 3:7-19; 6:4-6 † **12:26** Akaay 2:6 **12:26** Chuy. 19:18; Akaay 2:6, 21 **12:28** Ibu. 13:14 **12:29** Kiruu. 4:24 **13:1** Kala. 6:10; Ibu. 6:10; 10:24; 13:16; 1Bēt. 1:22 **13:2** Toowu. 18:1-8; 19:1-3; Room. 12:13; 1Tēm. 3:2; 5:10; 1Bēt. 4:9; 3Yoowa. 5-8 **13:3** Mat. 25:36; Ibu. 10:34 **13:4** 1Kōōr. 7:2-4; 1Tēēs. 4:3-7 † **13:5** Kiruutēk 31:6 **13:5** Filib. 4:11-12; 1Tēm. 6:7-10 † **13:6** Tyēēnwook 118:6-7 **13:7** 1Kōōr. 4:16 **13:8** Isa. 41:4

¹⁰ Kēētinyē :acheek *kāābkōrōs nyēē lēēl nyēē -/mākēēchāmchinē mbo kibkōrōs chēbo Yuutayeeek. ¹¹ Yibē :kibkōrōs nyēē wōō kiisēēnikaab tyoong'in kukwa Kitōōkiitaab *Kōōtaab Yēyiin sukōōbuuktēē ng'ōōkisto, nteenee /kēēbēēlēē tyoong'lichoo *kiriinkēēt saang'. ¹² Ām kēēlto nyēē wuu nyooto, kimēēchi :Yēēsu *kiriinkēēt saang' sukōōtiliilēē biiko korotiikyii. ¹³ Kunyoo nanyuun, okany keebe *kiriinkēēt saang' wōloo /kikiinchuruurēē Yēēsu ānkoo +/ mākiinchuruurēēch nkacheek. ¹⁴ -Mākēēboontē *kiriinkēēt nyēbo kiinkō ām kōōroni, nteenee kēēkānyoonu *kiriinkēēt nyēē lēēl nyēē mākuchō. ¹⁵ Kunyoo, okany kiikoochinē ākookoy Yēyiin kōrōsēēkaab kaakaastaayeeet kubo Yēēsu ānkēēsilitooy kaayneenyii. ¹⁶ Okas kule ōyēyē ng'al chēē kāroomēch ānkōōyēētyēēchinē keey, kuuyu kōrōsēēk :chuutēchu chēē ing'erēēchē Yēyiin.

¹⁷ Ōkoonyit kāāntōōyikwook ānkōōrubē kiyēē mwooyē. Icheek :chēē riibook ānkōōnkētē kule +/makeeteabee ng'aleek kurubta keey āk yiisyooni. Yoo kōōkoonyit kāāntōōyichoo, mākuyēyē yiisyōōnuutēkwaa ām ng'erekweek, nto yoo -mōōkoonyitē, kuwuyiityinē :yiisyēēt āmēēbērē mākuyēētyēēchook kiy.

¹⁸ Ōsoowēēch. Kēēmāchē kēēmīny ām kēēlto nyēē yibwēēch koonyit. Ānkētē kule māmiitē :kiy nyēē miyaat nyēē kyaayey. ¹⁹ Āmāchē kule ōsoowoo kuu nyiitēnyī sāāchōō wōloo ōmiitē ām lēēkitō.

Saayeeet

²⁰⁻²¹ Kūkōōnook :Yēyiintēētaab tāloosyēēt kiy ake tukul nyēē karaam sooyey kiyēē māchē :inee. Yēyiin nyoo kiing'ēētēē meet Mokoryoontēnyoo Yēēsu, nyoo ākiintēēt nyēē wōō nyēbo kēēchiirēk. / Kikeeyey kiirootyanaa wēētii kibchuulyo kubununēē korotiikaab Yēēsu. Kuyey :Yēyiin yiisyēēnyii ām wōlēē kēēmīitē kubununēē Yēēsu Kiriistō sikiing'ereech inee. Kutōōriit :inee ākookoy! Kuwuyiit nyooto.

Ng'aleekaab lētut

²² Lēyyē mbo ng'ēetaabiya, āsooyook ōmuytoochinē lōkōōywēchu ititiirē biich ānkoo kunwaach :barwaani. ²³ Āmāchē ōnkēt kule /kookiityaakta tuubchēēnyoo Tēmētēēwō ām kāābrātiisyō. Yoo kāsimkuchō, +makeekwaante keey bokeekasaak. ²⁴ Ōsuboowēēch kāāntōōyikwook tukul ākoo biikaab Kiriistō tukul. Isubooyook :tuubchōōsyēk chēbo Itaalya. ²⁵ Kōōbēruurook :Yēyiin akweek tukul.

Barweetaab Yääkóbó

Taayta

Siriintéet, yéé / kíkéesiré ak wóléé / kíkéesiréé: Kisiré barwaani :Yääkóbó nyoo ki ng'etaabkaametiitaab Yéésu. Inee :nyéé kitookunoot miisin am kääntóoyikaab taay chébo biikaab Kiriistó. Kiiyyoonkyinē :inee kaniseetaab Yéerusaléem. Kiyey :yooto kóoyyoong'téé :káántóoyikaab Yuutayeeek kóók am kényiitaab 62 KK, kóóntóochinē :kibkórós nyéé wóó Anaas nyoo bo ayéeng' /ánkiiitilchi meet. /Kikeewiiree rwoontóók kut kume. Imuuché /kíkéesiré barwaani kwéenuutaab kényiitaab 45 ak 48 KK kunyi, siruuték :chuutéchu chébo taay am Kiirootyeeet nyéé Leelé. Nteenee isóóté :biiko chéé chaang' kule /kíkéesiré am kwéenuutaab kényiitaab 50 ak 59 KK. Nto kuuyu ki barwa nyéé kimácháktóós kuyityi biich chéé chaang', nwaach :komosta nyoo bo káaboornéet amátinyé komosta nyoo bo kaateryeekeet.

Kiyéé mii áriit ak nyéé ámu: Kimácháktóós :barwaani kuyityi biikaab Kiriistó choo ki Yuutayeeek ánu miisin choo kiyeyé :wusiisyéet kusérétyinoot kóóréetaab Rooma kumukuul yu /kabokeewiiree Steefaan rwoontóók kume. Kuu wóloo /kiinkétitooy, king'étunéé :Yääkóbó Yéerusaléem am soboonnyii tukul ánkwoomchiné Yuutayeeek nkit lóköóyiwék chéé károoméch. Kunyoo tookunoot kule kisirchiné barwaani biikaab Kiriistó choo Yuutayeeek. Tookunoot mbo subak kule kitétu ng'aleekyii kutinyé Yuutayeeek am métinyi. Am kurkeetaab taayta, ibooru am nwookinto tukuuk chébo koománuut chéé miitē wokung'áloolē. Ibányboonyé am kurkootik choo ikéeré tukuuchuutéchu kuróóbunéé akeenke akeenke.

I-áróoru :barweet ng'aleek choo kyoomu Yéésu am lekem (kas Mataayo kur. 5-7). Ng'áloolē :Yääkóbó am nwookinto kurubta keey ng'aseetaab keey, kaankweleet, bananta, mooroon'ng'ateet, muchasta, kēntooyiisyéet, yeyeetaab keey, ming'atēetaab soboontaab kóóroni, kaakabuubeet, wookuutyéet, mólóchinooyéetaab ng'al ak alak chéé chaang'. Ibooru mbo subak károomnyéetaab kaakaaseet, tililinto, yibéetaab keey ng'wény, saayeet, muyaayeet ak kiirnatéet kurubta keey ak soboontaab chíi nyébo Kiriistó.

Kiimé mbo :Yääkóbó kule mácháktóós kuwéechiintóós :kaakaaseet ak yéyuuték. Mā kiy :kaakaaseet yoo /-makiiboornéé yéyuuték.

Kyooróor keey :Yääkóbó ánkóósubooyiis

¹ Anii nyoo Yääkóbó nyoo ayéchiné Yéyiin ak Mokoryoontéet Yéésu Kiriistó yiisyéet. Ásubooyook akweek biikaab Kiriistó, choo ókwoonéé aroosyek taman ak ayéeng' choo kyóósérétyinooté kóóróosyék chéé chaang'.

Muyaayeet ak saayeet

² Mbo ng'etaabiya, yoo kóónyóoru tyémuuték chéé chaang', óyib kuyék ng'erekweek, ³ kuuyu ónkété kule yoo kóóbuntéé tyémuutéchoo ókooséé keey Yéyiin, mákukich :muyaay-eeng'woong'. ⁴ Yoo koomuyte, +móókiilché nyéé -móókuskusitu amákyo kubotwook :kiy béseyéet ake. ⁵ Nto yoo kábotwook :kiirnan, osaay Yéyiin nyoo baybay amábóchiné biich. Yooto, mákukóonook. ⁶ Nto yoo soomé :chii kiy, kumácháktóós kusoomé am mooyéet akeenke nyéé māmii :káásóótéywéek alake. Chiito nyoo boonto káásóótéywéek ayéeng', kukerkeey ak keet nyéé isooyenē :yoomeet. ⁷ Kunyoo, -meesoot :chii nyéé wuu nyoo kule nyóoru kiy kuchóónéé wóléé mii :Yéyiin. Kubooyiit man, ⁸ iwiyyiwooyoot :chiichoo nyéé béré nto wo kéélto nyi nto nyi.

Mokornoontiit ak bananta

⁹ Mácháktóós :chiitaab Kiriistó nyoo /kéémóontooy am kóóroni kung'erech, kuuyu /kiikiitoróor am Kiriistó. ¹⁰ Mácháktóós kubáybayiitu :biikaab Kiriistó choo boonto báytit yoo keechuchuuk :Yéyiin kuuyu kéeytooy :báytit kuu toobtóoy chéé léeltóós, ¹¹ chéé yoo katoor :asiista, kusistóós ankurarach. Imuuché kunyóor chíi :meet kutákumii kuswéé ng'aleekaab báytit.

Mātyémé :Yéyiin chíi kuyey ng'óókisto

¹² Mii nyéé karaam :chiito nyoo kamuyta tyémuuték. Yoo kaakoomuukta tyémuutéchoo, +/mákeétuwénéé soboonto nyoo kikuurtoochinē :Yéyiin biiko choo chámé inee.

¹³ Yoo /kakeetyem chíi kuyey ng'óókisto, méérook kumwooy kule Yéyiin :nyéé kátóorchi kuyey ng'aleechaa miyootéch. Méémuucháktóós kutyem Yéyiin :ng'óókisto améebéré tyémé :Yéyiin chíi kuyey ng'óókí. ¹⁴ Nteenee tyémáktóós :chii yoo katoorta :muchasta. ¹⁵ Yoo

1:1 Määrkó 6:3; Yéyuut. 21:18; 1Kóor. 15:7; Kala. 2:9 **1:3** Room. 5:3-5; 1Bét. 1:6-7; 4:13 **1:5** Kááléw. 2:6 **1:6** Mat. 7:7; Efés. 4:14; Yääk. 5:13 **1:9** Yääk. 2:5 **1:10** Yääk. 5:1 **1:11** Ayub 14:2; Tyeén. 103:15-16; Isa. 40:6-8

1:12 1Kóor. 9:24-25; Yääk. 5:11 **1:13** 1Kóor. 10:13

kaakubayta :muchasnyii, kuyék :yooto ng'òòki, nto yoo kääkuwòoyiit :ng'òòkisto kuyibu meet. ¹⁶ Kunyoo ii, mbo ng'eetaabiya choo àchāmē, -mookany/keekentaak.

¹⁷ Ròòbu :Baaba Yēyiin kiy ake tukul nyoo karaam àk nyoo churtaat. Yēyiin nkit nyoo kiyēyē lēbkēēyyēēt :nyēē kōōnu tukuuchoo. Iyyoong'oot :inee ankulebkeey akookoy. ¹⁸ Kiikukwey :Yēyiin kukōōnēēch soboonto kubununēē ng'ályoontēētaab manta sukung'ēet àm tukuuk tukul choo kiyēyē, kēyēku :acheek lōkōkyii.

Ikas ng'ályoontēēt ànkiiyēyiisyēē

¹⁹ Mbo ng'eetaabiya choo àchāmē, okas ng'aleechu: Māchāktōōs kuyēbchinē yit :chii ng'aleek àm kēēlto nyēē karaam. Māmāchāktōōs simkōōronchinē :chii ng'al àmāsimmunyēēru. ²⁰ Mākōōnu :nyēērunātēēt kiyoo churtaat nyoo mākyinē biich :Yēyiin. ²¹ Kunyoo, obakaakte àtēbuutēk alak tukul choo mā kārōōmēch àk rōkōs nyoo kiikoolaambuch kōōrēēt ankoocham àm mooyēēt akeenke ng'ályoontēēt nyoo imuuchē kooraraachaak nyoo !kyōōnyōōru. ²² Yoo kookas baateey ng'ályoontēētaab Yēyiin àmēēbērē kooyey kiyēē mwooyē :ng'ályoontōono, òmiitē òbērbēērē keey. ²³ Chii ake tukul nyoo yēbchinē yit ng'ályoontēēt àmāyēyē kiyēē mwooyē :ng'ályoontōono, kukerkeey àk chii nyēē kāsēē eernyii kiiyēēt. ²⁴ Makukas sinee eernyii nteenee yoo kääkuwēēchi keey, kāmēētākōōnkētē wōlēē kāwuunto. ²⁵ Nteenee chiito nyēē koomānē makuutyēēt nyoo churtaat nyoo ityooktooy biich àmāwuutyēē ng'ályoontōono ànkuyēyiisyēē, +/mākiibēruur chiichoo àm kiy ake tukul nyēē yēyē.

²⁶ Nto chii ake tukul nyoo yibē keey kule rubē makuutyēētaab Yēyiin àmēēbērē riibē kuutiinyii, kākwerito keey :nyoo ànku buch :wōlēē sooytooy àm taayēetaab Yēyiin. ²⁷ Kēēlto nyēē tiliil kurubta keey àk wōlēē /kēēsooytooy ànku nyēē māchē :Yēyiin ku nyi: /Kēēriibē lēékōōy choo bānoon àk musukuunēk ankasatee keey :chii miyootyēēt nyoo yēyē :biiko choo bo kōōrooni.

2

Òyibē biiko tukul kwooyēēchiin

¹ Mbo ng'eetaabiya, àm akweek choo kyōōyēnchi Mokoryoontēēt Yēēsu nyoo itōrōōroot, māmāchāktōōs òkwēyē biiko kule anum :nyi ku anum :nyoo. ² Keemwaay baa kule kakwa :biiko ayēēnku kōōto nyēē /kēēsooyēē. Tinyē :ake kimoorinaakaab *ta-aabuut ankoolaakaat nyēē karaaran. Nto nyiin ake, ku banan ànkōōlōochē sirooy chēē kibsānkātiin. ³ Yooto, itaach nyoo ilaakaat imwoochi kule, “Boontēēt nyēbo koonyit, chēētēbēē ng'echerēt nyi mii yu bo taay.” Nto nyoo banan, imwoochi nyoo kule, “Māmii :ng'echer. Iyyoony yooto nto wēētēbēē ng'wēny àm wōliin bo lēt.” ⁴ Yoo keeyey kuu nyooto, mēēbērē kaankweleet :nyooto àm wōlēē ikāstooy biiko alak àm kēēlto nyēē miyaat?

⁵ Mbo ng'eetaabiya chēē àchāmē, okas baa ng'ályoontōoni: Kiikukwey :Yēyiin biiko choo bānoon àm kōōrooni ànkōōkoochi mokornoontiitaab kibkōōnkōy nyoo kiikukuurtoochi biiko choo chāmē :inee. ⁶ Lēyyē, yoo òyēyē kuu nyooto, òmiitē oob ònchuruurē chiichoo banan? Mēēbērē bichu mokorēēn :chu mii kutēbēēnook? Mēēbērē icheck :chēē mii bokōōyyoong'tēēnook kōōk? ⁷ Nto mā icheck :choo mii kung'aloolēē nyēē miyaat kaayneetaab Yēēsu Kiriistō nyoo òkuurtēē keey?

Makuutyēētaab chamateet

⁸ Òmiitē òyēyē nyēē karaam, yoo òriibē man kiruutyēēt nyoo wōō àm tukul nyoo mwooyē àm siruutēk kule, “Icham laatyēeng'uung' kuu wōloo ichāmtooy keey.”† ⁹ Nteenee yoo òchāmē baateey biiko choo tookunootiin, kōō-irii kiruutyēēt ànku ng'òòki :nyooto. ¹⁰ Chii ake tukul nyoo kirē kiruutēk tukul nto mii yoo koochabaayta àm akeenke, kääkwiiri kiruutēk tukul. ¹¹ Yēyiin nyoo kimwooyē kule, “-Meemarte,” tākū inee :nyooto kimwooyē kule, “-Meebakach chii.”† Yoo mēēbērē 'keemarte, nteenee ibākākiisyē, 'kēē-irii kiruutyēēt.

¹² Kunyoo, òyēyē ng'aleek ònkētē kule mākōōyyoong'tēē :Yēyiin chii kōōk kōōyyoong'unēē makuutyēētaab chamateet nyoo ityooktooy biiko. ¹³ Yoo òruustooy biiko alak nyēē -mōōriirēē, makooruustaak nkakweek :Yēyiin. Kunyoo, karaam /keeriiree chii kusiir /kiiruusta.

Òyēnchi ng'ályoontēēt ankooyey

1:15 Room. 6:19-21; Kala. 5:16-21; 1Yoowa. 2:16-17 **1:17** Kāāyit. 23:19; Mal. 3:6; Mat. 7:11 **1:18** Yoowa. 1:13; Room. 8:19-23; 1Bēt. 1:23 **1:19** Yāāk. 3:2-12 **1:21** Kolos. 3:8; Efēs. 4:20-24 **1:22** Mat. 7:21-27; Yāāk. 2:14-20
1:25 Yoowa. 8:32; 13:34; Kala. 2:4; 6:2; Yāāk. 2:12, 24 **1:26** Tyēēn. 141:3; Yāāk. 3:2, 8-10 **1:27** Tyēēn. 10:14, 18; Isa. 1:17; 1Yoowa. 2:15-17 **2:1** Laawi. 19:15; Kiruu. 1:17; Room. 2:11; Yāāk. 2:9 **2:5** Luuka 6:20-21; 1Kōōr. 1:26-28; Yāāk. 1:9 † **2:8** Laawi. 19:18 **2:8** Māārko 12:31 **2:9** Yāāk. 2:1 **2:10** Mat. 5:19; Kala. 3:10; 5:3 † **2:11** Chuytaayēet 20:13-14; Kiruutēk 5:17-18 **2:12** Yāāk. 1:25 **2:13** Mat. 5:7; 18:32-35

¹⁴ Mbo ng'eetaabiya, károomnyo nee nyēē miitē yoo yēyē keey :chiito kule ki-ikōoyēnchi ng'ályoontēetaab Yēyiin amēēbērē iboorunēē yēyuutēk? Ara imuuchē kusār inee :kāāyēnchinooyēēt nyēē wuu nyooto? ¹⁵ Keemwaaya baa, kule mātinnyē :ng'eetaabkoomēt nto chēēbboomēt sira nto amnyoo nyēē kaam. ¹⁶ Yoo kāmwoochi :chii am akweek kule, "Weekaalayan ānkiibiyoony," amēēbērē kēēkoochi kiy ii, kukāyēētyēēchi nee chiichooto? ¹⁷ Kerkeey :yooto ak yoo iyēnchinē :chii ng'ályoontēetaab Yēyiin baateey amēēbērē yēyē kiy. Buch :kāāyēnchinooyēēt nyēē wuu nyooto.

¹⁸ Nteenee imuuchē kumwooy :chii kule, "Tinyinē :chiito ake kāāyēnchinooyēēt, nto ake kutinyinē yēyuutēk." Kiyēē +māāwālchi chiichoo ku kule, "Mwoowoo baa, imuuchāktōōs :chii kutinyinē kāāyēnchinooyēēt amā yēyuutēk? +Māāboorunēē kāāyēnchinooyēēnyuu yēyuutēk. ¹⁹ /Kiyyēnchinē oob kule akeenke :Yēyiin? Wuu nyooto! Nteenee ii, ntēē chāmchiintōōs naas :tāmirmirook chēē miyootēch kuu nyooto ānkutākubōōtoontōōs am muyātēēt. ²⁰ Tyaas sōō, :bēērbēēryēt nyoo! /Sikiinkēt āyu kule buch :kāāyēnchinooyēēt nyēē /-mākiiboorunēē yēyuutēk? ²¹ Kiiboorunēē :kuuko Abraam yēyuutēk kule churtaat am taayetaab Yēyiin yoo kichāmtooy wērinyyi Isaka kule kume am yoo kibo *kāābkōrōs. ²² Kookas oob kule ki-iboorunēē :inee kāāyēnchinooyēēt yēyuutēk? Kichurta :kāāyēnchinooyēēnyii am kiyēē kiyey. ²³ Kiyitiyin :yooto kuu yoo kimwooy :siruutēk kule, 'Kiyyēnchi :Abram kiyēē kimwoochi :Yēyiin. Yooto kuchamaat :Yēyiin kulo churtaat :inee.'† Kiyey :ng'ályoontooni /kēēkuurēē Abraam 'Choorweetaab Yēyiin.'" ²⁴ Kookas sōō, kule /kēēchāmē chii kule churtaat kubo kiyēē yēyē amēēbērē baateey kule am kiyēē iyēnchinē?

²⁵ Kiiwuu nyooto mbo am wōlēē mii :koorkoonoo ki chēēmurēnyoo nyoo /kikēēkuurēē Raab. Kichurta am taayetaab Yēyiin kubo kiyēē kiyey. Kiiwuuch :koorkoonoo kutaach yōōtiik chēē ki Yuutayeeek ankooyeel nto yityo, kumwoochi kubeeteē kēēlto ake.

²⁶ Kunyoo, kuu yoo meeyaata :bōōrto nyoo mātinnyē soboonto kumeeyaata :nkinee kāāyēnchinooyēēt nyoo mātinnyē yēyuutēk.

3

Kuriib :chii ng'elyebta

¹ Mbo ng'eetaabiya, -moomach :chēē chaang' am akweek kule ōyēku kāānēētikaab ng'ályoontēetaab Yēyiin. Ōnkētē kule yoo /kiitiilchinē biiko ng'aleek, /kiikwēnyēēch acheek miisin choo kiinēētē ng'ályoontēetaab Yēyiin. ² Kiichiwiitē sinee :tukul ng'al. Nto chii nyoo -mēēchiwiitē ng'aleek kukichoot ānkōōmuuchē kuriib soboonyii tukul.

³ /Kiimuuchē /kiikoochi kiito ake kuutiitaab faraasiit /sikiitūtē yoo /kēēkwēryootē. Yoo /kākiitut kiyoo, kuwēēchē keey :tyoonyoo. Kunyi yoo /kaakeeyey kuu nyooto, /kukaakeebayta tyoonyoo. ⁴ Yoo mii mbo :mwēēnkēēt nyēē wōō ararayta, kōōrēētōōtē :yoomēet nyēē nyikiis. Nteenee mii :kiy nyēē mining' miisin nyēē /kēēwēēchwēēchootēē /sikeētākyinootē wōlēē māchāktōōs kuwo.

⁵ Okas baa, mbo subak kule imuuchē :maat nyēē mining' kubeel wōōkēēt nyēē tēē wōli ak wōliin. Mining' :ng'elyebta miisin nteenee yēyē ng'al chēē nyikiisēch. ⁶ Kōrōōm :ng'elyebta nkinee kuu maata. Am bōōrtaab chiito kumukuul, ng'elyebta :nyēē kiwung'ta keey rōkōs nyēē -/mākyoomu. Yoo kēēwuruur :Kibrōkōsyoontēēt ng'elyebta kunyēēēēē chiito kutukul.

⁷ Kiikuriiboon :biiko tyoong'in ānkutākuriibē, kunam wōlēē mii :tāriitēk alake, tyoong'iik choo ichuutēē keey ng'wēny ak alak choo mii wōlō bo ararayta. ⁸ Nteenee māmii :chii mbo akeenke nyēē kiikoomuuch kut kuriib ng'elyebta. Kibrōkōsyoō :ng'elyebta, wayway ānkuboono ng'woonēēt nyēē kōrōōm miisin.

⁹ /Kēēyēyiisyyē ng'elyebta /kiikoostēē Mokoryoontēēt ak Baaba Yēyiin. Nto mii yoo subak, /kēēyēyiisyyē ng'elyebiitēnyii /kēēchubēē biiko choo kiyēyē :Yēyiin kookerkeeyee keey.

¹⁰ Kunyoo, kuutiini akeenke :nyēē /kēēsiltēē Yēyiin nto yityo subak /kēēchubiisyyē. Mbo ng'eetaabiya, māmachāktōōs kuyeyakay kuu nyooto. ¹¹ Mēēmuuchāktōōs kukulkulunee :bēēko chēē kāroomēch āk chēē chāmu muunyeet yēbo koong'ta akeenke. ¹² Nto, mbo subak ii, mbo ng'eetaabiya, -mēēmuuchē :lāmāyēētē kuyey mbuuniik, amāyēyē :kōmōōlwēt lamayeeek. Kunyi, -mēēmuuchē kukulkulunee :bēēko chēē kāroomēch yēbo koong'ta nyēbo bēēko chēē chāmu muunyeet.

Kiirnatēēt nyēbo man ak nyēē mābo man

¹³ Mii :chii am akweek nyēē boonto kiirnatēēt ānkukāsē ng'al? Yoo miitē, kumāchāktōōs /kēēkāsē kiirnatēēnyii kubununēē kiyēē yēyē am ntusātēēt. ¹⁴ Nteenee, yoo kiwung'ta

2:14 Mat. 7:21-27 2:17 Kala. 5:6; 1Yooa. 3:18 2:19 Kiruu. 6:4; Māārkō 1:24 2:21 Toowu. 21:9, 12; Ibu. 11:17 † 2:23 Toowu. 15:6 2:23 2Tēt. 20:7 2:24 Room. 3:28; 4:2-5 2:25 Choos. 6:23 3:1 Yēyuut. 13:1; 1Kōōr. 12:29; Efēēs. 4:11 3:2 Yaāk. 1:26 3:3 Tyēēn. 32:9 3:6 Kāālēw. 16:27; Māārkō 7:15, 20-23 3:8 Tyēēn. 140:3; Room. 3:13 3:9 Toowu. 1:26-27 3:10 Kāālēw. 13:3 3:12 Mat. 7:16

keye :chii tuuyin bo moo ak sooyñān nyēē ng'waa nyēbo muchas, māmākyinē kung'āsēē keye kiirnatēēnyii. Yoo kayey kuu nyooto, ku ng'wiin ānkukwiilē ng'ālyoontēētaab manta. ¹⁵ Bo :ng'aleek chēē wuu choo kōōrooni nyēē mākwoonēē Kaab Yēyiin. Bo Kibrōkōsyoontētēt āmārubtooy keye ak Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ¹⁶ Biiko choo tuuyēch :moonik ānku soyiik kubo muchas, kuchuunchuuntōōs ānkuyēyē ng'al chēē choong'ēch chēē miyootēch.

¹⁷ Nteenee tililil :kiirnatēt nyēē chōōnēē wōlēē mii :Yēyiin. Bo tāloosyo ak ntusātētēt. Yēyē chiito kuyibē keye ng'wēny, kuriirēē biich ānkōōbooru tukuuk chēē kāroomēch chēē kwoonēē yēyuutēk. Mātinyē kweyateet ak lembech. ¹⁸ Yoo kachaana :biikaab kaalyeet churtaayeet, /mākēēnyōōr churtaayeet.

4

Ōkoonyit Yēyiin

¹ Kiy nee :nyēē mii kōōwārook sōōwookuuyē ānkōōbooryē? Ng'aleekaab muchas :chēē mii kōōyiimook mētēwoy kutōōrchook oyey kuu nyooto. ² Ōbērē nto ōnyōōru kiy, āmōōnyōōru. Ōchōbē ōbāriisyē ānkōōtuuyiiti yoo moon sōōnyōōru, āmōōnyōōru. Ōwookuuyootēē ānkōōbooryootēē biich āmōōnyōōru kiyēē ōmāchē. -Mōōnyōōru tukuuchoo tukul kuuyu -mōōsooyē Yēyiin kukōōnook. ³ Ānkoo mbo yoo kōōsoom, -mōōnyōōru kuuyu ōsoomē ām kēēlto nyēē māyēmāktōōs, ōmāchē kule ōyēyiisyēē kubo leles.

⁴ Wuusyō, wē, bichu kyōōchuunnyēē Yēyiin. Yoo kēēchuutook :tukuukaab kōōrooni, +mōōtooytoochiinē ak Yēyiin. Chii ake tukul nyoo kakwey kuyēk choorweetaab kōōrooni, ku buunyoo :nyoo ām wōlēē mii :Yēyiin. ⁵ Ng'ālyoo nyēbo man yoo mwooyē :siruutēk kule māchē :Yēyiin kule nto yeyeech :tāmirmiryēēt nyoo kikōōnēēch kēēkoonyitē inee nkit. ⁶ Kunyi, ibēruurēēnēēch :Yēyiin chamateenyii. Mwooyē :siruutēk kule, “Mēēriiku :Yēyiin biiko choo ng'āsē keye, nteenee ibēruurē choo yibē keye ng'wēny.”[†]

⁷ Kunyoo ii, biikyoo, ōkoonyit Yēyiin ankootay Kibrōkōsyoontētēt. Yoo kooyey kuu nyooto, mākumwēyēēnook :Kibrōkōsyoontoonoo. ⁸ Yoo kōōnookyii Yēyiin, mākōōnookyoo :nkīnee. Ōsoom :akweek choo kyōōchoolwookēn / kēēnyōōwook kaat ānkōōnēmchi keye Yēyiin ām mooyēēt akeenke :akweek choo ōwiywiyootiin. ⁹ Ōriiryē ankoo-am mbuy ānkōōnchōōyiisyē. Yoo kātōōrooryēē, ōriiryē nto yoo kātōōng'ērēchē, ōnyēēru. ¹⁰ Yoo kōōyib keye ng'wēny ām taayeetaab Mokoryoontētēt, makoolaang'teenaak :inee.

-Mōōng'āloolēē keye nyēē miyaat

¹¹ Mbo ng'eetaabiya, -mōōng'āloolēē keye nyēē miyaat. Chii ake tukul nyoo kang'alaalee ng'eetaabkaamet nyēē miyaat nto kēētiilchi kule miyaat, kaakung'alaalee nyēē miyaat mākuuyēētaab chamateet ankootiil kule miyaat. Nto yoo 'kēētiilchi kule miyaat :mākuuyōonoo -mēēmiiitē iyēyē kiyēē mwooyē :mākuuyōonoo. Kunyoo imiitē yooto itiiilē kule miyaat mākuuyōonoo bo chamateet. ¹² Akeenke baateey :nyēē kōōnu mākuutēk ānku inee :nyēē itiiilchinē biich ng'al. Nyooto ku Yēyiin nyoo irāroochē ānkōōkārbusē biich. Nto ii, inyiyng' ku ng'oo sitiilchi chiito ake kule miyaat?

-Mookaasee keye bēsyēētaab tuun

¹³ Kunyoo ii, biikyoo, ōyēbchi yiiit, baa :akweek choo ōmwooyē kule, “+Makeebe ra *kiriinkēēt nyēē bēre, nto tuun +makeebe nyēē bēre. +Mābokiibuur wōlooto kēnyiiit akeenke kēyēyēyē yiisyōōnuutēkyoo bo mung'aareet ānkēēnyōōru beesaanik.” ¹⁴ Kāālē ii, ōnkētē wōlēē makuyyēekta :bēsyēētaab tuun? Okerkeeye chēēbkēēru nyēē ituung'u nto nyēē mā tyaa, kuseret. ¹⁵ Māchāktōōs ōmwooyē kule, “Yoo kacham :Yēyiin, +mākēēmīny ankeeyey kiyēē bēre nto nyēē bēre.” ¹⁶ Nteenee, yoo kātōōyēyē :akweek kuu nyooto, ong'as keye. Miyaat :ng'asaanaa bo keye kutukul.

¹⁷ Kunyoo, chii ake tukul nyee inkētē kiyēē karaam nyēē mākāhktōōs kuyey, āmēēbērē kayey, kāākuchoolwookēn.

5

Kuriib keye :biiko choo kiikōōtiinyi alak

¹ Ōyēbchi yiiit baa :akweek mokorēēnik. Ōriiryē ānkōōnchōōyiisyē kuuyu mii wokuchōōnchook :ng'wooninto. ² Mii wokubotē :mokornoontiiinoong'woong' ankumakwaam :tooyik siroochookwook choo ālē beesaan chēē chaang'. ³ Makwaamakay

3:14 2Kōōr. 12:20; Kala. 5:20 **3:15** 1Tēm. 4:1; Yāāk. 1:5, 17 **3:17** Mat. 5:48; 1Kōōr. 13:4-7; Kala. 5:22-23 **3:18** Mat. 5:9 **4:1** Room. 7:5; Kala. 5:13-21; Tiitō 3:9 **4:4** Mat. 6:24; 1Yoowa. 2:15 † **4:6** Kāālēw. 3:34 **4:6** Mat. 23:12; 1Bēt. 5:5 **4:7** Eféēs. 6:12; 1Bēt. 5:8-9 **4:8** Isa. 1:16; Seka. 1:3; Mal. 3:7 **4:10** 1Bēt. 5:6 **4:11** Laawi. 19:16; Tyēēn. 101:5 **4:12** Mat. 7:1; Room. 14:4; 1Kōōr. 4:5 **4:14** Kāālēw. 27:1; Luuka 12:18-20 **4:14** Āyub 7:7-9 **4:15** Yēyuut. 18:21; 1Kōōr. 4:19; 16:7 **4:16** 1Yoowa. 2:16 **4:17** Luuka 12:47; Room. 7:19-24 **5:1** Luuka 6:24; Yāāk. 1:10

:ta-aabuut äk feeteet nyoo öboontē muut. Mākōōboor :yooto miyootyēēt nyēē öboontē änkuchututēēnok kōömirtitook kuu maat. Bo nee tōötukuulchi keey mokornoontiinoo äm bësyōōsyēchēēb lēt? ⁴ Okas wōlēē miitē kuriirtooy :biiko choo kyōōtāyē ökwēchi tukuukwaa kubo yiisyēēt nyēē kiyēwook äm mbareenikwook. Kōökuyityi Yēyiin nyoo häwu kiy ake tukul, :riirikaab bichoo. ⁵ Kyōōminy kōōrooni öchāmē tukuuk chēbo leles änyōōboor kuyem. Kyōōnēeryē ölumlumiitu ömiitē ökānyoonu bësyēēt nyēē / kēētilēēnok. ⁶ Kyooruuste biiko ankoobakach änkoo kimätinyē lēēlis ämēēbērē kikwiilook.

Muytaayeet äk nyalilta

⁷ Mbo ng'eetaabiya, omuyte äkoy bësyēēt nyēē iyēēwunēē :Mokoryoontēēt. Okasee mbo wōlēē käng'tooy :kāābātiintō kurur mbareenyii. Muyootochinē kut kunyōōr roobta nyoo bo taay äk nyēbo lēt. ⁸ Kunyi mākwook nkakweek ömuytoochinē änkōōkimkiimiiitu kuuyu kaakuriir kuyit :bësyēēt nyēē iyēēwunēē :Mokoryoontēēt. ⁹ Mbo ng'eetaabiya, -mōōng'uunyānē keey /simākiitiilchook ng'al. Kaakuyit :kāātiiliintēēt kurkat.

¹⁰ Mbo ng'eetaabiya, ösöötēē *wōōrkooyik choo king'alala äm kaayneetaab Yēyiin. Okasee nyäliluluutēk chēē kinyōōr äk muytaayeeng'waa. ¹¹ Kiibēruurootiin :biich choo kimuyta. Äbērē kyookas muytaayeet nyēē kiboonto :Äyub äk kiyēē kichokuyēchi :Yēyiin äm lētunoo. Lēyyē, riirēē biich :Yēyiin kuyem äm mooyēēt nyēē lēēl.

¹² Mbo ng'eetaabiya, ng'älyoo nyēē mächē ördōtootē ku nyi: -Mōōwoolē keey kule, "Kuu Yēyiin nto kule kwaama :teng'et" Yoo 'kēēchāmiisyē, ichāmiisyē, nto yoo 'kēētāyisyē, itāyisyē, /simakiiruustaak.

Saayeet :kirkit

¹³ Yoo kānyōōr :chii äm akweek nyalil, kumächäktōös kusaay Yēyiin. Nto yoo ng'erekaat, kutyēēn kusiltooy Yēyiin. ¹⁴ Nto yoo kamnyaan, kumächäktōös kukuur booyikaab kanisa subokusoochi ankooyiilee mwaayta äm kaayneetaab Mokoryoontēēt.

¹⁵ Yoo /kēēsoochinē chii nyēē imnyoonē /kiikoosēē keey Yēyiin, mākōōsoob :Yēyiin chiichoo. Nto yoo kiikuchoolwookēn, +/mākēēnyōōchi kaat. ¹⁶ Kunyoo ii, biikyoo, kumwoochi :ake, ake miyootyēēt nyēē kiikuyey änkōōsoochinē keey, sukung'et /kiisoobok. Yoo kasaay :chii nyēē churtaat, kunāmtoochinē :soowuutēkyii änkutinyē kāmamuukēywēēk.

¹⁷ Ki chii *Eliiya nyēē wuu acheek. Kisaay miisin kule märōōbēn. Yooto, kuwo :roobta kēnyisyēk sōmōk äk ärook lo. ¹⁸ Nto mii yoo, kusaay subak kule kurōōbēn. Yooto, kurōōbēn ankuyey :kōōrēēt ämiik miisin.

¹⁹ Mbo ng'eetaabiya, yoo kächuunnyēē :chii äm akweek wōlēē mii :manta, kumächäktōös / kēēyis. ²⁰ Okas baa ng'älyoontooni: chii ake tukul nyoo kāyisunēē chiito ake wōlēē mii :miyootyēēt, kukākōōsoob nyiin ankuyey / kēēnyōōchi kaat äm ng'ōōkiswookik chēē chaang'.

5:3 Mat. 6:19	5:4 Laawi. 19:13	5:5 Cherem. 12:3	5:7 2Bēt. 3:3	5:8 Mat. 24:27; Filib. 4:5	5:9
Mat. 7:1-2	5:10 Mat. 5:12	5:11 Chuy. 34:6; Äyub 1:21-22; 2:10; 42:10-17; Yaäk. 1:12	5:12 Mat. 5:33-37		
5:13 Yēyuut. 16:25; Yaäk. 1:5-6	5:14 Mäarkö 6:13	5:15 Mäarkö 16:18	5:16 Tyēēn. 32:3-5; Kaälēw. 28:13;		
Mat. 3:6; Yēyuut. 19:18; 1Yoowa. 1:8-9	5:17 1Bäy. 17:1; Luuka 4:25	5:18 1Bäy. 18:41-45	5:19 Mat. 18:15;		
Kala. 6:1	* 5:20 Yoo kāmwooy :Yuutayeeek kule, "/Kiyyēēn ng'ōōkiswookik" kōōbooru kule, "/Kēēmēto ng'ōōkiswookik." Kas Tyēēnwookik 32:1 äk 85:2.	5:20 1Bēt. 4:8			

Barweetaab Taayta nyēbo Bètērō

Taayta

Siriintēet, yēē /kikēēsirē ak wōlēē /kikēēsirēē: Kisirē :lēbkēēyiintēet Bètērō barwaani ām kēnyiiitaab 65 KK /ānkiiisōōtē kule kisirēē kiriinkēētaab Rooma wōloo /kibokēēbākākyinē lētuunoo kubāytooyiisye :Nēērō. Boonto :barwaani ng'al chēē wuuyēch chēbo kuutiitaab Kirikiik. Kunyoo, /kēēmwooyē kule Siila :nyēē kisirē barwaani ām kuutiini bo Kirikiik ānkuyēētyēēchi ām wōlēē rōōtitooy :ng'aleek (kas kur. 5:12). Nteenee wōlēē /kikeetētita ng'aleek kurubē rooteetaab kuutiitaab Iburaneek. Kerkeey :kaāsōōtēyēwēek chēē miite barwaani āk choo bo barweetaab Yāākōbō, ng'alyoo nyēē yēmē keey āk wōlēē yibtooy biikaab Kiriistō choo Yuutayeek ng'al. Nteenee Bāwulō :nyēē kiisākyi ng'aleek choo bo kuutiitaab Kirikiik kukwa barwaani kubununēē Siila nyoo kikiikuyēyiisyoon tukwaay kēnyiiis chēē chaang'.

Kiyēē miitē āriit āk nyēē āmu: Kisirchi :Bètērō barwaani biikaab Kiriistō choo /kikiikēēwus choo kiminyē komostaab Eesya nyoo Mīning' (Uturuki), kusirchinē Yuutayeek choo kikiikumwēyēē kōōrēng'waa. Kiikiimchinē bichoo kule kukiilchi kaakaaseeng'waa ām Kiriistō ānkoo kiimuuchē :icheek kutyēmākiis kule kubakaakta /simākēēwus. Kiyēyiisyeē :Bètērō soboontaab Yēēsu kōōboorunēē kule ākoy kubuntēē :chiitaab Kiriistō tyēmūtēk ānkōōboor mbo kule kōōkuyēk :biikaab Kiriistō biikaab Yēyiin chēē kwēyootiin. Kunyoo, yēchinē ra :biikaab Kiriistō tukul Yēyiin yiisyeēt ām ng'erekweek kubo kāāyēnchinooyēēt ānkoo mii kubuntēē nyāliilutēk.

Kyoorōor keey :Bètērō ānkumākyi biiko bēur

¹ Anii :nyoo Bètērō, *lēbkēēyiintēetaab Yēēsu Kiriistō. Āsirwook akweek choo kiikukweyaak :Yēyiin, choo kyōōsērētyi yēēmōōsyēkaab Bōōntō, Kalatyaak, Kabatookya, Eesya ākoo Biitunya. ² Kisimkucham :Baaba Yēyiin kule makukweyaak, ānkōōtililook :Tāmirmiryēēnyii kuyisēēnook korotiikaab Yēēsu Kiriistō sōōkoonyit Yēēsu.

Kōōbēruurook :Yēyiin miisin ōnyōōru kaalyeet.

Ong'erech ām kiyēē +mōōnyōōru

³ Kusilākoy :Yēyiin nyoo kwaaniitaab Mokoryoontēenyoo Yēēsu Kiriistō nyoo kiriiree-nee ch miisin kuyeyeech /kēēsichēēch subak kēēnyōōru soboonto nyēē kiimoong'tēē keey, kuuyu kiing'eetee Yēēsu meet. ⁴ Kēēboontē bēruur ām kibkōōnkōy nyēē konoraat kubo acheek, nyēē mābotē, nyēē mānunē, āmānyēērāktōōs. ⁵ Kuuyu kiikoosēē keey Yēyiin, riibēēnēēch kāāmuukēyēwēkyii ākoy bēsyeētaab tabanta yoo kāākiirāroochākiisye kutukul.

⁶ Ong'erech kubo ng'aleechu ānkoo kōōbuntēē wusiisyeēt āk nyāliilutēk chēē makerkeey ām bēsyoōs chēē ng'eri. ⁷ /Kēētyēmook /sikiinkēt kule ōkoosēē keey man Yēyiin. Kuu yoo /ki-itiliilēē maata *ta-aabuut nyoo mābēēnyyēē, /kiitiliilēē kaakaaseeng'woong' nyāliilutēk kuboyiit kwōng'ut miisin. Yooto, +/mākiitōrōōrook /kiikaastaak /ānkēēkoonyitook bēsyoonoo iyēēwu :Yēēsu. ⁸ Ōmiitē ōchāmē Yēyiin, ānkoo mēēbērē kyookas. Ānkoo mēēbērē ōkāsē inee raat, ōkoosēē keey inee ānkōōbuurē ām ng'erekweek chēbo barak miisin nyēē māmi mbo :ng'ala chēē /kiimuuchē /kēēmwoowunēē ng'erekweechaata. ⁹ Bōōnyōōru tuwēnto nyēbo kaakaaseeng'woong' bēsyoonoo /kiirāroochook kutukul.

¹⁰ King'oor *:wōōrkooyikaab Yēyiin chēbo kēny wōlēē kimakooraaktaak :inee ām chamateenyii. Kichēēng'sē :wōōrkooyichoo miisin ānkubilibilis kōōnkēt ng'aleechuutēchu. ¹¹ Kimāchē kōōnkēt bēsyeēt nyēē kimākuchōōnēē :Kāārārookiintēēt āk wōlēē mākuwuuyit :bēsyoonooto. Kimwoochi :Tāmirmiryēētaab Kiriistō nyoo kimi āring'waa kung'oor ng'wooninto nyēē kimākunyōōr :Kāārārookiintēēt āk wōlēē /kimākiitōrōōrto. ¹² Kiiboorchich :Yēyiin wōōrkooyichoo kule kimāyēchinē keey :icheek yiisyoonoo, nteenee kiyēwook akweek. Ōnkētē ra ng'aleechu, kuuyu kyoomwook :biiko lōkōōyēwēk chēē kārōomēch kubununēē kāāmuukēyēwēkaab Tāmirmiryēēt nyoo kichōōnēē kibkōōnkōy. Ng'aleechuutēchu :chēē bēre mbo :malayikaanik nto inkēt.

Māchāktōōs ibuur ming'atēēt nyēē tilil

¹³ Kunyi, lēyyē, onamte mēt kiyo kyookas. Ōriib keey ānkōōkēnēē keey kuchurta kiyēē +/mākiibēruurēnook yoo kātoko :Yēēsu Kiriistō. ¹⁴ Kuu yoo ōmāchē ōkāsyi Yēyiin, -mōōrubē

tukuukaab muchas choo kyōōboontē kumānōōnkēt inee. ¹⁵ Ōtililiitu ām kiy ake tukul nyēē ōyēyē, kuu yoo tililil :Yēyiin nyoo kikuurook. ¹⁶ Mwooyē :siruutēkaab Yēyiin kule, “Ōtililiitu, kuuyu ātililil :anii.”†

¹⁷ Keēboontē Baaba nyoo -mēēnkwlē chii ānkōōtilichinē biiko tukul ng'aleek kurubta keyy wōlēē kiikuyeyta. Kunyi, ōywēyē inee ānkōōminyē ōnkētē kule ōyēku tāyēēk ām kōōrooni. ¹⁸⁻¹⁹ Ōnkētē kule /kimākēēwālunēēnook tukuuk chēē wuu *feetaan nto *ta-aabuun choo bootōōs, nteenee kiwālunēēnook :Kāārārookiintēēt korotiikyii chēē māmii :kiyēē /kiwuuytēē sōōng'ēētyēē ātēbuutēchoo kimābo laat choo kibo mbo kuukoong'. Yoo kiwāstooy :inee korotiikyii, kikerkeyy mēēnkich nyēē tililil ānku *lubkoob. ²⁰ /Kikiikeekwey Kāārārookiintonoo /kumanaakeeyey kōōrēt /ānkibokiiboor inee ām bēsyōōsyēchu bo tabanta kubo akweek. ²¹ Kuu yoo kyookaasee keyy Kiriistō, ōmuuchē ra ōtiyēē keyy Yēyiin nyoo kiing'ēētēē inee meet ānkōōtōrōōr. Kunyoo, ōmuuchē omaang'tee keyy Yēyiin kutukul.

²² Kunyoo, lēyyē, ōchoomōōsii miisin ām mooyētē akeenke, kuuyu kyōōkoonyit ng'ālyoontēetaab manta ānkyōōtilil keyy sōōnyōōru chamateet nyēbo man ām wōlēē mii :tuubchōōsyēkwook. ²³ /Kikēēsichook subak kubununēē ng'ālyoontēetaab Yēyiin nyēē yēyiisyē ākookoy. Kimāchōōnēē :sobooni lēēl kiy nyēē bēku, nteenee kichōōnēē kiy nyēē mābēku. ²⁴ Mwooyē :siruutēk kule,

“Kerkeyy :biiko tukul suus

ankukerkeyy :soboonng'waa toobtōōy.

Sistōōs :suuswēk,

ānkurārāchē :toobtōōy,

²⁵ nteenee māng'ētē :ng'ālyoontēetaab Yēyiin ākookoy.”†

Ng'ālyoontoonitēnyi :nyoo /kikyoomwook.

2

¹ Kuu yoo kootayee keyy nanyuun kāābērbēēriisyēēt, ng'al chēbo lembech, tuuyintaab moo nto ng'ōōmsēēt, ² ōchēēng'ē chēēko chēbo soboontaab Tāmirmiryēēt kuu yoo māchē :lēēkōōy kurēēri. Yoo kooyey kuu nyooto makwaalaak ām sobooni lēēl, ³ kuuyu kyoocham-cham sikēnātēetaab Mokoryoontēēt.

Mbo kibkōōs chēē leelach

⁴ Tiyyēywoō :Kiriistō anku rwaa nyēē soboot. Kitay :biiko rwaantaanaa, nteenee kikwey :Yēyiin anukham. Ōkwoonchi inee :akweek choo ⁵ ōyēku rwoontōōk chēē sobchootiin /sikee-teecheenaak kōōtaab soboontaab Tāmirmiryēēt. Ōyēku mbo kibkōōs choo kiikootabaan :Yēyiin ōyēchinē kōōrsēēk chēē chāmē :inee ām Tāmirmiryēēnyi kubuntē Yēēsu Kiriistō. ⁶ Mwooyē :siruutēk kule,

“+Māāchibchi *Sāāyōōn rwaa nyēē tiyyēywoō,
rwaa nyēē kyaakwey ānkāāchāmē.

-/Mākiintosuūrē nyoo ikoosēē keyy rwaantaanaata.”†

⁷ Bo kwōng'lut :rwaantaanaa ām akweek choo ōkoosēē keyy Kāārārookiintēēt. Nteenee mwooyē :siruutēk kurubta keyy choo -mēēkoosēē keyy inee kule,

“Rwaanteet nyoo kitāyē :biiko kuteekta

:nyēē kōōkyēk tiyyēywoontēetaab kōōto.”†

⁸ /Kikeesir subak kule,

“Inee ku rwaa nyēē kāānakuut

ānkōōnāchē biich.”†

Ibooru :siruutēchu kule ibutōōs :biiko, yoo tāyē kookaasee keyy ng'ālyoontēetaab Yēyiin. Wuu nyooto :wōlēē kiikuchōōto :Yēyiin. ⁹ Nteenee, ōkwēyootiin :akweek, mbo kibkōōs chēbo Bāytooyiintēēt, biiko chēē tilililēch chēē kisat :Yēyiin ōyēku cheechii soomwaayte kāroomnyēetaab nyoo kikuurook okwaanee wōlēē mii :mēēnānēēt ōbēēchi lēēkēyēyēnyii nyoo bo kwōng'lut. ¹⁰ Kimōōbooyē Yēyiin, nteenee ōbooyē ra. Kimāiriirēnook :Yēyiin, nteenee riirēnook ra.

Ātēbuutēk chēē kāroomēch

1:14 Room. 12:2; Ēfēēs. 4:17-19 † **1:16** Laawiik 11:44-45; 19:2 **1:17** Mat. 6:9; Room. 8:15; 2:6, 11; 1Bēt. 2:11
1:18-19 Mat. 20:28; 1Kōōr. 5:7; 6:20; Māārko 7:6-9; Yoowa. 1:29; Ibu. 9:12 **1:20** Yēyuut. 2:23; Ēfēēs. 1:4-5 **1:22**
Ibu. 13:1; 1Bēt. 2:17; 3:8; 4:8; 2Bēt. 1:7 **1:23** Ibu. 4:12; Yāāk. 1:18; 1Bēt. 1:3 † **1:25** Isaaya 40:6-8 **1:25** Yāāk.
1:10-11 **2:1** Ēfēēs. 4:25; Yāāk. 1:21; 4:11 **2:2** 1Kōōr. 3:2; Ibu. 5:12-13 **2:3** Tyēēn. 34:8 **2:4** Tyēēn. 118:22;
Isa. 28:16; 42:1 **2:5** Isa. 61:6; Room. 12:1; 1Kōōr. 3:16; Ēfēēs. 2:21-22; 1Bēt. 2:9 † **2:6** Isa. 28:16 **2:6** Room.
9:33 † **2:7** Tyēēnwookik 118:22 **2:7** Māārko 12:10-11; Yēyuut. 4:11 † **2:8** Isa. 8:14 **2:8** Luuka 2:34; Room.
9:33 **2:9** Chuy. 19:5-6; Laawi. 19:2; Kiruu. 14:2; Yēyuut. 26:18; 1Tēm. 1:17; 6:15; Tiitō 2:14; 1Bēt. 2:5; 1:1-2 **2:10**
Osee. 2:23; Room. 9:25

¹¹ Lëyyë chōōrōōnūutëkyuu, kuuyu ōbooyë kōōrēēt ake, āmwoowook kule -moocham kōōbēlook :muchastaab kōōrooni. ¹² Māchāktōōs ōtēbtooy biiko choo -mēēnkētē Yēyiin ām kēēlto nyēē karaam. Ānkoo kung'ālōolēēnook nyēē miyaat, mākōōsōōtē tukuuk chēē kāroomēch choo ōyēyē ānkumākūsilto Yēyiin bēsyoonoo +māchokōōtiilchi biiko ng'aleek.

Ōkoonyitē kāāntōōyik

¹³ Ōkoonyitē biiko choo wōōyēch sukukoonyitākoy :Mokoryoontēēt. Ōkoonyitē bāytooyiintēēt nyoo /kikiikoochi kāāmuukēyēwēek kubāytooyiis ¹⁴ āk kāāntōōyik choo mii ng'wēnyuunyii choo kāsē kule /kāking'woonchi kāwōōtik /ānkēēsilto choo kāroomēch. ¹⁵ Māchē :Yēyiin kule ōyēyē tukuuk chēē kāroomēch simānyōōr :choo -mēēnkētē kiy kiyēē mwooyē. ¹⁶ Ōtyookootiin :akweek ām kiruutēk nteenee, mayeyaak :yooto ōyēyē ng'al chēē miyootēch. Ōnkēt kule ōyēchinē Yēyiin yiisyēēt. ¹⁷ Ōkoonyitē biiko tukul. Ōchāmē biikaab Kiriistō choo ōboontē kyee. Ōyōwēyē Yēyiin ānkōōkoonyitē bāytooyiin.

Ōmuytooy kuu wōloo kiyēytooy :Yēēsu

¹⁸ Māchāktōōs akweek motwoorik ōkoonyitē mokorēēnikwook kuyem. -Mōōkoonyitē baateey choo sikēn ānu kāroomēch, nteenee ākoo nkicheek choo āwēēsēch. ¹⁹ Yoo kōōmuytoochi ng'woonin nyēē māmisyook, kōōbēruurook :Yēyiin, kuuyu ōnkētē kiyoo mākwōok. ²⁰ Ara ii, karaamat nee :nyēē mii yoo ōmuytoochinē / kēēbirook kubo kiyēē miyaat nyēē ! kooyey? Yoo kōōmuytoochi ng'woonin kukooyey ng'al chēbo man, mākōōbēruurook :Yēyiin. ²¹ Ng'aleek chēē wuu chuutēchu :chēē kikuurchook :Yēyiin. Kinyalil :Yēēsu kubo akweek ānkikubākooktoowook kāānēētēywoō soorub kuu wōloo kiyēytooy :inee. ²² Manaayey :inee ng'ōōki āmānāālāt biich. ²³ Ki yoo /kākēēchub, kimākētū, nto yoo kāng'woonchi kiy, kimēēruutooy biich, nteenee kibākookyinē tukul Yēyiin nyoo itilē ng'aleek chēbo manta. ²⁴ Kiiyum :Yēēsu ng'ōōkisiwookikyoo ānkuwēeto ākoy murtooywoontēēt. Kunyoo kimēētākubawēēch :ng'ōōkisto nteenee kēēyēyē ng'aleekaab manta. /Kiikiisooobēch kubo ng'woowōōkyii. ²⁵ Kikeekerkeeye kēēchiirēk chēē kikiikubootyo, nteenee kōōkukētēwēch raat keekwaa wōlēē mii :ākiintēēt nyēē riibēēch.

3

Kōōyōwēyē :koorko saanteenyii

¹ Māchāktōōs :nakweek kooruuk ōyōwēyē saanikwook, si yoo maneeakaasee keey :icheek ng'ālyoontēētaab Yēyiin, mākyuis icheek :ātēbutēkwōok choo kāroomēch kookaasee keey Yēyiin nyēē mānōōtēwēkyi ng'ālyoo. ² Yēyāktōōs kuu nyooto kuuyu makukasee ātēbutēkwōok āk wōlēē ōyōwēytooy Yēyiin.

³ -Mōōmoong'tēē keey tukuuk chēē yēyook ōkārorāniitu kuu: ōyēytooy butēēkwōok, ōloochē sinkiliinēk nto sirook chēē kārorān. ⁴ Cheeyoosya nyoo baybay ānkōōntusoot kutookunēē wōlēē wuu :kārorāninto nyēē iboorunēē keey soboonnyii nyoo bo āriit. Karaaranataani mābēku :nyēē chāmē :Yēyiin miisin. ⁵ Kiikārorānēē keey :kooruk chēē tilililēch choo kibo taay choo kiimoong'tēē keey Yēyiin soboon nyēē wuu nyooto. Kiiywēyē saanikwaa, ⁶ kuu yoo kiiywēyē :Saara Abraam kukuurē kule mokoryoontēenyii. Ōyēku :akweek tibikaab Saara, yoo ōyēyē ng'aleek chēē kāroomēch nyēē mākyō ōmuyēē saanikwook.

Kucham :saannyya koorkēenyii

⁷ Nto akweek saanik, ōbuurtōoy chēēbyōōsōōkwōok ām kēēlto nyēē intusoot ānkōōchāmē, ōnkētē kule biich :icheek chēē ānyoosēch, kuuyu mākutuwēnook :Yēyiin akweek tukwaaay ōnyōōru soboonto nyēē lēēl. Ōyēyē kuu nyooto simakereкта :kiy soowuutēkwōok.

-Mooyaaaktee miyootyēt ake ake

⁸ Māchāktōōs nanyuun ōkāsiyintōōsii :tukul ānkōōriirēē keey. Ōchoomtōōsii, ōkāsiyē keey kiisayta ānkōōyibē keey ng'wēny. ⁹ -Mooyaaaktee miyootyo, miyootyo -āmōōnchuruuriisyē yoo /kākiinchuruurook. Nteenee ōsoomchinē bērrur biiko choo yēwook kiy nyēē miyaat, kuuyu mākwōok :Yēyiin kule ōyēyē kuu nyooto sōōnyōōru bērrur. ¹⁰ Mwōoyē :siruutēk kule, "Chii nyoo māchē kuminy ām ng'erekweek,

ākoy kooliloon,

kutayee keey kuwiirunootē ng'al chēē āwēēsēch

2:11 Room. 13:14; Kala. 5:16-21; Ibu. 13:14; 1Bèt. 1:1, 17 2:12 Mat. 5:16 2:14 Room. 13:1 2:15 1Bèt. 3:16 2:16 Yoowa. 8:32; Room. 6:22; 7:6; 8:2; Kala. 5:13 2:17 Kaalēw. 24:21; Määrkō 12:17; Filib. 2:12; 1Bèt. 1:22
2:20 1Bèt. 5:12 2:20 1Bèt. 4:14 2:21 Efēēs. 6:5-8 2:21 Mat. 10:38-39; Filib. 2:5; 1Bèt. 3:18 2:22 Yoowa. 8:46; Ibu. 4:15 2:23 Isa. 53:7; Määrkō 14:48-49, 65; 15:5, 16-20; 1Bèt. 3:9 2:24 Isa. 53:5; Room. 6:10-11; Kolos. 2:4
2:25 Isa. 53:6; Cherem. 50:6; Ešēk. 34:5-6, 16; Yoowa. 10:11 3:1 1Kōōr. 7:16 3:3 1Tēm. 2:9 3:6 Efēēs. 5:22-24
3:7 Efēēs. 5:25-33; 1Tēm. 2:8 3:8 Efēēs. 4:2-3; Filib. 2:2-3; 1Bèt. 1:22 3:9 Room. 12:17; 1Bèt. 2:23

ankusaan kung'āloolootē ng'al chēbo lembech.

¹¹ Kusatee keey rōkōs ankuyey ng'al chēē kāroomēch
ānkōōnēmchi kōōbuur ām kēēlto nyēē yibu kaalyeet.

¹² Yēbchinē yīit :Yēyiin biiko choo kāroomēch,
ānkukāsyinē riirikwaa.

Nteenee ituukyiniē batay kibrōkōsiis.[†]

Nyalilta kubo kiyēē ōyēyē nyēē karaam

¹³ Ara mii :chii nyēē ing'woonchinē biiko chēē kayey ng'al chēē kāroomēch? ¹⁴ Yoo koonyalil kubo kiyēē karaam nyēē kooyey, ōnyōōru bēnur. -Mōōnyōkōriitu nto kwaamaak :ng'uusng'uus. ¹⁵ Ōywēyē Kiriistō nyoo Mokoryoontēng'woong'. Māchāktōōs ōchōbootin ākookoy sōōtinyē kiy nyēē ōmuuchē ōwālchi chii ake tukul nyēē kateebeenaak ng'ālyoo kurubta keey kiyēē ōkēnēē keey. ¹⁶ Nteenee ōyibē keey ng'wēny ānkōōkooniyiisye. Ōbuurē nyēē chuulootiin :kāāsōōtēyweēkwook, sukuchōlyo :choo ng'āloolēenook nyēē miyaat kubo kāroomnyēēt nyoo ōyēyē ōbooyē Kiriistō. ¹⁷ Ōnkēt kule kaykay /kiinyalilaak yoo kooyey kiyēē karaam yoo ākoo chamateetaab Yēyiin, kusiir yoo kooyey kiyēē miyaat. ¹⁸ Ānkoo kichurtaat :Kāārārōokiintēēt, kime kubo biiko chēē mā churtootiin sukōōnkēt :bichoo Yēyiin. Kime meet akeenke kubo ng'ōōkiswookikaab biiko tukul. /Kikeebakach bōōrnyii /ānkikoochi soboontaab tāmirmiryēēt. ¹⁹ Nto yītyo, wokwoomchi lōkōōywek tāmirmirook ām *kāābkwōombiich. ²⁰ Ki tāmirmirook :chuutēchu chēbo biiko choo kimānāākooniyt Yēyiin yoo /kikiikoochinē bārooyinto nyēē wōō kule kuweek kuteēche :Noowa mwēēnkēēt. /Kiikiiraraach biiko chēē ng'ēri choo kimii mwēēnkoonoo ām taambiliilyeet. Ki sisiit :bichooto baateey. ²¹ Kyoōrōōru :kiyēē kibuntēē :bichoo ām mwēēng' bātisāniisyēēt kuuyu nyōōru :biiko kaararaacheet bēsyōōsyēchu kubuntēē bēēko ām bataneet. -Mēēwuunē :bati-saneet sumtaab bōōrto nyēbo chii, nteenee bo kule kōōnkēt :chii tilyaanateenyii ak Yēyiin. Yēyāktōōs kuu nyooto yoo iyēnchinē :chiito kule kiing'etee :Yēyiin Yēēsu Kiriistō meet. ²² Kiikuwo :Yēēsu Kaab Yēyiin ānkumii āwutaab taay nyēbo Yēyiin kubāytooy malayikaanik tukul, choo bāytooyiisye āk choo bo kāāmuukēyweēk.

4

Ōbuurē kuu wōloo māktooy :Yēyiin

¹ Kinyalil :Kāārārōokiintēēt. Kunyoo, oyeyte keey :nkakweek ōnyāliilchē, kuuyu chi-to nyoo kaakuchamta keey kunyalil kaakusatee keey ng'ōōkisto. ² Mēētākōōwoonkyinē :chiichoo soboonyii tukul kurubē muchastaab biikaab kōōrooni, nteenee ibuurē kuu wōloo māktooy :Yēyiin. ³ Kyōōbootyi bēsyōōsyēk chēē chaang' ōyēyē kuu wōloo yēytooy :biiko choo -mēēnkētē Yēyiin. Kyōōyēyē sikornateet, kyōōrubē muchas, kyōōbōōkiitōōsii, kyōōchuultōōsii sookwoonuut ānkōōkutunkynēē āynātōōs. ⁴ Ilātē :chōōrōōnuutēkwook choo kibo kēny yoo -mōōlumchinē ng'ōōkisng'waa nto yooto nanyuun, kung'ōōmook. ⁵ Mākūrār :chii ake tukul ām bichoo ng'aleekyii nkāt ām taayeetaab Yēyiin, nyoo itilchinē ng'aleek biiko choo sobchootii ak choo kiikubēk. ⁶ Kiyooto :nyēē kiyey /kyoomchi lōkōōywek chēē kāroomēch biiko choo kiikubēk, si ānkoo kibēk :icheek, kunyōōru soboontaab tāmirmiryēēt ām wōlēē mii :Yēyiin.

Ōyēyiisyēē rōōbēyweēkaab Tāmirmiryēēt ām kēēlto nyēē karaam

⁷ Kāākulēēkitiit :tabantaab kiy ake tukul. Kunyoo ōriib keey sōōnēmchinē keey saayeeēt ām mooyēēt akeenke. ⁸ Kiito nanyuun nyēē miitē ku ōchoomnyē miisin kuuyu yibu :chamateet nyoooyeetaab kaat kubo ng'ōōkiswookik chēē tēērchiin.* ⁹ Ōtoochē keey ām kēēlto nyēē -mōōng'unyng'uunyē.

¹⁰ Kiikōōkoochi :Yēyiin chii ake tukul ām akweek rōōbēywoontēētaab Tāmirmiryēēt nyēē makerkeey āk nyēbo ake, sōōyēyēēchinē biiko alak. Kunyi, māchāktōōs kuyēyiisyēē :chii rōōbēywoontēenyii ām kēēlto nyēē karaam. ¹¹ Yoo ng'āloole :chii, kumāchē kung'ālooltoochinē Yēyiin, nto nyoo yēyēyēchinē chuut, kumāchāktōōs kōōnkētē kule Yēyiin :nyēē kōōnu kāāmuukēyweēk. Yoo /kakeeyey kuu nyooto, /kiikaasta Yēyiin ām tukuuk tukul kubununēē Yēēsu Kiriistō. Kutōōriit :inee ānkubāytooyiis ākookoy. Kuwuuyiit nyooto.

† **3:12** Tyēēnwookik 34:12-16 **3:12** Yāāk. 1:26 **3:13** Room. 13:3; Tiitō 2:14 **3:14** 1Bēt. 4:14-16 **3:15** Kolos. 4:5-6; 1Bēt. 1:3-5 **3:16** 1Bēt. 2:15 **3:18** Yēyuut. 3:14; Room. 5:6-8; Ibu. 7:27; 1Bēt. 2:21 **3:19** 1Bēt. 4:6 **3:20** Toowu. 6:5-22; 2Bēt. 2:5 **3:21** Yēyuut. 22:16; Room. 6:3-4; Ēfēēs. 5:26 **3:22** Yēyuut. 1:9; Ēfēēs. 1:21; Ibu. 4:14; Mat. 28:18 **4:1** 2Kōōr. 4:10 **4:2** 1Bēt. 2:21 **4:3** Kala. 5:19-21; Ēfēēs. 2:3; Tiitō 3:3 **4:5** Yēyuut. 10:42 **4:6** 1Bēt. 3:19 **4:7** 1Kōōr. 7:29, 31; 10:11; Yāāk. 5:8; 1Yoowa. 2:18 * **4:8** Yoo kāmwooy :Yuutayeeek kule. "Kiyēēn ng'ōōkiswookik" kōōbooru kule, "/Kēēmēto ng'ōōkiswookik." Kas Tyēēnwookik 32:1 āk 85:2. **4:8** Yāāk. 5:20; 1Bēt. 1:22 **4:9** Ibu. 13:2 **4:10** Room. 12:4-8; 1Kōōr. 12:4-11 **4:11** Room. 12:7; 1Kōōr. 10:31; 12:8

Öyöodu kuuyu ökoosëë keey Kiriistò

¹² Lëyyë chööröonuutëkyuu, -möölätë yoo /kãkiibuuntëenook maataab tyëmuutëk. -Mookas yooto kuu kiy nyëë lëël nyëë kayeyakay âm wölëë ömiitë. ¹³ Nteenee öng'ërëkiisyë, kuuyu ömiitë önyälilë äkoo Käärärookiintëët, söönyöörü ng'erekweek chëë chaang' bësyoonoo mäkutook :wöyinyii. ¹⁴ Yoo /kãkiinchuruurook, kuuyu ökoosëë keey Kiriistò, öyib kule öbëuruootiin miisiin kuuyu öboontë keey Tämirmiryëëtaab Yëyiin nyoo bo kwöng'üut. ¹⁵ -Mookany kung'woonchook kuu wöloo ng'woonchintooy chii nyëë kãrumiis, nyëë kãchöörso, nyëë yëyë ng'al chëë miyootëch, nto mbo nyoo iwutootëë keey ng'aleekaab biiko alak. ¹⁶ Yoo kööyöodu kuuyu örubë Kiriistò, -möömuyëë, nteenee öbirchi Yëyiin köönköy, kuuyu öbooyë Kiriistò. ¹⁷ Kaakuyit :bësyëët nyëë /mäkiitiilchi biich ng'aleek änu +/mäkëetoowunëë biikaab Kiriistò. Ara, yoo këtoowunëënëëch keey :ng'aleek ii, mäkuwuuyit nee âm wölëë mii :choo -mëëyëchinë lökööywëk chëë kãroomëch? ¹⁸ Kuu yoo mwooyë :sirurutëk kule, "Yoo wuuyiityinë biiko choo kãroomëch /kiiraraach, kuwuuyiityinë söö, nyëë tyaa kibrökösiis?" ¹⁹ Kunyoo, mächäktöös biiko choo /kãkiinyaliil kuu wöloo mäktöoy :Yëyiin, kukiilchi Yëyiin nyoo /kiikoosëë keey ankutas taay kuyëyë ng'aleek chëë kãroomëch.

5*Kuriibë :booyik biikaab Kiriistò nyëë karaam*

¹ Lëyyë, booyikaab biikaab Kiriistò, anii :akeenke âm akweek. Kyaakas wölëë kinyalilta :Käärärookiintëët änu +/mäkëeröobwoo nkanii wöyinto kööyiyin iyëëwu :inee. ² O-ake këëchiirëk choo kiikuköönook :Yëyiin. -Möörribë wuu nyëë /kãkëëkerchook koong', nteenee önemchinë keey kuu yoo mächë :Yëyiin. -Mookany kutoortaak :muchastaab beesaan, nteenee ocham öyëchi Yëyiin yiisyëët. ³ -Mööruruunyë biiko choo /kikëëköönook öriib, nteenee öyëyë kiyëë karaam sukukäsëenook :bichoo. ⁴ Nto yoo kãchö :Äkiintëët nyoo wöo, +/mäkëetuwenëenook kiy nyëë wöo nyëë wëëtii äkookoy.

Öyibë keey ng'wëny änköökilchinë Yëyiin

⁵ Mächäktöös akweek äybëeriik ökoonyitë booyik. Öyibë keey :tukul ng'wëny, kuuyu mwooyë :sirutëkaab Yëyiin kule, "-Mëëriiku :Yëyiin nyoo ng'asë keey, nteenee ibëruurë nyoo yibë keey ng'wëny:" ⁶ Yoo kööyib keey ng'wëny âm wölëë mii :Yëyiintëëtaab käämuukëy, mäköötörööröok yoo kayit :bësyëenyii. ⁷ Öbakookyi muyätëeng'woong' tukul Yëyiin, kuuyu riibook.

⁸ Öriib keey änköökäsu! Miitë :Kibrökösyontëët nyoo buunyoontëeng'woong' kuwooliinkënootë änkööririyoote kuu ng'ëtuny kuchëeng'ë chii nyëë keereem kubëk. ⁹ Ökiilchinë ökoosëë keey Yëyiin sookerekte buunyoontoonoo. Önkëtë kule miitë mbo :tuubchöösyëkwok âm köörëët tukul kubuntëë nyalilta nyëë wuu nyiitëny. ¹⁰ Yoo /kãkiing'woonchook bësyöös chëë ng'ëri, mäköötitiiröok :Yëyiin nyoo chämook änu nyoo kiikukuurchook wöyinyinii nyëbo äkookoy âm Kiriistò söökil änköökimkimiitu. ¹¹ Kubäytooyiis :inee äkookoy. Kuwuuyiit nyooto.

Kää-ämiisëët

¹² Äyookwook lökööywëchu ng'ëri käsirwoo :Siila, ng'eetaabiya nyëë äkoosëë keey. Ämächë ätitiiröok ämwoowook kule ökiilchi chamateetaab Yëyiin nyoo bo manta nyoo mächäktöös öyooong'unëë.

¹³ Isubooyook :biikaab Kiriistò âm Bäbulöön* choo /kikeekwey kuu akweek änköösübooyook :nkineë Määrkö nyoo kyaayey kuyëk wërinyyu. ¹⁴ Otorooch keey :tukul âm chamateet.

Öbuurtë :biikaab Kiriistò tukul kaalyeet.

4:12 1Bët. 1:6-7 **4:13** Room. 5:2; 2Köör. 4:10; 1Bët. 5:1 **4:14** Mat. 5:10-12; 1Bët. 2:20; 3:14 **4:16** 2Tëm. 1:8
4:17 Cherem. 25:29; 2Tëes. 1:8 † **4:18** Kääläw. 11:31 **5:2** Yoowa. 21:15-17; 1Tëm. 6:5 **5:3** Mat. 20:25-28;
1Köör. 4:16; 2Köör. 1:24; 1Tëm. 4:12 **5:4** 1Köör. 9:24-25; 1Bët. 1:4 † **5:5** Kääläw. 3:34 **5:5** Efeës. 5:21; Yaäk.
4:6 **5:6** Yaäk. 4:10 **5:7** Tyëen. 37:5; 55:22; Filib. 4:6 **5:8** 2Köör. 2:11; 1Tëes. 5:5-8 **5:9** Efeës. 6:11-12; Yaäk.
4:7 **5:10** 2Tëes. 2:17 **5:12** Yëyuut. 15:22; 1Tëes. 1:1 * **5:13** Kiyëelëë :kaaynaani bo Bäbulöön nyoo bo Rooma.
5:13 Yëyuut. 12:12

Barweetaab Āyēng' nyēbo Bètērō

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē āk wōlēē /kikēēsirēē: Kisirē :Bètērō barwaani kumiitē kiri-inkēetaab Rooma ām kēnyiitaab 67 nto 68 KK, kukāakung'ēt :bēsyoōs chēē ng'eri /keebakach. Kutakurataat :Bètērō kukānyē /keebakach, koosoot yoo kimwoochinē :Yēēsu kule mēēbērē mākōōlil :inee (kas kur. 1:14 āk Yoowaana 21:18-19).

Kiyēē āmu āk nyēē ibooru: /Kēētākyinē barwaani biikaab Kiriistō /kēmwoochinē kule kuriibēē keey wōlēē mii :kānēētikaab lembech āk ng'aleekaab miyootyō nyēē yibu :kānēētutēchoo. Iboorchinē bichoo bo Kiriistō kule bo koomānuut kukiilchi :chii kānēētutēkaab manta kurubta keey Yēyiin āk Kiriistō, kuu yoo kyoomchinē icheek :lēbkēēyik choo kiboontootē keey Yēēsu. Māchāmchiintōōs :Bètērō āk kāāsōōtēywēēkaab biiko alak choo mwooyē kule -mēyēēwu :Kiriistō. Mwooyē :Bètērō kule yitu ' :bēsyeetaab Mokoryoontēēt', nteenee tākōōkēniisyē :Yēyiin kuuyu tinyē muytaayeet āmāmākyinē chii meet. Yoo /kākēēlē 'bēsyeetaab Mokoryoontēēt' ām wōlēē wuunto ām yuutēyu, kōōbooru kule bēsyeēt nyēē iwutēē keey :Yēyiin ām kēēlto nyēbo kwōng'ut ng'aleekaab biiko. Irābchinē bēsyeēt nyoo ituilchinēē biich :Yēyiin ng'aleek ānkōōmuuchē kōōboor chōōnēetaab Yēēsu. Kuu wōliitēnyi kāstooy :Bètērō, ikiimchinē nanyuun biiko choo kāsē ng'aleek chēē mii barwaani kuminyē ām kēēlto nyēē kiikōōwoonkyi kāāsōōtēywēēkwaa Yēyiin ānkumuytoochinē nyāilulūtēkwaa yooto kukānyoonu ām mooyēēt akeenke chōōnēetaab Yēēsu nyēbo āyēēng'.

Kyoorōōr keey :Bètērō ānkumākyi biiko bērwur

¹ Anii Simōōni Bētērō nyoo āyēchinē Yēēsu Kiriistō yiisyēēt ānkāāyēku *lēbkēēyiintēenyii. Āsirwook akweek choo kōōkēēnyōōru :tukul kāāyēnchinooyēēt nyēbo kwōng'ut ankeechurte ām taayeetaab Yēyiin kubununēē Yēēsu Kiriistō. Inee :Kāārārookiintēenyoo ānku Yēyiintēenyoo.

² Kōōbēruurook :Yēyiin miisin ōnyōōru kaalyeet yooto tukul ōtāsē taay ōnkētē inee āk Yēēsu Mokoryoontēenyoo.

Ōkimkimiitu ām kiirnātēetaab Kiriistō

³ Kikōōnēēch :Yēyiin ām kāāmuukēywēēkyii kiy ake tukul nyēē yēyēēch kēēminy kuu wōloo māktōoy :inee. Yēyāktōōs kuu nyooto yoo kēētāsē taay kiinkētē inee. Kiikukuurēēch sukurōōbwēēch wōōyinnyii āk karaamateenyii. ⁴ Yoo kayey :Yēyiin kuu nyooto, kukaakooty-ich tukuuk chēbo kwōng'ut choo kikuurtoowēēch. Yooto, +mākēēnyōōru soboontaab Tāmirmiryēēnyii ankeechililee rōkōstaab kōōrooni nyoo yibu :muchasta nyēē miyaat. ⁵ Kunyi, osyeem wōlēē ōmuuktooy okas kule katas taay :kaakaaseeng'woong'. Otasee kaakaaseet ātēbuutēk chēē kāroomēch ankootasee ātēbuutēchoo kiirnātēēt. ⁶ Otasee kiirnātoonoo ri-ibēetaab keey ankootasee riibēetaab keey muytaayeet. Otasee muytaayeet kāāburto nyēē māchē Yēyiin ⁷ ankootasee kāāburoo chamateetaab biich chēē tuubcho. Yoo kooyey kuu nyooto, +mōōbuurē ām chamateetaab Yēyiin.

⁸ Yoo ōboontē ng'aleechu kuyem, ōyēchinē Yēyiin yiisyēēt nyēē karaam miisin ānkōōkimkimiitu ām kiirnātēetaab Mokoryoontēenyoo Yēēsu Kiriistō. ⁹ Nteenee yoo -mōōboontē, ōkōryootiin āmōōnkētē kiyēē mākwōok :Yēyiin ānkyōōwuutyēē kule /kikiiwuuntuoowook ng'ōōkiswookikwōok. ¹⁰ Kunyoo, lēyyē, mbo ng'eetaabiya, osyeem wōlēē ōmuuktooy ōyēyē kiyēē ibooru kule kiikukweyaa :Yēyiin ōyēku cheechii. Yoo kooyey kuu nyooto, -mōōbootōōsii, ¹¹ anku +/makeetoroochaak ōwut Kaab Mokoryoontēenyoo Yēēsu Kiriistō nyoo Kāārārookiintēēt wōlēē +mābōōminy ākookoy.

Kiikeekas wōōyintaab Kiriistō

¹² +Māāsōōtwook kwaak ng'aleechaata, ānkoō kyōōnkēt sinee ānkyōōkiilchi ng'ālyoontēetaab man nyoo kyōōnyōōru. ¹³ Ākāsē kule karaam āboorwook ng'aleechuutēchu, yoo tāāsobē, ¹⁴ kuuyu ānkētē kule āmiitē wāāmēē kuu yoo kiiboorwoō :Mokoryoontēenyoo Yēēsu Kiriistō. ¹⁵ +Maasyeem wōlēē āmuuktooy āboorwook ng'aleechu sōōsōōtē ām bēsyoōsyēk tukul yoo kāmāāmiitē kōōrēēt.

¹⁶ Yoo kikēēmwoowook kule mākōōyēēw :Mokoryoontēenyoo Yēēsu Kiriistō ām kāāmuukēywēēkaab Yēyiin, mēēbērē kikēēmwoowunēē tyoonkōōchoy chēbo ng'oomnān, nteenee kiikeekasee :acheek wōōyinnyii koonyekyoo. ¹⁷⁻¹⁸ Kiikeekas :acheek kuutiit

nyēē kichōōnēē barak yoo kikēēmiitē āk inee lekemaanaa kitookunēē :Yēyiin. Kiitōrōōr :Yēyiin inee ānkōōkoochi wōōyinto kumwooyē kule, “Inyiing’ lakwanyuu nyēē āchāmē ānkāāng’ērēkyinē.”†

Onam ng’aleekaab wōōrkooyikaab Yēyiin

¹⁹ Kunyoo, / kikiitiitiir ng’aleek choo kimwooyē *:wōōrkooyikaab Yēyiin. Karaam miisin oyēbchinē yiit wōōrkooyichu bo Yēyiin kuuyu kerkeey :lōkōōyēkwāa taariit nyoo lāyē kwēēmooy ākoy bēsyoonoo mākōōrir :kōōrēēt kutook :toboyaanteet* kōōluuchook akweek. ²⁰ Nto miisin, mächē ōnkētē kule kimāwōōrkooyēnēē keey :wōōrkooyikaab Yēyiin, ²¹ nteenee kiiboorchinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kumwoowu ng’aleekaab Yēyiin.

2

Kāānēetik choo bo ng’wiiynan

¹ Kitook kēny :wōōrkooyikaab lembech ām wōlēē mi :biikaab Yēyiin, nto ām kēēlto nyēē wuu nyooto mākukwoonchook :kāānēētikaab lembech. Mākuwoow keey kukwoon-tooy kāānēētēyūwēk chēē mābo man. Iburyēētē biich :kāānēētēyūwēchōo ānkutāyē mbo :icheek Mokoryoontēēt nyoo kiwālāng’wēēch. Nteenee yoo kayit :tabanta, kuburyētōōs :kāānēētichoo areet aekenke. ² Makurub :biiko chēē chaang’ ng’ōōkiswaokikaab kāānēētichoo ankuyey /keeng’alaalee nyēē miyaat kēēltaab manta. ³ Mākōōchuutunēēnook :kāānēētichu mētēwoy tyoonkōōchoy chēē itoonyē buch kumächē chēēbkiisyoong’. Kiisimkuchōb keey :Yēyiin kēny kooruusta bichoo ankiikuyeyta keey :kāāmukuusiintēēt.

⁴ Manaasaayee :Yēyiin malayikaanik choo kiyēyē ng’ōōkisto, nteenee kiwiirchi kāābkwombiich wōloo tuuy ānkurātōotiin ām nyōrōōrōōnik kukānyē bēsyēēt nyēē +/ mābokitiilchinēē ng’aleek.

⁵ Manaasaayee :Yēyiin kōōrēēt nyoo kibo kēny, nteenee kitōōrchi taambiliilyeet koowaang’ta kibrōkōōsiisyeēk. Biiko baateey chēē kisār :Yēyiin ku Noowa ākoo biikyii tisab. Inee :nyoo kyoomu lōkōōyēkwāa manta.

⁶ Kiimukuusēē maata kiriinkōōsyēkaab Sōtōm āk Komoora sukuyēk kāānēētēyūwō ām wōlēē mi :biiko choo mārūbē ng’aleekyii. ⁷ Kisār yooto :Yēyiin Lōōt nyoo kichurtaat ānkiiyimē :ng’aleekaab biich chēē ki sikoran āmēyēwēyē kiruutēk. ⁸ Kiming’iisye :chi-ichoo āk bichooto ānkikāsē kiyēē kiyēyē :bichoo kwaak. Kiiyimē :ng’ōōkistaab bichoo kāāsōōtēyūwēkyii chēē ki churtootiin.

⁹ Kunyoo, inkēt :Yēyiin wōlēē sāruntooy biiko choo iyēnchinē inee kung’ēētyēē nyāliilutēk. Inkētē mbo wōlēē riibtooy kibrōkōōsiisyeēk choo rātōotiin ākoy bēsyēēt nyoo /kiitūilchinēē biiko tukul ng’aleek. ¹⁰ Nto chēē +/mākiing’woonchi miisin ku choo rubē ng’aleekaab muchas ānkutāyē /keebayta.

Rēērchinē keey :kāānēētichu bo lembech tāmirmirook chēē miyootēch choo kōrōōmēch nyēē mānyōkōriitu kuchubē. ¹¹ Ntēē māchub mbo :malayikaanik choo boonto kāāmuukēy miisin kubiir kāānēētichoo tāmirmiroochoo ām taayeetaab Mokoryoontēēt. ¹² Chubē :bichu mbo kiyēē -mēenkētē. Kerkeey :icheek tyoong’in choo -mēenkētē kiy. /Kikeēyēyē /sikēēnāmē /ānkēēbākāchē kityō. Mākubooto :bichu kuu tyoong’iichoo. ¹³ +/Mākiing’woonchi bichoo /kēyōokyinēē kiyēē kiyēyē :icheek. Chāmē ng’aleekaab muchas kulebkeey :kōoro. Sōor :bichu nyēē intosuurē biich ām kaabsaakwa. ¹⁴ Kiikōōwoonkyi :bichoo kāāsōōtēyūwēkwāa ng’aleekaab martaayeet āmēmuunyē kuyēyē ng’ōōkisto. Iberbēerootē choo kuskusēch kōōsuuchi ng’al chēē miyootēch. Kiikubāw mbo icheek :moorong’nateet anku +/makiiru-usta. ¹⁵ Kiikubakaakta kēēlto nyēē chuulaat ankurub kēēltaab *wōōrkooyoontēēt Balaam araab Beyoor nyoo kicham /kiikoochi beesaan sukuyey kiyēē miyaat. ¹⁶ Nteenee kikereкта :sikiryēēt solwoontiiinyi yoo king’aloolē kuu chii.

¹⁷ Buch :kāānēētichu bo lembech kuu lōōswēk choo kiikutēēnkyo, nto boolik choo iwuuyē :yoomat amā roob. Kiikuchōbchi :Yēyiin bichooto kāābkwombiich wōlēē kikerakay :mēēnān. ¹⁸ Yēyiisyēē ng’al chēbo ng’wiiynan kōōchuutunēē biiko choo kātākumwēyēē rōkōsto, kōōyēēchi ng’aleekaab muchas kulumchi martaayeet. ¹⁹ Kuurtoochinē :kāānēētichoo bichoo rātōotiin kule +/ makiityaach, nteenee rātōotiin :nkicheek ām ng’al chēbo rōkōs chēē yēyootē, kuuyu kiy ake tukul nyoo ibelē chiito kubāw :kiyooto chiichoo. ²⁰ Yoo kāākōōnkēt :chiito Mokoryoontēēnyoo nyoo Kāārārookiintēēnyoo Yēēsu Kiriistō ānkāākumwēyēē ng’ōōkistaab kōōrooni nto yityo kumuutmuutyi keey ng’ōōkisoo, kwoorānē.

† **1:17-18** Mataayo 17:5; Määrkō 9:7; Luuka 9:35 * **1:19** Kaayneet ake ku kubnoonkowut. **1:19** Tyēēn. 119:105; Room. 1:2; 13:12; 1Bēt. 1:10-11 **1:21** 2Tēm. 3:15-16 **2:1** Mat. 7:15; Kala. 1:7-9; 2:4 **2:3** 1Tēm. 6:5 **2:4** 1Bēt. 3:19-20 **2:5** 1Bēt. 3:20; 2Bēt. 3:6 **2:6** Toowu. 19:24-25 **2:7** Toowu. 19:1-16 **2:9** Mat. 6:13; 1Kōōr. 10:13; Ng’oong’. 3:10 **2:14** Mat. 5:28; 1Tēm. 6:5; 2Tēm. 3:6-7 **2:15** Kāāyit. 22:7, 17 **2:16** Kāāyit. 22:28-33 **2:19** Yoowa. 8:34

Yooto mākumiyātyi chiichoo miisin kusiir yoo kitākumii mēēnān. ²¹ Kikaykay ām wōlēē mii :inee nto kimānāākōōnkēt kēēltaab manta kusiir kōōnkēt nto yityo kumaasakay kutay ng'ālyoontēētaab Yēyiin nyoo /kikiikoochinē inee. ²² Ibooru :kiyēē yēyāktōōs ām wōlēē mii :chiichoo kule bo man ng'ālyoontooni / kēēmwooyē kule, “Iyēēchinē :ng'ōōk kaang'uung'taakyii,”† nto “Kooyeey :nkurwēēyit nyoo / kākiuwuun wokoomilmūlee ruurēētyēēt.”

3

Ōchōb keyy kubo bēsyēētaab Mokoryoontēēt

¹ Lēyyē, chōōrōōnuutēkyuu, barweetaab āyēēng' :nyiiitēnyī āsirwook. Kwāāsirwook bārōōnōōchuuutēchu tukwaay ākiimēē kāāsōōtēyweēkwook kuchuulākiiis. ² Amāchē ōsōōtē ng'aleek choo kimwooyē *wōōrkooyikaab Yēyiin kēny ākoo mākūyēētaab Mokoryoontēēt ānku Kāārārookiintēēt nyoo kikoōnook *lēbkēēyikwook.

³ Māchē ōnkētē kārōomin kule ām bēsyōōsyēk chēbo lētuut mākutook :biiko chēē kiikubāw :muchastaab bōōrwoonikwaa. Mākōōnchuruurook :bichoo ⁴ kumwooyē kule, “Kikiikukuurto oob :Yēesu kule mākōōyēēw? Ara mii ānō :inee naas? Nto ii, ntēē tākōōyoyong'oot :kiy ake tukul kuu yooto /kikēēyēyē kōōrēēt kung'ēeteē bēsyōōsyēkaab mbo kuuko ākoy raat?”

⁵ Kikwētyi buch :bichoo kumwooyē kule kimāyēyē :Yēyiin kēny barak āk ng'wēny kubununēē ng'ālyoontēenyii. Kitookunēē :kōōrēēt bēeko ānkusātyi :Yēyiin bēeko komos sukutook :kōōrēēt ⁶ ānkōōmukuusēē bēeko kōōrēēt bēsyoonoo kibo taambiliilyeet. ⁷ Riibē :Yēyiin barak āk ng'wēny kubuntēē ng'ālyoontoonootonyii ākoy bēsyēēt nyoo /kiimukuusēē maat yoo /kiitiilchinē /ankeemasta biiko choo mābo Yēyiin.

⁸ Chōōrōōnuutēkyuu, ōnkēt kule ām wōlēē mii :Yēyiin, kerkeyy :bēsyēēt akeenke āk kēnyisyēk kisyēereet akeenke ānku kerkeyy :kēnyisyēk kisyēereet akeenke āk bēsyēēt akeenke. ⁹ -Mēēkooyē keyy :Yēyiin ām kiyēē kiikukuurto kuu yoo isōōtē :biiko alake. Nteenee muytoochook kuuyu māmāchē kule kubot :chii. Mākyinē biiko tukul kuweeksee ng'ōōkisswookikwaa.

¹⁰ Mākumuung' :bēsyēētaab Mokoryoontēēt kuu chōōriin. Mākubot yooto :wōliin bo barak kōōruumootē ānkumukuus :kookeelik āk araawēet ānkubēk :kōōrēēt kuboonto tukuukyii tukul. ¹¹ Ara yoo +/mākiimukuus tukuuchu tukul ii, kumāchāktōōs ōbuurtē ānō ām soboonwēkwook? Māchāktōōs ōnēmu keyy ōtililiitu ānkōōtāboonchi keyy Yēyiin. ¹² Ōkānyoonu bēsyoonoo bo Yēyiin ānkōōwuruurē kulēēkitiit. +/Mākiimukuusēē maat wōliin bo barak ānkuchōlyo :kookeelik āk tukuuk alak tukul bēsyoonooto. ¹³ Nteenee kēēkānyē barakuut nyēē lēēl āk kōōrēēt nyēē lēēl nyoo churtaat wōloo kikuurtooy :Yēyiin.

¹⁴ Kunyoo ii, chōōrōōnuutēkyuu, kuu yoo ōmiitē ōkānyoonu bēsyoonooto, māchāktōōs ōsyēēmē wōlēē ōmuuktooy ōbuurē ām soboonto nyēē tilii si nto yoo ōbēētii taayēetaab Yēyiin, -mōōtinyē ng'uusng'uusyo. ¹⁵ Ōnkēt kule muytooy :Yēyiin /sikiiraraach biiko. Kisirwook kuu nyooto nkineē :ng'ēetaabiya Bāwulō nyoo kēēchāmē kuyēyisyēē kiirnatēēt nyoo kikiikoochinē :Yēyiin. ¹⁶ I-ārōōru :inee ng'aleek chēē wuu chuutēchu ām bārōōnōōkyii tukul. Miitē :ng'aleek alake bārōōnōōkyii chēē mā nyumnyumēch /keekas. Itoomē :maanayisyēk āk choo tākōōwiywiiytōōs ng'aleekyii. Nyēērēē :bichu siruutēkaab Yēyiin alak, ng'ālyoo nyēē makuyey :icheek kubootyo.

¹⁷ Chōōrōōnuutēkyuu, kuu yoo kōsimākāloonwook, ōriib keyy, simayeyaak :ng'aleekaab biiko choo mārūbē Yēyiin ochabaayte ām kiyēē ōyyoyong'unēē. ¹⁸ Otas taay ōtitiir keyy ām chamateet āk kiirnatēētaab Yēesu Kiriistō Mokoryoontēenyoo nyoo Kāārārookiintēenyoo. Kutōōriit :inee ākookoy. Kuwuuyiit nyooto.

2:20 Mat. 12:45; Ibu. 6:4-6; 2Bēt. 1:11 2:21 Luuka 12:47-48 † 2:22 Kāālēwēnik 26:11 2:22 Yuuta 4-13 3:3 Yuuta 17-19 3:3 2Tēm. 3:1 3:4 Isa. 5:19; Cherem. 17:15; Ēsēk. 12:22; Mat. 24:27, 48-51 3:5 Toowu. 1:6-9; Ibu. 11:3 3:6 Mat. 24:37-39; 2Bēt. 2:5 3:8 Tyēēn. 90:4 3:9 Room. 2:4; 1Tēm. 2:4 3:10 Isa. 34:4; Mat. 24:27, 43 3:13 Isa. 65:17; Ng'oong'. 21:1, 27 3:15 Room. 2:4 3:17 Māārko 13:5; 1Kōōr. 10:12 3:18 Yuuta 24-25
3:18 2Bēt. 1:11

Barweetaab Taayta nyēbo Yoowaana

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē ak wōlēē /kikēēsirēē: /Kikēēkuurē kaametiitaab lēbkēēyiintēēt Yoowaana kule Sālōōmē ānki cheebkaametiitaab Maaryaa nyoo ki kaametiitaab Yēesu (kas Mataayo 27:56; Māārko 16:1; Yoowaana 19:25). Ki inee, Yāākōbō nyoo ki ng'eetaabkaametiitaab Yēesu ak Bētērō, ām rubiik chuut, :chēē ki lēkēitēē Yēesu. Kisir :Yoowaana barwaani ankusir subak kitaabuutaab lōkōōywēk chēē kāroomēch ak nyēbo Ng'oong'uutyēēt. Ankoō manaatwech :bārōōnōōchu kule siriintēēt :ng'oo, tookunoot :wōlēē bēētooy :ng'aleekaab bārōōnōōchuutēchu kule kerkey ak choo bo kitaabuutaab lōkōōywēk chēē kāroomēch kuu wōloo kisirta :Yoowaana kule siriintēēt akeenke :nyēē kisirē tukul. Chāmchiintōōs mbo :booyik choo kisimkunam ng'ālyoontēētaab Yēyiin kule kisirē :Yoowaana tukul. /Kikēēsirē bārōōnōōchu tukul ku sōmōk ām bārōoyinto akeenke nto yooto ku yoo kiki-kuriik kumēēchi keye :Yoowaana ām kwēēnuutaab kēnyiiitaab 85 ak 95 KK. Imuuchē kukisirē :Yoowaana bārōōnōōk ak kitaabuut nyēbo lōkōōywēk chēē kāroomēch kumiitē kiriinkēētaab Ēfēēsō ām Eesya nyoo Mining' (Uturuki) wōlēē kichokōōtēryēēkyi :inee bēsyōōsyēkaab soboonnyii ku kāāntōōyiin nyēē koonyitoot miisin ām biikaab Kiriistō.

Kiyēē mii āriit ak nyēē āmu: Kimāchē :Yoowaana ām barwaaninyii kōōkomkoom biiko choo kāsē lōkōōywēkyii, kulēēkitiit :tilyaanateeng'waa ak Yēyiin ānkuchoomnyo :icheek nukul. Mwoochinē mbo subak kule kuriibēē keye wōlēē mii :kāānēētutēt chēbo lembech choo māchāmchiintōōs kule /kikēēsich Yēesu kuu chii ankume ku chii. /Kēēmwooyē mbo subak kule kiwuu nyēē ki chii :Yēesu nteenee ki tāmirmiryēēt kubooyiit man. Nto subak, /kēēmwooyē mbo kule king'eetee bōōryii nyoo chii /kumānāābokēēkwērtōochi murtooywoontēēt. Tooku mbo subak kule mii :Yoowaana kōōboorchinē biiko kule kuriibēē keye ng'oong'ookik, nto chooto ku kāānēētikaab lembech choo kimwooyootē kule ng'ālyoo nyēbo kwōng'utut yoo tinyē :chiitaab Kiriistō ng'oomnānēēt nyēbo man. Kunyoo kimwooyē :bichoo kule kābo kiyēē kayeyee :chii bōōrto. Kimā ng'ālyoo nyēbo koomānuut yoo kāminy :chii ām soboon nyēē mā chuulaat ānkoo ku chiitaab Kiriistō. Mwooyē :Yoowaana kutook kule ng'wiinyan :ng'aleekaab ng'oomnānēēt choo inēētē :kāānēētikaab lembech. Nteenee chōōnēē ng'oomnānēēt nyēbo man wōlēē miitē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Ibooru :Yoowaana kule ki chii kubooyiit man :lakwataab Yēyiin nyoo wēētii kibchuulyo. Ikiimē mbo subak ng'aleekaab chamateet, nyooyetaab kaat, /kyoomchiin āmit, /kiibēl ng'ōōkisto, kutinyē :chiito manta kule /kiirāroochē, tililinto ak soboontaab kibchuulyo.

Ng'ālyoontēētaab soboonto

¹ Ng'ālyoontooni kyoomwook :acheek ku nyēē kimii /kumānāākēētoow kōōrēēt. Kikeekasaanu Ng'ālyoontooni ām yiitiikyoo ankeekasee mbo koonyekyoo, kiirōōtootē ānkēētiinyēē āwunnyēkyoo. Ng'ālyoontooni ku ng'ālyoontēētaab soboonto. ² Kichō :Soboonto. Kiboonto keye :Soboonto ak Baaba Yēyiin. Kōōkōōyookwēēch :Baaba Soboonoo. Kikeekas Soboonoto ānkēēng'āloolēē. Sobooniitēnyii ku soboontaab kibchuulyo nyēē kyoomwook. ³ Kyoomwook nkakweek kiyēē kookeekas sōōyēku akweek akeenke ak acheek kuu yoo kēēyēku :acheek akeenke ak Baaba ākoo Lakwanyii, Yēesu Kiriistō. ⁴ Kēēsirwook si yoo koorub ng'aleechu, kuyitita :ng'erekweekwook.

Māchāktōōs kēēbēēsyeotootēē lēbkēēyyēēt

⁵ Lōkōōywēk chēē kookeekas kumwaanee wōlēē mii :Yēesu chu kēēmiitē kēēmwoowook ku kule, lēbkēēyyēēt :Yēyiin. Māmii :mēēnān wōlēē mii :Yēyiin. ⁶ Yoo kēēyēyē keye kule kēēyēku akeenke ak Yēyiin ānkutākēēbēēsyeotootēē mēēnān, kēēmiitē kiibērbēēriisyē āmākēērurē ng'aleekaab manta. ⁷ Nteenee yoo kēēbēēsyeotootēē lēbkēēyyēēt, kuu yoo mii :Yēyiin lēbkēēyyēēt, kēēyēku kiito akeenke ānkōōwuuntoowēēch :korotiikaab Yēesu ng'ōōki ake tukul.

⁸ Yoo yibē keye :chii kule māyēyē ng'ōōki ake tukul, kōōbērbēērē keye :nyoo anku manaanam ng'ālyoontēētaab manta. ⁹ Nto yoo kāchāmchiin :chii kule kiikuyey ng'ōōki, kunyōōchinē :Yēyiin kaat ānkōōtiliilē ām tukuuk tukul choo māchurtootiin, kuuyul churtaat :Yēyiin /ānkikoosēē keye. ¹⁰ Nto yoo yuibē keye :chii kule manaayey ng'ōōki ake tukul, kumiitē kumwooyē kule ng'wiin :Yēyiin amanaanam ng'ālyoontēēnyii.

2

¹ Biikyuu choo āchāmē, āsirwook ng'aleechu simōochoolwookēn. Nto yoo kāchoolwookēn :chii, kung'ālooltoowēech :chiito ake nyēē ming'tooy keey Baaba. Nyooto ku Yēesu Kiriistō nyoo churtaat. ² Kiikooyto :Yēesu soboonnyii sukoomuuch :Yēyiin kunyōōwēech kaat ām choolwookātēenyoo. Mēēbērē choolwookātēenyoo acheck baateey, nteenee choolwookātēetaab chii ake tukul.

Māchāktōōs kēērubē kiyēē mwooyē :Yēyiin

³ Yoo sikiinkēt man kule kēēbooyē Yēyiin, ku yoo kēērubē kiyēē mwooyē. ⁴ Chii nyoo mwooyē kule, “Ābooyē :anii Yēyiin,” āmēēbērē yēyē kiyēē mākyinē :Yēyiin ku ng'wiin :chiichoo āmāboonto manta. ⁵ Nteenee chii nyoo karub ng'ālyoontēetaab Yēyiin kukaakucham :chiichoo Yēyiin kuchurta. Kēēliitēny :nyēē iboorwēech kule kēēyēku akeenke āk Yēyiin. ⁶ Chii ake tukul nyoo mwooyē kule kiikunoomnyo āk Yēyiin kumāchāktōōs kōōbuurē kuu wōloo kiibuurtooy :Yēesu.

Māchāktōōs kēēchoomtōōsi

⁷ Chōōrōōnuutēkyuu choo āchāmē, mākuutyēēt nyēē āmiitē āsirwook kumēēbērē nyēē lēēl, nteenee bo :mākuutyooni kēny ānku nyoo kyookasaanu. ⁸ Nteenee, mii :kiy nyēē lēēl mākuutyooni nyēē āmiitē wāāsirwook. Imuuchē keekaaman mākuutyooni kuu wōloo kiyēytooy :Yēesu, kuuyu mii kubotē :mēēnānēt ānkumii kutooku :lēēkēyyēēt nyēbo man. ⁹ Chii ake tukul nyoo yibē keey kule mii lēēkēyyēēt, ānkuwēchē ng'eetaabkaamet, tākumii :nyoo mēēnān. ¹⁰ Nto nyoo chāmē ng'eetaabkaamet, kumii :nyoo lēēkēyyēēt āmāyēyē biiko kuchuunnyēē Yēyiin. ¹¹ Nteenee, nyoo wēchē ng'eetaabkaamet, kumii :nyoo mēēnān ānkueēsytōotē kibtuuy ma. -Mēēnkētē wōlēē wēētii, kuuyu kaker :mēēnānēt koonyekyii.

-Mōōchāmē tukuukaab kōōroni

¹² Āsirwook akweek lēēkōōk kuuyu kōōkunyōōwook :Yēyiin kaat ām ng'ōōkiswookikwook, kubununēē kaayneetaab Yēesu.

¹³ Āsirwook akweek booyik kuuyu ōnkētē Yēesu nyoo kimii /kumānāākētoow kōōrēt.

Āsirwook akweek āybēēriik kuuyu kyōōsyēētē Kibrōkōsyoontēēt.

Kāāsirwook akweek, lēēkōōk, kuuyu ōnkētē Baaba.

¹⁴ Kāāsirwook akweek, booyik kuuyu ōnkētē Yēesu nyoo kimii /kumānāākētoow kōōrēt.

Kāāsirwook akweek āybēēriik kuuyu ōkichootiin ankyoonam ng'ālyoontēetaab Yēyiin ānkyōōsyēētē Kibrōkōsyoontēēt.

¹⁵ Biikyuu, -moocham tukuukaab kōōroni. Chii ake tukul nyoo yēētyinē keey tukuuchu, kumāchāmē :nyoo Baaba. ¹⁶ Mākwoonēē :tukuuchoo wōlēē mii :Baaba, nteenee bo kōōroni. Tukuuchoo ku muchastaab bōōrto, kiyēē chōōrōkyinē :koonyekuuk ākoo mēēnātēēt. ¹⁷ Bēku :kōōroni āk muchas nyēbo keel ake tukul, nteenee, chii nyoo yēyē kuu wōloo māktōoy :Yēyiin, kuboonto :nyoo *soboontaab kibchuulyo ākookoy.

Ōriibēē keey biiko choo kwilē Kiriistō

¹⁸ Biikyuu, bēsyōōsyēk :chu chēbo tiing'āt. Ābērē kyookas kule mākuhō :Kwiliintēetaab *Kiriistō nyēē wōō. Mii :biiko wōlēē wōō mbo kuunyyitēny kukwilē Kiriistō. Ng'ālyoontooniitēny :nyēē kiinkētēē kule bēsyōōsyēk :chuutēchu chēbo tiing'āt. ¹⁹ Kibetyeenyee keey :bichoo wōlēē kēēmiitē ānkubēēchi keey. Nteenee ākoo kimā chēēchoo man :bichoo kuuyu nto ki chēēchoo, nto mēēbērē kibākooktēech. Nteenee, kiiboowēech :wōlēē kibeeta kule kimāmii mbo :akeenke ām bichooto nyēē ki nyēēnyoo.

²⁰ Nteenee kiikung'aabeenaak akweek :Yēesu Tāmirmiryēēt ānkōōsēwunootiin :tukul.

²¹ Mēēbērē āmiitē āsirwook kuuyu -mōōnkētē manta, nteenee āsirwook kuuyu ōnkētē. Nto subak ōnkētē kule māmi :ng'ālyoo nyēbo ng'wiinyan nyēē chōōnēē manta. ²² Ng'wiintētē ku ng'oo? Ng'wiintētē ku nyoo mwooyē kule mā Kāārārookiintētē :Yēesu nyoo kiiyoooku :Yēyiin. Kwiliintēetaab Kiriistō :nyoo nyēē tāyē Baaba āk Lakwanyii. ²³ Chiito :nyēē tāyē Leekweet kukaakutay nkinee Kwaan. Nto nyoo chāmē Leekweet kuchāmē nkinee Kwaan.

²⁴ Māchāktōōs okas kule koonamte mēt kiyēē kyookasaanu kuchakee kēny. Yoo koonamte mēt, +mōōtēbunēē komostaab Leekweet āk Baaba. ²⁵ *Soboontaab kibchuulyo :nyiiitēny nyoo /kikēēkuurtoowēech.

2:1 Room. 8:34; Ibu. 7:25 2:2 Yoowa. 1:29; 1Yoowa. 4:10 2:4 Yoowa. 8:44; 1Yoowa. 1:6; 4:6 2:5 Yoowa. 14:15; 1Yoowa. 2:17; 5:3; 2Yoowa. 6 2:6 Yoowa. 13:15; 15:4-5 2:7 1Yoowa. 2:24; 3:11 2:8 Yoowa. 13:34
2:8 Yoowa. 8:12; Room. 13:12 2:9 1Yoowa. 3:10, 15; 4:20 2:12 Yēyuu. 4:12; 1Yoowa. 3:5 2:15 Yāak. 4:4
2:16 Room. 13:14; Efēs. 2:3 2:17 1Kōōr. 7:31; 1Yoowa. 2:5 2:18 2Tēēs. 2:3-4; 1Yoowa. 4:3; 2Yoowa. 7 2:19
Yēyuu. 20:30 2:20 1Yoowa. 2:27 2:22 1Yoowa. 4:2-3; 2Yoowa. 7 2:23 1Yoowa. 4:15; 2Yoowa. 9 2:24
1Yoowa. 2:7 2:25 Yoowa. 5:24

²⁶ Āmiitē āsirwook ng'aleechu kurubta keyy biiko choo syēēmē kule kukentaak. ²⁷ Nteenee kyōōnyōōru :akweek Tāmirmiryoonoo king'ooobēenook :Yēesu. Yoo miitē :Tāmirmiryēēt āriing'woong', mēēbērē ōtiyiēē keyy kāānēētēywēēkaab biich buch. Nteenee nyēē inēetook kurubta keyy ak kiy ake tukul nyēē yēmāktōōs, ku Tāmirmiryēēt. Inee :nyoo manta āmāng'wiynānē. Kunyoo, orub kāānēētēywēēkaab Tāmirmiryēēt ānkōōkiilchi Yēesu.

²⁸ Kunyoo ii, biikyuu, ōkiilchi Yēesu, sukung'eet kēētinyē man nyēē -mākēmuuytōōsii ām taayeenyii ām bēsyeēt nyoo chōōnēē. ²⁹ Kuu yoo ōnkētē kule churtaat :Yēesu, ōnkēt naas kule chii ake tukul nyoo yēyē kiyēē churtaat kubo :nyoo Yēyiin.

3

Ōbuur kuu wōloo ibuurtooy :lōkōkaab Yēyiin

¹ Chāmēēch sōō, :Yēyiin nyēē tyaa kut / kēēkuurēēch kule lōkōkaab Yēyiin. Ānku man, kēēyēku cheechii. Kiito nyēē yēyē biiko alak simēēnkētēēch ku kule -mēēnkētē :icheek Yēesu. ² Chōōrōōnuutēkyuu choo āchāmē, kāākēyēku lōkōkaab Yēyiin ānko toombo kutook mbo kule +mākēyēku nee lētuumoo. Nteenee, kiinkētē kule yoo kēēyēēw :Yēesu, +makeek-erkeyiitu ak inee kuuyu +makeekas inee kuu wōloo wuunto. ³ Chii ake tukul nyoo boontēē ng'ālyoontooni mooyēēt, kōōbuurē ām soboonto nyēē tililil kuu wōloo wuunto :Yēesu.

⁴ Chii ake tukul nyoo yēyē ng'ōōki, kāākwiri :nyoo kiruutēkaab Yēyiin. Kubooyiit man ng'ōōki /kyiiri kiruutēkaab Yēyiin. ⁵ Nteenee, ōnkētē kule kichō :Yēesu sichokōōbuuktoowēēch ng'ōōkiswookiyoo, ānkōōnkētē :akweek mbo kule mātinyē :Yēesu ng'ōōki ake tukul. ⁶ Chii ake tukul nyoo kiilchinē Yēesu māyēyē ng'ōōki. Nto nyoo yēyē ng'ōōki -mēēnkētē :chiichoo wōlēē wuu :Yēesu.

⁷ Biikyuu, -mookany /kiiberbeeraak. Chii nyoo yēyē kiyēē mächē :Yēyiin ku churtaat :nyoo kuu yoo churtaat :Yēesu. ⁸ Nto nyoo yēyē ng'ōōki, kubo :nyoo Kibrōkōsyoontēēt, kuuyu chōōnēē ng'ōōki Kibrōkōsyoontoonoo nyoo kiikuyeyaan ng'ōōki kung'eetee kēny. Nteenee kichōōnii :Lakwataab Yēyiin chokooburyeet yiisyēētaab Kibrōkōsyoontēēt. ⁹ Māmii :chii nyēbo Yēyiin nyēē tāsē taay kuyēyē ng'ōōki yoo miitē :Yēyiin āriinyii. -Mēēmuuchē kuyey :chii nyēbo Yēyiin ng'ōōki. ¹⁰ Mii :ng'ālyoo yoo nyēē /kiinkētēē kule lōkōkaab Yēyiin :chu, nto choo kubo Kibrōkōsyoontēēt. Chii ake tukul nyoo māyēyē kiyēē churtaat, kumābo :nyoo Yēyiin. Wuu nyooto mbo ām wōlēē mii :chii nyoo mächāmē ng'eetaabkaamet.

Mächē kēēchoomtōōsii kuu wōloo chāmētēēch :Yēesu

¹¹ Ng'ālyoo nyēē kyookasaanu ku kule, mächē kēēchoomtōōsii. ¹² -Mookany keekerkeyiitu ākoo Kaayin nyoo kibo Kibrōkōsyoontēēt, nyoo kibārē ng'eetaabkaamet. Kibārchi nee ng'eetaabkaamet? Kibar kuuyu kimiyootech :ātēbuutēkyii nteenee ki kāroomēch chēbo nyiin.

¹³ Kunyi ii, mbo ng'eetaabiya, -mōōlātē yoo kāwēchook :biiko ām kōōroni. ¹⁴ Kiinkētē kule kookeekwaanee wōlēē mii :meet ankookeeyitu wōlēē mii :soboonto. Kiito nyēē kiinkētēē ku kule kēēchāmē mbo ng'eetaabiya. Chii ake tukul nyoo wēchē ng'eetaabkaam, tākumii :nyoo wōloo mii :meet. ¹⁵ Chii ake tukul nyoo wēchē ng'eetaabkaamet, ku miyaat :nyoo kuu rumiin. Abērē ōnkētē kubooyiit man kule mātinyē :rumiintō *soboontaab kibchuulyo.

¹⁶ Kiyēē kōōnēēch kiinkēt wōlēē wuu :chamateet ku kule kiikooyto :Yēesu soboonyii kubo acheek. Kunyoo, mākūwēch nkacheek kiikooytooy soboonwēkyoo kubo mbo ng'eetaabiya. ¹⁷ Yoo boonto :chii tukuukyii ānkukāsē kunyalilē :ng'eetaabkaamet āmāriirē nyiin ii, kōōmuuchē kule nee kuboonto :chiichoo chamateetaab Yēyiin? ¹⁸ Biikyuu, -mookany kiyyiilē kuutuweek buch kule kēēchoomtōōsii, nteenee mächaktōōs kiiboorunēē chamataanaa yēyuutēkaab manta. ¹⁹⁻²⁰ Yoo kēēyēyē kuu nyooto, kiinkētēē yooto kule kēēbooyē manta. Yoo kāmwooy :kāāsōōtēyēwēkyoo kule -mākēēboontē manta, okany kēēyisu kāāsōōtēyēwēchoo yoo mēēmwiitē taayetaab Yēyiin. Mächaktōōs kēēmwooyē kule wōō :Yēyiin kusiir kāāsōōtēyēwēkyoo ānkōōnkētē :inee kiy ake tukul nyēē kēēyēyē.

²¹ Chōōrōōnuutēkyuu, yoo kāmwooy :kāāsōōtēyēwēkyoo kule kēēboontē man, +mākiiyyoong'iisyē taayetaab Yēyiin nyēē māmii :muyātēēt ²² ānkēēnyōōru kiy ake tukul nyoo kēēsoomē, kuuyu kēērubē mākuutēkyii ānkēēyēyē kiyēē ing'erēēch inee. ²³ Mākuyēētaab Yēyiin ku kule, mächaktōōs kiyyēnchinē kule Lakwataab Yēyiin :Yēesu ānku Kāāraroikiintēēt. Mächaktōōs kēēchoomtōōsii kuu yoo /kēēmwooytoowēēch. ²⁴ Biiko

2:27 Yoowa. 14:16, 26 2:28 Yoowa. 15:4-5; 1Yoowa. 3:21 2:29 1Yoowa. 3:7, 10 3:1 Yoowa. 1:12; Room. 8:14-17; 1Yoowa. 3:10; 4:6 3:2 1Kōōr. 13:12; 2Kōōr. 3:18; Filib. 3:21; Kolos. 3:4 3:5 Yoowa. 1:29; 2Kōōr. 5:21; 1Bet. 2:24; 1Yoowa. 1:7, 9; 2:2, 12, 22; 3:18; 4:10 3:6 Yoowa. 15:4-5; 1Yoowa. 3:9; 5:18 3:8 Mat. 12:26-29; Yoowa. 8:44
3:10 1Yoowa. 2:9, 29 3:11 Yoowa. 13:34; 1Yoowa. 4:11 3:12 Toowu. 4:8; Yuuta 11 3:13 Yoowa. 15:18-19
3:14 Yoowa. 5:24 3:15 Mat. 5:21-22; Ng'oong'. 21:8 3:16 Yoowa. 15:13; Kala. 1:4 3:17 Kiruu. 15:7 3:18
Yāāk. 2:15-17 3:21 1Yoowa. 2:28; 4:17 3:22 Yoowa. 15:16 3:23 Yoowa. 6:29; 13:34

choo rubē mākuutēkaab Yēyiin :chēē kiikunoomnyo āk Yēyiin. Kiyēē kiinkētēē kule kēēyēku akeenke āk Yēyiin ku Tāmirmiryēēt nyoo kiikurōōbwēēch.

4

Ōriibēē keyy biiko choo mātinyē manta

¹ Chōōrōōnuutēkyuu, kookukwaanaat :biich chēē chaang' chēē yibē keyy kule *wōōrkooyikaab Yēyiin. Kunyoo, -mōōyēnchi ng'al alak tukul choo kookas. Nteenee, ōrōōtootē nyēē karaam sōōnkēt yoo kwoonēē man wōlēē mii :Yēyiin. ² Okany āboorwook wōlēē sōōnkētitooy biiko chēē boonto Tāmirmiryēētaab Yēyiin. Chii ake tukul nyoo chāmtooy kule kichō :Yēesu Kiriistō kōōrēēt kuu chii, kuboonto :chiichoo Tāmirmiryēētaab Yēyiin. ³ Nto chii ake tukul nyoo māchāmtooy kule wuu nyooto, mābo :nyoo Yēyiin nteenee kwiliintēētaab Kiriistō. Abērē yookas kule mākuchō :Kwiliintēētaab Kiriistō, nteenee kookukwaanaat mbo :alake kēny.

⁴ Biikyuu, ōbooyē :akweek Yēyiin. Kyoobiirte choo kwilēē Kāārārōokiintētēēt kuuyu Tāmirmiryēētaab Yēyiin nyoo ōboontē :akweek ku wōō kusiir nyoo bāwu tāmirmirook choo miyootēch choo iwārē biiko ām kōōrooni. ⁵ Bo :kwilōōtichoo kōōrooni. Kunyoo, ng'āloolootē ng'al chēē rubtooy keyy āk soboontaab kōōrooni ānkukāsiyēē :biikaab kōōrooni. ⁶ Nteenee kēēbooyē :acheek Yēyiin, nto nyoo chāmē Yēyiin kukāswēēch. Nto nyoo mābo Yēyiin, kumākāswēēch. Kēēlooto :nyēē kiinkētēē tāmirmiryēēt nyēbo manta ākoo nyēbo ng'wiiyan.

Chamateetaab Yēyiin

⁷ Chōōrōōnuutēkyuu, okany kēēchoomtōōsii kuuyu toowunēē :chamateet wōlēē mii :Yēyiin. Chii ake tukul nyoo chāmē ake, kubo :nyoo Yēyiin ānkōōnkētēē Yēyiin. ⁸ Nto nyoo māchāmē ake, kumēēnkētēē wōlēē wuu :Yēyiin kuuyu Yēyiin ku chamateet. ⁹ Kiiboorwēēch :Yēyiin chamateenyii yu kikōōnu Lakwanyii akeenke baateey kuchō kōōrēēt sukung'et kēēsobchē kubununēē Lakwanaa. ¹⁰ Chamataanaa kumēēbērē acheek :chēē kikeecham Yēyiin, nteenee kichameech :Yēyiin kut kukōōn Lakwanyii kuyēk kōōrooyoo /sikēēnyōōwēēch kaat ām choolwookātēēnyoo. ¹¹ Chōōrōōnuutēkyuu, kuuyu chāmēēch :Yēyiin miisin kuu nyooto, kumākāwēēch nkacheek kēēchoomtōōsii. ¹² Ānkoo māmii :chii nyēē kiikukas Yēyiin, nteenee yoo kēēchoomtōōsii kēēboontē keyy Yēyiin ankumakuchurta :chamateenyii ām wōlēē kēēmiitē.

¹³ Kiyēē kiinkētēē kule kēēyēku akeenke āk Yēyiin ku Tāmirmiryēēnyii nyoo kiikukōōnēēch. ¹⁴ Kookeekasee :acheek koonyekyoo ānkiibooru kubooyiit man kule kōōkukōōn :Baaba Lakwanyii chokooraraach kōōrēēt. ¹⁵ Yoo kachamta :chii kule Lakwataab Yēyiin :Yēesu, ku akeenke :chiichoo āk Yēyiin. ¹⁶ Kiinkētēē :acheek chamateet nyēē boontēēnēēch :Yēyiin ānkiikoosēē keyy chamataanaa.

Chamateet :Yēyiin. Chii ake tukul nyoo kiilchinē chamateet, kiikunoomnyo :nyoo āk Yēyiin. ¹⁷ Yoo kēēboontē chamateet ānkiibuurē kuu wōloo kiibuurtooy :Yēesu ām kōōrēēt, kēēmiitē kiibooru chamateet nyēē churtaat. Yooto nanyuun, -makēētinyē muyāt ām besyēēt nyoo /kiitiilchinē biiko ng'aleek. ¹⁸ Māmuyē :chii nyoo tinyē chamateetaab Yēyiin kuuyu kwētē :chamateet nyēē churtaat muyātēēt. Yoo kāmuyēē :chii /kiing'woonchi, kōōbooru :yooto kule mānāākich :chamateetaab Yēyiin nyēē boonto.

¹⁹ Kēēchoomtōōsii kuuyu kisimkuchameech :Yēyiin. ²⁰ Yoo kāmwooy :chii kule chāmē Yēyiin āmāchāmē ng'etaabkaamet, ku ng'wiin :chiichoo. Yoo māchāmē :chii ng'etaabkaamet nyoo kāsē ii, makucham kule nee Yēyiin nyoo manaakas? ²¹ Mākuutyēēt nyēē kikōōnēēch :Yēyiin ku nyi: Māchāktōōs :chii nyoo chāmē Yēyiin kuchāmē nkinee ng'etaabkaamet.

5

Tinyē soboonto :chiito nyēē kiikuchamta Lakwataab Yēyiin

¹ Chii ake tukul nyoo chāmtooy kule Kāārārōokiintētēēt :Yēesu, kubo :chiichoo Yēyiin. Nto nyoo chāmē kwaaniitaab leekweet, kuchāmē mbo nkinee leekweet. ² Kiinkētēē kule kēēchāmē lōkōkaab Yēyiin yoo kēēchāmē Yēyiin ānkēērübē mākuutēkyii. ³ Kiyēē ibooru kule kēēchāmē Yēyiin ku kēēriib mākuutēkyii, āmānyikisyēēch :mākuutēchoo. ⁴ Chii ake tukul nyoo bo Yēyiin, kubiirtooy miyootyēēt nyēē mii kōōrooni. Yoo kakiikaasee keyy Yēyiin, +mākiibēl

3:24 Yoowa. 15:4-5; 1Yoowa. 4:13 **4:1** Mat. 7:15; 1Tēēs. 5:21; 1Yoowa. 2:18 **4:2** Yoowa. 1:14; 1Kōōr. 12:3 **4:3** 1Yoowa. 2:18, 22 **4:4** 1Yoowa. 5:5 **4:6** 1Yoowa. 3:1; 2:4 **4:10** Room. 5:8; Yoowa. 3:16 **4:10** 1Yoowa. 2:2; 3:5 **4:11** Yoowa. 13:34; 1Yoowa. 3:11; 4:21; 2Yoowa. 5 **4:12** Yoowa. 1:18; 1Yoowa. 2:5; 4:17 **4:13** Yoowa. 14:16; Room. 8:4-6, 9, 14 **4:14** Yoowa. 15:27; 4:25 **4:15** 1Yoowa. 2:23 **4:16** Yoowa. 15:4-5 **4:17** Yoowa. 3:18; 5:24-25; 1Yoowa. 4:12; 3:21 **4:20** 1Yoowa. 2:9 **4:21** 1Yoowa. 4:11 **5:1** Yoowa. 4:25 **5:3** Mat. 11:30

kōōrēēt. ⁵ Ng'oo :nyē isyēēntooy kōōrēēt ēē? Nyē isyēēntooy ku nyoo chāmtooy kule Lakwataab Yēyiin :Yēesu.

⁶ Yu kichōōnii :Yēesu Kiriistō kōōrēēt, kibununēē bēeko āk korotiik. * Mēēbērē kibununēē bēeko baateey, nteenee kibununēē bēeko ākoo korotiik. Mwooyē :Tāmirmiryēēt ng'aleechu, ānkumwooyē :Tāmirmiryēēt kiyēē ho man. ⁷ Miitē :tukuuk sōmōku chēē iboorwēēch kule kichō :Yēesu kuu chii. ⁸ Tukuuchotoo ku: Tāmirmiryēētaab Yēyiin, bēeko āk korotiik. Ibooru :tukuuchu sōmōku kiito akeenke. ⁹ Yoo kēēchāmē kiyēē mwoowēēch :biiko ii, +makeecham sōō, nyēē tyaa kiyēē mwooyē :Yēyiin kurubta keey ākoo Lakwanyii! ¹⁰ Chii ake tukul nyoo chāmtooy Lakwataab Yēyiin kōōnkētē man kule inee :nyooto. Nto chii nyoo māchāmtooy ng'aleechu, kumwooyē :nyoo kule ng'wiin :Yēyiin kuuyu manaachamta kiyēē mwooyē :Yēyiin kurubta keey ākoo Lakwanyii.

¹¹ Kimwoowēēch :Yēyiin kule kiikukōōnēēch *soboontaab kibchuulyo. Kēēnyōōru soboonotoo kubununēē Lakwanyii. ¹² Chii nyoo boonto Lakwataab Yēyiin kutinyē soboonotaab kibchuulyo. Nto nyoo māboonto kumātinyē soboonotoo. ¹³ Āsirwook akweek choo ōkoosēē keey Lakwataab Yēyiin ng'aleechu sōōnkēt kule ōboontē soboontaab kibchuulyo.

Ng'alyoo nyēē /kiwoong'tēē

¹⁴ Kēēboontēē mooyēēt kule yoo kēētēēbē kiyēē chāmweēch :Yēyiin, mākūāswēēch. ¹⁵ Yoo ākoo kiinkētē kule kāsweēch ām kiy ake tukul nyoo kakeesaay, kiinkētē ām yooto kule kēēnyōōru kiyēē kēētēēbēē.

¹⁶ Yoo ikāsē kuyēyē :ng'eetaabkoomēt ng'ōōkisto nyēē -mēēsākyinē kōōboot soboontaab kibchuulyo, isaay Yēyiin kunyōōchi kaat. Yooto, mākōōkoochi :Yēyiin chiichoo :soboontaab kibchuulyo. Mii :ng'ōōkisto nyēē yēyē chiito kōōboot soboontaab kibchuulyo. Mēēbērē kāāmwoowu kule isaay ām ng'ōōkisto nyēē wuu nyoo. ¹⁷ Miyaat :ng'ōōki ake tukul. Nteenee, mii :alake chēē māyēyē chii kōōboot soboontaab kibchuulyo.

¹⁸ Kiinkētē kule mēēbērē tāsē taay :chii nyēbo Yēyiin kuyēyē ng'ōōki. Riibē :Lakwataab Yēyiin chiichoo nyēē mākooy kutiiny :Kibrōkōsyoontēēt. ¹⁹ Kiinkētē kule kēēbooyē :acheek Yēyiin. Nteenee bāwu :Kibrōkōsyoontēēt kōōrēēt. ²⁰ Kiinkētē mbo subak kule kiikuchō :Lakwataab Yēyiin ankiikuyeyeech kiinkēt Yēyiin nyoo manta. Kēēyēku cheechii kuuyu kēēbooyē Lakwanyii. Kubooyiit man :inee ku Yēyiin anku soboontaab kibchuulyo.

²¹ Biikyuu, kāāmwoowook, osanee keey kiy ake tukul nyēē imuuchē kootabaaneenaak wōlēē mii :Yēyiin.

5:4 Yoowa. 16:33 5:5 Room. 8:37-39; 1Yoowa. 4:4 * 5:6 Ibooru :ng'alyoontēēt 'korotiik' am yu kule 'meet'. Isōōtē :biiko alake kule ibooru :ng'alyoontēēt 'bēeko' 'kwootēēk' kuu yoo iboorunoot am Yoowaana 3:5, nto alak, kōōsōōtē kule ibooru 'bēēkaab bātisāniisyēēt'. 5:6 Yoowa. 19:34; 16:13 5:10 Room. 8:16; Kala. 4:6 5:12 Yoowa. 5:24 5:13 Yoowa. 20:31 5:15 Yoowa. 15:16 5:15 Māārko 11:24 5:16 Māārko 3:28-29 5:18 Yoowa. 17:15; 1Yoowa. 3:6 5:19 Yoowa. 12:31; Kala. 1:4 5:20 Yoowa. 1:14, 18; 17:3; 20:28 5:21 1Kōōr. 10:14; 1Tēēs. 1:9

Barweetaab Äyēng' nyēbo Yoowaana

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē ak wōlēē /kikēēsirēē: (Kasee kāāboorunēēt Yoowaana nyēbo Taayta.)

Kiyēē mii āriit ak nyēē āmu: / Kēēsirchinē barwaani biiko alak chēbo Kiriistō chēē mēenkētōotiin kuuyu yēyiisyēē :Yoowaana ng'al chēē iyēēlootiin simēēboor kule ng'oo :chooto. / Kikiikēēwusoot biikaab Kiriistō kut kikiikuwunyaatee keey koorin yoo sooyē. / Kēēkuurē kaniseet kule 'Cheebyoosya nyēē chamaat', nto biiko chēbo kanisaanaa ku 'lōkōkaab cheebyoosyaanaa'. Nto kaniseet nyēē kisiriisyēē :Yoowaana yooto ku nyēē / kikēēkuurē kule 'cheebkaamet'. -Mēēbooru keey :Yoowaana nkit nteenee kuurē keey kule 'boontēēt'. Ikiimchinē :Yoowaana biiko choo kāsē ng'aleekyii kukoonyit kiruutyēētaab chamateet kuu wōloo kiiboorunto :Kiriistō ankwaamta nyoo kiikukasaan kung'etee / kākyoomchi lōkōōyēk chēē kāroomēch. Ikomkoomu mbo subak bichoo kule kuyē toomōōn sukung'et kōōkyukuuchiin kāānēētiisyēētaab manta ak nyēbo lembech. Yoo keechaayta :chii kāānēētiisyō nyēbo lembech, kaakukwaanee nkit kubo ng'aleechaa.

Kyoorōōr keey :Yoowaana ānkumākyyi biiko bērur

¹ Anii nyoo boontēēt nyēē wōō. Āmiitē āsiruung' cheebyoosya nyēē ikweyaat ak lōkōkuuk. Āchāmook manta. Mēēbērē anii baateey nyēē āchāmook nteenee chāmook :nkicheek biiko tukul choo chāmē ng'ālyoontēētaab manta ² nyoo kiikēēnyōōru. +Mākiibuurtē ng'ālyoontōonoo ākookoy. ³ Mākōōbēruurēch :Baaba Yēyiin kuboonto keey ak Lakwanyii Yēēsu Kiriistō. Makuriireeneech +ānkumākēēnyōōru kaalyeet yoo kiibuurtōoy chamateet ak manta.

Choomnyēēt

⁴ Ang'erechaat miisin, kuuyu kyaakas lōkōkuuk alak kurubē ng'ālyoontēētaab manta kuu yoo kimwoowēch :Baaba. ⁵ Neennyi ii, cheebyoos, amwoowuung' kule ochoomtōōsii. Mēēbērē mākuutyēēt nyēē lēēl :ng'ālyoontōonoo, nteenee kimiitē :mākuutyoonoo kung'etee kēny. ⁶ Chamateet ku yoo kēyēyē kiyēē mwoowēch :Yeyiin. Kuu yoo kisimokas ām taay, kimwooy kule mächē ōbuurē ām chamateet.

-Mookany /kiiberbeeraak

⁷ Miitē :biich chēē chaang' chēē ibērbēēriisyootē. Mächāmtooy :bichu kule kichō :Yēēsu kōōrēt kuu chii. Chii nyēē mwooyē kuu nyooto ku ng'wiin ānkukwiilē *Kiriistō. ⁸ Ōriib keey sukung'et -mōōboot kiyēē kiikēēchoosyi, / sikeētuwēnook kuyitita. ⁹ Chii nyoo mārubē kāānēētēyewēkaab Kiriistō ānkutāsyyi cheechii, mābo :nyoo Yēyiin. Nto nyoo karub kāānēētēyewēkaab Kiriistō, kubo :nyoo Baaba ak Lakwanyii. ¹⁰ Yoo kächō :chii ake tukul wōlēē ōmiitē āmēēbērē kāyibwook kāānēētēyewēchu, mataach :chii kuchō kanyii. ¹¹ Nto chii ake tukul nyoo katorooh chiichoo, mākunoomnyo :tukwaay ām miyootyēēt nyēē boonto :chiichoo.

Kāā-āmiisēēt

¹² Kātāāboontē ng'aleek chēē chaang' chēē kātāāmächē tāāsirwook, nteenee -māāmächē tāāyēyiisyēē kartaasiit ak kalaamuut. Ābērē +māāruutoochook subokyaam :tukul lōkōōy kēēboontē keey sukung'et kuyitita :ng'erekweekyoo.

¹³ Isubooyook :lōkōkaab chēēbkoomēt nyēē kweyaat.

Barweetaab Sōmōk nyēbo Yoowaana

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē ak wōlēē /kikēēsirēē: (Kasee kāāboorunēēt Yoowaana nyēbo Taayta.)

Kiyēē mii āriit ak nyēē āmu: Ki chaang' :wuuyinwēk ām wōlēē mii :biikaab Kiriistō kubāytooyiisye :Tyooturefe nyoo ki kāāntōōyīin kibkerkoong'nyaa. Kiiyookto :Yoowaana biikyīi alak chēē kiyēyiisye ak inee nteenee kitay :Tyooturefe. /Kikeekwet mbo biikaab kanisa choo kitaach bichoo /kikiyooku. Kitaach mbo :Kāyō bichoo kiiyooku :Yoowaana ānkoo kimēēnkētē bichoo. ⁴ Māmii :ng'irikirchi :Yoowaana Kāyō barwaani yoo kitāsirinē kāāntōōyikaab kanisa. Tēmētēryō :nyēē kiyibchinē Kāyō barweet.

Kyoorōrchi keye :Yoowaana Kāyō ānkumākyi bēur

¹ Anii nyoo boontēēt. Āmiitē āsiruung' inyiing' choorweenyuu Kāyō, nyoo āchāmiing' manta. ² Choorweenyuu, āsooyē Yēyiin kule inyōōru bāybooyēēt ak kaalyeet ām kiy ake tukul nyēē iyēyē. Ankētē kule imiitē iriibē nyēē karaam, ng'ālyoontēētaab Yēyiin.

³ Kōbokumwoowoo mbo :ng'ēetaabiya alake wōlēē iriibtooy ng'ālyoontēētaab manta. Kunyoo, ang'erechaat miisin. ⁴ Māmii :ng'erekweek alake chēē āboontē kusiir chēbo akas kule mii :lōkōkyuu kubēēsyētēē manta.

Karaam /kēēyēētyēēchinē tāyēēk

⁵ Choorweenyuu, imiitē iyēyē kiyēē karaam kuuyu kweetaach mbo ng'ēetaabiya ānkoo kō tāyēēk. ⁶ Kōbokwomchi :bichooto 'kwēētōochē kaniseet ām wōli kurubta keye ākoo chamateeng'luung'. Ābērē +meeyey nyēē karaam yoo kēē-āmiis tāyēēchu āyooku ām kēēlto nyēē ing'ērēēchē Yēyiin. ⁷ Kuu yoo kiyēchinē :bichoo Yēēsu yiisyeēt, manaamach kuyēyēēchi icheek :biiko choo manaanam ng'ālyoontēētaab Yēyiin. ⁸ Kuniy, mächaktōōs kēēyēētyēēchinē biiko chēē wuu chooto sukung'eet kēēyēyiisye :tukul kubo ng'ālyoontēētaab manta.

Kāāntōōyīin nyēē miyaat

⁹ Kyāāsirchi barwa kaniseet nyoo imiitē, nteenee mākāswēēch :Tyooturefe nyoo kicham kuyēyē keye kuyēk kāāntōōyiintēēng'waa. ¹⁰ Kuniy, yoo kāāchōō, +mächāāsyooru kiyēē mii kuyēyē. Kiitoomchēēch ng'ālyoo nyēē miyaat. Mēēbērē nyoo baateey, mächāmē kut kutorooch mbo ng'ēetaabiya choo kēēytooy. Kērēktooy mbo subak choo mächē kutōrōōkiis nto nyoo kātōrōōkiis, /kēēchēkwēytēē kanisa.

¹¹ Choorweenyuu, -meerub tukuuk chēbo ng'ōōki, nteenee iyēyē chēē kāroomēch. Chii nyoo yēyē tukuuk chēē kāroomēch kubo :chiichoo Yēyiin. Nto nyoo yēyē chēbo ng'ōōki, -mēēnkētē :nyoo Yēyiin.

Tēmētēryō ak kāā-āmiisēēt

¹² Ng'āloolēē :chii ake tukul Tēmētēryō nyēē karaam. Nto subak ibooru mbo wōlēē rubtooy :inee ng'ālyoontēētaab manta. Kēēng'āloolēē :nkacheek nyēē karaam ānkiinkētē :inyiing' kule man :kiyēē kēēmiitē kēēmwooyē.

¹³ Kātāāboontē ng'aleek chēē chaang' chēē kātāāmāchē tāāsiruung', nteenee -māāmāchē taasiruneeniing' kalaamuut. ¹⁴ Ābērē machaakasiing' ām lēēkitō subokyaam :tukwaay lōkōōy.

¹⁵ Ibuurtē tāloosyēēt. Isubooyiing' :chōōrōōnuutēk ām wōli. Kuniy, isubaay :nkinyiing' choorwa ake tukul ām wōloo.

Barweetaab Yuuta

Taayta

Siriintēet, yēē / kīkēēsirē āk wōlēē / kīkēēsirēē: Kuu yoo tookunoot ām barwaani, Yuuta ng'etaabkaametiitaab Yāākōbō :nyēē kisirē lōkōōyēwēchu. Yāākōbō nyiitēnyi :nyoo ki kāāntōōyīin nyēē kitookunoot nyēbo kaniseetaab Yēērusālēēm ānku ng'etaabkaametiitaab Yēēsu ānku inee mbo nyoo kisirē barweet nyoo bo Yāākōbō. /Kisōōtē kule ki Yuuta nyēē ki mining' ām mbo ng'etaabkaametiitaab Yēēsu choo ki ang'wan (Mataayo 13:55). Tinyē :barwaani komoswook chēē chaang' chēē bēechiintōōs āk chēbo nyoo bo Bētērō nyēbo āyēēng' ānkōōmuuchē /kīkēēsirē barwaaniitēnyi ām bēsyoōsyēk chēē ng'eri kung'eetee /kakiwaany nyiitēnyi bo Bētērō nyēbo āyēēng'. Kuu yoo ng'ēetē :Yuuta ām kērēywoontēetaab 18 kutwech 2 Bētērō 3:3, kuyemaat /kēēchāmchiin kule kiinkētē :inee 2 Bētērō. Yēyiisyēē :tukwaay ng'ālyoontēēt akeenke nyēbo kuutiitaab Kirikiik nyēē /kēēnyōōrchinē 2 Bētērō 3:3 āk Yuuta kērēywoontēetaab 18. Imuuchē mbo ku man kule twēchē :Yuuta āk Bētērō kāānētūtēk alak chēbo lēbkēēyik. Tookunoot kubooyiit man ām wōlēē /kikeetetita ng'aleek chēbo kuutiitaab Kirikiik ām bārōōnōōchu tukwaay kule twēchē :Yuuta ng'aleekaab Bētērō. (Isōōtē mbo :biiko alake kule Bētērō :nyēē twēchē ng'aleek chēbo Yuuta.) Mii :ng'aleek alake barwaani bo Yuuta chēē /kiisōōtyinē kule kirutunēē kitaabuut nyēbo Enok nyēē kiinkētōot miisin bēsyoōsyēchooto ām wōlēē mii :Yuutayeeek choo kimanaachamta Kiriistō āk choo kikiikuchamta Kiriistō. Nteenee kikuskus :kitaabuuni bo Enok nyēē kimayemaat kuyēk akeenke ām choo mii ra Biibilyaa. Twēchē :barwaani bo Yuuta kitaabuutaab Enok ām kērēywoontēetaab 14-15.

Kiyēē mii āriit āk nyēē āmu: Ikiimchinē :Yuuta biiko choo kiikōōyēnchi Kiriistō kusatee keey wōlēē mii :kāānētētikaab lembech choo mii kōōchutchuutyinē kāāyēnēetaab biikaab Kiriistō kumachē kung'eeny koowaany kubuntēē kāānētēisyēetaab lembech āk ming'ātēetaab soboonto nyēē -mēēng'ērēēchē Yēyiin. Mākōōng'woonchi :Yēyiin kāānētēichoo bo lembech. Nteenee māchaktōōs kururyootiin :moonik biiko choo kichootiin ām kāāyēnēt sukuriirēē choo kuskus āk choo tākutinyē tōsōōsyo ām ng'al. Kwaam :biiko booryēēt kōōkomkoom soboonwēkwaa kubuntēē kāāyēnēng'waa.

Kyoorōōr keey :Yuuta ānkumākyi biiko bēwur

¹ Anii :nyoo Yuuta, ng'etaabkaametiitaab Yāākōbō, nyēē āyēyē yiisyēetaab Yēēsu Kiriistō. Āsirwook akweek biiko choo /kiikeekweyaak ānkuchāmook :Baaba Yēyiin ānkuriibook :Yēēsu Kiriistō. ² Kuriireenaak :Yēyiin miisin ānkukōōnook kaalyeet āk chamateet.

Kāānētētikaab lembech

³ Mbo ng'etaabiya, ānkoo kāāmāchē miisin asirwaak kiyēē rubtooy keey āk soboonto nyēē lēēl nyoo kēēboontē :tukul, kaakas kule māchaktōōs ākiimook soo-am booryēēt ōriib kāānētētuētchoo kyōōyēnchi choo kiikōochinē :Yēyiin biikyii. ⁴ Kōōkuwoow keey :biiko alake chēē moosē chamateetaab Yēyiintēēnyoo sukunyōōr kiyēē yēētēē keey ām ng'ōōkiswookikwaa ankutay Yēēsu Kiriistō nyoo :inee nkit Mokoryoontēēnyoo ānkubāwu kiy ake tukul. /Kisimkeesir kēny kule +/makiiruusta bichoo.

⁵ Ānkoo ōnkētē sinee :akweek ng'aleechu, āmāchē āsōōtwook kule kisār :Yēyiin biikyii kung'ēētyēē Miisir. Nteenee kichokōōmukuus lētunoo biiko choo kitay kōōyēnchi inee. ⁶ Ōsōōtyēēchi baa :akweek malayikaanik choo kikeeytee kāāmukēyēwēek choo /kikiitōōrtōochinē, nto yooto kubakaakta wōlēē kiminyē. Kiikoochi :Yēyiin malayikaanichaa wōlēē bo mēēnān ānkurātōōtiin ām nyōōōōōōnikaab kibchuulyo ākoy bēsyoonoo wōō nyoo +/mabokiiruustee. ⁷ Okas mbo subak kiyēē kiyeyakay ām Sōtōm, Komoora ākoo kiriinkōōsyēchoo kilēēkitēē yooto. Kisikōōrākiis :nkicheek biikaab kiriinkōōsyēchoo kuyey ng'aleek chēbo sikornaanti āk martaayeeet. Yooto /kiimukuusēē bichoo maata, ng'ālyoo nyēē iboorwēēch kule +/mākiing'woonchinēē biiko choo kayey ng'aleek chēē wuu chooto maataab kibchuulyo.

⁸ Ām ng'aleek chēē wuu chooto, nyēērēē :kāānētēichoo bo lembech bōōrwoonikwaa ām choolwookātēēt nyoo yēyē. Mōōntooy :bichoo kāāmukēyēwēēkaab Yēyiin ānkuchubē tāmirirook chēē miyootēch choo kōōōmēch. ⁹ Ānkoo mbo yoo kikwiilē keey :Mukāyil nyoo malayikeet nyēē wōō āk Kibrōkōōsyoontēēt kubo muustaab *Muusa, kiyywey kuchub Kibrōkōōsyoontoonoo. Nteenee kimwoochi kule, "Kōōburyoong'tiing' :Yēyiin." ¹⁰ Nteenee chubē :bichoo mbo ng'aleek chēē -mēēnkētē. Tōōrtōoy bichoo :moonik kumukuus kuu

tyoong'in choo -mēenkētē kiy. ¹¹ Lēyyē, ng'woonin nyēē tyaa :nyēē mākunyōōr :bichoo! Kaakuruk kēēltaab Kaayin. Kāākuyisyi keye komostaab Balaam nyoo kibooonto muchastaab beesaanik. Kāākukāwōōtēn :bichoo kuu yoo kikāwōōtēn :Koorā. Kunyi, +/mākiimukuus nkicheek kuu yoo /kikiimukuusē Koorā. ¹² Biich :choo chēē mānyoolu ām kaabsaakwa nyoo bo choomnyoot. Yoo ō-āmiisyē :tukul kulāklākānē āmit nyēē māmuytōōs. Kerkeye :bichoo bool chēē iwuuyē :yoomat āmāboonto roob. Kerkeye keet chēē māboonto lokoyeek ānko ku bēsyōōsyēk :chooto chēē yēyēē lokoyeek. +/Makeeng'eyta ānkubēk meet nyēbo āyēēng'. ¹³ Kerkeye :bichoo ararayta nyēē tinyē :bēkyii bukaanteet nyēē tuuroot kubo tukuuk chēē mānyoolu chēē yēyē. Kerkeye :bichoo kookeelik choo ibētyēnyēē keye wōlēē mii :chuut. Tākyinē keye :choo wōlēē mii :mēēnānēētaab kibchuulyo.

¹⁴ King'oor :Enok, tilyaanaa kibo tisab ām areetaab Aatam, ng'aleekaab bichuutēchu. Kimwooy kule, "Okas! Mākuchōōnto keye :Mokoryoontēēt lukēētaab biikyii chēē chaang' miisin. ¹⁵ +Mābokōōtilchi chii ake tukul ng'aleek chēē kiikuyey ankooruusta biiko tukul choo mābo Yēyiin kubo rōkōsng'waa ākoo ng'aleek tukul choo miyootēch choo kiikumwooy kumoolootēē Yēyiin." ¹⁶ Ing'unyng'uung'tōōs :bichu kwaak kung'āloolootēē biiko alak nyēē miyaat. Rubē :icheek muchasng'waa nyoo samis. Ng'āsootē keye kōchooytooy alak sukuboorēē :icheek yooto.

Kuriib keye :chii

¹⁷ Nteenee ii, chōōrōōnuutēkyuu, -mōōwuutyēē kiyēē kisimkumwooy *:lēbkēēyikaab Mokoryoontēnyoo Yēēsu Kiriistō. ¹⁸ Kimwoowook kule mākutook :biiko ām bēsyōōsyēkaab lētut chēē kiikubāw :muchasta. Mākōōnchuruurook kuyēyē ng'aleekwaa bo rōkōsto. ¹⁹ Biiko chēē wuu chuutēchu :chēē yibu bcheyateet. Rubē :bichooto ātēbuutēkaab biikaab kōōrēēt choo māboonto Tāmiriryēētaab Yēyiin.

²⁰ Nto akweek ii, chōōrōōnuutēkyuu, māchāktōōs ōtitiirē keye ām kaakaaseeng'woong' nyēē tiliil ānkōōsooyē ām Tāmiriryēētaab Yēyiin. ²¹ Ōriib keye sōōbuurtē chamateetaab Yēyiin yoo ōkānyoonu bēsyoonoo chōōnii :Mokoryoontēnyoo Yēēsu nyoo riirēēnook. Māchokūōōnook soboontaab kibchuulyo. ²² Ōriirēē biiko choo botyīnē :tonkoy ām kaakaaseeng'waa. ²³ Ōsāru biiko choo kariik kōōsuuchi ma. Ōriirēē biiko choo chooolwookēnootē ānkōōwēché ātēbuutēkwaa choo miyootēch nteenee ōriibē keye simōōlumchi lukēēng'waa.

Saayee nyēē itōrōōrē Yēyiin

²⁴ Kutōōriit :Yēyiin nyoo inuuchē kuriibook simōōbutyē. Makoomutaak ōtililēch boong'erech ām taayeenyīi. ²⁵ Kutōōriit :Yēyiin nyoo akeenke baateey nyoo kiiraraachech kubununēē Yēēsu Kiriistō Mokoryoontēnyoo. Wōō :Yēyiin ānkuboonto kāāmuukēywēēk tukul. Kibāwu :inee tukuuk tukul kēny, bāwu tukuuk tukul raat ānkumākubāwu tukuuk tukul ākookoy. Kuwuuyiit nyooto.

Ng'oong'uutyēēt Nyēē /kikiiboorchichi Yoowaana

Taayta

Siriintēēt, yēē /kikēēsirē ak wōlēē /kikēēsirēē: Kiitiil :Chuustiinō nyoo kichāmtooy kume kubo kāāyēnēēnyii ānkiming'iisye yu kikiikukueeyta :kēnyiiisyeēk chēē kimāchē kuyitē bokolwookik āyēēng' KK, kule lēbkēēyiintēēt Yoowaana nyoo ki ng'eetaabkaametiitaab Yāākōbō :nyēē kisirē kitaabuuni bo Ng'oong'uutyēēt. Tinyē :kitaabuuni ng'oong'utēk ak tukuuk chēē /kikiiboorchichi chēē kinyōōru :Yoowaana kurataat am Baatmo wōloo kikiikwēēn :bēy. /Kisōōtē kule /kikēēsirē kēnyiiitaab 95 KK, kubāytooyiisye Toomiityaan am kiriinkēētaab Rooma. Tākwoomē biiko mēt bēsyoōsyēchu kule wuu nyēē kimā lēbkēēyiintēēt Yoowaana :nyēē kisirē kitaabuuni. Ānko kuwuu nyooto, kerkeey :ng'aleek chēē chaang' chēē mii kitaabuutaab lōkōōywēk chēē kāroomēch kuu wōloo kisirta :Yoowaana, chēbo bārōōnōōkyii ak nyi bo Ng'oong'uutyēēt. Sālu :ng'aleekaab kitaabuuni kuutiit nyoo bo Iburaneek, ng'alyoo nyēē ibooru kule imuuchē /kikeesiree kurook kuutiitaab Iburaneek nto nyēbo Araameek nto yitoy /bokēēwēēkyi nyēbo Kirikiik. Imuuchē ku man kule kisiree :Yoowaana ng'oong'utēkyii kuutiitaab Kirikiik kōōwuruurē :ng'aleekaab kuutiinyii bo Iburaneek.

Kiyēē mii āriit ak nyēē āmu: Kubāytooyiisye :Nēērō, /kikēēwus biikaab Kiriistō nyēē -/mākyoomu nto miisin am kēnyiiitaab 64-68 KK. Ki kēnyiiisye chuutēchu yoo /kikēēbākāchē lēbkēēyiintēēt Bāwulō ak Bētērō. Nteenee kiyēē /kōōrēt murō am kēnyiiisyeēk chēē kibāytooyiisye :Fasbaasyaan ak Tiitō. Nto yu kachokunam :Toomiityaan bāytooyiisyeēēt, kuttoow subak :wusiisyeēēt. Kimāchāmchiintōōs :bāytooyiintōoni ak yoo kiyibē :biikaab Kiriistō kule bāytooyiintēēng'waa :Yēēsu, kunyoo kitay :icheek kukutunkyi Toomiityaan. /Kikēēsirē kitaabuuni am bēsyoōsyēchhooto bo wusiisyeēēt.

Kikēēbchēwunēē kitaabuuni āyēēng'. Tinyē :komosta nyēbo taay (kur. 1-3) ng'aleek chēē /kikēēsirchinē kanisoosyēk tisab am Eesya nyoo Mining' (Uturuki). Nto komosta nyoo bo āyēēng' (kur. 4-22), kutinyē ng'oong'utēk ak tukun chēē chaang' chēē /kikiiboorchichi kurubta keyy ak bēsyoōsyēk choo kwoonii, chēē /kikēēmwoowunēē ng'al chēbo kitōōntōyēēn. Iliiwu keyy :ng'oong'utēk nyēē mārōōbo keyy kurubta keyy ak bārooyinto nyēē yēyāktōōs, kurub kuu wōloo rāruntooy :kuutiitaab Iburaneek ng'aleekwaa. Kunyoo, mākyinē chiito nyoo sumānē kōōnkēt wōlēē rōōbuntooy keyy :ng'aleek sukukas kule nkōnō :nyēē ikēērē nyiin ake. Nteenee wuuyiityinē :yuutēyu biiko choo ywooyē ng'aleek cheekwaa kōōnkēt kule nkōnō :nyēē kiyeyāktōōs āyu.

Irābchinē :ng'oong'utēchu chuunnyēētaab rōkōs nyēē /kikēēyēchi Yēyiin, nyēērūnēētaab Yēyiin kōōng'woonchi kibrōkōsiis, /kikiibēl Buunyoontēēt ak kāāmuukēywēēkaab rōkōs, chōōnēētaab Kiriistō /kēēkāsē, ng'aleekaab kēnyiiisyeēk kisyeereet akenke, yēē yitu :taban-taab kōōrēt ankookeer :yēē /kēyēyēē kōōrēt ng'wēny ak barak nyēē lēl wōlēē māmii :rōkōs ak nyalil ānku wōlēē -/mābokēēkāsē subak meet, ng'woonin ak lōōkyoo (kur. 21:4).

Ārōōrunēēt

¹ Ng'oong'uutyēēt :nyi nyēē kiikoochi :Yēyiin Yēēsu Kiriistō kōōboorchichi biikyii ng'aleek chēē māchāktōōs kuyēyākiis am lēēkitō. Kiiyookto :Yēēsu malayikeenyii wokōōboorwoo anii motwooriintēenyii Yoowaana, ng'aleechu. ² Āmwooyē kiyēē kyāākāsē, ng'ālyoontēētaab Yēyiin ak ng'aleek kurubta keyy Yēēsu Kiriistō. ³ Ibēruuroot :chii nyoo kasuman ng'aleechu ānkōōbēruurootiin :choo kāyēbchi yiit ankooywey kiyēē siraat kuuyu lēēkit kuyēyākiis :ng'aleechuutēchu.

Kāāsūbooyiisyeēēt

⁴ Anii :nyoo Yoowaana. Āsubooyē kanisoosyēk am kiriinkōōsyēk tisab chēbo yēēmēētaab Eesya. Miitē :Yēyiin ānkimii ānku nyoo mākuchō. Kōōbēruurook :inee kuboonto keyy tāmirmirookyii tisab choo miitē taayeetaab ng'echeerenyii bo bāytooyiisyeēēt ānkukōōnook kaalyeet. ⁵ Kōōbēruurook :nkinee Yēēsu Kiriistō ānkukōōnook kaalyeet. /Kiikoosēē keyy ng'aleekyii, inee nyēbo taay /kiing'ēētēē meet ānku inee :nyēē bāwu bāytooyik am kōōrēt. Itōōōroot :nyoo chāmēēch ankiwasta korotiikyii sukootyaakteenech ng'ōōkiswookikyoo. ⁶ Kikōōnēēch :Yēēsu kēēbāytooyiisyeē ak inee ānkēyēchinē yiisyeēēt Yēyiin nyoo Kwaan. Kutōōriit :Yēēsu nyoo boonto kāāmuukēywēēk ākookoy. Kuwuuyiit nyooto.

⁷ Okas baa, chōōntooy :inee boolik anukumakukas :chii ake tukul ānko mbo choo kibārē inee. Yooto mākuriiroo :biikaab kōrooni tukul. Aay, kuwuuuyii nyooto.

⁸ Mwooyē :Mokoryoontētē Yēyiin nyoo mii, ānkimii ānku nyoo mākucho ānkubāwu kiy ake tukul kule, “Anii ku *Alfa āk Omeeka, nyēē ātoowu ānkāwoong'tooy.”

Toowunēētaab ng'oong'uutyēēt

⁹ Anii nyoo ng'eetaabkoomēt Yoowaana nyoo kēēnyāliiltōōsii :tukul kubo yiisyēētaab Yēēsu. Kiikukōōno nkanii :Yēesu muytaayeet ānkēēboontē keey ām bāytooyiisyēēnyii. / Kikēēkwēryootoo ākoy Baatmo kōōroonoo kiikwēēn :bēeko kuuyu kyāā-āmtootē ng'ālyoontēētaab Yēyiin ānkāāng'āloolootēē Yēēsu. ¹⁰ Kichōōnchoo :Tāmirmiryēētaab Yēyiin ām bēsyēētaab Mokoryoontēt,* nto yooto, akas kuutiit ām lētuunyu nyēē kichēy kuu aryeembuut. ¹¹ Kimwooy kule, “Isir kiyēē ikāsē ānkiiyookyi kanisoosyechu tisab: nyēbo Ēfēēsō, Simiirna, Beerkamoon, Tyaatiira, Saarti, Filateelfya ākoo Laawōtikeeya.”

¹² Yooto, aweech keey akas kule ki ng'oo :nyooto king'āloolwoo. Nto ābērē ālē, akas tukuuk tisab chēbo *ta-aabuut choo / kiitōōrē taariinek. ¹³ Kimii :kiy nyēbo kwōng'ut nyēē wuu chii kwēēnutaab tukuuchooto, nyēē kikiilaach sireet nyēē kooy nyēē kitinyē ng'wēny / ānkikēēmurēē tekeenyii kiy nyēē wuu anwa nyēē kiboono tōōntaab ta-aabuut. ¹⁴ Kiilēkēchēēchē :mētīt anki leelach :buutēēkyii kuu chēēko ānkichōōnēē :maata koonyekyii nyēē kiirikitiitē. ¹⁵ Kiilēkēchēchtōōs :kērēēnkōōk kuu syaabeet nyēē /kātākiniēmunēē ma. Kiiruumē :kuutiinyii kuu bēēkaab chēēsuruur. ¹⁶ Kikinamee āwunyii nyēbo taay kookeelik tisab ankichuwunee kuutiinyii :chōōkiit nyēē litaat wook tukwaay. Kiwuu :tokochnyii asiista nyoo kēēluuu.

¹⁷ Yu kaakas chiichoo, āryookyi keey kērēēnkōōkyii taay wuu nyēē kaameey. Yooto kutiinyēēnoo :chiichoo āwunyii nyēbo taay ānkumwoowoo kule, “-Mēēmu, anii :taayta āk lētuut. ¹⁸ Āsoboot :anii! Kikyaameey, nteenee ikas āsoboot ākookoy. Aboontē yootēywēēkaab meet āk *kāābkwōombiich.

¹⁹ Kunyi, isir nanyuun tukuuk choo keekas kunam wōlēē mii :choo mii āk choo māku'yēyākiis lētuunoo. ²⁰ Kany ā-ārōōru ng'ālyoo kurubta keey āk kookeelichaa tisab choo kēēkāsyinē āwunyuu nyēbo taay āk tukuuchoo bo *ta-aabuut choo / kiitōōrē taariinek. Kookeelik tisab ku malayikaanik chēbo kanisoosyechaa tisab nto tukuuchooto tisab choo /kiitōōrē taariinek ku kanisoosyechaa tisab.

2

Lōkōōy kuyityi kaniseetaab Ēfēēsō

¹ Sirchi malayikeetaab kaniseetaab Ēfēēsō: Anii :chiichoo kaanam kookeelichaa tisab ām āwunyuu nyēbo taay ānkāwēēsytēē tukuuchoo tisab choo /kiitōōrē taariinek choo / kikeeeyee ta-aabuut.

² Ānkētē kule kyoo-am booryēēt miisin ānkyōōmuytoochi wusiisyēēt. Ānkētē kule -mōōriiku kibrōkōōsiis. Kyootyem mbo bichoo yēyē keey kule *lēbkēēyikaab Yēyiin āmāwuu nyooto ankyoookas kule kiblembechiis :icheek. ³ Kyōōmuytoochi nyālliluutēk kubo kaayneenyuu āmānōōchoosyē. ⁴ Ānko kuwuu nyooto, ātiniyēēnook kwek. -Mōōchāmo ra kuu wōloo kyōōwuyyē taay. ⁵ Osoot wōlēē kyōōwuyyē yoo kibo taay kutoombo ōsuytooy. Kunyi, oweekse ankooyey ng'aleek choo kyōōyēyē taay. Yoo kamooweekse, +māāchōōnchook ānkāānēmunēēnook kiyooy /kiitōōrē taariit ām yoo miitē. ⁶ Nteenee ng'aleek :chu chēē kāroomēch ām wōlēē ōmiitē :akweek: Ōwēchē ātēbuutēkaab Nikolaayeek kuu yoo āwēchē :nkanii.*

⁷ Nyoo yēbē yiit kukas kiyēē mwoochinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kanisoosyēk. +Māāchāmchi chiito nyoo kamuyta ākoy tabanta, kwaam lokoyeekaab kēētitaab soboono nyēē miitē kibkōōnkōy.

Lōkōōy kuyityi kaniseetaab Simiirna

⁸ Sirchi malayikeetaab kaniseetaab Simiirna: Anii :chiichoo bo taayta ānkubo lētuut, nyoo kimēē ānkusoboot subak.

⁹ Ānkētē wusiisyēēt nyēē kwōōnyōōru ānkāānkētē banannyaantiing'woong', ānko kuwuu nyooto, ōyēku mokorēēn! Ānkētē subak seemseemnyēēt nyēē mwooyē :Yūtayēek choo kuurē keey kule biikaab Kiriistō. Mā biikaab Kiriistō :bichoo mbo kisich nteenee bo

1:7 Seka. 12:10; Mat. 24:30; Yoowa. 19:34, 37 **1:8** Isa. 44:6; Ng'oong'. 1:17; 2:8; 21:6; 22:13 * **1:10** Bēsyooni ku nyoo bo Chumābiili. **1:10** Yeyuut. 20:7; 1Kōōr. 16:2; Ng'oong'. 4:2; 17:3; 21:10 **1:13** Tān. 7:13-14 **1:16** Ibu. 4:12; Ng'oong'. 2:12, 16; 19:15, 21 **1:17** Tān. 8:17; Ng'oong'. 1:8 **1:18** Room. 14:9; 1Kōōr. 15:25-26 **2:1** Ēfēēs. 1:1; Ng'oong'. 1:16, 20 **2:2** 2Kōōr. 11:13; 1Yoowa. 4:1 * **2:6** Kiinētē :Nikolaayeek kule kimā miyaat :martaayeet. **2:7** Toowu. 2:8-9; 3:22-24; Ng'oong'. 22:2, 14, 19 **2:8** Ng'oong'. 1:8, 18

Syeetaani. ¹⁰ -Mōomuuyēē nyalil ake tukul nyēē mākuchōnchook. Kāāmwoowook, makuk-
erta :Kibrōkōsyootētēt alak ām akweek kāābrātiisyō. Makutyemaak ānku +mōōnyāliichē
bēsyoōsyēk taman. Nteenee okaaseena key ānkoo kēēsākyook :yooto /kebakachaak.
+Māātuwēnēnook :anii soboonto.

¹¹ Nyoo yēbē yit kukas kiyēē mwoochinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kanisoosyek. Mānyōōru
:chiito nyoo kamuyta ākyo tabanta ng'woonin mbo kisich ām meetaab āyēēng'.

Lōkōy kuyityi kaniseetaab Beerkamoon

¹² Sirchi ng'aleechu malayikeetaab kaniseetaab Beerkamoon: Anii :chiichoo āboontē
chōōkiinoo litaat wook tukwaay.

¹³ Ānkētē wōlēē ōminyē, wōloo bāytooyiisyēē :Syeetaani ām kiimnātēēt. Ānkoo kuwuu
nyooto, kyōōkiilchoo. Manootayaa mbo ām bēsyoōsyēchoo kibo āmtooyiintēēnyuu Antibaas.
Kiiyyoong'unēē :inee manta /ānkikēēbākākyi kiriinkēēng'woong' wōloo minyē :Syeetaani.

¹⁴ Nteenee ātinyē ng'ālyoo kwek ām wōlēē ōmiitē: Mii :biich wōlooto ōmiitē chēē rubē
kāānēētisiyēētaab Balaam nyoo kiinēētē Balak kwaasan Isrāyēēliik kuchoolwookēn kukaam
banyeeek choo /kēēsyooyochinē āynātōōs nto yooto kumarta. ¹⁵ Nto subak ōboontē :ak-
week biiko alak chēē rubē kiyēē inēētē :Nikolaayeechaa. ¹⁶ Kunyi, oweekse! Nto buch,
+māāchōōnchook ām lēēkitō ānkāābooryēē bichootō ām chōōkiinoo chōōnēē kuutiinyuu.

¹⁷ Chiī nyoo yēbē yit kukas kiyēē mwoochinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kanisoosyek. Nto
chiito nyoo kēēbēliis +māākoochi maana āmnyoontooonoo konoraat. +Māākoochi chiichooto
subak rwaa nyēē siirwoo nyēē siraat :kaayneet nyēē lēēl nyēē inkēt baateey :chiichooto
nyōōru rwaantaanaata.

Lōkōy kuyityi kaniseetaab Tyaatiira

¹⁸ Sirchi ng'aleechu malayikeetaab kaniseetaab Tyaatiira: Anii ku Lakwataab Yēyiin
nyoo irikitiitōōs :koonyek kuu maata ānkōōlēkēchēēchtōōs :kērēēnkōōk kuu syaabeet nyēē
karaan.

¹⁹ Ānkētē kiyēē ōyēyē, chamateeng'woong', kaakaaseeng'woong', yiisyēēng'woong' ākoo
muytaayēng'woong'. Ānkētē subak kule ōmiitē ōyēyē ng'aleechuutēchu miisin kusiir
wōlēē kyōōyēytooy yoo kibo taay. ²⁰ Ānkoo kuwuu nyooto, ng'ālyooob kwek ku kule:
Ōbāroochinē Cheesebeel, koorcoonoo kuurē key kule *wōōrkooyoo nyēbo Yēyiin, kwaasanta
biikyyuu ām kāānēētisiyēēnyii kut kōōsuuchi martaayēet ankwaam āmit choo /kēēsyooyochinē
āynātōōs. ²¹ Kwāākoochi koorcoonoo bārooyinto nyēē kaweeek ām choolwookātēētaab
martaayēet āmāchāmē kuweek. ²² Kunyi +māāmilchi inee kisyeeerēt' ankaayey bi-
choo mārtootē tukul kulālākiis miisin yoo kamaweeeksee ng'aleechaa bo koorcoonoo.
²³ +Maabakach mbo lōkōkaab koorcoonooto. Mākōōnkētēē yooto :biikaab Kiriistō kule
anii :nyēē ānkētē kāāsōōtēyēwēēkaab biiko tukul āk kiyēē mächē :bichooto. +Māāyēchi chiī
ake tukul ng'ālyoo kurubta key ākoo kiyēē kiikuyey. ²⁴ Nto akweek alak ām Tyaatiira
choo manoonam kāānēētēyēwēēchoo bo koorcoonoo amanooneet key ng'al choo kuurē
:alake kule 'ng'aleekaaab āriit' chēbo Syeetaani, āmwoowook kule -māātāsyook nyikiisinto ake.
²⁵ Nteenee, tōōkiilchi ng'aleek chēē kāroomēch choo /kiikiineetaak ākyo wāāchōō.

²⁶ +Maayey chiito nyoo kēēbēliis nyoo makurub ng'aleekyuu ākyo tabanta, kubayta
kōōrōōsyēk. ²⁷ Kuu yoo /kikeesir kule, 'Mākubāytooyiisyēē :inee kirōktaab karneet ānku
mākuyyēyi biiko kuu tērēēn',† mākunyōōr kāāmuukēyēwēēk kuu yoo kyāānyōōrunēē :anii
Baaba. ²⁸ +Māākoochi nkinee tobayaanteet.

²⁹ Chiito nyoo yēbē yit kukas kiyēē mwoochinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kanisoosyek.

3

Lōkōy kuyityi kaniseetaab Saarti

¹ Sirchi ng'aleechu malayikeetaab kaniseetaab Saarti: Anii :nyoo nāmē Tāmirmirookaab
Yēyiin tisab āk kookeelik tisab.

Ānkētē kiyēē ōyēyē. Yibook :biiko kule ōsobchootiin nteenee kyōōbēku ōsobtōōsii. ² Kunyoo
ōsēwu. Ōmwooy kiy kisich nyoo tōōboontē kutoombo kubotē, kuuyu kwāānkēt kule mā
churtaat :kiyēē ōyēyē ām taayēetaab Yēyiintēēnyuu. ³ Ōsoot nanyuun kiyēē /kiikiineetaak
āk nyēē kyookas. Ōkoonyt ng'aleechaa ankooweeeksee miyootyēēt. Nto yoo kāmōōsēwu,
+māāchōō kuu chōōriin nyēē -mōōnkēt āsiiswēk chēē āchōōnchook. ⁴ Ōboontē biiko chēē

2:9 2Kōōr. 6:10; 11:14-15; Yāak. 2:5; Ng'oong'. 3:9 2:10 Mat. 10:22; 1Kōōr. 9:24-25 2:11 Ng'oong'. 20:6, 14;
21:8 2:12 Ng'oong'. 1:16 2:14 Kāāyit. 25:1-3; 31:16; Ng'oong'. 2:20 2:15 Ng'oong'. 2:6 2:16 Ng'oong'.
1:16 2:17 Tyēēn. 78:23-25; Yoowa. 6:48-51 2:18 Ng'oong'. 1:14-15 2:20 Kāāyit. 25:1-8; 1Bāy. 16:31; 2Bāy.
9:22; Yēyuu. 15:20 † 2:22 "Kēēmilchi kisyeeerēt" ām kuutiitaab Kirikiik kōōbooru kule /kēētōōrchi bōōr. 2:23 Mat.
16:27 2:25 Ng'oong'. 3:11 † 2:27 Tyēēn. 2:9 2:27 Ng'oong'. 12:5; 19:15 2:28 Ng'oong'. 22:16 3:1
Ng'oong'. 1:4, 16 3:3 Mat. 24:43

ng'ēri am Saarti chēē riibē ātēbuutēkwaa kumanam lēēlis. +Māāwēēsyētītē keey bichoo, kōōlookootiin sirook chēē leelach kuuyu yēmootiin kuyey kuu nyooto. ⁵ Chiito nyoo kēēbēlis, makoolaach sirook chēē leelach. Mākoy ānēmūnēē kaayneetaab chiichoo kitaabuutaab soboonto, nteenee +māāyibchi kaayneenyii Baaba āk malayikaanikiyi.

⁶ Chii nyoo yēbē yiit kukas kiyēē mwoochinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kanisoosyek.

Lōkōōy kuyityi kaniseetaab Filateelfya

⁷ Sirchi ng'aleechu malayikeetaab kaniseetaab Filateelfya: Anii :nyoo ātiliil ānkāābooyē man nyoo ānāmē yootēywoontēētaab *Tāwuti. Māmii :chii nyēē imuuchē kuker kiyēē āyootē, āmāmii :nyēē imuuchē kuyaat kiyēē ākērē.

⁸ Ānkētē kiyēē ōyēyē. Ānkētē kule ōboontē kāāmuukēywēēk chēē ng'ēri ānkyōōriib ng'ālyootēnyuu, amanootayaa. Okas, kyāāyootwook kurkeet nyēē -mēēmuuchē :chii kuker. ⁹ +Maayey bokukutung'wook :Yuutayeeek choo bo Syeetaani choo kuurē keey kule bikaab Yēyiin āmāwuu nyooto. Yooto nanyuun, mākōōnkēt :bichoo kule āchāmook :anii. ¹⁰ Kyoomuyte kuu yoo kyāāmwoowook. Kunyi, +maayetaak :nkani ām tang'anya nyoo māyokhō kōōrēt ankutem biiko choo bo kōōrooni. ¹¹ +Māāyēēwu areet akeenke. Kunyoo ōriib kiyēē kyōōyēnchi simēēnēmūnēēnook :chii kiyēē +/mākēētūwēnēēnook. ¹² +Maayey chito nyoo kēēbēlis kuyek tolochtaab Kōōtaab Yēyiintēnyuu, nyēē mākoy kubakaakta :chiichoo kōyoo. +Māāmoolchi chiichoo kaayneetaab Yēyiintēnyuu āk kaayneetaab *kiriinkēētaab Yēyiintēnyuu, nyooto ku Yēerusālēm nyēē lēēl nyēē mākūrēkunēē barak wōlēē mii :Baaba. +Māāmoolchi subak chiichoo kaayneenyuu nyēē lēēl.

¹³ Chiito nyoo yēbē yiit kukas kiyēē mwoochinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kanisoosyek.

Lōkōōy kuyityi kaniseetaab Laawotikeeya

¹⁴ Sirchi ng'aleechu malayikeetaab kaniseetaab Laawotikeeya: Ng'ālyoo nyēē mwooyē :Kuwuyiit nyooto', ku nyi: Abooyē manta, /kiikoosēēnoo keey ānku anii :nyēē toowunēēnoo keey :kii ake tukul nyēē kiyey :Yēyiin.

¹⁵ Ānkētē kiyēē kyooyey nteenee ōlēlēbēch. Ki karaam nto kyōōkāyitēch nto ōlāyootiin.*

¹⁶ Nteenee, kuuyu ōlēlēbēch, nyēē -mōōlāyootiin nto ōkāyitēch, kaakuriik ang'utwaak ām kuutiinyuu. ¹⁷ Ōmwooyē :akweek kule, 'Kēēyēku :acheek mokorēēn nto kule kiikēēnyōōru bāyitit nyēē māmii :kii nyēē -mākēēboontē.' Nteenee, -mōōkāsē :akweek kule ōburyētootiin, kyōōchooriri, ōyēku bānoon, ōkōryootiin ānkōōbēēsyētē kibchuraat. ¹⁸ Ārwookwook :anii nanyuun kule o-aleenaa anii *ta-aabuut nyēē /kikiitiililēē maat, sōōyēku mokorēēn. O-aleenaa sirook chēē leelach olaach simoobeesyēt kibchuraat, ng'ālyoo nyēē yibchook muyāt. O-aleenaa saakityeek ānkōōroonkyi koonyek sookaste. ¹⁹ Āburyoong'tooy biiko choo āchāmē āchulē. Oweeksee choolwookātēng'woong' ānkōōnēmchi keey Yēyiin. ²⁰ Āmiitē kurkat ākuursē. Chii nyoo kakas kuutiinyuu ankootyaach keey, +māāwut soboonyii kēēminy :tukwaay. ²¹ +Maayey chii nyoo kēēbēlis kōōbuur yoo ābāytooyiisyēē :anii kuu yoo kyāābēlisyē :anii ānkāābuurtē keey āk Baaba ām yoo bāytooyiisyēē :inee.

²² Chii nyoo yēbē yiit kukas kiyēē mwoochinē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin kanisoosyek."

4

Bāytooyiisyēēt ām Kaab Yēyiin

¹ Yu kakeeyta :choo, ānyōōru :anii ng'oong'uutyēēt nyēē kyaakas kurkeet nyēē kiyaataat ām barak. Kikuurso :kuut nyēē kichēy kuu aryeembuunaa kyāākāsē kung'āloolwoo. Kimwooyē kule, "Chōō wōli bo barak sāābooruung' tukuuk chēē mākuyēyākiiis." ² Kinama bakeenke :Tāmirmiryēēt ānkuyibo barak ankaakas chiito ake nyēē kēēbuurēē ng'echereetaab bāytooyiisyēēt. ³ Kiilēkēchēchē :tokochtaab chiichoo kuu almasiit nto kuwuu rwaa nyēē karaaran. Kimii :cheebkalaasyeet keebaawuut yooto kikiibuurēē :chiichooto. Kiikwēnyē :cheebkalaasyaanaa kuu rwaa nyēē nyaliil nyēē /kēēkuurēē simāriitiit. ⁴ Kikimuuut ng'echeraanaata wōō :ng'ēchērōōk alake tibtēmu āk ang'wan chēbo bāytooyiisyēēt ānkikiibuurēē ng'ēchērōōchoo :booyik tibtēmu āk ang'wan. Kiiloochē :booyicho sirook chēē leelach āk kuutwōōsyēkaab bāytooyiisyēēt chēē /kikeeyeyee *ta-aabuut. ⁵ Kiwēchēē :iileet ng'echeraanaa wōō ānkutulē. Kilāyōōs :nōmōryēēk tisabu ām taayetaab ng'echeraanaa. Kī tāmirmirookaab Yēyiin tisab :chuutēchu. ⁶ Kimii :kiito ake taayetaab ng'echeraanaa nyēē wuu araarayta anki tankilil kuu kiyyēt.

3:5 Ng'oong'. 6:11 3:5 Chuy. 32:32; Filib. 4:3; Ibu. 12:23; Ng'oong'. 13:8; 17:8; 20:12, 15; 21:27 3:7 Isa. 22:22; Mat. 16:19 3:9 Ng'oong'. 2:9 3:10 Luuka 21:19; 2Bēt. 2:9 3:11 1Kōōr. 9:24-25; Ng'oong'. 2:16; 22:7, 12, 20 3:12 Ng'oong'. 14:1; 22:4; 21:2 3:14 2Kōōr. 1:20; Ng'oong'. 1:5 * 3:15 /Kikēēmōōysēē beēko chēē lāyootiin/ānkēēyēē chēē kāyitēch. 3:17 1Kōōr. 4:8 3:18 1Bēt. 1:7; Ng'oong'. 6:11 3:19 Ibu. 12:5-6 3:21 Ibu. 8:1; Ng'oong'. 1:6 4:1 Ng'oong'. 1:10 4:4 Kāāyit. 1:44; Ng'oong'. 5:8; 7:4, 11; 11:16; 14:3; 19:4; 6:11 4:5 Chuy. 19:16; Seka. 4:2, 10; Ng'oong'. 1:4; 8:5; 11:19; 15:1; 16:18; 17:9

Kikiimuut ng'echeraanaa wōō :tukuuk alake ang'wanu chēē sobchootiin ānki mā ng'eri :koonyek bōōrwoonikwaa. ⁷ Kerkeey :akeenke ām tukuuchoo ng'ētunyo, kukerkeey :nyēbo āyēēng' wuunweet, kuboonto :nyēbo sōmōk tokoch nyēē wuu nyēbo chiito, nto nyēbo ang'wan kukerkeey :nyoo siirērēt nyoo kateereerta. ⁸ Kiboonto :tukuuchooto tukul kebebaak lo chēē kimii :koonyek komoswookik tukul. Kimwooyē :tukuuchoo kwiimēn āk kuyyeech kule,

"Tiliil, tiliil, tiliil :Mokoryoontēēt Yēyiin

nyoo bāwu kiy ake tukul,

nyoo mii, ānkimii ānku nyoo mākuchō."

⁹ Yoo tyēēnē :tukuuchoo kōōkoostoo, kukoonyitē ānkubirchinē kōōnkōy chiichoo bāytooyiisyē ānku soboot ākookoy, ¹⁰ kōōryookyinē keey :booyichoo tibtēmu āk ang'wan taayeetaab chiichoo kēēbuurēē ng'echereetaab bāytooyiisyēēt kukutunkeyinē nyooto soboot ākookoy. Ikoochinē :booyichoo kuutwōōsyēkwaa taayeetaab ng'echeraanaa ānkumwooyē kule,

¹¹ "Yēyiintēnyoo, wē, Mokoryoontēnyoo,

iyemaat /kiikaastiing' inyiyi' nyoo iboontē kāāmuukēywēēk /ānkēēkoonyitiing',

kuuyu kiyēyē kiy ake tukul.

Kiikuyēyākiis :tukuuchoo tukul ānksobtōōs

kuu wōloo kiimāktooy."

5

Kitaabuut ākoo Mēēnkit

¹ Nto mii yoo, akas kitaabuut nyēē wuu makateet nyēē /kēētooyē. /Kikeesir kitaabuunaa wook tukwaay ānkimii āwutaab taay nyēbo chiichoo kiibuurēē ng'echeraanaa wōō. /Kikikēēnuchēē kitaabuunaa tukuuk tisab. ² Kyaakas malayikeet nyēbo kāāmuukēywēēk kukuurchinē barak kule, "Ng'oo :nyēē yemaat kōōnēm tukuuchoo /kikēēnuchēē kitaabuut, sukung'aany kitaabuunaata?" ³ Nteenee, māmii :chii barak, wōlēēb kōōrēt nto ku *kāābkwoombiich nyēē imuuchē kuyaat kitaabuunaa nto mbo kukas āriit. ⁴ Kyaariir ankaariir, kuuyu kimāmii :chii nyēē kiyemaat kuyaat nto kukas kitaabuunaata āriit. ⁵ Nto mii yoo, kumwoowoo :boontēēt akeenke ām booyichoo kule, "Meeriir. Kāākōōbēliis :chiichoo kuu ng'ētunyaab Yuuta nyoo rutunēē tiikiityoontēetaab *Tāwuti ānkuchōōnēē kōōnyii. Imuuchē :chiichooto kōōnēm tukuuchoo tisab choo /kikēēnuchēē kitaabuunaa ankuyaat kitaabuut."

⁶ Nto mii yoo, akas *Mēēnkit nyēē wuu nyēē /kakeebakach kukēēyooonyēē yēē mii :ng'echeraanaa wōō kukāmuut :tukuuchoo ang'wanu āk booyichoo. Kiboonto :Mēēnkoo kuuynook tisab ākoo koonyek tisab. Tāmirmirookaab Yēyiin :chooto tisab chēē /kiikiyooktooy kuba kōōrēt nyoo kumuku. ⁷ Kiwokōōnēmunēē :Mēēnkoo chiito nyoo kimii ng'echereetaab bāytooyiisyēēt kitaabuunaa kumii āwutaab taay nyēbo chiichooto. ⁸ Yu kayey kuu nyooto, kōōryookyi keey :tukuuchoo ang'wanu ākoo booyichoo tibtēm āk ang'wan taayeetaab Mēēnkoo. Kiboonto :chii ake tukul ām booyichoo bukantiit ākoo kibumbōōk chēbo *taabuut chēē mii :tukuuk chēē boong'u :yyētiing'waa nyēē anyiny, nto chooto ku soowu-utēkaab biikaab Kiriistō. ⁹ Kityēēn tyēēnto nyēē lēēl nyēē mwooyē kule, "Iyemaat inam kitaabuunaa

ānkiinēmu tukuuk choo /kikēēnuchēē,

kuuyu /kikeebakachiing'

sukuwālāng' :korotiikuuk biiko kukwaanee kuutuweek tukul,

aroosyek tukul, bōōryōōsyēk tukul āk yēēmōōsyēk tukul

kukwa wōlēē mii :Yēyiin.

¹⁰ Kiiyey :inyiing' icheek kuyēk bāytooyik

kubāytooyiis ām kōōrēt

ānkuyēchinē Yēyiintēnyoo yiisyēēt."

¹¹ Nto mii yoo, akas malayikaanik chēē kiyitē kisyēērōōk chēē mātingē rarwa. Kiimuut :malayikaanichaa ng'echeraanaa wōō āk tukuuchoo ang'wan āk booyichoo kutyēētōōs.

¹² Kityēēnchinē barak kule,

"Yemaat /kēēsilo Mēēnkoo /kikēēbākāchē.

Inee :nyoo tinyē kāāmuukēywēēk, bāyitit, kiirnātēēt āk nkuruuk.

/Kēēkoonyit, /kiitōrōōr /ankiikaasta!"

¹³ Yooto akas kiito ake tukul nyēē soboot ām barak, nyēē mii kōōrēēt, nyēē mii araarayta āk mbo nyēē mii kāābkwombiich kutyēēnē kule,
"Kusilākoy ākookoy :chiichoo kēēbuurēē ng'echeraanaa wōō
ānkusilākoy :nkinee Mēēnkoo.

Koonyitootiin :icheek ānku wōōyēch

ānkubooto kāāmuukēywēēk kēnyiiis āk kēnyiiis!"

¹⁴ Nto yityo kumwooy :tukuuchoo ang'wanu kule, "Kuwooyiit nyooto." Kukutuny :booyichoo ānkuyim kusiltooy Yēyiin.

6

Kiinēm :Mēēnkoo tukuuk choo /kikikēēnuchēē kitaabuut

¹ Nto mii yoo, akas Mēēnkoo kōōnēmu kiito nyēbo taayta ām choo /kikikēēnuchēē kitaabuunaa. Kyaakas kumwooyē :kiyoo akeenke ām tukuuchoo kisobchootiin ang'wan kutulē kuu iileet kule, "Chōō!" ² Kyaakaste, nto bēre ālē, akas faraasiit nyēē siirwool! Kiboonto :chiito nyēē kimitiē faraasiinaa kiyaang'ta āk kuutwēēt ām mētinyii ānkiwo booryoot nyēē kiibēliis.

³ Nto tēē yoo, kōōnēm :Mēēnkoo kiito nyēbo āyēēng' nyoo /kikikēēnuchēē kitaabuunaa. Yooto akas kumwooy :kiyoo soboot nyoo kibo āyēēng' kule, "Chōō!" ⁴ Kuchō :faraasiit ake nyēē ki arraa. /Kikiikoochi chiito nyēē kimii faraasiinaa kibchoonchuryēēt nyēē wōō miisin āk kāāmuukēywēēk kuyey biiko kubaraat keey kōōboot tāloosyēēt ām kōōrēēt.

⁵ Nto tēē yoo, kōōnēm :Mēēnkoo kiito nyēbo sōmōk nyoo /kikikēēnuchēē kitaabuunaa. Yooto akas kumwooy :kiyoo soboot nyoo bo sōmōk kule, "Chōō!" Akaste nto bēre ālē, kumii taayeenyuu :faraasiit nyēē tuuy! Kiboonto :chiito nyoo kimii faraasiinaa kiito ām āwunyii nyēē /kii-āyēēkiisyēē. ⁶ Nto mii yoo, akas kuutiit nyēē kichōōnēē wōloo mii :tukuuchoo ang'wanu, kumwooyē kule, "Mākwoolē :beesaanik chēbo yiisyēētaab bēsyēēt akeenke nkoonuk mukutuuyētēē akeenke, ankwaal subak *syāyiriik mukutuutēk sōmōk. Nteenee, -moonyeere *tifaayiiik āk mwaayta!"

⁷ Nto tēē yoo, kōōnēm :Mēēnkoo kiito nyēbo ang'wan nyoo /kikikēēnuchēē kitaabuunaa. Yooto akas kuutiitaab kiyo soboot nyoo bo ang'wan kumwooy kule, "Chōō!" ⁸ Kyaakaste nto bēre ālē, kumii taayeenyuu :faraasiit nyēē āruus! /Kikēēkurē :chiito nyēē kimii faraasiini kule Meet ānkimii :Kāābkwombiich lētuunyii. /Kikiikoochi bichoo kāāmuukēywēēk kubāw komosta akeenke ām komoswookik ang'wan choo bo kōōrēēt tukul kumukuul, sukung'eet koowaang'tee biiko booryēēt, kēmēwuut, tānkuusyēēt āk tyoong'iikaab wuuyēēt.

⁹ Nto tēē yoo, kōōnēm :Mēēnkoo kiito nyēbo muut nyoo /kikikēēnuchēē kitaabuunaa. Yooto akas :tāmirmirookaab biiko ām *kāābkorōs keel choo /kikēēbākachē kuuyu kiinēmchi keey ng'ālyoontēētaab Yēyiin. ¹⁰ Kikuurchinē barak kule, "Wōōy, Mokoryoontēēnyoo nyoo itililil ānkiibooyē man, ara 'ibuurē ākoy āyu siitiilchi biikaab kōōroni ng'al iyooku soboonwēkyoo?" ¹¹ /Kikiikoochinoot bichoo sirook chēē leelach ānku kōōyēch. /Kikēēmwoochi tākōōmuuny kisich ākoy kuyityiin :laaitaaba mbo ng'eetaabkaamet chēē kimāchē /sikeebakach choo yēyē yiisyēēt kuu nyoo kiyēyē :icheek.

¹² Kyāārōōtootē kōōnēmu :Mēēnkoo kiito nyēbo lo nyoo /kikikēēnuchēē kitaabuunaa. Kitook :kibring'ring'nyēēt nyēē kōōrōm miisin. Kitubākoy :asiista. Kusalakay :araawēt kuu koroti, ¹³ ānkōōsuw :kookeelik kuu mōkōyōōn chēē kararach yoo kāwus :yoomēt. ¹⁴ /Kikiinēnto wōliin bo barak kubot kuu muuyto nyēē /kakiiriiny /ānkiiboot nkicheek lekemoosyek tukul āk kōōrōosyēk tukul choo kiimuut :bēēkaab araarayta.

¹⁵ Nto yityo kuwuny keey :bāytooyik, biiko choo tookunootiin, kāāntōōyikaab lukēētaab booryēēt, mokorēēnik, biiko choo bo kāāmuukēy, motwoorik tukul āk mbo biiko alak tukul. Kiwunyēē keey :bichoo kēbēnooik āk rwoontōōk ām wōloo bo lekem. ¹⁶ Kikuurchinē :bichoo barak kumwoochinē lekemoosyek āk rwoontōōk kule, "Ōluulchēēch simakaseech :chiichoo bāytooyiisyē āmēng'woonchēēch :Mēēnkoo, ¹⁷ kuuyu kāākuyityiin :bēsyēēt nyēē ing'woonchinēē :icheek biiko ng'aleek. Ara, ng'oo :nyēē imuuchē kuchilil?"

7

Mākuriibākiiis :biiko choo yēchinē Yēyiin yiisyēēt

¹ Yu kāākuyityo :yoo, akas malayikaanik ang'wan chēē kiiyyoong'sēē komoswookik ang'wan chēbo kōōrēēt. Kiiyyoong'tooy :malayikaanichaa yoomat ake tukul nyēē wusunēē komoswookichoo ang'wan. Kiyeyakay kuu nyooto simāwus :yoomēt kōōrēēt nto araarayta nto keet ake tukul. ² Kyaakas subak malayikeet ake kuchōōnēē koong'asiis

kuboontoonu ng'ocheet nyoo bo Yēyiin. Kikuurchi barak :malayikaanaa malayikaanik choo ki ang'wan choo kikiikuchāmchi :Yēyiin kule kōōturbuub kōōrēēt ākoo araarayta. ³ Kimwoochi kule, "Masimo-araante kōōrēēt, araarayta ākoo keetiik. Okany ākoy kut / keeng'ooch tokoochikaab biiko choo yēchinē Yēyiintēnyoo yiisyēt." ⁴ Yooto nanyuun, akas /kēēmwoowoo laatitaab biiko chēē /kikeeng'ooch. Biikaab Isrāyēel tukul chēē /kikeeng'ooch ku 144,000. ⁵ Biiko chēē /kikeeng'ooch kukwaanee kōōtaab Yuuta ku 12,000, /keeng'ooch 12,000 chēbo kōōtaab Rubēēn /ankeeng'ooch 12,000 chēbo kōōtaab Kaat. ⁶ /Kikeeng'ooch biiko 12,000 chēbo kōōtaab Asyeer, /keeng'ooch biiko 12,000 chēbo kōōtaab Naftaali /ankeeng'ooch biiko 12,000 chēbo kōōtaab Mānāāsē. ⁷ /Kikeeng'ooch biiko 12,000 chēbo kōōtaab Simiyōōn, /keeng'ooch 12,000 chēbo kōōtaab Laawi /ankeeng'ooch 12,000 chēbo kōōtaab Isakaar. ⁸ /Kikeeng'ooch biiko 12,000 chēbo kōōtaab Sābulōōn, /keeng'ooch 12,000 chēbo kōōtaab Yōōsēēf /ankeeng'ooch 12,000 chēbo kōōtaab Beenchamiin.

Bōrōyōōsyēk chēē chaang' chēē irāroochootiin

⁹ Yu kāākuyitō yoo, akas biiko chēē kimātinyē rarwa chēbo bōrōr ake tukul, kōōr ake tukul āk chēbo yēm ake tukul. Kikiiyooonyēē :bichooto ng'echeraanaa bo bāytooyiisyēt āk taayeetaab Mēēnkoo. Kikiilaach :bichoo sirook chēē leelach chēē kōōyēch ankikim nam sokēēkaab sōōsik. ¹⁰ Kikuurchinē :bichoo barak kumwooyē kule, "Kiiraraachech :Yēyiintēnyoo nyoo kēēbuurēē ng'echereetaab bāytooyiisyēt āk Mēēnkoo."

¹¹ Kiyyoong'is :malayikaanik tukul kumuut ng'echeraanaa āk yoo mii :booyichoo āk tukuuchoo ang'wan choo sobchootiin. Kikubuy kuut :malayikaanichaa ām taayeetaab ng'echeraanaa kukutunkiyinē Yēyiin, ¹² kumwooyē kule, "Kuwuuyiit nyooto. Kusilākooy :Yēyiintēnyoo nyoo tōrōōr nyoo boonto kiirnatēēt. /Kēēbirchinē kōōnkōy /ānkēēkoonyitē nyoo bo kāāmuukēy āk nkuruuk kēnyis āk kēnyis. Kuwuuyiit nyooto!"

¹³ Kuteebeenaa :akeenke ām booyichoo kule, "Ng'oo :bichu keelaach siroochoo leelach ānku kōōyēch ānkukwoonēē ānō?" ¹⁴ Āwālchi kule, "Inkētē :inyiing' oō, boontēēt." Kumwooy :boontoonoo kule, "Bichoo ku chēē kiikoomuukta wusiyoonoo wōō ānkōōkōōwuunēē sirookwaa korotiikaab Mēēnkoo kutilliiitu. ¹⁵ Kunyi, kwēēyooonyēē :bichooto yoo bāytooyiisyēē :Yēyiin ānkuyēchinē Yēyiin yiisyēt bēēt āk kwēēmooy ām yoo ibuurēē. Mākuming'to keey :bichooto Yēyiin ām yooto. ¹⁶ Mākooy kwaam bichooto subak :kēmēy, melelta, kubeel :asiis nto kuwus icheek :yoomat nyēē layaat, ¹⁷ kuuyi mākwookooy icheek :Mēēnkoo kēēyooonyēē ng'echeraanaa komos. Mākōōrēētoot bichooto kuba wōlēē mii :riiriyoōsyēkaab bēēkaab soboon ānkumāsyi :Yēyiin icheek lōōkyoo ake tukul."

8

Kiinēm :Mēēnkoo kiito nyēbo tisab nyoo /kikēēnuchēē kitaabuunaa

¹ Nto yu kēēnēm :Mēēnkoo kiito nyēbo tisab nyoo /kikēēnuchēē kitaabuunaa, kusiis :wōliin bo barak ām kisiincheetaab asiista akeenke. ² Yooto, akas /kiikoochinē aryeembuunek tisab malayikaanichaa kiyyoonyēē taayeetaab Yēyiin. ³ Kichō :malayikeet ake nyēē kiboonto kibumbeet ake nyēbo *ta-aabuut ānkōōyooonyēē yoo bo *kāābkōrōs. /Kikiikoochi malayikaanaa tukuuk chēē chaang' choo boong'u nyēē anyinyi sukusiitēē Yēyiin kuboonto keey soowuutēkaab biikaab Kiriistō ām kiitaab kōrōs bo ta-aabuut nyoo mii taayeetaab ng'echereetaab bāytooyiisyēt. ⁴ Kichiiltēē :yyētiitaab tukuuchoo boong'u nyēē anyinyi yēbo āwutaab malayikaanaa kuwēētiin barak kuboonto keey soowuutēkaab biikaab Kiriistō. ⁵ Kiinēm :malayikaanaa kibumbaanaa ankuram maata ām kāābkōrōs ankoosyaaree mayaa kōōrēēt. Yooto koowech :iileet, kutul :kōōrēēt, kooruum ānkōōring'riing'.

Aryeembuunek ang'wan chēbo taay

⁶ Nto mii yoo, kuyeyta keey :malayikaanichaa tisabu sukukuut aryeembuunek. ⁷ Kikuut :malayikeet nyēbo taayta aryeembuut nyeenyii. Yu kakuut kuchēy, kuroonkyi keey kōōrēēt :kweyaanteet nyēē iliing'oot maata ākoo korotiik. Kilay :kereyaanteet akeenke ām sōmōk nyēbo kōōrēēt. Kilāyo :nkicheek keetiik chēē tēē chooto ankulay :saamiyyta āk kiy ake tukul.

⁸ Kukuut :malayikeet nyēbo āyēēng' aryeembuut nyeenyii. Yu kakuut, /kēēwiirchi araarayta kiito ake nyēē wuu lekemyaa nyēē wōō nyēē kilāyē. Yooto, kuwechakay :kereyaanteet akeenke ām sōmōk nyēbo araarayaa kuyēk koroti. ⁹ Kibēk :ng'ooluutyēt akeenke ām sōmōk nyēbo tyoong'iik ankuling'ta :nkicheek mwēēnkōōsyēk chēē tēē chooto ām araaray.

¹⁰ Kukuut :malayikeet nyēbo sōmōk aryeembuunyii. Yu kakuut, kōōsuuwunēē barak :kookeelyeet nyēē wōō nyēē kilāyoonu kuu nōmōryooontēēt. Kiiisuuchi kereeryaanteet akeenke ām sōmōk nyēbo āynōōsyēk āk mōōkōōtōōsyēk. ¹¹ / Kēēkuurēē kookeelyaanaa 'Ng'woonin'. Kunyi, king'waaniit :komosta akeenke ām sōmōk nyēbo bēēko. Kibakach :bēēchoo biiko chēē chaang' ām kōōrēēt.

¹² Kukuut :malayikeet nyēbo ang'wan aryeembuunyii. /Keeryaach komostaab akeenke ām sōmōk nyēbo asiista /ankeeryaach nkinee komosta nyēbo araaweet nyēē tēē nyooto. / Kikeeryaach komosta nyēē tēē nyooto nyēbo kookeelik kutubākiiis :tukul. Kimāmii :komosta akeenke ām sōmōk nyēbo lēbkēēyyēēt ām bēsyyēēt ānkimāmii :komosta akeenke ām sōmōk nyēbo lēbkēēyyēēt kwēēmowuut.

¹³ Nto bēre akaste, akas siirēerēt nyēē kiteērēērtooy ām kōōrēēt barak kuwoochootē kule, "Ng'woonin, lēyyē, ng'woonin, ng'woonin! Yoo kuutē :malayikaanik alake sōmōku aryeembuunek, ku tyaa sōo, ng'wooninto nyēē mākuchōōnchi biiko tukul!"

9

Aryeembuutaab muut

¹ Kukuut :malayikeet nyēbo muut aryeembuunyii. Yu kakuut, akas kookeelyeet nyēē kikiikōōsuuwunēē barak. / Kikiikoochi kookeelyaanaa yootēywoontēētaab nkōriit nyoo māng'ētē. ² Yu kayaat nkōriinoo, kuchilunee :yyētiit yooto kuu yyētiit nyēbo maata nyēē wōō miisin. Kiker :yyētiinoo barak kutubākoy :asiista. ³ Kiteērēēruneē yyētiinoo kukwa kōōrēēt :taalamik chēē /kikiikoochi ng'woonēt nyēē wuu nyēbo kēnyēisyēk. ⁴ / Kikēēmwoochi taalamichaa kumanyeeree suus alak tukul ām kōōrēēt, nto keet ake tukul, nteenee ku-toor biiko choo kimāboonto ng'oocheetaab Yēyiin ām tokoochikwaa. ⁵ / Kimākēēmākynē taalamichaa kubakach bichoo, nteenee koosuusaanee ng'wooninto nyēē wuu nyoo bo kēnyēisyēk ām ārook muut. ⁶ King'woonchi biiko :bēsyoōsyēchooto kut kookaykaay meet nteenee kimwēyēē ichēek :meet.

⁷ Kichōbootiin :taalamichaa kuu faraasiinek chēbo booryo. Kiilochē tukuuk chēē wuu kuutwōōsyēk chēē /kikeeyeye *ta-aabuut ānkityēē :wōlēb koonyek tōōntaab chiito. ⁸ Ki kōōyēch :buutēekwaa kuu chēbo koor ankukerkeey :keelekwaa chēbo ng'ētunyy. ⁹ Kikiiyēch :karneet tēkēētikwaa ānkichēytōōs :kebebaakwaa kuu kōrōkōchōōnikaab faraasiinek choo bēēti booryēēt. ¹⁰ Kiboonto :taalamichaa saaruuraak chēē tōōrē biich kuu kēnyēisyēk /ānkikiikoochi kāmūukēywēk koonyaliil biiko ām ārook muut. ¹¹ Bāytooyiintēng'waa ku malayikeetaab kāābkwōombiich nyēē /kikēēkuurē ām kuutiitaab Iburaneek kule Ābātōōn nto ām kuutiitaab Kirikiik ku Ābōōlyōōn. Ibooru :kaaynaani kule kāānyāliiliintēēt.

¹² Ng'wooninto nyēbo taayta :nyooto. Mii :alake āyēēnku chēē makukwa.

Aryeembuutaab lo

¹³ Kikuut :malayikeet nyēbo lo aryeembuunyii. Yooto, akas kuutiit nyēē kichōōnēē kuynook ang'wan chēbo kiitaab kōrōs nyēbo *ta-aabuut nyoo mii taayeetaab Yēyiin. ¹⁴ Kimwoochi :kuutiinaa malayikaanaa bo lo kule, "Ityaakte malayikaanichaa ang'wan choo /kikēērātyi yoo bo āynoonoo wōō bo Fraati." ¹⁵ / Kikiikēēchōbchi malayikaanichaa kubakach ng'ooluutyēēt akeenke ām sōmōk nyēbo biiko ām kōōrēēt kumukuul kēnyēiniitēny, araawaaniitēny, bēsyooniitēny āk āsiiswēchuutēchu. Kunyoo, /kikiityaakta malayikaanichaa. ¹⁶ / Kikēēmwoowoo kule ki rarwoosyēk āyēēng' :biikaab booryēēt chēē kibēētēē faraasiinek kōōntōōchinē :malayikaanichaa.

¹⁷ Ām ng'oong'uutyoonoo, kyaakas faraasiinechaa āk biiko chēē kibēētēē faraasiinechaa. Kikiilookyi :bichoo kariik teket chēē kikiirto kuu mā, chēē buusyēēnēch āk chēē ki toolēlyoonēch. Kikerkeey :mētēwōokaab faraasiinek chēbo ng'ētunyyēk ānkwoosu :kuutuweekwaa maata, yyētiit āk ayaanteet nyēē layaat. ¹⁸ Kibakach :mēeyinwēchu kyoosunēē kuutuweekaab faraasiinechaa, kereeryaanteet akeenke ām sōmōk nyēbo biiko ām kōōrēēt kumukuul. ¹⁹ Kibākakiisyēē :faraasiinechaa kuutuweekwaa āk saaruuraakwaa. Kiboonto :saaruuraakwaa mētēwoy chēē kitōrē biich kuu chēbo ēērēēnōōy.

²⁰ Mānāwēēchākiiis :biiko tukul choo king'ētunēē mēeyinoo. Nteenee kitas taay kuku-tunkynē tāmirirook chēē miyootēch āk āynātōōs. Buch :āynātōōsyēchoo chēē mākāstooy āmākāsē mbo ng'al nto kubēesyēte, chēē kiyeyee :icheek *ta-aabuun, *feetaan, syaabaan, rwoontōōy āk keet. ²¹ Manaaweessee :bichoo rōkōsng'waa bo rumiisyō, mosoonkoyeenikwaa, martaayeet nto ku chōōrēēt.

10

Malayikeet ak kitaabuut nyēē mining'

¹ Nto mii yoo, akas malayikeet ake nyēbo kāamuukēywēēk kuchōōnēē barak. Kiilaakaat :malayikaanaa boolteet ankikiibaawuut :cheebkalaasyeet mētinyii. Kikerkeey :tokochnyii asiista ānkiikwēnyē :kērēēnkōōk kuu ma. ² Kikinamee āwunyii kitaabuut nyēē mining' nyēē king'aanyaat. Kikiitaar :kereenkeenyii nyēbo taay araarayta ankootaar :nyēbo kaataam kōōrēt ³ ankoorum miisin kuu ng'ētunyo. Yu keeruum, kuchēyo :iilootik tisabu. ⁴ Kyāāmāchē āsirisiyē yooto kächēy :iilootichoo tisabu, nteenee akas kuutiit kuchōōnēē barak nyēē kimwooyē kule, "Iriib kiyēē mwooyē :iilootichoo tisabu ameesir ng'aleechaata."

⁵ Nto mii yoo, kōōtōrōōr āwunyii nyēbo taay :malayikaanaa kikiitaar araarayta ākoo kōōrēt. ⁶ Kiiwaal keey ām kaayneetaab Yēyiin nyoo ming'iisyē ākookoy, nyoo kiyēyē barak āk kiy ake tukul nyēē mii wōlooto, nyoo kiyēyē kōōrēt āk tukuuk tukul choo mii āriinyii āk araarayta kuboonto keey āk kiy ake tukul nyēē mii āriinyii. Kimwooy :malayikaanaa kule, "Mēētākikiioyē keey! ⁷ Nteenee yoo kuutē :malayikeetaab tisab aye-eembuunyii, kōōwoong'tooy :Yēyiin kiyēē kiyeelaat nyoo kikiikuchōb kuu yoo kiiboorchinē *wōōrkooyikyii choo yēchinē inee yiisyēēt."

⁸ Nto mii yoo, kung'āloolwoo subak :kuutiinaa kikyaaakas kuchōōnēē barak kumwooyē kule, "Iwē / bokēēkōōning' kitaabuunaa yaataat nyoo mii āwutaab malayikaanaa keetaar araarayta āk kōōrēt." ⁹ Yooto āwē ānkāāsoom malayikaanaa kukōōno kitaabuunaa mining'. Kumwoowoo kule, "Ong'nyii, nēmu anki-am. Anyiny sinee ām kuutiing'uang' kuu kimnyet nteenee mākung'woonchiing' :mooyēēt." ¹⁰ Kyāānēmūnēē kitaabuunaa āwutaab malayikaanaa ankaa-am. Kyaanyinyiit ām kuut kuu kimnyeteet, nto yu kaawaany kung'woonchoo :mooyēēt. ¹¹ Yooto /kēēmwoowoo kule, "Tākumii :ng'aleek chēē māchāktōōs tēeng'ālooltoochi Yēyiin imwoochinē biiko chēē chaang', bōrōryōōs, yēēmōōsyēk āk bāytooyik."

11

Wōōrkooyikaab Yēyiin āyēēng' ām Yēērusālēm

¹ /Kikēēkōōno keet nyēē /kiirookiisyēē /ānkēēmwoowoo kule, "Wē, ānkiirookē *Kōōtaab Yēyiin, *kāābkorōs ānkiiyiit biiko choo sooyēē wōlooto. ² Nteenee, -mēērookē biwuutaab kōyoo kuuyu bo :wōlooto biiko choo -mēēnkētē Yēyiin. Makootartaaraat :bichoo ām ārook artam āk āyēēng' kiriinkoonoo tiliil. ³ +Māākoochi *wōōrkooyikyuu āyēēng' kāamuukēywēēk kung'ālooltoowoo ām bēsyōōsyēk 1,260. Makoolaach :bichooto sirookaab mēēysēēt."

⁴ Kerkeey :wōōrkooyichoo āyēēnku keetiikaab *musēyutuniinēē āyēēng' ākoo tukuuk āyēēng' choo /kiitōōrē taarinēk chēē iyooonyēē taayeetaab Nyoo Wōō ām kōōrēt kumukuul. ⁵ Yoo kasyeem :chii kule kubar bichu āyēēng', makung'ut :icheek maata kōōmukuus buunichook-waa. Wuu nyiitēnyii :wōlēē māchāktōōs /keebakakta chiito ake tukul nyoo māchē kubar bichoo. ⁶ Boonto :bichoo kāamuukēywēēk kukereкта roobta yoo mii kung'ālooltoochinē Yēyiin ānkuubonto kāamuukēywēēk kuweech bēēko kuyēk koroti, kubar kōōrēt ām mēēyinto ake tukul kuu wōlo māktooy :icheek nkit.

⁷ Yoo kaakoowaany nanyuun :wōōrkooyichoo kwoom lōkōōywēchoo, mākuchōōnēē :tyoony nkōriino māng'ētē ānkubooryēē wōōrkooyichoo kut kubakach. ⁸ Mākōōtulēēlēē :wōōrkooyichoo kēēloo murē kiriinkoonoo wōō nyoo / kikēēkwērtōochinē Mokoryoon-tēēng'waa murtooywoontēt. Kiikērkēyēē :kiriinkoonoo Sōtōm nto ku Miisir. ⁹ Ām bēsyōōsyēk sōmōk āk kisiincheet, mākōōrōōtoot muuswēchoo :biiko kukwaanee yēēmōōsyēk, aroosyēk, āk bōrōryōōsyēk tukul āmēēbērē / mākēēchām / keemuy muuswēchoot. ¹⁰ Mākung'ērēkyi :biikaab kōōrēt kumukuul meetaab bichoo āyēēng'. Makwaam saakweēt ānkutuwēn keey, kuuyu kikiikutōōrchi :wōōrkooyichoo biikaab kōōrēt mēēyinto nyēē wōō miisin.

¹¹ Nteenee yu kaakukeeyta :bēsyōōsyēchoo sōmōku āk kisiincheet, kukētyi :Yēyiin bichoo soboonto. Yooto kung'ēetyo :bichooto. Kimuuyo miisin :biiko tukul chēē kikas ng'aleechaa. ¹² Nto yityo, kukas :wōōrkooyichoo /kēēkuurunēē Kaab Yēyiin kule, "Okwaa wōli." Kuba :bichoo barak ām boolteet, kukāsē :buunikwaa. ¹³ Kichō yooto :kibring'ring'nyēēt nyēē kikōōōm miisin. Kimis *:kiriinkētē kereeryaanteet akeenke ām taman ānkubēk :biiko kisyēērōōk tisabu. Kimuuyo :biiko chēē king'ēt ānkukoonyi Yēyiintēetaab kibkōōnkōy.

¹⁴ Mēēyinto :nyooto nyēbo āyēēng'. Lēēkit kuchō :nyēbo sōmōk.

Aryeembuutaab tisab

¹⁵ Yu kääkuyityo :yoo, kukuut :malayikeet nyēbo tisab aryeembuunyii /änkēēkuurunēē barak kule, “Kaakunam :Yēyiintēenyoo ak Kāārārōokiintēēt bāytooyiisyēētaab kōōrēēt ānkumākubāytooyiis ākookoy.”

¹⁶ Yooto, kukubuy kuut :booyichoo tibtēmu ak ang'wan choo kēēbuurēē ng'ēchērōōkaab bāytooyiisyēēt am taayeetaab Yēyiin. Kusilto Yēyiin ¹⁷ kumwooyē kule, “Yēyiintēētaab kāāmuukēy, nyoo mii, ānkimii, kēēbiruung' kōōnkōy kuuyu kēēbooru kāāmuukēywēēkuuk ānkēētoowu ibāytooyiisyē. ¹⁸ Kinyēēr :biikaab kōōrēēt, neennyi +mēēng'woonchi bichoo. Mii wokuyitu :bēsyyēēt nyēē /kiitiilchinē ng'aleek biiko choo kiikubēk /änkēētuwēn motwoorikuuk choo *wōōrkooyikuuk. +/Mākēētuwēn biikuuk choo iywēyiing' ānku minkēēch nto ku wōōyēch. /Kiimukuusē choo imukuusē kōōrēēt.”

¹⁹ Kiyaaataa :Kōōtaab Yēyiin am kibkōōnkōy nyēē kiimuuchē :Sāantukutaab Kiirootyeenyii kutook. Kiwēchē :iileet, kōōrumē :kōōrēēt ānkuutulē, kōōring'riing'ē ānkuroong'u keey :kweyaanteet nyēē mā mining'.

12*Koorko ākoo tyoony nyēē yong'oos*

¹ Kitook :kiy am barak nyēbo kwōng'ut. Ki koorko nyēē /kikiiluumeesiista ānkimii :araaweet ng'wēnyuutaab kērēēnkōōkyii. /Kikiilookyi mēt nkwaatyeet nyēē /kikēētētyi kookeelik taman ak ayēng'. ² Kikooyaat :koorkoonoto. Nto yu mākusich, kōōnchō kubo ng'woonintaab sichēēt.

³ Kitook subak :kiito ake nyēbo kwōng'ut am barak. Ki chēēsoosum :kiyoo nyēē ki arraa ānkiboonto mētēwook tisab ak kuunyook taman. Kikiilookyi mēt ake tukul kuutwēēt nyēbo bāytooyiisyēēt. ⁴ Kimastee :tyoonyoo saaruuryeenyii komosta akeenke am sōmōk nyēbo kookeelik am barak kurārākyi kōōrēēt. Kiyyoonyēē :chēēsoosum taayeetaab koorkoonoo kimāchē kusch, si yoo sichē, kwaam leekweet bakeenke. ⁵ Kisich :koorkoonoo wēēro nyēē makubayta kōōrēēt kumuukul am kirōktaab karneet. /Kikeesar lakwanaa ākoy yēē bāytooyiisyēē :Yēyiin. ⁶ Mākumwēchi :koorkoonoo kōōr nyēē suurkwēēn wōlēē kiikuchōbchi :Yēyiin /änkēēriib am bēsyoōsyēk 1,260.

⁷ Nto mii yoo, kuchēy :booryēēt am barak. Kibooryēē :Mukāyil ak malayikaanikyii chēēsoosum. Kuyēt :nkinee chēēsoosum kuboonto keey lukēēnyii, ⁸ nteenee /kikiibēl chēēsoosum. Yooto, /kēēwōōnunēē inee barak ⁹ /kēēwunuk kuchō ng'wēny. Inee :eereenaanaa kibo kēny nyoo /kēēkuurēē Kibrōkōsyoontēēt ākoo Syeetaani nyoo kikēntooy biiko tukul am kōōrēēt. Kunyoo, /kikēēwunukunēē tyoonyoo barak kuboonto keey lukēēnyii tukul kuchō kōōrēēt.

¹⁰ Nto mii yoo, akas kuutiit kukuurunēē barak kule, “Kaakuyit nanyuun :soboontaab Kaab Yēyiin, bāytooyiisyēēnyii, kāāmuukēywēēkyii ak choo bo Kāārārōokiintēēt. /Kāākiituruur nyoo king'āloolēē mbo ng'ēetaabiya bēēt ak kwēēmooy nyēē miyaat am taayeetaab Yēyiin. ¹¹ Kiiibēl :mbo ng'ēetaabiya chiichoo am kiisēēnikaab *Mēēnkīt ak manta nyēē kimwoowu :icheek ākoo subak kuuyu kikiikuchamta soboonwēkwaa kubo ng'aleechaata. ¹² Kunyoo, lēyyē, kung'erech :wōliin bo barak ak biiko choo minyē wōlooto! Tyaa sōō :mēēyinto nyēē mākunyoōr :kiy ake tukul nyēē tinyē soboon am kōōrēēt ak araarayta, kuuyu kākūrēk :Kibrōkōsyoontēēt. Nyēērunoot :inee miisin, kuuyu inkētē kule kākūng'ētyi :bēsyoōsyēk chēē ng'ēri.”

¹³ Yu kakas :chēēsoosum kule ākoo /kākēēwunuk kuchō ng'wēny, kutoow kukeeyanaat koorkoonoo kisichē wēēro. ¹⁴ Nteenee /kikiikoochi koorkoonoo kebebaak chēē wuu chēbo siirēēt nyēē wōō kutereerteet ākoy wōlēē /kikēēsātyi am wōlooto bo suurkwēēn. Kimāchāktōōs /bokēēriib koorkoonoto am wōlooto kēnyisyēk sōmōk ak kisiincheet simānyōōr :eereenaanaa. ¹⁵ Yooto, koong'uung' :eereenaanaa bēēko am kuutiinyii kurōot kuu āynēēt sukutwaan koorkoonoo. ¹⁶ Nteenee kiyaatakay :ng'wēnyuut ankoochiim bēēchoo kiing'uung'u :tyoonyoo. ¹⁷ Kinyēēr :chēēsoosum ānkuchōb keey wokubooryoōtēē lōkōkaab koorkoonoo alak choo kiriiibē mākuutēkaab Yēyiin ānkukoonyitē ng'aleekaab Yēēsū. ¹⁸ Nto mii yoo, kuwo :chēēsoosum yēbo sakaramteetaab araarayta.

13*Tyoong'iik ayēēng' chēē yōng'ōōsēch*

11:15 Tān. 2:44 **11:16** Ng'oong'. 4:4 **11:18** Tyēēn. 2:1-5 **11:19** Chuy. 25:9-20; Ng'oong'. 15:5 **12:3** Ng'oong'. 12:9 **12:4** Tān. 8:10 **12:5** Ng'oong'. 2:26-27 **12:6** Ng'oong'. 11:2 **12:7** Tān. 10:13 **12:9** Toowu. 3:1, 14-15; Luuka 10:18; Ng'oong'. 13:2; 16:13; 20:2 **12:10** Seka. 3:1; Ng'oong'. 11:15 **12:11** 1Yoowa. 2:14; 5:4; 1:7; Ng'oong'. 5:6 **12:14** Ng'oong'. 11:2 **12:17** Ng'oong'. 11:7; 13:7

¹ Yooto, akas tyoonyto ake kusyoorunēē keey araarayta. Kiboonto :tyoonyoo mētēwook tīsab āk kuynook taman. Kimii :kuutwōōsyēkaab bāytooyiisyēēt kuynoochoo / ānkikikēēsirchi mēt ake tukul kaayna nyēē intosuurtooy Yēyiin. ² Kikerkeey :bōōrtaab tyoonyi nyēbo mēliil anlikikerkeey :mukuunkookyīi chēbo siiburukuut. Kikerkeey :kuutiit ake tukul nyoo bo ng'ētuny. Kirōōbchi :chēēsoosum tyoonyi kāmūukēywēēk āk nkuruukaab bāytooyiisyēēt. ³ Kiboonto :tyoonyoo ng'waayeet nyēē ki wōō mīsin ām mētīt akeenke nteenee kikiikusob :ng'waayaanaa. Kiilat :biikaab kōōrēēt tukul kubo ng'aleechaa ānkutoow kurub tyoonyoo. ⁴ Kikutunkyi :biiko chēēsoosum, kuuyu kirōōbchi tyoonyoo kāmūukēywēēk ānkukutunkyi mbo subak tyoonyooto. Kiteeb kule, “Ng'oo :nyēē kiikērkēyēē tyoonyi ānku ng'oo :nyēē imuuchē kubooryēē?”

⁵ /Kikēēchāmchi tyoonyoo kung'ālōolē nyēē ng'āsē keey ānkōōntosuurtōoy Yēyiin. /Kikiikoochi mbo kāmūukēywēēk kuyēyiisyēē ām ārook artam āk āyēēng'. ⁶ Kiintosuurtōo :tyoonyoo Yēyiin āk wōloō minyē āk mbo biiko choo mii kibkōōnkōy ām ng'al chēē kimwooyē. ⁷ /Kikiikoochi tyoonyoo kāmūukēywēēk kubooryēē biikaab Yēyiin ānkōōbēliis. /Kikiikoochi kāmūukēywēēk kubāw yēēmēēt ake tukul, kōōrēēt āk bōrōryēēt ake tukul. ⁸ Mākukutunkyi tyoonyoo :biiko tukul choo minyē kōōrēēt, choo mēēberē sīrootiin :kooynōōkwaā kitaabuutaab soboonto kuchakee /kumanaakeeyey kōōrēēt. Kitaabuuni ku nyoo bo Mēēnkoo /kikēēbārē.

⁹ Nyoo yēbē yiit kukas ng'aleechu: ¹⁰ Biiko choo /kiikiitiilchi kule /kēēnāmē /ankeebeeta, +/makeenam /ankeebeeta. Nto choo /kiikiitiilchi keebaree chōōkiit, +/makeebaree chōōkiit. Yoo yēyāktōōs :ng'aleechu kumāchāktōōs kumuytoochinē :biikaab Yēyiin ānkōōkooosēē keey inee.

¹¹ Nto mii yoo, akas tyoonyto ake kōōtuung'unēē kōōrēēt ng'wēny. Kiboonto :nyoo kuynook āyēēng' chēē kerkeey chēbo mēēnkich ānkiing'ālōolē kuu chēēsoosum. ¹² Kiyēyiisyēē kāmūukēywēēkaab bāytooyiisyēēt chēbo tyoonyoo /kikēērōōbchinē kāmūukēywēēk. Kiyey biiko tukul ām kōōrēēt kukutunkyi tyoonyoo kibo taay nyoo kikiikusob :ng'waayeenyīi. ¹³ Kiyey :tyoonyi ng'al chēē -/mākyoomu kuu kule, kitōōrunēē maata barak kukāsē :biiko tukul. ¹⁴ Kilātunēē biiko yēyuutēchoo -/mākyoomu āk kāmūukēywēēchoo /kikiikoochinē kuyeyee taayeetaab tyoonyto nyoo kibo taay. Kimwoochi :tyoonyoo biikaab kōōrēēt tukul kuyey āynātēēt nyēē /kiisōōtēē tyoonyoo kikiikusob :ng'waayeenyīi nyoo /kikiikōōtēnē ām chōōkiit. ¹⁵ /Kikiikoochi tyoonyi bo āyēēng' kāmūukēywēēk kōōbuusyī āynātoonoo /kikiikērkēyēē tyoonyoo kibo taay, sukung'ēt kung'alaal :āynātoonoo sukōōsākīy biiko tukul choo kimākutunkyinē āynātoonoo /keebakach. ¹⁶ Kikērchī koong' subak :tyoonyoo biiko tukul /kiikoochi bēēruutook āwutaab taay nto tokoch nyēē mātiny ku nyēē mining', nyēē wōō, chēē bānoon nto ku mokorēēn, chēē motwoorik nto chēē bāwu keey. ¹⁷ /Kikeeyey kuu nyooto sukung'ēt māmīi :chīi nyēē /kēēchāmchinē kwaal nto kwaalta kiy yoo māboonto bēēruutyoonoo. Kimāchāktōōs :bēēruutyoonoo ku kaayneetaab tyoonyoo nto ku kiyēē ibooru kāāyīitēnyīi.

¹⁸ Māchē :ng'aleechu kiirnātēēt. Chīi ake tukul nyoo yēyiisyēē mētinyīi, kōōyīit ānkōōnkēt kiyēē ibooru :kāāyīitēetaab tyoonyoo kuuyu kaayneetaab chīi :kāāyīitōonoo. Kāāyīitōonoo ku 666.

14

Mēēnkit ākoo biikyīi

¹ Nto bērē akaste, akas *Mēēnkit nyēē kēēyooong'ēē lekemeetaab *Sāāyōōn kuboonto keey biiko 144,000 chēē kitinyē kaayneetaab Mēēnkoo āk nyēbo kwaan ām tokookochkwaā. ² Kyaakas kuutiit nyēē kichōōnēē barak nyēē kiiruumē kuu bēēkaab chēēsuraar ānkutulē kuu iilootik. Kikerkeey nyēbo biich chēē kibutē bukantiin, ³ kutyēēnē tyēēnto nyēē lēēl ām taayeetaab ng'echereetaab bāytooyiisyēēt āk yoo mii :tukuuchoo ang'wanu choo sobchootiin āk booyichoo. Māmīi :chīi nyēē kiimuuchē koonēet keey tyēēni, nteenee bichoo 144,000 choo /kiikīraraach ām kōōrēēt chēē kiineet keey. ⁴ Bichoochoo ku choo kisatēe keey martaayēet kuuyu kiriib keey kumanam :sumto ānku icheek :chēē rubootē Mēēnkoo. /Kikēēwālāng'unēē bichoo wōlēē mii :biiko tukul ām kōōrēēt. Icheek :taabteet nyēbo taayta /kiiyokoochi Yēyiin nyoo boonto keey Mēēnkoo. ⁵ Kimāboonto :bichoo ng'wiinyan nto ku lēēlis.

Kiibooro :malayikaanik sōmōku bēsēyēetaab ng'woonin

13:2 Tān. 7:3; Ng'oong'. 11:7; 13:11-17; 16:10; 17:3, 7-13; 19:20 **13:2** 2Tēēs. 2:9; Ng'oong'. 12:3 **13:6** Tān. 7:8, 11, 20, 25; 11:36; 2Tēēs. 2:4; Ng'oong'. 11:2 **13:8** Ng'oong'. 3:5; 5:6 **13:10** Cherem. 15:2; Ng'oong'. 14:12 **13:11** Mat. 7:15 **13:13** Ng'oong'. 16:14 **13:15** Tān. 3:3-6; Ng'oong'. 14:9, 11; 15:2; 16:2; 19:20; 20:4 **13:17** Ng'oong'. 14:9; 19:20; 20:4 **14:3** Ng'oong'. 4:4, 6; 5:9

⁶ Kyaakas malayikeet ake kutēērēertooy ām barak kuyibē lōkōōywēk chēē kārōomēch chēbo kibchuulyo. Kimāchē wokwoomchi kōōr ake tukul, yēēm ake tukul āk bōrōryōōsyēk tukul. ⁷ Kikuuurchinē barak kule, “Lēyyē, oywey Yēyiin ānkōōsiltē wōōyinnyii kuuyu kaakuyit :bēsyyēt nyēē mākōōtiilchi biiko ng'aleek. Okutunkyi nyoo kiyēyē wōliin bo barak, kōōrēt, ararayta āk bēy alak tukul.”

⁸ Kookeer :malayikeet nyēbo āyēng'. Kikuuru :nyoo kule, “Kaakuburyet, kaakuburyet :Bābulōōn kiriinkoonoo wōō nyoo kitoorta biiko ām kōōrōōsyēk tukul ām muchasnyii kubōōkiit ānkuyēyē ng'al chēbo rōkōs.”

⁹ Kookeer :malayikeetaab sōmōk kukuurchinē barak kule, “Chiito nyoo kākutunkyi tyoonyoo nto āynātoonoo kerkeey tyoonyoo, nto / kēēsirchi tokochnyii nto ku āwunyii bēēruutyēetaab tyoonyoo, ¹⁰ mākuutyēē :chiichoo ng'woonintaab Yēyiin kuyem. Kōrōōm :ng'wooninoo miisin. +/Mākēētōōrchi chiichoo maat nyēē ng'āsyānē, kukāsē :malayikaanik chēē churtootiin āk *Mēēnit. ¹¹ Mākukuululuuytōōs :yyētiit ākookoy ām wōloo / kiing'woonchinēē icheek. Mākoy kōōmuung'iis mbo kīšich :biiko choo kikutunkiyinē tyoonyoo nto āynātoonoo kerkeey tyoonyoo ānkuboonto bēēruutyēetaab kaayneetaab tyoonyoo.” ¹² Māchāktōōs nanyuun kumuytooy :biikaab Yēyiin choo riibē mākuutēkyii ānkōōbuur kōōkoosēē keey Yēēsu.

¹³ Nto nii yoo, akas kuut nyēē kikuur ām barak kule, “Sir ng'aleechu: Kuchakee ra, ibēruurootiin :biiko choo ikooytooy soboonwēkwaa kubo Mokoryoontēt. Eē, mwooyē :Tāmirmiryēetaab Yēyiin kule mākōōmuung'iis ām yiisyēng'waa +/ānkumākēētuwēn ām kiyēē kiikuyey.”

Kēsiisyēēt ām kōōrēt

¹⁴ Kyaakaste, nto āberē alē, kimii taayeenyuu :chii nyēē kikiibuurēē boolta nyēē lēēl. Kikiilaach :chiichoo kuutwēetaab bāytooyiisyēēt nyēē /kikeeyeyee *ta-aabuut ankikinam nkesuut nyēē ng'atiib. ¹⁵ Yooto, kuchuwunee :malayikeet ake Kōōtaab Yēyiin ām kibkōōnkōy ānkukuurchi chiichoo kiibuurēē booltaanaa kule, “Kēsiisyēē nkesuung'uung', kuuyu kaakuyit :bēsyyēt nyēē / kēēkēsiisyēē ankookuyem kōōrēt / keekes.” ¹⁶ Yooto nanyuun kutoow :chiichoo kimii boolteet kukes kōōrēt.

¹⁷ Kichuwunee :malayikeet ake Kōōtaab Yēyiin ām kibkōōnkōy āk nkesuunyii nyēē ng'atiib. ¹⁸ Kichuwunee :malayikeet ake *kāābkōrōs :nyēē kiyyoonkyinē komosta nyēē kirubtooy keey āk maata ānkukuurchi malayikeet nyoo kibo taay kule, “Kēsiisyēē nkesuung'uung'. Iruruuch *musābiibuunēk ām kōōrēt, kuuyu kōōkururyo.” ¹⁹ Kikes :malayikaanaa nanyuun kōōrēt, nto kāākuyityo, kutōōrchi musābiibuunēchoo yēē / kiitoortoorēē / kiing'woonchi miisin. ²⁰ /Kikiiartaar musābiibuunēchoo ām kiriinkoonooto saang'. Kiilala :korotiik ām kōōrēt. Kirootee kōōrēt ām kōōyinto nyēbo kiilomiitaanik bokolwookik sōmōk ānkiimuuchē kooluum faraasiit nyēē keeweer.

15

Malayikaanik tisab āk mēēyinwēk tisab chēbo lētut

¹ Kyaākāsyi tukuuk alak chēbo kwōng'uut barak. Kyaakas malayikaanik tisab chēē kimii wokuyibu mēēyinwēk tisab chēbo lētut.

² Kyaakas kiy nyēē wuu ararayta nyēē ki tankilil kuu kiyyēt kuliblibēnē kuu maata. Kyaakas subak bichoo kiibēlē tyoonyoo āk āynātoonoo kerkeey tyoonyoo ākoo kāāyitēt nyoo kiibooru kaayneenyii. Kikiyyoong'iis yoo bo ararayaa komos, kukanam bukantiinek chēē kēēkōochinē :Yēyiin. ³ Kityēēnē :bichoo kōōkoostoo *Mēēnit kuu wōloo kityēēntoo *Muusa tyēēntaab kāābēliisyēēt. Kityēēnē kule, “Lēyyē, Mokoryoontēt Yēyiintēnyoo, nyoo bāwu kiy ake tukul.

Wōōyēch ānkubo kwōng'uut :tukuuk chēē iyēyē.

Bāytooyiintēetaab biiko tukul,

chuulootiin :tukuuchooto ānkubo man.

⁴ Mokoryoontēt, ng'oo :nyēē -mēēywēyiang' āmēētōrōōrē kaayneeng'uung'?

Inyiing' :nkit nyēē itiliil.

Makukwa :kōōrōōsyēk tukul bokukutung'uung',

kuuyu kōōkutook kule churtootiin :yēyūutēkuuk.”

⁵ Yu kāākuyityo :yoo, akas kuyootāktōōs :Kitōōkiit ām Kōōtaab Yēyiin ām kibkōōnkōy

14:8 Isa. 14:12-15; 21:9; Cherem. 50:1-2; Ng'oong'. 18:2; 17:2 14:9 Ng'oong'. 13:14-15 14:10 Cherem. 25:15; Ng'oong'. 15:7; 16:1, 19 14:11 Ng'oong'. 19:3 14:12 Yoowa. 14:15; Ibu. 6:12; 10:36; Ng'oong'. 13:10 14:13 1Tēēs. 4:15-18; Ng'oong'. 19:9; 20:6 14:14 Ng'oong'. 1:7, 13 14:19 Isa. 63:1-6; Ng'oong'. 19:15 14:20 Chōōw. 3:13 15:1 Ng'oong'. 8:2, 6; 15:7; 17:1; 21:9 15:2 Ng'oong'. 4:6; 13:14-15, 18 15:3 Chuy. 15:1 15:4 Isa. 2:2-3 15:5 Ng'oong'. 11:19

⁶ ankuchuw :malayikaanichaa tisabu choo kimii wokuyibu mēēyinwēk tisab. Kikiilaach :malayikaanichaa sirook chēē leelach kut kōōlēkēchēēchtōōs / ānkikēēmureē tēkēētikwaa ānōōkaab *ta-aabuut. ⁷ Kiikoochinoot :akeenke ām tukuuchoo kisobchootiin ang'wan malayikaanichaa tisab kibuumbōōk tisab choo /kikeeyeyee ta-aabuut. Kinyiyootiin kibuumbōōchoo :ng'woonintaab Yēyiin ⁸ ankikiker Kōōtaab Yēyiin :chēēbkkēēruut nyēē kichōōnēē lēbkkēyyēētaab Yēyiin āk kāmūukēywēēkyii. Kimāmii :chii nyēē kiimūuchē kōōwut Kōyooto ākoy kung'ētito :mēēyinwēchoo tisabu choo kiyibu :malayikaanichaa tisabu.

16

Kibuumbōōk tisab chēbo ng'woonintaab Yēyiin

¹ Nto mii yoo, akas kuutiit nyēē kikuurunēē Kōōtaab Yēyiin kumwoochinē malayikaanichaa tisab kule, “Bōōwāsyi kōōrēēt ng'woonintaab Yēyiin nyoo mii kibuumbōōchoo tisab.”

² Kuwo :malayikeet nyēbo taayta ānkuwāsyi kōōrēēt tukuuk chēē kimii kibuumbēenyii. Yooto, kunam biiko :ng'woowōōk chēē yōng'ōōsēch ānku ng'woonēch. Bichooto ku choo kibooonto bēēruutyēētaab tyoonyoo āk choo kikutunkyi āynātoonoo kerkeey tyoonyoo.

³ Kuwāsyi :malayikeet nyēbo āyēēng' tukuuk chēbo kibuumbēenyii araarayta. Yooto kuweek :bēēko kuckerkeyiit korotiikaab muusyoo. Kime :tyoony ake tukul nyēē kimii araarayta.

⁴ Kuwāsyi :malayikeetaab sōmōk tukuukaab kibuumbēenyii āynōōsyēk āk koong'iikaab bēēko. Kiweek :bēēchoo tukul kuyēk koroti. ⁵ Nto mii yoo, akas kumwooyē :malayikeet ake nyēē kiyyoonkyinē komosta nyēbo bēēko kule, “Wōōy, wēē, Yēyiin, imiitē :inyiing' ra nyoo kiimūitē kung'eetee kēnyiiis āk kēnyiiis. Keeyey manta ām kiyēē 'keetiil. ⁶ Kuuyu kiikuwasta :bichoo korotiikaab biikuuk āk *wōōrkooyikuuk, misyinē kuyee ng'woonini.” ⁷ Kyaakas subak kuutiit ake nyēē kikuurunēē *kāābkōōs kule, “Wōōy, wēē, Mokoryoontēēt Yēyiintēenyoo nyoo bāwu kiy ake tukul, bo man ānku chuulaat kiyēē 'itiilē.”

⁸ Kuwāsyi :malayikeet nyēbo ang'wan tukuuk chēbo kibuumbēenyii asiista. Yooto / kēēchāmchi asiista kōōmēlmēēl biiko. ⁹ Ānkoo /kikiimēlmēēl bichoo, kitay :icheek kureeny keey ānkōōtōōrōōr Yēyiin. Nteenee kitas taay kuchub Yēyiin nyoo kitōōrchinē icheek tāng'āng'lutēchoo.

¹⁰ Kuwāsyi :malayikeet nyēbo muut tukuukaab kibuumbēenyii wōloo bāytooyiisyēē :tyoonyoo. Kitub :mēēnānēēt yēēmēenyii, kōōkitiit :biiko keelek nyēē kāng'woonchi ¹¹ ānkuchub Yēyiintēētaab kibkōōnkōy kubo ng'wooninto āk ng'woowōōk chēē kibooonto. Nteenee kitay :icheek kureeny keey.

¹² Kuwāsyi :malayikeet nyēbo lo tukuuk chēbo kibuumbēenyii āynēētaab Fraati. Kitēēny :āynoonoo kut kunyōōr :bāytooyikaab koong'asiis kēelto nyēē sukwoowunēē. ¹³ Kyaakas tāmirmirook alak sōmōk chēē miyootēch, chēē kikerkeey mōōrōōchook. Kichōōnēē :tāmirmiryēēt ake kuutiitaab chēēsōosum, kuchōōnēē :ake kuutiitaab tyoonyoo ānkuchōōnēē :ake kuutiitaab wōōrkooyoontēētaab ng'wiinyan.* ¹⁴ Tāmirmirook :choo chēē miyootēch chēē yēyē ng'al chēē -/mākyoomu. Bokōōwuruurootē :tāmirmiroochoo bāytooyikaab kōōrēēt tukul kumukuul kōōruruuch biiko kuyey booryēēt ām bēsyoonoo wōō nyoo bo Yēyiintēētaab kāmūukēy.

¹⁵ (Kimwooyē Yēesu kule, “Ōyēbchi yiit, +māāmuung'u kuu chii chōōriin! Ibēruuroot :chii nyoo chōbtooy keey sirookyii simāwēēsytōot kibchuraat ānkunyōōr muyātēēt.”)

¹⁶ Kiituuyēēchi :tāmirmiroochoo miyootēch bāytooyikaab kōōrēēt āk lukōōsyēkwaa yēē / kēēkuurē ām kuutiitaab Iburaneek kule Armaketoon.

¹⁷ Kuwasta :malayikeet nyēbo tisab tukuukaab kibuumbēenyii kusērētyi wōlto ake tukul. /Kikēēkuurunēē yēē /kēēbāytooyiisyēē ām Kōōtaab Yēyiin kule, “Kāākuyityiin!” ¹⁸ Kiiwech :iileet, kutul ānkōōring'riing' :kōōrēēt nyēē korōōm mūisin. Mānāatook kibring'ring'nyēēt nyēē tēē nyooto kung'eetee /kakeeyey kōōrēēt! ¹⁹ Kiitēesunēē keey :kiriinkoonoo wōō bo Bābulōōn sōmōk ānkuburyēēt :kiriinkōōsyēk tukul ām kōōrēēt. Kiing'woonchinēē :Yēyiin kiriinkoonoo nyēērunēenyii nyoo kikiinyiit kikōōmbēēt. ²⁰ Kiling'ta :kōōrōōsyēk tukul choo kiikwēēn :bēēko ām araarayta ānkubootyo :nkicheek lekemoosyēk. ²¹ Kirārākyi biiko

15:6 Tān. 10:5; Ng'oong'. 6:11 15:7 Ng'oong'. 14:10 15:8 Chuy. 40:34-35; Isa. 6:4 16:1 Ng'oong'. 15:1

16:2 Chuy. 9:9-11; Ng'oong'. 13:14-15 16:4 Chuy. 7:17-21; Ng'oong'. 8:8 16:6 Tyēēn. 79:10; Ng'oong'. 17:6; 18:24;

19:2 16:9 Ng'oong'. 9:20-21 16:10 Chuy. 10:21-22; Ng'oong'. 13:1-2 16:12 Isa. 11:15-16 * 16:13 /Kēēkuurē tyoonyto nyoo bo āyēēng' kule wōōrkooyoontēētaab ng'wiinyan. 16:14 Chuy. 8:6; Ng'oong'. 12:9 16:14 Mat. 24:24;

2Tēēs. 2:9; Ng'oong'. 13:13-14; 14:11-21; 19:20 16:15 Mat. 24:43 16:18 Ng'oong'. 4:5; 6:12-13 16:19 Ng'oong'. 18:2; 14:10

:kweyaanteet nyēē kiyitē kiilōōnik sosom. Kichub :biiko Yēyiin kubo mēēyini bo kweyaa kuuyu ki mēēyin :nyoo nyēē -/mākyoomu.

17

Koorko nyēē ki choonchooyēn

¹ Kichō :malayikeet ake ām choo kiboonto kibuumbōōk tisab ānkumwoowoo kule, “Chōō ābooruung' ng'wooninto nyēē mākunyōōr :koorkoonoo choonchooyēn nyoo lēēkitēē :lōōswēk chēē chaang’.” ² Kirwootoot keey :bāytooyikaab kōōrēēt āk koorkoonooto ānkōōbōōkiit :ng'ōōkisnyii biiko ām kōōrēēt.”

³ Nto mii yoo, kukalabaa :malayikaanaa ām kāāmuukēywēēkaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin ākoy kōōr nyēē suurkwēēn. Kyaakas ām wōlooto koorko nyēē kēēbuurēē bataytaab tyoonyo nyēē arraa. Kikinyi bōōrtaab tyoonyoo :kooyndōōk chēē mōrē Yēyiin. Kiboonto :tyoonyoo mētēwook tisab āk kuuynook taman.

⁴ Kikiilaach :koorkoonoo sirook chēē siimootyoonēch āk chēē ārroonēch. Kiilēkēchēēchtōōs :siroochoo ām *ta-aabuunek āk rwoontōōk chēē kāroorānēch ākoo sanayeeēk chēē ālē beesaanik chēē chaang’. Kikinam :koorkoonooto kikōōmbēētaab ta-aabuut nyēē kinyiy :tukuuk chēē miyootēch chēbo rōkōstaab choonchooyēnātēēnyii. ⁵ /Kikēēsirchi tokochnyii kaayna nyēē /kikiyeelee ng'al kule: 'Bābulōōn nyoo wōō, kaametiitaab koor chēē choonchooyēn āk rōkōstaab kōōrēēt.' ⁶ Kibōōkitoot :koorkoonoo korotiikaab biikaab Yēyiin choo kyoomu lōkōōy kurubta keey āk Yēesu. Kyaalat miisin yu kaakas koorkoonoo.

⁷ Kimwooy :malayikaanaa kule, “So, nto yu 'ilātē? +Māābooruung' anii kiyēē iyeelaat nyēē rubtooy keey āk koorkoonoo āk tyoonyoo boonto mētēwook tisab āk kuuynook taman nyoo kēēbuurēē :inee. ⁸ Kisoboot :tyoonyoo kēēkāsē āmētākumii ra. Nteenee makuchuwunee nkōōriit nyēē māng'ētē /ānkubokiimukus kutukul. Makoolat :biikaab kōōrēēt choo mēēbērē sirootiin :kooyndōōkwaa kitaabuutaab soboonto kuchakee /kakeeyey kōōrēēt, yoo kakas tyoonyoo, kuuyu kisoboot taay, mēētākumii ānkumākuchō.

⁹ Māchē :ng'aleechu kiirnatēēt. Mētēwoochoo tisab ku lekemoosyek tisab wōlēē tēbunēē :koorkoonooto. ¹⁰ Nto subak ibooru bāytooyik tisab. Kiikukeeyta :bāytooyik muutu, kumiitē :akeenke kubāytooyiisyē, nto ake kumānāāchō. Nto yoo kāchō :nyooto, mākubāytooyiis bēsyōōsyek chēē ng'eri. ¹¹ Nto tyoonyoo kisoboot kēny āmēēkumiitē ra, ku bāytooyiintēētaab sisiit. Kerkeey :inee choo kibo taay tisab /ankumabokiikarbuus.

¹² Kuuynoochoo 'kēēkāsē taman, ku bāytooyik taman chēē mānāānyōōr wōlēē bāytooyiisyēē, nteenee +/mākikiioochi kāāmuukēywēēk kubāytooyiis āk tyoonyoo ām bārooyinto nyēē mining' buch. ¹³ Sōōchiintōōs :bāytooyik ānkumākuyētyēēchi :icheek tyoonyooto kāāmuukēywēēk. ¹⁴ Mākuboooryēē :bāytooyichu *Mēēnkit, nteenee mākōōbēl icheek :Mēēnkit, kuuyu boonto :Mēēnkit kāāmuukēywēēk kubiir mokorēēnik alak tukul ānkubāwu bāytooyik alak tukul. Mākwoomchi :Mēēnkit booryēēt bichoo ikoosēē keey inee choo /kikeekwey ānkukuurootiin.”

¹⁵ Nto mii yoo, kumwoowoo :malayikaanaa kule, “Lōōswēchoo 'kēēkāsē, choo kālēēkitēē :koorkoonoo choonchooyēn, ku kōōrōōsyēk, yēēmōōsyēk āk bōōrōyōōsyēk. ¹⁶ Mākuwēch :tyoonyoo ākoo kuuynoochoo taman koorkoonoo choonchooyēn. Mākōōnēmunēē inee kiy ake tukul kubuut kung'ēt kibchuraat. Makwaam bōōrtaab koorkoonoo ānkōōmukus ām maat.

¹⁷ Yēyē :bāytooyichoo kuu nyooto kuuyu kiikuchōbchi icheek :Yēyiin kuyey kiyēē mākyinē :inee. Kunyi, mākuchāmchiin :tukul kōōkoochi tyoonyoo bāytooyiisyēēng'waa ākoy kuyityiin :ng'aleekaab Yēyiin. ¹⁸ Koorkoonoo 'kēēkāsē ku *kiriinkēēt nyēē bāwu bāytooyikaab kōōrēēt tukul.”

18

*Kaakaruuseetaab *kiriinkēētaab Bābulōōn*

¹ Yu kāākuyityo :choo, akas malayikeet ake kurēkunēē barak. Kiboonto kāāmuukēywēēk chēē wōōyēch miisin ānkintinyē :lēkēēyēēt nyēē ikwēnyē kōōrēēt. ² Kikuurchi barak kule, “Kaakuburyet! Kaakuburyet :Bābulōōn kiriinkoonoo wōō! Kāākuyēk kaytaab tāmirmiryō ake tukul nyēē miyaat, wōlēē wooyētēē :tariiteet ake tukul nyēē mā *lubkoob āk tyoong'in chēē mā lubkoobēch. ³ Kiikōōbōōkiit kiriinkoonoo :muchastaab ng'al chēbo

rōkōs ankutay Yēyiin. Kiikumarta :bāytooyikaab kōōrēēt āk kiriinkoonoo ānkumokornoonēē :cheemung'aariisyeek ng'al chēbo leles chēē /kēēyēyē ām wōlooto."

⁴ Nto mii yoo, akas /kēēkuuru ām barak kule, "Biikyuu, ōng'ēētyēē wōlooto simōōlumchi rōkōstaab kiriinkoonoo ānkōōtuuyēē ng'woonin nyēē mākunyōōr :kiriinkoonoo. ⁵ Kiikōōtuul keey :rōkōstaab kiriinkoonoo kut kiikuyit barak, āmānāawuutyēē :Yēyiin miyootyēēt nyēē /kēēyēyē ām wōlooto. ⁶ Kunyalil :kiriinkoonoo kuu yoo kiinyāliilē :inee alak, /kēēyōokyī inee kunyil āyēēng' ām kiyēē kiikuyey, /kēētāsyi kunyil āyēēng' ng'wooninto nyēē kiikoochi :inee chuut. ⁷ Kunyōōr :kiriinkoonoo nyalil āk lōōkik ām bārooyinto nyēē tēē nyēē kibo lelesta āk ng'aseetaab keey nyoo kiboonto. Kimwooyēē moo ām mēēnātēēt kule, 'Ayēku koorko bāytooyiin āmāyēku musuk āmākyo kwaama :nyalil bēsyēēt ake.' ⁸ Nteenee mākuchōōnchi :mnyaat ām bēsyēēt akeenke nto chooto ku kēmēwuut āk nyalil. Makookarbuus :maata, kuuyu Mokoryoontēt Yēyiin nyoo itilchinē kiriinkoonoo ng'aleek kubo kāāmuukēy.

⁹ Yoo kakas :bāytooyikaab kōōrēēt choo kitāyē Yēyiin āk choo king'ērēkyinē lelesta ām kiriinkoonoo yyētiit āk maat ām kiriinkoonoo, mākuriyro miisin. ¹⁰ Mākōōyyoonyēē :bichoo yēē lōō kukeenyokoorta icheek :ng'wooninto nyēē mii yooto. Makwaam mbuy kumwooyē kule,

'Ng'woonin wē, ng'woonin!

Wōōy, wē, kiriinkooni wōō!

Wōōy, baabaay, wē, Bābulōōn,

kiriinkoob kāāmuukēy!

Yyē, !kēēmukusēē asiista akeenke baateey?'

¹¹ Makuriiree :cheemung'aariisyeek kiriinkoonoo, kuuyu māmii :chii subak nyēē tākwoolchinē tukuukwaa ¹² bo *ta-aabuun, *feetaan, rwoontōōk chēē kāroorānēch āk sanayeeek choo ālē beesaan chēē chaang', sirook chēē siimootyoonēch chēē kāroorānēch āk ankoosyeek choo chābooyēch ānku ārroonēch, keetiik choo boong'u nyēē anyiny āk tukuuk tukul choo /kikeeyoyee keelteetaab bēēlyoontēēt āk choo /kikeeyoyee keetiik choo ālē beesaan chēē chaang', syaabaan, karnaak āk rwoontōōchoo ilēkēchēēchē choo /kēētēēksēē. ¹³ Tukuuk alak ku chēbo mutālāsiniit, tukuuk choo /kiinyunkuruurēē nkweēk, choo boong'u nyēē anyiny āk *maanemaane, *tifaayik āk mwaayta, busyeeek āk nkoonuuk, tuuka āk kēēchiirēk, faraasiinek āk kōrōkōchōōnik ākoo mbo biiko.

¹⁴ Mākumwoochinē :cheemung'aariisyechea kiriinkēēt kule, 'Kōōkubootyēēniing' tukuukaab leles choo kwēēmāchē miisin ankookuteereerteeniing' :bāyting'uung' tukul āk wōōying'uung' nyēē mākoy wēēnyōōru bēsyēēt ake.' ¹⁵ Mākōōyyoonyēē :cheemung'aariisyechea yēē lōō ām kiriinkoonoo kikiikōōmokornoon icheek ānkumuuyo kubo nyaliltaab kiriinkoonooto. Mākwoomē mbuy kumēēysē ¹⁶ kule,

'Ng'woonin, wē, ng'woonin!

Wōōy, wē, kiriinkooni wōō!

'Kiilaach sira nyēē nusaat, nyēē siimaatyaa ānku arraa,

kiilēkēchēēchē ām *ta-aabuut, rwoontōōy āk sanayeeek

chēē ālē beesaan chēē chaang'!

¹⁷ /Kaakiiburyeet bāytinoo tukul nyoo kō mā mining'

ām asiista akeenke baateey!'

Mākōōyyoonyēē wōlēē lōō kōōsiroorchī keey kiriinkoonoo :biiko choo yibē mwēēnkōōsyēk āk mbo biiko choo bēētēē ānkuyēyiisyē āk choo āliisyoote ām mwēēnkōōsyēchoo. ¹⁸ Yoo kakas yyētiit āk maata nyēē mii kiriinkoonooto, mākumwooy kule, 'Yyē! Kaakwaaran :kiriing' nyēē kōbo kwōng'uut.' ¹⁹ Mākūwāsyinē :bichoo tēērtit mētēwookwaa kōōboor mēēysēēt kōōnchōōytōōs kule,

'Ng'woonin, wē, ng'woonin!

Wōōy, wē, kiriinkooni wōō!

Kiimokornoon biiko tukul choo kiboonto mwēēnkōōsyēk ām araarayta

ām bāyting'uung'!

So, keeburyetee asiista akeenke buch?'

²⁰ Ong'erech oō, :malayikaanik ākoo biikaab Kiriistō!

Ong'erech *lēbkēyik āk *wōōrkooyikaab Yēyiin.

Kakooruusta :Yēyiin kiriinkoonoo

kurub kuu wōloo /kikēyēytook."

²¹ Yu kāākuyityo :yoo, kunam :malayikeet nyēē kiboonto kāāmuukēywēēk miisin rwaanteet nyēē tēē rwaanteetaab ng'ooysō ānkuwirchī araarayta ānkumwooy kule,

“+/ Mākiiryookuung' areet akeenke wē, kiriinkooni wōō bo Bābulōōn ām nkuruuk kuu rwaantaanaa, nyēē mākoj /bokeekasing' bēsyeēt ake. ²² -Māwokutookunēē bēsyeēt ake wōlēē imiitē :biiko chēē tyēēnē ānkubutē bukantiinek āk chēē kuutē kurēēruunēk āk aryeembuunek. Mākoj kutookunēēniing' subak :kiitoong'iintō ake tukul nto ku :biich chēē ng'ooyēs. ²³ Mākoj kulay :taari kulēbkēēchiing' bēsyeēt ake. Mākoj /bokaam saakweetaab kooyēy ake tukul ām wōlēē imiitē. Kitookunootiin :cheemung'aariisyekuuk ām kōōrēēt. Kiikutēwēchākiis :biiko tukul kubo mosoonkoyeenikuuk. ²⁴ / Kikiitaatee āriing'uung' korotiikaab *wōōrkooyik āk biikaab Kiriistō āk chēbo biiko tukul choo / kikēēbākāchē ām kōōrēēt.”

19

Saakweetaab kooyēy nyēbo Mēēnkit

¹ Yu kakeeyta :yoo, akas bōlāt nyēbo biich chēē chaang' kumwooyē kule,
“Aleluuya!”*

Kāārārookiintēēt :Yēyiintēenyoo,

itōrōōroot ānku cheechii :kāāmuukēywēēk.

² Bo man ānku chuulaat :kiyēē itiilē.

Kiikōōtiilchi ng'aleek koorkoonoo ki choonchooyēn,

nyoo kinyēērēē kōōrēēt ām rōkōsnyii bo martaayeet.

/Kikiing'woonchi koorkoonoo,

kuuyu kibakach :inee choo kiyēchinē Yēyiin yiisyēēt.

³ Aleluuya!

Chiiltooy ākookoy :yyētiit ām kiriinkoonoo.”

⁴ Kikutunkyi :booyichoo tibtemu āk ang'wan ākoo tukuuchoo sobchootiin ang'wan Yēyiin nyoo kimii kēēbuurēē ng'echereetaab bāytooyiisyēēt kumwooyē kule,

“Aameen, aleluuya.”†

⁵ Nto mii yoo, kuchōōnēē :kuut yēbo ng'echeraanaa nyēē kimwooyē kule,

“Ōsiltē Yēyiintēenyoo,

:akweek tukul choo ōywēyē ānkōōyēchinē yiisyēēnyii

ānkiimining' nto iwōō.”

⁶ Yooto akas bōlāt nyēē wuu nyēbo lukēetaab biiko. Kiiruumē kuu bēēkaab chēēsuruuru ānkutulē kuu iiloot kumwooyē kule,

“Aleluuya!

Bāytooyiisyē :Mokoryoontēēt Yēyiintēenyoo nyoo bāwu kiy ake tukul.

⁷ Okany keetankas ankeeng'erech ankiikaaste

kuuyu kaakuyit :saakweetaab kooyēy nyēbo *Mēēnkit,

ānkāākuchōb keyy :murereenyii.

⁸ /Kākiilookyi mureraanaa sirook chēē kāroorānēch,

chēē leelach ānku tiliilēch.”

Ibooru :siroochoo leelach yēyuutēk chēē churtootiin chēbo biikaab Kiriistō.

⁹ Yooto, kumwoowoo :malayikeet kule, “Sir ng'aleechu: Ibēruurootiin :biich choo / kākēēkuur kuba saakwaanaa bo Mēēnkit. Ng'aleekaab man :chu chēbo Yēyiin.”

¹⁰ Yu kāākuyitō :yoo, āryookyi keyy yēbo kērēēnkōōkyii ākutunkyi. Nteenee kumwoowoo kule, “-Mēēkutung'wool Ntēē kēēyēchinē :tukwaay Yēyiin yiisyēēt āk mbo ng'eetaabkoomēt choo kiikukilchi lōkōōywēk kurubta keyy Yēēs. Kutunkyi Yēyiin nkit, kuuyu ng'aloolēē baateey *:wōōrkooyoontēēt lōkōōywēk kurubta keyy Yēēs.”

Chiitō nyēē kakalab :faraasiit nyēē siirwoo

¹¹ Kyaakas kuyaataat wōliin bo kibkōōnkōy ānkumii :faraasiit nyēē siirwoo nyēē kēsēnē chii. /Kēēkuurēē chiichooto 'Manta / ānkiikoosēē keyy.' Yoo itiilē ng'aleek nto kuyēyē booryēēt, kuyēyē nyēbo churtaayēet. ¹² Kikerkeyy :koonyekyii maat nyēē irikiitiitē ānkimii :kuutwōōsyēkaab bāytooyiisyēēt chēē chaang' mētinyii. Boonto kaayneet / ānkikēēng'ōōtyi kaayna nyēē -mēēnkēt :chii nteenee :inee nkit :nyēē inkētē. ¹³ Kiilaach :inee sira nyēē kooy nyēē /kikiikiiluumta korotiik, nto kaayneenyii ku 'Ng'ālyoontēetaab Yēyiin'. ¹⁴ Kirub chiichoo :lukēetaab booryēēt nyēbo kibkōōnkōy. Kikiilaach :lukoonoo sirook chēē nuusyootiin, chēē leelach ānku tiliilēch ānkibēētēē :faraasiinek chēē siirwoonēch. ¹⁵ Kichuwunee

18:21 Cherem. 51:63-64 **18:22** Isa. 24:8; Esek. 26:13 **18:23** Isa. 23:8; Cherem. 7:34 **18:24** Isa. 26:21; Cherem. 51:49; Mat. 23:35; Ng'oong'. 16:6 * **19:1** Ibooru ām kuutiitaab Iburaneek :ng'ālyoontōoni kule 'Kusilākyo :Yēyiin'. **19:2** Ng'oong'. 16:6 **19:3** Isa. 34:10; Ng'oong'. 14:11; 18:9, 18 † **19:4** Kasee ng'aleechu āyēēng' yoo bo kāāboorunēetaab ng'aleek. **19:4** Ng'oong'. 4:4, 6; 5:7 **19:7** Ng'oong'. 21:2 **19:8** Ng'oong'. 6:11 **19:9** Isa. 25:6; Mat. 22:2; Luuka 14:15-16 **19:10** Ng'oong'. 22:8-9; 6:9 **19:11** Mat. 3:16 **19:12** Ng'oong'. 1:14-15 **19:13** Isa. 63:1-6; Yoowa. 1:1 **19:14** Ng'oong'. 6:11

kuuttiinyii :chōōkiit nyēē ng'atiib nyēē mākuuyēiisyēē sukōōsyēētēē biiko chēē -mēēywēyē Yēyiin. Mākōōng'woonchi bichoo ām kirōktaab bāytooyiisyēēt nyēbo karneet ānku mākutum keey :korotiik kuu bēēkaab musābiibuunēk chēē /kakiitartaar, kōōbooru nyēērunātēētaab Yēyiintēētaab kāāmuukēy, ¹⁶/Kikēēsirchi sireenyii āk kibēēsnyii kaaynaani: 'Bāytooyiintēētaab bāytooyik ānku Mokoryoontēētaab mokorēēnik'.

¹⁷Kyaakas malayikeet nyēē kēēyyoonyēē yēbo asiista kukuurē tāriitēk chēē kitēērēertootē kule, "Oruruuch keey kubo Saakweetaab Yēyiin, ¹⁸okwaa boo-am muuswēkaab bāytooyik, kāāyooong'ikaab lukōōsyēk āk biikaab nkuruuk āk faraasiinek kuboonto keey biikwaa choo kēsēnē. Boo-am muuswēkaab chēē bāwu keey āk chēē mātwoor, chēē wōōyēch āk chēē minkēēch."

¹⁹Nto mii yoo, akas tyoonyoo bo rōkōs āk bāytooyikaab kōōrēēt kukēēruruuch keey kuboonto keey lukōōsyēkwaa bo booryēēt kumāchē kubooryēē chiichoo kālābē :faraasiinaa siirwoo āk lukēēnyii. ²⁰Nteenee, /kikeenam tyoonyoo, kuboonto keey wōōrkooyoontoono bo ng'wiiyan nyoo kiyēyē tukuuk chēbo kwōng'ut ām kāāmuukēwēkaab tyoonyoo. Kiibērbēērēē :wōōrkooyoontoono ng'aleechuutēchu bo kwōng'ut bichoo kiboonto bēēruutyēētaab tyoonyoo āk choo kikutunkiyinē āynātoonoo kerkeey tyoonyoo. /Kikēēwunuky tyoonyoo āk wōōrkooyoontoono bo ng'wiiyan tōōlilēētaab maat nyēē ng'āsyānē kusobhootiin. ²¹/Kikeerab lukōōsyēkwaa ām chōōkiinoo kichuwunēē kuutiitaab chiichoo kikalābē :faraasiit. Yooto kwoomiis :tāriitēk tukul kut kulēēsoon.

20

Bāytooyiisyēēt nyēbo kēnyiiyēk kisyeeeret akeenke

¹Yu kāākuyityo :yoo, akas malayikeet kuchōōnēē barak kuboontoonu yootēywoontēēt nyēbo nkōriinoo māng'ētē ankikinam nyōrōōrēēt. ²Kirat :malayikaanaa chēēsoosum, eereenaanaa kibo kēny, Kibrōkōsyoontēēt āk Syeetaani. ³Kitōōrchi :malayikaanaa Kibrōkōsyoontēēt nkōriinoo māng'ētē. Kikerta nkōriinooto kut kubēk :kēnyiiyēk kisyeeeret akeenke simēētākōōbērbēērē biiko. Nto yityo, /kiityaakta kuyēyiis ām bārooyin nyēē mā tyaa.

⁴Nto mii yoo, akas ng'ēchērōōkaab bāytooyiisyēēt chēē kēēbuurēē :biiko /ānkiikoochinē kāāmuukēyēwēk kootiil ng'aleek. Kyaakas subak tāmirmirookaab biiko choo /kikēēchwēntooy mētēwookwaa kuuyu kiinēmchi keey Yēēsu kwoomtootooy ng'ālyoontēētaab Yēyiin. Bichooto :choo kimānāākutunki tyoonyoo nto āynātoonoo kerkeey tyoonyooto āmēēbērē kikiikun-yōōr bēēruutyēētaab tyoonyooto ām tokoochikwaa nto ku āwunnyēkwaa. Kisobcho :bichoo subak ānkubāytooyiis āk Kiriistō kēnyiiyēk kisyeeeret akeenke. ⁵Ng'eteet :nyi nyēbo taayta ām meet. (Mānāāng'ēētyēē meet :biiko chuut alake choo kiikubēk ākoy kukeeyta :kēnyiiyēchoo kisyeeeret akeenke.) ⁶Ibēruurootiin ānku tiliilēch :choo mākunyōōr ng'ēetaani bo taayta ām meet. Mānyōōru ichēek :meet nyoo bo āyēēng', nteenee mākuychinē Yēyiin āk Kiriistō yiisyēēt ānkumākubāytooyiis āk Kiriistō kēnyiiyēk kisyeeeret akeenke.

/Kikiibēl Kibrōkōsyoontēēt

⁷Yoo kaakukeeyta :kēnyiiyēk kisyeeeret akeenke, +/ mākiityoookunēē Kibrōkōsyoontēēt wōloo /kikēērātyinē. ⁸Māwokulātunoot biiko ām kōōrēēt kutēē yēē tēē nto chooto ku Kook āk Māākōk ānkōōruruuchoot biikaab booryēēt chēē tēē ng'aayneetaab sakaramteetaab araarayta. ⁹Kikwaanee :lukōōsyēk kōōrēēt tukul kumukuul ānkōōkwēnkwēēn wōlēē minyē :biikaab Yēyiin ām kiriinkoonoo chamaat. Nteenee kirārākunēē :maat barak ankumeel lukōōsyēchoo kule tōng'! ¹⁰Nteenee /kikēētōōrchi Kibrōkōsyoontēēt nyoo kilātunootē bichoo tōōlilēētaab maat nyēē ng'āsyānē, wōloo /kikēētōōrchinē tyoonyoo āk wōōrkooyoontoono bo ng'wiiyan. Mākunyaliltōōs :bichoo ām wōlooto ākookoy kwiimēn kuyyeech.

Kāātiilēywoontēēt nyēbo lētuit

¹¹Nto mii yoo, akas ng'echereetaab bāytooyiisyēēt āk chiito nyēē kēēbuurēē. Ki lēēl :ng'echeraanaa ānku wōō. Kyaakas ām yooto kumwēyē :kōōrēēt āk barak āmānāābokutook subak bēsyēēt ake. ¹²Kyaakas biich chēē kikiikubēk kunam wōlēē mii :chēē ki wōōyēch āk chēē minkēēch. Kimii :bichoo kēēyyoonyēē taayeetaab ng'echereetaab bāytooyiisyēēt. /Ki-keeng'aany kitaabuunek chēē chaang' āk mbo nyoo bo soboonto. /Kikiirōōtoot yēyuutēkaab bichooto kikiikubēk kurub kuu yooto kisirootiin ām kitaabuuneehaa. ¹³Kikōōn :araarayta biiko chēē kikiikubēkyi araaray. Kukōōn :nkinee Meet āk *Kāābkwoombiich biiko chēē

19:15 Tyēēn. 2:9; Ng'oong'. 1:16; 2:26-27

19:16 Ng'oong'. 17:14

19:18 Ešēk. 39:4, 17-19

19:19 Tyēēn.

2:2; Ešēk. 38:2-9, 14-16; Seka. 14:2; Ng'oong'. 17:12-14

19:20 Ng'oong'. 13:1-2, 14-15; 20:10

19:21 Ng'oong'. 1:16

20:1 Ng'oong'. 10:1; 18:1; 9:1

20:2 Ng'oong'. 12:9

20:4 Tān. 7:9, 22

20:6 Ng'oong'. 2:11; 1:6

20:8 Ešēk.

38:2, 10-15

20:9 Ešēk. 38:22

20:10 Mat. 25:41; Yuuta 7; Ng'oong'. 19:20; 20:14; 21:8; 14:10

20:11 Mat. 24:35;

2Bēt. 3:10; Ng'oong'. 5:7; 6:14; 21:1

20:12 Ng'oong'. 3:5

kikiikuba wōlooto. /Kikiikum chii kurubta keey āk ng'aleek chēē kikiikuyey. ¹⁴ Nto mii yoo, /keenam Meet āk Kāābkwombiich /ānkēēwiirchi tōōliilēetaab maat. Tōōliilooni bo maat ku meetaab āyēēng'. ¹⁵ Nto chiito nyoo /kimānāākēēsirchi kaayneenyii kitaabuunaa bo soboonto, /kikēēwiirchi nyoo tōōliiloonoo bo maat.

21

Barakuut nyēē lēēl āk kōōrēēt nyēē lēēl

¹ Nto mii yoo, akas barakuut nyēē lēēl āk kōōrēēt nyēē lēēl, kuuyu kikiikumis :barak āk kōōrēēt nyoo kibo taay ānkiikubot :araarayta. ² Kyaakas *kiriinkēēt nyēē tiliil kurēkunēē barak, nto nyooto ku *kiriinkēētaab Yēērusālēēm nyēē lēēl. Kirēku kuu mureryaa nyēē chōboot ankeelaach keey nyēē karaaran nyēē mii chokutuuyēē saanteenyii nyēē sukoomut. ³ Kyaakas /kēēkuurunēē yēbo ng'echereetaab bāytooyiisyēēt kule, "Ming'tooy keey ra :Yēyiin biiko ānkumākuboonto keey :inee bichooto. Mākuyēk :bichooto cheechii ānkumākōōbuurtooy keey :Yēyiin nkit bichooto.*" ⁴ Mākumāsyi :Yēyiin bichoo lōōkyoo ake tukul. Mēētākubēku :biiko, nto kuriirtōōs nto kumēēsē, nto kukāsē ng'woonin, kuuyu kookukeeyta :soboonto nyoo kibo taay."

⁵ Kimwooy :chiito nyoo kikiilbuurēē ng'echereetaab bāytooyiisyēēt kule, "Āmiitē wāālēēliitē kij ake tukul," ānkumwooy subak kule, "Sīr ng'aleechu, kuuyu bo man /ānkiikoosēē keey."

⁶ Nto mii yoo, kumwoowoo :chiichoo kule, "Kāākuyityiin. Anii ku *Alfa āk Omeeka, ātoowu ānkāāwoong'tooy. Chiito nyoo āmē :melelta, +māākoochi bēēko chēbo buch chēē kulkulunēē koong'taab soboonto. ⁷ Mākunyōōr :chiito nyoo kēebeliis tukuuchoo tukul ānku +māāyēku :anii Yēyiintēenyii ānkuyēk :inee lakwanyuu. ⁸ Nto choo nyēbētōōs, choo -mēēkoosēēnoo keey, kibrokōsiis, rumiik, choo martōotē, bōōniik, choo kutunkynē āynātōōs nto ku choo ng'wiiynānotē, /kēētōōrchinē bichoo tukul tōōliilēetaab maat nyēē ng'āsyānē. Meetaab āyēēng' :nyiitēnyi."

**Kiriinkēētaab Yēērusālēēm nyēē lēēl*

⁹ Yu kāākuyityo :yoo, kuchō :malayikeet ake ām choo ki tisab choo kiboonto kibumbōōk tisab chēē kinyiy :mēēyinwēk tisabu chēbo lētuut. Kimwoowoo kule, "Chōō āboorung' murereetaab *Mēēnit." ¹⁰ Kikalabaa :malayikaanaa ām kāāmukūyēwēēkaab Tāmirmiryēētaab Yēyiin ākoy lekemeet nyēē wōō anku kooy miisin. Kiiboorwoo kiriinkoonoo tiliil bo Yēērusālēēm kurēkunēē barak wōlēē mii :Yēyiin. ¹¹ Kiilēkēchēēchēē :kiriinkoonoo ām lēbkekēyēētaab Yēyiin kuu rwoontōōk choo ilēkēchēchtōōs choo ālē beesaan chēē chaang'. ¹² Kiboonto :kiriinkoonoo tōōtēēt nyēē wōō anku kooy miisin nyēē kiboonto ōrootunwēēk taman āk āyēēng' ānkimiitē :malayikeet akeenke oreet ake tukul. /Kikēēsirchi oreet ake tukul kaayneet akeenke nyēbo aroosyekaab biikaab Isrāyēēl choo ki taman āk āyēēng'. ¹³ Kimii :ōrootunwēēk sōmōku komosta nyēbo koong'asiis, kumii :alake sōmōku komosta nyēbo tō, kumii subak :sōmōku komosta nyēbo cheeronko ānkimii :sōmōku komostaab tinkey. ¹⁴ /Kikēēsisinēē tōōtoonoo rwoontōōk taman āk āyēēng' /ānkikēēsirchi rwoontōōchoo kaayna ake tukul nyēbo *lēbkekēyik taman āk āyēēng' choo kibo *Mēēnit.

¹⁵ Kiboonto :malayikeet nyoo king'āloolwoo kirōktaab *ta-aabuut nyēē /kikiirookēē kiriinkoonoo, ōrootunwēkyii āk tōōtōōsyēkyii. ¹⁶ Kyooyēēchiin :komoswookik tukul ang'wanu chēbo kiriinkoonoo. Ki kiloomiitaanik 2,220 ake tukul nto kuwo barak ku kiloomiitaanik 2,220. ¹⁷ Kii-āyēēch mbo tōōtēetaab kiriinkoonoo, nyēē kibuntooy miitaanik 65. ¹⁸ Kiyēēyēēēē :malayikeet kāārookiisyēēt nyēē wuu nyēbo biiko. ¹⁸ /Kikeetechee tōōtoonoo rwaanteet nyēē /kēēkuurēē yasbiitiit nto *kiriinkēēt /keetechee nyoo ta-aabuut nyēē tiliil nyēē kiilēkēchēēchēē kuu kiyyēēt. ¹⁹ /Kikiikaraaraneē rwoontōōk chēē /kikiikēēsisinēē tōōtēetaab kiriinkoonoo rwoontōōk chēē tēēchiintōōs ānkwoolē beesaan chēē chaang'. /Kikiikaasee rwaanteet nyēbo taayta nyēē /kikēēsisiniisyēē yasbiitiit, /kiikaasee nyēbo āyēēng' nyēē /kēēkuurēē yākuut nyēē buusyēē /ankiikaasee nyēbo sōmōk nyēē /kēēkuurēē kākētōōn. /Kikiikaasee nyēbo ang'wan rwaanteet nyēē /kēēkuurēē sumāriiti ²⁰ nto nyēbo muut ku sārtoōniik, nyēbo lo ku ākiik, nyēbo tisab ku kiriisōliit, nyēbo sisiit ku sabarachaati, nyēbo

20:13 Room. 2:6; Ng'oong'. 2:23 **20:14** Ng'oong'. 2:11 **20:15** Ng'oong'. 3:5 **21:1** Isa. 65:17; 2Bēt. 3:13

21:2 Kala. 4:26; Ibu. 11:16; 12:22; Ng'oong'. 21:9–22:5; 3:12 * **21:3** Tinyē :sirutek alake ng'aleechu 'ānkuyēk Yēyiintēēng'waa'. **21:3** 2Kōōr. 6:16 **21:4** Ng'oong'. 7:17 **21:5** Isa. 65:17; Ng'oong'. 5:7; 21:1 **21:6** Seka. 14:8; Yoowa. 7:37; Ng'oong'. 1:8; 22:1; 7:17 **21:7** Esek. 11:20 **21:8** Ng'oong'. 2:11; 20:10; 21:27 **21:9** Ng'oong'. 15:1; 19:7; 21:2; 22:17 **21:10** Esek. 40:2; Ng'oong'. 1:10 **21:11** Isa. 60:1-3, 19; Esek. 43:2 **21:12** Chuy. 28:21; Esek. 48:30-35; Ng'oong'. 7:5-8 **21:14** Ibu. 11:10 **21:15** Esek. 40:3; Ng'oong'. 11:1 **21:16** Esek. 48:16-17 † **21:17** Mwooyē :yuutēyu ām kāāyiitiisyēēt ake kule 'kyuubiitiinēk' bokol akeenke āk artam āk ang'wan (12 kunyil 12), nyēē ibooru kule yēmē biikaab Kiriistō.

sokool ku yākuut nyēē toolēēlyoo, nyēbo taman ku kirisoobraas, nyēbo taman āk akeenke ku yāsiintēēt nto nyēbo taman āk āyēēng' ku āmētiistō. ²¹ /Kikeeyeyee ōrootunwēēchoo ake tukul choo ki taman āk āyēēng' sanayaanteet akeenke nyēē wōō. /Kikeetechee kēēltaab kiriinkoonoo ta-aabuut nyēē tililil nyēē toolēē biich kuu kiyyēēt.

²² Manaakas Kōōtaab Yēyiin ām kiriinkoonoo, kuuyu minyē wōlooto :Mokoryoontēēt Yēyiin nyoo bo kāāmuukēy āk *Mēēnkit. ²³ Māmāchē :kiriinkoonoo kōōluuchi :asiista nto ku araaweeet, kuuyu ikwēnyē :lēbkēēyyēētaab Yēyiin anku taariinyii :Mēēnkit. ²⁴ Mākubēēsytēēē :biiko lēbkēēyyoonoo ānkumākukooniyit :bāytooyik wōlooto. ²⁵ -/Mākēēkērē ōrootunwēēkaab kiriinkoonoo ākookoy kuuyu mākoy kutook :kwēēmowuut. ²⁶ Mākuyibchi :bōrōryōōsyēk tukul kiriinkoonoo koonyit. ²⁷ -Mēēwutē kiriinkoonoo :kiy nyēē mā tililil, kibrōkōsoo nto ku chii nyēē ng'wiin. Nteenee biiko baateey chēē iwutē ku choo /kikēēsirchi kooynōōkwaā kitaabuutaab soboonto nyoo bo *Mēēnkit.

22

Āynēētaab soboonto

¹ Nto mii yoo, kōōboorwoō :malayikeet āynēētaab soboonto nyēē kiilēkēchēēchē kuu kiyyēēt. Kikulkulunēē :bēēchoo yoo bāytooyiisyēē :Yēyiin āk *Mēēnkit, ² ānkirōōtēē kwēēnuutaab kēēlto nyēē baraay ām kiriinkoonoo. Kikibiityēē komoswookik tukwaay chēbo āynoonoo :keetiikaab soboonto chēē yēyē lokoyeek araawa ake tukul anku saakit mbo :sokēēkyii. ³ Mākoy /kēēchubiis ām wōlooto. Mākubāytooyiisyoowunēē :Yēyiin āk Mēēnkit kiriinkoonoo ānkumākuyēchinēē wōlooto :biikyii yiisyēēt. ⁴ Makukas :bichoo wōlēē wuu :Yēyiin /ānkēēsirchi kaayneenyii tokoochikwa. ⁵ Māmii :kwēēmowuut wōlooto āmākoy /keemach taariin nto ku lēbkēēyyoob asis kuuu. Yoyoy Mokoryoontēēt Yēyiin nkityō :nyēē lēbkēēyyēēng'waa ānku mākubāytooyiis :bichoo ākookoy.

Ng'aleek chēē /kiitēryēēchēē

⁶ Kimwoowoo :malayikeet kule, “Bo man :ng'aleechu /ānkiikoosēē keey. Mokoryoontēēt Yēyiin nyoo mwoochinēē *wōōrkooyikyii ng'aleek chēē mwooyē :nyēē kiyyookwoō anii chāāboorchi biikyii choo yēchinēē inee yiisyēēt kiyēē mii wokuyēyaktōōs ām lēēkitō. ⁷ Mwooyē :Yēesu kule, 'Oyeb yiit! Amiitē āchōōni ām lēēkitō. Ibēruurootiin :biiko choo koomānē ng'aleekaab wōōrkooyoontiit chu mii kitaabuuni.' ”

⁸ Anii Yoowaana :nyoo kyāākāsēē ng'aleechu yiitiikyuu āk koonyekyuu. Yooto kawaakas ng'aleechaa, āryookyi keey yēbo kērēēnkōōkaab malayikeet nyoo kiiboorwoō ng'aleechaa ākutunkyi. ⁹ Nteenee, kimwoowoo :malayikaanaa kule, “-Mēēkutung'woo! Ntēē āyēchinēē Yēyiin yiisyēēt kuu inyīng' āk kuu wōloō yēytooy mbo :ng'eetaabkoomēt, wōōrkooyik āk biiko tukul choo koomānē ng'aleekaab kitaabuuni. Ikutunkyi Yēyiin nkit!”

¹⁰ Nto mii yoo, kumwoowoo kule, “-Meewuny ng'aleekaab wōōrkooyoontiit chu mii kitaabuuni, kuuyu kaakuriik :bēsyoōsyēk chēē mākuyityiin :ng'aleechuutēchu. ¹¹ Chii nyoo yēyē ng'al chēē miyootēch, kutas taay kuyēyē kuu nyooto, nto nyoo yēyē rōkōs, kutas taay kuyēyē kuu nyooto. Nto chiito nyoo yēyē ng'al chēē churtootiin, kutas taay kuu nyooto, nto nyoo tililil, kutas taay kutililiit.

¹² Mwooyē :Yēesu subak kule, “+Māāchōō areet akeenke! +Māākwēchi chii ake tukul kiy kurubta keey kiyēē kiikuyey. ¹³ Anii ku Alfa āk Omeeka, anii :taayta āk lētuut, ātoowu ānkāāwoong'tooy'.

¹⁴ Ibēruurootiin :biiko choo kēēwuun keey kutililiitu kuuyu mākunyoōlchi kōōwut kiriinkoonoo ankwaam lokoyaanteetaab kēētitaab soboonto. ¹⁵ Kiikung'etee saang' kēny :kibrōkōsiis, chēēbsookēyiis, choo mārtootē, rumiik, choo kutunkyinē āynātōōs āk tukul choo kicham ng'wiinyaneet.”

¹⁶ Mwooyē :Yēesu kule, “Kāāyooku :anii malayikeenyuu chokōōbooruung' inyīng' ng'aleechu imwoochi kanisoosyek tukul. Atoorunēē tiikiityoontēētaab *Tāwuti ānkāāchōōnēē kōōnyii ānkāāyēku toboyaanteet nyēē lebkeey miisin.”

¹⁷ Mwooyē :Tāmirmiryēētaab Yēyiin āk mureraanaa kule, “Chōō!” Kumwooy :chii ake tukul nyoo kāsē ng'aleechu kule, “Chōō!” Nyoo āmē melelta, kuchō. Nto yoo māchē :chii bēēkaab soboonto /kiikoochinē buch.

21:21 Isa. 54:11-12; Ešēk. 28:13 21:23 Isa. 24:23; 60:19-20; Ng'oong'. 22:5 21:26 Isa. 60:3, 11 21:27 Isa. 35:8; 52:1; Ešēk. 44:9; 1Kōōr. 6:9-10; 2Bēt. 3:13; Ng'oong'. 3:5; 21:8; 22:15 22:2 Ešēk. 47:1-12 22:3 Ng'oong'. 1:6
22:4 Mat. 5:8; 1Yoowa. 3:2; Ng'oong'. 14:1 22:5 Isa. 54:1-17 22:5 Tān. 7:18, 27; Ng'oong'. 21:23; 1:6 22:6 1Kōōr. 14:1; Ng'oong'. 1:1, 3; 10:7; 19:9; 21:5 22:7 Ng'oong'. 3:11; 1:3 22:9 Ng'oong'. 19:10 22:10 Tān. 12:4
22:11 Tān. 12:10 22:12 Mat. 16:27; Ng'oong'. 2:23; 6:10; 16:6; 19:2; 20:12-13 22:13 Ng'oong'. 1:8 22:14 Ng'oong'. 7:14; 2:7 22:15 Ešēfēs. 5:5; Filib. 3:2; Ng'oong'. 21:27 22:16 Room. 11:16-18; 15:12; Ng'oong'. 5:5; 2:28
22:17 Ng'oong'. 21:9, 6

¹⁸ Ākiimchinē :anii chii ake tukul nyoo kāsē ng'aleekaab wōorkooyoontiit chu mii kitaabu-uni kule, “Yoo kātāsyi :chii ng'alyoo, mākutāsyi :Yēyiin inee ng'woonin ake tukul nyēē twekaat ām kitaabuuni. ¹⁹ Nto chiito nyoo kēēnēmto ng'alyoo ake tukul ām kitaabuuni, makukereka :Yēyiin chiichoo kumānyōōr tukuuk chēē kōōnu :kēētitaab soboonto āk kiyēē mākunyoōr ām kiriinkoonoo tiliil, choo iboorunootiin ām kitaabuuni.”

²⁰ Mwooyē :chiichi kimwooyē ng'aleechu tukul kule, “Ēē, +māāchōō areet akeenke.” Kuwuyiit nyooto. Ichōō ōō, Mokoryoontēēt Yēēsu.

²¹ Lēyyē, kōōbēruurook tukul :Mokoryoontēēt Yēēsu.